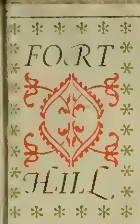
Sir George Stucley

7: 4: 0
1: 16: 0
1: 7: 0

17: 6

13: 0

5 - 8 - 0
2 - 6 - 0
2 - 2 - 0
- 4

John Buck

John Buck 1723

LEEVEN, en DADEN
der Doorlughtige
ZEE-HELDEN
T'AMSTERDAM
By Jan ten Hoorn, en Jan Bouman
Boekverkopers in Compani 1683.

LEEVEN, en DADEN.
der Doorlughtige
ZEE-HELDEN

LEEVEN en DADEN
Der Doorluchtighste
ZEE-HELDEN
En
Ontdeckers van Landen,
DESER EEUWEN.

Beginnende met

CHRISTOFFEL COLOMBUS,

Vinder van de Nieuwe Wereldt.

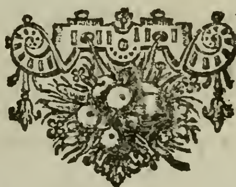
En eyndigende met den Roemruchtigen ADMIRAEL

M. A. de RUYTER, Ridd. &c.

Vertoonende veel vreemde Voorvallen, dappere Verrichtingen, stoutmoedige Bestieringen, en swaere Zee-slagen, &c.

Naeukeurigh, uyt veele geloofwaerdige Schriften, en Authentijcke Stucken, by een gebracht, en beschreven,

Door V. D. B.

t'AMSTERDAM,
By JAN CLAESZ. ten HOORN, en JAN BOUMAN, Boeckverkoopers. ANNO 1676.
Met Privilegie voor 15. Jaren.

PRIVILEGIE.

DE Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, *Doen te weten:* Alsoo ons vertoont is by JAN CLAESZ. ten HOORN ende JAN BOUMAN, Boeckverkoopers t'Amsterdam, dat sy met swaere onkosten, gedruckt hebben een Boeck, door vele koopere Plaeten verciert, waer af de Tijtel is *Leven en Daden der Doorluchtige Zee-helden deser Eeuwen*; Vertoonende in een ware ende naeukeurige beschrijvinge, alle de voornaemste Tochten ende Daden der beroemste, soo binnen als buytenlandsche Admiralen ende Zee-vooghden, die in dese laetste Eeuwen tot heden toe geleeft hebben, in 't licht gebracht door een bysonder Liefhebber der Historien; Ende gemerckt sy Supplianten beducht zijn, dat het gemelde Boeck, door andere baetsoeckende menschen mochte na gedruckt worden, en hen Supplianten alsoo ontrocken, ende benomen de vergoedinge van de onkosten ende moeyten, dies aengaende gehad ende gedaen, so keerden sy Supplianten dierhalven haer tot ons, versoeckende seer reverentelijck, dat het ons beliefde hen Supplianten te consenteren en octroyeren, dat sy ende haere Erfgenaemen, ofte het recht van haer hebbende, alleen, ende met uytsluytinge van allen anderen, gedurende den tijdt van vijfthien eerstkomende Jaren, souden mogen drucken, ende doen drucken binnen dese onse Provintie, het voorsz. Boeck; en vorder te statueren, dat binnen, of gedurende den voorsz. tijdt, het selve by niemandt anders in dese Provintie, 't zy in 't groot of kleyn, 't zy ten deele, of in 't geheel, noch in dese of andere talen soude mogen gedruckt, of elders gedruckt zijnde, alhier verkocht ofte gevent worden: alles op seekere groote pœne daer op te stellen, by de Contraventeurs te verbeuren. SOO IST, Dat wy de sake en 't versoeck voorsz. overgemerckt hebbende, ende genoeg wesende, ter bede van de Supplianten, uyt onse rechte wetenschap, souveraine macht ende authoriteyt, deselve geconsenteert, geaccordeert ende geoctroyeert hebben, consenteren, accorderen ende octroyeren deselve mitsdesen, dat sy, haer Erfgenamen, ofte het recht van haer hebbende, gedurende den tijdt van vijfthien eerst achter een volgende Jaren, het voorsz. Boeck, geintituleert *Leven en Daden der Doorluchtige Zee-helden deser Eeuwen*, binnen den voorsz. onsen Lande, alleen sullen mogen drucken, doen drucken, uytgeven ende verkoopen; verbiedende daerom allen ende eenen yegelijcken, het selve Boeck in 't groot, ofte kleyn, ten deele of in 't geheel: het zy in dese of in andere talen, naer te drucken, ofte elders naer gedruckt, binnen den selven onsen Lande te brengen, uyt te geven, ofte te verkoopen, op verbeurte van alle de nagedruckte, ingebrachte, ofte verkochte exemplaren, ende een boete van drie hondert guldens daer en boven te verbeuren, t'appliceren een derde part voor den Officier, die de Calange doen sal, een derde part voor den armen der plaetse, daer het casus voorvallen sal, ende het resterende derde part voor de Supplianten. Alles in dien verstande nochtans, dat wy de Supplianten met desen onsen Octroye alleen willen gratificeren, tot vergoedinge van hare schaden, door het naedrucken van 't voorsz. Boeck, daer door in eenigen deele verstaen, den inhoude van dien te authoriseren, ofte advoueren, ende veel min het selve onder onse protectie ende bescherminge, eenigh meerder credit, aensien ofte reputatie te geven, nemaer de Supplianten, in cas daer in yets onbehoorlijcks soude mogen influeren, alle het selve tot haren laste sullen gehouden wesen te verantwoorden, tot dien eynde wel expressielijck begerende, dat by aldien sy desen onsen Octroye, voor het selve Boeck sullen willen stellen, daer van geene geabbrevieerde ofte gecontraheerde mentie sullen mogen maeken: nemaer gehouden sullen wesen, het selve Octroy, in 't geheel, ende sonder eenige Omissie, daer voor te drucken, ofte te doen drucken, op pœne van het effect van dien te verliesen. Ende ten eynde de Supplianten desen onsen Consente ende Octroye mogen genieten, als naer behooren, lasten wy allen, ende eenen yegelijcken die 't aengaen mach, dat sy de Supplianten van den inhoude van desen, doen, laten en gedoogen, rustelijck, vredelijck ende volkomentlijck genieten ende gebruycken, cesserende alle belet en wederseggen ter contrarie. Gedaen in den Hage, onder onsen grooten Zegele hier aen doen hangen, den XIV. September, in 't Jaer onses Heeren ende Salighmaeckers duysent ses hondert ses en seventigh.

Was onderteeckent

A. WASSENAER. 1676.

Ter Ordonnantie van de Staten,

HERB. VAN BEAUMONT. 1676.

OP-

Jonker. ENGEL de RUYTER Ridder.

OP-DRACHT

Aen den Wel-eedelen Manhaften Heere,

Den Heer JONCKER

ENGEL de RUYTER,

Ridder: Schout by Nacht van wegen het Eed. Mog. Collegie ter Admiraliteyt tot Amſterdam.

By de Kroon Spagnien vereert met den Titul van Hertogh &c.

WEL-EEDELE HEER:

NAer dat wy het LEVEN en DADEN van de Doorluchtighſte Zee-Helden, en kloeckmoedige Bezeylders en Ontdeckers van onbekende Landen, die in deſe laetſte twee hondert jaeren, haer leven glorieuſelijck hebben geëyndight, in goede ordere beſchreven, aldus hadden doen drucken, en daer by geconſidereert, wat eere en luyſter het geſamentlijcke Werck heeft ontfangen met de beſchrevene hooghloffelijcke Daden van wijlen uwen E. E. Heer Vader, den welcken, alhoewel hier de laetſte in rang van leven, nochtans wel de eerſte in weerdigheydt meriteert: zoo hebben wy dit voorſz. Werck aen niemant nader kunnen toe-eygenen, als aen den Wel-Eedelen en Manhaften Zoon, op den welcken, als op den eerſten Erfgenaem, niet alleen d'on-

ſterffelijcke eere van ſijn Heer Vader komt af te daelen; maer die oock, als daer mede niet vergenoeght zijnde, met eene eedele fierheydt, ſelf mede pooght op te ſteygeren op den ſteylen top van eeren, om de onverwelckelijcke Laurieren van wijlen zijnen dapperen Heer Vader, hem aldaer toe te paſſen, en aen ſijne eygene Lauwer-tacken vaſt te maecken.

Wy komen dierhalven, Wel-eedele Heer, met dit Helden-Boeck Uwe Eedelheydt eerbiedighlijck ontmoeten: ootmoedighlijck verſoeckende, deeſe onſe vrymoedigheydt, voor een drift van genegentheydt en danckbaerheydt, voor de onverderffelijcke ſtoffe, die wy van Uwe Eedt^s. hooghgemelde Heer Vader hier in hebben, te willen aenmercken. Terwijl wy vaſtelijck vertrouwen, dat dit Werck, als een ſpoor en ſpiegel voor alle wackere Helden, uwe Eed^t. niet onaengenaem zal zijn. Waer mede wy dan voor een glory zullen achten, dat wy hier door ons ſullen mogen noemen, gelijck wy in alle gelegentheydt zullen betoonen te zijn

Uwe Eedt^s.

Verplichte en onderdanighſte
Dienaren

J. C. ten H. en J. B.

Aen

Aen den
LEZER.

Gunstige Leser,

OP het ernstigh versoeck en aenhouden van veele Liefhebbers tot de saecken, die in dit Boeck verhandelt werden; als oock uyt mijn eygen bysondere lust en ghenegentheydt tot soodanige stoffe: hebbe ick my ingelaeten tot deese naervolgende beschrijvinge, van het LEVEN en DADEN der Doorluchtighste Zee-helden, en Ontdeckers en Vinders van Landen, deser twee laetste eeuwen: *Het welck ick nochtans wel gaerne aen een bequaemer penne hadde overgelaeten: alsoo alle het geene, dat tot een nette, en naeuwkeurige beschrijvinge, van soo veele uytsteeckende saecken, werdt vereyscht, geen kleyne moeyte en arbeydt in sich heeft.*

Evenwel, dewijl tot noch toe, in onse taele, niemandt bysonderlijck daer van sijn werck heeft gemaeckt; ende onsen Landtaerdt geensins de minste stoffe heeft verschaft, in het uytleveren van veele kloecke en manhaftige Zee-helden, en wackere Soeckers, Vinders en Ontdeckers van onbekende Zee-küsten en Landen: soo heeft de groote lust en yver, nae veel lesens en ondersoeckens, my aengeprickelt en verstout, om, ter eeren van ons Vaderlandt, en alle der Zee-helden en wackere Mannen, die ons haer Doorluchtige Daeden, tot een gedachtenis hebben naegelaeten; als oock tot een spoor van anderen, en tot voldoeninge van alle Liefhebbers, dit Werck by der handt te nemen, en onder Godts zegen uyt te voeren. Ick hebbe, nae veel overweging, het selve niet bequamer kunnen beginnen, dan met den vermaerden Columbus, *Vinder van de nieuwe Wereldt, als met en naer den welcke ons, van tijdt tot tijdt, geduerigh stoffe is naerghelaeten, uytmuntende in allerley verwonderens waerdige saecken, bestaende voornamentlijck in groote gevaerlijcke Tochten, en vremde bejegeningen en voorvallen omtrent de selve, beneffens veele grootmoedige en Helthaftige Zee-slagen, als oock kloeck beleydt en dappere daeden van seer veele, soo uyt- als inheemsche Zee-helden in't bysonder, met veele wonderlijcke toevallen, uytkomsten, &c. te veel om hier alle aen te roeren: Ende hebbe dit Werck in twee bysondere deelen verhandelt; waer van het eene meest in uytheemsche, en het tweede voornamentlijck in inlandtsche daden ende saecken bestaet. Ende om dit doorluchtige Werck met een heerlijck eynde te kroonen, soo ben ick als met der handt geleydt, en gekomen tot de groote, kloecke, dappere en gezegende daeden, beneffens de opkomst en het glorieus eynde van den E. E. Manhaften Admirael en Doorluchtigen Ridder* M. Ad. de Ruyter; *met den welcken ick, tot een heerlijck besluyt, dit Boeck, en met het selve, een reecx van omtrent twee hondert jaeren eyndige. Dit, goetgunstige Leser, hadde ick voor af aen u te seggen; indien u het door-leesen van dit Werck, niet min magh vermaecken, als my den grooten vlijdt en arbeydt, in't beschrijven van het selve, onverdrietigh geweest is; soo sal ick mijn ooghmerck getroffen, en het verkoopte loon voor mijn moeyte ontfangen hebben.*

Vaer wel.

R E-

REGISTER

Der

DOORLUCHTIGHSTE ZEE-HELDEN,

Welckers Leven in 't EERSTE DEEL verhandelt werden.

De Namen der Nederlandtſche Admiralen, en eenige Bevel-hebberen, ſtaen achter de Tijtel van het tweede Deel begreepen.

'tLEE-

CHRISTOPHEL. COLOMBO
Ondecker. der Onbekende Landen.

'tLEEVEN en DADEN

VAN

CHRISTOPHEL COLOMBO.

INHOUD.

Orspronck van Colombo. De oeffeningh van sijn Jeugt. Sijn aenmerckingh op de winden. Ontdeckingh der Westerlanden by toeval. Engelsche ontdeckinge. Colombo stelt sijn saeck de Genouesen voor. Wort afgewesen. Oock van den Koninck van Engeland. Mede van den Koninck van Portugael. En van de Hartogen van Medina. Naerstigheyt van Colombo. Slechte staet van sijn saecken. De saeck van Colombo wort aengenomen. Colombo steeckt in Zee. Sijn voorvallen. Muytery van sijn volck. Landt ontdeckt. Het eerste landen van Colombo. Het Schip van Colombo blijft. Hun handelinge met de Eylanders. Staet van Hispaniola. Voorsegginge van den duyvel den Indiaenen gedaen. Colombo keert weder na Spangien. Treckt naer Barcelona by den Koninck. Eer, hem op den wegh aengedaen. Als mede by den Koninck. Eerste doopsel der Indiaenen. De Paus deelt de wereldt. Staet van Colombo en sijn broeder. Tweede tocht van Colombo. Sijn toerustinge. Aenvangh van sijn tweede tocht. Sijn aenkomen in West-Indien. Vindt sijn saecken in slechten staet. Sijn bestellingen aldaer. Gaet om nieuwe landen op te soecken. Ontdeckt Cuba en Jamaica. Ongeregeltheyt der Spangiaerden. Opstand der Ingesetenen. Haet van het Krijgs-

volck tegen Colombo. *Die weder naer Spangien wil. Verschrickelijck onweder* Colombo *komt weder in Spangien. Suyvert sich voor den Koninck. Vermaninge van den Koninck aen* Colombo. *Darde tocht van* Colombo. *Cubagua ontdeckt. Nieuwe ontdeckingen. Staet van Hispaniola. Quaden handel van Ximenes. Beschuldigingen tegen de twee* Colomben. *Groot ongenoegen des Konincks. De* Colomben *worden geboeyt naer Spangien gesonden. Worden ontslagen en aen't Hof gehouden. Minnes gaet nieuwe Landen opsoecken. Minnes keert weder in Spangien. Wort gevangen geset. Bondilla en Ximenes blijven met de geheele Vloot. Vierde tocht van* Colombo. *Sijn nieuwe vonden. Keert na Hispaniola. Komt op Jamaica om sijn scheepen te vermaecken.* Colombo *behelpt sich met natuerlijcke oorsaecken, om de Indiaenen te bewegen. Eerste Burgerlijcke oorlogh in Indie. Wederspannige overwonnen. Weder aenkomst van* Colombo *in Spangien. Sijn doot.*

E groote nuttigheydt der Historien en Geschichten weeten wy alle te wel, als dat men daer omtrent veel bewijs-reeden behoeft te gebruycken, wy erkennen datse de Ziel van het menschelijcke leven, de Leer-meesterssen der zeden, en bestieringen der Landen zijn, andere hebben daer ghenoegh, en misschien wy mede op onse beurt van gesproocken, en meenen omtrent dese betrachtinge onsen poos tamelijck wel te roer te hebben gestaen, en souden geen schande hebben van te rusten, en het geheele werck een ander en wijser over te laten, indien die *Scribendi Cacoëthes* soo licht te versetten waer, en sommige hun voordeel soo wel als wy de moeyten konden derven. Evenwel dewijl de oeffeningh van onse jeught, sich altoos seer in de Historien, en bysonderlijck in de Levens vermaeckt heeft, hebben wy, niet twijfelende meer sulck slagh van geschicht-beminnaers te sullen vinden, die wijse van schrijven eenmael ondernomen; gaende op te seeckerder wegen, om dat wy sulcke braeve lichten, als Plutarchen, Nepoten, Jovien, en diergelijcke voor ons hebben. Wy konnen met geen bequamer onsen aenvangh maecken als met dese beroemde Man, die het vierde gedeelte des wereldts uyt de uyterste duysternis, in het licht gebracht, en de deur tot soo veel schatten, en te gelijck tot soo veel bloedvergietens geopent heeft, want

Nec plura venena
Miscuit aut ferro grassatur sæpius ullum *Juven. 14. Satyr.*
Humanæ mentis vitium, quam sæva cupido
Indomiti Census.

Geen

Geen drift van ons gemoed voed meerder schelmeryen,
Van gift of vinnigh stael, geeft meerder quaet te lyen,
Als vreckheyt, noyt verzaed, in lust tot geld en goed,
Self niet wanneer sy sit vermast door d'overvloet.

En in der daed onuytspreeckelijck is het woeden dat dese versch gevondene schatten veroorsaeckt hebben, tot schande van de bedorven Christenheyt toe, in dese, die noch niet konden leeren sich te schaemen, wanneerse de Barbaren grootmoedighlijck saegen versmaeden, het geene sy soo verdorstighlijck nae hygden, en soo weynigh tot het geluck des levens doet.

Non domus & fundus, non æris acervus & auri
Horat. l. 1 *Ægroto domino deduxit corpore febres:*
Non animo curas.

Noch huys, noch hof, noch goud, noch silver opgehoopt,
Ontlast sijn Heer van pijnen,
Noch sijn gemoed van quijnen,
Noch angstigh sorgen, dat het hart hem overloopt.

Oorspronck van Colombo. Dese *Colombo* (niet *Colono*, ghelijck hem andere noemen, dewijl hy met desen naem by al de Schrijvers die my bekent zijn, genoemt wordt) is gheboortigh uyt een arm, rouw en slecht Dorp, van het Genoueesche gebiedt by Savona, Arbizolo geheeten, een Man van een overdadigh groot gemoed, en een dapper verstant, waerdigh een vinder, van het geen soo veel eeuwen niet hebben konnen opdoen, en hoe goudrijck, alleen voor dese ysere eeuwe bewaert schijnt te zijn. Hy begaf sich van sijn jonge jaren tot de oeffeningh van de Schipvaert, hebbende verscheydene landen des wereldts bevaeren: eyndelijck laetende sijn Vaderlandt, begaf hy sich naer Portugael, of als sommige willen, naer Madera, alwaer hy sich oeffende met Zeekaerten te maecken, voornamentlijck voor die geene, die de Kusten van Africa bevoeren, van de welcke men in dien tijdt, noch geen volkomen kennisse hadde. De oeffeninge van sijn Ieught. Hy, reysende ter Zee, hadt menighmael waergenomen, dat eenige winden geduerighlijck uyt het Westen woeyen, en overleyde by sich selven, dat die winden uyt eenigh gedeelte van het aerdtrijck voortkomen mosten, daer landt was, konnende andersints die gedurigheyt niet hebben, en begost derhalven te twijfelen, dat het in die deelen, van waer die winden quaemen, oock aldus most gelegen zijn, en dat men aldaer oock landt sou konnen opdoen. Sijn aenmercking op de winden.

By geval was'er een Schip, dat uyt Spangien in Zee was ghesteecken, door een langhduerigh oostelijck onweder, naer een langh dwaelen op den Oceaen, sonder voorbedacht, aen een onbekent landt geworpen. Dese Stierman, hebbende het meeste gedeelte van sijn volck, door honger ten deelen, en ten deelen door sieckte verlooren, quam tot Madera aen, alwaer sich *Colombo* als doe onthieldt, die van dese seer beleefdelijck ontfangen en onthaelt wierd; aen den welcke hy sijn voorvallen en onbekende reyse verhaelde, met aenwijsinghe van de graden en parallelen van dat onbekende gewest, waer heen hy met geweldt gedreven was, welck land terstont *Colombo* in sijn Zee-kaerte aenteeckende: maer dese Stierman, van het geledene ongemack afgheslooft, stierf eenige weynige jaren daer na, latende aen een ander de middel, om tot een onsterffelijcke roem te geraecken. Ontdeckingh der Wester landen by toeval. En in der daet, dit is de eerste ontdeckinge van dese Wester landen, maer de roem van desen recht eersten ontdecker, is met hem in het graf gedaelt, die sommige willen een Andalousier, an-

dere een Biſcayer gheweeſt te zijn.

Het is niet onbekent, dat de Engelſche, en voornamentlijck die van Walles mede van diergelijcke voorvallighe ontdeckingen weeten te ſpreecken, ſoo verre dat ſy alreets aen de vaſte Kuſt van Mexico, een Colonie ſouden hebben opgerecht, en dat ſelfs de Koningen van die Rijcken, van hen afkomſtigh ſouden zijn, waer toe oock eenige gemeenſchap van woorden, die de Welslieden, met de Mexicaenen hebben, geloof ſouden brengen, maer dit word noch van veelen niet aengenomen, en de roemſucht van dien Landtaerdt toegeſchreven.

Engelſche ontdeckingen.

Colombo ondertuſſchen door dit bekomen bericht ſeer gemoedight, en begeerigh tot iets nieuws te ondernemen, begoſt hier toe hoop te ſcheppen; hy openbaerde dan aldereerſt de gantſche ſaeck aen ſijn Genoueſen, (die hebbende voor heen alle Zeen doorloopen, daer door een grooten naem hadden gemaeckt) hen verſeeckerende, indien ſy hem wilden hulp bieden, en met eenigh getal wel toegeruſte ſcheepen byſtaen, dat, gaende de Colommen van Hercules voor by, hy moed had in het weſten, eenigh rijck landt te ſullen vinden: maer al deſe nieuwigheden (gelijck ſy in der daed waren, ſcheenen den Genoueſen als iets onmooghlijcks toe, en ſy verwierpen derhalven de voorſlagen van *Colombo*, als een belacchelijcke ſaeck, en als ſteunende geenſints, gelijck ſy oordeelden, op eenige vaſte gronden.

Colombo ſtelt ſijn ſaeck de Genoueſen voor.

Colombo van de Genoueſen afgeweſen.

Colombo dan begaf ſich met ſijn hoope elders heen, ja ſelver ſneed die genoeghſaem af, blijvende eenige dagen ſtille ſtaen, twijfelende wat hem te doen ſtond: de Koninck van Portugael was alsdoe onledigh met ſijn veroveringen in Africa, en de Koningen van Caſtille, met den oorlogh van Grenade, en derhalven ſagh hy oock aldaer niet veel te doen, ſijn eygen onvermogen, en de kleyne hoop die hy, omtrent andere machten ſagh, deden hem by na aen een gevolgh twijfelen.

Onder deſe gedachten, ſand hy ſijnen Broeder Bartholomeus, aen den Koninck van Engelandt, zijnde als toen Hendrick de ſevende van dien naem, die als doe al de andere Koninghen in macht en rijckdom ſcheen te overtreffen, en ſijn Rijck in een ſtille ruſt en vrede beſat, ſonder door eenige vreemde of inlandtſche onluſten en oorlogen aengetaſt te zijn; maer hebbende oock aldaer niet konnen opdoen, begaf hy ſich echter naer den Koninck van Portugael, Alfonſus de Vijfde, maer hy konde oock by den ſelven Vorſt niet te wege brenghen, dewijl ſijn redenen door den Doctor Calciadiglia, Biſſchop van Viſeo, gelijck oock door een ſeeckeren meeſter Rodrigo, die in dien tijd by de Portugeeſen den naem van voortreffelijcke Wereld beſchrijvers hadden, wederleght wierden, te meer dewijl de ſelve, ſich vaſt aen de dwalinghe der voorouderen bindende, ſich wilden verſeeckeren, dat (ghelijck *Colombo* hen ſocht in te prenten) in de weſter gedeelten des wereldts geen goud, noch koſtelijcke geſteenten, noch ſpeceryen of reuckwerck, noch eenige andere rijckdommen te vinden waren, achtende het voor een belacchelijcke ſaeck, dat die Weſter landen, indienſe anders te vinden waeren, legghende tuſſchen twee Zeen, die ſchrickelijck langh en breedt waren, iets van het geene *Colombo* wilde toeſeggen, ſouden voort brengen.

Oock van den Koninck van Engeland.

Mede van Portugael.

Colombo dan aldus weder hoopeloos zijnde, wilde echter de ſaeck noch vorder onderſtaen, en begaf ſich derhalven naer Caſtille, alwaer hy ſijn ſaecken met eenen Alonſo Pinzon, een ſeer ervaren Stuerman en Piloot, en Jan Perez, een Monnick van de ordere van S[t]. Franciſcus, een goed wereld kender, beſtont

te

te overleggen; van de welcke hem dese broeder tot raedt gaf (als die niet heel daer van af sagh) sich naer den Heer Hendrick de Gusman, Hartogh van Medina Sidonie, en Don Louys de Cerda, Hartogh van Medina Celi te begeven, aengemerckt dat een ieder van dese Heeren, in de haven van hun heerschappyen, een goed getal schepen hadt leggen, die alreets wel toegemaeckt en voorsien waren: maer oock dese Hartogen sloegen oock de voorwaerden, die hen van *Colombo* mochten voor gestelt worden, af, achtende al het geene hy aenbracht, voor sproocken en droomen; van de welcke, als geen verseeckeringh ter wereld hebbende, men ter wereld geen staet had te maecken.

En van de Hartogen van Medina.

Eyndelijck de selfde Monnick Perez moedighde *Colombo* aen, sich selfs naer het Hof van Castille te begeven, om de Koningh en Koningen Ferdinand en Isabella, die hy seyde, een bysonder vermaeck in alsulcke voorslaegen en voorstellinghen te nemen, daer over te begroeten, gevende tot meerder verseeckeringh, hem eenige brieven van aenbevelinghe, aen Ferdinand Televere, Biechtvader van de Koninginne Isabella, mede.

Colombo dan, heeft in het Jaer 1486, sijn versoeck schrift de Catholijcke Koningin aengeboden, versoeckende dat het hun goede wille mocht zijn, hem in dese sijn onderneminge behulpsaem te zijn; hen verseeckerende (indien hy door eenigh getal Scheepen, en andere nootwendigheden tot dien tocht voorsien en toegerust wierdt) dat hy in het westen, buyten de palen van de bekende wereld, landen van groote uytbreydinge, en een oneyndelijcken schat van Rijckdommen ontdecken sou: maer hy vandt dese Koningen minder tot dese saeck geneghen, als hy sich hadt ingebeeldt, of het gewicht van het werck vereyschte, om dat sy met den oorlogh van Grenade te veel te doen hadden.

Hy evenwel van sijn gewoone naerstigheyt niet aflatende, drongh de saeck geduerighlijck aen, om eyndelijck een volkomen besluyt, dit werck aengaende, van hun Majesteyten te krijgen, sich voegende by die geene, die hy wist gunst en gesagh by den Koninck en Koningin te hebben, loopende hen daeglijcks op het lijf, en hen biddende, sijn saeck te willen begunstighen; maer aengemerckt hy een vreemdelinck, slecht genoegh in de kleederen, en sonder eenige voorspraeck, als alleen een slechten Minderbroeder, was, wierd hy met weynig eerbiedigheydt bejegent, ontfangende den tijdt van geheele seven jaeren, niet anders als aflegginge en uytstel, soo dat ten laetsten de Hovelingen den spot met hem begonnen te steecken, en hem, waer se hem sagen, met sijn nieuwe land ontdeckingh uyt te lacchen, al sijn versoeck-schriften en aenhouden wierden als sotternyen aenghenomen, op alle bancketten en maeltijden was hy de geck van het spel, al het welcke hem seer mismoedigh maeckte.

Naerstigheyt van *Colombo*.

Slechte staet van sijn saken.

Daer was maer een eenige Alphonsus de Quintaville, algemeen Schatmeester van de Financie, die hem altoos noch eenige hoop gaf, en dickmaels sijn vermaeck schepte, in hem van sijn tocht naer de onbekende Landen, en de Rijckdommen die hy sich aldaer voorbeelde, te hooren spreecken. Dese deed evenwel eyndelijck soo veel, dat, hoewel de saeck soo menighmael verschooven, en tot het achtste Jaer toe afgewesen was, dat *Colombo* by Don Pedro Goncales de Mendoca, Eerstbisschop van Toledo, zijnde die, als doe voorsitter in den gheheymen Raedt, toegangh kreegh, voor den welcken hy sijn voornemen bekent maeckte, beneffens het voorverhaelde voorval, van den verdwaelden Schipper, betoonende vorder door seer krachtighe redenen, en levendigh

bewijs, datter landt in het westen most zijn, en dat de voorouderen wel eenige, hoewel duystere kennisse daer van hadden gehadt.

d'Eerstbisschop hebbende sijne redenen wel ter degen overgeleght, bracht hem ten laetsten in de teghenwoordigheyt van hunne Majesteyten, voor de welcke de saeck op een nieuw wierdt ondersocht, en soo bevonden dat de Koninck en de Koninginne daer na begosten te luysteren, gevende hem hoope het werck nauwer te sullen ondersoecken, en met een rijpe beraedinge, daer op te letten, wanneer sy een eynde van den oorlogh van Grenade souden hebben gemaeckt, die hen als noch wat swaer op den hals lagh. Door dese goede antwoordt begost *Colombo* sijn hoop weder gaende te maecken, ja hooger op te heffen als sy voor heen geheven was geweest, en in een weynigh beeter achtingh onder de Hovelingen te komen, sonder dat de selve nu meer soo dicht den spot met hem dreven, als sy wel gewoon waren, te doen.

De saeck van *Colombo*. wort aengenomen.

Zijnde eyndelijck de Oorlogh van Grenade ten eynde, wierd de saeck van *Colombo* weder op het tapijt gebracht; en op het goedt vinden van de Koninginne Isabella, besllooten dat men het geluck eens most ondersoecken, en sien watter van het segghen van *Colombo* komen sou. Hun Catholijcke Majesteyten gaven hem dan, uyt hun eygen wille, het tiende ghedeelte van de inkomsten der Landen, dewelcke hy in het westen sou ontdecken, sonder verhinderinge nochtans en schaede van den Koninck van Portugael (als die nu al voorheen een Zee-tocht langhs de Kust van Africa, naer het Zuyden hadt aengestelt) vorders een Schip met twee Brigantijns, of Caravellen, en die voorsien met hondert en twintigh mannen, soo soldaeten als bootsgesellen. Om al het welcke uyt te voeren, dewijl des Konincks schatkist, door dien tien-jarighen Oorlogh van Grenade, uytgeput was, Louys de Sant Angelo, hun Geheymschrijver, hen, by voor af gift, sestien duysent Ducaten uytreyckte.

Hier valt aen te mercken, met welck een eyndeloose moeyten *Colombo* sulck een geringe Expeditie en uytrustinghe heeft verkregen, en hoe kleyn de middelen geweest zijn die sulck een groot werck hebben konnen te wege brengen. *Colombo* evenwel vergenoeght dat hy het werck soo verre gebracht had, alles voor dry Caravellen klaer verkreghen hebbende, begeeft sich van Cadix, op den eersten dagh van Herfstmaend, of soo andere willen den darden van Augustus, in het Jaer 1492, in Zee. Hy gaf het gebiedt over een van dese Caravellen, aen Martin Alfonso Pinzon, en van de andere aen Francisco Martijn, behoudende *Colombo* het ghesagh als Generael van dese kleyne macht, beneffens sijn broeder Bartholomeus, in het grootste schip van de dry.

Colombo steeckt in Zee.

Op dese wijse steeckt hy na de Canarische, by de oude, Geluckige Eylanden genoemt, over, landende op Gomare, een van dese Eylanden, alwaer hy sich eenige daegen ophieldt, soo om voorraed van versch water in te nemen, als om sijn volck een weynigh te vervarschen, en tot een langen tocht bequaem te maken.

Van daer keerende ter rechterhand, nam hy sijn wegh westelijck aen de Zee in, en hebbende geheele acht daegen, gedurighlijck moeten roeyen, quam hy onder een menighte van groene kruyden, die op het water dreven, niet anders als of hy door een groene beemde heen gevaren had, van het welcke sijn volck sich soo verwonderde en ontstelden, dat sy in twijfel stonden, of sy van toen af aen wilden te rugghe keeren; maer *Colombo* moedighde hen, seggende dat men met gemack door dese

Sijn voorvallen.

kruy-

kruydige Zee konde voort vaeren, daer ſy het minſte gevaer te wachten hadden, gelijck ſy daer oock door komende,noch eenige dagen voortſeylden, ſonder datſe eenigh landt of teecken daer van gewaer wierden.

Het volck wierdt hier over ſoo wanhoopigh, dat het ſelfde ſoo bootsgeſellen als ſoldaeten, de hoofden te ſamen ſtaeken, en een beſluyt maeckten, nademael hy hen op ſulck een lange onnutte reyſe, en het uyterſte gevaer, van door gebreck te ſullen vergaen, had gebracht, *Colombo* in de Zee te werpen, indien hy met hen niet weder te rugge wilde keeren, roepende en tierende, men ſou hen weder brengen, daer men hen van daen hadt gehaelt, terwijl 'er noch ſpijſe in voorraed was; het waere een onhebbelijcke ſaeck voor hen lieden, de aldergeheymſte en afgeſonderſte plaets van den geheelen Oceaen, die van ſulck een eyndelooſe grootte was, te willen openen, en met ſulcke ſwacke waepenen de Secreet-kaemer van de natuer te willen opbreecken, gelijck oock hun aller behoudeniſſe aen de reuckeloosheyt van een eenigen vreemdelingh en onbekende op te offeren. Indien ſy langer wachten met weder te keeren, ſou hen daer nae, wanneer ſy het ſelve wel ſouden willen doen, de lijftocht komen te ontbreecken, en hen, ſoo dwalende in een woeſte en onbekende Zee, het uyterſte overvallen.

Muytery van ſijn volck.

Colombo daer en tegen, ſtelde hen hun eedt die ſy hem gedaen hadden, te vooren, hen vorder verſeeckerende, ſy behoefden ſich over de leeftocht niet te bekommeren, maer hadden noch genoegh voor veele maenden.

Hy vertoonde hen oock, gelijck hy ſeer welſpreekende was, wat ſchande en laſter het hen ſou zijn, uyt vreeſe voor een onſeekere dood, aldus met leedige handen weder te huys te komen, daerſe buyten twijfel de ſtraffe van hun onbedachte ſnoodhartigheyt ſouden hebben te dragen. Sy ſouden ſich liever met een mannelijcke moedigheyt wapenen, en alſoo op goed vertrouwen, met vrolijkheyt en kloeckhartigheyt hun reyſe vervolgen, tot datſe in de gewenſchte haven ſouden zijn gekomen, om daer na, in de plaetſe van ſchandelijcke ſtraffe, eerwaerdige en treffelijcke vergeldinge te genieten. Vorders wat hem aenging, hy hadt beſlooten op deſe reyſe te ſterven, en niet weder, als met eer in ſijn huys te komen; doch, indienſe evenwel vaſt by hun voornemen, van weder naer Spangien te keeren, wilden volharden, verſocht hy datſe noch eenige dagen in deſe route en ſtreeck dieſe genomen hadden, wilden volharden, en indienſe geduerende de ſelve geen landt ontdeckten, ſoude hy, hoewel tegen ſijn wille, met hen weder naer Spangien keeren.

Hebbende op deſe wijſe den oploopenden moed van ſijn volck geſtilt, vervolghde men de ondernomen voortgangh.

Den volgenden dagh vernaemen ſy eenighe Vogeltjes, het welcke *Colombo* voor een goedt voorteecken nam, dat het landt na by was. Des morgens daer aen, als een yeder om het ſeerſte naer landt uytſagh, en hier en daer ſijn oogen ſloegh, offe het aen d'een of d'andere zijde niet ghewaer konden worden, ſaegenſe eenighen roock in de lucht, en begoſten daer op te roepen: *Landt*, *Landt*. Het is nu onſeecker wie de eerſte zy geweeſt, die het gewaer wierd, of eenen Rodrigo de Triana, of een ander Zeeman van Lepe, doch ſulcks doet weynigh tot de ſaeck, het zy genoegh dat *Colombo* de meeſter van het werck zy geweeſt.

Landt ontdeckt.

Soo haeſt ſy het landt ontdeckt hadden, dedenſe vol groote blijdtſchap het teecken daer van aen de andere Scheepen, dat men ter Zee gewoon is te doen, en

en begoſten daer op, ſchreyende van blijdtſchap, Godt, hun groote beſtierder, te dancken, en het *Te Deum Laudamus* te ſingen: het welcke gedaen zijnde, liepen ſy alle naer *Colombo*, en deeden hem ootmoedige eerbiedigheyt, noemende hem hun Vader en Patroon, kuſſende hem de handen, en biddende hen hun moedwil, en het leet datſe hem aengedaen hadden, te vergeven. En in der daed de vreught die een yeder in het algemeen toonde, valt ſwaerlijck te beſchrijven; want het ſcheen dat een yeder herbooren wierdt; al de voorgaende vreeſe en ſchrick voor een quade dood, wierd wegh genomen, en in de plaets van de ſelve, kreegh ieder een vrolijck en levende ghelaet. De dagh van ſulck een geluckige ontmoetinghe, was den elfden van November des Jaers 1492, hondert daghen naer hun vertreck uyt Spangien.

Naerderende dan het Landt van langer handt, quamenſe aen een Eylandt Cuanabi, of Guanahani genoemt, een van de Lucaoniſche Eylanden, die in groot getal, tuſſchen Florida en Cuba leggen. Sy gingen daer aen land, rechten aldaer een kruys op, en *Colombo* verklaerde, dat hy, in naeme van hun Catholijcke Majeſteyten van Spangien, beſit van dit nieuwe Landt nam. Van daer quamenſe aen Baruco, een Haven van het Eylandt Cuba, noemende dat Eylandt, met den naem van *Iſle de Ferdinando*, ter eeren en gedachteniſſe van hun Koninck. Maer ſiende dat ſich de Zee begoſt te verheffen, en dat het verblijf voor hen aldaer niet goed was, en ſy de wind noch goed hadden, voeren ſy voort, en wierden aen het groote Eylandt Hayti, het welcke ſy Eſpagnola noemden, aengedreven.

Het eerſte landen van *Colombo*.

De Haeven daer *Colombo* het eerſte aenquam, wierdt hem gegeven, en behoudt als noch den naem van Porto Royael. Aen deſe Kuſt quam het Admirael-ſchip van *Colombo* op een ſteenrots te ſtooten, ſoo dat het borſt; maer de Booten en Chaloupen van de andere Scheepen te hulp komende, berghden al wat daer in was, en brachten het aen de bygelegen ſtrandt.

Het Schip van *Colombo* blijft.

De inwoonderen van dit landt, ſiende deſe vloot, en dit volck met blinckende wapenen aen ſtrand op komen, vloodt terſtondt over hoop, gelijckelijck naer de bergen en afgelegene boſſchen, maer de Spangiaerden hen kort achter aen ſettende, kregen een van hunne vrouwen gevangen; die *Colombo*, na dat hy haer wel te eeten en te drincken gegeven, en met kleederen toegemaekt had, weer nae de haere te rugge ſandt. Sy door deſe beleeftheyt en ſachtmoedigheyt bewoghen, quamen terſtondt met heele troepen aen ſtrandt, en omtrent de Scheepen met hun kleyn vaertuygh, datſe Canoes noemen, niet konnende ſich genoegſaem over het maeckſel, en grootte van deſe ſcheepen, als mede over de Spaenſche kleedinghe, en de langhte van hunne baerden verwonderen.

Hun handelinghe met de Eylanders.

De Spaenſchen weder van hun zijde, ſaegen met vreught en verwonderingh de goude en blinckende oorhanghſelen en armringen aen, daer ſich deſe lieden mede vercierden, latende niet na alderhande tuygh en cierſel van de ſelve ſtoffe hen toe te brengen, dieſe gewillighlijck voor bellen, ſpiegeltjes, kraelen, en diergelijcke ſnuyſtery verwiſſelden; invoegen ſy lichtelijck konden afmeeten, dat dit landt overvloedt van dit Metael hadde.

Dit Eſpagnola was in dien tijdt verdeelt in vijf heerſchappyen: de Koninck Guacanaril, of Guanaril, hadt het geſagh aen het noorden, en deſe was de eerſte die *Colombo* met groote minnelickheyt ontfing, bejegenende ſy malkanderen met wederzijdtſe geſchencken, en onderlinge trouwbewijſinge en beveſtigingen

Staet van Eſpagnola.

gingen van toekomende vriendtſchap. De andere waren Garinoex, Guanacoel, Coonabo en Marabonez. De Indiaenen, door bevel van hun Carique (ſoo eernaemden ſy hun Koninck) hielpen al de goederen van het Schip van *Colombo*, dat, als geſeght is, in ſtucken gheſtooten was, met hun vaertuygh aen landt, en bewaerden het ſorghvuldiglijck, onderhoudende deſe vreemdelingen ſoo vriendelijck, en beleefdelijck, dat het ſcheen dat hun hart getuyghde, datſe t'eeniger tijd onder hun heerſchappy ſouden geraecken, hoewel verre van te dencken, dat hen noch ſoo veel leets van deſen landtaert over het hooft hing. Sy aepten ſelfs deſe Spangiaerden nae, wanneer ſy,op het geluyd van een klocxken, op de knyen gingen leggen, maeckten het teecken van het kruys gelijck als ſy, vouwden hun handen te ſaemen, eerder om hun naer te ſpeelen, als om dat ſy wiſten wat ſy deden, zijnde gelijck als al de reſt enckele afgoden dienaers, en volgende gelijck alle deſe andere Heydenen, den duyvel en de valſche goden naer. De vyandt van het menſchelijck geſlacht wil men, dat eenige tijden te vooren, deſe ellendige menſchen ſou hebben voorſeght, dat een landtaert uyt het ooſten tot hen komen ſou, hebbende lange baerden en blinckende in hunne wapenen, die een eynde van ſijn Rijcke maecken, voorts den inlanders de heerſchappy benemen, en de ſelve aen ſich trecken ſoude. Deſe Indiaenen, om een geduerige gedachtenis van deſe droeve voorſegginge te hebben, ſchreven de ſelve in treurige veerſen, de welcke ſy hun kinderen en naerkomelingen in prenten, en op ſeekere hunne feeſten, op een droevige wijſe voorſongen. Wat nu van deſe ſaeck zy, konnen wy niet genoeghſaem beveſtigen, maer laten die in ſijn geheel, gelijckſe van de Schrijvers vaſt geſtelt wordt.

Voorſegginge van den duyvel den Indianen gedaen.

Colombo niet ſiende waerom aldaer langer te vertoeven, ſonder bericht van ſijn wedervaeren, aen ſijn Heeren en Meeſters te geven, maeckte ſich vaerdigh, met den aenvangh van de voortijdt, weder naer Spangien over te ſteeken; hy dan hebbende de vreede en vriendſchap met de Koningen van het Eylandt weder vernieuwt en vaſt geſtelt, boude een Tooren met een Wal daer om, op den oever van de Zee, den welcken hy den naem van Nativita, andere ſeggen Magdalena, gaf, ſtellende Roderick de Arana, ſommige noemen andere, tot bewaeringh van deſelve, met twee en veertigh Soldaeten tot beſettinge, en nemende eenige Indiaenen met ſich, gingh met de twee overige Scheepen, en tachtigh ſoo Soldaeten als Zee-lieden, t'zeyl, alwaer hy, hebbende weer en wind naer wenſch, op den vijftigſten dagh van ſijn vertreck wel aengekomen is.

Colombo keert weder naer Spangien.

Ferdinand en Iſabella hielden als toen hun Hof tot Barcelone, waer heen *Colombo* genootſaeckt was ſich te lande te begeven, welcke reyſe hoewel ſy hem, ten inſicht van den moeyelijcken wegh, ende ſwaere Bagagie, ſeer verdrietigh en laſtigh viel, hem ſeer gunſtigh en eerhaftigh was, voor ſoo veel al de inwoonders, niet alleen van de Steeden, maer oock van de Dorpen daer hy doortrock, alleen op het gerucht van ſijn aenkomſt, met geheele troepen uytliepen, en de wegen beſetten, alleenigh om hem te ſien. De naem van deſe nieuwe werelt, die met ſoo veel ſchatten ghevonden was, maeckte een ieder nieuſgierigh om den vinder daer van te ſien. Een ieder was verwondert over de bruyne verwe der Indiaenen. De Papegayen, en het geweldigh gewicht van Goudt, en andere verwonderlijcke dingen die hy met ſich voerde, opende en verbaeſde de oogen van de gantſche wereldt.

Treckt naer Barcelona by de Koningen.

Eer hem op den wegh aengedaen.

De Konink en de Koninginne ontfin-

gen *Colombo* seer eerlijck, wanneer hy tot Barcelone by hen quam, en hebbende hem, in hun tegenwoordigheydt doen sitten (het welcke een teecken van de hooghste achtinge en genegentheyt der Majesteyt is) hoorden hem met alle aendacht, het geen hy van dit nieuw gevonden volck, van de gelegentheydt en staet van het gewest wist te seggen, verhaelen: en wanneer nu de Papegayen, en het goudt, beneffens al de andere nieuwigheden voor den dagh quamen, was de vreught en de verwonderingh boven maten, het goud alleen was hen niet nieuw, als voor soo veel het in een nieuw gewest gevonden, en in sulck een groot gewicht daer gebracht wierdt; niet konnende laten die grondt te prijsen daer het soo miltdadighlijck in wierdt geteelt.

Als mede by den Koninck.

Van thien Indiaenen die hy met sich over gevoert hadt, waeren vier onder wegen, van swackheydt en ongemack door de Zee veroorsaeckt, gestorven: wat de andere aengaet, die wierden gedoopt, houdende hen hunne Majesteyten, en de Prins Don Jan over de vonte, niet sonder groote pracht en heerlijckheyt, om een begintsel van de bekeeringe aen dese nieuwe landen te maken.

Eerste doopsel der Indianen.

Het aenbrenghen van *Colombo* wel naerstighlijck aengeteeckent, wierdt in het net geschreven, en met een toegeruste bode den Paus Alexander de seste, als toen sittende, toegesonden, die daer uyt een bysonder vermaeck schepte, gelijck oock de gantsche Broederschap der Cardinalen, zijnde elck ten hooghsten door het verhael van dese tot noch ongehoorde en nieuwe dingen verwondert, maer voornamentlijck daer over dat alles door het beleydt van een persoon was uyt gevoert, door dringende tot aen de plaetsen daer het klappende gerucht selfs noyt hadt van geweeten te spreecken.

De Paus maende hun Catholijcke Majesteyten seer ernstigh aen, de palen van de Christenheydt soo veel als doenlijck ware, uyt te breyden, deelende de aerdt-globe, of kloot, in twee gelijcke deelen, en treckende een rechte lijn van de Noord- tot de Zuyd-pool, gaf hen en hunne nakomelingen en erfgenamen al de landen die hondert mijlen aen geene zijde de Azores, en die van gelijcken hondert mijlen aen geene zijde van de Gorgades Eylanden van de Cabo Verde, naer het westen souden ontdeckt worden, behoudens dat de selve landen niet dadelijck door eenig Christen Koninck of Prince tot den laetst voorgaenden Kerstdagh beseten waren geweest.

De Paus deeld de wereldt.

Haer Catholijcke Majesteyten aldus, naer het geluckigh gevolgh van de Mooren uyt Spangien verdreven te hebben, nu op sulck een goedt beginsel, door den Paus, tot meerder uytbreydinge van de Christen Godsdienst, aengemaent zijnde, beslooten dit goede en heylsaem werck yverigh voort te setten, en *Colombo* weder naer dese nieuwe Gewesten heen te senden. Sy gaven hem dan voor af Wapenen en Tytulen van eer, met het Ampt van Super-Intendant van de Zee, en dat van Admirael, en sijn Broeder Bartholomeus begiftighden sy met dat van Adelantado, of Stedehouder Generael van het Eylandt Espagnola, invoeghen *Colombo* nu groot, aensienlijck, en een van de voornaemste Edellieden van het Hof te worden stondt, men sprack by nae van niemant als van hem, de een seggende dat de Scheepsvaert door die van Carthago verboden, wederom door hem gevonden was; andere, dat hy dat groote Eyland van Plato, daer hy in sijn t'samenspraeck, Critias genoemt, van spreeckt, dat vergaen en verdroncken was, weder opgedaen had; andere weder, sich verwonderende seyden, dat de voorseggingh die Seneca in sijn Medea hadt gedaen, door *Colombo* vervult was.

Staet van *Colombo* en sijn Broeder.

Eyn-

Tweede tocht van *Colombo.*

Eyndelijck wierdt hy tot ſijn tweede tocht toegeruſt, en ſeventhien Scheepen hem toegevoeght, van de welcke de dry kleyn, en de veerthien Brigantijns of Caravellen waeren, hebbende twaelf hondert ſoldaten op. Men kocht op des Konincks koſten Laſtbeeſten, Koeyen en Oſſen, Varckens, Ezels, Bocken en andere gedierten van beyde geſlachten, om de ſelve in deſe nieuwgevondene landen te doen voort teelen. Men gaf hem mede alderhande ſoorten van Kooren, Wijngaerd, Suyckerried, en verſcheyde ander aerd- en boom-gewas, beneffens al het geene dienſtigh tot timmeren en bouwen, als mede bequaem tot verſterckinge van Steden en Veſtingen was, om alle aenſtoot daer mede af te weeren.

Sijn toeruſtinge.

Uyt laſt van den Koninck wierden hem oock mede gegeven, behalven de ſoldaeten en bootsgeſellen, twaelf geleerde Prieſters van een goed leven, om aldaer het Euangely te predicken en te verkondighen, van de welcke broeder Buyllo, gebooren uyt Catalonie, van de Ordere van Benedictus, Stedehouder van den Paus in de Weſterlanden, het hooft was. Menighte van Edellieden, en noch meerder handtwerckers liepen toe, op het gherucht van deſe nieuwe Vloot, alle op hoop van winſt en rijckdom (gelijck men gemeenlijck van nieuwe dingen groote inbeeldingh heeft) binnen korten tijdt te ſullen verkrijgen, en volghden *Colombo* op deſen tocht.

Aenvangh van ſijn tweede tocht.

Zijnde de Vloot nu van alles verſorgt en toegeruſt, gingh *Colombo* daer mede t'zeyl, en geraeckte met een goede wint, aen geene zijde van de Canariſche Eylanden, en nemende ſijn loop naerder na den Evennachter of Æquinoctiael, komt naer een en twintigh dagen varens ter kenniſſe van de Deſſeada, een van de Antilles, of Voor-Eylanden van America, en zijnde al de Kuſt en havens van deſe Eylanden voor by gezeylt, ſonder ergens te landen, komt eyndelijck aen de voornoemde Porto Royael. Wanneer hy aldaer te lande quam, vand hy ſijn ſaecken ſeer verandert, en in een geheel anderen ſtaet, als hy gemeent had, nademael de Indiaenen al het volck dat hy aldaer gelaten hadt, den hals hadden gebroocken, danck heb hun ongebonden handel, rovery, plondery, en andere geweltdadige ſtucken, met de welcke ſy de gunſtige ingeſetenen geplaeght, en ſich ſelven, door tſamenſpanningh der Landtſaten, het verderf op den hals gehaelt hadden.

Sijn aenkomen in Weſt-Indien.

Vind ſijn ſaecken in een ſlechten ſtaet.

Colombo kon niet beter doen als het ongenoegen dat hy daer over ſchepte, te ontveynſen, voornamentlijck daer de Koninck Guacanaril het ſelfde met goede redenen wiſt te verſchoonen. Hy dan aen landt komende, ſandt volck om Iſabella, een plaets ter gedachteniſſe van Iſabella de Koninginne opgerecht, te ſtichten en te bevolcken. Ondertuſſchen hebbende de Goudmijne van Cibao ontdeckt, ſandt hy twaelf Brigantijnen met goudt en andere nieuwe dingen geladen, naer Spangien.

Sijn beſtellingen aldaer.

Daer nae ſtichte hy de Sterckte S^t. Thomas, leyde daer goede beſettingh in, om de voornoemde Mijnen te beſchermen, en maeckte ſijn Broeder Onder-Koninck van het Eylandt, terwijl hy ſelve, om noch verder nieuwe Landen te ontdecken, met dry Caravellen weder in Zee gingh, en zeylende gedurighlijck langhs de Kuſt van Eſpagnola, quam aen het ooſt eynde van Cuba, en meenende dat het ooſt en het weſt ſich alhier te ſamen voeghden, noemde het begin van dat Eylandt A. en Ω. Alpha en Omega. Aen de zuyd zijde van dit Eylandt, ontdeckte hy vorder Jamaica en andere kleyne Eylanden, en keerende van daer weder naer Hiſpaniola, vand aldaer aen de laetſte hoeck van het weſter gedeelte, een ſeer bequame Haven, die de Haven van S^t. Nicolaes by hem ge-

Gaet om nieuwe landen op te ſoeken.

Ontdeckt Cuba en Jamaica.

genoemt wierdt, rustende aldaer sijn volck, naer sulck een lange vaert, een wijl tijds uyt, en sijn Scheepen wat doende verkalefaten, om van daer een tocht naer de Canibel, of Canibalen te ondernemen. Maer alsoo hy door een groote koorts aengetast wierd, bleef die reyse achter voor als doe, en hy stelde ordre dat hy naer Isabella gebracht wiert.

Soo haest was hy van dese sieckte niet weder bekomen, of hy ondersocht de staet van het Eylandt, alwaer hy veel Spangiaerden, soo sieck als doot bevant, terwijl de rest van het volck, onaengesien het tegenbevel van sijn Broeder Bartholomeus, sich soo schandelijck tot plonderen van de Indiaenen begaven, dat deselve albereets tegen dese roofvogels de waepenen hadden opgenomen, laetende ondertusschen het landt onbebouwt, sonder iets te saeyen, en sich naer de afgesondertste deelen van het Eylandt begevende, om dat, terwijl sy niet wel saegen de Spangiaerden door de waepenen te overwinnen, sy hen ten minsten door den honger mochten temmen en doen verhuysen. Maer *Colombo* strafte de schuldighe, en hebbende de Koningen weder tot stilte ghebracht, vermaende hen, hun landtbouw niet naer te laten, op dat dese onvruchtbaerheydt en schaersheyt hen selver niet tot ellende quam te gedyen.

Ongeregeltheyt der Spangiaerden.

Opstandt der ingesetenen.

Het Krijghsvolck evenwel vergramde en verbitterde sich tegen *Colombo*, en beschuldighde hem van al te groote straf en wreetheyt; maer hy, om hunne beschuldigingen, en de verkeerde getuygenissen, diese van hem souden mogen inbrenghen, voor te komen, maeckte sich vaerdigh om weder naer Spangien te keeren, gelijck hem albereedts dry Caravellen toegemaeckt, en wel voorsien, in de Haven lagen op te wachten; maer daer ontstont een soo verschrickelijck onweder aldaer op die tijdt, dat het scheen dat sich Hemel en aerde onder een vermenghde; men sagh by vollen dage niet ter wereldt, soo dick hadt de duysternis de locht bevangen, die ondertusschen door verschrickelijcke donderslagen en ysselijck blixemen, het hart in het lijf beven, en de hayren te berge deed rijsen. De raserny der winden was soo geweldigh, dat menighte van huysen en andere gebouwen, aen verscheydene oorden van het Eylandt, het onderste boven geworpen wierden. Rotsen selve scheurden van de toppen der bergen af, en vielen om laegh, tot groote verschrickinghe der inwoonderen en vreemden, wordende door dien val menighte van menschen, beesten en huysen verplettert. De inwoonders door dit verderf ontstelt, verlieten hun wooningen, en verberghden sich in holen en speloncken van de aerde en der bergen; veel belemmert door de duysternisse, liepen gints en weder door het landt te doolen, sonder te weten, waer sy sig heen souden begeven, sommige van de selve wierden in het velt, andere met huysen met al opgenomen, en in het water, of tegen de aerde en rotsen te pletteren geworpen, eyndigende alsoo, door dit grouwelijck geweldt der winden, ellendighlijck hun leven. Het gejammer en gekrijt vervulde de ontstelde lucht, kortelijck de schade die dit Eyland daer door geleden heeft, is niet uyt te spreecken.

Haet van het Krijgsvolck tegen *Colombo*.

Die weder naer Spangien wil.

Groot onweder.

De Vloot die in de haven lagh, wierdt van haer anckers afgeruckt, en naer verscheydene andere havens en kusten gedreven, en meest met al den toestel door de Zee ingeswolgen, en de leeftocht alsoo ten meestendeel bedorven zijnde, dreyghde de Spangiaerden met de uyterste hongers noodt; doch het gheliefde Godt, dat de versche Schepen, uyt Spangien aenkomende, wel te pas, weder overvloed van voorraed toebrachten.

Wanneer nu dit schrickelijck onweder begost over te gaen, quamen de gevluchte en versteeckene menschen weder

der

der uyt hunne hoolen en ſchuylplaetſen te voorſchijn, maer noch door het uytgeſtaene jammer verbaeſt, ſagen malkanderen, als halve dooden, met verſchrickinge aen, niet weetende wat te vreeſen of te hoopen. De Indiaenen meenden of verhoopten wel, dat deſe vreemdelingen, door dit onweer, geheel uyt het Eyland, door hulp van hun afgoden, waren gedreven, en ſchepten daer hun hooghſte vreughde uyt; de Spangiaerts geloofden oock dat duyſent duyvelen en toveryen daer onder ghe-ſpeelt hadden, als zijnde deſe afgoden der blinden t'onvreden, datſe het landt en volck, datſe ſoo lange beſeten hadden, ſtonden te moeten verlaten. *Colombo* ſoo haeſt het weer tot bedaeren quam, ſtelde ſich weder in ſtaet van te vertrecken, en zijnde ſijn Vloot die hy mede te nemen hadt, weder toegeruſt, ſtack in Zee, en quam geluckighlijck tot Cadix aen, van waer hy te poſt naer den Koninck reyſde, die hy bericht van ſijn nieuwelijcks gevondene Landen en dat verderfelijck onweder gedaen heeft; vorders de ſchriften en bewijſen van ſijn rechtsplegingе te voorſchijn brengende, ſuyverde ſich ſeer wel van de laſteringh die hem ſijn vyanden ſochten op den hals te werpen.

Colombo komt weder in Spangien.

Suyvert ſich voor den Koninck.

De Koninck aldus tot kenniſſe van de waerheyt gekomen zijnde, en erkennende de onſchult van *Colombo*, prees hem, met vermaninge van goets moets te zijn: *Hebt moedt*, ſeyde hy, *en gaet voort in wel te doen, gelijck ghy begonnen hebt, tot beantwoordinge van de hoope, die een ieder uyt ſulck een groot en beroemt beſtaen heeft opgenoomen, op dat ghy het tot een goed en wenſchelijck eynde brenght.* Echter vermaende hy hem, omtrent ſijn rechtsplegingen wat gematigder en ſachter te gaen, voornamentlijck tegen de Spangiaerden, in aenmerckinghe van hun lange ongemacken, dieſe op de Zee moeten lijden.

Vermaningh van den Koninck aen *Colombo*.

Eyndelijck heeft *Colombo* met twaelf Caravellen, en als ſommige willen, ſoo veel Brigantijns, alle op koſten van den Koninck toegemaeckt en voorſien, met vrolickheyt ſijn darde tocht, in het Jaer onſes Heeren 1498, ondernomen; ſendende twee Brigantijnen recht toe naer Hiſpaniola, nam hy ſijn loop naer Cabo Verde. Van daer naer het weſten overſteeckende, ſtondt hy ſeer groot ongemack van de hitte der Son uyt, drijvende lange in groote ſtilte onder den Evennachter, of Æquinoctiael. Eyndelijck komt hy aen het vaſte landt van Indië, treckende te lande een lange wijl de kuſt langhs.

Darde tocht van *Colombo*.

Op deſe darde tocht, ontdeckte hy Cubagua, een landt dat rijck van Paerlen en koſtelijcke Geſteenten is. Het gedeelte van het vaſte landt, daer hy aen quam, was het landt van Paria, hy zeylde aldaer voor by de mont van een groote ſtroom, die hy den draecken mondt noemde, om dat het ſcheen, dat ſijn Scheepen, door den drayſtroom aldaer ſouden ingeſwolgen geworden zijn. Hy genaeckte oock den oever van het landt van Cuma, alwaer ſeer beleefdelijck ontfangen zijnde, hy volkomen onderrichtinghe van de Paerle-viſſchery, en het vinden der Edele geſteenten, ontfingh. Maer op ſijn aenkomſte in Hiſpaniola, daer heen hy eyndelijck over ſtack, vand hy het aldaer geheel in beroerte, en als in een wanhoopige ſtand: want de twee Brigantijnen, die hy voor heen geſonden hadt, wierden, ſoo haeſt ſy tot Xaragua, het weſter gedeelte van het Eylandt, aengekomen waren, door Roldan Ximenes (die als toen ſijn verblijf aen deſen oort hadt, en nu eenigen tijt van de gehoorſaemheyt van den Landtvooght Bartholomeo Colombo, afgeweecken was, opgemaeckt, ſoo dat ſy den geſeyden Landtvooght hulp en onderſtandt weygerden.

Cubagua ontdeckt.

Nieuwe ontdeckingen.

Staet van Hiſpaniola.

Quaden handel van Ximenes.

Hy vernam oock dat de geſeyde Ximenes

menes de onderdaenen vast beroofť en geplondert had, verwoestende alles door vyer en swaerdt wat hem voor quam, door het welcke de inwoonderen verbittert zijnde, hadden sich te samen gespannen, en besllooten al de Spangiaerden uyt het Eyland te drijven. Maer *Colombo* vand geen groote swarigheyt, een volck, dat soo slechtelijck in ordere was, t'onder te brengen, en chijnsbaer te maken, doende vorder soo veel, dat Roldan gedwongen wierd naer het geberghte te wijcken, nademael hy weygerde naer beter raedt te luysteren, en sich in ghehoorsaemheyt te stellen.

Ondertusschen liet dese niet nae den handel van *Colombo* en sijn Broeder, by den Koninck op het leelijkste af te schilderen, tegen de welcke hy verscheydene dingen overgeschreven had, waer onder het quade gerucht dat sy in dese Landen hadden, op het aldermeeste uytgebreyd wierdt; seggende, *Dat sy als Genouesen, en by gevolge vreemdelingen, sich seer vyandigh teghens de Spangiaerden aenstelden, (matigende sich, niet sonder de alderuyterste wreetheyt en strafheyt tegen desen landaert, het hooghste gesagh en grootste heerschappy aen) doodende hen om de minste en geringhste oorsaecken, en treckende hen uyt de Mijnen, om daer andere van hun landslieden in te gebruycken, en het beste gedeelte van het goudt daer door in hun handen te krijgen en te verbergen, gelijckse mede den Koninck van sijn vijfde gedeelte der ongelden beroofden. Sy hadden oock hun ontdeckinghe van Cubagua niet getrouwelijck in gheschrift gestelt, om (zijnde de Koninck door het een of het ander verdragh om den tuyn geleyd) het beste van die Visschery aen sich te trecken, en alsoo een groote schat by een vergaedert hebbende, de heerschappy van het Eylandt aen te nemen, en self den Koninck met gewapender handt daer uyt te houden, dat sulcks al de betrachtingen van dese twee Gebroeders waren, soeckende ondertusschen, onder schijn van Rechtspleginge, die geene die hen in den kaert sagen, aen een kant te helpen, en diese op soodanigen wijse niet over mochten, naer gevaerlijcke en wanhoopighe ondernemingen uytsendende, om hen door de Cariben, Canibalen, en andere Wilden en Mensch-eeters te laten vermoorden en verscheuren, alleenlijck om daer door te vryelijcker hun schelmeryen te plegen.* Al dingen die van Ximenes en sijn medestanders opgeraept en versiert waren, alleen om hun rovery en wederspannigheyt een schoone verwe te geven.

Beschuldigingen teghen de twee *Colomben.*

Dit schrijven evenwel van Roldan, bracht hun Catholijcke Majesteyten groot misnoegen aen, te meer dewijl sy op een en de selfde tijdt, door *Colombo*, van de moedtwil en afval van desen Ximenes bericht wierden. Achtende dan, dat het hooghnoodigh was daer spoedigh lijck ordere tegen te stellen, sonden hun Majesteyten Christophel Bouadilla, of Bombadilla, soo hem andere na den sin noemen, Ridder van de Ordere van Calatrava, om Land-bestierder van dat Eylandt te zijn, met last, om die geene die hy schuldigh vandt, te straffen.

Groot ongenoegen des Konincks.

Colombo als nu onledigh zijnde met de Koningen van dit Eylandt, die de wapenen hadden aengenomen, te bevredigen, en niet wetende watter tegen hem gesmeedt wierdt, gingh desen nieuwen Gouverneur, op sijn aenkomen tegen, om daer in hun plicht te voldoen, maer stondt wel verbaest, wanneer hy hem met sijn Broeder, onwaerdighlijck deed vangen, en in boeyen en banden, op twee Caravellen naer Spangien senden. Wanneer sy daer aldus aengekomen waren, en de Koninck verstondt hoe sy ghebonden en geknevelt aenquaemen, sandt de selve terstont Couriers en loopende boden hen tegen, met last, dat men hen aenstonts sou hebben vry te stellen. Wanneer sy nu by hunne Majesteyten quamen, ontbrack het hen aen geen redenen, om de onwaerdigheyt, en

De *Colomben* worden geboeyt naer Spangien gesonden.

en het gewelt dat men tegens hen ghepleeght hadt, voor te ſtellen, en van al het geene ſy in die landen hadden uytgevoert, klaer bericht te doen. Soo dat hun Majeſteyten lichtelijck konden bemercken, dat het enckele laſteringhen waren, die hen Roldan als beſchuldigingen hadt opgeleght; en die hen by na eer en leven hadden gekoſt.

Op dat dan voortaen de Vrede in die geweſten in ſtaet mocht gehouden, en meerder twiſt en onluſt geweert worden, wiert Bouadille van ſijn Landtbeſtieringh af, en Nicolaes d'Ovando als Onder-Koninck op dat Eylandt aengeſtelt: blijvende *Colombo* ondertuſſchen by wijſe van eerverplichting, in het Hof.

Wordcn ontſlagen en aen 't Hof gehouden.

Ondertuſſchen kregen Alfonſo Mignez, en de Gebroeders de Pinzons, verlof van den Koninck, om te gaen andere nieuwe landen op ſoecken, onder verbodt evenwel, van op vijftigh mijlen weeghs de Vaerdt die *Colombo* ondernomen hadt, te genaecken. Mignes zijnde dan in Zee geſteecken, en aen het vaſte landt eyndelijck gekomen, ſich weynig aen des Konincks verbodt laetende gelegen zijn, vaert de boeſem van Paria, Cuma en Amaracapa over, en brenght een ſchoonen hoop Paerlen, en koſtelijcke geſteenten met ſich te rugge: maer op ſijn weder komſt eenige twiſt onder hen over de deelingh ontſtaen zijnde, quamen ſy tot Galicie te landen, latende Sivillle leggen; maer ſijn medemackers aldaer aen landt gegaen zijnde, gaven Ferdinand de Vega, Gouverneur van dat geweſt te kennen, hoe dat Mignes, verachtende het bevel van den Konink, ſich in de Haevens, die voor heen door *Colombo* ontdeckt waren, begeven, en aldaer menighte van paerlen en edel geſteente aen ſich getrocken, en heymelijck als geroofte hadt, onthoudende den Koninck ſijn behoorlijck vijfde gedeelte daer van. De Gouverneur hier kenniſſe van gekregen hebbende, doet daer op

Mignes gaet nieuwe landen opſoeken.

Mignes keert weder in Spangien.

Mignes in de gevanckenis werpen, alwaer een goet gedeelte van ſijn paerlen en geſteenten verteert hebbende, heeft hem de Landtvooght geknevelt en gebonden den Koninck Ferdinand toegeſonden.

Wordt gevangen geſet.

Ondertuſſchen Boadilla ſulck een machtigen opvolger gekregen hebbende, beſluyt weder nae Spangien te keeren met de ſelve Scheepen, op de welcke d'Ovanda gekomen was, beneffens Roldan, en andere oude oorloghs lieden, die hunne Catholijcke Majeſteyten te rugge ontbooden hadden, of die Ovanda ſelfs om alle twiſt voor te komen, en de vrede te beter te betrachten, te rugge ſandt; maer een groot onweder hen op Zee overvallende, verſmoorde Boadilla en Roldan met vier en twintigh ſcheepen, en een groot gewicht gouds, het welcke van ſommighe wel tot dry duyſent, dry hondert en tien ponden begroot wordt, blijvende alſoo te gelijck met hun leven, daer deſe twee vreckaerts ſoo veel bloedts om geſtort, en grouwelen om aengerecht hadden, gelijck wy elders breeder verhaelt hebben.

Boadilla en Ximenes blijven met de gantſche vloot.

De Koninck en Koninginne het verlies van deſe Vloot met Boadilla en Roldan verſtaende, hebben *Colombo* op een nieuw toegeruſt, om nieuwe landen te gaen ontdecken. Deſe dan met dry Caravellen maeckte weder zeyl weſtwaert aen, in het Jaer onſes Heeren 1502; maer Nicolaes d'Ovanda, Gouverneur van Hiſpaniola, belette hem in de haven en in de Stadt van ſijn verblijf te komen. *Colombo* ſeer gemoeyt dat hem ingangh geweygert wierdt, in die plaets die hy ſelve ontdeckt had, gaet van daer tzeyl, en komt in de haeven van Eſconſo, en van daer ſoeckende een enge deurtocht van de Zee, de welcke ten eynde van het weſten, naer het ooſten mocht ſtrecken, geraeckte tot Guanaxa, van waer hy weder in de haeven van Higueras, gemeenelijck de Caep de Fondura genoemt,

Vierde tocht van *Colombo*.

Sijn nieuwe vonden.

noemt, gedreven wierdt. Van daer weder naer het oosten, en al de Zee-kust langhs vaerende, keert weder, en komt tot Veragua, en van daer aen de Eylanden Zorobares genoemt. Hier vernam hy dat het landt Veragua vruchtbaer en overvloedigh in goudt was; voorts van daer in de Golfo van Uraba komende, kreegh aldaer kennisse van de Zuyd-zee. Hy verloor op dese tocht twee Caravellen, van vier die hy by sich hadt, en de rest oock oudt en ondeugende zijnde, nam hy besluyt weder naer Hispaniola te keeren, maer siende dese oude kracken soo verre niet te brengen, vand hy sich genootsaeckt op Jamaica te blijven, om aldaer ordere tot het vermaecken van sijn Scheepen te stellen. Terwijl hy aldaer was, wierd veel van sijn volck sieck, en de andere die noch ghesondt waren, stelden sich twistigh en ongehoorsaem tegens hem aen, en wilden niet veel na sijn bevelen hooren, en eenen Porrez tot hun overhooft nemende, sochten op een oproerige wijse van hem te scheyden, en sich naer Spangien te begeven. Ondertusschen was het voor *Colombo* niet veyligh sich met een deel siecken t'Zee te begeven, en boven dien, die van het Eylandt siende hem van sijn kloeckste soldaeten ontbloot, weygerden hem leeftocht en andere nootwendigheden; maer *Colombo* sich siende tot dit uyterste gebracht, behielp sich met een natuerlijck voorval. Hy deed al de voornaemste van het Eylandt by een vergaderen, en badt hen ernstighlijck, dat sy hem voorraedt, voor hem en sijn volck wilden bestellen, hen dreygende indien sy het selve niet deden, dat sy alle van de pest souden sterven; tot teecken van het welcke hy hen voorseyde, dat sich de Maen, binnen den tijd van twee dagen, (wanneer de verduystering sou moeten zijn) soo roodt als bloedt sou vertoonen.

Keert na Hispaniola.

Komt op Iamaica om sijn Scheepen te vermaecken.

Colombo behelpt sich met natuerlijcke oorsaeken om de Indianen te bewegen.

De inwoonders het selve op de voorgestelde tijdt siende, en onkundigh van de oorsaeck daer van zijnde, kregen ernstige vrese, dat hen eenigh groot leedt en ongeval naeckende was: sy dan versoecken van *Colombo*, met veel traenen, vergiffenis van hun voorgaende ongehoorsaemheyt, en besorgen hem en sijn siecke soldaten, van alle nootwendigheden, soo dat sy, die voor heen sieck en swack waren, soo door kranckheyt, als honger en ghebreck, nu weder geheel bequamen.

Ondertusschen Francisco Porrez, vresende de baeren van den grooten Oceaen, en overdenckende in sijn geest, dat het Schip, het welcke hy in sijn afval *Colombo* ontnoomen had, niet bequaem sou zijn om de geweldige Zeebaeren te wederstaen, nam een voornemen sich noch van een andere Brigantijn te verseeckeren, wachtende maer op een goede gelegentheyt om daer toe te komen, gaende en keerende vast omtrent de nabuerige havens.

Maer *Colombo* van de komst van desen Porrez verwittight zijnde, maende sijn volck tot moedigheyt aen, en leggende op sijn luymen, socht maer om hem op d'een of d'andere plaets te betrappen, het welcke hem eyndelijck geluckte, in voegen hy hem slagh leverde, overwon, met sijn broeder gevangen nam, en de overige der wederspannighen weder ter gehoorsaemheyt bracht, ghelijck sy te vooren geweest waren. De Haeven in de welcke dese slagh geschiede, noemde hy de *Haven de Sancta Gloria*, welcke Haven noch in Sivilla op Jamaica te sien is. Dit was de eerste slagh, en eerste burgerlijcke oorlogh, die in dese Wester gedeelte tusschen de Christenen voorgevallen is, maer daer nae is dat woeden soo aenghegaen, dat men niet sonder schrik de bloetstortinge, die aldaer onder de goudtgierige Bevelhebberen geschiet is (die elders van ons, het tweede deel der Treur-tooneelen, en andere, breed genoegh verhandelt wort) lesen en aenmercken kan.

Eerste burgerlijcken oorlogh in Indien.

Wederspannigen overwonnen.

Colombo

Colombo dan hieldt ſich eenige maenden in dit Eylandt Jamaica (als nu van de Kroon van Engelandt beſeten) op, tot dat een Mendez, die hy na den Onder-Koninck van Hiſpaniola daer om geſonden hadt, met twee Brigantijnen weder by hem quam, met de welcke hy naer Hiſpaniola over ſtack, alwaer hy de ſelve met behoorlijcke leeftocht en voorraed verſorgde, en alſoo daer mede naer Spangien voer, alwaer hy, na een voorſpoedige reyſe van eenige daegen, geluckighlijck aengekomen is, en den Koninck en Koninginne al de ongelegentheden en goede gevolgen van deſen laetſten tocht verhaelt heeft, gevende hun Majeſteyten een klare verbeeldinge van de by hem op nieuws ontdeckte landen, tot groot genoegen van de ſelve.

Weder aenkomſt van *Colombo* in Spangien.

Maer eyndelijck, gelijck hy door ſoo veel tobbens, varens, bekommertheden van geeſt, en ongemacken des lichaems, ſeer afgeſlooft was, een heete koorts taſt hem aen, de welcke van langer handt toenemende, hem eyndelijck in het Jaer 1506, op den 8. van May, in het graf bracht. Sijn lichaem wierd tot Seville in de Kercke der Chartreuſen, of Carthuyſers, begraven. Hy was een Man van een braeve geſtaltenis, en wel gevoeght van leden, rootachtigh, van een ſnedige en levendigen geeſt, een weynigh te oplopende, en evenwel zedigh, het welcke daer uyt te meerder blijckt, dat hy van al die ontdeckte Landen en Havens, niet een met ſijnen naem (gelijck der Ontdeckers gewoonte wel is) genoemt heeft. Hy liet een Soon, Don Diego, nae, die ſijn Vader in de ſtaet van Admirael gevolght is, en Ferdinand, die Pagie by den Prins van Spangie is geweeſt.

Sijn dood.

't LEEVEN en DADEN VAN AMERICUS VESPUTIUS.

INHOUD.

Erſte tocht van Americus Veſputius. *Komt aen Paria. Aerdt van de inwoonders van Paria. Dorp op ſtaecken gebouwt.* Veſputius *treckt van daer. Vreemde ſpijſe. Komt aen andere geweſten. Stout beſtaen van dartigh Spangiaerden. Die by de Indianen wel onthaelt worden. Vordere*

aentocht van Vesputius. *Wreedt volck. Tocht van* Vesputius *tegen de Canibalen. Sijn strijdt tegen de selve. Tweeden tocht van* Vesputius. *Vreemde ontmoetingh van eenige Spangiaerden. Schrickelijcke Reusen. Rijcke Paerl-oesters. Darde reyse van* Vesputius. *Wreede daed van een Indische vrouw. Vierde tocht van* Vesputius. *Vreeslijcke Draecken. Begrijp der ontdeckingen van* Americus Vesputius.

Edurende het leven en de tochten van desen eersten vinder *Colombo*, wierdt *Americus Vesputius*, een Florentijnsch Edelman, (als of Spangien dese rijcke vonden alleen de Italiaensche vernuftelingen most verschuldight zijn) door den selven Koning Ferdinand, met vier Scheepen toegerust, die op den twintigsten van May, des Jaers veerthien hondert seven en tnegentigh in Zee gesteecken is: hy quam, naer de gemeene loop, aen de Canarische Eylanden, alwaer hy sich behoorlijck ververscht hebbende, na Paria over stack, vindende aldaer een wilde soort van menschen, in alle, selfs de schaemelijcke deelen, geheel naeckt gaende, zijnde rosachtigh van verwe, en over het geheele lijf kael geschooren, als dat de Vrouwen eenigh kort hayr op het hooft hebben; in het swemmen geven sy de Mannen niet toe, noch oock in het handelen van den boogh, en meer andere handigheden. De Mannen strijden oock met knodsen en spietsen, en gebruycken in den oorlog de Vrouwen als trossen, om hun behoeftigheden nae te dragen. Sy hebben een tael op hun eygen handt, verschillende daer in van al de nageburen, als die meer als die van eenige andere, sacht uytgebracht, en tusschen de tanden en lippen ghemaeckt wort; eetende sitten sy op d'aerde, en slapende hangense in hangmacken, daerse by nacht vyer onder stoocken, en boven allerhande huysraed van Vis, Vischgereedschap, Korven, Kalabassen, en diergelijcke snuystery hangen. Andere hebben van hunne zeden wijdloopiger geschreven, als wy achten alhier van ons vereyscht te worden. *Vesputius* vand aldaer een gehucht van twintig huysen, in het midden van een kleyn Meyr, het welck altemael op staecken stondt; de huysen gingen over Val-bruggen van d'een in d'ander, welcke bruggen, soo haest sy de Spangiaerden vernamen, de ingesetenen terstont op haelden. Echter quaemen noch eenige van hun Canoes aen de schepen roejen, maer de Indianen, hoewel sy seer genoodight wierden, dersden niet aen boort komen, maer begaven sich weder te lande, en voorts naer het geberghte op de vlucht. Korts daer nae quamen sy echter wederom, maer scheenen sich eer als vyanden, dan vrienden aen te stellen, soo verre dat sy uyt hun vaertuyg met pijlen op de Spangiaerden schooten, die echter met hun geschut, daer wel haest een redderingh onder maeckten, en vijf van dese Barbarische mensch-eeters gevangen namen.

Eerste tocht van *Americus Vesputius.*

Komt in Paria.

Aerdt van de inwoonders van Paria.

Dorp op staecken gebouwt.

Vesputius niet siende by dese woesten hoop iets bysonders uyt te rechten, hoewel sy ondertusschen voor de gewoone snuysteringen al eenigh goudt gehandelt hadden, besluyt van daer te vertrecken, en zijnde tachtentigh mijlen langhs de strandt voort gezeylt, geraeckte in een be-

Vesputius vertreckt van daer.

bequame Haven. Het volck, dat op hun aenkomen dicht op ſtrand ſtond, vluchte op hun naerderen, ſoo veel het mocht in een byſtaende boſſchaedje. Wanneer de Spangiaerden te lande quamen, vonden ſy, niet ſonder de hooghſte verwondering, een groote menigte van ſlangen in de hutten, die vaſt voor het vyer gebraeden wierden, onder de welcke oock een gevleugelde, en een ander, wiens beck met touwen van baſten van boomen gevlochten, toegebonden was, die echter niet liet ſijn oogen ſeer gevaerlijck te drayen. Weder uytgaende, lieten ſy eenige van hun ſnuyſteryen, dieſe gewoon waren te verhandelen, in de hutten leggen, om daer door de inwoonderen tot den handel te locken: en in der daed des anderen daegs quamen de Indianen ſonder ſchroom, met menigten aen boord, alwaerſe de Spangiaerden vriendelijck dry dagh reyſens te landewaerts in noodighden, daerſe meer genoegen ſouden vinden, als daer ter plaetſe, daerſe alleenlijck maer voor eenigen tijd, hun hutten opſloegen, om te viſſchen.

Vreemde ſpijſe.

Komt aen andere geweſten.

Dartigh Spaenſche waeghalſen boden aen den tocht met deſe lieden te lande aen te nemen. Deſe naer een lange reys over bergen en ſtroomen, quamen ten laetſten, in een Dorp dat uyt negen huyſen beſtondt; maer anders ſeer vol van inwoonders was. Aldaer wierdenſe ſeer blydelijck met danſſen, ſpringhen, ſelfs ſchreyen en jancken onthaelt. Een yeder boodt hen ſijn vrouwen en dochters ten gebruyck aen; onder dies nam de hoop deſer nieuſgierige aenſchouwers meer en meer toe, als hadt ſich het gerugt van deſer vreemdelingers aenkomſt, op haer vleugelen over al verſpreyt, van alle kanten quam volck, en booden om het ſeerſte hun wooningen en onthael aen, daer ſich de Spangiaerden niet weygerigh in betoonden; die aldus geheele negen dagen met danſſen, ſpringen, eeten, drincken en byſlapen doorbrachten, en ten laetſten van alles vergenoegt weder te rugge keerden, na de Vloot, zijnde dien gantſchen wegh van over de twintigh mijlen, met meer als duyſend van deſe Americaenſche inwoonderen verſelt, van de welcke een yeder het ſijne, den Admirael tot een geſchenck mede bracht. Sy ontſaegen ſich oock niet binnen ſcheeps boort te komen; maer wanneer eenigh geſchut geloſt wierdt, ſprongenſe buyten boort, en dompelden ſich in het water, van vervaertheyt: maer als men hen vroedt maeckte, dat ſulck gedonder hen van den Hemel, tot demping van hunne vyanden gegeven was, ſtelden ſich deſe ſlechte menſchen wat ter neder, en gaeven den Spangiaerden den naem van *Charabi*, ſoo veel als wijſe mannen. *Veſputius* verliet dit landt, leggende in den boeſem van Mexico, op de hooghte van dry en twintigh graeden noorder breedte, en latende het ſelve ter ſlincker zijde, zeylde al in het geſicht van het landt, langhs bochtige kuſten, acht hondert en tſeſtigh mijlen verre, tot dat hy een haven aendeed, ſulcke als hy noch noyt bevaren had. In deſe verkalefaete hy ſijn Scheepen, en hield ſich daer een geheele maend mede op, zijnde van de inwoonders in alles getrouwelijck by geſtaen. Uyt deſe verſtondt hy, dat jaerlijcks een wreed ſlagh van volck, uyt een Eylandt hondert mijlen van daer gelegen, tot hen quam overſcheepen, dat hen groote quelling aendede, doodende naer veel ſware pijningen, al dieſe konden achterhalen, ſonder ſwangere buycken of ſuygelingen te verſchoonen, waer over ſy hem klachtigh, byſtand verſochten, ſeggende dat ſy de Vloot met ſchuyten wilden volgen.

Stout beſtaen van dartigh Spangiaerden.

Die by de Indianen wel onthaelt worden.

Vordere aentocht van *Veſputius*.

Wreedt volck.

Veſputius nam het verwoeſten van deſe woedende volckeren aen, nam derhalven ſeven Canoes die hem tot aenwijſing ſouden dienen, met ſich, en liep met de ſelve weder in Zee, komende alſoo op den ſevenden dagh ter rede

voor het soo wredelijck bevolckte Eylandt, dat Hy genoemt wierdt.

Tocht van *Vesputius* tegens de Canibalen.

Op hun aenkomen, vondense de stranden vol van een deel naeckte Wilden, die wel het gelaet hadden van stercke en wreede mannen te zijn; sy stonden met veel-verwigh gevlochten pluymwerck, aen de armen, beenen, en het hooft verciert; hun wapenen waren pijlen, boogen en spietsen, en hadden groote vierkante schilden tot hun verweering. De Spangiaerden begaven sich aenstonts in hun booten, om de Canibalen te gaen besoecken; maer quamen soo haest niet onder schoot, of wierden met een jacht pijlen van dese mannen onthaelt. Terwijl had sich *Vesputius* met sijn Caraveelen, soo dicht onder het landt begeven als hy konde komen, en liet van daer dese vyanden met schroot uyt het Geschut soodanigh begroeten, datter aenstonts veel van hen onder de voet vielen.

Sijn strijd tegen de selve.

Onder dies sprongen twee en veertigh Spangiaerden aen landt, maer de Indianen, op het blaesen van hoornen, in grooter menighte by een vergadert zijnde, drongen met gewelt tegen geschut en koegels in, tot daerse gelegentheydt vonden handt tegen handt te vechten, en seeckerlijck, indien de Spangiaerden niet wel te pas bystandt gekregen hadden, het sou slechtelijck met hen afgeloopen hebben; maer naer een twijfelig gevecht van twee uren, geraeckten de Canibalen aen het wijcken, en eyndelijck geheel op de vlucht. Maer des niet tegenstaende vonden dese Indiaenen soo veel moeds, om hun Vaderland en leven voor te staen, dat sy weder des anderen daeghs tegen de Spangiaerden aenquamen, maer wierden met gelijck geluck van de selve bejegent, en op nieuw in de vlucht gedreven, waer op de Christenen aenvingen hun dorpen, hutten en schuyten te verbranden, twee hondert twee en twintigh voerdense met sich naer Spangien gevangelijck, met de welcke sy, op den vijftienden van October, in het Jaer der saligheyt een duysent vier hondert en acht en tnegentigh, ten ancker gekomen zijn.

Tweeden tocht van *Vesputius*.

Seven maenden was hy stil, wanneer hy weder met ses Zeylen afgevaerdight wierdt, met de welcke hy van Cadix in Zee stack; komende aan de Canarische Eylanden, heeft hy sich aldaer behoorlijck ververscht, en zeylt van daer zuydwaert aen, en ontdeckt naer een tocht van vijf hondert mijlen, een landt dat met sware stroomen overloopen, en met hooge boomen beset stond; sonder dat men aldaer eenige teeckens van menschen, of menschen wooninge konde opdoen. Komende daer op voor een Eylandt, komen hem twee gevangens aen boort, welckers mannelijcke deelen even te vooren afgesneden, gelijck sy selve ter slachtinge by de Wilden gheschickt waren.

Naer tachtentig mijlen varens, komt weder by een onbekent Eylandt, alwaer hy eenige ruylingh in goudt en paerlen dede, ontfangende vijf hondert paerlen voor een Neurenburghse belle. Dese paerlen, waeren by hen niet gevallen, maer door hen, eenige nageburen, westwaerd aen gelegen, ontrooft, daer, volghens hun bericht, van dit Zee-gewas overvloedt was.

De voorvallen die *Vespitius* in sijn vertreck van hier ontmoette, zijn nauwelijcks verhaelens waerdigh, alleenigh vandt hy op een Eylandt eenige voetstappen van seer groote menschen, alhier gingen negen van sijne Spangiaerden een stuck weeghs landtwaerts in, en hebbende omtrent een mijl gegaen, saegen vijf groote hutten in een groot dal, binnen de welcke sy twee oude en dry jonge vrouwlieden vonden, hebbende een yeder van hen de lenghte van twee mannen. De oude vrouwen waren wel soo goedt als dese vreemdelingen, aen hun maeltijdt, die op de aerde opgedischt

Vreemde ontmoetingh van eenige Spangiaerden.

discht

.ijcke
rl-oe-
s.

erde
e van
tius.

ede
van
di-

dischт was, te noodigen, die hen niet langh lieten bidden, maer aenstondts aensaten, en onder het eeten, sich onder malkander berieden, op wat middel sy een van dese Reusinnen te scheep, en naer Spangien mochten krijgen, daerse die voor geld te laten sien, en een goed stuck gelds uyt te haelen dachten, maer ses en dartigh reusen in de hutte komende, deden hen op wat anders dencken. Seeckerlijck het aenschouwen van dese schrickelijcke gestaltelingen deedt hen het hart in het lijf beven, ieder van hen was met een boogh en pijlen, of met sware knodtsen voorsien, maeckende in het in komen een woest gedruys, dat de alderstoutste vervaeren sou. Waren de Spangiaerden verwondert over dese monsters, sy warens niet minder over dese kleyne vreemdelingen, en hadden onderlinge veel over de selve te raedtslaen. De Spangiaerts berieden sich oock wat hen te doen stondt, eenige wilden men souwer opschieten, en sich onder den roock, en over de gevelde wegh maken; maer andere vonden gevoeghlijcker sich minsaem aen te stellen, om daer door sachter onthael te vinden. Onder eenige vriendelijcke gebaerden, geraeckten de Spangiaerden buyten de hut, en gingen soo soetelijck heen, zijnde van de Reusen, op een steenworp achter aen gevolght, die na den tred der Spangiaerden of lancksamer of snelder voortginghen. Sy geraecken eyndelijck aen strand, en aldaer in de boot: maer wanneer dese nu wilden afsteecken, vloogen de reusen op hen aen, en begosten op hen sterck te schieten, maer als'er twee stucken Geschuts op hen ghelost wierden, bevonden sich de Reusen daer soodaenigh door verschrickt, datse de vlucht namen, om in het naeste gebergte landwaert in, te verschuylen.

Schrickelijcke reusen.

Naer eenige andere tochten, nam *Vesputius* voor, alsoo hun lijfs voorraedt schaers begost te werden, weder naer huys te keeren, gelijck hy dede, drijvende onderwegen al vry eenigen handel in groote macht van paerlen, tegens kleynwaerdige snuysteryen, soo dat hy omtrent duysent marck van dese kostelijckheden versaemelde. Hem wierden oock eenige paerloesters vereert, van de welcke, sommige hondert en dartigh paerlen, ja meer, groot en kleen, tusschen de schelpen voeden, die onder de selve volwassen zijn, vallen van selve daer uyt, de andere die vast blijven, vergaen van langer handt weder.

Rijcke Paerl-oesters.

Wanneer *Vesputius* nu weder in Spangien quam, sloegh hy sich tot Sivilie neder; maer niet lange hadt hy desen rust genooten, of de Koninck Emmanuel van Portugael ontbood hem tot Lisbon aen sijn Hof, en rust hem met dry scheepen uyt, om nieuwe landen op te doen. Hy dese darde uyttocht ondernemende, hadt soo veel wonderlijcke ontmoetingen niet, alleenigh vand hy op de hoogte van vijf graeden zuyder breedte, een grooten hoop naeckte menschen op een hoogen steenrotze, die de Spangiaerden wenckten om by hen te komen, die sich daer toe genegen toonden, waren maer twee in het getal, die te land gaende, onder beloften van binnen vijf dagen weder te komen. Onder dies quamen eenige vrouwen op de strand om te handelen, maer niet sonder sig schroomachtig te toonen, om welcke hun schrick te benemen, gingh een van de Spangiaerden, een jongelinck, ongewapent als hy was, onder de Indiaenen, maer een van de vrouwen quam van een berg af, en sloegh hem met een knots ter aerden, waerom hem de andere aenstonts by de beenen naer het geberghte opwaerts sleepten, daerse het doode lighaem brieden, en tot een vrolijcke maeltijdt toebereyden, toonende onder dies aen de Spangiaerden, dat de twee anderen oock alsoo op de selve wijse gehandelt waren. De mannen begosten oock

Derde Reyse van *Vesputius*.

Wreede daed van een Indische Vrouw.

ſeer vinnigh met pijlen op de Chriſtenen te ſchieten, waer over *Veſputius*, ſiende de ongaſtvryheyt van deſen landaerdt, en derhalven aldaer niet te handelen, weder tzeyl maeckte, en na een tocht van omtrent vijftigh mijlen, aen de Braſiliſche Kuſt geraeckte, de welcke hy tot op de zuyder hooghte van twee en vijftigh graden langs zeylde, hy kreegh eenige Braſiliaenen te ſcheep, die ſich gewilligh toonden, om met hem nae Portugael over te varen. Ondertuſſchen, alſoo het weer van dagh tot dagh verergerde, en de koude ſeer toenam, beſluyt *Veſputius* weder te keeren, hebbende albereedts de Kuſt der Patagones, en de deurtocht die na Magellanes, de eerſte ontdecker (daer wy mede van gaen handelen) de Stracho, of Engte van Magellanes genoemt wort, by na ſoo veel als bevaeren. Van ſijn dry Scheepen geraeckte een aen den uythoeck van de Sierra Liona in de brandt, maer met de twee andere komt hy behouden tot Lisbon aen.

Vierde tocht van *Veſputius.*

Op den tienden van May, des Jaers een duyſent vijf hondert en dry, vingh hy ſijn vierden tocht aen; op de welcke hy ten eerſten de Sierra Leona, daer hy gelijck geſeght is, ſijn voorgaende Schip gelaten had, ontdeckt, maer ter oorſaeck van het hardt weder niet konde aendoen; voortſettende, tot op de hooghte van dry graeden zuyder breedte; ontdeckt hy een hoogh Eylandt, lang twee mijlen, en een breedt; dat t'eenemael onbewoont was. Het grootſte van ſijn ſes Scheepen, te diep gaende, ſtiet hier tegen een klip aen ſtucken, van het welcke ter nauwer noodt het Scheeps volck geberght wierdt. *Veſputius* met een boot naer landt geroeyt, vandt aldaer een bequame haven, overvloedt van ſeer ſoet water, geweldige hooge boomen, hagediſſen met twee ſtaerten, en geſlacht van groote muyſen, meyr-ſpinnekoppen, en verſchrickelijcke draecken, hebbende een ſpitſen kop, ronde en brandende oogen, een wijden beck, en vleugelen die van de vleder muyſen niet ongelijck; voorts een geſpickelde borſt, gekrulden ſtaert, en rugge van een paers blaeuwe verwe.

Vreeſlijcke draecken.

Eyndelijk verlaet *Veſputius* dit Eyland, en komt naer 300 mijlen zeylens, in de haven, die noch de naem van Alle heyligen draeght, alwaer hy ſich twee maenden ophield, om naer eenige ſcheepen, die van ſijn Vloot afgedwaelt waren, te wachten, maer dewijl ſich de ſelve niet op deden, vervolgt hy ſijn reyſe, en loopt tuſſchen de Abrolhos deur in de Rivier Curubabo, alwaer hy en Sterckte bouwt, de welcke hy met 24 koppen, 12 ſtucken geſchuts, en voorraed voor ſes maenden voorſiet; met dit opbouwen bracht hy vijf maenden door, en keert eyndelijck met een ſchip vol Braſilien hout gelaeden, weder naer Portugael, daer hy van de geheele Burgerſchap van Lisbon, met groote vreugde onthaelt is geworden.

Begrijp der ontdeckingen van *Veſputius.*

Op deſe wijſe heeft deſe vermaerde Zee-man, al deſe Geweſten, en Eylanden, en onder die dat van Bourrique, het Peninſul, of by na Eyland van Florida, die van S^t. Jan, Trinidad, de groote ſtroomen Oregliana en Marignan, anders die van de Amazonen genoemt, en voorts de geheele Weſt-kuſt meeſt ſoo ontdeckt als aengedaen, (hoewel Vincent Pinzon mede deel aen deſe eer gegegeven word) en alles wel opgeteekent hebbende, ſijn naem met de benaminge van deſe Nieuwe wereldt, ſoo langh de werelt ſtaet, onſterflijck gemaeckt, en in der daedt met weynigh kommer, de grootſte roem ghemaeckt die yemandt beſitten kan. Na hem hebben Alfonſo Fogeda, met Diego Nicueſa Anciſo, en andere deſen cours mede bevaren, maer die zijn ſtoffe voor andere geweeſt.

'tLEEVEN en DADEN VAN FERDINAND MAGELLANES.

INHOUD.

N*Uttigheyt van de Engte van Magellanes. Oorſaeck van de tocht van* Magellanes. *Gedachten om doortocht te vinden. Aenvangh der Reyſe van* Ferdinand Magellanes. *Landt der Reuſen. Vreemdigheyt der ſelver. Bejegening van Spangiaerden met Reuſen. Groote ſwelger Magellaniſche Zee. Verlies van* Magellanes *door ſtorm. Die in de Zuydzee komt. Ongeluckige Eylanden. Diefs Eylanden. Levende blaederen. Groote Stadt. Tocht van* Magellanes *op Matan. Daer hy omgebracht wordt. De Koninck van Zubo vermoort een deel Spangiaerden. Vertreck van de Spaenſche Scheepen. Beſchrijvinge van de Zuyder landen. Seer groote menſchen. Hun zeden en manieren. Hun wijſe en wapenen van oorloge. Een nieuwe Stadt gebouwt.*

WY moeten noodtſaeckelijck *Ferdinand Magellanes*, den ontdecker van de bekende doortocht van dien naem, hier by voegen, als die dat groote nut heeft toegebracht, dat de Spaenſche Kroon ontfanght door dien korteren wegh naer de Moluccas, hoewel door la Maire noch een andere van beter en korter gebruyck ontdeckt is geworden.

Nut van [d]e Enghte [v]an Magellanes.

De oorſaeck van deſe ontdeckinghe leght aldus. Deſe *Magellanes*, of ſoo hem andere willen genoemt hebben, *Magaglianes*, zijnde maer een verſchil der Dialecten en talen, was Capiteyn Generael van de Portugeeſche Galeyen in Africa en het Ooſten geweeſt, hy verſoeckende

de eenige kleyne vermeerderingh van onderhoudt, wierdt, niet tegenstaende sijn treffelijcke diensten, afgeslaegen.

Oorsaeck van de tocht van *Magellanes.*

Hy daer over ten hooghsten misnoegt, verlaet het Hof en den dienst van den Koninck Don Emmanuel, en begeeft sich na Spangien, en gaf den Koninck aldaer te kennen, dat volgens de wereltdeelingh van den Paus van Rome, de Moluccas wel aen het gebied van Portugael behoorden, want dese scheydinge lagh alsoo alsse de Paus Alexander de sesde gemaeckt hadt, dat Castille al de nieuw gevondene Kusten, ten westen van den grooten Meridiaen, of Middagh lijn, en Portugael die aen het oosten van de selve gelegen, souden besitten, maer hy bewees vorder dat de selve Eylanden, van het westen souden konnen bevaeren worden, en gevolgelijck aen de Kroon van Spangien vast waeren.

Eenigen tijdt te vooren, hadden de Spangiaerden, met de Portugeesen, over de selve Moluccas, eenigh geschil onderlinghe gehadt; in voegen zedert de tochten van *Colombo*, men altoos hadt gesocht eenigen doortocht naer het oosten, door den een of den anderen wegh te vinden, maer het geluck dese ondernemingen niet toelacchende, had men al gedacht om den Istmus, of Landtenghte van Darien, op sijn smalste door te graven, om daer door het noorden met het zuyden vereenight zijnde, lichtelijcker de Waeren en Koopmanschappen van d'een in d'andere Zee te brengen.

Gedachten om doortocht te vinden

Maer dewijl over dese saeck veel van gevoelen waren, dat men de dijcken en bepaelingen van de Zee baeren, die de natuere selfs geleght hadt, niet te lichtvaerdighlijck behoorde wegh te nemen, zijnde niet sonder te beduchten, dat de twee Zeen in een gebracht zijnde, en de noorder waeteren sich komende te verheffen, het gantsche landt onder water geset mocht worden, dat voor heen de selfde reden, den Koninck van Egypten Sesostris, en by onsen tijdt den Turckschen Keyser Solyman bewogen had, het doorbreecken van de Cathabatmische enghte niet te ondernemen; andere konden oock niet beseffen, dat al die harde en swaere Rots-steenen, die de natuer de Zee, als tot een breydel hadt gestelt, souden konnen doorboort, en veel minder wegh genomen worden, houdende het voor sotheyt en lichtvaerdigheyt, weder te willen ontdoen, en nae sijn sin hermaecken, het geen door de hooghste wijsheydt, soo voorsichtighlijck en over een komende was bestelt, en achtende selve dat men de straffe van Godts misnoegende hand, daer over met recht te vresen hadt, soo dat eyndelijck, door dese en andere redenen en insichten, beslooten wierdt, geen veranderingh in de gestalte der natuer te maecken.

Terwijl men hier over besigh was, komt *Magellanes*, als ghesegt is, den Keyser Carel de vijfde, die als toen mede de Spaensche Kroon droeg, het geen voor verhaelt is, voordraegen, onder beloften alles aen te wenden, om te ondervinden, waer die twee afgescheydene Zeen, in malkander mochten komen. Met dese voorslagh wierdt hy beleefdelijck, en met goede opsicht ontfangen, en de Keyser vervaerdight hem vijf Scheepen, met alle toebehooren, en ordere, dat hy de geheele Zuydkust van America sou hebben langhs te vaeren, tot dat hy aen het eynde van de selve sou gekomen zijn, of eenigen doortocht sou ontdeckt hebben.

Aenvangh der Reyse van *Magellanes.*

Hy dan is in het Jaer 1519, op den tienden van Ooghstmaend, van Sivilie tzeyl gegaen, en steeckende in volle Zee, zeylde de Canarische Eylanden, en de nabuerige Kusten van Bresilie voor by, en komt tot aen het hooft van Santa Maria, het welcke dient tot een bolwerck

werck voor de nauwe doortocht van het Landtſchap en de Rivier de Plata. Van daer voort vaerende komt hy tot de haven van S^t. Juliaen, alwaer hy een ſeer wijde Golf ontmoete, die ſeer wonderlijck draeyde. Hier werpt hy ſijn ancker uyt, om ter deegen de gelegentheyt van dit geweſt te onderſoecken.

Landt der Reuſen.

De Krijghsknechten hier en daer te landewaerts in loopende, erkenden datſe in het landt der Reuſen waren, vindende de menſchen aldaer van de langhte van tien voeten, bekleedt met vellen van beeſten, die oock om deſe nieuwe vreemdelingen een ſchrick aen te jagen, pijlen van anderhalf voeten langh tot het onderſte van hunnen maegh inſwolgen. De Spangiaerden vonden een huys in twee vertrecken verdeelt, in een van de welcke dry reuſen, en in het ander hun vrouwen met hun kinderen waren, ſy bleven daer evenwel den nacht, niet ſonder groote vreeſe en benauwtheydt over: den dagh eyndelijck aengekomen zijnde, poogden de Spangiaerden deſe Reuſen met teeckenen en wijſen te bewegen, met hen aen boort te komen, maer deſe weygerden ſulcks te doen, en wanneer het ſcheen, dat hen de Spangiaerden met geweldt daer toe wilden dwingen, begaeven ſich de Reuſen in het vertreck der vrouwen, komende korts daer aen weder daer uyt, leelijck, en met verſcheyden verwen beſchildert en toegemaeckt, hebbende hun vellen tot op de knyen toe hangen, en beginnende hun boogen, pijlen, en andere wapenen, op een woeſte wijſe te ſchudden en te bewegen; waer mede ſy de Spangiaerden bewoogen uyt de hut te gaen, maer als deſe een roer begoſten te loſſen, wierden ſy daer door wonderlijck ontroert en verbaeſt, invoegen ſy op het onderlinge gegeven woordt van trouwe en veyligheyt, zedighlijck met hen na de ſtrand gingen; maer dewijl de Reuſen met hun lange beenen en groote ſtappen de Spangiaerden verre voor uyt gingen, hielden ſich twee van de ſelve, als of ſy eenigh wildt gedierte wilden vervolgen, en maeckten ſich ſoo ter vlucht aen een kant. De darde evenwel wierdt by *Magellanes* gebracht, en van hem beleeſdelijck onthaelt, alwaer men wil dat hy op een maeltijdt een geheele korf met beſchuyt op at, en in een teugh ſoo veel Wijn ſoop, als een water emmer ſou mogen houden; toonende vorder ſulck een groote kracht, dat acht mannen genoeg te doen hadden om hem te binden. Hy verſchrickte ſelve, ſiende ſijn vreeſlijck gelaet in een ſpiegel, ſiende het geen hy miſſchien noyt geſien had.

Vreemdigheyt der ſelver.

Bejegeningh van Spangiaerden met Reuſen.

Groote ſwelger.

Magellanes vertrock van de Haeven S^t. Juliaen, en geraeckte by de Haven van Santa Cruz, of het Heylige Kruys, en van daer by die van de elf duyſendt maeghden, die hy ſoodanigen naem gaf, om dat hy op S^t. Urſuls dagh daer gekomen was, het landtſchap ſtreckte ſich naer het zuyden. Van daer vervolgde hy ſijn reys langhs de Kuſt, en komt ten laetſten by de Uythoecken, die men als noch Deſiados, of Deſirees, ſoo veel als langh gewenſchte, noemt; zeylende aldaer na de engten, welcke op hondert en tien duytſche mijlen lenghte geſchat wordt; de breedte is ſomwijlen van twee, ſomwijlen van dry, en ſomwijlen van vier of vijf mijlen, zijnde van alle kanten met hooge rotſen omcingelt, en ſeer gevaerlijck voor de Schippers, ter oorſaeck van ſchrickelijcke draykolcken, en draywinden, die onder de holle en overhangende rotſen ſchuylen. Hy vand eyndelijck een doorganck van ſeven mijlen en meerder breedte, tuſſchen de enghte van beyder zijds landen. De vordere gelegentheden van deſe Zee, of doortocht, word allenthalven beſchreven, willende ons daer vorder niet in laeten, om in geen verſchil te vallen, ſoo veel iſſer van,

Magellaniſche Zee.

dat die Zee den naem van *Fretum Magellanicum*, van ſijn vinder draeght; andere, die ſich het ſoecken van dien doorganck hebben willen onderwinden, wilden die voor geen Zee erkennen, waer door ſy wanhoopende aldaer een doorganck te vinden, onverrichter ſaeke weder te rugge gekomen zijn, gelijck oock in de Zee-kaert van Martinus Bohemus, die de Koninck Emmanuel in ſijn Boeck kamer bewaerde, aldaer geen Zee aengeweſen wordt.

Echter gingh dit opſoecken ſoo gemackelijck niet toe, of zijnde gekomen tot op de hooghte van twee en veertigh graden, wierdt hy door een ſware ſtorm aengetaſt, en een van ſijn vijf Scheepen in een inham gedreven, tegen de rotſen aen ſtucken geſtooten, het volck wierd door het Jacht geberght, maer quam daer door dieper en dieper in de Straet te vervallen; dit gaf echter vermoeden aen *Magellanes*, aengemerckt de ſtercke ſtroom, dat aldaer een doorgangh moſt zijn, ſet derhalven ſijn loop de enghte in, daer hy menighte van kleyne Eylanden, en gevaerlijcke klippen vindt. Maer een van ſijn ſcheepen, S^t^. Antonio genoemt, niet willende haer voorganger volgen, ſlaet te rugge, en keert weder naer Spangien.

Verlies van *Magellanes* door ſtorm.

Op den vijf en twintighſte van November, des Jaers 1522, komt hy met dry Scheepen in de Zuyd-zee, daerſe met veel honger en kommer, dry maenden en twintigh daegen, jammerlijck, ſonder landt of ſandt te ſien, laegen te tobben. Het quam ſoo nauw met hen, door gebreck van voorraedt, dat het leder van de ſchoenen, en het geene van de ſchilden afgetrocken wierd, tot ſpijſe moſt dienen. Eyndelijck ontdeckte men twee Eylanden, die twee hondert mijlen van een lagen, maer het eene ſoo wel als het ander onbewoont en onvruchtbaer, waer over de ſelve den naem van Infortunatiſche, of ongeluckighe, gegeven wierdt.

Die in de Zuyd-zee komt.

Ongeluckige Eylanden.

Daer na quamenſe onder een deel andere Eylanden, daerſe een ongemeenen diefachtighen landtaerdt vonden, waer over ſy ſich den naem van de Illas de Ladrones, de Diefs Eylanden, waerdigh maeckten. Het voornaemſte onder de ſelve, droegh den naem van Burneia, hebbende twee hondert en vijftigh mijlen in den omvangh. Alhier vondenſe boomen, welckers afgevallene blaederen als wormen kroopen, en by den Koninck van het ſelve, een ſeer minnelijck onthael, werdende hen de geſchencken, door twee Elephanten, na de ſtrand toegebracht; de Koninck-lijcke Stadt ſchatte men op vijf en twintigh duyſent huyſen groot te zijn. Twee mindere Eylanden, als Zubo en Matan, laegen daer dicht by, van welckers eerſte de Koninck, de gehoorſaemheydt van den Koninck van Spangien aennam.

Diefs Eylanden.

Levende bladeren.

Groote Stadt.

Magellanes liet ſijn Scheepen alhier in de Haeven legghen, en begaf ſich met Boots en Canoes, beneffens eenige inwoonderen van Zuba, naer Matan, ſteeckt aldaer een Dorp in de brand, en voert grooten buyt van daer wegh; maer naer acht dagen den aenval op dit volck weder hervattende, vandt aldaer een jammerlijck, hoewel Krijghsmans eynde, want zijnde in de laegen van de Matanners gevallen, wierd hy door de ſelve, onder hunnen Koninck, wredelijck, doch vromelijck ſtrijdende, beneffens ſeven van de ſijne, vermoort; de reſt van ſijn volck, met twee en twintigh ſwaerlijk gewonde, en de Zubanen, namen de vlucht naer Zubo; maer deſe Koninck met het geluck van de Magellaniſten, ſijn trouwe veranderende, bracht een groot gedeelte van de ſelve, by hem ter maeltijdt genoodight zijnde, om het leven. Deſe moort geeft men een oorſaeck, als waren de Zubanen, ter oorſaeck van het verkrachten en ſchenden van hunne vrouwen, door de Span-

Tocht van *Magellanes* op Matan.

Daer hy omghebracht wordt.

De Koninck van Zubo vermoort een deel Spangiaerden.

Spangiaerden ghepleeght, aldus totter doodt toe, tegens hen verbittert geworden, en ſulcke moedwil heeft al menighmael ſoodanige ſtraffe gedragen.

Ondertuſſchen de overige Spangiaerden, door ſulck verlies merckelijck verſwackt zijnde, vonden ſich genoodtſaeckt hun darde Schip, St. Jacob ghenaemt, in den brandt te ſteecken, om met de reſt te huys te konnen geraecken. Sy naemen aen de Moluccas een goede ladingh nagelen in, gaende het Schip de Trinidad over de Zuyd-zee naer Nieuw Spangien: maer het Schip Victoria nam de gewoone waeter reys der Portugeeſen, voor by de Cabo de Buona Eſperance, of het Hooft van goede hoop, naer Spangien, daer het tot San Lugar de Barrameda, onder den Schipper Juan Sebaſtiaen de Lano, behouden aenquam.

Vertreck van de Spaenſche Scheepen.

Terwijl ſich *Magellanes* ſes maenden tijds, omtrent dit Auſtrale, of Zuyder land, met doorvaren beſigh hield, nam hy de gelegentheyt waer, de naburige plaetſen aen de Zee te onderſoecken, ſonder ſich evenwel verre te landewaert in te begeven; ſoo veel echter ontdeckte hy daer van, dat aen dien oort, daer het ſich het naeſte aen den Antarctiſchen kringh ſtreckt, het landt geheel bergh, boſchachtigh, woeſt, en gedurighlijck met ſneeuw bedeckt is. Dit Zuyder landt, wierdt van *Magellanes* Terra de Fuego, of Vuyr land genoemt; om dat hy deſe Zee-kuſt bevaerende, nergens geen menſchen, maer over al veel vyeren op de ſtrand gewaer wierd; de inwoonders, ſoo van den eenen als van den anderen oever, zijn geweldigh groot van perſoon, meeſt of gemeenlijck van twaelf, dertien, of meer voeten lenghte, ſy zijn blanck ghelijck de Noorderſche volckeren, en hebben de ſtemme ſoo verſchrickelijck, dat ſy eer ſchijnen te loeyen gelijck de Oſſen, als te ſpreecken: voor de reſt zijn ſy ſoo ſnel en wacker, datſe het een hart ſouden ontloopen, waer door men hen ſeer ſwaerlijck kan beſchieten, ten waere ſy ſich in troepen te ſaemen bevinden, of op het onvoorſienſte verraſt worden; een man alleen draeght een Oxhooft wijn in de boot, en dry of vier van de hunne brengen een vaertuygh in het waeter, dat dartigh van de onſe niet ſouden konnen bewegen. De koude en vochtigheydt van het geweſt, veroorſaeckt hunne grootte en wittigheydt, aengemerckt het ſelve geheel ſneeuachtigh is; het welcke aldaer een geduerige en koude winter veroorſaeckt.

Beſchrijvinge van het Zuyderlandt.

Seer groote menſchen.

Hun zeden en manieren.

Het landt is doorgaens onvruchtbaer, ſonder eenige vrugten voort te brengen; en de vellen van wilde dieren en Zeewolven (daer ſy geduerighlijck jacht op maecken) dienen hen voor kleederen; ſy hebben oock Struysvogels, welckers vederen ſy tot vercierſel dragen; ſy maken ſich oock gaeten in het aengeſicht, daer ſy tot vercierſel eenige ſtucken van groen marmer in ſteecken.

Men vindt aldaer oock groote meenighte van Walviſchen, van welckers beenen ſy huyſen bouwen, kortelijck, het is een volck boven maeten ſterck, wreedt, barbariſch, rouw en van alles onkundigh, dat geen kennis noch wezen van eenighe menſchelijcke rechten of wetten heeft, levende niet anders als beeſten in het wilde, en ſich laetende daer heen vervoeren, daer de eerſte bewegingh van hun driften hen heenen dringht. Daer is oock onder hen geen recht van uytſteeckentheyt, waer door d'een den ander onderworpen is. En noch wil men dat by de volckeren die recht onder de Antarctiſche en Zuyderkringh legghen, noch meerder woeſtheyt en onmenſchelijckheyt ſou te vinden zijn.

Wanneer ſy yemandt eenige goedtwilligheyt willen betoonen, ſtroyen ſy in het midden van hun danſſen en ſingen,

gen, het ſtof op hunne hoofden, het welcke ſy oock tot een teecken van vaſte vriendtſchap nemen, wanneer ſy anderen ſulcks ſien doen.

Hun wijſe en wapenen van oorloge.

Wanneer ſy ten oorlogh gaen, verkieſen ſy ſich een hooft, het welcke ſy alle gehoorſaemen. Sy weeten ſeer aerdighlijck en geſwindt den booge te hanteeren, als mede hun worp pijlen, treffende al wat ſy bemicken, en dat met ſulck een kracht, dat wanneer hun ſchichten in de plancken van eenigh Schip komen te ſteecken, de ſelve by nae, met geen menſchelijcke kracht, daer weder uyt te krijgen zijn: ſy hebben ſeer groote boogen, van de welcke de koorden van het ingewand der wilde beeſten ghemaeckt, en wel een duym dick zijn. Sy gebruycken oock groote ſwaerden van hout, als oock ſlingers, daerſe ſoo ſeecker mede weten te werpen, dat ſy by nae al het geene treffen datſe konnen bereycken.

Op deſe wijſe bevechten en beſchermen ſy hun vryheyt, hoewel de natuer ſelve daer genoeghſaem voor geſorght ſchijnt te hebben, want wat zege ſou het zijn een volck te overwinnen, op het welcke met allen niet te haelen is; en die een landt bewoonen, dat gedurighlijck met koude en onvruchtbaerheyt te ſtrijden heeft.

Nieuwe Stadt gebouwt.

Op de enghte van de Magellaniſche Zee, ſiet men een Stadt, de welcke door Philippus de tweede, Koninck van Spangien, met ſeer groote koſten, tot beſcherminge van deſen doortocht, aldaer gheſticht is. Deſe is gebouwt in het Jaer 1582, na dat Francois Draeck, Engelſch Ridder, zijnde deſe enghte van de Zuyd-zee door gevaeren, ſelfs tot aen Quivira doorgekomen was, nemende ſijn wegh naer Borrea, om nae een doortocht, waer langhs hy in Engeland, ſelfs by de Noorder deelen heen ſou mogen komen, te ſoecken; maer konnende de overdaedighe koude niet verdraegen, is, na dat hy al de hooghte van twee en veertigh graeden bereyckt hadt, weder te rugghe gekeert; maer zijnde afgunſtigh op de roem van dat doorluchtige Victoria, het Schip van *Magellanes*, zeylt geheel Aſia en Africa door en voorby, en komt ſoo behouden weder in Engelandt; maer wy verhoopen hier na in het byſonder van hem te handelen, wanneer wy onſe eeuwe wat naerder ſullen gekomen zijn.

'tLEEVEN en DADEN

VAN

VASCO de GAMA.

INHOUD.

STaet van de kennisse van Oost-Indien. Oorsaecken van de onderneminge der Oost-Indische ontdeckingen. Aenvangsel van den Koninck Emmanuel tot het ontdecken van Oost-Indien. Redenen tegen dien aenvangh. Besluyt des Konincks. Voorspellingh van geluck in desen aenvangh. Vasco de Gama *word hooft van de onderneminge. Devotie van* de Gama *voor sijn vertreck. Droefheyt over hun vertreck. Vertreck van* Gama. *Eerste ontdeckingh van* Gama. *Groot onweder* Gama *bevallen. Gevaer van* Gama. *Komt de Kaep te boven. Schoone Eylanden. Goede teeckenen aen* Vasco *gegeven. Nieuwe Eylanden ontdeckt. Ontdecking van Scheepen. Sijn aenspraeck met Arabiers. Bericht van Mosambique. Beschrijvingh van Mosambique.* Gama *ontfangt den Gouverneur Zacoeia. Hun onderlinge redenen.* Gama *vertreckt uyt vreese voor lagen. Gelegentheyt van Mombaza. Verradery tegen* Vasco de Gama *van selfs ontdeckt.* Vasco *vertreckt van Mombaza. Komt tot Melinda. Sijn handel met den Koninck aldaer. Vriendelijcke ontmoetingh tusschen* Gama *en den Prins van Melinda.* Gama *vertreckt van Melinda. Ontdeckingh van Indie.* Gama *tot Calecout. Sendt een der sijnen aen landt. Sijn aenspraeck met een Timetaen. Gesandschap aen den Koninck. Gespreck van* Gama *met den Koninck van Calecout. Beschrijvingh van een Heydensche Tempel.* Gamas *aenkomst aen het Hof. Beschrijvingh van het selve. Handelingh van* Gama *met den Koninck.*

Tweede aenspraeck van Gama. *t'Samenſweering tegen* Gama. *Voorſorge van* Gama. *Die het ontvlucht. Eerſte begin van den oorlogh in Indien. Vertreck van de Portugeeſen van Calecout. Gevecht van de* Gama *met acht Roof-ſcheepen. Sijn aenkomſt in Portugael. Tocht van Alvarez Capral. Het Landt van Breſil ontdeckt. Sijn aenkomſt in Quiloa. Verwandſchap met den Koninck van Quiloa door de Arabiers gebroocken. Aenkomſt van Capral tot Calecout. Sijn handel aldaer. Calecout van Capral beſchooten. Verdragh met den Koninck van Cochin. Sijn wederkomſt tot Lisbon. Darde tocht van* Vaſco de Gama. *De Koninck van Quiloa verſoeckt vergiffenis van* Gama. Gama *komt weder voor Calecout. Sijn ſtrafheyt over gevangene Calecoutianen.* Gama *vereert den Koninck van Cochin een goude Kroon. Calecoutſche Vloot van* Gama *geſlagen.* Gama *treckt weder naer huys. Wordt Onder-Koninck. Sterft.*

OMtrent de ſelve tijdt dat de grootmoedighe Chriſtoffel Colombo, door bevel van Ferdinand, Koninck van Caſtille, ſoo geluckighlijck ſijn tocht naer het weſten ondernam, heeft oock Don Emanuel, Koninck van Portugael, een grootmoedigh en ondernemendt Prins, een merckelijcke uytruſtingh van Krijghs- en Bootsvolck, onder het beleydt van *Vaſco de Gama*, tot het opſoecken en uytvinden der Ooſterſche Indien, aengevanghen; want hoewel de ſelve niet ſoo gheheel buyten onſe kenniſſe, als die men de Weſt-Indien noemt, zijn geweeſt, indien wy anders Plinius, en andere Geſchicht-ſchrijvers willen geloof geven, ſoo is het evenwel ſoodanigh, dat de Zeevaert, de welcke derwaerts, by onſe tijden is ondernoomen, wel met recht de eerſte, die van den aenvangh des werelds aengevangen is, mach genoemt worden, voor ſoo veel de ſelve tot aen het eynde van het ooſten is doorgedrongen; naedemael ons in geen geſchichten het tegendeel beweſen wordt; behalven dat de Scheepen, van de welcke eenige ſchrijvers gewagh maecken, niet als van byſondere Kooplieden zijn gheweeſt, en die daer heen, eer door ſtorm en onweder, als door vrye wille, heen gedreven gheweeſt zijn; invoegen deſen braven Koninck Emanuel, de eer, van het eerſte deſe heerlijcke onderſoecking ondernomen te hebben, heeft wegh gedragen.

Staet van de kenniſſe der Ooſt-Indien.

Wel is waer dat eenige Koningen ſijn voorſaeten, door de ſelve begeerte, of van voortplantingh van het Chriſten geloof, en leere, of uytbreyding van hun macht en heerſchappy, gedreven, getracht hebben, daer toe te geraecken, ſoo verre dat ſy hun Scheepen al ſeer verre langhs de Kuſt van Africa, en hun naegebueren de Æthiopers, hebben gebracht, jae dat de Koninck Johan ſijn voorzaet, tot aen de Caep de Buona Eſperanca ontdeckt heeft gehadt, maer tot aen de Ooſt-Indien ſelve zijn ſy noyt

geko-

gekomen, als ware dit heerlijck werck, alleen voor desen Koninck Emanuel bewaert. Maer om tot de saeck te komen, sullen wy eerstelijck de grondt en oorsaeck van dese onderneminge wat dieper op haelen.

Oorsaecken van de onderneminge der Oost-Indische ontdeckingh.

Johan de eerste van dien naem, Koninck van Portugael, die dapperlijck sijn Koninckrijck van de invallen en verwoestingen sijner vyanden gereddert, en op de selve verscheydene heerlijcke overwinningen behaelt heeft, zijnde nu oudt en op het eynde van sijn dagen, liet daeromme niet nae, altoos het een of het ander, dat tot aenwas van sijn eer en roem kon strecken, te ondernemen. Tot dien eynde liet hy een Vloot van een groot getal Scheepen uytrusten, met de welcke hy sich meester van de Stadt Septa, de sterckste en grootste van geheel Barbarye, op de Zee-kust, achter de enghte van Gibraltar gelegen, gemaeckt heeft.

Het veroveren van dese plaets, gaf de Portugesen gelegentheyt en beweginge, om verder en verder hun Zeevaert uyt te strecken. Hendrick, de Soon van desen Koninck Johan, wilde op dese begintselen aengaen, en noch verder ondersoeck doen, en deed eenige Scheepen toerusten, om de Africaensche kust noch verder te bevaren, en de Mooren die langhs die streeck naer het zuyden woonen, noch meerder quellinge aen te doen. Voorts door de groote begeerte die hy hadt om eenige onbekende landen op te doen, gaf hy last aen de hoofden van sijn scheepen, noch verder zuydelijck aen te vaeren. Dese sijn begeerte gevolght door de kloeckheyt en moedt van verscheyde braeve Mannen, en te gelijck door d'uytkomst van eenige stormen en onweders, die hen op de Zee beliepen, was d'oorsaeck dat de Portugeesen niet alleen een goed gedeelte van Africa, omtrent Æthiopia, maer oock verscheydene Eylanden in den grooten Oceaen vermeesterden; en voor soo veel die te verder afgelegen waren, en te meerder nieuwigheydt toebrachten, soo veel te meer wierdt dese Vorst ontsteecken, om dese begintselen verder en verder voort te setten.

Om dan het selve te beter uyt te voeren, begaf hy sich met sijn Hof, aen dat gedeelte van Portugael dat men Algarves noemt, in een Stad Lagres genoemt, vier mijlen van de Kaep de Sant Vincent gelegen, om van daer sijn Scheepen vorder en gedurighlijck, tot de eyndelijcke ontdeckinge van de Oost-Indien uyt te senden, maer de dood verhinderde hem dit loffelijcke werck uyt te voeren, verlaetende dese wereldt in het Jaer 1460, hebbende de ouderdom van seven en tsestigh Jaer.

Hy liet geen erfgenaem nae, dewijl hy noyt getrouwt was geweest, hebbende sich selven, gedurende den gantschen loop van sijn leven (gelijck men van hem getuyght) soo suyver gehouden, dat hy noyt eenige Vrouwe bekent heeft; maer nae sijn doodt is Alfonsus, Soon van sijn broeder Eduward, aen de Kroon gekomen. Dese zijnde, door de menighvuldige oorlogen, daer hy mede gemoeyt wierdt, verhindert, konde in dese aenvanghselen van sijn Oom en voorzaet, geen vorderingh maecken; maer sijn soon Johan, hem tot de Kroon op volgende, nam eyndelijck de saeck weder ter handt, en dat met sulck een ernst en onkosten, dat sijn Scheepen het grootste gedeelte van Æthiopie, of Mooren-landt ontdeckten, en selfs tot die plaetsen, die de oude Wereldt-beschrijvers ongenaeckelijck achten, gekomen zijn, jae niet te vreden zijnde, te kennen het geen onder den Evennachter gelegen is, belaste hy sijn Schippers en Stierluyden noch verder door te setten, en de landen die aen geen zijde van dese Linie gelegen zijn, te ontdecken; soodanigh dat sijn Scheepslieden,

zijnde nu uyt het gheſicht van den Noord-pool, andere Sterren aen den Hemel in het zuyden wierden gedwongen waer te nemen, om hun vaert daer door te beſtieren.

Wanneer nu deſe tochten al geduerighlijck op malkander wierden gedaen, en deſe Vaert een gewoonte begoſt te worden, geraeckte men te mets verder en verder, invoegen de Caep de bona Eſperanca, of Uythoek van goede hoop, alſoo door de goede hoop, die uyt de ſelve geſchept wierdt, leggende 35 graden van den Evennachter, genoemt, ten laetſten bevaren wierdt; maer deſe, die de ſelve meenden te boven te komen, wierden ſoo ſchrickelijck en geweldigh door de baren geſlagen, dat ſy yeder oogenblick niet anders als de dood verwachten, waer over ſy het eerſt den naem van Cabo de Tormientos gaven.

Deeſe dan deſe ontdeckinghe gedaen hebbende, keerden weder naer Portugael, alwaer ſy den Koninck de gantſche gelegentheydt van deſen uythoeck vertoonden, die ſich daer over ſoodanigh verblijdde, dat hy ſich nu vaſtelijck begoſt voor te ſtellen, den rechten doortocht naer de Indiën gevonden te hebben, waer over hy de ſelve uythoeck oock, in de plaets van die van den Caep van Onweder, den naem van de Cabo de buena Eſperanca gaf.

Ondertuſſchen ſandt hy Joden en Chriſtenen, die hy tot deſe ſaeck bequaem achte, naer Alexandryen, om van daer na Æthiopia, dat achter Egypten leght, te reyſen, om aldaer van ervaerene Zee-lieden te onderſtaen, op wat bequamelijcker wijſe men voortaen, langhs dit Hooft van goede hoope, in Indien ſou konnen komen; laetende onderwijlen niet nae Scheepen tot bevorderinge van deſe geluckige begintſelen, om dien ſoo langh begeerde en geſochten wegh te vinden, toe te ruſten. Maer de doodt brack oock dit ſijn voornemen, laetende Emanuel, beneffens de Kroon de erfſorge om dit begonnen werck voort te ſetten, en volgens dien den middel om ſijn heerſchappy te vergrooten.

Soo haeſt als nu Emanuel, met algemeene toeſtemminghe, Koninck van Portugael verklaert, en met de gewoonlijcke en vereyſchte plechtigheden ghekroont en ingewijd was, en ſijn Rijcks-ſaecken in ordere geſtelt hadt, nam hy de ſoo wel begonne, en tot ſoo ver toe gebrachte ſaeck, met alle kloeckmoedigheyt by der hand. Veel van ſijn voornaemde bedienden trachten hem deſe inbeeldingh uyt het hooft te ſpreecken, voorgevende: *Deſe hoope ſeer onſeecker, en het gevaer groot en ſeecker te zijn, als mede de reyſe langh en onverdraeghlijck, als zijnde Indien veel duyſenden mijlen van Portugael afgelegen, konnende oock het voordeel dat van ſulck ondernemen te wachten ſtondt, noch de ſware onkoſten, noch de moeyten en 't gevaer ophalen. Daer en boven hadt hy den Sultan van Egyten, een ſeer machtigh Prins, in de Ooſterſche deelen te wederſtaen; en of hem nu alles naer ſijn voornemen quam te gelucken, ſouden hem al de andere Catholijcke Princen het ſelfde benijden, en op den hals komen; en ware hy genegen eer en roem door de wapenen te behaelen, de oorlogh tegen Africa gaf hem daer ſtofs genoegh toe, indien hy ſijn middelen tegen het ſelve wilde aenwenden. En wat het voordeel aengaet, hy konde een oneyndelijcken ſchat en genot uyt de Landen van Æthiopien trecken, van de welcke hem eenige alreeds onderdaen, en andere chijnsbaer waren.*

Aenvangſel van den Koninck Emanuel tot het ontdecken van Ooſt-Indien.

Redenen tegen dien aenvangh.

Maer al deſe redenen, noch andere diergelijcken, konden deſen jongen en edelmoedigen Koninck, van ſijn vaſtgeſtelde opſet niet aftrecken; want hy wiſt dat ſijn Voorſaeten, Hendrick en Johan, alleen door ſoodanige redenen en voorwendingen opgehouden waren geweeſt. Hy wiſt oock wel dat het misver-

vertrouwen altoos ſnoode en onedele gemoederen vergeſelſchapt, en dat in tegendeel een groote hoope een grootmoedigheyt en byſondere deught vergeſelſchapt, derhalven wilde hy liever de voetſtappen van ſijn braeve Voorſaeten, als de wellustige, ledige en vreesachtige vertooningen van nauw-geſette en beſchroomde lieden volgen.

Beſluyt des Konincks.

Het geen hem vorder daer toe bewoogh, was een ſlagh van voorſegginge, voortkomende uyt een goetvinden van den Koninck Johan, die begeerde, dat hy voor ſijn Devijs, of Sinnebeeld, wanneer hy noch jongh was, een Hemelrondt, met de Hemelſche teeckenen daer in ſtaende, ſou verkieſen, voorſeggende daer mede, dat onder deſen Emmanuel (die hy als doen als ſijn opvolger aenmerckte) de Portugeeſen met groote eer en voordeel, een nieuwen Hemel en ver-af-gelegene landen ſoude ontdecken. Kortelijck, de groote genegentheyt die deſe Vorſt, ſoo tot voortplantingh van de Chriſten leere, als voortſettingh van ſijn macht en heerſchappy, in ſich voerde, deden hem alle ſtrijdige bewegingen overſtappen.

Voorpſellingh van geluck in deſen aenvangh.

Hy dan deed eenen Ferdinand Laurents, een man van groot geſagh, en ſeer vaerdigh in het uytvoeren van ghewichtighe ſaecken, by hem ten Hove komen, dien hy belaſte ten aldereerſte een Vloot Scheepen te vervaerdigen, en van alle nootwendigheden te voorſien; ontboodt oock te gelijck *Vaſco de Gama*, een dapper en verſtandigh Edelman, en ſtelt hem als Generael over deſe Scheeps vloot, met laſt en order alles te onderſtaen, en aenmaninge ſich moediglijck en wijſlijck in alle voorvallen te dragen. Deſe Edelman dan, neemt den laſt op ſich, bedanckende ſijn Prins voor de aengedaene eer, en badt ſijn Majeſteyt hem Paulus de Gama, ſijn broeder, tot medehulper by te voeghen, als zijnde van des ſelfs deught en moedigheyt wel bewuſt, en hy van hem byſonderlijck bemind, het welcke hem de Koninck gewillighlijck toeſtondt.

Gama wort ...ooft van ...e onder...eminge.

Binnen korten tijdt waren de Scheepen gereed en zeylvaerdigh; men hadt geen over groot getal van volck aengenomen, om dat deſe tocht alleenigh diende, om de Ooſterſche landen te ontdecken, en niet te vermeeſteren, de ſcheepen derhalven waren maer vier in het getal, van de welcke het eene alleenigh met levens voorraedt voorſien en gelaeden was. *Vaſco de Gama* voerde het grootſte, en ſijn broeder Paulus het daer aen volgende, Nicolaes Coeillo voer op het darde, en Gonſalvo Nones op het vierde, daer de voorraedt op was.

Op den oever van de Zee, vier mijlen van Lisbon, had de Koninck Hendrick, ter eeren van de Moeder Maeght Maria, een Kerck geſticht, de welcke daer nae ſijn naem verlooren heeft, ter oorſaeck van een andere, veel heerlijcker, die de Koninck Emanuel daer na, ter eeren van de ſelve Maget, heeft doen bouwen. Een dagh voor het in ſcheepen, begaf ſich *Vaſco de Gama* daer heen, en gingh met de Prieſters, daer dicht by woonende, daer in, om met hem den nacht in gebeeden door te brenghen. Des morgens bevandt ſich een groote menighte volcks daer omtrent, het welcke hem, beneffens die by hem waren, te ſamen met de Prieſters, nae de boot bracht, en met luyder ſtemme, en de traenen in de oogen, Godt den Heere, om gheluck en heyl, tot ſulck een ſwaere en gevaerlijcke reyſe, baeden; veel onder de ſelve jammerden en klaeghden, over hen, niet anders als offe hen niet naer Scheeps boort, maer na de doodt gheleyden, roepende deſe woorden uyt: *Siet doch eens, waer toe de gierigheyt en ſtaetſucht de ellendige menſchen kan vervoeren, ſou men wel een ſwaerder en ſchrickelijcker ſtraffe konnen bedencken, al had men de ſnootſte misdaet*

Devotie van *de Gama* voor ſijn vertreck.

Droefheyt over hun vertreck.

E *van*

van de geheele wereldt begaen! sy moeten daer de gantsche Zee gaen overvaeren, en met duysenden van moeyelijckheden, dat woeste Element te boven komen, en duysendmael de dood voor oogen sien. Hoe veel beter waer het, op de jammerlijckste wijse die men sou konnen bedencken, ter aerde gebracht, als de baeren van de wilde Zee tot sijn sarck te hebben, en soo verre van sijn Vaderlandt, en buyten het oogh van sijn vrienden en magen te sterven.

Met dese en dierghelijcke redenen, wierden sy vast naer boort gebracht, en selfs *Gama* konde niet sonder de oogen vol traenen te hebben, afscheydt van sijn vrienden nemen, evenwel, verhoopende dat Godt hem ten eynde van sijn voornemen brengen sou, brack het lastigh narren af, en gingh vol moedt te scheep. Dit inscheepen voorviel op den negenden van July des Jaers onses Heeren 1497. Sy die op den oever van de Zee stonden, vertrocken niet van daer, voor dat sy de Scheepen, die voort het ancker wonden, uyt het gesicht verlooren hadden. Hy rechte sijn cours recht op de Eylanden van Canarien aen, ontdeckte daer na het Eyland van S^t. Jacob, of S^t. Jago, dat tegen Æthiopien overgelegen is; van daer, volgens sijn last, stack hy over naer het oosten, tot dat hy landt ontdeckte, waer heen hy sijn Vloot dede wenden, en komende in een grooten arm of boesem van de Zee, belaste dat men aldaer het ancker sou uytwerpen; en sandt Nicolaes Coeille, om dit landt naerder te verkennen, en te ondersoecken, of daer eenige stroomen van soet water te vinden waeren, om sijn scheepen daer van te voorsien, dewijl sy alreedts dry maenden langh, door storm en onweder geslingert waren geweest, en nu alreeds groot ghebreck aen versch water begosten te krijghen. Coeille dan begeeft sich naer landt, en vindt aldaer den mond van een Rivier, wiens water soet, en oevers met schoone groente beset stonden, het welcke *Gama* bekent gemaeckt zijnde, maeckte de selve aenstonts tzeyl derwaerts, op dat een yeder sijn voorsorge en behoefte van water en van hout sou mogen krijgen. Sy vongen aldaer meenighte van Zee-kalveren, van de welcke aldaer groote overvloedt was, en versaegen sich wel daer mede; maer dewijl de meeningh van *Gama* was, van alle plaetsen daer hy quam, van de natuer, eygenschap, inwoonders, en hunne zeden, nauw ondersoeck te doen, sandt hy eenige van sijn volck landtwaert in, om te sien offe of met soetheyt of strafheyt, eenige van dien landtaert in handen krijgen, en tot hem brengen konden, om uyt de selve te verstaen het geen het begeerde, die hem korts daer aen eenige menschen seer wonderlijck in het aengesicht en over het lichaem beschildert en bemaelt, met kort gekrult hayr, toebrachten; maer niemandt konde hen verstaen, hoewel *Gama* al eenige lieden by sich hadt, die verscheyde van de Æthiopische taelen verstonden, evenwel onthaelde hy hen seer wel, gaf hen kleederen en kleyne geschencken, daerse seer groot vermaeck in scheenen te hebben, om hen op dese wijse aen te locken, en te bewegen, eenighe andere van hun metgesellen tot hem te brengen, en dit geluckte hem, invoegen daer nae verscheyde van desen landaert aenquamen, brengende vruchten en vlees, met ander slagh van leeftocht toe, voor het welcke sy korte hembden, bellen, en andere snuysteryen ruylden, daerse evenwel seer mede pronckten, en groot werck van scheenen te maecken.

Vertreck van *Gama*.

Eerste ontdeckinge van *Gama*.

Dese Zee-arm, daer de Portugeesen als toen aenquamen, gaven sy den naem van de Haeven van S^t. Helena, en de Rivier die van S^t. Jacob; hebbende voor een gebruyck de landen daer sy aenquamen, of die sy ontdeckten, den naem van dien Heyligh te geven, op wiens feest-

feeſt- of vierdagh de ontdeckinge gheſchiet was, gelijck oock voor en na van alle ontdeckers is waergenomen.

Van daer namen ſy hunnen loop naer het zuyden, en trachten de Caep de bona Eſperanca te boven te komen; en hier was het dat *Gama* proef van ſijn deught moſt geven, de baeren waren verſchrickelijck en ſeer gevaerlijck, de wind tegen; de nevel dick, en het onweder gedurigh, het welck op ſeeckere tijden van het Jaer, aen die Climaeten een gewoonte is, namentlijck wanneer de Sonne naer het noorden gaet, het welcke een verſchrickelijcke holle Zee veroorſaeckt, met byvoeginge van veel andere ongelegentheden, en in der daet de Portugeeſche Schippers en Stierluyden, die diergelijcken noyt geſien hadden, ontſtelden ſich daer over geweldigh, en dachten elck uur het eynde van hun leven te ſullen vinden. Want de Scheepen wierden ſoo geweldigh door de golven gedreven, datſe de eene tijdt ſcheenen de wolcken te geraecken, en terſtont daer aen ter hellen neder te daelen; maer het quaetſte van allen was, dat ſy geen voortgangh konden maecken, in voegen ſy gedrongen wierden de zeylen te laten loopen, en op genade der winden, te drijven, behoudende evenwel noch ſoo veel zeyls, datſe het over en weder konden leggen, en verwachten het eynde van dit bijſter gheweldt.

Groot onweder *Gama* bevallen.

Soo haeſt nu als dit onweder een weynigh bedaert was, quamen de Portugeeſen, half doot van ſchrick, rontſom *de Gama*, hem biddende, geen oorſaeck te willen zijn, dat die geene die hem aenbevolen waren, door ſulck een vervaerlijcken dood, hun leven quamen te eyndigen, ſy vertoonden hem, het ware hen onmooghlijck langer de raſerny en het geweldt der baeren tegen te ſtaen, hy ſoude doch by tijdts met hen weder naer Portugael keeren, eer het te laet ware, en ſy alle in het diepſte der Zee quamen te verſincken.

Maer al hun bidden en ſmeecken was om niet, hy bleef vaſt by ſijn voorneemen, invoegen eenige onder ſijn volck, ſiende dat hy niet te verſetten was, de hoofden te ſamen ſtaecken, en een beſluyt namen hem om het leven te brengen, van het welcke door ſijn broeder gewaerſchouwt zijnde, nam beter acht op ſich ſelven, en deed de Schippers en Stierluyden in de boeyens ſlaen, ſtellende hy ſich ſelven in de plaets van den Stierman, als zijnde in de konſt van de Zeevaert ſeer wel ervaren. Aldus brachten ſy eenige dagen over, tot dat eyndelijck het onweer ſtilde, en ſy lieden de Caep te boven quamen, ſoo dat op den twintighſten van November ſy aen de andere zijde begoſten te zeylen met een genoegen dat onvergelijckelijk was, wat ſy verſeeckerden ſigh, dat, hebbende de ſwarigheyt van deſe doortocht uytgeſtaen, hen voortaen niets ſou konnen verhinderen, om te komen daerſe het heen gemunt hadden.

Gevaer van *Gama*.

Sy namen vorders hun cours ſoodanigh dat ſy het landt gelijck als noyt uyt het geſicht verlooren, van het welcke ſy de geſtaltenis, gelegentheyt, ſchoonheyt, en andere omſtandigheden met groot genoegen aenſchouden; hier ſagenſe dichte boſſchen, en heughlijck klimmende berghen, daer ſoete ſtroomen, en ſtranden vol vee en aerdigh gewas, menighte van menſchen ſaegen ſy oock, by nae van de ſelve geſtalte en gedaente, als die van de Haeven van St. Helena, maer in het ſpreecken maekten ſy een wijſe van hicken, en gingen geheel naeckt.

Zijn te boven komſt van de Caep.

Tuſſchen het laetſte punt van deſe Caep, die ſich naer het ooſten ſtreckt, en den inham dieſe de Aiguade St. Blas noemen, zijnde d'eene van d'ander hondert en tien mijlen gelegen, bevonden ſy het landt vruchtbaer, ſoo in gewas,

als

als groote Elephanten, groote menighte van vette Ossen. Binnen in de geseyde Golf, of inham, vondense een kleyn Eylandt, daer de scheepen aenquamen om soet water te haelen, en een groote menighte van Zee-kalveren, maer soo boos en wreedt, dat sy op de menschen aenvielen, beneffens andere seltsaeme dingen meer, die daer na by andere nauwer uytgevonden, en netter beschreven zijn.

Na dat sy aldaer water inghenomen, en eenigh voorraedt van vlees besorght hadden, maeckten sy weder zeyl: maer wierden op den achtsten van Wintermaent, weder met een hevige storm aenghetast, die hen wel verre in Zee dreef, maer sy duerde niet lange, invoegen sy wel haest weder omtrent het land quamen, om het selfde in het gesicht te houden, alsoo sy, zijnde dat vaerwater ongewoon, oordeelden het selve hen het seeckerste te zijn. Sy ontmoeten als doe eenige kleyne Eylanden, omtrent vijf of ses en twintigh mijlen van de Golf daer sy sich ververscht hadden. Dese waren seer vermaeckelijck, beplant met hooge boomen, en de aerde met een heuchelijck groen bekleed; een oneyndige meenighte Vee weyde soo hier soo daer; de Zee verthoonde sich stil en lieflijck, soo dat het hen gemackelijck viel, dicht by landt te komen, en het vermaeck van dese lieve groente te ghenieten.

Schoone Eylanden.

Nae dat sy de Kust over al ontdeckt hadden, sagen sy eyndelijck een groote menighte mannen en vrouwen, die te samen gingen wandelen, zijnde bruyn van verwe, gelijck oock de andere van dese gewesten, van een kloecke, maer welgemaeckte gestaltenisse; *Gama* keerde de stevens terstont strandwaerts, en sand een Tolck aen land, door de welcke hy den Koninck van het landt dede groeten, en hem eenighe geschencken toebrengen: dese wierd wel ontfangen, en met andere geschencken, soodanige als het landt voortbracht, weder te rugge gesonden. De mannen droegen Ponjaerden, of daggen, Critzen genoemt, met tinne gevesten, aerdighlijck genoeg bewerckt, in Elpen-beene scheyden. *Gama* deedt alhier twee, die in Portugael verwesen waren (van de welcke hy tien in sijn Vloot hadt, die men op die voorwaerden het leven hadt geschoncken, dat wanneer de Generael dienstigh achte hen elders te laten, sy de wijse van leven, en de zeden der inwoonders, op het nauwkeurighste souden soecken af te sien, op dat sich de Portugeesen daer na des mochten dienen) aen landt gaen, om op dese wijse des landts zeden te onderkennen, en vervolghde alsoo sijnen wegh, komende op den vijftiende van de Maendt July, aen de mondt van een groote Rivier, wiens oevers t'eenemael met Fruyt-boomen beset waren, welcke groote tacken en breede blaederen hadden, de aerde was seer groen en vermaeckelijck.

Hy wierp alhier het ancker in de grond; om des anderen daeghs (want het was op het ondergaen van de Sonne) naerder des landts gelegentheyt, en wat volck het selfde bewoonde, te besien. Wanneer des morghens de dagh aenquam, vernamense een menighte van menschen, die by nae van de selve verwe met de voorgaende waren, die vrymoedighlijck met hun kleyne schuyten, die wy nu weten Canoes te heeten, nae de Scheepen toe, en uyt hun vaertuygh binnen Scheeps boort quaemen, daer men hen seer goedt onthael dede; maer niemandt konde hun tael verstaen, soo dat men sich alleenlijck met teeckenen en wijsen aen hen most te kennen geven, en hun meningh verstaen.

Ten eynde van dry daegen, quamen de vier voornaemste van het landt, om *Gama* te begroeten, en de Scheepen, daer men hen haccheleijck veel wonders

van gefeght hadt, te befien. *Gama* onthaelde hen met een leckere Maeltijdt, en gaf aen een yeder van hen, een zijden kleedje, daer fe fich feer in hun fchick mede toonden. Ondertuffchen konde hy niets uyt hen verftaen, of hy noch verre van, of dicht by Indie was; een evenwel wift foo veel in een wijfe van Arabifch uyt te brenghen, dat in een landt, uyt het welcke hy voor weynige dagen gekomen was, menighmael foodanige Scheepen, van de felve grootte, en het felfde maeckfel, als defe, die hy met de vinger aen wees, waren, aenquamen, en dat het felfde landt niet feer verre van daer was.

Goede teeckenen aen *Vafco* gegeven.

Dit bericht deed de Portugeefen vry yets goets verhoopen, en vertrouwen, dat fy eer lange het gewenfchte Indien vinden en opdoen fouden, waer over oock *Gama* die ftroom den naem gaf van *Rio de buenas enfennas*, de Stroom van goede bediedinge, of onderrichtingh, rechtende op den oever van de felve een fteenen kruys op, in het welcke de wapenen van den Koninck van Portugael gefneden waren, gelijck hy in alle bequame Havenen dede. Vorders noemde hy dit gewest, het landt van S^t^. Raphael, laetende oock aldaer twee van die geene, die het leven op voorfeyde voorwaerden, gefchoncken was, aen landt.

Wanneer nu de Scheepen weder wat verkalefatert, en de fiecken ververfcht waren, lichte *Gama* weder het ancker, en ging tzeyl, op den vierden van Sprockelmaend, en op den eerften van Maert,

Nieuwe Eylanden ontdeckt.

ontdeckte hy vier Eylanden, niet verre van malkander geleghen. Coeillo fagh daer en boven feven Caravellen, met volle zeylen op hun Vloot aenkomen: die van defe Caravellen merckten terftondt aen de groote Vlagge wie de Admirael van defe Portugeefche Scheepen was, en fetten terftondt op hem toe, maer zijnde naer by gekomen, begoften de Portugeefen in de Arabifche tael toe te roepen.

Ontdeckingh van Scheepen.

Gama deed terftond Coeillo, om dat hy het kleynfte Schip voerde, voor uyt zeylen naer het Eyland, van het welcke hy defe Caravellen hadt fien voortkomen, gelijck hy dede, peylende vaft de diepte, terwijl de andere Scheepen vaft van liever lee aen quamen. De Caravellen ondertuffchen omcingelden de Portugeefche Vloot, gevende hen met pijpen, fchalmeyen, en ander fanghkonftigh tuygh, het foetfte vermaeck van de wereldt; roepende hen, met volle keelen toe, datfe welkom in dit geweft waren. Defe nu waren luyden bruynachtigh van verwe, van een fraeye geftaltenis, dragende korte fijde rocken, en Tulbants van lange ftroocken linnen, met goutdraet geboort, op het hooft; hun wapenen waren een kromme fabel, hangende aen de zijde, en een rondas aen den arm.

Eenige van hen binnen Scheepsboort der Portugeefen gekomen zijnde, groeten de felve feer beleefdelijck, eenighe die hun tael verftonden, antwoorden hen weder met de felve vriendelijckheyt. *Gama* deed hen, die op fijn Schip waren, terftont een maeltijdt toerechten, en maeckte met hen goedt cier, onder het welcke hy hen vraeghde, hoedanigh de naem van dit Eylandt was, hoe men aldaer leefde, en wat wegh men moft inflaen, of wat route nemen, om in de Indien te komen, en kreegh tot antwoordt; de naem van het Eylandt was Mozambique, het volck waren afgodendienaers, een groot gedeelte evenwel van het Eylandt wierdt door Sarrazijnfche Koopliede bewoont, dat de Koninck van Quiloa daer Heer over was, en aldaer een Landtvooght, een Man van groot gefagh hadt, en dat het een van de voornaemfte Haevens van dat geweft was, dewijl de Scheepen van daer, naer Arabie en Indie, als mede verfcheydene andere deelen van de wereldt, afvoeren.

Sijn aenfpraek met Arabiers.

Bericht van Mofambique.

Sy voeghden daer noch by, dat aen die oorden noch een ander landt was, Zofala genoemt (het welcke ſy voorby gevaeren waren) het welcke ſeer overvloedigh in goud-mijnen was; ſy weſen oock aen hoe veel Calecout van daer gelegen was, en na wat route men het ſelfde bevaeren moſt; al het welcke de Portugeeſen met ongemeene vreught aenhoorden, en begoſten daer over hun handen ten Hemel op te heffen, en den Heere Godt daer voor te dancken, als hoopende nu haeſt tot het eynde van hun verlangen te ſullen komen.

Beſchrijvingh van Moſambique.

Dit Eylandt Moſambique, wiert van de oude Ageſemba genoemt, en is op ſeſtien graeden van den Equinoctiael of Evennachter, zuyder breedte, niet boven een halve mijl van het vaſte landt af in een bocht gelegen, in ſulcker voegen, dat het vaſte landt ſelve, aen de noordzijde ſich verder in Zee ſtreckt, als het Eylandt ſelve, voor aen leggen noch twee kleyne Eylandekens, van de welcke het eene nu den naem van St. Jacob, en het ander dat van St. Joris draeght, met de uytſteeckenſte hoeck van het vaſte landt over een komende. Tuſſchen deſe twee onbewoonde Eylandekens loopt men naer Moſambique (laetende de ſelve ter ſlinckerhandt aen het zuyden, en het vaſte land ter rechterhandt) ſelfs ſonder Lootſman tot op de Reede, alwaer de Scheepen, tuſſchen het Caſteel en het vaſte landt, omtrent een ſteenworp van het Eylandt, gelijck als in een Haeven bevrijdt van winden legghen. Het Caſteel naderhandt daer gebouwt, houd men een van de ſterckſte van geheel Indie te zijn, als leggende wel in ſijn flankeringe, en met dry dubbelde wallen en mueren voorſien. het Eyland ſelve is kleyn, hebbende een witten ſtrand, ſtaet met Palmite, Orangie Appelen en Limoen, Appelen Citroen en Vijge boomen beplant; maer de andere Indiaenſche vruchten worden van elders daer gebracht. Overvloedt iſſer van oſſen, ſchapen, geyten, verckens en hoenderen, en de ſchapen ſoodanigh, dat alleen de ſteert het vijfde quartier uyt maeckt; de hoenders zijn ſoo ſwart van vlees als van vederen; maer van ſeer goeden ſmaeck; de verckens zijn oock boven maten lecker van vlees, daer in alle andere viervoetighe gedierten te boven gaende; doch verſch water iſſer niet, maer het ſelfde moet van het vaſte landt daer gebracht worden, daerſe groote Indiaenſche potten toe ghebruycken. De natuerlijcke inwoonderen zijn ſwarten: de vordere beſchrijvingh wordt elders gevonden, daer wy kortheydts halven ons niet konnen in laten.

Gama dan, van al het geene hy begeerde te weten, goede onderrechtinge bekomen hebbende, heeft deſe Arabiers met eenige geſchencken, dieſe aen den Landtvooght van het Eylandt, Zacoeia geheeten, ſijnent wegen ſouden overleveren, weder afgeveerdight. Sy leverden de ſelve over, en de Gouverneur hebbende verſtaen, met hoedaenigen ſoetigheydt en beleeftheydt ſy van *Gama* ontfangen waren, en geſien het gene hem van den Generael toegeſonden wierdt, achte het ſijn ſchuldighe plicht te zijn, naer hem toe te gaen, om hem te verwellekomen. Hy dan bekleed ſich met een rock met bloemen beſaeyt, bindt een ſabel aen ſijn zijde, van het welcke de ſcheyde met koſtelijcke gheſteenten was beſet; beneffens een ponjaert van de ſelve, en verſelſchapt met een grooten troep van ſijn volck, deed ſich naer de ſcheepen voeren, latende ſich ondertuſſchen de fluyten, en ander ſpeeltuygh dapper hooren.

Gama ontfangt den Gouverneur Zacoeia.

Gama van deſe ſijne aenkomſt verwittight, deed te vooren al de ſiecken aen een zijde helpen, en de geſonde ſich braef in het geweer ſtellen, en ſich op het hoogſte verdeck van het Schip houden;

den; want hy achte dat men dese Sarasijnen geensints mocht vertrouwen, maer sich wel op sijn hoede houden, of sy hem eenige laegen mochten leggen, daer op begeeft hy sich op den overloop, om desen Heer te ontfangen Zacoeia dan komt aen boort, en sijnde op gheklommen met de sijne, groeten en omhelsde *Gama* seer minnelijck; sy voeghden sich alle ter neder, en de Hoofden spraecken, door tolcken van veelderhande dinghen te saemen. De Taefels wierden daer op gedeckt en de Wijn geschoncken, van de welcke de Leer van Mahumet hen niet verhinderde wel hun deegh te doen. Ondertusschen vraeghde Zacoeia of sy Mooren of Turcken waeren (als voor gewis houdende dat sy van de Leer van Mahumet waeren) voorts van hoedanige Waepenen sy sich in den Oorlogh dienden, en offe niet eenighe Mahumetaensche boecken by sich hadden, willende die seer gaerne sien. *Gama* gaf tot antwoordt; sy quaemen uyt een Land, van het uyterste westen, hun Wapenen waren gelijck sijn Krijghslieden toegerust sijnde, droegen, en wat de boecken van hunne Wet aengingh, die soude hy hen toonen, wanneerse eenighe daegen sich uytgerust hadden: voor de rest was hunne meeninge naer Indie te vaeren, waer toe hy versocht dat men hem eenige Piloten wilde bestellen, door welckers behulp sy behouden tot Calecout mochten komen, welcke weldaet hy in sulcker voegen wilde verschulden, dat men sich noyt deser dienst beklaeghen sou. Dit beloofde Zacoeia te doen, gelijck hy oock des morgens met twee Piloten of Stierluyden te rugghe quam, met de welcke *Gama* voor seecker gewichte Gout over een quam, om hem tot Calecout te brengen.

Hun onderlinge redenen.

Geduerende dit gaen en komen merkte Zecoeia ten laetsten dat dese Christenen waeren, het welcke de oorsaeck was, van eenige laegen, die hen door hem daer na geleght wierden, door de welcke sy sich Meester van de Scheepen sochten te maecken, en het volck met hun Overste om den hals te brengen: maer *Gama* daer looslijck kennisse van gekregen hebbende, begaf sich deselve, terstont weder aen boort, dewijl hy sich mede verstout had te lande te gaen, week naer een kleyn Eylandt dat maer twee mijlen van daer gelegen was, en gingh van daer 't zeyl naer Quiloa; maer dewijl hen de wint begaf, wierdense gedwongen, weder het ancker uyt te werpen.

Gama vertreckt uyt vrese voor lagen

Ondertusschen beliep hen een storm, door de welcke sy weder naer het Eylant, van waer sy gekomen waeren gedreven wierden. Aldaer quam een Arabier met een sijn Neef by hem, biddende dat *Gama* hem wilde ontfangen, om door sijn middel ergens in een bequaeme haeven te geraecken, daer hy gelegentheyt, om naer Mequa sijn Vaderlandt te reysen mocht vinden. Sijnde van *Gama* ondervraeght wat sijn hanteeringe was, antwoorde hy, dese een Piloot te zijn, om welcke oorsaeck *Gama* hem gewilligh-lijck aennam, om door sijn kennisse te seeckerder in hun cours te gaen. De Portugeesen waeren nu niet meer als dry Scheepen sterck, alsoo het vierde van voorraet ledigh zijnde, eenigen tijdt te vooren, door hen verbrant was.

Soo haest nu als hen de wint begost te dienen, lichten sy hun ancker en wenden de stevens naer Quiloa, maer sy konden die kust niet aen doen, of, om dat hen de wint tegen liep, of om dat sy hunnen cours qualijck hadden gestelt, of om dat de Stierman van Mosambique hen bedrieghlijck verleyde. Sy dan sijnde in die ongelegentheyt, besloten het naer Mombaze te wenden, gelijck hem dese Stierman wilde raeden, hem wijs maeckende, om hem te meer daer toe te bewegen, dat dese Stadt, ten meestendeel van Christenen was bewoont, en datter geen bequaemer plaets tot gesont maeckingh

kingh van ſijn ſiecken, ſou konnen gevonden worden; want in der daed, behalven die geene, van ſijn volck, die door de lange en ongemackelijcke reyſe alreeds geſtorven waren, bevandt ſich de reſt ſoo kranck en ſwack, datſe nauwelijcks op hun beenen konden ſtaen.

Gelegentheyt van Mombaſe.

Deſe Stadt nu is op een hooge rots in een inham gelegen, op de haven ſtaet een Sterckte, die van wapenen en geſchut, oock goede beſetting, die nacht en dag de wacht hield, wel voorſien was, het land ſelve is vruchtbaer in vruchten, koorn gewas, beeſten, en wel met ſtroomen van verſch water beſproeyt.

De Portugeeſen dan komen aldaer ten ancker, om hen aldaer eenige dagen te ververſchen: maer nauwelijcks hadden ſy de anckers uyt gheworpen, wanneer ſy naer het Schip van *Gama*, een groote Barck, met hondert perſoonen, op ſijn Turks gekleedt, en onder de ſelve vier die koſtelijcker als de andere in het gewaedt waren, ſaegen aenſetten. Sy wilden alle binnen Scheeps boort komen, maer *Gama* wilde hen ſulcks niet toelaten, en ontfingh alleen deſe voornoemde vier perſoonen, nae dat men hen de waepenen hadt doen afleggen. Men ſette hen voorts te eeten en te drincken voor, het welcke ſy beyde met goedt genoegen deden, maer ſochten onder ſchijn van groote vriendſchap hen binnen hun boort te locken, om alſoo met hen naer de Stadt te vaeren; het welcke hem geenſints oorbaer dacht te zijn.

Des anderen daeghs quamen weder eenige anderen, uyt des Konincks naem, den Admirael met eenige geſchencken beſoecken, doende vorders aenbiedingh van hen, met al het geene ſy ſouden noodigh hebben, te voorſien, en verſoeck, de Stadt naerder en in de Haven te komen, op dat de Koninck, die hen ſeer wenſchte te ſien, daer te bequamer gelegentheydt toe hebben mocht. Dit beloofde hen *Gama*, en om hen daer van te verſeeckeren, ſandt twee van de genoemde verbannene, als pandslieden aen landt, die van den Koninck wel onthaelt wierden, die hen oock al de gelegentheydt van ſijn Stadt dede vertoonen.

Gama op hun wederkomſt het ſelve verſtaende, verheughde ſich daer ſeer over, en in der daet hy dede des morgens daer aen ſijn anckers lichten, om ſijn Scheepen daer op de reede te brengen. Onderwijlen gebeurde het, dat ſijn Schip door een geweldighe drift van de Zee ſeer opgeheven zijnde, en hy daer door vreſende op eenige bancken te geraecken, aenſtonts laſt gaf de Zeylen te laeten vallen, en ſoo wel ſijn als de andere Scheepen te rugghe te wenden. Wanneer de Piloten, die van Mozambique mede waren gevaren, ſulcks ſaegen, wierdenſe door een groote vreeſe aengetaſt, ſoo datſe ſich ſelven in de Zee wierpen, en al ſwemmende aen eenige Almadies (een ſlagh van kleyne ſchuyten) die daer omtrent laegen, quamen, daerſe voort mede nae landt voeren; want ſiende dat terſtont, en tegen hun meninge, de anckers weder in de gront geworpen wierden, hadden ſy anders geen gedachten, als dat hun verradery ontdeckt was. En in der daed deſe hun handel gaf het eerſte vermoeden van eenigh ſchuylend quaedt, gelijck oock aenſtondts daer aen de Portugeeſen bericht kregen, dat de Koninck van Mombaza, door bemiddeling van ſijn volck, die af en aen de Scheepen gingen, met deſe Pilooten verſproocken was, datſe de Vloot op ſoodanigen plaetſe ſouden brengen, daerſe of in de grond geraecken, of lichtelijck vermeeſtert worden konde. En toen bemerckten ſy eerſt uyt welck een groot ghevaer hen Godt verloſt hadt, en ſtaecken derhalven in erkenteniſſe van deſe genade, hun handen ten Hemel op.

Verradery tegen *Vaſco de Gama* van ſelfs ontdeckt.

Maer

Maer dit was noch dese Barbaren niet genoegh, maer de Koninck van Mombaza sandt daer en boven noch eenigh volck met vaertuygh, om by nacht de kabels van de scheepen af te snijden, het welcke sy gewisselijck souden ghedaen hebben, ten ware de goede wacht die *Gama* en de andere Hoofden hielden. Twee dagen daer aen vertrocken sy van daer, niet konnende eerder schrap geraecken; en namen den cours of loop naer Melinde; onderwegen naemense noch een Schip van de Arabiers, daerse veertien mannen uyt naemen, latende de andere varen. Wanneer *Gama* verstont, dat een van de selve een Stierman was, ondervraeghde hy den selven seer ernstighlijck, wat cours en loop hy most houden om naer Indie te geraecken; die desen Piloot hem aenwees, met seer goede redenen.

Vasco vertreckt van Mombaza.

Komt tot Melinda.

Op Paesch-dagh quam de Vloot tot Melinde aen. De Haven van dese Stad is niet dicht by de selve, dewijl haer kust met rotsen omcingelt, en seer het onweder onderworpen is, waer over *Gama* sich genoodsaeckt vand, een weynig verre van de Stad het ancker uyt te werpen. De Sarazijn nu die hy onderwegen genomen had, verstaende dat *Gama* den Koninck van Mombaza, ter oorsaeck van den quaden treck die hy hem hadt gemeent te speelen, mistrouwde, bood sich selven aen om na Melinde te gaen, om de genegentheyt van den Koninck aldaer, ten nauwsten te ondersoecken.

Gama, hoewel hy oock het beste vertrouwen op desen Sarazijn niet hadt, en evenwel overleggende, dat hy veel konde winnen voor weynigh te verliesen, sette hem op een Eylandeken recht tegen over de Stadt aen landt, van waer hem terstondt een Almadie ghegeven wierdt, om aen de Stadt te geraecken. Komende by den Koninck, wist hy met allen veel van de beleeftheyt, trouwe, en goede zeden der Portugeesen te seggen, welckers Overhooft ten hoogsten genegen was, vriendschap met sijn Majesteyt, en andere Koningen en Heeren te hebben, het welcke het Koninckrijck van Melinda groot voordeel sou konnen aenbrengen.

Sijn handel met den Koninck aldaer.

Dese Koninck was seer oudt, maer anderlints van een seer goede en sachtmoedigen aerdt; en liet sich derhalven lichtelijck bewegen, om eenige van sijn huysgenooten, te senden, om *Gama* van sijnent wegen te groeten, en hem eenige noodige ververschingh van schapen, en verscheydene soorten van vruchten toe te brengen: waer tegen *Gama*, die sich noyt in beleeftheyt liet overwinnen, hem weder andere geschencken toesand. Hy dede daer op de Vloot naerder aen de Stadt komen, en voorts naer de Indiaensche Christenen, die aldaer waren, vernemen, die boven maeten verheught waren, aldaer de Portugeesen, lieden van hun geloof en leere, te sien, laetende oock niet nae, hen, omtrent hun vordere aenstaende reyse, veel openingen en onderrechtingh te doen.

De Koninck onder dies hadt groote begeerte om de Scheepen te sien, maer sulcks was hem, soo ter oorsaeck van sijn sieckte, als hoogen ouderdom, onmooglijck. Sijn Soon, die nu albereeds al de Rijcks saecken in handen had, quam in sijns Vaders plaets by de Scheepen, vergeselschapt, met een groot getal Edellieden. Hy was Koninckliјck gekleed, met seer goed fatsoen, hebbende onder sijn gevolgh menigte van fluyten, schalmeyen en tambouren, die sich braef lieten hooren.

Vriendelijck ontmoeten tusschen *Gama* en den Prins van Melinda.

Gama hem willende met meerder eerbiedigheyt ontfangen, klom in een boot, om den Prins te ontmoeten, maer dese nu by gekomen, had het gedult niet van over te klimmen, maer quam met een volle sprongh *Gama* omhelsen, gelijck die van sijn zijde, sijn hooghste vriendsplichten mede niet versuymde, gaende

het alles met ſulck een nadruck van genegentheyt toe, als offe met malkanderen opgevoedt waren geweeſt. Daer op gaen ſy by malkander ſitten, en hadden onderlingh veel vermaeckelijcke redenen, toonende de Prins niet veel Barbariſch over ſich te hebben; maer van een braeve, edelmoedige, ſtille en een Prinswaerdige geeſt te zijn.

Hy van zijde ſag en hoorde oock *Gama* met groote verwonderingh aen, gelijck mede het maeckſel en de gedaente der Scheepen. *Gama* vereerde hem al de Saraſijnen die hy verovert had, daer de Prins teeckenen van een wonderlijck genoegen over toonde, en badt *Gama* daer op ſeer ernſtigh, om ſijn Vader te komen ſien; biedende ſijn eygen kinderen tot gyſelaers aen, om tot verſeeckeringh aen boort te blijven. *De Gama* deed hier over ſijn verſchooningh, waer over de Prins verſocht in ſijn plaets, twee uyt ſijn Vloot mede te nemen, het welcke hem lichtelijck toegeſtaen wierdt.

Des morgens liet ſich *Gama* dicht by de Stadt voeren, om de gelegentheyt en ſchoonheydt der ſelve wat nauwer van nae by te beſien, alwaer hy weder van den Prins beſocht wierd; die geen teeckenen of getuyghniſſen van vriendſchap naer liet, om de Portugeeſen, van de genegentheyt die hy hadde hen gunſt te bewijſen, verſeeckeringh te doen hebben.

Eyndelijck hy gaf hen een goed Stuerman, die uyt die gedeelte van Indien, die met de Stroom Indus beſtroomt worden, voortkomſtigh was, en nam *Gama* beloften af, dat hy op ſijn weder komſt van Calecout, ſijn wegh weder langhs Melinda nemen ſou, voor ſoo veel hy hem een geſandſchap naer Portugael wilde mede geven, om met den Koninck Emmanuel een vaſt verbondt en vriendſchap te ſluyten.

Op den 22. dagh van Grasmaendt is *Gama* van Melinda vertrocken, binnen weynige dagen zeyldenſe de landen onder den Evennachter of Linie voor by, wanneer ſy met groot genoeghen de noordſterre weder in het geſicht kregen, dieſe nu al den tijdt dieſe bezuyden de Linie doorgebracht hadden, uyt het geſicht waren quijt geweeſt. Sy reyſden vorder met ſulck een voorſpoedt van winden, datſe ſonder tegenſpoedt die groote vlackte, die naer het noorden de ſtranden van Æthiopie, Arabie en Caramanie beſproeyt, over ſtaecken. Eyndelijck op den 20. van May, ontdecktenſe een ſeer hoogh gelegen land; het welcke de Stuerman niet konde bekennen, ter oorſaeck van de nevelen die terſtont hen het geſicht daer van benaemen. Maer op den tweeden dagh daer aen, ſagh hy het geberghte dicht by Calecout gelegen, en liep daer over verblijd naer *Gama*, verſoeckende een vereeringe voor ſulck een gewenſchte tijdingh. *Gama* gaf hem een goedt ſtuck gelds, en danckte daer nae Godt, voor ſulck een gewenſcht gevolgh; deed daer op al de gevangene verloſſen, toonende ſich allenthalven ſeer verheught, als hebbende nu de vruchten van ſijn langen en verdrietighen arbeydt als in de mondt.

Gama vertreckt van Melinda.

Ontdeckingh van Indie.

Noch op dien ſelven dagh quam de Vloot in een ſeer goede Haeven op een mijl nae by Calecout ten ancker. Terſtont quam een groote menighte van vaertuygh aen roeyen, om te ſien wie ſy waren. *Gama* deed hen ten eerſten door ſijn tael-man vragen, in wat plaets de Koninck als doe was, en ſandt daer op een van de veroordeelde naer de Stad. Deſe was ter nauwer noot aen land, of duyſenden van menſchen omcingelden hem, ſich niet genoegh konnende verwonderen, een menſche van die ſlag te ſien. elck vraegde hem van waer hy was, van waer hy quam, wat hy ſocht, en wat onweder hen daer gebracht had: maer hy konde hen niet verſtaen, niet meerder

Gama tot Calecout.

Send een der ſijnen aen land.

der als ſy hem. Ondertuſſchen drongh hem deſe menigte ſoo geweldigh, datſe hem van de eene nae d'andere zijde dreven, gelijck een ſchip door winden en ſtroomen gedreven wordt; tot dat hy eyndelijck twee Kooplieden van Tunis in Barbaryen quam te ontmoeten; deſe ſiende aen de kleeding dat deſe Man een Spangiaert was, waeren daer ten hoogſten over verwondert en verbaeſt.

Een van de ſelve, Monzaida genoemt, vraeghde hem in de Spaenſche tael, uyt wat gedeelte van Spangien hy was, die daer op berichte een Portugees te zijn; het welcke Monzaida verſtaende, leyde deſen vreemdelingh in ſijn huys, gaf hem te eeten en te drincken, en verhaelde groote gemeenſchap met de Portugeeſen te hebben gehad, ten tijden wanneer de Koninck Jan ſijn Scheepen naer Thunis, om van daer nootwendigheden voor ſijn Arſenael te haelen, hadt geſonden; omtrent het welcke hy oock ſijn dienſt getrouwelijck beſteedt hadt; biddende vorder deſen Bandijt hem by ſijn Opperſte te willen brengen. Sy dan gaen geſaementlijck naer het Schip, alwaer Monzaida *Gama* welkom heet, ſpreeckende met hem in de Spaenſche tael.

Gama deed hem ſeer goedt onthael; en nae dat ſy eenigen tijdt te ſaemen geſproocken hadden, gaf hy *Gama* veel byſonderheden te kennen, en voldeedt hem ſoodanigh op ſijn vragen, dat men wel konde bemercken deſe een wijs man te zijn, en dat hy ſijn ooren wel ter vloot leyde. Eyndelijck boodt hy *Gama* ſijn dienſt aen, met beloften hem goede pligten te bewijſen. Hy verſeeckerde hem daer en boven, dat de aenkomſt der Portugeeſen, den Koninck van Calecout ſeer aengenaem ſou zijn, als die in het gemeen ſeer geerne ſagh, dat vreemdelingen in ſijn Rijck quamen handelen: want hoewel hy een groot gebiedt, en veel Koningen onder ſich hadde, ſoo

Sijn aenſpraek met een Timetaen.

quam evenwel ſijn beſte inkomen van de tollen en licenten voort.

Des anderen daeghs ſandt *Gama* twee van de ſijne, met Monzaida, nae den Koninck, die ſich als doe in de Stadt Pandarane, een mijl van Calecout, onthieldt. Wanneer hen toeganck en gehoor verleent was, ſeyden ſy den Koninck, dat de Koninck van Portugael, hebbende de roem van de waerdigheyt en grootheyt van ſijn Majeſteyt van Calecout verſtaen, een van ſijn Capiteynen derwaerts geſonden hadt, om een gedurig verbondt met hem te maecken, en aen den Koninck van Calecout uyt ſijnen naem te belooven, dat hy ten beſten van de ſelve, gaerne al ſoude doen dat hy konde; dat vorder deſe Capiteyn, den Koninck verſocht, hem toe te willen laten, ſijn Majeſteyt te komen begroeten.

Geſandſchap aen den Koninck.

De Koninck gaf hier op tot antwoort, dat hy ſeer blijde was over de komſt van deſen Capiteyn, dat hy geenſints de vriendſchap van een ſoo doorluchtigen Koninck wilde ontſeggen, en dat hy ordere ſoude ſtellen, dat hem de Capiteyn in het kort ſou konnen komen te ſpreecken. Ondertuſſchen vermaende hy hen, met hun Scheepsvloot naer Pandarane te komen, te meer dewijl de reede, daerſe geanckert laegen, omtrent die tijdt van het Jaer, ſeer gevaerlijck was; en op dat het ſelfde te bequamer ſou mogen geſchieden, ſandt hy den Capiteyn een Pilote toe, die op de Zeekuſten ſeer wel ervaren was.

Eenige dagen daer na komt een Man van groot aenſien, die de Landtſaeten Catoual noemen, en ſoo veel als Rechter van Calecout is, by *Gama*, om den ſelven in groote ſtatie na den Koninck te brengen, gelijck hem de ſelve belaſt hadt te doen. *Gama* maeckte daer op ſijn broeder Paulus tot Generael over de Vloot, gevende hem en Coeillo laſt, dat indien hem iets onghevallijcks mocht

overkomen, sy sich daer over andersints niet souden bekommeren, maer het ancker lichten en heen zeylen, om den Koninck Emmanuel de tijding van hun verrichtingh te brengen; achtende *Gama* geen reden of oorbaer te zijn, dat sy, om hem by te staen, sich selven souden in gevaer stellen van dood geslagen te worden, en alsoo hun geheele verrichtinge, en sware moeyten en arbeyd vruchteloos te maecken; wat vorder hem aengingh, indien hy wilde nakomen het geen hem van den Koninck sijn Meester belast was, konde hy geensints des Konincks van Calecouts aenspraeck voor by gaen. Hy bekommerde sich geensints omtrent sijn sterven, behoudens dat sijn dood den Koninck van Portugael eenigh voordeel of genoegen kon toebrengen; maer op dat de Scheepen niet te seer van Krijghsvolck ontbloot souden worden, nam hy niet meer als twaelf mannen met hem aen landt.

Soo haest hy daer gekomen was, deed hem de Catoual op een handbaer draegen, gaende hy in een ander; al die van hun gevolgh gingen te voet, zijnde omcingelt met een groote menighte edellieden, die sy Naires noemen. Wanneer sy in de Stad quamen, en hun middaghmael aldaer gehouden hadden, gingen sy in Almadies, en wierden soetelijck naer een plaets geroeyt, alwaer een groote menighte van dienaren hen met andere draeghbaeren stonden te wachten: van daer leyde de Catoual den Capiteyn, beneffens sijn twaelf Soldaten, in een Tempel, die by hen voor seer heyligh gehouden wierdt; en *Gama*, die wel gehoort hadt, dat veel Christenen in dit landt woonden, meende dat dit een van hun Kercken was, het geene hy te meer geloofde wanneer hy de grootte en heerlijckheydt van het gebouw aenmerckte, gelijck oock veel dingen aen de selve een gedaente scheenen te hebben, gelijk men aen de Christen Kercken siet.

Gespreck van *Gama* met den Koninck van Calecout.

Aen den ingangh ontmoeten sy vier persoonen, die van den navel opwaerts naeckt waren, zijnde van daer tot aen de knien met een stuck Cottoen bedeckt. Ieder van de selve droegh dry gevlochte draeden, sluyers gewijs, die onder den slincker arm gevlochten, en op den rechter schouder geknoopt waeren. Sy besprenghden de Portugeesen met wy-water, en gaeven een ieder eenigh poeder van wel rieckend hout, om hun voorhooft daer mede te teeckenen. Aen de wanden van den Tempel sagh men menighte van geschilderde beelden, en in het midden van de selve, was een Capelle hoogh in het ronde verheven, en waer toe men met verscheyde trappen gingh. De Poort was van kooper, maer seer enge: binnen in de Capelle was een beeld, maer de Portugeesen konden de hoedanigheyt van het selve, ter oorsaeck van de duysterheyt der plaets, niet onderscheyden; men wilde hen oock niet toelaten daer binnen in te gaen, dewijl sulcks den Priesteren en Paepen alleen geoorloft was.

Beschrijvingh van een Heydensche Tempel.

De vier voornoemde mannen gingen daer diep genoegh in, en wijsende op het beeldt met den vinger, riepen tot tweemael toe, *Marie*, *Marie*, de Catoual, en al die van sijn gevolgh, vielen terstont ter aerden, met de handen van een gespreyt, en daer na weder opstaende, deden hun Kerck-plichten nae de wijse van het land. De Portugeesen menende dat dese menschen den naem van de Maget Maria aenriepen, vielen mede op hunne knyen, bevelende sich aen Godt en de heylige Maget, volgens de wijse der Roomsgesinde.

Wanneer sy van daer uytgingen, quamen sy in een andere Tempel, die oock seer kostelijck en heerlijck was, en wanneer sy oock die gesien hadden, namen sy den wegh naer het Koninckliick Palays. Sy hadden oock veel volcks rontsom hen, dat, sonder de Naires, die

voor en achter met den blooten deegen in de handt gingen, *Gama* met de sijne geen doorganck tot het Palays sou ghevonden hebben.

Gamas aenkomste aen het Hof.

Wanneer sy nu tot het Palays gekomen waren, quamen eenige Heeren, die sy Caimaes noemen, daer uyt, *Gama* tegen, die hem tot aen de Poort van de Zaele leyden, daer hen de Coninck verwachte, waer op aenstonds een oud man voor den dagh quam, bekleed met een langh Cottoene kleed, dat hem van de schouders tot op de hielen hingh, die den Capiteyn quam omhelsen: dese was de groote Brachman, of Hooge-priester, onder hen lieden, die by den Koninck in een bysondere gunst stond. Na dat al de andere voor af waren binnen gegaen, gingh dese de laetste in, houdende *Gama* by de handt.

Beschrijvingh van het selve.

De Zael was tamelijck groot, met verscheyden houte stoelen seer konstig gemaeckt, beset, maer soodanigh gestelt, dat d'eene boven d'ander stondt, na de wijse van een schouwplaets. De vloer was met sijde laecken, en de wanden met tapijten, mede van sijde, kostelijck met goudtdraet doorwrocht, bekleedt. De Koninck lagh op een bedde, dat seer treffelijck toegemaeckt was, hebbende op sijn hooft een zijde bonnet, met goudt en kostelijcke steenen beset; bekleed met een sijden rock, die van vooren met goude haecken vast gehouden wierdt. Aen sijn ooren had hy paerlen van een onwaerdeerlijcke prijs, ende edele gesteenten, daer hy mede aen handen en voeten verciert was, gaven een seer schoon licht van sich. Hy was een man groot van persoon, maer van een welgemaeckt aengesicht, vol van Koninckklijcke Majesteyt.

Gama groette hem, gelijck de Portugeesen gewoon zijn hun Koningen te groeten, die hem naeder by hem dede komen, en belaste by hem neder te sitten; gelijck hy oock wilde dat d'andere Portugesen souden doen. Daer op deed hy water voortbrengen, om te wassen, en de handen te ververschen, en daer op verscheyde vruchten, om dese vreemdelingen, noch van hun lange reys onpasselijck, te ververschen. Hy onderstont seer nauw wat last *Gama* van den Koninck van Portugael hadt, van het welcke *Gama* sich verschoonde, voorwendende de wijse van doen van sijn Vaderlandt, alwaer het de wijse was, het bevel van sijn Koninck aen andere Koningen, in de tegenwoordigheydt van veel andere menschen niet te openbaeren, en versocht derhalven, dat het sijn Majesteyt mocht behaegen, die geene die daer tegenwoordigh in de Zale waren, te doen vertrecken; gevende hem gehoor alleenighlijck in de tegenwoordigheyt van sijn geheymste Raden. De Koninck sich voegende na sijn versoek, deed de Portugeesen in een andere Zale, noch kostelijcker als de voorgaende verciert, vertrecken, en volghde terstont selve, met de geheymste van sijn Raden. Als toen vingh *Gama* sijn Harangue en vertoogh aen, voorstellende dat Emanuel, Koninck van Portugael, een seer grootmoedigh Vorst, en seer begeerigh naer groote saecken en ondernemingen was, hebbende een groote genegentheydt tot de kennisse van veel seltsame dingen; dat het geene, waer nae sijn gedachten het meeste streckten, was met groote en doorluchtige Koningen in verwandschap te staen; voor soo veel geen saeken eygender waren om de harten te verbinden, als de over eenkomst in deught, het welcke sich bysonderlijck in de Koningen vertoonde, welckers grootheyt in dese wereld, de Goddelijcke Majesteyt het aldernaeste quam. Hebbende dan de selve Koninck menigmael hooren spreecken van de grootheyt van Indie, en oock door het gerucht dat door de geheele werelt vliegt, verstaen, dat het Koninckrijck van Calicout

Handelinge van *Gama* met den Koninck.

lecout van een groote uytbreydinge, en de Koninck van het selve seer rijck en machtigh was, hadt hy een groote begeerte gekregen om vriendtschap met den selven te maecken.

Om dese redenen hadt hy dese ghesandtschap afgevaerdight, om in sijn naem den Koninck van Calicout te bidden, de vriendschap en verwandschap van den Koninck van Portugael soo hoogh te achten, als hy mocht verseeckert zijn, dat die van sijn Majesteyt by sijn Koninck geacht wierd. *Gama* voegde hier noch by, dat, behalven de waerdigheyt van dese verwandschap, beyde de Koninckrijcken van malkanderen groote nuttigheden souden ontfanghen. Vorders seyde hy brieven van den Konink Emmanuel te hebben, met de welcke hy konde toonen, dat al het geene hy voorstelde, waerachtigh was.

De Koninck seyde met weynigh woorden, dat hem een seer aengename saeck was, kennisse met een soo braven Prins te hebben, en dat hy gaerne sou doen, al wat hem mooghlijck was, om te toonen dat hy Emmanuel als sijn eygen broeder achte.

Na dat de Koninck dese antwoordt gegeven hadt, belaste hy den Catoual terstont *Gama* naer het verblijf, dat hy voor hem hadt doen vervaerdigen, te brengen, doende de andere in herbergen verdeelen. *Gama* bleef dry daegen in sijn huys sonder daer uyt te komen, tot dat de Catoual weder by hem quam, om hem noch eenmael by den Koninck te brengen. Als toen bood hy den Coninck sijn brieven en eenige vereeringen aen, daer de Koninck geen groot werck van maeckte, om welcke oorsaeck *Gama* hem seyde, dat sijn Koninckljjcke Majesteyt sich niet most verwonderen indien sy geen gheschencken naer haer waerdigheyt ontfingh, om dat sijn Koninck Emmanuel niet seer wel wiste, of dese sijn reyse wel sou komen uyt te vallen; behalven dat hy voor als toen, deselve geen rijcker vereeringhe, als sijns Konincks vrientschap had konnen aenbieden; en wat het voordeel aengaet, versocht hy sijn Majesteyt wel te willen aenmercken, wat voordeel de selve daer uyt stont te ontstaen, indien jaer op jaer sulcke rijcke Vlooten van alderhande koopmanschappen in sijn Havens quamen. Hy versocht vorder, dat de Conink de brieven van Emanuel sijn Meester, de Sarazijnen niet wilde gemeen maecken, maer dat hy sich van andere vertaelders wilde dienen: want hy had alreets van Monzaida verstaen, dat sy nu al voor hadden hem een quade part te speelen. Naer dat nu de brieven gelesen, en door Monzaida uytgeleght waren, gaf de Koninck *Gama* sijn afscheydt, hem ernstelijck vermanende, sich wel voor de laegen der Sarasijnen te wachten. *Gama* bedanckte sijn Majesteyt seer voor sijn goeden raedt, en begaf sich na sijn verblijf-plaets, in meninghe, sich soo haest, als mooghlijck waere weder te Scheep te begeven.

Tweede aenspraek van *Gama*.

De Sarasijnen onder dies begosten de hoofden te saemen te steecken, en een aenslagh op de Portugeesen te maecken, gaende en komende, by de vrienden en huysdienaeren van den Koninck, diese vast door ghebeden en gheschencken op hun syde kregen; waer nae sy hen vertoonden, datse doch wilden toesien, dat sich de Koninck door dese guyten, niet liet bedriegen. *Gama was niet anders als een wreeden Zee-rover, en die aen alle Zeekusten, alwaer hy eens sijn voeten had geset, niet had naergelaten voetstappen van sijn rovery te laten; die onder den schijn van koophandel te drijven, daer quam om het land te verspieden, om naderhand daer al het quaedt te doen dat hem mooghlijck was. Sy waren van soo verre niet gekomen, om een versierde vrientschap te maken, maer eer om de gelegentheyt van dese Stadt te verspieden, om daer na hun aenslagh*

tSamenfweringh tegen *Gama*.

ſlagh daer op te maecken; aengemerckt ſy op deſe wijſe een groote menighte van Steden in Africa vermeeſtert, en een goedt gedeelte van Æthiopie onder ſich gebracht hadden. Sy hadden oock noch onlanghs onder de ſelve ſchijn Mozambique aengetaſt, en de Haven van Mombaza met bloed gevult, en menighte van Scheepen, ſoo hier ſoo daer genomen, als Rovers en Zeeſchuymers als ſy waren. Kortelijck, indien de Koninck ſijn landen in ruſt en vrede wilde behouden, was hem het noodighſte dit geſpuys uyt te roeyen, eer hun aenſlagen noch verder gingen.

Op deſe wijſe ſochten ſy ſoo de voornaemſte van het Rijck, als den Koninck ſelve op te maecken, om de Portugeeſen te verderven, en hun Scheepen aen te ſlaen, indien het mooghlijck waere, en dat ſoo door den haet dieſe in het gemeen de Chriſtenen toedroegen, als door en uyt vreſe, dat door deſe nieuwe aenkomelingen hun handel t'eenemael ſou bedorven worden.

Gama tot kenniſſe van deſen handel, en veel andere valsheden komende, oock merckende dat de Catoual mede al van de Sarazijnen ghewonnen was, oordeelde niet dienſtigh te zijn daer langer te verblijven, maer dat het hoogh tijdt was op te kraemen, invoegen hy ſich voor douw voor dagh op maeckte, en ſich naer Pandarane begaf, ſpoedende ſich ſoo ſeer als hem mooglijck was, op dat hem de Catoual den wegh niet quame af te ſnijden.

Voorſorge van *Gama*.

Die het ontvlucht.

Eer hy te lande was gegaen, hadt hy ſorge gedragen, dat men dagelijcks eenige booten, aen den oever van de Zee vaerdigh houden ſou, op dat hy, door dien middel de laegen van ſijn vyanden ſou mogen ontkomen, wanneer het daer op aenquam, daer hy ſich nu bequamelijck van konde dienen.

De Sarazijnen ondertuſſchen lieten niet nae tegen hem te arbeyden, vergaderen heymelijck eenige wapenen by een, met meninge de Portugeſen daer mede op het lijf te vallen; maer komende te verſtaen dat hy ghevlucht was, hielden ſy by den Koninck aen, dat hy wilde maecken dat hy weder tot Calecout quam. De Koninck dan door hun aenhouden overwonnen, ſand den Catoual naer Pandarane, om *Gama* met ſchoone woorden en beloften weder te rugge te trecken, maer *Gama* wilde daer niet toe verſtaen, al ſoude hy de ſwaerſte dood moeten ſterven, die men ſou konnen bedencken. Hy ſchreef van daer aen ſijn broeder, hem belaſtende weder op nieuw, dat, indien hy ſagh dat dit ongetrouwe volck, hem te langh op hieldt, hy zeyl ſou maecken, en naer Portugael keeren, om den Koninck te kennen te geven, dat de weghen naer Indie gevonden en open waren; wat hem belanghde, hy vraeghde na ſijn leven niet, en vreeſde niet anders als de vrucht van ſoo veel moeyten en arbeyd te verlieſen. Ondertuſſchen ſtondt hy de Catoual, ſoo veel hy konde, tegen, en keerde ſijn ſlaghen meeſterlijck af. Twee dagen waren ſy bezigh met redentwiſten, ſonder eenigh beſluyt. Eyndelijck beſlooten ſy, dat de koopmanſchap uyt de ſcheepen te lande ſou gebracht worden, met volck om de ſelve te verkoopen. Wanneer dit geſchiedt was, gaf de Catoual *Gama* verlof om te vertrecken, die ſich aenſtonts naer boort toe begaf, van waer hy een brief aen den Koninck ſchreef, in de welcke hy hem de quade part die hem de Catoual geſpeelt had, te kennen gaf, en dat des ſelfs verradery hem gedwongen hadt op ſulck een wijſe te vertrecken.

Ondertuſſchen, terwijl de ſaecken aldus ſtonden, ſand *Gama* alle dagen twee of dry perſoonen in de Stadt, om de gelegentheyt van de ſelve ten nauwſten te verſpieden. Op ſeeckeren dagh, wanneer deſe die hy geſonden hadt, op de geſette ure niet weder quamen, en *Gama* twij-

twijfelde of men de selve mocht hebben vast gehouden, gelijck sy in der daedt vast gehouden waren, sand hy aen den Coninck, met versoeck dat sijn volck en koopmanschap hem weder mochten gelevèrt worden: maer dewijl de Coninck daer weynigh wercks van scheen te maecken, besloot hy geweldt te gebruycken. Het eerste dan dat hy deed, was een schip aen te tasten, dat in de haeven wilde loopen, veroverende het selve met enckel geweldt, en ses van de voornaemste met achtien dienaren gevanghen nemende: de andere die daer binnen waren, liet hy gaen.

Eerste begin van den oorlogh in Indien.

Hier op hees hy de zeylen op, en ging tzeewaert in, in sulcker voegen evenwel, dat hy het landt niet uyt het gesicht verloor, want hy hoopte dat de Coninck de twee aengehoudene Portugesen hem weder toe sou senden, en de koopmanschappen ontslaen, om dese vier Heeren met hun dienaers weder te hebben. En in der daedt dit geschiede, want de Koninck dede hem aenstonts weten, dat hy ten hooghsten verwondert was, dat hy sijn Edellieden sonder eenige reden aenhield: dat de oorsaeck, waerom hy de sijne gehouden hadt, alleenigh was, dat hy hen niet hadt willen laten gaen, voor dat hy aen den Koninck van Portugael, sijn vriend, geschreven had, en dat hy de selve, te gelijck met sijn brieven en koopmanschappen weder te rugge sou senden,

Op dese beloften deed *Gama* sijn vloot weer naerder de Stadt komen, en des anderen daeghs quamen de Portugeesen met brieven aen den Koninck van Portugael; een bode quam oock neffens hen, die boodtschapten, dat de koopmanschappen niet gesonden waren, om dat hy hoopte, dat de selve met meerder voordeel, daer na, door eenige Portugeesen, die de Capiteyn in Calecout sou mogen laten, souden konnen verkocht worden. *Gama* gaf daer op tot antwoort, dat hy niet gesint was iemant in de Stad te laten; en dat men hem derhalven ten aldereersten sijn koopmanschap sou toesenden, indien de Koninck sijn dienaeren begeerde weder te hebben.

Op dien selven dagh sand de Coninck noch seven Almadies, in de welcke de koopmanschappen waren, die de Capiteyn weder begeerde; maer hy, die liever sijn gevangens als de koopmanschap weder naer Portugael wilde voeren, gaf tot bericht, nademael men hem tot daer en toe, soo veel parten gespeelt had, dat hy sich op niemant meer wilde vertrouwen; dat hy wel wist, dat men hem niet al weder sandt, dat men hem ontnomen hadt, en dat hy geen tijdt hadt, de goederen na te sien, en wilde daerom dese gevangene Malabaren niet los laeten; maer de selve naer Portugael voeren, op dat sijn Coninck uyt hun eygen mont mocht verstaen, wat ongelijck de Coninck van Calecout sijn Gesant, en hooft van sijn scheepen, om eenige schelmsche Arabische kooplieden te wille te zijn, hadt aengedaen. Hier op doet hy eenige stucken lossen, om die geene die in de Almadias waren, te verschricken, en op de vlucht te drijven.

Vertreck van de Portugeesen van Calecout.

Wonderlijck was de Coninck over dese Bravade gemoeyt, die daer over tsestig scheepen dede toerusten, en met krijghsvolck voorsien, om *Gama* met de sijne op het lijf te komen; maer een storm onvoorsiens opkomende, verstroyde dese Calecoutsche Vloot, en dreef binnen korten tijdt de Portugeesen uyt hun gesicht. Dese wierden daer nae van acht Roversche Fusten, onder den Zee-rover Timoia, een dapper en stout Man, die de Zeen daer omtrent soodanigh schuymde, dat een yeder vrese voor hem hadt, besprongen, maer *Gama* stelde sich soodanigh daer tegen te weer, dat een van de selve in de grondt geschooten, en de seven overige,

Gevecht van *de Gama* met 8. Roofscheepen.

ge, op de vlucht gedreven wierden.

Van daer namen de Portugeesen hun loop naer een Eylandt Anchidive genoemt, omtrent twee mijlen van het vaste landt gelegen, om sich een wijl te vervarschen. Van alle kanten quamen de lieden aldaer, om de Vloot te sien, onder de welcke oock een verspieder was, die vast gehouden zijnde, bekende een Tartaer van geboorte, en van Godtsdienst een Jode, en huysdienaer van een Zabaio te zijn, die hem hadt uytgesonden, om de Vloot te verspieden, en op te mercken, hoe veel soldaten daer op waren, en wat waepens sy droegen, die ondertusschen volck wilde vergaederen, om de Portugeesen te vermeesteren, het welcke *Gama* verstaende, lichte die sijn ancker, en vertrock van daer soo haest als hy konde.

Eyndelijck quam hy weder in de haven van Melinda, daer hy seer vriendelijck van den Prins ontfangen wierd, en een gesandt van daer mede nam. Op den negen en twintighsten van Grasmaendt, quam hy aen het Eylandt van Zamzibar. Hoewel nu de Prins van dit landt een Mahumetaen was, ontfingh hy de Vloot vriendelijck genoegh, en versorghde de selve van leeftocht en vruchten in overvloedt.

Daer nae zeyldense weder voor by Mozambique, en van daer wederom nae de Caep van goede hoop de stevens wendende, quam de selve geluckiglijck te boven, en vervolgens, sonder veel bysondere ontmoetinghe, in het Jaer 1499, voor Lisbon.

Sijn aenkomst in Portugael. Verwonderlijck was de vreught der Portugeesen, over hun aenkomst, te meer dewijl men hen al voor verlooren doorgeschreven hadt. *Gama* deed den Coninck bericht, van sijn wedervaren, die sich daer over ten hooghsten vergenoeghde, als hebbende nu erlangt het geene, waer na hy soo lange gewenscht had, deedt derhalven *Gama* groote betuygingen van sijn genegentheyt, gaf hem Rijckdommen, en heerlijcke eerampten, in vergeldinge van sulck een dapper en kloeck onderwindt.

Het volgende Jaer van 1500, zijnde de Portugeesche Vloot, die de Coninck, tot onderstandt van de Venetianen tegen den Turck had gesonden, te rugge gekomen, deed de Coninck weder een Vloot van dertien scheepen met vijftien hondert soldaten, naer Indie toerusten, over de welcke hy Alvarez Capral tot Generael stelde. Dese gingh tzeyl op den vijfden van Maert, en volghde den wegh die *Vasco de Gama* genomen had, maer wierd by het Eylandt van St. Jago (een van die van Cabo Verde, voor heen als geseght is door *Gama* ontdeckt) door een harde storm beloopen, door de welcke de gantsche Vloot verstroyt wierdt. Wanneer dit onweder bedaert was, versaemelde Capral weder al sijn Scheepen by een, en nam sijn cours oostwaert aen. Het Zeevolck ontdeckte land op den 24. van April, tot groote verwondering van hen allen, alsoo niemandt gedacht hadt, dat hier omtrent eenigh landt kon zijn. Capral wende de stevens daer heen, en belaste eenige van de sijne te landt te gaen, die van een slecht eenvoudigh volck aldaer gevonden te hebben, bericht deden, gaende gants naeckt, en zijnde met boogen en pijlen gewapent. Hy selve gingh mede aen land, deedt een Autaer onder een boom oprechten, en daer Misse op zingen, daer de Wilden selve by quamen, en in groote menighte by stonden, sonder een woort te spreecken, maer wel verwondert van dese nieuwigheden te zien. Dit was het Land van Brezil, het welcke Capral den naem van het Heylige Kruys gaf; gelijck hy daar oock een dede oprechten.

Tocht van *Alvares Capral.*

Het landt van Brezil ontdeckt.

Van daer ging hy op den vijfden May weder in Zee, en quam, sonder veel bysondere voorvallen, op den 25. van

July, by Mozambique, alwaer Capral met een Piloot verdragh maeckte, om hem naer Quiloa te voeren. Wanneer hy aldaer aengekomen was, ſand hy na den Koninck aldaer, om hem te doen weten, dat de Koninck van Portugael ſeer genegen was vriendtſchap en verbondt met hem te maecken. De Koninck ontfingh deſe boden ſeer vriendelijck, ſeggende dat hy menighmael van de deughden des Konincks Emmanuel hadt hooren ſpreecken, waer door hy mede geneghen was een verwandtſchap met ſoo deughdelijcken Vorſt aen te gaen: maer de Arabiſche kooplieden daer weder tuſſchen beyden komende, en den Koninck in het oor blaeſende, dat de Portugeeſen maer een deel Rovers en Zee-ſchuymers waren, veranderde de Koninck van meninge, in voegen het verdragh te niet gingh, en in tegendeel dien Vorſt, op de Vloot heymelijck toeleyde. Capral door den broeder van den Koninck van Melinda hier van bericht zijnde, lichte ſijn ancker, en zeylde naer Melinda toe, daer hy wel onthaelt, en van alle nootdruft verſorght wierdt; te meer, dewijl hy den Geſandt, die *Vaſco de Gama* van daer met ſich genomen hadt, en die by den Koninck van Portugael ſeer wel onthaelt, en met ſchoone geſchencken, ſoo voor hem, als ſijn Koninck begiftight was, weder te rugge bracht. De Koninck hadt Capral gaerne eenige dagen by ſich gehouden, maer deſe verſocht ſijn afſcheyd, en vertrock op den 7. Auguſtus van Melinda, komt op den 22. aen het Eylandt Ancediva, daer hy ſijn ſcheepen Calferiteerde, en van daer binnen dartien dagen voor Calecout quam.

Sijn aenkomſt tot Quiloa.

Verwandſchap met den Koninck van Quiloa door de Arabiers gebroocken.

Wanneer de Koninck hun aenkomſt vernam, ſandt hy twee ſcheepen met een koopman, die veel geſaghs aen het Hof hadt, aen ſijn boort. Naer eenige boodtſchappen over en weder, beſtelde de Koninck dat Capral hem in een ſeeckere plaets, niet verre van de Zee, vinden ſou, om ſijn laſt van hem te verſtaen. Capral liet ſich met eenige Capiteynen aldaer vinden, alwaer, na dat ſy een wijl te ſamen gehandelt hadden, beſlooten wierdt, dat de Portugeeſen vryen handel in Calecout ſouden hebben, en dat hen de Coninck van alle ſchaede en overlaſt vryen ſou, wijſende deſe hen een verſeeckerde plaets, by de haven aen, om hun koopmanſchappen in op te leggen.

Aenkomſt van *Capral* tot Calecout.

Ondertuſſchen quaemen de Arabiers weder in het ſpel, gelijck met *Gama* geſchiedt was, ſtroyende weder hun laſteringen uyt, en met giften en gaven de voornaemſte van het Hof op hun zijde treckende, jae komende ſelfs ſoo veer datſe op de Portugeeſche Vloot toeleyden, het welcke de Coninck al door de vingeren ſagh, ſich houdende als hadt hy daer geen kenniſſe van; maer Capral daer van verwittight, taſte by voorbaet tien groote Arabiſche Scheepen, die in de haven laegen aen, en maeckte ſich met geweld meeſter daer van, ſtelde daer op ſijn Vloot in ordere, en donderde ſoo geweldigh met ſijn geſchut op de Stadt, dat de Coninck niet weetende waer te blijven, de vlucht nam.

Sijn handel aldaer.

Calecout van *Capral* beſchooten.

Daer op wende Capral de ſtevens naer Cochin, alſoo hy verſtaen hadt, dat de Coninck aldaer tot vriendtſchap met die van Portugael geneghen was. Wanneer hy daer aengekomen was, ſandt hy boden aen den Coninck, om den ſelven van ſijn komſt te verwittigen, met verſoeck, dat hem de ſelve een menigte ſpeceryen, tot ladinge van eenige ſijner Scheepen, wilde verkoopen. Dit hem toegeſtaen zijnde, quam de ſaeck ten laetſten tot een onderlingh verdragh, waer nae hem Capral eenige ſilvere vaeten vereerde.

Verdragh met den Koninck van Cochin.

Wanneer de Scheepen hun laedingh in hadden, quam de Coninck van Cochin te weeten, dat die van Calecout een

een vloot van twintigh ſcheepen, by een verſamelt had, om de Portugeeſen daer mede te bevechten, het welcke hy Capral te kennen gaf, die daer op ſijn volck by een hield, in meeningh hem ſlagh te leveren. Hebbende dan het ancker gelicht, zeylde hy na den vyandt toe, maer alſoo hem de wind tegen liep, was het hem onmooghlijck daer by te komen. De Calecutianen ſiende de moed der Portugeſen, derfden, hoewel ſy den windt tot voordeel hadden, niet aen de handt komen.

Vorders Capral, hebbende niet dat hem verhinderde, wende de ſtevens weder te huyswaert, laetende twee van de ſijne tot Cochin, om des Conincks ſaeken aldaer waer te nemen, en de natuer van het land ten nauwſten te onderſoecken. Na dat hy dan vorders eenige kleyne ondernemingen beſtaen hadt, komt hy op den laetſten der Maent July voor Lisbon.

Sijn wederkomſt tot Lisbon.

De Coninck Emmanuel merckende uyt al deſe omſtandigheden, dat hem grooter macht in Indien van nooden was, beſluyt *Vaſco de Gama* voor de tweede mael, met een Vloot van vijftien Scheepen naer Indie te ſenden; van de welcke hy vijf onder Vincent Sodre, een braef Capiteyn, beſtelde, om daer mede de Saraſijnen, of Arabiers, die op Indien handelden, te beoorlogen.

Deſe Vloot van alle nootſaeckelijckheyt voorſien zijnde, gingh tzeyl uyt de haven van Bethlehem, den tienden van Sprockelmaent des Jaers 1502. De Koninck noch hier mede niet vergenoeght zijnde, deed noch vijf andere ſcheepen toeruſten, onder het beleydt van Eſtavan, of Stephanus de Gama, broeder van *Vaſco*, die op den eerſten dagh van April van Lisbon ſcheyde, en den loop op het ſpoor van de andere nam. *Gama* de Caep te boven gekomen zijnde, gaf elf Scheepen aen Sodre over, om daer mede nae Mozambique te zeylen, en hem aldaer te verwachten, en nam met de reſt den wegh naer Zofala, om de geſtalte en gelegentheydt van het landt aldaer te ontdecken, alwaer hy van den Prins des landts ſeer beleefdelijck ontfangen wierdt; met de welcke hy oock vriendſchap maeckte.

Darde tocht van *Vaſco de Gama*.

Van daer quam hy op de Reede van Moſambique, daer hy met den Landtvooght in vriendelijck geſpreck quam, alſoo de andere, die hem vyandſchap beweſen hadt, vertrocken was. Van daer wende hy de ſtevens recht naer Quiloa, alwaer ſijn broeder Eſlevan met ſijn vijf Scheepen by hem quam, invoegen ſijn Vloot nu uyt negentien Scheepen beſtond, zijnde een van de ſijne door de wind afgedwaelt, ſonder weder te voorſchijn te komen.

De Koninck van Quiloa, Habrahein genoemt, ſiende deſe groote Oorloghs macht, komt ſich voor *Gama* verootmoedigen; maer deſe, ter oorſaeck van de geledene verontwaerdiginge, houdt hem gevangen, maer de Koninck ootmoedighlijck vergiffenis en quijtſcheldingh van alles verſoeckende, wort van *Gama* weder los gelaten, maer op voorwaerde van Jaerlijcks ſeecker gewicht gouds aen den Koninck van Portugael te betalen. *Gama* ſijn vloot aldaer van alles voorſien hebbende, ſet ſijn cours naer Indie, en ſoo als hy het vaſte land komt te genaecken, ontdeckt een groot wel toegemaeckt Schip, dat met veel rijcke koopmanſchappen geladen was, het welcke hy, alſoo het de Arabiers toe behoorde, vermeeſterde. Eyndelijck komt hy aen Cananor, en van daer weder voor Calecout, nemende op het naerderen eenige Almadies, daer meer als vijftigh Calecutianen op waren, die hy alle in de keetenen ſloegh. Eyndelijck komt hy daer in de haeven en laet ſijn ancker vallen.

De Koninck van Quiloa verſoeckt vergiffenis van *Gama*.

Gama komt weder voor Calecout.

Terſtont komender, van wegen den Koninck, boden aen *Gama*, met betuyginge

ginge dat de selve niet socht als vrede en vriendschap met de Portugeesen; en dat hy seer t'onvreden was, over de mishandelingh, hem voor heen, ter oorsaeck van de Arabiers gedaen. *Gama* gaf daer op tot bescheydt, dat hy mede niet anders socht, en dat hy tot dien eynde van sijns Konincks weghen gekomen was, maer dat voor al de Koninck, al het geene hy voor heen den Portugeesen onthouden hadt, most weder geven. Na veel boodtschappen over en weder, alsooder van des Konincks weghen niet voor den dagh quam, bemerckte *Gama* wel, dat al des Conincks doen, niet anders als bedriegerye was, en deedt hem terstont aenseggen, dat indien men hem niet alles, soo het geen hem als Capral onthouden was, weder ter hand stelde, hy al de gevangens (tot wraek over Correa, die onder Capral gebleven was) om den hals sou doen brengen; gelijck hy oock, alsoo de Coninck geen antwoordt daer op gaf, des morgens de selve al te saemen liet ophangen, doende daer en boven de Stadt daer op soo geweldigh beschieten, dat onder menigte van andere gebouwen, het Palays van den Coninck geheel om verre geworpen, en een groot ghetal van Burgers daer door om den hals gebracht wierdt; waerlijck een wraeck die de misdaet wel rijckelijck konde op wegen.

Sijn straf heyt over gevangene C lecutianen.

Hier op wend hy de stevens naer Cochin, laetende Sodre met ses Scheepen by Calecout: om langhs die kust ontdecking te doen. De Coninck van Cochin liet hem door een van de voornaemste van sijn huysgroeten, aen den welcken *Gama*, uyt last van den Coninck sijn Meester, eenige goude en silvere vaten, en een gouden kroon dede vereeren, die niet liet terstondt sijn vergelding daer op te doen, sendende hem twee goude Braceletten, of arm-ringen, die seer kostelijck met edele gesteenten van grooter waerde beset waeren. Des morgens hadden sy een onderlinge aenspraeck met groote teekenen van vrientschap.

Gama vereert den Koninck van Cochin een goude kroon.

Ondertusschen komter een Heer van wegen den Koninck van Calicout, aenbrengende dat sijn Meester seer genegen was, om een verseeckerde vrede te maken, maer *Gama* daer na verstondt dat alles niet als veynsery was, en dat die Koninck selfs heymelijck dartigh Scheepen dede toerusten, om hem te overvallen, en in der daed, soo als *Gama* op de reys was, om weder naer Calecout te zeylen, ontdeckte hy, omtrent ses mijlen van Pandarana negen en twintig Scheepen, die de Koninck van Calecout om hem te overvallen hadt toegemaeckt; de welcke hy, op het goedtvinden van sijn Capiteynen, besloot het hooft te bieden. Dry Arabische Scheepen, die de voortocht hadden, wierden ten eersten in de grond geschooten, het welcke soodanigen verbaestheyt in de andere veroorsaeckte, datse elck om het seerste de vlucht namen.

Calecoutsche Vloot van *Gama* geslagen.

Van daer begaf hy sich weder naer Cananor, en maeckte een verbond met den Koninck aldaer, vertreckende van daer weder op den 26 van December 1502, en laetende Sodre met ses scheepen om de vyanden werck te geven.

Hy nam sijn wegh op Mozambique, daer hy sich van versch waeter en leeftocht voorsagh; maer wanneer de vloot nu de Caep de bona Esperanca naerderde, wierd de selve door een sware storm beloopen en verstroyt, soo dat de Scheepen van *Vasco*, en Estevan de Gama, van een ghescheyden wierden. Eyndelijck quamen sy echter al te saemen op den eersten van September des Jaers 1503, voor Lisbon op de Reede. Om nu een eynde van *Vasco de Gama* te maecken, en met andere te beginnen, sullen wy alleen seggen, dat hy zijnde veel jaren daer nae met een Vloot van veertien Scheepen, als Onder-Koninck naer Indie

Gama treckt weder nae huys.

Wort Onder-Koninck.

die gefonden, foo als hy fich verveerdighde om naer Calecout te trecken, tot Cochin overleeden, en feer treffelijck naer fijn verdienften aldaer in het Jaer 1524, begraeven is, naerlaetende een heerlijcke en onfterffelijcke gedachtenisse, van wegen een onderwindt, dat de geheele Chriften wereldt fulck een groote vrucht en rijckdom toegebracht heeft. Maer wy laten hem, daer hem de doodt gelaeten heeft, om andere dappere Mannen weder levendigh te maecken, die op fijn heerlijcke begintfelen foo treffelijck gearbeydt hebben, om foo veel in ons is, wel hun lichaem, maer niet hun roem te laten ruften.

Sterft.

'tLEEVEN en DADEN

VAN

FRANCISCO en LAURENTS

d'ALMEIDA.

INHOUD.

Nieuwe toeruftinge naer India. Tocht van Almeida. *Die een nieuw Koninck van Quiloa verkieft. Sijn aenkomft tot Mombaza. Welcke plaets hy bemachtight. Verbont met den Koninck van Narfinga. Ontdeckingh van het Eyland Madagafcar. Tocht van den Jongen* Almeida *na de Maldives. Groote Zee-macht tegen de Portugeefen.* Laurens d'Almeida *flaet de machtighe Calecoutfche Vloot. Portugeefche Vloot verftroyt. De Sterckte van Cananor dapperlijck door de Portugeefen befchermt. Nieuwe fchipbreuck der Portugeefen. Egyptifche macht tegen de Portugeefen.* Laurens d'Almeida *geflaghen en gedoodt.* Francifco d'Almeida *verovert Dabul. Slaet de Egyptifche Vloot. Word door de Wilden van de Caep doodt geflagen.*

Nieuwe toerusting naer Indien.

ONdertusschen deedt de Koninck van Portugael weder een groote Vloot naer Indie toerusten, stellende tot Overhooft over de selve *Francisco Almeida*, een wijs en dapper Edelman, met volkomen macht en gesagh, als Onder-Koninck over de Oostersche Landen, dewijl sijn meninge was, aldaer een wijse van een heerschappy op te rechten, gelijck hem oock niet qualijck geluckt is, om voor het toekomende aldaer, met meerder veyligheyt te konnen handelen.

Tocht van *Almeida*.

Almeida dan sijn reys naer Indien voortsettende, geraeckte geluckighlijck den Caep te boven, en sijn ancker voor Quiloa uyt te werpen, doende aenstonts den Koninck van sijnent wegen groeten; maer dese wel weetende, hoe slecht hy het met de Portugeesen hadt ghemaeckt, begaf sich by nacht ter Stadt uyt, het welcke *Almeida* (die daer nu vryelijck binnen gekomen was) de gelegentheyt gaf anders dat Rijck te bestellen, en in de plaets van desen uytgeweeken Vorst, daer een ander Koninck te verkiesen, namentlijck eenen Mahumet Ancon, wiens oprechte trouwe wel bekent was.

Die een nieuw Koninck van Quiloa verkiest.

Dat gedaen zijnde, bouwde hy aldaer een Sterckte, dicht by den oever van de Zee, op een seer bequaeme plaets, om daer door alle vyandlijcken aenstoot af te weeren, gevende de selve in bewaeringh aen Ferreire, met last en toerustinge, van al het geene tot verseeckeringh van de plaets sou mogen dienen.

Sijn aenkomst tot Mombaza.

Daer op vervordert hy sijn wegh naer Mombaze, alwaer hy op den vierden dagh daer nae in de haven quam, van het welcke hy den Koninck dede kennisse hebben, die geensints in staet was, om met hem te oorlogen, maer wel, om een verbond met hem aen te gaen; maer dewijl de Mombazianen daer toe niet wilden verstaen, besloot *Almeida* de Stadt aen te tasten, gelijck hy dede, makende sich, naer veel hervatte aenvallen, niet sonder verlies van de sijne, eyndelijck meester daer van.

Welcke plaets hy bemachtight.

Van daer vervolght hy sijn reyse naer Melinda, alwaer hy den Koninck gingh begroeten, en eenige geschencken, van weghen den Koninck van Portugael, overleveren: van daer komt by het Eyland Anchedive, op het welcke hy oock een Sterckte aen de Zee-kant gebouwt heeft. Aldaer quam eenigh volck van den Koninck van Onor by hem, om vrede van hem te versoecken, de welcke oock met groote plechtigheden en toestel bevestight wierdt, en dat op het aenhouden van den Zee-rover Timoia, (van de welcke hier voor gesproocken is) die oock seer begeerigh was een verwandschap met den Portugeesen aen te gaen.

Op sijn vertreck, nam hy den wegh naer Cananor, alwaer hy oock een Sterckte, om hen tegen de Mahumetanen te beschermen, dede bouwen, al het welcke in het Jaer 1505, voorviel. De gesandt van den Coninck van Narsinga, quam hem oock, uyt name van sijn Meester begroeten, de welcke bewoogen, door de roem, die van de Portugeesen gingh, mede genegen was, een verbondt met den Koninck Emmanuel te sluyten, het welcke mede bevestight is geworden, met toelaetingh van een Sterckte te mogen bouwen, om tegen den aenloop der Sarazijnen vry te zijn; welcke Sterckte sy den naem van Sant Angelo gaven, zijnde Lopes Britio met hondert en vijftigh soldaten, ter bewaeringe van de selve gestelt.

Verbond met den Koninck van Narsinga.

Ondertusschen komt Antonio Sala, besteller des Koninck van Portugael, in Coulan te sterven, waer door de Arabiers de gelegentheyt namen iets aen te rechten, en het volck tegen de Portugeesen te doen opstaen, maer door de

wac-

wackerheyt en voorſichtigheyt van *Almeida*, wierdt dit beſluyt vernietight, alſoo de ſelve ſpoediglijck ſijn Soon daer heen ſandt, om in alles ordere te ſtellen.

Almeida deed daer op acht Scheepen laeden, om naer Portugael te gaen, de welcke in het Jaer 1506 onder zeyl geraeckt zijnde, aen een groot en onbekent landt quamen, het welcke het Eyland Madagaſcar eertijts, en nu St. Laurents genoemt is, van waer deſe Scheepen de Caep geluckighlijck te boven gekomen zijnde, voorſpoediglijck tot Lisbon aenquamen.

Ontdeckingh van het Eylant Madagaſcar.

De Onder-Koninck ſandt oock ſijn Soon met een vloot van negen Scheepen, naer de Eylanden van Maldivar, of de Maldives, die in een ſeer groot getal, en tſeventig mijlen van Cochin gelegen zijn, om aldaer de Sarazijnſche Scheepen, die ſich daer omtrent hielden, aen te taſten. Nae dat hy in de haven van Cabalicam aengekomen was, ſandt hem de Koninck een geſandt met geſchencken toe, verſoeckende de vrede van hem, de welcke oock aengenomen, en het verdragh ſonder eenighe ſwarigheyt gemaeckt wierdt; mits dat de Koninck twee hondert en vijftig duyſent ponden Caneel jaerlijcks aen den Koninck van Portugael ſou hebben te leveren: en alſoo wierd oock die Vorſt in de beſcherminge der Portugeeſen, tegen alle ſijn vyanden genomen. Ondertuſſchen maeckte de Koninck van Calecout een vloot van tachtentigh Scheepen, en hondert en twintigh Brigantijnen vaerdigh, voorſiende die treffelijck met wapenen, volck, geſchut en alderhande voorraedt.

Tocht van den Jongen *Almeida* nae de Maldives.

Groote Zeemacht tegen de Portugeeſen.

Tegen deſe machtige Vloot gingh de Jonge *Almeida*, hoewel maer elf Scheepen, met acht hondert Portugeſen voorſien, moedighlijck aen, toonende daer tegen ſulck een ongemeene dapperheyt, dat hy deſelve, met verlies van dry duyſent mannen, op de vlucht dreef, hebbende tien Scheepen, en menighte van Brigantijnen in de grondt geſchooten. Het ſelfde geluck had *Francois Almeide* oock eenigen tijdt te vooren gehadt.

Laurents d'Almeida ſlaet de machtige Calicoutſche vloot.

Het volgende Jaer deedt de Koninck Emmanuel weder veertien Scheepen, naer Indien toeruſten, die op verſcheyden tijden, uyt de haven van Lisbon in Zee ſtaecken, ſonder dat eenige van de ſelve, dat Jaer in Indie geraeckte, zijnde door ſware ſtormen, d'een hier en d'ander daer heen gedreven en verſtroyt, en eenige in de grondt geſlagen. Wanneer de Indiaenen ſulcks verſtonden, beſluyten ſy al hun macht by een te verſamelen, om de Portugeeſen al tſeſſens uyt Indie te jaegen: maer *Almeida* kennis van hun beſluyt gekreghen hebbende, hield ſich op ſijn hoede, en ſtelde vaerdighlijck twee Vlooten daer tegen ghereed, zijnde de eene van dry Scheepen en twee Galeyen, om de Scheepen te behoeden, die naer Cochin en de Caep de Comoria ſouden varen, en de andere van elf Scheepen, van de welcke ſijn Soon *Laurents*, tot Generael gheſtelt wierdt, om die gantſche kuſt te bevrijden, en den vyand te doen ſien, dat ſy geen nieuwe macht van nooden hadden.

Portugeeſche vloot verſtroyt.

De Indiaenen des niet tegenſtaende, lieten niet naer hun beſluyt voort te ſetten, het welcke de Koninck van Cananor begoſt, met een macht van veertig duyſent mannen, aen te vangen, met de welcke hy de Sterckte van de Portugeeſen aentaſten, die de ſelve dapperlijk, gedurende den geheelen winter, door de moedigheyt en kloeckheyt van hun Overſte Britio beſchermden, ſoo verre dat de vyanden gedwongen wierden een vrede met hen aen te gaen, aengeſien ſy geen middel ſaegen hen te overwinnen.

De Sterkte van Cananor dapperlijck door de Portugeeſen beſchermt.

Eenigen tijdt daer nae, namentlijck in het Jaer 1508, wierden weder ſeſtien Scheepen naer Indie geſonden. Vier van de welcke onder het beleydt van Jago Seguei-

Segueira, aen geene zijde den Ganges, naer het Aurea Chersonesus, als nu Malacca genaemt, gesonden wierden, om de gelegentheyt van dat gewest te verspieden, en de andere twaelf onder Georgio d'Aguilaar, hadden last met hun vijven nae de Caep de Guardafri over te steecken, om al de Scheepen die uyt Arabie, naer Indie quamen, waer te nemen; maer dese Vloot leedt mede schipbreuck, en wierd van de golven in geswolgen, om mede te toonen hoe dier dese landtwinningen de kroon van Portugael stondt.

Nieuwe schipbreuck der Portugeesen.

In het begin van het volgende Jaer, *Almeida* den vyandt geen tijdt willende geven, sandt sijn Soon *Laurents* met acht Scheepen, om de geheele kust in allarm te houden, en de Moren werck te geven. Hy gingh heen met dese last, taste verscheydene havens aen, verbrande menighte van scheepen der vyanden, en quam ten laetsten met sijn Vloot in de haven van Chaul. Alwaer ten ancker zijnde, verstond hy dat Campson, Konink of Soudan van Egypten, een machtige Scheepsvloot in Indie gesonden had, om ter liefde van den Koninck van Cambaya, en die van Calecout, de Portugeesen aldaer t'onder te brengen. Wanneer de Onder-Koninck *d'Almeida* dat mede vernomen hadt, schreef hy sijn Soon, dat hy den vyandt niet vorder sou laten komen, maer hem tegen gaen en slagh leveren, soo haest de gelegentheyt sulcks sou toelaten. In gevolge van dese last, maeckte sich *Laurents* vaerdigh om te slaen, en geraeckte met de Mamalucken aen het gevecht. Maer dit liep tot sijn ongheluck af, alsoo hy dapperlijck strijdende, doodt geschooten, en sijn Schip genomen wierdt, de rest van sijn Vloot nam de vlucht na Cananor.

Egyptische magt tegen de Portugeesen.

Laurents d'Almeide geslagen en ghedoodt.

Eenigen tijdt daer nae, kreegh *Francisco d'Almeida* last van den Koninck van Portugael, sijn ampt, aen Alfonso d'Alburquerque (van wie hier achter bysonderlijck gesproocken wordt) over te geven, en te huys te komen, maer dewijl hy als doe besigh was sijn Vloot by een te vergaderen, om Mirochem aen te tasten, en den dood van sijn Soon te wreecken, besloot hy voor sijn te huysvaert noch dien tocht te doen. Hy dan hebbende seven Scheepen geladen, om nae Portugael te gaen, begaf sich met sijn gantsche Vloot, bestaende in negentien Scheepen, op hebbende dartien hondert soldaeten, en vier hondert Cochineesen, naer Cananor, en zeylde van daer nae de haven van Dabul, een Stadt behoorende onder het gebied van Goa, welcke plaets hy beschoot, en met geweld veroverde. Van daer sette hy het naer Diu, daer Mirochem, Zee-voogt der Egyptenaren met sijn Vloot lagh, mede van besluyt zijnde *Almeida* in volle Zee slagh te leveren. Eenige dagen daer nae ontmoeten dese Zee-vooghden malkander, tusschen de welcke een seer hardt gevecht ontstondt, in het welcke *Almeida* de overwinningh behield, blijvende vier duysent Mamalucken dood, en de andere met de vloot op de vlucht gedreven zijnde. Dit bracht soo veel te weghe, dat Mirochem daer door gedwongen wierd vergiffenis en vrede van *Almeida* te versoecken.

d'Almeida verovert Dabul.

Slaet de Egyptische vloot.

Die voorts in sulcker voegen de kust tusschen Diu en Cochin over liep, dat hy al de Heeren en Landvooghden van de selve onder schattinge, en onder gehoorsaemheydt van den Koninck van Portugael bracht. Hy begaf sich weder naer Cananor, alwaer eenigen tijdt sijn volck ververscht, en ordere op de saecken aldaer gestelt hebbende, vertrock vorder naer Couchin, daer hy van den Koninck en de Portugeesen met groote eer en blijdtschap ontfangen wierd.

Volgens last en ordere van sijn Koninck, nam hy daer op sijn reyse naer Portugael aen, maer soo als hy, niet verre van de Caep de bona Esperanca water

waeter in nam, gheviel het dat eenige van ſijn volck, zijnde aen landt gegaen, door de woeſte Barbaren, naer de Scheepen gedreven wierden. Hy, om hen by te ſtaen, ſette mede voet aen landt met vijftigh van de ſijne, maer had het ongeluck met een pijl door de keel geſchooten te worden, waer door hy met vijf en tſeſtigh Portugeeſen, en onder die elf braeve Capiteynen, het leven liet, de reſt wonnen de booten, en quaemen met groote moeyte aen de Vloot. Alſoo bleef deſe brave Oorloghs man, door een deel woeſte Barbaren, die ſich door ſoo veel kloecke vyanden gereddert hadt. De Vloot tzeyl gaende, verſoete haer groot verlies met haer geluckige aenkomſt tot Lisbon.

Wordt door de Wilden van de Caep doot geſlagen.

'tLEEVEN en DADEN VAN ALPHONSUS d'ALBURQUERQUE Onder-Koningh in Ooſt-Indien.

INHOUD.

Triſtan d'Acugna naer St. Laurents geſonden. Beſchrijvingh van Socotora. Tocht van Alburquerque *naer Ormus. Dat hy Portugael onderdanigh maeckt. Wederſpannigheyt van dien Koninck. Ormus weder belegert en beſchooten. Door verradery der Portugeeſen weder van* Alburquerque *verlaeten. Nederlaegh der Portugeeſen tegen de Calecutianen. Jacob Lopes de Segueira komt in Indie. Sijn handel met den Koninck van Malacca. De Vrede beſlooten. En weder gebroocken. Beſluyt van* Alburquerque *om Goa te beoorlogen. Aenvangh door Timoia. Goa door* Alburquerque *onder Portugael gebracht. Toeruſtingh van Zabaim tegens de Por-*

Portugeesen. Hun tegenweer daer tegen. Goa weder besprongen. En van Zabaim gewonnen. Nieuwe Vlooten in Indie. Goa op nieuw door Alburquerque *bemachtight. Malacca door* Alburquerque *gewonnen. Buyt in de Stadt gemaeckt. Goa weder belegert en verlaten. Verscheyde Gesandschappen om vrede. Vrede met de Calecutianen. Onlusten binnen Malacca. De verraders gestraft. Andere opstant aldaer. Gestilt. Tocht van* Alburquerque *nae Aden. Misluckt. Sijn verbondt met den Koninck van Cambaya.* Alburquerque *rust een vloot toe nae Ormus. Dat onder gehoorsaemheydt van Portugael gebracht wordt. Gesandtschap van den Koninck van Persien. Koninck Hamet van* Alburquerque *geslagen. Dood van* Alburquerque.

En weynigh tijds te vooren wierd *Alphonsus d'Alburquerque*, Onder-Koninck van Oost-Indien gemaeckt zijnde, met vijf Scheepen derwaerts heen geschickt, om het selve ampt te aenvaerden, wanneer de tijdt van d'Almeida sou uyt zijn. Dese op sijn aenkomst gaf last aen Tristan d'Acugna, die het gesagh over elf Scheepen hadt, naer het Eylandt van St. Laurents te varen; om de uytbreydingh van het selve, en de zeden der inwoonderen ten nauwsten te ondersoecken, het welcke hy uyt voerde, ontdeckende de gantsche kust van het Eylandt, naer het vaste landt van Æthiopia toe; maer komende aen de punt die naer het westen streckt, en willende het Eylandt rontsomme zeylen, onstont'er een onweder, het welcke sijn besluyt vernietighde, en hem weder naer Mozambique dede keeren.

Tristan d'Acugna naer St. Laurents gesonden.

Van daer weder tzeyl gaende, quam hy eyndelijck in de haeven van Melinda ten ancker, om den Koninck aldaer te begroeten, en hem eenige geschencken van wegen sijn Meester te behandigen. Van daer nam hy den wegh nae Zocotora, van het welcke de inwoonderen sich Christenen noemen, gelijckse oock nae der Christenen wijse Kercken en Autaren hebben, sonder datse evenwel een woordt van der Christenen Leere verstaen. Ten tijden wanneer de Portugeesen daer aen quamen, heerschte de Koninck van Capen, een Arabier, met groote gestrengheyt over dit Eylandt, hebbende een Sterckte op de Zee ghebouwt, om daer door de inwoonderen in te beeter gehoorsaemheyt te behouden. Tristan daer komende, taste dese Sterckte aen, om daer door dese Christenen van de dwinglandy der Arabiers te verlossen, en maeckte sich daer meester af, daer sich de inwoonders ten hooghsten over verblijden.

Beschrijvingh van Zocotora.

Aen d'andere zijde, *Alburquerque* maeckte een toelegh, om sich meester van Ormus, een Eylandt leggende aen den mondt van den Persischen Zeeboesem, te maecken, wiens inwoonders meest alle Arabiers en Persianen, maer alle Mahumetisten waren; en tot dien eynde gingh hy tzeyl in het Jaer 1507, van Zocotora naer de Caep de Rozagale,

le, in Arabie, anders Corodum ghenaemt, hebbende by ſich ſes dappere en vermaerde Capiteynen, die over vier hondert en tſeventigh ſoldaeten het geſagh hadden; met deſe, en een kleyn getal ſcheepen, beſluyt de Onder-Koningh Ormus aen te taſten, om het ſelve den Koninck van Portugael onderdaenigh te maecken. En in der daedt, niet tegenſtaende veel gevaerlijcke ontmoetinge, hy voerde het ſelfde met allen loffelijck uyt, invoegen de Koninck van Onor, ten hooghſten van ſijn dapperheydt voldaen, verſocht vrede met hem, en verbondt met den Koninck van Portugael te hebben, onder beloſte van hem jaerlijckſche ſchattingh te geven; het geen hem wierdt toegeſtaen, van al het welcke de voorwaerden in goude plaeten, in de Arabiſche en Perſiſche tael geſneden wierden, blijvende het Perſiſche Exemplaer, of Uytſchrift, voor den Koninck van Onor, en het Arabiſche voor den Koninck van Portugael.

Tocht van *Alburquerque* naer Ormus.

Dat hy Portugael onderdanig maekt.

Niet tegenſtaende dit vaſt verdragh, de Koninck van Ormus, of Onor, eenigen tijdt daer nae (verſtaende uyt eenige Portugeeſche Capiteynen, die tegen hun Opperhooft *Alburquerque* waren opgeſtaen, en van hem afgevallen, dat het geen de ſelve in ſijn Rijck hadt gedaen, geenſints met ordere van den Koninck Emmanuel was gheſchiedt) ſocht gelegentheyt (tegen de gegevene beloften) hem met ſijn Portugeeſen weder uyt ſijn landt te verdrijven, tot welcken hy albereeds vijf bootsgeſellen, die ſich op het geſchut te gieten verſtonden, hadt opgemaeckt, maer *Alburquerque*, kennis van de ſaeck gekregen hebbende, trachte by tijds daer in te voorſien, maeckende ſich vaerdigh, om hem met ernſt aen te taſten, indien de ſaeck daer toe mocht komen, gelijckſe oock dede: want de Koninck bracht terſtondt ſijn volck van alle kanten by een, en liet opentlijck met geſchut op de Portugeeſche Vloot donderen.

Weder-ſpannigheyt van den Koninck.

Alburquerque begoſt daer op van ſijnder zijde de Stadt mede te naerderen, en geweldighlijck beſchieten, beſettende oock alle toegangen, op dat de belegerde van nergens eenige toevoer mogt werden toegebracht; door al het welcke hy de belegerde ſoo verre bracht, dat hun ſaecken ten uyterſte gekomen zijnde, ſy gereed ſtonden, om de Stad met verdragh over te geven: maer eenige Portugeeſen, teghen hunnen Onder-Koningh wederſpannig geworden zijnde, lichten hun anckers, en namen den wegh naer Indie, ſonder acht te ſlaen op hun eedt, of het ghevaer daerſe hun Hooft, en by gevolgh de Indiſche ſaeck in ſtelden, waer door *Alburquerqe* gedwongen wierdt ſijn ondernemingh te ſtaecken, en in der haeſt van Ormus af te trecken.

Ormus weder belegert en beſchooten.

Door verradery der Portugeeſen weder van *Alburquerque* verlaten.

Ondertuſſchen de Koninck van Portugael, hoorende van de macht die Campſon, Souldaen van Egypten, in Indien ſandt (gelijck hier voor geſeght is) mede van de onderſtandt, die de Koninck van Calecout hem wilde doen, om de Portugeeſen met geweldt uyt Indie te verdrijven, maeckte, ſelf noch voor de wederkomſt van Almeida, een Vloot van vijftien ſcheepen, met vijf hondert Portugeeſche ſoldaten voorſien, naer Indien, toe, ſtellende daer over Fernand Coutinet, een Edelman van groote achtinge, en Veldt-Marſchalck van het Rijck; deſe op ſijn aenkomſt, volgens laſt van den Koninck, vervoegde ſijn macht met die van *Alburquerque*, die hem alreeds in maeghſchap beſtondt, en een groot vriendt was, om ſoo geſamentlijcker handt, den Koninck van Calecout, en ſijn Stadt te vernietigen, tot welcken eynde ſy de ſtevens daer heen wenden, hebbende twee duyſent Portugeeſche ſoldaten, en ſes hondert Indianen op hun Vloot. Wanneer

ſy daer quamen, was het niet lange, of ſy wierden hand gemeen, maer de quade raedt en hardtneckigheyt van Coutinne, was de oorſaeck van de nederlaeg, en dat de Portugeeſen een goedt getal ſoldaten lieten ſitten, onder de welcke hy ſelve was.

Nederlaeg der Portugeeſen tegen de Calecutianen.

Omtrent deſe ſelve tijdt vertrock Jago Lopes de Segueira van Lisbon met vier ſcheepen, en quam eerſtelijck in het Eyland van S^t. Laurents, van daer tot Cochin, en aen het Eyland Taprobane, het welcke recht onder de Linie gelegen is. Van daer nam hy ſijn cours naer Malacca, om het welcke aen te doen, hy geſonden was, dewijl de Koninck Emmanuel groote begeerte hadde, een weynigh meer kennis van dat Rijck te hebben.

Iacob Lopes de Segueira komt in Indien.

Wanneer hy daer gekomen was, gaf hy den Koninck aldaer, die een Mahumetiſt was, te verſtaen, dat een ſeer beroemt Koninck, in het uyterſte gedeelte van het weſten, hem tot ſijn Majeſteyt geſonden had, om een verdragh van vriendſchap en verwandſchap met hem aen te gaen, het welcke hen beyde voor het toekomende, ſeer groot nut en voordeel ſou konnen by brenghen. De Koninck en ſijn Oom, die het Rijck beſtierde, lieten ſich deſe aenbiedinge ſeer wel gevallen, en alſoo wierdt Segueira toegelaten binnen de Stadt te komen, om alſoo een vrede onderlingh te beraemen, gelijck de ſelve getroffen, en met alle behoorlijcke plechtigheden voltrocken en beſwooren wierdt.

Sijn handel met den Koninck van Malacca.

Vrede beſlooten.

Ondertuſſchen lieten de kooplieden van de Zuyder Eylanden, en die daer uyt Indie, en elders van daen om te handelen waren, niet na, den Koninck het oor, als elders oock geſchiedt was, vol te blaſen, en te ſeggen, Segueira en ſijns ghelijcken waren niet als een deel Zee-rovers, en vyanden van alle volckeren, en die onder een ſchoonen ſchijn, niet als enckel bedrogh voeden; alleenigh om die te verderven, met de welcke ſy verbondt en vrede aengingen, gelijck men door gantſch Indie, hunnen handel ſoodaenigh bemerckt hadt. En deſe redenen brachten den Koninck en ſijn Oom ſoo verre, datſe voornaemen Segueira, en de andere Capiteynen en Overſten om den hals te brengen; maer ſulcks ter ooren van Segueira gekomen zijnde, maeckte ſich die by tijdts van daer, naer Indoſtan, van waer hy de Caep de Cory aendeed, en alſoo eyndelijck weder naer Portugael trock.

Weder gebroken.

Aen d'andere zijde *Alburquerque*, bewoogen door den raedt van Timoia, die als doe de zyde van de Portugeeſen aenhingh, beſloot den oorlogh na Goa, (een naem die ſoo de Stadt als het Eyland, daer de ſelve op leght, gemeen is) over te brengen, om dat hy vernomen hadt, dat Zabaim, die daer Heer van was, ſich vervaerdighde om de Portugeeſen op den hals te komen. Hy derhalven ſandt eenige van ſijn Hoplieden voor uyt, om een tooren, die de beſpringers groote ſchade konde aen doen, te bemachtigen, gelijck hy oock Timoia bevel gaf, een anderen tooren op het vaſte land, dicht by het Eyland ſtaende, daer beſettinge, en geſchut op lagh, te vermeeſteren, het welcke ſy moedighlijck nae quamen, van waer ſy vorder toogen, om een vaſtigheyt, Pangin genoemt, die ſterck, en wel met volck voorſien was, aen te taſten, de welcke ſy in namen, en in de aſſche leyden, na dat de beſettelingen op de vlucht gedreven waeren; al het welcke de inwoonders van Goa, die oock onder malkander ſeer oneens waren, een ongemeene verbaeſtheyt aen bracht.

Beſluyt van *Alburquerque* om Goa te beoorlogen.

Aenvangh door Timoia.

Alburquerque van hun onderling misnoegen verwittight, ſchickte een gheſandtſchap aen de voornaemſte van de Stadt, om hen aen te ſeggen; hy ware niet ghekomen om hen te verderven, maer om hen van het jock der dwingelandy,

landy, dat op hen lagh, te verlossen, en onder een sachter en vreedsaemer regeeringh te stellen, belovende hen in vryheyt te behouden, indiense sich onder sijn beschherminge wilden begeven, gelijck sy oock deden, invoeghen *Alburquerque* den volgenden dagh, den 16. February des Jaers 1510, binnen de Stadt quam, om de besittinge van de selve, de Sterckte, en al de wapenen en voorraedt (bestaende uyt veertigh dubbelde Canons, met een oneyndelijcke menighte van Falconetten, Musquetten, en ander geschut in overvloed) te nemen.

Goa door *Alburquerque* onder Portugael gebracht.

Maer lange mocht hy desen stand niet vreedsaem besitten; want Zabaim (die voor als doe niet tegenwoordigh, maer met de andere saecken van sijn Rijck te bestellen, besigh was, maeckte vaerdig een groote macht op de been te hebben, om daer mede de Portugesen weder van sijn bodem af te drijven. *Alburquerque* socht hem voor al den toegangh tot het Eylandt af te snijden, en de Stadt Goa wel te bewaeren; en hoewel hem het selve swaer genoegh was, als hebbende weynigh volcks, en slecht vertrouwen op de ingesetenen, deed hy evenwel alles wat hy konde, om tegen alle ongelegentheden te voorsien, maeckende veel Trencheen en vastigheden, tot beschermingh van het Eyland; en stellende sijn braefste Capiteynen tot bewaringh van de selve.

Toerustingh van Zabaim tegen de Portugeesen.

Hun tegenweer daer tegen.

Al dit niet tegenstaende, de vyanden (begunstight door een duystere en regenachtighe nacht, die de Portugeesen verhinderde hun schiet-geweer te ghebruycken, en toe te loopen daer de nootwendigheyt sulcks vereyschte) overweldighden de Trencheen, hoewel niet sonder verlies van veele van hun Volck. Sy daer op trecken voort om de Stadt te bemachtigen, doende daer alles op wat sy konden; maer *Alburquerque* en de sijne beschermden sich met groote moedigheyt, en stonden veel lange en geweldige aenvallen uyt. Terwijl sy in dese stant van saecken stonden, namen de Sarazijnen die binnen Goa waren, de waepenen aen, en vielen op de Portugeesen, soo haest sy de tenten van Zabaim (die tot noch toe alles door Pulticam, sijn Opper-hooftman hadt uytgevoert) voor de Stad sagen, het welcke *Alburquerque* bewoogh, siende de macht der vyanden, soo van buyten als van binnen, en de weerloosheyt van de Stadt, sich naer de Sterckte met al sijn volck te begeven: maer siende geen gelegentheydt sich aldaer lange te verdedigen, nam een besluyt, te middernacht te vertrecken, met meeninge tegen de voortijdt weder te komen.

Goa weder besprongen.

En van Zabaim gewonnen.

Ondertusschen stelde de Koninck Emmanuel weder dry Vlooten naer Indien toe, d'eene van vier scheepen, onder Jago Mendozza de Vasconcell. De tweede van seven scheepen, onder Gonzales Segueira, en de darde van dry, onder Jan Serran, met bevel op het Eylandt van S^t. Laurents te landden, om met den Koninck van het selve een verdragh te maecken. Dit voerden sy met die en andere Koningen uyt, ontdeckende die geheele Noordsche kust, en staecken soo, niet tegenstaende veel stormen, die hun beliepen, naer Indie over. Vasconcel had vorders last naer Malaçca te zeylen, met ordere van den Coninck aen *Alburquerque*, dat de selve hem alle nootwendigheden, tot die onderneminge, sou bestellen; maer daer wierdt een besluyt onder alle de Hoofden gemaekt, dat het bemachtigen van Goa, voor alle andere dingen behoorde te gaen, zijnde de onderneminge op Malacca van sulck een gewicht, dat daer vry meer als vier scheepen toe van nooden waren, en na het volvoeren van de saeck van Goa, soude men met beter gevolgh die saeck konnen aenvangen.

Nieuwe Vlooten in Indie.

Vasconcell volghde gaerne dit besluyt, en terstondt vervaerdighde sich *Alburquerque*

querque tot den tocht op Goa, maeckende een Vloot van vier en dartigh Scheepen klaer, op de welcke vijftien hondert Portugeesen, en dry hondert Indianen waren: aldus zeylt hy weder naer Goa, en vand de moed van de sijne soo goedt, en de wederstandt der vyanden soo nutteloos, dat hy in spijt van al de vyanden, sich weder meester van de Stadt maeckte, en dat binnen ses uren tijds, en met een hand vol volcks, zijnde die soo vol van weerbaere mannen.

Goa op nieuw door *Alburquerque* bemachtight.

Alburquerque dan goede ordere op de saecken van Goa gestelt hebbende, vervaerdigde sich tot de onderneminge op Malacca, maeckte derhalven een Vloot van ses en twintigh Scheepen daer toe vaerdigh, en begaf sich met een voor de wind daer na toe.

Hy quam daer voor op den eersten July des Jaers 1511, alwaer aenstonds in de haeven, een gesandt van den Koninck by hem quam, die op redelijcke voorwaerden, vrede van hem versocht, voorwendende, dat de verongelijckinge voor heen Segueira aengedaen, Bondare sijn Stedehouder te wijten was, die hy, om die reden, oock met de doodt gestraft hadt. Maer *Alburquerque* wilde daer niet na luysteren, voor dat hem al de Portugeesen die hy in handen hadt, weder toegesonden wierden; het welcke terstont geschied zijnde, besloot *Alburquerque* evenwel met sijn werck voort te gaen, en de Stadt met geweldt aen te tasten, gelijck hy oock, naer een gedurigh en bloedigh vechten van twee daegen (zijnde de ingeseetenen van besluyt alles voor hun Stadt en vryheyt op te setten) sich meester daer van maeckte. De Koninck selve ontvluchte het by de Zee, met de voornaemste van sijn Heeren, terwijl de Portugeesen een grooten buyt in de Stadt maeckten, het welcke men daer uyt kan afnemen, om dat het vijfde gedeelte daer van, den Coninck toebehorende, geacht wierd twee hondert duysent kroonen te bedraegen, sonder duysent stucken geschuts, en verscheyden ander oorlogs gereedschap daer onder te begrijpen.

Malacca door *Alburquerque* gewonnen.

Buyt in de Stadt gemaeckt.

Wanneer dit nu aldus ten eynde gebracht, en goede ordere op de seeckerheyt van de Stadt gestelt was, begaf sich *Alburquerque* een genoeghsame Sterckte aldaer op te rechten, die binnen weynigh tijdts ten eynde gebracht wierdt; terwijlen liep het gerucht van dese voortreffelijcke overwinningh over ghcheel Indie, en bracht soodanigen verschrickingh onder de nabuerige Koningen en Vorsten, dat de Koninck van Siam, een groot en machtigh Heer, omtrent de grensen van China gelegen, als mede de Koningen van Java, Zumatra en Pegu, hun Gesanten aen *Alburquerque* sonden, d'een versoeckende vrede, en d'ander sich gewillig den Koninck van Portugael te onderwerpen; toonende door geschencken en gaeven, de vriendschap en eere die sy den Onder-Koninck, door sijn loffelijcke en heerlijcke daden, toedroegen.

Terwijl nu *Alburquerque* met het winnen van Malacca besigh was, trachte Zabaim, eertijdts Koninck van Goa, dat Eylandt de Portugeesen weder afhandigh te maecken, brenght derhalven een groote macht, onder sijn Stedehouder Tullechan, een wijs en dapper oorloghs man, op de been, die voor af het Eylandt bemachtigt hebbende, sich vervolgens voor de Stad komt legeren, die hy aenvanght dapperlijck te bespringen; maer de Portugeesen, niet tegenstaende de honger, en andere ongemacken, die de belegerde gemeenlijck drucken, verdadighden sich soo dapperlijck, dat de beleggers gedwongen wierden weder op te breecken.

Goa weder belegert en verlaten.

Zabaim evenwel wilde niet rusten, maer sand Rozalchan sijn Schoon-broeder, een Turck van geboorte, daer weder

der naer toe, met ordere alles te vyer en te ſwaert te vernielen. *Alburquerque* daer en tegen, die oock gehoort had dat Zabaim een tweede macht van 2000 mannen by de eerſte wilde voegen, vervaerdight aenſtondts een Vloot van ſeſtien ſcheepen, om hen het hooft te bieden; met de welcke hy van Cochin naer Goa af vaert, alwaer gekomen, taſt hy de vyanden op ſulck een wijſe aen, datſe gedwongen wierden het Eylandt, beneffens de Sterckten dieſe gebouwt hadden, te verlaeten.

Verſcheyde geſantſchappen om vrede.

Hier op komt de geſandt van den Koninck Veugapor, wiens Rijck aen dat van Zabaim paelde, by *Alburquerque*, en verſoeckt vrede en vriendſchap met de Portugeeſen; het welcke van meer andere nagevolght wierdt, ſelfs de Keyſer van Æthiopien, en de Koninck van Ormus, ſonden haer Geſanten naer Portugael aen den Koninck Emmanuel. Door bemiddelingh oock van ſijn Neef Naubeadarin, erfgenaem van de Kroon, wierdt oock de vrede met den Koninck van Calecout gemaeckt, zijnde by voorwaerden van het verdrag den Portugeeſen toegelaten een Sterckte in Calecout te bouwen, die oock met goede voorſorge opgerecht wierd.

Vrede met de Calecutianen.

Alburquerque vorders nu tot Goa ſijn verblijf genomen hebbende, gaet in het Jaer 1513, naer de Arabiſche Zee tzeyl, om ſich tegen de macht van den Sultan van Egypten te ſtellen, die voornemens was een Sterckte aen de mondt van de Arabiſche Golf te bouwen, en ſich meeſter van de Stadt Aden, tot groot nadeel der Portugeeſen, en hun koophandel in Indien, te maecken.

Onluſten binnen Malacca.

Ondertuſſchen ontſtonden eenighe onluſten binnen Melacca, ter oorſaeck van een rijck koopman, Utefimutaraja genoemt, die door *Alburquerque* tot Rechter over de Sarazijns geſtelt was, de welcke vertrouwende op ſijn groote middelen, en het geſagh dat hy onder het volck hadt, ſoo ongebonden wierd, dat hy ſich ſelven al trachte Koninck te maecken, eer de Portugeeſen daer in gekomen waren; en om tot ſijn ooghwit te geraecken, ſelfs nu de ſelve daer al meeſter waren, bewoog hy een Vorſt, die nae de doodt van Mahommet, Koninck van Malacca, die zedert het verlies van dit Rijck, van hartſeer geſtorven was, het Rijck erven moſt, om de waepenen tegen de Portugeeſen aen te nemen, hem belovende alle onderſtant, om alſoo het werck ten eynde te brengen, en de Portugeeſen weder uyt het Rijck te helpen. Maer deſen handel quam *Alburquerque* haeſt ter ooren, die deſen werckmeeſter terſtont by den kop vatten, en van ſijn ſchelmſch beſtaen overtuyght zijnde, beneffens eenighe ſijne medeſtanders, opentlijck het hooft voor de voeten dede leggen, en hun huyſen om verre haelen.

De verraders geſtraft.

Niet lange daer na, onderſtond een, Patecarir genoemt, aen de welcke *Alburquerque* het ſelfde ampt gegeven had, het ſelfde, deſe beminnende de dochter van den voorgaenden Rechter, nam de ſelve heymelijck ten houwelijck, en trouwde met haer, door aenhitſing van ſijn Schoonmoeder en Vrouw, het geſchil van haer Vader en Man. Hy dan, ſonder de ſaeck veel langer uyt te ſtellen, nam aenſtonts de waepenen aen, ſtack den brand in een gedeelte van de Stadt, en bracht verſcheyde inwoonders om den hals. Maer *Alburquerque* was terſtont in de weer, en komt hem op den hals, ſoodanigh dat hy hem uyt Malacca verdreef. Hy evenwel ſocht ſich in een plaets, niet verre van de Stadt, vaſt te maken, die hy met wallen en geſchut genoeghſaem weerbaer ſtelde, en van waer hy die van Malacca gedurige moeyelijkheydt aenbracht; maer *Alburquerque* bracht hem wel haeſt ſoo verre dat hy ſich ſtil hield.

Andere opſtand aldaer.

Maer als daer op de Onder-Koninck ſich

ſich na Zumatra te ſcheep begaf, begoſt hy weder ſijn oude moedwil; en deed ſoo veel dat hy by nacht in de Stad quam, en het Schip van Alfonſo Chugne, een dapper krijghsman, overviel, hem dood ſloegh, en ſijn volck gevanghen nam. Onderdies bequam hy onderſtand van den Koninck van Malacca, het welcke hem noch meer deed ondernemen, tot dat Rodrick Loricio, Stadtvooght van Malacca, Ferdinand d'Andrade, Zee-vooght, en andere Portugeeſche Capipiteynen hem aengrepen, en (nae datſe oock Lazamam, eertijds Admirael van Malacca overwonnen hadden) dwongen naer het Eylandt Java, als mede de opgeworpen Koninck van Malacca naer Bantan te vluchten.

Geſtilt.

Onderdies vervaerdighde *Alburquerque* een vloot van 20 ſcheepen, met 1700 Portugeeſen en duyſent Indianen beſet, met de welcke hy, uyt de haeven van Goa, in het Jaer 1513, naer Aden, een van de ſterckſte Steden van het geluckig Arabie, geſeylt is, van de welcke hy ſich trachte meeſter te maecken, om van daer geheel Arabie te quellen, en de aenkomſt der vloot van den Sultan van Egypten te ſtuyten; maer ſijn aenſlagh geluckte niet wel, want hy vandt de gelegentheyt niet gelijck hy ſich hadt ingebeeld, dewijl men hem hadt wijs ghemaeckt, dat de Stadt ſlechtelijck voorſien was, daer hy het tegendeel bevand, en de ingeſeetenen qualijck teghen de Portugeeſen genegen te zijn, invoegen, na dat hy alles hadt gedaen dat hy konde om de Stad te overweldigen, hy genootſaeckt wierd op te breecken, en weder in haeſt naer Indie te keeren.

Tocht van *Alburquerque* naer Aden.

Miſluckt.

Op dien ſelven tijdt hieldt oock de Koninck van Bantan, die van Campar belegert: hier over ſand hy Franciſco de Melo met vier ſcheepen, beſet met hondert Portugeeſen en 700 Malackers, om deſe hun verwant te verloſſen; het welcke ſoo wel geluckte, dat de Melo de vyanden verjoegh, en veel van de ſelve neder maeckte. Ondertuſſchen bracht *Alburquerque* de ſaeck met den Koninck van Cambaya, door welck landt de ſtroom Indus loopt, ſoo verre door ſijn geſanten, dat hem toegelaeten wierdt Sterckten in verſcheydene Steden te moghen bouwen, de Stadt Diu alleenigh uytgeſondert.

Sijn verbondt met den Koninck van Cambaya.

Terwijl deedt hy weder een andere Vloot vervaerdigen, gevende het den naem dat de ſelve naer Arabie geſchickt wierdt; maer het was in der daedt om Ormus aen te taſten: en om te beter ſijn beſluyt te bedecken, en alle misvertrouwen den Koninck te benemen, ſand hy ſijn Neef Peter d'Alburquerque, met vier ſcheepen, naer de Caep Guardafu, om die teghen de Arabiers te gebruycken, van de welcke hy onder andere tien groote Scheepen, met ſeer koſtelijcke koopmanſchappen gelaeden, genomen heeft. Van daer, volgens ſijn laſt, begaf hy ſich naer Ormus, om van den Konink Terompa, die ſijn broeder Zeifadin opgevolght was, verlof te verſoecken, om de Sterckte te mogen bouwen, gelijck by verdragh tuſſchen ſijn Broeder, en den Onder-Koninck beſlooten was. Wanneer nu deſen Koninck het ſelfde niet wilde toelaten, en *Alburquerque* daer bericht van hadt, deed die aenſtondts 27. ſcheepen, en eenigh ander kleyn vaertuygh uyt haelen, en voer met de ſelve uyt Goa in het Jaer 1515, naer Ormus, alwaer de Koninck, ontſtelt over deſe ſoo ſchielijcken overval, alles dede wat hy konde, om den Onder-Koninck te bevredigen, doende hem door een van ſijn Hofdienaren de eerbiedigheyt doen, en aenſeggen dat de Stad, en al de Steden van het Rijck van Ormus, den Coninck Emmanuel toebehoorden, en te bidden, ſich van al de gelegentheyt van dat landt te willen dienen, gelijck of hy in Portugael was.

Alburquerque ruſt een Vloot toe naer Ormus.

Alburquerque gaf tot antwoord, hy ſou den

den Coninck voor ſijn ſoon houden, indien de daedt met de woorden over een quam, anderſints maecken dat het hem eeuwigh berouwen ſou; want de geſant van Ormus, die na Portugael geſonden was geweeſt, was al weder gekomen, met laſt van den Coninck, dat men de Portugeeſen een Sterckte in die Stadt ſou laten bouwen, die oock belooft hadt, de helft ven de ſchattingh, ſijn voorzaet opgeleght, te verminderen. De Coninck geen anderen raed ſiende, ſtont alles toe, als mede een oort van de Stadt voor hem en ſijn ſoldaten; en alſoo wierd alles met eede beveſtight, de Sterckte gebouwt, en Ormus ter gehoorſaemheyt van Portugael gebracht.

Dat onder gehoorſaemheyt van Portugael gebracht werdt.

Door al deſe treffelijcke daeden, wierd de Coninck van Perſien bewogen, ſijn verbondt en vriendtſchap den Coninck van Portugael aen te bieden, niet tegenſtaende hy hem Ormus ontnomen hadt, tot welcken eynde hy *Alburquerque* een treffelijcke geſantſchap toeſand, die daer door niet weynigh vereert, de ſelve tot Ormus opentlijck op een opgerecht tooneel, voor het Palays, om van al de wereld geſien, en daer door by den Conink van Ormus in te grooter achtinge te zijn, ontfingh, en weder met koſtelijcke geſchencken van wegen ſijn Coninck, en een Edelman Fernand Gomes genoemt, met brieven van Emmanuel, aen den Sophy Iſmael te rugge ſand. Soo groot was toen aldaer de achting van den naem der Portugeeſen. *Alburquerque* verſeeckerde daer na den Coninck van Ormus tegen een anderen Coninck Hamet, die met geweld na ſijn kroon ſtondt, ſloegh hem, ſtelde ſijn bondgenoot geruſt, en de Portugeeſche ſaecken, ſoo daer als elders, in de hooghſte ſtandt.

Geſandtſchap van den Koninck van Perſien.

Koninck Hamet van *Alburquerque* geſlagen.

Alburquerque eyndelijck tot grooten ouderdom gekomen, wierdt eyndelijck door een lanckſame koorts aengetaſt, dewelcke van dagh tot dagh aennemende, hem deedt beſluyten, ſich van Ormus naer Goa te laten brengen, wenſchende die plaets, daer hy den ſtoel van de Portugeeſche heerſchappy in Indie hadt geſtelt, noch eens voor ſijn dood te ſien; daer omtrent komende, is hy overleeden, latende een yeder, ja ſelver Sarazijnen en afgodendienaers droevigh over ſijn doodt. En dit zijn de eerſte ontdeckers en ſtichters van de heerſchappy der Portugeeſen in Indien, haer voortganck, en hoe onſe landtslieden daer ſulck een goed gedeelte van gekregen hebben, is van anderen verhandelt.

Dood van *Alburquerque.*

'tLEEVEN en DADEN
VAN
ANDREA DORIA,
Prins van Melfi &c.

INHOUD.

Doria *wordt Admirael voor Vranckrijck. Sijn misnoegen tegen die Kroon. Hy gaet uyt de Franſche in 's Keyſers dienſt. Philips Doria verlaet het belegh van Napels. Genua*

door Doria *van de Franschen verloſt. Eer hem aengedaen. Het Kaſteel van Genua geraſeert. Savona van de Genoueſen gewonnen. Als mede andere plaetſen.* Doria *ontkomt een groot gevaer. Toelegh van Barbaroſſa op Cadix. Alicotto van* Doria *beſchaedight.* Doria *wordt Ridder van het gulden vlies, en Prins van Melfi. Oorloghs macht van* Andrea Doria. *Corone van* Doria *gewonnen. Als mede Patraſſo. Ende Dardanelli. Wanhoopigh beſtaen der Turcken. De Keyſer komt in Italia. Corone weder van de Turcken belegert. Toeſtel van* Doria *om de plaets te ontſetten. Onſet van Corone.* Doria*ſlaet de Turckſche Vloot. Verbondt tegen de Turcken.* Doria *wordt Generael van den Keyſer. Franſche ſcheepen geſlagen. De Koninck van Vranckrijck beſoeckt den Keyſer aen ſijn Scheeps boort. Plichten van* Doria *den Koninck beweſen. Chriſten Vloot van de Turcken geſlagen. Vrede tuſſchen den Turck en de Staet van Venetie. Dragut Rais wordt van Janettin Doria genomen. Tocht van den Keyſer naer Algiers. Onweder belet het landen in Africa. Ontſcheepingh en ordere van het Keyſerlijck Leger. De Keyſer ſoeckt Aſſan Aga tot overgeven van Algiers te bewegen. Wonderlijcke voorſegginge van een Tovereſſe. De Keyſer komt voor Algiers. Uytval der Turcken. Hart treffen. Ellendige ſchipbreuck der Chriſtenen. Groote ſchade der Chriſtenen. Aftocht van den Keyſer van voor Algiers. Groote hongersnoot der Chriſtenen. Groote Edelmoedigheyt van den Keyſer. Spangiaerden behouden edelmoedighlijck hun leven tegen de Barbaren* Doria *voorſiet de Stadt van Genua. Keyſerlijcke tocht naer de Stadt Africa. Miſſlagh van Janettino Doria aengemerckt.* Doria *komt voor Africa. Muneſtro wordt van de Chriſtenen gewonnen. Africa belegert. Haer gelegentheyt. Beraedingh over het aentaſten van de plaets. Vergeefs gewelt der Chriſtenen. Staet van het Chriſten heyr. Dragut ſoeckt de Stadt te vergeefs te ontſetten. Africa wordt ſtormenderhand verovert.* Doria *van de Turcken op de vlucht gedreven. Orbitello van* Doria *ontſet. Sanfiorenza op Corſica, en voorts het gantſche Eylandt van de Franſchen gewonnen. Verwonderlijcke*

ke daedt van een Edel Juffrou. Genouesen rusten toe om Corsica weder te winnen. Bedrieghlijckheyt der Franschen. Doria *word Generael van de Staet van Genua. Sanfiorenza belegert.* Doria *doet het belegh van Calvi opbreecken San orenza gewonnen. Dood van den Prins* Andrea Doria. *Sijn uytterste wille. Eer hem na sijn dood aengedaen.*

WY konnen ons van de Zee-helden deser eeuwen niemandt beter voorstellen, als desen beroemden Genouees, dien Neptunus van de Middelandtsche Zee, en doorluchtigh vrysteller van sijn Vaderlandt, *Andrea Doria*, die, soo oyt yemand door treffelijcke daden, sijn Vorstelijcke Meesters verbonden, en sijn Vaderlandt een eeuwige gedachtenis naergelaten heeft. Van hem seght Jamis Vitalis:

Non ille modo Lybiæque, Asiæque
Pyratarum & formidabile nomen;
Sed terræ decus Ausoniæ & nova gloria martis,
Hic Patriam longo Concussam turbine belli
Firmavit pace & civiles sustilit iras,
Illum grata suum, ligurum respublica civem
Et pietate gravem & meritis ingentibus, inter
Delectos proceres quos illa, ab origine prima,
Excoluit celebrem æterno sacravit honore.

Dat is:

Sijn naem verstreckte een schrick voor rovende Africaenen,
Voor Turcksche buyters, en hun woedende halvemaenen.
Maer oock Ausonia tot oorloghs roem en glants.
Hy won in 't Vaderland, een burger eycken krants.
En slechte inlandtsche twist, en onrust, door de vrede:
Als Burger eerde hem 't Hooft der Ligurijnsche Steden,
Door sijn Godtvruchtigheyt en dappere dienst vermaert,
En gaf hem d'hooghste eer, die selfs sy had gebaert.

Dit setten wy soo over met vryheydt. Maer om hem naerder te komen. Theodoro Trivultio quam uyt naem van den Koninck van Vranckrijck tot Genua, daer hy uyt last van die Kroon voor haer het besit van die Staet nam, en den eedt van getrouwigheyt de Burgeren van de Stadt dede afleggen; alwaer hy als Onder-Koninck, sijn verblijf nam; terwijl de Alder-Christelijckste Koninck, om danckbaerheyt aen *Doria* te betoonen, hem Admirael, of Zeevooght van sijn Rijck verklaerde, en met de Ridderlijcke ordere van S^t. Michiel begiftigde, de welcke hy met groote plechtigheden, in de Kerck van San Matheo ontfingh; genietende dien halspronck van eer, terwijl sijn Vaderlandt den halsbant van slaverny ontfingh. Maer niet lange genoot die Kroon sulck een dienaer, noch hy een eertijtel die hem soo oncierlijk stont. De Koninck van Vranckrijck, om de Genoueesen te beter in dwangh te houden, dede Savona verstercken, en besetten, snijdende den Staet sulck een voordeeligen haeven, en een groot gedeelte van haer koophandel af; en in de plaets van een gebuerigh vertreck, gaf

Doria wort Admirael voor Vranckrijck.

haer een nagebuer, die van oudts en van nieuws alle bywoonders gewoon is lastig en schadelijck te vallen.

De Staet van Genua nam daer over haer toevlucht aenstondts tot den Koninck, sendende twaelf Gesanten aen hem, en daer nae tot *Doria*; maer wat dese Burgerlievende Heer kon of mocht voortbrengen, de Coninck, opgemaekt door sijn Raden, was noyt te bewegen, om afstand van desen aenstel te doen, het welcke, gelijck het de Genoueesen ten hooghsten smerte, alsoo oock *Doria* diep in het herte gingh. Wanneer hier nu daghelijcks noch andere onlusten, wan-betaelingen van sijn onderhoudt, oock van het rantsoen van den Prince van Orangien, die op beloften van den Coninck los gelaten was, oock den toelegh van den Coninck self, om sich van de Galeyen, en de persoon van *Doria* te verseeckeren, by quamen, versocht *Doria* aen den Coninck van sijn dienst ontslagen te mogen worden; maer kreegh daer op geen antwoordt, maer wel last van den Coninck, Ascanio Colonna, en den Marquis del Guasto, beyde in een Zee-gevecht door Philips Doria verovert, hem in handen te stellen, het geen *Doria* weygerde, dewijl de selve Heeren sich alleen aen hem hadden overgegeven, op voorwaerden, dat hy hen aen geen andere sou overleveren. Dit duerde soo eenighe dagen; maer Ascanio Colonna en de Marquis, vernemende desen onlust, tusschen den Coninck en *Doria*, lieten ondertusschen niet nae naerstighlijck te arbeyden, om *Doria* van den dienst des Conincks, tot die van den Keyser Carel te trecken. De Paus Clemens de sevende, socht van gelijcken hem in sijn gehoorsaemheyt te krijghen, indien hy Vranckrijck doch niet langer dienen wilde, zijnde hy het eens met die Kroon, die daer over aen hem geschreven hadt, belovende sijn kosten en onderhoudt op sich te nemen;

Sijn misnoegen tegen die Kroon.

maer *Andrea* bleef soo wel by sijn voornemen, en ontfingh soo goede hoope van des Keysers wegen, dat hy den Coninck van Vranckrijck sijn ordere weder te huys sandt, en sijnen dienst opseyde; maeckende vorder sijn verdragh met den Keyser, op sulcke voordeelige voorwaerden als hy selver sou hebben konnen wenschen. Onder de welcke waren, tot voordeel van sijn Vaderland, het onderwerpen van Savona, en een groote menighte kooren uyt Sicilie, en voor hem een jaerlijcks onderhoudt van tsestigh duysent Ducaten, en, gelijck daer na uytgevoert wierdt, een staet in het Rijck van Napels van tien duysent Ducaten van inkomst, en noch een ander voor sijn Neve den Graeve Philips Doria van sestien hondert.

Doria gaet uyt de Fransche in 's Keysers dienst.

Dese Philips was doen, omtrent het belegh van Napels, door den Prins Philibert van Orangie (als elders geseght is) opgehouden, besigh; die derhalven uyt kracht van dit verdragh, ordere van sijnen Oom kreegh, sich met sijn Galeyen naer Lerice te begeven, waer heen *Andreas* oock, ter oorsaeck van de sterfte, die als doe hart tot Genua aengingh, geweecken was; selfs als de Franschen nu met hun Zee-macht, d'eene naer Messina, d'andere naer Procida, en de rest naer Marsille weecken, taste hen *Doria* onderwegen met sijn Galeyen, hier en daer soo dapper en schaedelijck aen, dat dese eerste dadelijcke verklaringe van vyandtschap, den Franschen niet weynigh ongemackelijck viel.

Philips Doria verlaet het beleg van Napels.

Maer dit waeren maer begintselen. Op den selven tijdt, wanneer die van het verbondt Pavia bevochten, *Andreas Doria*, bevindende sich met sijn Galeyen omtrent Genua, bemachtighde aldereerst vier Fransche Galeyen, en daer op stelde sijn Vaderlandt aldus in vryigheyt en veyligheyt. Hy wel wetende hoe weynigh besettinghe binnen de Stadt was, en dat de Pest daer en boven

Genua door Doria verlost.

daer seer weynigh volck binnen gelaeten had, maer voornamentlijck, dat hy de voornaemste Burgers op sijn zijde had, als die openbaerlijck, onder den naem van een eendracht en vernietiginge van alle zijdigheydt (selfs den Stadtvooght Trivultio daer niet tegenstrevende, en Broer Marco Cataneo met grooten yver de saeck aenpredikende) besllooten hadden metter daed hun vryheyt weder te soecken. Begeeft sich by nacht daer binnen, en overleyde met eenige van sijn vrienden, wat men in die saeck hadt te doen. Sy te samen haelen eenigh krijgsvolck by een, beneffens de vijf hondert die op de Galeyen waren, met de welcke Philips Doria, en Christophoro Pallavicino, die in het geslacht en huys van Doria aengenomen was. Dese door de Poort della Giaretta, en Philips van Cerignano door de hoeve van Paolo Sauli, binnen, en op de Marckt by malkander quamen, nemende aenstonts het Paleys van de Signoria en Staet in, terwijl sich Trivultio, met Girolamo Achinto naer het Castellet begaeven. Aenstonts ontstont'er, selfs eer den dagh aen quam, een algemeen geroep van *Liberta, Liberta*; Vryheyt, Vryheyt; en alsoo vand sich Genua van den band der Franschen verlost: twee Fransche Galeyen, in de haeven leggende, wierden oock, selfs door haer eygen roeyers, bemachtight, dewijl het Krijghsvolck dat daer op was, sich uyt vrees op het Casteel begeven hadt.

Andreas daer op met de sijne in de haven gekomen zijnde, komt binnen de Stadt, alwaer hy op de plaetse Doria met een ongemeen toejuychen ontfangen wierdt, spreeckende de Burgers weder van sijn zijde, met alle vriendelijckheydt aen, en hen te kennen gevende, dat het eenige eynde, van sijn bestaen, hun lieder welstant en vryheyt was, en hen biddende dat sy sich voortaen eendrachtelijck daer in wilden houden. Het Vaderland, om sich danckbaer voor dese weldaed te betoonen, noemde hem zedert by openbaer besluyt, *Vader des Vaderlands*; met andere treffelijcke eertytulen, oprechtingh van sijn beeltenis, en andere teeckenen van waerdigheydt ter eeuwiger eer en gedachtenis van hun Verlosser. Men wil oock dat de heerschappy der Stadt hem aengeboden, zedighlijck van hem sou afgeslaghen zijn. Hier op vanght men aen het Casteel te benauwen, en te besluyten, om Theodoro Trivultio tot overgeven te dwingen, die te vergeefs hulp van sijn vrienden voor Pavia leggende, versocht hebbende, en te vergeefs de Sterckte, na het verlies van de Stad, te beschermen trachtende, eyndelijck gedwongen wierd de selfde te verlaten; waer op aenstonts van de Burgers, dit lastigh jock vernielt en om verre geworpen is.

Eer hem aen gedaen.

Het Casteel van Genua gerasеert.

De Genoueesen vorders, naer den raedt van *Doria*, maecken op een nieuw een Hartogh, Bestierders, en een nieuwe gedaente van een gemeene Staet, en Republijck; gevende eerst het bewindt aen twaelf Reformatori, of herstelders, welcke waren Franco Flisco, Battista Spinola, Augustijn Pallavicino, Tomas Justiniaen, Simon Centurione, Augustijn Lomellijn, Philippo Cataneo, Vincent Sauli, Joan Baptist Fornari, Joan Marini, Paulus Grimaldi en Gieronimo Doria. Daer ontbraecken oock geen Burgers, die aenstonts groote sommen penninghen aenboden, om datelijck volck te werven, met het welcke Augustijn en Bartolomeo Spinola, gebroeders, sich naer Savona begaven, welcke plaets, sonder dat de Franschen middel vonden de selve te ontsetten, sy mede bemachtigen, daerse de haven, met het doen sincken van twee groote scheepen, op dat die van Genua daer geen nadeel door souden lijden, onbruyckbaer gemaeckt hebben. Gavi kochtense van Antonio Guaschi met geld, en den vol-

Savona van de Genoueesen gewonnen.

En andere plaetsen.

genden somer vermeesterdense Nove met geweld, dewijl Pieter Fregeso, die het met de Franschen hield, tot geen verdragh wilde verstaen. Maer in de volgende wintermaent liep *Doria* een groot gevaer; de Colonel Valacerra trock met een troep van duysent mannen te voet, en vijftigh paerden van Monferrano, om by nacht by Genoua te komen, en *Andrea Doria*, self in sijn Palays, leggende buyten de Stadt, by den kop te vatten, maer het quam soo by sijn tocht te pas, dat het al dagh was eer hy daer aenquam, invoegen hy ontdeckt, en het gherucht van het naeckende gevaer verspreyt zijnde, *Doria* tijdt en gelegentheyt hadt, door een Poort, die op de Zee uytkomt, wegh, en op een Fregat of Jacht in de Stadt te geraecken, latende het Paleys ten roof van de Franschen, die het selfde plonderden, en naer een rijcken buyt daer uyt gehaelt te hebben, verbranden.

Doria ontkomt een groot gevaer.

Barbarossa, van de welcke in het byfonder gesproocken wordt, was nu in Africa doende, een groote Vloot van niet minder als tsestigh weerbare scheepen in Zee te brengen, van meninge zijnde Cadix in Spangien te overvallen; en aldaer, ter oorsaeck van de Marckt die aldaer stond te zijn, een rijcken buyt te halen. Ondertusschen was *Doria* met een groote Vloot in Zee gesteecken, van meninge die kust van de Zee-rovers te suyveren, als mede om de schaede die de Keyser laetstlijck door de reuckeloosheyt van Portundo, ontfangen had, te vergelden. Hebbende hy dan bericht van de Zee-macht der Barbaren, en hoe en waer sy zich verdeelt hadt, begaf hy zich met de sijne naer Cercelli, daer een van de Zee-vooghden van Barbarossa, Alicotto geheten, met seventien scheepen lagh, die hy soo op het onvoorsienste op den hals quam, dat die Zee-rover geen tijd hadt, als alleen sijn scheepen te ontlaeden, de Christen slaven, in seekere onder-aerdtsche gevangenis te jaegen, en zich met de sijne, op het Casteel aen landt te begeven, van waer hy boden aen de omleggende Berg-Moren sandt, op datse zich wapenden en hem te hulp quamen.

Toelegh van Barbarossa op Cadix.

Doria daer aen gekomen zijnde, vand niet veel swarigheyt te landen, en zich meester van de haeven te maecken, alwaer hy twee Galeyen en seven Galeotten veroverde, de overige wierden verbrandt; hy deed oock seer naerstighlijck na de slaven om soecken, die hy eyndelijck vandt, en daer hy duysent van verloste, evenwel niet sonder omtrent vier hondert soldaten van de sijne verlooren te hebben, die zich onbedachtelijck te lande tot buyten en roven begevende, van de overkomende Mooren, en die uyt het Casteel van Alicotto uyt quaemen vallen, overrompelt en in stucken gehouwen, of zich in de Zee te werpen gedwonghen wierden, hebbende *Doria*, op datse het hooft bieden, en voor hun behoudenis vechten souden, de Galeyen van landt doen steecken, alleenigh tsestigh, beneffens de Vaendrig Georgio Pallavicino, bleven slaven. En in der daedt het verlies van dese Galeyen en Galeotten, was, naer het seggen van Paulus Jovius, en Cesare Campana, de behoudenis van Cadix.

Alicotto van *Doria* beschaedight.

Waerlijck soo veel waren de verdiensten van desen braven Zee-man, en soo waerdigh sijn trouwe in de ooghen van den Keyser, dat hy hem Ridder van het Gulde Vlies, en Prince van Melfi, in de plaets van de van hem verworpe, en van Vranckrijck opgedragene Ridderlijcke waerdigheyt, gemaeckt heeft. De Keyserlijcke Majesteyt was oock voornemens hem weder met een groote Zeemacht nae Grieckenland te senden, om den Turck aldaer als in sijn hart aen te tasten, en als in sijn huys die schaede te doen lijden, die hy van tijdt tot tijdt het Christenrijck aendede; maer door de

Doria wort Ridder van het Gulde Vlies, en Prins van Melfi.

dood

dood van den Onder-Koninck van Napels Colonna, bleef dat heylſame werck voor als toen ſteecken; maer alſoo de Paus Clemens, als toen des Keyſers vriendt zijnde, ſeer hard aendrongh, om de Turckſche macht, die op de been was, aen te taſten, nam het daer nae evenwel ſijn voortganck, niet ſonder goede vrucht; waer toe oock veel hielp dat het beleyd aen der Chriſtenen zijde, een dapper Oorloghs-man aenbevoolen zijnde, de Groote Heer Soliman ſijn Vloot Himerale Baſcia, een man van weynigh moed, en noch minder ondervindigh, als de uytkomſt genoeg geleert heeft, hadt aenbevoolen.

Doria kreegh de laſt van deſen tocht laet, zijnde noch daer en boven genoodſaeckt te wachten tot dat ſijn Vloot in ordere was, waer door hy ſoo veel niet heeft konnen te wege brengen, als men wel gehoopt hadt. Hebbende hy dan, van ſijn Galeyen die van Napels, van Sicilia, den Paus, en de Ridderſchap van Malta, een treffelijcke Vloot, maer niet genoeghſaem, om het geen voorgenomen was, uyt te rechten, by een ghehaelt, bracht hy vorder te weghe, dat Hector Pignatello, Onder-Koninck van Cicilie, eenige Vaendelen voetknechten by een bracht, die mede te ſcheep gingen, beneffens behoorlijck voorraed en gereedſchap ten oorlogh, om te lande te gebruycken; maer dit alles, ter oorſaeck van des Onder-Konincks onpaſſelijckheyt, mede traegh voortgaende, bracht mede ſijn achterdeel by.

Oorloghs-macht van *Doria*.

Acht en veertigh Galeyen, en vijf en dertigh vracht-ſcheepen, begaeven ſich dan na de Golfo di Larta, om aldaer de Turckſche Vloot te vinden; die men verſtond, onder den voornoemden Himerale, aldaer gekomen te zijn; beſtaende uyt tſeventigh Galeyen, doch die niet ſeer wel gewapent noch voorſien waren. Maer hy verwachte de Chriſtenen niet, ſoo door de ſchrick die hy voor den Prins *Doria* hadde, als om dat hy meende dat de macht der Chriſtenen grooter was als ſe zich bevandt. *Doria* dan, hebbende ſijn beleeftheden aen Vincent Capello, Generael van de Venetianen, die met een Oorloghs-macht, zich tot bewaringh der Zee-ſteden hadt geleght, getoont, die als onzijdigh, en in vrede met beyde de partyen ſtaende, geen hulp altoos tot deſen tocht konde toebrengen, en niet konnende Himerale, die ſich in aller haeſt na Negropónte begaf, aentreffen, beſloot eenigh werck van gewicht in Morea aen te vangen, wel weetende met welck een ongenoegen, die ingheſetenen, de heerſchappy van de Turcken verdroeghen, en dat het niet ſwaer om doen was, met eenigen loop van overwinninge, dat gantſche landt, uyt de klaeuwen van dien Tyran te verloſſen.

Hebbende dan aengevangen met ſijn Hoofden te beraedſlagen, wat Sterckte of Plaets hy aldaer het eerſte ſou aentaſten, oordeelde de Prior Salviati, Hooft van de Malteeſche Galeyen, en die het Jaer te vooren, zich op den tocht, en by het verlieſen van Módone hadt bevonden, dat men moſt ſien de ſelve plaets weder te veroveren, om dat hy goede verſeeckeringh hadt, dat die niet ſwaer te winnen was; maer de Prins nam dien raed niet voor goedt aen, brengende tot reden by, dat de Turcken voorſeecker die plaets te wel voorſien hadden, en ſtelde derhalven voor, dat men Corone, een plaets op den oever van den eertijts Meceniſchen boeſem gelegen, moſt ſien te bemachtigen, het welcke geluckighlijck wierd uytgevoert, leggende *Doria* daer een goede beſettinghe van Spangiaerden, onder Girolamo de Mendoza, in.

Corone van *Doria* gewonnen.

Zijnde wederom de Hoofden van *Doria* by een ontboden, om te beraden wat men vorder ſou aenvangen, wierdt van ſommige Navarino voorgeſtelt, en dat

dat men zich van de na by gelegen haven most verseeckeren, het welcke, seer qualijck, van *Doria* niet wierd voor goed gekeurt, gelijck daer nae de Christen wapen macht, sonder eenigh gevolgh, daer groote moeyte en geweld heeft om gedaen, daer se nu vry beter te krijgen sou geweest hebben. *Doria* dan weder zeyl maeckende, keerde sich ter rechter handt, en omtrent de Golf, of Boesem van Lepanto, sloegh sich rontsom Patrasso, welcke plaets hy met weynigh moeyten veroverde, als zijnde niet seer sterck, noch van konst, noch van gelegentheyt, en half van de Turcken verlaten; behalven dat sich eenige van de selve, in een hooge Sterckte begaven, die men noch beschieten, en op verdragh veroveren most; treckende de vyanden met hun vrouwen daer uyt, over het welcke eenige van de Christenen, die de selve van hun cieraden wilden berooven, met de doodt gestraft wierden.

Als mede Patrasso.

Van daer begaf sich de Zee-macht wederom ter zee, en de Land-troepen te lande, tot het eynde van de selve boesem, alwaer een Sterckte leght, om de enghte aldaer te beschermen, ghelijck mede daer tegen over aen de andere zijde, daer eertijdts Ætalia gheweest is; van welcke twee Punten d'eene Molicreo, en de andere Rio, en beyde tegenwoordigh de Dardanelli genoemt worden. Rio wierd van *Doria* bemachtight, selfs eer de troepen te lande daer by quamen, gevende de plaets ten buyt aen sijn volck over, het welcke de andere, die niet tijdelijck genoegh aengekomen waren, grootelijcks misnoeghde, zijnde de gramschap van de selve soodanigh, dat ses Vaenen Italianen, en een van Spangiaerden, muytineerden, en hun Oversten gehoorsaemheyt weygerden; begevende sich landtwaerts om de Dorpen der Turcken en Griecken te plonderen; maer de Grave van Sarno, bracht hen op een sachte wijse weder ter gehoorsaemheyt.

Ende Dardanellen.

Zeylende dan de engte over, bestont *Doria* de andere Dardanello, in Ætolia gelegen, te belegeren, die voorheen, door Bajazeth, beter als de andere gesterckt en voorsien was, en by gevolge viel dit belegh swaerder als het voorgaende, latende de Turcken, die tot Lepanto vergadert waren, niet nae, de plaets met voet- en paerde-volck by te springen, maer de Grave van Sarno, treckende hen met sijn Italiaenen teghen, drongh hen wederom te keeren. Zijnde dan het geschut voor de plaets gheplant, begost men die met groot gewelt te beschieten, en groote afbreuck daer aen te doen, waer op men den storm aenvingh, waer door de plaets vermeestert wierdt, blijvende wel dry hondert Turcken daer binnen dood, andere sich by tijdts naer het Maschio begevende, siende dat de noot aen den man gingh, staecken het buskruyt van die Sterckte aen brandt, en vernielden, beneffens hen selven, en eenige Christenen die te na by waren, dat gebouw, niet sonder groote verbaestheydt van het gheheele Christen Leger, door het groot gerucht dat dien val veroorsaeckte.

Wanhoopigh bestaen der Turcken.

Doria bequam hier seer groot en schoon geschut, in groote menighte, van het welcke hy een aen den Graeve de Sarno, en een ander aan Salviati, ter gedachtenis van dese overwinning, vereerde, keerende hy met de rest, en een treffelijcke roem weder na Genua, als zijnde door brieven van den Keyser, die nu uyt Duytslandt in Italia gekomen was, derwaerts te rugge ontboden.

Keyser komt in Italia.

Maer niet lange was hy vertrocken geweest, of de Turcken vingen aen Corone te water en te lande te belegeren, waer door sich de Sterckte in seer groot gevaer bevand. Mendoza die daer binnen lagh, dede haestelijck den Onder-Koninck van Napels weten, hoe dat hy sich

Corone weder van de Turcken belegert.

ſich ſeer onvoorſien van leef-tocht, en volcks genoegh, om de plaets langh te beſchermen, bevandt, gelijck hy oock aen *Doria* ſchreef, hem vermaenende van ſijn beloften, van hem in aller manieren te hulp te ſullen komen, het welcke hy vertoonde niet ſeer ſwaer om doen te zijn, aengemerckt de kleyne ervaerentheyt der vyanden, voornamentlijck van den Generael van hun macht Luſtibey, gelijck hem Jovius, of Zai, gelijck hem Guazzo noemt.

Doria bevandt ſich als toen in Spangien, waer heen hy den Keyſer hadt gebracht, door de welcke hy in der haeſt, tot dien tocht toegeruſt wierd, by begaf ſich met ſijn Vloot, ten eerſten naer Napels, alwaer hy Don Alvaro di Bacciano, die uyt laſt van den Keyſer, aldaer twaelf Galeyen, tot aenwas van ſijn Vloot toemaeckte, niet wilde verwachten; maer ſtellende het geluck van deſen tocht in de vaerdigheyt, en vreſende dat door ſijn vertoeven de Turcken ſich ondertuſſchen meeſter van de plaets mochten maecken, ſijn reys vervorderde, ſterck ſeven en twintigh Galeyen, en omtrent dertigh groote ſcheepen, hebbende op ſijn Vloot het oude Regiment van de Spaenſchen mede genomen, dat op die tijd aen het muyten was, en onder voorgeven van niet betaelt te zijn, het geheel Terra di Lavoro afgeloopen, en Averſa gheplondert hadt; maer hy hen hun achterſtel betaelende, kreegh hen, onder het geleyde van den Veldt meeſter Roderick Macicao, te ſcheep, gevolght van veel Edellieden van dat Rijck, die op dien tocht eer ſochten te behalen, hebbende Don Frederico de Toledo, Soon van den Onder-Koninck, een aenkomend Jongelingh, tot hun Hooft. Ondertuſſchen had *Doria*, Chriſtophorus Pallavicino, met een toegemaeckte Galeye voor uyt geſonden, om de belegerde te moedigen, onder ſeeckere beloften van tijdelijck onderſtandt; het welcke deſe met een groote moedt en beleydt heeft uytgevoert, brengende met eenen bericht van het getal en de geſtaltenis der Turkſche Waepen-macht te rugge.

Toeſtel van *Doria* om de plaets te ontſetten.

Doria quam in de Maent Auguſtus in Sicilie, alwaer hy ſijn Vloot beter met volck, als mede voorraedt voor de belegerde, voorſagh; van daer ſandt hy weder op nieuw de geſeyde Pallavicino, om de macht der Turcken te verſpieden, de welcke weder komende, berichte de macht der vyanden vermeerdert te hebben gevonden; om dat de Moor van Alexandryen, Hooft van al de Zee-rovers, daer by gekomen was, ſoo dat haer Vloot nu op tachtentig Galeyen gereeckent wierdt, alle wel van krijghsvolck, geſchut, en ander oorlogsvoorraed voorſien. *Doria* evenwel den raedt van die geene, die wilden dat hy Bacciano met de Spaenſche Galeyen ſou inwachten, niet aennemende, ging van Meſſina tzeyl, en hebbende een goede wind, quam haeſt daer hy de vyanden vernam, die by en onder Capo di Gallo met het achter kaſteel naer het land, al ſlaghvaerdigh op hem lagen te wachten, het welcke evenwel de alderminſte vrees in den Prins niet veroorſaeckte; maer hy in tegendeel, trachte in alle manieren die van Corone te ontſetten, wel weetende dat die van binnen nu al eenige daegen, ſich met groene kruyden, vlees van paerden, en ander ſlimmer voedſel, hadden moeten onderhouden. Hy dan, nemende een gunſtige weſte wind tot ſijn voordeel, zeylt recht op Corone aen, dwers door de vyanden heen, om onderſtandt binnen de Stadt te brengen, ſonder dat de Sangiac van Gallipoli, Hooft van de Turckſche Oorloghs-macht, hem het ſelfde konde of derſde beletten, hoewel hy goede gelegentheyt hadt hem ſchaede toe te brengen, te meer, dewijl 'er geen kleyne onordere onder de Keyſerlijcke Vloot ontſtond,

Ontſet van Corone.

K

ſtond, zijnde de Scheepen met de Galeyen, onder het vaeren verwardelijck onder malkander geraeckt, van welcke Scheepen, daer Spangiaerden in waeren, twee achter bleven, van de welcke de Turcken nu alreeds het kleynſte genomen hadden, en het ander in het hooghſte gevaer ter wereld ſtond; maer *Doria*, ſich weder na den vyand keerende, heeft het een en het ander haeſt verloſt, en de Turcken daer van heen gejaeght, waer op de geheele onordere van de Turckſche macht volghde; ſoo veel iſſer van, (hoewel de ſchrijvers in deſe ſaeck al een weynigh verſchillen) dat de plaets van het belegh, ſoo te water als te land bevrijd wierd, latende *Doria* de Spangiaerden van Macicao, onder hun eygen Overhooft, daer binnen, en de oude beſettinge, onder den voornoemden Mendoça, weder te rugge naer Sicilie voerende, alwaer de Vloot ſich een weynigh ververſcht hebbende, vorder nae Genua gevaeren is. Korts daer aen had hy het geluck mede de Sterckte Bona te veroveren, van welcke plaets hy de mueren ſlechte, en het Slot aen Alvaro Gomez, in beſettingh gaf.

Doria kreegh eenigen tijdt daer nae, bericht, van vijftien Turckſche Galeyen in de Golfo di Larta, die men geloofde die van den Moor van Alexandria, een vermaert Zee-man, te zijn; *Doria* als toen acht en twintigh wel voorſiene Galeyen ſterck, begeeft ſich daer heen en ontmoet den vyandt niet verre van Corfu, zijnde vertrocken van Gollipoli, gelaeden met veel Janitzaren en Spahis, (van de welcke de eerſte te voet, en de tweede te paerd dienen) om die nae de Oorloghs macht van de Poort te brengen; het gevecht derhalven was hevigh en ſwaer, daer veel braeve ſoldaten van den Paus den hals in ſchooten, en Antonio Doria in de ſlincker knie gewond wierd; maer alles wierdt vergoedt door een braeve overwinningh, dewijl al de Turckſche Galeyen meeſt genomen, of met al hun Turcken in de grondt gheſchooten wierden, ſonder dat ſich een daer van konde redderen. De Prins begaf ſich van daer naer Capo Bianco, alwaer hy de bequaemſte Galeyen die genomen waren, by ſich gehouden en gemandt, maer de reſt verbrandt heeft; maer dewijl hy bericht hadt dat Barbaroſſa, met een macht van tachtentigh Galeyen, om hem te ſoecken, op wegh was, vandt hy geraden, om ſijn buyt te bewaren, en ſijn Vloot, die genoegh in dat gevecht geleden hadden, te kalefateren, ſich na Meſſina te begeven, laetende Solyman by na barſten van ſpijt.

Doria ſlaet de Turckſche vloot.

Het groote verbond, tegen de Turcken, tuſſchen den Keyſer, Paus, en de Staet van Venetia, met inſluytingh van den Roomſchen Konink, die van Portugael en andere Vorſten, wierd nu opgerecht, volgens het welcke de Keyſer gehouden was twee en tachtentig Galeyen, daer onder die van Malta ghereeckent wierden, gelijck de Staet van Venetia mede ſoo veel, en de Paus ſes en dartig, (van de welcke de Venetianen hem dartigh ledige ſouden leenen) by te brengen. Over deſe Machten wierden dry Generalen geſtelt: *Andrea Doria* over die van den Keyſer· Marco Grimani, Patriarch van Aquileia over die van den Paus, en Vincenzo Capello over die van de Staet van Venetie; maer in voorval van eenige landt-tocht teghen den vyandt, wierdt Franciſco Maria, Hartogh van Urbino, tot Generael van al het voetvolck geſtelt, maer eerſt de ſieckte, en daer nae de doodt, verhinderde hem deſe bedieninge waer te nemen, ſoo dat Don Fernand Gonzaga in ſijn plaets geſtelt wierd. In de voorwaerden van dit verbondt was bedongen, dat al het geene van den Turck ſou verovert worden, getrouwelijck de Staet van Venetie ſou ter handt worden geſtelt, en dat in vergoedingh van de ſchaede door

Verbond tegen den Turck.

Doria Generael van den Keyſer.

de

de ſelve albereeds geleden. Daer was ook een aenſienlijcke plaets voor den Koninck van Vranckrijck open gehouden, indien de ſelve ſich mede in het verbond wilde begeven. Maer het was ſoo verre van daer, dat deſe het eerſte gewelt daer van moſt uytſtaen, hoewel door de ſchuld van ſijn Hoofden, want hebbende *Doria* den Keyſer met twintigh Galeyen in Spangie weſen vinden, om hem naer Provenza over te voeren, ontmoete tuſſchen Marſilla en Villa Franca, tien Franſche Galeyen, die uyt de Levant weder keerden, daerſe geweeſt waeren om Barbaroſſa aen te manen, een deel van ſijn Vloot te ſenden, om de Kuſt van Italien te komen ontveyligen. De Admirael van deſe Vloot, niet weetende van het verlengen van het beſtandt, tuſſchen den Keyſer en Vranckrijck, voor heen gemaeckt, wilde op het naerderen van de voortocht van des Keyſers Vloot, niet alleen niet ſtrijcken, om ſijn Majeſteyt te eeren, gelijck hem toegeteeckent wierd, maer ſtelde ſich eerder in ſtaet van hem te verweeren, ſchietende op de Keyſerſchen, dat het donderde, waer op ſy voorts van de gantſche macht omcingelt en beſpronghen wierden. Vier van de tien, wierden genomen, en ſes begaven ſich op de vlucht, die de Keyſer evenwel niet wilde naergevolght hebben; de vier genomene, wierden oock terſtont ontſlagen, en al hun ſchade vergoed; alleenigh wierden eenige Chriſten ſlaeven daer uyt genomen. Van de ontmoetingh vorders tuſſchen den Keyſer en den Paus, tuſſchen Nizza en Villa Franca, laeten wy, als buyten ons beſteck zijnde, de geſchichtſchrijvers handelen; maer die tuſſchen den Keyſer en den Koninck van Vrankrijck, aen boort van den Keyſer, daer de Koninck met een koſtelijck toegemaekte Chaloup van Aquamorte, verſelt met Montmorancy, den Hartogh en Cardinael van Lotharingen, aenghekomen

Franſche Scheepen geſlaegen.

De Koninck van Vranckrijck beſoeckt den Keyſer aen ſijn boort.

was; ſullen wy ſoo veel ſeggen. De Keyſer ontmoette hem aen de valtrap, en ontfingh hem met alle vriendelijckheyt, leydende hem naer het achter-kaſteel, daerſe veel uren met malkander in ſeer vermaeckelijcke t'ſamen-ſpraeck doorbrachten, onder het welcke de voornaemſte Heeren van ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt den Koninck de handen quamen kuſſen. De Keyſer belaſte oock Granvella, den Prins *Andrea Doria* aen te ſeggen, die in het middelſte gedeelte van de Galeye was, dat hy mede ſou komen, om ſijn plichten by den Koninck af te leggen, die het ſelfde doende, ſeer vriendelijck van ſijn Majeſteyt ontfangen wierdt; die hem al het geene hy tegens hem mocht misdaen hebben, vrywillighlijck vergaf. De Keyſer ging daer nae te lande, om den Koninck op ſijn verſoeck te vergaſten, en nam daer nae ſijn reyſe weder naer Spangien; maer ſoo haeſt als ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt tot Barcelona was aengekomen, ſandt hy *Doria* met ſijn Vloot weder te rugge naer Italia, om aldaer al ſijn macht by een vergaederende, naer de Levant te zeylen, en den Turck aldaer, beneffens de andere Bontenaeren, die hem vaſt verwachten, te beoorlogen, daer hy by Preveſa, beneffens Vincenzo Capello, en den Patriarch van Aquileja, een ſlechte bejegeningh hadt, door de welcke de Vloot van het verbondt, hoewel grooter in macht als die van de Turcken, door de overkomende ſtilte en dapperheyt van den grooten Hereaden Barbaroſſa geſlagen wierdt, van welck ongeval voor de Chriſtenheyt, in het bedrijf van deſen dapperen, hoewel Mahometiſchen Zeeman, omſtandelijcker ſal geſproocken worden. Hier op volghde de vrede tuſſchen den Turck en de Staet van Venetie; maer *Doria* begaf ſich met vijf en vijftigh Galeyen naer Sicilie, verwachtende ordere van het geene hy omtrent den oorlogh met den Turck vorder

Plichten van *Doria* den Koninck beweſen.

Chriſten vloot geſlagen.

Vrede tuſſchen den Turck en de Venetianen.

der ſou aenvangen, dewijl het ondernemen van de Lega, of het verbond, door deſe Vrede gebroocken wierdt.

Maer terwijl hy aldaer was, verſtont hy dat Dragut Rais, met elf Galeyen ſich omtrent de Kuſt van Sardegne en Corſica onthieldt, weshalven hy ſijn Neve Giannettino Doria, met een en twintigh Galeyen, en een Fregat, daer heenen ſand, om dien Rover op te ſoecken, het geen ſeer ſwaer om doen was, dewijl Dragut ſich niet langh op een plaets onthield. Hy eyndelijck trof hem by Capo Giralte aen, hebbende Giannettino ſijn Stede-houder Georgio Doria, om hem te verſpieden, met ſes Galeyen voor uyt geſonden, die hem den volgenden dagh ontdeckt hebbende, daer het teecken van dede. Dragut menende met geen meer als deſe ſes Galeyen te doen te hebben, had twee van ſijn Galeyen, tot bewaring van ſijn buyt, die hy gemaeckt en aen landt geſet had, in de Golf laten legghen; en ſtelde ſich dapperlijck in ſtaet, om de Chriſtenen aen te taſten. Maer wanneer hy daer na een veel grooter getal vernam, als hy ſelfs had, ſoude hy wel hebben willen vluchten, maer alſoo het ontvluchten als onmooghlijck was, maeckte van den noot een deught, en ſtelde ſich in ſtaet van wederſtandt, maer het gevecht duerde niet ſeer lang, want zijnde Dragut in het eerſte aenkomen terſtondt ſeer qualijck gehandelt; kooſen de andere aenſtonts de vlucht, door de welcke alleen twee wegh raeckten, de andere bleven in het geweld van Janettino, beneffens den Rover Dragut, en veel dooden en gequetſten, de andere twee ſetten het aen de ſtrand, ſoeckende zich de Turcken in de boſſchen te verbergen, en laetende de Galeyen ten beſten, maer te vergeefs, alſooſe meeſt al gekregen wierden, veel Chriſten ſlaeven wierden verloſt; maer deſe overwinningh hadt meer geweeſt, indien Jannettin Doria ſich niet hadt laten

Dragut Rais van Janettin Doria genomen.

bewegen, deſen ſchaedelijcken Rover, (van de welcke wy byſonder ſullen ſpreeken) voor geldt te laten vry gaen, tot groot nadeel van de Chriſtenheydt, gelijck hier na wel ſal getoont worden.

Naderhandt nam de Keyſer die beroemde, doch ongeluckighe tocht naer Algiers voor: hier toe hadt ſijn Majeſteyt ſeer groote toeruſtinghe, ſoo in Spangien als in Italien gedaen; hebbende oock ſes duyſent duytſche knechten uyt Duytſlandt, onder de Colonellen George van Regensburgh, of Ratisbona, en den Baron Seisnech laeten komen, terwijl de Spangiaerden, die meer belangh als eenigh ander volk in deſen tocht hadden, van ſelfs te voet en te paerdt tot deſen tocht aenquamen. De Keyſer had veel Scheepen om volck en voorraedt te voeren, en vijf en twintig wel gewapende Galeyen, onder het bevel van Barnardijn de Mendoça, in Spangien. In Italia waren ſes duyſend voet-knechten onder dry Colonellen, Camillo Colonna, Auguſtijn Spinola en Antonio Doria, by een, behalven dat het grootſte deel der Spaenſche Regimenten van het Rijck van Napels en Lombardyen, mede te ſcheep gingh, behalven noch vier hondert mannen van waepenen, en eenige lichte ruytery van dat ſelve Rijck, hebbende evenwel de Keyſer goede beſorginge, onder den Marquis del Guaſto, tot beſcherminge van Milanen gelaeten, indien de Franſchen, terwijl hy verre van der handt was, iets ſoude willen aenrechten.

Tocht van den Keyſer naer Algiers.

Hebbende dan ſijn volck, ten deelen tot Genua, ten deelen tot Specio, en ten deelen tot Livorno doen inſcheepen, deed de Keyſer het ſelve naer Spangien in vijf en dartigh Galeyen, ſoo van den Prins Doria, als van het Rijck van Napels, in-ſcheepen, hebbende deſe de Scheepen voor uyt geſonden, maer door tegenſtribbeling van de Zee, beſtedenſe vijftien dagen, eerſe tot Majorca aenquamen.

Aldaer vondenſe ſeven Galeyen van Cicilia, vier van Malta, met hondert en vijftigh Scheepen, op de welcke het Duytſche, Spaenſche, en Italiaenſch voetvolck gingh, zijnde daer heen geſonden, gelijck oock ordere gegeven was, dat de Spaenſche Galeyen en Scheepen, daer mede hun rendevous en vergader-plaets ſouden vinden. De Keyſer hield ſich dan aldaer eenige dagen op. Eyndelijk komt'er op den 17. van Wijnmaend 1541, een Galeye, van Mendoza afgeſonden, die bericht bracht, hoe dat de Galeyen, met wel hondert Scheepen, aen het Eyland Jeviza, omtrent tſeſtigh mijlen van Majorca aengekomen waren, en aldaer wel tien dagen, ter oorſaeck van de tegenwinden, gelegen hadden. Noch dien ſelven dagh wierdt de Galeye weder afgeſonden, met ordere, dat ſoo haeſt weer en windt ſulcks ſouden toelaten, Mendoça ſich naer Algiers ſou hebben te begeven; waer heen de Keyſer ſich oock den volgenden dagh met de Galeyen begaf, ſteeckende de Scheepen wat dieper in Zee. Hy zeylde dien dagh vijftigh Italiaenſche mijlen weeghs, en wierp ſijn ancker tot Caprara uyt, alwaer hy den nacht over bleef, maer, en dien dagh, en den nacht die daer aen volghden, een geluckigen voortgangh hebbende, ontdeckte hy met het aenbreecken van den dagh, de Spaenſche Galeyen, beneffens de Scheepen die van Majorca (als geſeght is) dieper in Zee geſteecken waren, wanneer de wind ſchierlijck opſteeckende en tegenloopende, de Keyſer in ſijn loop geſtut wierdt, die evenwel niet willende laten Algiers te naederen, naer een wijl laveerens, de Zeemacht ten deelen aen het ooſten, en ten deelen aen het weſten van Algiers ſette.

Onweder belet het landen in Arfica.

Dit onweeder geduerde twee dagen, zijnde onmooghlijck voor de Vloot ſich by een te voegen, tot op den 23. van de ſelve Maent, dat de wind des nachts ſtilde, en de Vloot ſoo by malkander quam, waer op een gedeelte van de Scheepen hun voetvolck, met eenige ſtucken geſchuts, te lande ſette, konnende, met het weder op ſteecken van de windt, noch paerden, noch de reſt van het Oorloghs gereedtſchap, geloſt worden. Deſe landingh geſchiede ooſtelijck van Algiers, en omtrent ſeven mijlen van daer, met groot ongemack, moetende het volck van de Scheepen, alleen met hun wapenen, in de Galeyen klimmen, en ſich alſoo te lande begeven in booten en ſchuyten, en watſe vinden konden, dat evenwel alles met een ongelooflijcke vaerdigheyt toegingh.

Ontſcheepingh en ordere van het Keyſerlijck Leger.

Te lande zijnde, maeckte men dry benden van de gantſche macht, aen de ſlincker zijde in de voortocht waren de Spangiaerden, onder den Veld-meeſter Alvaro di Sande, en den Onder-Koninck van Cicilia, Don Fernando Gonzaga en den Hartogh van Camerino. In de Battalie, door den Keyſer in perſoon geleydt, gingen de Duytſchers, en ter rechter, na de Zee-kant toe, bevonden ſich de Italianen, onder hun Colonellen den Graeve van Santa Flora, en andere vrywillige Heeren. Sy trocken dien dagh alleenigh twee mijlen voort, en ſloegen ſich by een Fonteyn neder, om daer den nacht over te verbeyden, hebbende gedeurighlijck eenige Moren en Arabiers te paerdt in het geſicht gehadt, ſonder dat de ſelve hen derfden ghenaecken; evenwel wanneer de nacht nu gekomen was, dewijl ſy geloofden, dat de Chriſtenen nu in ſlaep waren, quamen ſy met een ſchrickelijck getier van een naburigen bergh afdaelen, gelijck Algiers aen het zuyden met berghen omcingelt ſtaet, en de Chriſtenen beſpringen, maer wierden door de ſelve lichtelijck, en niet ſonder hun ſchade, weder te rugge gedreven.

De Keyſer hadt, al eer hy ſijn volck aen landt hadt geſet, yemand aen Aſſan

Aga, verloochendt Sardegner, die Barbarossa de bewaringh van Algiers hadt aenbevolen, gesonden, en den selven doen voorstellen, dat het hem geliefde, onder treffelijcke vergeldinge, en sonder sich met gevaer tegen een overwinnend' en machtigh vyand te stellen, de plaets sijn Keyserlijcke Majesteyt in handen te geven. Maer dese hadt met een lacchend gelaet geantwoordt, hy was om die plaets tegen de Christenen te beschermen, gelijck de selve nu tot twee maelen toe, tot hun groote schade, beschermt was. Dit seght Cesare Campana uyt Jovius, die daer by voeght: dat dit vertrouwen van Assan voort quam, niet daer uyt dat hy sich soo wel tot beschermingh en tegenweer voorsien bevandt, maer uyt het seggen van een oude Tovereffe, die hem te vooren hadt voorseght, het ongeval dat Don Diego de Vera, en Don Hugo de Moncada aldaer hadden uytgestaen, en nu weder dat de Keyser der Christenen oock aldaer nu groote schade sou lijden.

De Keyser soeckt Assan Aga tot overgeven van Algiers te bewegen.

Voorseggingh van een Tovereffe.

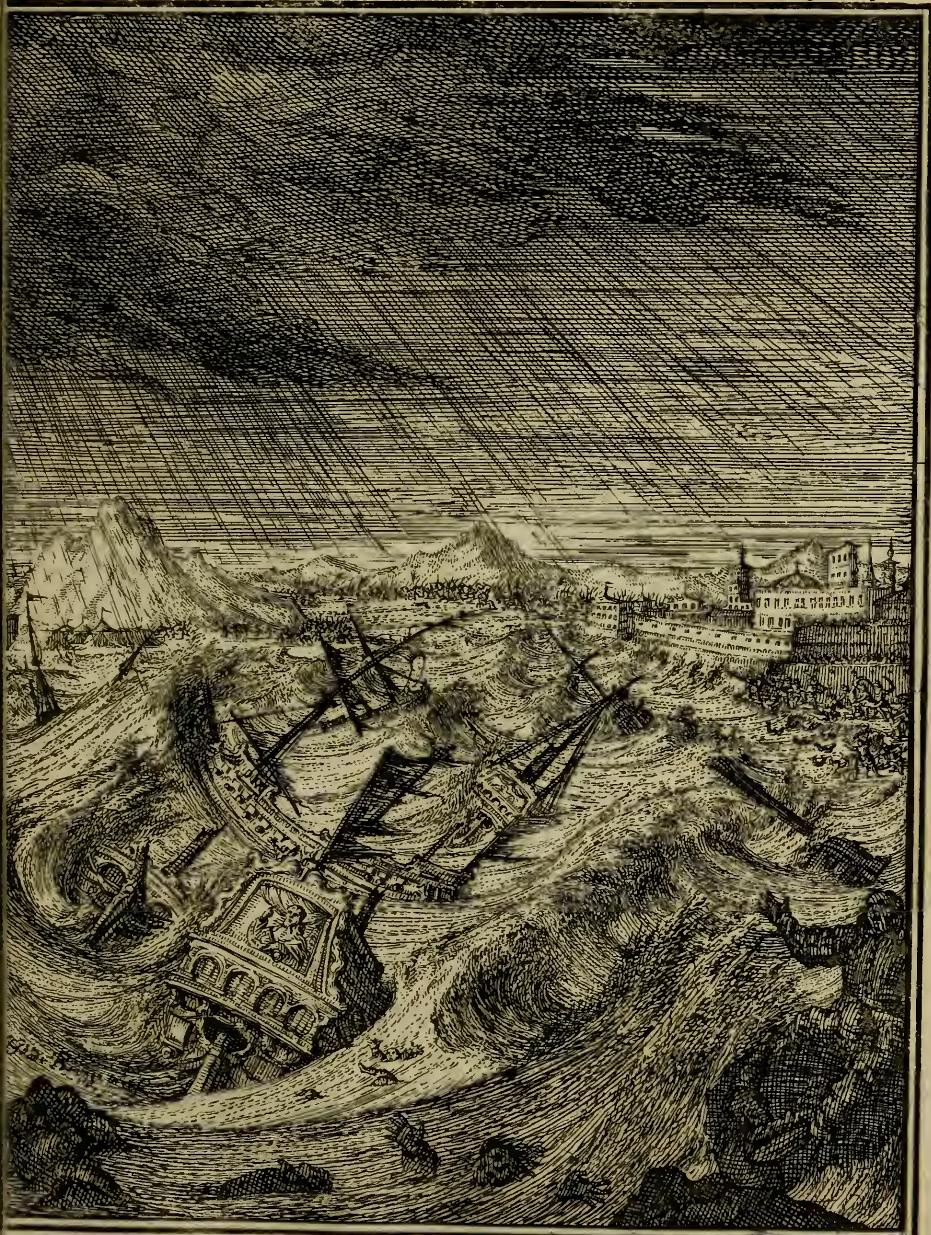
Den volgenden dagh trock de Keyser weder noch dry mijlen voort, slaende sich twee mijlen van Algiers neder, aen een plaets die van natueren verseeckert was, als zijnde door twee vallende wateren aen beyde zijden verseeckert, de Spaensche Infantery, daer de Hartogh van Alba, Generael van de Ruytery, het gesagh over voerde, hadt sich op een hooghte gelegert, van welcke het Leger van den Keyser schade sou hebben konnen lijden, om die voor te komen. Zijnde de Zee nu oock wat stilder geworden, begaeven sich de Galeyen oock op een schoot weeghs na aen de Stadt, gelijck oock de andere Scheepen naerderden, en hoewel niet sonder groote moeyte, de paerden en ruytery losten; onder het welcke een dappere schermutsel, tusschen de Spangiaerden en Mooren, op den bergh voorviel; maer terwijl men ordre stelde om de leeftocht, het geschut en krijghstuygh te ontlaeden, begost de Zee sich op een nieuw te ontstellen, met sulck een onweder van hagel en regen, dat niet alleen de Vloot, maer oock het Leger genoegh te lijden hadt, welcke gelegentheyt de vyanden waernemende, (als oordeelende dat de Christenen hun schietgeweer niet wel souden konnen gebruycken) zijn op het aenbreecken van den dagh, op het quartier der Spangiaerden en Italianen op den bergh, als mede dat aen de Zee-kant aenghevallen; maer wierden dapperlijck door de Spangiaerden wederstaen, niet tegenstaende de selve, door den gedurigen regen, hun musquetten en roers niet wel konden gebruycken, hebbende daer in lof boven de Italiaenen, de welcke hebbende een Corps de garde op een brugge, die over een van de geseyde val-stroomen lagh, sich dien pas lieten afnemen, soo dat de Ruytery der Mooren en Turcken tot in de quartieren vielen.

De Keyser voor Algiers.

Uytval der Turcken.

Camillo Colonna had op dien tijdt de wacht, die met groote dapperheyt niet alleen den aenval van de Barbaren tegenstond, maer de selve oock op de vlucht en weder over de brugge dreef, meenende daer mede genoegh gedaen te hebben, evenwel was het goetduncken van Don Ferrante Gonzagua, dat indien hy de vyanden vervolght had, die door den regen oock hun grof geschut niet konden gebruycken, het lichtelijck sou hebben konnen gebeuren, dat de Christenen, beneffens de vyanden, in de Stadt souden zijn ingedrongen, maer soodanigh sette hen het Regiment van Spinola achter aen, datse de Turcken tot aen de Poorten van Algiers vervolgden, de welcke geslooten vindende, waren de Turcken gedwongen de wallen rond te loopen, daerse, als de plaetsen best bekent zijnde, uyt handen der Christenen geraeckten.

Maer als dese nu weder te rugge weeken, gaven sy weder moed aen de Barbaren,

baren, die daer op, in noch grooter getal uyt de Stadt vielen, om de Italianen nae te volgen, die vermoeyt, onbedreven in wapenen en plaets, en verhindert door het vast houdende slijck, de moed lieten sacken, en hun ordere verlieten, waer door de vyanden te moediger op hen aenvielen, zijnde oock Assan Aga selver met ruytery en versch voetvolck uyt, en den Christenen op het lijf ghekomen, invoegen de Italiaenen eyndelijck geheel in de vlucht gedreven wierden; en het hadder slecht afgeloopen, indien niet eenige Ridders van Rhodus, de Colonel Spinola, de Grave Jan Francisco da Bagno, eenige andere Capiteynen en oude soldaten, sich aen een brugge vast gestelt, en den indrang der Barbaren gekeert hadden.

Hart treffen.

En noch hadt het slim genoegh gheweest, nademael de Turcken het voordeel der waepenen hadden, als gebruykende pijlen, slingers en steenen, daer de Christenen van hun schiet-geweer geen dienst genooten, indien de Keyser, die op dien dagh, gelijck oock altoos, het ampt van een Capiteyn Sergeant en gemeen soldaet bekleede, met eenighe Vaenen Duytschers hen niet te hulp waer gekomen, van de welcke de eerste mede in de vlucht gedreven zijnde, weckte hy de selve met woorden en daeden op, om den vyandt weder het hooft te bieden, soo dat de Barbaren eyndelijck gedwongen wierden te wijcken, laetende den Christenen van een groot gevaer verlost, daer de Keyser seer veel toe gedaen hadt; dry hondert bleven wel op de plaets dood, en twee hondert gequetsten quamen te rugge, onder welcke laetsten, Don Carel de Lanoia, Soon van den Prins van Sulmona was, onder de dooden was niemandt van name.

Maer veel ellendiger was het met de Vloot gestelt, de welcke geslagen en geslingert door de baeren, dien gantschen nacht en den daer aen volgenden halven dagh langh, veel meer met dien onwederstandelijcken vvandt, als de krijghslieden met die van het land te doen had. De groote Scheepen, die anders geen toevlucht hadden, als sich aen de woedende genade der winden te begeven, sochten sich ten eersten te ontlasten, smijtende de Zee-lieden het geschut, en andere swaerte buyten boort, kappende de masten, en hun ander tuygh, dat in desen staet, maer een onnutten last was; al dit evenwel konde hen van geen meerder onheyl bevrijden: eenige wierden geopent, en van de Zee ingeswolgen, andere setten het aen strand, om eerder een roof voor de Barbaren, als het uytterste verderf te zijn.

Ellendige schipbreuck der Christenen.

Gelijcke ongeval, maer met meerder konst, en grooter geweld, stonden de Galeyen uyt, trachtende de Prins *Doria*, en de andere Capiteynen, de selve door macht van anckers te behouden, of door kracht van roeyen van de strandt af te setten, zijnde evenwel genootsaeckt het geschut buyten boort te werpen. Eenige evenwel mosten hun anckers kappen, en om het leven te behouden, tegen strandt aen loopen; waerlijck een deerlijck aenschouwen, daer de kielen in stucken springende, het volck tot aen den hals toe in het water trachten het leven te behouden, en voor slaverny te wisselen; maer de Mooren en Arabiers, die meer begeerigh naer bloed als geldt waren, spaerden niemand in het leven. Onder de strandende Galeyen, was oock die van Gianettino Doria, die zijnde naerder aen het Keyserlijcke Leger geland, te eerder door sijn Majesteyt by gestaen konde werden, die terstont, om het woeden der vyandlijcke Mooren en Arabiers te stutten, eenige troepen Italianen daer heen schickte, die desen braven Jongelinck, met het grootste deel der sijnen, behoeden.

Veertien Galeyen bleven op dese wijse,

se, elf van den Prins *Doria*, en de andere van Antonio Doria, van die van Napels en Spangien van de groote Scheepen, begrooten sommige het gebleven getal, op tseſtigh, andere op hondert en vijftigh, soo Scheepen, als Caravellen en Squarciapinen, welck ellendig schouspel een schrick voor de tegenwoordigen, en grouwel voor de nabedenckende verstreckte. Wy konnen niet anders, als dit jammer stucks gewijse voorstellen, laetende andere met meerder uytbreydinge het selve afschilderen.

Groote schade der Christenen.

Des nachts scheen het of de wind een weynigh gingh leggen; soo dat de verstroyde Galeyen te met, d'een voor d'ander nae, weder aen de Kust quamen, daerse geleghen hadden, evenwel des anderen daeghs tegen den avond verhief sich de wind wederom, waer over de Prins *Doria* aenhield, dat men sich nae Capo Matafuso, als zijnde veyliger, en niet soo klipachtigen verblijf sou begeven, het welcke van den Keyser, (als mede datter geen meer voorraed en leeftocht in het Leger was, soodanigh dat het volck, noch den dagh te vooren, noch die tegenwoordige, geen broodt over hun hart hadt gehad) aengemerckt zijnde, besloot sijn Majesteyt oock op te breecken, marcherende alsoo, noch dien selven dagh, met het heyr, ses mijlen weeghs. Hy hadt het selfde in goede ordere geschickt, om datse de vyanden altoos van achteren en van ter zijden hadden; die, aengesien de goede standt van het Leger, de moedt niet vonden het selve sterck aen te tasten, evenwel gingh het soo even niet toe, of daer wierden al eenige van de Barbaren dood geslaeghen, die ter oorsaeck van hun swackheyt niet voort mochten; en seecker het was geen wonder, dewijl sy die twee dagen gedrongen waren, sich met wortelen van Dadel boomen, diese Palmette noemden, en paerden vlees, te onderhouden.

Aftocht van den Keyser.

Groote hongersnoot der Christenen.

Het Heyr quam dan dien dagh by een rivier, in het Moors Agaraz genoemt, die door den regen soo hoogh geworden was, dat het onmooghlijck waer die door te waeden, en alsoo om die oorsaeck, als om te sien of men uyt de Galeyen eenigen lijftocht konde krijgen, doch vergeefs bleef het Leger daer dien nacht leggen, alwaer vergaederende eenighe sprieten en masten van de geblevene Scheepen, maeckte men een bequame brugge, om des anderen daeghs daer over te trecken, soo dat sy eyndelijck, al voor heen van de volgende vyanden verlaten zijnde, nae noch twee legerplaetsen by de Galeyen quamen, daer sich het Heyr weder wat ververschte; en op den laetsten van October begost t' scheep te gaen, beveelende de Keyser (die sich op al den tocht seer lieflijck en troostelijck hadt gedragen, dewijl soo veel volcks geen plaets in de Galeyen vandt, al de Paerden, hoewel van goeden aerdt en achtinge, in de Zee te werpen, als willende liever sijn volck, als die beesten, hoe edel en lief sy hem waren, behouden. Hy verdeelde de Vloot met de troepen, d'een hier d'ander daer, d'een naer Napels, d'ander naer Lombardyen, Sardegne en elders, niet twijfelende of de Franschen, hoorende desen swaeren afbreuck, souden daer mede hun voordeel soecken te doen; hoewel het anders uytviel. Maer dese Scheepen, weer op nieuw door onweder aengetast, mosten noch meer ongeval en verlies uyt staen, onder welcke een met seven hondert Spangiaerden van de Zee in geswolgen wierdt.

Edelmoedigheyt des Keysers.

De Galeyen, by de welcke de Keyser was, quamen in de Haven van Bugia, en van daer ten laetsten in Spangie. De Prins *Doria* nam den wegh naer Italia. Paulus Jovius, en uyt hem Cesare Campana, verhaelt omtrent dese voorgaende ongevallen, een wonderlijck geval.

Twee Scheepen met Spangiaerts, wier-

wierden, beneffens anderen, op de kuſt van Algiers geworpen; het volck dat daer binnen was, begaf ſich aenſtondts aen landt, verhoopende hun leven ten minſten te bewaren, al moſtenſe ſlaven zijn; maer ſiende dat de Barbaren niet als bloedt ſochten, wierdt by hen een edelmoedigh beſluyt genomen. Sy ſlooten ſich te ſamen, en keerden met hun wapenen de aendringende vyanden af, en gingen ſoo, al vechtende tot voor de Poort van Algiers (want het Heyr was al opgebroocken) en deden aldaer Aſſan Aga aenſeggen, dat ſy waren gekomen om ſijn gevangens en ſlaeven te zijn, niet twijfelende, of hy die een Chriſten gebooren was, ſou niet toelaten, dat ſy door de woedende raſerny van Mooren en Arabiers verſcheurt ſouden worden, als die levende hem meerder voordeel konden toebrengen; en hier in warenſe niet bedrogen, vindende by dien verloochenden Chriſten, de goedtwilligheyt dieſe verhoopten, de ſlaverny voor een jammerlijcke dood.

Spangiaerden behouden edelmoedighlijck hun leven tegen de Barbaren.

De ſchaede of ellende die *Doria* hadt uytgeſtaen, wierdt hem korts door den Keyſer wel vergoedt, zijnde door den ſelven Protonotario van het Rijck van Napels gemaeckt. Daer nae haelde hy den Keyſer weder in Italie, uyt Spangien, door wiens laſt hy de Staet van Genua, tegen allen overval der Turcken, met vereyſchte beſettinge voorſagh; maer geen minder dienſt dede hy ſijn Majeſteyt daer, door het by brengen van den Graeve Auguſtijn Lando, tot de tſamenſweering die tegen Peter Luís, of Pietro Aloiſio, Baſtert van den Paus, voorgenomen, en in des ſelfs dood uytgevoert wierd, die wy hier voor by gaen, om dat door ons elders, wijdloopig daer van gehandelt is.

Doria voorſiet de Staet van Genua.

Treur-toneelen 2. deel.

Eenigen tijdt daer nae, hadt Dragut Rais (van de welcke in het byſonder geſproocken wordt) met loosheyt en geweld, de Stadt Africa ingenomen, waer door de Keyſer ſich bewoogen en genootſaeckt vandt, dien ſchaedelijcken beſitter weder te trachten daer van daen te helpen; terwijl al de weereldt Giannettin Doria beſchuldighde, die dien ſchadelijcke Zee-rover albereets in ſijn geweldt hebbende, hem voor een kleyn losgeld vry geſtelt had, gelijck hier voor verhaelt is, daer hy beter aen den nock van de Ree was opgehangen geweeſt, als zijnde bekent voor het hooft van al de Barbariſche Roovers, en den alderbitterſten vyandt der Chriſtenen. De Keyſer dan gaf laſt aen Jan de Vega, Onder-Koninck van Sicilie, en den Prins *Andrea Doria*, Opper-bevelhebber van deſen tocht, datſe met alle vaerdigheyt een groote macht ſouden by een verſaemelen, om dit werck te ondernemen. Menigte van ſoldaten en vrywillige liepen toe, uyt begeerte om elck hun byſondere, beneffens de algemeene belangen, hier omtrent voort te ſetten, en tegen deſe Barbaren roem en eer te behaelen, beneffens een treffelijcke buyt, die men wel wiſt, dat door hem, aldaer van alle kanten te ſamen was gebracht, behalven dat de ſelve Dragut, door groote beloften en vergeldingen, veel Kooplieden, en voornamentlijck de Joden die uyt Spangien en Portugael verdreven waren, aldaer gelockt hadt.

Keyſerlijke tocht naer de Stadt Africa.

Misſlagh van Giannettino Doria aengemerckt.

Andrea Doria dan bevorderde het toereden van de Vloot met allen yver, als Generael daer van te waeter (gelijck de Keyſer den Onder-Koninck van Sicilie, tot Generael te lande had geſtelt) invoegen de ſelve wel haeſt in ſtaet was om Zee te kieſen. En om dat Dragut gevreeſt werdt, als die, terwijl de Chriſten Vloot aen de kuſt van Barbaryen doende was, aen de andere zijde, aen de Zee-ſteden der Chriſtenen ſijn loosen boosheyt ſou konnen plegen, deed hy Bernardijn de Mendoça, Generael van de Spaenſche Galeyen, weeten, dat hy ſich met de ſelve, tot bewaringe van

de Rijcken van ſijn Heer, vaerdigh en in ordere ſou houden. Hy dan, hebbende dry Galeyen van den Hartogh van Florencen, vier van Maltha, en dry van den Paus, beneffens die van Napels en Sicilie, ontfangen, en alſoo een Vloot van vier en vijftigh wel-toebereyde Galeyen, by een gebracht, ſtack in het laetſte van Somermaent recht toe naer Barbaryen, en de Stadt Africa over, alwaer hy, naer dat hy de plaets verkent hadt, aenſtondts eenige Mooriſche Scheepen dede verbranden, waer op hy te raede wierdt eerſt Muniſtero, een plaets met een Caſteel, omtrent Africa, te bemachtigen, in de welcke Dragut een goedt ghetal Turcken hadt geleght, om den Chriſtenen van daer geduerighlijck te quellen, gelijck oock wel ſou geſchiedt zijn, indien de Rover, die toen buyten was, daer binnen waer geweeſt. De Stad wiert met weynigh moeyten gewonnen; maer ſiende dat het Slot meer moeyten ſtondt te koſten, alſoo ſich de Mooren en Turcken daer binnen leggende, dapperlijck verweerden, deed hy Garcia de Toledo, Generael van de Napelſche Galeyen, te lande gaen, die de Sterckte met elf ſtucken geſchuts dapperlijck beſchietende, ſich ſelven een breſſe tot den ſtorm maeckten, de welcke aengevoert, en van die van binnen een goede wijl treflijck tegen gehouden wiert, maer die eyndelijck te kort ſchietende, alle doot of gevangen bleven; hoewel niet ſonder verlies van de Chriſtenen, alſooder wel tſeſtigh van de braefſte mannen op de plaets bleven; behalven dat een ſtuck geſchuts, op een van de Galeyen komende te barſten, het Schip daer door ſplijtende, te gronde gingh, daer echter al het oorloghs gereedſchap en ſcheeps tuygh, beneffens het volck, van gebergt wierdt.

Doria komt voor Africa.

Muniſtro van de Chriſtenen gewonnen.

Daer op begeven ſich de Chriſtenen naer Africa, na dat ſich *Doria*, weder tot la Goletta van Oorloghs voorraed voorſien, en ander volck van Napels en Sicilia, daer het geduriglijck verſaemelt wierdt, ontboden had. Tot deſe nieuwe voorraed, waren eenige dagen van nooden, waer door de Turcken binnen Africa tijdt kregen, ſich ſelven beter te verſtercken, de beſetting te vergrooten, en voorts wat hen tot tegenſtant meer noodigh was, te berſorgen; het welcke overwinninge van de plaets te lanckſamer en ſwaerder maeckte; behalven dat Dragut daer door ghelegentheyt kreegh, de Zee-kuſt van Italie niet weynigh te ontveyligen, berovende en brandende verſcheydene onſtercke plaetſen, en over al de Kooplieden groote ſchade toebrengende, om daer door de Chriſtenen van het belegh af te trecken, terwijl Bernardijn de Mendoça genoegh te doen vant, om de kuſt van Spangien te verſeeckeren. Majorca, Corſica en Elba, hadden oock niet weynigh van deſen Rover te lijden, ſonder dat *Doria*, door al deſen overlaſt bewogen wierdt, ſijn belegh op te breecken, achtende het een onnutte ſaeck te zijn, deſen Soomer, met Dragut achter aen te loopen, door te brengen.

Africa belegert.

Zijnde dan de Chriſten macht wel voorſien voor Africa gekomen, en door Vega en andere Overſten de gelegentheyt van de plaets wel verkent, vielen over het aentaſten van de ſelve verſcheydene meyningen. Het was nu ſoo met de plaets gelegen; ſy lagh op een tongh, of lange ſmalle uythoeck van het landt van Barbarye, recht tegen Sicilie over, dat haer aen het noorden lagh, naer het ooſten ſiet, ſy naer het Eylandt Maltha en de Gerbi, zijnde van dry zijden door de Zee beſpoelt, blijvende de eene ſlechts overigh om van het land beſprongen te werden; niet meer als twee zijden ſtonden open voor vyandtlijck geweldt ter Zee, zijnde noch die toegangen ſeer enge, en noch ſoo ondiep, dat middelmaetige Scheepen daer niet vlooten

Haer gelegentheyt.

ten konden; invoegen het vermeesteren van de plaets swaerder geoordeelt wierdt, als men sich voor heen hadt ingebeeld. De mueren die tegen het vaste landt aen stonden, oordeelde men genoegsaem met vijf Toorens, even wijd van een staende, en met een Ravellijn, op een hooge plaets, en sich in een punt verde uytsteeckende, voorsien.

Beradingh over het aentasten van de plaets.

De swarigheyt dan ontstond, van wat zijde men sou aenvangen de Stadt te bespringen; want van de Zee-kant die te vermeesteren, scheen een onmooglijcke saeck te zijn, alsoo men daer niet konde naerderen om yets uyt te voeren, als alleen met eenige weynige Galeyen: van de land zijde wilden dan eenige dat men het sou aenvangen, en dat men eerst het Ravellijn, door het welcke sy meest beschadigt wierden, sou sien te vermeesteren, en dat men van daer den storm sou konnen aenvangen, indien men in de Cortijne een bresse konde maecken. Andere daer teghen wilden dat het de kortste wegh ware een opening ten eersten in de muer van de Cortijne te maken, en sich van ter zijden met eenige traverssen te verseeckeren, zijnde tegen krijghs gebruyck, een plaets daerse op het alodersterckte is, aen te tasten, maer dat men in tegendeel van de swackste kant beginnen moet; uyt vrese dat het krijghsvolck, door te veel moeyten en tegenstant, in moedt en dapperheyt afneemt.

Met dit besluyt wierden de Batteryen opgerecht, zijnde de Vloot seer wel van geschut voorsien, en begost men de muren hart en geweldigh te beschieten, van den ochtend tot den avond toe; maer men vand die oude muer vry vaster en stercker als men gemeent hadt; invoegen wanneer men de bresse beschoude, de selve geensints genoeghsaem tot den storm bevonden wierd, hoewel de troepen daer al gereed toe stonden, men die voor als noch schorten most, en voor soo veel men oock onder dies niet hadt naegelaten het Ravellijn mede dapper te beschieten, soo dat de verweerders sich swaerlijck daer meer van dienen konden; en de Spangiaerden nu al tot aen de Trencheen gevordert waeren, dacht men dat men van daer het bespringen bequamer sou mogen aenvangen. Men hadt daer toe het geschut van de eerste post wegh genomen, oordeelende dat het selfde aldaer vruchteloos was, blijvende de hoop van dese laetsten aenvangh vast gestelt; tot het welcke de Generaelen, niet meerder duchtende, als tot nadeel van hun eer en achtinge, de plaets te sullen moeten verlaten, hoewel onwilligh, mosten verstaen, beklagende sich met het voorige vruchteloos beschieten van de muer, soo veel ammunitie en oorloghs voorraedt, daerse niet overdaedigh van voorsien waren, gespilt te hebben. Om dit dan te sparen, besloot men het Ravellijn met ladders te beklimmen, helpende het selfde bestaen door een afleydinge van de Zee-kant, en het beschieten van de Stad uyt de Galleyen, ten minsten om schrick te veroorsaecken.

De Spangiaerden dan, van het Regiment van Sicilie, vingen aen het Ravellijn met groote moedigheydt te beklimmen, daerse op geraeckten, en souden voortgegaen hebben, indien de Galeyen de behoorlijcke afleydinghe wel hadden gedaen, invoegen de macht der Turcken sich hier te veyligher by een treckende, de doorghedrongen weder met seer groot verlies te rugge gedreven wierden, het welcke den Christenen geen kleyne verslagentheyt toebracht, voornamentlijck de Generalen, als die nu geen gemackelijcken wegh meer saegen, om met veel eer daer af te komen, invoegen sy sich tot een belegh van weynig hoop sagen gebracht; waer by quam de tweedracht tusschen de Generaelen, willende een ieder van de selve sijn eygen

Vergeefs geweld der Christenen.

gen krachten, naer sijn sin gebruycken, daer de saeck wel eendracht der gemoederen, en versamelingh van krachten vereyschte.

Het Krijgsvolck begost oock te mangelen door de geduerigheyt van het strijden, en den harden teghenstandt der Mooren en Turcken, de oorloghs en lijfs voorraedt te samen begost te ontbreecken, alsoo men geen ander als uyt Sicilie konde krijgen, het welcke met al de vereyschte spoet, niet wel konde te wege gebracht worden; men nam dan een besluyt om Marcus Centurioni om nieuw volck naer Genua te senden, die oock op tien Galeyen, twaelf hondert Spaensche voetknechten, van den bestierder van Milanen, en eenigh voorraedt van Genua, en den Hartogh van Florencen te rugghe bracht, door het welcke het Heyr eenighsints herstelt en gemoedigt wierd, om weder op een nieu de vyanden aen te tasten, wanneer men door een Moor tijdingh bequam, dat Dragut, na dat hy met sijn Rovers alles afgeloopen en afgevaeren hadt, door gebreck van voorraed was gedwongen geweest, naer Barbarye te keeren, alwaer hy sijn volck verdeelde, hoope hebbende van de landtzijde de belegerde Stadt te sullen konnen ontsetten, tot welcken eynde hy door mildtdadigheyt veel Moren op sijn zijde gekregen, en een groote menighte van de selve in de wapenen gebracht hadt, met de welcke, en seven hondert Turcken, hem dacht yets daer omtrent te konnen aenvangen. En in der daet, hy taste de Christenen soo dapperlijck aen, dat, zijnde de besettelingen, op een selfde tijdt mede uytgevallen, sy genoegh te doen vanden hem te wederstaen, en te verhinderen door te breecken; maer eyndelijck wierd hy gedwongen, met verlies van veel dooden en gequetsten af te trecken, latende de overwinnende Christenen mede geen kleyn gevoelen van dit treffen, als zijnde mede veel van hunner zijde ghebleven, onder de welcke oock Ferdinando de Toledo, mede is geweest.

Staet van het Christen Heyr.

Dragut soeckt de Stadt te vergeefs te ontsetten.

Zijnde de staet van het Christen Leger, op dese wijse in een beteren stand gestelt, te meer om dat naer sijn aftocht Dragut sich t'eenemael naer Gerbe begeven hadt, om aldaer het vernietigen van sijn Roof-nest af te wachten, beslooten de Hoofden van het selfde alles op te setten en te wagen, om eens een eynde van dit belegh te maecken, sonder de onghelegentheden van de aenstaende naer-tijdt te verwachten die hen in die gewesten, in gevaer souden stellen, van de Vloot te verliesen. Sy dan rechten dry Batteryen op, twee van de Landzijde, en een van de Zeekant, met een werck-tuygh dat seer wel verstaen was, zijnde van swaere balcken, en gestooten aerde te samen gehecht, voorsien, en op het hol van twee Galeyen geplant, bequaem om verscheyde stucken geschuts te dragen.

Dit gevaerte, van de Zee-kant aen de muer gebracht zijnde, deedt een wonderlijcke werckinge, veel meer als men oyt van die aen de landtzijde sagh doen, om dat men door 't gebruyck de swackheyt van de plaets beter hadt leeren kennen. Op den tienden dan van Herfstmaend 1550, begaf men sich, met groote moedigheydt, tot den algemeenen storm, en dat in seer goede ordere, aen alle dry de plaetsen; en seeckerlijck de Christenen hadden al hun moed en dapperheyt wel van nooden, soodanig was de tegenstand, diese by die van binnen vonden, konnende niet sonder groot verlies aen beyde de zijden, noch anders als over een bergh van dooden, soo Christenen als Mooren, den wegh nae de Stadt baenen, die sich eerst aen de Zee-kant op dede, daer sich de Muer het alderswackste bevandt, en het geschut derhalven haest een wijde opening maeckte. Handt aen handt wierdt daer-

ge-

gevochten, tot dat ſich eyndelijck veel van de verweerders te rugge begaeven, om in het Ravellijn, de laetſte proeve, onder hun hooft, een dapper en ervaren Turck, uyt te ſtaen, welcks beſchermingh ſy, niet als met het leven, hebben gelaten. De Chriſtenen eyndelijck alles te boven gekomen zijnde, ontſtont 'er een ſchrickelijcke moort, ſtrijdende een yeder tot ſijn laetſten adem toe, en doodende d'overwinnaer al wat hem voorquam; grooten buyt van gevangens viel'er meer als van goederen en rijckdommen, daer ſich de overwinnaer niet weynigh in bedrogen vand, alſoo de ſelve daer vry een groote ſchat meende te vinden, maer ter oorſaeck van het dralen der Chriſtenen, eerſe het belegh ondernamen, hadden de Turcken tijds genoeg gehadt om de ſelve van daer te lichten, al was'er al vry wat in geweeſt.

Africa ſtormenderhand verovert.

De gevangens, tot ſeven duyſent in 't getal, wierden meeſt na Sicilie gevoert, daer mannen, vrouwen en kinderen verkocht wierden, de bequaemſte en ſterkſte om te arbeyden, dienden om de Galeyen te voorſien, eenige Chriſtenen die van deſe Rovers aldaer gebracht waren, wierden oock verloſt, hoewel die nauwelijcks hondert in het getal waren, zijnde al door de Turcken, een groot deel van de ſelve, ſtaende het belegh, om ſich van de onnutte monden te vryen, om den hals gebracht, of voor den aenvang vervoert. d'Onder-Koninck Vega deedt de neer-geſchooten muer weder herſtellen, de Stadt voor eenigen tijdt van voorraedt verſorgen, en leyde een Spaenſche beſettingh daer binnen. Maer terwijl ſich de Vloot aldaer ophield, tot dat de Sterckte weder volkomentlijck opgemaeckt was, wierdt de ſelve door een geweldige ſtorm beloopen, die vier dagen langh duerende, die in groot gevaer bracht; eyndelijck lichte men het ancker, en een yeder begaf ſich heenen, daer hy te huys behoorde; brengende over al, en voornamentlijck in Italia, over deſe brave overwinning, een groote blijdtſchap mede.

Maer niet altoos wil het oorloghsgeluck dienen, en ſoo braeven oorloghsman wordt nergens gevonden, die het niet wel eens tegen loopt. En in der daet ſoo veel braeve daeden, mochten wel eens of tweemael tegenloopen, ophaelen. *Doria* had Alla Spetia het Duytſche voetvolck van Madrucci, op veertigh Galeyen ingenomen, en hoewel hy wel wiſt dat ſich de Turckſche Vloot in die Zeen ophieldt, verhoopte hy evenwel de ſelve of aen Gaetta, of in eenige andere nabuerige plaetſe, te ſullen konnen doen landen; maer zijnde het nacht geworden, en hy, vermits ſijn ouderdom niet langer om hoogh op de Campanje konnende blijven, hadt laſt gegeven, dat men het van het Eylant van Ponza af houden ſou, maer de Galeyen wierden, of door de ſtroom, of door de onvoorſichtigheyt der Stuerluyden, ſoo dicht na de plaets, daer de Turcken lagen, gedreven, dat die hen eerder op den hals quamen, eerſe ſich ter deegen tot den ſtrijd vervaerdigen konden. *Doria* derhalven gaf laſt, dat men ſich, om bequamelijck te wijcken, ſou ſchicken, maer onder het ſelve bleef een Galey in de loop, gelijck noch andere ſes dien geheelen nacht, en de helft van den volgenden dagh vervolgt, en van de Turcken, beneffens ſeven hondert Duytſchers, en den Colonel, genomen wierden. *Doria* begaf ſich met de reſt naer Genua, lijdende noch daer en boven ongeval by Sardegna, het geen hem eenige daegen verblijfs tot Genua koſte, om aldaer ſijn Scheepen weder te laten verkalefateren, eer hy ſich weder klaer bevand, om de Duytſchers op nieuw ingeſcheept, behouden tot Napels te brengen. Maer hebbende op deſen tocht vernomen dat de Seneſen hun Leger voor Orbitello hadden

Doria van de Turcken op de vlucht gedreven.

hadden geslagen, daer sich eenige troepen Spangiaerden hadden binnen begeven, deed hy eenige Compagnien Spangiaerden, die hy mede op de Galeyen had, beneffens Geschut en Oorloghs gereetschap aldaer landen, en dwongh alsoo de Senesen het belegh op te breecken, als niet siende een soo wel versorghde plaets te bemachtigen.

Orbitello van *Doria* ontset.

Omtrent dees tijdt ondernaemen de Franschen, gesterckt met de Turcken, hun tocht op Corsica, alwaer sy met groote vaerdigheyt, binnen korten tijd, de plaets Sanfirense, beneffens Sanbonifacio, een seer gewichtighe Stercke, bemachtighden, en dat door loosheyt van desen landtaert, en schelmery van een Corso, die zijnde van Genua van de heerschappy gesonden, met last aen de Hoofden van de besettinge, dat sy het moedighlijck souden uythouden, alsoo sy seeckerlijck hulp te wachten hadden, sich by de Franschen bekent maekte, die sijn brieven vervalschende, in de plaets van het voorseyde, daer in voegden, dat sy sich met den vyandt op de beste wijse souden sien te verdraegen, om het volck te spaeren, dewijl'er voor als doe geen middel voor handen was, om hen te konnen ontsetten.

Sanfirenzo op Corsica en voorts het Eylandt van de Franschen gewonnen.

Op dese wijse dan die stercke plaets bemachtigt hebbende, viel het hen niet swaer die andere van dit Eylandt te vermeesteren, behalven la Bastia en Calvi, welcke plaetsen sy aenvingen te belegeren, hebbende daer toe genoeghsaem geschut en volck van Marsilie ontbooden, met het welcke sy oock Sanfiorenza en Ajazzo merckelijck voorsagen, als mede seer versterckten, gebruyckende daer toe de hulp der boeren, diese tot gehoorsaemheyt der Franschen seer gewilligh vonden, voornamentlijck die geene die met eenen Sanpiero, bitter vyandt van de Genousen, met de Fransche vloot over gekomen waren.

De Franschen in dese tocht met de Turcken, als geseght is, versterckt zijnde, hadden de selve op het veroveren van Sanbonifatio, op dat sy dit niet plonderen souden, twintig duysent ducaten belooft; maer vindende geen middel om dat geldt soo haest op te brenghen, nam Dragut, Hooft van de Barbaren, eenige stucken geschuts, met de beste meubelen die hy krijgen konde, in betaelingh wegh, houdende oock eenige aensienlijcke Franschen voor de rest der penningen, als gijselaers op sijn Vloot; met de welcke hy naer de Levant heen voer, na dat hy eenige schaede in Sardegne en noch meerder aen de stroom van Puglia gedaen had, (alwaer in Vieste gebeurde het geen Costo verhaelt, namentlijck, dat een Edele Jonckvrouw, om niet een snoode roof voor de Turcken te sijn, hebbende langh te vergeefs haer broeders gebeden, haer te willen dooden; sich selven van boven neder de mueren af wierp) en rijck van roof en buyt tot Constantinopolen aenquam.

Verwonderlijcke daet van een Edel Juffer.

De Prins *Doria* nu en de staet van Genua groot gevoelen van dit swaer verlies hebbende, maeckten terstont alle mooglijcke toestel, om het verloorene weder te krijghen, meer misnoeght ondertusschen op het volck van dat Eylandt, het welcke tegen het Officio van S[t]. Georgio aen het welcke Corsica behoorde, opgestaen was, als tegen de Franschen selve, dewelcke om dese hitte der Genuesen te doen verflauwen, Gesanten naer Genua sonden, om deselve Heerschappen te doen weeten, dat sy vaerdigh waeren hen weder in het besit van het Eylandt te stellen, indiense genegen waeren, sich met den Koninck van Vranckrijck te verbinden, of ten minsten hem voor hun vrient erkennennende, hem by gelegentheyt toegangh in hun haevens, en alsoo eenige teeckenen van de volkomen verbintenis, die voor heen tusschen hen was geweest, wilden geven: maer dese Heeren wel ken-

Genouesen rusten toe om Corsica weder te winnen.

Bedriegliickheyt der Franschen.

kennende der Franschen bedrieghlijckheyt, en de Keysers gesinde aldaer noch te veel vermogende (behalven de versche gramschap, over de ontfangene verongelijckingh, tegen henlieden) stieten alle bewegingen, die daer toe mochten strecken om verre, en gingen met hun wapenrustingh voort, nemende veel volcks te voet en te paerde aen, en gevende het ampt van Generael van de Vloot aen *Doria*, en dat van Veltmeester Generael Ludowijck Vistarini, tot Generael van het heyr te lande wiert Augustijn Spinola verkooren. Sy ontbooden oock tot hun Soldye, met duysent Toscaensche voetknechten, den vermaerden Chiappin Vitelli, als toen in dienst van den groot Hartogh van Toscanen, trachtende also in alle gelegentheyt niet alleen de menichte maer oock de bequaemheyt en ondervindinge van hun Krijghsvolck te hebben. De Keyser boot twee duysent Spangiaerden en so veel duytsche knechten, alle te vooren betaelt, aen, en de Hartogh van Florencen, gaf vier wel toe gemaeckte, en voor vier maenden besorghde Galeyen, met twee hondert paerden onder vier Capiteynen, die alle met groote spoet by een gebracht wierden.

Doria wort Generael van Genua.

In de maent van November wiert alles ingescheept en in Corsica over gevoert, daer men sich ten eersten in staet stelde om Sanfiorenza te herwinnen, het welcke hen evenwel soo gemackelijck niet viel, of dit loopende Jaer van vijftien hondert drie en vijftigh liep daer rijckelijck mede heen.

Sanfiorenza belegert.

Daer binnen lagh Jordaen Orsino en den Heer de Valeron, met meer als duysent Italiaensche voet-knechten en Gasconnen, en hoewel de aenbegonnen vestinghen, noch niet voltrocken waren, wierdense evenwel in spoet voltrocken, en soo wel opghemaeckt als mooghlijck was, terwijl Orsino toonde, dat sijn oude dapper- en naerstigheydt hem noch niet ontgaen waren. De Heer de Termes stelde sich oock omtrent Sanfiorenza, die door het aennaerderen van de Genouesche oorlogs macht, sich gedwongen vandt het belegh van Calvi op te breecken, dat sich nu in staet, van sich te moeten overgeven, bevandt. Maer oordeelende de Genouesen, dat het hen voordeeliger was, het beleg van Sanfiorenza van Zee- en landt-zijde te gelijck voort te setten, wel wetende dat de plaets slechtelijck met leeftocht voorsien was, als sich in het gevaer van een Veldtslagh, tegen een dapper oorloghs volck, dat van braeve Oversten gecommandeert en aengevoert wierd, te stellen, voeghden se sich om sich wel te begraeven, en al de toegangen van toevoer te sluyten, waer toe hen de twee hondert paerden van den Hartogh van Florencen, dewijl de Franschen geen Ruytery hadden, om het land vryelijck af te loopen, en al de ondernemingen van den vyandt te verydelen, niet weynigh te pas quamen, waer over oock eenige braeve schermutselen voor vielen; terwijl de eene trachten volck in de belegerde plaets te werpen, en die met voorraedt te voorsien, en de andere het selve te verhinderen; eyndelijck, en dat niet voor het laetste van de volgende maent van February, alsoo dat Orsino noch de Heer de Valeron, de plaets langer saegen te beschermen, om dat een quade en besmettelijcke sieckte hun volk hevigh begost aen te tasten. De Genouesen dan versterckten hun gewonnen plaetsen, en, dewijl het beloofde bystant van den Keyser, niet aenquam, oock de troepen onder Chiappin Vitelli, van den Hartogh weder te huys ontbooden wierden, beslooten het vervolgh tot naerder ghelegentheydt uyt te stellen.

Doria doet het belegh van Calvi opbreecken.

Sanfiorenza gewonnen.

Maer wy moeten van desen braven Oorloghs man een eynde maecken, dewijl de doodt een eynde van sijn leven, maeckte, die eenige weynige jaren daer

na,

na, namentlijck op het eynde van het Jaer 1560 (sonder, zedert dese laetste dingen, ter oorsaeck van sijn hoogen ouderdom, veel meer van belangh uyt te rechten) op den 25. van November, tot Genua, oudt vier en tnegentigh Jaren min vijf dagen, seer stil en Christelijck gestorven is. En hoewel hy in sijn uytterste wille begeert had, dat men hem (gelijck geschiede) by nacht, en sonder statie sou begraven, wilde evenwel de Staet van Genua niet lijden, dat sulck een treffelijck Burger, niet eenige plichten, die hem sijn groote verdiensten hadden waerdigh gemaeckt, sou ontfangen; en alsoo zijnde sijn Neve Giovan Andrea, (die hy tot sijn voornaemste Erve, soo wel van sijn eer en roem, als van sijn middelen, hadt gestelt, die sich tot dien tijdt met sijn Vloot in Barbarye hadt opghehouden) weder te huys gekomen, heeft hem de selve Staet een treffelijcke uyt-vaert, als een Vader van het Vaderland doen hebben, laetende geen soorten van eere na, door de welcke de selve haer danckbaerheyt, aen sulck en waerdigh voorstander, konde betoonen. En het schijnt dat de Hemel selve, soo grooten verlies dese Republijck heeft willen voorseggen, nademael korts voor sijn doodt, de selve in sulcke vreeslijcke stormwinden is uytgeborsten, dat boomen uyt de aerde, huysen om verre geruckt, en swaere gewichten seer verre van hun plaets vervoert wierden, en weder nedervallende, veel menschen en beesten verpletterden. Ongevallen, die meer als eenmael de Lijcken der groote Mannen vergeselschapt hebben.

Doodt van den Prins *Andrea Doria.*

Sijn uytterste wille.

Eer hem aengedaen.

'tLEE-

HORUSCE en HAREADEN BARBAROSSA
Koninghe van Tunis en Algiers en opper Zee vooghde

.I. Lux Fecit

'tLEEVEN en DADEN

VAN

HORUSCE en HAREADEN

BARBAROSSA,

Koningen van Tunis en Algiers.

INHOUD.

G*Eboorte van* Horusce *en* Hareaden. *Hun eerste rovery.* Horusce *bestrijd de Mimiden. Maeckt sich meester van Algiers en Carcenna. Beschrijvingh van Carcenna. Tast Bugia aen. Verliest sijn rechterhandt. Sijn overwinningen op de Spangiaerden. Verdrijft den Koninck van Tremisen. Wordt dood geslagen* Hareaden *wordt Koninck van Algiers: Sijn ondernemingen te lande. Hy overwind Hugo de Moncada. En Portondo. Slaet Andrea Doria. Gesantschap van Solyman aen hem. Beweeghredenen van Solyman Vertreck van* Hareaden Barbarossa *nae Constantinopolen. Sijn uytvoeringen onderwegen. En ontfangenis aon het Hof. Afgunst tegens hem. Sijn vertreck nae Syrie. Keert met gunst van Hibraim weder naer de Poort. Aenspraeck van* Hareaden *aen den Grooten Heer.* Hareaden *wordt Opper-Zeevooght van den Grooten Heer. Sijn aentocht met sijn Vloot. Sijn geweldt op Italie. Beleeftheyt van* Hareaden. *Fondi van de Turcken bemachtight. Handel der selver aldaer. Als mede tot Tarracina. Schrick tot Roma.* Barbarossa *steeckt naer Africa over. Aenmerckinge op de standt van het Rijck van Tunis. Beschrijvingh der Mimiden. Lentigesia Moeder van Muly-Assen. Brengt bedriegh-*

M *lijck*

lijck het Rijck op Muly-Assen. Wreetheyt van Muly-Assen tegen sijne Broeders. Vlucht van Muly-Roscet en sijn Broeder. Bitterheyt van Muly-Assen tegen sijn Vaders vrienden. Oorlogh van Muly-Assen tegen Messchines. Van Muly-Roscet tegen Muly-Assen. Veldtslagh voor Tunis tusschen Muly-Assen en Roscet. Nederlaegh van Muly-Assen. Droeve verwoestinge. Aenkomst van Barbarossa *tot Biserta. Uyttocht van* Barbarossa. *Staet van Tunis. Vlucht van Muly-Assen. Afval der Tunetanen. Intrede van* Barbarossa *binnen Tunis. Bedrogh gemerckt. En beroerte daer door ontstaen. Harden strijd tusschen de Tunetanen en Turcken. De Tunetanen van de Turcken geslaegen. Vrede tusschen de Tunetanen en* Hareaden *getroffen. Gespreck tusschen* Barbarossa *en de Tunetanen. Die sich de Regeringh van Tunis verseeckert. En de afvallige Steden bemachtight. Muly-Assen versoeckt hulp by den Keyser. Die sich ten oorlogh tegen* Barbarossa *vervaerdight. Treffelijcke toerustinge. Komst van den Keyser in Africa. Staet der Tunetanen. Gramme wreetheyt van* Barbarossa. *Aenspraeck van* Barbarossa. *Gelegentheyt van Goletta. Het landen der Christenen. Verwoedheyt der Mimidiers. Jeronymo Spinola gedood. De Prins van Sarno geslagen en gedood Spaensche geslagen. Hard gevecht. Diego d'Avila geschooten. Ongemacken van 's Keysers Leger. Besluyt Goletta met geweld aen te tasten. Ordere daer toe bestelt. Goletta beschooten en bestormt. Wordt van den Keyser verovert. Bedencken van* Hareaden. *Muly-Assen komt by den Keyser. Sijn beschrijvingh Sijn aenspraeck. Verstandigheyt van Muly-Assen. Hardt treffen tusschen de Christenen en de Turcken. Groote dapperheydt van den Keyser. Superstitieuse aentocht. Raedt om te vertrecken van den Keyser wederleyt. Des Keysers voornemen om te slaen. Sijn slagh ordere. Onorder door dorst. Slagh ordere van* Barbarossa. *Aenvangh van den strijdt. Dapperheyt van Ferdinand Gonzaga. Vlucht van* Barbarossa. *Wreedt besluyt van* Babarossa *door Sinan ontraeden. Wonderbaere verlossingh der Christen slaeven. Die sich meester van het Slot maecken. Vlucht van* Barbarossa. *De*

Keyser

Keyser word meester van Tunis. Beklaeghlijck verlies van Muly-Assen. Barbarossa *komt tot Hippona. Haydin sterft van schierlijck drincken. Aenkomst van* Hareaden *tot Algiers. Muly-Assen in het Rijck herstelt. Vertreck des Keysers naer Europa.* Barbarossa *by den Grooten Heer ontfangen. Toerustinge der Christenen en Turcken.* Barbarossa *voor Canea afgewesen. Vervoegingh der Venetiaensche met de Keysersche Zee-macht.* Barbarossa *by Prevesa. Beraedingh om de Turcken aen te tasten. Macht der Christenen. Naerderen der vyanden. Stilte ontstaen hindert de Christenen. Aenvangh van het gevecht. Figueroa gevangen, door het verloochenen van sijn soon verlost. Vlucht van Doria. Moedigheyt van* Barbarossa. *Die schipbreuck lijdt. Nieuwe tocht van* Barbarossa. *Die voor Castel novo komt. Belegh van Castel novo. Dat ingenomen wordt. Groote nederlaegh der Christenen. Dood van Sarmiento Nieuwe onlusten tusschen den Keyser en Vranckrijck. Brief van Solyman aen den Koninck van Vranckrijck* Barbarossa *treckt tot bystand van de Franschen. Wind en verbrand Reggio. Trouwt de dochter van Diego Gaetano.* Barbarossa *by Ostia Word tot Marseille onthaelt. Recht van de Kroon van Vranckrijck op Nizza. Aentocht om Nizza te belegeren. Belegeringh van Nizza. Beschrijvingh der Stadt. Nizza bestormt. En overgegeven. Het Slot beschooten. Schempen van* Barbarossa *tegen de Franschen. Aftocht der Turcken en Franschen van het Slot. Gelegentheyt van de vyanden aen te doen van* Barbarossa *wederhouden. Beschuldigingh tegen* Barbarossa. *Van hem wederleght. De Turcksche vloot wordt na huys gesonden. Verrichtinge van* Barbarossa *op sijn te huys reyse. Sijn aenkomst tot Constantinopolen. Sijn sieckte. En dood.*

WY stellen den Leezer hier eyndelijck dese twee dappere Gebroeders voor, van de welcke men magh seggen, dat noyt de Grieksche of Romeynsche Overwinnaers, met al hun veroveren van Koninckrijcken en Landen oyt hebben te wege gebracht, dat dese te wege gebracht hebben: voornamentlijck *Haradin*, of *Hareaden*, die door sijn dapperheydt en kloeck beleydt, twee Koninckrijcken,

 als

als dat van Algiers en Tunis, hoewel *Horusce* de grondslagh van het eene eerst heeft gelegt, verkregen heeft. Wy sullen, sonder meer van hen voor af te seggen, tot hun geschiedenissen en daden voortgaen, en den Leezer sijn oordeel vry laten.

De Franschen, gewoon door dartele vonden, een verderffelijcke vermenginge van waerheyt en versierselen te maecken, hebben van hunne oorspronk en afkomst aerdigh genoegh, en met smaeckelijcke omstandigheden geschreven; maer of wy wel by gelegentheydt van eenige galanteryen, of sinnelijckheden, ons daer van gedient hebben, achten wy evenwel de besetheyt van deftige geschichten te ontsacchelijck, om ons daer omtrent, met dingen te behelpen, die meer aerdigheyt als waerheyt hebben. Wy sullen ons dan houden by de getuygenis van de Historien.

Geboorte van *Horusce* en *Hareaden*.

Dese twee Broeders zijn in het Eyland Lesbos, van een Grieckſch Vader, maer die de Leere van Mahomet volghde en toegedaen was, voortgekomen. Sy nu manbaer geworden zijnde, en niet konnende te huys by hun geringe Ouders, de armoede en slechten staet langer verdragen, maecken een Galeye te krijgen, en beveelen al hunne hoope aen de Zee, voegende sich by den grooten Zee-rover Camali, om met hem hun geluck en ongeluck gemeen te maeken, onder desen rover *Horusce*, die de oudste van hun beyden, en derhalven in het hooghste gesagh was, beneffens *Hareaden*, met veel buyt, slaeven, en Scheepen verrijckt zijnde, soeckt eenige andere rovers op sijn zijde te krijgen, en begeeft sich soo rovende naer Mauritanie of Barbaryen.

Hun eerste rovery.

Op dien tijdt was de Koninck van Algiers met sijn broeder, over de besittingh van het Rijck, in geschil, van de welcke dese de Mimidische ruyters, die men Arabiers noemt, op de handt gekregen heeft; maer de broeder, de Koninck, door de aenkomst van *Horusce*, de gelegentheyt waernemende, handelt met dese voor een stuck geldts, dat hy de bescherminge van hem en sijn Rijck wilde ondernemen, gelijck oock de selve, in weynigh daegen, door sijn busschieters, de Mimiden, die voor de roers seer vervaert zijn, soo dapperen tegenstand bewesen heeft, dat de Turcksche naem, soo de Mimiden als de Mooren, t'eenemael verschrickelijck wierdt.

Horusce bestrijd de Mimidiers.

Dit aldus uyt gevoert hebbende, gelijck hy kloeck van verstand, sterck van lichaem, en seer begeerigh tot heerschen was, bemerckte hy haest dat de Mooren van sich selfs onweerbaer en slechte oorloghs mannen, onkundigh in krijghskonsten, veranderlijck van aerd, en onderlingh twistgierigh zijnde, lichtelijck door partyschap, t'ondergebracht souden konnen worden. De Mimiden waren een volck sonder vaste besittingen, en onder sich tweedrachtigh, die konden met weynigh moeyten getrocken, of indien sy weygerig waren, met kleyne tegenstandt, wederhouden worden. Door dese aenmerckinge aengedreven, breeckt hy schierlijck sijn trouwe, en wordt, in de plaets van vriendt, vyand van den Koninck, helpt die geene, die hy docht sijn voornemen te konnen tegenstaen, aen een kant; en daer nae, hebbende dese wreedtheyt gebruyckt, sich tot mildadigheyt keerende, maeckt sich meester van het Rijck. Niet langh daer nae, heeft hy oock een nabuerigh Koninck van Carcenna, met bedrogh aengetast, en uyt sijn Rijck verdreven.

Maeckt sich meester van Algiers en Carcenna.

Dese plaets, die men meent wel eertijdts Julia Cæsarea genoemt geweest te zijn, is van Algiers tsestig duysent schreden, naer het Westen toe gelegen, hebbende een oude moelie, of uytsteeckend hooft aen de haven, en een overblijfsel van een treffelijcke waterleyding, eertijds van de Romeynen daer gemaeckt, als.

Beschrijvingh van Carcenna.

als oock verscheydene oude voetstappen van der selver mogentheydt. Van dese plaets, en van Algiers, ontveylighde hy de gantsche Zee met roveryen, latende oock niet nae, door sijne benden, het omleggende landt van Africa, gedurigh-lijck te berooven; verdeelende alsoo sijn Landt- en Zee-tochten, met sijn broeder *Hareaden*, datter noch te water noch te landt yets onvermoeyt vermocht te blijven.

Na soo veel gevolgh van saecken, op dat hy de landtpaelen van sijn Rijck te verder sou mogen uytbreyden, heeft hy oock Bugia met grooten toestel van wapenen aengetast; zijnde de Spangiaerden, die aldaer in besettingh laegen, tot de hooghste noot gebracht; en latende van sijn aenvangh niet af, voor dat hem de rechter hand, door een Canon schoot wegh genomen wierdt, welck verlies hy door een yseren hand, de welcke hy, aen den elleboogh vast gemaeckt zijnde, in veel voorvallen noch geluckighlijck gebruyckte, eenighsints goed gemaeckt heeft: want voor Algiers heeft hy Didaco Vera, met een sterck Leger, dat hy daer voor geslagen had, t'eenemael geslagen; en eenigen tijdt daer nae Hugo de Moncada, die de oude Spaensche troepen, uyt Italia overgebracht hadt, soo als hy sijn volck hadt geland, op een onbequame plaets, voor de Christenen, aengetast, naer hun Scheepen te rugge gedreven, en daer op een swaer onweder ontstaende, meest al de troepen, daer door aen die Kust gedreven, wredelijck om den hals gebracht, of gevangen, en op de Galeyen geset.

Tast Bugia aen.

Verliest sijn rechter handt.

Sijn overwinningen op de Spangiaerden.

Ten laetsten, vol van een ongematighde hoop, en door het gevolgh van soo veel ondernemingen stouter geworden zijnde, als hy den Koninck van Tremisen, een verwant en mede hulper van den Keyser Carel uyt sijn Rijck gedreven had, en nu Oran selve, als mede de groote haven, of Porto grande, die door Spaensche beset waeren, bestont aen te tasten, heeft hy soo der Christen als der Africanen wapenen tot sich gekeert: in welcken Oorlogh hy overwonnen, in de vlucht gedreven, van de Spaensche en Moorsche Ruytery, daer hy in eensame plaetsen gevloden was, achterhaelt, en met eenige van de sijne gedoot is; sijnde het geluck moede van hem verder te volgen. Sijn hooft wiert in Hispanie gesonden, aldaer op een lancie gesteecken, en om gedraegen, niet sonder groote vreught van het volck, voornamelijck, die aen de Zee kant woonden, en het aldermeest voor sijn roveryen te vresen hadden.

Verdrijft den Koninck van Tremisen.

Wordt dood geslagen.

Maer *Hareaden*, noch in moet noch dapperheyt minder als sijn broeder, heeft met toejuychen van het krijghsvolck het Rijck aengevaert; die nu niet alleen van het Rijck, maer oock dapperheden en krijghs listen van sijn broeder een erfgenaem geworden sijnde, oock sijns broeders bynaem van *Barbarossa* aengenomen hebbende, begost sijn gedachten nae de heerschappy van geheel Africa te laeten gaen; achtende het geene hy alreets meester was, te kleyn en te geringh voor sijn groote moedt.

Hareaden wordt Koninck van Algiers.

Hy dan begost sijn Waepenen uyt te breyden, en al de Mimiden en Mooren een schrick te zijn, nu bestandt en vrede met den eene, dan oorlogh met den ander voerende, vangende oock aen met een kloecke vloot de kusten van Sardeigne en de Eylanden Majorca en Minorca lastigh te vallen. Hy trock oock verscheydene andere Zeerovers op sijn zijde, en wiert alsoo tot een groote schrick voor al de nagebueren; zijnde in alles van sijn geluck ten hooghsten begunstight, Hamet den Mimidier, een Vorst van groote macht en moedt, en die hem seer vyandig was, heeft hy door lagen overvallen en gedoodt; drijvende oock den Koninck Benchades, de voornaemste onder de Koningen van Mimidia, in de

Sijn ondernemingen te lande.

woeſtijnen; als mede den Koninck Amida, wiens Rijck op de grenſen van Tremiſen gelegen was.

Ter Zee heeft hy oock ſijn ſaecken ſoodanigh uytghevoert, dat Hugo de Moncada, boven Sardeigne, by nacht door hem aengetaſt, overwonnen, en ſwaerlijck gewondt zijnde, met verlies van eenige Galeyen, ſwaerlijck het heeft konnen ontvluchten; gelijck oock Portondo, Spaenſch Overſte ter Zee, door hem ſijn Vloot ſchendighlijck afgeſlaegen, en met ſijn Soon, een dapper Jongelingh, gedood is. Door deſe genomene Scheepen en Galeyen, als mede eenige, ſoo Siciliaenſche en Napolitaenſche, als Venetiaenſche Scheepen, ſeer geſterckt zijnde, is hy ſoo verre gekomen, dat hy ſelfs Andrea Doria, van wie hier voor geſproocken is, by Carcenna, welcke plaets deſe ſoo dapperlijck overwonnen, als ſlechtelijck door trouwlooſe ſoldaten, verlooren heeft, met verlies van eenige ſchepen, tot groote droefheyt van de Genoueſen, te rugge gedreven heeft. Hy heeft oock de Sterckte by Algiers, op een rotſe gelegen, en nu eenighe jaren van de Spangiaerden bewaert zijnde, met groot geweldt aengetaſt, vermeeſtert, en om verre geworpen.

Overwind Hugo de Moncada.

En Portondo.

Slaet Andrea Doria.

Wanneer hy nu aldus in macht en roem ſtond te bloeyen, heeft Solyman, uyt Hongaryen weder te rugge gekeert zijnde, Geſanten aen hem geſonden, door de welcke hy hem tot Conſtantinopolen ontboden, en de hoogſte eer, beneffens de Opper-Zeevooghdye aengeboden, alſoo Solyman het leet, dat hy van de Chriſtenen by Corone, als voor verhaelt is, geleden hadt, niet konde verſwelgen. De Baſſen en groote Heeren van ſijn Hof, hadden oock geraden, dat men een groote Vloot, en dapper Overſte moſt in het werck ſtellen, niet alleen om Corone weder te veroveren, het welcke als toen te water en te lande traeghlijck belegert wierdt, maer oock om de oude achtinge des Turckſchen gebieds, weder op te rechten, voornamentlijck dewijl het gerucht liep dat Andrea Doria, met een machtige Vloot, uyt Sicilia naer Griecken ſtondt over te ſcheepen, om de belegerde te komen ontſetten.

Geſandtſchap van Solyman aen hem.

Beweeghredenen van Solyman.

En waerlijck deſe *Hareaden*, of gelijck hem de Italianen ſpellen *Areaden*, ſcheen de eenighſte man te zijn, die men tegen deſen beroemden Zee-man ſou mogen ſtellen. Sinas dan, een Jode, en van de geheymſte bedienden aen de Poort, wort hem toegeſonden, zijnde door Mangali, een groot Zee-rover, en Landtvooght van Rhodus, met een ſnelle Galeye daer heen gevoert.

Wanneer deſe tot Algiers aenquam, wordt hy met de hooghſte eer van *Barbaroſſa* ontfangen: die op het openen van ſijn boodtſchap, met een ſeer groote blijdtſchap bevangen wierdt; verkrijgende daer door geen kleyne noch ydele hoop, indien hy eenmael ter aenſpraeck met Solyman konde komen, van ſich meeſter van geheel Africa te maecken, voornamentlijck wanneer hy den Grooten Heer, de ſtaet van dat geweſt, de geſtalte der Chriſten Vlooten, en de ongelegentheydt van hun onderlinge geſchillen, eens mocht voor ooghen ſtellen.

Hy dan ſtelt voor ſijn afweſen Agis, een dapper Man, en Ramada Celebin ſijn Neve, over het bewind van Algiers, beveelt hen ſijn Soon Aſſan, een Jongelinck van achtien Jaren, aen; en hebbende een Vloot van omtrent veertigh Galeyen toegeruſt, vertreckt daer mede na Conſtantinopolen. Aen den aenvang van de Toſcaenſche Zee, ontmoet hy eenige Scheepen, die om kooren naer Sicilie gingen, die hy nae een ſeer bloedigen ſtrijdt vermeeſtert en verbrandt, in welck gevecht men wil dat *Barbaroſſa* den Zee-rover Deliſuf, door bedrogh ſou

Vertreck van *Hareaden Barbaroſſa* naer Conſtantinopolen.

sou hebben omgebracht, om sijn Galeye, van een voortreffelijcke snelheyt zijnde, die hy voor heen de Venetianen ontnomen hadt, onder sich te krijgen. Van daer naer het Eylandt Ilua de stevens wendende, tast het Stedeken Rio by nacht aen, overweldight het selve, en voert meest al de inwoonders, beneffens een grooten buyt, met sich naer Constantinopolen.

Sijn uytvoeringen onderwegen.

Wanneer hy aldaer aengekomen was, wierdt hy door de grootste Heeren van de Poort, by Solyman gebracht, van de welcke hy met een seer bly gelaet ontfangen wierdt, te meer dewijl hy hem eenige schoone Jongelingen, en uytgelesen Maeghden, die hy alle seer kostelijck toegemaeckt voor hem bracht, als mede eenige Lybische Leeuwen en Parderdieren tot geschencken aenboodt. De andere volgende daegen, wanneer hy van den oorlogh te voeren, van de staet van Africa, en der Christenen, veel meende te handelen, kreegh hy minder toegang als voor heen; de oorsaeck hier van was, dat de nijd, gelijck altoos gebeurt, sijn aengroeyende waerdigheyt en staet niet liet te versellen, invoegen de meeste Heeren van de Poort, nu een anderen tael begosten te spreecken, seggende, het ware tegen de Ottomannische waerdigheyt, een Zee-rover, door soo veel stucken qualijck berucht, over des Keysers Vloot te stellen; daer hadden noyt mannen ontbroocken, en sy souden noyt de Poort ontbreecken, die in kloeckheyt en dapperheyt uytstaken, en bequaem waren, de Turcksche roem en eer der Ottomannen, door de wereld voort te setten. Dese nu hadt eens anders Rijck in Africa, door bedrogh en laegen, aen sich getoogen, en door sijn goddeloose wapenen, de Vorsten van dat gewest vervolght, een volck dat de leere van Mahomet omhelst, daer hy van een Griecksch Vader gebooren, sonder recht geloof, en sonder trouwe, en genoeghsaem een algemeen vyandt van het menschelijck geslacht was.

En ontfangen aen het Hof.

Afgunst tegen hem.

Wanneer dese dingen aldus voortgebracht, en *Hareaden* bekent wierden, konde hy lichtelijck verstaen, hoe hinderlijck hem het afwesen van Hibraim Bassa, wiens vriendtschap hy met veel vriendelijcke plichten, hadt geweeten te verkrijgen, tegenwoordigh was, die als toen nae den Persischen oorlogh gesonden, in Comagena, niet verre van Aleppo, in sijn winter leger lagh. Solyman evenwel antwoorde *Hareaden*, door Ajas en Cassim Bassas, dat hy dese geheele saeck aen het oordeel van Hibraim Bassa stelde, om dat voornamentlijck door sijn aenmaninge, *Hareaden* uyt Africa ontboden was; indien derhalven *Hareaden* yets wilde ondernomen hebben, most hy sich naer Syrie begeven, om door des Bassas gesagh tot sijn voornemen te geraecken.

Zijnde hy dan op dese wijse gedrongen sich naer Syria te begeven, hoewel dit niet veel van een weygeringh verscheelde, heeft hy echter een goedt gelaet getoont, en dese sijne verongelijckingh ontveynst, en achtende hem dienstelijcker dese reyse te lande te ondernemen, vingh deselve aen, sonder sich, die brande nae gelegentheydt van een nieuwen oorlogh, eenigen arbeydt of moeyten, al most hy den wegh over het sneeuachtighe Amansche geberghte nemen, te laten verdrieten.

Sijn vertreck naer Syria.

Hibraim was alstoen tot Aleppo, die *Hareaden*, wanneer hy by hem quam, met de grootste eere van de wereld ontfanghen heeft; scheppende van hem, wanneer hy met hem over de saecken van Africa, en de wijse van den oorlogh te voeren, handelde, de grootste verwonderingh; invoegen hy lichtelijck oordeelde, datter geen bequamer Oorloghs-man, om den voorghenomen Krijgshandel, geluckighlijck uyt te voeren, onder al het Turcksche gebied sou

konnen

konnen gevonden worden. Waer over hy oock aen Solyman geschreven heeft, dat in *Barbarossa* een bequaem verstant en vereyste dapperheyt tot den oorlogh stack, hy soude derhalven seer wel doen, indien hy in sijn swaerste en gewichtigste raedtslagen, hem geloof toeschreet, eershalven onder sijn Bassas telde, en vryelijck het gantsche bewindt van sijn Vloot toevertrouwde.

Keert met gunst van Hibraim nae de Poort.

Barbarossa dan op dese wijse, door groote gunst van Hibraim, den grooten Heer aenbevolen, keert weder naer Canstantinopolen, en word aldaer met groote eer en genegentheyt ontfangen, zijnde het gesagh van Hibraim soodanigh, dat aller wille en besluyt gelijck als aen de sijne, hoewel af zijnde, hingh.

Barbarossa had, wanneer hy van Algiers vertrock, Roscette, den broeder van Muly-Assen, den Koninck van Tunis, die nu eenige jaeren uyt sijn landt verdreven, en tot hem gevlucht was, bewogen, met sich naer Constantinopolen te reysen, op hoop van Solyman, door sijn beleydt, weder in sijn Rijck gebracht te werden. Desen Roscette de Bassas, ter oorsaeck van de redenen over den Africaensche oorlogh gehouden, vertoont, en hy by gevolghe ter aenspraeck van Solyman in sijn Raedt ingebracht zijnde, heeft tegen de selve dese redenen gevoert:

Aenspraek van *Hareaden* aen den Grooten Heer.

Het geen de Priester de Ottomannische Keysers, wanneerse den Tempel om te bidden intreên, met luyder stemme ghewoon is toe te wenschen, dat selfde wensche ick u, O Solyman! toe; namentlijck dat ghy ghedenckt dat u Vooronderen u dese heerschappy, grooter en heerlijcker, als het welcke de Godtheyt yemant gegeven heeft, met, en door gerechtigheyt en Godtvruchtigheyt verkreghen hebben. Die langhs desen wegh gaen, heeft noyt geluck ontbroocken, en ghy hebt tot noch toe, die voetstappen soodanigh nagevolgt, dat ghy genoeghsaem boven hunne roem en naem opgevoert zijt; terwijl ghy onder de uwe de gerechtigheyt geduerlijck oeffent, en het geen de plicht van ware Godvruchtigheyt is, oordeelt, dat den oorlogh tegens de vyanden van onsen Godtsdienst te voeren, den wegh tot een eeuwighe roem en glorie is: alsoo u Weyssenburgh gewonnen, Rhodos vermeestert, en de Koninck van Hongaryen selfs in den strijdt ghebleven, Duytslandt tot tweemael verwoest en aengesteecken, soo dat Carel selfs, die by u de Christenen in macht en dapperheyt derven vergelijcken, hoewel steunende op de hulp van by nae alle volckeren, door het gerucht van uwe waepenen verschrickt, den strijt geensints heeft derven waegen: maer naedemael dese uwe heerschappyen, hoe groot die oock mogen zijn, noch eenige voortreffelijcke overwinninge, noch de grootheydt van uw hoogh verheven gemoet vervullen, noch u hooge roem voldoeninge toe brengen konnen, hebt ghy u overwinnende waenen tegen de Parthen en Persiaenen gewent, op dat die volckeren, die van de Goddelijcke wetten godtloosslijck afgevallen zijn, gelijck als door uwe als heylige waepenen, en overwinningen ter boetstraffe gestelt, weder tot de oude Godtsdienst gebracht mogen worden.

Maer zijnde dit of door het begin of door de voltreckingen loslijck en heerlijck, laet my alleen geoorloft zijn, in de waepenen en perijckelen out geworden sijnde, die dingen voort te brengen die dienstigh zijn, en die ick door langh gebruyck, tot hooger en wijder roem van uw naem te stercken, bevonder hebbe, en oordeelt niet dat sulcks al te eergierighlijck van my voor gestelt wordt, want het geluck heeft my genoegh begunstight, die my te huys door armoede gedruckt zijnde, met een twijffelige hoop de Zee doorloopende, tot veel treffelijcke overwinningen, en eyndelijck tot den Koninckllijcken naem gebracht heeft.

Maer boven dit kan my de Godtheyt niet meerder geven, als dat ick tot u komen magh,

magh, en tot uwen Raedt, om van hooghwichtighe ſaecken te handelen, toegangh krijge, welckers in al de wereldtſche, en voornamentlijck in Oorloghs *ſaecken niet nuttelijcker kan voortgebracht worden, ick ſal u een raedt geven die ſeer vol trouwe en ondervindingh van ſaecken ſal zijn; en hoewel dit het al ſchijnt te zijn, dat de oude lieden konnen voortbrengen, ſoo zijn my in een geſond lichaem noch echter levende krachten overigh, uyt de welcke ick noch dappere toeſtant en hulp ſoo te water als te lande kan toeſeggen.*

En dit hebbe ick alleenlijck meeſt van der jeught aen beſorght, voeghende my nae den raedt van mijn broeder Horuſce, *dien dapperen Man, dat ick de paelen van onſen Godtsdienſt uytbreyden, en de Chriſtenen te waeter en te lande vervolghen mocht, en niet meer gewenſcht, als dat uw vlooten en troepen, mijn genegentheyt en betrachtinge toegevoeght worden, en ick eyndelijck als* Overſte, *of ſelfs Vaendrager, dewijl het my niet verveelt betere en waerdiger te gehoorſaemen, onder uw geſagh, de ſelve mocht beſtieren: het welcke, indien my de Hemel toeſtaet, ſullen de* Spangiaerden *wel haeſt uyt geheel Africa gedreven worden, en ghy hooren, dat de Mooren, tot hun oude heerſchappye weder naer Hiſpanien over getoogen zijn. De Pœnen en Mimidiers ſullen u gehoorſamen, en behalven Corſica en Sardeigne, Sicilia ſal ons zijn, en dat Eyland vermeeſtert zijnde, ſullen wy* Italie *van honger doen ſterven, en van alle kanten met* Scheeps *vlooten aentaſten, dat alreeds door tweedracht der Vorſten geſcheurt is, en wat een gedeelte van het ſelve dat Sicilie en Macedonia het naeſte leyd, het ſelve ſal ons op alderhande voorwaerden dienſtbaer zijn, indien het maer het Spaenſche Jock kan afwerpen.*

Wilt niet achten, dat de ſelve macht, en de ſelve over een komſt daer is, als toen, wanneer uw Over Grootvader *Mahomet, met het veroveren van Hydrunte, het ſelve de hooghſte verſchrickinghe heeft toegebracht. Jae hy was machtigh genoegh geweeſt, door het gevolgh van ſijn oorlogh, om de welcke tegenſtaende, al de Chriſten Princen niet machtigh genoegh zijn, de* Stadt *Roma te verkrijghen, om alſoo de heerſchappy van het weſten, na recht en billijck, in haer oude enge bepalinge te hebben beſlooten: maer hy is uyt het menſchelijcke weſen, ſchierlijck nae den hoogen* Hemel *opgevoert, om het voltrecken van dat werck, gelijck u het nootlot en de ſterren beloven, u alleenigh over te laten.*

Ick ſoeck u oock geenſints, door deſe hoop van een ongewoone zegeprael, te rugge te houden van uwe macht naer het ooſten toe te wenden, om uwe oude en goddelooſe vyanden, die de hooghſte ſtraffe van u hebben verdient, niet de wapenen te vervolgen; want een vloot ſal my genoeghſaem zijn, de welcke ghy daer toe geenſints van nooden hebt, om, terwijl ghy Aſia overwindt, aen de andere zijde Africa, het darde gedeelte des werelds, het uwe te maken. Voor alle dingen moet Muly-Aſſen, een Vorſt van een onverzaedelijcke gierigheyt, ſnoode en driftige welluſt, en onmenſchelijcke wreedtheyt, en derhalven Gode en de menſchen hatelijck, uyt het Rijck van Tunis gedreven worden, die achtien broeders door vervloeckte laegen gedood, of het geen noch ſlimmer is, van het geſicht berooft hebbende, alſoo alleenigh heerſcht, dat hy niemandt, of bloedtverwant, of vriendt, overigh gelaten heeft; want ſoo ondanckbaer en trouweloos van gemoed is hy wel geweeſt, dat hy oock ſijn Vaderlijcke vrienden, die hem, door een treffelijcke genegentheyt, tot het Rijck hebben opgevoert, om de verdienſten van ſulck een gunſt, te eerder te voldoen, tot een toe, om den hals gebracht heeſt: met dit ſchrickdier hebben wy te doen, het welcke, dewijl niemand bemind, ſal het oock haeſtelijck van een ieder gehaet worden; gelijck alreets de Mimiden, hem, door dagelijckſche overvallen, quellen en plaegen, welckers verongelijckingen hy ſoodanig verdraegt, dat hy met ſchande

en snootheyt deselve eer lijden als straffen wil. Dese halsman is het die de Turcken, dappere mannen in sijn ketenen houd, noch uw grootmachtige naem, van de welcke de Goddelijcke en menschelijcke rechten, van alle kanten begeert worden, behoorlijck erkent, en het geen noch swaerder te verdragen valt, de Spangiaerden by Tripolis begunstight, op dat Agis en Moyses, die dappere Turcksche helden, uyt de Stadt Tajorea gedreven mogen worden.

Dit wilde dier, als van tanden en klauwen berooft, sullen wy selfs daerom, lichtelijck temmen, om dat alreets Muly-Roscet sijn broeder, door al de gebeden en wenschen der Tunetanen begeert word, wiens persoon, self in schijn, ons te gebruycken staet, wanneer wy onse troepen, voor de Poorten van Tunis sullen vertoonen; om sonder eenigh verlies ter wereldt, tot ons voornemen te geraecken. Het sal dan in uw believen staen, te bestellen, wie ghy over het Tunische gebiedt, als heerscher verkiesen wilt: Ick voor my hebbe alreeds roems en heerschappy's genoegh verkregen, wanneer ick u, zijnde uwe vyanden overwonnen, uyt Persie wederkerende, het grootste gedeelte van Africa overwonnen en bevredight, in handen sal leveren.

Op de tocht vorders, het welcke ick als een bysonder geschenck derve belooven, sal ick mijn uyterste best doen, dat de Christenen oock reden mogen hebben, hun nederlaegh te bejammeren, en indien my Doria voor den boegh komt, sal hy sich niet langh in sijn quaet doen hebben te verblijden; en dese is dien eenigen en waren vyandt, die ick, selver ter gedachtenisse van de aengedaene nederlaeg en smaet, ten alderhooghste neme te vervolgen; en die t'onder gebracht zijnde, sal u alles te water en te land open staen, en gelooft my, die overwinnaer ter Zee is, sal lichtelijck de heerschappy te land verkrijgen.

Solyman, die nae de wijse der voortreffelijcke Vorsten, het geen hy met sijn ooren gehoort hadt, met sijn ghedachten wilde over peynsen, en met rijpen raedt besluyten, heeft, hebbende de genegentheydt van *Hareaden* gepreesen, sijnen Raedt doen scheyden.

Niet langh daer na, is nae het goedt vinden van Hibraim, een besluyt gemaeckt, als dat *Hareaden*, de dry Bassen, die de hooghste trap van waerdigheydt besitten, als de vierde sou worden by gevoeght, en het hooghste bewind over de Zee-saecken, aen hem sou hangen, soodanigh dat de Eylanden, Havens, Zeesteden en Volckeren hem ter ghehoorsaemheydt souden staen, en hy sou vermogen, waer by wilde, roeyers, scheeps en Oorloghs volck te pressen en te scheep te doen gaen. *Hareaden* wort Opper Zeevooght van den Grooten Heer.

Wanneer het selve verkondight was, heeft hem Solyman het Vaendel, den Scepter en een Swaerdt, nae de wijse, self in handen gegeven en vermaent, dat hy sijn beloften door treffelijcke daeden, sou sien nae te komen; naer het welcke hem Aias en Cassim Bassa beneffens den Opper Hofmeester, uyt het Serrail in heerlijcke statie, zijnde hem dese teeckenen van waerdigheydt voor gedraegen, tot aen het Arsenael gebracht hebben, alwaer hem acht hondert duysent goude Kroonen, tot de onkosten vanden Oorlogh aengetelt, en omtrent acht hondert Janitzaren toegevoegt zijn geworden.

Niet veele daghen heeft hy sich tot Constantinopolen stil gehouden, en hebbende een vloot van tachtentig Galeyen en eenige Galeoten, met volck en voorraedt toegemaeckt, is uyt den Hellespont, naer Italie gevaeren, latende Amuret, de Overste over de Galeyen, met twaelf van de selve, om Solyman en sijn heyr, uyt Europa naer Asia, tot den Persischen oorlogh over te voeren, die, wanneer hy het gantsche heyr hadt overgebracht, *Hareaden* by Modone by gekomen is. Sijn aentocht met sijn vloot.

Wanneer hy onverwacht voor by

Messina, de Siciliaensche enghte door voer, ontstont'er onder de inwoonderen geen kleyne beroerte over die Kust van Italia. Daer nae komt de geheele Vloot, na dat sy onderwegen seven Galeyen, die op staepel stonden, met het Stedeken verbrandt hadt, van Caprea sich aen Napels op doen, en verschrickt door sulck een grouwelijck aenschouwen de gantsche Kust, en voornamentlijck de Stadt Napels, dat veel hebben derven bevestigen, dat indien de Turcken de Stadt in die verslagentheyt hadden aengetast, dat sich de ingesetenen seer swaerlijck souden hebben konnen beschermen.

Hareaden met eenen naer het Eyland Prochyta oversteeckende, heeft het Stedeken ingenomen, en de bewaerders van het Slot, die sich vrywilligh overgaeven, hun vryheyt gegeven: van daer begeeft hy sich naer het Stedeken Spelonca (gaende Gajeta onvoorsichtighlijck voor by, welcke plaets hy door het afzijn der Jongelinckschap, als toen op hun hoeven of op Zee verlet zijnde, en kleyne besettingh, hy licht sou hebben konnen bemachtighen) alwaer de Inwoonders, hebbende ter nauwer noot sich derven beschermen, de Turcken in de Stadt vallen, en omtrent twaelf hondert, meest vrouwen en kinderen, in slaverny wegh voeren. Eenen Pelegrino, die onder de inwoonderen, de rijckste geacht was, had sich ter vlucht in het Slot begeven, desen vermaent Barbarossa, dat hy sich aen hem op sou geven, sonder geweldt te verwachten, onder beloften indien hy sulcks terstont dede, dat hy hem sijn vryheyt sou laten, maer indien hy sich en het Slot socht te beschermen, sou hy kortelijck de straffe van sijn dwase hartneckigheyt, te dragen hebben.

Sijn geweld op Italie.

Hy by nae dood van vrese, liet niet nae sich aen de beloften van den Barbaer te vertrouwen, derhalven zijnde uyt het Slot nae de strandt gegaen, werpt hy sich voor de voeten van den overwinnaer neder, waer over hem sijn vryheyt, en tot ophopinge van beleeftheyt, sijn Vrouw, Soon en Nichte, in het midden van duysent blijde tranen, (also sy in de Stadt gevangen, niet als slaverny verwachten) geschoncken wierd.

Beleeftheyt van *Hareaden*.

Noch dien selven nacht, sijn omtrent twee duysent Turcken, uyt de Vloot, over het rouwe geberghte, en onghebaende wegen naer Fondi getooghen, zijnde tien duysent schreden van daer gelegen, geleydt door eenige ingesetenen van het selve gewest, die de voorgaende Jaren, op Zee gevangen zijnde, uyt verdriet van de swaere slaverny, de Mahumetische Godtsdienst aenghenomen hadden.

Fondi van de Turcken bemachtigt.

Soodanigh was de snelheyt van hun onverwachte aenkomst, en het overweldigen der Poorten, dat Julia Gonzaga, de Schoondochter wel eer van Prosper Colonna, ter nauwer noot tijds genoegh hadt, sich half naeckt op een Paert te werpen, en, selfs de vyanden al gesien hebbende, naer het geberghte te begeven. Men wil dat *Barbarossa*, door het gherucht van haer bysondere schoonheyt op haer verlieft, haer voor al in handen te krijgen, sou getracht hebben.

Handel der selver aldaer.

De Fondanen dan worden verstroyt, en by nae alle gevangen wegh gevoert, Stecatio de Amptman, die met een schaer vrouwen sich op den Tooren begeven had, geeft sich oock als weerloos op, zijnde verschrickt door het aen brand steecken van de deuren en het gejammer van desen weerloosen hoop. Zijnde de Tooren bemachtight, begeven sich de Barbaren om den Kerck te beroven; alwaerse voor eerst de begraefplaets der doorluchtige Colonnen, van haer cieraed beroven, de opgehangene met gout beschilderde Vanen scheuren; en keeren alsoo met buyt en roof beladen, weder na de Vloot.

Een ander gedeelte van de Galeyen begeeft ſich mede naer Tarracina, daerſe oock, zijnde het volck naer de bergen ghevlucht, op de Kercken beſtaen te woeden, en eenige machteloose ouden en krancken in hun bedden vermoorden.

Als mede tot Tarracina.

De ſchrick van dit woeden tot Roma toe gekomen zijnde, heeft aldaer in ſulcker voegen, de gemoederen ontſtelt, dat, gelijck of de vyand albereedts Oſtia bemachtight hadt, by nae de gantſche Stadt ſich ter vlucht naer de bygelegene landen begaf. De Paus Clemens, als toe door een ſeer ſware ſieckte aengetaſt zijnde, hadt niet waer mede ſich te beſchermen, als alleen hondert en vijftigh Switzers, en ſeven en veertig Ruyters, tot ſijn lijfwacht; onder dies was'er geen eendracht onder de Hoofden, dewijl een ieder meer op ſijn eygen, als de gemeene welſtandt acht ſloegh.

Schrick tot Roma.

De Cardinaelen quamen evenwel in dat groot gevaer hy een, die, breeckende de poorten van de Schat-kamer, met geſagh van den Raedt, den Cardinael Hippolyto de Medicis terſtondt geldt getelt hebben, om de Zeekuſten te verſeeckeren. Deſe heeft terſtont eenighe benden volcks aengenomen, maer ſulcke als men op een ſtel en een ſprongh ghemeenlijck werft, een onbedreven woeſten hoop, die op hun uyttocht ſich niet ontſagen de landtſaten ſelve alle geweld en overlaſt aen te doen.

Maer de ſchrick was in deſe Koninckliјcke Stadt het meeſte, alſoo *Barbaroſſa*, volgende ſijn voorigh beſluyt, de ſtevens naer Africa gewend heeft, gebruyckende daer toe ſoodanigen ſnelheyt, dat hy daer eer aen quam, als men geloofde dat hy de Italiaenſche Kuſt verlaten had, want ſijn voornemen was, door die verſcheydene tochten Muly-Aſſen te bedriegen, om hem op het onvoorſienſte op den hals te komen, gelijck hy oock, geveynſdelijck, uytgeſtroyt had, dat hy van ſins was, Italie, voornamentlijck de Liguriſche, of Genueeſche Kuſt te verwoeſten, om ſich over het geweld, door de Spangiaerden, onlangs den Turcken aengedaen, te wreecken; gelijck het uyt ſijn aentocht oock wel ſcheen te oordeelen te zijn.

Barbaroſſa ſteekt naer Africa over.

De Venetianen hadden oock de vreſe van Muly-Aſſen, veel vermindert, wanneer ſy een ſtercke Vloot, tot ſijn onderſtandt toeruſten, daer toe ſy de geeſtelijcke inkomſten aenſpraecken, niet tegenſtaende de Paus het ſelve ſeer quaelijck nam. Daer en boven hadt Muly-Aſſen door verſpieders verſtaen, dat ſijn broeder Muly-Roſcet, die hy het alder-meeſte vreeſde, tot Conſtantinopolen in een vrye bewaringe gehouden wierd, gelijck waer was; als om te toonen dat deſe tocht geenſints op Africa gemunt was. Maer dewijl wy tot deſe ſaeck gekomen zijn, ſullen wy, met Paulus Jovius de ſaecken van dit Rijck, een weynigh hooger ophaelen, om alſoo tot de ſtandt en gelegentheyt der heerſchappy van deſe Muly-Aſſen te komen.

Africa hebben de Romeynen, na dat ſy Carthago overwonnen hadden, ter oorſaeck van de vruchtbaerheydt des landts, aen veel Colonien en volckplantſoenen, te bewoonen en te bebouwen gegeven; en voorts onder een by-Borgermeeſtelijck geſagh beſtiert, tot aen de aenkomſt der Wandalen, de welcke, tot verſmadingh van de Roomſche naem en heerſchappy, met een groote onmenſchelijckheyt woedende, de beroemde, hoewel ongeluckige Belliſarius, overwonnen, en geheel t'ongebracht heeft. Zedert is het een Landvooghdye van de Grieckſche Keyſers gheworden, van de welcke daer heen jaerlijcks Landtvoogden geſonden wierden.

Aenmerckinge op de ſtandt van het Rijck van Tunis.

Daer na, wanneer de Leere van Mahumet ſeer begoſt toe te nemen, hebben de Saraſijnen uyt Syria, Egypten

en Arabie, het selve landt (bewogen door yver om hun Godtsdienst voort te planten) met sulck een geweld aengetast, dat hebbende de Christenen daer uyt gedreven, en hun ongeloof daer in gevoert, sy ten laetsten door hun verschrickinge, de Mimiden en Mooren, lichtelijck tot sich en hun Godtsdienst getrocken hebben, met de welcke sy vorder tot in Spangien oversteeckende, sich in de Stadt en het Rijck Grenada neder geslagen, en vorders tot Corduba een Hoogeschool van hun Leere, en een vermaerde Boeckery, alwaer de Professoren en hooge Leermeesters van de Arabische tael, de Jonckheyt onderwesen, opgerecht hebben, ghelijck de selve oock de als stervende Leer-tuchten der beste wetenschappen, by de Griecken weder opgenomen, zedert voortsettende, seer grooten naem daer door hebben behaelt; oock hebbense in de wapenen seer heerlijck gebloeyt, soo dat by nae gheheel Spangien voor hen heeft moeten bucken.

Maer eyndelijck naer een heerschappy van ongevaer ses hondert jaren, Grenada door dapperheyt en beleyd van den Koninck Ferdinandus belegert en ghewonnen zijnde, is de geheele naem der Mooren meest, en daer nae onder Philippus de tweede, geheel uyt Spangien gebannen.

In dien tijdt waren de Koningen van Tunis en van Fez de machtighste van geheel Africa: maer die van Tunis, soo door oudheyt van het Rijck, als uytsteekende doorluchtigheyt van geslacht, had noch meerder en grooter gesagh als die van Fez, gelijck oock by die geene het recht van Godtsdienst en Staetsbedieningh te haelen was.

Boven Tunis, dry dagen reysens, legt de Stadt Garvenna, een plaets, door een seer ouden Kerck, en broederschap van Priesters, in groote eerbiedinge; en te dier oorsaeck vry van alle belastinge, in welcke plaets de Grooten van de Mooren en Mimidiers, van over langen tijdt hun begraef-plaets hebben; om dat sy sich wijs maecken dat de zielen der geener, welcker gebeenten in een soo heylige plaets begraeven leggen, meer gesuyvert en de hooghste saligheyt aldernaest zijn. Het Rijck van Tunis streckte sich van het westen naer het oosten, langhs den oever van de Zee, tot by na acht hondert duysent schreden, want Bugea en Tripolis, seer doorluchtighe Steden, die Peter van Navarre, aen verscheydene oorden leggende, in den oorlogh vermeestert heeft, behoorden mede aen dit Rijck, gelijck het landewaert in, sich mede tot de sandige plaetsen van Æthiopien streckt.

De Fessanen aen de andere zijde, in het Tingitaensche, of Tangersche Moorenlandt, legghen op de stroom Sala, die vaerbaer voor swaere Scheepen, sich in den grooten Oceaen uytstort, uytsteeckende in toestel van oorlogh en macht van braeve Krijghsluyden, soo datse dartigh duysent Ruyteren ten strijde konnen uytvoeren, met de welcke sy soo lange de macht der Portugeesen dapperlijck hebben tegenstaen. De overige plaetsen langhs den oever, besitten andere kleyne en mindere Koningen.

In de Middelandtsche gewesten, heeft men de dwalende Mimiden, die met eenen naem gemeenlijck Arabiers ghenoemt worden; dese hebben voor een gewoonte, oorsaeck tot oorlogen te soecken, twisten te voeden, sich altoos in de wapenen te houden en te oeffenen, laetende hunne slaeven met de beesten en den landtbouw begaen; voornaementlijck de Æthiopen, dewijl sy sich voor de edelste van alle volckeren roemen, om dat sy onvermenght van bloede, sich van de afkomst der oude Pœnen en Carthagenienseren achten te zijn.

Dese, zijnde in verscheydene troepen ver-

verdeelt, breyden ſich uyt van den Nijlſtroom af, tot aen de Atlantiſche Zee; en hoewel ſy geen ſeeckere woonplaets hebben, bepaelen ſy evenwel hun heerſchappy, door ſeeckere afſcheydinge van Dorpen; in de winter zijn ſy gewoon, verder van de Zee inwaerts, om daer een warmer Son en ſachter lucht te vinden, te wijcken. Niemand onder hen, behalven eenige weynige Prieſters, bemoeyt ſich met het leeren der letteren, hoewel nergens na ſoo wel of nauwkeurighlijck als de Mooren, maer op een lichte en geringe wijſe, en ſoo veel als tot hun Godtsdienſt enckelijck en eenvoudiglijck noodigh is, in de welcke ſy, dienvolgens, gelijck oock in trouw, oprechtigheyt, dapperheydt, deught van gemoed, en voorts ſoo in vrede als oorlogh, beter als de andere zijn.

Beſchrijvingh der Mimiden.

Het is ongelooflijck met hoe ſlechten en geringen ſpijſe ſy de kracht van hun lichamen behouden, behelpende ſig met droge vijgen, dadelen, pap en ſuren melk, of het geene ſy van de Jacht halen, waer mede ſy hun gaſtmaelen houden. Al hun goederen beſtaen in een ſnel paerd, daer ſy, half naeckte en arme menſchen al hun macht en vermogen aen hangen, nademael al hun leven, wanneer hen de oorlogh ontbreeckt, in roveryen en jaegen beſtaet.

De vrouwen dienen de mannen ſoo ſlaeflijck, dat ſe ſelfs de paerden beſorgen en zadelen: ſoo in de ſomer als in de winter, gebruycken deſe Ruyters bonte rocken tot de voeten toe af hangende, om dat de ſelve niet alleen in koude, de winden treffelijck afſchutten, maer oock ſelfs de hitte van de Son afweeren; een Tulbant van omgeſlingerde ſtroocken, geeft hun hooft geen onaerdigh deckſel; van hun paerden afſpringende, gaenſe voort op hun billen nederſitten, wandelende ſoo weynigh als mooghlijck is, door een gedurigh vouwen der leden, en wrijven der deelen, hun lichaem warm houdende. Door deſe oeffeninge, komen ſy by nae ſonder ſieckte; en by gevolge ſonder geneesmiddelen, tot de hooghſte ouderdom, invoegen ſy de doodelijcke uere, gelijck als niet gevoelen, en hun geeſt eerder verdwijnende als verſmachtende, onder de tſaemenſpraeck van hun kinderen, blijdelijck het lichaem verlaet.

Uyt dit geſlacht van menſchen was Lentigeſia, de Moeder van Muly-Aſſen, geſprooten, een vrouw van een mannelijcke moedt, en ſuſter van een Koninckſken Dorac, door wiens verſtand en dapperheyt Muly-aſſen geholpen en aengedreven, het Rijck verkregen heeft. Want Mahomet, die in groote overdaet, hoewel met veel roem, dartigh jaeren langh geheerſcht had, wanneer hy ſagh dat het eynde van ſijn leven aenſtaende was, ſcheen Maimo, de oudtſte onder ſijn twee en twintigh Soonen, tot erfgenaem van ſijn Rijck te willen ſtellen; maer Lentigeſia, hebbende de Koninklijke Lijfwachters met geld omgekocht, krijght toegangh tot haer Man, op ſijn uyterſte leggende, den welcken ſy door gebeden en ſmeecken ſoo verre heeft bewogen, dat hy het Rijck op Muly-Aſſen gebracht heeft.

Lentigeſia moeder van Muly-Aſſen.

Brenght bedrieghlijck het Rijck op Muly-Aſſen.

Maimo die korts te vooren, uyt vermoeden van naer het Rijck geſtaen te hebben, in de gevangenis geworpen was, word nae ſijn Vaders dood, ſoo als hy verhoopte uyt de banden, tot den Throon te ſullen opklimmen, door Muly-Aſſen gedoodt. Roſcet, de tweede ſoon, die met ſijn vrouwen buyten het Koninklijcke Slot ſijn woonplaets hield, ontquam door deſe gelegentheyt de laegen van ſijn broeder; de andere broeders, worden van deſen Barbaer, op een barbariſche wijſe woedende, of om het leven gebracht, of met gloeyende yſers blindt gemaeckt. Onder deſe zijn geweeſt Barcha, Beleth en Saeth, die volwaſſen in ouderdom, en door Edeldom van

Wreedtheyt van Muly-Aſſen tegen ſijn broeders.

van hun moeders, tot hoop van het Rijk geteelt waeren; Lasel en Hibraim, en beneffens dese noch vier onmanbaere broeders, terwijl sy in de stroom Bagrada, als toen door de winter regen, hoog opgeswollen, een doorganck sochten om te vluchten, worden door Solax, een Hooft der Mimiden, gevangen, die hem voor geld Muly-Assen, om hen te dooden, overgelevert heeft.

Vlucht van Roscet en sijn broeder.

Vorders de andere Roscet en Abdimelech, terwijl sy sich ter vlucht meenden te bergen, zijn door het selfde geval, maer met beter geluck, in handen van Morhabith geraeckt, den welcken te voet vallende, en medelijden over hun Koninckklijcke bloedt afbiddende, zijnse van den selven niet anders bewaert, als, om voor loon aen Muly-Assen overgelevert te worden; maer terwijl hy de vergeldingh van sijn verradery ontfanght, zijn sy evenwel als hun bewaerders bedrogen hebbende, met sijn wil ontsnapt, en by Bentieses, hunnen vriend, en een Vorst der Mimiden geraeckt: maer oock by desen, door verscheydene laeghen, alsoo Muly-Assen geen kosten noch moeyten spaerde, om hen in handen te krijgen, naer gegaen, hebbense sich van daer nae de Stadt Biscaris, landewaerts in begeven. Abdimelech aldaer, uyt verdriet van sulck een wisselvalligh lot, heeft sich, alle hoop van het Rijck afgeleght hebbende, t'eenemael tot de Godtsdienst van Mahumet, gevoeght: maer Roscet is by Abdala, Vorst van die Stadt, en daer nae. sijn Schoon-vaeder, soo nauw en voorsichtighlijck voor de laegen van Muly-Assen bewaert, dat self onder het eeten, uyt vreese voor vergift, hy geen andere, als van sijn Vrouwe voorgeproefde, en half gekauwde spijse nuttighde.

Muly-Assen dan op dese wijse sijn Vaderlijcke Rijck besittende, dewijl hy vast stelde niemandt van de Koninckklijcke stam te sparen, heeft oock eenige van sijn broeders kinderen om den hals gebracht, gelijck oock Manifetes en den Mesuar sijns Vaders vrienden, mannen van een seer groot gesagh, door welckers vlijt en toedoen, hy Maimo sijn broeder voorgekomen was, met verscheyde pijningen en quellingen, door hem aen een kant geholpen zijn, alleenigh om dat hy hen de danck van hun bewesene weldaden niet wilde verschuldigen; en derhalven vreesde, dat sy sijn ondanckheyt, door eenigh quaet, souden soecken te vergelden.

Bitterheyt van Muly-Assen tegen sijn Vaders vrienden.

Hy heeft oock niet naergelaten tegen eenige van sijn Stiefmoeders te woeden, door sijn Moeder Lentigesia, daer toe aengedreven zijnde, als oock tegen eenige van sijns Vaders bywijven, en dat op een boven maten wreede wijse, versmadende onder dies sijn Vaders vrouwen lust (dewijl hy tot de mannen sich genegender betoonde) als die sijn schatkisten hadt uytgeput, om twee hondert vrouwen tot sijn wellust, in de Koninckklijcke Hoven te onderhouden, uyt de welcke hy soo veel soonen, die hem in sijn regeeringh tot hinderingh mochten dienen, geteelt hadt, en hem sulck een hatelijck werck beschaft, om dese, tot sijn rust en vrede aen een kant te helpen. Daer warender oock van meeninge dat sijn Vader, op sijn uyterste leggende, soo als hy van een schielijcke flauwte, bequam, en nieuwe hoop van leven scheen van sich te geven, door een vergiftighe dranck, door dese sijn Vaeder moordadigen soon, tot sijn eynde gebracht is.

Niet langh daer nae heeft Dorax, die sijn Suster getrouwt hebbende, noch by het leven van sijn Vader, tot Veld-overste verkooren was, tegen Meschines, een Koninckskeen onder de Mimiden, ter oorsaeck van eenigh ontfangen ongelijck, een bysonderen oorlogh aengevangen: maer Meschines, tegen een stercker vyandt, als onbereyd, en overvallen

vallen zijnde, niet konnende bestaen, heeft voor een tijdt het veldt verlaeten, maer om daer na met nieuw onderstand gesterckt, wanneer Dorax sou geweecken zijn, weder te keeren. Hier uyt ontstond nu een gerechtigen oorlogh, die met verscheydene uytkomsten van wederzijden gevoert wierdt; en den Koninck Muly-Assen selfs in het geschil getrocken heeft, dewijl Lentigesia sijn moeder vast stelde, dat haer Soons eere daer aen geleghen was, en dat hem sou worden toegeschreven, het geene van Dorax, niet wel geholpen zijnde, sou worden ten achteren geset.

Oorlogh van Muly-Assen tegen Meschines.

Muly-Assen dan begeeft sich met een schoone ruytery, en veel troepen van gehuerde Turcksche voetknechten, in het leger by Dorax, en tast den vyandt Meschines met sulck een gevolgh aen, dat hy hen in de vlucht slaet, en voorts, om sijn Oom te meer te believen, het rijpe Kooren gewas, in den brand steekt. Dese bitteren handel het gemoedt van Meschines meerder ontsteeckende, heeft de selve meest al de Africaensche Vorsten tot sijn bystandt bewoogen, en alsoo Muly-Assen een groote en gevaerlijcken oorlogh verweckt. Muly-Roscet wort oock uyt Biscari, op hoop van in sijn Rijck geset te worden, ter bystand versocht, gelijck oock verscheydene andere van de naest aengelegene Vorsten hun hulp daer mede, uyt haet tegen Muly-Assen, toe brachten; onder dese waren de voornaemste Uleth Jacub, en Morhabith, voortreffelijcke Vorsten der Mimiden, die hebbende Muly-Roscet in het heyr gebracht, en met Koninckllijcke teeckenen verciert, te samen hun leger niet verre van Bechia, een Stadt, niet meer als een daghreysens van Tunis, geslagen hebben.

Van Muly-Roscet tegen Muly-Assen.

De aenkomst van dit heyr heeft Muly-Assen, andersints strijdbaer en moedigh genoegh, maer als toen vreesachtiger als nae gewoonte, en door de bewustheyt van sijn quade wercken, sich selven mistrouwende, ten hooghsten verschrickt; maer hy soo uytsteeckende in loosheyt als wreedheyt, wist sijn vreese in sulcker voegen te ontveynsen, dat hy, hebbende door nauwe wacht aen de Poorten, het gerucht van Roscetten aenkomst als buyten gesllooten, ondertusschen de Bruyloft van sijn dochter Amida heerlijck gingh houden, en het gantsche volck een algemeene maeltijd gaf, sendende oock aen ieder der stammen, dat een nieuwe wijse van miltdadigheyt was, een geschenck van alderhande spijse; latende ondertusschen echter niet nae, sich de naebuerige Mimiden, en de Grooten van sijn gebied, door verscheyde konsten eygen te maecken. Maer als nu de aenkomst van Roscet niet langer verborghen kon gehouden worden, vingh hy aen sijn waepenen, geschut, en oorloghs voorraedt uyt het Slot te voorschijn te brengen, door Dorax soo veel Mimiden als hy konde, te werven, en de rovende Turcken, die als toen tot Tunis in seer groote menigte waren, tot sijnen dienst door loon te bewegen, en alsoo sich selven in standt van tegenweer te stellen.

Wanneer nu ondertusschen Roscet met sijn Leger aenquam, stondt hem Dorax voor de poorten van de Stadt, (want Muly-Assen vol schrick en vrees zijnde, hield sich binnen de wallen van sijn Slot beslooten) met sijn volck in slaghordere te wachten, hebbende by sich Solax, en twee Vorstelijcke Broeders Benaon toegenaemt, met by na seven duysent Mimidische Ruyteren, en een groot getal Africaensche voetknechten, en Caradin den Turck, met een uytgelesen troep busschieters, en seven stucken geschuts. Hier by quam noch een bende Christen Ruyteren, die als overblijfselen van hun oude heyrtochten, in Africa gebleven waren; en van wegen hun dapperheydt aldaer in eere ge-

gehouden zijnde, vrouwen hadden getrouwt, sonder in hun krijghstucht, of wijse van leven, iets te veranderen, buyten de Zuyder-poort, in een Stedeken Rebatto genoemt, van waer sy oock Rebatijnen ghenoemt wierden, hun woonplaets houdende, daerse hun Kercken, Godtsdienst en huysgesinnen hadden, naedemael de Koningen van Tunis, naer hun oude wijse, hun veyligheyt eerder den Christenen, als de Mahumetanen en Tunetanen toevertrouwden.

Veldtslagh voor Tunis tusschen Muly-Assen en Roscet.

Van de zijde van Roscet quam voor af Meschines, eygen vyand van Dorax, met vier duysent Ruyters, den welcken Morhabit, met een grooter troep, aenstonds gevolght is. Uleth selve, beneffens Roscet, die onderwegen aen de stroom Bagrada, met sijn dochter getrouwt was, bracht de hindertocht en de rest van het heyr by. Wanneer nu de strijdt aenvingh, hielden het de Koninckscheeen wijl uyt, nademael Dorax den aenval dapperlijck en moedighlijck genoegh tegen stond en ophieldt, maer de Benaonen en Solax konden het geweld van Marhabith niet lange tegen staen, maer saeghen sich haest in de vlucht geslagen, en het veldt met hun dooden bedeckt. Self Caradijn had geen gelegentheyt sijn geschut te gebruycken, nademael de vyanden, snellijck, en niet van vooren, gelijck hy verwacht hadt, maer van ter zijden hem op den hals quamen, waer door oock sulck een stof verweckt wierdt, dat hy niet wist waer hy schieten sou, en niet te bekennen was, hoe het met den strijd stondt, en naer wat zijde de overwinningh neyghde.

Nederlaeg van Muly-Assen.

Maer wanneer het stof een weynigh verwayt was, konde men sien dat het de Tunetanen te quaet hadden, waer over eerst de Rebatijnsche Ruyteren, en daer nae Caradijn, met geslooten troepen, maer verlies van sijn geschut, sich naer de Poort begeven, en de selve, beneffens de Stadt, in getrouwe bewaeringh genomen hebben.

Roscet alsoo een bloediger overwinningh als men in die gewesten gewoon is, verkregen hebbende, maer echter buyten de Stadt geslooten zijnde, verwachte dat die van Tunis, ter liefde van hem, en uyt haet tegen Muly-Assen, eenige beweging of oproer souden maken, maer als het selfde niet wilde volgen, begeeft hy sich naer het naeste gewest dat sy Marcia noemen, recht omtrent het vervallen oude Carthago gelegen, in overvloedt van alle dinghen, vruchtbaerheydt, water-putten en fonteynen, boven andere uytsteeckende; voorts in schoone Hoeven en gebouwen soo menigvuldigh als eenigh gewest van Africa.

Droeve verwoestinge.

Aldaer verwacht hy noch omtrent twintigh daegen, nae oproer van de ingesetenen, maer siende dat alles te vergeefs was, verderft het al daer omtrent, om de haet der Tunetaenen des te meer tegen Muly-Assen te verwecken, als om wiens wille, hen desen overlast geschiede, zijnde dat schoone Olijf-gewas, dat sich van het oude Carthago tot aen de wallen van Tunis streckt, boven al te beklagen. De brandt van dit kostelijcke geboomte, bleef oock niet binnen sijn bepaelinge, maer taste oock de Voorstadt aen, al het welcke het ellendige en onschuldige volck, met schreyende oogen, van de wallen af, aenschouwde.

Maer de Koninck liet niet na sich by dese bedroefde menigte te laten vinden, en hen te vertroosten, met beloften hen, daer nae miltdadighlijck hun schade wederom te sullen vergoeden, en eens op sijn beurt de hoeven van sijn vyanden te sullen verbranden. Maer niet lang daer nae, als die van Tunis, in hun trouwe tegen Muly-Assen scheenen te willen volharden, en voor Roscet daer anders niet te doen scheen te sullen vallen,

begoſten de Mimiden vaſt te verloopen, het welcke by hen, naer een geſlaghen ſtrijdt geen ſchande wordt geacht, en Roſcet te vermaenen van Tunis af te wijcken, en een beter gelegentheyt te verwachten; hy dan ſiende hem ieder afviel, en vreſende de laegen, ſoo van de Mimiden ſelfs, als van ſijn broeder, heeft ſich tot den aftocht laten bewegen; met voornemen, om, ſelfs niet tegen den ſin van ſijn Schoonvader naer Algiers, by *Hareaden Barbaroſſa* ſich te begeven, om daer te veyliger, op hoop, van ſijn Vaderlijck beſit eenmael weder te krijgen, te leven: en alſoo is hy by deſen Turck, in een Koninckliјcke eer by na gebleven, tot die tijdt toe, dat hy, gelijck wy geſeght hebben, van den ſelven naer Conſtantinopolen gevoert is.

Aenkomſt van *Barbaroſſa* tot Biſerta.

Soodanigh was de ſtaet van Tunis, wanneer *Barbaroſſa* op het onvoorſienſte met ſijn vloot tot Biſerta aenquam. De Biſertanen door ongenoegen tegen Muly-Aſſen en hun eygen veranderlijkheyt gedreven, hoorende den naem van Muly-Roſcet, hebben de Turcken in hun Stadt ontfangen, en den Stadvoogt die daer tegen was, uyt de Stadt verdreven, oock waren eenige gemeenſaeme vrienden van Roſcet met *Hareaden* aen landt gekomen, die bootſchapten dat hy wel by der hand was, maer door Zeeſieckte, en een koorts daer by gekomen, niet voor den dagh konde komen.

Dit Biſerta leyd aen de mond van een Viſchrijck ſtaende water, door de welcke de invloeyende Zee, op ſijn geſette vloedt in en uyt vloeyt, maeckende alſoo een wijde en groote haeven, die ſelf voor groote ſcheepen bequaem is. Deſe Stadt leght van Utica, vermaert door de vrywillige dood van Cato, by na dartig duyſent ſchreden, zijnde van de ouden van het omvloeyende Meyr Hippodiaritos genoemt.

Den yver van de Biſertanen, wierdt door *Hareaden* ſeer ghepreſen, als die oordeelden dat de kracht van ſijner ſaecken uytvoeringe, in de vaerdigheyt beſtondt, waer op hy terſtont ſijn Vloot uytgehaelt heeft; en Utica voor by vaerende, krijght de uythoeck van Carthago, en de Sterckte der ſelver, la Goletta genoemt, in het geſicht, welcke plaets hy met het loſſen van het geſchut begroet heeft; de beſettelingen van Goletta, wanneer ſy de groette weder deden, hebben vriendelijck en deftiglijck geantwoord, dat ſy terſtont in de macht van die geene ſich ſouden overgeven, die ſich meeſter van Tunis ſou gemaeckt hebben.

Uyttocht van *Barbaroſſa*.

De Vloot nu van het hooghſte des Slots van Tunis geſien zijnde, bracht, beneffens de tijdingh die alreeds van Biſerta en de gantſche Kuſt daer gebracht was, de inwoonderen een groote beroerte toe, zijnde de Stadt albereedts, door verwachtinghe van een nieuwen Koninck, en haet tegen Muly-Aſſen ingenomen; hy ſelf was niet onkundigh hoe hy met ſijn onderdanen ſtond, noch oock hoe weynigh byſtandt hy van de ſelve ſou te wachten hebben, al het welcke hy, uyt het gelaet van de voornaemſte der Stadt genoeghſaem konde lezen: want de Tunetanen waren ſelfs daerom ſeer tegen hem ingenomen, om dat, gelijck als hy in den eerſten oorlogh tegen Roſcet, belooft hadt, hun armoede en verlies door byſondere miltdaedigheydt te vergoeden, hy ſulcks evenwel noyt gedaen had, lijdende noch dat hun Olijf-boſſchen en huyſen door het vyer der vyanden, ſonder vergeldingh verwoeſt waeren, en dat daerom bygekomen, om dat ſy ſijn belangen al te getrouwelijck voor geſtaen hadden.

Staet van Tunis.

Om deſe oorſaeck, hebben ſy hem, wanneer hy, uyt het ſlot op de marckt te voorſchijn quam, en hen valſchelijck de vergoedinge van hunne ſchade, die hy, veylig en overwinnaer zijnde, noch gewilt noch gekoſt hadt te wege brengen,

gen, indienſe hem als nu de behulpſame handt booden, beloofde, verſmadelijck lieten ſtaen. Eenige, onder de welcke oock Abdahar (die het Overigheyts ampt, het welcke ſy den Meſuar noemen, bediende) was, derfden hem wel vermaenen, ſijn weerbarſtig geluck niet tegen te ſtreven, maer ſich by tijds van daer te maecken, en in der daed ſijn eygen vertſaegtheydt, gelijck deſe ondeught de Tyrannen meeſt eygen is, en beneffens de afkeer van ſijn volck, de raedt van ſijn vrienden vermochten ſoo veel op ſijn vertwijfelt gemoedt, dat hy tot de vlucht beſloot, en dat op ſoodanigen verhaeſte wijſe, dat hy ſijn goud, juweelen en Koninckl ijcke vercierſelen, hoewel in heymelijcke plaetſen verborgen, in het Slot achter liet.

Vlucht van Muly-Aſſen.

Twee Spangiaerden, breeckende hun eedt, zijn Muly-Aſſen aldereerſt af, en *Barbaroſſa* toeghevallen, namentlijck Abezes, uyt Grenada van geboorte, die in de Overigheyt dieſe Monifetes noemen, ſat, en Fetuchen van Tarragone, die over de bewaring van het Slot beſtelt was. Deſe heeft ten eerſten den vrouw en kinderen van Roſcet, die van Muly-Aſſen in de gevangenis bewaert wierden, te voorſchijn gebracht, en op Koninckl ijcker wijſe verciert, in hun Vaders throon geſtelt. Van gelijcken oock Moſes, Caradin en Agis, Turckſche rovers, worden van hun keetenen ontſlagen, om door deſe gift by den aenkomenden Konink en *Barbaroſſa* gunſt te behaelen. Abezes heeft een koſtelijck verciert paerdt, *Barbaroſſa*, om daer op in de Stadt te rijden, als mede eenige andere, om aen de mindere Overſten uytgedeelt te worden, toegeſonden, met vermaninge dat hy ſich ſou haeſten, dewijl de Tunetanen, hem met een volkomen genegentheyt buyten de poorten gereed waren, tegen te komen. *Hareaden* oock heeft ſonder vertoeven ſijn troepen doen landen, en is met vijf duyſent Turcken, op het toegeſonden paerd, na de poort gereden, die aen het meyr en de ſcheeps haven leydt, van waer tot aen het heerlijck Slot, op een hooghte gelegen, een breede en lanckwerpighen wegh leght, ſtaende wederzijds vol treffelijcke winckels, vol van alderhande waeren, en vergader plaetſen der Kooplieden.

Afval der Tunetanen.

Wanneer nu *Barbaroſſa*, in het midden van een geweldigh toejuychen, in het welcke niet als de naem van Solyman en *Hareaden* wierdt gehoort, tot het Slot aldus gebracht wierdt, wierden de Tunetanen niet weynigh ontroert, wanneer ſy Roſcet niet ſagen opdonderen, hebbende langh om geſien, of hy, ſoo ſieck als hy was, niet in een draeghbedde voortkomen ſou. Deſe ontroertenis wierdt, door de huysgenooten van Roſcet, die weynigh met hun wil van Conſtantinopolen vervoert waren, vermeerdert, die ſich niet konden onthouden, wanneer ſy hun oude vrienden en bekenden ontmoetten, hen ſoetelijck toe te luyſteren, dat ſy geenen Roſcet te wachten hadden; alſoo de ſelve, door bedrogh van de Turcken en *Hareaden*, in Aſia in banden gehouden wierd. En in der daed deſe lieden konden niet verdragen als verſpieders en bedriegers, uyt vreſe voor de dood, by hun eygen landslieden van deſe trouwlooſe Turcken gebruyckt te worden, om ſelf hun eygen Vaderlandt te verraden.

Intrede van *Hareaden* binnen Tunis.

Zijnde dan aldus het bedrogh ontdeckt, beſtonden de Tunetaenen, uyt groote ontſteltenis, ſich bijſter aen te tieren, loopende hier, loopende daer, en ſich in een groote menighte op de marckt by een vergaederende, de Meſuar ſtelt ſich als leydsman van deſe beroerde menighte, gelijck hy, als geſeght is, in geſagh, als mede in verſtandt en welſpreeckentheydt, de voornaemſte onder deſe ingeſetenen was, en oock als verhaelt is, door ſijn vertooningen Mu-

Bedrogh ontdeckt.

ly-Assen had bewoogen sijn Slot en Stad te verlaten, op hoop daer door, by den nieuwen Koninck, bysondere gunst en vriendschap te sullen winnen.

Dese dan niet weynigh in sijn hoop bedrogen zijnde, gelijck hy van een veranderlijcken aerdt was, besluyt Muly-Assen weder te ontbieden, en de Turcken in het Slot te belegeren. Sich dan tot het volck, dat sich alreeds nae wapenen wende, keerende, heeft hen van een hooge Galderye aldus aengesproocken. *Wy zijn, dappere Burgeren, door een schendigh bedrogh om den tuyn geleydt; want Muly-Roscet, die ghy als uwen wettigen Koninck verwacht, betreurt tot Constantinopolen sijn jammer in de ketenen; en wy, ten zy wy terstont, door het aennemen der wapenen, ons selven poogen te redderen, sullen voor altoos buytenlandsche Rovers ten dienst moeten staen. De teghenwoordige saeck toont u de noodwendigheyt van een vaerdigh en dapper besluyt; derhalven die niet is gesint als slaef gehouden en verkocht te worden; heeft maer de wapenen aen te grijpen, en dese verradersche Turcken aen te tasten; ick selver sal u een Leydsman zijn, om u dit openbaer bedrogh te helpen straffen, en u Vaderland en vryheyt, na de Punische oude dapperheyt voor te staen.*

Sonder vertoeven begeeft sich hier op een ieder nae de wapenen, tasten de Turcken die sy noch vonden, aen, en brengen de selve, sonder sulcks te verwachten, om den hals; over al ontstaet een schrickelijck getier. Het eerste dat men deed, was, nae Muly-Assen, die met Dorax by de Restabiaensche hoven, mistrouwende den aerdt sijner landtsluyden, echter de uytkomst verwachtende, sich onthield, te senden.

En beroerte daer door ontstaen.

De menighte der Tunetaenen was groot, maer onkundigh en onbedreven; en boven dat, weynigh met oorloghsgeweer voorsien, bequamer vorders om door een woest en reuckeloos beleydt, als door de bezadighde bestellingh van een ervaren Overste, aengevoert te worden. Sy dan loopen van alle kanten naer het Slot, en vliegen naer dat bolwerck, dat sy het lichtste te beklimmen oordeelden, en een poort had, die op de Voorstadt, die sy Babasuech noemen, uytquam. De Turcken hadden daer hun Vaendel op geplant, en stelden sich aldaer dapperlijck te weer; maer door de groote menighte der Africanen, die hen met allerhande schiet geweer, en fackelen, om de poort aen te steecken, aen boort quamen, wierden sy ten laetsten gedrongen, sich na de binnewaertste en sterckste vastigheyt te begeven; wanneer een Spaensche verloochende, die sy Ramadan noemen, Baët genoemt, met een groote voorsichtigheydt, een stuck geschuts, met macht van mannen, op een hooge plaets van het slot bracht, en met het selve, onder de dichte troep, der nu overwinnende Tunetanen begost te donderen, waer door verscheydene onder de voet geworpen, en al de andere ten hoogsten verschrickt zijn geworden, te meer, wanneer de Turcken, hier door wat ruymte beginnende te krijgen, van alle zijden over de mueren, met pijlen en koegels, op de bespringers begosten te schieten, waer door veel onder de voet vielen.

Harden strijd tusschen de Tunetanen en Turcken.

Hareaden ondertusschen vandt sich niet weynigh door dese onverwachten overval verbaest, als die meende alles in rust en stilte te zijn, de gelegentheyt van het Slot hadt hy noch niet eens gesien, en wist derhalven niet, waer sijn bestellingen te maecken, daer by quam dat hem geboodtschapt wierdt, datter binnen de Sterckte geen voorraed voor dry dagen was, het welcke voornamentlijck, beneffens duysent andere ongereddertheden, genoeghsaem was, om den alderdappersten den moed te doen ontsincken. Maer dese vrese, heeft, soo de onervarentheyt der rasende, eerder

als

als ſtrijdende vyanden, als de voortreffelijcke dapperheydt van ſijn oorloghs mannen, voor een groot gedeelte wegh genomen, dewijl deſe door het verlengen van den ſtrijd, en de gewoonte van tegen te houden, meer en meer gemoedight wierden, en de gene in hun eerſte woede geſtuyt zijnde, en in wanhoop van een goed gevolgh, door onkunde, vallende, van tijdt tot tijdt begoſten te verſlappen.

Maer ondertuſſchen Dorax, beneffens Muly-Aſſen ſelfs, en een troep ruyters weder nae de Stadt gekomen, en voort door de voornoemde Voorſtadt Babaſuech, tot aen de poort geraeckt zijnde, hebben door hun geroep, en door den naem van Muly-Aſſen, nu ſoo gewenſcht als te vooren gehaet, den aenval, die nu tot tweemalen afgeſlaegen was, weder voor de dardemael doen hervatten. Gedurende dit rouw beſpringen en verweeren, een Haly Levan, zijnde een Spanjaert uyt Malaga van geboorte, maer gelijck veel andere, van de Chriſtelijcke Godtsdienſt tot de Mahumetiſche afgevallen; een man in den oorlogh ſeer ervaeren, als die in de Legers van Peter de Navarra, en den Marquis van Peſcare, eenigen tijdt gedient had, keerde ſich naer *Barbaroſſa*, en ſeyde hem: *Het is ons dienſtigh met uytvallen op den vyandt te ſtrijden, indien wy het Slot en uw naem in ſijn luyſter behouden willen; want indien wy aenvangen hand tegen hand te ſtrijden, deſe Barbaren ſullen geenſints de macht en dapperheyt van de onſe konnen teghenſtaen, als die noyt de ſlaghordere van rechtſchaepene ſoldaten geſien, ick ſwijge tegen geſtaen hebben; draegende alſoo de ſtraffe van hun dwaeſe ongeſtaedigheydt, als die noch in dienſtbaerheyt van hun ſnoden Koninck, de vrede, noch op den oever van hun ruſt en gemack, de werckmeeſters van hun verkregene vryheyt, met een danckbaer gemoed hebben konnen verdragen.*

Wanneer dit goedtvinden van Haly by nae van een ieder gepreſen wierdt, voornamentlijck van Moyſes en Agis, die, als voor heen geſeght is, uyt hun gevangenis verloſt, en *Barbaroſſa* toegebracht waren, twee dappere mannen; als mede eenen Haidin van Smyrna, anders Cacciadiabolo, of Jachtenduyvel genoemt, de dapperſte onder alle andere Zee-rovers; heeft men door het bevel van *Hareaden*, door twee verſcheydene poorten van het Slot, den uytval begoſt, daerſe de onkundige en verbyſterde Mooren van beyde zijden beſlooten zijnde, als beeſten om verre ſtooten en ſlaen, zijnde alſoo aen dry oorden een ſchrickelijck gevecht ontſtaen, in het welcke veel Tunetanen geſneuvelt zijn, en onder de ſelve de Meſuar met een koegel doorſchooten is.

De Tunetanen van de Turcken geſlagen.

De beſpringers laten eyndelijck af van hun ſtormen, en onder de reſt vermenght, worden oock met die te rugge gedreven, hebbende geduerighlijck de Turcken op de hielen, daer men op de wegen en ſtraeten eenige uren naer malkander, het gevecht noch gaende houd.

Eyndelijck de Tunetaenen overwonnen, verſtroyt, en in hun huyſen ghedreven zijnde, daerſe niet voor hun Koninck, maer voor hun vrouwen en kinderen ſtrijden mochten, heeft Haly de ſijne, door het moorden, de hette en den dorſt afgemat, weder naer het Slot toegevoert. Men wil datter op dien dag over de dry duyſent Tunetanen dood, en wel drymael ſoo veel gewondt gebleven zijn.

Muly-Aſſen ſiende de ſlechte uytkomſt van dit beſpringen, heeft ſich ter vlucht, onder de beſcherminge van de Ruytery van Dorax, van daer begeven, echter ſcheelde het weynigh, of, terwijl hy onder de hoven en tuynen verwarde, of hy was in handen van de vervolgende Turcken geraeckt. Dorax heeft hem eyndelijck over de ſtroom

Bagrada, aen een veylige plaets van ſijn gebiedt, gebracht, en ſeeckerlijck beſchermt, alwaer hy oock tot aen des Keyſers komſt gebleven is.

Vorders die nacht die op deſe ſtrijdt gevolght is, was, ſoo voor de Turcken als de Tunetaenen ruſteloos, want van beyde zijden wierdt ſeer nauwe wacht gehouden, vreſende gedueriglijck d'een van den ander overvallen te ſullen werden: maer de dagh heeft hen beyde ruſt en vrede toegebracht; nademael de Tunetanen, ſiende ſoo veel van de hunne doodt en gewond, oock, het geen het grootſte verlies was, hunnen voorganger de Meſuar verſlaegen, ſochten nu meerder vrede als oorlogh, voornaementlijck de wijl de Koninck ſelve, voor wie ſy den ſtrijdt aengevangen hadden, in kracht en moed gebroocken, naer de eenſaeme plaetſen gevlucht was. *Hareaden* aen de andere zijde trachte daer oock nae, wel wetende dat ſijn volck dat hy by ſich had, met den voorraed die binnen het Slot was, geen dry dagen ſou konnen toe komen, indien de Tunetanen wanhoopigh door hoop van vrede, of door wraeckſucht geparſt, de Mimiden, en omleggende Africanen te hulp roepende, hen in de Sterckte aenvingen te belegeren.

Vrede tuſſchen de Tunetanen en *Hareaden* getroffen.

Zijnde dan van wederzijden een beſtant toegeſtaen, is ten laetſten oock de vrede gemaeckt. *Hareaden* ſpreeckt by deſe gelegentheydt de Grooten der Stadt aen, en vertoont hen, dat hy met dat beſluyt gekomen was, om de Stadt van de wreede tyranny van Muly-Aſſen te verloſſen, en verloſt zijnde, met alderhande weldaeden en voordeelen te verheerlijcken; invoeghen de Tunetaenen, onder hem, als onder een ſachtmoediger en genegender Vorſt, en ver geluckigher leven en een bloeyender ſtaet, ſouden hebben te wachten: dit eenige begeerde hy maer van hen-lieden, dat ſy Solyman en hem, ſijn Overſte, hun trouwe wilden bewijſen, en ſich in die vryheyt houden, die hy hen met veel arbeydt en koſten, meer als door hun verdienſten te wege ghebracht hadde. Vorders indien het mochte gebeuren, dat ſy de Turckſche beſtieringh en gunſt mochten wars worden, wilde hy niet twijfelen, of Solyman, die ſelf den Chriſtenen gewoon was, Koninckrijcken mede te deelen, indien ſy het ſelfde door geſanten van hem verſochten, ſou hen Roſcet, met gaven, geſchencken, en Koninckljicke eer weder te rugge toeſenden; doch ſy hadden ſich te wachten, dat ſy door dien raedt niet eerder ſtoffe tot een verderflijcken oorlogh, als geruſte vrede ſtonden te vinden.

Geſpreck van *Barbaroſſa* met de Tunetanen.

Hier op wierdt door Abilchirin, die daer nae Meſuar gemaeckt is, gheantwoordt, dat hy ſich tegen de Tunetaenen niet had te vergrammen, indien ſy, van alle oude herkomſt van Koningen, uyt een oude ſtamme voort gekomen, geregeert te worden gewoon zijnde, nu oock hebbende hem die nu thien jaeren de dwinghlandy geoeffent hadt, uytgeworpen, een ander die de roem van billigheyt en gerechtigheyt hadde, ſich tot een Koninck ſochten te verkrijghen, voornamentlijck, dewijl men geloofde, dat hy als een geſchenck, met deſe Vloot aenquam. Het waere dan niet te verwonderen, dat ſijnde de verwachtinge van een weldaedt in den naem van verſmadingh en bedrogh verandert, ſy door het gevoelen van verraderlijck en ſchendigh om den tuyn geleyt te worden, ſich in ſtaet hebben geſtelt, om eerder door de waepenen dapperlijck verwonnen, als beſpottelijck door valsheyt bedrogen te worden Naedemael het hen beeter dacht ſoo hen als Muly-Aſſen de poorten te hebben te vooren geſlooten, wanneer deſe vreemde Vloodt de Africaenſche ſtranden aen deed, als ſoo onvoorſichtelijck, onſeeckere geruchten gelooft te hebben.

De

De Tunetanen dan, als door het oordeel van de Luckvrouw ſelve in overgaeve aengenomen zijnde, waeren nu oock met goet recht vaerdigh en bereyt den Eedt van trouwe aen Solyman te doen, en dat met des te grooter genegentheyt, om dat ſy voor een behoeftigh en over de geheele wereldt in ellende geſlingert en verdreven Koninck, nu een ver heerlijcker, jae de machtighſte en geluckighſte Koninck van de geheele wereldt, niet volgens hun eyghen wenſch en begeeren, maer hun geluckigh lot, verkregen hadde.

Die ſich de Regeeringh van Tunis verſeeckert.

Zijnde dan aldus de ſaecken van Tunis voor hem verſeeckert, alles daer in, tot verſeeckeringh beſtelt, en de overigheden tot ſijn genoegen gemaeckt: heeft *Hareaden* voor alle ſaecken getracht, de Mimidiſche Koningen door gunſt en verbont aen ſich te trecken; het welcke als hy door mildadigheydt, by behoeftige, en geltgierige Vorſten, vaerdighlijck en geluckighlijck had te wege gebracht, heeft hy Aſanaga een geſnedene Sardijner van geboorte, daer hy het meeſte vertrouwen op ſtelde, als mede Haly-Levan, met ſijn Janitzaren, en eenige ſtucken geſchuts, om de Africaenſche afgevallen ſteden, weder te bemachtigen, geſonden; gelijck oock binnen weynigh daegen, ſonder moeyten, ſoo de Landt als Zeeſteden, hem de poorten geopent, en ſich aen hem over gegeven hebben; alleen de Stadt Carven, achtende ſich door haer Godsdienſt en inwooninge der Prieſteren vry te zijn, heeft eenigen tegenſtant getoont, maer eyndelijck mede vreeſende voor de Turckſche waepenen, en een dreygend verderf, beſettinge ingenomen.

En de afvallige Steden bemachtight.

Hy daer op vanght aen, het Koninck-lijcke Slot, ſoo met nieuwe gebouwen te vercieren, als met verſterckinge te verſeeckeren, oock door hulp van de ſlaeven, nieuwe monden, of inhammen te openen, en de Zee daer in te laten. Aen dien oever ſtaen twee Toorens, daer eertijts de poort van Carthago geſtaen heeft, die hy mede heeft doen verſtercken.

Muly-Aſſen verſoeckt hulp by den Keyſer.

De Keyſer Carel de vijfde ondertuſſchen vreeſende de aengroeyende macht van *Barbaroſſa*, en dat hy weder als voor heen, ſijn gheweldt op Italie, en voornamentlijck gelijck hy dreyghde op Sicilie ſou uytſtorten, begint van ſijner zijde mede ſijn gedachten te laeten gaen, om Muly-Aſſen, te gelijck te herſtellen, en de grootheydt van deſen laſtigen vyandt te verkorten, en laet ons nu eenmael ſien, door wat middel en op wat wijſe, de eene herſtelt, en d'ander weder van ſijn looſlijck verkregen heerſchappye ontbloot is geworden.

Die ſich ten oorlog tegen *Barbaroſſa* vervaerdight.

De Keyſer, om hier toe te geraecken, en met meerder hulp ſijn voornemen, tegen de vereenighde macht der Turcken uyt te voeren, ſendt ſijn Geſanten naer den Koninck van Vranckrijck, Franciſcus de eerſte, om den ſelven tot verwantſchap in deſen Oorlogh te trecken: maer deſe ſijn gevangenis, geleden ongeval, en uyt Italia door des Keyſers macht gedreven te zijn, niet konnende op kroppen, en ſich niet eers genoegh achtende, naer ſoo veel leeds, met den Keyſer te ſaemen te ſpannen, weygert het verbondt aen te gaen, ſoo evenwel dat, indien men hem Milanen en Genua weder wilde geven, hy niet t'eenemael ongenegen ſcheen het ſelfde aen te gaen; maer de Keyſer die meende dat het geen hy door ſijn waepenen verkreghen hadt, hem nae recht van den oorlogh toebehoorde, wilde daer nae niet luyſteren. Hy echter wend ſijn poogen naer de aengeroerde tocht op Tunis, te meer dewijl die oorlogh vol van roem en Godtvruchtigheyt ſcheen te zijn.

De Paus oock, om den Keyſer in dat heylſaem voornemen te verſtercken, heeft

heeft hem de tienden van alle Priesterschappen, door geheel Spangien toegestaen, behalven dat hy, op sijn eygen kosten, negen Galeyen tot Genua heeft laten toerusten; die hy by dry andere, die tot bewaeringh van de Roomsche Kusten dienden, gevoeght, en over de selve Virginio Ursino gestelt heeft, met byvoeginge van Paulus Justiniaen, Venetiaensch Zee-overste, wiens raed hy, als een man van bysondere ervaerentheyt, in alle voorvallen sou hebben te gebruycken.

Hy heeft oock soodaenige tienden in Vranckrijck, om de bilans te houden, den Koninck Franciscus toegestaen, die voor dese weldaedt, de Hetrurische Zee te beschermen aengenomen heeft. Die van Marsilie beloven oock twintigh Galeyen daer toe te bestellen.

Geheel Spangien is tot desen Oorlogh op geweckt, en de Keyser, hebbende sijn aengestelde vergaederingen gehouden, is tot Barcelona aengekomen; wiens aenkomst eerder en vroeger als men verwacht hadde, de vyanden van het Rijck niet weynigh in toom gehouden, en de Italiaensche Vorsten, uyt vreese voor de geweldige Oorloghs macht, aldaer van alle kanten vergaedert, te eerder heeft doen besluyten hun hulp, tot desen tocht toe te brengen, alleenigh de Venetiaenen, volghens hun verdragh, voor dartigh jaeren met Bajazeth, Groot-Vader van Solyman, gemaeckt, hebben sich stille gehouden.

Treffelijcke toerustinge.

Ondertusschen heeft oock Andreas Doria (van wie hier voor gesproocken is, en van de welcke wy eenige dingen tot bysondere stoffe dienende tot dese plaetsen ter zijden gehouden hebben) met een bysondere naerstigheyt een geweldige Vloot van groote Scheepen en dartigh Galeyen toegerust, onder de welcke een Galeye voor den Keyser, die met een vergulde en kostelijcke beschilderde Solderinge verheerlijckt, aen alle kanten verciert en behouwen, en met een Purperen met Goudt doorweven deck-kleet behangen was, tot het voeren vanden Keyser geschickt was, van de welcke de Roeyers selve met zijde kleederen bekleet waeren; op dese Vloot had sich de voornaemste Adel van het Genueesche gebiet, begeven, om op desen heyligen tocht, dien grooten Keyser te vergeselschappen, en hun leven by het sijne te waegen.

De Paus Paulus had Doria, soo als hy alles met grooten yver te wege bracht; een gewijdt Swaerdt met een goude en met eedele gesteenten beset Gevest, een kostelijck gesneeden scheyde en heerlijcke toestel, en beneffens het selfde een fluweelen kostelijcken Hoedt met paerlen beset en geborduert, toegesonden.

De Keyser hadt omtrent acht duysent krijghs-knechten te voet, meest jongh volck, en seven hondert ruyters by een vergadert; met welcke, en sijn schoone Vloot, hy van Barcellone naer de haeven van Magone, en van daer naer Calaris op Sardeigne is tzeyl gegaen, alwaer oock de Marquis des Guasto, een weynigh te vooren, met sijn Vloot uyt Sicilie aengekomen was. Van hier zijnse alle naer Africa overgesteecken; daerse in de haeven van Usica, die by de Zee lieden Porto Farina ghenoemt wordt, aengekomen zijn; alleenigh de Galeye van den Keyser is aen den ingangh op een sand blijven sitten, maer Doria bemerckende dat gevaer, heeft al de roeijers en het volck op de eene zijde doen gaen, waer door het Schip weder los geraeckt, en met de rest ingevaeren is; niet sonder groote schrick van den Keyser, die als toen gedacht, dat sijn Vader Philippus eenmael in diergelijck gevaer geweest was, wanneer hy in den Oceaen door storm gedreven, mede aldus op een drooghte quam te vervallen, en licht gebleven sou hebben, ten waere door een groot geluck of krachtige voorsienig-

Komst van den Keyser in Africa.

nigheyt, de vloed of baeren ſelve, het Schip over de drooghten heen, en door ſulck een wonderwerck aen de Bretanniſche kuſt gebracht hadt.

Van hier is de Vloot weder tzeyl gegaen; en vaerende om den uythoeck van Carthago, en voor by die gantſche kuſt dieſe Martia noemen, verheerlijckt en beroemt, door de vervallene overblijfſels van het oude en eertijdts doorluchtige Carthago; en nu vermaeckelijck boven allen, door de nieuwe Koninckliјcke Hoven aldaer ghemaeckt; werpt het ancker uyt tegen over den tooren, dieſe nae de fonteyn daer by ſpringende, den water tooren noemen, aen dien oort, daer men meent de ſtallinge der Elephanten geweeſt te zijn. De Barbaren, die van hun toppen en tinnen de aenkomſt van de Chriſten Vloot ſaegen, boodſchapten het ſelve aen *Barbaroſſa*, met byvoeginge dat de ſelve uyt een ontelbaere menighte van alderhande ſlagh van Scheepen beſtond; want in der daet, ſy waren by nae ſeven hondert in het getal, onder de welcke twee en tachtentigh Galeyen, elck met hun bannieren verciert, geſien wierden; het welck hoe vermaeckelijcken aenſchouwen het mocht zijn, de Turcken geen geringe ſchrick veroorſaeckte.

Maer niet ſoo ſeer dit, als wel dat hen voor ſeecker wierdt geboodſchapt, dat de Keyſer ſelve in de Vloot was, en dat by nae niemand die de wapenen konde dragen, in Spangien was gebleven, ontſtelde het gemoedt van *Barbaroſſa*, gelijck het ſelfde oock door eenige ſlaven, die by nacht ſich van hun boeyen hadden geweeten te ontſlaen, en naer ſtrand te ſwemmen, beveſtight wierd; en waerlijck hy had geenſints gedacht, dat die Majeſteyt ſich ſelven op de Zee, en aen ſulcke gevaerlijcke Kuſten ſou gewaeght hebben, oock niet dat Doria met al ſijn macht, anders als eenige kleyne en verachte plaetſen van de Africaenſche kuſt ſou hebben derven aentaſten, en dat hy eenighe gedachten op Tunis hadt; in welck gevoelen hem boven andere beveſtigde een Aloyſio Preſenda, een Genuees: van een Edel huys gebooren, die voor heen van de Turcken, op ſijn reys gevangen zijnde, als nu onder hem by nae in een vrye bewaeringh gehouden wierdt. Met deſe was hy gewoon, menighmael van de ſtaet van Italie te ſpreeken, en van alle de zeden, machten en rijckdommen van de ſelve geweſten ſich van hem te laeten onderrechten; maer wanneer ſich nu *Barbaroſſa* aldus door hem bedrooghen ſagh, liet hy den Genuees aenſtonts voor hem brengen, en voor ſijn oogen dooden.

(Staet der Tunetanen.)

(Gramme wreetheyt van *Barbaroſſa*.)

Hebbende hy dan met de doodt van deſen onſchuldigen man, ſijn ydelijcke ligtgelovigheyt als voldaen, heeft *Hareaden* voorts ſijn gedachten gekeert om den oorlogh aen te vangen, die hy wel ſagh niet te konnen ontgaen. Hy ontbiedt ten eerſten de hoofden van ſijn Scheepen en Galeyen, op de welcke, ter oorſaeck van hun dapperheyt en ondervindingh, hy het meeſte vertrouwen hadt; deſe hieldt hy deſe woorden voor (als ſoeckende hen de reuckeloosheydt van der Chriſtenen beſtaen, voor oogen te ſtellen, en moed tot de overwinning te geven:) *Wie doch* (ſeyde hy) *iſſer, die eenige kenniſſe van dit land heeft* (*om van onſe macht niet te ſpreecken*) *die niet oordeelt, hoe ſeecker het is, dat de vyand de ſtraf van ſijn ſtaetſuchtige begeerlijckheyt, en onbedachte ſtoutheyt gewiſſelijck draegen ſal; die op ſulck een ongelegen tijdt van het jaer, namentlijck omtrent de Sonneſtandt, plaetſen, die ſoo heet en brandigh door de Sonne, en ſoo gebreeckigh aen water, oock ſoo dicht met ſandtplaeten beſet zijn, ſich niet ontſiet te komen beſtrijden, gelooft ghy wel dat de krijghs-lieden der vyanden, die ick hoore ten meeſtendeel nieuwelinghen te zijn, met hunne ſwaere waepenen belaeden, wel bequaem ſullen*

(Aenſpraek van *Barbaroſſa*.)

 zijn,

zijn, voor en achterwaerts, na dat de gelegentheyt van strijden sal vereyschen, sich sullen konnen bewegen, en alsoo bequaem zijn de dappere en geswinde aenvallen van de onse te mogen wederstaen; by naemen daer het diepe en glibberende sand, daerse tot de knyen toe sullen in sincken, hen niet veel gemack sal geven om sich vast te stellen en hun standt te houden? met wat konst van oorlogen, sullen sy, het geweld der Turcksche voetknechten, en de rappe en onwaernemelijcke aenvallen der Minidische ruyteren konnen tegenstaen? indiense oock soo veel in het getal zijn, waer van daen, sal sulck een menighte volcks, indien d'oorlogh komt te dueren, haer onderhout haelen. Waerlijck door desen Krygh, sullen wy een nieuwe en onverghelijckelijcke Zege-prael oprechten, wanneer Carel die Keyser van de hooghste macht en waerdigheyt, of door ons swaerd komen te vallen, of ons tot een rijcken buyt in handen komen sal. Wat my aengaet, ô dappere mannen, ick sal mijn uyterste macht aenwenden, dat u noch waepenen, noch toevoer van lijftocht, noch noodige onderstandt sal komen te ontbreecken; de oude Magasijnen sal ick open stellen, als mede de Kooren schueren en de Schatkamer aentasten, en de Mimiden, die nu tot ons verbondt en vriendtschap getrocken zijn, geldt tot hun soldye bestellen, hoe licht men door kleyne loon, en op groote hoop van vergeldinge, in plicht houden kan, is u lieden niet onbekent.

Alleen dese oorloghs plicht vereysche ick alleenlijck van uwe dapperheydt, dat ghy Goletta, de voornaemste beschermplaets, niet alleen van dese Stadt, maer oock van het gantsche Rijck, en de opgeleyde Vloot, dapperlijck beschermt, want daer op sal de vyandt gewisselijck sijn eersten aenval doen: bewaert dan die plaets voor my en Solyman, met een onoverwonnen moedt, op dat de selve te vergeefs besprongen, als te kloeckmoedighlijck van u lieden verdadight zijnde, de vyandt de Keyser in sijn meeninge bedroghen, en alsoo van al sijn achtinge berooft zijnde, meer om een goede aftocht, als het Rijck van Tunis te vermeesteren, mach dencken.

Wanneer hy dese dingen had geseght, hebben al de Capiteynen eenstemmigh geantwoord, dat sy volvaerdighlijck, al het geene hy hen wilde beveelen, souden naerkomen, en noyt toelaeten dat hun oude dapperheyt eenige schande sou ontfangen; het welcke sy alle met eede bevestight hebben. Onder dese was Sinan van Smyrnen, die sijn rechter ooge verlooren had, en van de Turcken Cæfut, dat is Jode, genoemt wierd, soo in jaren, als beproefde dapperheyt en gesagh de voornaemste. Naer desen quam Haidin uyt Cilicia, diese om sijn gevaerlijcke driftigheyt *Cacciadiabolo*, of Duyveljaeger noemden; waer aen volghden Salec, uyt Jonia en Tabaches, een Laodicener Zee-rover, en van de Janitzaren de Hooftman Giaffer, uytsteeckende in moedigheydt en kracht des lighaems.

De gelegentheydt van Goletta nu is soodanigh, een steenen tooren, met haer by gevoeghde vestinghe staet aen dese enghte, door de welcke de boesem van Carthago, de Zee-baren tot in het bygelegene Meyr in laet, plaets en toeganck gevende voor kleyne scheepen, tot aen de Stadt Tunis. Dit Meyr is twaelf Italiaensche mijlen breedt en langh, maer aen beyde zijde is de ondiepte soo groot, dat men niet als door de kille in het midden daer in kan komen. Den toeganck uyt de Zee belet de voornoemde tooren, met de omleggende stercke of vastigheden bekrachtigt, zijnde soo groot, datse een grooten troep volcks tot besettingh laten kan. Desen tooren had *Barbarossa* met veel geschuts voorsien, om daer door sijn Vloot, die binnen in het Meyr opgeleght was, te beschermen. De gelegentheyt van desen boesem van Carthago is soodanigh, dat haren in- Gelegentheydt van Goletta.

ganck.

gangh, wanneer men uyt der Zee komt, als verborgen wordt, nademael de uythoeck van Clupea, by de ouden die van Mercurius en Pulcher genoemt, sich seer naer het westen uyt streckt, en sich weder innewaerts buygende, een tweeden uythoeck, die eertijds die van Apollo, maer nu Zafranio genoemt wordt, uytmaeckt. Van daer wordse weder halvemaens gewijs naer Goletta gekromt, latende het gewest van de Stadt Rada, eertijds door haer warme waeteren beroemt, ter slincker hand. Tegen over siet men de gelegentheyt van het oude vervallen Carthago, heuvelen, olijfbosschen, en den oever van den water tooren, daer de Christen Vloot aengekomen was. De engte en ingangh vorders van Goletta, wordt door een houten brugge, met het oosterſche gedeelte aen een gevoeght, waer over sy gaen, die van Tunis te lande willen reysen.

De Keyser nu, hebbende sijn gantsche Vloot aen ancker geleght, beveelt dat het dapperste Krijghsvolck in de booten der groote Galeyen sich hebbe te begeeven, en alsoo langhs de geheele kust bestae te landen, het welcke soo ordentlijck geschied is, dat terstond de geheele strandt van de troepen der Barbaren ontbloot wierdt; niet konnende het geroep, veel minder het schieten der Christenen uytstaen, dewijl een ieder sonder eenigen wederstandt te bieden, sich op de vlucht begaf.

Het landen der Christenen.

De oude Spangiaerden hadden de voortocht, en wierden door de Italiaenen, en dese door de Duytsche knechten gevolght. De Marquis del Guasto deed hen, wanneer sy nu geland waren, sich terstondt beschantsen, sonder sich hier en daer te verspreyden, tot dat de ruyterye, en al de toestel van geschut en oorloghs voorraedt, mede aen land was. De Keyser selfs vol moedigheydt en hoop, begeeft sich oock aen landt, die met genoegen, de vyandlijcke benden, die de Christenen het landen meenden te verhinderen, de vlucht sagh kiesen.

Hy rechtte sijn hooft-tent op tusschen de twee Toorens, van de welcke de eene de water-tooren, en de andere de sout-tooren genoemt wordt. Ondertusschen zijnder verscheyde troepen krijgsknechten uytgesonden, om de naeste plaetsen te verspieden, en nae waterbacken en putten om te sien; oock de hutten en wooningen der vyanden in te nemen, tot aen het opperste der heuvelen toe, alwaer de ghebouwen van een ouden Tempel noch gesien wierden, op de welcke twee Vaendelen Italiaenen tot besettinge, benevens de waterleydinge, die voor lange tijden daer gemaeckt was, en door de welcke een groote macht van water, binnen Carthago gebracht plach te worden, geleght zijn.

De Africanen en Mimiden, een ongerust en arbeydsaem volck in de wapenen, lieten oock niet nae, alle oogenblicken, en op alle plaetsen de Christenen aen te tasten, seer geholpen door de bewustheyt der plaetsen, die, gelijckse licht gewaepend waren, met des te meerder snelheyt, hen, niets te wel sich daer voor konnende hoeden, met hun pijlen, schichten en steenen, op den hals waren, eer sy het wisten; handelende soo verwoedelijck met de Christenen, datse niemandt, al hadt hy sich schoon over gegeven, wilden spaeren. Onder dese ongeluckige was oock Hiëronymo Spinola, Genouees Edelman, die, zijnde door de stoot van een lancie van sijn paerd geworpen, door den selven Mimidier, die hem afgestooten had, van sijn paerd springende, eer yemand den gevallen te hulp konde komen, het hooft afgesneden wierd, het welcke de overwinner, weder te paerd springende, met sich gevoert heeft. Het selfde lot trof oock Frederick, Vorst van Carecto, die aen de zijde van den Marquis del Vasto, met de welcke hy om te ver-

Verwoedheyt der Mimidiers.

Jeronymo Spinola gedood.

 spie-

ſpieden uytgereden was, door een muſquet koegel gedood wierd.

Maer deſe ſnelle woede der vyanden heeft den Keyſer geenſints verhindert, ſelf met eenige weynige, uyt verſpieden te gaen, en in het aenſien, der omſwervende Mimiden, alles met nauwkeurige oogen te doorſien; en dat met ſulck een ſtandvaſtigheyt van gemoed, dat hy de ernſtige vermaeninge van ſijn vrienden, die liever hadden geſien, dat hy de plichten van mindere Overſten wat ſpaerſaemer betrachte, in den windt ſloegh.

De Marquis del Guaſto was nu met ſijn aennaerderingen niet verre van Goletta gekomen, helpende tot het maecken der loopgraven, niet alleen de roeyſlaven van de Galeyen, maer oock de krijghsknechten, ieder om het ſeerſte, en met ſeer grooten voortganck, ſich ſchaemende anders te doen, daer de Keyſer ſelfs tegenwoordigh nen niet na liet geduriglijck toe aen te manen, en de andere Overſten ſelve by gelegentheydt den ſchup in de hand naemen.

Ondertuſſchen hadden de Barbaren wel ſoo veel moeds als nu en dan voor den dag te komen,en de Chriſtenen ten ſtrijd te beroepen, ja met uytvallen hun wercken en vaſtigheden aen te taſten: aen het hooft van de opgeworpene werken, hadt de Prins de Sarno, een rond werck,in maniere van een Stats bolwerk opgeworpen, maer een weynig beknopter als de konſt wel vereyſchte, dewijl een tente in het midden uytgeſpannen, by nae al de ledige plaets koſt beſlaen. Binnen deſe enghte had hy evenwel ſijn benden gebracht; het duerde niet langh of Salec,quam met een uytgeleſen troep, deſe ſterckte, die door deſe tent boven allen uytſtack, aen taſten; maer hebbende den eerſten aenſtoot gedaen, geliet ſich, als of hy door het geweldigh ſchieten der Chriſtenen gedwongen was geweeſt te wijcken. Sarno valt daer op met eenige aengemoedighde Overſten op hem uyt, ſlaende al ter neder die hem voor quaemen; maer de Barbaer, ſiende deſe vervolgers, nu verre genoegh van de hunne afgeſcheyden, vergadert ſich met ſijn gemaeckte vluchtelingen in een, en valt met de ſelve,zijnde nu veel meerder in getal als de navolgers, deſe weynige met alle geweld aen, die derhalven niet langh konden tegenſtaen, maer verwardelijck den rugghe boden. De Prins ſelve, voor andere dapperlijck ſtrijdende, is beneffens Belingerio ſijn ſwaeger, Hooftman van een bende gedoodt, andere vluchtelinghen hebben oock, eer ſy in ſeeckerheyt konden komen, het leven moeten laten: de reſt ſich binnen het werck begevende, vonden ſich ſoodanigh in de uytgheſpanne koorden van de tent verwardt, dat ſy van de Turcken overvallen, en al te ſamen tot een toe, om het leven ghebracht wierden. De vyanden hebben vorders de tente van den Prins berooft, en ſijn koſtelijck ſilverwerck, tot een goeden buyt met ſich genomen, zijnde ſeer beklaeghlijck, dat niemant van de naeſte beſettinge, hen in deſen noot en overval te hulp gekomen is; ſelfs wil men dat de Spangiaerden deſen nederlagh der Italiaenen, volgens de oude nayver van deſe onderling afgunſtige volckeren, met goede oogen aengeſien hebben. Het hooft, en de rechterhand van deſe jonge Prins, zijn *Babaroſſa* toegebracht; die tot een zege-teecken, daer over het geſchut liet hooren.

De Prins van Sarno geſlagen en ghedood.

Maer of ſich de Spaenſchen al in de nederlaegh der Italiaenen mochten verblijden, ten minſten ſich naer behooren daer in niet queeten, het ſelfde lot is hen mede haeſt bevallen, wanneer Tabaches des morgens vroegh, met een haeſtige en bedeckten uytval de ſelve op het lijf gekomen is, beklimmende der ſelver wercken, en eenige die vermoeyt van den arbeyd laegen te roncken, andere

Spaenſche geſlagen.

dere ongewapende, eer ſy hun waepenen gekregen hadden, ten deelen afgemaeckt, ten deelen verdreven heeft, krijgende tot buyt het vaendel van Franciſco Sarmiento, dat op de borſtweeringh van de Sterckte geplant was, en voorts al het graef gereedſchap; Mendoça, de hooftman van die bende, wiert ſelver dood geſlagen, dewijl hy te ſwaer lijvigh zijnde, niet bequaem was om te vluchten. Eyndelijck zijn eenige benden, na datter al verſcheyden ter nedergemaeckt en gewond waren, deſe verſtroyde te hulp gekomen: ſelfs de Keyſer komt gewapent met eenige daer na toe, laetende niet nae deſe achtelooſe waeckers, gelijck ſy wel waerdigh waren, ernſtighlijck genoegh te beſtraffen.

Op deſe wijſe ſcheen de ſchandſmet den Italiaenen eenighſints afgewiſcht, ten minſten vermindert, dewijl de ſelve nu de Spangiaerden mede voor een goet gedeelte toequam, die niet ſlechtelijck daer door, voor hun quaedtaerdigheyt geſtraft ſcheenen te zijn, aen ſich beproevende datſe in andere veracht en belacht hadden.

De Barbaren waren door deſe nederlaegh der Chriſtenen ſoo niet verſtout en gemoedight, of ſy bleven wel dry dagen eer ſy weder voor den dagh quaemen; wanneer Giaffer, die het als toen te beurt gevallen was, met ſijn Janitzaren, en een troep van Africaenſche ſchutters, de bovenſte wercken quam aentaſten, oordeelende dat de vyanden, of door den arbeydt, of door de hitte der ſonne vermoeyt en machteloos ſouden leggen, en licht om te overvallen zijn. Sy waren nu al tot aen de wercken gekomen, en beſigh met de ſelve te beklimmen, beſtonden met kogels, pijlen en ſteenen op de Chriſtenen te haegelen, wanneer op het ſlechtelijck aenroeren van een trommel, de Chriſten Muſquettiers, gelijck beſtelt was, van twee plaetſen op de ſelve quamen toevallen, de welcke door Guaſto met eenige andere, met helmetten en harnaſſen gewaepent, en met hellebarden, partuyſaenen, en andere korte ſpeeren dapperlijck omgingen, te hulpe geſonden zijnde, de Janitzaren eenighſints deden wijcken; maer deſe, ſelden gewoon zijnde den rugge te bieden, herſtelden ſich lichtelijck weder; maer als Giaffer ſelve, die voor alle andere ſeer dapperlijck ſtreed, te gelijck door twee koegels om verre gheſchooten wierdt, vonden ſy ſich echter te vluchten ghenootſaeckt, wordende van de Chriſtenen ſoo dapperlijck op de hielen ghevolght, dat die van Goletta, hebbende een gedeelte van hun vluchtende mackers binnen gelaeten, uyt vreſe dat de Chriſtenen met den hoop mochten komen indringen, wel het vierde gedeelte daer van buyten geſlooten hebben. Maer deſe hunnen wegh naer het Meyr nemende; hebben ſich door een achter poort in het Fort geberght. En in der daed de aftocht wierd by deſe gelegentheyt ruym ſoo gevaerlijck voor de Chriſtenen, als de vlucht ſelve voor de Turcken, dewijl Sinas de wallen rontsom met al de beſettinghe voorſien hebbende, de vervolgers in hun aftrecken daer door niet weynigh te lijden hadden. Diego d'Avila, een Vaendrigh van een nieuwe bende, hebbende beſtaen een Vaendel op des vyands werck te planten, wierdt ſoo met koegels en pijlen beſchooten, dat hy eyndelijck getroffen, en dood ter neder gevallen is; evenwel heeft de vyandt het Vaendel niet verovert, maer een ſoldaet daer dichtſt byſtaende, heeft het een Turck, die het al in handen hadt, weder uyt de handt geruckt. Rodrigo Ripalta wierdt oock met een groote muſquet koegel, op ſijn helmet geſchooten, waer door hy een ſwaere wonde verkreegh, gelijck meer van de Chriſtenen in deſen aftocht, dan in den ſtrijdt ſelve gebleven zijn.

Hardt gevecht.

Diego d'Avila geſchooten.

Op dien dagh in der daed, is de stoutheyt der Barbaren vry wat ingetoomt, en te gelijck den Christenen goede hoop gegeven, wel haest meester van de vestingh te sullen zijn; te meer dewijl sy de Sterckte van na by besiende, begosten te bespeuren, dat, indien sy wat naerder mochten komen, den inganck niet lange voor hen gesslooten sou blijven. Sy hadden oock by gelegentheydt van het voorverhaelde gevecht waer genomen, dat men die achterdeur, door de welcke de Barbaren in de Stad waren gheraeckt, van de zijde van het Meyr seer bequamelijk sou konnen by komen. Maer Sinan, misschien het selve bemerckende, heeft den toeganck vry beter versorght en gesslooten.

De Keyser ondertusschen geen tijdt soeckende te verliesen, heeft besslooten Goletta eyndelijck met het uyterste geweldt aen te tasten, gelijcker oock veel saecken waren, die hem tot het voortsetten van dit besluyt scheenen aen te maenen, en onder andere de herstelde moedt van de sijne, en de slappende moedigheyt der vyanden, willende niet vertoeven, dat de selve door eenig nieu onderstandt sou opgheweckt worden; want hy hadt alreeds verstaen, datter verscheydene troepen, van *Hareaden* aengenomen, en in aentocht na Tunis waren. Hier by quam datter sieckte onder de sijne begost te ontstaen, als die by daegh door de onmatige hitte van de Sonne als gebraden, en des nachts door den overvloedigen dauw kout en nat gemaeckt wierden, konnende oock nauwelijcks versch water genoegh by halen, om hun dorst te verslaen, noch ververschingh genoegh voor de siecken bestelt worden, hoewel de Keyser alderhande sorge aenwende, om uyt Sicilia en Napels noodigh voorraedt te bestellen.

Ongemacken van 's Keysers Leger.

Op den 15 July dan wierden de wercken tot in het gesicht der vyanden voortgeset, en alle toestel van geschut te voorschijn gehaelt, die met hun schanskorven, en groote vaeten met sant gevult, alsoo men daer geen aerde genoegh vinden konde, bedeckt stonden. D'oria oock van sijner zijde had last om van uyt der Zee Goletta aen te tasten, zijnde de ordre van de Vloot soodanigh verdeelt, dat de Galeyen in dryderhande beurten malkander hebben te vervanghen, en hebbende hun geschut gelost, met wijcken de volgende plaets maecken souden, terwijl de groote Scheepen, op bequame plaetsen aen ancker leggende, uyt de voor en achter Casteelen, als mede uyt de Meerssen hun best deden.

Besluyt Goletta geweldigh aen te tasten.

Ordere daer toe bestelt.

Van de landt zijde wierden de beurten oock in dryen verdeelt, op dat soo de Italianen als de Spangiaerden, en soo de Duytschen als de Italianen gelegentheyt mochten vinden hun moed en dapperheyt te toonen.

Noyt, zedert het gebruyck van het geschut in de wereldt is geweest, heeft men, of met grooter geweld, toestel, of neerstigheydt een plaets aenghetast, want soodanigh was het gerucht, en gedonder, van het noyt swijgende geschut, dat de aerde niet alleen stond te cidderen en beven, maer oock selver scheen van een te willen splijten, en alles te verswelghen: de Zee selver, die even te vooren stil en gerust was geweest, wierd hier door mede als beroert, terwijl de hemel door de gedurige damp en roock sich uyt het gesicht verloor.

Goletta beschooten en bestormt.

Van het aenvangen van den dageraed tot den middagh toe, heeft men noyt opgehouden, met groot geschut te schieten, invoegen de tooren met haer bygevoeghde voor muer, van alle kanten door boort en gebroocken zijnde, ten laetsten met geschut, met busschieters met al om verre gevallen is, maeckende door desen val hier en daer geen kleyne openingh in de vestingen, door de welcke den Christenen de ingangh als geopent wierd; een gekapte Monnick, om de

de ſtormers te moedighen, gingh met een kruysbeeld, of Crucifix in de hand, de mannen voor, die daer op (zijnde ſes ladders voor ieder bende aengevoert) op het gegeven teecken, de plaets hebben aengevangen te beſtormen. En in der daed, ſoodanigh was het geweld der beſtormers, dat de Turcken, hoewel ſy ſich met alderhande ſchiet en werp geweer, vyerwerck en diergelijcke peſten dapperlijck genoegh verweerden, niet lange der ſelver aenval hebben konnen tegen ſtaen, maer eyndelijck gedwongen zijn geworden de vermeeſterde Veſtingen te verlaeten, en ſich over hals over kop, op de vlucht te begeven.

Wort van den Keyſer verovert.

Sinan met de ſijne, heeft ſich over de houte brugge naer het overleggende vaſte land, en alſoo langhs den oever ter ſlincker zijde naer Tunis begeven, niet ſonder onderwegen, een groot gedeelte van ſijn volck, die ſich vaſt hier en daer verſtaecken, en wegh maeckten, als moede zijnde ſich teghen ſoo veel verderfs te kanten, te verlieſen. Andere wierden dood geſlagen, of in het Meyr geſtooten, die, offe wel pooghden ſich met ſwemmen te redderen, door de Spangiaerden, die op den kant van den rechter oever ſtonden, niet anders dan offe een deel wild voor hadden, geſchooten wierden, in voeghen het gantſche Meyr met doode lichaemen bedeckt wierdt.

De Chriſtenen aldus hebben met weynigh verlies, beneffens deſe voorname Sterckte, al het geſchut en de gantſche opgeleyde Vloot (als geſeght is) in hun geweld gebracht, tot groot genoegen van den Keyſer, en ondraeghlijcke ſmart van *Hareaden*, en ſijn onderhebbende Zee-rovers, die vaſt bitterlijck klaeghden dat hun neeringh ter Zee, door het verlies van hun Scheepen, hen als nu t'eenemael benomen en verbooden was. Men wil oock dat *Barbaroſſa* al voor heen in twijffel ſou hebben geſtaen, of hy deſe heerſchappy van Tunis, met kracht van wapenen ſou ſoecken te beſchermen, of eerder ſijn geluck ter Zee, daer hy ſich ſoo doorluchtigh door had gemaeckt, onderſtaen; maer dat in hem, als een ſtaetſuchtigh Man, de genegentheyt van deſe heerſchappy te behouden, (hoewel tegen den wil der Tunetanen, die uyt afkeer van deſen vreemdelinck, met verlangen ſelfs naer Muly-Aſſen omſaegen, ſelver tegen den raed van ſijn onderſtaende Zee-rovers) ſou hebben boven ghedreven. Andere, en onder deſe Andreas Doria ſelfs, derven verſeeckeren, dat hy geen geloof in de aenkomſt des Keyſers ſtellende, daer door ſoo op het onvoorſienſte overvallen is geworden, dat hy geen tijdt heeft gehad ſijn Vloot toe te ruſten, gelijck dat gedeelte, het welcke binnen in de komme van het Meyr van Goletta bewaert wierdt, niet al met kracht van uyt winden, en geweldt van ſlaeven te voorſchijn gebracht kon werden. *Barbaroſſa*, als een oudt en ervaren oorlogs man, kon oock wel beſeffen, dat hy met een verdeelde macht, tegen ſulck een oorloghs geweldt niet veel konde uytrechten.

Bedencken van *Hareaden*.

Hareaden dan deſe ſware ſlagh op den hals gekregen hebbende, vand ſich niet weynigh daer door ontſtelt, gelijck hy ook Sinas met de reſt tot hem komende, met een ſtuer en ſtraf gelaet ontfanghen heeft, als hen verwijtende hun of kleyne moed of kleyne trouw, omtrent het verlieſen van deſe gewichtige Sterckte. Sinan evenwel het woordt voor allen opnemende, ontſagh ſich niet hem deſe woorden te gemoed te voeren: *Soo lang wy met gewapende mannen te ſtrijden hadden, gelijck ghy weet, en de vyanden niet ſullen ontkennen, hebben wy alles gedaen dat onſe achtinge, en de eerbiedigheyt die wy u dragen, waerdigh is, maer daer men genoeghſaem met meer als eenen duyvel te ſtrijden heeſt, gelijck men dat ſchrickelijcke*

geweld

geweldt van het onophoudelijck Geschut mach noemen, moet het u geen wonder doen, indien wy daer voor, het geen niets kan wederstaen, beswijcken, en uw lieden toebrengen, al schoon wy geweecken zijn, die uw het overige met alle mooghlijcke moedt sullen helpen bewaeren. En wy schaemen ons niet, als wederom sullende vechten, dat gevaer ons ontrocken te hebben, uyt het welcke indien ghy daer tegenwoordigh waert geweest, ghy niet alleen niet schandelijck maer selfs eerlijck ghedaen soudt achten te konnen ontkomen. Dese woorden zijn gewisselijck in de eerste ontmoetingh tusschen hen gewisselt. Maer *Hareaden* zijn smart in kroppende, en een eynde van twisten maeckende, heeft een yeder met sachter woorden aengemaendt, met hem voor hun alder behoudenis het uyterste te waegen, en te doen dat vroome en dappere lieden betaemt, en hy hoopte, naedemael nu stercker onderstandt van Africaenen en Mimidieren by der handt was, dat de vyanden sich niet lange, in hun vermeesteren van Goletta souden verblijden.

Hy dan begeeft sich vorder, om al het geen tot hun verweeringh noodigh was, te besorgen; en haelt een groote somme geldts uyt de schatkamer te voorschijn, met het welcke hy de Africanen en Mimiden niet gelaten heeft aen sich te verbinden.

Muly-Assen komt by den Keyser.

Ondertusschen komt Muly-Assen uyt de uyterste deelen van Mimidia, met een kleyn gevolgh van vrienden en dienaeren by den Keyser in het leger. De groote Carel sat in het midden van sijn Tente, in een Koninckliick gestoelte, by den welcken Muly-Assen ingebracht wierdt, sijnde mede nae sijn wijse als Koninck toegemaeckt, als hebbende

Sijn beschrijving

een linnen stroock die hem van de kinne af, den keel bedeckte, een kleet van groene en blaewe zijde geweven, hingh hem tot aen de enckelen. Hy was langh van persoon, rootachtigh van trony, en van een recht mannelijck gelaet; maer het licht van sijn oogen soodanigh ghedreyt dat het scheen dat hy de aenschouwers geduerigh van ter sijden uyt quaetaerdigheyt aensagh.

Nae dat hy des Keysers rechter handt gekust hadt, is hy op een uytgespreyde Tapijt, naer sijns landts wijse, met de beenen kruyswijs over malkanderen, gaen nedersitten, en heeft door een taelman, op dese wijse aengevangen te spreecken.

Sijn aenspraeck.

Door geen, mijne uytsteeckende weldaet, ô aldergrootste Keyser, die onse verscheyde Godtsdienst mocht toelaten bewoogen, sijt ghy gewaepent, en nu genoeghsaem Overwinnaer in dese gewesten gekomen, hoewel niet sonder ingeven, gelijck ick vertrouwe van die groote Godtheyt, die wy beyde met gelijcke yver dienen, naemelijck, om naer verdiensten een trouwloosen en wreeden Tyran, Zeerover, en bitteren vyant van al het menschelijck geslacht te straffen en te temmen; van de welcke door het vermeesteren van Goletta, en veroveren van sijn Scheeps-vloot ick soodanigh de overwinninge te gemoet sie, dat ick vastelijck verhoope, dat hy kortelijck de verdiende straffe van al sijn schelmeryen sal hebben te dragen; en dat met te grooter blijdtschap van mijnent wegen, om dat de vrucht van uwe overwinninge my toekomen sal, als die ghy voor hebt, in sijn Vaders Rijck en heerschappy te herstellen; gelijck ick altoos van u hooghste billickheyt en deught, heb verhoopt.

En in der daedt het sal voornamentlijck nut en een heerlijcke saeck voor u zijn, indien ghy my een Koninck, en uyt een seer oude stamme voort gekomen, en door treffelijcke vermaeghschappingh en gesagh, onder de Mimiden vry van vermogen zijnde, dus gunstelijck wilt omhelsen. Ondertusschen weygere ick in geenen deele schattinge en tribuyt te betaelen, noch my als een onderdaen van een Christen Keyser te erken-

erkennen; maer van mijn getrouwigheyt ſal'er geen krachtiger borge of verſeeckering zijn, als de gedachtenis van de ontfangene weldaed, die by my en mijne kinderen onuytwiſſelijck ſal zijn, ſelf daerom dat ick den naem van een ondanckbaere, boven alle dingen verſoeye, gelijck ick oock my ſal verſeeckeren, dat door de naebuerigheydt van u Sicilia en Sardeigne, my de gunſt en trouwe van mijn Puniſche Onderdaenen te vaſter en bondiger ſtaen ſal.

De Keyſer heeft hier op tot antwoord gegeven, *dat hy met die meninge in Africa was overgeſteecken, om de verongelijckingen, die hy van tijdt tot tijdt, aen alle de Kuſten van ſijn Koninckrijcken ontfangen had, met de waepenen te ſtraffen, en dat ſnoode en verſoeyelijck gheſlacht van Zee-rovers, eyndelijck te vernietigen, en was het hem mooghlijck t'eenemael uyt te roeyen. Welcke voornemen Godtvruchtiglijck genomen, hadt Godts genade, tot daer en toe een geluckige uytkomſt gegeven; en hy verhoopte dat de ſelve Godtheyt ſijn geluck tot daer en toe ſou beſtieren, dat hy, met het veroveren van Tunis, een volkomen overwinninge ſou komen te genieten. Dan wilde hy hem, al't geen tot de ſaeck dienſtigh, en van de vrucht der zeege ſou zijn, goedertierentlijck toeſtaen, behoudens dat hy ſijn trouwe bewaerde, die by hem evenwel als een Puniſche trouwe zijnde, niet t'onrecht verdacht was, ten ware de gedachteniſſe der weldaed, de ſelve in ſijn Koninckljjck gemoedt quam vaſt te ſtellen; of de vreſe voor ſijne waepenen te beſchermen, dewijl hy, door deſe ſelve ſijne macht, gelijck hy de wel verdienende Koninckrijcken geven, alſoo oock de wederſpannige lichtelijck benemen konde*

Muly-Aſſen toonde ſich ſeer deftigh en ſtemmigh, als hebbende ſijn voorgaende ſtaet noch niet vergeeten, wanneer hem de Keyſer ſijn hand toe reyckte, en beleefdelijck omhelſde. Hy heeft ſich vorder de Overſten ſeer gemeenſaem getoont, en te paerdt opgeſeten, ſijn wackerheyt en ervarentheyt in het handelen van ſijn lange ſpiets, en het wenden en keeren van ſijn paerd willen bewijſen, niet ſonder verwondering van die het aenſaegen, toonende oock ſich onder hen, ten ſtrijd te willen vermengen. Hy heeft oock, by gelegentheyt, uyt de leerſtucken van Averroes, van de natuere der dingen, de beweginge des Hemels, en de macht der geſternten, ſeer ſcherpſinnighlijck gehandeld. De Keyſer deed hem een byſondere tente opſlaen, en dagelijcks gaſtvrye geſchencken toeſenden. De Marquis del Guaſto, de Hartog van Alba, en voort al de andere Grooten, hebben hem oock alle eerbiedigheyt beweſen, en volgens ſijn begeerte, om het leger te beſien, rontsomme geleyd, die boven alle het getal en ordere van het geſchut, en de ongelooflijcke overvloed van leeftocht, die daer over al te koop ſtond, als mede de geruſte ſtilheyt der koopende Krijghslieden, met verwondering geſien heeft. De Overſten hebben oock veel dingen den oorlogh aengaende, van de drift en macht der Tunetanen, van de gelegentheydt der Stadt, der ſelver Veſtingen, de ſterckte van het Caſteel, en andere gelegentheden meer, uyt hem verſtaen. Dit voornamentlijck heeft hy, uyt geen ydele raeminge, maer nae de volgende ondervindinge, aengaende *Barbaroſſa* voortgebracht, dat de ſelve ſich geenſints op ſijn Veſten, die door ſoo veel geſchuts, lichtelijck om verre geworpen konden worden, ſou vertrouwen, maer eerder al ſijn troepen tot een ſchrick en prael voor den dagh brenghen, om door hun ſtouten aenval, voornamentlijk der Mimiden, en ſchrickelijck geroep, de vyanden te doen verſchricken; maer de Turckſche voetknechten, daer hy ſich meeſt op vertrouwde, en die hy boven allen ſocht te ſpaeren, ſou hy binnen houden, ſullende liever ſijn veyligheydt door het

Verſtandigheyt van Muly-Aſſen.

bloedt der Africanen, als der Turcken bewercken. Vorders souden de Christenen van geen saeck meerder, als van de hitte der Sonne, en den dorst te lijden hebben, daer men door geduerigh toevoeren van waeter, tegen sou konnen voorsien, dat men te scheep, door het kleyne vaertuygh, in ledere sacken en kuypen, uyt het versche Meyr sou mogen haelen; hoewel niet verre van de Stadt, overvloedige putten genoeg waren, die hen oock wel te staede konden komen, ten waere de snoodtheyt der vyanden, volgens hun wijse, die door vergif doodelijck mochten maecken, of gemaeckt hebben. Dese dingen in goede ordere den Keyser aengebracht zijnde, hebben den selven geen kleyne verlichtinge, en verseeckeringe tot de overwinninge gegeven.

Ondertusschen wort'er dagelijcks met de Mimiden gestreden, soodanigh dat het eyndelijck eens tot een hoofttreffen met de selve quam, en dat op dese wijse. De Barbaren hebbende eenige stucken geschuts, tusschen het Olijf-gewas gestelt, beschooten van daer gedueriglijck het Christen leger. Wanneer sulcks den Keyser bekent gemaeckt wierdt, heeft hy, hebbende al de Italiaenen, en eenige van de oudste benden der Spangiaerden en Duytsers tot besettingh van de wercken gelaeten, de overige troepen, met de Ruytery uytgevoert; hebbende voor heen Montegio, Overste van het Spaensche paerdevolck, op den vyand afgesonden. Eenigen tijd langh wiert'er tegen de Barbaren, met verscheyde gevolgh gestreden; want hoewel de Christenen met hun musquettiers te voet hun saecken genoeghsaem tegen de vyanden staende hielden, soo konden evenwel de Spaensche ruyters, die uyt alderhande slagh van boeren en andere aengenomen waeren, het tegen de Mimidiers niet uythouden, soo dat de selve, oock in het aenschouwen des Keysers, sich schandelijck op de vlucht lieten slaen; begevende sich nae de sware gewapende troepen. Montegio selve wierd, hoewel dapperlijck strijdende, self door sijn harnas heen, swaerlijck gewondt, hebbende moeyten genoeg sich te bergen; gelijck mede Garzia Lassio, een Man, niet alleen door sijn geslacht, maer oock voortreffelijcke Dicht-konst, Edel genoegh; zijnde alreedts van de vyanden omcingelt, door Frederick Caraffa, Napolitaens Edelman, met groote moeyte gereddert wierdt.

Hart treffen tusschen de Christenen en de Turcken.

De Mimiden hadden dat voordeel, datse snellijck met hun Paerden wisten aen te vallen, en weder vaerdighlijck te swencken, laetende sich vervolgen, tot dat sy weder met voordeel op de vervolgers, om wenden. Dit hadden de Spangiaerden, hoewel sy goede Paerden toebrachten soo gewis niet, dewijl noch sy, noch hun paerden daer op geleert waeren; gelijck oock de Ruyter-strijden, naer het verdrijven der Mooren uyt Spangien, tegen den landtaert, t'eenemael t'onbruyck geworden waren; behalven dat de Barbaren met hun lange spietsen, mede groot voordeel hadden.

De Keyser dan siende de sijne aldus in het naeuw en verder vluchten, als hy gaerne ghedooght hadt, begeeft sich met sijn swaer gewaepende Ruytery nae de vyanden toe, door wiens aenkomst en dapperen aenval de Barbaren, met verlies van hun Geschut, de vlucht gekoosen hebben. De Keyser selve, staende voor sijn troepen, heeft, nae dat hy St. Jacob met luyder stemme tot een woordt, aen sijn Ruyters gegeven hadt, sich selven soo onvertsaeghdelijck nae de vyanden begeven, datmen met recht van hem mach seggen, dat hy het ampt niet alleen van een wijs Overste, maer oock van een onvertsaeght Krijghsman uytgevoert heeft; selfs soodanigh, dat hy Andrea Pontio een seer Edel Ridder uyt

uyt Andalusie, wiens paerdt onder hem doot gestoocken, en met zijn Meester gevallen was, door zijn aenkomst, zijnde swaerlijck in het aengesicht alreets gewondt, en van de vyanden omcingelt gereddert en behouden heeft.

Groote dapperheyt van den Keyser.

Op dien tijdt, hebben eenige weynige Ruyters van de Christenen, onder het beleyd van Lazaro Coronco, voornamentlijck papperlijck gedraegen, wetende met sulck een aerdigheydt, het vyandtlijck gheweer te schouwen en vruchteloos te maecken, dat het een saeck van seer groote verwonderingh was, maer alsoo de Keyser hen wilde hebben af te trecken, als wel siende dat dese de macht der vyanden alleen op den hals kregen, dede hy deselve Lazaro verscheyden mael afroepen, maer die noch soo uyt het spel niet konnende scheyden, wierdt de Keyser daer door soo vergramt, dat hy met sijn swaert getrocken naer hem toe reedt, en sou hem gewisselijck doorsteecken hebben, ten waer den riem van des Keysers Zadel losgaende, sijn Majesteyt daer door by nae in het sant gevallen was.

Het is oock te dier daegen gebeurt, dat omtrent dartigh duysendt Barbaren, om een Tooren, op een hoogen heuvel van het oude Carthago gelegen, stondt te bemachtigen, heen getoogen zijn. In desen Tooren hadt de Keyser, om datse soo dicht by sijn leger was, een besettinge van eenige weynige soldaten gelegt. Voor de troepen der Barbaren ging een Mimidisch Priester, al lollende voor uyt, stroyende briefkens aen alle kanten uyt, in de welcke de Christen krijghslieden allen ongeval toegewenst wierden.

Superstitieuse aentocht.

Sy bestonden nu de besettelingen van den Tooren met groot geweldt aen te tasten, en met vyer en roock, behalven de andere waepenen te bestrijden, wanneer de Keyser selve, met eenige benden te voet en te paerdt de Barbaren bestont aen te tasten, brengende een groote menighte daer van, en onder andere desen priesterlijcken tovenaer om den hals, en de rest op de vlucht.

Ondertusschen ontbraeckender geen raetslieden, die den Keyser rieden, sich niet verder in desen Oorlogh in te wickelen: maer sich met die eere, die hy albereets, met het veroveren van Goletta verkregen hadt, te vergenoegen, behalven dat de roode loop, seer onder sijn krijghsvolck begost toe te nemen, waer by quam dat *Barbarossa*, door de machtighste Mimidische Princen, oude vyanden van Muly-Assen alreets, soo geseght wierdt, onderstut en geholpen stont te worden.

Maer de Keyser dienstigh achtende, dese ontijdige bewegingen te stutten, heeft deselve als teeckenen van onstantvastige vreesachtigheydt, anders als soodanige mannen, die hy in sijnen Raed, uyt gevoelen van kloeckmoedigheydt en dapperheydt, aengenomen had, kost betaemen dapperlijck wedersproocken.

Raed om te vertrecken, van den Keyser wederlegt.

Hy vereyschte dese snoode onnutte en oneerlijcke beraedinghen, en twijffelmoedigheden, omtrent zijn overwinninghe, geensints van hen, als die meer over hun bysondere behoudenis, als sijn eer en waerdigheydt bekommert waeren. Men had die dingen, aleer men in Africa overgesteecken was, behooren te bedencken, nu was het, om gewichtige oorsaecken, gelijck sy selve wel wisten, daer toe gekomen, van waer hy sonder verkortinge van de waerdigheydt van sijn staet, en krenckinge van sijn achtinge, niet als met een heerlijcke overwinninge, of edelmoedige doot eenighsints te rugge konde, sy souden derhalven aflaeten, hem in sijn dapper voornemen, of te vleyen, of te stuyten, en de dappere mannen, een vreese aen te jaegen, en wat het krijghsgeluck, hem tegen den naesten dagh beschooren hadt, mannelijck verwachten, alsoo hy een volkomen veltslagh te waegen, of indien de vyandt daer toe

 niet

niet te brengen waere, de wallen van Tunis, met geweldt van sijn Geschut aen te tasten, besloten had: geloovende dat God, die hy sich met gebeden had toe ghevoeght, hem, in sijn recht-vaerdige saeck, niet sou laten te hulp te komen.

Des Keysers voornemen om te slaen.

De Keyser dan, hebbende Goletta, met behoorlijcke besettinge voorsien, beval vorders het geen aldaer om verre geschooten was, te herstellen, en het gewonnen Geschut, naer hunne wijse, op zijn affuyten te leggen, die van te vooren maer op groote balcken vast gemaeckt, niet bequaemelijck te wenden en te keeren waeren. Hebbende vorders het omleggende geweest, wel nauw doen af sien, het welcke hem tusschen de Olijf bosschen, en den oever des Meyrs een open toegangh tot de Stadt gaf, doet zijn heyr aentrecken, zijnde t'eenemael tot slaen vervaerdight en in ordere gestelt; om tegen alle vyandtlijcke laegen en aenvallen, vry en veyligh te gaen. Aen de slincker handt gingen de Italiaenen, de naeste aen het Meyr, de Spangiaerden ter rechter naer het Olijf gewas, en in het midden wierden de Duytschen door dese twee volckeren, aen beyde zijden beschermt. Hier nevens aen was het Geschut, en vervolgens quam de bagagie. Voor aen bevandt sich de Marquis del Vasto, die voor den Oorlogh, en bynaemen desen dagh van den Keyser het voornaemste beleydt, toegestaen was, stellende op alles goede ordere, en het volck tot dapperheyt aenmaenende. De Hartogh van Alba, stond met een stercke troep Ruytery achter.

De Keyser selve hadt sijn plaets in het midden by de Vaendelen; hebbende aen sijn zijde, den broeder vanden Koninck van Portugael, Lodowijck. De Prins van Salerna was de voornaemste aenleyder der Italiaenen, gelijck Alarco, een oudt Overste van de Spangiaerden, en Maximiliaen Ebersteyn, van de Duytschen, maer de Keyser selfs reed nu by den eenen dan by de andere ordere, hen met een vrolijck en moedigh gelaet aenmanende, om dapperlijck te strijden, en strijdende te overwinnen, wordende van een yeder met toejuychen beantwoort. Del Vasto had uyt de rechter vleugel der Spangiaerden, twee benden Musquettiers genomen, om den eersten aenval der Barbaren, uyt te staen.

Sijn slagh-ordere.

Sy waeren nu aldus tot de waeter putten, die Muly-Assen, en andere die kennisse van des landts gelegentheydt droegen, aengewesen hadden, gekomen, wanneer veel van het volck, door vermoeytheydt en dorst ghedrongen, uyt hun ordere liepen, om te drincken, maer del Vasto het ongeval dat hier uyt mocht ontstaen, voorsiende, socht met vermaenen, wederhouden en slaegen, hen daer af te keeren, maer te vergeefs, het welcke de Keyser vermerckende, is die selver daer na toe gereden, om door sijn tegenwoordigheydt hen beeter te doen gehoorsaemen, maer noch dat, konde hen genoeghsaem wederhouden, sijnde de hitte en dorst niet te verdraegen, gelijck oock selfs de Hopman Arpina, die anders Tullius Cicero ghenoemt wierdt, en onder den Paus Clemens de Amptman van Roma Magalotti, den rechterhandt hadt af gehouden, al te greetigh drinckende in de waeter put gevallen en verdroncken is. Eyndelijck is de krijghs ordere, niet sonder groote moeyte weder herstelt; zijnde eenige van de begeerighste gestraft, en niet t'onrecht, om dat de Marquis des daeghs te vooren, door het gantsche leger hadt doen uytroepen, dat sich een yeder met een lederen sacksken met waeter of een vlesken wijn, aen den riem hangende, sou hebben te voorsien, waer in eenige gehoorsaem, andere nalatigh waren geweest, die daer voor soo gedruckt wierden, datter gevonden zijn, die

Onordere door dorst.

die voor een halven teugh waters twee goude kroonen gaven, en die noch qualijck konden krijgen.

Aldus de benden weder in ordere gestelt zijnde, treckt men voort op den vyandt aen.

Slaghordere van *Barbarossa.*

Barbarossa, mede gesint den slagh te wagen, hebbende sijn soo ruyter als voet benden, soo breed als hy konde uytgebreydt, volgens hun gewoonte, en tot schrick met menighten van Vaendels voorsien, was tot dry mijlen buyten de Stadt, de Christenen tegen getrocken, en poogde, met het voortsetten van eenigh geschut, der vyanden voortroepen, gelijck Muly-Assen hadt voorseght, in onordere te brengen. Del Guasto, of soo andere schrijven del Vasto, na dat *Barbarossa* nu al verscheyden malen gelost, en evenwel weynigh schade onder de Christenen gedaen hadt, doet oock sijn geschut voor aen in het voorhooft van de slaghordere brengen, om daer de vyanden weder mede te begroeten; maer siende dat de selve, als zijnde door gekoppelde slaeven met touwen voort getrocken, en het diepe sand veel tegenstandt gevende, lancksaem voort wilden, en het kruyt mede traeghlijck aengebracht wierdt, verandert van besluyt, en boodschapt den Keyser, dat hem dacht, dat men geensints met het geschut iets hadt aen te vangen, voornamentlijck daer het Krijgsvolck, door een hevigen yver gedreven, brande om aen den vyand te komen, en niet anders als het teecken tot den strijd verwachte, weshalven men het geluck van den strijd seer wel de rechterhandt van hun moedige, mocht toevertrouwen; gelijck oock het geschut, in schierlijck treffen, niet altoos het selve gebruyck heeft; behalven dat, most men, door te lang vertoeven, dese heete moedt van het volck niet laten verkoelen, en in tegendeel die van den vyandt aengroeyen, maer het yser smeeden terwijl het heet is.

De Keyser, self door goede hoop en begeerte tot strijden gedreven, liet hem weder seggen, indien hy sulcks voor goet keurde, gelijck het hem oock toescheen, hy sou het teecken geven, de Marquis daer op, naedemael hem sijn Majesteyt voor dien dagh het hooghste beleyt had toegestaen, versocht de selve, ja gebood hem, gebruyckende zijn recht, dat hy sich naer het midden der slaghorden, by de Vaendels wilde begeven, op dat niet eenigh treurigh ongeval, met sijn Majesteydt al de hoop van 't Christenrijck quam om verre te werpen. De Keyser hier op half lacchende, en dat noyt eenigh Keyser door een kanon koegel gevelt was, hem te gemoet voegende, begaf sich evenwel binnewaerts.

Het teecken van strijden dan, door het gedruys der trommen en het geklank der trompetten gegeven zijnde, begaf men sich naer den vyandt, en dat met een sneller aengangh, voornamentlijck van het licht gewaepende krijghsvolck, als de hette van de Son wel scheen toe te laeten, alleen om de geworpene pijlen der vyanden te eerder vrucht- en schaedeloos te maecken. Onder de eerste bevandt sich Ferdinand Gonzaga, wiens buyten ordinaere dienst, de Keyser voor dien dagh gebruyckte, als die geen bysonder krijghsampt, voor als toen in het heyr bediende. Dese heeft, alder eerst, een treffelijck Overste, onder de Africaenen met sijn Lancie doorloopen, en voorts den hant aen het geweer slaende, soo dapperlijck zijn armen tegen de naeste geroert, dat hy de volgende terstont een open wegh, om tot de vyantlijcke slaghordere in te breecken, gebaent heeft, en inder daet, soodanigh was de haegel van der Christenen koegels, dat eermen aen de man quam, meer als dry hondert Barbaren ter neder laegen, en niemant van het voetvolck staen bleef, maer een yeder sich, met het verlaeten van het Geschut nae de slagh-

Aenvangh van den strijdt.

Dapperheyt van Ferdinand Gonzaga.

flagh-ordere van *Barbarossa* begaf.

Hy selfs siende dese verslaegentheydt onder de sijne, heeft oock geen overlange tegenstandt gedaen, maer knersende van smart en gramschap op zijn tanden, sijn paerdt gewendt, en sich met zijn Turcken nae de Stadt begeven, oordeelende, naedemael zijn beginselen niet wel geluckt waeren, dat hem niet dienstigh was, al sijn geluck aen een veltslagh te hangen, als die hoopte dat des Keysers troepen, de hitte van de Sonne, de drooghte van den dorst, en andere ongemacken, soo langh niet souden hebben konnen uyt staen, als hy sich binnen wel verhoopte te sullen konnen beschermen. De benden vorders der Mimiden en Africanen, die terstont van de Christenen omcingeldt zijnde, niets gedenckwaerdighs hadden uyt gericht, hebben voort mede nae de Babasuech-Restabie en andere buyten plaetsen de vlucht genomen; de andere hebben in de huysen der Rabatijnen, dichtst aen de Stadt leggende hun veyligheyt gevonden.

Vlucht van *Barbarossa.*

De Keyser door dese vlucht der vyanden, diemen wel hondert duysent koppen sterck geweest te zijn, oordeelde, ten hooghsten verblijt zijnde, heeft op de selve plaets, op de welcke de vyanden gestaen hadden, zijn leger op geslaegen, met een besluyt, volgens den raedt der sijne om des anderen daeghs zijn Geschut tegen de Stadt te planten.

Ondertusschen *Barbarossa* door een blijckelijcke vrees aengetast, en te gelijck door veel sorgen nu hier nu daer heen gedreven, neemt met ongewoone wreetheyt voor, al de Christen slaeven die hy in sijn macht hadt, om den hals te brengen, stellende rontsom hun bewaer plaetsen, sulck een menighte van buspoeder, dat sy, wanneer het selve aengestoocken wierdt, daer door al te saemen in de locht souden vliegen, of verbranden; en het stondt by hem vast het selfde uyt te voeren, maer Sinan de Jode heeft hem dat verwoede bestaen ontraeden: verklarende sulck een stuck werck, een kloeckmoedigh, en door soo veel overwinningen doorluchtigh Vorst onbetaemelijck te zijn, behalven dat het wel haest daer op sou konnen uytkomen, dat hy berouw van sijn verhaeste wreetheyt sou krijgen.

Wreet besluyt van *Barbarossa.*

Door Sinan ontraeden.

Barbarossa door dese redenen bewogen zijnde begeeft sich uyt het Slot, naer de grootsten Tempel der Stadt, om aldaer met de voornaemste van Tunis te spreecken en hen aen te wijsen, watmen voor het bequaemst tot beschermminge van de Stadt in het werck sou stellen. Terwijl *Barbarossa* hier mede besich was, is de slaeven, niet als door voorsichtigen raedt van Sinan van de doot verlost zijnde, boven dat een geluckige en heylsame dagh ontstaen. Het quaet en wreet voornemen van *Barbarossa*, konde niet langh verhoolen blijven, maer het gerucht van dit wreedt besluyt liep haest door het geheele Slot, en selfs tot de bewaer plaets der slaeven, en dat door medelijden van eenige vrygelaetene knechten, die hebbende een afkeer van dese wreetheyt, en bewogen door het herdencken van hun oude Godtsdienst, hun gemoet weder tot hun oude belijdenis quaemen te keeren, en dese waeren het die de voornaemste der gevangenen, hen bekent, door heymelijcke t'samenspraeck, tot het betrachten van hun vryheydt, bestonden aen te maenen. Onder dese goetgunstige verloochenaers waeren, een Franciscus uyt Medina een Stadt in Hispanien, en een Vincentia Catareo uyt Dalmatia, een gesneede; dese wierdt Giaffer Aga genoemt, maer Franciscus was van kints been af by *Barbarossa* op gevoet, en in de Arabische letteren treffelijck onderwesen, en by den selven in seer groot aensien, als hem tot vermaeck dienende,

Wonderbaere verlossingh der Christen slaeven.

inv et fec

nende, voerende den naem van Memim.

Dese twee een gedenckwaerdigh en deughdigh werck bestaende, hebben middel gevonden de gevangenissen te openen, en de gevangenen tuygh gegeven, om hun boeyen en keetenen mede te verbreecken. Dit gedaen zijnde, komter een troep, van omtrent ses duysent naeckte menschen voor den dagh gesprongen, die met verscheyde gheweer, maer voornaementlijck met steenen gewaepent, op de Turcken gevallen sijn.

Een Ramadan, of verloochent Spangiaert, en Overste van het Slot, door het groot gerucht van het keeten kloppen opgeweckt zijnde, had sich met soo veel gewaepende, als hy by der handt konde krijgen, nae de poort van het Slot begeven, aen wiens ingangh een Siciliaens Jongelinck, soo vaerdigh ter handt als van verstandt, met den boom van de deur beyde de wachters ter neder gevelt had, maer de Ramadan den Jongelinck, die ongewaepent was, om den hals brengende, doet soo veel dat hy met de sijne en het gereetste van sijn huysraedt de poort uyt raeckte, om *Barbarossa* de tijdingh van dit voorval te brengen.

De ontbondene Christenen, ondertusschen, hebbende eenighe Turcken omgebracht, maeckten sich voort meester van het Slot: breecken het waepenhuys open, en veroveren alsoo des Konincks schat, voorraet, leeftocht en wapenen, laetende niet na van het hooghste van het Slot, ten deelen met roock, ten deelen met aengesteecken buspoeder, en eyndelijck met een Vaendel dat de Turcken van de Christenen verovert hadden, op te steecken, teeckenen van hun overwinninge aen de Keyserische te doen. Dese blijcken behalven datse twijffelachtigh waeren, konden soo bescheydelik van verre door de Christenen niet wel gesien worden, maer verscheydene die tot den Keyser en Muly-Assen, ondertusschen quaemen over te loopen, gaven bericht, watter voor een swaere beroerte in de Stadt ontstaen was, waer op de Keyser aenstonts Giahen en Boccaner, met een vaerdige troep volcks, naer die zijde der Stadt, om dese gevrijde slaeven bystandt te doen, gesonden heeft.

Die sich meester van het Slot maecken.

Barbarossa ondertusschen vervloeckende al wat hem in den sin quam, en voornamentlijck Sinan den Jode, die dien heylsaemen raed, soo hy die noemde, die hy genomen had, om verre geworpen hadt, begeeft sich naer het Slot, alwaer hy de deur gesloten vindende, de slaeven, genoeghsaem met traenen in de oogen badt, sy wilden hem, die volkomen genegen was, hen alle te sparen, en goet te doen, doch met de sijne binnen laeten, maer sy, door hun ouden en nieuwen haet tegen hen verbittert, drijven hem met steenen en duysent scheldtwoorden van daer, doch hebbende eerst, met sijn eygene handen, eenige pijlen op hen geschooten. Aenstonts begeeft hy sich ter vlucht de Stadt uyt, zijnde van de Turcksche troepen, die een getal van seven duysent koppen uytmaeckten, gevolght, en van meninge sich naer de Stadt Hippona, eertijdts de Bisschopstoel van den heyligen Augustinus, nu Bona ghenoemt, te begeven; om aldaer weder op sijn Galeyen, die *Hareaden* veertien in het getal in het Meyr op een seecker plaets altoos gehouden hadt, te Scheep te gaen, om eerder te waeter als te lande sijn overigh geluck te beproeven.

Vlucht van *Barbarossa*.

Wanneer nu de Keyser had verstaen, dat *Barbarossa* op dese wijse ghevlucht was, heeft hy al sijn troepen nae de Stadt doen aentrecken, maer de Overigheydt der Stadt is hem buyten tegen gekomen, die hem de sleutelen der poorten in handen heeft gestelt, wenschende hem geluck,

luck, met dese bloedeloose overwinninge: en sich aenbiedende het geen hen van sijn Majesteyt bevolen wierdt, getrouwelijck te sullen naer komen, als zijnde hen genoegh dat sy van desen dwingelandt ontslaegen waeren. Dit alleen versochten sy van sijne Majesteyt, dat hy sijn volck, buyten de Stadt in sijn leger wilde houden, om door dese weldaedt, de Stadt en borgers ongeschonden te bewaeren, (sijnde een verdubbelingh der danckbaerheydt, diese hem voor het weder herstellen van hunnen ouden Koninck Muly-Assen schuldigh waeren) hen sou niets van het geene tot hun onderhoudt nodigh was, ontbeecken.

De Keyser wort meester van Tunis.

De Keyser hoewel hy niet ongenegen was, hen het selfde in te willigen, evenwel de Tunische trouwloosheydt hem met recht verdacht zijnde (hoewel Muly-Assen oock sijn versoeck by dat van de Overigheyt voeghde, konde het selve soo wijtloopigh niet toestaen. Waer by quam de klacht van zijn krijghsvolck dat sich niet duysterlijck hooren liet, dat hen vast al de vrucht van hun langen en anghstigen tocht, en soo veel moeytens en gevaer, ontnomen wiert, sy waren genoeg arm en naeckt, hebbende nauwelijcks klederen genoeg, om hun schamelheyt mede te bedecken, sonder nu, daerse al overwinnaers waren, noch hoop te sien, sich selfs van de Barbaren, hun natuerlijcke en Geloofs vyanden, te mogen verrijcken, die hoe overwonnen sy oock waeren, beeter als de overwinnaers selfs daer aen waeren.

Maer terwijl de Keyser hier over noch twijffelmoedigh stondt, begeeft sich de Marquis del Vasto met een kleyne troep, naer de poort van het Slot, alwaer hy van de gevrijde slaven, met groot genoegen ontfangen is geworden. Terwijl hy vast de Barbarische schatten, en den toestel van het Slot beschouwde, heeft hem een Genoueesche slaef, de schuyl plaetsen van eenigh verborgen gelt aengewesen: want *Barbarossa* hadt in een put by de dartigh duysendt goude Kroonen, in verscheyde ledere sacken gedaen, verborgen, dese uytgehaeldt zijnde, heeft hy van den Keyser tot een buyt-geschenck verkregen.

Schatten gevonden.

Maer het Slot aldus met een onverwacht geluck in de macht des Keysers gebracht zijnde, en de slaven nu alles plonderende en berovende, konden de krijghslieden gheensints wederhouden worden, maer vallen met troepen in de Stadt, en verspreyden sich door alle wijcken, om te roven en te plonderen, sonder dat de Tunetaenen voor eenige vordere vyantschap beducht waeren; die vast met groot gejammer Muly-Assen tot hun bystant aen riepen, hebbende even te vooren, op zijn aenschouwen, hem met alderhande toejuychingen onthaelt en begroet. De eerste aenloop tot den buyt verselt met het breecken en vermorselen der deuren en toegangen, was niet sonder bloedstortinge. De Spangiaerden en Italiaenen, uyt gierigheyt lieten sich wel met den roof vergenoegen, maer de Duytsers, meer op de Barbaren verbittert, woeden boven dat op de waepenloose lieden, vervullende het alles met moordt en bloedt, sonder onderscheydt van ouderdom of geslacht, soo dat selfs de Tempelen, daer sich een yeder, om hun seeckerheyt te vinden, heen begaf, van bloet vloeyden, en met doode lichaemen bedeckt laegen.

Roven en moorden in Tunis.

Maer in het midden van al dit woeden, en de gebeden en overtuyginghen van Muly-Assen, heeft de Keyser de ongebondene wreetheyt een maet gestelt, verbiedende op verbeurte van het leven, yemant der Ingesetenen van Tunis of gewelt aen te doen, of tot slaeven te maecken, evenwel konde het niet minder zijn, of eenige Jongelingen en schoone Vrouwen, wierden nae de Schee-

Scheepen ghesleept, gelijck oock het scheeps volck, om de Stadt te helpen plonderen, toegeloopen was. Muly-Assen evenwel vandt middel, die hy wilde, uyt handen der plonderaers te verlossen, gelijck deselve een van sijn voorgaende Vrouwen, die hem voor heen, boven allen lief en waert was geweest, voor twee goude kroonen vry gekocht heeft.

De Keyser in het Slot gekomen zijnde, heeft de slaeven die soo een gheluckigen aenvangh tot de overwinningh gemaeckt hadden, seer ghepresen, en hebbende hen eenig geld tot hun onderhoudt gegeven, hen alle op vrye voeten gestelt; met beloften van hun Scheepen en voorraedt te bestellen, met de welcke sy naer hun Vaderlandt souden mogen vervoert worden. De twee eerste aenvangers, en verloochende van *Barbarossa*, heeft hy mede met geld en kledinge besckoncken, uyt de welcke hy daer nae, veel van het voornemen van *Hareaden* verstaen heeft.

In dit plonderen van het Slot, beklaeghde sich Muly-Assen voornamentlijck over dry dingen, als over het verlies van sijn Arabische schriften en boecken, die met het verwoesten van de boeckery verloren waren gegaen, die de Koninck selve, wel voor een geheele Stadt sou hebben willen lossen, als behelsende de daeden der voorgaende Koningen, en de klaerste uytleggingen van hunne wetten. Het tweede was een kaemer vol van Indische balsemen en reuckwerck, aen het welcke hy, na het voorbeeld van sijn Vader, ongelooflijcke kosten gehangen had, zijnde in lode en yvoore bussen een groote schat van Ambre gris, Muscus en Zibet, en andere Indische lieflijckheden, tot sijn dagelijcksche badinghen, en beroockingen hunner nacht-kameren gebruyckelijck, beslooten; al het welcke *Hareaden* als een rechtschaepen Krijghsman veracht en versmaedt hadt. Het laetste waren verscheyde soorten van verwen, die van de onkundige slaeven en krijghsknechten schandighlijck verstroyt waren, onder de welcke het bekende Oltra Marin, Purper en diergelijcke, de prijs hadden. Men heeft 'er oock seer grooten overvloed van alderhande slagh van oude en hedendaeghsche wapenen gevonden, onder de welcke oock helmetten, laersen en harnassen van Fransche ruyters zijn bekent geworden, die van dien tijdt af daer geweest zijn, wanneer de Koninck Lodowijck, voor dry hondert jaren, de Stadt Tunis belegert had gehadt, en van de Pœnen de Christen vyanden ontnomen, en tot die tijdt aldaer bewaert zijn geweest.

Beklaeghlijck verlies van Muly-Assen.

Ondertusschen begeeft sich *Hareaden* na de Stroom Bagrada, anders van de inwoonders Maiordech genoemt, alwaer, ter oorsaeck van de drooghte des Somers, lichtelijck een doorwadinge gevonden hebbende, is daer over geraeckt; zijnde te vergeefs door een troep Mimiden, die Muly-Assen van de benden sijner oude vrienden, en voornamentlijck Dorax, hem achter aen gesonden hadt, nagevolght. Want in dese ordere hadt hy sijn aftocht gemaeckt, dat hy altoos een goeden rugge van Turcksche Musquettiers achter sich hadde, soo dat hem niemandt lichtelijck van achteren derfde aenkomen. Hy dan komt ongedeert tot Hippona, en sonder een eenigh man van de sijne te verliesen, alleenigh heeft hy, in het overtrecken van de stroom Bagrada, of Maiordech, Haydin van Smirna, een Zee-rover van een seer grooten naem, verlooren, die door de groote hitte van de Sonne, en den langen wegh vermoeyt, en andersints swaerlijvigh zijnde, door al te greetigh uyt de stroom te drincken, op den oever van de selve doodt gebleven is.

Barbarossa komt tot Hippona.

Haydin sterft van schierlijck drincken.

Wanneer nu *Hareaden* tot Hippona

aengekomen was, heeft hy voor eerst sijn troepen, om sich te ververschen, een stilte van twee daegen toegestaen, hen in openbare aenspraecken troostende, en een moedt aenspreeckende, onder voorgeven, dat hy voor sich genomen had, met sijn tegenwoordige scheepen sich naer Algiers te begeven, en aldaer sijn Vloot vermeerdert hebbende, ter Zee sijn vervallen geluck te herstellen. En in der daed, hy vand sijn volck soo willigh en bereydt, dat hem ieder toeriep, hy soude hen leyden daer hy begeerde, sy waren genegen, onder sijn geleyde alles uyt te staen en te lijden.

Hy dan maeckt aenstonts sijn by zijnde veertien Galeyen vaerdig, en gereed om uytgehaelt te werden, werpende op den oever van het Meyr een wal op, niet sonder reden vermoedende, dat de Zee-macht des Keysers niet sou laten aen te komen, om hem den uyttocht te verhinderen. En waerlijck sulcks was oock het besluyt van den Keyser en Doria, achtende het niet swaer om doen te zijn, indien men een gedeelte van de Vloot daer henen sandt, dese Galeyen met geschut in den grondt te schieten. Om dese saeck uyt te voeren, word eenen Adam, Hopman van Genua, niet seer ervaren in Zee-saecken, maer aen Doria vermaegschapt, verkooren. Dese is met een ghetal van veerthien Galeyen daer heen gevaren, achtende den vyandt onverwacht op den hals te sullen komen, en derhalven uyt een kleynder getal, te grooter eer te sullen behaelen. Maer wanneer hy, varende Biserta voor by, Hippona begost te naerderen, bevandt hy dat *Barbarossa*, met een ongelooflijcke snelheyt sijn Vloot uytgehaelt, en den oever met geschut wel sterck beset hadt.

Hy door dese saeck niet weynig ontstelt, verandert van besluyt, en door den raedt van de andere Hop-lieden, tracht te ontgaen met *Barbarossa* handtgemeen te worden; te meer, om datter in de Spaensche, Siciliaensche en Napolitaensche Galeyen, weynigh krijghsvolck was, alsoo het selve, op hoop van buyt, self in weerwil der Oversten, aen landt was gegaen, invoegen niet als nadeel scheen behaelt te konnen werden. Hy dan wend sijn stevens weder te rugge, en tracht met roeyen en zeylen sich weder by het gros van de Christen vloot te begeven. *Barbarossa* was langh in bedencken, of hy sijn voorgenomen reyse naer Algiers sou bevorderen, of dese vluchtende vyanden naer jaegen, maer het goedtvinden der andere Zee-voogden, die soo wel de swackheyt der Christenen niet kenden, haelde het over voor het eerste, en alsoo heeft hy sijn tocht naer Algiers voortgheset en volvoert. Aenkomst van *Hareaden* tot Algiers.

'Ondertusschen heeft men binnen Tunis de saeck van Muly-Assen aengaende, begonnen te beraedslagen, den welcken de Keyser goedtgunstighlijck weder in het Koninckrijck van sijn voorouderen gestelt heeft, leggende hem alleen twee Valcken tot de Jacht, en twee snelle Mimidische Paerden, tot een jaerlijcksche schattinge op, onder voorwaerde, dat hy altoos een vriend der Christenen, en een vyandt der Turcken zijn; des Keysers naem erkennen, en de besettinge van Goletta, die uyt duysent Spangiaerden bestond, soldye betalen sou. Alsoo is de Keyser eyndelijck weder met sijn Vloot vertrocken, wel van meninge alsdoen (gelijck naderhand oock geschiedt, en in de verhandelingen van Andrea Doria van ons verhaelt is) de Stadt Africa te veroveren, maer zijnde door tegenwinden, daer heen te komen verhindert, heeft sijn loop recht op Sicilie aengeset, alwaer hy tot Palermo en Messina met groote prael ontfangen, en voorts met veel gelds begaeft, naer Reggio overgesteeeken, en eyndelijck van daer tot Napels aengekomen is. Muly-Assen in het Rijck herstelt. Vertreck des Keysers naer Europa.

Onder-

Ondertusschen Solyman van sijn oorlogh tegen de Persiaenen keerende, begeeft sich *Barbarossa*, nu met een ghedeelte, en Sinan met de rest der Vloot van Algiers tot Constantinopolen gekomen zijnde) over land heenen om den Grooten Heer te verwellekomen, en over het veroveren van Mesopotamien Assyrie te begroeten; en hem van het ongeluckigh gevolgh van sijn wapenen bericht te doen. De Groote Heer heeft hem evenwel met een seer goed gelaet ontfangen (als wel wetende dat alles eer het wisselvalligh noodlot, als sijn versuym, of gebreck van dapperheydt en beleyd te wijten was) en heeft hem in vergeldinge van sijn goede wille, en in erkenninge van sijn dapperheyt en beleyd, ter zee Amiras, of Opper-Zeevooght gemaeckt; voegende sich nu t'eenemael, om dien last van den Asiatischen oorlogh voor het meeste gedeelte van sijn hals geleght hebbende, sijn grootste wapenmacht tegen de Christenen te wenden.

Barbarossa by den Grooten Heer ontfangen.

Solyman had nu kennis gekregen van het verbond tusschen den Keyser en de Staet van Venetie, door toedoen, en byvoeginge van den Paus, tot Roma gemaeckt en bevestight; en siende dat nu de gantsche Zee-macht der Christenen tegens hem aenspande, heeft *Hareaden* bevoolen sijn Vloot te vervaerdighen, om by tijdts buyten den Hellespont te geraecken, en de Christenen op de Zee te ontmoeten, of anders de Eylanden en heerschappyen, staende onder het gebied van Venetie, alle schade en achterdeel toe te brengen.

Toerustinge der Christenen en Turcken.

Barbarossa op dat bevel herstelt sijn Vloot met alle vlijt en besorghtheydt, en heeft sijn roeyers die hy al by tijts, by een gehaelt hadt, op de Galeyen ghebracht, deselve voorts met behoorlijcke oorloghs troepen voorsien; en voorts uyt den Hellespont, te voorschijn komende, heeft met hondert en dartigh Galeyen, sijn stevens naer Creta, of Candia gewent, alwaer hy aenstonts de Stadt Canea, eertijdts Cydonia geheeten, hoewel niet seer geluckighlijck aengetast en besprongen heeft, want de Heer Gritto die de Stadt met een stercke besettinghe beschermde, heeft de Turcken soo met sijn Geschut, als met het uytvallen van twee Italiaensche benden soodaniger wijs ontfanghen, dat, naer een verlies van een groot gedeelte van sijn volck *Barbarossa* gedwongen is geworden, den aftocht te blaesen; over de duysent Turcken, behalven die voor dese vestinge gebleven sijn, die sich hier en daer te landewaerts, om buyt te maken, begeven hadden, wierden oock, door dese haestige aftocht te rugge gelaten, die alle door de Candiotten ter neder gehouwen zijn.

Barbarossa voor Canea afgewesen.

Van daer heeft hy sich met sijn Vloot, naer den boesem van Suda, achter den uythoeck Melacha begeven, en van daer naer Retimo, daer hy op de selve wijse afgewesen is. Van Retimo seyldt hy naer Fraschea, een uythoeck aldus genaemt, en komt soo eyndelijck voor de Stadt Candia, welcke Stadt eertijdts Cytheum genoemt, nu het geheele Eylandt sijn naen geeft; door geen outheyt soo vermaert, als door dese laetste beleegeringh van soo veel jaeren, waer door deselve de Venetiaensche heerschappy ontnomen, en die van de Turcken aengehecht is geworden.

Barbarossa dese Stadt van naeby besiende, oordeelde deselve te sterck te zijn, om die met sijn by hebbende macht aen te tasten. Hy dan begeeft sich naer het ooster gedeelte van dit Eylant, naer het Capo di Salomone, daer hy het Stedeken Cecilia, van de inwoonders verlaeten zijnde, in den brant gesteecken heeft, en heeft sich alsoo weder t' Zeewaert in begeven, dewijl hy verstont dat Vincentio Capellis Zeevooght der Venetiaenen, nu albereets

tot Corfu, om die van Candia te hulp te komen, aengekomen was.

En dit was niet alleen waer, maer oock self Andrea Doria was nu met de Keyserlijcke Vloot, de enghte van Messina al door geseylt, en op wegh om sich by Corfu by Capellis te vervoegen. Dese twee oorloghs Vlooten nu aldus by een vervoeght zijnde, scheen het volkomentlijck, dat de Turcksche Zeemacht, het geweldt van dese twee vereende niet konnen uytstaen; in deselve alle gelegentheydt van te strijden te ontgaen, soecken sou.

Vervoegingh der Venetiaensche met de Keyserscher Zeemacht.

Barbarossa onthielt sich als toen met sijn Vloot in den Ambraciaenschen inham, nu de Golfo de Lepante, en zijnde van der Christenen aenkomst bericht, maeckte sich selven sterck hen aldaer te verwachten, besettende tot dien eynde de enghte, waer door sy mosten in komen, aen weder zijde, met Geschut; een weynigh te vooren, had de Patriarch Grimani met de Pauselijcke Galeyen, van Corcyra, anders Corfu vertrocken zijnde, aen de enghte van den selven Zeeboesem aengevangen de Stadt Prevese, aen de uythoeck Actinin, door den nederlaegh van Antonius tegen Augustus vermaert, aengevangen te beschieten, maer dit bestaen, alleen aengevangen om te verspieden, hadt sijn gewenschte uytgangh niet, alsoo het volck, dat van de landtzijde de Stadt beschoot, door de Turcken hol over hol weder naer hun Scheepen gejaeght wierden: invoegen den Patriarch gedwongen wierdt, onverrechter saeck weder naer Corfu te keeren; hebbende evenwel soo veel te wege gebracht, dat hy de gelegentheyt van de enghte, als mede de gestalte van de Turcksche Vloot, soose daer binnen op ancker lagh, ten aldernaeuwste afgespeurt hadt.

Barbarossa by Prevesa.

Wanneer de Christenen nu te samen een overlegh maeckte, op wat wijse men met de Turcken handelen sou, was op het bericht van den Patriarch, Ferdinandus Gonzago, Generael van het voetvolck, van gevoelen dat men volck en geschut landen, en de Stadt Prevesa daer mede met geweldt dwingen sou, de welcke bemachtight, en voorts op het verval van het Slot, eenigh groot geschut geplant zijnde, oordeelde hy, dat de vyandt het geensints sou konnen ontkomen, sonder aen sijn Vloot niet alleen de grootste schaede, maer oock selfs verderf te lijden: hy wilde oock, om den Turck geheel allen uytgangh te benemen, dat men een groot Schip met steenen, in de enghte sou laeten sincken, als mede dry Galeoenen, die de grootste en schutrijckste van de Vloot waeren, tegen den uytgangh der enghte met touwen en kabels aen malkander vast maecken, om daer door den Turck alle uytgangh te verhinderen.

Beradingh om de Turcken aen te tasten.

Doria gaf hier op tot antwoord, dat die raedt van Gonzaga wel schoon in schijn, maer van een gevaerlijcke uytvoeringh was, want het waere een saeck van een groot bedencken het volck aen landt te setten, dewijl het buyten twijffel sou geschieden, dat de Ætolische volckeren, hun lantslieden te hulp souden komen, waer door de gelande Soldaeten, door des vyants Ruytery stonden overvallen te worden, en indien hen sulcks gebeurde, souden hun vracht Scheepen het hooghste gevaer ter wereldt loopen, van in handen der vyanden, beneffens hun voorraed, te vallen, waer door hen het grootste ongemack ter werelt sou konnen overkomen. Het besluyt kortelijck van sijn goet vinden was, indien men den vyant buyten den inhoeck tot den strijdt niet konde bewegen, mostmen hen aentasten daer sy waeren.

De macht nu van de Christenen was soodanigh. De Prins Doria quam in Corfu met vier en vijftigh, naer het seggen

ſeggen van Cipelloni, maer nae de getuygenis van Guazzo dieſe van een tot eene noemt, met alleenigh vijf en veertigh Galeyen; namentlijck twee en vijftigh van Andrea, ſes van Atonio Doria, vier van Sicilie, twee van den Heer Prins van Monaco, twee van den Hartogh van Terra Nova, vier van de Ridders van Rhodus, vier van den Graeve del Anguillara, en vijf van Napels, onder het gebiet van des Onder-Konincks Soon Don Pedro de Toledo. Daer en boven hadt hy vijftigh Scheepen, onder het geleyde van Franco Doria, hoewel hy van dagh tot dagh noch een grooter getal verwachte. Deſe waeren, gelijck oock de Galeyen vol van braeve Soldaeten, Edellieden en Vorſten, die om eer en roem te vinden, ſich gaerne op deſe ſoo machtige Vloot geſcheept hadden, als niet twijffelende, ſy ſouden nu of nimmermeer den Turcken het hooft doen buygen. De macht der Venetianen, beſtont in meer als tſeſtigh goede Galeyen, en veertien Scheepen, en ſeven mindere om voorraedt te voeren, de Patriarch van Aquileia had van wegen den Paus ſeven en twintigh Galeyen onder ſich, ſoo dat in der daet deſe macht beſtondt in hondert en vier en dartigh goede Galeyen, acht en tſeventigh Scheepen, en een goedt getal van minder vaertuygh, ſoo dat het in alles omtrent op twee hondert en vijftig zeylen uytquam.

Macht der Chriſtenen.

Met deſe Macht dan gaen ſy van Corfu tzeyl, en vertoonen ſich aen den hoeck van Treveſa, zijnde de Zee vry wat ontſtelt, waerom ſy de reſt van dien dagh, zijnde den 25. van September des Jaers 1538, en den volgenden nacht aldaer hielden. Men beſloot wederom dien nacht, dat men het voetvolck van Ferdinand Gonzaga, ſou doen landen, waer toe men des morgens ordere gaf aen Bondulmiero en Franco Doria, datſe met hun kleyn vaertuygh, de landinge ſouden helpen bevorderen, de welcke ſtond te geſchieden, buyten de punt, omtrent ſes mijlen van Preveſa: maer ondertuſſchen ontſtondt 'er een groote kalmte, ſoo dat het onmooglijck ſcheen het geen beſlooten was, uyt te voeren. Men ſandt derhalven eenige Galeyen om het Galeoen van Bondulmiero te boeghzaren, beneffens dat van Franco, en de andere zeyl ſcheepen, op datſe aldaer in geen gevaer mochten geraecken, en aldaer ſcheen het goedvinden van Doria, die eerſt het landen ontraeden hadt, niet buyten reden te zijn. Eyndelijck ten deelen door roeyen, en ten deelen door een kleyn luchtje dat uyt het land quam, geraecktenſe by het Eylandeken Santa Maura, dat ter ſlincker zijde van deſen boeſem geleghen, en ſlechts met een kleyne engte van het vaſte landt verdeelt is, ten ancker. Des morgens ſcheen de tijdt en het weer ſeer vaerbaer te zijn, blaeſende een Greco levante, of Ooſtelijcke wind, wanneer *Barbaroſſa*, door een Kamerlingh van den Grooten Heer niet alleen vermaent, maer gelijck als gedwongen wierdt, ſich voor den dagh en naer den vyandt te begeven, ſeggende hem deſe in het byſonder, het ware hem beeter een ſchandelijcke dood, die hem de Groote Heer ſou geven, indien hy het ſonder ſtrijden verloor, als veel andere, die hy al vechtende behaelen, en alſoo verlieſende verwachten mocht, te vlieden: weshalven *Barbaroſſa*, hebbende beſlooten uyt de Golf te voorſchijn te komen, op het aenbreecken van den dagh ſijn Galeyen buyten de punt deed verſchijnen.

Ten aldereerſten wierden de Turcken door het Gallioen van Venetie ontdeckt; het welcke hier van terſtont de weet aen Doria en de andere deed, die met de beſte Galeyen, dicht by een rotſe la Seſſole genoemt, geweecken waren, leggende aen 't zuyder gedeelte van het Eyland. Doria gaf hier op terſtont laſt,

Naerderen der vyanden.

dat soo Bondulmiero als Franco, met de Galeoenen en grootste Scheepen, sich in ordere stellen, en alsoo den vyand het hooft bieden souden, soeckende voor al hen van het landt af te snijden, het welcke sy met geen minder stoutheyt als oordeel onderstonden te doen.

Ondertusschen Doria, hebbende dry Esquadren van sijn Galeyen gemaeckt, stelde sich selven in den voortogt dighst aen den vyandt; en begost alsoo op hen aen te vaeren; soeckende het evenwel daer toe te brenghen, dat de Turcken verder van landt gelockt zijnde, de gantsche oorloghs macht der Christenen, gelegentheyt mocht geven haer krachten te oeffenen; maer dewijl *Barbarossa* sich geduerigh omtrent het landt, met de achtersteven halvemaens wijse daer naer toe hield, latende de Christenen de Zee houden, vand hy sich van sijn ooghwit versteecken, en besloot geen aenval vorder te doen.

Stilte ontstaen hindert de Christenen.

Maer een vreemt voorval verstoorde ongeluckighlijck al sijn raedslagen, alsoo de wind op het onvoorsienste soodanig gingh leggen, dat de groote Scheepen sich niet meerder konden bewegen als osse in het midden van een veld gestaen hadden, zijnde het Galeoen van Bondulmiero, alreeds dicht by de vyandt, en op het punt van de selve aen te tasten, wanneer het de stilte over den hals quam.

Barbarossa, die sich van dese gelegentheyt wel wist te dienen, begaf sich met sijn Galeyen tusschen Santa Maura en het Galeoen door, en socht het nu door d'eene dan door d'ander met schieten te matteeren, maer vand in der daed meer wederstand en schaede als hy verwacht hadt, invoegen het Schip niet te genaeken was. Ondertusschen swierde Doria vast heen en weder, nu oostelijck dan westelijck aen, in schijn van den vyand te willen aenvangen, maer in der daed blijvende by sijn voornemen, van niet te willen strijden als met al sijn macht, by namen, dewijl sijn beste soldaten in de Scheepen waren; gelijck oock de order van den Keyser, en daer in de seeckerheydt van de overwinningh lagh. Geen bidden noch smeecken kon dan helpen, om Doria tot afstandt van sijn besluyt te brengen.

Aenvangh van het gevecht.

De Turcken ondertusschen hebbende te vergeefs hun tijdt verspilt in het bestrijden van het Galeoen, ginghen vorder en tasten twee kleyne Scheepen, het eene van Mercantonio Conaro, met biscuyt geladen, en het andere een Candiot aen: maer het gevecht viel hier seer kort, alsoo die geen die daer op waren, sich op de naeste groote Scheepen gingen berghen, en de Scheepen vorders van de Turcken in brandt ghesteecken wierden. Maer soo gemackelijck liep het met een ander van Ragusa niet af, op het welcke vijf hondert Spangiaerden, onder het gesagh van den Hopman Boccanera waren; want hebbende het selve met schieten dapper beschaedight, wilden het de Turcken aen boort leggen, maer wierden onverwacht door een onweer van musquetten soodanigh begroet, dat sy niet wisten, hoe sy weder daer af souden komen; het Schip eyndelijck, door een weynigh winds geholpen, geraeckte oock met de andere in veyligheyt.

De locht was seer betrocken, dreygende een ongemackelijck weder, die sich ten eersten in een seer dichten regen ontliet, wanneer twee Christen Galeyen, een weynigh van de andere afgesondert zijnde, sich daer weder by willende vervoegen, by misverstandt, omtrent de Turcken geraeckten, van de welcke sy terstont omcingelt wierden: sy weerden sich een goede wijl dapperlijck genoeg, maer mosten eyndelijck naer het verlies van veel volcks, swichten, geraeckende met hun Capiteynen, den Abt di Bibiena en Francisco Mocenigo, in het geweld

geweldt der Turcken. Het Schip van Luis Figueroa, wierdt oock van de selve verovert, en hy met sijn soon gevangen genomen, welcke laetste daer nae sijn geloove verlochent, en de vryheyt voor sijn Vader verkregen heeft.

Figueroa gevangen, door het verloochenen van sijn soon verlost.

Ondertusschen Doria en de andere Generaelen, siende den regenachtigen nacht aenkomen, hebben sich, sonder iets uytgerecht te hebben, met hun Galeyen weder naer Corfu begeven, laetende de Scheepen genoeghsaem in den noot, hoewel de Turcken, genoegh ondervonden hebbende hoe weerbaer sy waren, deselve oock lieten vaeren. Waerlijck dese slechte aftocht van Doria, gaf aen een ieder veel te segghen, niemandt konnende van een man van sulck een dapper onderwindt, sulck een snood stuck wercks opnemen, veel warender die het leyden op den ouden haet die tusschen de Genouesen en Venetianen was, als hadt Doria sich hier mede op die van dese Staet ghesocht te wreecken, andere namen het voor een gebreck van moed; en in der daed men schrijft, dat hy in het aftrecken al de Lantaernen had doen uytblusschen, of misschien de Turcken hem hadden willen volgen. Gelijck Paulus Jovius van hem dese woorden schrijft: *Sic ut Auria tanti usus tantæque peritiæ & tantæ denique existimationis Mari dux, eo die millus Imperator extirerit.* Soo dat Doria, een Overste van sulck een ondervindinge, sulck een ervarentheyt en sulck een achtinge ter Zee, op dien dagh niet minder als een Opperhooft geweest is. Vorders seght hy: *Ergo lumen Auria abjicit ut certius fugam suam in tenebris recondat.* Doria werpt dan het licht wegh, om sijn vlucht te seeckerder in de duysternis te verbergen. Welcke woorden hem *Barbarossa* in de Spaensche tael sou naer gesproocken hebben, om sijn grooten vyandt, over dit slechte werck, sarcastice, en bitterlijck, gelijck overwinnaers pleghen, te beschimpen. Maer het geen noch het opperste van alle versmaedheydt was, nau was de Christen vloot in de haeven van Corfu, of *Barbarossa* niet te vreden met dese schande der Christenen, noch sich genoegende dat sijn vyanden hem aldus uyt de handen geruckt waren, komt sich by het Eylandt Paxo, niet verre van den oosterschen uythoeck van Corfu vertoonen, braverende, en als beroepende de Christenen, om voor den dagh te komen, waer over Gonzaga, brullende van spijt, sich by ieder van de Hoofden begaf, biddende sy wilden den Christen naem dese schande niet laten aen doen, maer dese hovaerdighen Barbaer sijn snorcken verleeren; en de saeck quam soo verre, dat Capellis, het welcke hy voorheen, als van den Raedt geen last hebbende, geweygert hadt, beloofde eenige Spaensche benden, tot sijn hulp in sijn Galeyen te sullen ontfangen, en besslooten wierdt, met vier Esquadren en smaldeelen den vyandt aen te tasten, zijnde het vierde Gonzaga toe-vertrouwt; maer dese beraedslaginge wiert soo langh gestreckt, dat *Barbarossa*, vresende door een storm beloopen te worden, omtrent den aenvangh van October, achtende genoegh gedaen te hebben, weder in Zee gesteecken, en naer den Ambrachiaenschen boesem gekeert is.

Vlucht van Doria.

Moedigheyt van *Barbarossa*.

Maer dit geluck van *Barbarossa* is niet seer langhduerigh geweest, gelijck de wisselvalligheden in den oorlog seer gemeen is, als hy, korts daer na door een swaer onweder overvallen, een groot deel van sijn Galeyen op de klippen, van outs de Acroceraunia genoemt, verlooren heeft. Maer op het aenkomen van de Lente, heeft hy sijn Vloot wederom herstelt, pressende oock nieuwe roeyers op de Zee-plaetsen, en noch twee Maonen by sijn Vloot voegende, om in deselve alle voorraed en geschut te voeren, om

Die schipbreuck lijdt.

om Castel novo, door de Christenen onlanghs gewonnen, te gaen belegeren. Hem wierd van den Grooten Heer, noch een ander Overste, Ulamanes, een afgevallen Persiaen, bygevoeght, die de oorloghs saecken te lande waernemen sou, en ter oorsaeck van sijn oorloghs kunde, in de plaets van Uitreph in de landtvooghdy van Bosna gestelt was. Dese heeft besorgt, dat seven minder Sanzacken, met hun onderstaende ruyter benden, uyt de naeste landschappen hen bygevoeght wierden, hebbende oock met weynigh onkosten, een goed getal voetknechten Haidon, Uscochen, Martelloffen, Chymeriotten en Morlacken, een woest gheslacht van menschen, dat sich in bosschen en struellen, op roof onthoud, anders hard en snel, en verdraeghsaem tegen alle ongemacken, en bequaem om rotsen en steyle bergen te beklimmen, niet alleen om te strijden, maer oock en voornamentlijck om in de wercken te arbeyden, en alsoo de Turcken te verschoonen, aenghenomen: stellende Testegis, een Turck, tot hun Overste, die men wil een snarenspeelder van Hibraim Bassa, en des selfs aenbrenger en verrader geweest te zijn.

Nieuwe tocht van *Barbarossa.*

Als nu de somer aengekomen, en *Barbarossa* met sijn macht buyten den Hellespont in den Rizonischen Zeeboesem gekomen was, vertoonde sich oock Ulamannes met dartigh duysent soo ruyteren als voetknechten, op het geberghte. Maer al eer hy den boesem in liep, sand hy Draguth en Corset met dartigh kloecke Galeyen, om te verkennen, soodanigh dat de selve de wallen van Castelnovo naerderende, sich door een inham voor het ghschut der Stadt konden bevrijden. Eenige Turcken, om by de naeste Fonteyn, Artifario genoemt, water te halen, aen land gegaen zijnde, heeft Sarmiento, die als Stadvooght daer binnen lagh, Macinio Mongaia met sijn Vaendel, en Lazaro Coroneo, met een bende ruyters, daer op uyt gesonden, die met hen aen het vechten geraeckt, veel van de selve gedood en gevangen, en de rest nae de Scheepen gedreven hebben, daerse met swemmen swaerlijck genoegh aengekomen zijn. Daer op komt *Barbarossa* met tnegentigh Galeyen, en dry Mazonen mede binnen, alwaer hy geheele dry daegen in het stellen van het geschut door gebracht heeft, alsoo het selve, ter oorsaeck van het geduerigh schieten, alleen by nacht konde toegherecht worden, hoewel niet sonder groot verlies der Turcken, dewijl in die dry dagen meer als duysent van de selve doodt geschooten zijn, onder de welcke Aga Hariaden, die sich selven in Africa, in de Stadt Taiorea, niet verre van Tripoli, tot Koninck opgeworpen hadt, mede was, wiens dood *Barbarossa* een groot verdriet aengebracht heeft, als zijnde altoos voor de getrouwste en beradentste van sijn oude vrienden, by hem geacht geweest. Zijnde de Wercken opgeworpen, heeft *Barbarossa* over de vier en vijftigh groote stucken geschuts, onder de welcke seven dubbelde Slangen, en vier overgroote Basiliscen (soo ghenoemt) schietende over de hondert ponden gewichts, waeren, zijnde de rest dubbelde en halve Cartouwen, nae de Stadt gekeert, behalven eenige andere en Mortieren, die een schrickelijck gewicht van steenen in de lucht wierpen, om daer mede de huysen en daecken te vernielen. Een vierde gedeelte gaf hy Ulemanes, om van de noord-zijde de Stadt daer mede aen te tasten, gelijck hy van de oost-zijde, beneffens Tabache en Halilevan, een Spaensche verloochende, maer die sich in Tunis dapper gedragen hadt, soude doen.

Komt voor Castelnovo.

Belegh van Castelnovo.

Salec hadt last om van de Zee-kant uyt sijn Galeyen een seecker bolwerck te beschieten; houdende die ordere, dat van

van het opgaen der ſonne tot den avond toe, geduerighlijck tien Galeyen met beurten de wallen beſchooten, waer door de ſelve ſoodanigh geraſeert en vernielt wierden, dat Sarmiento nauwelijcks middel vandt het vervallene weder op te rechten, en ſich niet weynigh over dit vreeſlijck donderen ontſtelde, te meer de wijl de plaets klipachtig zijnde, ſwaerlijck aerde, om tot tegenweer te gebruycken, by een ghehaelt konde werden.

Ondertuſſchen ſagh hy weynig hulps te gemoet: want hoewel Doria, die de Keyſerlijcke Vloot, in de haeven van Brundiſi hield, twee ſcheepen met mond en oorloghs voorraedt korts te vooren daer binnen geſonden, en groote beloften van onderſtandt, gedaen had, achte hy wel, zijnde de Vloot, in ſulck een gelegentheydt van ſaecken, opgeleght, datter niet ſeer veel voor hem te hoopen was, ten minſten voor en aleer hem de Turcken met enckel gheweldt ſouden doen buygen.

Terwijl bemachtigen de belegeraers een ſeer grooten tooren, die in het vierkant met een muer omcingelt ſtond, van de welcke ſy ſoo met muſquetten en pijlen, als eyndelijck oock met geſchut de Spangiaerden grootelijcks beſchaedighden. Sarmiento deed dien tooren ondergraeven, om hem te doen ſpringen, maer de mijne traeghlijck aengaende, baerde ſijn kracht meeſt tegen die van binnen, van de welcke veel om den hals geraeckten. Onder dies hadt oock Ulaman een gedeelte van den muer van het aenleggende Slot om verre geworpen, waer door de Turcken, als reeds overwinnaers zijnde, een ſchrickelijck geroep opſtaecken, door al welcke ſwarigheden Sarmiento belaſte, dat al die gequetſt of verlemt waren, ſich in het binnenſte van het Slot hadden te begeven, ghelijck Aloiſio Ario, en Macin Mongaja, als ſeer gewond zijnde, gedaen hebben. Al de andere, willende het laetſte en uyterſte van hun moed en dapperheyt toonen, voegen ſich op het midden van de Marckt by een, om aldaer te ſamen te leven en te ſterven. Dat ingenomen word.

De Turcken ondertuſſchen vallen met groot geweldt als raſende de Stadt in, alwaer terſtond een wreed en bloedigh gevecht ontſtaen is, maer nadeeligh voor de Chriſtenen, dewijl een overkomende ſtort regen, meeſt al de muſquettiers, die het grootſte geweld deden, hunne lonten uytbluſchte; en de ſelve ſich derhalven met den degen en ſpiets moſten behelpen, terwijl de Turcken met een reghen van ſchichten hen van verre ter neder velden. Veel van de Turckſche ruyters geboden af te ſitten, quamen de Chriſtenen met hun ſchilden en kromme ſabels, daerſe helmetten eñ corſeletten mede door hieuwen, mede ſoo geweldigh aen boort, datſe meeſt alle ter neder gemaeckt wierden, hoe dapperen tegenſtand ſy oock mochten toonen. In deſen ſtrijdt ſneuvelde oock Cuſan, een Bourgonion, die ter oorſaeck van ſijn groote moedt en dapperheyt, het bevel over een bende Spangiaerden ſich waerdigh gemaeckt had. Groote nederlaeg der Chriſtenen.

Sarmiento ſelve met dry pijlen door ſijn hellemet in het aengeſicht gewond, en door het geduerigh waecken en het hevigh ſtrijden vermoeyt zijnde, wilde echter liever dapperlijck ſtrijdende ſterven, als ſchandelijck vluchten, en ſiende eenen Sanchio Fria, Hopman van een bende, naer een ſchuylplaets omſien, vat hem, onder een hevighe beſtraffinge by de handt, en houdt hem ſtaende, ſoo dat hy beneffens hem door de overvallende vyanden gedwonghen wierd, de plaets daer hy ſtond, met hun ſtervend lichaem te bedecken; hebbende al de anderen een gelijck lot, hoewel niet met de ſelve deught. Het is vorder te bedencken dat deſe Fria altoos een hard tegenſtrever, van Sarmiento, in Dood van Sarmiento.

al ſijn voorſlagen was geweeſt, maer nu aldus voor het laetſte ter noot met den ſelven eenſtemmigh over een komen moſt.

Ario, en die met hem in het binnenſte van het Slot gevlucht waren, ſiende deſe groote nederlaegh, en hoe kleyne hoop hen overigh was, om het Slot te konnen beſchermen, hebben een vrede vaen uytgeſteecken, en ſich behoudens het leven, doch als ſlaeſlijcke gevangens aen *Barbaroſſa* overgegeven, maeckende met hoofden en al, een getal van omtrent acht hondert mannen uyt, die alle door den overwinnaer naer Conſtantinopolen gevoert zijn, behalven alleenigh Macin Mongaia, die ſeer hart aengeſocht van Godtsdienſt te veranderen, en het ſelve weygerende, ondertuſſchen niet naliet ſijn dapperheyt in het beſchermen van ſijn Schip, in de laetſte ſlagh voorgevallen, *Hareaden* te verwijten, de gramſchap van den overwinnaer op ſijn hals haelde, die hem daerom op de voorſteven van een Galey het hooft heeft doen afhouwen.

Het doode lichaem van Sarmiento konde onder ſoo veel andere (miſſchien ter oorſaeck van de wonden in ſijn aengheſicht) niet bekent worden, hoewel *Barbaroſſa* onder groote beloften daer nae liet ſoecken, als zijnde van meeninge ſijn hooft Solyman toe te ſenden.

Deſe moedige overwinnaer nu, door deſe zege ſtout en opgeblaſen geworden zijnde, als mede om dat de Venetianen, verſchrickt door het naecken van ſoo veel vyanden, het Caſteel Rizzano aen de Turcken overgegeven hadden, verder trachtende, wend het ooghe naer Cattaro, wiens Stadtvooght, zijnde een Venetiaenſch Radelingh, Matheo Bembo genoemt, hy met dreygende brieven ſommeert en afdaeght hem de Stad in handen te ſtellen, of hy wilde aenſtonds komen, en de ſelve met ſijn geſchut daer toe dwingen. Matheo geeft door brieven wederom tot antwoordt, dat ſijn Heer, noch hy, eenigh recht op de Stadt Cattaro hadden, derhalven, indien hy eenigh gheweldt op de ſelve pleeghde, ſou hy t'eenemael buyten behooren doen, en het opgerechte beſtand (want tuſſchen de Poort en den Staet van Venetie was ſoodaenigen verdragh gemaeckt) daer door ſchenden en verbreecken; het geen niet anders als tot verkleyninghe van den Grooten Heer konde ſtrecken, als die noyt gewoon was ſijn eedt te breecken. En indien hy naer een onbillijck oordeel, evenwel de ſaeck tot de waepenen wilde brengen, ſoude hy als beſchermer van de Stadt, ſich niet ontſien, geweld tegen geweld te ſetten.

Barbaroſſa door deſe antwoord eenigſints vergramt zijnde, heeft aenſtonds naer het binnenſte van den Zeeboeſem eenige Galeyen geſonden, alwaer hy eenige ſtucken doende loſſen, een ſchijn gaf, als wilde hy de Stadt met geweldt aentaſten: maer Bembo als een grootmoedigh en ſtandvaſtigh man, gaf hem ſoo veel ſchooten en koegels weder tot antwoord, toonende te gelijck ſijn beſettinghe gewaepent op de wallen, het welcke *Barbaroſſa* merckende, heeft hy de riemen doen ſtil houden; en is met de Galeyen weder naer Caſtelnovo gekeert.

Ondertuſſchen de geduerige onluſten tuſſchen den Keyſer en den Koninck van Vranckrijck aennemende, borſten weder tot een oorlogh uyt; om de welcke met te meerder voordeel te voeren, ſocht de Koninck van Vranckrijck ſelf den Turck op ſijn handt te krijgen, om oock van die zijde door hem, die hy wiſt ſeer op den Keyſer gebeten te zijn, ſijn vyand te bekommeren. Polin dan, de Geſant van den Koninck, heeft Solyman, ſoo als de ſelve tot Adrianopolis overwinterde, en alles tot een herden oorlogh in Hongaryen vervaerdighde, door

Nieuwe onluſten tuſſchen den Keyſer en Vranckrijck.

door bidden ſoo verre gebracht, dat de Ottomanniſche Vloot, onder het beleydt van *Hareaden*, naer Marſeille ſou geſchickt worden, om door de ſelve de kuſten van het Spaenſche gebiedt, geheel te ontveyligen, alſoo de Keyſerlijcke macht te verdeelen, en van Vrankrijck, dat daer door alreeds ſeer beſwaert wierd, af te trecken; te gelijck oock om de Spaenſche Schipvaert in de Middellandſche Zee te bekommeren.

Deſe ſaeck in den Raedt van den Grooten Heer verhandelt zijnde, vand veel ſwarigheden, alwaer Solyman, voornamentlijck door een geſneden, die in de plaets van Luſtibey, door geſchil van ſijn Vrouw, van ſijn waerdigheydt berooft zijnde, opperſte der Baſſaen geworden was, tegen geſproocken wierd. Deſe van verſtand en van geſagh even groot en aenſienlijck, droegh *Barbaroſſa* een blijckelijcken haet toe, niet anders ſoeckende, als des ſelfs ter Zee verkregen roem, door een ledige verachtſaemheyt te verdempen; invoegen hy ſich niet ontſagh te ſeggen, dat hy geen andere reden ſagh, om de Vloot voor als toen, tot voordeel van Vranckrijck in Zee te brengen, als op dat Solyman het byſondere nut van *Hareaden*, ſelfs met gemeen ghevaer van het Rijck mocht bevorderen.

Daer zijnder die ſelf meenen dat deſe Heer van den Keyſer en de Staet van Venetie, met geld omgekocht was, gelijck hy oock daer nae brieven van Ferdinand Gonzaga, Onder-Koninck van Sicilien, aen hem geſchreven, en door een bequaem man hem toegebracht, den ſelven Polin vertoonde, in de welcke hy van hem verſocht, dat Solyman door ſijn toedoen, in vriendſchap met den Keyſer mocht treden; gelijck oock *Barbaroſſa* ſich niet ontſagh te roemen, dat hem van Zani, den Geſant van Venetie, vier millioenen ducaten waren aengheboden, indien hy voor dat Jaer uyt der Zee konde blijven, want de Venetianen duchten ſeer voor deſe Turckſche macht, vreſende ſchaede door de ſelve te ſullen lijden, ten minſten de onkoſten dieſe tot tegenweer ſouden ghehouden zijn te doen.

Polin dan, die alreeds door ſoo veel tegenſtribbelingen den moed verlooren gegeven hadt, hoorende nu datter een Vloot uyt te halen beſlooten was, gingh den Grooten Heer daer voor te bedancken; en twee dagen daer aen heeft Roſtan, de Schoonſoon van den Grooten Heer, en de ontmande, daer van gheſproocken is, om dat het Solyman begeerde, den Franſchen Geſant, met een treffelijcke maeltijdt onthaelt, ghelijck den ſelven oock van weghen den Grooten Heer eenighe koſtelijcke goudlaeckene rocken, twee ſeer ſchoone paerden, en eenige ſilvere ſchalen geſchoncken zijn, als mede de aenſienlijckſte van ſijn gevolgh met zijde rocken vereert zijn geworden.

Wanneer hy nu op ſijn vertrek ſtond, heeft hem Solyman ten hooghſten aenbevolen de Vloot, die hy hem mede ſandt, behouden te bewaren, en te rugghe te ſenden; gevende hem oock tot dien eynde brieven aen den Koninck Francois mede, luydende aldus: (nae dat hy ſijn lange ry van Tijtelen had laten voor afgaen) *De Vloot ſoodanigh en ſoo groot ghy die begeert hebt, hebbe ick u van alles voorſien zijnde, uyt een broederlijcke miltdadigheyt toegeſonden, en* Hareaden, *mijnen Zee-vooght belaſt u raedt te gehoorſamen, en naer u eygen goedvinden, den oorlogh te voeren. Maer ghy ſult wel en vriendelijck doen, indien ghy beſorght dat deſe Vloot, nae geluckighe uytvoering van ſaecken, weder naer Conſtantinopolen wordt geſonden. Vorders ſal ons beyde alles wel ghelucken, indien ghy ten hooghſten verhoedt dat Carel de Koninck van Spangien, uwen eeuwigen vyandt, u niet weder onder voorwenden van vrede* be-

Brief van Solyman aen den Koninck van Vranckrijck.

bedrieght, want dan sal hy de billijckste vrede verleenen, wanneer ghy al sijn landen door den oorlogh sult verwoest en vernielt hebben.

Polin dan weder tot Constantinopolen gekomen zijnde, heeft door de naerstigheydt van *Barbarossa*, die nacht en dagh daer aen besigh was geweest, de Vloot volkomen vaerdigh en van alles voorsien gevonden, invoeghen hy op den ses en twintighsten April daer op te scheep gingh. Naer verscheydene plaetsen te hebben aengedaen, is dan *Hareaden* tot Modona aengekomen, en van daer met de Vloot, hondert en tien Galeyen, en veertigh Brigantijnen sterck, in de engte van Messina geraeckt. Omtrent Reggio zijn de Turcken geland, maer al de Regginen, hebben, op het gesicht van dese geweldighe Vloot hun Stadt verlaten, alleenigh Diego Gaëtano, een Spangiaert, heeft het Casteel in besettingh gehouden. Dese, wanneer Polin met hem begeerde te spreecken, heeft hem niet te spraeck willen staen, maer dry Turcken, die sich op de nevens staende heuvelen vertoonden, met sijn geschut gedoodt.

Barbarossa treckt tot bystandt van de Franssen.

De andere door dit ongeval van hun gesellen bewoogen, zijn met alle macht in de Stadt gevallen, daerse de ledighe huysen in den brandt gestoocken hebben; het geen van Polin qualijck genomen wierdt, gelijck oock *Barbarossa* de aenvangers van het selfde swaerlijck gestraft heeft. Men keert dan vorders het geschut naer het Slot, het welcke nae weynigh schooten, den Spangiaert, beneffens het jammeren en schreyen van sijn Huysvrouw, soo weeckhartigh gemaeckt heeft, dat hy sich en alles aen *Barbarossa* overgeven most, die hem met sijn vrouw en kinderen, op het voorbidden van den Gesant, het leven en sijn vryheyt geschoncken, maer het Slot den krijghslieden ten buyt gegeven heeft; omtrent tseventig Spangiaerden, en vry meer Burgers van Reggio, zijn in slaverny wegh gevoert; evenwel de dochter van den Stadvooght, of Diego Gaëtano, een Maeght van een uytsteekende schoonheyt, op de welcke de oude *Hareaden* sijn dartele oogen geworpen hadt, heeft hy nae sijn Schip doen vervoeren, die hy daer na, wanneer sy haer Godtsdienst afgegaen was, en de Turcksche aengenomen hadt, tot sijn wettige vrouwe gemaeckt heeft, gelijck naderhandt, wanneer Diego Gaëtano hem in Porthercole met sijn dochter quam besoecken, hy den selven, met alle mooghlijcke beleeftheyt ontfangen heeft.

Wind en verbrand Reggio.

Trouwt de dochter van Diego Gaëtano.

Barbarossa komt van daer met sijn Vloot voor Ostia, daer hy aenstondts soodanigen schrick, onder de landsaten aen de Zeekust verweckt heeft, dat sich een ieder, vol van benautheydt, ter vlucht, naer het geberghte begaf; de schrick tot Roma overslaende, verweckte aldaer een ongemeene ontsteltenis, soo dat sich het volck met menighte uyt de Stadt begaf, en het scheen dat het selve alles sou verlopen hebben, maer Polin een brief aen den Gesant Rodulphus schrijvende, *dat de vloot die hem van Solyman toevertrouwt was, en hem t'eenemael ter gehoorsaemheyt stonde, niemandt als de vyanden van Vranckrijck stondt te beschadigen*, stelde de verbaesde gemeente eenighsints weder in stilte. De selve heeft oock die omtrent Ostia, en daer nevens aenwoonde, soodanigh verseeckert, datse met vee en wijn by de Turcken quamen handelen.

Barbarossa by Ostia.

Barbarossa eyndelijck sich selven by Ostia wel van versch waeter versorght hebbende, vervorderde sijn reyse, en zeylende de kust van Toscaenen en Genua sonder eenige overlast voorby, is recht naer Marseille toegevaren; alwaer hy door Francois de Bourbon, genoemt Monsieur d'Anguien, als Generael van de Koninckllijcke Zee-macht, seer tref-

felijck

Wordt tot Marseille onthaelt. selijck onthaelt wierd; doende een heerlijcke intrede, door de met tapijten behangene straeten, gevolght van twee duysent Janitzaren, en soo veel andere Turcksche soldaeten. Hy wierdt aldaer eenige dagen seer heerlijck onthaelt; tot dat hy sich weder op de Vloot begaf, daer hy sijn volck betaelde, en van alle noodwendigheden tot den oorlog voorsagh, terwijl Polin te post naer den Koningh gingh, om de noodige bestellingen, tot den voorgenomen tocht, hem af te haelen.

Maer terwijl alles van de zijde van Vranckrijck lanckfaem by quam, konde *Barbarossa*, die noch onseecker was wat aen te vangen, en siende dat de beste tijdt vast doorgingh, verdrietigh wierd, niet naerlaetende sijn beklagh te doen, segghende: dat dit ontijdigh vertoeven hem by den Grooten Heer en aen de Poorte in ongenaede stond te brengen, en het selve hem swaerlijck te verantwoorden sou vallen, tot dat Polin eyndelijck met ordere om Nizza aen te tasten, van het Fransche Hof weder te rugghe quam; want de Koninck oordeelde hem billijck te zijn, het geene hem met recht toe quam, met de waepenen te veroveren, als zijnde blijckelijck dat dese Stadt Nizza voorheen van sijn voorsaeten, zijnde door ghebreck van geld benodight, aen den Hartogh van Savoye te pande gegeven was, welcke, jae grooter somme, hy, tot lossinge van dat pand alreede, maer te vergeefs aengeboden hadt. Hy dan besloot de Turcksche macht derwaerts te keeren, niet konnende van sijn gemoed krijgen, de gemeene Christenheyt door de ongelovige, hoewel hem ten dienst staende, een swaer en beklaeghlijck verderf, dat hem en sijn nakomelingen by de Christenheyt haetelijck stondt te maecken, toe te brengen; sonder evenwel de vereysche voldoeningen, over de verongelijckingen, hem van den Keyser aengedaen, daer door te verkrijgen. Hy dan hadt voor heen den Heer de Anguien, uyt het Koninckliјcke geslacht van de Bourbons, broeder van den Hartogh van Vendosme, over de Fransche Vloot gestelt, dewijl de Capiteynen en eenige Fransche Edelen, het ghebiedt van Virginio Ursino, Graeve van Anguillara, als een vreemdelingh, niet wilden gehoorsamen. Dese sijne Vloot bestondt uyt twee en twintigh Galeyen en achtien Scheepen, op de welcke acht duysent voetknechten geleght wierden, beneffens voorraed voor veele dagen.

Recht van de Kroon van Vranckrijck op Nizza.

Dese macht is dan uyt de haeven van Marseille langhs de Kust naer Portercole gevaren, zijnde twee dagen daer aen van *Barbarossa*, met sijn macht, bestaende in hondert en vijftigh Galeyen, gevolght. Polin heeft aenstonts, uyt bevel des Konincks, die van Genua aengeschreven, datse voor dese macht niet behoefden te duchten, alsoo de Turcksche Vloot, als staende onder het gebied van sijn Koninck, niemand als die van Nizza, ten waere sy sich by tijds overgaeven, sou beschaedigen; en om het selve hen des te beter te verseeckeren, heeft hy eenighe Genoueesche gevangens, die op de Galeyen roeyden van *Barbarossa* verkregen, en de selve los en vry naer Genua hun vrienden toeghesonden.

Aentocht om Nizza te belegeren.

Hy heeft oock die van Nizza beleefdelijck aengemaent, dat sy hun ouden en natuerlijcken Vorst, niet minder in miltdadigheyt als macht uytsteeckende, weder aennemen wilden, liever als het gevaer van de uyterste verwoestingh te verwachten; maer de Oversten der Stad gaeven tot antwoordt, sy wilden hun trouwe, die sy hunnen Heer den Hartogh van Savoyen schuldigh waren, en wien sy hun wettighen Vorst achten te zijn, tot het laetste toe voorstaen; men sou derhalven af laeten de Burgeren met brieven en vermaninghen te ontrusten,

wilden anders al die sich daer toe vertoonden, voor vyanden houden.

Belegeringh van Nizza.

De Franschen dan sich van aenraeden tot de daet keerende, hebben hun volck ghelandt, en van dry oorden beginnen de Stadt te naerderen. Nizza leght aen een hoogen uythoeck, die sijn begin van de Alpes neemt, en met een geduerige rugge tot in de Zee afloopt, op het uyterste van het selfde is een Slot gebouwt, een werck van de oude Koningen van Provence, door de gevangenis en jammerlijcken uytgangh van veel treffelijcke mannen vermaert. Dit heeft haer uytsicht wijdt en breedt over de Zee, en wort met een hoogen wegh met de Stadt vereenight.

Beschrijvingh van de Stadt.

Onder aen een rots, nevens de strand, ontspringht een seer overvloedige fonteyn van seer goedt waeter, seer bequaem om selfs de aldergrootste Vlooten met water te voorsien. De wallen van de Stadt, als van een oudt maecksel, zijn niet seer sterck; maer de Burgers hadden de selve onlanghs, door raed en bestieringh van Paulo Simione, Overste van het Slot, met eenige nieuwe bolwercken voorsien. Dese had groote ervarentheyt in Krijghssaecken, en zijnde onder de ordere van de Ridders van Rhodus, was eertijdts van de Turcken gevanghen, en onder de slaverny van *Barbarossa* geweest, en liet nu niet af de Burgeren te vermanen, kloeckmoediglijck het geweldt van de Turcken, dat geensints soo overdadigh te vreesen was, te wederstaen, en op dat sy het selve te beeter mochten betrachten, nam hun vrouwen en kinderen, en watter meerder onweerbaers in de Stadt was, by sich in het Slot, en bestelde de Stedelingen al wat hen tot hun bescherminge en onderhoudt mocht noodigh zijn.

Polin had sijn aennaerdinge, aen dat gedeelte dat naer het noorden streckt, en een Poort heeft, waer uyt men naer Villa Franca gaet. Angian had een Revierken, dat met een swaere val langhs een steenachtigen boesem, niet verre van de wallen afloopt, tusschen beyden, en sijn geschut tegen een steylte opghebracht. Maer de Turcken hadden niet verre van de legerplaets van Polin, met een verwonderlijcke vaerdigheyt, hun batteryen opgerecht, en alreede begonnen met hun geschut de wallen der Stad neder te vellen; maer de vloot der Franschen den uythoeck te boven gezeyldt zijnde, speelde soo met hun geschut op de Stadt, dat veel van hun koegels daer over, tot in het Turcksche Leger quamen gevlogen. Welck gevaer de Turcken aenmerckende, hebbense aen dat gedeelte, het welcke Leo Strozzi, beneffens Polin beschoot, sich gevoeght, zijnde een bolwerck, dat eerst versch van die van Nizza gebouwt, en dienvolgende noch niet wel bestorven was, in voegen soo veel muers door hen en de Turcken om verre geworpen is, datse met volle gelederen en vlieghende Vaendelen daer op aenghevallen zijn, gelijck de Toscaenen onder Strozzy niet langh achter gebleven zijn, om hen naer te volgen.

Nizza bestormt.

Maer de belegerde hebben sich met sulck een moedt en dapperheyt verdaedight, datse de Turcken, beneffens de Toscaners, met verlies van veel dooden, weder afgewesen hebben. Oock hebben de Turcken op dien dagh een Vaendel verlooren, wiens draeger gedood wierd, waer tegen dat van Strozzy in stucken gescheurt wierd, hebbende des selfs voerder, hoewel seer ghewond, het overige evenwel dapperlijck beschermt. *Barbarossa* hier mede niet vergenoeght, beval al sijn macht te saemen te brengen, om een tooren die by de poort staet, te vernielen; van de welcke de beleggers veel schade te lijden hadden; de welcke eyndelijck om verre geschooten, en een groot gedeelte van de mueren mede vernielt zijnde, hebben

ben die van Nizza, ſiende hun vordere beſcherminge buyten hoop; te meer, dewijl de meeſte van hun beſetting gequetſt waren, van de wallen het teecken van verdragh gegeven, naer het welcke Angian hen op die voorwaerden, datſe den Koninck ſijn Meeſter op de ſelve voet ſouden gehoorſamen, gelijckſe den Hartogh van Savoyen gehoorſaemt hadden, aengenomen heeft.

En overgegeven.

Maer Polin vreſende dat de Turcken ſich tegen dit verdragh ſouden ſtellen, als door ſmart van hun verlooren medegeſellen, en hoop van buyt aengedreven zijnde, en overhoop in de Stad vallen, heeft ſoo veel by *Barbaroſſa* te wege gebracht, dat hy ſijn volck te rugge nae de vloot riep, om welcke oorſaeck, niet langh daer nae de Janitzaren, als in hun hoop bedroghen zijnde, Polin en Strozzy, ſoo als ſy van de aenſpraeck met *Barbaroſſa* weder quamen, meenden om den hals te brengen.

Zijnde nu aldus de Stadt vermeeſtert, begoſt men een overlegh, om het Slot mede te bemachtigen, te maecken. Omtrent het welcke twee redenen van *Barbaroſſa* voorgheſtelt wierden, van de welcke de eene ſtreckte, om de Stadt te bewaeren, op datſe door geen ſchierlijcke overval van die van het Caſteel mocht aengetaſt worden; en in het verſeeckeren van het landt rontsomme, op datter van eenige zijde geen onderſtand komen mocht. d'Andere beſtond in het beſtellen van het geſchut, en het beſchieten van de plaets, doende aenbiedingh aen de Franſchen van het geene ſy van beyden wilden verkieſen, en ſtellende hy ſich volvaerdigh, of met geſchut het Slot aen te taſten, of het landt rontsomme te verſeeckeren.

Polin ſcheen hier in twijfel te ſtaen, wat hy beſt verkieſen ſou, waeromme *Barbaroſſa*, als in verſmadingh van der Franſchen onberaedſaemheyt, een bequame plaets verkooren, en aldaer ſeven ſtucken geſchuts toegerecht hebbende, daer mede de veſtinghen van het Slot dapperlijck mede begonnen te beſchieten heeft, ſoo dat ſich niemand op de wallen derfde vertoonen, en een groote ſchrick onder de weerlooſe lieden die daer binnen waeren, of wel de Slotvooght onverſchrickt bleef, ontſtond.

Het Slot beſchooten.

De Franſchen oock hun werck onder malkander verdeelt hebbende, beſtonden oock van een anderen oort het Caſteel te beſchieten, ſoeckende de gheſwindheyt der Turcken, daerſe ſich over moſten verwonderen, nae te yveren. Maer door al dit ſchieten geraeckten de Franſchen in ſulck een gebreck van buskruyt, dat ſy het ſelve van de Turcken moſten koopen, niet ſonder groot misnoeghen van *Barbaroſſa*, die ſich daer over liet hooren. Dat het een ſchande voor Vranckrijck was een ander oorlogs voorraed te moeten ontleenen, dat men tot Marſeille de Scheepen liever met wijnvaeten, als met oorloghs voorraed voorſagh. Hier by voeghde hy noch andere klachten, als dat men hem met beloften van veel grooter dingen, die men tot Canſtantinopolen voorgegeven had, bedroogen had; jae quam wel ſoo verre dat hy dreyghde Polin in de keetenen te ſlaen, als die hem van Conſtantinopolen af daer heen getroont hadt, daer hy of verlies van ſijn achtinge ſtond te lijden, of ſijn Vloot, door gebreck van oorloghs gereedſchap, onnut te maken.

Schempen van *Barbaroſſa* tegen de Franſſen.

Hy daer op doet ſijn Divan, of Krijgsraedt vergaederen, willende met den ſelven van hun te huys reyſe handelen, naedemael hy ſich ſoo ſchendigh in ſijn verwachtinge bedrogen vandt.

Maer Polin door deſe dreygementen ten hooghſten ontſtelt, ontſagh ſich niet, om ſulcks voor te komen, op de alderootmoedighſte wijſe, door beloften, vleyen en gebeden, den Turck tot afſtand van dat voornemen te bewegen, invoegen daer door, voornamentlijck door

door de beweegredenen van Aagian sich *Barbarossa* eyndelijck liet bewegen.

Ondertussen wierden eenige brieven van den Marquis del Vasto onderschept, in de welke hy den Oversten van het slot Simon vermaent, sich soo lange dapperlijk te houden, tot dat hy, hebbende albereeds eenige benden voor af gesonden, met de rest van sijn magt sou aenkomen, om hem te ontsetten, dat hy albereeds de Alpes overtrock, en binnen twee dagen, by der handt sou zijn om de Franschen en Turcken op te slaen. Dit gerucht wierdt terstond door het leger verspreyt, het welcke geen kleyne vrees onder de beleggers verweckte; waer by quam een schrickelijcken swaren regen dien nacht te vallen, waer door de Turcken al hun wercken en gheschut verlieten, en ter vlucht sich naer hun Vloot begaeven. Maer als de dagh aenquam, en geen vyand ergens vernomen wierdt, quam de schaemte en schande de plaets van de schrick en vrese innemen. Niet langh daer nae, als men vermerckte, dat het Slot, als op een hooge rots geleghen, swaerlijck met geschut te dwingen, veel minder te ondermijnen was, heeft men met gemeene raedt beslooten, het geschut wederom af te voeren, daer de Turcken, tot versmadingh van de doodwerckende Franschen, de schouderen onder setten, toonende wat meer, als dese weecke landtaert, te wege te konnen brenghen. Maer in desen aftocht konde men de moedtwil der Turcken soo wel niet betoomen, of sy vielen geweldighlijck in de Stadt, en plonderden die uyt. Aldus treckt men weder van Nizza af, hebbende albereeds Scrocchi eenige Steden van dat geweft door vermaninge en sijn gesagh, dat by die landsaeten vry groot was, tot overgeven bewogen.

Aftocht der Turcken en Franschen van het Slot.

Wanneer de Turcken en Franschen nu by het Eylandt Margarita gekomen waren, vernamen sy, dat del Vasto nu alreeds met de Vloot van Doria tot Villa Franca aengekomen was, daer hy door onweder met verlies van eenige scheepen, ongeval geleden had. Op het bericht van dese schaede, sandt Polin een Gesant aen *Barbarossa*, om hem het verlies der vyanden, en de gelegentheyt om de selve met voordeel aen te tasten te kennen te geven, en ernstighlijck aen te maenen met hun macht de selve te bespringen. *Barbarossa* stond het selve toe, met belofte in geen gebreecke te sullen blijven; maer de stormige tegenwinden hebben hen verhindert desen toelegh ten eynde te brengen; maer als daer nae het weder veranderde, en de Vloot voort gebracht was, heeft *Hareaden* schierlijck en buyten verwachtinge sijn Vloot opgehouden, tot groote verwonderingh van een ieder, en voornamentlijck de Turcksche Hoplieden en Sangiacken, die sich niet ontsaegen te seggen, dat het billijck was, dat *Barbarossa* Doria sijn medebroeder, de gunst die hy voor heen by Hippona, als hy hem vryelijck liet vluchten, bewesen had, met tegengunst vergold. Onder dese, die hem sulcks na gaven was Cayerogle, de voornaemste der Sansacken, de soon van den Egyptischen Cayerbey, die hebbende Campson Gaury den Sultan verraden, de landvooghdy van geheel Egypten daer door verdient hadt.

Gelegentheyt van de vyanden aen te doen van *Barbarossa* wederhouden.

Beschuldigingen teghen *Barbarossa*.

Maer dit verwijt heeft *Hareaden* soo toen als tot Canstantinopolen, soodanigh wederleght, dat hy voor stelde, dat hy als een oud Opperhooft, met sijne, hoewel by siende oogen, beter de saecken insagh, als sy Jongelingen met hun scherp gesicht; voegende daer eenigh tegen verwijt tot laste van Cayerogle by. Vorders soo veel heeft men noch te wege gebracht, dat sy eenighe naerblijfsels van dese schipbreuck genoten, en eenigh gesoncken geschut uyt de grondt gehaelt hebben. En alsoo is *Barbarossa* weder naer Marseille en Toulon gevaeren.

Van hem wederlegt.

Aldaer zijnde, heeft hy vijf en twintigh Galeyen uytgekoosen, die hy na de Spaensche Kust, om te roven gesonden heeft, stellende daer over Salech en Assan Celeb, sijn nauwe bloedverwandt. Dese de Fransche Kust voorby varende, hebben Rosa vyandlijcker wijse aengetast; en een grooten buyt gemaeckt hebbende, veroveren daer en boven in de Haeven van Palamos een Schip en een Galeye, met al het welcke sy, gelijck hen geboden was, naer Algiers overgestoocken zijn; om aldaer te overwinteren, en met het aenkomen van den lente weder naer *Barbarosse* in Provence te keeren.

De Turcksche vloot wort naer huys gesonden.

Ondertusschen dese Turcksche macht met soo weynigh voordeels in den boesem van Christenrijck sich ophoudende, vant de Koninck Franciscus geraden verlof te geven om weder naer de Levant te keeren; te meer dewijl de Koninck, onder meer andere gheledene schaden, begost te vermercken, dat sich met de Turcken te verbinden, hem de haet en macht van geheel Duytslandt op den hals gehaelt was. En *Barbarossa* selve bevandt sich aldaer met het grootste ongenoegen van de geheele wereld, als wordende sonder tot eenige merckelijcke diensten gebruyckt te worden, luy en ledighlijck opgehouden, en siende dat alles soo slechtelijck, tegen de groote beloften, die door de Franschen tot Constantinopolen gedaen waren, uytviel.

Eyndelijck veel gaeven en geschencken van den Koninck, op dat hy met geen ongenoegen sou vertrecken, ontfangen hebbende, als mede de slaeven die op de Christene Galeyen waren, om de sijne daer mede te voorsien, is hy uyt Provence vertrocken, varende voorby de kust van Genua, wierd hy door dese Staet met veel ververschingen begiftigt, op dat hy hun gebiedt geen schaede sou toebrengen, in het welcke hy oock een groote oprechtigheydt toonde. Zijnde vorder ghekomen in de Toscaensche Zee, versocht hy aen Jacomo Apiano, Heer van Piombino, hem een soon van Sinan, of Sinas de Jode, Zabache ghenoemt, die uyt een Christen slavinne gebooren, en in het veroveren van Tunis gevangen was, weder te geven. Maer sulcks wierdt van den Heer geweygert, alsoo de Jongelinck albereeds van geloof verandert en gedoopt was, waer over hy groote schaede op het Eylandt Elba gedaen heeft, dreygende noch veel meerder te doen, indien hem dese Jongman niet toegesonden wierdt, gelijck men ten laetsten gedwonghen was te doen, voor de welcke hy, in vergeldinge eenige andere slaven die hy by sich had, op vrye voeten gingh stellen, behalven veel andere gunsten en teekenen van danckbaerheyt die hy bewees, ter oorsaeck van de groote blijdschap die hy genoot, van dien Jongelinck sijn Vader weder te konnen toebrengen, gelijck hy dede, sendende hem selfs naer Suez, een Haven van het Rode Meyr, alwaer hy uyt ordere van Solyman versonden was, om ordere op een Scheepsvloot teghen de Portugeesen te stellen.

Verrichtingen van *Barbarossa* op sijn te huys reyse.

Maer *Barbarossa* van Elba met sijn macht vertrocken zijnde, quam by Talamone te landen, welcke Stadt eerst, en het Slot daer na hy by verdragh vermeesterde en uytplonderde, veel gevangene maeckte, blijvende alleenlijck de Overigheyt vry, volgens hun besteck. Maer sijn Barbarische wreedheyt most echter noch op de doode lichaemen woeden, doende het ghebeente van Bartolomeo Talamone, die eertijds Generael van de Pauselijcke Galeyen was geweest, uyt het graf haelen, om dat de selve eenige besittingen van hem, in het Eyland Metilene, beschadight had. Dit landt most oock dese schaede lijden, om dat hy teghen de Sanesen, of die van Siena seer t'onvreden was, om dat de Capiteyn Girolamo Begliarmati, sich in dienst van

den Koninck van Vranckrijck niet hadde willen begeven; of om dat Leone Strozzi, die met eenige Fransche Galeyen de Turcksche Vloot vergeselschapte, het selfde om eenige andere oorsaeck alsoo bestelde.

De Turcken begaeven sich vorder landewaert in tot Monteano toe, daerse veel gevangenen van daen haelden. De Hartogh van Florence hadt het selve wel te vooren ghesien, en wetende dat de Senesen onder malkander verdeelt, en vieriger tot hun bysondere wraeck als gemeene beschermingh waren, had hen hulp en bystand van volck aengeboden, maer die Regeringh hadt sulcks geweygert, als vresende dat Cosmus maer gelegentheyt socht, om sich meester van hun Stadt en Staet te maecken: maer als sy sich nu het quaet en den slagh op den hals saegen komen, sondense Ambrosio Nucci te post nae Florencen, om nu te versoecken het geene sy voorheen geweygert hadden, en soo goed was de Hartogh dat hy het hen toestond, aengemerckt de schaede die Toscanen daer door mocht komen te lijden. Hy oock wetende, dat in dese Armade en Zeemacht, de Prior van Capua, en andere sijn wederspannige waren, die al voor lange beslooten hadden aldaer den voet vast te stellen, was niet weynigh voor Orbitello beducht.

Hy dan sandt Stephano Colonna met voet en paerde volck, beneffens eenige Spangiaerden en Burgeren, en Don Johan di Luna, opperste van de wacht der Stadt, voor den Keyser, de Sanesen te hulp.

De Turcken ondertusschen bestonden Portercole te beschieten, datse vermeesterden, keerende voorts hun macht naer het Casteel, daer Carlo Manucci, en de Hopman Corazzo op laegen; die weynigh weer biedende, slechts voor hun eygene behoudenis sorge droegen, laetende vorders alles in het geweld van de Turcken, die behalven andere grooten buyt aldaer gemaeckt, en groote verwoestinge aldaer aengerecht, een groote menighte menschen, soo mannen als vrouwen en kinderen, van daer wegh voerden, nemende de Franschen het Casteel te verstercken, terwijl de Turcken sich vorders naer Orbitello begaeven, daer ondertusschen Don Giovanni di Luna, met het volck dat hy mede gebracht had, binnen geraeckt was, waer by oock Chiappin Vitelli met twee benden paerden en eenigh voetvolck, als mede de Hartog Stephano Colonna gekomen zijn, invoeghen de Turcken vruchtende dese soo stercke besettinge, en de sterke gelegentheyt van dese plaets ontsiende, hun aengevangene wercken lieten steecken, en sich weder te scheep in hunne Galeyen begaeven; zeylende van daer naer het Eyland del Giglio, of het Lelyen Eyland, daer dicht by, op het welcke sy met geweld een Casteel veroverden; onder faveur en bescherminge van het welcke sy het geheele Eylandt door liepen, plonderden en beroofden, voerende over de seven hondert zielen van daer wegh.

De Franschen oock, die op alle manieren den Paus op hun zijde wilden trecken, hadden Bartolomeo Martelli naer Roma gesonden, om den selven de plaets van Portercole aen te bieden, maer hy weygerde de selve aen te nemen; waer over sy, zijnde nu gedwongen die Stadt te verlaten, als die sy niet machtigh waren sonder groot ongemack en ongelegentheyt te bewaren, daer den brand in gestoocken, en alsoo de plaets in puyn en asse gelaten hebben. Portercole verbrandt.

Van daer begaf sich dese Zee-macht naer Ischia, alwaer by nacht volck aen landt geset hebbende, sy eenige dorpen en gehuchten verwoest hebben; tot datse eyndelijck door de Sterckte van de Stadt gedwongen wierden weder te vertrecken. Sy wenden van daer de stevens naer Pro-

Procida, daerſe maer weynigh ſchade deden, verhopende Pozzuolo op het onvoorſienſte te overvallen; en dit ſou hen geluckt hebben, om datter in de Sterckte noch beſettingh noch voorraedt, als alleen voor eenige weynige dagen gevondē wierdt. Maer de Onder-Koninck van Napels, Don Pedro di Toledo, deed van Napels, op het gerucht van het aenkomen der vyanden, een braeve troep ruytery daer heen draven, die door een goeden hoop voetknechten, en nodigh voorraed gevolght wierden, maeckende te ſamen wel een ghetal van twaelf duyſent mannen te voet, en twee duyſent paerden uyt, door welcke toeverſicht, deſe aenſlagh der Turcken t'eenemael quam te verydelen; invoegen de ſelve aldaer geen andere ſchade deden, als door het geſchut van de Galeyen, den Hopman Saiavedra, een Spangiaert, op de mueren doodt te ſchieten, en een man van wapenen gevangen te nemen.

Sy maeckten vorder hun aenſlagh op Amalfi en Salerno, maer een onweer ontſtaende, verhinderde dit beſluyt, en verſtrooyde hun Vloot voor het meeſte gedeelte, drijvende den een hier den anderen daer, niet ſonder eenige ſchade te lijden, tot datſe by den uythoeck Palimiro, ſoo van den Stierman van Æneas, die aldaer buyten boort gevallen en verdroncken ſou zijn, genoemt, weer by malkander quamen, en gelegentheydt vonden de kuſt van Calabria veel ſchade toe te brengen. Coſto verhaelt, dat die van Amalfi, dit onweder, dat hen de Turcken van den hals afdreef, de byſondere gunſt van hun byſonderen Heylig, wiens lichaem in de ſelve Stadt, met ſeer groote eerbiedigheyt bewaert en geëert word, toeſchrijven, waer over oock die dagh, zijnde de 22. van Junius, 1544, by deſe Burgeren, als een groote heylige dagh geviert wordt.

De Zee-macht wende voorts hun ſtevens zuydelijck aen, alwaer de Turcken het Eyland Lipari, omtrent twintig Italiaenſche mijlen van Sicilia gelegen, en vermaert door haer Alluyn putten, baeden en vruchtbaer koorn gewas, hebben aengedaen. De Stadt daer op leggende, hoewel vry ſterck, wierd ſlechtelijck verdadigt door haer Burgeren, van het welcke de ſchult een van de voornaemſte der ſelver, Nicolo genoemt, opgelegt wort; die maeckende een beding alleenig voor ſich ſelven en die hem aengingen, de reſt ten believen van de vyanden en barbaeren gelaten heeft; die al wat ſy in het Eyland konden vinden, tot ſlaven weg gevoert hebben, komende het getal der ſelver op meer als ſeven duyſent perſoonen; van de welcke een groot getal daer na op de reyſe geſtorven is, niet konnende de ſware ongemacken van hun ellende en ſlaverny verdragen, behalven dat de ſcheepen door de menigte der gevangene ſlaven ſoo belaeden waren, dat deſe malkander verſtoncken.

Dit ſwaer ongeval van dit Eyland van Lipari geviel op den Maend van July, blijvende de Stadt ſoodanigh verwoeſt, dat de Keyſer daer na met groote onkoſten deſelve weder heeft moeten opbouwen, maeckende daer een Colonie, of Plantſoen van Spangiaerden van. Deſe ſaeck, het overgaen van deſe plaets aengaende, word evenwel van andere ſoodanigh niet verhaelt, maer wel dat *Barbaroſſa* verſcheydene voorſlaeghen van verdrag afgeſlagen hebbende, alleen daer op bleef ſtaen, dat de Burgers hem hondert duyſent Ducaten ſouden geven, maer alſoo men voor als toen ſoo veel niet by een konde haelen, hadden hem de Burgers in juweelen en geldt vijtigh duyſent aengeboden, die van *Barbaroſſa* geweygert wierden, waer op de ſelve met alle geweld de Stadt hadt beſtaen te beſchieten. De Burgers te vroegh hier door moedeloos gemaeckt, hadden twee van hunne voornaemſte ingheſetenen den laſt, om hun verdragh te maecken, op-

gelegt; die bedingende de vryheyt der hoofden en goederen van festien voornaeme huysen, de rest ter believen van de vyanden lieten, welcke sestien beloofden het andere volck, indien het tot slaven gemaeckt wierd, weder te lossen; maer dese sestien huysen, als de rijckste en voornaemste zijnde, waren de eerste die van de Turcken aengetast wierden, en alsoo bleef oock het lossen van dese ellendige Liparinen achter.

De Vloot, rijck van buyt en roof, wende sich van daer na de Faro van Messina, maer voer Sicilia, sonder dat Eyland eenige schade toe te brengen, voor by, soo om dat de Scheepen soo veel in hadden als sy laeden mochten, als om dat sy nu al een lange wijl, altoos Giannettino Doria, achter aen hun staert hadden gehad, die met vijf en twintigh uytgelesene Galeyen hulp toebracht daer hy konde, en sich als nu binnen Messina hadt geleght.

Eyndelijck *Hareaden* komt aldus rijck

Aenkomst van *Hareaden* tot Constantinopolen. van buyt en roof tot Constantinopolen, hebbende veel, maer nae het opgeven en voornemen van de Franschen veel te weynigh te wege gebracht; soo veel isser van dat dese de laetste schade en hinder geweest is die hy de Christenen heeft aengedaen, want niet lange nae sijn aenkomst aen de Poorte, daer hy wel ontfangen wierd, heeft hem een langhduerige buyckloop aengetast, die hem swaerlijvigh, en tot wellust te seer geneghen zijnde, eyndelijk so verre gebracht heeft, dat hem de natuerlijcke warmte de beenen en dyen begost te verlaeten; maer als een Jode hem versch gedoode kleyne kinderen daer geduerigh op leyde, wierden sijn vervlogene krachten wel eenig-

1547. sints herstelt, tot dat hy door een gewel-

Sijn dood. dige koorts wegh gesleept wierdt, zijnde alreets tachtentig Jaren oudt. Hy liet sijn Soon Assan, die hy tot Koninck van Algiers gelaten hadt, door gunst van Solyman, tot erfgenaem van sijn goederen, slaven en bysondere vloot.

Petrus Angelius Bargæus, die by hem op sijn tocht naer Nizza is geweest, en die geene was die van del Vasto, aen hem gesonden was, om hem van de schipbreucke van Doria te verwittigen, heeft dese Vaersen tot sijn lof, op sijn beeldt gemaeckt.

Ec quis Protogenes, ec quis tam doctus Apelles
Hanc faciem, hæc clara splendentia lumina flamma (*tus.*
Finxit, & hos viva vivos in imagine vul-
Nam (memini) sic ipse oculos, sic ora ferebas
Invicte Hareadene: *acri dum milite septus*
Urgeres hostem & sulcares navibus Æquor.
Ut durum ut sævum spirat frons horrida martem,
Ut cædem minatur adhuc, ut vivida virtus!
Quæque arces, quæque olim urbes, quæque ardua muris
Oppida disiecit, quæ regna opulenta sub egit!
Ostentans sese medio in discrimine belli,
Indicat adversas quantum contemneret iras
Fortunæ: quantis rerum versaret habenas
Consilijs, si quando auræ implevere secundæ
Carbasaque cursusque tuos, nec pectore magni
Defecere animi, quanquam natalibus ortum
Obscuris, quanquam Majorum exempla sequentem
Nulla: truces ut non sceptro spoliare superbo
Auderes, ipsosque sua de sede Tyrannos
Ejicere & victis Libyæ Jus dicere Regnis.
Te te undæ trenniere omnes &c.

Dat is:

Wat een Protogenes, of wat Apelles maelt
Dit Wesen, dat het oogh met sulck een licht bestraelt,
En geeft een leven aen dit levend eygen wesen,
Want (en hy is het, die mijn wond'rend'oog voor desen
Eerbiedig heeft beschouwt) aldus stond uw gelaet,
Dus blaeckte uw heldeñ oogh, daer gy ten strijde gaet,

On-

Onoverwonnen held, omringht met ſtoute benden,
Om uwe vyanden te ſien den rugge wenden;
Of met u Kielen ſnijd Tyrhenus peeckel nat,
Soo menighmael met bloed door uwe hand beſpat.
Hoe ſtaet de woede Mars uyt uw gelaet te vreſen;
Wat onvertſaegde deugd en blinckt niet uyt uw weſen!
Deugd, die ſoo menig Slot, ſoo menig ſtoute Wal,
Soo menigh Koninckrijck gebracht heeft tot den val.
Die noch te toonen ſchijn, in 't midden van de ſchaeren,
Der overwinnende of der ſwichtende Barbaren,
Hoe veel ghy 't bars ghelaet van vyantſchap verdacht,
Of 't tegenſtreven van de norſche luckvrouw acht:
Met wat beraetſaemheyt ghy weet het ſtuer te ſtellen,
Wanneer de voorſpoet, doet u bolle Zeylen ſwellen.
Wanneer ontbrack u moedt (of u 't gheluck ontnam
De keur roem van geboort, van een verheven ſtam,
En 't heerlijck voorbeeldt van uw' Vad'ren naer te ſpeuren,
Door 't ſlinckſe nootlot, noyt uw Jaeren mocht gebeuren)
t'Ontſetten van haer Kroon, te werpen in het ſand,
Verwonnen door uw ſtael, ſo menig dwingeland?
En uwe wetten, om uw hoog geſagh te ſtijven,
Het dorſtigh Libya haer Vorſten voor te ſchrijven?
De ſtroomen wijd en zijd &c.

Maer wy hebben in het verhandelen van deſe geſchiedeniſſen, nu en dan van Dragut eenigh gewagh gemaeckt, en in der daed wy hebben niet te meenen, dat deſe een gering onderlingh, en geen nayveraer van deſen dapperen Barbariſchen Zeevorſt is geweeſt, en dat hy niet mede een hand om Rijcken te dwingen, en Chriſtenen te doen verſchricken, heeft gehadt, waerlijck de gerechtigheyt des Albeſtierders heeft al te veel werckmiddelen ghehadt, om der Chriſtenen trotsheyt te toomen, of hun twiſtende tweedracht te ſtraffen, als dat wy met eenen *Barbaroſſa* behoeven af te laten: wy ſullen dan u deſen tweeden *Hareaden,* als een groot leerkindt van ſulck een voorganger, met eenigh gevolgh laten ſien, en ons des aenvanghs, noch den Lezer ſijn beſeffingh laten berouwen.

'tLEEVEN en DADEN

VAN

DRAGUT RAIS.

INHOUD.

G*Eboorte van* Dragut. *Sijn begintſelen van Roveryen. Sijn eerſte overwinning op de Venetianen.* Dragut *van Doria*

 geno-

genomen. Word geloſt. Vanght weder aen te roven. Wind de Stadt Africa. Wordt in de Gerbi van Doria beſet. Ontkomt ſeer wonderlijck. Malta te vergeefs van de Turcken beſprongen. Gozo van de Turcken gewonnen Tripoli belegert. Verradery van een Fransman. Tripoli door Franſche verradery verlooren, en in handen van Dragut *geſtelt.* Dragut *aen de Kuſten van Italie. Verovert de Gerbi met bedrogh, en doet den Heer ophangen. Wreetheyt van* Dragut. *Beſtellingh van den Tocht des Konincks van Spangien naer Tripoli. Verlet van de Vloot. Moedwil der Soldaten. Wonderheden van het Jaer 1559. Vertreck van de Chriſten Vloot van Malta. Verhael van de Nederlaegh der Chriſtenen alle Gerbi. Groote ongemacken van de Chriſten vloot. Komſt der ſelve aen de Gerbi. Hun ontmoeting aldaer. De Sciecque en ſijn Mooren ſtellen ſich onder den Koninck van Spangien. Malteſche ſcheepen en volck te rugge ontbooden. Beſtellingh tot verſeeckeringh van de Gerbi. Tijding van het aenkomen der Turckſche vloot. Verwarringh onder de Chriſtenen. Aenkomſt van de Turckſche vloot. Jammerlijck verſtroyen van de Chriſten vloot. Vertreck der Hoofden van Gerbi. Groot verlies der Chriſtenen alle Gerbi.* Dragut *tot het winnen van de Sterckte op de Gerbi ontboden. De Sterckte op de Gerbi van de Turcken belegert. Sware uytval der Chriſtenen.* Dragut *wordt gequetſt. Groot gebreck van water by de Chriſtenen. Zee water met diſtilleeren ſoet gemaeckt.* Dragut *draeght den naem van Koninck van Carvan. Groote ſchelmeryen onder de Chriſtenen. De Koninck van Tunis bewijſt den Chriſtenen hulp. Chriſten Galeyen dapperlijck beſchermt. Aerdige Krijghsliſt der Turcken. Stormen afgeſlagen. Piantaneda geſchooten. Uyterſte beſluyt van Alvaro de Sande. Alvaro de Sande gevangen van de Turcken. Sijn verloſſingh daer nae. Mishandelingh der gevangens teghens het verdragh. De Sterckte van de Gerbi in handen van de Turcken.* Dragut *onthaelt den Baſſa tot Tripoli.* Dragut *belegert Oran. Beſchrijvingh van de plaets. Iver van den Koninck van Spangien tot het ontſet van Oran. Oran van* Dragut *verlaten.* Dragut *voor Malta.*

Malta. Wordt door stucken van steenen gedood. Wijdloopigh verhael van de gedenckwaerdige belegeringh van Malta.

Geboorte van *Dragut.*

DEse *Dragut* was uyt Natolia, of kleyn Asia, en een slecht en gering dorp, Charabalac genoemt, en van genoeghsaem arme ouders, die sich met boerenwerck geneerden, gebooren, hebbende daer in geen meer voordeel als Barbarossa. Hy sich arm siende, en evenwel begeerigh zijnde het besit van eenige goederen te hebben, om t'eeniger tijdt in sijn ouderdom daer van te genieten, begaf sich als dienaer in dienst van eenen Arays, Zee-rover van het selfde gewest; maer Barbarossa hem eenmael siende, en behaegen in hem krijgende, nam hem in sijn dienst, selfs tot een schandelijck misbruyck. Eyndelijck siende datter moedt en manheyt in stack, gaf hy hem een welgewapende Fuste, daer hy hem Hopman op maeckte. Met dit vaertuygh vingh hy aen op Zee te roven, en vand sich in desen aenvangh soo geluckigh, dat dese eene Fust tot een getal van Scheepen aenwies.

Sijn beginselen van Roveryen.

Hier mede begost hy grooter dingen te bestaen, en sijn netten verder uyt te breyden, begevende sich nu te met verder van sijn Kust, invoegen hy selfs de Adriatische Zee begost te ontveyligen, alwaer hy een Venetiaen, Pascalico genoemt, die eenige Galeyen tot bewaeringe van de Golfo, ontmoette, en soo dapperlijck aentaste, dat hy eenige van sijn Galeyen meester wierd, zijnde Pascalico gedwongen met de rest sich naer Corfu te begeven, terwijl *Dragut* met sijn buyt de stevens naer Gerbes wende; maer hebbende noch volcks noch magts genoegh, om al dit vaertuygh te bemannen, sleet hy dese Galeyen, behalven een (die hy toeruste, maer hem daer na van Jannettin Doria weder ontnomen wierdt) en maeckte van het hout en het yser vier braeve en schoone Galeotten. Hy nu nae sijn sin gewaepent, viel dapperlijck aen het roven, en deed soo grooten quaedt, als oyt Zee-rover voor of naer hem gedaen heeft; tot dat eyndelijck, gelijck elders geseght is, Andrea Doria, om sijn overdadigh roven te verhinderen, hem Jannettino sijn Neef, daer hy in Corsica, in de Haeven Gyrelate genoemt, besigh was sijn buyt te versaemelen, op den hals sand, die hem met meest al sijn Scheepen nam, zijnde maer een Galeye en een Fust den vyand ontkomen. Terstond wierdt hy aen de ketenen geslagen, evenwel sonder sijn moed daerom te verliesen, gelijck hy toonde aen den Heer Parisot, daer nae Groot Meester van de Ridderschap van Malta, die hem aen de keetenen siende, seyde: *Sennor Dragut, Usança de Guerra, Heer Dragut, Krijghs gebruyck*; waer op hy antwoorde: *Y mudança de fortuna, en veranderingh van geluck*, als wel hoopende dat dese veranderlijckheyt en wisselvalligheyt soo wel voor hem als tegen hem kon dienen. Soo veel isser evenwel van dat hy niet aen de riemen sat, maer in een weynigh beter aensien, als de andere gehouden wierd. Eyndelijck soo veel wist hy te wege te brengen, dat Barbarossa hem dry duysent Rijcksdaelders voor sijn los-geld beschafte, die hy betaelde, en daer voor vry gerocht, hoewel onder vaste belofte en eede noyt de Kusten van Genua eenigh leet aen te doen. Een groote misslagh sulck een vogel uyt de koye te laten, en een groote trouwloosheyt van hem, dien eedt te breecken die hy soo hoogh gesprooren hadt; seeckerlijck de geheele Christenheyt, heeft sich daer nae over dese gierigheydt beklaeght, en de Genevoysen zijn

Sijn eerste overwinninge op de Venetianen.

Dragut van Doria genomen.

Wordt gelost.

zijn de eerste geweest, die den last daer van hebben moeten dragen, in spijt van al sijn eden en beloften hen gedaen.

Dragut op vrye voeten gestelt zijnde, als gesegdt is, heeft meer als oyt te vooren aengevangen alle Zeen en alle Zeekusten te ontveylighen, en zijnde tot Gerbes gekomen, door de achtinge, die hy by eenighe van sijn gesellen, en de roem die hy alreets verkregen had, niet langh geweest, of kreegh het gesag over twintigh Fusten, met de welcke hy ten eersten nae de kust van Genua overgesteecken is, opentlijck seggende, dat de eedt de welcke hy gedaen hadt, in sijn gevangenis gedaen, en dienvolgens van geender waerden was.

Vangt weder aen te roven.

Het eerste dat hy daer ontmoetten, was een Galeye van den Burggraef van Cigalle, die met slaeven en koopmanschappen geladen, uyt de Levant quam, die hy nam, en terstont met sich naer Gerbes voerde, daer hy sich van sijn buyt soo wel wist te dienen, dat hy met der tijdt een aensienlijcke Zee-macht by een kreegh, met de welcke hy de Kusten van Genua en Spangien gingh besoecken, daer hy seer veel rovery aenrechte, en treffelijcke buyt maeckte, van waer hy sich begaf nae Castelamare, omtrent acht en twintigh Italiaensche mijlen van Napels, daer hy veel volcks van daen wegh voerde. Van daer weder in Zee gesteecken, en het losteecken van de mast hebbende laten waeyen, vanght aen met de landsaeten te handelen, maer terwijl hy daer mede besigh is, siet daer een Galeye van Malta, komende uyt Vranckrijck met twintigh duysent kroonen van renten voor de Broederschap der Ridderen, die sy gewoon waeren jaerlijcks aldaer te ontfangen. De Hopman van het Eylandt Ischia hadt hen met dry Canon schooten wel ghewaerschouwt dat de Zee onveyligh was, en datter Zee-rovers by der handt waren, maer de arme Fransche Ridders, meenden dat het eerschooten waeren die hen wierden gedaen, en laetende het daer mede doorstaen, vielen in handen van desen Zeeschuymer.

Andrea Doria niet weynig gemoeyt, dat men dit schaedelijck gediert sich had laten ontsnappen, sette hem soo kort als hy konde, achter de veeren, maer *Dragut* begaf sich by tijds na de Stad Africa, van welcke Stadt hy sich meester hadt gemaeckt; en hoort op wat wijse.

Dese plaets (daer hier voor genoegh van gesproocken is, voert den naem by uytsteeckentheyt van het gantsche land, zijnde voor heen Aphrodisium, of Venus Stadt, van wegen haer Tempel, genoemt geweest, en daer voor in de geschichten bekent) was voor eenige jaeren, door haer Burgeren tot een gemeene Staet gemaeckt, hebbende een Heer of Koninckske dat over hen stondt, voor heen om den hals gebracht, om dat hy hen te wredelijck beheerscht hadde. *Dragut* was gewoon, hier menighmael sijn roof op te brenghen, van de welcke hy altoos iets aen de voornaemste van de Stadt mede deelde, invoegen menende de meeste op sijn hand te hebben, hy op een dagh, wanneer de Raed vergaedert was, van hen versocht, dat sy hem met het recht van Burgerschap wilden vereeren. Van vijf waren daer vier die het hem glat afsloegen, maer de vijfde was van meninge dat men hem most aennemen, maer men wilde hem sulcks niet inwilligen. *Dragut* ontveynsde dese verongelijckinge zediglijck genoeg, terwijl Braimbarac by hem op sijn Galeye quam, om met hem te overleggen, op wat wijse sy sich meester van de Stadt souden maecken. Dit gingh aldus toe: *Dragut* lichte sijn anckers, en gingh met sijn Galeyen in Zee, soo verre datse uyt het gesicht waren, maer op den avond wende hy de stevens weder na de Stad, en quam met geweldt van roeyen en zeylen wel haest ter selver plaetsen, daer hy

Dragut windt de Stadt Africa.

hy van daen gescheyden was. Boven de Stadt sette hy vijf hondert kloecke mannen, de beste van sijn Vloot, aen land, en begost daer op met alle geweld van de Zeekant op de Stadt te schieten, waer door terstondt alles daer binnen over hoop en in de waepenen gheraeckte, loopende een ieder nae dat gedeelte, alsoo men meende dat *Dragut* daer met al sijn macht was, om de Stadt aldaer tegen hem te beschermen, en latende het andere gedeelte sonder eenighe bewaeringe.

Ondertusschen de andere vijf hondert die gelandt waren, quamen stillekens aen de voet van de wal, daerse door Braimbarac, en eenige sijne medestanders op geraeckten, sonder van iemand vernomen te zijn, tot dat sy met een schrickelijck ghetier, gelijck sy gewoon zijn, van achteren in de Stadt zijn gevallen, daer het al vermoort, gevangen genomen, en gerooft wierd watter was, stellende dese ellendige Stadt in sulcken standt, datse genoeghsaem van inwoonders ontbloot wierd, invoegen sy door andere van *Dragut* most bevolckt worden, hy selve verhinderde de vordere moorderye en verwoestinghe, als die voor hadt sich van dese plaets tot sijn strooperyen, en voortsettinge van sijn macht te dienen, om altoos een rugge en steunsel, en een plaets van vertreck, daer aen te mogen hebben. Aldus gheraeckte dese Turck aen dese heerschappy, maer op wat wijse de selve door de waepenen van den Keyser Carel de vijfde, hem wederom afhandigh is ghemaeckt, hebben wy hier voor, in het verhandelen der daeden van den Prins Andrea Doria wijdloopigh genoeg verhandelt.

Dit ongeval, van het verlies van dese plaets, stelde hem weder open voor sijn vyanden, gelijck het niet veel scheelde, of hy was tot sijn uyterste verderf, Doria korts daer aen in handen gevallen. Doria had seecker bericht, dat *Dragut* sich in de Gerbi onthield, alwaer hy door een nauw Canael sijn Scheepen in een staende Meyr gebracht had, daer hy de selve op sijn gemack schoon maeckte en calefuteerde, en komt derhalven met sijn Zee-macht, hem op het onvoorsienste op den hals. Hy evenwel beschermde den toeganck tot sijn Scheepen, door middel van een tooren, die op het Canael staende, de selve bequaem was te verdadigen, by de welcke hy noch een bolwerck had opgeworpen, die tot versterckingh van dit gebouw t'eenemael dienstigh was.

Dragut in de Gerbi van Doria beset.

Evenwel stond hy geschapen, by gebreck van noodige en genoeghsame lijftocht, van honger aldaer, met de sijne te moeten sterven, of sich in handen van sijn vyanden over te geven. De Moorsche Heer, die aldaer het gesagh hadde, willende sijn beloften aen hem gedaen, naer komen, stond geensints toe, dat Doria aldaer de hand aen hem sou slaen; evenwel seyde hy *Dragut* aen, dat hy middel tot sijn ontkomen most sien te vinden, indien sy niet van honger wilden vergaen, zijnde het Eyland t'eenemael onvruchtbaer, en weynigh voorraed daer op.

Dragut dan van de noot een leermeestersche maeckende, stelde en Turcken en Mooren, en slaeven in het werck, door hulp van de welcke hy een nieuw Canael, van seeckere leege plaets, aenvingh te graeven, en quam door nacht en dagh te arbeyden, soo verre, dat hy de selve aen een andere zijde in de Zee bracht, daer hy van de vyanden niet gesien wierdt, doorgraevende de lenghte van een halve Italiaensche mijl. Door dese openinge nam hy by nacht de vlugt, geraeckte in volle Zee, en ontquam soo het ooghschijnelijck gevaer, tot groote verwonderingh, en geen minder gramschap van Doria, om dat hy sich door dien Barbaer soodanigh bedrogen sagh.

Ontkomt seer wonderlijck.

V Dit

Dit wordt aldus van Cesare Campana verhaelt; maer Brantome, die in het bysonder van desen Corsair gehandelt heeft, seght, dat hy sijn Galeyen, door geweld van volck, arbeyd en krachtigh wercktuygh, uyt het water had gelicht, en op rollen over het land gevoert, brengende by, dat hy Titus Livius wel most gelesen hebben, die het selfde van Hannibal getuyght, als die by Tarenten sijn Vloot over landt, en op dese wijse hadt overgehaelt; altoos *Dragut* was in volle Zee, en genoeghsaem buyten bereyck, eer hem Doria gewaer wierd, die hem wel aenstonds aenvingh te vervolgen, maer hy was te verre voor uyt, en noch wel soo stout, dat hy in het gesicht van sijn vyand, noch een Galeye, van Sicilie komende, veroverde.

Dragut vervoeghde sich by de Turcksche Zee-macht, en komt met de selve voor Malta, daer de Turcken een deel volck aen landt setten, die het Eylandt beroofden, maeckende oock verscheydeondernemingen op de Sterckte, maer wierden tot verscheydene reysen dapperlijck afgeslaegen. Acht dagen aldaer stil geweest zijnde, begaven sy sich naer het Eyland Gozo, eertijds Gaulone genoemt, daer een besettinge voor de Ridders van St. Jan op lagh, hebbende *Dragut* de eer, van met sijn ses en twintigh groote Galeyen, en twee Maonen, beneffens veel ander minder vaertuygh, de voortocht te hebben.

Malta te vergeefs van de Turcken bespron-gen.

De Turcken rechten hun Batteryen daer voor op, en begosten de plaets met groot geweldt te beschieten. De plaets was geensints sterck genoegh, om sulck een geweldt te konnen tegen staen, invoegen sy sich binnen den tijdt van dry dagen daer meester van maeckten, het Casteel in den brandt staeckken, en by de vier duysent zielen gevanckelijck van daer wegh voerden.

Gozo van de Turcken ghewonnen.

Van daer begaf sich de Vloot naer Tripoli, welcke plaets door de selve Ridders beset was, komende op den vijfden van Oogstmaend, in het Jaer 1551 daer voor. Sy maeckten sich terstondt vaerdigh om de plaets te beschieten, plantende hun geschut tegen een hoogh werck, datse Cavagliere, en wy Baterye noemen, sonder voor eenige dagen eenigh voordeel daer op te doen. De Ridders die binnen de plaets laegen, toonden, beneffens twee benden Spaensche voetknechten, dapperen teghenstandt, maer een Fransman daer binnen zijnde, die van over twee Jaren al getracht hadt, een Poort aen een Moors Heer, Amuraga genoemt, te openen, vandt nu, om sijn snoode verradery in het werck te stellen, middel, om sich by nagt van de mueren om laegh af te laten, en naer de Turcken te begeven, daer hy den Bassa te kennen gaf dat sy aen de oostzijde hun Batteryen mosten stellen, alsoo de Stadt aldaer op sijn swackste was.

Tripoli belegert.

Verradery van een Fransman.

Dit wierdt van de Barbaren terstond in het werck gestelt, die daer een groote afbreuck deden, evenwel souden het de Christenen uytgehouden hebben, indien de Capiteyn van het Slot, Gaspar Jambale genaemt, mede een Fransman, sijn trouw bewaert hadt, die door een Gesand van den Koninck van Vranckrijck, die mede onder de Turcken was, bewogen of omgekocht, met de Turcken verdragh maeckten de plaets te verlaeten, met behoud alleen van twee hondert persoonen, tot sijn verkiesinghe. Door dese snode en verraderschen wegh wierdt Tripoli voor de Christenen verlooren, en *Dragut* in handen ghestelt, om van hem bestiert te worden, welcke plaets, sulck een swaer verlies, de Zee-macht van den Koninck van Spangien, Philippus de tweede, om de selve plaets weder te verkrijgen, te wege gebracht, neghen jaeren daer aen veroorsaeckt heeft, als wy terstondt verhaelen sullen, meer als vier hondert Spangiaerden wierden daer binnen, door de

Tripoli door Fransche verradery verlooren, en *Dragut* in handen gestelt.

p.153.
inv. et fec.

de Turcken in ſtucken gehouden; maer deſe Franſche Overſte, met eenige Ridders weder naer Malta keerende, en vertrouwende, dat deſe, die hy om met hem behouden te blijven, verkooren hadt, ten minſten geen nadeel teghen hem brouwen ſouden, vandt ſich echter daer in bedrogen, alſoo hy in een duyſtere gevangenis geleght wierd, daer hy tijdt had om te bedencken, hoe hy ſulck een ſnoodt ſchelmſtuck beſt ſou konnen verantwoorden.

Dragut aen de kuſten van Italia.

Hier nae begaf ſich *Dragut Rais* weder na de Kuſten van Italie, ſoeckende de ondernemingen der Franſchen te begunſtigen. Veſte, in de inham van Floria, wierdt door hem uytgeplondert, en veel Chriſtene zielen van de Kuſten van Calabria en het landt van Otranto wegh gevoert, en het quaet was noch ſwaerder en meerder geweeſt, ten ware Doria in aentocht zijnde, het vervolg verhindert, en den Barbaer tot den aftocht bewogen had.

Dat hy oock een groote en gewichtige oorſaeck van die ſwaere nederlaegh der Chriſtenen op het Eylandt alle Gerbi is geweeſt, ſtaet ons uyt het vervolgh te ſien.

Verovert de Gerbi met bedrogh, en doet den Heer ophangen.

Hy had dit Eyland al voor heen, Solyman, den beſitter daer van, ontnomen, (die daer en boven door hem naer Tripoli gebracht, en aldaer uyt ſijn bevel opgehanghen wierdt) en een anderen Schegh, of Heer daer op, en den ſelven korts daer aen weer afgeſtelt. Ondertuſſchen de Ridders van Malta, ſoeckende Tripoli, na dat het nu acht jaren van de Barbaeren beſeten was geweeſt, deſen *Dragut* weder uyt de handen te rucken, namen daer over hun toevlucht tot den Koninck van Spangien, Philippus de Tweede. En in der daedt de Groot Meeſter van deſe Order, Johan de la Valette, een Fransman, hadt geen groote moeyte, den ſelven Koninck en ſijnen Raedt te bewegen een oorloghs vloot toe te ruſten, en den ſelven tot heroveringh van Tripoli te ſenden, en dat te eerder, om dat *Dragut* van daer, met verſcheyde andere Zee-peſten, daegelijcks Spangien de grootſte ſchaede ter wereldt toebracht, waer over die Koninck deſe gelegentheydt om dat roofneſt te ſtooren, geenſints wilde van de handt wijſen. *Dragut* oock was niet alleen van de Chriſtenen, maer oock ſelf van de Mooren (het geen mede een aenleydingh gaf) ſeer gehaet, ter oorſaeck van ſijne wreede dwinghlandy, die hy tegen de ingeſetenen en gebueren gheduerigliјck oeffende, van de welcke hy, of verraderlijcker wijſe, of met openbaer geweld, nu den eenen dan den ander, bynamen de opperſte en machtigſte, om ſich van hun ſtaet beſitter te maecken, om het leven bracht. Onder deſe was de voornaemſte de Koninck van Carvan, den welcken hy een groot gedeelte van ſijn heerſchappy had benomen; deſe hebbende noch veel kracht en vermogen, en ſeer groot geſagh onder de ſijne, en by hen als de Paus onder de Chriſtenen geacht zijnde, oordeelde men vry een groot behulp te ſullen konnen toebrenghen, indien men iets tegen *Dragut* beſtond te ondernemen; gelijck hy oock ſijn hulp en dienſt den Chriſtenen gewillighlijck daer toe aenboodt. Deſe aenbiedinge gaf eerſt la Valetta moed, om daer over met den Hartogh de Medina Celi, voor als toen Onder-Koninck in Sicilie, te handelen, en van daer aen het Hof van den Cathólijcken Koninck, door middel van ſijn Geſant den Commendeur Guimaran.

Wreedheyt van *Dragut*.

De ſaeck evenwel vand noch ſijn ſwarigheyt, terwijl ſich de Koninck in den oorlog tegens Vranckrijck onledig vand, maer alſoo de vrede korts daer aen daer op volghde, kreegh hy, tot het genomen beſluyt van Tripoli, de handen ruym. Aldus wierd de ſelve Guimaran met het volle beſluyt, en brieven van bevel aen

die geene, die tot de saeck helpen souden, afgeveerdight. Eerstelijck bracht hy bevel-brieven naer Genua, aen den Prins Doria, op dat hy ten eersten de Zeemacht vervaerdigen sou, alsoo het
1559. alreeds in de Maend Juny was; maer hy als toen al machteloos en te seer veroudert, om de moeyelijckheden van den Oorlogh en de Zee uyt te staen, gaf daer van het bewindt aen sijn Neve en Stedehouder Jan Andrea Doria, schrijvende tot dien eynde aen hem in Sicilia, alwaer hy sich voor als toen bevand. In de Staet van Milaenen kreeg de Hartogh van Sessa last, twee duysent Spangiaerden, die sich aldaer bevonden, onder het bevel van Alvaro de Sandé te senden. De Onder-Koninck van Napels kreegh bevel twee andere duysenden Spangiaerden van de troepen van dat Rijck te beschicken, en de Onder-Koninck van Sicilie, de Hartogh van Medina Celi, had de eer van Capiteyn Generael van desen heyrtocht te zijn.

Bestellingen tot den tocht des Koninks van Spangien naer Tripoli.

Een ieder, volgens den last die hem gegeven was, trachte met alle vlijt en yver de nootwendige saecken tot desen tocht te besorgen, gelijck oock de Groot Meester, volgens des Koninckslast, met alle naerstigheyt en wijsheyt, raedt en daet, over al tegenwoordigh was; doende alles wat mooghlijck waer, om de Vloot voor den Herfst in Zee te brengen; maer wat moeyte en arbeyt men oock mocht aenwenden, ter oorsaeck van verscheyde verhinderingen, die soo hier soo daer voorvielen, konde die niet als op den eersten dagh van December klaer zijn, om uyt de Haven van Saragossa in Sicilia t'zeyl te gaen, hoewel sy dartien dagen te vooren wel in Zee gesteecken, maer door tegenwinden, weder in te loopen gedwongen was.

Tot desen tocht waren door del Sandé, uyt de Staet van Milanen, behalven de voornoemde twee duysent Spangiaerden, door des Konincks last toegebracht, besoldight twee duysent vijf hondert Italiaenen, oude Soldaeten, en dry Vaendelen Duytschen, die aldaer noch sedert den laetsten Oorlogh ghebleven waeren, onder bestieringh van den Hopman Stefano Leopart, maer dese Volckeren naer Genua ghesonden zijnde, kostmen qualijck te Scheep krijgen, dewijl de Spangiaerden begonden te muyten, en niet aflieten voor men hen vier maenden soldye betaelt hadt. Van de twee duysent koppen, die Napels most leveren, wilde de Onder-Koninck niet meer als vijf hondert in drie Vaenen verdeelt, overdoen, van de welcke Hoplieden waeren, Johan Davalos, Beltram Altercato en Franciscus Montesdoca, het welcke daerom gheschiede, om dat de Hartogh van Alcala Onder-Koninck, de kust van het Koninckrijck vreesde sonder behoorlijcke besettingh te laeten, naedemael vernomen wierdt, dat de Turcksche Vloot, wel tachtentigh Zeylen sterck, onder zeyl was, gevende groot bedencken aen de Christenheyt, waer sich dese storm sou komen op te ontlasten. Maer inder daet dese macht was toegestelt, om het voornemen der Christenen op Barbarye te verhinderen: want de Groot Meester eenige maenden te vooren twee Fusten naer Africa ghesonden hebbende, om te vernemen watter omgingh, en den staet van Tripoli te verstaen, wiert een van de selve door *Dragut* genomen, die daer uyt de toerustingh der Christenen vernam, waer over zijnde Tripoli alleen met vijf hondert mannen te voet beset, hy soo Mooren als Turcken daer een getal van twee duysendt koppen in gebracht heeft, en schrijvende naer Constantinopolen van den toestel des Catholijcken Konincks, had daer door den Grooten Heer bewogen, sijn Zeemacht uyt te senden.

Behalven de voornoemde Benden uyt het Rijck van Napels, hadmen noch be-

bestellingh gedaen van twaelf andere Italiaensche Vaendels, van de welcke seven door Quirico Spinola, dry door Scipio della Tolfa, en twee door Hippolyto Malespina bestiert wierden. In Sicilia wierden oock twaelf Vaendels by een gebracht, onder de welcke, gelijck oock onder die van Napels, een groot getal Bandijten was, een volck stout genoegh en wacker ter handt, maer een weynigh te seer tot oproer en muyten genegen.

Al dit volck, komende tot een getal van meer als dartien duysent koppen, wierden onderscheydentlijck door dappere Hoofden beleydt, over de welcke Giovan Andrea Gonzaga, Soon van Ferdinand Gonzague, den tijtul van Colonel van het Italiaensche voetvolck van het gebiedt van Milanen, en van Maestro del Campo, of Veld-Marschalk van al de Italiaenen, die op desen tocht gingen, voerde. Louis Osorio was Maestro del Campo van de Spangiaerden uyt Sicilia. Bernardo Aldano hadt het ampt van Generael van het geschut, het welcke in een groote menighte mede gevoert wierd. d'Eletto, of verkooren Bisschop van Majorca, hadt het gesagh over het Gasthuys, Peter Velasco was Commissaris Generael van de Oorloghs macht, en de Commendeur Carel Jesieres was Generael van vijf hondert Arquebusiers, die van den Groot Meester van Malta gesonden waren, behalven vier hondert braeve Ridders op de Galeyen van die Ridderschap.

De Scheepen die sich in Sicilia by een versamelden, waren dese: Dry Galeyen van den Paus, over de welcke van het Collegie, of Broederschap der Cardinaelen, zijnde de Pauselijcke Stoel als toen Vacant en ledigh, Flammio dell' Anguillara gestelt was. Dertien onder Giovan Andrea Doria, gemeenlijck van den Koninck betaelt; seven uyt het Rijck van Napels, onder het gesagh van Sanchio Leiva. Tien uyt Sicilia onder Belingieri Requesens. Vier van het groot Hartoghdom van Toscane, bestiert door Nicolo Gentile; vijf van de Ridderschap van Malta, beneffens een Galeot. Vijf van Antonio Doria, daer sijn Soon Scipio het gesagh over had. Twee van Bandinello Sauli; by welcke twee ghevoeght wierden twee Galeotten van den Generael den Hartogh van Medina Celi, een van Louis Osorio, en een van Frederick Staite, soo datse te samen uytmaeckten een getal van vier en vijftigh Kielen. Behalven acht en twintig groote Scheepen, onder de bestieringh van Giovan Andrea Gonzaga, twee Galeoenen, een van Malta, en het ander van Cicala. Twaelf Scorciapinen en Grippen, seven Bergaminen, en sestien Fregatten, maeckende alsoo te saemen hondert en negentien Scheepen uyt. Op dese had men geleght groote overvloed van ammonitie voor het oorlogs tuygh, en voorraedt voor vier maenden voor dartigh duysent eeters. De Raeden en Bestierders van den Krijghshandel waeren, Sanchio Leiva, de Hartogh van Bibona, de Grave de Vicari, Peter Vries, Joseph van Arragon, Johan en Frederick Cardona, Bernardino Valasco, Raphael Galdes, en Jeronimus Chisciosa.

Over het inscheepen van het volck in Sicilia, ontstonden oock eenige swarigheden, om dat de Spangiaerden van dat Eylandt eenige betaelingen ten achteren waren, invoegen men groote voorsichtigheyt most gebruycken, wordende de saeck noch daer toe ghebracht, dat de Marquis della Favara, Fernand da Selva, zijnde als Stedehouder van den Hartogh van Medina aldaer gelaeten, hen met betalinge van twee maenden te vreden stelde.

Sy voeren uyt Messina op den vijf en twintigsten van Wijnmaend, maer weder ingedreven, bleven veel dagen tot Saragoza leggen, als geseght is. Dit ver-

toeven aldaer veroorsaeckte veel schade, om dat aldaer niet alleen een sieckte ontstondt, die over de duysent persoonen wegh sleepte, maer oock een groote menighte wegh liep, voornamentlijck van Sicilianen.

Verlet van de Vloot.

Op den eersten dagh van Wintermaend, als hier voor geseght is, gingh dan de Vloot in Zee, met goede hoope van een voorspoedige reyse, nemende haren wegh naer Capo Passero, van meninge om recht naer het Secco di Palo aen te setten; latende evenwel de Scheepen achter, want des morgens de wind weder recht tegen loopende, wierdense gedwongen de Haven van Saragoza weder aen te doen, terwijl de Galeyen, tegen den avont het naer Malta toesetten. Sy wierden aldaer van den Groot Meester seer wel ontfangen, blijvende aldaer eenige dagen, terwijl de tegenwinden noch altoos bleven dueren. Men besloot dan dat twee en twintigh Galeyen weder naer Sicilie souden keeren, om de Scheepen mede naer Malta te Boechsaeren, die aldaer op den 27. van de selve Maend aenquamen. Maer vijf wachten tot den vijfden van January, en dry tot den twaelfde van de geseyde Maend, onder welcke laetste het Galeoen van Cicala was, het welcke zijnde aen de Capo Passero ghekomen, van de Siciliaensche soldaeten, die daer op waren, geplondert wierd, die, hebbende hun Hoofden den hals ghebroocken, heen liepen.

Moedwil der soldaten.

Het selfde gebeurde mede een ander Schip, oock van de Sicilianen die daer op waeren, over de welcke Vincenzo Castagnuolo als Overste stond, die wel niet van sijn volck gedoodt, maer seer qualijck gehandelt wierd. Eenige dagen te vooren waeren daer seven Vaendels Spaensch voet-volck van den Onder-Koninck van Napels, op dry Galeyen aengekomen, om het ghetal van twee duysent hem van den Koninck opgeleght vol te maecken, gelijck daer oock een Galeoen van Sicilie, met veel verversschingen en ammunitie aenquam.

Maer het ongeval, om dit ellendigh volck vorder te plagen, wist hen in Malta oock wel te vinden, daer oock veel lieden stierven, gevende alsoo een seer ongheluckigh voorteecken van desen tocht; gelijck menighmael de verborgene Goddelijcke oordeelen, de menschelijcke ondernemingen, hoewel, in aenmerckinge van hun gronden en oorsaecken, seer prijsslijck, doch met des Heeren besluyt niet over een komende, om verre werpen, alleen om de menschelijcke wijsheyt te beschamen, en eenigh verborgen quaedt door bysondere wegen te straffen. Dit Jaer is oock seer aenmerckelijck in voor- en wonder-teekenen geweest, want tot Milanen is op den 19. van July, schierlijck soodanigen schrickelijcken regen gevallen, zijnde verseld met een dicke duysterheyt, storm en weerlicht, dat de menschen in groote vreese voor een schrickelijck verderf, niet wisten waer te blijven, gelijck oock de mueren van de Stadt, en de Kerck della Nontiata voornamentlijck, daer door soodanigh wierden aengetast, dat eenige Monnicken daer doot gebleven zijn. De Klocke tooren van S[t]. Jan de Lateranen wierdt t'eenemael om verre geworpen, en die van S[t]. Godard, beneffens den Tooren van het Eerst-Bisschops huys leden groot gevaer, aen die van San Vincenzo Magiore was het meeste van het dack verbrand, behalven menighvuldige andere schaeden en ongemacken, die soo hier soo daer op verscheydene plaetsen voorgevallen zijn.

Wonderheden van het Jaer 1559.

In Engelandt sagh men oock veel wonderheden, soo de Schrijvers willen, maer om dat de selve seer na overgeloof riecken, sullen wy die voor by gaen. Maer wy keeren weder tot de Vloot.

Nae dat de selve aldus een geruyme tijdt aen het Eylandt van Malta gelegen had,

had, ſcheen het weder met den aenvang van het Jaer 1560, een weynigh te bedaeren, waerom de Generael het vertreck bevorderde, doch tegen den raed van den Groot Meeſter la Valetta, die liever had geſien dat men ſoo lange hadt getoeft, dat het weder beter vaſtigheyt had. Doende dan de Scheepen door de Galeyen boeghſaerden, quamen ſy by Gozo, by Limpaduſa, by Chercheni, en ten laetſten by de Gerbi, en hebbende aldaer in de haeven twee Scheepen, d'eene aen den mond van de Cantara, en den ander meer binnenwaerts ghevonden, naemen de ſelve, en vonden die met koopmanſchappen geladen, die geplondert wierden; en willende vorder twee Roey-ſcheepen, die noch dieper binnen laegen, van gelijcken doen, vonden ſy daer, in de plaets van buyt, groot verlies.

Vertreck van de Chriſten vloot van Malta.

Dragut bevandt ſich toen aldaer met ſeven hondert Turcken en Mooren te paerd, en dry duyſent mannen te voet, zijnde aldus in de wapenen, ter oorſaeck van de onluſt die tuſſchen hem en den Scecho, of Heer van dat Eylandt was, die oock aldaer een goede troep Mooren en Arabiers by een had, en verwachtende de byſtant der Chriſtenen, *Dragut* met de waepenen beſigh hield. Het gedeelte van het Eyland, naer het Canael, wierdt door *Dragut* ingehouden, die oock deſe twee Roey-ſcheepen had vervaerdight, om naer Conſtantinopolen te ſenden, of oock ſelfs om van daer te vluchten, wanneer hem de noot daer toe dwongh, alſoo hy geen gelegentheyt ſagh, van aen het andere gedeelte, daer ſijn vyand het beſit had, te konnen ontkomen. Een gedeelte van de Chriſtenen, begaf ſich te lande om water te halen, het welcke van dat Sandé met goet verſtant beſtelt was, zijnde een gedeelte met den vyand aen het ſchermutzeeren, terwijl het andere de water vaten vulde, welck vechten en vullen wel neghen ueren aen een duerde, ſonder dat de Chriſtenen eenige merckelijcke ſchade quamen te lijden, daer in tegendeel veel van de Turcken ſneuvelden, (hoewel Sandé ſelve in het aftrecken een koegel in de zijde kreegh) ſonder dat hem evenwel mooghlijck was een gevanghen te veroveren, om uyt den ſelven den ſtaet der vyanden te verſtaen, het welcke men geoordeelt heeft, oorſaeck te zijn geweeſt, van het verlies der overwinninghe, en vernietigen van deſen gantſchen toelegh, nademael zijnde *Dragut* aldaer benart, ſonder dat hem mooghlijck was te vlieden, en hy derhalven geſlagen of gevangen geweeſt, de overwinningh van Tripoli gemackelijck ſou gemaeckt hebben, behalven dat het nemen van deſe Galeoten, die hy naer Conſtantinopolen, om hulp had gemeent te ſenden, de Poort van de ſaecken van Tripoli onkundigh, en hem ſonder byſtant ſou gelaten hebben.

Verhael van de nederlaegh der Chriſtenen alle ...abe.

Men quam oock daer nae te weten, datter veel koſtelijckheden en Juweelen by hem waren, die hy door Ulucchialy, vermaert Zee-rover en opvolgher van *Dragut*, daer wy hier nae byſonder van ſpreecken, aen de Baſſaen van de Poort hadt gemeent te ſenden, om door de ſelve de gunſt van deſe Raden, en alſoo de verhoopte byſtand van den Grooten Heer, te verwerven, de welcke mede genomen zijnde, ſijn hoop mede verkort ſouden hebben. Des anderen daegs in den morgenſtondt, vertrocken de Chriſtenen met hun Vloot, ſonder dat een Fregat, die tot dien eynde geduerig de kuſt langhs voer, eenigh volck aen landt kon krijghen, om den een of den andere gevangen te betrappen, alſoo de Mooren, door beſtellingh van *Dragut*, te naerſtigh en te wel op hun hoede waren, om de kuſt te bewaren.

Twee daghen daer nae quamen acht Galeyen aen de Gerbi aen, die om ſich te beter te voorſien, tot Malta ſoo veel

te

te langer gebleven waren, die willende aldaer mede waeter haelen, en daer in niet al te voorsichtiglijck te werck gaende, van de Turcken, die tot dien eynde afgekomen waren, swaere schade ontfingen, zijnde van hen hondert en vijftigh braeve soldaeten op de plaets dood gebleven, gelijck oock vier van de voornaemste Spaensche Hoplieden, Adrian Garzia, Alfonso de Gusman, Pedro Vanega del Rio, en Francisco Mercato onder de dooden waren, welcke ongeval den Generael groote ongenoeghte toebracht, die nu met sijn gantsche magt aen het Secco di Palo was aengekomen; gelijck het in het gemeen een ieder ten hooghsten bedroefde en quelde, dat een Fregat, of Jacht van de Ridders van Malta, omtrent de Gerbi op kondschap uyt zijnde, van twee verloochende, of Renegaden hadt verstaen, hoe *Dragut* aldaer was, en Uluccialy met twee Scheepen naer Constantinopolen was gevaeren.

Dit was in der daed een groote spijt, maer noch grooter leet, dat de Vloot door geduerige tegenwinden, gedrongen wierdt sich eenige dagen by dit Secco di Palo, hondert en vijftigh Italiaensche mijlen van Tripoli gelegen, op te houden, uyt het welcke voort quam, dat het volck, drinckende wel soet waeter, dat uyt die sandige grondt gegraeven, maer van een vuylen aerdt was, een soodanige sieckte onder het selve ontstond, dat veel honderden van menschen daer door quamen te sterven, en in der daet het geheele heyr hadt daer om geleden, indien men geen middel daer tegen gevonden had. Eyndelijck, alsoo de wind hen noch al tegen bleef, veel volcks, als gesegth is, door het ongesonde waeter quam te sterven, en dese besmettelijcke sieckte daegelijcks meer en meer toenam, daer en boven de leeftocht van dagh tot dagh seer verminderde, en gebreck daer aen gevreest wierdt, te meer alsoo het Keyserlijcke Schip, zijnde d' Admirael van de Scheeps Vloot, met twee Victualie of voorraet Scheepen tot Chercheni waren gebleven, en datmen mits de groote schaeden te weynigh Krijghsvolck, tot dese onderneminge in de Vloot bevandt, en van Napels en Sicilia nieuwe versterckinghe verwacht wierdt, die door de tegen winden noch niet aen gekomen was, wierdt in den Krijghsraedt goet gevonden, weder naer de Gerbi te keeren.

Groote ongemacken van de Christen Vloot.

Om dit besluyt vast te maecken, en sijn volle leden te geven, belaste men een goet getal Maamidische Arabiers, vyanden van de Turcken, dienende in het Leger van Tuara, alleenigh twintigh mijlen van die plaets daer de Vloot als toen lagh, heen te gaen, en de brugge langhs de welcke men van de Gerbi aen het vaste landt kan komen, in te nemen, ten eynde dat de Turcken in geen grooter getal op dat Eylandt mochten komen; want wat de Mooren aengingh, die hielden se genoeghsaem voor vrienden, om dat sy ghenegen waeren den Heer van dat Eylant in sijn besit en *Dragut* daer uyt te houden.

Met dit besluyt vertreckt de Vloot van Secca de Palo, en wend de Stevens na de Gerbi, daer se eyndelijck op den tweeden dagh van Maert, niet sonder veel ongemack van storm winden het Ancker in de gront geworpen heeft: en op den sevenden van de ghesëyde Maent, heeft Alvaro di Sandé het Volck, benefsens eenige stucken Geschuts doen landen, en in een seer goede schickinge, by eenige waeter putten geplaetst, zijnde twee mijlen verre van het Casteel, naer het weste gelegen, en dese gelegentheyt voor af van den Generael af ghesien. Doch dese Alvaro, hadt het ongeluck, in het landen een Neef, naer sijn naem genoemt, een Jongelinck van seer groote hoop, in Oorloghs saecken, door de Pestilentiaele sieckte, tot groote droef-

Komst der selver aen de Gerbi.

heydt

heydt niet alleen van hem, maer oock van het gantſche heyr, te verlieſen.

Op den avont maeckte Sandé dry Eſquadronnen, en hoopen, van al het volck, oordeelende het niet ſeer veyligh te zijn, naer de putten te gaen, om dat men uyt verſcheydene kenteeckenen wel konde ſien, dat de Mooren, hoe ſy ſich oock hielden, geen vrienden van de Chriſtenen waeren: maer op den avont ſant de Sciecq twee van de ſijne onder ſchijn van den Generael te verſoecken, ſich naer Tripoli te begeven, dewijl hy van de Gerbinen nu geruſtelijck aenghenomen was, die ſich ten hooghſten tegens hem weder ſouden miſnoegen, indien de Chriſtenen langh op het Eylandt bleven, dit was het voor geven, maer het waere eynde van de bootſchap was, de ſtandt en geſtaltenis van het Chriſten Leger te verſpieden.

Deſe wierden tot aen den morgen op gehouden, wanneer hen tot antwoordt gegeven wierdt; dat ſy op de Gerben te lande waeren gegaen, om dat ſy de wint naer Tripoli tegen hadden, maer evenwel hadden ſy ſulcks gaerne gedaen om den Heer in beſit van het Eylant te ſtellen, eer ſy naer Tripoli gingen. Nu wilden ſy ſijn vaſt ſtellingh in dit Eylandt, gaerne danck weeten, dat ſy voor hun gelt eenige vervarſchinge van dat Eylant mochten ontfangen, en hun Scheepen van waeter voorſien, om dan, ſoo haeſt hen de windt wilde dienen, ſich naer Tripoli te begeven.

Des morgens, zijnde het krijghsvolck in ſchoone ordere geſtelt, nam Sandé den wegh naer de Putten, die ſes mijlen van daer gelegen waren, hebbende het krijghsvolck, dien nacht te vooren, door dorſt genoegh te lijden gehadt, om dat door onachtſaemheyt geen water uyt de Galeyen aen landt was gebracht, waer door het volck met groote moeyelijckheyt aentrock, het welcke oock Sandé dede vreeſen, dat ſy in het komen by de putten, door begeerte tot drincken, ſich in dier voegen in onordere ſouden ſtellen, datſe van de Mooren mochten overvallen en geſlagen worden.

Sy trocken in dry Eſquadronnen verdeelt, hebbende de groote Commendoor met de Ruyters en Voetknechten van de Ridderſchap van Malta, en de Vaendelen Duytſchen en Franſchen, den voortocht, maeckende in alles niet boven de twee duyſent voetknechten uyt; Andrea Gonzaga voerde de Battalie van dry duyſent Italiaenen, en in de achterhoede gingen dry duyſent en vijf hondert Spangiaerden, zijnde ieder Eſquadron met ſijn Schutters behoorlijck gedeckt, en hebbende den oever van de Zee aen de ſlincker handt. Sandé van meeninge om ſich van de putten te verſeeckeren, met ſijn Archebuſiers voor uyt ſettende, vand de ſelve van de Mooren bedorven, en met ſandt, puyn en ſteenen gevult, waer over ſy genoodtſaeckt waeren de ſelve weder ſchoon te maecken, daer men al de Pioniers die in de Vloot waren, toe in het werck moſt ſtellen. Ondertuſſchen wierdenſe geen Mooren met al gewaer, een blijckelijck teecken van hun quaet gemoet, en dat ſy voor hadden hen op het ſlaen van hun leger, op den hals te komen, waer over ſy in hun ordere bleven gelijck voor heen, ſonder om eenige oorſaeck ter wereldt, uyt hun gelederen te gaen; het welcke op lijfſtraffe oock verboden wierdt.

Hun ontmoetingen aldaer.

Eyndelijck quaemen vier Mooren, door den Sciecq afgeſonden, alleenigh om het heyr te verſpieden, maer, onder ſchijn van een gemaeckte geſantſchap, by hen, maer wierden met deſe woorden weder afgeveerdight: dat nademael de Sciecq niet by hem konde komen, dat hy geruſt ſou zijn, hy ſou wel haeſt by hem ſelfs op ſijn Caſteel komen, verwerpende met eenen de voorſlagh van den Sciecq, als dat de Generael, de Hartogh van Medina, met vier paerden

voor uyt ſou komen, ghelijck hy mede ſou doen, om met malkander geſpreck te houden. De hoop die de Mooren hadden, dat de Chriſtenen door den grooten dorſt geparſt, komende aen het drincken, ſich buyten ordere ſouden ſtellen, en alſoo lichtelijck te overvallen zijn, gheluckte hen ſoo geenſints, door de goede ordere die Sandé daer op ſtelde, alhoewel de Colonel Spinola, zijnde te voorbaerigh in het ſchermutſeeren met de Mooren, ten eerſten een harden ſtoot hadt uyt te ſtaen, maer de Veld-Marſchalck dat quaet wel hebbende voorſien, ſand den Capiteyn Georgio Ruiz, met twee hondert Muſquettiers Siciliaenen, die ſich achter eenige kleyne Mueren ſtelden, om de aftocht van Spinola te begunſtigen, gelijck hen wel geluckte.

De Mooren wierden wel ſoo ſtout, als te trachten de ordere van het Chriſten leger aen een ander gedeelte te breken, gebruyckende daer toe hun ghewoonlijcke ſnelheyt en vaerdigheyt in het beſpringen en afwijcken, maer konden de Chriſtenen weynigh hinder toebrengen, zijnde dien dagh geen ander verlies gheleden, als van den Hopman Georgio Ruiz, die met een Lancie in ſijn ſchouder gequetſt, den volgenden dagh daer aen quam te ſterven; en omtrent veertigh gemeene ſoldaten, daer de vyanden wel het dubbel getal verlooren hadden, behalven wel dry, of, als eenige willen, wel vijf hondert gequetſten.

Het ſchermutſeeren eyndighde omtrent twee ueren voor den avont, wanneer ſich de Chriſtenen neder ſloegen, zijnde de putten ſchoon gemaeckt, terwijl het vechten duerde. Den volgenden dagh was het Leger in ſijn ordere, noyt aflaetende van ſich meer en meer te verſtercken, gelijck oock de Galeyen gelaſt wierdt ſich van water te voorſien: maer dry dagen daer nae trocken ſy in ſlaghordere uyt om den vyandt te gaen vinden, en te bevechten, het welcke niet voortgingh, om dat de Mooren, beneffens den Sciecq, den Generael verſcheyden maelen lieten verſoecken, hen als overwonnen, en onderdaenen van den Koninck van Spangien te willen aennemen. Men nam dan pandtslieden van de ſelve aen, om veyliglijck het verdragh te maecken, naer het welcke Michiel di Baraono, Meeſter del Campo, met twee Vaendelen Spaenſch voetvolck geſonden wierdt, om beſittingh van het Caſteel te nemen, daer oock de Generael met de voornaemſte van het Leger des anderen daeghs binnen quam, terwijl ſich de Mooren ſeer gedienſtigh toonden, en alderhande leeftocht in overvloet in het leger brachten. Men betaelde oock de Maamidiſche Arabieren met hunnen Sciecq, voor datſe de brugge wel en getrouwelijck bewaert hadden, gelijck hen aen het Secco di Palo was belaſt.

De Sciecque en ſijn Mooren ſtellen ſich onder den Koninck van Spangien.

Men vergaederde daer na den Raed, om te overleggen, op wat wijſe men dat Eylandt ſou konnen onder des Konincks gehoorſaemheyt behouden (dewijl geoordeelt wierd dat ſulcks ſeer wel en dienſtighlijck ghedaen was, om dat men daer door de Turcken en Mooren veel gelegentheyt en bequaemheyt benam van hun rovery te doen, met het herſtellen en verſorgen van hun ſcheepen aen dit Eyland, gelijck men oock de Eylanden van Sicilia, Sardeigne en Malta, beneffens andere plaetſen, daer mede niet weynigh bevryde) en wierd derhalven beſlooten dat men een Sterkte daer noch op ſou werpen, dienende ſich van het gemack en de gelegentheyt van het Caſteel dat daer alreede was, om in het ſelve leeftocht en voorraed te houden, en ſich van eenige gegravene water putten te dienen, behalven dat de ſtoffe, om de Sterckte op te maecken, daer omtrent wel te bekomen was: waer

by

by quam dat aldaer een Marckt was, met een groote toeloop van al de nagebueren, dat mede geen kleyn gherief waer; en eyndelijck om dat men ſich aldaer lichtelijcker als elders konde toe en vaerdigh ſtellen. Op den ſeventiende van Maert begoſt het leger ſijn quartieren rontſom het Caſteel op te ſlaen, alwaer Antonio Conte, met Bernardo Aldano, en Sanchio Leiva hun afteeckeninge maeckten, waer op terſtondt te wercken begonnen wierd, zijnde het werck behoorlijcker wijs onder de natien en volckeren verdeelt. Van de vier Bolwercken die gemaeckt moſten worden, had Andrea Gonzaga den laſt van het eene met ſijn Italiaenſch voetvolck: de groote Commendeur met het volck van de Ridderſchap, had het ander, het darde was voor Doria en het volck van de Galeyen, het vierde voor den Generael ſelve, al de welcke om ſtrijd het werck bevorderende, het ſelve binnen korten daghen in ſtaet van tegenweer brachten.

Ondertuſſchen bevand men dat het water noch de lucht geſondt was voor iemand die de ſelve ongewoon was, ſoo datter van dagh tot dagh ſeer veel quaemen te ſterven, en groote menighte in ſwaere ſieckte viel, dat alles een ſeer droevigh aenſchouwen gaf, hoewel daer een Gaſthuys opgerecht was, en de Biſſchop van Majorca, die daer de opſicht op had, geen dingh na liet, het geen tot behoudenis van het Krijghsvolck konde ſtrecken.

De Generael, de Hartogh van Medina beſorghde oock wel dat de putten met water gevult wierden, het welcke door de Galeyen daer daghelijcks moſt gebracht werden (maer de Hoofden der ſelver toonden ſich hier vry nalatigh in, het welcke daer nae die ſware ongemacken veroorſaeckte, die wy hooren ſullen) als mede wat tot de verſterckinge, tot het verdragh met den Sciecque en de Mooren, en in het algemeen des Konincks dienſt mocht ſtrecken.

Ondertuſſchen verſtondt men datter tot Conſtantinopolen een Zee-macht vervaerdight wierd, en de Groot Meeſter van Malta, hebbende vermoeden van hunne ſaecken, ontbooden den grooten Commendeur met ſijn ſcheepen en volck wederom te rugge, ghelijck deſelve oock op den achtſten April van de Gerbi vertrocken, blijvende de laſt van hun begonnen bolwerck op te maecken, aen Pietro d'Urria, om dat men ſich ſeer ſpoede deſelve ten eerſten weerbaer te maecken, alſoo de Hartogh ſich niet gaerne eerder te ſcheep ſou willen begeven, brengende daer alles toe wat noodigh was, hoewel het niet des te meer, nae ſijn voornemen uyt gevoert wierdt. Malteſche ſcheepen en volck te rugge ontboden.

De Koninck van Carvan quam oock aldaer by hem, tuſſchen den welcken en den Hartogh ſeer aengenaeme redenen voor vielen, maer de Sciecq ontleyde op alderhande manieren ſoodanige ontmoetinge, hoewel hy niet boven de negen Italiaenſche mijlen van het Leger was, alleenigh quam hy een half mijl van het Caſteel met hem handelen, zijnde met veel Mooren verſelt.

De Generael drongh hardt aen, dat men goede voorraet uyt de Scheepen in het Leger ſou laeten, maer de byſondere belangen ſtieten de gemeene om verre. Twee duyſent voetknechten ſoo Italianen en Spangiaerden als Hoogduytſchen wierden tot bewaeringh van de Sterckte, onder den Veldtmeeſter Michiel de Baraona, en ſijn Stedehouder Antonio, d'Oliviera, beneffens vijftigh paerden, van Bernardo Chiros beſtelt, en ordere ghegeven dat men de plechtigheden van den eed den Sciecque ſou doen afleggen, die nu den ſtandaert van den Koninck van Spangien gehouden was op te rechten. Beſtellingh tot verſeeckeringh van de Gerbi.

De Generael dan nam een besluyt met sijn vloot tegen den aenvang van Mey te vertrecken, maer dit vertrek wiert door een geringh voorval te rugge gehouden, zijnde eenige onlust tusschen de Christenen en Mooren ontstaen, maer wederom haest by geleght, met straffe van die geene diemen het meeste schuldigh bevandt te zijn. d'Eedt dan van den Sciecq wiert op den vijfden May afgeleght, in schijn met het aldermeeste genoegen ter werelt; sweerende de Sciecq op sijnen Alcoran den Koninck van Spangien getrouw te sullen zijn, en hem jaerlijcks te sullen tot Chijns geven, ses duysent Rijcksdaelders, vier Struys-Vogels, vier wilde Bockharten, vier Valcken en een Cameel. De andere Mooren die by hem waeren, swoeren oock van gelijcken onderdanigheydt en getrouwigheydt, waer over den Hartogh, om de Mooren te believen, veel gelts onder den hoop dede stroyen, die over het een en het ander groot genoeghen toonden, en betuyghde, sich geluckigh te achten, dat sy van de tyrannige regeeringe van *Dragut*, die sy voor heen hadden uytgestaen, eyndelijck verlost waeren. Hier op bestedemen eenige dagen, om de rest van het heyr, te met te scheep te doen gaen; maer alles ging met groote onachtsaemheyt toe, tot datter van wegen den Groot Meester van Malta bericht quam, dat de Turcksche Vloot tot vijf en tachtentigh kielen in het getal, op den achtsten van deselve Maent des nachts van Gozo tzeyl was gegaen, voor soo veel men had konnen speuren, met meeninge om eerst Tripoli, en *Dragut* daer binnen te hulp te komen, en daer nae de Christen Vloot te gaen vinden, als wel wetende dat deselve slechtelijck met krijghsvolck voorsien, en in geen goede ordere was.

Tijdingh van het aenkomen der Turcksche vloot.

Dit maeckte voort een ieder gaende, wenschende nu elck voor ander te Scheep te zijn, het welcke weer een nieuwe verwarringh veroorsaeckte, elck hadt een raedt op sijn eygen hand, maer alle quamense daer op uyt, datmen ten eersten most vertrecken, om buyten de drooghten te geraecken. De Generael begaf sich naer Jan Andrea Doria, op de Konincklijcke Galeye, die noch niet wel van een swaere sieckte genesen was, om met hem een besluyt over den tegenwoordigen stand der saecken, te nemen, laetende aen Don Alvaro Sandé last om het volck gereet te houden, op dat hy des avonds weder komende, alles vaerdigh mocht vinden, en niet behoefde te wachten, en zijnde dan Doria van besluyt Zee te kiesen, en het selfde aen al de Scheepen hebbende doen weten, liet een Galeye, de Gravinne genaemt, voor den Hartogh, om sich daer op in te scheepen, zijnde licht en wel van Roeyers voorsien, en daer mede zijnde alles wel bestelt, by de Vloot te komen.

Verwarringh onder de Christenen.

De Generael liet niet nae dien nacht, zijnde voor den 12. van de Maend, alles wat tot bestellingh van de landtsaecken mocht dienen, te besorgen, doende oock goede bestellinge aen den Opperhooft van de Sterckte, en gevende en ontfangende groote beloften aen en van den Koninck van Carvan, waer na hy de Krijghslieden, die te lande bleven, met kloeckmoedige vermaningen een hart in sprack, met aenwijsinge, dat loopende de Zee-macht, in dien stand van saecken, het meeste gevaer, hy genootsaeckt was, volgens sijn plicht, en den dienst van sijn Koninck, sich daer op te begeven; en soo lange was hy met dese en andere saecken besigh, dat de dagh aenquam, aleer hy met Sandé om sich by de Vloot te vervoegen, in het Jacht dat hem aen de Galeye, dat de Commendoor Guimeran voerde, sou brengen, te scheep gingh; maer dese, als hy begost te naerderen, wenckte hem met de handt, dat hy weder naer landt sou

gaen.

Aenkomst van de Turcksche vloot.

gaen, dewijl de Turcksche Vloot albereets in het gesicht was, komende naer hen toe, om hen aen te tasten.

Naer het besluyt van Doria, sich uyt de drooghte te redderen, liep hen de wint weder recht tegen, die hem sulcks verhinderde, en de Generael van de Turcken, die des avonts te vooren sijn Ancker ses mijlen van de Gerbi uyt geworpen hadt, hebbende Cara Mustapha, Couverneur of Landtvooght van Metilenen, gesonden om de Christen Vloot te verkennen, beneffens Uluchialy (van wie wy hier nae spreecken) en verstaende de onordere die daer onder was, en datse slagh vaerdigh was om uyt te loopen, besloot met het aenkomen van den dagh, deselve te bespringen: hebbende alreets de windt tot sijn voordeel. Scipio Doria met een getal Galeyen op de brandt wacht uyt gesonden, wierdt soo onvoorsiens door der Turcken voortocht overvallen, dat hy geen tijdt konde vinden, weder tot de Vloot te komen, om deselve van der vyanden aenkomst te berichten, in voegen voor hem niet overigh was als te vluchten: maer het selfde geschiede met soo weynigh toeversicht, dat sy niet saegen wat route sy naemen, waer door eenige van sijn Galeyen genomen wierden, en andere die wegh in sloegen, die hen de schrick en verbaestheyt open stelden. Jovan Andrea Doria niet te wel op sijn Reale of Hooft-Galey vertrouwende, om datse oudt en swaer was, nam een besluyt sich dichter aen landt in te korten, daer hy vast raeckte, in voegen hy sich met een schuyt aen de sterckte most laeten setten, dat niet boven een mijl van daer lagh, blijvende de Galeye vervolghens van al het volck berooft, en in macht van de Roey slaeven, die sich van hunne boeyens ontslaende, de Galeye los kregen, en nae de Turcksche Vloot brachten: hier op ontstondt een jammerlijck aensien van het verstroyen van dese machtige Vloot, nemende d'eene sijnen wegh hier en d'ander daer naer toe. Seven naemen voor het seeckerste sich in het Canael van Gerbi te bergen, van de welcke het meeste volck in het waeter springende, socht met swemmen het landt, hoewel al verre af gelegen te winnen, zijnde de gantsche kust vol vluchtende swemmers. Don Alvaro Sandé begaf sich met een goede troep Musquetten en Piecken, om dese aenswemmers te bevrijden, nademael de Mooren, volgens hun aengebooren trouwloosheydt en ongestadigheydt, al die hen in handen quaemen, beroofden en dood sloegen.

Jammerlijck verstroyen van de Christen Vloot.

De Generael mede, om dit tweede quaedt voor te komen, sandt den Koninck van Carvan, en den Prins van Tunis, aen den Sciecq, om hem te versoecken, de Mooren te willen van het beroven en dooden der Christenen, af houden, en aen sijn eedt en beloften te willen gedencken. Maer dese stelde sich oock in staet van te vluchten, vresende hy oock voor de Turcken, en zijnde daer in met dese twee verghesel schapt, onder voorgeven, de Arabische Maamiden by een te willen versamelen, om met deselve, tot bystandt der Christenen weder te keeren; als wel wetende dat sy sich op de Mooren van het Eyland niet hadden te vertrouwen, als seer qualijck tot hem genegen zijnde. Negentien Galeyen geraeckten noch dien morgen in handen der Turcken, beneffens de Hooft Galey, de andere vluchtende een ieder sijns weegs, geraeckten in behouden haeven, het welcke den goeden Raedt van den Commendeur Maldonato toe te schrijven was.

De Groot Meester van Malta, hadt, als geseght is, sijn Galeyen, om voor sich selven te sorghen, op ontboden, maer evenwel dry van de selve, onder het geleyde van Maldonato, weder te rugge gesonden: dese sich in dese ver-

woestinge bevindende, en niet willende naer landt toe in korten, besloot de ruymte te kiesen, gelijck hy dede, zijnde van de andere, die sich op sijn ervarentheyt vertrouwden, wel tot hun goet geluck gevolght.

Ondertusschen stelde de Hartog ordre te land, om dese ellendige vluchtelingen bystand te doen, beschermende hen van de Mooren, en hen klederen en wapenen, die men voor het landvolck gehouden had, bestellende: hy liet oock geen moeyte of naerstigheyt na, om in de rest der saecken, in blijckelijck gevaer staende, te voorsien. Het begaven sich vorders onder een tent by malkander, om sich onderlinge te beraeden, de Generael, Johan Andrea Doria, Alvaro de Sandé en de Commendeur Guimeran, alwaer Doria van beraedt was, dat het nodigh waere dat hy ten eersten van daer vertrock, terwijl de vyanden met het najaeghen der vluchtende Christenen besigh en van der hand waren, het welcke hy meende bequaemelijck te konnen doen, met den een of den anderen Fregat, om sich daer mede naer Malta of Sicilia te laeten brenghen, om de verstroyde Galeyen by een te versamelen, die op nieu te voorsien, en met de selve de Turcken weder aen te tasten, of de selve, indien sy eenigen plaets van den Koninck meende te beschadighen, te konnen tegenstaen, dewijl de Zee-kusten, ter oorsaeck van desen tocht, seer onvoorsien van volck waren gebleven.

Don Alvaro was van meninghe dat de Onder-Koninck oock most vertrecken, om Sicilia, dat hem bysonderlijck aenbevolen, en door dit ongeval, in blijckelijck gevaer was, te beschermen, achtende dat de Hartogh, indien hy anders dede, sijn behoorlijcke plicht niet waer nam: maer wat hem selven aengingh, hy wilde het aldaer op de Gerbe houden, gelijck de last, die hem opgeleght was, en des Konincks dienst vereyschte, nademael aldaer, beneffens hem twee duysent van de bestelde besettinge, en noch wel dry duysent andere, soo die op dien dagh aen landt gevlucht, als die ter oorsaeck van sieckte daer gebleven waeren, voor de welcke, hoewel niet seer nut tot den oorlogh, men evenwel, als die Christenen waren, behoorde sorge te dragen, gevonden wierden: behalven dat, zijnde daer veele die hem op desen tocht waren gevolght, het onredelijck gedaen sou zijn, indien hy, sorgende voor sich selven, hen in den noot sou laeten; gelijck hem oock docht dat de Gouverneur van de Sterckte tot die bestieringh, om veele swarigheden, die zedert by het eerste besluyt ghekomen waren, niet genoeghsaem konde zijn.

Hy voeghde daer noch by, dat hier grooten dienst voor den Koninck sou konnen uyt ontstaen, om dat, zijnde de Turcksche Zee-macht, met het veroveren van dese Sterckte opgehouden, men ondertusschen bequamelijck al de plaetsen die in gevaer stonden, sou konnen voorsien.

Zijnde dan dien raedt goedt gevonden, besloot men met het vallen van den avond te scheep te gaen, en dat met negen Fregatten, als zijnde gevolght en verselt van menighte van andere Edellieden en beampten, hoewel sy noch dien nacht door de tegenwinden niet konden van de wal geraecken: maer des morgens beviel hen noch een ander ongeval, gelijck in tegenspoed gemeenlijck d'eene slagh op den ander gewoon is te komen: want de Generael willende de Turcken, die de ingevluchte Galeyen vervolghden, af doen houden, deed het geschut van de Sterckte op hen aen wenden, en onder anderen een groote slange, die te swaer gelaeden zijnde, op het losschieten borst, doodende eenige van die geene, die beneffens den Generael daer by stonden, niet sonder het grootste gevaer ter wereldt van sijn persoon.

Vertreck van den Onder-Koninck Ian Andrea Doria en andere van de Gerbi.

Dien

Dien dagh wierden sy noch op en tegen gehouden, maer dien volgenden avont geraeckten se wegh, en quamen behouden tot Malta, en van daer in Sicilia aen.

Groot verlies der Christenen in de Gerbe.

Ondertusschen was het verlies op en met de genomene Galeyen overgroot, als zijnde met de selve in handen der vyanden geraeckt Flaminio del l'Anguillare, Generael van de Pauselijcke Galeyen, hoewel Campane wil dat hy doodt gebleven zy; Sanche de Leiva, Generael van die van Napels; Belingieri de Requesens van die van Sicilie, de Bisschop van Majorca, Gaston della Zerda, soon van den Hartogh, met veel anderen. Maer de Turcken, hebbende de vluchtende Galeyen vervolgt, tasten op hun wederkomst de scheepen met soldaeten aen, die zijnde vijf en twintigh in getale, naer weynigh tegenstand, alle genomen wierden, verliesende de Christenen alsoo met dese Scheepen, en de genomene Galeyen, als mede met die in het ontswemmen verdroncken waren, over de dry duysent mannen.

Dragut ... het ... den ... de Sterckte ... Gerbi ...

Pialy Bassa, die Generael van de Turcksche Zee-macht was, besluytende de Sterckte op de Gerbe, met geweldt te vermeesteren, schreef ten eersten aen *Dragut* (die even te vooren eer de Christenen aen de Gerbi waren gekomen, sich met al sijn Ruytery, naer Tripoli, om die Stadt te beschermen, begeven had) dat hy terstondt al de macht van volck, die hy by sich had, sou senden of mede brengen, om voor de Sterckte op de Gerbi te gebruycken, gelijck hy de selve toesand, beneffens een groote menighte van oorloghs voorraed. De Bassa deed daer op al het oorloghs volck te lande gaen, en begost hun leger te versthercken, dicht by de Putten daer voor heen de Christenen, sich op hun landen, stil gehouden hadden.

Sandé oordeelde niet dienstigh hen te gaen bespringen, als die geen overvloed van goet volck had, hoewel met lastigh en onnut volck ghenoeghsaem overlaeden zijnde, het welcke hem de grootste moeyelijckheyt was die hy hadde, om dat de lijfs voorraedt die daer was, voor geen lange tijdt genoeghsaem waer, veel minder het versch waeter, ten ware hem van den Hemel hulp toeghesonden wierdt. Hy hadt oock een voornemen de belegeringh te recken soo langh als hy konde, op hoop van ondertusschen bystandt te sullen verkrijgen, zijnde oock sijn Majesteyt veel aen de behoudenisse van dese Sterckte, en het volck dat daer in lagh, gelegen.

Eenige schermutsels tusschen Christenen en Turcken vielen evenwel voor, in al de welcke de Sandé met seer groote omsichtigheyt te werck gingh, soeckende niet veel van sijn volck in de waeghschael te stellen, ten waer met merckelijck voordeel; de meeste van de welcke geschieden by eenige putten buyten de Sterckte, by de welcke hy wacht, en een redout, met twee vaendelen Musquettiers daer in, onder het bevel van den Hopman Jeronymo de Sandé, Neve van den Generael, en Jan Osorio d'Ulloa, alle oude en ervarene Krijghs-lieden, hadt gestelt; tegen de welcke het de Turcken altoos te quaet hadden.

De Sterckte op de Gerbi van de Turcken belegert.

De Turcken dan, door het volck en de voorraed van *Dragut* aldus versterckt zijnde, begosten de Sterckte te naerderen, om de selve met een volkomen belegh aen te tasten, doende het selve met seer groote omsichtigheyt, om dat sy door het geschut van de Vestingh seer beschadight wierden; waer over sy hun naerderinge maeckten, langhs eenige Trencheen naer een seeckere holte die de Christenen hadden begonnen te maken, om sich van den bedeckten wegh van de Zee-kust te dienen; het welcke zijnde een werck van een groote tijdt, niet wel te weege te brengen was, evenwel.

wel oordeelde Alvaro, indien de Turcken het daer toe brachten, dat hem sulcks ten hoogsten hinderlijck sou zijn; waer over hy bequamen tijdt verwachte om hun voornemen te vernietigen.

Op den vijf en twintighsten van May 1560, ontstonter een buyten ordinaere schermutsel, maer alsoo de Sandé sich als toen onpassselijck bevand, wierd de gewoonlijcke omsichtigheydt niet ghebruyckt; invoegen eenige sich al te moedighlijck te verre nae den vyandt begevende, de beschermінge van het gheschut ontgingen, soo dat sy door de ruytery van de vyandt besprongen en in de vlucht gedreven wierden, laetende al eenige dooden op de plaets, en onder die eenige Bevelhebbers; maer het geen noch swaerder viel, was het verlies van een bedeckte wegh, daer sich terstond de Turcken in plaetsten, en dat den Christenen het genot van eenige putten benomen wierdt. De Capiteyn Georgio Montesoro, die de wacht by eenige andere putten had, quam dese geslagene te hulp, invoegen de Turcken tot drymael toe de Redoute besprongen, en soo menighmael weder afgeslaegen wierden, maer alsoo het getal der vyanden vast meer en meer aenwies, belaste Sandé, als die sonder voordeel geen volck socht te spillen, zijnde een man verlooren van hen, meer als van twintigh der vyanden, datse souden aftrecken en de Redoute verlaeten, die seeckerlijck de Turcken al eenigh volck gekost had.

Hebbende de Turcken dese veroveringh gedaen, die voor hen al vry van eenigh belangh was, gingen de selve al voort en voort, komende door geweld van Pioniers, lichtelijck alle swarigheden en hinderinge te boven, en maeckende selver hun trencheen soo dick en swaer, dat men met geen Canon, hoe swaer het mocht zijn, daer door konde schieten, met de welcke sy in sulcker voegen de Sterckte omcingelden, dat de belegerde sich wel haest t'eenemael beslooten saegen.

Sy rechten oock een groote Batterye op, staende op een verheventheyt, en voorts op een platte forme, maer de Christenen versaegen sich daer tegen soo wel, dat sy daer voor niet soo seer te vreesen hadden; maer het quaetste was, het verlies van de visch, en dat door de geweldige hitte, veel lieden van dorst versmachte, hoewel men dry dagen lang daer wel in voorsagh, ter oorsaeck van eenigh water, dat men in vaten had bewaert, zijnde het graeven van putten, dat men aldaer had aengevangen, niet naer wensch geluckt; want het waeter dat men vand was brachachtigh, en verweckte soo meerder dorst als het leschte.

Zijnde de saecke van gewicht aldus nau binnen de Sterckte beslooten, en van water berooft te zijn, besloot Sandé een swaere uytval te gaen doen, en de vyanden uyt hun Trencheen te slaen: het souden dan uytvallen door twee poorten, vijf hondert Italiaenen, en soo veel Spangiaerden, al Musquettiers, hondert duytsche piecken; de welcke een ieder sijns weeghs aensettende, sich daer na weder te saemen hadden te vervoegen, om des vyands geschut te vernaegelen, en van de selve al doodt te slaen, wat sy konden bekomen, sonder de handen ergens, om te plonderen, aen te slaen. Andere troepen hielt men ondertusschen vaerdigh, om in noot dese by te staen, daer het vereyscht wierdt. Zijnde op het aenbreecken van den dag alles vaerdigh, vielen dese benden van beyde zijden uyt, doodende een groote menighte vyanden; *Dragut* selfs, die sijn gesondene troepen en voorraed gevolght was, wierdt gequetst, hoewel onbekent, door den Vaendrigh Montibai Biscaglino; maer dese al te moedighlijck vechtende, en niet wel van de sijne gheyolght zijnde, geraeckte onder de voet.

Swaere uytval der Christenen.

Dragut word gequetst.

voet. Dry ſtucken Geſchuts wierden vernaegelt, eenige Vaenen en Banderollen wierden verovert, en de Chriſtenen bleven meeſter van de Trencheen: maer de Soldaeten als toen de ordere die hen gegeven was vergeetende, vielen aen het roven en plonderen, van welcke onordere de Turcken ſich dienende, vielen die weder op de Chriſtenen, en brachten door hun woedende aenval, ſoodanigh de ſchrick onder hen, datſe ſich ſchandelijck op de vlucht begaeven. Veel Edele en braeve Mannen bleven daer al vechtende, met de waepenen in de hant, en onder deſelve oock de Graeve Galvano Anguiſciola, de Hopman Carel d' Aro, en eenige andere van naeme. De Chriſtenen aldus verbaeſt naer het Slot vliedende, wierden ſoo dapperlijck van de Turcken gevolght, dat deſelve ſich niet ontſaegen, tot aen de Grachten toe te komen, hoewel het Geſchut van daer binnen ſchrickelijck daer onder ſchoot, maer als eenige van binnen, die als geſeght is vaerdigh daer toe ſtonden, weder op hen uyt quaemen, weecken ſy, teghen den avondt af, hoewel niet ſonder een groot getal van de hunne te hebben laten ſitten.

Groot gebreck van water.

Maer al dit nam geenſints de ongemacken binnen wegh, wordende het gebreck van water, in het Fort hoe langer hoe grooter, hier uyt ontſtont voor eerſt datſe het Meel met Zee-waeter moſten kneden en backen, gelijck oock de ſpijſe koocken, hoewel de ſelve, om te konnen dueren, genoegh geſouten was; al het welcke, beneffens de geduerigen arbeydt, en de groote hitte, den dorſt noch te grooter maeckte. Om deſe geweldige dorſt of te ontgaen, of minder te maecken, derfden deſe ellendige menſchen qualijck genoegh eeten, waer door ſy ſoo verſwackten, datſe ſich ſelven qualijck op de beenen konden houden, ick ſwijge den arbeyd en het ſtrijden uytſtaen. En in der daed, dit maeckte de lieden ſoo wanhoopigh, dat ſy liever wenſchten te ſterven als te leven; en die noch het leven eenighſints beminnen konden, verkooſen iets anders dat noch ſlimmer was als de doodt, gevende ſich ſelven over in handen van de Turcken, daerſe ſelfs van natueren ſulck een ſchrick voor hadden, verkoopende hun duere en koſtelijcke vryheyt voor een onnoſele buyck vol waters. Al het goud, al het ſilver datter mocht zijn, verloos hun prijs en waerdye, nademael een groot ſtuck gelds niet genoegh was, om een kleyn vat waters te koopen.

Die geen die het alles nauw opgheteyckent heeft, dat in deſe benauwtheyt is voorgevallen, verhaelt datter een is gevonden geworden, die afſtant van al ſijn goederen wilde doen, die al veel duyſent ducaten waerdigh waren, voor die geene, die hem den geheelen tijd van deſen uyterſten noot, onderhoudt van water ſou willen geven.

Zee-water met diſtilleren ſoet gemaeckt.

Een Siciliaen, Sebaſtiaen da Pollere genoemt, ſtelde voor, met diſtilleeren en overhalen, een goede menighte waters te beſchicken, voor welcke vondt hem Don Alvaro een groote vereeringh beloofde. Hy deed dan door de Duytſchen die aldaer waren, achtien keetels, of potten toe maecken, alſoo men geen ſtoffe om meerder te maecken by der handt hadt, en alſoo viel men aen het werck; maer wat men ſtoockte, men kon niet meerder trecken als vijf en dartigh Barilen, of kleyne vaetjes, in een dagh, en ſomwijlen niet meer als vijf en twintig, zijnde een kleyne voorraed voor ſoo veel volcks.

Dit overghehaelde water wierdt ſoo ſoet bevonden, dat zijnde gemenght met het water uyt de putten, hoe brack het was, het geen onaengename ſmaeck gaf. De Generael Alvaro maeckte dan een vermenginge op deſe wijſe: hy nam vijftigh vaetgens putwater, vier en twintigh van gediſtilleert water, en hondert

van het water uyt de Cisternen, en al dat onder malkander vermenght hebbende, gaf daer van twee indoopingen des daeghs voor ieder soldaet die in de wapenen, en een voor die geene die niet in de wapenen was. De wijse van dit te bedeelen is gedenckwaerdigh: de Slotvooght van het Slot hadt daer de voornaemste bestellingh af, als zijnde een saeck van seer groot belangh, en derhalven wierdt de uytdeelingh gedaen op een plaets daer goede wacht geset was, alwaer de soldaeten in ordere mosten voor by gaen, hebbende een ieder een spongie aen een koort ghebonden, de welcke sy in het water lieten vallen, en soogen daer dan uyt het geen hen toegestaen was; een uyterste noot, die men niet weet oyt in eenige belegeringh te zijn voorgevallen.

Staende de saecken van de Sterckte dan aldus, waren de Turcken ondertusschen weder soo verre aengenaerdert, datse op nieu Batteryen konden planten, naerderende onder de beschermingh van de selve de plaets vast meer en meer; des daeghs hieldt sich de Bassa Pialy selve by het werck, maer tegen den nacht begaf hy sich weder op de Vloot, latende als dan *Dragut*, die sich selven Koninck van Carvan liet noemen, met het werck begaen; die sich daer omtrent des te naerstiger toonde, te meer hem aen de geheele saeck gelegen was, stellende door groote beloften de saeck soo licht, als de selve van dagh tot dagh sich toonde swaer en gewichtigh genoegh te zijn.

Dragut draegt den naem van Koninck van Carvan.

Zijnde nu de Turcken gekomen tot het verdeelen van hun quartieren, wierd de massà, of het geheel van hun macht (bestaende in veertien duysent Turcken, behalven duysent en vijf hondert ruyteren, en een goede menighte van Moorsche schutters) soodanig verdeelt: de Stedehouder van den Bassa Cara Mustapha, Onder-Koninck van Metilene, had het gesagh over de Vloot, wanneer de Generael aen landt was, maer wanneer die te scheep was, hadt *Dragut* in het leger het bewindt, en dese wierdt oock het beschieten van het bolwerck Gonzaga, met het volck dat hy tot de belegeringe had toegebracht, aenbevoolen. Uluccialy met twee duysent Turcken en Mooren, die door de nederlaeg van de Christen vloot vry waren gheraeckt, sette het op het bolwerck St. Jan aen, maer Pialy Bassa, als Generael, behield voor sich de twee bolwercken della Cerda en Spinola te beschieten; maer als men rontsom de gelegentheydt wel gesien had, besloot men alleen dese twee laetste aen te tasten, beneffens de poort daer by staende, en met achtien groote stucken geschuts te beschieten; en om het selve te bequamer te doen, maeckten sy twee platte formen, op de welcke soo het gheschut, als de busschieters soo wel bedeckt stonden, dat die van binnen noyt het een of het ander konden mishandelen.

Maer door dit naerderen der Turcken, wierden de Christenen gedwongen een Trenchee, datse buyten noch hielden, te verlaten en te slechten, zijnde niet mooghlijck het volck naer buyten te krijgen, om de selve te bewaren.

Maer Alvaro socht nu weder door uytvallen den vyandt te beschaedigen, die met vry beter ordere als de voorgaende toegingen, hoewel met weynigh gevolgh, willende sich de Turcken geensints tot de hinder laege laten verlocken, gelijck de Christenen wel verhoopt hadden, invoegen hy het selve moede wiert, soo om geen meer volck te spillen, als om sijn eygen volck geen oorsaeck te geven, tot de Turcken over te loopen, zijnde de saeck tot soo verre gekomen, dat die geene, aen de welcke men de sorge bevoolen hadt, van op te passen, en te verhinderen dat iemant over liep, de eerste waren, en andere met een goedt voor-

Groote ſchelmery onder de Chriſtenen.

voorbeeldt voorgingen; jae ſoo hoogh was de ſchelmery geklommen, datter bevonden wierdt, dat eenige hadden getracht het vyer in het buskruyt te ſteeken, en ſoo alles op te doen vlieghen. Deſe overloopers tot de Turcken, bereeckent men wel tot een getal van duyſent en vijf hondert te komen, onder de welcke ſoldaeten van bekende dapperheyt, en ſelf ſeer welgeboorene Edellieden waeren, hoewel ſeer onedel in hun daeden, als die hun lichaem, jae ſelver veele hun ziel verkochten, alleen om hun luſt van te mogen drincken, te voldoen; terwijl weder eenige andere met heete koortſen ſelver aengetaſt, de minſte onordere niet veroorſaeckten.

Ondertuſſchen hadt Pialy Baſſa aen Solyman bericht gedaen, ſoo van ſijn overwinninghe op de Chriſtenen behaelt, als van ſijn aenvangh om deſe Sterckte te bemachtigen, en alſoo dat landt van de Chriſtenen te verloſſen, onder vaſtgheſtelde beloften van daer, ſonder ſijn uytgedruckt bevel, niet af te gaen.

Gelijck de overwinnaer altoos vrienden genoegh vind, ſoo was het dat de Koninck van Tunis, ontſiende de overwinnende waepenen van de Turcken, ſich niet ontſagh vier Galeyen met biskuyt, en andere nootdruft gelaeden, den Turcken tot byſtant te doen, niet tegenſtaende hy voor heen verbondene vriendtſchap met den Koninck van Spangien gemaeckt, en ſoodanigh onderhouden hadt, dat hy den Hartogh van Medina, op ſijn eerſte aenkomen, hulp van volck had aengebooden, om de Turcken uyt Africa te helpen verdrijven.

De Koninck van Tunis bewijſt de Turcken hulp.

Maer de Baſſa vermerckende de ſchade die hem van de Chriſten Galeyen, die in het Canael laegen, in het gaen en komen wierdt aengedaen, beſloot de ſelve te verbranden, waer toe hy laſt aen Uluccialy gaf; deſe het ſelve op een nacht meenende in het werck te ſtellen, wierd met groot verlies van de ſijne afgeweſen. Hy meenende het ſelve by den dagh met laegh waeter in het werck te ſtellen, vand noch veel meerder tegenſtand; als komende die van de Sterckte de Chriſtenen, en de Turcken weder van hun zijde Uluccialy te hulp, waer door veel volcks quam te ſneuvelen van beyde zijden, maer meer van de Turcken, als die ſoo wel met weerbaere waepenen niet voorſien waeren; aldus bleef Uluccialy weder in ſijn hoop bedroogen. De Turcken hadden oock eenige dagen naer malkander met hun Batteryen geſpeelt, doch met weynigh vrucht, dewijl de belegerde des nachts weder op maeckten, het geen by den dagh om verre geſchooten wierdt; gelijck oock al hun naerderingen naer de gracht, vruchteloos wierden gemaeckt, zijnde hen de Chriſtenen in alles in de weegh, waer over de Baſſa beſloot een ſtorm op de Sterckte te waegen, en de ſelve met ladders te doen beklimmen.

Maer Alvaro daer van door een getrouw verſpieder bericht zijnde, beſloot van ſijn zijde de Turcken een heerlijck ſcacco matto, en braven treck te ſpeelen; zijnde verſeeckert dat de plaets, daerſe hun aenval ſouden doen, naer de Zeekant was, een plaets daer de Italianen geplaetſt waren, dewijl de Gordijnen aldaer laeger als elders waren, hoewel de toeſtel van de ladders was, om op verſcheydene plaetſen gebruyckt te konnen werden, om daer door de belegerde van de plaets, daer het op gemunt was, af te leyden.

Sandé dan maeckte die voorbereydinge die in ſulck een gelegentheyt nodigh is, verhoopende den vyandt een goet onthael te doen; maer eenige overloopers, deden de Turcken bericht van het geweldt van vyerwerck en anderen toeſtel, die binnen gemaeckt wierd, en dat men vermoeden had van beſtormt

te sullen worden, en dit was de oorsaeck dat de Turcken met het beklimmen niet voortgingen, maer dat besluyt veranderden in hun voorgaende, om de Galeyen te vernielen, van het welcke Alvaro mede kennis wiert gegeven.

De Turcken dan des avonts voor den achtienden van Juny, sich met meerder macht toegerust hebbende, quamen des morgens, met het kriecken van den dagh te voorschijn, en vielen de Galeyen van alle kanten aen, maer de toeversicht van Alvaro maeckte weder hun bestaen vruchteloos, en bracht de vyanden seer groote schade toe, nademael dry hondert uytgelesene soldaeten van alle natien, onder de Colonel Il Mas, en de Capiteynen Gabrio Pantanida, Fantone en Lamprigiada, in de Galeyen waeren geleght, door de welcke sulck een hartneckige tegenstand wiert gedaen, dat de Turcken, in spijt van al hun voorbarigheyt, weder met groot verlies mosten afwijcken. Van de Christenen bleven omtrent veertigh mannen, maer vry meer ghequetst; onder de welcke Fantone en Piantanida mede waeren; maer in de Sterckte, nademael van daer op de Turcken, en van de Turcken op de selve, mede geduerighlijck geschooten wierdt, is een Vaendrigh met een grooten koegel het hooft van den buyck te pletteren geschooten, dat teghen de borst van Alvaro, die daer neven stond, aensprongh, en hem t'eenemael met breyn en bloet overdeckte.

Christen Galeyen dapperlijck beschermt.

Ondertusschen verminderde het volk in de Sterckte soodanigh hant over hant, dat men niet geraeden vand, ten waere in de uyterste nootsaeckelijckheyt, eenigh volck meer uyt te senden, aen d'een zijde om dat het geduerighlijck overliep, en aen d'andere zijde, om dat die bequaem tot de wapenen waren, nauwelijcks alles wel konden besetten en waernemen, dewijl 'er daegelijcks veel stierven, soo ter oorsaeck van de heete locht en bittere dorst, als oock van de wonden, daer men geduerighlijck een groote quaetaerdigheydt in bevandt te zijn; ghelijck oock de hulpmiddelen meest vermeestert waeren. Om dese reden wierdt Alvaro oock genootsaeckt noch twee Galeyen te verbranden, ghelijck even te vooren noch twee aengesteecken waren, om dat men geen volck, om die te besetten, konde missen.

De Turcken terwijl voortgaende met geweldt op de Stadt te plegen, hadden dry andere Batteryen tegen de dry Bolwercken de Gonzaga, Cerda en St. Jan, opgerecht; van de welcke sy met gheschut en musquetten die van binnen op de Gordijnen en Bolwercken, seer veel schade toebrachten, tot dat sy met het voorspannen van zeylen, den Turcken ten minsten het gesicht benaemen, waer door de selve, om niet in de wint te schieten, vry van dese quellinge aflieten, behalven dat hun kruyt, loot en pijlen by nae ten eynde geschooten waren; maer vier Galeyen van Constantinopolen, met dat schiet geweer gelaeden, aenkomende, stelde hen weer in staet van schaede te konnen doen. Men wil dat Nassuf Aga, die met dese Galeyen aengekomen, en voor heen van den Bassa, om den Grooten Heer van alles bericht te geven, naer de Poort gesonden was, last aen Pialy sou hebben mede ghebracht, dat, indien hy voor het uytgaen van Augustus geen meester van de Sterckte wierdt, hy de selve sou verlaten en van daer vertrecken, uyt vrese dat de herfst-winden de Vloot eenigh merckelijck ongeval mocht komen toe te brengen.

Ondertusschen konnen wy een aerdige krijghslist van de Turcken, om de belegerde een schrick aen te jagen, hier niet voor by gaen. Sy wetende dat de voornoemde vier hulp-Galeyen by der hand waren, sonden des avonts te vooren dartigh andere om de selve te ontmoe-

Aerdige krijghslist der Turcken.

moeten. Dese des morgens daer aen al te saemen met een schoon aensien uyt der Zee opkomende, maeckten een schijn met schieten over en weder, als of al dese vier en dartigh Scheepen een nieuw hen toegesonden onderstant waren; ghelijck sy oock al van te vooren van een groote hulp-vloot een gerucht hadden laeten loopen, daer by voegende, dat sy van meeningh waren in Africa te overwinteren, indien sy ondertusschen de Sterckte niet bemachtighden. Maer die van binnen merckten het bedrogh wel haest, en lachten de Turcken daer over hartelijck uyt, hen vertoonende, dat sy andere spotternyen moften bedencken, en andere middelen aenwenden, om te overwinteren, en geensints soodanige vonden, om kinderen mede te verschricken.

Sy evenwel voeghden gewelt by loosheyt, en onderlieten niet alle mooghlijcke wegen om den hoeck te boven te komen, aen te gaen, gelijckse oock sich meester maeckten van een put, die niet verre van het bolwerck Spinola in een grot gegraeven was, daer de belegerde groot genot van trocken; en het quaetste was, dat sy aldaer den wegh vonden om het selfde bolwerck te ondergraven; gelijck sy oock binnen korten tijdt den Christenen de bescherminghe van het selve benamen, en Sandé benootsaeckten een affnijdingh te maecken, om de wal, by gelegentheyt van overval, te konnen verdedigen, gevende den last van dese verdedigingh, aen den Hopman Johan Osorio, met bevel, dat men hem in alles gehoorsamen sou, het welcke met alle naerstigheyt most geschieden, nademael de Turcken seer yverig in hun wercken voortgingen, en in staet waren wel haest een openingh te maecken, om daer op aen te komen, gelijck wel haest geschiede, en den storm daer aengebracht wierd, die sijn meeste geweldt ten eersten op het bolwerck Spinola baerde, hervattende de vyand den aenloop tot dry maelen toe, en soo menighmael van de Christenen afgeslagen zijnde, van de welcke een ieder de grootste dapper en moedigheyt van de werelt betoonde. Maer de Veldmeester Jeronymo Piantaneda, zijnde oock besigh op het bolwerck St. Jan, de vyanden, die oock aldaer hun aenval deden, af te weeren, wierdt in het hooft gheschooten, en liet alsoo eerlijck het leven. Maer te groot was de hartneckigheyt der vyanden, dat Don Alvaro de selve sou hebben konnen wederhouden, ick swijge te rugge drijven, niet konnende sich, gelijck voorheen, van sijn volck dienen, om het selve te doen uytvallen, uyt vrese dat het tot den vyand mocht overloopen. Evenwel hebbende uyt het Leger van den Turcken bericht, dat indien sy een of twee dappere stooten kregen, dat sy gewisselijck souden aftrecken, bracht soo veel te wege, dat nae het bolwerck van Gonzaga, de toegangen soodanigh geëffent wierden, dat men daer te paerd by konde komen, waer op hy tot tweemael toe de Turcken dede aenvallen, hebbende oock van de Sterckte Spinola eenige hulp gekregen, tot dat de selve, door het geweld van den aenloop ghedwongen wierden, hol over bol te wijcken, met groot verlies van de selve, als mede van de Christenen, onder de welcke oock de Capiteyn Jeronimo de Sandé, mede een Neve van den Generael, doodt bleef.

Stormen afgeslagen.

Piantanada gheschooten.

Daer gebeurde evenwel een gheval, het welcke de Turcken bewoog den aenval noch eens te hervatten. Een krijghsman van de Sterckte hadt een hand-granaet onder de vyanden geworpen, die niet quam te barsten, waer over een Turck die opnam, en weder op het bolwerck wierp, de welcke aldaer sijn werck dede, juyst by een tonneke met kruyt, het welcke daer door mede op vloogh, sonder evenwel veel schade te

 doen,

doen. De Turcken evenwel maecken daer op een nieuwen aenval, daer op een nieuw, een gevecht van twee gheheele ueren ontſtont: de Generael ſelve wiert als toen in een van ſijn handen gequetſt, en l'Oliviera kreeg een ſchoot in de rechter arm, die evenwel daerom niet af liet, maer vattende den degen in de ſlincker hand, de vyanden weder op een nieuw dapper te keer gingh, tot dat de Turcken weder af trocken.

Deſe geduerighlijck van de overloopers bericht, dat het de belegerde niet veel langer ſouden konnen harden, dewijl ſy gebreck aen water en aen brandt hadden, hoewel ſy in alle vier de bolwercken ſulcke inganghen gemaeckt hadden, dat ſy daer te paerd in konden komen, en met de pieck hand aen hand vechten, evenwel ſiende dat de Chriſtenen ſulcke weerbaere affnijdinghen hadden gemaeckt, als genoeghſaem waren, om hen weder op te houden, wilden geen volck meer te vergeefs ſpillen, maer hielden door eenige weynige beſpringers die van binnen gaende, terwijl die van de Batteryen met het geſchut de verweerders van de wallen dreven, doende voornaementlijck daer mede groote ſchaede op het bolwerck della Cerda, daerſe de ſchutweer t'eenemael om verre wierpen, ſonder dat de Capiteynen daer iets tegen konden doen.

De Turcken dan vertoonden ſich op den 26. van Juny in ſtaet van den aenval daer op te doen, maer ſiende de verweerders moedighlijck in hun troepen ſtaen, om hen dapperlijck te ontfangen en wellekom te heeten, hielden ſy noch te rugghe, maer bleven in hun weſen dien geheelen dagh ſtaen, houdende die van binnen oock in geduerigh duchten van den aenval: maer twee dagen daer nae, Alvaro de Sandé, maeckende eens een overſlagh van de voorraedt die ſy binnen hadden, bevandt datter geen hout voor ſes dagen meer was, het welcke ſy ten hooghſten van noden hadden, om het waeter mede te diſtilleren en over te haelen, gelijck voor heen geſegt is: oock was'er van het water in de Ciſterne of back, ſoo veel niet over als van nooden was, om met dit overgehaelde water, en dat van de put te vermengen.

Alvaro dan ſiende dat de ſaecke tot dit uyterſte gekomen was, verſamelde al ſijn Hoplieden en voornaemſte beampten by een, (hebbende eerſt beſtelt, dat men de krijgslieden eerſt dubbel rantſoen van eeten, en ſoet waeter alleen, met een weynigh wijn vermengt, te drincken ſou geven) en heeft hen voorgehouden tot wat ſtaet ſy gebracht waren, en hoe ſy, naer dat ſy alles wat tot wederſtant van den vyant konde dienen, hadden aengewend, nu daer toe gekomen waren, dat ſy eer door dorſt als door het ſwaerd der vyanden ſtonden te vergaen, ſoo was hen dan nu niet anders overig als te doen het geen de Edelmoedige Mannen door den uytterſten noot in wanhoop geleert wort, en dat meermaels in ſlimmer ſtandt van ſaecken, een heerlijcke overwinninge heeft veroorſaeckt; hy beſloot dan men ſou dien volgenden nacht, de vyanden, die wel verre van die gedachten waren, met de uyterſte moedigheyt gaen beſpringen, ſtellende met eenen de wijſe voor, die men hadt naer te komen, en die hen een goede uytkomſt dede verhoopen. Dit wierdt van hen allen goedt gevonden.

Uytterſte beſluyt van Alvaro de Sandé.

Des morghens dan twee ueren voor den dagh, gingen uyt de Poort nae de Zee-kant, ſes Capiteynen met dry hondert ſoldaeten, die uyt al de volckeren uytgeſocht waren, de Sandé ſelve volgde met die kracht van volck die hy te ſamen konde krijgen, laetende noch een goet ghedeelte tot bewaeringh van de Sterckte, en van deſe, die hy met ſich voerde, beſtelde hy noch eenige tot een

ach-

achterhoede, onder Capiteynen die last hadden, sonder omsien te dooden al die sy maer het minste saeghen afdruypen. Hy beval dat de voortocht recht op de tent van den Bassa, en die van *Dragut* sou aentrecken, houdende voor sich de groote tent, daer een groot lichaem, of Corps de guarde in gehouden wierdt. Met dese ordere dan uytgaende, en voortsettende met het uyterste besluyt, gingh de eene met de sijne in stilte naer de tent van den Generael, en de andere nae die van de wacht, doende elck van sijn zijde de grootste proeven ter werelt van een wanhoopige dapperheyt. De eerste in weerwil van de Turcken, door braecken dry Trencheen,om by de Pauwilloenen van den Generael en *Dragut* te komen, en Alvaro de Sandé, brack in de wacht in,maeckte een groote slachtingh onder de selve, en bracht het alles in onordere. Maer dese vand sich op een stel en een sprong van de sijne verlaten, blijvende niemand by hem, als de Sergeant Major Marotto, en de Hopman Peruccio da Nizza, van de welcke een weynigh daer nae Marotto gequetst en gevangen wierd: Alvaro evenwel gedueriglijck strijdende met Peruccio, die sich hadt aengeboden, om hem by de Galeyen te brengen, geraeckte eyndelijck uyt handen der vyanden en op een Galey, maer sonder daer eenige spijse of kleederen op te vinden, zijnde de sijne die hy aen had, geheel nat. Hy dan sand een bode nae den Reeckenmeester Johan d'Alarcon, met ordere dat hy hem kleederen en soldaten op de Galey, beneffens voorraedt van riemen sou senden, om daer mede door het Canael in de Sterckte te geraecken, en dat hy al die geene die binnen gebleven waeren, sou aenmoedigen, om sich dapperlijck en trouwelijck te dragen.

De tijding van het leven van den Generael gaf wel eenige blijdschap aen de Soldaeten en Capiteynen, maer sy saegen oock wel dat sy nu op geen behoudenis te hoopen hadden, ten ware door een verdragh met den vyandt te maecken, nademael sy geen water voor twee dagen meer overigh hadden.

Veel Christenen waren in desen uyttocht gebleven, zijnde de andere of tot de Turcken overgheloopen, of weder naer de Sterckte geweecken; onder de dooden waren oock dese braeve Edellieden, Alfonso Golfino, Giovanni Ovando, de Hopman Gieronimo Bravo, en Peter Alvares Golfino, beneffens meer andere die niet genoemt worden: onder de gequetsten was Bernardijn Mendozza en Christoval Pacceco. De Reecken-meester Alarcone, begaf sich met de bestelde dingen naer Alvaro, maer het was onmooghlijck voor hem, dien dagh met de Galey op te komen, dewijl de Turcken niet deden als geduerighlijck daer na te schieten.

Ondertusschen die geene die in de Sterckte gebleven waeren, vol van verwerringen, wisten niet wat sy aenvangen souden, hoewel daer noch al een Capiteyn by hen was, die hen moedighde om een goede hoop te nemen, en de aenkomst van den Generael te verwachten; maer de vreese was soo groot, in de meeste van hen lieden, datse de andere dwongen een ander besluyt te nemen, waer op men terstont een Banderol van het Bolwerck Spinola, tot een teecken van te willen Parlamenteeren sagh afwaeyen, op het welcke door de Turcken met diergelijck teecken wiert geantwoort, waer op dry Capiteynen de Funes, de Zaias en l'Aguila, met den Vaendraeger Sebastian da Mapoli in het Leger quaemen.

Maer de Turcken onderwijlen siende, dat het selfde teecken van stilstant, mede van de Galeyen niet uytgesteecken wiert, belaste Pialy, datse te waeter en te lande de selve souden gaen bespringen. Sandé dan door dit onverwachte

gewelt

gewelt overvallen, bestelde dese weynige soldaeten die hy by sich hadde, soo wel als hy konde, tot teghenweer, en vandt dapperheyt genoegh in hun handen, maer vermerckende dat men uyt de Sterckte geen teecken van vyandtschap dede, en dat de Turcken, Mooren en Christenen onder malkander liepen, sagh oock een ieder van de selve om een goet heen komen, in voeghen hy met alleenigh twintig of dartig mannen alleen bleef.

Alvaro de Sandes gevangen van de Turcken.

Ondertusschen quam den Dromux Arez, Genouees verloochende, en Hopman van de Galey van den Bassa, voor den boegh, die tegen hem in het Italiaens seyde: *Signore, ghy kont u niet meer beschermen, stelt u dan niet in de macht van eenigh slecht en geringh volck, maer geeft u over, dat sal u het beste zijn.* Noch aen u, noch aen iemandt anders sal ick my overgeven, antwoorde de Sandé, *maer wel met u gaen, indien ghy belooft, my by den Bassa te sullen brengen*: dit beloofde hem de Renegaet, en nam hem alsoo in sijn boot over, maer die door het gewicht om viel, soo datse in het water vielen; weder uytgehaelt zijnde, wierdense naer de Tente van den Bassa gebracht, die hem met eerbiedinge ontfingh, en verscheydene redenen met hem voerde, en hy niet willende eenige voorslaegen die hem van den Bassa ghedaen wierden, aennemen, als een Christen en een Cavalier onbetaemelijck zijnde, wierdt op de Vloot geset, en daer nae naer Constantinopolen gevoert, daer hy langhe bewaert wierdt, willende de Groote Heer hem op geen losgeld stellen, maer soodanigh houden dat hy hem geen meer hinder sou doen, tot dat de Koninginne Isabella van Spangien, by haer broeder Carel de negende van Vranckrijck, soo veel te wege bracht, dat hy aen den Grooten Heer, met den welcken hy als toen in vriendschap stond, om verlossingh van de Sandé sou schrijven, welcke voorbede, als de eerste die hem van desen Koninck gedaen was, Solyman niet konnende afslaen, heeft hem die den Ridder Salviaty, die uytdruckelijck als gesant daer om aen hem gesonden was, in handen gestelt, die alsoo met sijn gevangen weder te rugge quam.

Sijn verlossingh daer na.

De Capiteynen die uytgekomen waren om het verdragh te maecken, zijnde van de Sandé gesien, wierden van hem over hun dwaesheyt bestraft, en te vooren aengeseght, dat de Turcken hen geen woord souden houden, gelijck oock geschiede, want daer hen toegestaen was, dat al de Bevel-hebberen, met vijf en twintigh soldaten uyt ieder Compagnie, vry souden mogen uytgaen, wierdense voor het meeste gedeelte gesabelt, en de rest tot slaeven gemaeckt, hebbende alleene dese, die het verdragh gemaeckt hadden, hun vryheyt. Al de goederen die in de Sterckte gevonden wierden, hebben de Turcken geplondert, daer de plonderagie slecht genoegh uytviel. De Turcksche Zee-macht met den Generael bleef aldaer acht dagen, om op verscheydene saecken bestellingh te doen, en nam als toen haer wegh naer Tripoli, om *Dragut* te believen, die met dese macht de Mooren van Tagiona en de Arabieren, die hem het Jaer te vooren veel moeyten hadden aengedaen, verhoopte te temmen. De Bassa deed een heerlijcke en prachtige intrede binnen Tripoli, en wiert daer Princelijck van *Dragut* ontfangen en onthaelt; en hebbende kortelijck de saeck van de Mooren en Arabiers in goede ordere gestelt, begaf sich Pialy met sijn macht weder naer Constantinopolen, daer hy al zegepraelende binnen quam, alwaer de gevanghens in een Bagno, of gevangen placts gebracht wierden; maer Alvaro de Sandé wilde daer niet in gaen, seggende dese gemeene plaets, sijn staet en waerdigheyt niet te betaemen, soo dat hem

Mishandeling der gevangens tegens 't verdrag.

De Sterkte van de Gerbe in handen der Turcken.

Dragut onthaelt den Bassa tot Tripoli.

hem de Baſſa, verwondert over ſijn grootmoedigheyt, een boven plaets dede geven. Sy wierden daer na voor den grooten Heer gebracht, die hen door een geloſia, of enge tralie ſagh, zijnde niet een onder hen, die de aengebodene gelegentheden wilden aennemen.

Deſe ſlagh was ſwaer voor de Kroon van Spangien, en ſoo gevoeligh voor een ieder, dat het daer naer een ſpreeckwoort gheworden is, wanneer men iemant eenigh verderf toe wenſchte, hem in de Gerbe heen te ſchicken. Maer op het derde Jaer daer na, in dat van 1563, begaf ſich *Dragut* weder in Zee, om de Chriſtenheyt noch meerder afbreuck aen te doen, vertoonende ſich met een Zee-macht van omtrent dartig Galeyen, en daer op menighte van Krijghsvolck, en twintig groote ſtucken geſchuts voor Oran, terwijl de Koninck van Algiers met tien duyſent Mooriſche voetknechten, en eenige Turcken en Renegaden van de landtzijde quam, om deſe plaets te belegeren.

Dragut belegert Oran.

Beſchrijvingh van de plaets.

Deſe is een plaets in Africa in het Rijk van Tremeſen geleghen, hebbende, wanneer die van de Spangiaerden verovert wierdt, een ghetal van ſes duyſent huyſen, als een plaets daer altoos ſeer grooten koophandel met alderhande ſlagh van volckeren, gedreven wierdt; ſommige noemen de ſelve Madaura, andere Aera en Auran, maer de Africanen gevenſe den naem van Guhara, alle welcke naemen haer opgaende hooghte en windige gelegentheyt beteeckenen. De Cardinael Franciſco Xivero, Eerſtbiſſchop van Toledo, was die gene die de ſelve plaets, door hulp voornamentlijck van Peter Navarro, Grave van Oliveten, en Girolamo Vianello, Venetiaen, in het Jaer 1509, op Hemelvaerts-dagh met gewelt veroverde, blijvende aldaer meer als vier duyſent Mooren, en niet boven de dartigh Chriſtenen verſlagen. Sy leyt dan op een hooge plaets, ſiende van de eene zijde op de Middelandtſche Zee, en de andere zijde op eenige laegher heuvelen, bekleedt met ſchoone vruchtdragende boomen, en beſproeyt met verſcheydene fonteynen, ſeer vrugtbaer van veelderhande gewas, behalven kooren. Vier mijlen van daer leydt de groote Zee-haven Merſalcabir, en by Ptolemeus de Groote haeven, en anders Porto di Dio genoemt, zijnde by andere geacht het Abdera van de Ouden te zijn; die oock te ſamen met haer Sterckte, in het Jaer 1505, door den ſelven Eerſtbiſſchop verovert is, zijnde ſijn Oorloghs macht als toen door Diego Ernando de Cordoua, Marquis van Comar, ghevoert; welcke plaetſen zedert de Spangiaerden met ſeer groote onkoſten, door goede beſettinge, om hun Kuſten van veel Corſairen en Zee-rovers, die toen aldaer in menighte neſtelden, gelijck ſy daer na tot Algiers deden, te bevrijden, ſoo lange bewaert hebben.

Dragut dan te water, en de Koninck van Algiers te lande deſe Stadt nauw belegerende, wiert de ſelve, door gebreck van leeftocht (voortkomende uyt de ſchendige gierigheyt der Koninckljjcke bedienaers, die veynſende de plaets te voorſien, ſich ſelven, tot groot nadeel van hun Koninck, alleen ſochten te verrijcken) in ſulck een benautheyt, dat het de ſelve niet veele daghen ſou konnen houden.

Ondertuſſchen de Konink van Spangien toonde alle mooghlijcke vlijt, om de plaets te verloſſen, ſchreef terſtondt naer Italien, en waer hy eenige Galeyen in ſijn dienſt hadt, doende de ſelve met volck en noodighe voorraedt voorſien, naer Barcellona, daer de rendevous en vergader plaets beſtelt was, over komen; om alſoo onder het geſagh van Giovan Andrea Doria, naer Oran over te vaeren. Sijn bedienaers toonden aenſtonts alle mooghlijcke vlijt, en de Generael Doria begaf ſich van plaets tot plaets,

Yver van den Koninck van Spangien tot het ontſet van Oran.

om scheepen en volck by een te krijgen. De Onder-Koninck van Napels bracht vijf en twintigh Galeyen, die sich voor als toen in sijn Haeven, onder het geleyde van Sanchio de Leiva bevonden, by, die al met de rest naer Barcellona voeren. Doria ondertusschen vast toevende om te meerder macht by een te haelen, gaf den Koninck te beduchten, dat hy te langh wachten, en niet in tijts komen sou, zijnde de belegerde in het uyterste gevaer, soo dat hy Francisco Judo de Mendoça tot Generael over de Vloot stelde, niet sonder groot onghenoegen van Doria, die evenwel met krachtige redenen van den Koninck bevredight, als privaet, en buyten gesagh met de Vloot heenen gingh, maeckende sijn broeder Pagano Doria, Hooft van sijn Galeyen.

Bevindende sich dan vier en dartigh Italiaensche en eenighe Spaensche Galeyen, komende te saeme, tot een getal van meer als veertigh Galeyen, in de Haven van Barcellona, nam de vloot ten eersten de route en streeck naer Oran; maer noch *Dragut* te water, noch de Koninck van Algiers, verwachten de aenkomst van dese Zee-macht, maer op het bloote gerucht van hun naerderen, de eene te landewaert in, en d'ander voor de wint ter Zee, verlieten het belegh van Oran, en maeckten alsoo de Christenen overwinnaers sonder slagh of stoot.

Oran van *Dragut* verlaten.

In het Jaer 1565, bevand sich *Dragut* met een merckelijcke macht van Galeyen, tot bystant weder van Pialy Bassa, in de vermaerde belegeringh van Malta, maer gelijck hy sich aldaer dapperlijck genoegh droegh, alsoo vandt hy oock aldaer het eynde van sijn dagen, zijnde door eenige afgesprongene stucken van steenen aen het hooft soo swaerlijck gewondt, dat hy binnen twee dagen daer aen stierf, werdende naer Tripoli ghebracht, alwaer Uluccialy, daer wy hier voor, hier of daer van gesproocken hebben, en hier achter bysonderlijck van sullen handelen, in de voogdye en het gebiedt over die Stadt.

Dragut voor Malta.

Wordt dood geschooten.

Maer hoewel dese *Dragut* in dit belegh van Malta maer een voornaem gedeelte geweest, doch daer in gebleven is, sal het den Lezer niet buyten voorstellingh ordeelen te zijn, indien wy het selve met al sijn bysonderheden, als een voornaem stuck van dese eeuwe, hier mede (op vertrouwen van geen ongenoegen te sullen geven) afhandelen.

De Ordere der Ridderschap van St. Jan, die te deser tijdt het Eylandt van Malta besit, hebben voor veele Jaeren hun oorspronck uyt het Palestina, of als men het noemt, het Heylige landt genomen, maer sy, te samen met de Tempeliers en Duytsche Ridders, door de Turcken daer uyt gedreven zijnde, hebben sich in het Eylandt Rhodus neder geslaegen, gelijck de Tempeliers meest in Vranckrijck, en de andere in Duytslandt, in Rhodus gedachtig het leet hen van de Turcken aengedaen, hebben sy sich lange jaren besigh gehouden met het doorloopen van die Zeen, doende de Turcken ongemeene groote schade, en de Christenheyt veel dienst en voordeel, tot aen het Jaer 1522, wanneer dese selve Solyman, Turcks Keyser, niet konnende langer de klachten van sijn onderdaenen, over dese Ridders van Rhodus verdraegen, een groote Oorloghs macht naer Rhodus sandt, om de Ridders daer uyt te verdrijven; maer dese vandt ses maenden gheduerende aldaer sulck een tegenstand, dat hy vreesde het werck niet te boven te sullen komen, indien hy sich in persoon daer heen niet begaf. Evenwel vandt hy noch wercks genoegh om de plaets te vermeesteren, en het had hem niet geluckt, zijnde de dapperheyt van dese Ridders ongeloof-lijck, ten waere dese Vorsten, van de welcke sy geholpen wierden, tweedrach-

Wijdloopigh verhael van het belegh van Malta.

Oorspronck der Ridders van Malta.

tigh

tigh onder malkander geworden zijnde, de Turcken in hun onderneminge des te geluckiger wierden, ter oorsaeck van het welcke Philippo de Villers, als toen Groot Meester, na dat hy nu genoeghsaem van alle tegenstandt berooft, de toevoer van leeftocht en oorloghs voorraedt hem afgesneden was, een verdrag met den Grooten Heer gemaeckt heeft, beneffens de sijne vryelick te mogen vertrecken, latende alsoo, tot groote schande en schaede van de Christenheyt, dit Eyland, en dese Sterckte, in handen der Turcken.

De Ridders aldus van hun besittingh ontbloot zijnde, gingen veel dagen sonder te weten waer sy sich souden ter nederslaen, en nae datse sich een wijl tot Viterbo, voorts tot Nizza en tot Syracusa hadden opgehouden, verkregen sy eyndelijck in het Jaer 1529, van den Keyser Carel de vijfde, het Eyland van Malta, daerse sich weder ginghen versteercken, na dat sy de Mooren daer hadden uyt gejaeght, maeckende daer metter tijdt een Sterckte van sulck een tegenstandt, dat sy, wanneer sy slechts van binnen wel voorsien en vredigh, en van buyten wel geholpen zijn, niet veel voor eenige vyanden te vresen hebben.

Beschrijvingh van Malta.

De Ridders nu hebbende vijf Galeyen, lieten niet nae met de selve hun oude Zee-loopen te hervatten, self tot Constantinopolen toe, het welcke Solyman, die hen met soo veel moeyten uyt Rhodus gekregen hadt, weder nieuwe gedachten maeckte hoe hy hen oock uyt dat nest sou konnen doen verhuysen.

Het Eyland van Malta, hoewel kleyn, als het geen niet boven de tsestigh Italiaensche mijlen in het ronde heeft, en gantsch weynigh vruchtbaer is, voornamentlijck in kooren (naedemael de inwoonders aldaer voor geen vier maenden voorraeds konnen winnen) is echter altoos seer vermaert, en ter oorsaeck van eenige bysonderheden, aen de Ouden wel bekent geweest, het heeft Sicilia noordtwaerts omtrent t'sestigh Italiaensche mijlen van sich geleghen, de Zee sich in het land indringende, maeckt aldaer eenighe kleyne boesemen en Canaelen, blijvende alsoo wederzijds eenige uytsteeckende hoecken lands, sich uyt te strecken) op twee van de welcke dese Ridderschap twee stercke Casteelen, tot bewaringe van dese inhammen, die hen tot Havens dienen, ghebouwt heeft. Het eerste punt dat naer Sicilia legt, heeft een Slot St. Elmo, wel sterck, maer niet van daedelijcke versterckingen, als hebbende noch bolwercken, noch (ter oorsaeck van de enghte) gelegentheyt, noch plaets genoegh om in te wijcken, of sich te bergen. Ter rechter hand van het selve vertoonen sich dry Canaelen, die ingaende van het noorden, sich daer nae buygen naer het oosten, maeckende soo in het midden twee tongen, of uytsteeckende gronden; op de eerste, van de welcke recht over het Casteel Santelmo, en van het selve een halve Italiaensche mijl gescheyden, leght op een hooghe steenrots het Casteel St. Angelo, hebbende onder sich een gehucht van eenige huysen, het welcke mede met stercke wallen en borstweeringhen, en een goede wijde en diepe gracht voorsien staet, welcke gracht dese uythoeck van het andere Eylandt afsondert. Voorts naer het zuyden was of is noch een ander Casteel, op de punt van een anderen uythoeck, dat San Michiele genoemt wort, noch kleynder, maer door een andere Sterckte, dieper in, vry gestut en geholpen; in het midden van welcke beyde een ander gehucht van eenige huysen gelegen is, mede met breede grachten afgesneden.

Van Sant Michiel tot Sant Anguelo, spant men een groote keeten, besluytende het Canael met het Arsenael van de Ridderschap, gelijck het overige door

een Haeven, dieſe de groote noemen, tot onderſcheyd van andere van het Eyland, voornamentlijck ter ſlincker hant van Santermo, alwaer een ander Canael de Marza Muſetto, of Haven van Muſetto uyt maeckt.

De voornaeme Stadt van het Eyland, wordt nae de naem van het ſelve Malta genoemt, leght gelijck als in het midden, van ſich ſelven, noch door konſt, ſterck of weerbaer, maer is ſeer wel bewoont, en met ſchoone gebouwen en aenſienlijcke Kercken, ghelijck oock rontſomme met ſeer luſtige hooven en tuynen verciert.

Tegen dit Eylandt, of eerder tegen deſe Ridderſchap, was het dat Solyman ſijn waepenen wette, willende daer op het uyterſte van ſijn kracht en vermogen te koſt leggen, om ſich dien doorn uyt den voet te haelen. Ondertuſſchen

Uytloopen van de Turckſche vloot.

hoorde men dat de Turckſche vloot op het begin van April, tot Modone was gekomen, om aldaer beſtelling omtrent het oorloghs volck, onder Muſtapha Baſſa, als die Generael te landt, gelijck Pialy Baſſa ter Zee, ſou zijn, te doen.

Beſchrijvingh van de Turckſche oorloghs macht.

Men bevandt dat men achtien duyſent man, ſoo Spahis als Janitzaren, aldaer in het geweer hadt, met omtrent hondert en tachtentigh kielen, onder de welcke waren hondert en veertigh Galeyen, zijnde de reſt minder vaertuyg, Scheepen, Mahonen en diergelijcken, tot het voeren van de voorraed.

Deſe macht hielt ſich aldaer eenighe daeghen op, om ſich van alles wel te voorſien, naer het welcke gedaen te hebben, vorderde de ſelve den wegh naer Malta, daerſe op den achttienden van May, des Jaers 1565, voor quamen.

De Groot Meeſter hadt aen de vier voornaemſte plaetſen van dat Eylandt ſijn volck, beſtaende uyt twee duyſent en dry hondert ſoldaeten van alderhande volckeren, vijf hondert Ridders, en boven de ſes hondert inwoonders van het Eyland, verdeelt; maer in de Stadt ſelver, als een plaets daer de Turck ſijn macht niet op gebruycken ſou, als zijnde hem van geen belangh, al was de ſelve ſchoon in ſijn geweldt, leyde hy alleen twee hondert voetknechten, en vier hondert uytgeleſene mannen van de inwoonderen des Eylands, onder het bewindt van den Ridder Vagnone, waer by quamen twee hondert gewaepende Burgers, met dry hondert paerden. Men oordeelde alle plaetſen van voorraed genoegh voorſien, en dat men met de oorloghs toeſtel al vry eenigen tijd ſou konnen toekomen, maer aen krijghsvolck ſcheen het eer te ſullen ſchorten, nademael het overval een weynigh te onverwacht, ten minſten te ſchierlijck was gheweeſt, en datter dagelijcks van die geen die daer waren, gewiſſelijck, alſoo het aentaſten en verweeren ſcherp genoegh ſtonden toe te gaen, ſouden komen te ſneuvelen.

Vijf en twintig Galeyen van de Turkſche Zee-macht afgeſondert, begaeven ſich naer het ghedeelte van het Eylandt dat na 't zuyden leght, alwaer een haeven leght, die noch ſeer groot, noch ſeer veyligh is, zijnde van de inwoonderen, als hier voor geſeght is, Marza Sirocca genoemt, beginnende aldaer volck aen landt te ſetten; tegen de welcke eenige

Landen der Turcken.

ſchutters, onder het geleyde van den Heer de Giou, Generael van de Galeyen van de Ridderſchap, om met hen te ſchermutzeren, uytgeſonden wierden, die de Turcken terſtont deden te rugge wijcken; maer ondertuſſchen het gros van de Turckſche macht, dat een weynigh ooſtelijcker van Malta, noch aen een plaets die Majaro genoemt wordt, op ancker lagh, deed weer ander volck landen, met de welcke weder een ſchermutſel van eenige weynige ruyters gehouden wierdt; van de welcke eenige, beneffens den Ridder Riviera ghevangen, en een Portugees Ridder doodt

bleef.

bleef. Hebbende op deſe wijſe de Turcken ontdeckt wat ſy konden doen, begaeven ſy ſich den volgenden dagh met de gantſche macht naer Marza Sirocco, ſettende ſoo veel volcks aen landt als ſy konden, om de Vloot niet gheheel te ontwapenen, die evenwel eenige dagen daer door ſlechtelijck genoegh voorſien bleef.

Ondertuſſchen ſandt de Groot Meeſter naer den Onder-Koninck op Sicilie, om hulp van daer te bevorderen, maer de voorſorghe gingh aldaer ſoo traeghlijck aen, alſoo men al te veel omſichtigheyt wilde gebruycken, dat Malta, eer ſy hulp en byſtandt verkreegh, in groot gevaer ſtond van verlooren te ſullen gaen.

Terwijl waren de Turcken in bedencken, of het dienſtigh waer het Caſteel San Michiel, en tegen de wijck San Anguelo, die de veylighſte bewaringe van de Haven waren, aen te gaen, de welcke vermeeſtert zijnde, de overwinning in hun handen ſtelden; maer ſiende dat ſulcks van die zijde aen te vangen, al te ſwaren ſaeck was, alſoo men ſonder gevaer die plaetſen niet konde genaecken, veel minder ſich daer voor ſlaen; alſoo het gantſche geweſt rontſom voor het geſchut van de Sterckte open ſtond, namenſe een beſluyt Santermo aen te taſten, niet wel daer het Canael van de groote Haven was, maer aen de andere zijde, die nae den ingangh van Marza Muſetto ſiet, om die gewichtige ſwaerigheyt, die hen deſe plaets gaf te boven te komen. Ondertuſſchen quam Uluccialy als Vooght van Alexandrye, met ſes Galeyen, en daer op 900 Mannen, gelijck oock eenige daegen daer na *Dragut Rais* met dartien Galeyen, en duyſent ſes hondert Mannen daer op, tot hulp van de Turcken aen: dit vermeerderde de moet der Turcken die nu Santermo, niet alleen, hevigh begoſten te beſchieten, maer oock door hun Slangen ſelver SantAnguelo en de wijck daer den Groot Meeſter was, en waer omtrent de Turcken eenigh gelaet maeckten van te wercken, bekommerden.

Beginsel van 't belegh.

Met deſe dingen gingh de tijt door tot het begin van Juny toe, hebbende onder dies weder den Groot Meeſter, den Ridder Salvago Genouees, op een kleyne Fregat naer Sicilie geſonden, om den Onder-Koninck van den ſtant der ſaecken bericht te doen, en om byſtant van ten minſten vijf hondert Voetknechten, daer de belegerde ſeer om verlegen waeren, te ſenden, te bewegen. Want de Turcken hadden nu al met enckel ghewelt, en tot een proef van de dapperheyt der Janitzaren en Spahis, een Ravalijn en kleyne Sterckte, die tot meerder verſterckinghe van Santermo dienden, ingenomen, zijnde in der daedt een verlies van gevolgh voor de Ridderſchap. Hier op begoſten ſy oock met een Battery van tien groote ſtucken geſchuts, dieſe op de punt van Marza Muſetto ghemaeckt hadden, de zijde van Santermo dapper te beſchieten, en vorderden met hun wercken ſeer daer op, en dat met te meer voordeel, om dat die plaets van de beſcherminge der voornoemde wercken en veſtingen berooft was, daer de Turcken, om de ſelve wel te bewaeren, vijf duyſent man tot bewaeringh in leyden, die niet nalieten de wercken meer en meer te verſtercken, en voort de grachten met ſacken vol wol en vol aerde te vullen, gelijck dit volck, door de overvloed van pionniers en gravers die ſy hebben, wonder te wege kan brengen.

Al dit verweckte geen kleyne bekommernis aen de Chriſtenen, die wel wiſten, indien de Turcken meeſter van deſe punt wierden, datſe een volkomen verſeeckeringh aen hun Vloot in Marza Muſetto gaeven, maer de mont van de groote haeven, en de andere Caſteelen daer door konnende beſchieten, de hoop

van onderſtandt binnen te krijgen, hen genoeghſaem benamen, invoegen, ondertuſſchen het ghetal der Ridderen en Soldaeten verminderende, ſy binnen een korten tijt ſouden gedwongen worden, voor de macht der vyanden te ſwichten.

De Groot Meeſter derhalven ſant de belegerde in deſe plaets den volgenden nacht een vervarſchingh van vier hondert Voetknechten, beneffens eenighe Ridders, die ſich ſelven ter liefde van den Godtsdienſt en de Ridderſchap, om het uyterſte te waegen, aenboden, toe, het geen de ſelve vry den moedt herſtelde.

Salvago oock met de tijdinge van dit verlies in Sicilia komende, hadt nu van daer twee Galeyen van de Ridderſchap die daer laegen, met vier hondert voetknechten daer op, afgeſonden, met goede onderrechtinge, hoe en waer ſy op het Eyland, ſonder van de vyanden ontdeckt te worden, ſouden konnen landen, om ſich ſoo na de Sterckten te begeven; maer of de vrees van de Stuerlieden daer de oorſaeck van was, gelijck eenighe hebben geſchreven, of dat de Turcken, denckende nu de overwinningh in handen te hebben, de toegangen over al te nauwer bewaerden, de twee Galeyen ſetten geen volck aen landt, maer begaven ſich weder te rugge, invoegen de Ridders ſich moſten ſien eer van Santermo beroven, als onderſtand te krijgen.

De Koninck van Spangien, hoewel laet bericht van den toeſtant hebbende, liet evenwel niet nae alles aen te wenden, op dat de Zee-macht by malkander mocht ghebracht worden, om dit Eyland, daer de gemeene Chriſtenheyt ſoo veel aen gelegen was, te gaen verloſſen. De Paus van gelijcken had nu al ammunitie en geld den Commendeur Cambiano ter handt geſtelt, oock een Colonel van het voetvolck, onder Pompeo Colonna, met ſes hondert voetknechten, na Napels afgevaerdight, om van daer na Meſſina, de vergader plaets van deſe Zee-macht, over te ſcheepen.

Ter ſelver tijdt quam Johan Andrea Doria met ſijn elf Galeyen, de Heer van Piombino met negen van den Hartogh van Florencen, de Heer de Ligny, met dry van den Hartogh van Savoye; noch dry andere van den Heer van Monaca, op welcke en twintigh Galeyen het volck van den Paus, betaelt, en menichte van vrywillighe Heeren van alle natien, quamen mede tot Napels, en van daer tot Meſſina aen. *Chriſten Vloot komt lanckſaem by tot onderſtandt.*

Maer daer ſpilde men weder ſijn tijdt met kibbelen, en het verwachten van meerder onderſtant, zijnde de Onder-Koninck Toledo onwilligh ſich met de Vloot te waeghen, indien deſelve ten minſten in macht en dapperheydt van Volck, den vyant niet gelijck was, het ſelfde getal van Galeyen had men niet te verwachten. Het oorloghs volck nu, dat tot deſe onderneminge beſtelt was, waren dry duyſent voetknechten in Toſcana onder Chiappin Vitelli, en vier duyſent andere in den Kerckelijcken Staet, onder Paulus Santa Fiore, en Franciſco Colonna; en noch eenige andere in de Staet van Urbino; behalven de Spangiaerden die uyt Corſica en Sardeigna gelicht wierden, in de plaets van de welcke eenigh ander volck wierdt geleght, dat in het Milanees gelicht wierd; maer al deſe wierden veel trager, als de nootwendigheyt van de ſack vereyſchte, bygebracht.

Ondertuſſchen was de Oorlogs macht der Turcken, door het weder aenkomen van *Dragut*, met vijf en twintigh roeyſcheepen, groot en kleyn, en over de duyſent ſoldaten, vry geſterckt; invoeghen ſy nu, als met ſoo veel verſch volck voorſien, oock voornamen, iets byſonders aen te vangen, en de Chriſtenen een proef van deſe nieuwelingen te geven, *Dragut verſterckt de Turcken.*

geven, gelijckſe een aenval aen de zijde van Marza Scala deden, maer met groot verlies dapperlijck afgeſlaegen wierden: maer dewijl de Balivo van Negropont, Hooft van de beſettingh aldaer, ſich ſeer kranck bevandt te zijn, ſand de Groot-Meeſter den Commendeur Monſerat daer heen, die ſich boven maten dapper droegh, tot aen ſijn doodt toe.

De Turcken meenden te ontſinnen over de dappere tegenſtand dieſe in dat Caſteel vonden, ſonder het welcke te vermeeſteren, hun onderneminge ydel en nietigh was, waer over ſy beſlooten met geweld van ſchieten het ſelve te vernielen, waer toe ſy op verſcheydene Batteryen, tot twee en dartigh ſtucken Geſchuts, met dry Baſiliſcken van ongemeene groote, oprechten, met dewelcke ſy in achtien gheheele daegen achter een, over de dartien duyſent ſchooten geſchooten hebben, invoegen de mueren over al genoeghſaem ter neder laegen.

root geweld van hieten er Turcen.

De Turcken dan op den 16 Juny, brachten een brugge van Galey-ſprieten gemaeckt, over de gracht, om daer over de Breſſe aen de zijde van Marza Muſetto aen te taſten, terwijlſe van de andere zijde, oock een ſwaeren aenval ſouden doen.

Op dien dagh wierd ſeer hevigh van de Turcken gevochten, duerende d'aenval over de vijf volle ueren, en ſendende deſe geduerighlijck verſch volck om den aenval te hervatten, tegen de welcke de Ridders gelijcke dapperheydt in het verweeren toonden, vallende deſe uyt om de brugge te verbranden, daerſe eenige tonnekens met kruyt onder ſetten, de welke, ſoo als de Turcken daer op waren, in brandt geſtoocken zijnde, een groote menighte op bliefen, waer op volghde dat ſy van alle kanten met ſeer groot verlies wierden afgeweſen.

Stormen Santero.

Van al dit deedt de Groot Meeſter noch dien ſelven nacht kenniſſe aen den Paus, en den Onder-Koninck Toledo geven, biddende d'een en d'ander hun byſtand doch te willen verhaeſten, weshalven de Onder-Koninck Garzias de Toledo twee van ſijn Galeyen, met de twee van de Ridderſchap, en op deſelve Johan de Cardona en den Veld Meeſter Robles, met drie hondert Spaenſche voetknechten, en tachtigh Ridders van St. Jan, met den Commendeur Pariſotto, Neve van den Groot Meeſter la Valette, beſloot af te ſenden.

Maer deſe braeve Mannen, te meer ſy begeerden en wenſchten ſich aen den algemeenen vyandt te ſien, te meer ſy door de moeyelijcke tegenwinden, en ongeſtadigheyt van de Zee daer in verhindert wierden, zijnde gedwonghen een langen tijdt het Eylandt rond, aen en af te vaeren, eer ſy gelegentheyt vonden te konnen landen, het geen ſy eyndelijck deden, maer niet eerder voor dat Santermo al verlooren was. Deſe veroveringh eyndelijck gingh aldus toe.

De Turcken hadden onder dies, noch een geweldigen aenval op deſe Sterckte gedaen, maer wierden weder met ſchaede afgeweſen, alwaer *Dragut*, als hier voor geſeght is, door af gheſprongene ſtucken van ſteenen doot bleef. Evenwel nam de groote begeerte van die plaets te vermeeſteren, onder de Turckſche Hoofden geenſints af; zijnde hen van Solyman belaſt, dat ſy daerom vry de gantſche Oorloghs macht ſouden wagen; niet ſonder bedreyginghe van de gewoonlijcke ſtraffe, indien ſy de ſaeck tot geen goet eynde brachten. Sy dan vervaerdigen weer een nieuwe en verſchrickelijcke Batterye, en daer op een anderen algemeenen aenval; het welcke uyt de bewegingen van den vyandt, en het aenbrengen van eenige overgelopene Renegaeden, den Groot Meeſter bekent geworden zijnde, gingh die ſich met de ſijne over deſe gewichtige ſaeck beraeden, en overleggen wat men in ſulck een ooghſchijnelijck gevaer, tot hun

Nieuwe ſtormen o Santermo, en dood van *Dragut*.

hun gemeene verseeckeringh aen te vangen had; of men de Sterckte ten uyterste beschermen, of de selve (om dat goede volck dat daer op was te spaeren, en elders te gebruycken, en daer mede het overige te beschermen) verlaeten sou. Hier op wierd beslooten, dat men dry, wel verstaende Capiteynen, naer de Sterckte sou senden, om de staet en gelegentheyt van de selve, en wat men van het beschermen daer van, te hoopen sou hebben, te onderstaen.

Dese gingen dan heen; en hoewel sy van verscheyden oordeel waeren, soo wierd evenwel, nae de moedigheyt der beweerders, die aen namen de selve te verdedigen, of ten minsten tot hunnen laetsten droppel bloedts voor te staen, en de overwinninge daer van den vyant dier genoegh te doen staen, het uyterste af te wachten beslooten, waer over hen eenige goede Krijghslieden en Ridders, tot onderstant, wierden toegesonden.

Op St. Peters avont dan, hebbende de Turcken voor dagh alle mooghlijcke toebereydinge te water en te lande ghemaeckt, begosten sy weder schrickelijck met hun geschut daer op te donderen, en daer op met een ongemeen geweld, van alle kanten, dese vernielde Sterckte te bespringen, wanneer in den aenvang de Balivo van Negroponte, als mede de Commendoor Monserat, en een ander Ridder, met een en de selve Kanon koegel ghevelt wierden; en de andere verweerders (hoewel sy eenige uren lang al deden wat mooghlijck was, en eenige bergen van Turcksche dooden hadden ghemaeckt, konnende niet langer het overmatigh geweldt der vyanden, die alle oogenblicken met versch volck gestijst wierden, wederstaen, gedwongen wierden, zijnde door hun groot verlies niet boven de hondert en dartigh Ridders in het getal, in een bystaende Kerck te wijcken, en sich ten laetsten aen den overwinnenden vyandt over te geven, door de welcke sy alle, uytgenomen dry, namentlijck Peter Guadagno, Bartolomeus Carducci, en Franciscus Lansreducci, die het ontquamen, ter nedergemaeckt wierden. Voor de rest bleven daer duysent en dry hondert soldaeten, en meer als hondert en dartigh Ridders, waerlijck een groot verlies, alsooder weynigh meer als noch soo veel, voor den Groot Meester, om de andere Sterckten te verdedighen, over bleven. De schaede die de Turcken leden, was oock seer aenmerckelijck, zijnde hun getal soodaenigh vermindert, dat acht duysent mannen, daer na tot onderstant komende, genoegh waren om hen te doen verhuysen.

Santermo van de Turcken gewonnen.

Ondertusschen Giovan Andrea Doria, een Jonghman van een edele moed en yver, om door braeve daden, sich doorluchtigh te maecken, deed groote moeyte by den Onder-Koninck van Sicilia, dat hem mocht toegelaeten worden, alleen met tien Galeyen wel voorsien, naer Malta te vaeren, om onderstand daer in te brengen; maer sulcks wierdt hen niet toeghelaeten; andere Hoofden, als Ascanio della Cornea, Pompeo Colonno en andere, hielden oock daer toe aen, maer te vergeefs, alsoo men van meningh was, niet alleen Malta te ontsetten, maer oock de vordere schade, die de Christenheyt mocht overkomen, te verhinderen.

De Groot Meester schreef dien selven nacht aen den Commendoor Peter Meschita, leggende in de Stadt Malta, hem eenige Ridders toe te senden, om de overige plaetsen te beter te beschermen, gevende hem met eenen last, tot Sicilia en Roma kondschap van alles te geven, roepende ten minsten hun eygen Ridders te huys, om hun eygen besittinge, soo wredelijck van de vyanden bestreden, te beschermen. Hy gaf oock den Onder-Koninck van Sicilie te kennen, wat geduerighe diensten, dese Ridderschap,

ſchap, de gemeene Chriſtenheyt van tijdt tot tijdt hadt toeghebracht; en de ſchade die door hun verlies, ſoo de Catholijcke Koninck in het byſonder, als de Chriſtenen in het gemeen, ſouden hebben te lijden.

Dit wiert door Meſchita aldus uytgevoert, die ſchrijvende aen den Ridder Coronello tot Meſſina, den ſelven bewoogh met de andere Ridders aldaer zijnde, een beſluyt te maecken van met de eerſte goede wint te vertrecken, verſoeckende alleen van den Onder-Koninck vier duyſent ſoldaten, met ſcheepen om die over te voeren, dat hen niet toegeſtaen wierd, maer wel een Galeye tot byſtant van de twee, die de Ridderſchap toebehoorden. Op de welcke ſy dry hondert ſoldaten van den Paus, met Pompeo Colonna, en eenighe edele Aventuriers ſouden overvoeren, met beloſte, dat men de geheele Zeemacht ondertuſſchen in ordere ſtellen ſou, gelijck de Spaenſche Galeyen van dagh tot dagh verwacht wierden.

De Catholijcke Koninck oock hoorende het verlies van Santermo, ſandt terſtond boden aen ſijn Bedienaers, en voornamentlijck den Onder-Koninck van Sicilia, met laſt, dat ſy ſich hadden te haeſten het onderſtandt by een te brengen, en hoewel met ghevaer, tot hulp van Malta over te ſteecken. Terwijl wierden de boven ghenoemde dry Galeyen klaer gemaeckt, op de welcke, behalven de Ridders, twee Vaenen Spaenſch voetvolck, en de dry hondert mannen van den Paus onder Colonna, en de vrywillige te ſcheep gingen, ſteeckende op den ſevenden van July in Zee; maer komende omtrent Malta, en het teghen teecken van den Groot Meeſter niet vernemende, wierden gedwongen weder naer Sicilia te rugge te keeren.

Onderſtandt te vergeefs enghevend.

De Baſſa onderdies hebbende Santermo bemachtight, ſocht, hoewel te vergeefs, met den Groot Meeſter van verdragh te handelen, zijnde deſe van beſluyt aldaer eerder alle op het bedde van eere te ſterven, of ſich al ſtrijdende te bevrijden, waer over de Turck ghedwongen wierdt ſich weder tot geweld te keeren, niet tegenſtaende de duyſenden, die in het veroveren van Santermo en elders gebleven waren, en een quaede buyckloop die onder ſijn volck ſeer begoſt aen te gaen. Pialy oock hebbende verſtaen dat het onderſtandt der Chriſtenen in ordere was, om Malta te ontſetten, beſtelde tachtentigh van ſijn kloeckſte Galeyen om de ſelve te ontmoeten, zijnde evenwel eenige, onder de ſelve ſlecht genoegh in ordere, en hun Leger daer door ſoodaenigh verſwackt, dat het ſonderlingh niet koſt te wege brengen. Maer dewijl geen Chriſten vloot voor den dagh quam, keerde hy weder tot verſterckingh van het heyr; daer men nu voornam Sant Anguelo en de Sterckte S^r. Michiel mede geweldigh aen te taſten; tegen de welcke verſcheyde Batteryen met omtrent tſeſtigh ſtucken geſchuts, geſtelt wierden, laetende nacht noch dagh af, de plaetſen daer mede te beſchieten; beſpringende oock nu den eenen dan den andere.

By hen was nu oock de Koninck van Algiers met ſeven en twintig Scheepen, en twee duyſent Krijghslieden tot hun byſtand gekomen, des beſtonden ſy, dry dagen daer aen, San Michiel weder met alle macht aen te taſten, doende de Koninck van Algiers veel kleyn vaertuygh van Marza Muſetto, over landt by brengen, om met de ſelve, volck aen de voet van de Sterckt te brengen; maer dit ondernemen, wierdt door een beſchutſel van balcken en keetenen ghemaeckt, verhindert.

De Koninck van Algiers komt de Turcken te hulp.

De plaets wierdt evenwel met groote hartneckigheyt beſtormt, en de Turcken met verlies afgeweſen, hoewel binnen de Sterckte de Ridderen Don Frederico

Beſtormen van St. Michiel.

derico de Toledo, natuerlijck Soon van Garzias de Toledo, Onder-Koninck van Sicilie, Franciſcus en Johan San-Oghera, de Commendeur Medina, al Spaenſche Heeren, en Gordé, Fransman, dapperlijck het leven lieten.

Op die tijdt quam oock de Capiteyn Salazar van den Onder-Koninck Garzias, om de ſtaet van den vyandt af te ſien, geſonden, op Malta, zijnde niet ſonder groot ghevaer met een kleyn Barcksken overgekomen; hy onderkende het Leger der Turcken te ſamen met eenen Peter di Paz, zijnde beyde als Turcken gekleed, en goede kenniſſe van de tael hebbende. Sy, alles doorſien zijnde, begaeven ſich weder te rugge, brengende bericht dat de Turcken niet boven de veertien duyſent mannen ſterck, en een groot deel daer van noch ſieckelijck waren, weshalven de Toledo tot onderſtand van de plaets te gaen, beſloot, het welcke evenwel niet voor den Maent van September geſchiede.

Tweeden ſtorm.

Ondertuſſchen deden de Turcken verſcheydene aenvallen, als op den 20. van July, daer Pariſotto en de Ridder Agliera, willende met eenighe braeve mannen, een brugge van de Turcken, dieſe voor Sant Michiel overghebracht hadden, verbranden, het leven lieten, welcke brugge daer nae op den eerſten van Auguſtus, in ſpijt der vyanden, evenwel vernielt wierdt.

Darde ſtorm.

Twee daegen daer aen, dedenſe den darden aenval, in de welcke Carlo Ruffo en Bareſe, en des anderen daeghs de Ridder Calderon, door een Muſquet koegel gedoot wierden; willende deſe laetſte de Battery, dieſe tegen de wijck maeckten, verſpieden; wanneer de vyanden hun vierden ſtorm aen brachten, en weder als voor heen met groot verlies afgeſlaegen wierden.

Vijfde en ſesden ſtorm.

Op den negenden, tienden en elfden van Auguſtus, vielen ſy weder op het Caſteel en de Wijck aen, maer met het ſelfde ghevolgh, en kleyn verlies van de Ridders, als alleen van Robles, die met een Muſquet koegel in het hooft gheſchooten wiert.

Seven, acht, negen, en tiende ſtorm.

Alſoo vervolghden ſy vier dagen naer malkander, met ſtorm op ſtorm te loopen, maer met de ſelfde vrucht, als datter binnen de Veſtinge van de Borgo of Wijck, dry Vaenen Turcken in braecken, tegen de welcke de Groot Meeſter ſelver in Perſoon, met eenighe braeve Ridders ſich vertoonde, die niet alleen de vyanden daer weder uyt dreven, maer oock het meeſte gedeelte der ſelver den beck braecken, ſoo datmen met recht mach ſeggen, dat de dappere moet van den Groot Meeſter, ghenoeghſaem de behoudenis van die plaets was, naedemael de andere, naer het voorbeelt van dien braeven ouden Man, verwonderlijcke dingen uyt voerden; en in der daet vrouwen, kinderen en al was in de weer, helpende een ieder naer ſijn uyterſte vermogen, daer hy helpen konde. Deſe laetſte aenval, gelijck ſy het uyterſte en meeſte gevaer mede bracht, was oock met het grootſte verlies verſelt; dewijler dien dagh meer als twee hondert Chriſtenen, en onder die de Ridder San Romano, Sergeant Majoor, bleven, gelijck aen de zijde der vyanden, het verlies oock ſeer groot was.

Ridderlijcke dapperheyt.

Elf en twaelfde ſtorm.

Op den 26. deden ſy weder een algemeenen aenval op de Borgo en Sant Michiel, ſonder eenigh voordeel, zijnde als vooren met verlies afgeſlaegen; en den volgenden dagh ſpeelde het geſchut uyt de Borgo ſoo wel, dat het den vyand uyt de grachten dreef. Maer op den dartighſten van Auguſtus was Muſtapha in perſoon daer by, doende een algemeenen aenval weder op Sant Michiel, en hervattende dien verſcheyden reyſen achter een, ſoo dat het ghevecht ſeven ueren aen malkander duerde, met de grootſte moedigheyt der Ridderen van de wereldt, welcke de Turcken weder

met

met groot verlies afdreven, die voortaen geen moedt hadden weer nieuwe ſtormen te loopen, maer hielden ſich by het naerderen en approcheeren, poogende hier en daer met mijnen te wercken, maer die geduerighlijck meeſt door die van binnen ontmoet wierden; ſoo dat de Baſſa ſelver nu begoſt te waggelen en aen de overwinningh te twijfelen; te meer, dewijl de aenkomende Herfſt hem met haer veranderlijckheyt quam dreygen, en een beſluyt dede nemen de Stadt Malta in te nemen, om daer door, het gaen en komen der boden te verhinderen; maer oock had dat door het kleyn getal van ſijn volck geen voortgangh, invoegen het nu op een aftocht ſcheen te ſullen uytkomen.

Garzia de Toledo ondertuſſchen, hebbende die macht die hy dat Jaer konde verhoopen, by een gebracht, en uytdruckelijcke laſt van den Koninck tot ſijn vertreck ontfangen, begaf ſich met een macht van twee en tſeventigh Galeyen, met tien duyſent voetknechten, en veel Edeldom, onder de welcke twee hondert Ridders van St. Jan, en veertig van St. Steven waren, voorſien, begaf ſich met de ſelve naer Syracuſa, van waer Johan Andrea Doria met een Galey naer Malta geſonden wierd, om naer den ſtand van ſaecken te vernemen. En hoewel hun vertreck van Meſſina op den twintighſten van Auguſtus voorviel, quam evenwel, door verſcheyden voorvallen, de vloot niet voor den ſevenden van September omtrent Malta, hebbende onderwegen een Schip van de Turcken, dat met voorraedt naer het Leger wilde, genomen. Aen de kant van Gozo wierden dan des morgens, met goede ordere vijf duyſent en vijf hondert Spangiaerden, onder den Marſchalck del Sandé, nu van ſijn gevangenis verloſt, en twee duyſent vijf hondert Italiaenen, onder den Marſchalck Generael Aſcanio della Corgna, en meer als dry hondert ſoo Ridders als vrywillighe, in dit geval van Chiappin Vitelli beſtiert, aen land geſet.

Chriſten Vloot tot ontſet van Malta.

Haer aenkomſt.

Deſe in dry Eſquadronnen verdeelt, hebbende de Italiaenen in het midden, trocken alſoo in goede ordere naer de Stadt Malta, hebbende Garzia de Toledo, die mede aen land gekomen was, hen de ordere gegeven, die in dien gevalle nodigh was, naer het welcke hy ſich weder te ſcheep begaf, en ſich in een ſchoon gelaet, aen het Eylandt vertoonde, en met verſcheyde eerſchooten gegroet hebbende, en gegroet zijnde, ſijn loop weder nae Sicilia nam, om daer meer voetvolck in te nemen, en met het ſelve de Turckſche vloot aen te taſten.

Het volck, tot onderſtant der belegerde ghekomen zijnde, quam in de Stadt; en de Turcken de tijdingh van hunne aenkomſt, ſoo als ſy dien dagh den laetſten ſtorm meenden te loopen, verſtaen hebbende, begoſten aenſtonts hun bagagie en geſchut in te ſcheepen, brengende daer dien en den volgenden dagh mede deur, alſoo het geſchut ſwaer en veel was, daerſe evenwel noch een van moſten laten ſitten, dat hen die van de Borgo in een braeve uytval benamen.

Hebbende dan de Baſſa Muſtapha alles op de Galeyen gebracht, en ſijn wercken gheſlecht, wilde hy evenwel voor ſijn vertreck, de dapperheyt van dit nieuwe ſecours eens beproeven, waer over op den elfden van September, tien of twaelf duyſent van de ſijne naer de Chriſtenen aen tooghen, die van de Stadt naer de Sterckten aen trocken, maer het vertoonen en vluchten der Turcken was een en de ſelve ſtond, ſoodanigh dat men niet kon bekennen wat eerſt of laetſt was, laetende ſy aen de Spaenſche voortocht ſoo veel tijds niet, dat ſich ſtellen konde, en loopende een ieder met ſulck een jacht naer de Galeyen, datſe malkander om verre ſtie-

ten, daer noch wel duyſent Turcken gedoot en veel gevangen wierden.

Malta ontſet.

Sy dan weder ingeſcheept, en noch dien dagh aen de Cala di San Paulo verbleven zijnde, lichten des nachts daer aen hun Ancker, en naemen hun cours naer de Levant, niet weynigh bedroeft ghelijckmen bedencken kan, over het verlies van ſoo veel volcks, en ſoo ſlechten uytſlagh van ſulck een wel verhoopte onderneminghe. Men wil dat het getal van hunne dooden, over de twintigh duyſent is geweeſt; hoewel de Malteſen oock ſulck een verlies en ſchaede hebben geleden, dat ſy ſelfs met de hulp van den Koninck van Spangien, en van den Paus, evenwel noch in veel Jaeren die niet hebben konnen overkomen, zijnde de Sterckten by nae gheheel verwoeſt, als die meer als tſeventigh duyſent Canon ſchooten, behalven de Mijnen, hebben uytgeſtaen. Het getal der geblevene Ridders komt tot dry hondert en dartien, zijnde genoegſaem de bloem van Europa.

Verlies der Turcken en Malteſen.

Garzia hebbende nieu volck in Sicilie ingenomen, keerde weder naer Malta, maer hebbende het vertreck der vyanden verſtaen, danckte de Italianen af, nam de Spangiaerts in, en begaf ſich ſoo om Pialy naer te volgen, maer deſe gheraeckte gemackelijck tot Conſtantinopolen, daer hy met de onbeſchaedighde Galeyen, by daegh als zegenpraelende in quam, daer het volck ſich mede als elders lichtelijck laet bedriegen. Maer Solyman had beter gevoelen daer van, die willende ſijn wraeck daer over nemen, beval tegen het voorjaer, ſoo te waeter als te landt, een groote macht te vervaerdigen. Dit hadt hy ondertuſſchen wegh.

'tLEE-

H. P. de Kruyge inv. et f.

'tLEEVEN en DADEN

VAN

DON JAN d'AUSTRIA.

INHOUD.

G*Eboorte van* Don Jan. *Sijn opvoedinge. Gevaer van het kind door vyer. Sijn jonge zeden. Doodt van den Keyser sijn Vader. Die sijn geboorte aen Philippus ontdeckt. Van wie hy erkent wort. Sijn komst aen het Hof. Sijn Aerdt. En gedaente. Sijn neygingen. Sijn vertreck uyt het Hof. En wederkomst. Hy voert den Oorlogh tegen de Mooren. Wordt Veld-heer van het Verbondt. Sijn aenkomst tot Genua. Tot Napels. Tot Messina. Aenspraeck van* Don Jan, *en verklaring van sijn Oorloghs macht. Geschillen over den optocht. Aftocht der Turcken. Twist onder de Christen Hoofden. Besluyt tot den strijd. Ordere van den aentocht. Aentocht der Christen vloot. Haer aenkomst tot Corfu. Bericht van den staet der Turcken. Naeder bericht van de Turckse vloot. De Requesens ontraedt den strijdt sonder voordeel. Tegenwerpingh van Colonna. Geschil tusschen* Don Jan *en Sebastiaen Veniero. Vordere aentocht der Christen vloot. Verlies van Cyprus. Aennaerderen van beyde de vlooten. Golfo di Lepanto beschreven. Het ontdecken van den vyand. Ordere der Christen vloot. Ordinantie van de Turcksche vloot.* Don Jan *doorsiet de vloot. Aenvangh van den strijd. Hevigh gevecht en braeve mannen gebleven. Vlucht van Partau. Bysonderheden der strijd. Dap-*

perheyt van den Prins van Parma. De Generael Ali dood geschooten. Dood van Contareno. Overwinningh der Christenen. Vlucht der Turcken. Doodt van Augustijn Barbarigo. Dapper ontkomen van Uluccialy. Dapperheyt van Uluccialy. Benaude staet van de Galeye van Malta. Andere schaede der Christenen. Wonderlijck ontkomen van twee Edellieden. Vlucht van Uluccialy. 't Getal der ontvluchte Scheepen. Onthael van Uluccialy tot Constantinopolen. Ongeval naer de overwinninge. Handel van Don Jan *naer de overwinninge. Buyt in het gevecht gewonnen. Haer verdeelingh. Getal der dooden. Groote blijdtschap over de overwinningh De dagh van de overwinningh tot een vyerdagh gemaeckt. Vorder verhael van de Christen vloot. Vertreck van de vloot. Doria tot Messina ingehaelt. Colonna komt zegenpralende binnen Rome. Veniero bemachtigt Margariti. Nieuw besluyt van den Koninck van Spangien. Verhinderingen van een nieuwen uyttocht. Paus Pius de V. sterft. Nieuwe uyttocht der Christenen. Ondernemingh van de Turcksche Zeemacht. Konsten van Uluccialy om het strijden te ontgaen. Naerder besluyt van den Koninck van Spangien Van de Generalen des Verbonds veracht. De Turcken worden te vergeefs tot vechten gelockt. De Christen vloot vertreckt naer Corfu. Vrede tusschen de Turck en den Staet van Venetie. Besluyt des Konincks van Spangien om Tunis aen te tasten. Vertreck van* Don Jan *naer Tunis. Schrick der Turcken en Mooren. Tunis en Biserta gewonnen. Wreetheyt van Amida tegen sijn Vader Muly-Assen. Die met sijn kinders Christen wordt.* Don Jan *versterckt Tunis. Keert weder naer Messina en Napels. Misnoegen des Konincks over het stercken van Tunis.* Don Jan *tot bestierder der Nederlanden gestelt. Sijn reyse naer Nederland. En handel aldaer. Dood van* Don Jan. *De oorsaeck daer van. Sijn Character en beschrijving. Sijn laetste versoeck aen den Koninck. Kinderen van* Don Jan. *Valsche Moeder van* Don Jan. *Broeder van* Don Jan. *De laetste bestellingh van sijn lichaem. Vreemden handel met het lichaem van* Don Jan.

Don

On *Jan d'Austria*, of *van Oostenrijck*, is tot Regensburg op St. Matthias dag, zijnde den 24. van February in het Jaer 1545, zijnde de selfde tijdt des Jaers, op de welcke sijn groote en doorluchtige Vader Keyser Carel de Vijfde, ter werelt gekomen is, gebooren. Sijn Moeder was als men meent, Barbara van Plomberge, een Juffer soo uytsteekende in schoonheyt, als Edel van stam, die tot den Keyser ingebracht, om sijn swaermoedigen geest, door gesangh of snarenspel te verlichten, desen Soon by hem ontfangen heeft, zijnde de Keyser toen Weduwenaer van sijn Huysvrouw Isabella, die hy seven jaeren te vooren verlooren hadt, want men wil seeckerlijck dat de Keyser staende sijn Houwelijck, sich met niemant hebbe te buyten gegaen.

Geboorte van *Don Jan.*

De selve oock niet willende datter iets in die Stadt van dese sijne geboorte sou vernomen worden, heeft het kind, noch geen Jaer oudt zijnde, van den moeder afgenomen, en Louis Quisciada, sijn Hof-meester, die hy boven allen trouw en gheheym bewaersaem erkende, om in Spangien te brenghen, overgegeven; op dat het van sijn vrouw Magdalena Ulloa, een vrouwe van seer eersaeme zeden, soude opgevoed worden; onder bevel sich te wachten, dat iemant kennisse mocht krijgen, wie de Vader van het kind was, het welcke getrouwelijck naerghekomen is. Hy dan desen Jongen Prins naer Villa Garsia, een Stadt van sijn gebied, gebracht hebbende, heeft den selven sijn vrouw, als het kind van een sijn bysonder vriendt, daer hy seer aen verbonden was, ten hooghsten aenbevoolen, het welcke hy evenwel haer soodanig niet konde vroed maecken, dat hy haer het gevoelen konde benemen, dat dit kind, van haer eygen man geteelt, en haer aldus, onder een anders naem, te huys gebracht was; zijnde evenwel, volgens haer deughtsamen aerdt, soo verre van het selve te haeten, dat sy het met des te grooter sorge opgequeeckt heeft; daer na evenwel noch ander en grooter vermoeden van het kind krijgende, als sy sagh met wat een bekommerde, en meer als vaderlijcke sorge, haer man, omtrent het selve aengedaen was.

Sijn opvoedinge.

Het gebeurde by geval dat een gedeelte van hun huys, daer Magdalena met het jonge kindt sliepen, by nacht in den brandt geraeckte; de vlamme was selfs nu al omtrent het bedde doorgebroocken, wanneer Louis, die daer beneven sliep, uyt sijn slaep ontspringt, die siende het gevaer, naeckt ten bedden uytvlieght, het kindt als midden uyt den brand wegh neemt, elders heen brengt, en daer op weder komt, om sijn vrouw uyt het gevaer te verlossen, niet sonder groote verwonderingh van haer, die niet twijfelende, meer als sijn oogen van haer man bemindt te zijn, zedert iets groots van des kindts Vader begost te vermoeden. Diergelijcke gevaer heeft *Don Jan*, eenighe jaeren daer nae tot Madrid noch eens uytgestaen, zijnde blijckelijck daer uyt dat hem Godt tot iets anders bewaert had.

Gevaer van het kind voor vyer.

Waerlijck wanneer hy nu grooter geworden was, mocht men uyt sijn deftige beleeftheyt, gelaet en gang, iets meerders, als gemeene hoedanigheden bespeuren; onder kinderen van sijn jaren, droeg hy sich soo, dat hy altoos de meeste onder hen was, niet anders, als men schrijft dat Cyrus onder de Harders geweest is, in het worstelen, loopen, werpen van staecken, of andere landt oeffening, wilde hy altoos overwinnaer zijn, of bleef uyt het spel, en derhalven oeffende hy het paerdenrijden alderliefst, om dat hy wel wist dat hy hen allen daer in overtrof.

Sijn jonge zeden.

Het was des morgens sijn eerste werk,

te paerde te ſtijgen, en een troep Jongers te leyden, lancien voorts tot aen het handvatſel af te loopen, of den ringh te ſteecken. In al welcke oeffeningen hy altoos de toejuychingh als overwinnaer ontfangen heeft, huerende ſy onderlinge meeſters, die hen daer inne bequaem maeckten, alles tot ſeer groot genoegen van Quiſciada (die een recht Oorloghs man zijnde) niet anders, als ſich hier in ten hooghſten verheugen, en den groeijenden aerdt, van ſijn grooten Vader, met luſt aenmercken konde, tot dat hy van den Keyſer ſelver vermaent wierd, ſijn ſoon door ſachter konſten en wetenſchappen, een liefde tot den geeſtelijcken ſtaet in te boeſemen; maer gelijck de eerſte Jeught, ſeer node haer eerſte aengenomene behaeghlijckheden aflegt, volgens het bekende Veers:

Quo ſemel eſt imbuta recens ſervabit
odorem teſta diu.

De geur, waer mede een vat in d'aenvangh is doortogen,
Blijft langh haer by, al eer die gantſchlijck is vervlogen.

Seer ſwaerlijck konde deſe Vorſtelijcke Jongelinck deſe ghewoone vermaeckelijckheden, daer hy ſoodanigen luſt in ſchepte, en die ſijn natuer ſoo eygen waren, verlaeten; maer korts daer aen is de Keyſer, na dat hy de beſtieringen van ſijn Rijcken, ſijn ſoon en broeder overgegeven, en de laetſte twee jaeren van ſijn leven het Klooſter leven opgeoffert had, gekomen te overlijden; maer niet ſonder, op ſijn uyterſte, ſijn Soon den Koninck van Spangien, Philippus de tweede, te openbaren, dat die *Don Jan*, die by Louis de Quiſciada opgetoogen wierdt, ſijn broeder was, willende derhalven, dat hy deſen Prins tot ſich roepen, en hem niet alleen voor ſijn broeder, maer oock voor ſijn ſoon houden ſou.

Dood van den Keyſer.

Die ſijn geboorte aen Philippus ontdeckt.

Maer Philippus heeft noch twee jaren naer ſijns Vaders doodt daer mede ghetoeft, tot dat ſijn ſoon Carel, mede wat grooter ſou geworden zijn. Als toen ſullende ſich ſijn broeder doen verkennen, is hy van Valledolid, naer het Klooſter de Spina, met een groot gevolgh van Adel, als om te jaegen uytgetoogen, op welcke plaets hy Louis de Quiſciada, gelaſt had, van Villa Garſia hem te komen vinden. Louis ter Jacht toegeruſt zijnde, is ſelf op een heerlijck toeghemaeckt paert gheklommen, leydende *Don Jan*, op een gemeen paert, achter ſich, onder den gemeenen hoop der Jagers. Wanneer ſy nu tot aen den bergh dieſe Toroſo noemen, gekomen waren, omtrent welcke plaets de Koninck met jaegen beſigh was, is hy ſchierlijck van ſijn paert geſprongen, gevende *Don Johan* het teecken om het ſelfde te doen; die daer in gehoorſamende, valt Don Louis voor hem op ſijn eene knie met deſe woorden: *Uwe Hoogheyt geve my ſijn handt te kuſſen, wat nieuwigheyt in deſe mijne eerbiedigheyt ſteeckt, ſult ghy terſtont uyt den Koninck, die u ontboden heeft, konnen verſtaen; klimt nu op dat paert, dat voor u bereydt is.*

De Jongelinck bleef op deſe woorden met de meeſte verwonderingh van de werelt, als opgetoogen, evenwel reyckte hy ſijn handt, en klom op het paert, niet ſonder de aldergrootſte verbaeſtheyt der gener die tegenwoordigh waren; niet konnende bedencken wat in deſe wonderlijcke veranderingh ſtack, en wat uytgangh deſe ſaeck nemen ſou.

Ondertuſſchen komt de Koninck met ſijn Edelen en Jagers in het geſicht, waer op *Don Jan*, naer het voorbeeld van Don Louis, terſtont van het paert afgeſteegen, en met een ſeer betaemelijck gelaet, den Koninck te voet gevallen is.

Van wie hy erkent wordt.

De Koninck hem met de handt opheffende, vraeghde hem vriendelijck, of

of hy wel wist wie sijn Vader waer; waer op hy twijfelachtigh staende, en seggende dat het scheen dat hy dese, die hy voor sijn Vader tot noch toe gehouden hadt, nu hadt verloren, seyde de Koninck: *Hebt moed Jongelinck, ghy zijt een seer Edel Mans Soon, de Keyser Carel de vijfde, die in den Hemel is, is onser beyder Vader.* Na welcke woorden hy hem seer broederlijck omhelst, en weder op te sitten bevoolen heeft, gevende hem aenstonts een gevolgh, gelijck het een Soon, van Carel de vijfde, betaemen mocht: waer op terstont een vreughdig geroep, door al de Jaegers en Heeren, den Koninck, met sijnen broeder, alle geluck en heyl toewenschende, ontstont. De Koninck selve was oock daer na menighmael gehoort te seggen, dat hy noyt beter vanghst van de Jacht als toen, te huys gebracht had.

Sijn komst aen het Hof.

Johan van Oostenrijck aldus bekent zijnde, nam sijn aenvangh in het Hof opgetoogen te worden, beneffens den Prins van Spangien Carel, en Alexander de Farnese, Prins van Parma, Neve van den Koninck, die niet lange te vooren van sijn Ouders Octavio Farnese, en Margareta, des Konincks Suster, aen sijn Oom den Koninck overgegeven, en naer het Spaensche Hof uyt Italie gekomen was. Dese Vorstelijcke Jongelingen, waren by na van gelijcke jaren, en geen van allen boven de veertien, maer niet soo gelijck van aerd en aensien. Carolus, behalven hayr en verwe, was over sijn gheheel lichaem gebreeckigh, hebbende den eenen schouder verhevender als den ander, en het eene been langher als het ander, maer het grootste gebreck was in sijn wilden en hardneckigen aerd. Alexander had een seer driftigen en strijdhaftige neyginge, maer beleeft en dienstbaer, en tot alle schickelijcke welvoegentheyt, soo door sijn soete zeden als welgemaecktheyt, seer bequaem; maer *Don Johan*, gingh hen beyden en in maeckfel van lichaem, en soetheyt van zeden verre te boven: sijn aengesicht was niet alleen schoon, maer oock aenminnelijck, sijn hayr geelachtigh, sijn oogen blinckende en snel, en al sijn leden seer wel gemaeckt en te saemen gevoeght; sijn zeden en manieren, brachten dese soo wel gheschickte leden soo veel vercieringh toe, als sy daer van ontfingen, het munte in hem uyt een ongemeene beleeftheyt, kloecksinnigheyt, vroomheyt, en gelijck als in een Nieuwlingh ten Hoof, een omsichtige schaemachtige eerbiedigheyt; welcke voorrechten, van gelaet en deughden, in vergelijckinge van den Prins Carel, hem eerst liefde, maer daer na afgunst, als die den Prins in sijn eygen huys sijn licht betimmerde, verweckten.

Sijn aerdt.

En gedaente.

De Koninck Philippus vandt sich al een weynigh geraeckt, door de afkeer die *Don Jan* van de Geestelijcken staet had, tot de welcke, hoewel een weynig te laet, men hem, naer sijns Vaders voorschrift, wel gaerne sou bewogen hebben, welck ongenoegen, door sijn schierlijck vertreck uyt het Hof, niet weynig vermeerdert wierd, wanneer hy, aengesteecken door dapperen yver, om den Malteeschen oorlogh by te woonen, sonder verlof van den Koninck te versoecken, om dat hy de selve niet verhoopte te verkrijgen, soo spoedigh als hem mooglijck was, met een troep van Edellieden, naer Barcellona, nu achtien Jaeren oudt zijnde, sich begeven heeft, voegende by dese lichtvaerdigheyt noch een halsterrigheyt, als die Louis Quisciada, die hem uyt bevel van den Koninck nae gevolght was, niet wilde gehoorsaemen; maer soo als hy nu gereed stondt, om te scheep te gaen, brieven van den Koninck, in de welcke hem de selve, onder bedreyginge, belaste weder te keeren, ontfangende, is hy veel vaerdiger als men konde verwachten,

Sijn neygingen.

Sijn vertreck uyt het Hof.

En wederkomst.

Fam: Strada.

weder tot Valledolit ghekomen, door welcke ſijne volvaerdigheyt, hy des Koninck gramſchap niet weynigh verſaft, en daer na t'eenemael uytgewiſcht heeft, als hy de nieuwe en ongehoorde aenſlagen van den Prins Carel, den Koninck ſijn Vader aldereerſt openbaerde.

Hy voert den oorlog tegen de Mooren.

Hier op Veld-Overſte over den oorlogh tegen de Mooren van Grenade gemaeckt zijnde, heeft dien ſoo moeyelijcken als langhduerigen oorlogh, ſeer geluckighlijck ten eynde gebracht; en alſoo is dit, het geen een vergeldinge van ſijn getrouwigheyt ſcheen, hem een trap tot hooger waerdigheyt geworden, alſoo hy, zijnde het groote verbondt der Chriſten Vorſten tegen den Turck geſlooten, over de geheele Scheepsmacht der Chriſtenen, op de welcke, naeſt Godt, al de hoop van de Chriſtenen ſtondt, tot Opperhooft geſtelt wierdt, en dat met ſulck een geluck, als wy hooren ſullen, nademael wy voor hebben, hem hier meerder onder de Zee- als Landt-helden aen te mercken, en dit heerlijcke werck wat breeder uyt te meeten.

Don Jan wort Veld Heer van het verbond.

Zijnde dan als geſeght is, dit groote verbondt opgerecht, heeft Don Gabriel de Cueva, Hartogh van Alburquerque, die van wegen de Kroon van Spangien, het geſagh over Milanen hadt, door Lombardyen, en de geweſten daer omtrent, uyt laſt van den Koninck ſijn Meeſter veel volcks gheworven, met meeningh de ſelve te ſcheep te doen, ſoo haeſt *Don Jan* uyt Spangien tot Genua ſou aengekomen zijn, daer hy niet
1571. voor 't eynde van de Maent Julio aengekomen is, zijnde tot Barcellona te ſcheep gegaen, en van daer met vier en veertig Galeyen, op de welcke twee Spaenſche Regimenten, het een onder Michiel Moncada, en het ander onder Lopes Figueroa, als mede Rudolph en Erneſt van Ooſtenrijck, Soonen van den Keyſer Ferdinandus (hebbende in het Hof van Spangien twee andere Soonen, Philippus Albert en Wenceſlaus gelaeten) waeren, naer, een reyſe van acht dagen, tot Genua aengelandt, zijnde Louis de Requeſens, die hem tot Stedehouder van den Koninck geſtelt was, om alle nootwendigheden te bevorderen, daer heen voor af geſonden.

Sijn aenkomſt tot Genua.

Hy nu tot Genua zijnde, heeft, om geen tijd vruchteloos te laten doorgaen, Alvaro Bacciano, Marquis de Santa Cruz, Overſte van de Napolitaenſche Galeyen, om de ſelve oorſaeck, met een Regiment Spangiaerden, om aldaer na het voeren van den Oorlogh van Granada, wat uyt te ruſten, naer Napels afgeſonden, en is op den eerſten van Auguſtus ſelve mede tſcheep gegaen, laetende Jan Andrea Doria met ſijn Galeyen en eenige Laſt-ſcheepen tot Genua, en Johan de Cardona, Overſte Generael van de Siciliaenſche Zeevloot, met acht en twintigh Galeyen in Porto de Luna, om de Duytſche troepen onder Alberic Lodron en Vinciguerra, Grave van Arcos, als mede de Italiaenſche benden, onder Sigiſmund Gonzagua, met ſich over te brengen. Op den 7. van die Maendt is hy tot Napels aengekomen, alwaer hy uyt handen van Antonio Perinotto, Cardinael van Granvella, onlanghs tot Onder-Koninck over dat Rijck geſtelt, den Scepter, hem van den Paus toegeſonden, tot teecken van het opper geſagh, ontfangen heeft.

Tot Napels.

Terſtont heeft hy Cardona van daer, naer Panorme voor af geſonden, en is daer op met een bende Italianen, onder Paulus Sfortia, naer Meſſina gevolght, laetende Bacciano met dartigh Galeyen en eenige Laſt-ſcheepen tot Napels, die hem, met de troepen, over de welcke de Graeve van Sarno ſtondt, te volgen. Als hy dan, ſonder door eenigh onweder verhindert te zijn, voorſpoediglijck tot Meſſina aengekomen, en aldaer van Colonno en Veniero, die Hooft van de

Tot Meſſina.

Pauſe-

Pauſelijcke, en deſe van de Venetiaenſche Zee-macht, met groote blijdſchap, ontfanghen was, heeft hy des anderen daeghs, naer dat hy aen landt gekomen was, den Krijghsraed vergadert, in de welcke waeren, Louis de Requeſens, Pompejus Colonna, en Auguſtijn Barbarigo. *Don Jan* alhier iets voor ſich ſelven geſproocken, en het verloop van den tijd verſchoont hebbende, vermaent en weckt hen allen op, tot het groote werck dat hen voor de hand ſtond, toonende wat macht hy met ſich voerde; namentlijck tachtentigh Galeyen, vijf en twintigh Scheepen, en op de ſelve twee en twintigh duyſent mannen, van de welcke de acht duyſent acht hondert Spangiaerden, de elf duyſent Italianen, en de overighe dry duyſent Duytſche knechten waren, beneffens een grooten toeſtel van geſchut en andere nootſaeckelijckheden, en een braven troep van den bloem des Edeldoms, die ſich ſelven, ter liefden van den Godtsdienſt, hadden overgegeven. Vorders beklaegt hy ſich, over den droeven ſtandt van de Staet van Venetie, betuygende den ſelven niet minder ſijn Koninck als haer ſelven ter harten te gaen, en klagende over eenige quade geruchten van hem geſtroyt, de welcke hy metter daed verhoopte te wederleggen, en te bewijſen, dat ſijn vertoeven geen vertraegen van den ſtrijt, maer een enckele nootwendigheyt was geweeſt.

Aenſpraek van *Don Jan* en verklaring van ſijn Oorloghs macht.

Hem hier over van Colonna danck toe geſeght zijnde, en alles tot den aentocht verveerdight zijnde, verwachte men niet anders als de Venetiaenſche Vloot, die onder Candia lagh, om ſich nae de vyanden te begeven, zijnde Alfonſo Appiano met de Galeyen van Coſmus, Hartogh van Toſcanen, te ſamen met de twaelf Pauſelijcke onder Colonna, al aengekomen.

Veniero hielt echter aen, datmen ſonder vertoeven in Zee ſou ſteecken, maer *Don Jan* verklaerde, alhoewel hy door de ſchaede der Venetianen, als welcker Eylanden door de Turcken jammerlijck verwoeſt wierden, bewooghen wiert, niet eer van Meſſina te ſullen vertrecken, voor dat de gantſche Vloot by een was, zijnde de vyanden niet alleen in getal, maer oock in alle andere dingen, ſtercker als de Chriſtenen, alſoo hy geenſints wilde toeſtaen, dat de Chriſten Vloot, in de welcke hun aller gemeene behoudenis beſtont, in ſulck een ooghſchijnelijck gevaer ſou gebracht worden. Men wil dat Aſcanio de Coruto de vinder van dit gevoelen, het welcke hy in geſchrift uytgedruckt had, ſou geweeſt zijn. Ondertuſſchen is Gillis d'Andrada, een wacker en ter Zee ervaren Man met twee ſnelle Galeyen uyt geſonden, om de geſtaltenis en onderneminghen van de Turcken te verſpieden. Wanneer nu deſe vyanden hadden vernomen, dat de Chriſtenen tot Meſſina te ſaemen vergaderden, zijn ſy aenſtonts van Cattaro naer Corfu tzeyl ghegaen, alwaer ſy vijftien daegen vertoeft hebben, niet laetende de Voorſteden van dat Eylandt, dewijl ſy op de menſchen ſelve niet konden te wege brengen, door den brandt te verwoeſten. Eyndelijck zijnde nu de helft van den maent September voorby, en de tijt van de Vloot op te leggen voor de hant, hebben de Turcken weder Corfu verlaten, en ſich naer Conſtantinopolen toe begheven, onderwegen Caphalonia verwoeſtende. Op het uytgaen van Herfſtmaent ſijnſe in den Corinthiſchen boeſem ghekomen.

Geſchillen over de optogt.

Van daer hebben ſy eenighe naer het Turckſche Hof gheſonden, om den Grooten Heer, den ſtaet van ſijn Vloot bekent te maecken, en te vernemen wat de ſelve begeerde gedaen te hebben, gelijcker oock eenige van de Turcken, om de ſtaet der Chriſtenen te verſpieden, zijn uyt geſchickt. Maer dewijl nu het

Aftocht der Turcken.

Jaer genoeghſaem ten eynden liep, en het ſich liet aen ſien, datmen van dat Jaer niet veel ſou te wege brengen, zijn de Turckſche Zeeroovers, die met tſeſtigh Scheepen, vrywilligh ſich, op hoop van buyt, by de Turcken vervoeght hadden, verſonden, alſoo men meende, deſelve voor als toen niet van noden te ſullen hebben. Pertau Baſſa ſijn volck wat ververſcht hebbende, laet Hali met hondert en twintigh Galeyen in den Ambraciaenſchen boeſem, om de Kuſt te veyligen, en is ſelfs naer Conſtantinopolen getrocken.

Ondertuſſchen de vloot, die tſeſtigh Galeyen ſterck, tot Candia, om de belegerde Stadt Famaguſta te hulp te komen, vervaerdight wierd, vernemende het overgaen van de ſelve Stadt, en ontfangende het bevel van Veniero, heeft ſich naer Meſſina begeven. De Galeyen der Venetiaenen, waren hondert en negen in het ghetal, onder de welcke ſes groote, en de andere van alle ſlagh waren; zijnde ſes, met wijn geladen, door ſchipbreuck vergaen, en dry van de Turcken genomen. Noch veertien andere, door veel tegenſpoedt gedreven, konden ſich by de Vloot niet vervoegen.

Wanneer Andrada weder ghekomen was, quam wel te pas de vloot uyt Candia aen, wanneer men weder, onder de Hoofden, van de wijſe om den oorlogh te voeren, beraedſlaeght heeft. Als nu Veniero by *Don Jan* aenhielt, dat men ſonder vertoeven, ſich behoorde op wegh te begeven, de Turcken op te ſoecken, en met de ſelve te ſlaen, ſelfs indien ſy onwilligh waren, hen daer toe te dwingen, konde *Don Jan* daer weder niet toe verſtaen, daer veel tijdts mede doorgingh, en veel twiſt uyt ontſtont. Alſoo niemant in ſulck een twijfelachheyt van ſaecken, iets ſeeckers wiſt te beraemen, en ondertuſſchen d'een den ander ſijn raedt niet konde goet vinden; eenige overwegende de grootte van het ghevaer, achten dat men ſich van den ſtrijd onthouden moſt; andere aenſiende de ſchande en ſmaet, die de Chriſtenheyt daer uyt ſtondt over te komen, wilde enckel dat men den vyand ſou aentaſten; want waer toe ſtreckte anders deſe geweldige toeſtel, van ſcheepen en voorraedt, waer toe ſoo veel oorloghs volck, uyt ſoo veel verſcheydene deelen te ſamen gehaelt, miſſchien om met gevouwen handen, het verderf der Venetiaenen, met goede oogen aen te ſien; men moſt derhalven ſtrijden, en dat met ſoo veel voordeels, dat het Chriſten volck, zijnde beter als de Turcken met borſtweringen en waepenen bedeckt, met meerder gewin op de ſelve konden los branden, en om dat voordeel niet te verlieſen, moſt men ſcherpelijck door de vloot verbieden, dat iemandt in de Scheepen der Turcken quaeme over te vallen.

Twiſt onder de Chriſten Hoofden.

Deſe dinghen wierden vaſt over en weder verhandelt, daer Alexander, Prins van Parma (want hy was mede op de vloot) gemeenlijck mede tegenwoordigh was, die, als mede ſommige andere, niet nalieten *Don Jan* tot den ſtrijd aen te manen, die eyndelijck bewogen, bevolen heeft, dat ſich een ieder tot den ſtrijd vervaerdigen ſou, blijvende evenwel veel van gevoelen, dat de vyanden het Rijck van Cyprus, en ſoo veel Steden in Dalmatia, de Turckſche Heerſchappy bygevoeght hebbende, nu met het verloopen van de tijdt, en een goed ghedeelte van de vloot verſonden hebbende, den ſtrijd geenſints ſouden willen aengaen.

Beſluyt tot den ſtrijd.

Don Jan dan, die wel wiſt, dat hem de ſorge, ſoo wel over de macht der verwanten, als over de Koninckliјcke aenbevolen was, heeft al de vlooten gaen onderſoecken, en bevandt, dat de Venetiaenſche vloot van alle dingen, behalven van Krijghsvolck voorſien was,

waer over hy de selve met vier duysent voetknechten voorsien heeft, van de welcke de acht hondert Spangiaerden, en de rest Italiaenen waren: alsoo zijn oock de Genoueesche en Savoysche Galeyen versterckt. Hy achte oock dat men de Last-scheepen niet behoorde te verwaerloosen, op de welcke hy de Duytsche knechten geleght heeft, stellende Johan Davila over de selve.

Ordere van den aentocht.

Op den aentocht heeft hy oock sijn ordere soodanigh bestelt, als of alle ueren de strijd sou aengaen, gaende in vier deelen verdeelt, soo dat dry van de selve, elck met sijn Vlaggen onderscheyden, voor aen neven malkanderen gingen, zijnde soo veel ruymte tusschen een ieder als vier Galeyen souden konnen beslaen, van welcke het rechter deel nae de zee toe, door Doria, het slincker naest aen den oever door Augustijn Barbarigo, elck van vijftigh Galeyen zijnde, en het middelste bestaende in tsestigh Galeyen, door hem selven aengevoert wierden. Alvaro Bacciano had met dartigh Galeyen de achterhoede, om over al, daer het de noot mocht komen te vereyschen, by der hand te zijn. Ses groote Venetiaensche Galeassen, wierden voor uyt twee voor ieder Esquadre gestelt, om den eersten aenstoot der vyanden te ontfangen, en als drijvende Casteelen de ordere der Turcken te doorbreecken, in welck besluyt vry een groot gewicht stack. Tien Galeyen wierden noch buyten de ordere gehouden, om op alle voorvallen te passen, zijnde Johan de Cardona last gegeven met acht uytgelesene Galeyen, onder de Hoplieden Mario Contareno, Vincent Quirino, M. Ciconia, Petro Francisco Malipiero, David Imperiale, en andere voor uyt te vaeren, om den vyandt te verspieden.

Hy is op den 14. van September in Zee gesteecken, hebbende de vrachtscheepen voor af gesonden, en komt naer een vaert van dry dagen, tot aen de uythoeck eertijdts Lacinium Promontorium, en nu Capo de Colonne genoemt, alwaer hy, ter oorsaeck van noordweste tegenwinden, genootsaeckt is gheweest, dry dagen stil te leggen, wanneer Veniero oordeelde, dat men naer Cephalenia most voort setten, om den vyand van Corfu, alwaer men had vernomen dat hy noch lagh, naer huys keerende, tot vechten te dwingen, wilde *Don Jan*, geensints teghen de windt daer heen, maer dat men het recht op Corfu, met de geheele vloot sou aensetten, welck gevoelen oock plaets gegrepen heeft.

Aentocht der Christen vloot.

Vervolgens heeft men oock Bacciano naer Otranto, en Canali naer Gallipoli gesonden, om noch eenigh krijgsvolck van daer te halen en naer Corfu te brengen; gelijck nu oock Andrada met acht Galeyen, om de vyanden te verkennen, uytgesonden wierdt. *Don Jan* selve van Capo delle Colonne weder in Zee steekende, is op den vierden dagh daer aen, naementlijck, op den 25. van Herfstmaent, tot Corfu aengekomen, hoewel niet sonder verdriet en moeyelijckheyt, alsoo men bevand dat verscheydene Galeyen te rugge waren gebleven, behalven die gene die met den Marquis de Santa Cruz naer Otranto, als geseght is, en naer Gallipoli, met Canali gevaeren waren.

Hun aenkomst tot Corfu.

Men vermiste oock de Scheepen, die met het voetvolck en andere nootwendigheden voor af gesonden waren, die verhindert door het quaet weder, niet alleen op hun tijdt tot Corfu niet aenkomen, maer oock selfs de vermaerde slag niet by woonen konden. Paulus Ursino, die sy op het inkomen van Corfu ontmoet hadden, dede hen volkomene onderrechtinge van den staet en voortganck der Turcken, als die geduerigh door de Gouverneurs van de Venetiaensche Sterckten, daer omtrent, daer bericht van kreegh.

Bericht van de ſtaet der Turcken.

Men vernam dan dat Aly naer Lepanto gezeylt was, om ſich aldaer van de Chriſten vloot niet te laten beloopen, en de ſijne te beter te voorſien, ſendende van daer naer Zelim, om ſijn ordere, omtrent het geene hy doen ſoude, te ontfangen. Hy dan voorſagh ſich van roeyers en oorloghs volck, komende tot Lepanta, wanneer de Chriſten vloot tot Corfu even aengekomen was, van waer hy Mehemet Bei, met een deel Galeyen naer Aſpropiti aſſond,om meer volck en voorraedt te vergaederen, gelijck hy met groote naerſtigheyt dede.

Deſe beweginge der Turckſche Galeyen, wierd verſcheydentlijck van Zante, aen de Chriſtenen tot Corfu bericht; ſeggende eenige, dat Uluccialy met tſeſtigh Galeyen naer Modone vertrocken was, het geene of waer of logen, de Venetiaenſche Capiteynen diende, tot een ſeecker bewijs, dat de Turckſche macht daer door nu ſoodanigh verſwackt was, dat men gants geen tijdt moſt verlieſen, om de ſelve aen te taſten, daer andere weder tegen waren, voorgevende, dat het te verre buytens tijds was,en dat men niet ſonder het hoogſte gevaer ſoo verre in Zee konde ſteecken, maer wel was het gevoelen van Marcantonio Colonna, dat men 'er in de Golfo la Valona, of Caſtelnovo ſou gaen aentaſten; doch de Venetiaenſche Hoofden ſich dapperlijck daer tegen kantende, en den voortgangh aendringende, wierdt beſlooten voort te gaen, en ſeeckerder tijdingh van de Turckſche vloot te halen, en hen te beſoecken. Op den tweeden dagh daer aen, quaemen de Galeazzen, en ſoo voorts van langer hand eenige Galeyen, die door het onweder en andere ongevallen, van het lichaem der vloot waren afgeſondert geweeſt, blijvende alleenig de Scheepen achter, die hun loop naer elders genomen hadden, en om dat ondertuſſchen noch eenige toonden, tot het ſtrijden onwilligh te zijn, en Veniero vreeſde dat de ſelve *Don Jan* weder afleyden ſouden, beſtelde hy alles dat tot den voortganck noodigh was, weghnemende dat eenighſints ſou konnen hinderen.

Daer liep oock een gerucht dat niet Uluccialy, maer Caracoſſa, met achtien Galeyen, van het overige der Turckſche Vloot, naer Valona, om biskuyt te laeden, vertrocken was, waer over de Generael Colonna en Veniero by *Don Jan* aenhielden, deſe ſchoone gelegentheyt, niet te laten voor by gaen, nademael de vyanden aldus gedeelt zijnde, hen een gewiſſe overwinningh beloofden. *Don Jan* was niet vreemt van dat beſluyt, maer wilde daer alleen meerder ſeeckerheyt van hebben, als die hem, ongewiſſe geruchten konden toebrengen. Hy beſloot dan dat Canale, met twee welgewapende Galeyen ſou uytzeylen, om daer kondſchap van te krijgen, en met bericht van de ſtand der vyandlijcke wapen macht weder te keeren. Maer terwijl Canale op ſijn vertreckt ſtond, quamen vier Galeyen, van die geene, die door tegenwinden van de andere afgedwaelt waren, onder de welcke een, la Vicentina genoemt, om dat de Grave Louis Porto Vicentiono, de ſelve op ſijn eygen koſten had toegeruſt, die de ſelve Heeren verſeeckerden, dat in de Vallona geen Turckſche Scheepen konden zijn, nademael ſy, daer dicht voor by zeylende, geen geſien of vernomen hadden. Canale dan bleef daer hy was, en het gevoelen wierd by de verſtandige beveſtight, dat ſulcks alleen een konſtige vond was van die geene, die yverden aen het gevecht te zijn.

Don Jan vertrock dan den laetſten van Herfſtmaent van Corfu, en bevand ſich des anderen daeghs by Gomenizze, een ſeer groote Haeven van Epirus, aen geene zijde de Stroom Calamo, recht tegen over Corfu. Aldaer wierdenſe van Gillis d'Andrada, die van nieuws door

Don

Nader bericht van de Turckſche vloot.

Don Jan, om de vyanden te verſpieden, afgeſonden was, bericht, dat hy tot Zante volkomene verſeeckeringh gekregen had, dat de Turckſche Zee-macht in de Golfo van Lepante, als een veyligh vertreck, gekomen was, om ſich aldaer te voorſien, en te overleggen, watſe omtrent de Chriſten vloot ſouden aenvangen, ſettende oock eenigh onnut volck en ſiecken tot Corone aen land, om dat Caracoſſa, hebbende de komſt der Chriſtenen in die Zeen verſtaen, was heen gegaen, om den Generael Aly daer bericht van te doen.

De Requeſens ontraedt den ſtrijd ſonder voordeel.

By Gomenizza wierden de Galeyen door Doria, naer het bevel der Hoofden, gemonſtert, en ondertuſſchen de groote Commendoor Louis de Requeſens, die groot geſagh by *Don Jan* had, „ ontriedt t'eenemael, de vyanden op „ eenige plaets, ſonder merckelijck voor- „ deel, aen te taſten, aengemerckt de „ groote onheylen, die de Chriſtenen „ ſouden mogen daer door overkomen, „ nademael, in ghevalle van een neder- „ laegh, Sicilie, met de Kuſten van Ca- „ labria en Puglia, ja van geheel Italie, „ in het uyterſte verderf, daer door ſou- „ den konnen worden gebracht, zijnde „ van alle hulp en byſtant berooft, en „ t'eenemael voor den vyand open; in „ voegen hy niet konde ſien wat hoop „ van veroveringh de gerechtige vreſe „ van ſulck een groot jammer ſou kon- „ nen ophaelen en bilanceren, beveſti- „ gende vorder, dat het geene hy voor „ bracht, niet ſoo ſeer diende tot het be- „ langh van den Koninck ſijn Meeſter, „ als wel tot dat van de gemeene bondt- „ verwanten, en voornamentlijck de „ Staet van Venetie, de welcke, als de „ naeſte aen de vyanden gelegen, den „ eerſten aenſtoot van de ſelve ſouden „ hebben uyt te ſtaen, en het eerſte de „ vrucht van ſulck een ghevaerlijck be- „ ſluyt te gevoelen. Men moſt het voor- „ eerſt voor een groote overwinninghe „ achten, wanneer men deſen ſoo mach- „ tigen vyandt verhinderde, eenighe „ merckelijcken voortganck te nemen, „ gelijck ſy ſouden doen, indienſe hun „ hoogmoed voor dat Jaer in den brey- „ del hielden, zijnde alreets opgeblae- „ ſen door ſoo veel overwinningen en „ ſulck een groot getal Scheepen, met „ de welcke ſy tot daer en toe ſoo veel „ leets gedaen, en ſoo veel duyſent zie- „ len, op de Venetiaenſche Kuſten tot „ ſlaeven hadden gemaeckt, waer in ſy „ nu konden verhindert worden. Hy „ voeghde daer by, dat naer het voor- „ beeldt van al de beroemſte Capitey- „ nen, ſoo oude als hedenſdaeghſche, „ de welcke men de veylighſte leerſtuc- „ ken in oorloghs ſaecken moet ontlee- „ nen, geen beſluyt wijſlijcker wierdt „ geacht in deſe, die ſich vonden van „ minder vermogen, en in gevaer van „ grooter verlies, als met den vyanden „ op te houden, alle ghelegentheyt te „ ſoecken en verwachten, om hen met „ voordeel te overvallen, maeckende „ ondertuſſchen al hun kracht en gewelt „ ydel en vruchteloos.

„ De ſtaet der ſaecken waer oock „ geenſints ghelijckmatigh, om ſich te „ lichtvaerdighlijck te waegen, en de „ Turcken op Zee aen te taſten, nade- „ mael deſe verhoopte overwinningh „ hen maer ſlechte winſt beloofde, val- „ lende het den vyant geenſints ſwaer, „ binnen korten tijdt met een nieuwe „ geweldige macht weder in Zee te ko- „ men, hoewel hy, al eens overwon- „ nen waer, gelijck het daerentegen de „ bond verwanten ſeer ondoenlijck val- „ len ſou, hun eens verſtroyde krach- „ ten, weder ſoo haeſt te herſtellen, in- „ dien Godt, om de ſonden der Chri- „ ſtenen toeliet, dat ſy door deſe onge- „ loovige geſlaegen wierden.

„ Daerom voeghde hy daer by, over- „ leght eens Doorluchtigh Heer, de on- „ waerdeerlijcke ſchaede, die de Chri- ſtenheyt,

„ ſtenheyt, met het vernielen van deſe
„ Zee-macht ſou konnen bevallen, in-
„ dien niet in iets anders, ten minſten
„ in het verlies, van ſoo veel Edele
„ Overhoofden en dappere Krijghslie-
„ den, die men ſonder ſchaemte ſou
„ mogen ſeggen, de bloem van de Chri-
„ ſtenheyt te zijn; aen welckers raedt
„ en dapperheyt, de behoudenis van het
„ beſte gedeelte van Europa hanght, en
„ gy ſult by gevolge lichtelijck ſien, dat
„ met hun val, al het beſluyt van de
„ Turckſche macht te wederſtaen, en
„ de hope van de ſelve oyt te ſullen kon-
„ nen overwinnen, te gronde vallen ſal.
„ Ick kan oock niet laten, in aenmerc-
„ kinge te geven, wat ongevallen men
„ van wind en zee, zijnde het Jaer ſoo
„ verre albereets verloopen, wanneer
„ men wilde ondernemen de vyanden
„ op te ſoecken, en eenige dagen, daer
„ in op deſe Zeen, en in deſe gevaer-
„ lijcken Herfſttijdt te beſteden, te ver-
„ wachten heeft, en of het ſelve niet
„ zy het geluck te tergen. Oneyndelijc-
„ ke voorbeelden, ſou men daer van
„ konnen by brengen, maer de geheu-
„ genis van het voorleden Jaer, is noch
„ ſo verſch, dat men geen andere behoeft
„ op te ſoecken. Hier by komt, dat,
„ zijnde ſoo verre in het vyandlijck ge-
„ biedt ingedrongen, om hen te beſtrij-
„ den, wy door eenige ſchade van hen,
„ of van des tijds ongelegentheyt, ont-
„ fangende, ons in ſulcker voegen ver-
„ ſwackt ſouden bevinden, dat het,
„ zijnde onſe haevens ſoo verre afgele-
„ gen, een ſwaere ſaeck ſou zijn, een
„ gemackelijcke toegangh tot eenighe
„ plaets van veyligheyt te erlangen, jae
„ het is buyten twijfel, of wel weyni-
„ gen ſouden ſich in ſulck een ongeval
„ konnen redderen, en in verſeeckert-
„ heyt ſtellen; zijnde alſoo een ſeecke-
„ re blijck en krachtigh bewijs, hoe
„ ſchadelijcken ſaecke het zy, een mach-
„ tigen vyandt te volgen, om hem in
„ het midden van ſijn macht te bekam-
„ pen.

„ Tegens het geſagh van den grooten
„ Commendeur, ſtelden ſich dapper-
„ lijck beyde de Venetiaenſche Genera-
„ len, Orſino, della Cornia, Santafiore
„ en Serbellon, maer boven al de Gene-
„ rael Colonna, welcke laetſte, aenge-
„ dreven door de krachtige redenen die
„ voor hem laegen, en het geſagh van
„ den Paus, wiens uytghedruckte laſt
„ was, dat men nootwendig moſt gaen,
„ om de Turckſche macht op te ſoec-
„ ken, en te beſtrijden, ſich geenſints
„ aen het gevoelen van Requeſens kon
„ gedraegen, ſeggende: *Het waere een* Tegenwerpinge van Colonna.
„ *gants nieuwe voorſtelling, ſtrijdigh met*
„ *de Capitulatien en voorwaerden van het*
„ *verbond, alwaer voornamentlijck beſtelt*
„ *was een offenſive en aenranſenden oor-*
„ *logh te voeren, en nu ſcheen het dat de*
„ *groote Commendeur, altoos ſocht op het*
„ *verweeren te ſtaen, het welcke niet an-*
„ *ders was, als de vyanden, in het gevoe-*
„ *len van der Chriſtenen ſwackheyt te be-*
„ *veſtigen, en hen des te ſtouter en moedi-*
„ *ger tegen de ſelve te maecken.*

„ *De verbondene Vorſten (ſeyde hy)*
„ *hebben in hun vereeniginge altoos hier op*
„ *gheſien, dat de hooghmoedt van deſen*
„ *vyand der Chriſtenheyt ſou mogen ver-*
„ *nedert en bedwongen worden; en hy een*
„ *levendigh ghevoelen van de macht der*
„ *Chriſtenen krijgen; en deſe macht ſal*
„ *hy noyt hebben te vreſen, indien wy al*
„ *de macht, naer onſe menſchelijcke rede-*
„ *nen overwegende, niets van de Godde-*
„ *lijcke hulpe ſchijnen te willen verwach-*
„ *ten; en echter weten wy, dat wy Chri-*
„ *ſtus krijghsknechten zijn, die voor hem*
„ *en ſijnen naem de wapenen voeren, en*
„ *onder ſijn vaendel en banniere ten ſtrij-*
„ *de gaende, niet hebben te vreſen, van*
„ *hem oyt verlaten te ſullen worden; als*
„ *wanneer wy betoonen, weynigh op hem*
„ *te vertrouwen.*

„ *Maer ick wil hier niet ſchijnen, al*
onſe

,, onse hoop, op de wonderbaere hulpe van
,, de Goddelijcke macht te bouwen, als wa-
,, re onse macht in geen vergelijckinge te
,, brengen, om desen vyand tegen te staen,
,, en oock te overwinnen, noch oock soo
,, reuckeloos zijn, als een strijdt, sonder
,, noot, met naedeel aen te willen vangen;
,, onse Oorloghs macht naer mijn ghevoe-
,, len is soo swack, noch die van de vyant
,, soo groot en geweldigh niet, dat die ons in
,, een staet van wanhoop behoeven te stel-
,, len, naedemael wy over de tw[illegible] hon-
,, dert goede Galeyen, beter toege[illegible]ls
,, die van de Turcken, indien men die g[illegible]-
,, ne die kennisse daer van hebben, gelo-
,, ven magh, onder ons hebben, die tegen
,, het ghetal van de dry hondert, van de
,, hunne, is het anders de waerheyt, dat
,, sy soo sterck zijn met dat voordeel, wel
,, op moogen; om dat sy, hebbende hunne
,, Galeyen van alle kanten by een gebracht,
,, onder de selve een groot deel kleyne Roof-
,, scheepen, hebben, bequaemer om buyt
,, te maecken, als te vechten, en noch be-
,, quaemer, om te vluchten, en verwar-
,, ringh te veroorsaecken.
,, De dapperheydt van onse Krijghslie-
,, den (daer wy genoegh van voorsien zijn)
,, beneffens hun ervarentheydt, gaet inder
,, daet die van de Turcken te boven, die
,, met duysenden menighmael onse honder-
,, den niet hebben konnen tegenstaen; om
,, te swijgen, dat sy inder daet in ghetal
,, noch evenwel niet minder zijn, waer by,
,, ick tot mijn voordeel wil gebruycken, het
,, geen ghy hebt geseght, dat wy de blom
,, van de Christenheyt by ons hebben. En
,, waer toe sou het versaemelen van soo
,, veel Scheepen en Volcks, en van soo veel
,, braeve Edellieden dan hebben te dienen,
,, waer toe het aenleggen van soo veele en
,, groote schatten, om die slechts den vyand
,, te doen naerderen, en noch niet naerde-
,, ren, maer niet alleen die, door het enc-
,, kel gerucht van onse macht, te verschric-
,, ken, en siende dat hy evenwel voor ons
,, niet vluchten wil, ons met deselve weer
,, stillekens naer onse veyligheydt te bege-
,, ven, of, indien sulcks buyten bedencken
,, is, alleenigh om te verhinderen, dat de
,, Turcken geen meerder voortganck in Cy-
,, prus maecken, of dese ellendighe Vene-
,, tiaensche Kusten en Eylanden, meer te
,, vyer en te swaert, naer hun barbarische
,, wreetheydt verwoesten? neen seecker-
,, lijck men siet al verder, grooter saecken
,, heeft men daer mede voor, soo veel ver-
,, ongelijckingen van hen ontfangen, moet
,, men wreecken, en de Christen dapper-
,, heyt weder ten toon stellen.
,, En in tegendeel, wat snoder brandt-
,, merck sou men de Christen naem konnen
,, aensetten, als naer sulck een toestel, tot
,, twee maelen toe ghemaeckt te hebben,
,, en dat binnen den tijdt van soo weynige
,, maenden, wy den vyant selve niet on-
,, der de ooghen derven komen, noch ghe-
,, naecken? en wat hoop kan ons ove-
,, righ zijn om Cyprus te verlossen? en wat
,, sal de wereldt van ons seggen? ach laet
,, ons sulcke gedachten in ons niet laeten
,, vallen, noch ons selven soo swack uyt-
,, beelden, noch oock de sterckten van onse
,, kusten, die door den Catholijcken Ko-
,, ninck en de Staet van Venetie beseeten
,, worden, soo geringh achten, dat in ge-
,, val van ongeluck, dat onse vloot mocht
,, bejegenen, de selve een roof voor de vyan-
,, den souden moeten zijn.
,, De Vorsten plegen eertijds al hun ver-
,, seeckertheyt, of in hun legers te lande,
,, of vlooten te water te stellen; maer ze-
,, dert men de wijse van de landen met Ha-
,, vens en Grens-steden, soo konstelijck ge-
,, sterckt en vast gemaeckt, te verseeckeren,
,, heeft gevonden, heeft men het verlies
,, van een slagh te water of te lande, soo
,, veel niet geacht, als dat daer een geheele
,, heerschappy aen hangen sou, want soo
,, lang de Steden het konnen uytstaen, heeft
,, de Prins die de nederlaegh heeft, tijd sijn
,, kracht en vermogen weder te herstellen.
,, Hebben wy het voorbeeldt van het
,, Koninckrijck van Cyprus niet voor de

„ *hand; het welcke, hoewel seer verre „ van de macht harer beheerders afghe- „ scheyden, en hebbende alleen twee Sterck- „ ten, en die noch niets te seer op voordeel „ gesterckt, meer als een jaer evenwel den „ vyand alreeds opgehouden heeft, en noch „ hoop van langer tegenstand geeft, indien „ men haer maer eenighen kleynen onder- „ stand kan toebrengen; en willen wy nu „ vresen dat soo veel stercke plaetsen, die „ hier en daer op dese Golfo of Zee-boesem „ leggen, en soo veel andere die op de Ku- „ sten van het Rijck van Napels en Sicilia „ gelegen zijn, soo op een stel en een sprong „ van den vyand, hoe wreed hy oock zy, „ souden konnen verslonden worden, in- „ dien (het geen Godt wil verhoeden, en „ verhoeden sal) onse Zee-macht eenigh „ ongeval over quam.*

„ *Maer indien wy, Heer Commendeur, „ sulck een merckelijck ghevaer loopen, „ ons bevindende, in een stormvaerdighe „ Zee, in het midden van den Herfst, „ waerom sal de vyand meer vry zijn van „ dat gevaer als wy? wanneer sy, naer de „ ingebeelde overwinninghe, de Middel- „ landsche of Toscaensche Zeen, in sulck „ een ongelegenen tijd wilden door loopen: „ en indien men my wil te gemoet voeren, „ dat sy met het aenkomen van de naeste „ Lenten, veroveringen van groot belang „ souden konnen doen, sal ick daer op ant- „ woorden, dat wy ondertusschen tijds ge- „ noegh hebben onse Steden en Sterckten, „ die gevaer mochten loopen, wel te voor- „ sien; van opene plaetsen, moet men in „ tijden van oorlogh geen staet maecken. „ En dese soo machtige Turcksche vloot, „ hoewel sy dit jaer van onse Galeyen by „ nae geen verhinderingh gehadt heeft, „ voor soo veel men haer te land brave te- „ genstand gedaen heeft, wat veroveringe „ van naem, heeft sy doch te wege gebragt; „ in tegendeel heeft sy soo in Candia als op „ dese Kusten, wanneer sy heeft onderstaen „ vaste Steden aen te tasten, geen kleyne „ schaede en verlies geleden.*

„ *Maer laet het genoegh zijn, tot hier „ en toe getoont te hebben, dat het gevaer, „ ingevalle van het verlies van een Zee- „ slagh soo groot noch baerblijckelijck is, „ om te komen tot de aenmerckingh van „ het belangh, en de nootwendigheyt die „ in het ondernemen van een Zee-slagh „ steecken, en vervolgens tot de seeckere „ hoop van veroveringhen, ingevalle de „ overwinninge (dat Godt wil geven) aen „ onse zijde mocht komen te verblijven. „ Het is niet mooghlijck of de ongebonden- „ heyt der Turcken in te toomen, of hen in „ eeniger manieren te temmen, soo lange „ sy meester van de zee zijn, en dat sullen „ sy zijn, soo langh onse macht hen met „ genoeghsaeme sterckte, schreumt onder „ de oogen te komen, en wat is het anders „ als voor den vyandt te vlieden, voor „ schaede beducht te zijn. Soo heeft men „ dan niet anders te doen, als de Turcksche „ macht op te soecken, en om hun opgebla- „ sentheyt te toomen, en den moed aen de „ Christenen te doen wassen, en haer, op „ vaste hoop, van door de Goddelijcke hulp „ overwinninge te sullen bekomen, aen te „ tasten, zijnde oock voorseecker dat wy „ andersints de roem en achtinge van den „ Christen naem niet konnen behouden en „ bewaeren, noch onse Heeren en Mee- „ sters voldoeninge geven, nademael wy „ wetende dat sy met soo groote onkosten, „ nu twee jaeren aen een sulck een macht „ te wege gebracht, en dat men met ghe- „ weld de vyanden sal aentasten, laeten „ verluyden hebben, en aldus met klaere „ teeckenen en bewijs van vrese, ons te „ rugge houdende, niet anders als een alge- „ meene blaem en achterdeel voor de bont- „ verwanten, daer uyt volgen kan.*

„ *Soo vereyscht dan alle reden van oor- „ logh, dat wy, of ter oorsaeck van het „ gewicht der saeke, of om schande en smaet „ te ontvlieden, den slagh met den vyand „ waegen, nademael uyt het verlies van „ de selve, dat algemeen verval, dat de „ Heer Commendeur heeft willen voor-*

wen-

„ *wenden, niet eens te verwachten ſtaet,* „ *en wy uyt die te behaelen overwinninge,* „ *veroveringen van groot belang te wachten hebben, indien wy terſtont ons van* „ *de gelegentheyt willen dienen, en de heerlijcke vruchten van deſe overwinninge* „ *willen ingaderen: want het is een ſeeckere en gewiſſe ſaeck, dat de gantſche* „ *heerſchappy der Turcken, met de aldergrootſte dwingelandy beſtiert en in toom* „ *gehouden wordt, en dat de onderdaenen* „ *van deſelve, 't zy men iets in Albania,* „ *of Morea, of Soria, jae ſelver Thracia* „ *ſou willen aenvangen, ſoo haeſt ons goet* „ *geluck, en der Turcken nederlaeg ter zee* „ *niet ſullen gehoort hebben, of ſy ſullen* „ *dencken naer nieuwigheden, en het jock* „ *van deſe ſwaere Tyranny voor de ſtille* „ *en vreedſaeme regeeringh der Chriſtenen* „ *ſoecken te verwiſſelen, ſoo haeſt ſy ter* „ *nauwer noot hun Vaendelen en ſtandaerden ſullen geſien hebben; in voegen de* „ *Turcken, bevindende hunne vyanden* „ *niet alleen van buyten, maer oock van* „ *binnen te hebben, ſich in een ſeer ſlechten ſtaet ſullen ſien, en ghenootſaeckt* „ *worden, menighten van onſe heerlijcke* „ *veroveringhen, met goede oogen aen te* „ *ſien. En dit zijn geen ydele of opgeſmockte redenen, die meer op ons verlangen* „ *en begeeren, als op de grondige waerheyt* „ *gegrondtveſt ſtaen, om dat het buyten* „ *twijffel is, of de Chriſtenen zijn in de* „ *landen, ſoo even van my daer genoemt,* „ *in grooter getal, als de Turcken; en hoewel ſich de ſelve ontwaepent bevinden,* „ *ſouden ſy, van ons gewaepent zijnde,* „ *daerom niet nalaten goede dienſt te doen:* „ *en behalven dat, deſe Kuſten nu ſoo veel* „ *jaeren achter een niet gewoon eenighe* „ *Chriſten oorloghs macht te ſien, en derhalven niets te wel beſet en voorſien* „ *zijnde, wat tegenſtand ſullen ſy konnen* „ *doen, wanneer hen een overwinnende* „ *macht op den hals komt.*

„ *Soo nu ſoodaenige hoop, en ſulck een* „ *groote verwachtinge, ons tot een ander* „ *beſluyt als dat van den Heer Commendeur trecken, niet minder beweeght ons* „ *daer toe de voornaemen meninge en betrachtinge van uwen Koninck en mijnen Heer, namentlijck eerſt de Chriſtenheyt van de verdruckingh der Barbaren* „ *te verloſſen, en voorts de Kuſten van* „ *Spangien, van de geduerige roveryen der* „ *Barbariſche Rovers en Turcken te bevrijden; maer noch het eene noch het* „ *ander ſal ſijn Majeſteyt te wege konnen* „ *brengen, indien der ſelver Zee-macht* „ *niet voor af getemt zy, en temmen ſullen wy die noyt, indien wy niet ondernemen hen aen te taſten. Wy hebben geen* „ *hoop, het naeſte jaer ſtercker als tegenwoordigh te zijn, maer wel in tegendeel* „ *te vreſen, dat onſe macht en in getal* „ *van volck, en in des ſelfs kloeckmoedigheyt, vry veel ſal afgenomen hebben,* „ *en dat ter oorſaeck van de ſlechte proeven van dapperheyt, die wy nu tot twee* „ *mael toe ſullen getoont hebben, zijnde* „ *voor heen verſuymt, en nu verwaerlooſt* „ *den vyand aen te grijpen, indien wy anders, naer uwen raedt, een beſluyt willen nemen. Wat is ons dan overigh te* „ *doen, als dat wy, zijnde van alle kanten genootſaeckt, voort gaen, en op vaſte hoope niet van eene, maer van veele* „ *overwinningen, onſen vyand, als Chriſtus krijgsknechten, die niet anders konnen als overwinnen, hoe oock de ſaecke* „ *komt uyt te vallen, dapperlijck bevechten. Soo behaege het de Goddelijcke goetheyt, de hoogmoed van deſe ſijne vyanden ter neder te werpen, en ten minſten* „ *voor een gedeelte, deſe hun ſoo machtige* „ *Zee-macht te verſtroyen en te verdelgen.*

Don Jan was in de blom van ſijn Jeught, en in alle deelen deelachtigh aen het groot gemoedt van ſijn Doorluchtighſte Vader, en konde derhalven niet laeten tot den dapperen raedt van deſen braeven Hooftman Colonna te neygen, hoewel hem de Commendeur van den

Koninck ſijn broeder, als een meeſter om hem te leyden en te beſtieren, was voorgeſtelt.

Hy dan met beſluyt van te ſlaen, naerſtigh onderſoeck van des vloots ghelegentheyt gedaen, ſelfs vier Galeyen om de andere in beter ſtand te ſtellen, ontbloot, en ſoo voorts alles dat tot ſulck een gewichtige ſaeck nodigh was, beſtelt hebbende, ſcheen het dat een voorval al dat heerlijck beſluyt vernietight, en ſulck een heerlijcken overwinningh de Chriſtenheyt als uyt de handen ghewrongen ſou hebben.

De Generaelen, om te beter de gheheele vloot te voorſien, hadden eenige ſoldaten van den Koninck op de Venetiaenſche Galeyen geleght, onder de ſelve bevonden ſich oock eenighe van den Colonel Paulus Sforza, onder een Hopman van Cortone, Curtio Anticotio genoemt, op de Galeye van Andrea Calergio verdeelt. Deſe geraeckten over eenige kleynigheden met andere ſoldaten, die op de ſelve Galeyen waren, in geſchil, en vervolghens aen 't gevecht, ſoo datter eenighe gedoodt en gequetſt wierden: Sebaſtiaen Veniero, met behoorlijcke ſtraffe in deſe en diergelijcke onorderen willende voorſien, ſand eenige Bevelhebberen, met ſijnen Admirael naer het ſelve Schip toe, om de ſchuldighe voor hem te brengen; maer deſe, zijnde noch niet wel ter neder geſet, ontfingen en bejegenden den Admirael met qualijck te ſpreecken, en veel ſcheldwoorden.

Veniero hier in ten hooghſten geargert, deed terſtont de ſchuldighſte by den kop vatten, en wilde dat men twee van de ſelve, beneffens den Hopman, aen de ſpriet van een Galeye ſou ophangen. Noch quader volghde daer op, als dat Paulo Sforſa, zijnde aen boort van Veniero gekomen, om met hem over dit voorval te ſpreecken, Veniero hem geenſints te ſpraeck wilde ſtaen, en daer en boven dreyghde, indien hy ſich niet aenſtonts wegh packte, hem met ſijn geſchut van daer te ſullen drijven, of ſijn boot in de grond ſchieten.

Geſchil tuſſchen Don Jan en Sebaſtiaen Veniero.

Don Jan vergramde ſich boven maeten over deſe daed van Veniero, en hield ſich van de ſelve ten alderhooghſte beledight, naedemael hy deſe misdoenders, gelijck hy oordeelde te behooren, niet alleen aen ſijn oordeel hadt geſtelt, maer oock geenſints acht op den perſoon van den Colonel Sforza had geſlaegen, die van hem tot deſe plicht uytgeſonden was, ja hem, onder ſulcke bedreyginge van hem afgedreven had.

Hier over ſagh men een groote beroerte onder de vloot, de Spangiaerden aldus verkort, bereyden haer om ſich ten hooghſten gevoeligh daer over te toonen, en de Venetianen vervaerdigden ſich tot tegenweer; maer Colonna, hoewel hy ſich oock hier in door Veniero beledight achte, ſtelde al ſijn bequaemheyt te werck, om bequame hulpmiddelen tot dit groeyende quaet uyt te vinden. Barbarigo dede oock ſijn beſte daer toe, die ſoo veel eerſt by Colonna, en daer nae by *Don Jan*, door ſijn gewoonelijcke welſpreeckentheyt te wege bracht, dat deſe ſich liet bewegen, meerder acht op de gemeene ſaeck, en welſtant van de Chriſtenheyt, als op ſijn byſondere belediging te ſlaen, willende hy evenwel niet, dat Veniero met hem voortaen over eenige ſaecken, noch als gemachtigde, noch als een byſonder perſoon, ſou handelen, maer dat Barbarigo ſijn plicht daer in ſou waer nemen.

De geheele nacht, die deſe ontſteltenis volghde, gingh door, met deſe onluſten by te leggen, en des morgens de zuyde winden, die hen aldaer tot noch toe hadden gehouden te leggen, verandert zijnde, hebben ſy, op den darden van Wijnmaent, in de ſelve ordere, in de welcke ſy meenden te ſlaen, den cours

Vordere aentocht der Chriſten vloot.

en.

en loop naer Cephelonia genomen, alwaer sy tijdingh kreghen, die hen niet weynigh ontstelde, een Fregat in alder haest van Candia af gheveerdight, van Marino Cavalli, bracht brieven, uyt de welcke sy het verlies van het geheele Koninckrijck van Cyprus quaemen te verstaen, welck bericht terstont vorders den Raet van Venetie bekent gemaekt wiert. Des morgens voor dagh vertrocken sy uyt Porto Viscardo, een groot Canael, van dit Eylant, om naer Porto Petalo te zeylen, maer door tegen winden verhindert, hielden het langhs de strant van het selve Eylandt, en quaemen teghen den avont Alla Valle di Alessandria, mede een seer wijde en bequaeme Haven, zijnde het oude Samos, daerse weder den Raet vergaderden, en wetende voor gewis, dat de vyantlijcke Zeemacht, in de Golfo di Lepanto lagh, een besluyt maeckten, naer veel en verscheydene dispuyten en redentwisten, datmen naer de mont van de selve sou vaeren, en in ghevalle men eerst geen Turcken ontmoete, de twee Sterckten die daer zijn, en de Dardanelli genoemt worden, aen tasten, om alsoo den vyandt tot het geveght te dwinghen, of met verlies van hunne Scheepen, lant doen kiesen sou.

Verlies van Cyprus.

Met dit besluyt, zijnse op den sesden van Wijnmaent, op den avont tzeyl gegaen, en des morgens voor dagh aen de Eylanden, voor heen Oxie, en nu le Curzolari ghenoemt, ghekomen, van waer sy des morgens, zijnde de vierdagh van de heylige Justina, de Turcksche Vloot in het gesicht gekregen hebben.

..n naeren van ..rde de ..oten.

De Generael Aly Bassa had Caracossa voor heen, om de gestalte der Christenen te verspieden, uytgesonden, en hebbende uyt deselve hun aenloop, ordere, en ghetal verstaen, opende als toen de brieven, van den Grooten Heer hem toegesonden, dewelcke hem gelast was te lesen, soo haest de Christen Vloot sou naerderen. Uyt dese verstont hy, dat de wil van Selim was, dat hy in alle manieren de Christen Vloot aentasten en vernielen sou.

Soo was dan het vaste besluyt der Turken de Christenen aen te doen, en dat met seeckere hoope van hun Vloot, in het Canael van Cephalonia, te besluyten, alwaerse noch op den sesden deser Maent laegen, en alwaer Caracossa, of Cara Cogia als hem andere noemen, hen verspiet hadt. Hun moet hier toe wiert seer gesterckt, om dat sy ondertusschen op hun gemack hun Vloot wel voorsien hadden, om dat Mehemet Bei met veel leeftocht en voorraed van oorlogh, en tien duysent soo Janitzaren als Spahis, met hondert Sangiacken Alobeis, die een weynigh minder als Sangejacken zijn, en eenige vrywilligen van Aspropite, een plaets in Livadia, daer eertijds Achaja geweest is, aengekomen was.

Maer het sal niet onhebbelijck en buyten behooren zijn, tot meerder licht van den Lezer, de plaets, daer dese vermaerde strijdt is voorgevallen, te beschrijven.

La Morea, eertijds Peloponesus genoemt, aen het wester gedeelte, neemt haren aenvangh by Capitornese, eertijts de uythoeck Clelonata genoemt, buygt sich soetelijck noordwaert aen, tot aen de mond van de Golfo di Lepanto, eertijdts Sinus Corinthiacus, of de Corinthischen Zee-boesem genoemt, het begrijp van tsestigh mijlen weeghs, van daer langhs een nauw Canael, weder zee-waert in steeckende, begind sich meer en meer uyt te breyden, maeckende alsoo de ghedaente van een Ey, het welcke de Golfo di Lepanto ghenoemt wordt, aen wiens punt naer het oosten gelegen, dat eertijds vermaerde Corinthus, nu Eximilia genoemt, hare plaets heeft. Van daer weder dreyende naer het noorden, en soo voort naer het westen, vind men ten laetsten de plaets

Golfo di Lepanto beschreven.

Lepanto gheheten, daer de Golfo der naem van heeft, eertijdts Naupactum genoemt. Van dese plaets voorts keerende naer het zuyden, keert men weder tot de mond van de selve Golfo, alwaer men, gelijck oock aen de andere zijde van de Golfo, een tooren vind, die seer wel ghesterckt is, van de landt naer de zee zijde, met seer dicke mueren becingelt, en die met menighte van geschut beset, om den ingangh van den boesem te verhinderen, indien iemant met gheweldt die wilde ondernemen. Van dese enghte keerende als booghsgewijse naer het westen, het begrijp van omtrent tachtentigh mijlen, (verstaet Italiaensche) door loopt men de geheele Kust van het oude Ætolia en Arcanancia, tot aen het Eylandt Leucada, nu Santa Maura genoemt, welcke kust veel klippen en eylandekens, en onder dese de Echinades, en de voor heen genoemde Oxie heeft, die voor het meeste gedeelte onvruchtbaer, en van meerder naem by de oude Poëten, als de hedendaeghsche wereld beschrijvers zijn. Maer Santa Maura heeft wel vijftigh mijlen in het ronde, zijnde langer als breeder, en sich van het zuyden naer het noorden streckende, dat is van een Sterckte van dien selven naem, die met een valbrugge aen het vaste landt komt, tot aen de Punt del Ducato, van waer dit Eylandt oock van sommighe Ducata genoemt word, hoewel anders van ouds Herita geheten. Scheydende van Santa Maura, vindt men op vijf mijlen het vermaerde Itaca, het Vaderlandt van Ulysses, dat men tegenwoordigh het kleyne Cephalonia, of anders Valdicompare noemt, hebbende alleenlijck veertigh mijlen in den omvangh. Van daer naer een begrijp van vijf andere mijlen Zees, komt men tot Cephalonia, een weynigh in naem van het oude Cephalenia verandert; en Melene en Samos, dat wel hondert mijlen lands beslaet; maer tusschen dit en Ithaca vind men noch een ander Eylandt, van de Ouden Letoa, en nu Trapano genoemt, een plaets van weynigh belangh. Van Zante, eertijts Zacijntus, naer het zuyden is een Canael van twaelf mijlen wijdte, begrijpende het Eylandt omtrent tsestigh mijlen in het ronde, alleen twaelf mijlen van het Land en Capo Tornese, van waer wy onse beschrijvinghe aengevangen hebben, afgescheyden, hebbende alsoo een weynigh min als volkomen circul en rondt van niet minder als twee hondert en vijftig mijlen, aengemerckt dat Santa Maura sich in de lenghte vijftien, Cephalonia veertigh, en Zante vijf en tachtentigh mijlen begrijpen.

Binnen dese treffelijcke schouwplaets, gelijck als van de natuere selfs tot sulck een heerlijck schouspel gemaeckt, vervoeghden sich dese twee soo machtighe vlooten, om een dappere proeve, wie van beyden door ervarentheyt, oorlogs kunst, voorsichtigheyt van Hoofden, dapperheyt en moed van Krijgslieden, voor het toekomende de heerschappye en het ghesagh over de Zee behoorde voor ander te voeren, in 't aensien der gantsche wereld, van sich te geven.

Scheydende nu de Christen oorloghs macht van Cephalonia en de haven Valdallessandria, en vaerende nae de dry Steenrotzen toe, die men Curzalari noemt, besloegh de selve wel een mijl in de breedte; Cardona was de voorste, na de welcke Jan Andrea Doria met sijn Esquadre volghde; en dese ter nauwer noot buyten het Canael zijnde, daer men ten eersten de Golfo de Lepanta ontdeckt, kregen de Turcksche Zeemacht in het gesicht, de welcke des nachts van de haeven van Galata vertrocken zijnde, met een oostelijcke wind, de Golfo quam uytgeloopen, het welcke terstont *Don Jan* te kennen wierd gegeven. Eenige van die by hem waren, rieden hem den Raed te vergaderen, om te samen over

Ontdecken van den vyant.

over te leggen, wat men in die gelegentheyt sou hebben te doen, de welcke hy kloeckmoedighlijck tot antwoordt gaf, het was nu tijdt om te vechten, en niet om sich te beraeden, en soo voeghde hy terstont de daet by de woorden.

Ordere der Christen vloot. Het gantsche lichaem van de Christen vloot was in vijf deelen verdeelt; dry voorname en twee mindere deelen, het eerste voerde den naem van de voortocht, staende onder Johan de Cardona, en bestaende uyt acht Galeyen, onder de welcke de Hooft Galeye van Sicilie, die van David en la Padrona de Sicilia waren.

Maer hoewel nu dese Galeyen, dese voortocht in het zeylen van Corfu, naer Curzolari bedienden, hadden sy evenwel soo haest den vyandt niet ontdeckt, of sy begaeven sich ten deelen in de rechter, en ten deelen in de slincker vleugel. De Bataille, soo genoemt, besloegh t'sestigh Galeyen, als hier voor gesegt is, in het midden van de welcke de Koninckllijcke van *Don Jan* was, en aen sijn rechter hand Colonna met de Capitana, of Hooft Galey van de Paus, gelijck aen de slincker handt Veniero op die van de Venetiaenen, op de welcke volghden, met de Capitana of Admirael van Genua de Hector, Spinola, en de Prins van Parma. Dicht by Colonna quam de Prins van Urbino, op de Capitana van Savoya, bestiert door den Heer de Leini Andrea Provano. En niet alleen waren aldaer dese Hooft Galeyen by een, maer noch ses anderen, een onder Paulo Giordano Orsino, aen de slincker hoeck, zijnde de Capitana Lomellina, d'andere onder Bendinella Saulo, de darde van de Mariniers, op de welcke Georgio d'Aste was, de vierde was de Capitana van Napels, onder den Colonel Bonavides, den vijfden voerde de Colonel Cinoguerra, onder den Ridder Gil d'Andrada, en de sesde was de Capitana van Malta, met den Prior van Messina, die de rechter zijde sloot.

Maer tot meerder sterckte van dese dry Generaelen, waren hen van achter noch twee by gevoeght, als de Capitana van den grooten Commendeur, die tusschen *Don Jan* en Colonna volghde, en de Padrona Reale, volgende van gelijcken tusschen *Don Jan* en Veniero.

De Rechter vleugel, gecommandeert door Gio: Andrea Doria, besloegh nu dry en vijftigh Galeyen, zijnde daer by gereeckent vier van de voortocht met Cardona, en in de slincker vleugel telde men nu oock vier en vijftigh Galeyen, zijnde door den Proviseur Generael Barbarigo aengevoert, by de welcke waren, de twee niet algemeene Proviseurs Antonio Canale en Mercantonio Quirini. In beyde dese Vleugelen waeren acht fanale of groote Galeyen verdeelt, dry alleenigh in de slincker vleugel, zijnde dry Capitanen onder de dry Venetiaensche Proveditori, en vijf in de rechter vleugel, namentlijck de Capitana van Sicilia met Cardona, de Capitana van Nicolo Doria, de Capitana en de Padrona van Giovan Ambrosio Negrone, sluytende eyndelijck Doria den rechter vleugel met de sijne.

De achterhoede van dartigh Galeyen bleef, als gesegt is, onder den Marquis de Santa Crux Alvaro Bacciano, die op de Capitana van Napels was, en hadt geen ander Hooft of Capitael Schip, als dit, en de Galeye daer de Colonel Johan Vasques de Coronada op was. Maer de ses Galeazzen, op de welcke de Capiteynen van het verbond een groot gedeelte van hunnen hoop stelden, om datse elck ses en vijftigh groote stucken ghesschuts, twaelf aen de Voorsteven, twaelf aen het Achter-kasteel, en sestien aen ieder zijde, en ses hondert voetknechten op hadden, wierden in deser voegen gedeelt. Twee gingen voor de Battalie, als die van Francisco Duodo, Hooft van alle, en d'andere van Jacob Guoro:

Guoro: twee aen de rechter vleugel, als die van Antonio Pesaro, en die van Peter Pisani, en twee aen de slincker vleugel, d'eene van Ambrosio en d'ander van Antonio, beyde Bragadini; en om datse soo swaer waren, heeft men, op datse niet achter souden blijven, de selve tot dicht aen den vyand geboegsaert, waer over sy de eerste waren, die op de Turcken, sonder verhinderingh van de andere Galeyen, begosten te schieten.

Ordinantie van de Turcksche vloot.

De Generael Aly gebruyckte noch minder naerstigheyt en beleyt als *Don Jan*, in het beschicken van sijn Vloot; dewelcke alhoewel sy sich van verre in de ghedaente van een halve Maen vertoonde, evenwel mede in haer bysondere ordere, om aen de man te komen, verdeelt was. In de Bataille bevonden sich ses en tnegentigh Galeyen, onder het beleyt van Aly selve, die in het midden der selver was, hebbende dese tot Capiteynen, van naem Partau, Generael te lande, aen de rechter handt van Aly en Mustapha, Esdei Schatmeester ter slincker hant, met Mehemet Saider Behi, Gouverneur van Metelenen, Caracossa, verloochent Christen van Fano, een stad van het Marca, Giaur Ali, beyde Zeerovers, Assan Bassa, Soon van Barbarossa, Assan Behi, Gouverneur van Rhodus, Giafar Aga, Stadtvooght van Tripoli, Osman Rais en andere van minder waerde.

De rechter Vleugel voerde Mehemet Sirocco, bestierder van Alexandryen, hebbende onder sich ses en vijftigh Galeyen, en veel Capiteynen van achtinge, onder de welcke waeren Mehemet Behei, met de Capitana van Negroponte de Agà Bassa, Aly, Genouees Hopman van het Galeoot, en Cara, Soon van Mustapha. Met de slincker Vleugel, bestaende in dry en tnegentigh Galeyen, spreyde sich langhs Morea uyt Uluccialy, en met hem Cara Hozia, Zeerover, Cara Cialibi, en Cara Peri, beyde Capiteynen van Galeotten en Fusten; Cara Giali, Stedehouder van Ulucciali, op de Capitana van Algiers, en Cara Behi, op de Capitana van des selfs Soonen. De achterhoede bleef geslooten met dartigh Scheepen, soo Galeyen, als Galeoten en Fusten, al bestiert door Amural Dragut te Rais, die in der daet een gedeelte van weynigh macht, om in sulck een treffen veel wonders te sullen konnen uytrechten, geoordeelt wierd te zijn.

Wanneer men dan aldus de Turcksche vloot uyt de Dardanelli sagh komen, en *Don Jan* daer kennisse van gegeven had, als geseght is, gingh hy sonder vertoeven, de ordinantie besien, vermanende een ieder dapperlijck voor het geloof en de Christen saeck te strijden, en doende de volkomen aflaet, die den Paus, al die geene, die alsoo strijdende, het leven quamen te verliesen, toegestaen had, openbaerlijck verkondigen. De Geestelijcke Vaders die op de vloot waeren, hoorden vast den een en des anders bieght, en vermaenden een ieder tot dapperheydt, daerse naest *Don Jan*, geen kleyne vrucht mede deden. Dese dan daer op de Standaert van het Verbond, hebbende een Kruysbeeld in het midden, tot teecken van den strijdt, opgesteecken hebbende, wilde noch eens selver in persoon de geheele vloot doorsien. Zijnde dan beneffens Luis de Cardona, en Johan Soto op een snelle en lichte Fregat gegaen, t'eenemael in blancke Waepenen, en hebbende een Christus beelt in sijn slincker hant, heeft over al de mannen een dappere moet aen gesproocken, onder verklaringe aen de Soldaeten en Oversten, datse niet hem, maer dien Christus, wiens afbeeldingh aen het kruys hangende, hy in sijn handen had, tot een Leyder en Overste hadden, en dat sy voor en met dien Godt en Mensch te strij-

Don Jan doorsiet de vloot.

ſtrijden hadden, in voegen ſy ſich niet anders als een heerlijcke overwinningh konden beloven.

De woorden van *Don Jan* waren kort maer krachtigh, en met ſulck een yver uytgedruckt, dat de harten als verſmolten, van al die geene die deſelve aenhoorden, die met ſchreyende oogen, en opgeſteeckene keelen, tot een goedt en heylſaem voorteecken, Victoria, Victoria begoſten te roepen; tot groot genoegen van *Don Jan*, die mede onder anderen, Veniero ſeer beleefdelijck groette (niet ſonder groot genoegen dien eerwaerdigen ouden man te ſien, in ſtaet niet alleen van te gebieden, maer oock ſelfs van te ſtrijden) en alſoo weder naer ſijn boort gevaeren is.

Onder andere ordinantien was oock deſe, die men oordeelde van groot belangh te zijn, dat een ieder, om de beſtelde ordere in het ſlaen te houden, aengemerckt dat ſoo de Koninckſche als de Venetiaenſche Galeyen, onder malkander verdeelt waren, dat de ſelve ieder ſijn byſonder teecken van onderſcheydt ſou hebben, om weder in het ſlaen, lichtelijck ſich onder hunne vlagghe te konnen begeven; en alſoo hadden die van de Battaille een kleyn blaeuwe bandiertje, op den top van ieder Maſt; die van de rechter vleugel een groene banderol, aen het eynde van den ſpriet, die van de ſlincker vleugel een geele, en die van de achter hoede een witte, op het achter kaſteel.

Aenvangh van den ſtrijdt.

De Turcken quaemen met groote ſtoutmoedigheyt aen, menende de overwinningh albereedts in hun handen te hebben, als ſich voorſtellende, dat ſy met een jongh en onervaren Generael, die over Scheepen van verſcheyden belangh, en vol van tot ledigheyt gewent krijghsvolck, het geſagh had, te ſtrijden hadden, en naerderden derhalven met een vreeſlijck ghekrijt de Galeazzen al ſchietende, maer wierden wel haeſt gewaer datſe met getande vogels te doen hadden, alſoo deſe geweldige Scheepen, die men voor heen niet in den ſtrijdt, maer alleen tot het voeren van laſt en koopmanſchap te gebruycken plagh, ſoo lichtelijck hun geſchut van achteren, van vooren en van ter zijden wiſten te gebruycken, en ſich te wenden en te draeijen, dat de Turcken door de ſelve niet weynigh beſchadight, gedwongen wierden te wijcken en hun ordere te breecken, en ſoodanigh was de onordere die daer door veroorſaeckt was, dat Aly, die ter rechter handt aengingh om het lichaem van de Battaille aen te taſten, keerende ſich weder na de ſlincker hand, ſich ſoodanigh met ſijn Koninckliijcke Galeye aen den vyandt bevand, dat hy met ſijn voorſteven na Veniero, en met ſijn achter kaſteel naer Mercantonio Colonna, en ter zijden t'eenemael voor de Galeye van *Don Jan*, en de twee andere die hen volghden, open lagh.

Noch een andere ſaeck bracht den Chriſtenen een byſonder voordeel toe, geacht als een enckele gave van de Goddelijcke Majeſteyt te zijn, welcke was, dat de windt in den aenvangh tot voordeel van de Turcken, en ſchadelijck en hinderlijck voor de Chriſtenen zijnde, op het eerſte ſchutgevaert ſeer ſchierlijck begoſt te keeren, in voegen al de roock den Turcken in de oogen woey, en hen het gheſicht der Chriſtenen t'eenemael benam, ſteeckende met eenen een weynigh op, daerſe voor heen doot ſtil was, waer door de Chriſtenen met alle voordeel op de Turcken aendrongen, ſelfs eer ſy ſich daer voor hoeden konden, die ſoeckende in alle manieren de zijde van de groote Galeyen te ſchouwen, ſoo verre quaemen, dat ſy eyndelijck voor den boegh van de ſelve Galeyen, en achter teghen de geſeyde Galeazzen aen quamen, invoegen ſy van alle kanten dapper aengetaſt, ſich ſoo haeſt niet weder konden redderen als ſy wilden,

en gedwongen wierden geheel verwardelijck te ſtrijden.

De Galeye van Aly quam aen boort van die van *Don Jan*; en die van Partau Baſſa, ſoo eenighe willen, aen die van Colonna, en de andere Hoofden vatten die van Veniero aen, als mede een deel hunnen Generael te hulp quaemen, gelijck de groote Commendeur en de Padrona Reale, betrachtende hun plicht, braeve onderſtand aen *Don Jan* bewesen. Hier mocht men in der daedt het uyterſte gewelt van beyde de Zeemachten beſpeuren, alſoo ſich de kloeckſte Galeyen van wederzijde, aldaer by malkander vonden; hebbende op ſich de braefſte en geoeffenſte Hoofden, de oudtſte en ervaerentſte ſoldaeten, den welcken met het gevaer de moed en dapperheyt, beneffens de begeerte om te overwinnen, aenwies.

Hevigh gevecht.

Op de Galeye van Aly, bevonden ſich vier hondert Janitzaren, en op die van *Don Jan* vier hondert Sardiniſche ſchutters, zijnde de Compagnie van de Meeſter del Campo Figueroa; en in der daet in deſe meer als in de andere Galeyen, quamen de ſchutters dapper te pas, doende de draetkoegels en die van de Muſquetten, ſeer groote ſchaede onder de Turcken, gelijck oock het geſchut der Chriſtenen treffelijck haer werck dede, ſchietende tweemael, tegen dat van de Barbaren eens, daer deſe, hebbende, ter oorſaeck van den roock, laet begonnen te ſchieten, als mede om datſe onder Galeazzen verwart geraeckt waren, lanckſaem ſich in ordere gheſtelt, veel ſchaede hadden geleden, eerſe in ſtaet waeren, en nu vorder meeſt over de Chriſtenen heen ſchooten, daer de Chriſtenen hun geſchut, met meerder ſeeckerheyt ſtellende, meeſt doel ſchooten. Van de muſquetten der Chriſtenen ontfingen ſy mede de meeſte ſchaede, als die met beter ordere loſten, als de Turcken; maer dit was haeſt gedaen, wanneer, als geſeght is, de Galeyen malkander aen boort quamen.

Het gevecht begon dry ueren naer Sonne-ſchijn, en een uer of meerder wierd'er geſtreden, ſonder dat men konde ſien, waer heen ſich de overwinning neyghde; en hoewel *Don Jan* met de ſijne, tot twee mael toe, tot aen de Maſt van den Turckſchen Generael overdrongh, wierden ſy, tot ſoo veel malen toe, dapperlijck weder afgeſlagen, zijnde de Turcken geduerighlijck door dry nae by gelegene Galeyen, geholpen. Onder andere bleef aldaer Bernado di Cardine, die met een koegel op ſijn ſchild, daer hy ſijn borſt mede bewaerde, geſchooten wierdt, maer ſoodanigh dat die tot in ſijn lichaem doordrong, en een wonde maeckte, daer hy des anderen daeghs 's morgens aen ſtierf.

Veniero had ondertuſſchen een harden aenſtoot van den vyandt te lijden, en hoewel hy, neffens de ſijne, met de uyterſte dapperheyt ſtreedt, wierdenſe evenwel ſoodanigh door het groote getal der vyanden benart, dat hen het onderſtandt, dat hen van twee Galeyen van de hindertocht gedaen wierd, boven maeten wel te paſſe quam, zijnde op de ſelve Joan Loredano en Catarin Malipiero, welcke twee braeve Jongelingen, na datſe treffelijcke proeven van dapperheyt gedaen hadden, ter doot toe gequetſt, ter neder vielen, het geen echter de moed van de andere niet verminderde, maer met de wreeckluſt deedt waſſen en aennemen, invoegen de ſelve, ſiende alle gevaer over het hooft, in de Turckſche Galeyen over ſprongen, en de beſchermers in ſtucken houwende, ſich haeſt meeſter van de ſelve gemaeckt hebben. Alhier bleeck oock klaerlijck de dappere moedt van Johan Battiſta Benedetti, die niet alleen met enckel geweld, de Galeye van Corcut vermeeſterde, maer oock in ſtaet was van het ſelfde met die van Caracoſſa te doen,

doen, ten ware hy, op den top van sijn overwinninghe, ter neder was geveld; waer op Honorato Gaetano in sijn plaets de overwinningh vervolgende, met de Galeye van Alessandro Negrone, de selve bemachtighde, komende wel te pas, in den arbeydt van een ander, om eer voor sich selven te behaelen.

Braeve mannen gebleven.

Daer bleeven oock met geen minder roem van ongemeene dapperheyt, Benedict Girolamo Veniero, Francisco Bono de Jonge, wiens bysondere kloeckmoedigheyt van de geschicht schrijvers van dien tijt, seer verheerlijckt wordt: oock Jacob Trissino Vincentijn, onder andere bleven oock ghewont *Don Jan* selver en Veniero, beyde met pijlen in de beenen gheschooten, maer van de Turcken wiert vry een grooter getal soo gevelt als gewont, Partau begaf sich, soo haest hy de overwinningh naer de zijde der Christenen sagh hellen, beneffens sijn Soon naer Lepanto, laetende sijn Galeye tot buyt van het Krijghsvolck van den Hartogh van Bracciano, om dat Colonna (die op dien dagh een ongemeene roem behaelt heeft) als toen besich was met *Don Jan* hulp te bieden; soo als hy met de Generael der Turcken besigh was, hebbende hem by het achter Kasteel vast, die hy veel gewicht tot de overwinningh toebracht, zijnde alreets meer als dry hondert Soldaeten op de Galey van *Don Jan*, en meer als noch eens soo veel, op den Turck ghesneuvelt, invoegen men dese van handt tot handt, over de achter Kasteelen der byleggende Turcken gedurighlijk moest te hulp komen, waer over Colonna tot een nutte hulp middel daer tegen goet vant mede den vyant aen dien oort, beneffens eenige andere aen te tasten. Aldaer toonde onder anderen, dappere proeven van moet en dapperheydt de Ridder Ramagasso, als mede Pirro Malvezzi, en de Commendateur Sangiorgio, hoewel hy albereets met een Musquet koegel gequetst was, beneffens Stephano Mutino van Roina, beyde vrywillige Heeren.

Vlucht van Partau.

Bysonderheden der strijd.

De dapperheyt en beleydt, met de welcke de Hoofden van de Venetiaensche Galeyen streden, was in der daed wonderlijck, laetende niets ter wereldt nae, dat Capiteynen van de hooghste achtinge sou mogen passen, met groot verlies en bysondere nederlaege der Turcken: de andere Hoofden als Ascanio della Cornia, Gabriel Serbellon, de Graeve Sforza Santafiora, en Paul sijn broeder, worden oock seer, over hun ongemeene moedigheyt en beleyd, dien dagh getoont, gepresen. De Capitana van Savoye liep groot gevaer, niet tegenstaende sy door Leiny gevoert, en den Prins van Urbino met een bloeyent getal van dappere Krijghslieden, en beneffens dese, soodaenige mannen van gesagh op hadt, namentlijck den Marquis della Rovere, den Grave Antonio da Montebello, Palla Strozzi van Ferrara, Pier Antonio Lunati, Ottavian Fegato, en de Hoplieden Paolo Cosala, Giovan Battista Baldinacci, Ventura Aquillini, Francisco Tagni, Paolo Goti, Mercantonio Schiotti, en andere brave lieden meer, de welcke naer een langh gevecht, en ten meestendeel gequetst zijnde, van alle kanten door vyandlijcke Galeyen aengetast, maer echter behouden wierdt, toonende de Prins van Urbino, boven alle verwachtingh, die men van sijn jonckheyt hadde, sich soodaenigh, dat hem een van des vyandts Galeyen in de handt viel. Alessander de Farnese, ghelijck van ouderdom, als mede van moedt en dapperheyt, met desen Prins, aen een anderen oort, hoewel niet verre van daer, toonde de heerlijckste en treffelijckste daeden, die men van de grootste oorloghs Helden sou moghen verwachten, en die ghenoeghsaem waeren, om een ieder van sijn groote daeden, die de volgende

Dapperheyt van den Prins van Parma.

Jaeren van hem hebben gesien, te verseeckeren.

Hy had een braven hoop van dappere Soldaeten en Ridderen by sich, als den Marquis Julius Rangoni, Paulus Vitelli, den Grave Albert Canossa (die door een musquet koegel een stuck van sijn kaeckebeen wegh genomen, en een oogh uytgheschooten wierdt, sonder dat hy daerom af liet van strijden) den Marquis Camillo Malaspina, den Graeve Nicolo Cesis, Camillo Capizucca, Carlo Benci, den Hopman Lucio Smeraldi, die oock seer gewondt wierdt; den Hopman Jacob Sanguigno, met eenige andere van gelijcke deught en dapperheyt. Zijnde dan alsoo dese twee Galeyen met uytgelesene mannen gevult.

Aen andere oorden, toonde men sich niet minder begeerigh om eer en roem te winnen, willende niemant een ander toegeven, de Italianen voor geen Spangiaerden, noch Spangiaerden voor Italianen wijcken; onder welcke Spaensche Ridders Figueroa, Moncada, Cariglio, Piedro Zapada en meer andere, ongemeene kloeckheyt toonden; daer de Capiteyn Martijn Padiglia dry Turckschе Galeyen veroverde, daer de Hartogh van Infantasgo, die hy op hadde, veel toe dede. De Ridder Gillis d'Andrada, bevant sich met sijn Galey, bestiert door Bernardo Cinoguerra, niet verre van de Capitana van Genoua, daer de Prins van Parma op was, zijnde niet tusschen beyden, als de Granata van Spangien, gevoert door Paul Bottino, en by gevolge zijnde in het gedrang daer het gevecht op het aldervinnighste tusschen de Hoofden was; en in der daet het was aldaer soo hevigh als men sou konnen bedencken, tot dat de Turcken gedwongen wierden, voor de ongemeene dapperheyt der Christenen te wijcken. Aly, de Generael der Turcken, wierdt door een musquet koegel gevelt; waer over d'een of den ander hem het hooft van het lichaem sloegh, en het selfde *Don Jan* toebracht, die het selfde op de punt van een spiets stack, en aen al de naebuerige Galeyen vertoonde; om daer door den eenen te moedigen en den ander meerder te vertsaegen, gelijck hem het een en het ander toeviel.

De Generael Aly dood geschooten.

Met veel grooter gevaer wiert'er in de vleugel van Barbarigo ghestreden: dese had voor sich Mehemet Sirocco, en Caur Aly leggen, en bevand sich ter slincker handt, niet verre van het land; echter soo dicht niet als noodigh was, maer hy de diepte niet wel kennende, en vresende vast te geraecken, vandt sich genootsaeckt in te wijcken, daer hy terstondt door verscheyde vyandtlijcke Galeyen wierdt aengeranst, die mede door de rotsachtige plaets en drooghte, oock door de val van de Rivier gedrongen, ten deelen al wijckende af hielden, en ten deelen hem half gedwongen aentasten, soo dat sich Barbarigo op een tijdt met menighte Turcken omcingelt sagh. Marin Contareno, sijn susters soon, siende het groot gevaer van sijn oom, en zijnde met dry andere Galeyen, die van Vincenza Quirini, van Marco Cicogna, en Pier Francisco Malipiero, om op hem te passen, begaf sich in alderhaest daer naer toe, beginnende met sijn dry gesellen de vyanden dapperlijck aen te tasten; maer de andere siende, in wat gevaer sy sich stelden, dringende in sulck een menighte van vyanden in, hielden sich eenighe treden te rugge, het welcke de Turcken siende, naemen die des te meerder moedt, en dronghen in door de open plaets die Contareno, tusschen beyden, voor sijn mackers gelaeten hadt, en tasten de selve dry Galeyen aen, die sy seer beschadighden. Contareno streed met de uyterste dapperheyt, en hebbende op sijn Galeye den Generael Paolo Ursino met een bende seer braeve soldaten, toonde

gheeele

geheele dry ueren langh, dappere wederstandt aen de vyanden, niet tegenstaende hy met seven Galeyen te doen had; maer Contareno, een Jongelinck van onuytspreeckelijcke dapperheydt, quam te sneuvelen, beneffens twee hoofden Baron Baroni van Augubio, en Fabio Zoiani Vicentijn, susters soon van Paul Ursijn. Comito en Peota geraeckten mede onder de voet, beneffens den Sergeant Major Carbonana. Maer daer na Vincenzo Quirini verder bykomende, hielt men den vyandt beter op, tot datter meer hulp by der handt quam. Maer slimmer overquam de andere Galeyen van Quirini, die, als geseght is, voortsette om Ursino te verlossen, namentlijck van Marco Cicogna en Pier Francisco Malipieri, van de welcke de eerste dood, en de tweede seer van het vyer beschadight bleef; maer het volck van beyde, bleef meest of dood of gewond; gelijck oock de Galeye van Marcantonio Pisani, seer mishandelt, en hy swaerlijck gewond wierd.

Dood van Contareno.

In de Capitana van Barbarigo, wierd ondertusschen soo dapperlijck als met een twijfelachtigen zegen ghevochten; hy selfs zijnde met een pijl boven het ooge geschooten, bleef buyten staet van veel ordere te konnen stellen, maer sijn Stedehouder Frederico Nani, hield onvertsaeghdelijck de raserny der vyanden op, hoewel hy selver dry schampschooten gekregen had: maer Alvaro di Bacciano siende hoe seer Barbarigo bedremt was, sand daer een deel van sijn Galeyen naer toe, die seer wel te pas quaemen, alsoo die vleugel seer veel te lijden hadt, zijnde behalven de voornoemde Andrea Barbarigo noch dood gebleven, die zijnde dight by den Generael hem wilde te hulp komen, waer door sijn Schip oock seer mishandelt wierdt.

Bacciano kreegh de Galeye van Caur-Aly voor den boegh, die hy aen boort leyde, bevocht en overwon, hoewel hy veel van sijn braeve soldaten daer by liet sitten, hebbende hy oock dry schooten op sijn rondas gekregen, wiens goede temper hem van de dood verloste.

Door het aenkomen van Santa Cruz, en daer naer oock van den Provediteur Quirini, die van het achterste gedeelte van desen vleugel voor aen te hulp gekomen was, kreegh dit deel een groote versterckingh, volgende daer oock aenstondts het verval van de Battaille der Turcken op, waer door voor de overwinningh een groote poort gheopent wierdt; om dat Johan Contarini, de Graven del Zaffo en de geseyde Quirini, de Galeye van Sirocco in de grondt schooten, hem self wierd door Contarini, zijnde seer gewond, uyt het water opgevischt, de kop afgeslaegen: en de Provediteur Canale, die de naeste Galeye aen Barbarigo voor had, bracht die en eenige andere in sijn gewelt, terwijl Quirini, als gesegt is, toe, en met een troep Galeyen rontsom loopende, de Turcken van achteren omcingelde, en vervolgens met sulck een dapperheyt aentaste, dat deselve, laetende t'eenemael den moet sincken, ieder om een goet heen komen begost te sien, en gheluckigh was hy, die laetende het Schip drijven, hier met een boot, daer met een deel of een luyck wegh geraecken, of al swemmende aen den naesten oever komen konde. Onder dese stierf door de handen van Christophoro la Ducale, Ali Behi, Stedehouder van Arap Amat, Hopman van de wacht tot Rhodus, vermeesterende de selve Christophoro des selfs Hooft Galeye, en die aen de Staet van Venetie vereerende, waer voor hy waerdige vergeldingh gekregen heeft; aen de andere punt van de selve vleugel, Antonio Eudemo Nonianni, een Cypriot, die op sijn eygen kosten een Galeye toegerust had, strijdende met groote dapperheyt tegen sijn vyanden, sprong over op de Capitana van Negroponte,

Overwinningh der Christenen.

Vlucht der Turcken.

onder Mehemet Bei, dodende daer by nae al de verweerders op, en nemende hem selfs gevangen, na dat hy al te vooren een andere Galeye in de grond geschooten hadt. Hy laetende voorts op de Capitana sijn jonghen broeder Michael, veroverden noch een andere Galeye, en op de selve de soon van Ali Portuch.

Maer te grooter aldaer het gevaer van de Christenen is gheweest, te grooter was oock hunne overwinninge, om dat weynighe van de Turcken het konden ontkomen, hoewel de strand niet verre afgelegen was, en van de Scheepen geen, die ten deelen door het gheschut in de grondt geschooten, en ten deelen verbrandt, en ten deelen eyndelijck in het gewelt der Christenen quamen, gevende desen alsoo een te grooter zegen, de welcke, indiense niet door de doot van dien vromen Barbarigo bedroeft was geworden, volmaeckt voor den overwinnaer sou geweest zijn.

Dood van Augustijn Barbarigo.

Dese wiert gewond, soo als hy sich omme keerde om een Turcksche Galeye te sien, die hem van achteren quam bespringen, welcke wonde soodaenigh was, datse hem niet meer als dry dagen levens over liet, benemende hem aenstonts het gebruyck van sijn tonge, sonder het selve oyt weder te krijgen; hy evenwel niet konnende het ongemeen genoeghen, dat hy uyt dese heerlijcke overwinninge schepte, met woorden uytdrucken, hefte vast sijn gevouwen handen naer den Hemel, toonende daer mede hoe blijdelijck hy met dese treffelijcken zegen voor sijn Vaderland stierf, Hy wierd van een ieder seer beklaeght, als die waerlijck soo treflijcken Zeevooght als Raedsheer was geweest, en dit verlies smarte *Don Jan* meerder als eenigh ander, dat hy dien dagh geleden hadt.

De Galeye van Paulus Ursin, die menigmael in staet van verloren te worden was geweest, door de uytterste dapperheyt van dien Heer eerst bewaert, daer na door Quirini bygestaen, en ten laetsten door de Christen slaeven, die sich wisten los te maecken, geholpen zijnde, vermeesterde noch een Turcksche Galeye; en hier noch niet mede verghenoeght, veroverde tot vijf Galeyen toe, van de seven die rontsom haer heen laegen.

Maer indien aen de rechter vleugel, de saeck der Christenen het selfde ghevolgh van de andere deelen had gehadt, het waere niet te twijfelen, of de selve hadden een overwinningh voor veele jaren op den Turck behaelt, maer nu door het ontkomen van Uluccialy, met een merckelijck gedeelte van de vloot, bevonden de vyanden sich in staet, om veel eerder als men verwachte, met een aensienlijcke macht weder te voorschijn te komen, zijnde machtigh, onder het beleyd van desen dapperen Corsair (daer wy hier na bysonder van handelen) het aenkomende jaer de voortganck van der Christenen overwinninge, niet weynig te verhinderen, en de Turcksche Kusten, voor merckelijcke schaede te bewaren, die hen andersints, buyten allen twijffel sou hebben aengedaen geworden. De saeck dan van dit ontkomen was soodaenigh. Johan Andrea Doria was genootsaeckt, komende (ghelijck Diedo bysonderlijck verhaelt) uyt de enghte van de klippen, een langen omkeer, met de bende van sijn Galeyen, na de Kust van Morea te doen, op dat sich het lichaem van de Bataille en de Slincker vleugel, wel sou konnen in ordere stellen; maer hy, met sijn Capitana dat heen oversteeckende, en in de selve gedaente van de andere gevolght zijnde, gaf een schijn aen de Turcken, als of hy vluchte, het geene sy des te meer geloofden, om dat het meesten deel van sijn Galeyen, de zeylen aen de groote Mast wijd uytgespannen hadden,

Dapper ontkomen van Uluccialy.

het

het geen gheschiede om voor de pijlen onder het strijden bedeckt te zijn; maer de Turcken naemen het daer voor, als of de Christenen alles by setten om weg te geraecken.

Uluccialy met sijn groot getal Scheepen, gierde oock wel haest dien wegh op, verhoopende daer eer te veroveren als te bevechten te vinden; maer als hy sagh dat Doria eyndelijck hem de stevens toekeerde, om hem aen te vallen, en dat sijn Scheepen in schoone ordere mede aenquaemen, bleef hy een wijl als opgetoogen, en eyndelijck overleggende sijn voordeelen, spreyde sijn vleugel oock soo verre naer Morea uyt, als hem mooghlijck was, soo om de vyanden te omcingelen, als hebbende meer Galeyen als de selve, als oock, gelijck by sommige geacht wierd, om te beter gelegentheyt van sich te bergen te vinden) indien het de sijne te quaet kregen. Doria een gauw Zeeman, merckte wel haest het besluyt van den Barbaer, waer over hy sich mede geduerighlijck meer en meer gingh uytbreyden, invoegen soo veel tijts doorliep, terwijl een ieder van dese twee braeve Zee-mannen, op sijn beste voordeel uyt was, dat men al te vooren, soo in het lichaem van de Bataille, als in de Slincker vleugel, al gevochten hadt, gelijck wy gehoort hebben, al eer sy ter degen aen malkander waren.

Dapperheyt van Uluccialy.

Daer ontstondt oock een onordere, als dat Johan Andrea de tweede mael, wanneer hy sich wilde uytbreyden, niet soo wel gevolght wierdt, als behoorde, soo dat hy sich alleen met vijfthien Galeyen aen den rechter hoeck bevandt, blijvende veel ruymte tusschen beyden, het welcke Uluccialy de ghelegentheyt gaf, om hen te bequamer aen te tasten en te omcingelen, hebbende daer de geheele ruymte toe, die tusschen hem en de Bataille open lagh.

Hier over had de Capitana van Malta seer veel te lijden, zijnde door Peter Justiniano, Prior van Messina, gevoert, die de rechter hooren van *Don Jan* sloot; gelijck hier voor geseght is. Hy misnoeght, gelijck sommighe willen, van dat hy de plaets die de Capitana van Savoye in het gevecht hadt, niet hadt konnen verkrijgen, breyde sich een weynigh uyt sijn plaets uyt, om eenige Galeyen, die van Uluccialy hard aengetast wierden, te hulp te komen, maer wordende hy selfs van vier Turcken omcingelt, was in staet om met al de sijne, aldaer het leven te laten, daer oock weynige van af quamen, en de Galeye was oock soo goedt als verlooren, indien twee andere Maltesche Galeyen, hem niet tijdelijck te hulp waren gekomen, en uyt handen van sijn vyanden gereddert hadden, zijnde de Turcken in geen staet, om dit versche volck te konnen tegen staen, als die mede, door den harden tegenstand van den Maltees, veel volcks verlooren hadden. Angelo Martelli, en dry of vier Malteesche Ridders, wierden ter doot toe gewond, de rest der Christenen of doot geslagen of gevangen, onder welcke laetste oock de Ridder Bongianni Gianfiliazzi was, en de vlagge, door Uluccialy afgenomen, die op sijn aenkomst tot Constantinopolen, niet naeliet daer dapper mede te braggeren. De Hooft Galeye van Florence en den Paus, onder het geleyde van Thomaso de Medici, zijnde mede van het lichaem der Bataille afgeweecken, en naer de slincker vleugel toegesackt, sagh sich haest seven vyantlijcke Galeotten voor den boegh, door de welcke sy oock vernielt wierd, blijvende aldaer veel Ridderen van Santo Stephano doot, en de Medicis op verscheydene plaetsen gewondt.

Benaande staet van de Galeye van Malta.

De schade der Christenen hield noch daer mede niet op, nademael Uluccialy met een grooten hoop van de sijne, eenige Venetiaensche Galeyen omcingelde,

Andere schade der Christenen.

gelde, en met sulck een groot geweldt aentaste, dat sy binnen korten tijdt, die van Benedict Soranza soo qualijck handelde, als mede die van Antony Pasqualigo, van Jacomo di Mezo, Candiot van Marcantonio Lando, van Girolamo Bisanti van Cattaro, en van Pieiro Bua van Corfu soo hard bejegende, dat dese mannen, met het grootste gedeelte van de hunne daer doodt bleven, sonder dat evenwel de Galeyen verlooren wierden, behalven die van Bua van Corfu, die zijnde van sijn gesellen niet wel gekent, oock niet geholpen, naer Lepanto wegh gesleept wierdt; waer heen vijf en twintigh soo kleyne als groote Galeyen van de Turcken het ontquaemen. De Galeye van Soranza wierdt verbrandt, alsoo het vyer in het kruyt geraeckte, blijvende daer op levendigh Giacopo Giustiniani, die het gheluck hadt van met swemmen daer af te komen.

Zijnde dan eyndelijck de Turcken soo van de slincker vleugel, als van de Battaille in de vlucht gedreven, begaeven sich veel van de overwinnende Galeyen daer heen, daerse noch sagen vechten, door welck onderstandt, de Galeyen van Gerolamo Contarini, en Ludovico Cipico van Trau, behouden wierden, blijvende evenwel al de voorstanders doodt, behalven Cipico, die gewont en gevangen wiert. In de selve Vleugel had oock de Galeye van Sangiovanni, bestiert door den Ridder Agnolo Bissoli, vry veel te lijden, zijnde de selve, nae dat sy sich een weynigh van de andere begeven had, door dry Galeyen van Rhodus omcingelt, met de welcke de Ridder dry ueren langh een seer harden strijd hadt, tot dat de Christen Galeyen, aen een ander gedeelte de overwinningh hebbende, hem tijdelijck onderstant deden. Twee persoonen van aensien vonden middel van te ontkomen, soo als sy de minste hoope daer toe hadden, d'eene van de welcke was Johan Battista Mastrillo van Nola, en d'andere Julius Caraffa van Napels, d'eerste zijnde albereets op een Turcksche Galeye ghevangen, stondt met de Christen slaeven, die daer in waeren, tegen de Turcken op, dode den Rays, en voerde de Galeye met veertigh Turcken wegh. De tweede wiert mede albereets weg gevoert, wanneer der een Napelsche Galeye den Turck aen boort quam en veroverde, verlossende alsoo desen gevangen Edellingh, en in tegendeel vangende of dodende, die hem gevangen hadden.

Wonderlijck ontkomen van twee Edelen.

Uluccïali vorders, siende dat de saecken van sijn Heer in slechten stand stonden, en nu t'eenemael aen de overwinninghe wanhoopende, wilde met die weynige Galeyen, die hy by sich hadde, den aenkomst van Doria aen de eene, noch van *Don Jan* aen de andere zijde niet verwachten, maer begaf sich mede met alle vaerdigheyt op de vlucht; Doria, Canaletto, Quirini en andere, setten hem dapperlijck achter aen; maer al hun poogen was te vergeefs, naedemael hy hen alreets te verre voor uyt was, om van hen achterhaelt te konnen werden. Het getal van al de Galeyen, die het met Uluccialy ontquamen, wort verscheyden geseght. Diedo seght datse niet boven vijf of ses in het getal, maer van de besten zijn geweest, en dat hy by nacht tot Santa Maura aengekomen, sich aldaer niet opgehouden heeft, uyt vrese van vervolght te zijn, maer dat hy vorder naer Modone gevaeren is. Men heeft evenwel van eenen Mattheo di Sebenico, die als toen slave was, en naderhand sich selven verlost heeft, verstaen, dat zijnde de Chiegagia, op wiens Galeye hy slaef was, in de slagh doodt gebleven, sijn Galeye, met alleen vijf Turcken daer in, van een Griecks verloochende, naer Galata gebracht is, de welcke daer na sich naer Lepanto begaf, alwaer

Vlucht van Uluccialy.

alwaer binnen den tijd van acht dagen, negen en dartigh soo Galeyen, Galeotten, als Fusten aenghekomen waren, daer by gereeckent dry Hooft Galeyen, die tot Prevesa waren ingeloopen, alwaer oock Partau op een Fregat aenquam, begevende sich van daer te lande naer Lepanto, met twee hondert mannen verselt. Met dit volck en andere weynige, die hier en daer te lande gekomen waren, konde Partau dese soo qualijck gehandelde Galeyen weder eenighsints voorsien; schrijvende vorder aen Uluccialy, die alleen met twee Galeyen sich tot Modone bevandt, dat hy by hem sou komen, als willende hem den last opleggen, van dit overschot, naer Constantinopolen te voeren, gaende hy selve te lande naer Negroponte reysen, daerse malkanderen oock gesien hebben.

't Getal der ontvluchte Scheepen.

Dese Sebenico bevestight oock, dat de Galeyen die sich aldaer bevonden, soo slechtelijck gestelt waren, dat men de selve niet als traeghlijck, en met groote moeyten tot Constantinopolen konde krijgen, blijvende noch ses daer van te rugge.

Selim was op dien tijdt in die Stadt niet, maer tot Adrianopolen, alwaer hy niet wilde dat Partau hem sou komen aenspreecken, als zijnde seer tegen den selven gestoort, soo dat hy sich nauwelijcks door de vrienden van den gesey-den Bassa wilde laten ter neder setten, of bewegen, van hem den kop niet te laeten afslaen; hy beroofde hem evenwel sijn ampt van Generael te lande, en gaf het Pialy voor het naeste Jaer: maer Uluccialy daer en tegen, om dat hy met de vlagge van den Maltees quam aen braveeren, wierd van hem wel onthaelt, en daer nae tot Generael van de Zee gemaeckt.

Onthael van Uluccialy tot Constantinopolen.

Daer bleef nu, naer sulck een voortreffelijcke overwinningh, geen verhinderingh voor de Christenen overig, hun zegen volkomentlijck te vervolgen, doende het overighe van den dagh niet anders als de vruchten van hun geluck te vergaderen, en een ieder sich met den rijcken buyt der vyanden, die om ontsagh te maecken, sich op het heerlijckste hadden toegemaeckt, te verrijcken. De Galeyen liepen hier en daer, om den roof op te haelen, vindende de Zee allesints seer bebloedt en met dooden gedeckt: men vand over al menighte van verlaetene Scheepen, met de welcke sy sich op den avondt in de haven van Petala, omtrent ses mijlen van de plaets des gevechts, op de Kust van Natolia geleghen, begaf, en dat met sulck een blijdtschap, als men in soodaenigh een overwinningh gewoon is.

Sy hadden sich eerst naer den strijd, in een kleynen boesem, niet verre van de plaets daer men gestreden hadt, begeven, om aldaer de Galeyen die vast hier en daer verstroyt waren, by een te vergaederen, blijvende daer leggen tot twee ueren naer Son toe, hoewel niet sonder groote ontsteltenis en schrick, soo door het aensien van de Zee, die vol bloedt en doode lichaemen dreef, als door het aen brandt geraecken van eenige Turcksche Scheepen, om dat de soldaten te heet op den buyt zijnde, nergens acht op sloegen, waer door een groote menighte soo wel Christenen als Turcken, met buyt met al in de kaers vloogh.

Ongeval na de overwinninge.

Hier op quam een harde storm, die de overwinnende vloot dwong met alle mooghlijcke haest, sich in de nabuerige haven van Petala te begeven; als geseght is; maer alsoo se alle in de selve haeven niet konden leggen, begaf sich een deel naer Dragomeste.

Don Jan onderdies, konde niet naerlaten sijn gesellen in het algemeen, maer boven al de dappere wijsheyt van Veniero, en al de Venetiaensche Hoofden te prijsen, en al de voorige moeyelijck en bitterheden afleggende, hy omhelsde

Handel van *Don Jan* na de overwinninge.

den ouden Man, met alle teeckenen van genegentheyt, onder de menighmael verhaelden naem van Vader, die hy hem mildelijck en gaerne gaf. Daer na deed hy de verschuldighde dancksegginge aen Godt, bestelde den gemeenen buyt, en voeghde sich om van het gevolgh met het hooghste genoegen ter wereld, gelijck gemeenlijck, naer gevaerlijcke dingen geschiedt, te spreecken en te handelen. Hy stelde vorders oock seer goede ordere op het heelen der gequetsten, van de welcke daer nae al vry eenighe stierven. Ieder Generael vaerdighde mede aenstonts gesanten elck aen sijn Prins en Meester af, om den selven van alles bericht te doen

Buyt in het ghevecht gewonnen.

Men bevand dat men verovert had, hondert en seventien Galeyen, en dartien Galeotten, hondert en seventien groote stucken gheschuts, twee hondert en acht en vijftigh van mindere slagh, en seventien steenstucken. Sommige tellen dry duysent acht hondert ses en veertigh, andere dry duysent vier hondert en ses en tachtentigh gevangenen, onder de welcke van eenige achtinge waeren, twee soonen van Ali, al het welcke met den anderen buyt, in de haven van Calegiero, ieder naer sijn portie en deelinge, die hem toe quam, gedeelt wierdt; naementlijck dat van ses deelen de dry den Catholijcken Koninck, twee den Staet van Venetie, en een den Paus toe gevoeght most worden. In de Galeye van Ali wierden twee en twintigh Sultaninen in goudt gevonden, en in die van Caracossa veertigh duysent. Van veertigh Hooft Galeyen, die de Turcken voor het gevecht hadden, ontquamen geen, als die van Ulucciali, en dry andere. Aengaende het getal der dooden, soo van de eene als van de andere zijde, wordt oock verscheyde wijs ghe-schreven. Eenige willen dat de Turcken niet boven de vijftien, en de Christenen weynig meer als seven duysent man sterck zijn geweest; maer andere hebben willen bevestigen dat de geene niet minder als dartigh duysent mannen hebben uytgemaeckt, en datter van de selve vier duysent acht hondert en acht en dartigh gebleven zijn, met noch wel eens soo veel gequetsten.

Haer verdeelingh.

Getal der dooden.

Seventien Galeyen van de Christenen zijnder in den strijd gebleven, en met de selve veel van naeme, behalven die op hun plaets gedacht zijn; als Horatio Orsino, de Graeve van Briatico, Ferrante Bisballo, Virginio Ursino, Francisco di Savoya, en de groote Bailo van Duytslandt. Op de Galeye van Girolamo Contareni, zijn oock de vier gebroeders Cornari, dapperlijck strijdende gebleven, als Girolamo, Francisco Stephano en Sebastiano, laetende een wonderlijck voorbeelt van broederlijcke liefde nae.

Maer van de Turcken zijn gebleven boven de aengeroerde Ali, Genouees Renegaet, Generael van de Levant, Mahomet Saidar, Gouverneur van Metellene, Mustapha Esdei, Schatmeester, Tramontano, Admirael van de vloot, Osman Rais, Mamut Rais, Hooftman van de Janitzaren, Assan, Landvooght van Rhodus, Aga Bassa, Caro, Soon van Mustapha, de Stadtvooght van Tripoli, Suban Celebi, de Chiegaja van Ulucciali, Carà, Per, Capiteyn van de Levante van Barbarye, de Chiegaja van het Arsenael, Heder Behi, eertijds bestierder van Chio, Cara Biugh, Behi van Suras, en noch veel meer anderen van seer grooten naem en aensien.

Men hoeft oock voor geen geringe winst te rekenen meer als twaelf duysent Christen slaven van de keetenen te hebben verlost, die, hoese oock in het begin met boeyen en keetenen versorght waren, evenwel met het neygen van de overwinningh, sich van hun banden, tot verderf van hun tyrannen, seer wel hebben weten te redderen, gelijck de slaven

ſlaven op de Chriſten Galeyen in tegendeel, door hoop van hun beloofde vrydom en vergeldinge, den ſelven geen kleyne nuttigheyt hebben toegebracht.

Van de afgeſondene naer Italie, quam de Graeve van Pliego met een Standaert den Generael Ali afgenomen, by den Paus, zijnde van *Don Jan* geſonden, maer van wegen Marc Antonio Colonna, quamen daer de Ridder Ramagaſſo, met Proſper Colonna. Aen den Catholijcken Koninck gingh Lopes Figueroa, maer die Majeſteyt hadt al van te vooren het bericht van Venetie, door des ſelfs Geſant Leonard Donato, op het ſpoedighſte naer dat Hof afgeveerdight; die op den eerſten van Slachtmaend, ſijn Majeſteyt, ſoo als hy in de Veſperen of avondt dienſt was, deſe geluckige tijdingh bracht, die daer over aenſtonts danckſeggingh dede doen, belonende Donato, boven de gewoonte van dat Hof, met groote gunſten en een koſtelijck kleynood.

Groote blijdſchap over de overwinningh.

Deſe tijdingh verweckte door geheel Spangien een boven maeten groote vreught, die korts daer aen, door de geboorte van een jonge Prins ſeer vermeerdert wierd. Tot Venetie en Roma was de blijdſchap oock ſeer groot.

De Paus, onder andere betuygingen van vreughde, wilde dat de dagh van de overwinninghe, zijnde de ſevende van Wijnmaend, tot een vierdagh ſou gehouden worden, onder den naem van *la Beata Virgine della Vittoria*, Die van de heylige Maegt van de overwinninge; met laſt dat men op den volgenden achtſten dagh de Kerck plichten over de zielen der geener, die in den ſlagh gebleven waren, volbrengen ſou. De Paus, onder het aenhooren van den dienſt, toonde met opgetogene ſinnen, Godt voor deſe genaede, innerlijcke danckſeggingen te doen, en daer nae ſijn gedachten over *Don Jan* laetende gaen, borſt in deſe woorden van het Euangely uyt. *Fuit homo miſſus a Deo, cui nomen erat Johannes: Daer was een menſche van Godt geſonden wiens name was Johannes.* Maer in Venetie heeft men, behalven de andere teeckenen van blijdſchap, aen al de gevangenen, over wat misdaeden ſy gevanghen of veroordeelt mochten zijn, hun vrydom gegeven, en Juſtiniani, die de tijdingh bracht, wiert Ridder gemaeckt. Aen de verwanten der verſlagenen, wierden oock groote weldaeden getoont, en beloften van noch meerder gedaen. Den Generael in de Levant wierd oock een goede ſomme gelds toegeſonden, als mede een paye betaelinge aen het krijghsvolck.

De dagh van de overwinninge tot een vierdagh gemaeckt.

Men toonde oock geen rouw in de kledinge, over ſoo veel treffelijcke Mannen als'er in het gevecht gebleven waeren, niet willende de Staet, dat de algemeene vreught, door byſondere droefheyt ſou beſoedelt worden, ſelfs de naeſte vrienden der geblevene, quaemen, met hun koſtelijckſte gewaeden en vercierſelen voor den dagh, alleenigh hun uytvaert, wierdt opentlijcke met koſtelijcken toeſtel, op gemeene koſten gedaen, en hun lof, in tegenwoordigheyt van al de Raden en Geſanten verkondight, gevende men hen den naem van dappere beſchermers van het Chriſten Geloof en het Vaderland.

De Heerſchappy wilde oock dat de dagh van Santa Juſtina heyligh ſou zijn, doende oock penningen de Heylige ter eeren ſlaen, op de welcke deſe letteren *Memor ero tui Juſtina Virgo*, *Ick ſal u Maget Juſtina gedachtigh zijn*, rontsom ſtonden: aen de andere zijde was een Maeght, die Venetie uytbeelde, by de welcke ſtondt *Pro fide nunquam deſeſſa*; *Noyt vermoeyt voor het gelove* De Prins van Venetie deed oock noch een ander ſlaen, gelijckſe jaerlijcks gewoon zijn, om aen de Raeds-heeren te vereeren, hebbende dit opſchrift: *Anno navalis Victoriæ, Deo gratia, contra Turcas*: In

het Jaer der overwinninge, door Godts genade, tegen de Turcken. De Princen van Italie, om hun hooghste genoegen hier over te toonen, sonden van alle kanten hun Gesanten aen den Staet van Venetie, om den selven over desen grooten zegen te vergeluckwenschen, ghelijck mede aen den Paus en *Don Jan* geschiede.

Die van het verbondt nu, als geseght is, sich in de haven van Petala begeven hebbende, vertrocken weder van daer naer Santa Maura, in de haeven Calegiero genoemt, daerse ter oorsaeck van het onweder, eenige dagen gedwongen wierden te vertoeven, ondertusschen sich van hun arbeydt verquickende, en de gequetsten besorgende, daer evenwel veele van stierven. De tijdt gingh daer vrolijck echter door, hoewel niet sonder twist, onder eenige bysondere, ter oorsaeck van de deelingh van den buyt, pogende een ieder, gelijck ghemeenlijck geschiedt, sijn daeden op het breedtste uyt te meten.

Vorder verhael van de Christen vloot.

Maer *Don Jan* behaeghde sich niet minder, als iemand anders daer in, hoewel met zedigheyt, soeckende de ghedachtenis van sijn Doorluchtige Vader, daer onder te vermengen, en seggende, dat dese treffelijcke overwinninge hem alleen ontbrack, op den top van al sijn heerlijcke daeden op te maecken.

Terwijl men hier door tegenwinden opgehouden wierd, had men veel twistredenen, omtrent het veroveren van Lepanto, het welcke om veel oorsaecken verschooven wierdt; maer voornamentlijck, om dat sich de Galeyen in geen goeden standt vonden: men oordeelde oock, dat het inkomen van de Golfo van Lepanto sijn swarigheyt, en dat men eerst de Dardanelli te bemachtigen; en ondertusschen, voor storm en onweder te vresen hadt.

Men sandt dan om Santa Maura te verspieden, dat niet verre van daer lagh, waer heenen met den Prins van Urbino Ascanio della Cornia, Gabriel Serbellon, Vincenzo Vitella en Prosper Colonna, met een bende Galeyen van Doria, en vier duysent voetknechten ghesonden wierden, naer het welcke men bevandt dat die plaets te vermeesteren, een werck van veel daegen was, en dat men ten minsten tien duysent soldaten daer toe van noden hadt. Men begost dan van vertreck te handelen, maer Veniero wilde aldaer blijven om het een of het ander te ondernemen.

Doria was de eerste die den wegh naer Messina nam, alwaer hy met grooten toestel ontfanghen en verwellekomt wierdt, gelijck oock Colonna tot Roma, door den Paus en den Roomschen Raedt met soodanigen pracht en toestel wierdt onthaelt, dat sulcks de gedachtenis van de oude Zegenpraelen der overwinnende Romeynen weder konde ophalen; hoewel hem het selve geen kleyne afgunst en moeyte veroorsaeckt heeft. Hy quam op den 16. van December door de Porta Capena in de Stadt, zijnde hem de Overigheyt en het volck van Roma, in verscheydene benden, elck naer sijn waerdigheyt verdeelt, en treffelijck nae verscheydene wijsen opgheschickt zijnde, te gemoet gegaen. Binnen de Stadt, waer langhs hy gaen most, waren verscheydene praelbogen opgerecht, hebbende ieder hun opschrift en sinnebeelden, door al de welcke de grootheyt van dese overwinninghe, en den lof van sulck een Capiteyn verbeeld wierdt. By hem waren vijf duysent gewapende voetknechten, hebbende verscheydene buyt-stucken den Turcken onthaelt, gelaeden, en leydende tsestig Turcken, met ketenen belast, en in geele klederen, twee en twee, met sich. Aldus gingen sy eerst naer het Capitolium of Campidoglio, en van daer naer het Palays van den Paus in het Vaticano, alwaer hy den selven de voeten kuste, de ge-

Vertreck van de vloot.

Doria tot Messina inghehaelt.

Colonna komt zegenpraelende binnen Rome.

gevangenen aenbood, en van ſijn Heyligheyt minnelijck omhelſt, met groote teeckenen van eer, en een treffelijcke Latijnſche aenſpraeck, door Marc Antonius Muretus, in dien tijdt een van de grootſte lichten, gedaen, ontfanghen wierdt.

De groote Commendator van Caſtille Don Louis de Requeſens, gingh met Colonna nae Roma, om aldaer de beſtellinge tegens den tocht van het naeſte Jaer te doen, en ſich van daer, nae ſijn Gouvernement van het Hartogdom van Milanen te begeven, daer hem de Koninck, mits het affterven van Alburquercke mede hadt begiftight.

Sebaſtiaen Veniero was ondertuſſchen tot Corfu, overleggende vaſt in ſijn gedachten, wat hy in deſen ſtandt van ſaecken, en voor het weynige dat hem noch van den Herfſt overigh was, ondernemen ſou; hy zijnde ſeer van de Albaneſen van dat geweſt aengemaent, om tot hun bevrijdingh van der Turcken dwingelandy, Margariti, van waer ſy hen geduerigh met roven en ruyten laſtigh vielen, te vermeeſteren; en oordeelende dat onderwind niet buyten gevolgh te zijn, liet ſich daer toe bewegen. Maer hy kennende den wiſpeltuerighen aerdt van dat volck, eyſchte het ſelve, voor de beloften die ſy deden, van de behulpſaeme handt tot dit werck te leenen, en voortaen getrouwe onderdaenen van de Staet van Venetie te zijn, verſeeckeringh af. Dit belegh dan beſtaende, bevandt hy ſich daer in ſoo geluckigh, dat hy de plaets op verdragh in handen kreegh, omtrent welck werck wy ons niet verder konnen uytbreyden, om weder van *Don Jan* en ſijn vordere verrichtinge te handelen.

Veniero bemachtight Margariti.

De Oorlogen die de Koninck van Spangien als toen in de Nederlanden hadt te voeren, en andere ontſtaene onluſten met Vranckrijck, trocken ſijn gedachten van het vervolgen der overwinningh tegen de Turcken niet weynigh af, vindende ſich meerder genootſaeckt om ſijn eygen ſtaet en heerſchappye te bewaeren, als die van anderen te verſeeckeren; ſoo veel iſſer van, dat des Konincks Bedienaers in Italie, kenniſſe van des ſelfs gedachten gekregen hebbende, omtrent de beraedingen over eenighen nieuwen aenvangh, ſich geheel onſeecker in hun beſluyt betoonden, ſonder des Konincks aenmerckingen evenwel te openbaeren; alleenighlijck ſloegenſe een tocht naer Africa voor, ſoo door de hoop die hen den Koninck van Tunis Amida, van daer door Uluccialy verdreven zijnde, gaf, als om hun Kuſten van de geduerige roveryen van de Barbaren te bevrijden. Deſe voorſlagh gaf den Paus kleyn genoegen, als die liever hadt geſien, dat men de vruchten van hun overwinninghe van elders gehaelt, en het verbondt op de oude voorwaerden aengehouden hadt; maer wanneer des Koninks bedienaers daer na gedronghen wierden den Paus de vreſe die de Koninck van Spangien voor die Vranckrijck hadt, als die niet anders ſocht als de ſaecken van Nederland meer en meer te verwarren, ten minſten, gelijck de geruchten liepen, heeft de Paus, verſeeckert zijnde van de beloften die hem de Alderchriſtelijckſte Koninck gedaen had, de Bedienaers verſeeckeringh gedaen, dat de ſelve geenſints was, om ſulck een breucke te doen, en toonde ſich eenighſints ongenoeght teghen de Spangiaerden, als die deſe nieuwigheden op de been brachten, om het voordeel dat ſy konden, uyt deſen oorlogh te trecken, brengende hun wapenen naer Africa over. Aldus groeyde het onderlinge vermoeden en misvertrouwen; en hoewel men nu al beſigh was, om voorraedt voor den naeſten uyttocht te beſtellen, begoſt ſulcks lanckſaemer en lanckſaemer voort te gaen; en elck ſich koelder als ander daer in te toonen; en

Nieuw beſluyt van den Koninck van Spangien.

Verhinderingen van een nieuwe uyttocht.

gelegentheyt tot verlengh te soecken.

Paus Pius V. sterft.

Wanneer nu de Paus Pius daer op quam te overlijden, en de nieuwe Paus Gregorius de dartiende, sich seer yverig toonde, om het verbondt te onderhouden, en soo veel als hy konde de toerustinghe voortsette, verliep'er evenwel seer veel tijdts, en vorders het misnoegen dat de Spangiaerden schepten, om datse hun voornemen op Africa niet konden te wege brengen, gevoed door de moeyelijcke beroerten in de Nederlanden, maeckte dat alles slechter en slechter behartight wierd, gelijck oock *Don Jan* als Generael van het verbond, niet meerder aen de Bondtverwanten, als twee en twintigh Koninckllijcke Galeyen, en ses duysent knechten, om over hun Scheepen verdeelt te worden, voor dat Jaer konde toestaen, blijvende hy selve met de rest van des Konincks Zeemacht tot Messina, om in alle gelegentheyt, ten dienst van den Koninck by der handt te zijn.

Nieuwe uyttocht der Christenen.

Marc Antonio Colonna dan vertrok van Messina met de Galeyen van de Kerck, beneffens de Ridder Gilles d'Andrada (die van *Don Jan*, tot Hooft over de twee en twintigh Galeyen van den Koninck van Spangien gestelt was) met de sijne, versaemelende sich tot Corfu met Jacob Foscareni, nieuwelijcks Hopman Generael van de Staet van Venetie gemaeckt (zijnde Veniero ter liefde van *Don Jan* van dien dienst afgestelt) alwaer sy van de Turcksche vloot vernamen dat de selve, onder het beleyd van den Generael Uluccialy uytgeloopen was. Dese hadt ondertusschen Caragialy, een beroemt en konstigh Zee-rover, uytgesonden, om de plaetsen der Venetianen in de Levant te quellen, om te toonen dat sy geen moed verlooren gaven, en de onderdaenen van de Poort hart te geven, die door hun voorgaende nederlaegh niet weynigh moedeloos geworden waren. Dese dan zeylende met wel tsestigh Galeyen en Galeotten naer Tine, bestonden de gantsche vlackte van dat Eylandt te beroven, nae datse de Sterckte te vergeefs hadden aengetast, zijnde door Paruta dapperlijck beschermt.

Onderneming van de Turcksche Zeemacht.

Gelijcke schade deed hy oock aen Cerigo, en weynigh scheelde het, of hy was op dien tocht Marco Quirini, die met ses soo Galeyen als Fusten in Milo lagh, ontmoet, maer dese zijnde van hem bericht, begaf sich met grooten haest naer Candia. Caragialy wierd korts daer aen van Uluccialy te rugge ontboden, en met hem weder vereenigt zijnde, bracht, als geseght is, een vloot in Zee van meer als twee hondert en tsestigh Galeyen, Galeotten en Fusten, nemende sijn cours naer Malvagia.

De Generael Colonna, die in het afzijn van *Don Jan* het hooghste gesagh hadt, en Foscarini zijnde van den stand der vyanden bericht, zijn naer veel beraedingen van Corfu tzeyl gegaen, om den vyandt te vinden (hebbende een macht van hondert en veertig Galeyen, dry en twintigh Scheepen, ses Galeazzen en dartigh mindere Scheepen) diese ontdeckten, soo als hy van de Drogoniere vertrock; maer om dat de Scheepen door de tegenwind niet voort konden, en sy sich van de Galeazzen, ter oorsaeck van hun trage beweginge niet konden dienen, viel'er tusschen hen niets van belangh voor; om dat Uluccialy meer met een talrijcke als machtige vloot verselt, genoegh ghedaen achte, indien hy voor dat Jaer de vyanden verhinderde, eenige saeck van gewicht tegens de Poort te ondernemen, sonder sich in gevaer van een nieuwen aenstoot te stellen, niet laetende ondertusschen soo aldaer als in het Eylandt de Cervi, daer hy heen was geweecken, verscheydene krijghslisten voor te stellen, als wilde hy even staegh sijn vyandt aentasten, daer hy het niet in den sin hadde, hou-

Konst van Uluccialy om het strijden te ontgaen.

houdende ſich alſoo door deſe loosheyt buyten gevecht, en ſijn vyanden in geduerigen achterdocht.

Naerder beſluyt van den Koninck.

Don Jan kreegh oock in die daeghen des Konincks volkomen beſluyt, naementlijck, met al ſijn macht, ſich by die van het verbondt te mogen vervoegen, en tegen den Turck gelijcker hand aen te gaen, naer dat hem geraeden ſou duncken, het welcke hy oock de Generalen in Corfu had laten weeten, op de ſelve tijdt wanneer ſy op hun vertreck ſtonden, om den vyand te gaen vinden; ſy evenwel vonden niet geraeden op ſijn aenkomſt te wachten, gelijck ſijn verſoeck was, maer gingen met hun ſaecken voort. Maer als daer op de aftocht van Uluccialy volghde, en de Generalen ſich tot Capſali onder Cerigo begeven hadden, kreghen ſy aldaer weder brieven van *Don Jan*, die hen te rugge naer Zante en daer nae tot Corfu ontboodt, alwaer de oorloghs macht niet ſonder veel moeyelijckheden, by een quam, en de Generalen voornaementlijck Colonna van *Don Jan* met geen goede oogen aengeſien wierden, om dat ſy hem, op ſijn begeeren niet afgewacht hadden, waer door de beraedingen tegen den vyand, niet ſeer voortgeſet wierden. Foſcareni en anderen, brachten deſe onluſt ſoo verre, dat op een nieuw beſlooten wierd, de Turcken, die men verſtondt ten deelen in de haeven van Navarrino, en ten deelen onder Modone te leggen, te gaen opſoecken.

Van de [G]eneralen [d]es ver-[b]onds ver[a]cht.

De Chriſten vloot was nu tot aen Strivali ghekomen, wanneer *Don Jan* di Cardona, die om de vyanden te verſpieden afgeſonden was, hen dit bericht gaf, waer over ſy beſlooten den geheelen nacht hun reyſe op het ſpoedighſte voort te ſetten, om voor den dagh den vyandt op den hals te zijn, het geen beter voorgeſtelt als uytghevoert wierdt; alſoo ſijn aenkomſt ſoo traegh en laet was, dat de Turcken hen haeſt ontdeckende, gelegentheyt en tijds genoegh hadden ſich onder de Sterckte van Modone te begeven, om ſich alſoo van verre tegen de Chriſtenen te beſchermen, die op verſcheydene wijſe, maer te vergeefs, hen uyt en tot den ſtrijdt ſochten te locken, die derhalven, om aldaer niet te vergeefs te vertoeven, het Caſteel van Navarino, een plaets van weynig ſterckte, beſlooten aen te taſten. Om dit uyt te voeren, wierdt de laſt aen den Prins van Parma gegeven, die evenwel met ſoo weynigh voorraedt, alſoo de beſettinge van de landzijde geduerigh onderſtand kreegh, niet konde uytrechten.

Turcken te vergeefs tot vechten gelockt.

Hebbende dan de vloot ſich eenigen tijdt in deſe Zeen opgehouden, en de Maent October nu aengekomen zijnde, en de vloot gevaer loopende, van door ſtorm en onweder beloopen te worden, daer en boven oock de voorraedt op de Galeyen beginnende te ontbreecken, wierdt *Don Jan* genootſaeckt eyndelijck van daer te vertrecken, een ſaeck die evenwel de Bedienaers van de Staet van Venetie ſeer mishaeghde, om dat men al ſulcke ſwaere onkoſten, en al dien bequamen tijdt ſonder vrucht of voordeel, hadt beſteedt.

De vloot dan begaf ſich weder naer Corfu, latende Uluccialy de Zee open, om ſich naer Conſtantinopolen te begeven, en dat op een tijdt, dat hy in groote bekommernis over ſijn ſaecken was. *Don Jan* begaf ſich van daer naer Sicilia, en vervolghens naer Napels, Mercantonio Colonna en Dorſia trocken naer Spangien, om ſijn Majeſteyt volkomen bericht te doen, van het geene dit Jaer van hen uytgerecht waere, het geen in der daedt te weynigh was, om een gevolgh van ſulck een heerlijcke en koſtelijcke overwinninge te heeten. Ondertuſſchen de Koninck van Vranckrijck, die de voorleden Jaeren eenigh naerbedencken gegeven, als wilde hy den Koninck van Spangien op den hals komen,

De Chriſten vloot vertreckt naer Corfu.

komen, en alsoo het verbond een swaren krack geven, en door dat vermoeden den Paus onlustigh tegens hem gemaeckt hadt, om alles goet te maecken, en sijn meeningh te verklaren, bracht door sijn Gesant den Heer d'Aix by de Poorte soo veel te wege, dat men den vrede handel tusschen de selve en den Staet van Venetie, met ernst by der hand nam en voortsette, met soodanigen gevolgh, dat de vrede eyndelijck gevonden en gemaeckt wierdt.

Vrede tusschen den Turck en den Staet van Venetie.

1573. De Heeren van Venetien, naer dat alles vastgestelt was, deden in de volle vergaederingh hier van bericht aen den Pauselijcken Nuncius, en den Gesant van Spangien, soeckende daer nae met bysondere Gesandschappen, hun saecken by die twee Hoven goedt te maecken, hoewel sy weynigh moeyten vonden, om het ongenoegen uyt het gemoet van den Catholijcken Koninck te doen verhuysen, als die geene, die op het ernstig versoeck en aenhouden van den Paus in dit verbondt getreden was, en om de Venetianen dienst te doen, sich selven ondienst gedaen hadt. Hy wilde oock korts daer aen toonen, dat hy alleen machtigh genoegh was, sonder hulp of bystandt van iemand, geduerige vyantschap met den Turck te onderhouden, en de Christenheyt teghen den selven voor te staen; en niet alleen voor te staen, maer oock selver dien vyand selfs in sijn eyghen huys den oorlogh toe te brengen.

Sijn Majesteyt dan bestelde dat sijn Zee-macht, die in Sicilie en tot Napels lagh, ten eersten vervaerdight wierdt, besluytende Uluccialy in Africa en tot Tunis, van waer hy den Koninck Amida, Soon van Muly-Assen verdreven hadt, aen te tasten. Met dit besluyt sand hy den Geheymschrijver Soto, die *Don Jan* in Spangen aen sijn broeder gesonden had, weder aen hem te rugge. Zijnde dan alles soo volck als scheepen tot desen tocht vaerdigh gemaeckt, vertrock *Don Jan*, beneffens den Hartogh van Sessa, Antonio Doria, Johan Andrea Doria, en veel andere voorname Heeren, met een Zee-macht van hondert en sestien Galeyen, vier en dartig Scheepen, en veel ander vaertuygh, van Palermo, naer Trapani, en van daer nae Marsalla, die hy den naem van Porto of Haeven d'Austria gegeven hadt, van waer hy oversteeckende, op den achtsten van Wijnmaend des Jaers 1573, tot Goletta quam.

Besluyt des Konincks om Tunis aen te tasten.

Vertreck van *Don Jan* naer Tunis.

Dese ondernemінghe viel hem seer toe, naedemael hy door de onstantvastigheyt en wispelturigen aert der Mooren, en de schrick der Turcken, geholpen wierd, de welcke verstaende alleenlijck de aenkomst van der Christenen oorloghs macht, in sulcker voeghen de Stadt Tunis ruymden en verlieten, datter maer weynigh levende zielen, en alsoo weynigh goederen in bleven, hebbende het de Turcken en Mooren alles, jae selfs de leeftocht wegh ghenomen. Het selfde geschiede oock met Biserta, dat sich naer eenige tegenstand overgaf, soo dat konnen sien en overwinnen hier maer een en de selfde saeck was.

Schrick der Turcken en Mooren.

Tunis en Biserta gewonnen.

Hoewel nu de meninge van *Don Jan* was, Amida den verdreven Koninck weder in sijn stoel te stellen, heeft hy evenwel, om dat hy soo seer van het volck gehaet was, sulcks niet gedaen; want (behalven veel andere overlasten) hy, om sijn Vader Muly-Assen in wreetheyt te overtreffen, had den ouden Man de oogen doen uytsteecken (onder voorgeven dat hy Christen geworden was, maer in der daed om dat hy vreesde door hem uyt sijn Rijck geset te worden) settende hem daer en boven gevangen, tot dat hy door sijn broeder weder verlost, tot Goletta, en van daer na Rome geraeckte; maer in de plaets van hem, heeft hy sijnen Neef Mehemet tot een chijnsbaer Onder-Koninck aldaer ghestelt,

Wreetheyt van Amida tegen sijn Vader Muly-Assen.

voe-

Die Christen wordt. voerende Amida met ſijn twee Soonen naer Napels, die naderhand Chriſtenen geworden zijn.

Maer om voor het toekomende Tunis beeter te bewaren, alſoo hy de Stadt ſelve onhouwbaer achte te zijn, heeft *Don Jan* tuſſchen deſe Stadt en la Goletta, op datſe malkander ſouden konnen te hulp komen, een nieuwe Sterckte van ſes bolwercken doen bouwen, gevende van alles den laſt aen Gabriel Serbellon, die hy dry duyſent Italiaenen, onder den Colonel Pagano Doria, broeder van Jan Andrea, en dry duyſent Spangiaerden, onder den Meeſter del Campo Andrea Salazar, met een groot getal bouwers, pioniers en gravers, tot voortſettingh van het begonnen werck, en een vaendel paerden gelaeten heeft. De byſondere beſtieringh en bewaringh van la Goletta beval hy Don Pedro Puerto Carrera, een perſoon door ſijn Edeldom meerder als ſijn dapperheyt geacht (gelijck hy in de verdedigingh van de treffelijcke Sterckte, tegen Uluccialy, daer elders van geſproocken wort, genoegh getoont heeft) ſoo dat Serbellon het geſagh over de Stadt en de nieuwe Sterckte, en hy die van Goletta had.

Don Jan verſterckt Tunis.

Hebbende dan al deſe ſaecken beſtelt, komt *Don Jan* weder geluckighlijck tot Meſſina, en van daer tot Napels, alwaer hy, als overwinnaer met groote heerlijckheyt onthaelt en aenſienlijck gehouden zijnde, van daer naer Lombardye, om in Spangien (daer hy van ſijn broeder geroepen wierdt) te trecken, getogen is, maer die Spaenſche reyſe gingh niet voort, ter oorſaeck van de geluckige onderneminge der Turcken op Goletta, daer wy byſonder van ſpreecken.

Keert weder naer Meſſina en Napels.

De Koninck van Spangien, liet ſich deſen handel van *Don Jan* niet ſeer wel genoegen, om dat hy de Stadt Tunis, volghens ſijn laſt, niet alleen van geen mueren ontbloot, maer oock deſe nieuwe Sterckte, daer by doen bouwen had, gelijck of hy in deſe Stadt voor hadt gehadt, den ſtoel van een Koninckrijck op te rechten, het welcke de Koninck ſcheen te geloven, om dat de Nuntius van den Paus, Gregorius den dartienden, met hem, uyt den naem van ſijn Heyligheyt handelde, om *Don Jan*, ter oorſaeck van ſijn daeden in Africa, met den naem van Koninck van Tunis te verheerlijcken; ſoo dat de Koninck vermoeden kreegh, dat deſe Jongelinck, opgeblaeſen door ſoo veel overwinningen, niet lange een onderwaerdige ſtaet ſou konnen lijden, en Koninckrijcken nu wel afvraegen, maer daer nae wel afdwingen ſou willen.

Misnoegen des Koninncks over het ſtercken van Tunis.

Hy dan nemende van ſijn zijde, die hy vermoeden hem hier toe aen te manen, heeft hem nieuwe bedienaers, en onder die Johan Eſcovedo als Geheymſchrijver toegevoeght. Sijn Majeſteyt nam oock voor een ſtael van ſijn trotsheyt, dat hy uyt Italie in Spangien, daer nae weder ontboden zijnde, om de beſtieringh der Nederlanden aen te nemen, ſich niet in het Hof, maer op de Hoeve van Antonio Perez begaf, om ondertuſſchen te vernemen, of hem de Koninck oock een ſittinghe binnen het behanghſel, gelijck de Koninckliicke kinderen gewoon zijn te hebben, ſou toeſtaen. Maer de Koninck, die alstoen niet ten Hoof was, heeft, om hem in deſe verwachtinge niet te misdoen, om die ſelve inſicht, ſich mede buyten Madrid ghehouden, en hem met meerder vriendelijck als treffelijckheyt, in ſijn Luſthuys del Pardo ontfangen, en terſtont, met grootmaeckinge van ſijn nootwendigheyt aldaer, naer Nederlandt afgeveerdight. Deſe nootwendigheyt kreegh oock des te meerder ſchijn, om dat hem de Koninck, op ſijn vertreck, voornamentlijck belaſte, dat hy, laetende de waepenen vaeren, de Provincien, op eenige voorwaerden, behoudens de Godtsdienſt en hun ghe-

Don Jan tot beſtierder der Nederlanden geſtelt.

hoorsaemheyt, sou sien te bevredigen.

Hier uyt quam oock voort, dat de Koninck sulck een slechten toevoer van penningen, tot den oorlogh, indiense te vervolgen stond, hem in Nederland toesandt. Hy nam onbekent sijn wegh door Vranckrijck, met weynigh ghevolgh, was tot Parijs by den Gesant, verscheen in een dansfery; maer begaf sich naer weynigh besoecks te doen, weder by nae onbekent van daer.

Sijn Reyse naer Nederlandt.

Hy toonde in Nederlandt zijnde, meer genegentheyt evenwel tot oorlogh als tot vrede, daer de Staeten niet lieten klachtigh over te vallen, en de Koninck nau naer te luysteren, gelijck oock naer het schrijven van den Prins van Orangien, aen een sijnen vriend, als stondt *Don Jan* naer een Houwelijck met de Koninginne van Engelandt Elisabeth, daer by voeghende dat hier door hoope voor de Onroomsche gebooren wierd, dat hen t'eeniger tijdt vryheyt, in den Godtsdienst, sou toegestaen worden. Het welcke Vargas, als toen Gesant by den Koninck van Vranckrijck, die gewoon was, alle geheymen wel te doorsnuffelen, den Koninck mede sou hebben te kennen gegeven.

En handel aldaer.

Strada.

Hier op volghde de doodt van Escovedo, die tot Madrid van *Don Jan* gesonden, en aldaer door behulp van Antonio Perez, uyt last van den Koninck, soo Perez anders waerheydt betuyght, om den hals gebracht is, gelijck elders wijdloopiger verhaelt wordt.

Men wil mede dat hem van de Staten de heerschappy der Nederlanden sou opgedragen zijn, het welcke hem van een der Edelen, als de rechte middel om de Nederlanden te bevredighen, sou aengeraeden zijn geweest, maer dat hy, niet als Germanicus tegens sich selven, maer teghen desen aenraeder sijn dagge daer over sou getrocken hebben, om desen quaden raedsman, die hem van sijn trouwe, tegen sijn Koninck en Broeder, socht af te leyden, met sijn eygen handen te straffen.

Hoe het zy of niet, het is seecker dat de Koninck van sich selven licht vermoedende, door dese en diergelijcke dagelijcksche berichten, oock dagelijcks meer en meer teghen *Don Jan* in misnoegen ontsteecken wierd; al het welcke by den selven *Don Jan* niet alleen vermoed, maer oock genoegsaem voor vast gehouden wierd, te meer wanneer hy de dood van Escovedo quam te verstaen, en een oorsaeck van sijn quijnen, en soo sommige willen van sijn doodt sou geweest zijn. Maer andere, en onder dese Strada, seggen, dat die hem hebben sien openen, geen duystere teeckenen van Venijn aen sijn deelen gesien hebben, sonder evenwel daer omtrent iets vast te stellen. Het zy nu van wie sulcks sou mogen gedaen zijn, dat houd dese Schrijver uyt brieven van den Prins van Parma voor gewis, datter geweest zijn, die op sijn leven hebben toeghe-leght; en het is oock vast, dat in de selve Maent, in de welcke *Don Jan* gestorven is, twee Engelschen gevangen zijn geworden, die hem ghesocht hadden om het leven te brengen, die oock korts daer aen, naer datse alles om den pijnbanck bekent hadden, door Parma van het leven ter doodt zijn gebracht.

Dood van *Don Jan*.

De oorsaeck daer van.

Maer wat oorsaeck sijn dood oock sou mogen ghehadt hebben, het is seecker dat de selve van een ongewoone droefheyt van een ieder gevolght is, en dat selden de Krijgslieden met meerder leet een Overste betreurt hebben.

Daer zijnder gheweest, die hem by Germannicus vergheleecken hebben; stellende een gelijckmatigheyt in hun gedaente, getal van Jaren, die elck tot dry en dartigh toe bereyckt heeft, van oorlogen diese beyde op de naburige grensen der Batavieren gevoert hebben, van vermoeden by de heerschende Vorsten, en gerucht van een aengedaene doodt.

Sijn Character en beschrijvinge.

Andere

Andere brengen hem naerder by sijn Vader den Keyser: want beyde (als hier voor geseght is) hebbense den selven geboorten dagh, en by nae die van sterven ghehadt. Beyde hebbense Zee- en Landt-tochten teghen de Turcken en Mooren gedaen. Beyde hebbense het Koninckrijck van Tunis bemachtight, hebbende d'eene Muly-Assen, met het uytwerpen van Barbarossa, en de andere Amida, Muly-Assens soon, maer den verdrijver van sijn Vader, uytsluytende, Mehemet in dat Rijck gestelt. De Vader heeft wel meer oorlogen gevoert, als die meer Jaeren geleeft heeft, maer de soon, met die voortreffelijke Scheeps-zegen, al die konnen vergelijcken; en indien dese het hooghste gesagh had gehadt, en alleen Rijcken en Legers mogen regeeren, hy sou de doorluchtighe Roem van sijn Vader niet schuldigh gebleven hebben. Sy voegen daer noch dit by, hoewel wat bygebracht en opgesocht, dat sy beyde met konstighe plichten de hoop van de hunne hebben weten te voeden; even gelijck in het veranderen van hun hooft gewaedt en hayr zijn geweest, en diergelijcke geringer over een komsten meer.

Voor by gaende de twist der volckeren over den voorgang op sijn uytvaert, sullen wy dit hier omtrent alleen seggen, dat *Don Jan* dry dingen voornamentlijck den Koninck op sijn sterven, sou hebben afgebeden, dat hy sijn lichaem, by dat van sijn Vader sou willen doen begraeven, dat hy sijn Moeder en Broeder van sijn Moeders wegen in sijn beschermingh wilde nemen, dat hy sijn dienaren, die lange met hoop opgehouden waren, eenige vergeldinge, die hy niet hadt konnen, wilde laeten toekomen. Het is te verwonderen dat hy van sijn dochters geen gewagh heeft ghemaeckt: want hy heeft 'er twee gehadt Anna en Johanna, welcke laetste hy by Diana Palanga, een Surrentijnsche Edel Juffer, tot Napels, en de eerste by Maria de Mendoza, een Juffer van een soo treffelijck huys, als uytsteeckende schoonheyt, tot Madrid, geteelt heeft. Anna heeft hy by Magdalena Ulloa, sijn eygen Voedster doen optrecken, en daer na op haer seven jaeren in een Klooster gesteecken. Maer Johanna heeft Margarita van Parma, sijn suster, tot aen sijn dood, by sich gehouden, naer de welcke sy haer tot Napels mede in een Klooster bestelt heeft; maer dese is eyndelijck aen Butero, een Siciliaens Prins, ghetrouwt, nae dat sy twintigh Jaer in het Klooster gewoont hadt; doch Anna is daer nae, door des Konincks bevel, van Madrid naer Burgos, in het Benedictijner Vrouwen klooster gebracht, en aldaer Abdisse geworden. Beyde zijn sy in het selfde Jaer, en in de selve Maendt, namentlijck February des Jaers 1630, gestorven.

Sijn laetste versoeck aen den Koninck.

Kinderen van *Don Jan*.

Sijn lichaem is tot Namen, op verwachtinghe van des Konincks vordere wil begraeven, laetende Alexander van Parma niet nae het laetste versoeck van *Don Jan*, den Koninck, onder andere dingen sijn bestieringe aengaende, over te schrijven; de beloninge sijner dienaren, nam de Koninck op sich, voor soo veel hem Alexander kennisse van ieders verdiensten dede, gelijck naderhand geschiet is; de sorge voor sijn Moeder nam hy gewillighlijck aen, die hy het selfde Jaer in Spangien ontboden, gunstiglijck ontfangen, en met een aensienlijke staet in het Koninckliijcke Klooster van den Heylige Cyprianus bestelt heeft, die aldaer vier Jaeren in geleeft hebbende, tot Laredo, daerse om de goede locht heen getogen was, gestorven is.

Ondertusschen moet ick met, en uyt desen Schrijver den Leser niet verbergen, het geen hy segt van een Vorstelijck Man verstaen te hebben, dat Barbara van Plomberge, gelijck tot aen dien dag gelooft is, de rechte Moeder van *Don*

Fam: Strada.

Valsche Moeder van *Don Jan*.

Jan niet zy geweeſt, maer wel een andere vry doorluchtiger en grooter Vrouw, om wiens naem niet te beſoedelen, men deſe valſche Moeder Barbara ſou uytgevonden hebben, die dien naem oock niet ongaerne aengenomen had, dat Philippus het ſelfde ſijn dochter Iſabella Clara Eugenia, voor wie hy niet verſweegh, hadt geopenbaert, gelijck Iſabella dien Vorſt, die hem ſulcks had te kennen gegeven. Wat van die ſaeck zy of niet, wy ſouden *Don Jan* in die gelegentheyt onder de hooghſte wonderen ſtellen, als die tot tweemael toe in ſijn Moeder bedrogen is geweeſt, en noch de rechte tot aen ſijn doodt noyt gekent, en altoos een vreemde daer voor geëert ſou hebben.

Broeder van *Don Jan.*

Wat voorts ſijn broeder, daer hy deſe laetſte bekommernis ſou hebben voor getoont, belanght, deſe was Pyramus Conradus ghenoemt; aengaende deſe, heeft de Koninck aen Alexander van Parma geſchreven, dat hy ſou onderſoecken, hoedanigh de neygingh van diens Mans gemoed ware; deſe berichte dat de Jongelingh, van ſijn broeder *Don Jan*, naer Bourgondien in de onderwijſinghe was geſonden, naer dat de ſelve naer weynig dagen de letteren latende varen, ſich tot een vry en onghebonden leven had geſchikt, en daer over door ſijn broeder in een Caſteel beſlooten gehouden wierd, dat de ſelve vorders naer de doot van *Don Jan*, uyt ſijn gevangenis aen hem geſchreven hadt, dat hy noch bequaemheyt noch luſt tot de letteren hebbende, wenſchte in de waepenen ghebruyckt te mogen worden, en derhalven verſocht, uyt ſijn gevangenis te worden ontſlaegen, onder hoope van geen verachtelijcke vruchten van ſich te ſullen laten ſien: Alexander voegde daer by, dat hy mede van dat gevoelen was, verſoeckende met eenen dat ſijn Majeſteyt wilde te kennen geven, in wat ſtaet men hem ter oorlogh ſchicken ſou. De Koninck vandt goed, dat hy ſijn nieuwelinckſchap onder den Prins van Parma ſou afleggen; onder beſoldinghe van vijftigh goude kroonen ter Maend, het welck geſchiede.

De laetſte beſtelling van ſijn lichaem.

Wat nu (het geen van ſijn verſoecken het eerſte was) de begraefnis van ſijn lichaem in ſijns Vaders graf aengaet, ſulcks heeft de Koninck mede toegeſtaen, belaſtende Alexander voor te ſchrijven langs wat weg hy oordeelde, dat men het ſelve in Spangien overvoeren ſou. Dit bewind wierd Gabriel Nugnes de Zuniga, Overſte der Spangiaerden, en voorheen Stalmeeſter van *Don Ian* opgeleght, en de wegh door Vranckrijck genomen, zijnde van den Koninck Hendrick vry geleyde voor eenige Huysdienaren van *Don Ian*, ſonder gewagh van het doode lichaem te maecken, om dat de Koninck het ſelfde ſonder groote koſten, wilde laeten over voeren, verworven. Jae om alle vermoeden van dit Lijck wegh te nemen, vandt de Koninck goed, dat men het ſelve aen al de leden breecken, en afkorten, en het hooft (naer dat de harſſenen daer uyt ghenomen waren) met de borſt, buyck en de andere leden, in dry Valieſen packen, en de ſelve onder de andere packagie ſoo overvoeren ſou; en alſoo heeft het met ſijn gevolgh, beſtaende in omtrent tachtentig perſoonen, Nngnes in Spangien gebracht, alwaer de beenderen wederom te ſamen gevoeght, en met kooperdraet aen malkander vaſt gemaeckt zijn, naer het welcke men het lichaem opgevult, wapenen aengetoogen, met koſtelijke kleederen verciert, en alſoo den Koninck voor oogen geſtelt heeft, ſtaende op ſijn beenen, en leenende op ſijn ſtock van geſagh, ſoo dat het t'eenemael levendigh ſcheen te zijn.

Vreemden handel met het lichaem van *Don Jan.*

Op het aenſchouwen van dit Lijck, een kleyne droefheyt ſijn werck ghedaen hebbende, is het naer het Eſcuriael, het Klooſter van S[r]. Laurents ghebracht, en by ſijn grooten Vader, gelijck hy had begeert, begraeven; maer Alexander heeft evenwel in de Kerck tot Namen, alwaer het lichaem van ſijn Oom voor een tijdt in geſet was geweeſt, heerlijcke gedenck-teeckenen, als waere het lichaem aldaer noch begraeven, voor de nakomelingen opgerecht.

't LEE-

'tLEEVEN en DADEN

VAN

ULUCCIALY,

Vermaert Zee-vooght en Bestierder van Tripoli.

INHOUD.

Afkomst van Uluccialy. *Sijn Character. Opkomen van* Uluccialy. *Sijn daeden in de Slagh van Lepante. Oorsaeck van sijn onderneminge op la Goletta. Aenvangh van den Tocht. Bestelling der Spaenschen in Africa, tot tegenweer. Komst der Turcken in Africa. Tunis belegert. En verlaten van de Spaenschen. Goletta belegert. Toestel van Don Jan d' Austria tot ontset van de plaets. Onderstand door storm verhindert. Snoodtheyt van Don Juan de Puerto Carrero. Van een overloopende Spangiaert. Sterck aennaerderen der Turcken op la Goletta. Dappere tegenstandt van de nieuwe Sterckte by Tunis. Groot geweld van schieten der Turcken. Schelmery der Spangiaerden. Brieven aen Serbellon en beraeding daer over. Aenmaeningh aen Don Juan de Puerto Carrero. Stormen op la Goletta. Schandigh verlies van Goletta. Puerto Carrero gevangen. Goletta geraseert. Bestrijdingh van de nieuwe Sterckte. Dapperheyt van Serbellon. Beraedingh over onderstandt. De Vestinge wordt bestormt. En met geweld verovert. Serbellon gevangen. Pagan Doria van de Mooren schelmachtigh onthooft. Schelmery van Puerto Carrero. Belooninge door de Turcken aen hem gegeven. En verkeerden naem. Belangh van Goletta.*

Afkomst van *Uluccialy.*

Dese *Uluccialy* is van wegen sijn Afkomst al soo slechten gesel geweest als Dragut, maer een Christen gebooren, uyt Calabria, daer hy gewoon was menighmael sijn vrienden en verwanten, te komen besoecken, en hen veel goeds en genoegen aen te doen. Men wil dat hy tot den Geestelijcken staet geschickt sou zijn geweest, en dat hy naer Napels reysende van de Turcken ghenomen wierd, by de welcke hy daer na sijn geloof verloochent heeft, en van langer hant een groot Zee-rover geworden, en tot die staet daer men hem in heeft gesien, geklommen is. Daer zijnder oock die willen, dat hy den Turckschen Tulbant aengenomen heeft, meer om sijn schurft hooft te bedecken (gelijck hem dat quaet oock al sijn leven by gebleven is) als uyt walgingh van sijn aengebooren Godtsdienst, of eenige andere bewegingen, en dat hy in der daedt het Christen geloof noyt afgeleght heeft.

Sijn Character.

Men wil dat hy Dragut in wreedtheyt noch sou hebben overtroffen, en minder in beleeftheyt als deselve sou zijn geweest, voor de rest verschilden sy weynigh of in geluck, of staet, of dapperheyt, daer wy maer eenige weynige proeven van meenen aen te roeren, alsoo alhier en daer hier voor vry van hem gesproocken is. Hy bracht sich soo verre door menighte van doorluchtighe daeden en diensten, den grooten Heer bewesen, dat hy opvolger van Dragut, in de beheersching van Tripoli (als hier voor geseght is) wierdt, daer na bestierder, of, soo het andere noemen) Koninck van Algiers, en Zeevooght van den Turckschen Keyser geworden is. In dese staet heeft hy die vermaerde Zee-slag van Lepante (daer hier voor van gesproocken wordt) by gewoont, daer hy getoont heeft, al wat een dapper Zee-man sou vermoogen, hebbende de Vlagge van den Opper-hooft der Maltesen afgenomen, het welcke een groote saeck was, alsoo dese dappere Ridders sich altoos onverwinnelijck ghetoont hebben. Hy weeck oock, naer het verliesen van den strijd, met menighte van Galeyen, die hy dapperlijck daer af bracht, naer Constantinopolen, hebbende wel soo veel moeds, als sich den grooten Heer (die van spijt meende te ontsinnen, en niemandt van al sijn Oversten wilde sien) aen te bieden, alwaer hy sulcke goede redenen van sijn doen wist te geven, dat hem de Keyser niet alleen met ghedult aen hoorde, maer in grooter eere stelde als voor heen, maeckende hem Generael van sijn Zee-macht, als geseght is.

Opkomen van *Uluccialy.*

Sijn daeden in de slagh van Lepante.

Maer of wel sijn geluck alhier uyt sijn ongeluck voedsel nam, soo gaf die brave Conqueste en veroveringh van Goletta, echter de volkomentheyt daer toe. De oorsaeck nu van dese onderneminge was soodanigh.

Binnen Gouletta onder de besettelingen, bevandt sich een Fransman, die al seer lange buyten sijn Vaderland geweest, en onder de Spangiaerden alreets een halven Spangiaert geworden was: het geviel dat dese arme soldaet vleesch op een verboden dagh had gegeeten, waer over hy gevangen op een Fregat geleght, en alsoo naer Napels, aen de Inquisitie gesonden wierd; maer tot sijn geluck, dese Fregat wierd door eenige Galioten van Algiers ontmoet en genomen, en al de menschen die daer in waren, aen de ketenen geslagen; gelijck de gewoonte is. Dese Fransche soldaet badt terstond den Rays van de Galeye daer hy op was, dat men hem niet wilde mishandelen, maer gelegentheyt geven om met Uluccialy te spreecken, nademael hy hem een saecke wilde openbaren, daer hy voor altoos, sich wel by bevinden sou. Wanneer dese eyndelijck voor Uluccialy quam, ontdeckte hy hem van stuck tot stuck, al de sterckte van Gouletta, waerse het sterckste

Oorsaeck van sijn ondernemingen op Gouletta.

ste

ſte en waerſe het ſwackſte was, het welcke hy, als een goed Ingenieur zijnde, en daer lange op gelegen hebbende, wel weten konde; hy noemde hem het getal van het volck dat daer binnen lagh, als mede al de voorraed, ſoo van lijftocht als van oorlogh, maeckende hem de ſaeck ſoo licht en gemackelijck, dat hy derfde beloven de plaets in 't korte in ſijn handen te ſullen ſien.

Uluccialy hoorde al deſe dinghen met goede opmerckingh aen, en komende tot Conſtantinopolen, gaf den Grooten Heer al de gelegentheyt te kennen, die ſijn welgevallen daer in nemende, hem al de oorloghs macht die hy begeerde, beneffens Synan Baſſa toeſand: *Uluccialy* ontſagh ſich oock niet te beloven, dat hy geen meer dagen ſou beſteden, om die plaets te winnen, als de Chriſtenen de ſelve Jaeren beſeten hadden, komende tot omtrent veertigh Jaren.

Aenvangh van den Tocht.

Tot een aenvang had de Groote Heer de onder Sultanen, of ſijne Stedehouders tot Tripoli, Algiers, Carvan en andere nabuerige Vorſten gelaſt, datſe ſoo veel volcks en voorraed ſouden by een halen, en ſich tot behulp van ſijn vloot, die hy, met het aenkomen van de Zomer, groot en machtigh van Conſtantinopolen wilde ſenden, vaerdigh ſouden toonen; die hun laſt dapperlijck en naerſtighlijck genoegh hebben uytgevoert.

Serbellon, die genoeghſaem tegen ſijn danck, het voorgaende Jaer als des Konincks Stedehouder in Africa gebleven, en over de nieuwe verſterckinghe van Tunis gheſtelt was, hoorende van deſe toebereydſelen, en ſiende de ſaecken in ſlechte geſtaltenis, begoſt daer over geen kleyn naer bedencken te krijgen; want niet teghenſtaende hy alle mooghlijcke naerſtigheyt en yver, die men ſou konnen verwachten, had aengewend, had hy evenwel de ſelve tot die hooghte niet konnen brengen, datſe tot tegenweer genoeghſaem was.

Beſtelling der Spaenſchen in Africa.

Maer ſoo haeſt als nu het gerucht van der Turcken aenkomſt vermenighvuldighde, is den beſettelinghen in Africa oock een bevel toegebracht, datſe Biſerta ſouden verlaten, en Franciſco Doria met twee hondert Spangiaerden naer Gouletta ſou overvaeren, behoudende twee duyſent Spangiaerden en ſoo veel Italiaenen in de nieuwe Veſtinge; twee duyſent Spangiaerden onder Martino Benavida, Gonzalvo Barahona, Antonia Velaſco, en Peter Artieda, wierden in het Slot geleght. Volgens deſe ordere heeft Franciſco Aiala, met het volck van ſijn Vaendel, Biſerta mede verlaten, en ſich naer Gouletta begeven, in welcke Sterckte noch vier vaendelen Spangiaerden, en ſoo veel Italiaenen door Serbellon geſonden zijn.

Korts daer aen zijnder brieven van Antonio Perenotte, Cardinael van Granvella, als toen Onder-Koninck van Napels, gekomen, door de welcke Serbellon van de groote vloot der Turcken bericht ghedaen, en vorders vermaent wierd, dat hy Gouletta wel ſou beſorgen, en Petro de Porto Carrero, die daer in lagh, in alles met raed en daed, de behulpſame hand toebrengen. Hy dan ſich derwaerts aen begevende, heeft de plaets ſeer nau doorſien, en verſcheyden gebreken daer in ghevonden, daer hy Porto Carrero goede kenniſſe van gaf; onder de welcke geen van de minſte was, dat de borſtweeringh laeger was als naer behooren, waer over hy gelaſt heeft de ſelve twee voeten hooger op te halen, en wanneer Porto Carrero ſich op gebreck van ſtof beriep, gaf hy den raedt, dat men de vlackte van de wal te laeger ſou maecken, op dat de borſtweeringh te hooger daer door worden mocht. Hy beval oock de veſtinghen, op de oude mueren van het binnenſte Slot geſet, te verhoogen.

Hy dan weder naer Tunis ghekeert zijnde, heeft twee hondert Timmerluyden,

den, met hout en andere nootſaeckelijckheden, Porto Carrero toegheſonden, wanneer de tijdingh quam, dat de Turckſche Vloot, ſterck twee hondert tnegentigh kielen, van de welcke twee hondert tſeſtigh Galeyen, alle, behalven dartigh van de grootſte ſlagh, en de andere grooter Vracht ſcheepen waren, aen de Kuſt van Africa, te midden der Maent July, eerſt geſien was, de welcke een dagh by de uythoeck, datſe het Hooft van Carthago noemen, ſtil gelegen hebbende, aldaer, ſonder ſlagh of ſtoot, haer volck aen landt gheſet heeft, beſtaende uyt veertigh duyſend gewaepende mannen, onder de welcke ſeven duyſent Janitzaren waren.

Komſt der Turcken in Africa.

Uluccialy had het geſagh over de vloot, Sinan de beſtieringh te lande, die voornam ter ſelver tijdt de Stadt Tunis, en de Sterckte Goletta, aen te taſten. Aidar, Onder-Sultan van Carvan, kreegh laſt om de Stadt te belegeren, waer toe hem vier duyſent mannen, van die geene die met de vloot aengekomen waeren, behalven die van ſijn heerſchappy, en acht groote, en ſoo veel mindere ſtucken geſchuts toegevoeght wierden. Met deſen toeſtel heeft hy in beyde de Voorſteden ſijn leger geſlagen, daer hy van Pagano Doria ter eerſter aenſtoot, te rugge gedreven wierdt. Serbellon had voorgenomen, de Stadt in het eerſte ſoo langh te beſchermen als mooglijck was, om daer door den vyandt op te houden, maer door grooter macht, als hy hadt gewaent, aengetaſt zijnde, heeft, naer een dapperen uytval gedaen te hebben, de Stadt en het oude Slot verlaeten, en is, hebbende de troepen, die aen alle oorden der Stadt verdeelt laegen, by een getrocken, met de ſelve naer de nieuwe Veſtinge, ſonder een man te verlieſen, geweecken, waer heen oock de beſettingh van den Tooren Morabit ſich begeven heeft. Het welcke evenwel van ſommige, tot nadeel van Serbellon, geduyt is geworden, als die ſijn beloften aen Don Jan d'Auſtria, van deſe nieuwe Veſtinge, op het Meyr leggende, ten uytterſten te beſchermen, te ſeer ſocht naer te komen, ſonder te achten wat voordeel aen ſijn Koninck en de gemeene Chriſtenheyt, hy met het verſtercken en beweeren van la Goletta ſou hebben te weegh gebracht. Maer deſen Edelmoedigen Gabriel Serbellon oordeelde ſich meerder eere te zijn, deſe plaets, ſijn ſorge aenbevoolen, te verdaedigen, laetende de afgunſt van het verlies van Goletta, indien het ſelve door ſnoodtheyt der Spangiaerden en Porto Carrero, van de Turcken vermeeſtert wierdt, op hen aenkomen.

Tunis belegert.

En verlaten van de Spaenſchen.

Zijnde dan Tunis aldus bemachtight, keerden de Turcken hun gantſche macht naer Goletta, de welcke vier Batteryen op een naer by gelegen heuvel opgerecht hebbende, om de werckers van overval te beſchermen; hun aennaerderingen, niet Slangs gewijſe, maer den een achter den ander gemaeckt, en eyndelijck tot aen de grachten van de Veſtinge gebracht hebben; ſoo dat ſy op den derthienden dagh hun Batteryen aldaer oprechtende, de plaets, ſoo van de Zee-kant als van het uytterſte der grachten, en de zijde van het Meyr, begoſten te beſchieten; op welcken tijd ſy oock hun gravingen van de Stadt naer de nieuwe Sterckte hebben begonnen, hoewel niet ſonder menighmael dapperlijck van Serbellon daer over aengetaſt te worden.

Goletta belegert.

Johan d'Aſtria van al deſen toeſtand kenniſſe gekregen hebbende, doet ſoo veel volcks, als hy eenighſints konde by een brengen, en vertreckt met groote dagh reyſens naer Genua, en ſoo op Napels, alwaer hy den ſevenden van Auguſtus aengekomen is, maer een geweldighe ſtorm, door de welcke ſijn Hooft Galeye, en eenige andere Scheepen die aen de Kuſt van Genua waren,

Toeſtel van Don Johan d'Auſtria tot ontſet.

ſeer

ſeer beſchaedight en verſtroyt zijn geworden, is tot een quaedt voorteecken voor deſen aentocht opgenomen.

Maer Don Jan ſiende de ſlechte toebereydingh, die tot ſijn onderſtand gemaeckt was, is met eenige weynige Galeyen, naer Panorme gezeylt, alwaer nu eenige dagen te vooren, Marcellus Doria, met vier en twintigh Galeyen, en de Italiaenſche benden, door bevel van Don Jan geworven, aengekomen was.

Ondertuſſchen wierdter in de geheele tijdt van veertigh daegen, van den toeſtand van de Tuniſche ſaecken niet gehoort, hoewel voor de aenkomſt van Don Jan, Don Carlos d'Arragon, Hartogh van Terranova, Onder-Koninck van Sicilie, twee kloecke Galeyen, met dry hondert uytgeleſen Spangiaerden, daer heen geſonden had, hebbende geen anderen laſt als dit Krijghs-volck in, en zijnde de Roeyers hun vryheyt belooft indienſe deſe verſterckinghe behouden konden binnen brenghen; maer deſe een goede wijl door onweder wederhouden zijnde, wierden eyndelijck genootſaeckt weder tot Panorme binnen te komen. Maer Don Jan heeft de ſelve aenſtonds weder te rugge geſonden, en hen Gillis d'Andrada, met vier Galeyen, tot begeleyde gegeven, van de welcke weder in veel daegen niet wordende vernomen, heeft hy weder, niet weynigh over deſe afgeſondene bekommert zijnde, Alfonſus Baſſan, met acht Galeyen, tot aen Favigiano toe, belaſt te vaeren; maer oock deſe is, ſonder iets te hebben vernomen, onverrechter ſaeck, weder te rugge gekomen.

Onderſtant door ſtorm verhindert.

De Turcken onderdies hebben door gheweldigh ſchieten op Goletta, een groot gedeelte van de buytenſte muere om verre geworpen, pogende ondertuſſchen, door verſcheydene daeghen vechtens, den bedeckten wegh, naer de Zee toe, te bemachtighen; maer of wel door dappere teghenſtandt der Chriſtenen, het ſelfde hen niet had willen gelucken, heeft evenwel Don Juan de Puerto Carrero, een man, die behalven ſijn geſlacht, niet prijſlijcks in ſich hadde, en tot ſijn bewindt t'eenemael onbequaem was, niet tegenſtaende de Spaenſche en Italiaenſche Overſten, den ſelven twee maenden aennaemen te beſchermen, van ſelver den wegh verlaeten, en de Turcken laeten in nemen, ſeggende, dat hy, om den ſelven te beſchermen, die toch tot de verweeringh niet veel dede, de Sterckte van geen volck wilde beroven, en dat het genoeg waere, dat men daer van de Veſten verdadighde.

Snootheyt van Puerto Carrero.

By dit ongeval quam dat een Mijne, die ſelfs tot aen de Tent van Sinan Baſſa gebracht, en gereedt was, om wanneer hy ſelfs daer in waer, opgheblaeſen te worden, door een Spaenſchen overlooper ontdeckt wierdt, die daer over door Uluccialy grootelijcks begiftight is geworden; maer deſen ſnooden ſchelm niet vergenoeght, ſijn geloof en gheloofs genoten, dit ſnoode quaet te hebben aengedaen, liet ſich van Uluccialy ſoo verre brengen, dat hy de wercken omgaende, ſijn landsgenooten toeriep, ſy ſouden mede komen overloopen, hy hadt een treffelijcke vergeldingh genooten, en het ſelfde hadden ſy mede te wachten.

Van een overloopenden Spanjaert.

De Turcken ondertuſſchen hebben hun wercken oock tot aen de grachten, aen de zijde van Carthago gebracht, en ſchut gevaerten daer opgerecht, doende Uluccialy, als een dapper en wacker man, met aenmaenen, giften en gheſchencken, al wat mooghlijck was, om het werck voort te ſetten, daer nu niet anders aen ſchorte, als de grachten met wolſacken en anderſints te vullen. Ter ſelver tijt was oock Aidar, om de Sterckte van Tunis te bemachtigen, dapper in de weer, maer vand oock ſoo dappe-

Sterck aen naerderen der Turcken op Goletta.

Dappere tegenstant van de nieuwe Sterckte by Tunis.

ren tegenstand, alsoo de belegerde geduerighlijck op de Turcken uytvielen. Tot seven mael toe wierdt men handt ghemeen, en in ieder reyse lieten de Turcken over de vijf hondert mannen sitten; het welcke hen bewoogh ten laetsten hun troepen by een te trecken, om te beeter den Christenen te konnen wederstaen.

Puerto Carrero in desen standt van saecken (als van sulcks weynigh ervarentheyt hebbende) niet wetende wat te doen, en nu te laet het verlies van den bedeckten wegh erkennende, sand alle oogenblick aen Serbellon om onderstand, die sich op goede gronden, daer van wist te verschoonen; evenwel verstaende dat de vyand nu aen de gracht gekomen, en om de selve te vullen vaerdigh was, heeft hy beducht dat Puerto Carrero, uyt laf hartigheyt iets snoods bestaen mocht, sijn menighvuldig versoeck eyndelijck ingewillight, en hem een troep van ses hondert uytghelesen Musquettiers te hulp gesonden, hoewel hy, hebbende een onvolmaeckte en ruyme Sterckte te bewaeren, meer onderstand als hy, die een vast werck onder sich had, behoefde.

Te Turcken, dien het aen geen arbeydts volck ontbrack, hadden nu hun wercken, tot aen den uytgangh van het Canael, dat in het Meyr, of staende water vloeyt, op hoop van het gebruyck daer van, den Christenen te benemen, gebracht; maer evenwel is het besit van het Meyr, den gantschen tijdt van de belegeringh, by de selve gebleven, alleenlijck wierden, door het geduerigh schieten van de omleggende heuvelen, de toesendingh van onderstand, uyt de nieuwe Sterckte, aen Goletta te doen, nu en dan verhindert. Eyndelijck quamen de Turcken soo verre, datse de gracht, naer de zijde van Cartago, bestonden te vullen, daerse geweldighe groote stammen van boomen, sacken met wolle gevult, en tonnen vol slijck en diergelijcke toe gebruyckten, maeckende alsoo storm wallen, daer dartigh Mannen in front of naest malkander over konden aen trecken, onder de welcke die, dewelcke teghen het bolwerck van St. Peter aen liep, de hooghste was, op de welcke dartien muerbreeckers gestaedigh niet deden als de plaets te beschieten, ghelijck van sommige is waergenomen, datter gheduerende den tijdt van een geheele maent, op ieder dagh over de duysent schooten op de plaets gedaen zijn.

Groot geweldt van schieten.

Maer niet soo seer het gewelt der belegeraers van buyten, als de schelmery van binnen, quelde de belegerde; ter oorsaeck van het geduerigh overloopen der Spangiaerden; selfs isser een ghevonden, die voor hadt, den brandt in het kruyt te steecken, die daer over oock naer verdienste gestraft is gheworden. Een weynigh tijds daer nae, zijnder van Granvella, en den Hertogh van Suessa, brieven aen Serbellon gekomen, in de welcke hy vermaent wierdt, alles, tot het bewaren van Goletta, het geen naer het schrijven van Puerto Carrero, in den hooghsten noot was, aen te wenden; jae indien het de noot vereyschte, dat hy selve, verlaetende de nieuwe Sterckte, sich met al sijn troepen daer binnen begeven sou.

Schelmery der Spangiaerden.

Wanneer Serbellon dese brieven ontfangen had, heeft hy al sijn Oversten in het huys van Andrea Salazar, die aen sijn wonde sieck lagh, by sich in den Raedt ontboden. Aldereerst heeft hy Signora, die over de bestellingh van het Meyr en den onderlingen handel ghestelt was, sijn ghevoelen afgevraeght, die antwoorde dat men in een overtocht van den eenen tot den anderen plaets, niet meer als vier hondert vijftigh mannen konde overbrenghen, waer over Serbellon, siende dat men niet minder als in ses overtochten, het volck konde

Brieven aen Serbellon, en beraeding daer over.

over

f. 235

over voeren, van de welcke indien een te niet liep, ſulcks het verlies van beyde plaetſen ſou zijn, ſeyde, dat hy voorgenomen hadt, met een troep van vier hondert uytgeleſen mannen, ſich naer Goletta te begeven; maer wanneer al de Overſten daer tegen aen riepen, niet te ſullen lijden, dat hy deſe Sterckte verlaten, en naer Goletta over gaen ſoude, is deſe ſorghe Martino da Cugna, en Didaco Maldonato, met twee hondert Spangiaerden, en ſoo veel Italiaenen aenbevolen, met ordere aen da Cugna en Bouadilla, Puerto Carrero aen te ſeggen, dat hy ſich dapper en moedighlijck ſou houden, de ſaeck leedt geenſints ſulck een ghevaer als hy ſich liet duncken, wanneer hy ſich maer toonde te zijn, die hy behoorde te weſen; nademael de vyanden aen geen oort de plaets in een groot getal konden aentaſten, behalven aen St. Peters Bolwerck, wiens graft de Turcken hadden droogh gemaeckt; daer hy evenwel noch machts genoegh toe hadt, om tegenſtandt te bieden.

Aenmaeningh aen Puerto Carrero.

Zijnde deſe troepen ſonder ſchaede over gekomen, zijn de Turcken des anderen daeghs, zijnde den 19. van Auguſtus des Jaers 1574, met alle geweldt op het Slot aengevallen, maer naer een hartneckigen ſtrijdt, en verlies van veel van de hunne, naer ſeven ueren vechtens, tegen den avont weder afgeſlagen. De Chriſtenen quamen daer oock geenſints ſchadeloos af, dewijl twee hondert van de ſelve dood gebleven, en dry hondert gequetſt zijn,

Stormen op Goletta.

Zijnde de belegerde noch afghemat van den voorgaenden dagh, komt hen des anderen daeghs de vyandt weder op den hals; maer deſe ſtorm, duerde maer twee uren tijds, ſoo datter maer weynige van wederzijde gebleven zijn; maer de beſettingh wierd daer over ſoo geweldigh afgeſlooft, dat Puerto Carrero weder een nieuw onderſtant van Serbellon verſocht, die oock niet traegh was, het ſelfde, onder Garzia de Toledo, Montano Salazar, Joh: Quintana, Joan Antonio Strambone, en Scipio Mazuca toe te ſenden, het welcke oock met gelijck geluck, behouden binnen de plaets gekomen is. Maer alſoo men nu des te meerder dapperheyt van de verweerders verwachte, is, alſoo de gemoederen geheel begoſten te vervallen, des anderen daeghs de Sterckte, ſonder ſlagh of ſtoot, of eenigh gerucht over gegaen, ſonder dat het Krijghsvolck, dat noch twaelf hondert in het getal was, eenigen tegenſtand boodt. Puerto Carrero begaf ſich met veele in het binnen Slot, dat mede even ſchandiglijck over gingh, beklimmende de Turcken de mueren van het ſelfde, twaelf voeten hoogh, ſonder ladder, alleenlijck met den een op den ander te ſtijgen, die de ſnode en weerlooſe Spangiaerden daer binnen, ſoo alsſe hen maer voor quamen, ter neder maeckten. Alleen dry hondert zijnder overgebleven, beneffens noch omtrent twee hondert vrouwen en kinderen.

Schandig verlies van Goletta.

Puerto Carrero, die ſoo onbequaem tot den oorlogh was, dat hy ſelver, wanneer het geſchut afgeſchooten wierd, ſijn ooren daer voor ſtopte, of in kelders en onderaerdſche plaetſen de vlucht nam, als mede Mahumet, de broeder van Amida, beneffens ſijn ſoon, zijn in handen van den vyandt gekomen, en met hen een ſeer grooten buyt en roof, en voorraedt van leeftocht, het geen de Turcken ſoo wel te pas quam, dat ſy ſonder het ſelve, tot den 13. September, op welcken dagh ſy de nieuwe Sterckte mede verovert hebben, in het belegh niet ſouden hebben konnen volharden.

Puerto Carrero gevangen.

Goletta aldus gewonnen zijnde, is naer her bevel van den Turckſchen Keyſer Selim ondergraeven, opgeblaſen, en alſoo t'eenemael verwoeſt, de Scheepen aldaer gevonden, zijn in het Canael opgeleght, met het geſchut naer de Zee gekeert,

Goletta geraſeert.

keert, om Doria, indien hy met sijn vloot aenquam, daer mede af te keeren. Daer nae keeren de Turcken al hunne macht, om de nieuwe Sterckte aen te tasten, in de welcke de besetting van vier duysent tot veertien hondert man ghesmolten was, zijnde soodanigh, of door het geduerigh strijden, of door het overloopen van menighte van trouwloosen, of door het onderstandt aen Goletta gedaen, gemindert.

Bestrijdingh van de nieuwe Sterckte.

Sy hebben het Fort van dry zijden aengetast, aen het Bolwerck Serbellon, Doria en S^t. Jan, brengende hun wercken tot aen de grachten, en maeckende een hooghte, van de welcke sy in het bolwerck Doria een vry ghesicht hadden, als mede een dijck die dwars door de gracht van S^t. Jans bolwerck liep, en van sulck een hooghte was, datse daer vlack in konden sien; verdubbelende in sulcker voegen hun wercken, datse op sommige plaetsen ses dubbelt waeren, al sonder dat die van binnen het selve beletten konden. Hier op steldense menighte van schutters, die niet deden als naer binnen schieten, soo datter daeghelijcks meer als veertigh, sonder slagh of strijdt, om verre gheschooten wierden; laetende evenwel Serbellon niet nae, in het herstellen van het vervallen, by nacht en ontijden, alles te doen wat mooghlijck was.

Dapperheyt van Serbellon.

Hy heeft oock aen Don Jan de staet der saecken tot Panorme bekent ghemaeckt, versoeckende onderstand, en toonende waer langhs hy het selve sou konnen binnen krijgen, naementlijck by het Dorp Camaita, aen geene zijde van het vervallen Carthago. Om dese brieven te bestellen, was oock moeyte, arbeyd en voorsichtigheyt van nooden, alsoo de Barck, daer de brenger mede over most, wel dry duysent schreden verre op de schrouders most gedraeghen worden.

Don Johan heeft daer over sijn Raed doen vergaederen, daer men van verscheyden gevoelen was, voor al achte men den raedt van Serbellon niet goet, van het onderstandt by het Dorp Camaita aen landt te setten, alsoo het van daer noch wel ses duysendt schreden, over vlack en open veldt, naer het Meyr hadt aen te trecken, daerse den aenloop van de Turcksche Ruytery, noch schouwen, noch tegenstaen souden konnen; men achtte dan raedsaemer door Arax het onderstandt te landen, alwaer, zijnde dicht by de Vestingh, het lichtelijck sich konde begraeven, en gelegentheyt om binnen te gheraecken, verwachten. Andere meenden, sy mosten daer eerder sien door heen te slaen, als de belegerde verlegen te laeten. Maer Don Jan seyde van gevoelen te zijn, dat men met tseventigh kloecke Galeyen na Drepano most zeylen, en aldaer een besluyt nemen, gelijck oock geschiede; maer al dit quam te laet.

Beraeding over onderstandt.

De Turcken zijnde met hun wercken dus verre gevordert, hebben naer het springen van eenige mijnen, aen dry plaetsen de Sterckte begonnen aen te tasten, maer wierden, nae datse van den morgen tot den middagh toe ghestreden hadden, dapperlijck afgeslaeghen, waer door de belegerde gemoedight, op den derden dagh daer aen, weder even kloeckelijck de bestormers afgewesen hebben; maer als twee daegen daer aen den storm weder hervat wierdt, de Christenen aenmerckende tot hoe kleynen getal sy gebracht wierden, dewijl nauwelijcks hondert mannen tot het beschermen van dry Bolwercken overigh (zijnde de andere tot voorstant der dry anderen, en der Cortijnen verdeelt) en de vyanden nu alreeds van het vierde gedeelte van ieder Bolwerck meester (zijnde de vyanden wederzijdts alleen met een kleynen opgeworpen borstweeringh van malkander

De Vestinge bestormt.

der afghesondert) waer by quam, dat die van binnen geduerighlijck met alderhande geschut, vyerwerck, steenen, en diergelijck gheweer gemoeyt wierden, lieten hun moedt niet weynigh sacken.

Eyndelijck is op den dartienden van Herfstmaend, met het opgaen van de Sonne, de storm op de dry selfde plaetsen weder hervat. By het Bolwerck Doria wierdt in den aenvangh dapperlijck gestreden, alwaer Serbellon, de plichten niet alleen van een braef Overste, maer van een kloeck soldaet ondergingh; maer terwijl hy daer mede besigh was, vernam hy, omsiende, dat het Bolwerck van sijn naem in de lucht vloogh, en voort dat het gantsche voorhooft van het selve om verre gheworpen lagh. Hy begeeft sich terstont daer heen, en keert oock aldaer met de selve dapperheyt de vyanden af, daer hem Diego Osorio en Antonio Tasso, met eenighe Spaensche en Italiaensche Krijghslieden, dapper in by stonden.

Maer de vyanden by het Bolwerck Doria, ondertusschen hun geweld verdubbelende, hebben eyndelijck de verweerders te rugge geslaegen, alsoo de onderstandt te laet by quam: Serbellon van een ieder verlaeten zijnde, wierdt gevanghen, hebbende even te vooren sijn Soon, door een musquet schoot verlooren. Dry hondert Christenen zijn dien dagh ghebleven, en onder de selve Lopes Hurtado de Mendoza, en Frederick Urias Valiego. Het overgaen van dese Sterckte is het Eyland daer Sinogera op lagh, gevolght; die sich op het schrijven van Serbellon, door raedt van Sinan, het leven en de vryheydt voor sich en de sijne bedingende, overgegeven heeft, hoewel dit verdragh slechtelijck by de Turcken naergekomen is; dewijl alleenigh vijftig vry gelaeten, en de rest twee hondert sterck, tot slaeven gemaeckt zijn.

[En met] [g]eweldt [v]erovert.

[S]erbellon [g]evangen.

Pagano Doria, die met een swaere sieckte aengetast, sich naer dit Eylandt begeven hadt, vernemende dat men van overgeven handelde, wilde sich liever aen de Mooren als aen de Turcken vertrouwen, maer dese eenigh geld, en beloften van noch meer van hem ontfangen hebbende, slaen den ellendigen Jongelingh, Broeder van den Prins van Melphi het hooft af, en brengen het selve den Bassa tot een geschenck toe.

Pagan Doria van de Mooren onthooft.

Op dese wijse zijn de Spangiaerden uyt het besit van Africa geraeckt; zijnde, met de meeste snootheyt ter wereldt, die treffelijcke Sterckte van Goletta, binnen den tijdt van ses en dartigh daeghen verlooren, die, als hier voor ghesegt is, den Keyser soo veel gekost heeft. Sommige willen dat Puerto Carrero, op beloften van het Koninckrijck van Cyprus, soo schelms sou hebben gehandelt, welck vermoeden vermeerdert wordt, om dat hy duysent Italiaensche oude Soldaeten, hem van Tiberio Brancatio, Napolitaen, aengeboden, geweygert heeft in te nemen, onder voorgeven, dat hy de Italiaenen, geen deel, aen de roem, die de Spangiaerden, met het dapperlijck verdaedighen van Goletta souden behaelen, wilde geven; evenwel hebben hem de Turcken nae sijn overgaeve, niet anders als de snoodtste van hunne slaven gehandelt, soo dat hy nu met recht den naem van *Puerco Carnero, Varcken en Schaep*, diese hem gaven, dragen mocht.

Schelmemery van Porto Carrero.

Sijn belooninge en verkeerde naem.

Johan d'Austria heeft oock over dit verlies sijn verachtinghe moeten draegen, als die t'ontijden desen machtigen vyandt schijnt geterght te hebben, daer elders van te spreecken staet, soo veel isser van, dat men in een schimpdicht tot Romen, sich niet heeft ontsien te segghen, dat de Gicht van den Hartogh de Suessa, het Kaetsen van

Don Jan, en de Minneryen van den Cardinael Granvella, Goletta hebben doen verliesen. Sinan en Uluccialy, zijn met hun overwinnende vloot, al zegenpraelende binnen Constantinopolen gekomen, daerse van den Grooten Heer met treffelijcke eer onthaelt zijn.

Het veroveren van la Goletta, was van sulck een belangh voor den Grooten Heer, dat Mustapha Bassa, die in dienst van Selim het Eylandt Cyprus vermeestert hadt, met desen Sinan Bassa, in woorden, ieder over hun diensten, hun Meester bewesen, gheraeckende, en op sijn veroveringh van dat Eylandt, als iets groots stoffende, Sinan daer tegen bewees, dat dat het vermeesteren van la Goletta, ten minsten van sulck een waerde voor den Keyser was, als dat van Cyprus.

Belangh van Goletta.

'tLEEVEN en DADEN

VAN

De RIDDER

FRANCISCUS

DRAECK.

INHOUD.

A*Fkomſt van* Draeck. *Sijn eerſte daeden. Sijn tocht om de Aertkloot. Groote ſtorm. Het Eylandt Mogador vordere aentocht. Brandende Eylandt. Straet van Magellanes.* Draeck *komt in de Zuyder Zee. Naeckte lieden. Sijn komſt by la Macha. Bitterheydt der inwoonders. Val Parizo. St. Jago inghenomen. Schoonen buyt. Tarapaça. Slaepende Spangiaerdt met ſilver. Silver op ſchaepen geladen, genomen. Weder veel ſilver ghevonden. Aenkomſt tot Lima. Buyt ghemaeckt. Het Spaenſche rijcke ſchip Cacafuego genomen. Ander ſchip genomen. Guatulco. Eylandt van Canno. Overlegh van* Draeck, *tot ſijn te huys vaert. Nova Albion. Het Rijck van Albion* Draeck *opgedragen. Gelegentheyt van het landt. Gedenckteeckenen opgerecht. Vertreck van daer. Eylanden. Komſt aen de Moluccas. Tot Ternate. Wiens Koninck ſich in dienſt van de Koningin overgeeft. Beſoeck van den Koninck. Staet van des Konincks Hof.* Draecks *te huys reyſe. Gevaer van* Draeck. *Sijn weder aenkomſt in Engelandt.* Draeck *word Ridder geſlaeghen. Klachten over hem. Nieuwe tocht van* Draeck. *Praya verbrandt. St. Domingo verovert. Hooghmoedige*

moedige waepenen van den Koninck van Spangien. Carthagena verovert. Swaere sieckten. Vordere daeden. Vinders van het Toeback drincken in Engelandt. Tocht van Draeck *tegen Spangien. Sijn aenkomst tot Cadix. Scheepen genomen en verbrandt. Vertreck van* Draeck. *Toerustingh der Spaensche Vloot. Spaensche hooghmoet. Parma door de Hollanders beset en ingehouden.* Draeck *ontmoet de Vloot. Spaensche Vice-Admirael genomen. Een ander Schip verbrandt. Hardt gevecht tusschen de Spaensche en Engelschen. Spaensche scheepen van de Vlissingers genomen. Voorsorge in Vrieslandt tegen de Spaensche, en ontijdige klachten daer over. Benautheyt van den Hartogh van Medina. Yver van Parma om in Zee te komen. Jammerlijcke verstrooyingh van de Spaensche vloot. Groote blijdtschap in Engelandt, en droefheyt in Spangien over dese Nederlaegh. Mendoza door valsch bericht bedrogen. Laetste tocht van* Draeck. *Doodt van Sir John Hawkins. Steden by hem verovert en verbrandt. Sijn doodt. Vordere daeden van* Draeck *elders te verhandelen.*

Y hebben hier voor verscheydene voorbeelden van doorluchtighe Zeehelden, die uyt geringen staet voortgekomen zijn, by gebracht, van dese is *Draeck* een van de minste van Stam, en een van de doorluchtighste van Roem, als die door treffelijcke en aenmerckelijcke Zee-tochten en daden, het Rijck van Engelandt, sijn Vaderlandt, een groote naem en achtinge heeft toeghebracht. Hy was geboortigh uyt Devonshire, uyt slechte en geringe Ouders; om de welcke, of te ontlasten, of te helpen ophouden, hy een geruymen tijdt voor Matroos, by een Schipper, die sterck op Zeelandt handelde, gevaeren heeft. Wanneer dese Schipper quam te sterven, maeckte die *Draeck* sijn Schip by uytterste wille, het welcke dese verkocht en tot geldt maeckte, met het welcke hy onder den Zee-vooght Joan Haukens, in het Jaer 1567, naer America gereyst is, daer hy sijn penningen verloos; maer dit verlies was hem een aenvangh van beter geluck, en hooger bewindt. Zedert nam hy de Kaepvaert aen, daer hy sich mede verrijckte, en rust soo ten laetsten dry zeylen toe, met dewelcke hy naer Nombre de Dios, onder het gebied van den Koninck van Spangien staende, oversteeckt, daer hy een groote Rijckdom van daen haeld, en de Spangiaerden groote schaede aen doet. Dit was een spoor tot grooter onderwind, en een van de grootste ondernemingen die men in Europa ghesien heeft, daer wy een weynigh ons werck van meenen te maecken.

Afkomst van *Draeck.*

Sijn eerste daeden.

Op den vijftienden van Slachtmaend des Jaers 1577, is hy met vijf Scheepen en

Sijn tocht om de Aerdt Kloot.

en Barcken en een getal van hondert vier-en-festigh Mannen, Soldaten en Booftgefellen, uyt Pleymouth t' fcheep gegaen: onder voorgeven van een tocht naer Alexandryen; maer de windt hem tegenlopende, was hy gedrongen, den naeften morgen tot Falmouth in Cornewall in te loopen, daer hy door fulck een fchrickelijcken ftorm als men weynigh gefien heeft, beloopen wierdt: zijnde daer door al de fcheepen in gevaer van te blijven; maer het behaeghde Godt hen uyt die uyterften noot te redden, alleen de Maft van den Admirael, zijnde de Pellicaen, wierdt gekerft, tot behoudenis van het fchip, en de Goutfbloem wierdt naer ftrant gedreven, en wat befchadight, tot herftellingh van die fchade, fijn fe weder tot Pleymouth gekeert, en alles weder te recht gebracht zijnde, ten tweede mael in Zee geftoocken, faylende foo, tot den dartienden dagh van December, daer aen volgende.

Groote Storm.

Op den vijf-en-twintichfte van de felve Maent, quaemenfe by de Caep Cantin, op de kuft van Barbaryen, en feylende aldaer de kuft langs, ontmoetenfe op den feven-en-twintichften het Eylandt Mogador, zijnde maer een mijl weeghs van het vafte landt, en vonden tuffchen dat Eylandt en het gefeyde vafte landt een goede haeven voor hun fcheepen. Op dit Eylandt maeckte de Generael een Pynas, van welck flach hy tot vier de ftoffe bereyt uyt Engelandt mede gebracht had.

Eylandt Mogador.

Terwyl fy daer mede befigh waren, quaemen eenige Inwoonders van het vafte landt aen de zee kant, toonende hun vrede vaenen, waer op de Generael fijn boot naer landt fondt, om te vernemen wat hun begeren mocht zijn. Zijnde fy begerigh om aen boort te komen, lieten de Engelfche aldaer een man aen landt, tot borge en brachten twee van de Inwoonders t' fcheep, dewelcke met teeckenen den Generael vertoonden, dat fy den volgenden dagh eenige lyftocht van Schapen, Cappoenen, Hoenderen en diergelijcke wilden brengen. Waer over de Generael eenig Lijnwaet, fchoenen en een Javelijn vereerde, dat fy vrolijck aennaemen, en gingen foo weder naer landt. Des anderen daegs bleven fy in geen gebreecken van weder te komen, waer op hen Draeck den boot weder toefond om hen af te haelen, maer als een van de Engelfchen een weynigh te vaerdigh aen landt fprongh, en hen met vrientfchap focht te omhelfen, taften fy hem geweldiglijck aen, fetten een dagge hem op den ftrot, om hem, indien hy weer bood die af te fteecken, leyden hem foo op een Paert, en reden foo met hem heen.

Zijnde eyndelijck de Pynas of Jacht vaerdig, fcheyden fy op den laeften van December weder van daer, en feylende weder de ftrandt langs, ontmoeten eenige Spaenfe Viffchers, die fy naemen, als mede noch dry Caravellen, diefe van gelijcken deden.

Op den feventienden van Loumaent quaemenfe aen Capo Blanco, daerfe een fchip aen ancker vonden leggen, met alleen twee bootfgefellen daer in, welck fchip fy naemen, gaende daer op vorder de haeven in, alwaer fy vier dagen bleven, geduerende, welken tijdt Draeck fyn volck in de wapenen oefende, om hen voor alle gelegentheyt bequaem te maecken; op defe plaets naemen fy uyt de Viffchers het geen hen noodigh was, en fy hen befchicken konden, en gevende hen een van hunne kleyne Barcken de Benedictus genoemt, naemen een van de felve met fich, hebbende de groote van veertich laften of daer omtrent.

Daer op vertrocken fy op den twee-en-twintichften weder van daer, nemende oock een van de Portugeefche

Caravellen mede. Sy geraeckten van daer aen het Eylandt de Mayo daerse rijpe Druyven in de winter, als mede menichte van Cocos-noten vonden, welcker beschrijving, als van andere genoegh gedaen, wy sullen naer laeten.

Sy quaemen daer op by het Eylandt Sant Jago, maer bleven buyten schoots van de besettingen, hoe wel die noch dry schooten nae hen deden, maer quamen te kort. Alhier namense een Schip met Wijn, die hen wel te passe quam. Daer op komense by het Ilhadel Fogo, of het Brandend Eylandt soo genoemt om dat het aen de noordtsyde geduerighlijck brand, zijnde des niet tegenstaende van de Portugeesen, ter oorsaeck van haer vruchtbaerheydt bewoont, hebbende het Ilha Brava nevens haer leggen. Vertreckende van die Eylanden, begaeven sy sich naer de Linie Æquinoctiael of Even-nachter, onder de welcke sy dry weecken in stilte dreven, zijnde evenwel nu en dan met storm, schrickelijck blixemen en donderen aengetast; maer gedeurende dese ongemacken hadden sy evenwel het gerief van goede ververschinge van visch, Dulphinen, Conijten en Vliegende visschen, van de welcke eenige op het schip vielen, van waer sy sich niet weder bewegen konden, dewijl sy, wanneer hun wiecken droogh zijn, niet meer vliegen konnen.

Brandent Eylandt.

Geraeckende uyt het gesicht van de Eylanden van Capo Verde, seyldense vier-en-vijftich daegen, sonder eenigh landt te ontdecken, zijnde de kust van Brasil het eerste dat sy saegen, op den vijfden van Grasmaent, alwaer door de Inwoonders ontdeckt zijnde, maeckten die groote vueren en dat gelijck de Engelschen naderhandt verstonden, tot Offerhande voor den Duyvel, hunnen Afgodt, omtrent het welcke sy hun besweeringen oefenen, maeckende daer by hoopen sandts en andere grillen, ten eynde, dat wanneer eenigh schip aen hunne kust sou willen vertoeven, het sandt alsoo, op alle plaetsen sich tegens hen versamelen mach, als mede stormen, onweders tegen de selve opstaen mogen, op dat de scheepen verbroocken en verstrooyt mogen worden, daer sy seggen goede ondervindingh van te hebben. Op den sevenden quamen sy by de Caep of Joy of de Kaep van vreugde, alsoo door storm en onweder de scheepen verstrooyt zijnde, aldaer met vreugde weder by malkander quaemen. Van daer namense hun loop tot de hooghte van ses-en-dartigh graden, daerse aen de Rio de Plata quaemen, maer Draeck, vindendende aldaer geen goede havening, begaf sich weder op den seven-en-twintichsten van April t'zeewaert in; verliesende hun vlieboot, daer Meester Doughtie schipper op was, uyt het gesicht; het welcke sy des anderen daeghs weder vonden, gelijck oock een goede haeven, maer de vlieboot als onbequaem zijnde, wierdt gelost en verbrandt, gelijck oock het andere Visschers schip.

Sy vonden aldaer een kloeck en wacker volck, handigh in het vaeren, van hun geweer, boog en pijlen, alleenig met eenige vellen van beesten, om hun middel behangen. Sy waren in het eerst soo schouw, datse niet wilden nemen, maer daer nae wierdense wat gemeender, doch toonden hen soo diefachtich, dat alsse eens voor den Generael dansten, en die sijn hooft eens omkeerde, een van de wilde hem den hoet met een Gouden bandt af nam en daer mede heen liep, deelende den buyt met een van sijn mackers, houdende de eene den Bandt en de ander den Hoedt.

Sy vertrocken weder van daer en quamen des anderen daeghs by een goede haeven, door Magellanes, de haeven van St. Juliaen genaemt; alwaer

waer ſy een galgh op de ſtrandt vonden ſtaen, miſſchien door Magellanes opgerecht, om eenige miſdadigen daer aen te ſtraffen: gelijck oock Meeſter Thomas Dougtie aldaer over eenighe miſdaet wierdt veroordeelt en met de doodt geſtraft. Scheydende op den ſeventienden van Auguſtus uyt deſe haven van St. Juliaen, vielen ſy op den twintichſten in de Straet of engte van Magellanes, gaende tot in de Zuydzee door, op de hoeck van de welcke ſy een doodt lichaem vonden, wiens vleeſch by nae geheel verteert was.

Straet van Magellanes.

Op den een-en-twintichſte voeren ſy de Straet in dieſe bevonden veel kromten te hebben, ſchijnende het ſomwijlen als offer geen doorgangh was, waer door ſy oock de windt menichmael tegen hadden, hebbende ondertuſſchen hier en daer goede haevens, met overvloet van verſch water, alleenigh haddenſe veel gebreck van ancker-grondt, zijnde de diepte daer ſoo geweldigh groot, datter geen ancker uyt te werpen was, behalven in den een of den anderen hoeck, of naeuwe ſtroom, of tuſſchen de Rotſen, ſoo datſe niet ſeer veyligh voor harde winden laegen.

Het landt aen beyde zijden is ſeer hoogh en berghachtigh, van de welcke de laeger berghen ſelfs ſeer wonderlijck hoogh om aen te ſchouwen zijn, daer de hooger weder ſoo verre boven uytſteecken, datſe de dry gedeelten der locht door booren, zijnde alle geduerighlijck met ſneeuw bedeckt. Aen beyde de zijden der Straet leggen verſcheydene Eylanden, door de welcke de Zee geweldig heenen dringt, zijnde het doorgaens in de ſelve ſoo kout, dat het daer gheduerighlijck vrieſt en ſneeuwt, de bomen zijn daer geduerichlijck mede beladen, en zijn evenwel altoos groen, gelijck oock de grondt, met alderhande ſlagh van Kruyden bekleet; die door de dicke ſneeuw heen groeyen. De breete van de Straet is ſomtijdts van een mijl ſomwijlen van twee of dry, jae vier mijlen: maer de meeſte enghte begrijpt een mijl weeghs; ſy vonden daer binnen menichte van Pengwins (geen Pinquyns of Velſacken, als ſommige die noemen; maer ſoo genoemt van hun witte koppen, dewijl pen hooft en qwin wit, ſoo in de Mexicaenſche als Welliſche Tael te ſeggen heeft) hebbende de groote van een Gans, maer zijnde ſonder vleugelen; immers geen andere als eenige kleyne, die hen als vol lappen by het lijf nederhangen, en niet bequaem om mede te vliegen zijn. Sy ſloegen daer over de dry duyſent, in minder als een dagh van doodt, en verſagen de ſcheepen daer mede.

Op den ſeſten van September geraeckten ſy in de Zuyd-zee, hebbende in den tijdt van ſeſtich dagen de Straet gepaſſeert, daer andere daer nae Maenden mede beſigh geweeſt zijn.

Draeck komt in de Zuyd-zee.

Op den ſevenden wierdenſe door een grooten ſtorm gedreven, van den ingangh der Zuyd-zee twee hondert mijlen en meer in de lenghte, en een graedt naer het zuyden van de doorganck, geduerende het welcke een verduyſteringh der Maen voorviel. Van de bay dieſe de Bay van Vrienden Scheydingh noemden, wierdenſe zuydwaerdt tot op ſeven-en-vijftich graden en een derde te rugge gedreven, op welcke hooghte ſy by Eylanden ten ancker quaemen, daerſe goet en varſch waeter, en kruyden van een byſondere kracht vonden. Niet ver van daer quamenſe in een andere bay, daerſe een naeckt volck, ſoo mannen als vrouwen, in hun Canoas vonden, die vaſt van het eene Eylandt naer het ander voeren, om den koſt te vinden, die met de Engelſchen van ſulcks als ſy hadden in handel traden.

Naeckte lieden.

Van daer keerden sy weder noortwaerd aen, en vonden op den darden van Wijnmaendt dry Eylanden, op het een van de welcke sulck een menichte van Gevogelte was, dat het quaelijck te gelooven zy. Op den achtsten van de selve Maent, verlooren sy, een van hun gesellen uyt het gesicht, in welcke schip Meester Winter was, die sy oordeelden, door een storm weder in de Straet gedreven te zijn, gelijck sy op hun wederkomst bevonden waer te wesen. Zijnde dan weder tot op de hoogte van den doorganck gekomen, voeren sy de cust van Chili langs en voortgaende in hun loop, quaemen op den twee-en-twintichste van November by een Eylandt la Morha genoemt, daerse het ancker uytwierpen, en de Generael met tien Mannen naer landt voer, vindende aldaer een volck, dat door de mishandelingh der Spangiaerden, gedwongen was, sich van de Zee-cust naer het binnenste van het Eylandt te begeven, en sich aldaer te versterckem. Wanneer de Engelschen te lande quaemen, quam oock het volck naer de strandt toe, met betooninge van alle beleeftheydt, brengende, Potatos, Wortelen en twee seer vette Schaepen; die van den Generael aengenomen wierden, die hen daer eenige andere dingen weder voor gaf, krijgende vorder toeseggingh van waeter aldaer te sullen mogen haelen: maer des anderen daeghs twee mannen aen landt sendende met Tonnekens om met waeter te vullen, wierden dese door de Inwoonders die meenden dat sy Spangiaerden waeren, (de welcke sy voor hun vyanden achten) overvallen zijn, soomen meent doodt geslaegen, altoos sy zijn nooyt weder te voorschijn gekomen.

Komt by la Morha.

Bitterheydt der Inwoonderen.

De Generael siende de bitterheydt van desen landt-aert, licht sijn ancker, en seylde weder naer de Cust van Chili, en deselve naerderende vondense niet verre van de Strandt, een Indiaen in een Canoa, die meenende dat sy Spangiaerden waeren, hen quam aenseggen, dat op een plaets St. Jago genoemt, een Spaensch schip lagh, dat gelaeden van Peru quam, voor welcke goede tijdingh hem de Generael met eenige snuystery vereerde, daer hy seer blijde mede was, en gaende met hen voort, bracht hen tot de plaets die de haeven van Valparizo genoemt wordt.

Valparizo.

Wanneer sy aldaer quamen, vonden sy inder daedt het schip op ancker leggen, hebbende niet meer als acht Spangiaerden en dry Swarten op, dewelcke menende dat sy mede Spangiaerden waeren, hun met het geluyt van Trommelen verwellekomden, brengende oock een kruyck met Wijn van Chili, om hen eens toe te brengen, maer soo haest sy binnen in het schip waeren, een van de Engelschen genaemt Thomas Moone, sloegh een van de Spangiaerts op het lijf, met dese woorden *Abaxo Perro*, om laegh gy hondt, andere siende sulck slagh van volck in dese Zeen, begosten sich te kruycen en te zegenen, maer sy wierden terstont naer anderen gedouwt; behalven een van hen lieden, die wanhoopichlijck over boort sprongh, en nae de Stadt St. Jago swom, om aldaer de aenkomst der Engelsche bekent te maecken. Die van de Stadt, niet boven negen huysgesinnen sterck zijnde, vluchten terstondt en verlieten de plaets. Draeck mande terstont sijn boodt, en die van het Spaensche schip begaf sich nae de Stadt, en komende daer binnen, plonderen de Engelsche die, sonder verhinderingh, en komende tot een kleyn Cappelleken, gingen daer in, en vonden aldaer een silveren Kelck, twee Kroesen en een Altaer-Kleet, welcken buyt de Generael Mr. Flescher sijn Schipper vereerde. Sy vonden

St. Jago ingenomen.

vonden in de Stadt oock een Packhuys met Chilische Wijn, en eenige Cederen plancken; al welcke Wijn, en eenige deelen om te verbranden, sy aen boordt brachten, vertreckende alsoo weder van daer, hebbende voorheen al de Spangiaerts aen landt geset, behalven een Juan Griego die een gebooren Grieck was, die de Generael voor Piloot om hen in de haeven van Lima te brengen, met sich nam. Wanneer sy weder onder zeyl waren, ondersocht de Generael het genomen schip, vondt daer een goede menichte Chileesche Wijn in, en vijf-en-twintich duysent Pezos van seer fijn en suyver Goudt van Baldivia in, komende tot seven-en-dartigh duysent Ducaeten Spaensch gelt.

Schoonen buyt.

Vervolgende hunnen loop, quaemense ten eersten by een plaets Coquinbo genoemt; alwaer de Generael veertien mannen van sijn volck aen landt sondt om waeter te haelen, maer sy wierden door de Spangiaerden verspiedt, die daer over met dry hondert Ruyters en twee hondert voetknechten aenquaemen, en een van de Engelschen doodtsloegen, de rest quam behouwden weder aen boort; waer op de Spangiaerts weder van daer gingen.

De Engelschen gingen weder aen strandt, daerse hun gedooden man begroeven, waer op de Spaenschen weder, doch met een Vreede Vaen af quaemen, doch de Engelschen wilden hen niet vertrouwen, maer gingen t'zeyl.

Sy quaemen van daer in een haeven Tarapaça genoemt; alwaer gelandt zijnde vondense een Spangiaert aen den Oever te leggen slaepen; hebbende dartien Baren silver, voor vier duysent Ducaeten, Spaensch gelt, by sich leggen, welck Silver sy opnaemen, laetende den Man leggen als een *Barracho* als hy was. Niet ver van daer om versch waeter te lande gegaen zijnde, ontmoetense een Spangiaert met een Indiaenschen jongen, dryvende acht Lamas of Peruviaensche Schaepen, de welcke soo groot als Esels zijn, hebbende elck twee leederen packen, en in jeder der selver vijftigh pont gewicht van het fijnste Silver op den rugge; invoegen sy brengende soo de Schaepen, als hun last te scheep, sy in alles acht hondert ponden Silvers by de selve vonden.

Tarapaça. Slapende Spaniaert met Silver. Silver op Schaepen genomen.

Vorders aenseylende, quaemen sy by een plaets Strica genoemt, en zijnde in de haeven geloopen, vonden aldaer dry kleyne Barcken, de welcke sy beroofden, en in een van de selve, seven-en-vijftigh klompen Silver, elck van hen omtrent twintich ponden wegende, vonden in geen van dese dry Barcken een eenich Mensch, want sy op geen vreemdelingen, veel min op vyanden verdacht zijnde, waren te landt naer de Stadt gegaen, welcke Stadt omtrent in twintich Huysen bestondt; diese mede souden geplondert hebben, in dien sy wat stercker van volck hadden geweest; invoegen de Generael te vreden, met den buyt van de scheepen, de Stadt liet varen, en de stevens naer Lima toe wende, ontmoetende onderwegen een kleyne Barck die sy aenboordt dede komen, en vond daer in een groote menichte Linnen Laecken, van het welcke sy een deel genomen hebbende, liet het schip met de rest vaeren.

Weder veel Silver gevonden. Aenkomst tot Lima.

Sy quamen op den dartienden dagh van Sprockelmaent voor Lima, en zijnde in de Haeven of het Callao gekomen, vonden aldaer omtrent twaef Scheepen aen ancker leggen, zijnde al hun seylagie aen Landt gebracht, alsoo de Schippers en Kooplieden aldaer geheel sonder eenig naerbedencken waeren, als zijnde noch nooyt by eenige vyanden besprongen, en toen

ter tijdt, niet minder als op deselve denckende. De Generael beroofde dese scheepen, en vondt in een van deselve een kist vol silvere Ryalen van achten, en een goede menichte Sijde en Linnen Laecken, al het welcke hy aen sijn boort over nam. Hy kreegh hier oock bericht van noch een ander Schip, de Cacafuego genoemt dat naer Paita was gegaen, en seer kostelijck gelaeden was.

Buyt gemaeckt.

Draeck derhalven vertoefde aldaer niet langer, maer houwende al de kaebels der Scheepen af, liet die dryven waer sy wilden, en begaf sich met alle spoet, dese kostelijcke Cacafuego op te soecken, wel meenende deselve tot Paita te vinden, maer al eer sy daer quamen was het al van daer naer Panama vertrocken, laetende evenwel de Engelschen niet naer het selve te vervolgen, en ontmoetende onder wegen, een Barck met hoepen en taeckels geladen, het welcke hy aenboordt leyde en doorsochten, vindende daer in tachtentigh ponden gewichts aen Goudt, en een gouden kruys-beeldt, met taemelijcke groote Esmarauden beset, welcken buyt hy beneffens eenig touwerck, voor sijn schip daer uyt nam.

Sy gingen dan al voort in het vervolgen van dese Cacafuego, en Draeck beloofde aen de eerste die het selfde sou ontdecken een goude keeten voor sijn bodenbroodt. Het gebeurde nu dat Johan Draeck, klimmende eens naer boven toe, haer, omtrent de klock dry uuren des naer middaghs in het gesicht kreegh, en omtrent de klock ses uuren waeren sy al aen haer zy, nae dat Draeck haer dry schooten toegeschooten en haer stenge afgeworpen had, klampte hy haer aen boort, en sijn volck enterende, vonden daer in een groote rijckdom van Juweelen en kostelijcke Gesteenten, dartien kisten vol Realen van achten, tachentigh ponden goudts, en ses-en-twintigh tonnen silver. De plaets alwaer het selve schip genomen wierdt, was de Caep de San Francisco, omtrent hondert en vijftig mijlen van Panama af.

Het Spaensche Rijcke schip Cacafuego genomen.

De naem van den Schipper hier van was mede Francisco, van de welcke als sijn eygendom zijnde, de Generael twee schoone silver-vergulde koppen sagh, seggende daer op tegen hem *Sennor Pilote* gy hebt daer twee silvere koppen, ick moet daer nootsaeckelijck een van hebben, en hy oock, sonder sich langer te bedencken, gaf terstont een aen Draeck, en den ander den Boeckhouder van des Generaels scheepen. Wanneer dese Piloot of Schipper van hen vertrock, seyde de Jongen tegen den Generael Draeck, *Sennor Capitano ons Schip sal voortaen geen Cacafuego maer Cacaplata genoemt worden*: over welcke woorden van den Jongen langh daer nae by de Engelschen gelacchen wierdt.

Wanneer dan de Generael met dese Cacafuego of Cacaplata gedaen had, wat hy wilde, liet hy haer gaen, en sette sijn cours of loop naer het westen; ontmoete niet langh daer nae een schip gelaeden met Linnen-laecken, en schone Chineesche of Porcelleyne Schootelen; oock een groote menighte Chineesche Sijde, van al het welcke hy nam het geene hem aen stondt. De Eygenaer van het schip was selver daer in, zijnde een Spaensch Edelman, die Draeck een gouden Valck, hebbende een schoone groote Esmaraud in den borst staende, ontnam, naer het welcke hy hem liet vaeren, nemende den Stierman mede.

Ander Schip genomen.

Dese bracht hen in de haeven van Guatulco, zijnde maer seventien Spanjaerdts daer binnen; soo als sy binnen de haeven waeren, gingen sy aen landt, gingen terstont naer de Stadt en het Stadthuys, alwaerse vonden een Rechter

Guatulco.

ter in ſijn Rechterſtoel te ſitten, zijnde met dry andere Bevelhebberen verſelt, met dry Swarten als miſdaedigers, die de Stadt hadden willen in brandt ſteecken voor ſich. Beyde de Rechters en de miſdaedigers wierden binnen ſcheeps boordt gebracht, alwaer Draeck den opperſten Rechter belaſte nae de Stadt te ſchryven, en laſt aen al de ingeſetenen te geven, dat ſy veylighlijck aldaer water mochten halen, het welcke geſchiedt, en ſy weder los gelaeten zijnde, plonderden de Engelſchen de Stadt, alwaer ſy in een huys een groote pot vol Reyalen van achten vonden, die ſy mede te ſcheep brachten, oock een Thomas Moone nam een Spaenſch Hidalgo, ſoo als hy uyt de Stadt wilde vluchten gevangen, en een gouden keeten en andere kleynodien af, en liet hem ſoo heen gaen.

Alhier ſette de Generael den Portugeeſchen Stuerman die hy aen Cabo Verde ingenomen had, aen landt, en alſoo weder van daer vertreckende, geraeckte by het Eylandt van Canno, alwaer Draeck ſich met water en houdt voorſagh. Terwijl ſy aldaer waren, ontdeckten ſy een ſchip, daer ſy jacht op maeckten en het ſelve nemende, vonden daer in twee ſtuerluyden en een Spaenſch Gouverneur, reyſende nae de Eylanden de Philippines, ſy beſochten het ſchip, namen eenige koopmanſchappen daer uyt, en lieten het ſoo varen.

Eylandt van Canno.

De Generael nu achtende ſich ſelven voor ſijn byſondere verongelijckinge, als mede haer Majeſteyt voor die dewelcke haer Rijck was aengedaen, ten vollen voldaen, en gelovende dat deſelve op ſijn wederkomſt, van wegen ſijn dienſt haer vergenoeginge ſou hebben, beſloot, ſich niet langer alhier op de Spaenſche Kuſten op te houden, maer een overleg te maecken, hoe hy beſt weder te huys ſou konnen geraecken. Hy vondt geenſints geraeden ſijn wegh weder door de engte van Magellanes te nemen; en dat om twee redenen, voornamentlijck, de eerſte was, de vreeſe dat de Spaenſchen op ſijn wederkomſt op hem wachten en koocken ſouden, welckers handen als hebbende maer een ſchip overgehouden, hy ſeer ſwaerlijck ſou konnen ontkomen: de andere was de aenmerckingh van de gevaerlijcke geſtaltenis van de Mondt der enghte in de Zuydt-zee, als zijnde door geduerige ſtormen en onweders geſtadiglijck ontveylight, gelijck hy door ondervindinge geleert had, behalven de ongelegentheden van klippen en droogten, die men aldaer te vreſen had: door al deſe redenen vondt hy geenſints geraeden het ſelve te onder nemen, maer beſloot, om deſe ongemacken en gevaeren te ſchouwen naer de Eylanden de Moluccas over te ſteecken, en van daer den vaerwegh van de Portugeeſen, langs de bekende wegh van de Cabo de Buena Eſperança naer huys toe in te ſlaen.

Overlegh van Draeck tot ſijn te Huysvaert.

Op dat beſluyt oordeelde hy de Moluccas ſijn beſte wegh te zijn, en ſiende ſich ſelven aldaer nu bekalmt, dat hy nootwendighlijck een Spaenſche loop moeſt nemen, namentlijck wat Noordelijck aen te ſeylen om den vaerwindt te krijgen, dit dede hy en ſeylde ten minſten ſes hondert mijlen weeghs, van den ſeſtienden van April, tot den darden van Juny toe, op den vijfden van de ſelve Maent zijnde op dry-en-veertigh graeden naer de Noort-Pool, vonden ſy de lucht ſoo geweldigh kout, dat het ſcheeps volck niet konde laeten daer ſeer over te klagen, en te verder ſy voeren, te meerder de ſelve aen nam; invoegen het Draeck voor die tijdt het beſte dacht naer landt te ſoecken, het welcke hy bequam, vindende het ſelfde geenſints bergh-

berghachtigh, maer vlack en effen, eyndelijck wederkomende tot achten-dartich graeden hooghte, geraeckten sy in een goede Bay.

Nova Albion. Wanneer sy aldaer het ancker uyt wierpen, vertoonde sich het volck, dat haer huysinge dicht aen de waeter kant had, met menichte aen de oever, sendende terstont haer vereeringen aen den Generael. Sy lieten oock niet nae binnen scheeps-boort te komen, daer sy sich over alle dingen verwonderden, en van Draeck seer beleefdelijck ontfangen wierden, gevende dese hen kledingh en decksel om hun naeckte leden, mede te bedecken, waer over sy met kracht en gewelt hen als Goden wilden eeren, konnende van die meninge niet af gebracht woorden. Hun huysen waeren rontsomme opgegraeven en met aerde omgeven, loopende boven scherp toe, hun bedde is de aerde, zijnde alleen met Russels en Biesen bestroyt. De Mannen gaen naeckt en de Vrouwen draegen van de geklopte en geveselde Russels, of korf biesen jets voor hun schaemelheyt, zijnde om den middel vast gemaeckt, en hangende tot over de dyen, maer het vel van eenigh wilt gedierte met hayr met al, bedeckt hun schouwders. Sy sijn hun mannen seer dienstbaer en gehoorsaem.

Wanner sy weder by hen quamen brachten sy eenige Vederen, en Toeback hen tot een vereeringh, toe: blyvende eerst op den top van den heuvel staen, aen de voet van de welcke de Engelschen hun tent hadden opgeslaegen, en een van hun geselschap uytmaeckende, om een lange oratie of reden te voeren; waer nae sy eerbiedighlijck om laeg quaemen, laetende hun boogen en pijlen, boven op den heuvel leggen. De Vrouwen ondertusschen mede om hoog blyvende, maeckten een wonderlijck gejammer, krabden sich het vleesch van de kaecken, waer uyt bleeck dat dit als een Godtsdienst by hen gepleeght wierdt. De Generael en die van sijn geselschap begosten oock te bidden en de schrift te lezen, daer sy seer ernstig naer luysterden, gelijck of sy het wel bescheydelijck konden verstaen; sy gaeven oock de dingen die sy voor heen van de Engelschen ontfangen hadden, al te saemen wederom.

Zijnde vorders de tijdingh van hunne aenkomst verder over het landt verspreyt, quam het volck dat in het ronde daer omtrent woonde met menichte daer nae toe, oock de Koninck selve, zijnde een man van een fraye gestaltenis en eersaem wesen, met verscheyde andere kloecke en strijdbaere mannen. Maer eer hy quam had hy twee gesanten aen Draeck gesonden om hem van hunnen Konincks komst te verwittigen, maeckende hier over een aenspraeck van een half uur; wanneer die ge-endicht was, versochten sy Draeck door teeckenen, dat hy door hun handt het een of het ander. Hunnen Koninck wilde toesenden, tot een teecken, dat sijn komst vreedtsaem sou zijn, waer in de Generael hen te wille geweest zijnde, keerden sy, met dese blyde boodtschap, weder nae den Koninck, die daer op, met een Princelijcke deftigheyt naer hen toequam, maeckende het volck een geduerigh gejoel, naer hun gewoonte, maer wanner sy de Engelschen naerder quaemen, socht een jeder sich op het sedichst aen te stellen.

Voor aen marcheerde een man van een braeve gestaltenis die den Scepter voor den Koninck droegh, aen de welcke twee Kroonen hingen, een groote en een kleynder met dry keetenen van een wonderlijcke lengte. De Kroonen waeren van gevlochten werck, seer konstigh gemaeckt, en

met

met Veders van verscheyde verwe aerdighlijck verciert; de ketenen waeren van een soort van been gemaeckt, achter den Schepterdraeger quam de Koninck selve, hebbende sijn lijfwachters rontsom hem, en zijnde bekleet met Conijns vellen en andere: naer de welke 't gemeene naeckte volck aenquam, hebbende een jeder van deselve sijn aengesicht beschildert, sommige met wit, sommige met swart of andre verwe, en elck het een of het ander tot een geschenck in sijn handt draegende.

Ondertusschen haelde de Generael sijn volck oock by een, en staende daer voor aen, verwachte in een dapper krijgsgelaedt dese aentreckende menichte. Onderwijl sy nu by malkander troepende, en een algemeene groete gedaen zijnde, ontstontter een groote stilswijgentheyt onder hen allen, waer op hy, die den schepter voor den Koninck droegh, hebbende door een ander, daer toe last ontfangen, met een luyde stemme, het geen hem in het heymelijck had geseght, bestondt uyt te roepen, het welcke naer dat het een half uur geduert had, door een algemeene toestemmingh gevolght wierdt, waer op de Koninck met de geheele troep, van mannen en vrouwen, uyt gesondert de kinderen, sonder eenige waepenen, om laegh quaemen, en zijnde aen den voet vanden heuvel gekomen, setten sich weder in ordre. Aldus naer der Engelschen begravinge en tenten toekomende, hief de Scepterdraeger aen te singen, en op de maet van het selfde gesangh te danssen, alles met een statich gelaet, waer op de Koninck met sijn lijfwachters en al die hem volghden op gelijcke wijse begosten te singen en springen, behalven alleen de vrouwen, die wel dansten maer niet songen.

De Generael liet hen toe, binnen de beschansingh te komen, daer sy hun singen en danssen noch een goede wijl vervolghden, wanneer sy sich hier in voldaen hadden, deden sy een teecken aen den Generael dat hy neder sou sitten, aen wie de Koninck en verscheyde anderen hun bysondere aenspraeck, of eerder ootmoedige gebeden deden, dat hy de bestieringh van het lant of Koninckrijck in handen wilde nemen, doende teeckenen dat sy al hun Recht en Tijtel daer op af stonden, en sijn onderdaenen waeren; tot meerder volkomentheydt van dese op dracht, quam de Koninck, met de rest, al singende en danssende hem de Kroon op het hooft stellen; en al de Keetenen om sijn hals hangen, gevende hem, onder aenbiedingh van verscheydene andere dingen, de naem van *Heos*, al welcke dingen Draeck niet wilde van de handt wijsen, als niet weetende wat voordeel en nut, sijn Vaderlandt daer uyt sou konnen ontfangen; hy dan nam, uyt naeme van haer Majesteydt den Kroon, Scepter en met de selve de heerschappy van het selfde landt aen.

Het Rijk van Albion, Draeck opgedraegen.

Hier op het gemeene volck, laetende hun Konick met sijn lijfwacht, by den Generael, vermengden sich te saemen met hun offeren onder de Engelschen, een jeder der selver nauw besiende, en die geene die hen het best aenstondt, als de jongste en schoonste zijnde, die deden sy hun plechtigheden met een jammerlijck gehuyl, krabben en scheuren van het vlees van hun aengesicht; datter het bloedt by neer liep.

De Engelschen daer en tegen toonden door teeckenen dat sy weynigh vermaecks daer in schepten, en hielden hun handen vast, met aenwijsingh dat sy hun gedachten opwaerdts, naer den levendigen Godt mosten keeren: de wilden toonden hen hunne wonden, en dese gaven hen pleysters, salve, waeters om te wasschen en diergelijcke ge-

neesmiddellen meer: alle dry daegen brachten sy hen offerhanden toe, tot dat sy merckelijck saegen dat de Engelsche daer geen vermaeck in schepten, noch genoegen in naemen; evenwel konden sy van hen niet af blijven, maer quaemen daegelijcks by hen, tot den tijdt van hun vertreck toe.

Gelegentheyt van het landt.

Onder tusschen nam de Generael de gelegentheyt, met eenige van de sijne het landt te doorreysen; het welck hy vol Harten en ander wilt bevondt te zijn, gaenden by duysenden by malkander; hy vondt oock een vreemt slach van Conijnen, zijnde van de groote van die van Barbaryen, hebbende het hooft als die van hier te landt, de voeten van een mol, en de staert van een rot, van groote lengte, onder de kin te weder sijden, is als een sack inde welcke sy de spijse bergen, wanneer de buyck vol is; hun vellen wierden in seer groote achtingh gehouwden, naedemael de rock van hunnen Koninck daer van gemaeckt was.

Draeck gaf dit landt den naem van Nova Albion, en dat om twee oorsaecken, d'eene ter oorsaeck van de witte bancken en klippen, die nae de Zeekant leggen, d'andere, op dat het eenige over-een-comst met hun landt in naem mocht hebben, het welcke in oude tijden soo genoemt was geweest. Daer is geen gedeelte van de grondt daerse niet eenigh blijck van Gout of Silver in vonden.

Gedenckteeckenen op gerecht.

Op hun vertreck rechte de Generael een gedenckteecken op, van dat sy aldaer geweest waeren, oock om den Tijtel en het recht van haer Majesteyt daer over te bewijsen; namentlijck een plaet aen een groote post of pael genagelt, inde welke de naem van de Koninginne Elisabeth, de dagh en het jaer van hun aen komst aldaer, de vrye op offering van de heerschappy in handen van haer Majesteyt, gesneden waeren: onder welcke oock twee stucke gelts van ses penningen, hebbende het eene de gedaente, en het ander het waepen van de Koninginne genaegelt waeren; onder al het welcke de naem van den Generael Draeck stondt. Het scheen uyt alle omstandigheden dat de Spangiaerden nooyt aen dese gewesten waeren geweest.

Vertreck van daer.

Wanneer sy nu (niet sonder groote droefheyt der Inwoonderen) weder vertrocken, seylden sy sonder landt te sien, tot den dartienden van October toe, op welcken dach sy sich onder eenige Eylanden bevonden, leggende op acht graeden benoorden de linie, uyt de welcke een groote menicht Canoas te voorschijn quamen, hebbende sommige vier, sommige ses, jae sommige wel veertien menschen in, die al Cocosnoten en andere vruchten toebrachten. Dit volck had het onderste van hunne ooren, als in een ronden circul gesneden, hangende seer laegh op hun kaecken met dingen van een redelijcke swaerte daer in hangende. De naegels van hun handen waeren een duymbreet langh, en hun tanden soo swart als peck, voortkomende uyt het gedurigh eeten of kauwen van seecker kruyt met een soort van poeder (Betel en kalk misschien) dat sy gedeurigh en altoos by sich hebben.

Eylanden.

Verlaetende weder dese Eylanden, geraecktense op den achtienden van October by verscheydene andere, van de welcke sommige vol Inwoonders scheenen. Sy vervoeghden hun loop nevens de Eylanden Tagulada, Zelon en Zewarra al vrienden van de Portugeesen, hebbende de eerste groten overvloet van Canneel.

Comst aen de Moluccas.

Op den veertienden quamense aen de Eylanden de Moluccas genoemt, op welcken dagh in den avont, soo alsse naer Tydore, nevens het Eylandt

landt Mutijn, de Koninck van Ternaten toebehoorende, zeylden de onder Koninck daer van, siende hen in Zee met sijn Canoa, sonder schroome aen hun boort quam, die hebbende een wijl met den Generael gesprocken, hem op alderhande maniere socht te bewegen, niet naer Tijdore, maer nae Ternate te zeylen, hem verseeckerende dat de Konink over sijn komst seer verblijdt sou zijn, en al doen wat hy van hem begeeren sou, willende hy selve noch dien selven nacht, naer den Koninck over vaeren, om hem den tijdingh van hun komst te brengen. Hy voeghde by sijn beweeghredenen, dat in dien hy eerst nae Tijdore als nae Ternate gingh, den Koninck niet met hem te doen sou willen hebben, als die een doodt vyand van de Portugesen, die daer gesagh hadden was. Draeck dan besluyt de loop nae Ternate te nemen, alwaer hy den volgenden dagh ten ancker quam, wanneer de Generael aenstonts een bode nae den Koninck, met een Fulpen mantel tot een vereenigh, gesonden heeft, om daer mede te kennen te geven dat hy in vrede en alleen om te handelen quam.

Tot Ternate.

Ondertusschen was de onder Konink, volgens sijn belofte by den Koninck geweest, hem te kennen gevende, wat nut en voordeel hy by den handel met de Engelschen sou konnen trecken, het geen den Koninck een groote genegentheyt tegens hen veroorsaekte, die derhalven een bysondere Boode aen Draeck sandt, die hem beloofde dat hy alles sou genieten dat hy begeerde; met vrede en vrientschap, daer en boven, dat hy sich selven en het Recht van sijn Rijck tot dienst en bevelen van sulck een vermaerde Princes als de Engelschen dienden, wilde overgeven; in teecken van het welcke hy den Generael een Sigenet of Zegel-ringh toesondt, waer op hy korts daer aen, in persoon met menichte van Canoas aen het schip quam, om hen op een veyliger rede te brengen: de Koninck sandt vier groote Canoas of eerder Coracores voor af, in jeder van de welcken eenige van grooten staet waeren, gekleet in witte gewaeden van Calicansch geweef, hebbende van het eene eynde der Canoa tot het ander een decksel van schoon bereuckwerckte Matten, op gehouden met steunsels van riedt gemaeckt, boven het hooft, onder het welcke een jeder in sijn betaemelijcke ordere sat, van de welcke sommige van jaeren en een deftich gelaet waeren, maeckende een fray aen sien. Daer onder waeren oock een deel fraye en welgemaeckte Jonge Mannen, mede gelijck de andere in het wit gekleet, de rest waeren soldaten, die in goeden ordere, rontsom aen beyde zijden stonden, buyten de welcke de roeyers in een slach van Galleryen dry op een ry langhs het Schip loopende, en omtrent dry ellen daer af staende, en den een in ordre laeger dan de andere zijnde, saeten, zijnde aen jeder van dese Coracorres of Indische Galeyen, tachtich roeyers. Dit vaertuygh was vorders voor sien, met oorloghs gereetschap, en een jeder der krijghs-knechten had sijn swaert, schilt en dagge of critz, behalven andere waepenen, als lancien, worp-schichten, pijlen en boogen. Komende aldus in ordere by het schip, roeyden sy daer rontsomme, de een achter den ander, doende in het voor by vaeren, een jeder sijn eerbiedigheyt, op een seer nederige wijse. Korts daer aen quam de Koninck selve, verselt met ses deftige en oude Persoonen, die hun gehoorsaemheyt met een wondere nederigheyt toonden. De Koninck was een langh man, en scheen groot veermaeck in het geklanck van speeltuygh te scheppen, aen den welcken en den Adel de Generael ver-

Wiens Koninck sich in dienst van de Koninginne over geeft.

Besoeck van den Koninck.

eeringe deed, daer se sich wel te vreden mede betoonden, maer hy bleef van boort af.

Eyndelijck versocht de Koninck verlof om te mogen vertrecken, belovende den volgende dagh weder aen boort te komen, en hen ondertusschen van nootdruft te versorgen, gelijck hy hen noch dien dagh Meel of Lagu, van den top van seeckere slagh van boomen gemaeckt, toesant; zijnde suyrachtigh, maer als suycker in de mont smeltende, van welck Meel sy een slagh van platte koecken backen, diese tien jaren en meer, goet konnen bewaren, sy sonden oock veel Rijs, Hoenderen, dunne Suycker, suycker Riedt en een vrucht diese Figo noemē, met een groote meenichte Nagelen. De Koninck hebbende belooft des anderen daghs aen boort te komen, hieldt echter sijn woordt niet, maer sandt sijn broeder om sijn verschooning te doen, en Draeck te versoecken, te willen aen landt komen, biedende sich selven tot pantsman, voor sijn veylige wederkomst aen, het welcke de Generael niet aennaem, als misnoeght dat de Koninck sijn woort niet gehouwden had, gelijck oock al de rest van het volck het selfde weygerden, evenwel om eenige voldoening te geven, sandt hy eenige van sijn voornaemste, om des Konincks Broeder weder naer landt te brengen, houdende den Onder-koninck tot pantsman voor hun veylige wederkomst.

Dese wierden door een anderen Broeder van den Koninck en eenige andere Heeren, vriendelijck ontfangen, en met groote eerbiedigheyt in een Slot of anders een groot en wijdt huys daer ten minsten duysent personen by een waren, gebracht. De Koninck was daer noch niet tegenwoordigh, maer omtrent tsestigh deftige mannen saeten op hun plaets, die men seyde des Konincks Raedt te zijn. Daer waeren noch behalven dese, vier deftige persconen, zijnde geheel in het roodt tot der aerden toe gekleedt, en hebbende Tulbans als de Turcken op het hooft, die men seyde Factoors en handelaers te zijn, dien in geduerigen handel met de Tarnatanen zijn; daer waren oock twee Turcksche en een Italiaensch Handelaer in dese plaets.

Staet van des Konincks Hof.

Ten laesten quam de Koninck selver in, zijnde met twalef spietsdragers om geven, en met een schoone sonne-scherm, met Gout beslagen, gedeckt. De afgesondenen nevens een van hun Oversten Moro genaemt, opstaende om den Koninck te ontmoeten, wierden gunstichlijck van hem verwellekomt, en aengesproocken: hy was naer des landts wijse, maer veel kostelijcker als de andere gekleedt, van sijn middel af, tot der aerden toe was sijn kleedt van Goudt-laken, seer kostelijck, sijn beenen waren bloodt, maer aen sijn voeten had hy schoenen van seecker slagh van vellen gemaeckt. Aen den Tulbandt die hy op had, waeren aerdiglijck Goude Ringen in gewonden, hebbende vorders een grooten dubbelden Gouden keeten om den hals, oock veel schoone Ringen aen sijn vinger. Sittende in sijn stoel van Staet, stond een Edel-jongen aen sijn rechter handt, met een wayer, waer mede hy sijn aengesicht verkoelde, zijnde twee voeten langh en een voet breed, met acht Saphiren beset, en voorts seer rijckelijck geborduert en gevlochten tot een hantsvatsel van dry voeten langhte. De Engelsche gesanten hun bootschap af geleght, en order ontfangen hebbende, kregen verlof te vertrecken, en wierden weder veyligh-lijck door een van des Konincks raeden te rugge gebracht.

Dit Eylant is het voornaemste van al de Molucoas, wiens Koning noch seven an-

andere Eylanden, onder ſijn gebiedt heeft; de Koninck ſoo wel als het volck, zijn vande Moorſche Godtſdienſt, vierende de nieuwe Maenen, met vaſten ſonder des daegs te eeten, maer wel den volgenden nacht.

Draecks te huys reyſe.

Nae dat deſe geſanten waeren wedergekeert, en Draeck al dat hy noodigh had, door des Konincks gunſt verkregen had, begoſt hy te overleggen, hoe grooten wegh ſy noch te vaeren hadden, en beſloot derhalven aldaer niet langer te vertoeven, lichte dan het ancker en ſloeg weder te zeewaert, komende aen ſeecker kleyn Eylandeken aen het Zuyden van de Celeber gelegen, daerſe ſchoon maeckten en ſes en twintich daegen verbleven. Hier ſaegenſe een ſlach van een vierigh gewormte, niet grooter als de vliegen by ons, die in ſulck een menichte en ſulck een licht op de bomen ſaeten, dat jeder boom of tack wel een brandende kaers geleeck. Hy vorderde dan ſijn weg te huyſwaert, maer op den negenden van January des jaers 1576. geraeckte hy ſchielijck op een klip, en in het grootſte gevaer ter werelt, maer door een byſonder geluck of een genaede van Godt, daer weder af, nae dat ſy dry tonnen met naegelen, en acht ſtucken geſchut over boordt geworpen hadden.

Gevaer van Draeck.

Sy quaemen aen het Eylandt Baratere, en van daer aen Java Major. Als toen by vijf Koningen beſtiert, van de welcke hy op een tijdt vier binnen ſcheepsboort had. Van daer geraecktenſe ſonder veel byſonders te ontmoeten aen de Caep of den uythoeck de Buona Eſperanca, zijnde het eerſte landt daer ſy by quaemen, dieſe voor by ſtaecken, quaemen aen de Sierra Leona, en van daer ten laeſten op den derden van Slacht-maendt, des jaer 1580. weder in Engelandt, zijnde het darde jaer van hun uyt-reyſe. Dit is het verhael van deſe tocht, gelijck het van de Engelſen beſchreven wordt. Draeck wierdt op ſijn aenkomſt, en beloninge van deſe brave verrichtinge van de Koningin Ridder geſlaegen. Maer Barnardijn de Mendoza Spaenſch geſant in Engelant, liet niet nae ſeer over de onwaerdeerlijcke ſchade, door Draeck den Konink van Spangien, ſijn meeſter aengedaen, te klaegen, en verkreegh, door ſterck aenhouden noch eenige voldoeninge en herſtellingh van ſulck verlies, gaende alles op ſijn reeckeningh en als buyten laſt der Koninginne gedaen.

Sijn weder aenkomſt in Engelandt.

Draeck werdt Ridder geſlagen.

In het jaer 1585. wierdt Draeck met een vloot van vijf-en-twintich Zeylen en 2300. ſoo Soldaeten als Bootsgeſellen uytgeſonden, lopende op den 12 September uyt Pleymouth in Zee, ſijn Stedehouwder Generael was Chriſtopher Carlile, Antony Poweel ſijn Sargeant Majoor. Cap. Mathieu Morgan en John Sampſon Corporaels te veldt. De Landt-Capiteynen waeren Antony Plat, Edward Winter, John Goringh, Robbert Pen, George Barton, John Merchand, William Cevil, Walter Bigs, John Haman, Richard Stanton. Capiteyn Marten Forbiſcher, mede door ſijn reyſen vermaert, was Vieſe-Admirael in de Primeroſe, Capiteyn Francis Knolles was Rere Admirael of Schout by Nacht, in het Gallioen Leiceſter; ſy naemen een Schip tot St. Sebaſtiaen, zijnde met viſch gelaeden, quaemen in de Eylanden van Bayon, daerſe boden naer de ſtadt ſonden om te vernemen of het tuſſchen Spangien en Engelandt Oorlogh of vreden was, en of de Engelſche goederen in Spangien oock aengeſlaegen of aengehouden wierden.

Nieuwe tocht van Draeck.

De Gouverneur verklaerde van het een noch van het ander niet te weeten, maer dat dit laetſte des Konincks goetvinden was. Sy brantſchatten de borgers

gers en vertrocken weder van daer:hebbende omtrent Vigo eenigen buyt gemaeckt, quaemen aen Hierro, maer vindende het Eylandt arm, Zeylden van daer nae de Eylanden van Cobo Verde, en op St. Jago tusschen de stadt Praya genoemt, en aen St. Jago met 1000. mannen gelandt, en het volck uyt de stadt gevlucht zijnde, komt daer binnen, schiet daer al het gescuht, bestaenden in 50. stucken af (ter eeren van den Koninginnen geboorte dagh, zijnde den 17. van November) en wordt van de vloot beantwoordt; maer vondt daer geen schatten, als Wijn, Olie en Meel, en diergelijcke Lyftocht; doch hield de plaets evenwel veertien daegen in sijn besettinge, treckende ondertusschen naer St. Domingo twaelf Engelsche mijlen te landtwaert in, daer hy al het volck mede gevlucht vandt. Naer veertien daegen verblijfs scheyden sy weder van daer, nae datse de stadt Praya verbrandt hadden, zijnde niemant van de Inwoonders, te voorscheyn gekomen, om voor de stadt te spreecken, misschien om datse sich te schuldigh kenden, over hun Moordery eenigen tydt te vooren aen het volck van den ouden Meester Hawkins gepleeght.

Praya verbrant.

Het eerste Eylandt daer sy aenquaemen, was Dominica, het naeste daer aen St. Christopher, van waer sy naer Hispaniola overstaecken, landende, op het bericht van een Fregat datse genomen hadden, negen of tien mijlen bewesten Sant Dominico, op Nieuw Jaers dagh, des Jaers 1586. omtrent den middagh naerderden sy de Stadt, onder het geleyde van Carlilo, 150. mannen te paert vertoonden sich buyten de Stadt, maer vluchten weder te rugge sonder jets aen te vangen.

St. Dominico verovert.

Sy verdeelden hunne troepen in twee deelen, om beyde de Wester Poorten teffens aen te tasten. Hebbende een chargie van het geschut der Stadt uytgestaen, vielen sy haestelijck aen, om geen tweede te verwachten, en geraeckten, nae datse die van binnen op de vlucht de Noorder Poort ingedreven hadden, hol over bol in de Stadt. Beyde de troepen ontmoeten malkander op de Marckt; daer sich een jeder van beyde beschanste. Den volgenden nacht wierdt het Casteel verlaeten, en aldus bleven de Engelschen meester van de Stadt, die sy een geheele Maent behielden, brandende verscheydene huysen af eer sy de Spaenjaerden tot het vrykoopen van de rest, konden bewegen, voor de welcke sy ten laetsten 25000 ducaeten gaeven, buyten dat was de buyt niet seer groot. Sy vonden in het Stadthuys des Konincks waepen, hebbende op het laeger gedeelte van het schild een werelt-kloot geschildert, waer op een paerdt met sijn achterste beenen stond, hebbende de voorste buyten de kloot, met dese woorden by den muyl geschreven, *Non Sufficit, Orbis*, een Weerelt is niet genoegh.

Hoogh moedige waepenen.

Van St. Dominico wenden sy de stevens naer Carthagena, aen het vaste landt gelegen; van waer vijf mijlen weeghs, sy, onder Capiteyn Carlile gelandt zijn, die by den nacht voort toogen; terwijl Draeck sich selven met de Vloot aen de Zeekant vertoonden; die eyndelijck de Stadt vermeesterende, deselve ses weecken ingehouden heeft, nemende Don Alonzo Bravo, Gouverneur van de plaets gevangen: naer dat sy eenige huysen verbrandt hadden, wierdt de rest voor 11000 ducaeten vrygekocht. Sy hadden van St. Jago een sickte onder het volck mede gebracht, die op de reyse naer West-Indien wel twee hondert mannen over boordt geholpen had, dese noch onder hen voortgaende (zijnde een pestilentiale pleck-koorts) bracht noch eenige van hun volck om den hals, en veel andere

Carthagena verovert.

Swaere sieckten.

dere in een flechten ftaet van kracht en verftandt, voor een lange wijl. Dit veroorfaeckte het fchorten van hun voorgenomen tocht naer het Nombre de Dios en Panama, en inde plaets van die, feylende langhs de kuft van Florida, naemen en verbrandenfe aldaer, twee Spaenfche befette Steden, St. Antonia en Santa Helena, beneffens de fterckte St. Jan.

Vordere daeden.

Van daer het landt Virginia langhs feylende, namenfe de Engelfche volckplantingh aldaer, met Meefter Lane hun Gouverneur zijnde, door Walter Raleigh daer heen gefchickt, weder naer huys. Men wil, als Cambderi fecht, dat defe de eerfte zijn geweeft, die het gebruyck van den Toeback in Engelandt hebben ingevoert, dat naderhandt foo geluckighlijck toegenomen, en tot ons overgekomen is. Sy quaemen weder op den 28. van July in het jaer 1586. tot Portfmouth aen, hebbende verovert boven 200 Metaele en 40 Ifere ftucken gefchuts, en voor hun gantfchen buyt de waerdye van 60000 ponden fterlinghs, doch hadden door de voornoemde fieckte 700 man verlooren.

Vinders van het Toeback drincken in Engelandt.

Haer Majefteyt kennis bekomen hebbende van die genoemde onoverwinnelijcke Zee-macht, die in Spangien tegens haer vervaerdicht wierdt, en het volgende Jaer te voorfchijn quam, fandt een Vloot van 30 feylen, onder het bevel van den Ridder Francois Draeck. Op den 16 van Grasmaent, twee fcheepen van Middelburg komende van Cadix, ontmoeten hem op de hoogte van 40 graeden, gaeven hem bericht, datter tot Cadix en daer omtrent groote toeftel voor de Spaenfche vloot tot Lisbon wierd gemaeckt, waer over Draeck fich met alle mooglijcke fpoedt darwarts begaf, om defen toeftel, foo veel hem mooglijck mocht te verhinderen en af te fnijden.

Tocht van Draeck tegen Spangien.

Hy komt op den negentienden, voor Sonnen onderganck in de haeven van Cadix, zijnde door de Spaenfche fcheepen aldaer leggende, op het inkomen met des Stadts Galeyen verwellekomt, maer die naer weynig fchutgevaert fich ten eerften weder onder de Sterckte begaeven. Daer laegen als toen op de Rede 60 fcheepen en eenigh ander kleynder vaertuygh, onder het faveur van de Sterckte. 20 Franfche fcheepen vluchten naer Port Ryael, beneffens eenige andere Spaenfche fcheepen, fonder dat de Engelfchen ter oorfaeck van de drooghten fulcks verhinderen konden. Een groot fchip van 1000 laften, met dartigh Metaele ftucken voorfien, en rijckelijck gelaeden, fchoot Draeck op het inkomen van de haeven in de grondt. Twee Galeyen quamen oock van Port Riael, en twee andere van de Porto Santa Maria, die me wat wilden fchieten, maer waeren blyde datfe aen een kant bleven.

Sijn aenkomft tot Cadix.

Eer de nacht aen quam waeren al acht-en-dartigh fcheepen door de Engelfchen verovert, en fy aldus meefters van de Rede; maer de Galeyen hadden fich, als gefeght is, onder de Sterckte begeven. Van twintigh Hollandtfche Hulcken, door den Koninck aengehaelt, en hun goederen tot des felfs gebruyck verbeurt gemaeckt, wierden veertien verbrandt, zijnde de overige fes tot Port Ryael met Wijn en Broodt gelaeden, om dat nae de Spaenfche Vloot te Lisbon te brengen. Een groote Caraeck van 1400 laften, toebehorende den Marquis de Santa Cruz, beneffens vijf Bifcayers, met voorraedt voor de felve vloot, noch een fchip van 1000 laften met Piecken, en ander Iferwerck gelaeden wierden mede verbrandt. Een Sbataya van 250 laften met wijn gelaeden wierd genomen, en daer nae in Zee ontlaeden en inde Brandt geftoocken. Een Vlieboot gelaeden

Scheepen genomen en verbrandt.

met

met Beschuyt, wierd half ontlaeden en soo verbrandt, twee andere hielden de Engelschen by sich, tien andere barcken geladen met Wijn, Rasijnen, Vygen, Oly, Tarwe en andere voorraedt wierden mede in den brandt gestoocken, dese acht-en-dertich scheepen, soo gesonken als verbrand, en genoemen, quaemen aen Reeckeningh by de Engelschen daer van gemaeckt, tot een getal daer van dartien duysent Lasten scheeps. Daer laegen noch in hun gesicht tot Port Royael, by gissingh omtrent veertigh sayken, behalven die van Cadix daer heen gevloden waeren.

Terwijl de Engelschen aldaer laegen, lieten hen de Spaensche weynigh ruste, doende niet als soo uyt de Galeyen, en van de strandt, als uyt het Casteel op hen te schieten, plantende geduerighlijck weder nieuw geschut, daer sy maer oordeelden hen eenige schaede te sullen konnen by brengen; terwijl dese ondertusschen anders niet deden als het eene schip voor en het andere nae dat sy genomen hadden, met het inkomen van de vloet, aenbrandt te steecken en te laeten dryven, daer het bootsvolck haer hooghste vermaeck scheen in te hebben, gebruyckende het selve tot een verquickingh van hun arbeyt by daegh en by nacht, diese tot het ontlaeden van de genomen scheepen mochten besteden,

Vertreck van Draeck.

Eyndelijck naer twee nachten en eenen dagh aldaer sich op gehouwden te hebben, vertrock Draeck weder uyt de haven van Cadix op een vrijdagh smorgens, hebbende seer weynigh schaeden geleden. Tien Galyen voegden hen op hun vertreck, om hen met hun swaer geschut te beschaedigen, maer deden weynig hinder, eyndelijck de wint weder gaende leggen, smeeten sy het weder overstaeg, en wierpen omtrent een Mijl van Cadix hun ancker uyt, daer sy van de Galeyen niet gemoeyt wierden.

Sy quaemen daer nae voor de haven van Lisbon alwaer de Marquis van Santa Cruiz met sijn Galyen lag, die de Generael nodichde om een koegel te wisselen, maer hy weygerde het. Van daer naemen sy hun wegh nae de Azores, en ontmoeten een Portugeesche Caraeck Sant Philippo genoemt, die in haer uytvaert dry Japonsche Princen naer Indien gebracht had, die sy naemen, zijnde de eerste van dat slagh, dat de Engelschen ooyt verovert hadden, maer bleef geensints de laetste, wanneer sy dien landtaert in het landt daer de sprinckaeder van hun Rijckdommen legt, quaemen besoecken, om beneffens de Hollanderen daer hun gedeelte van te hebben, gelijck elders, verhandelt is.

Toerustingh der Spaensche vloot.

Ondertusschen ging de toerustingh van de Spaensche vloot haer gang, zijnde grooter alsmen geduerende dese Nederlandtsche Oorlogen, oyt had gesien: sy stack op den 30 May van Lisbon in zee, sterck 145 seylen van de welcken hondert en tien seer groote van seven en acht hondert lasten ten Oorlogh toegerust waeren, zijnde de rest voorraedt en andere scheepen. Men telde op dese vloot twee duysent en vijf hondert Metale stucken, onder de welcke heele en halve Cartouwen waeren, het krijgsvolck bracht uyt een getal van twintig duysent man, zijnde al Spangiaerden, van de welcke de helft, uyt de Guarnisoenen en besettinge van Italien, Sicilen en Milanen gelicht, en de andere van nieuws geworven waeren. De bootsgesellen waeren twaelf duysent in het getal, bestaende uyt alderhande volckeren. Hier by quam de bloem van al den Spaenschen Adel, van Hartogen, Graven, Marquisen en diergelijcke beëernaemde. Men druckte tot Madrid een

Boeks-

Boeksken daer in het getal der krijgs en booslieden op jeder schip, de naemen van al de hoofden en vrywilligen, het getal en Calibre van het Geschut, het Buspoeder, de voorraed van Tweeback, Speck, Kaes, Rijs, Boonen, Erweten, Oly, Edick, Wijn, en Versch Waeter uyt gedruckt wierden. Welck boecksken in het Nederduytsch door een Spaensch-lievende vertaelt zijnde, dit versch op sijn voorhooft droegh.

Spaensche hoogmoet.

Tu quæ Romanas voluisti Spernere Leges
Disces Hispano subdere Colla Jugo.

dat is:

Gy die de Roomsche wet moetwilligh komt versmaden
Sult leeren 't Spansche Jock op uwen hals te laden.

Willende daer mede de Koninginne Elisabeth uyt drucken. De Hartoch van Parma maeckte oock inde Nederlanden een ongemene grooten toestel, van minder vartuygh en een groote macht van Oorloghs volck gereet, om daer mede uyt Duynkerken in Zee te komen, en beneffens de andere Zeemacht, het voorgenomen besluyt te helpen uyt voeren; maer wierdt soodanigh door de Hollanderen daer binnen beset, dat hy geen middel konde vinden om uyt te geraecken. Maer soo sijn toerustinge als andere omstandigheden dit groote werck aengaende, bewaren wy voor een andere gelegentheyt, en een wijtlopiger verhael, daer wy met eenige bysonderheden den leser van verhoopen te dienen.

Parma door de Hollanders beset en ingehouwden.

De vloot onder het hoogh gesagh van den Hartogh van Medina Sidonia, alsoo de Marquis de Santa Cruz, die de Koninck in sijn Zeetochten voor lange gewoon was te gebruycken, over leden was, wierdt op den 30 July by Pleymouth gesien. Draeck, is, eerst met weynigh scheepen, deselve ontmoet, hebbende evenwel dat voordeel dat sijn vaertuygh door haer kleynte en lichte, bequaemer, als sulcke geweldige gevaerten keeren en wenden konden. Een Spaensche Vice Admirael die een weynig achter afgebleven was, wierd door hem genomen en in Engelandt opgebracht, op hebbende acht hondert mannen, van de welcke veel, onder het veroveren geschooten wierden, onder de welcke Don Pedro de Baldez Onder-Koninck van Andalousie, mede een gevangen was. Een ander wierdt door een Nederlandts Busschieter, die van een Spaensch Hopman, voor een verraeder gescholden wierdt, om dat die nae sijn meyningh het geschut niet wel aenleyde, werpende den londt in het Buspoeder, in de brandt gestoocken, hy selfs sprongh in het waeter. Op den eersten van Oogstmaendt heeft de Heer Houward, de grooten Admirael en Zeevoogt van Engelandt, by Draeck gekomen zijnde met al de Engelsche Zeemacht, een geweldigh schutgeveert met de Spaenschen gehouden, gaende het geschut op malkander soo kort en geduerigh los, of'er musquetten doende geweest waeren, het welcke soo acht uuren aen malkander duerde, sonder dat evenwel van beyde sijden eenige scheepen gebleven zijn; alleenigh een groot Spaensch schip leck geworden zijnde, is by Cales gestrandt.

Draeck ontmoet de Vloot.

Spaensche Vice Admirael genomen.

Een ander Schip verbrant.

De Spaensche Vloot is daer op onder Cales ten ancker geloopen; van waer de posten gedurighlijck naer Parma heen en weder liepen, om hem in zee te doen komen, maer dese verklaerde het selve, ter oorsaeck van de Hollanderen die hem beset hielden, niet te konnen doen; en inderdaet aen dese versamelinge der twee Vlooten hingh het gantsche werck, wanneer sy gewisselijck, hoe onmogelijck het oock

ſcheen, jets aengevangen ſouden hebben gehadt. De Engelſche ondertuſſchen gaeven de Spangiaerden geen tijdt om aldaer langer te verblijven, maer ſtaecken inder nacht, acht van hun eygen ſcheepen aen brandt, en ſonden die voor windt en voor ſtroom, op de Spaenſche ſcheepen aen, die daer over vol verſchrickingh, om ſich te bergen, hunne kabels af hieuwen, en ſich redderden ſoo veel als ſy konden, welcke verwarringe een begin en aenvangh tot de algemeene overwinningh was. Hier op vingh men weder aen met grof geſchut op malkander te donderen, het welck omtrent tien uuren naer malkander geduert heeft, door het welcke een groot Gallioen dat acht hondert man op had, en noch een Biſcayer, leck en onmachtigh geworden zijnde, naer de Wielingen dreven, en aldaer van de Vliſſingers genomen zijn. Veel volcks bleef op deſe ſcheepen van de Spaenſchen doodt, de gequetſten wierden, ſonder losgelt naer Antwerpen geſonden, willende de Zeeuwen geen onkoſten tot hun geneſinge doen. Maer Don Diego Pimentel de Broeder van den Marquis de Tavera, met Diego de Valaſco, Allonſo de Vargas, Marquis de Lisbona en verſcheydene anderen, wierden naer Hollandt gebracht. Maer de Biſchayer zijnde met voorraedt en goeden Wijn gelaeden, gaf de Zeeuwen oorſaeck tot hun verderf, alſoo deſelve ſich droncken drinckende, en het pompen vergetende, het ſchip met omtrent vijf-en-twintig plonderaers te gronde gingh. Een Galeaſſe wierd oock by de Engelſchen verovert, daer Hugo de Moncada op doodt bleef.

Hardt gevecht tuſſchen de Spaenſche en Engelſchen.

Schepen van de Vliſſingers genomen.

Beyde de Vlooten, dreven ſoo langs de kuſten van Hollandt en Vrieſlandt, hebbende de Spangiaerden hun Vloot, met twee groote ſcheepen voor, en twee achter, beſlooten, die volgen konde mocht, die niet konde liet men ter genaede der vyanden. By nacht dreven ſy ſonder ſeylen en by daegh met een fock. De Engelſchen volghden al op een Cartouws ſchoot, en paſten op die achter bleven; maer konden, ter oorſaeck van de geweldige hooghte der Spaenſche ſcheepen deſelve niet enteren.

Dewijl men vreeſde dat de Spaenſche de Eems, of de Zondt ſouden aen doen, wierden over al de baeckens op genomen, daer van, eenige te Spaenſch geſinde, ſtercke klachten over gemaekt wierden. Men heeft naderhandt vernomen dat de benauwtheyt van den Hartogh van Medina, en de andere Hoofden, ſoo groot in deſen ſtandt van ſaecken waren; datſe oock raedtſlaeghden, of men de Vloot, behoudens het leven, niet ſou over geven. Maer deſe ſchrick verdween als ſy ſaegen dat de Engelſchen, uyt gebreck van Buſpoeder hun voordeel niet verder vervolghden.

Voorſorge in Vrieſlant tegen de Spaenſche, en ontijdige klachten daer over.

Benauwtheyt van den Hartoch van Medina.

Aldus keert de Spaenſche vloot weder noort-weſtwaert over, ſwerwende, omtrent veertien daegen tijts by Jarmouth, Scharbury en daer omtrent, en toonende hier door noch hoop te hebben, ſich met Parma te vereenigen, die daer oock alle naerſticheyt toe aenwende, dwingende het krijgſvolck te ſcheep te gaen, die oock met ſijn eygen handt eenige Hoplieden, die de onmogelijckheyt van de Hollanders van daer te jaegen, voor ſtelden, gelijck men wil, door ſtoocken heeft. Duyſent uytgeleſene Muſquettiers geraeckten, met ſchoone woorden en beloften, tegen de Nederlanders uyt, die oock dapper aenvielen en veel ſchaede deden; maer meeſt al in de kaers vloogen.

Iver van Parma, om in zee te komen.

Medina nu ten eynde van ſijn hoop zijnde, ſeylde achter om Schotlandt, langs de Orkneys of Orcades, om ſoo in Spangien te geraecken, hebbende in het eerſte een gewenſchte windt, maer zijnde de groote, en door het ſchieten,

ver-

CALAIS

verlemde ſcheepen lanckſaem in het voortgaen, konden ſy met dien wint geen haeven beſeylen, maer wierden op den darden van Herfſtmaent, van een groote ſtorm beloopen, die hen van malkander verſtrooyde. Een deel van deſe machtige Vloot, is by Yerlandt geſtrandt, waer door omtrent de twee-en-dartich ſcheepen ſoo geſoncken, als by de Yeren genomen, en by de tien duyſent zielen gebleven zijn; van de overige zijn eenige in Noorwegen en elders geraeckt en aengeſlagen. Eenige verſeylden ſoo verre dat men nooyt tijdinge daer van gehoort heeft. Een-en-dartich ſcheepen, andere ſeggen van 53. onder de welcke maer een degelijck Oorlogs-ſchip was, zijnde dat van den Generael Medina, zijn behouden; maer ſeer ontreddert in Spangien geraeckt.

Jammerlijcke verſtroyingh van de Spanſche Vloot.

Het was wonder wat vreugde deſe zegen in Engelandt, veroorſaeckte, hoemen Godt, voor deſe wonderlijcke verloſſinge gedanckt, wat zegenpraelen ſteeckſpeelen, en vreugde teeckenen men aldaer aengeſtelt heeft; en in tegendeel wat droefheyt daer over in Spangien en het geheele Spaenſche gebied was, zijnde elck in rouw ſoo over ſijn byſonder als het algemeene verlies; in voegen de Koninck het draegen van rouwkledern, als voor een geheel korten tijdt, met openbaere bevelbrieven heeft moeten doen verbieden. Een waſſer echter tot Lisbon, die niet goet Spaenſch, eenige blijdtſchap over dit hun verlies toonende, daer over opgehangen wierdt. De Koninck van Vranckrijck lachte daer om in ſijn vuyſt, maer aldermeeſt om den Spaenſchen Geſant Barnerdijn de Mendoza, die hy wijſmaekte zeeckere tijdingh te hebben, dat de Spangiaerden geluckichlijck in Engelandt gelandt waeren, voegende daer de ſchoonſte en waerſchijnelijckſte omſtandigheden van de Werelt by, het welcke Mendoza, als uyt des Koninckt Mont, geloofgevende, ſandt die terſtondt een Poſt met deſe ſchoone tijdinge naer Madrid, en liet oock het bericht daer van in druck uyt gaen, en tot Parijs langs de ſtraeten verkoopen, maer dit was een korte vreught en lange naerwee voor hem en ſijn Meeſter.

Groote blijdtſchap in Engelandt en droefheyt in Spangien over deſe nederlaegh.

Mendoza door valſch bericht bedrogen.

Draeck behaelde een ongemeene Roem by dit Spaenſche verlies, als die oock inder daet, daer veel heeft toegebracht.

Eyndelijck is hy in het jaer 1595. met ſes van des Koninginnē, en een-en-twintich andere Scheepen en Barcken, op hebbende 2500. man en jongens, tot byſondere dienſt van de Koninginne, naer Weſt-Indien in geſelſchap Sir John Hawkins, geſonden. Sy ſeylden van Pleymouth op den 28. van Ooghſtmandt. Op den twaelfden van Slachtmaendt, is aen het Ooſtelijcker gedeelte van St. Juan de Puerto Rico, de Ridder John Hawkins geſtorven. Sy vonden deſe Haeven ſeer vaſt en ſterck tegens hen gemaeckt; evenwel verbranden ſy daer vijf ſcheepen elck van 200. laſten, en van 20. Metaele ſtucken geſchuts, zijnde rijckelijck gelaeden. Op de vijf-en-twintichſten voeren ſy Mona voorby, en op het begin van Wintermaent veroverde Draeck Rio de la Hacha, als mede de Rancheria of de Paerle Viſſchery.

Laetſte tocht van Draeck.

Doot van Sir John hauwkins.

De Spangiaerden ſochten hun ſtadt voor 24000. Ducaeten van het verbranden af te koopen, de welcke ſy in Paerlen ſouden betaelen, maer die wildenſe Draeck ſoo hoogh aen reeckenen, dat hy hen deſelve weder te rugge ſandt, en beyde plaetſen in koolen ſette. Op de ſeventienden veroverde hy Tapia, en korts daer aen Santa Martha, en nam den Generael Lieutenant van de Spaenſen gevangen. Op den ſeven-en-twintichſte, nam hy Nombre de

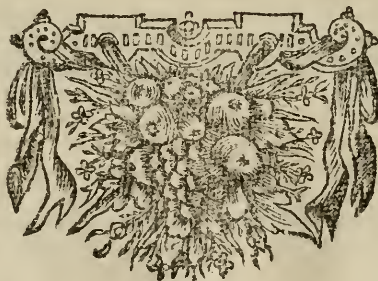
Steden by hem verovert en verbrant

Dios in een ongesonde plaets die veel schadelijcke regen-vlaegen, onderworpen is, maer hebbende een schoone haeven, aen beyde sijden met een lange rye steenrotsen beset.

Op den Negen-en-twintighste begaf sich de Ridder Thomas Baskervile met 750. soldaten naer Panama, niet sonder veel ongemacks van quaede wegen en bosschen uyt te staen, en voornamentlijck van de Spangiaerden, die sich in deselve op hun voordeel hadden geleght. Naer een reyse van tien mijlen geraeckten sy by een stercke, leggende boven op een bergh, gelijcker noch sulcke twee andere tusschen dat en Panama waeren, zijnde door de kennisse die de Spaenschen van hun komst hadden, op voordeel gesterckt en beset. Dit veroorsaeckte Baskervile weder te rugge te keeren, en Draeck te vertrecken, naer dat hy de stadt Nombre de Dios en eenige scheepen verbrant had. Maer nu was het dat onsen Zee-ridder mede een eynde van al sijn ondernemingen maeckte, want zijnde door een swaere buyckloop, aengetast, is hy daer aen, op den 28. van Loumaent des jaers 1596. gestorven. Hy maeckte den soon van sijn broeder Thomas Draeck sijn erfgenaem, en de Ridder Thomas Baskervile volgde hem op in sijn plaets. Op den ses-en-twintichste van Sprockel ontmoeten de Spaensche vloot van twintigh seylen malkander, dat een gevecht van twee uuren te wege bracht, naer het welcke sy scheyden, zijnde een groot schip van de Spaenschen dien nacht verbrandt. Eyndelijck komt de Engelsche vloot naer dese verrichtinge weder in Grasmaent, tot Pleymouth binnen, hebbende vry hier en daer, en voornaementlijck tot Nombre de Dios schoonen buyt aen gemunt en ongemunt Silver gemaeckt. Maer of wy hier van het leven van Draeck een eynde maecken, wy doen sulcks echter niet met sijne daeden, daer wy in het vervolgh noch een dappere proeve, (hoewel onder een andere beroemde naem, doch sonder misdeelingh van sijn Roem) sullen geven.

Sijn Doot.

Vordere daden van Draeck elders te verhandelen.

't LEE-

't LEEVEN en DADEN

VAN

THOMAS CANDISH.

INHOUD.

A*Fkomst van* Thomas Candish. *Sijn Zeetocht. Stadt geplondert. Sijn aenkomst aen de kust van America. Groote Menschen. Komst aen de Straet van Magellanes. Philippus Stadt. Jammerlijcke staet daer af. Boose wilden. Aenkomst in de Zuyd Zee. La Mocha. Santa Maria. Arauco een rijck gewest. Conception. Quintero. Landt-tocht. Gevecht met de Spangiaerden. Morro Morreno. Vreemdt vaertuygh. Schip genomen. Rijcke Scheepen genomen. Paita gewonnen en verbrandt. Haer beschrijvingh. Pima. Gevecht met de Spangiaerden. De Hugh Gallandt in de grondt geboort. Aenkomst aen Nuova Espagna. Aquatulco verbrandt. Cacaos haer waerdye. Acateau verbrandt. Het schip Santa Anna ontdeckt. Aenvangh van het gevecht. Het Schip Santa Anna geeft sich over. Beleefde handelingh der Engelschen tegen de Spaenschen. Te huys-reyse der Engelschen. Aenkomst aen Santa Helena. Vertreck van daer. Aenkomst in Engelandt. Brief van* Candish.

Vaert der Nederlanders rontsom den Aertkloot.

R*Eyse van* Jaques Mahu. *Van* Olivier van Noort. *Sijn voorval op het Princen Eylandt. Aen Rio de Javeiro. Op Ilha St. Sebastiaen. 't Passeeren van de Straet van Magellanes. Hun wederkomst in het Vaderlandt.*

Tocht van Joris van Spilbergen.

S*ijn ontmontingen aen de Caep St. Vincent. Verstroyen van de Vloot. Moetwil gestraft. Komst in en door de Straet. Ontmoetingh van een Schip. Ontdecken van de Spaensche Zeevloot. Beraedinge over het aentasten der Hollanderen. Spaensche Rodomontaden. Beschryvingh van de Spaensche Vloot. Wijse raedt veracht. Aenvangh van den slagh. Strijdt by den nacht. Strijdt by den dagh. Hardt gevecht. Vlucht der Spaenschen. Moedigheydt van den Spaenschen Vice-Admirael. Schadelijcke plondersucht. De Vice-Admirael sinckt en verdrinckt. Wreedtheydt der Hollanderen. Aenkomst aen Callo de Lima. Aenkomst tot Peyla datse verbranden. Vordere tocht van* Spilbergen. *Tocht van* Willem Schouten en la Maire.

Tocht van l'Heremite en Schapenham.

S*Taet van de Nassausche Vloot. Turcksche Rovers ontmoet. Misdadige gestraft. Doortocht door de Straet le Maire. Inwoonders van Terra del Fuego. Aentocht naer Lima. Bericht van de Silvervloot. Aenkomst aen Callao de Lima. Ordere om te landen. Spaensche Scheepen verbrandt. Doodt van* l'Heremite.

Trots-

Trotsheydt van den Spaenschen Generael. Strengh besluyt. Verrader gestraft. Bericht van den tocht naer Puna. Guayaquil verbrant. Spaensche over boort geworpen. De sterckte Loe. Hoe verovert. Doodt van den Admirael Schapenham. *Tocht van* Hendrick Brouwer. Elias Herckmans.

WY hebben met den Ridder Draeck den wegh ronsom den Aertkloot gebaent, nu vinden wy ons genootsaeckt, met die geene die hem in dien wegh, soo moedighlijck by hem ondernomen, soo dapperlijck hebben gevolght en voort te gaen, om oock onse landts-lieden van hun verdiende eer niet te beroven. Wy erkennen dat de dagh-registers daer van by ons niet vreemt zijn, maer de lezer sal oock moeten erkennen, dat dese onse verkortingh mede sijn vermaeck, gemack en nuttigheydt heeft. Thomas Candish was de eerste die sijn bekende Landtsman, op dat spoor gevolcht is. Dese een Edelman anders Esquire of Schilt-knaep, uyt het Graeffschap Suffolck is op den 21. van July in 't Jaer 1586. met dry Zeylen, de Desire, een schip van hondert en twintich ton, de Content van tachentich, en the Hugh Galland een Barck van veertigh ton, (op welcke kleyne vloot hondert en dry-en-twingh persoonen van alle slagh waeren, zijnde voorsien met alle lijfs nootdruft voor den tijdt van twee Iaeren) uyt Pleymouth t'zeyl gegaen.

Afkomst van Thomas Candish.

Sijn Zeetocht.

Op den twintigsten Augusti kregense de hooghte van Sierra Leona, en geraeckten op den 25. aen de Punt op de zuyd-sijde van het selve Sierra; zijnde het selve daer Master Brewer wel bekent, die voor heen, met de Content, de Vice Admirael, daer binnen liep; vindende daer niet minder als vijf vadem waeters. Sy beroofden aldaer een Stadt van de Negers, die een van hun volck, met een pijl doodtgeschooten had.

Stadt geplondert.

Op den lesten dagh naer hun aenkomst, vertrocken sy weder van daer, en quamen op den laetsten van October, omtrent op vier-en-twintigh mijlen van de Cabo Frio in Brasil; ontmoetende aldaer een berg die een hooge ronde knop, boven op heeft staen, sich vertoonende als een stadt met twee kleyne Eylanden voor hem. Op den sestienden December quamense aen de kust van America op de hooghte van 47. graden en een derde zuyder breete, en quamen des anderen daegs, in de haeven Port of Desire genoemt; alwaerse hun scheepen schoon maeckten en verkalefaterden. Een Man en een Jongen, besigh met hun klederen aen een Put te wasschen, wierden door de pijlen van een Inwoonder van dat gewest, gequetst: welcke pijlen waeren gemaeckt van riedt, die punten van harde scherpe steenen hadden. De Landts-aerdt vondense wilt, maer geweldigh groot. Sy naemen den maet van een van hun voet-stappen, en vonden die achtien duymen langh.

Aenkomst aen de kust van America.

Port of Desire.

Groote menschen.

Op den 28 van Wintermaent, vertrocken sy weder van daer, en quamen tot aen een Eylandt, dat dry mijlen zuydtwaerdt van daer legt, daerse een groote menichte van Penguins diese gevangen hadden, in het soutleyden.

Op den 2. January ontmoetense een seer fraye witte Caep, leggende op 52. graeden en 45. minuten; van welcke Caep en laege banck, ongevaer een mijl zuydtwaerdt aen loopt, ko-

mende tot aende openingh van de gevaerlijcke ſtraet, engte of doortocht van Magellanes. Sy anckerden onder de Caep, maer verlooren een ancker teroorſaeck van het hardt weder, dat hen dry daegen langh by bleef. Op den ſesden dagh voeren ſy de ſtraet in, en den ſevenden vongen ſy tuſſchen den mont van de ſtraedt, en de eerſte engte, een Spanjaert, Hernando genoemt, die aldaer met noch dry-en-twintigh anderen was, zijnde het overblijfſel van vier hondert, die dry jaeren te vooren aldaer aen deſe engte gelaeten, en tot op ſoo weynige, door honger en gebreck verſtorven waeren.

Dien ſelven dagh quamen ſy door de eerſte engte, alwaer de voornoemde Spanjaert, hen de kiel van een kleyne Barck toonden, het welcke ſy oordeelden een Barck de St. Thomas van Draecks gevolg geweeſt te zijn. Van de mondt van de ſtraet of engte tot aen dit eerſte naeuw zijn veertiĉ duytſche mijlen weegs, leggende de cours Weſt en Noordelijck. De mont legt op 52 graeden Zuyder breedte. Van het nauwſte van de ſtraet, tot het Penguins Eyland, zijn tien duytſche gemeene mijlen, leggen van daer weſt zuyd-weſt, en weynigh meer zuydelijcker. Sy anckerden aldaer, ſloegen en ſouten een groote menichte Penguins, om hen voor lijftocht, op de reyſe te dienen.

Komſt aen de ſtraet.

Op den negenden dagh vertrockenſe van het Penguins Eylandt, en ſetten het zuydweſt nae de Stadt van Koninck Philippus aen, welcke de Spangiaerden gebouwt hebben; ſy had vier bolwercken, en op elck van de ſelve lagh een metaelen geſchut: de ſtucken ſelver waren toen in de aerde begraven, maer de affuyten ſtonden op hun plaets. De Engelſchen groeven daer nae, en kregenſe alle. De Stad was ſeer wel geordonneert, en op de beſte plaets van de ſtraet gelegt om houdt en water te bekomen. De Kercken hadden ſy ſelver opgebouwt. Sy hadden goede en ſtrenge wetten onder ſich, gelijcker oock een galgh ſtondt, daerſe noch onlanghs een van de hunne aen opgehangen hadden.

Philippus ſtadt.

Het liet ſich aenſien, gelijck of deſer borgeren lijf-tocht alleen in Moſſelen en diergelijcke Zee gewas beſtond: Want anders ſaghmer niet, behalven wel eenigh wilt, dat van het geberchte aen de verſche ſtroomen drincken quam. Deſe Spangiaerden die aldaer gevonden wierden; waeren daer alleenigh gekomen, om de ſtraet te bewaeren, op dat geen andere natien en Landaerdt daer door ſou komen, en de Zuydzee beſoecken (maer gelijck het bleeck, deſe voorſorge was te vergeefs) en geduerende al de tijdt, de welcke ſy daer geweeſt hadden, zijnde ten minſten twee jaeren, hadden ſy geen ſaet of gewas konnen doen groeyen of voortſetten, terwijl aen de andere zyde de Indiaenen, hen geduerighlijck beſprongen, tot dat eyndelijck hun leef-tocht en voorraedt ſoo kort wierd, dat deſe arme ellendige menſchen als katten en honden, in hun huyſen en in hun kleederen ſtierven: Gelijck hen de Engelſchen op hun aenkomen noch vonden.

Jammerlijcke ſtaet daer at.

Die geene die noch overgebleven waeren, hadden door de ſchrickelijcke ſtanck der doode lichaemen, het geen tot hun onderhoudt, noch overig was, begraeven, en de Stadt verlaeten, gaende langhs de ſtrandt, om hier of daer hun voetſel te krijgen, om het leven ſoo lang te behouwden, als hen mooghlijck was, nemende niet mede als een jeder ſijn roer, en ſijn geweer, die het ſelfde konde draegen (want veel waeren ſoo ſlap dat ſy geen macht altoos hadden) en hielden ſich alſoo noch een geheel Jaer in het leven, of met wortelen of met kruyden, of met

eenig

eenigh gevogelte dat sy ondertusschen noch mochten schieten. Eyndelijck hadden dese lieden beslooten, naer Rio de Plata te reysen, zijnde noch maer dry-en-twintich persoonen sterck, onder dewelcke twee vrouwen waren; zijnde het droevigh overschot, van 400 zielen. De Engelschen mochten op hun gemaeck hier water en houts genoegh innemen; en de Generael Candish gaf dese plaets den naem van Port Famin, of honger haven. Sy legt 53 graeden, zuyder breete.

Op den veertienden dagh vertrocken sy van daer, en zeylden zuydzuydwest aen; en dan weder zuydwart, nae de Caep Froward vijf mijlen west zuyd-west, zijnde de selve Caep het zuydelijckste gedeelte van de geheele straet, leggende op de hoogte van 54. graeden. Van dese Caep naemen sy hunnen loop westelijck en by noorden vijf mijlen verre, en setten het in een Baey of Com, aen de zuydsijde daer van, diese den Mossel Bay noemden, om datse daer van een groote menichte in deselve vonden. Sy bleven in deselve ses daegen langh, dewijl de wint dien tijdt geduerende, altoos westelijck was.

Op den een-en-twintichsten vertrocken sy uyt de Mossel Bay, en gingen noortwest ten westen, tien mijlen weeghs aen, komende by een seer fraye sandige Bay, op de noort sijde van de straet, die door den Heer Candish de naem van Elisabeths Bay gegeven wierdt.

Op den twee-en-twintichste scheyden sy uyt de Elisabeths Bay inden naer middagh, en seylden omtrent twee mijlen van die plaets daerse een versche stroom vonden, die Candish met de boot tot dry Engelsche mijlen toe op voer, vindende aen wedersijden seer fraye en aengenaeme oever, met laege en vlacke gronden, gelijck de geheele straet door, geen soodanige, maer wel rouwe rotsen en seer hooge geberchten, gesien was. Hy vond op die selve stroom een seer groote menichte wilden, die hy sagh en aensprack. Sy waeren al mensch eeters, aeten rauw vleesch, en diergelijcke snoodt voetsel; en dit waeren die geene, die de Spangiaerden, daer hier voor van gesproken is, soo gemoeyt en berooft hadden, dewijl men noch onder hen, de naeblijfsels van messen en degens vondt, daerse hunne schichten en worppijlen mede voor sien hadden.

Sy hadden al de middelen van de geheele werelt gebruyckt, om Candish met de sijne, hooger de stroom op te locken, om hen soo in het net te krijgen, maer als Candish hun bedriegeryen merckte, deed hy sijn Engelschen vuur op hen geven, waer door eenige onder de voet vielen. Van dese Rivier seyldense naer het Canael van Sant Jeronymo, twee mijlen van daer. Boose Wilden.

Hier van daen begaven sy sich westelijck aen, tot aen een Caep, aende noort zijde van welcke Caep, tot aen de mont van de straet, de cours of loop noort-west ten westen, en noort-west streckt. Tusschen dese Caep en den mont van de straet naer het zuyden, laegen sy in een haven, tot den dry-en-twintichsten van February, ter oorsaeck van de tegenwinden, en het vuyl en quaet weder, verselt met sulcken swaeren regen en stormen, die van de hooge bergen af vielen, datse de beste kabels en anckers die sy hadden, mosten by setten, om te houwden; want indien deselve hen begeven hadden, souden sy in het hooghste gevaer ter werelt, van te vergaen, geweest hebben. Geduerende dese tijdt, zijnde by naer een maent, mosten sy sich meest met mosselen, steenslecken en eenige gevogelte, datse somwijlen hier of daer aen de strant mochten vinden

den, behelpen. Jeder mijl of twee mijlen heeft men een goeden haeven, het welcke het beste voor dese straet is, om de lengte van omtrent tnegentigh Hollansche mijlen, die deselve langh is, door sulck een naeuwen wegh te bevaeren.

1587. Aenkomst in de zuydzee. Op den twintichsten van February, quamen sy in de suydzee: vindende aen de zuyd-sijde van de straet een fraye hooge Caep, met een laege punt daer aen vast zijnde; en aen de noortsijde vier of vijf Eylanden, omtrent ses mijlen van het vaste landt gelegen; hebbende veel gebroocken en overloopen gronden rontsom haer. Op den naer middagh hadden sy deselve Eylanden Oost van haer, om trent vijf mijlen weeghs, en de windt zuydelijck.

Op den eersten van Maert beliep hen een storm, op welcke nacht de Hugh Gallandt van hen af dwaelde, zijnde op negen-en-veertigh graeden en een secunde, en vijf-en-veertigh mijlen van het landt. Dese storm duerde drie of vier daegen, niet sonder het hooghste gevaer ter werelt. Op den vijftienden des morgens, quam de Hugh Gallandt tusschen het Eylandt van Santa Maria en het vaste landt door en soo weder by den Admirael en de Content, leggende voor het Eylandt la Mocha. Alhier gingh eenigh

La Mocha. van het volck, met des Vice Admiraels boot aen landt, die met de Indiaenen en hun boogh geschut, aen het gevecht geraeckten; maer dese kregen het tegen hun vuur geweer te quaet. Op den achter middagh lichten sy het ancker, en begaven sich, onder de wester-syde, van het Eylandt van Santa Maria, rydende daer op ses vadem waters en een goede gront, seer gemackelijck.

Santa Maria. Op den sestienden gingh de Generael selver met seventien of achtien man naer landt, hebbende elck sijn geweer by sich. Eenige Indiaenen quaemen by hen, met twee de voornaemste van het Eylandt, die hen welkom aen landt heeten, menende dat sy Spangiaerden waeren, naedemael sy der selver onderdaenen zijn. Dese Brachten hen naer een plaets, daer de Spangiaerden een Kerck, met Kruycen en Altaeren daer in hadden opgerecht; omtrent dese Kerck waeren twee of dry Packhuysen, de welcke vol Tarwe en Garst laegen, al op gemaeckt en opgepackt, zijnde soo suyver en goet alsmen ergens sou konnen vinden; welcke dingen de ingesetenen vergaedert en gevaet hadden, om tot hun Tribuyt en schattingh wanner de Spangiaerden daer souden aenkomen, hen te geven: maer de Engelschen hielden het voor sich selven, gelijck sy ook so veel Verckens kregen, als sy sout hadden om in te souten, een groote menichte Hoenderen, en packen van Palates wortelen, eenige gedrooghde visschen, en menichte van Mais. Laetende noch meer achter als sy konden mede nemen.

De Generael onthaelde de twee voornaeme Eylanders aen sijn boordt, seer wel met eeten en wijn, maeckende hen wacker vrolijck, maer sy ten laetsten bemerckende dat sy geen Spangiaerden waeren, beduyden den Generael met teeckenen, dat, indien sy wilden naer het vaste landt, en Arauco gaen, sy daer veel gout souden vinden, en andere groote rijckdommen, behaellen. Maer of hen de Generael niet verstaen had, of anders sulcks niet sagh te ondernemen; hy maeckte sich vaerdigh weder in zee te steecken, en gingh op den 18 des morgens weder t'zeyl; settende het al dien dagh noort noortoostelijck aen; omtrent tien mijlen, komenden ten ancker aen de Conception; en werpende het uyt onder een Eylant, maer vertrocken des anderen daghs morgens, weder, sonder aen landt te gaen, komende eyndelijck in de

Arauco een Rijckgewest.

Conception.

Quintero. de Bay van Quintero daer Hernando de Spangiaert, diese in de straet, op genomen hadden, tegen sijn eedt en beloften hen verliet.

Op den laesten van Maert gingh Capiteyn Havers met vijftich of tsestich mannen, met hun schietgeweer en waepenen aen landt: sy reysden seven of acht Engelsche mijlen te landewaerts in; vindende over al een goet getal, soo groot als kleyn vee; maer al seer wilt. Sy saegen oock veel paerden, maer oock seer schouw en wildt; Landt tocht. beneffens een groote menichte haesen en conijnen; heele kudden patrysen, en ander wilt gevogelt. Sy vonden het landt seer vruchtbaer, vol van schoone en versche stroomen, en met alderhande wildt gevoegelt voorsien.

Hebbende dese lieden gereyst soo verre tot dat sy, ter oorsaeck van de wonder hooge bergen niet vorder konden, sloegen sy sich selven, by een seer schoone en versche Rivier, loopende door een aengenaeme beemd, aen de voet van een geberghte, ter neder, daer sich een jeder uyt die schoone stroomen ververschte, en keerden eyndelijck soo weder naer de scheepen, nemende den naesten wegh, nae hun stadt, soo sy meenden. Sy gingen weder den geheelen dagh sonder eenigh mensch te ontmoeten, maer wel menichte van wilde honden, evenwel waeren dien selven dach twee hondert ruyters, op hen op de been, door toedoen van den Spangiaert, die hen dien voorgaenden dagh verlaeten had; die hen had te kennen gegeven, dat de macht der Engelschen seer kleyn was, en sy alle seer af gematteert waeren: en al hoewel sy hen dien dagh wel gesien hadden, derfden sy hen evenwel niet aen tasten, naedemael sy geduerighlijck, in goede ordere en als slaghvaerdigh aen togen; maeckende een schijn van een vry grooter troep, als sy hadden, altoos sy quaemen behouwden en onverhindert weder te scheep.

Den volgenden dagh zijnde de eerste van April, gingh een gedeelte van het volck aen landt, om waeter te haelen, uyt een put, die omtrent een vierdendeel van een Engelsche mijl, van de strandt af stondt. Terwijl sy daer mede yverigh besigh waeren, komender omtrent twee hondert ruyters van het geberchte af, die aleer de Engelschen sich tot tegenweer konden vervaerdigen, twaelf van de selven af sneden, diese ten deelen om den hals brachten, en ten deelen gevangen naemen. De rest wierdt door de andere die aen de strandt waeren, hoewel, maer vijftien in het getal die waepenen hadden, ontset; dese setten het te saemen soo dapperlijck, op de Spangiaerden aen, dat deselve ten laesten naer datse een geheel uur te saemen hadden geschermutzeert, de vlucht naemen, laetende vier-en-twintich van de hunne op de plaets leggen. Naer dit voorval, lieten sy hen met vreden, soo datse mochten waeter haelen en doen wat sy wilden. Gevech met de Spangiaerden.

Op den vijfden dagh vertrocken sy weder uyt dese Bay van Quintero en quaemen op den vijftienden aen een plaets die Morro Moreno genomt wordt; leggende op de hooghte van 23 en een half graedt, recht onder den Tropicus Capricorni, hebbende een seer goede haeven. Alhier ging de Ridder Candish met dartich man aen landt; daerse vrindelijck van de inwoonders ontmoet wierden; zijnde een slecht eenvoudig volck. Sy vonden daer een wonder slagh van Canoas, zijnde gemaeckt van twee vellen, gelijck twee blaesen, die aen een eynde vol wints worden geblaesen, zijnde met de senuwen van eenigh wild gedierte vast aen een gemaeckt, dewelcke soo haest sy in het waeter komen op swellen, en de vracht boven houden. Met dit vaertuygh Morro Moreno. Vreemt vaertuyg.

tuygh derven ſy ſich ſelf in zee begeven, en vangen veel viſch daer mede, dat ſy de Spangiaerts in ſchattingh moeten geven.

Op den dry-en-twintighſten des morgens, naemenſe een kleyne Barck, die uyt Arica quam, dieſe hielden en St. Joris noemden, nae dat de ſcheepſlieden het verlaeten en ſich met hun boodt, wegh gemaeckt hadden. Het ſelfde geſchiede met een groot ſchip van hondert ton, rydende aen ancker, op de rede van Arica. Op den ſes-en-twintichſten, nae dat ſy noch twee andere Barcken genomen hadden, ſcheyden ſy van daer, nemende des anderen daghs weder een kleyne Barck die van St. Jago quam, in de welcke ſy een George een Grick vonden, die hen voor een goet piloot en ſtierman, langs deſe geheele kuſt van Chili verſtreckten.

Op den darden van May, quamen ſy in een kleyne Bay, daer dry kleyne ſteden in zijn. Paracca, Chinca en Piſca genoemt. Eenige gingen daer te lande, en naemen eenige huyſen in; daerſe brood, wijn, vijgen, en hoenderen in vonden, maer de zee gingh ſoo hol, dat de reſt aen de voornaemſte der ſteden niet landen konde, ſonder gevaer te lijden, van met de boot te gronde te gaen. Deſe plaets leght op 13 en twee derde graeden, zuyder breette. Op den vijfden van May, verlooren ſy de Vice Admirael de Content van hen, en den ſeſtienden nam de Admirael door de Hugh Galland, hebbende maer ſeſtien mannen op, een groot ſchip, dat van Gujanil quam, zijnde de Louis genoemt, groot dry hondert tonnen, beſet met vier-en-twintich mannen, tot ſchipper op hebbende een Gonſalvo de Ribas, dieſe met hen naemen, beneffens een ſwart Emmanuel genoemt: het ſchip was meeſt met voorraet gelaeden, datſe daer meeſt uytnaemen, met het voorſeyl, laetende

Schip genomen.

voorts het ſelve ſeven mijlen van landt, ſeer leck, en gereet om te ſincken.

Op den ſeventienden, quam de vermiſte Content weder by hen, wanneer ſy twee ſcheepen hadden genomen, het eene met Suycker, Mais, Cordouans vellen, Montego de Porco, Packen van geſchildert Cattoen, Marmeladen, duyſent Hoenderen, en diergelijcke, en het andere met wit Meel en Doſen met Marmelade gelaeden zijnde. Een van deſe twee, was ſoo rijckelijck bevracht, dat het op twintich duyſent ponden ſterlings geſchat wierd, indien de waeren in Engelandt of elders in Chriſtenrijck hadden konnen verkocht worden. Sy vulden al hun ſcheepen, met deſe goederen, ſoo veel ſy laeden konden, verbranden de reſt met de ſchepen; en ſetten de mannen en vrouwen die over gebleven waeren, aen landt.

Rijcke ſcheepen genomen.

Op den twintichſten inden morgen ſtondt, quaemen ſy op de reede van Paita, daerſe het ancker uyt wierpen, en de Generael met tſeſtich of ſeventich mannen aen landt gingh, vangende aen met die van de ſtadt te ſchermutſeren, dieſe op de vlucht, naer het hooghſte van een bergh, die over de ſtadt hangt dreven, behalven eenige ſlaeven, en eenige anderen van de ſlechtſte ſoorte, die door den Commandeur van de ſtadt tot het bouwen van een nieuwe ſterckte onder aen de ſtadt, omtrent hondert in het getal, beſtelt waeren, terwijl ſy nu tuſſchen de ſcheepen, en het landt ſeer roeyden, ſchoot een van de Buſſchieters een ſtuck af, van het welcke, de koogel, onder hen viel, waer op ſy mede beſtonden te vluchten, ſoo ſeer als ſy mohten, op een heuvel, ſchietende van daer op de Engelſchen wat ſy mochten.

Deſe gelandt en van de ſtadt meeſter zijnde, ſetten deſe lieden achter naer, en verdreven deſelve, vindende, behal-

Paita gewonnen en verbrandt.

halven veel gereedschap vijf-en-twintich ponden silver, in Realen van achten, met dewelcke, en eenige anderen buyt sy weder nae de stadt keerden; diese de selve seer wel gebouwt, en suyver op de straeten gehouwden, tot verwonderingh toe bevonden, hebbende een stadthuys in het midden staen, en een getal van twee hondert huysen. Sy branden deselve tot de gront toe af, en kregen de waerdye van vijf of ses duysent ponden steerlings aen goederen; sy staecken oock een Barck die sy op de reede vonden inde brandt, en sijn soo naer het Eylandt Puna vertrocken.

Haer beschrijingh.

Puna.

Hier quaemense, op den vijf-en-twintichsten van May in een seer goede haeven, daerse een groot schip, van 250 tonnen vonden, rijdende daer aen ancker, met al haer toestel; dit hacktense inde grondt, en gingen aen landt, daer de Casique van het Eylant woonde, hebbende een seer kostelijck huys wel geordonneert, met menichte van fraye kamers; en elck van de selve buyten met een schoone galdery verciert; die een aengenaeme uytsicht op de zee en het omleggende landt gaven, met een groote sael om laegh, ten eynde van de welcke een groot packhuys stondt; gevult met vaeten vol peck en werck om Cabels van te maecken, dewijl op dat Eylandt, meest al de Cabels, die in de zuyd zee gebruyckt, worden gemaeckt, de Casique, die hier al het volck voor hem in het werck hout, was een gebooren Indiaen, maer met een schoone Spaensche vrouw getrouwt, uyt insight van sijn schoone woningh en grote Rijckdommen.

Op den twintichsten gingh de Generael met de bood, naer een kleyn Eylandt, daer omtrent, waer heen de Casique al de behanghsels van sijn kaemers van gout leder, met al sijn kostelijck huysraedt, en toestel van het schip, datse op het in komen gevonden hadden, gebracht had, het welcke Candish wegh nam, soo veel als hem, ten oorbaer dienstich dacht te zijn. De stadt was mede van omtrent de 300 huysen, maer seer vermaeckelijck, met een groote Kerck, by het huys van den Casique, die de Engelschen verbranden, nemende de klocken daer van daen mede t'scheep. Maer op den tweden Juny wierden de Engelschen, door omtrent hondert Spangiaerts aengetast; daer sy omtrent twaelf man door verlooren, soo gedoot, als verdroncken en gevangen; maer van de sijde der Spangiaerden blevender ses-en-veertigh.

Gevecht met de Spangiaerden.

Op den selven dagh gingen sy weder met tseventich mannen aen landt, daerse weder een schermutsel met den vyandt hadden, en den selven op de vlucht dreven; zijnde die wel hondert man sterck, en met twee hondert Indiaenen, met boogh en pijlen gewaepent, onder stut. Daer op steeckense de stadt inden brandt; en brandense tot de gront toe af, beneffens vier groote scheepen, die op stapel stonden.

Op den vijfden van Juny vertrocken sy weder van de Rede van Puna, en quaemen aen een plaets Rio Dolce of soete stroom genoemt, daerse waeter in naemen, en hun darde schip, de Hugh Gallandt, in de grondt hackten, als hebbende geen volck genoegh over, om het selve te besetten. Van hier vertrocken sy op den elfden, en quaemen den twaelfden weder onder de Linie Æquinoctiael. Nemende vorder hun loop noortwaert aen. Op den eersten Juny kregen sy Nuova Espagna in het gesicht, zijnde vier mijlen van het landt, en hebbende de breedte van tien graeden noortwaerts, en op den negenden, naemen sy een nieuw schip van hondert-en-twintich tonnen, op het welcke sy vonden eenen Michael

De Hugh Gallandt in de gront geboort.

Komst aen Nuova Espagna.

Sanchio, die de Generael by sich hield om hem langhs die kust te dienen; als zijnde een van de beste Pilooten voor de Zuyd-Zee, die te vinden was. Dese was een Provenciael, van Marseilje gebooren, en de man die hen de eerste tijdingh, van het groote Schip, de Sint Anna genaemt, dat van de Philippinas quam, en daer nae van de Engelschen genomen wierdt, gebracht heeft. Noch ses andere waeren in dat schip, van het welcke sy de seylen, touwen en brant-hout voor hun gebruyck, met het volck genomen hebben, en voorts het selve, inden brandt gestoocken hebben.

Op den tienden, naemen sy noch een andere Barck, die met bericht van hen lieden, uyt gesonden was, om langhs de geheelen kust waerschouwingh te doen; gelijck Michael Sanchio seyde, zijnde al het volck, daer van, aen landt gevlucht.

Op den ses-en-twintichsten van July, quamen sy inde stroom Capalita op tien vademen ten ancker, daerse dochten waeter in te nemen, en den selve nacht begaeven sich dartich man met de Sloep naer Aquatulco te roeyen, niet meer als twee mijlen van de voorzeyde Rivier af lagh, leggende op vijftien graeden, veertich minuten noorder breedte; daerse op den seven-en-twintichsten, in den morgen stondt, met het aenbreecken van den dagh aenquaemen. Sy vonden aldaer op de rede een Barck van vijftich tonnen, zijnde van Sonsonate met Cacaos en Anile geladen, gekomen, en hun vracht eerst varsch gelost hebbende, van de welcke het volck sich mede aen landt begeven had. Sy landen oock aldaer, en verbranden de stadt; met de Kerck en het Costuym of Licent huys (zijnde fraye en ruyme gebouwen) met ses hondert packen Anile om te verwen, en vier hondert packen met Cacaos, daer in. Dese Cacaos dien hen te gelijck voor eeten en gelt, doende hondert-en-vijftich van de selve, de waerden van een silvere Ryael, in gereet gelt, sy zijn een Almandel seer gelijck, maer soo aengenaem van smaeck niet; sy eetense en maecken daer dranck af.

Aquatulco verbrandt.

Cacaos haer waerdye.

Op den acht-en-twintichste begaeven sy sich van Copalita, om dat de zee te hoogh gaenden, hen het waeter haelen verhinderde, en liepen den selven nacht voor Aqua Tulco op de rede. Op den negen-en-twintichste, gingh de Generael met dartich mannen aen landt; twee Engelschen mijlen verre in het bosch, daerse een halfslagh of Mestizo, Michael de Truxillo genoemt, gevangen kregen. Die Licentmeester van de selve stadt was, vindende by hem twee kaemers vol van de voornoemde waeren; diese met hem aen boort brachten.

Voort zeylende hadden sy niet veel ontmoetingen, als datse het stedeken Acatlan met eenige scheepen verbranden, komende alsoo eyndelijck op den vierden van November aen het hooft landt van California, leggende op 23 graden en twee derden en alsoo genoeghsaem onder den Tropicus Cancri, tusschen seven-en-acht uuren smorgens, een van het volck by geval in de mast klimmende, zijnde de Trompetter op den Admirael, vernam een zeyl, komende van de Caep in zee, waer over hy met geen kleyne vreught begost te roepen. Een seyl een seyl, op welck geroep de Schipper en eenige andere mede naer boven vloogen, die het selve waer bevondt, en den Generael kennis daer van gaeven, die niet weynigh daer over verheucht was, en terstont het volck belaste alles klaer te maecken. Dat gedaen zijnde, bestont men Jacht daer op te maecken, settende alles by, voor de wint dat goet kon doen.

Acatlan verbrant.

Het schip St. Anna ontdeckt.

Op den naer middagh quamen sy by hem, en gaeven hem terstondt met hun

Aen angh an het gevecht.

hun groot geschut den laegh, en een welkomst met musquetten, en leyden hem aenstondts aen boordt. Het Schip behoorde in eygendom den Koningh van Spangien, was groot omtrent de seven hondert tonnen, en als Admirael van de Zuyd-Zee, in voegen men niet behoeft te vraegen, of het een harde beet stondt te wesen, of niet. Soo als sy hem aen boordt laegen en meenden te enteren, bevonden sy dat de Capiteyn van het selfde schip, sich voor en achter verschanst had, en de seylen laeg op haer achter Casteel, voor Casteel en het midden van het schip had laeten neder daelen, invoegen men niet een man van hen konde sien, staende die alle voor en achter, en in het midden gereedt met hun Lancien, Javelijnen, Rapieren, Schilden, en een ontelbaer getal van groote Steenen, diese met gewelt op de Engelschen over boordt wierpen, in sulcker voegen, op de selve en binnen hun scheepen, dat deselve weder af moesten houden, met verlies van twee mannen, en het verwonden van vier of vijf andere.

De Engelsche evenwel setten sich weder schrap, stelden een jeder aen sijn plaets, en gaeven de St. Anna weder een nieuwe groet, met hun geschut, en musquetten, dat het door en door vloogh; waer door verscheyde van de Spaenschen soo doot als gewont, ter neder vielen. Hun Capiteyn evenwel hield het uyt als een dapper man, doende alle weer die hy konde, sonder sich te willen overgeven. Waer op de Generael Candish, onder het wacker klincken der Trompetten ten derdemael deed aenvallen, laetende het geschut, en de musquetten dapper hooren, tot verwoesting van menichte der Spangiaerden.

Eyndelijck de Spaensche zijnde hier door t'eenemael moedeloos geworden, en door de schooten die sy ontfangen hadden, het schip, in gevaer van te sincken, als zijnde meer als eens onderwaeter getroffen, staecken deselve, naer een gevecht van ses uuren de vreede-vlagge op, en begosten van verdragh te spreecken, versoeckende hun lijf en goet. Candish beloofde hen genade, en belaste dat sy aen sijn boort souden komen, waer op sy al hun seylen streecken, hun boot uyt hijschden en een van hun voornaemste Kooplieden aen boort quam, vallende terstont voor Candish op sijn knien, willende selfs sijn voeten kussen, gelijck de Capiteyn en Schipper mede over komende, al de tekenen van ootmoedigheyt toonden, die sy kondē. Candish beloofde hen hun leven en goet onthael; waer op sy verklaerden wat goederen sy binnen boort hadden, namentlijck hondert en tweeen-twintigh duysent Pezos, (soo veel jeder als anderhalve Ducaet) aen goudt, de rest van de rijcke lading bestondt, in Zijde, Satijnen, Damasten, Muskes, en diergelijcke kostelijckheden meer, met overvloet van alderhande lijftocht, Conserven, en seer schonen Wijn. Wanneer sy dit alles bekent gemaeckt hadden, belaste men hen aen boordt van de Desire te blijven, het Spaensche schip wiert in besetting genomen, en op den sesten dagh van November in een haven, by de Spangiaerden Aquada Segura of Puerto Seguro, veylige waterplaets of haven genaemt, gebracht.

Het schip St. Anna geeft sich over.

Alhier wierdt de gansche menichte der Spanjaerden, soo mannen als vrouwen in getal van omtrent hondert en tnegentich personen, aen landt geset, vindende aldaer een schoone Rivier van versch water, overvloet van versche vis, gevogelte, hasen, conijnen, en houdt om te branden, op het vaste land. De Generael gaf hen oock overvloedt van lijftocht en voor raedt, en wijn mede, als mede, al de seylen van het schip, om daer tenten van te maecken, en

Beleefde handelingh der Engelschen tegen de Spaenschen.

en geweer, om sich tegen de Wilden te verweeren. Oock liet hy hen toe soo veel hout en plancken te nemen, als hen nodigh was, om een Barck te maecken.

Dit gedaen zijnde, vielen de Engelsche aen het over-hijssen van hun gout en andere kostelijcke waeren, aen het deelen, en jeder het sijne toe te leggen, met sulck een genoegen als men wel kan dencken, maer oock evenwel niet sonder geschil, het geen evenwel geluckighlijck ter neder wierdt gelecht. Candish nam ook onder andere dingen, uyt het veroverde schip, twee jonge Japonders, die in hun eygen tael lezen en schrijven konden, als oock dry jongens die in de Manilles geboren waren, van de welcke de jongste de Gravinne van Essex daer nae gedient heeft. Wanneer Candish het schip nu van alles dat daer in hen aenstondt ontlaeden had, heeft hy het in den brand doen steeken, dat tot aen het water toe afbrande; en nemende voorts sijn afscheydt van de aen landt gesette Spanjaerden, is met een eerschoot t'zeyl gegaen, om, nu van buyt en rijckdommen versadigt zijnde, den wech met vreughden weder naer huys te nemen. Het eerste daer sy aen quamen, waeren de Ladrones, of Dieven Eylanden, van welckers gelegentheyt, en diefschen landaert in de Reysdag-boecken genoeg te lezen vaelt; komende van daer aen de Philippinas, Manilla, Capul Panama, en voorts tot Batochina, een Eylandt by Gilolo leggende. Eyndelijk geraekkense geluckiglijck aen Java Major of groot Java, en wenden van daer de stevens naer de Cabo de Buona Esperanca, diese geluckiglijk te boven quamen, en geraeckten op den achtsten dagh van Juny, in het gesicht van het Eylandt St. Helena, daerse des anderen daeghs aen quamen. Sy gingen aldaer in de Kerck die sy vonden, zijnde met geschildert linnen behangen, en met een schilderye van de Gekruyste Christus en de Maget Maria. De beschrijvingh vorder van dit Eylandt, staet over al te vinden.

Te huys reyse der Engelsche.

Aenkomst aen St. Helena.

Op den twintighste van Juny, nae datse hout en waeter hadden in genomen, en sich selven ververscht van het geen hen nodigh was, maeckten sy weder zeyl, en naemen hunnen loop recht naer huys toe: op Vrydag zijnde de dry-en-twintighste van Augustus, geraecktense by het noordlijckste Eylandt van de Azores, en quamen op Saturdagh in het gesicht van Flores en Corvo, leggende op de hooghte van negen-en-dartigh graeden en een half, Noorder breette. Op den darden van September ontmoetense een Fransche Hulck, door de welcke sy de tijdingh bequaemen van het overwinnen der Spaensche Vloot, daer hier voor op sijn plaets van gesproocken wordt, het welcke hen een ongemeene blijdschap veroorsaeckte; verhoopende daer door in het Vaderlandt, niet alleen een goede tijdinge door hun goede verrichtingh te brengen, maer oock te vinden. Op den negenden van September kregen sy een geweldige storm, waer door sy het meeste deel van hun zeylen verlooren. Maer dit was het laetste van hun kommer, dewijlse daer nae geluckighlijck, in hun soo langh gewenschte haeven tot Pleymouth aen quaemen.

Vertreck van daer.

1588 Aenkomst in Engelandt.

Om een korte overslagh van dese geheele tocht te maecken, sullen wy hier alleen een brief van den Heer Candish, aen den Heer Hunsdon, Camerling van de Koninginne Elisabeth by voegen.

Brief van Candish.

„ Recht Eersaeme, gelijck uw gunst „ tot hier en toe, seer overbodigh, te„ gens my is geweest, alsoo versoecke „ ick tegenwoordig daer de voltreckin„ ge van, en hoewel by my geen midde„ len zijn, om deselve te verdienen, soo „ sal evenwel het uytterste van mijn „ dienst genegentheydt geensints in ge-

breec-

,,breecke blijven, wanneer het oock ,,uw Heerlijckheyt sal gelieven, sich ,,van de selve te dienen.

,,Ick versoeck ootmoedighlijck uw ,,Eersaemheyt haer Majesteyt bekent ,,te maecken, het verlangen dat ick ,,hebbe, haer dienst te doen, in het vol-,,trecken van dese tocht, en gelijck het ,,Godt belieft heeft, haer de overwin-,,ningh, over een gedeelte van haer ,,vyanden te geven, alsoo verhoop ick ,,te sien, dat syse alle te onder brengt: ,,naedemael de plaetsen, van hunne ,,schatten, met dewelcke sy tot noch ,,toe hun oorlogen gevoert hebben, nu ,,volkomentlijck ontdeckt en bekent ,,zijn; en indien het haer Majesteyt ,,belieft, kan sy met seer weynigh ,,macht, deselve al vernietigen en ,,wech nemen.

,,Het heeft den Almachtigen behaegt ,,my toe te laten de geheele roondte ,,van den Aerdtkloot om te varen, in-,,gaende langhs de Engte van Magel-,,lanes, en weder kerende langhs de ,,Caep de Buona Esperança, op welc-,,ke tocht, ick ontdeckt en tot kennisse ,,gebracht hebbe, meest al de rijcke ,,plaetsen van de werelt, die ooyt by ,,eenige Christenen bekent of ont-,,deckt zijn geweest. Ick heb geseylt ,,langhs de kust van Chili, Peru en Nu-,,ova Espagna, daer ick seer grooten ,,buyt hebbe gemaeckt, ick hebbe soo ,,verbrandt als doen sinckken negen-,,tien seylen of scheepen soo groot als ,,kleyn, al de steden en vlecken, daer ,,ick ben aengelandt, hebbe ick ver-,,brant en geplondert, en indien ick ,,op de kust niet was ontdeckt geweest, ,,ick had een geweldigen schat, mede ,,gebracht. De saeck van het hoogste ,,voordeel voor my is geweest een ,,groot schip, behoorende den Ko-,,ninck van Spangien, het welcken ick ,,by California heb verovert, welck ,,schip van de Philippinas quam, zijn-,,de een van de Rijckste schepen die ,,ooyt op dese Zee gevaren hebben, ge-,,lijck des Konincks Registers en de ,,Reckeningen der Kooplieden, wel ,,hebben getoont. Als komende tot de ,,waerdye van........ in Mexico te ,,verkoopen. Welcke goederen, om ,,dat mijn schepen die niet konden ,,bergen, ick gedwongen was, meest ,,te verbranden.

,,Van de Caep van California, zijn-,,de het uyterste gedeelte van Nuova ,,Espagna, seylde ick naer de Eylanden ,,de Philippinas, de kusten van China ,,naer genoegh gelegen, van welcke ,,landen ick sodanige kennisse heb ge-,,bracht, als noch noyt yemandt gehadt ,,heeft. De Macht en Rijcdommen ,,van welck geweest, ick selver vreese ,,te verhaelen, om dat ick duchte geen ,,geloof te sullen vinden: want indien ,,ick niet genoegsaem, de onvergelijke-,,lijcke schatten van dat landt, selver ,,ondervonden had, ick sou mede soo ,,ongelovigh daer omtrent zijn, als sy ,,zijn die daer geen ondervindinge van ,,hebben gehadt.

,,Ick seylde langhs de Eylanden de ,,Moluccas, alwaer ick van eenige van ,,dese Heydensche volckeren, wel ben ,,ontfangen, en onse Landtslieden soo ,,vryelijck mogen handelen als de Por-,,tugeesen selver, indien sy anders wil-,,len. Van daer ben ick de Cabo de ,,Buona Esperança voor by geseylt: ,,en heb onderwegen, op onse te huys ,,reyse, het Eylandt St. Helena gevon-,,den, alwaer de Portugeesen gewoon ,,zijn, sich selven te vervarsschen; en ,,van daer heeft het Godt belieft my in ,,Engelandt te laeten weder keeren.

,,Al welcke diensten beneffens my ,,selven, ick ootmoediglijck voor de ,,voeten van haere Majesteyt neder ,,legge, biddende den Almachtigen ,,Godt, haer Rijck over ons langh te ,,doen bestaen. Want voor dese tijt is

,, ſy de alderberoemſte en overwin-
,, nenſte Princes die in de geheele we-
,, relt leeft.

,, Dus ſeer ootmoediglijck verſoec-
,, kende vergiffeniſſe van uw Eerſaem-
,, heyt van mijn verdrietſaemheyt, ſal
,, ick deſelve laeten ter beſcherminge
,, van den Almachtigen.

Pleymouth deſen 9 *Sep-tember* 1588.

Uw Eerſaemheyts ootmoe-
moedigshſte te beveele

THOMAS CANDISH.

Naer deſe Engelſche omtochten, hebben verſcheydene van onſe Landtslieden het ſelfde Vaerwaeter mede willen bevaeren, zijnde ſoo begeerigh als hun Naegebueren, om den Koninck van Spangien, in ſijn kaert, of eerder in ſijn Schatkaemer te ſien, en hun deel daer van te hebben.

VAERT

VAERT DER NEDERLANDERS

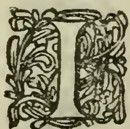
Rontsom den

AERTKLOOT.

INHOUD.

R*Eyse van* Jaques Mahu. *Van* Olivier van Noort. *Sijn voorval op het Princen Eylandt. Aen Rio de Javeiro. Op Ilha St. Sebastiaen. 't Passeeren van de Straet Magellanes. Hun wederkomst in het Vaderlant.*

Reyse van Mahu.

Aques Mahu met Simon de Cordes, ondernaemen voor de eerste desen tocht met vijf Scheepen, maer die sterft onder wegen, en laedt Cordes in het gesagh, met den onder Zeevooght Benningen. De ontdeckte landen houden wy voor gesegt, en hun ontmoetingen van te weynig belang, om daer langh op te blijven staen;

Van Olivier van Noort.

die van Olivier van Noort, van Utrecht, met vier zeylen en twee hondert en acht-en-veertig zielen uyt de Maes, tot desen tocht bewogen, heeft dito, aen het Ilha del Prencipe of het Princen Eylandt op den tienden van Wintermaent des Jaers 1598. gekomen zijnde, 1598. setten het den elfden in de haeven, de Generael sent aldaer twee gemonteerde Chaloupen, beneffens een Barck, te saemen met omtrent 40. man aen landt. Wanneer dese in de Bay quaemen, staeckense een vredevaen op, waer tegen die van het Eylandt weder een vredevaen met een van de hunne, hebben uytgesonden, met toesegginge, datse vryelijck aen landt mochten komen. Een Daniel Gerartsz. die de Hollandsche Vaen droeg, daer op aen land tredende, wierdt van een Moor, die goet Portugeesch spraeck, vriendelijck ontfangen, en is met dry andere Bevelhebberen, met den selven nae de Schans toegegaen, blyvende de Lieutenant Reynier Poppes, door last van den Generael in de Sloep, en by de andere, om het volck by een te houden.

Sijn voorval op het Princen Eylandt.

De afgesondene in de Schants komede, wierden met eeten en drincken onthaelt, onder een seer goet gelaet, terwijl eenige by de schuyten quaemen, die den Lieutenant mede aen landt sochten te tronen, maer dese verschoonde sich.

Siende nu de Portugeesen, datse geen meerder volck konden op het

landt krijgen, hebben die vier voornoemde Bevelhebberen verradelijk en schelmachtigh aengetast, en den Commijs, met een Engelsche Piloot, Capiteyn Melis genaemt, die den tocht met Candish voor heen gedaen had, en noch een man, vermoort. De vierde Capiteyn Pieter Eliasz. de Lint, ontsprongh den dans. Dese naer de schuyten, en de andere, die nu op het lant gekomen waren, toelopende gaf hen bedencken wat van de saeck was, waer over sich elck weder na sijn sloepen begaf, zijnde van de Portugeesen, tot aen het waeter toe gevolgt, die noch twee mannen in de sloepen doot geschooten hebben, van wie d'eene des Generaels Broeder Cornelis van Noort, en d'ander een Canter van Amsterdam was.

De Generael, op dese droeve tijdinge, besluyt met den krijghsraedt, met alle vier de scheepen de Baye in te setten, soo verre als sy mochten, leggende het schip d'Eendraght recht voor de Shans, en landende 120 mannen met hun volle geweer, en een vliegende Vaendel. Dese aen landt komende, vernaemen terstont een goede menigte krijgslieden, daer sy lange tegen schermutzeerden, hebbende wel de mening de Schans te veroveren, maer door een tusschenstromend waeter daer in verhindert, moesten, mede door het geweldig schieten der Portugeesen, weder naer hunne Chaloupen te rugge wijcken, met verlies van een man, die doot geschooten wierdt, en 16 gequetsten.

Op den 12 der Maent heeft de Generael weder 30 man, recht tegen de schepen over doen aen land varen, om waeter aen een lopende stroom, te haelen, daerse groot gebreck aen hadden. Dese maeckten, in weerwil van de vyanden aldaer een beschansing, onder behulp van de welcke, sy waeter kregen.

Onder dies is oock de Generael met een deel volck te landtwaerts in getrocken, alwaer hy eenige Suyckermolens dede aen brandt steecken; maer de Portugeesen in een hinderlaege sich geleght hebbende, schooten een van dat volk dood, waer op de andere weder naer hun beschansingh geweecken zijn. De Generael sond de Chaloupen noch naer eenige andere plaetsen, daer mede seer schoone Bayen waeren, maer vonden die over al beset, soo datse wel vermoeden, datter veel volcks op dat Eylandt most zijn, en wanhoopten van eenige verversingh aldaer te sullen konnen krijgen. Dit Eylandt legt op een en een half graed benoorden de Linie Æquinoctiael.

Op den 17 heeft de Generael sijn volck, tegen den avont, met gemaeck weder van landt en te scheep doen komen, en ging soo weder te zeyl, naer de Caep Lope Gonsalves. Van daer nae de kust van Brasil over steeckende, quaemen sy op den 9 van Sprockel 1599, aen de Rio Javeiro, alhier ontfingense niet veel beeter onthael, als aen het Princen Eyland, alsoo uyt een hinderlaege der Portugeesen, twee mannen van de hunne gevangen en wel seven of acht gewondt wierden. Het schip Eendracht, dat kort in lag, om het volck te bevryen, moest mede, door het sterck schieten van de sterckte, met verlies van een man weder afwijcken. De twee gevangen wierden tegen twee Portugeesen gelost, maer een ander wierdt daer nae weder gevangen, en gelaten, alsoo hy tegen wil aen landt geswommen was. Aen Rio de Javeiro.

Sy gingen op den 13 uyt de Rio de Javeiro weder t'zeyl, komen by Ilha de S. Sebastiaen, daer oock door de laegen der Portugeesen van ses mannen twee doot geschooten, en de vier andere mede vermist wierden. Op Ilha St. Sebastiaen.

Sy staecken een van hun vier schepen de Eendracht daer na, als konnende die niet

niet mannen, in de brandt; en quamen met hun dryen op den 20 September, naer dat sy lange aen het Eylandt Sta. Clara hadden gelegen, by de Port of Desire, of Begeerde haeven, soo door Candish genoemt; van waer sy een en meermael de Engte van Magellanes in liepen, maer moesten gedurighlijck door tegenwindt en storm weder te rugge, tot dat sy de vijfde reyse daer in loopende, eyndelijck met veel moeyten daer door geraeckten, hebbende aldaer den Vice-Admirael om sijn misdaeden aen landt geset. In de Zuydt Zee naemense een Spaensch schip, dat op de wacht lagh, maer vonden weynigh buyt.

't Passeren van de Straet Magellanes.

Sy geraeckten daer nae sonder veel ontmoetingen van belangh, by de Ilhas de Ladrones of Dieven Eylanden. Verbranden op Capul vijf Dorpen, naemen een Chineesch schip, een Spaensche barck, en een Caravel vol Arack, helpen naer een lang gevecht den Admirael van de Manillas in de grondt, en komen nae goede verrichtinge en een reys van dry Jaren weder in het Vaderlandt, voor Rotterdam.

Hun wederkomst in het Vaderlandt.

TOCHT

VAN

JORIS van SPILBERGEN.

INHOUD.

Sijn ontmoetingen aen de Caep St. Vincent. Verstroyen van de Vloot. Moetwil gestraft. Komst in en door de Straet. Ontmoetingh van een Schip. Ontdecken vande Spaensche Vloot. Beraedinge over het aentasten der Hollanderen. Spaensche Rodomontaden. Beschrijvingh van de Spaensche Vloot. Engels Schip in de Zuyder Zee genomen. Wijse raedt veracht. Aenvangh van den slagh. Strijdt by den nacht. Strijdt by den dagh. Hardt gevecht. Vluchten der Spaenschen. Moedigheydt van den Spaenschen Vice-Admirael. Schadelijcke plondersucht. De Vice-Admirael sinckt en verdrinckt. Wreedtheydt der Hollanderen. Aenkomst aen Callao de Lima. Aenkomst tot Peyta datse verbranden. Vordere tocht van Spilbergen. *Tocht van* Willem Schouten en la Maire.

DE Ooſt Indiſche Maet-ſchappy in de vereenighde Nederlanden, willende mede haer gedeelten van deſe ondernemingen hebben, en te gelijck hunnen handel en het Vaderland een treffelijcken dienſt doen, ruſten ſeven ſcheepen toe, en ſtelden over de ſelve Joris van Spilbergen, die met deſe vloote, op den achtſten van Auguſtus t'zeyl gegaen is. *Sijn ontmoetinge aen Caep St. Vincent.* Sijn eerſte ontmoetingh was met de Portugeeſen aen de Caep St. Vincent, daer hy een ſcheepje veroverde. Daer nae ſijn reyſe en aentocht, nae de ſtraet van Magellanes voortſettende, wierdt door een ſware ſtorm beloopen, *Verſtroyen van de Vloot.* waer door ſijn vloot quam te verſtroyen, onder de afgedwaelde was, mede het ſchip de Meeuwe, dat behalven het droevigh gewelt des Hemels, en ſwaere ſtorm, door eenige t'ſaemenrottende bootſgeſellen moſt uyt ſtaen, die niet minder voor hadden, als alles cappot te maecken *Moetwil geſtraft.* en het ſchip af te loopen, maer de Schipper quam met den houwer in de vuyſt eenige Muyters ſoo danigh op het lijf, dat deſelve in zee ſprongen, en de ſtraffe des doots dieſe binnens boorts verdient hadden, buyten boort uytſtonden; de Vloot quam daer nae *Komſt in en door de Straet.* weder by een. Spilbergen geraeckt eyndelijck in en door de Engte van Magellanes, niet ſonder evenwel het uyterſte gevaer te hebben uytgeſtaen. Hy liep aldaer het Eylandt van Santa Maria af, en verbrande de Spaenſche Dorpen op het ſelve; gelijck mede aen Val Parayſa, en de Baye Quintero; maer ſijn grootſte ontmoetingh was met de Spaenſche vloot in de Zuydzee, beſtaende uyt acht groote ſcheepen onder Rodrigo de Mendoça.

Het was op den 16 van de maent July des jaers 1615 *Ontmoeting van een ſchip.* wanneer ſy des morgens met het aenbreecken van den dagh een ſchip in volle zee ontdeckten, waer heen de Admirael terſtont vier booten met gewaepende mannen geſonden heeft, die ſoo haeſt niet by het ſchip quaemen, of het ſelfde gaf ſich, ſonder ſlagh of ſtoot, in hunne handen over. De Schipper meende ſich met de meeſte matroſen met de Chaloupe te redderen maer wierden haeſt van de Hollanders achterhaelt, en met de reſt en het ſchip inde vloot gebracht, zijnde in als negentien perſonen ſterck, en het ſchip met eenige olijven en andere waeren van weynigh belangh gelaeden, alleenigh maeckte een goede ſomme gelts, daer in gevonden den buyt goet, doch meeſt voor de matroſen, die hun deel daer van wel wiſten te krijgen. Het wierdt, naer ontlaeding in de gront geboort.

Tegen den avont, ontdecktenſe acht zeylen in zee, die al van de grootſte *Ontdecken van de Spaenſche Vloot.* ſlagh ſcheenen te zijn. De Admirael hier op vraeght de gevangene Spangiaerden wat hen van de ſelve dacht, en of ſy niet wiſten waer ſy van daen quaemen, en wie ſy waeren, waer op ſy, doch voornamentlijck de Schipper, van het genomen ſchip, Jan Baptiſta Gonſales genoemt, berichten, dat het de Spaenſche Vloot was, die al over lange door den Koninck van Spangien op hen toegeruſt waer, en dat ſy buyten twijfel daer waeren om hen aen te taſten; hoewel gelijck, naederhandt *Berading over het aentaſten der Hollanderen.* verſtaen wierdt, ſulcks door den Koninckelijcken Raedt van Peru als ondienſtigh was tegen geſproocken, oordeelende dat hen meerder voordeel ſou geven, den Hollanderen, ſelfs in de Haeven of het Callao de Lima te verwachten, om deſelve aldaer te gelijck met de ſcheepen en het geſchut van Landt te beſtrijden. Maer Don Rodrigo de Zeevooght, Neve van den Marquis de Montes Claros, die Onder-Koninck van Peru en Chili was, had daer tegen in te brengen, gedreven door een

een

een jeugdige onervaren drift en Spaensche hooghmoet, men behoefde dese Vloot niet te vresen, twee van sijne scheepen waeren genoegh, om geheel Engelandt te dwingen, hy sweeg sulck een kleyne macht Cacchiores Hollandeses, een deel Kuyckens en Galinnes. Hy bracht noch evenwel voor reden by, dat de lange tocht die sy gedaen hadden hen nootsaeckelijck seer moest versfwackt hebben, en daer door het meeste van hen volck, of sieck of moedeloos was. En tot besluyt verseeckerde hy den Raedt, dat sy voorseecker sijn komst niet souden derven verwachten, of sich uyt enckel schrick en angst, sonder slagh of stoot in sijn handen souden geven, en dat was het slot: waer op de Onder-Koninck, alsso laetdunckende als sijn Neef had geseght: *gaet dan heen, ghy hebt niet anders te doen als handen en voeten te binden, en die Perros hier te brengen.* En Mendoça om noch een waer woort te spreecken, seyde onder bevestigingh van een eedt, dat hy niet weder sou komen, voor dat hy dese vloot geslaegen, en in het Callao opgebracht had, nemende het Sacrament daer op. Aldus sijn moet van een jeder gepresen zijnde, ging dese groote zeehelt op sijn machtige, maer ongeluccge vloot t'scheep.

Spaen-che Ro-omon-aden.

Het schip van den Admirael Jesu Maria genaemt was gewaepent met vier-en-twintigh groot metale stucken, en had dry hondert soo soldaten als Matrosen op, behalven 24 gereformeerde en ongereformeerde soo Vaendragers als Sergeanten, en een menichte knechten en lacquayen, beneffens een ander getal van Jonge Spaensche Heeren, die Don Rodrigo op desen Tocht wilden versellen, komende in alles tot vier hondert en-tsestich persoonen.

-fchry-ng van Spaen-he loot.

Het tweede schip op de Onder Admirael de St. Anna genaemt, had veertien groote metale stucken behalven veel kleyne op. Op het selfde had Pedro Alvares de Piger het gesagh, die voor een van de beste soldaten, die ooyt in die gewesten gedient hadden, gehouden wierdt; zijnde oock die geweest, die voor eenige Jaren een Engelsch schip in dese Zuydzee naer een hardt gevecht genomen had. Hy had Caspar Calderon tot sijn tweede, als die, indien hy quam te blyven sijn plaets bekleeden most. Hy was voorsien met twee hondert soo soldaten als bootsgesellen; Capiteyn, Vaendrigh en Sergeant over de soldaeten, met eenige vrywillige, in alles komende tot een getal van 300 mannen. Zijnde dit daerenboven het sterckste en schoonste Schip, dat ooyt in Indie geweest was.

Engelsch schip in de Zuyder Zee genomen.

Het darde was mede een seer groot en schoon schip de Carmes genoemt, zijnde gevoert door Don Diego de Starbis Meester del Campo, op hebbende acht groote metale stucken, twee hondert mannen soo soldaeten als scheepslieden, behalven de bevelhebberen en gevolgh.

Het vierde heete St. Diego, had mede acht groote metaele stucken op, met twee hondert mannen, behalven noch ses Capiteynen van Chili, en andere gereformeerde bevelhebberen, onder het gesach van den Meester del Campo Jeronimo Peraca, mede een schoon sterck schip.

Het vijfde was Maria de la Rosaria, onder Don Mingo de Apala, met vier groote metale stucken en omtrent hondert en vijftigh mannen.

Het sesde heete St. Francisco, onder den Hopman Louis Albedin, en had op tseventig Musquettiers en twintig Matrosen, sonder geschut evenwel.

Het sevenste was St. Andries genoemt, had op den hopman Don Jan de Nageva een duytser gebooren; tachtentich musquettiers, vijf-en-twintich boots-

bootsgesellen en veel andere bevelhebbers; maer mede geen grof geschut.

Het achtste was een schip dat de Onder-Koninck naer het vertreck van de andere, naergesonden had, om in tijden van noot hulp toe te brengen; maer haer monture was by de vlotelingen niet bekent.

Des anderen daeghs den 17 quam dese macht op de Hollanderen aen, en dese weder op hen, soo dat op den avont de beyde vlooten, niet verre van malkander waeren; maer de Spaensche Onder-Admirael een out krijghsman zijnde, oordeelde tot hun voordeel geensints te dienen, maer eer een vermetelheyt te zijn, den vyandt by den nacht soo dicht te komen, tot welcken eynde hy inder haest een vischbootje datse gemeenlijck by sich hebben, naer den Admirael Don Rodrigo sandt, om hem te ontraeden den vyant by den nacht aen te doen; of in dien hy anders dede, protesteerde hy van sijn onschult, aen alle schaden, en ongemacken, die daer souden mogen uyt ontstaẽ.

Wijse raed veracht.

Don Rodrigo niet tegenstaende, komt omtrent ten tien uuren in den nacht by den Hollandtschen Admirael de groote Sonne, met dewelcke hy eenige redenen gevoert heeft, naer het welke sy voor eerst malkander met een Salvo musquetten, en daer nae met grof geschut begroet hebben, het welcke een seltsaem wesen inden duysteren nacht gaf. Nae dat Spilbergen al sijn musquettiers met goede ordere had doen lossen, heeft hy met sijn geschut soo geweldighlijck op Don Rodrigo gespeelt, dat den selven ten eersten sijn buyck al vol had, en gaerne sich het spel sou onttrocken hebben; maer de calmte wilde hem daer in niet begunstigen, soo dat sy malkanderen op zy moften blijven, doende ondertusschen niet anders als dapper op malkander vier te geven, al onder het geluyt van Trommelen en Trompetten, en een getier en gekrijt van de Spangiaerden, dat het een schrick was.

Aenvang van den slagh.

Strijdt by den nacht.

Zijnde eyndelijck de Spaensche Admirael voor by, volgde hem een ander schip, dat een weynigh vaerdiger in het seylen zijnde, te korter stoot had. Het darde St. Francisco geraeckte zy aen zy tegen den Admirael, door de stilte, maer werdt soo geweldigh door het canon van den selven getroffen, dat hy scheen jeder ogenblick te willen sincken, maer quam evenwel, noch by het Jacht drijven, gaf een vlucht van musquettaden daer op, en meende het met eenen aen boort te klampen; maer wierden met gewelt en dappere moet daer van af gedreven, tot dat het schip eyndelijck te gronde gaende, het meestendeel der Spangiaerden, door de Hollanders verslaegen wierden, tot groot geluck van die van het Jacht, alsoo de Spaensche Admirael, daer mede by was komen drijven, en seer op het Jacht begost te schieten, daer het selfde, zijnde nu van het ander schip verlost, wel haest vergeldingh van deed, maer het soude, ten laetsten door de sterckte van den Spangiaert, te kort geschooten hebben, ten waer Spilbergen, bemerckende het gevaer, haer een boot met welgewaepende mannen te hulp toe gesonden had: maer als dese boot omtrent het Jacht quam, en die van het Jacht de boot niet kenden, hoewelse tot verscheyden reysen *Orangie Orangie* riepen, loste het Jacht daer een stuck geschuts op los, dat soo trefte dat de boot aenstonts te gronde gingh; maer het volck, behalven een man, wierdt in het Jacht geberght. Ondertusschen quam oock de boot van den Vice-Admirael aen, soo dat het Jacht geheel ontset en buyten gevaer gestelt wierdt.

Eenige Spaensche scheepen tasten oock den Vice-Admirael op de groote Maen

Maen aen, maer wierden ſodanig door hem onthaelt dat de luſt van weder te beginnen geheel over gingh.

Van dien geheelen nacht vernam Spilbergen den Onder-Admirael der Spaenſchen niet, waer over hy vermoede, of hy wel met de andere ſcheepen den Æolus en Morgenſterre die door de ſtilte afgedreven waeren, mocht doende zijn (welcke ſtilte oock deſe twee ſcheepen, niet wilde toelaeten hen by de vloot te vervoegen) doch dit

Strijt by den dagh. was ſoo niet, maer ſoo haeſt als de dag aenquam, heeft de Spaenſche Admirael ſelve deſe ſcheepen aengetaſt, verhoopende daer meerder voordeel op te doen, maer wierdt oock aldaer ſodanigh verwellekomt, dat hy niet als alle middel ſocht om van hen af te geraecken.

Wanneer ſich den windt eyndelijck begoſt te verheffen, hebben ſich vijf van des vyandt ſcheepen by een gevoeght, en tot verſcheyden reyſen hun chaloupen aen den Admirael geſonden, met verklaringe dat ſy beſlooten hadden, ſich in allen gevallen van de Hollanderen te ontſlaen, gelijck oock deſelve des nachts ſoo aengetaſt waeren, dat hun meeſte luſt al over was.

Spilbergen dit ſiende heeft met ſijn Onder-Admirael het naer den Spaenſchen Admirael en Vice-Admirael, die van de andere, als geſeght is, afgeſondert waeren toegeſet: doch deſe ſulcks ſiende, naemen de vlucht: maer Don Rodrigo merckende dat hem ſijn Onder-Admirael niet wel konde volgen, heeft hem met geſtreecken zeylen in-

Hardtgevecht. gewacht. De Hollandtſche Onder-Admirael geraeckt dan alder eerſt by de Spaenſchen, en taſt den ſelven, met een groot gewelt aen, tot dat de Admirael daer by komende, een ſeer hevigh gevecht tuſſchen deſe vier Admiralen en Vice-Admiralen ontſtont, doende een jeder wat hy konde met muſquetten en canon. Eyndelijk komt oock de Æolus daer by, die de Spangiaerden met ſijn geſchut mede dapper groete, die ten laetſten beyde, zijde tegen zijde, malkander aen boort dreven, het welcke de Hollanders een groot voordeel toebracht; alſoo ſe die van alle kanten nu konden aentaſten, en maer van een zijde van elck beſchadicht worden, het welcke hen oock in ſodanigen ſtaet ſtelde, dat de eene binnen in 't ſchip van den ander bergingh ſoght, en een groote menighte van des Vice-Admiraels volck, ſich in het boort van den Admirael begeven hebben, dewijl ſy beducht waeren, dat hun ſchip, zijnde ſeer gehavent het niet langer ſou konnen boven houden; maer deſe in het ſchip van den Admirael overkomende, vonden het daer mede ſeer ſlecht geſtelt en niet boven de 40 of vijftich mannen meer in 't leven, die ſich in het voorſte van het ſelve by een hadden gevoeght. Deſe ſtaecken oock verſcheyden mael een witte vlagge uyt, maer die wierdt door de Edellieden en Cavalliers die daer noch binnen waeren, jedermael weder ingenomen, als die liever wilden ſterven, als ſich over geven.

Ondertuſſchen deden de Hollanders met ſchieten al wat ſy konden; waer op het overgeklommen volck van den Vice-Admirael, ſiende dat hun ſchip het noch boven hieldt, weder binnen hun eygen boordt geklommen is, en met een nieuwe moet van hunnent wegen, den ſtrijdt weder hervat hebben; eyndelijck is de Hollandtſche Vice-Admirael, door het deynen der Zeebaeren tuſſchen den Spaenſchen Admirael en Vice-Admirael ingeworpen, daer hy van hen beyden dapperlijck gegroet wiert; hy doch niet naer liet ſijn vergoeding voor te nemen; maer alſoo hy den Spaenſchen Admirael ten laetſten ſeer nae quam, wierdt hy door de ſelve aen-

ſtonts geëntert, maer de Hollanders hebben ſich van onder door het boevenet met halve piecken, en boven met ſteenſtucken ſoo dapper geweert, dat de meeſte van die overgekomen waren, ſdood bleven. Ondertuſſchen ging het ſchieten weder ſijn gang, ſoo dat de twee vyants ſcheepen allengskens van malkander begoſten te ſcheyden, en de Admirael de vlucht te nemen, zijnde van den Hollandtſchen Admirael al ſchietende gevolght, tot op den avont toe, wanneer hy door de duyſterheyt, uyt het geſicht ontquam, en niet meer vernomen wierdt; gelijck gelooft, en daer nae ook genoegſaem bevonden is, dat hy geſoncken zy, dewijl het dien nacht ſoo ſtille was, dat hy niet verre uyt het geſicht ſou hebben konnen komen, gelijck mede van het ſchip, Maria Roſaria, klaer bericht gekomen is, dat het mede is geſoncken.

Vluchten der Spaenſchen.

De Hollandtſche Vice-Admirael beneffen den Æolus hadden nu oock den Spaenſche Onder-Admirael op de vlucht gebracht, en vervolghden hem dapper, ſettende hem ſoo dight op de huyt dat hy ſich wenden noch keeren konde, in voegen hy geen middel van ontkomen ſiende, eyndelijck een witte vlagge heeft uyt geſteecken, biedende aen behouwdens het leven ſich ſelven op te geven, de Vice-Admirael daer op ſendt twee booten met krijgſvolck daer na toe, gevende laſt aen de Bevelhebberen dat ſy den Vice-Admirael mede aen ſijn boort ſouden brengen. Maer als de ſelve aen boort quaemen, en hun laſt den Spaenſche Vice-Admirael voor droegen, wilde die daer toe niet verſtaen, maer verklaerde noch dien nacht in ſijn ſchip te willen blijven; of begeerde dat men eenigen Capiteyn, tot pantſman, in ſijn plaets op het ſelfde dede overkomen; het welcke hem oock geweygert wierdt.

Moedigheyt van den Spaenſchen Vice-Admirael.

De afgeſondene hebben hem vorders vermaent, hy ſou ſich niet langer op een ſchip vertrouwen, dat alle ogenblicken ſtondt te gronde te gaen. Maer hy bleef ſtandtvaſtich in ſijn opſet; doch ſeyde tenlaeſten, hy wilde mede gaen, indien hen de Vice-Admirael in perſoon quam haelen; of wilde liever anders ſterven, in ſijn ſtaet in ſijn ſchip en voor ſijn Koninck.

Terwijl deſe onder-handelingh duerde, is een van de Hollantſche Matroſen naer boven geklommen, die des Vice-Admiraels vlagge afgehaelt heeft, en daer mede heen gingh, in de booten die nu weder van den Vice-Admirael af ſcheyden, achterlaetende tien of twaef mannen, die ſich tegens order in des vyants ſchip op hoop van plonderingh geworpen hadden.

Schadelijcke plonderſucht.

Wanneer nu ondertuſſchen de nacht aenquam, hebben de Spangiaerden, met hulp van ons overgeſprongen matroſen genoeg te doen gehadt, om het ſchip boven waeter te houwden, maer ſiende dat alles niet hielp, en dat ſy niet als het uyterſte te verwachten hadden, hebben ſy menichte van lichten en vieren opgeſteecken, groot gewelt met ſchreeuwen en tieren gemaeckt, om waſſet mooghlijck, jemant tot hulp te krijgen, maer te vergeefs, ſoo dat in het aenſien van de andere het ſchip met volck met al geſoncken is.

De Vice Admirael ſinckt en verdrinckt.

Des anderen daeghs zijnde de 19, heeft de Admirael Spilbergen vier boots naer de plaets daer het ſchip geſoncken was, geſonden, om te ſien of ſich niemant geberght had, daerſe wel 60 of 70 perſoonen gevonden hebben, die hier op een planck, daer op een ſtuck van een ſpriet of jets anders dreven, die op het aenkomen van de boots, menende dat het Spangiaerts waren, niet als om hulp riepen, maer ſiende dat het vyanden waren, met een klaeglijck *Miſericorde Miſericorde* voor den dagh quaemen, Sy vonden den Onder-

Ad-

Admirael niet, die het volck ſeyden, dien nacht verdroncken te zijn, en noch twee wonden in het laetſte gevecht ontfangen te hebben, maer den opper Piloot, met ſijn maet en noch een Capiteyn, beneffens eenige weynige ſoldaeten, hebben ſy gevlucht, laetende de andere ter genaede van de baren, behalven die ſy tegens gegeven order, onbarmhartighlijck dood ſloegen.

Wreedtheyt der Hollanderen.

Soodanigh was de uytgangh van deſen ſtrijdt, gevende een ſmartelijcke wonde aen de Spaenſche macht in die gewesten: het verlies der Hollanderen was niet groot, konnende met doden en gequetſten geen vijftigh haelen.

De overwinnaers wenden noch dien ſelven dagh de ſtevens, naer het Callao de Lima toe, vindende onder wegen veertien ſcheepen, van alle ſlag, die ſoo daer als door gants Peru, hun handel dreven, maer konden daer om het laege waeter, niet by komen. Seylende voorts naer het Callao toe, en daer binnen gekomen zijnde, heeft het de Admirael die voor uyt voer, aldaer op negen of tien vademen geſet; maer ſoo haeſt hadden ſy het ancker niet uytgeworpen, of ſy wierden van het landt, met een ſeſ-en-dartig ponden begroet, ſonder evenwel eenighe ſchaede te ontfangen. Maer alſoo ſy een groote menichte van oorloghs volck op den een en den anderen oever, ſoo te paerde als te voet ſagen, en verſtonden dat de Onder-Koninck ſelve, daer wel met vier duyſent man te voet, en acht Compagnien paerden tegenwoordigh, en der halven daer niet als ſchaede en verlies te behalen, was, hebben ſy het ancker weder gelicht.

Aenkomſt aen Callao de Lima.

Sy quaemen daer nae ſonder eenige byſondere ontmoetinge op de Rede van Guarme, daer ſy water in naemen en eenige buyt maeckten, en van daer nae aen de ſtadt Peyta, daerſe dry hondert mannen, in acht Chaloupen aen landt geſonden hebben, die in goede ordeninge, recht nae de ſtadt toe, aengetrocken zijn, maer vindende den vyandt rontſom geretrencheert, en in een beſchantſingh leggen, en oordeelende, dat men ſonder verlies van veel volcks, die niet ſou konnen van daer verdrijven, zijn ſy alle door laſt van den Admirael, die ſijn volck ſocht te beſpaeren, weder t'ſcheep gekomen, naer datſe eenige ſchermutſelen hadden gehouwden: daerſe een man in verlooren, en dry of vier gequetſten in bequamen. Hier op is de Æolus en de Morgenſterre beneffens het Jacht gelaſt, dicht onder de ſtadt Peyta te ſeylen, terwijl het krijgſvolck, doch ſtercker als des daeghs te vooren, weder aen landt gingh, wanneer deſe dry ſcheepen ſoo dapperlijck, op de ſtadt begoſten te ſpeelen, dat het al beefde watter om of aen was, waer op het krijgſvolck in goede ordere op de ſtadt aentrock, maer vonden deſelve open en ledigh, en al het volck met de Inwoonderen naer het gebercht gevlucht, hebbende al mede geſleept wat ſy konden draegen; de Admirael belaſte de ſtadt in den brandt te ſteecken, en het volck weder te ſcheep te komen, en voorts de anckers te lichten.

Aenkomſt tot Peyta datſe verbranden.

Van daer liep de vloot naer Aquapulco, daerſe met eenige ſchooten van het ſlot beſchoten wierden; maer alles in vrede verkeerende, naemen de Hollanderen ververſchingh in; tot Salagues wierden de Hollanders door Spaenſche hinderlaegen overvallen, maer hebben het den Spangiaerden, dapper betaelt; eyndelijck, naer dat Spilbergen aen de Manillas, op den Spaenſchen Admirael Don Jan de Silva te vergeefs gewacht had, die van over langh op hem had toegeruſt, is hy ten laetſten, met deſe verrichtingh weder naer het Vaderlandt gekeert.

Vordere tocht van Spilbergen.

Tocht van Willem Schouten en la Maire.

De Tocht van Schouten had niet veel bysonders in, als alleen de ontdeckinge van een nieuwe doortocht, uyt de eene in de ander Zee, vindende een Zuydelijcker doorganck, diese den naem van de ſtraet La Maire noemden, die vry korter en gemackelijcker als die van de Magallanes ſcheẽ te zijn.

Maer die van de Naſſauſche vloot, onder den Heer Jaques l'Heremite, en daer nae, mits ſijn afſterven, voor het Callao de Lima, van Eugenius Huygen Schapenham, heeft meerder op merckinge.

TOCHT VAN DE NASSAUSCHE VLOOT onder JAQUES L'HEREMITE en EUGENIUS SCHAPENHAM.

INHOUD.

STaet van de Naſſauſche Vloot. Turckſche Rovers ontmoet. Miſdadige geſtraft. Doortocht door de Straet le Maire. Inwoonders van Terra del Fuego beſchreven. Aentocht naer Lima. Bericht van de Silvervloot. Aenkomſt aen Callao de Lima. Ordre om te landen. Spaenſche ſchepen verbrandt. Doodt van l'Heremite. *Trotsheydt van den Spaenſche Generael. Strengh beſluyt van den Admirael. Verrader geſtraft. Bericht van den tocht naer Puna. Guayaquil verbrant. Seventien Spaenſche over boort geworpen. De ſterckte Loehoe verovert. Doodt van den Admirael* Schapenham. *Tocht van* Hendrick Brouwer. Elias Herckmans.

DE Heeren Staeten, ſoeckende alle gelegentheyt, om hun ouden Vyandt den Koninck van Spangien afbreuckt te doen, en ſelfs aen ſijn hardt-ader aen te taſten, deden een ſeer aenſienlijcke vloot, van 12 ſcheepen uyt ruſten, om daer mede langhs de boven verhaelde doortocht, beſuyden de Terra Del Fuego, in de Zuydtzee te geraecken, en hun vyanden

Staet van de Nassausche Vloot. anden te besoecken. Dese scheepen waren gemandt met 1637 koppen, daer onder begrepen 600 soldaeten; in vijf vaenen verdeelt; voorsien met 294 soo metale als ysere stucken geschuts, en uytgerust door verscheyde Collegien, als die van de Admiraeliteyt en de Oost-Indische Maetschappy. De scheepen waeren: Amsteldam groot 400 lasten als Admirael, had op 237 eeters, 20 metale en 22 ysere stucken geschuts.

Delft, de Vice-Admirael, was mede 400 lasten groot, gemant met 242 koppen, en voorsien met 20 metale en 20 ysere stucken geschuts.

De Arent groot 200 lasten, had op 144 Man, en was voorsien met 12 metaele, en 16 ysere stucken.

Het Jacht de Hasewindt was groot 30 lasten, gemant met 20 eeters en voorsien met 4 metale gestucken. Dese quaemen van Amsterdam. Van Zeelandt quam het schip Orangien als Schout by Nacht, groot 350 lasten, gemant met 216 man, en gemonteert met 10 metale, en 22 ysere stucken.

Van Rotterdam quaem, Hollandia groot 300 lasten, gemant met 182 man, en gesterckt met 10 metaele, en 22 ysere stucken.

Mauritius groot 280 lasten, gemant met 182 man, en voorsien met 12 metaele, en 20 ysere stucken.

De Hoop groot 130 lasten, gemant met 80 man en gesterckt met 14 ysere stucken.

Van Noordt Hollandt quam de Eendracht, groot 300 lasten, gemant met 170 mannen en voorsien met 18 metaele en 14 ysere stucken.

De Coning David groot 180 lasten, gemant met 79 koppen en gemonteert met 16 ysere stucken.

De Griffioen groot 160 lasten, gemant met 78 mannen en gesterckt met 14 ysere stucken.

Zijnde dese vloot by de Cabo of uythoeck van St. Vincent gekomen, ontmoeten sy een vloot Turcksche Rovers van elf scheepen, van de welcke sy de Nederlandtsche gevangens over naemen. Turcksche rovers ontmoet. Aen den uythoeck van St. Roxent maeckten sy jacht op vijftien Spaensche scheepen, daer sy vier van namen, de rest, ontdonckerden sich. Komende op de Rede van Sofia, sonden sy het schip Overyssel en het jacht den Windthondt, met den genomen buyt naer het Vaderlandt, om daer door niet belemmert te zijn, en hielden sich vaerdigh op dartigh Spaensche scheepen, die men vernam, dat in het vaerwater waeren, maer niet te voorschijn quaemen, van daer quaemense by Sierra Leona en voorts aen het vruchtbaer Annabon, daer de Heelmester Vergeer, ter oorsaeck van gift-menging, met een bijl onthalst wierdt. Misdadige gestraft. Op den eersten van January 1624, vervielen sy aen den uyt hoeck van Pemias, aen de Westkust over gesteecken zijnde, en quaemen des anderen daegs by de mont van de straet Le Maire, daer sy, in het doorvaeren, swaere stormen hadden uyt te staen, tot datse in de Zuydzee quaemen. Doortocht door de Straet Le Maire. Sy vonden het volck op de Terra del Fuego blanck, groot en sterck van lichaem, maer sy besmeerden sich met rode verwe, gingen geheel naeckt, selfs in groote koude; alleenig hadden eenige Robbevellen om den hals; de vrouwen droegen slegts een stucksken leder voor het baerlidt, en hadden langh en dick swart hayr op het hooft, woonende te samen in tenten, die van tacken te saemen gevlochten waeren, en van onderen in het ronde, boven spits toeliepen, staende boven een rondt gat, in de plaets van een schoorsteen, en de huysen dry voet van de aerde. Inwoonders van Terra del Fuego beschreven. Hun huysraedt bestondt uyt korven van biesen gevlochten, met eenigh visch gereetschap voorsien. Der

mannen waepenen, diese geduerigh vaerdigh hadden, waeren knodtsen, pijlen, slingers en steene messen. Hun vaertuygh was uyt een dieken boom geholt, gelijck men de Canoas over al beschrijft.

Sy leefden sonder kennis van eenigen Godt of Godtsdienst, en waeren des te boosaerdiger en trouloosser. l'Heremite, op het Eylandt Fernando ververscht hebbende, sette het recht, naer het Callao de Lima aen; maer eer sy daer quamen kregen sy bericht uyt een genomen prijs, dat de Spaensche Silvervloot, van Lima naer Panama vertrocken was, behalven den Admirael, met veertich metaele stucken, nevens vijftich andere koopvaerders, aldaer gebleven en onder het faveur van dry steene Batteryen, met vijftich Cartouwen voorsien, dicht aen strant gekort. Dry seylen sneed l'Heremite den ingangh van het Callao of, die van hem verovert wierden.

Aentocht naer Lima.

Bericht van de Silvervloot.

Sy quaemen op den negenden van May, dicht om den hoeck van het Eylandt de Lima, in het Callao ten ancker. Dien selfden morgen heeft de Admirael den Raedt by een geroepen, en ordere gestelt, om des anderen daegs het Callao met alle macht aen te grijpen, stellende tot uytvoeringh van het selfde den Onder-Zeevooght Geenhuygen (vermits sijn sieckte) en sijn swaeger Cornelis Jacobsz tot Sergeant Major. Men besloet, boven de vijf Vandels soldaeten, noch andere vijf uyt het bootsvolck op te maecken, over de welcke tot Hoplieden, dese scheeps Capiteynen gestelt wierden, Leendert Jacobsz Stolck, Witte Cornelisz de Witt (daer nae als onder Admirael by onse landtslieden, en door braeve daeden, bekent, en in de Zondt tegen de Sweden, als een soldaet voor het Vaderlant gestorven) Laurents Jansz Querynen, Jan Isbrantz en Meyndert Egbertsz. En om datter vaertuygh in de vloot ontbrack, om het volck al te gelijck aen landt te setten, souden de soldaten eerst landen, en die een halve maen van Vriesche ruyters oprechten, en alsoo het bootsvolck verwachten.

Aenkomst aen Callao de Lima.

Ordere om te landen.

Op den tienden des morgens voor den dagh is de Vice-Admirael met al het krijgsvolck naer landt toe geroeyt, maer konde op de bestelde plaets, ter oorsaeck van de Barningh niet landen, gelijck oock de Spangiaerden, om hen het landen te beletten, in groote menichte daer waeren aengekomen; is daer over, nae dat hy die uyt eenige kleyne stucken begroet had, weder naer boort gekeert.

De boots roeyden daer nae, nae dry Spaensche scheepen, die in stilte onder het Callao dreven, die sy naemen, vindende daer eenigen wijn en ververschinge in.

Omtrent den midder nacht van den elfden dier maent, zijn de Capiteynen Adriaen Tol, Pieter Harmensz Slobbe, en Meyndert Egbertsz, met twaelf wel gemande boots, met metaele draekskens en eenige vyerwercken voorsien, recht nae de Spaensche scheepen geroeyt, die omtrent vijftich in het getal, als geseyt is, in gekort laegen, terwijl het ander volck, een goet stuck noordt waerts, een valschen alarm maeckte. Jeder leyde terstont sijn man aen boort, en kreegh daer aenstonts den brandt in; en gingen soo van schip tot schip, tot dat al het vyerwerck besteedt was, alles onder een geweldigh schieten, van landt af naer de boots; naer welcken verrichtinge, de boots weder na boort keerden, daerse bericht deden van tusschen de 30 en 40 scheepen aengesteken te hebben, 't welcke de siecke Admirael noch wenste te sien, hebbende gehoort dat de Rode Haen al krayde. Eenige van dese aengesteeckene scheepenen, wierden

Spaensche schepen verbrant.

even-

evenwel noch van de Spangiaerden, met hulp der ſlaeven gebluſcht.

Negen Spaenſche ſcheepen, quaemen met den dagh al brandende naer de vloot toe drijven, ſoo dat de ſelve om niet beſchadigh te worden, de anckers moſt lichten. Sy hebben vorders op den 27 daer naer een van twee branders, dieſe van Spaenſche prijſen gemaeckt hadden toegeruſt, om daer mede den Spaenſchen Admirael inden brandt te ſteecken, maer dit konden geen werck doen, alſoo die het Spaenſche ſchip niet konde bereycken.

Doodt van l'Heremite. Op den tweeden van July is de Admirael Jacob l'Heremite, van een langduerige ſieckte overleden, zijnde zedert hun vertreck uyt Sierra Leona niet geſont geweeſt. Sijn lichaem wiert op het Eylandt van Lima Heerlijck Begraeven. In wiens plaets Geenhuygen, volgens ordere der Heeren Meeſter, Admirael gemaeckt wierdt.

Op den ſeſden, naer den middag heeft 't ſchip Orangie zeyl gemaeckt, en ſich dicht by de hoeck van het Callao geſet; om langs de ſtrandt, met ſijn geſchut te konnen ſpeelen, op dat een Brander, dieſe vervaerdighden, te bequamer ſijn werck ſou mogen doen, en het Spaenſche Gallioen aen boort geraecken. Dit brantſchip daer Willem Commers, Commijs op het ſchip den Arent, met noch vier rappe maets op was, nam zijn loop, kort langs het rif, daer het Gallioen achter lagh, langs, om het ſelve te beeter te beſeylen; maer zijnde nu op een muſquet ſchoot daer by, en als gereet om het ſelfde aen te klampen, is het aen de grondt geraeckt, naedemael het Gallioen in een Comme geſet lagh, het geen die van de vloot niet wiſten. De Spangiaerden wenden al hun geſchut, naer den brander toe, en ſchooten daer, tot verſcheydene reyſen dwers door heen, terwijl de muſquettiers op het landt ſtaende, mede geduerighlijck niet deden als daer op ſchieten, waer over de aenvoerders geraeden vonden, ſelver den brandt in de vuurwerken, en de pijpen, die naer het kruydt liep te ſteecken, en ſich met hun vieren in een ſchuyt te bergen; zijnde de vijfde alreets het hooft afgeſchooten. Dit geſchiede, maer de brander, geraeckte van ſelver, al brandende van de grondt; en dreef naer de wal toe, ſonder dat het kruydt aen geſtoocken wierdt, als alleen op den avont, wanneer het aengingh en nat geworden zijnde, ſleghts een kleynen ſlagh gaf.

Op den 13 ſandt den Admirael een Aſſiſtent met een vree vlagge aen landt, met een brief, aen den opperhooft, om een wiſſelingh van gevangenen te verſoecken, maer deſe niet willende naer eenige handelinge luyſteren, beval hen, nae dat hy hen aen ſijn zijde had geſocht te troonen, te vertrecken, onder bedreyginge, van den eerſten, die weder met een vreedevaen aen landt quam, met den ſelven vreedevaen te ſullen op hangen. Trotsheyt van den Spaenſchen Generael.

Op deſe bitſe antwoort, van den Generael, is by den Raet der vloot beſlooten, ſich van een deel gevangens te ontlaſten, om hun leeftocht niet te beſwaeren, invoegen men al de gevangene Spangiaerden, behalven alleen dry oude lieden, aen den nock van de rede tot 21 toe dede op hangen; de dry overige wierden met een boot nae de Generael of onder Koninck geſonden, om hem de tijdingh te brengen, wat quaet ſijn trotsheyt veroorſaeckt had. Strengh beſluyt van den Admirael.

Maer een buſſchieter, die by den vyand meende over te loopen, en met twee overgeloopen Griecken een beſluyt gemaeckt had, den Heer Admirael gevangen in Callao te brengen, wanneer deſelve, naer gewoonte, met een kleyn ſchuytje met vier man gingh viſſchen, daer ſy met hun dryen gemeenlijck by wae- Verraeder geſtraft.

waeren; had beeter verdient, gelijck hem gebeurde, op het Eylant Lima, aen een opgerechte galge gehangen te worden.

Eenigen tijdt daer nae quam de nieuwe Vice-Admirael Jan Willemsz Verschoor, van een tocht met de scheepen Mauritius en de Hoop te rugge, brengende voor rapport en bericht dat sy dry scheepen op de Rede van Puna verovert, twee daer van verbrant, en het darde mede gebracht hadden. Dat voorts opwaerts naer Guayaquil waeren gevaeren, welcke plaets sy wel versterkt en beset vonden, waeren evenwel tegen de Batteryen gelandt; en hadden met verlies van 35 mannen (die meest in 't aenkomen in de Chaloepen geschooten waeren) de stadt Guayaquil ingenomen, maer also sy te onsterk waeren, de stadt te behouden, noch gelegentheyt hadden, om den buyt te bergen, dese plaets, zijnde de haeven van Quito, met een groote menichte van alderhande koopmanschappen, en een nieuw Gallioen, van den Koninck, verbrandt, keerende alsoo weder nae de scheepen, nae datter wel hondert Spangiaerden om verre geschooten waeren, behalven seventien gevangens, die al te saemen, om dat de vyandt, met valsche koegels geschooten had, op de Reede voor Puna over boort geworpen waeren.

Guayaquil verbrandt.

Seventien Spaenschen over boort geworpen.

Eyndelijck alsoo men niet meer voor het Callao de Lima sagh uyt te rechten, en het scheurbuyck seer onder het volck begost te ontsteecken, doch door eenigh gevonden kruydt vry geholpen wiert, lichte de Admirael Geenhuygen het ancker, en liep in den inwijck van de Piscadores, en, van waer hy weder voor Puna komt, van waer de Schouwt by Nacht, met al het krijgsvolck, in tien sloepen en twee jachten weder opwaerts naer Guayaquil gesonden wierdt, maer door onvoorsichtigheyt soo van krijgslieden als bevelhebbers, kregen sy aldaer een slagh, datter 25 of 26 man in de loop bleven, en alsoo die aenslag vruchteloos af liep. Voor Aquapulca rechte hy mede niet uyt, het geene hy voor had. Daer nae steeckt men over nae de Ladrones, en komt in Maert des jaers 1625 op de reede voor Maleye. Van hier vaerense neffens den Opperhooft op Amboina Herman Sperilt naer Ceram, en veroveren aldaer de sterckte Loehoe stormender handt; als mede Cambelle korts daer aen. Hier op wierdt de vloot verdeelt, met twee scheepen begaf sich de Admirael Geenhuygen naer Batavia, d'andere wierden in dienst van de Maetschappy hier en daer gesonden, hy selve quam dicht onder Bantam te sterven, en is op Pulo Boslok begraeven. Dit is van dese treffelijcke vloot gevallen.

De sterkte Loehoe verovert.

Doodt van den Admirael Schapenham.

Zeedert heeft in het jaer 1643 de Heer Hendrick Brouwer met vier scheepen, deselve tocht van de straet Le Maire gedaen, die noch een haeven sijn naem ten gedachtenis naer gelaeten, en die Brouwers Haven laeten noemen heeft, alwaerse noch eenige vyantlijcke ontmoetingen met de Spangiaerden hadden, maer die door de moedige dapperheyt van den Lieutenant Willem ten Berge, uyt 't velt boschwaert wierd ingedreven; daer noch evenwel de Spaensche bevelhebber, van het paerdt geschooten wierdt. Daer nae nam Brouwer Castro, een braeve stadt, sonder slagh of stoot in. Eyndelijck naer eenige andere verrichting en het ontgraeven van een kist met silver beneffens seen Metaele geschut, sterft hy en wort begraeven, in wiens plaets Elias Herckmans, die de Zeevaert, lof, braef genoegt beschreven heeft, gevolght is, die in Chili niet hebbende konnen op doen, weder met de scheepen van Baldivia naer het Reciff, van waer sy uytgevaeren waren gekeert is.

Tocht van Hendrick Brouwer

Elias Herckmans.

't LE-

't LEEVEN en DADEN VAN GEORGE CLIFFORDT GRAEVE van CUMBERLANDT.

INHOUD.

Uyttocht van den Graeve. Sijn Landing aen Lancerota. 't Innemen van de Stadt en het Casteel. Beschrijvingh daer van. Aftocht. Aenkomst in West-Indien. Aenkomst in Puerto Rico. De Engelschen worden misleydt. Geschil tusschen de Hoofden. Wijse van den aenval. Gevecht tusschen de Engelschen en de Spaenschen. Aftocht der Engelschen. Nieuwe bestellingh. Sterckte verlaeten. Noch een verlaeten. Nieuwe aentocht op de Stadt, die van de Spangiaerden verlaeten wordt. De Sterckte Morro Empennado belegert. Het Fort beschooten, en overgegeven. Winst en schaede. Vertreck van den Graef van Puerto Rico. Sijn aenkomst in Engelandt.

Y hebben hier voor den Ridder Francois Draeck; en Candish in hun ondernemingen voorgestelt, wy gaen hen een ander dapper Lantsman by voegen, namentlijck desen Graeve van Cumberlandt, voornamentlijck in sijn moedigen aenvangh op St. Jan de Porto Rico en de gevolgen, laetende sijne andere Zeetochten, om verdrietige lanckwijlicheydt te schouwen, vaeren.

Hy zijnde by opene brieven, gegeven tot Westmunster, tot het lichten van

volck en het toeruſten van ſcheepen gemachticht; begaf ſich naer Portsmouth, en komt aldaer op den achſten Februarius, in het jaer 1596 aen. Gaet van daer op den dartienden van Maert t'zeyl; en komt op den dartienden van April, in het geſicht van de Canariſche Eylanden, ſy lieten Allegrança het noordenſte der ſelver aen ſtier boort, en kregen op den achter middag de Lancerota een van de groote Eylanden in het geſicht, daerſe des anderen daeghs 's morgens, ten ancker quamen. De Graef ſelfs onpaſſelijck geworden zijnde, gaf laſt aen den Ridder John Barckley, ſijn Generaele Stedehouwder met eenige vaenen volcks, tot een getal van vijf of ſes hondert mannen toe, te landen: dit geſchiede in ſulcker voegen, dat ſy des morgens ten tien uuren, aen het marſeren waeren, nemende den naeſten wegh, als ſy meenden, naer de hooftplaets van het ſelfde Eylandt; maer hun meeningh was voornamentlijck om den Marquis de Gouverneur van dat en het naeſte Eylandt Forteventura genoemt, te overvallen. De ſtadt leght van de plaets, alwaer ſy te lande quaemen, omtrent tien Engelſche mijlen weeghs; die ſy op hun aenkomſt t'eenemael ledich en verlaeten vonden, als ſy des achtermiddaghs, ten vijf uuren daer binnen quaemen; alleenigh vonden ſy daer een goede menichte treffelijcke wijn en kaes in.

Uyttocht van den Graeve.

Sijn landingh aen Lançerota.

Wanneer ſy de ſtadt verſeeckert hadden, ſandt de Ridder Barckley, eenige troepen naer een ſterckte omtrent een half mijl van de ſtadt gelegen, daer ſich de Marquis had ſterck gemaeckt, en met voorraedt en geſchut wel voorſien, ſijn vyandt meende te verdueren. Wanneer de Engelſche op den heuvel daer by quamen, vonden ſy wel omtrent de hondert Eylanders en Spangiaerts, die het gelaet maeckten, hen te willen verwachten, maer ſoo haeſt naerderden de Engelſchen niet, of deſe beſchermers verlieten hun ſterckte, en namen de vlucht, invoegen deſe ſonder wederſtandt, daer binnen quaemen, vindende daer binnen twaelf of meer metaele ſtucken, ſoo groot als kleyn, beneffens een groote menichte ſteenen, op voordeelige plaetſen geleght.

Innemen van de Stadt en het Caſteel.

De huyſingh ſelfs was van vier kanten ſteen opgebouwt, hebbende ſtercke, en welgemaeckte flancken, ſoo tot afweeringh als beledigingh; van de welcke de inganck niet naer onſe wijſe, nevens de gront was geleght, maer op een piecks lengte in de hoogte, ſoo dat men niet als met een ladder daer konde by komen; invoegen, indien ſy maer de ladder opgehaelt, en de poort geſlooten hadden, twintigh mannen alleen wel met voorraet voorſien zijnde, het ſelve tegen vijf hondert ſouden hebben konnen beſchermen.

Beſchrijvingh daer van.

De ſtadt beſtondt in omtrent hondert huyſen, uyt den rouwen gebouwt, maer gemeenlijck van een ſlagh en hooghte, hebbende de daecken, vlack, maer alleenlijck een weynigh rijſende, om den regen te doen afwaeteren; zijnde ſlechts met riedt of ſtrooy gedeckt, met ſlijck en modder daer boven op, het welcke door de warmte van de Sonne gedrooght zijnde, bequaem wierdt, om een ſtort-regen af te weeren.

De inwoonders zijn rap en geſwind van leden: van een taemeljcke lengte, byſonder ſnel in het loopen. Hun waepens zijn piecken en ſteenen. Wanneer men hen de tromp van een muſquet biedt, ſienſe ſoo haeſt de haen niet overgaen, of ſy vallen plat ter aerden neder, maer ſoo haeſt is de ſlagh niet gehoort, of ſy ſtaen weder op de beenen, en werpen vreeſlijck met ſteenen, onder het welcke de piecken oock, dapperlijk het hunne doen; door welcke wijſe, hoe wel ſy weynigh op ſlaghordere paſſen, ſy dickwijlder ſchaede toebrengen als be-

beschadight worden. Het Eylandt selver is niet rondt maer streckt sich wat in de lenghte Noort-oostelijck, en Zuydwestelijck uyt, zijnde in tween gedeelt, door een doorgaende rye van gebergthte, gelijck als Italie door de Apennijnsche gebergten gescheyden wordt. Dese Bergen zijn bar, steenachtigh en onvruchtbaer, behalven dat sy, aen eenige oorden, een goede menichte van Schapen en Geyten voeden: de Daelen selfs, beloven niet veel, als zijnde seer sandachtich, evenwel gevense goede Garst en Tarwe. De beesten die men daer vindt, zijn Schaepen en Geyten, weynigh Ossen, veel Esels, weynigh Cameelen, maer noch minder Paerden, en die niet groot. Men oordeelt het Eyland in breedte en lengte Wight een weynigh te boven te gaen.

De volgende dagh, zijnde de vijftienden van April, begaf sich de Ridder Barckley met sijn volck weder van daer, sonder of de stadt of het slot eenigen vorderen hinder te doen, als alleen sich daer uyt, van eenige nootwendigheden te voorsien. Sy quaemen des avonts aen strandt, maer sy vonden geraeden niet te scheep te gaen, hoewel daer boots aen laegen om hen in te nemen. Des anderen daeghs zijnde Paeschdagh; de Graeve een weynigh bekomen zijnde, begaf sich naer den middagh aen landt by sijn volck, dat hy al te saemen te scheep deed gaen, gelijck hy selve mede volghde, alwaer hy des anderen daeghs al sijn Capiteynen aen sijn Taefel nodighde, en sijn last brieven, opende, gevende oock aen jeder van de Capiteynen en Hoplieden een toegezegelde brief, met last om die alleenichlijck te openen wanneer sy, door eenigh toeval van de vloot quamen versteecken te worden, sullende daer in onder recht worden, waer sy den Generael souden weeten te vinden, maer buyten dese gelegentheyt was het uytdruckelijck verboden, deselve te openen, doch zijnde ingevaer, om van de vyanden genomen te worden, souden sy, den Brief, soo gesegelt als sy was, hebben buyten boort te werpen. Om daer door alle ontdeckingh van hun voornemen, door pijnigingh of andersints te ontgaen.

Aftocht.

Des Generaels besluyt was den tocht op Sant Dominico of Domingo te nemen, wendende tot dien eynde de stevens naer West-Indien, van het welcke sy het vaste land op den een-en-twintichste van May in het gesicht kregen, zijnde Matinino, het welcke sy laetenden leggen, den loop naer Dominico naemen; daerse ten twee uuren nae by landt quaemen en van menichte van Canoas besogt wierden. Wy laeten de beschrijvingh van dit landt en desen landtaert voor andere, en van anderen gedaen te zijn. Sy naemen vorders den wegh naer de Virgines, en kregen de selve op een Saturdag 's morgens in het gesicht, komende op den naer middag aldaer ten ancker. Des anderen daeghs setten de Graef, aen een voor af bespeurde plaets, sijn volck aen landt, daer hy het selfde monsterde, bevindende omtrent duysent soldaeten, naer het welcke, en eenige oeffeningen, den Generael een brave aen spraeck aen hen deed. De vloot was als doen niet boven een dagh seylens van Puerto Rico, waer over de Generael sijn bestellingh tot sijn ondernemingh maeckte, en vorders een overlegh, hoemen den aentocht darwarts nemen sou, of door de Virgines heenen, een wegh die niet t'eenemael onbekent was, dewijl verscheyden van hun scheeps volck, deselve voor heen, met den Ridder Draeck genomen en bevaeren hadden, of nae den ouden loop, maer men oordeelde dat de eerste de naeste wegh was, maer door de engte wat gevaerlijck, de twee-

Aenkomst in West-Indien.

de door de passagien was om, maer veyliger, die daer om oock genomen wierdt, alsoo de Generael seyde liever de eerste te willen zijn, in het landen aen Porto Rico, als de tweede, in het door vaeren van de Virgines.

Op Maendag des naer middaghs bevonden sy sich niet verre van Puerto Rico, maer hielden noch t'zee, als zijnde van meeningh, met den morgenstont in te vallen, om sich niet te vroegh te laeten ontdecken. Om dese reden wierdt het Jacht, met het Schip de Antony om des nachts de landingh af te sien gesonden, gelijck de selve met den middernacht weder te rugge quaemen. De Generael dan ontboodt hier op, den Ridder Barckley, by hem aen boort, met de welcke hy selver in de boot gingh, om de plaets af te sien, op dat het volck veylighlijck landen mocht; waer op hy vorder last gaf, dat jeder schip, sijn volck in de boots setten sou, en hem volgen.

Aenkomst in Puerto Rico.

Het was ongevaer acht uuren; op den sesden van Juny wanneer het meeste gedeelte van het Regiment van den Ridder Barckley, gelandt was, het welcke, eyndelijck ten vollen op het droogh zijnde, aenstondts begost aen te trecken, sendende een verlooren hoop voor uyt, geleyd door Capiteyn Andries, Commandeur van de bysondere Compagnie, van den Generael, die voor dien dagh door Hopman Powel, Lieutenant Colonel aengevoert wierdt. Sy trocken al de zeekant langs, doorgaens op vast, maer somwijlen op los sandt, hebbende echter een gemackelijcke tocht, ten minsten van dry uuren, ten eynde van welcke sy een swart ontmoeten, diese gaerne tot hun leytsman souden hebben gebruyckt, gelijck hy sich oock gewillig daer toe toonde, maer hy sprack noch Engels noch Spaens, en was daer en boven soo verbaest, dat hy hen voor een goede wijl, uyt den Wegh door harde klippen en rotsen heen leyde; komende ten laetsten daerse door een arm van de Zee van het Eylandt, daer de stadt op stondt afgescheyden wierden. De inwateringh was een Canonschoot wijdt; hebbende aen de andere sijde een sterckte, met vijf groote stucken geschuts, en eenige, doch weynige musquettiers, sy hadden den avont te vooren de vloot, der Engelschen ontdeckt, en dien morgen hun landen vernomen, gelijck sy hadden konnen sien door verscheyde ruyters, die af en aen reden, om de sterckte der vyanden te ontdecken. Eenige waeren van meningh, dat men op die rotsen, een deel musquettiers behoorde te leggen, om de Spaenschen, daer door uyt het fort te dryven, maer dat wierdt voor als doen niet aengenomen (hoewel daer nae gedaen) om dat sy geen groote schaede van dat fort te lijden hadden, evenwel wisten sy geen raedt om over te komen, ter oorsaeck van de diepte, en de onkunde van de grondt, en dewijl de boots noch geen landingh omtrent de sterckte hadden konnen vinden. Terwijl sy daer aldus bekaeyt stonden, niet wetende wat voor een besluyt te maecken, om de stadt te genaecken, wierter een schoot of twee van een ander sterckte, leggende aen de engte van desen inwijck, hoewel sonder schaede op hen gedaen, en dat was de eenige passagie, om van de plaets daer sy waren, op het Eylandt, daer de stadt op stondt, over te geraecken.

De Engelsche worden misleyt.

De Swart die hen geleyde, kreegh hier wat beter kennis, en de Engelschen bevonden, datse misleydt waeren, die daer over ten deelen met dreygen en ten deelen met vleyen den Swart soo verre kregen, dat hy hen op een beeter wegh nam te brengen, hoewel het volck door een tocht van den och-

ochtend tot den avont, gelijck dien toen albereets aen het vallen was, overdadigh vermoeyt was; evenwel ſy ſetten de vermoeytheyt aen een zijde, en volghden hun voorganger, ſoo wel als ſy konden.

Eyndelijck langhs menichte van onbegangen paeden, of onpaeden, geraecktenſe eyndelijck op een betreden ſandigen wegh; evenwel, waeren ſy noch niet by een brugge, dieſe nootwendigh over moſten, en verſcheyden van de aenleyders ſelve, begoſten, door ſulck een moeyelijcke tocht te beſwijcken; ſoo dat ordere aen de voortoght gegeven wierdt, ſich op te houden, tot dat door den een of den anderen middel ſy ſoo veel paerden bequaemen, als ſy van noden hadden, die den tocht deden ophouwden. Daer mochtmen ſien een armen maegeren ruyn beſchrijden, die gewoon waeren, de beſte paerden ter werelt te beklimmen, hebbende noch zadel noch toom, alleenich een eyndt londts in de plaets van een breydel in den mondt.

Eyndelijck over quaemen ſy de lengte van deſen moeyelijcken wegh, en geraeckten by de brugge, maer ſoo laet, datter van dien nacht geen middel was om daer over te geraecken, als zijnde, gelijck ſy reden hadden te geloven, tegens hen geſterckt. Men belaſte dan de Compagnien ſterck op hun wacht te blyven, en ondertuſſchen gingh de Generael, beneffens den Ridder Barckley, ſoo ſtil als ſy konnen, om de gelegentheyt daer van te verkennen, dieſe nauw en enge vonden, en een lange ſtraetwegh, leydende tot een brugge, die van het eene Eylandt tot het ander ſtreckte. De brugge was opgehaelt, en op den anderen oever was een ſterke Barricade, een weynigh vorder was een ſterkte met geſchut, maer hoe veel, konden ſy niet wel onder kennen, noch oock hoe veel volks daer mocht in zijn; evenwel bemerckten ſy klaerlijck genoegh, dat men niet anders, als by laegh waeter, daer over ſou konnen geraecken.

De zee-lieden hadden weynigh kenniſſe van de ebbe en vloet, van die geweſten, en daer om de eenige wegh, om de bequaemen tijdt van den aenval te weten, was alleenigh, een geduerige wacht daer by te ſetten, om waer te nemen wanneer het waeter mocht beginnen te vallen: ondertuſſchen wierden de troepen wat te rugge geſet, om ſich wat uyt te ruſten.

In een groote Laen, gingen ſy alle of nederſitten of nederleggen; ververſchende ſich met een dronck verſch waeter, daer de voorgaende Swart, en noch een ander, dieſe in dit het boſch gevangen hadden, hen by bracht; eenige taſten het broot aen, datſe by ſich hadden, gelijck de Graef, oock gaerne van het geene hy by ſich had, mede deelde. Sy brachten den nacht over ten beſten ſy konden, en inde morgenſtondt twee uuren voor dagh, wierd de opwaecke gedaen en met weynich moeyten het volck op de been gebracht, zijnde maer nodich de ooren te ſchudden, om allarm te maecken. De Compagnien waeren terſtont in order, zijnde een jeder vergeeten, hoe vermoeyt hy dien voorigen avont was geweeſt; ſoo voorbaerigh was een jeder, om aen den man te zijn.

Tuſſchen den Generael en den Ridder Barckley, ontſtont een kleyn geſchil, wie van hen beyde de voortocht van dien dagh ſou hebben: Barckley ſeyde dat de Graef hen alle konde Commanderen en gebieden, en derhalven aen hem ſtondt of hy deſelve begeerde te hebben of niet; maer dewijl het hem beliefτ had, dit heyr in twee Regimenten te verdeelen, en des Graven Bevelhebbers al dien voorigen dagh den voortocht hadden gehadt, *Geſchil tuſſchen de Hoofden.*

achte hy, volgens krijgs gebruyck, dat ſijn Regiment, oock dien dagh behoorde haer eer en aenſien te hebben. Deſe redenen, behalven de vertooninge, dat de Graef geliefde aen te mercken, dat hy de Generael was, en ſijn plaets ſoo gevaerlijck niet behoorde te zijn; bewoogh den Grave ſoo verre, dat hy des Ridders Regiment de voortocht toeſtondt, evenwel wilde de Generael in perſoon, d'aenleyder zijn.

Wijſe van den aenval.

Zijnde dan de wijſe van den aenval, op deſe voet vaſt geſtelt, ſtack ſich de Graeve in ſijn Harnas, gelijck oock al de Bevelhebbers, en andere die waepens hadden, en deden (alſooſe wel wiſten dat het daer heet van de rooſter ſou gaen, gelijck wel bevonden wierdt) en men voeghde ſich tot den aentocht. Terſtont had de Centinel van de vyanden hun aenkomſt ontdeckt; die daer op allarm maeckte, en alſoo vingh men aen, vyer op malkander te geven, wederſijdts wierdt dapper, hoewel in het doncker gevochten, duerende d'aenval twee geſlaegen uuren, geduerende de welcke de Spangiaerden niet ſtil ſtonden, want hoewel de beſpringers, geen middelen naer lieten om door te breecken, konden ſy evenwel door de poort geen toegangh vinden. De ſteenwegh die de rechte wegh daer nae toe maeckte, was met voor bedacht, ſoodanigh op gebroocken en over hoop geworpen, dat de Engelſchen, om op hun beenen te konnen ſtaen, liever van de wegh in het waeter ter ſijden gingen, als daer op bleven.

Gevecht tuſſchen de Engelſchen en Spaenſchen.

De Graef had het hier mede quaet genoegh, alſoo die geene die ſijn ſchilt droegh, ſtruyckelende, hem op het lijf en met hem in het waeter neder viel, niet ſonder gevaer van te verdrencken, dewijl hy met ſijn waepenen ſeer belaeden was, maer wierde door den Sargeant Majoor, die by geval dicht by hem was, geholpen, evenwel niet ſonder meer als ſijn genoegen in ſout waeter te hebben, het welcke hem ſoo ſieck maeckte, dat hy gedwongen was, ſich op de ſteenen neder te leggen, tot dat hy een weynigh bekomen zijnde, aen een ſeeckerder oort gebracht wierdt; daer hem de koogels ſoo ſeer niet om de ooren vloogen, hoewel noch genoegh om jemant ſchrick aen te jaegen, echter wilde hy niet van daer, ſoo langh het gevecht duerde. De Ridder Barckley leyde dan ſijn Regiment aen, die treffelijck op de Spangiaerts de chargeeren, en weder wel ontfangen wierden, beſchietende deſelve de ſteenwegh met ſes ſtucken, behalven noch een ander, dat dicht by de poort lagh, en met ſchroot meer ſchaede onder de vyanden deed als de reſt.

Niet tegenſtaende evenwel al dit gewelt, geraeckten de Engelſchen aen de Poort, en begoſten deſelve met bijlen, daerſe twee of dry van by ſich hadden, aen ſtucken te houwen; daer die van binnen groot gewelt met pieccken tegen deden. Echter konde men daer noch ſoo niet in geraecken, waer over de Ridder Barckley naer een doortoght beneffens en ter ſijden de Poort, omſagh, en begoſt ſelve tot tweemael toe ſoo ver in het waeter te waeden, dat indien hy geen goet ſwemmer had geweeſt, hy lichtelijck ſou verdroncken hebben. Deſe die tot aen de Poort gekomen waeren, riepen die van hun vaendel toe, dat men hen piecken ſou aenlangen, alſoo de hunne meeſt gebroocken waeren, waer op men riep om piecken, piecken, en al de piecken voor den dagh bracht, die daer waeren, maer in ſpijt van al hun piecken, geen kans waſſer om binnen te geraecken, want de vloet quam voor eerſt ſoo ſtarck in, dat het waeter daer het eerſt tot aen hun knien ſtondt, nu tot

den

den middel toe quam, en daer en boven begost de dagh aen te breecken, die seeckerlijck het verderf van veel volcks dreygde, alsoose als dan beeter doel souden hebben konnen schieten (zijnde nu door den nacht misleydt) dewijl hun geschut op den steenwegh gestelt was, die de Engelschen ter oorsaeck van de rompeligheyt, als gesegt is, verlaeten hadden, het welcke sy als dan klaerlijck souden hebben konnen sien, en tot hun verderf verbeeteren.

Aftocht der Engelschen

Men besloot dan de troepen weder af te brengen, gelijck geschiede, ter plaetse daer sy den geheelen nacht gelegen hadden; daer de heelmeesters tijdt hadden, de gequetsten te verbinden, die niet seer veel waeren, en de dooden noch minder, maeckende in als geen vijftich mannen, soo van d'een als d'ander uyt; geen van de Commandeerende hoofden was of doot of gequetst, behalven twee Lieutenanten Chamly, die sich braef gehouwden had, en Belings. De troepen trocken vorders, van hier naer de zeekant, alwaer de Generael had bestelt, dat men leeftoch brengen sou.

Terwijl de soldaeten sich aldaer ververschten, begaf hy selve sich naer boort zijnde gevaerlijck sick, om aldaer een weynigh uyt te rusten, maer sijn hooft was soo vol van bekommernis, dat hy binnen weynige uuren, al weder van boort, en op de strandt quam, en terstont een aenvangh maeckte van een besluyt, het welcke hy ondertusschen had over geleght; om het welcke uyt te voeren, bestelde hy, dat een van de scheepen dicht aen strandt sou loopen, hoewel niet sonder gevaer, van te verongelucken, maer de nood vereyschte sulcks; te gelijck, wierden op de steenrotsen, over de sterckte, die sy eerst ontmoet hadden, omtrent vijftich musquettiers geplaetst, om van daer de vyanden van hun geschut af te dryven.

Nieuwe bestelingh.

Ondertusschen, waeren oock in de booten gegaen, Capiteyn Coach, en Capiteyn Orrell, met twee hondert piecken en musquetten, om aen de andere sijde van de sterckte tusschen de selve en de stadt te landen, om daer hun post te nemen, en de aenkomst van de andere troepen te verwachten, of andersints, van die kant de sterckte te bespringen, terwijl het selfde, van gelijcken van de andere kant geschieden.

Dit besluyt deed een goede werckingh; want binnen den tijdt van een uur, zedert de saeck sijn aenvangh genomen had, was het fort, ten deelen door het schip, en ten deelen, door de musquettiers, soo aengetast, dat de geseyde booten, met gemack konden landen, waer op de vyanden vorder de plaets verlieten, sonder eenigh merckelijck verlies van de Engelschen; als hebbende niet meer als dry gequetsten en een doode; alleenigh het schip, geraeckte op de klippen, en stiet aen stucken. De boots hebbende het volck gelandt, quaemen weder te rugge, en haelden meer volcks, het welcke lande tusschen het punt en de brugge, en tusschen de rode sterckte, diese Mata-Diablo noemden.

Sterckte verlaeten.

Het volck dan Lande in alle veyligheyt, een goet stuck aen geen sijde het rode fort, daer de Spangiaerden al vaerdigh stonden om hen te ontfangen. Hier ontstondt een braeve schermutzel, maer de vyanden, sich selven te swack vindende, maeckten een eerlijcke aftocht, tot datse aen een bosch quamen, aen welcke ingangh sy standt hielden. De Engelschen trocken voort op de sterckte aen, welcke sy verlaeten vonden, en bleven daer dien nacht over. Des morgens eer den dagh aenquam begost men nu, van een andere sijde, op de stadt aen te trecken, zijnde nu, op het minder Eylandt geraeckt, sy bevonden sich, met het aenbreec-

Noch een verlaten.

Nieuwe een tocht op de stadt.

breecken van den dagh by de stadt. De passagie daer toe, is boschachtig aen beyde sijden; en soo eng dat geen meer als dry in front daer over trecken konnen, leggende dese voornoemde sterckte, omtrent ander half Engelsche mijl van de stadt.

Hoewel de wegen seer bequaem tot hinderlaegen waeren, hadden sy echter geen ontmoetingh met allen, en quaemen soo gemackelijck by de stadt, als sy selfs begeerden, maer daer komende vonden die verlaeten, van al wat eenigen tegenweer, konde doen, zijnde niet als vrouwen en oude of gewonde mans en kinderen daer in gebleven. De Spangiaerden hadden sich, als tot hun uyterste toevlucht, in een van hun sterckte, nae de Zeekant (Morro Empennado genoemt) begeven.

Die van de Spangiaerden verlaeten wordt.

Nae dat nu de stadt met genoeghsaeme besettingh voorsien, en jeder vaendel geinquartiert was, wierden aldereerst, de overgebleven Spangiaerden, aen de prevoost overgelevert; en voorts een tamboer nae de sterckte gesonden, om deselve uyt naem van de Koningin van Engelandt die hen daer, om het selfde te vermeesteren, had gesonden, op te eyschen. De Gouverneur gaf daer op tot antwordt; dat de Koninck van Spangien, hem darwaerts had gesonden, om de sterckte te bewaeren; gelijck hy oock soo langh als hy leefde de selve niet sou over geven. Op dese antwoort besloot de Generael de plaets met gewelt aen te tasten, maer met soo weynigh verlies van de sijne als hem mooglijck was, want hy wist wel dat hy een stercke besettingh daer laeten most, en dat hy niet als welgewaepent, weder te rugge most gaen. Hy dan socht die sonder gewelt te veroveren, en hen door den honger tot reden te brengen, soeckende hen alle levens middelen af te snijden, doch laetende ondertusschen niet nae sijn batteryen en Gabions op te rechten, om de plaets daer mede te beschieten. De Generael liet ondertusschen oock niet strenge tucht onder sijn volck te onderhouwden, van de welcke hy twee liet nae de galgh voeren, om dat eene een Spaensche vrouw verkracht en de andere jets in de Kerck, buyten ordere van den Generael gebroocken had, de eerste, hoewel een braef soldaet most voort, maer de tweede kreegh genade; nae dat hy al dry mael aen de galgh was geweest.

De sterckte Morro Empennado belegert.

Ondertusschen begost het geschut, dapperlijck op de plaets, en de Gabions op de Cavallero der Spangiaerden, diese op het punt nae de stadt, gemaeckt hadden, te speelen, en eer het middagh was, oordeelde men het geschut daer gedemonteert en onbruyckbaer gemaeckt te hebben; evenwel, also hun docht dat de wal en de Cavallero daer op staende, begost te waggelen, beschooten sy de selve noch tot den avont toe, geduerende, welcken tijdt, niet een Spangiaert op de wal te sien was, daer te vooren, eer het geschut begost te speelen, geen vier of vijf soldaten, sich binnen schoots van de sterckte lieten sien, of wierden met een Canonkoegel begroet. Dit schieten, en dat van de andere sijde wrocht soo veel op die van binnen, dat sy des anderen daegs omtrent een uur een trommelslaeger uyt sonden, om van verdragh te handelen. Sijn voorstellingh was, dat twee Capiteynen van buyten, met twee van binnen souden spreecken, de gemachtighden komen op een onsijdige plaets by een, de voorstellingh der Spaenschen was, *Met vliegende vaendels, brandende lonten, koegels inden mont, uyt te gaen, om aen geene sijde der brugge geset zijnde, te mogen gaen waer sy wilden, het lossen van al de gevangenen sonder losgelt; en het weder leveren der slaeven.*

Het fort beschoten.

De

De Graeve floegh dese voorwaerden af, maer seyde hen aen, dat, dewijl hy geen vermaeckt schepte in Christen bloedt-stortingh, hy hen eenige voorwaerden wilde geven, de welcke soo sy aennaemen, wilde hy hen sonder veel omslagh ingenaede nemen. Dese waeren, dese 1 *Hy schonck hen alle het leven. De Gouverneur met sijn Capiteynen, en Bevelhebberen, mochten met hun waepenen, maer de soldaten, alleen met Rapier en Pongiaert, uyt trecken.* 2 *Sy souden, alle by hem blijven, tot dat hy hen van het Eylandt verlof gaf te vertrecken, het welcke binnen dartigh daegen sou geschieden.* 3 *Eenige van hen, die hy verkiesen sou, souden met hem naer Engelandt reysen, maer daer niet langer blijven als een maent, en daer nae veylighlijck, en sonder losgelt weder naer Spangien gesonden worden.* Dese voorwaerden wierden aengenomen, en de plaets daer op overgegeven. En overgegeven.

Altoo geraeckte dese stadt St. Jan de Puerto Rico, met haer sterckten, in handen van de Engelschen, zijnde een plaets wel bebouwt nae de Spaensche wijse, met veel wijde straeten, en een braeve Hooft-Kerck, tot de groote ruym van Portsmuyden in Engelant; andere hebben de plaets en het landtschap breder beschreven. De buyt hier gekregen was groot, behalven winst en schaede, 80 schoone stucken geschuts, maer oock het verlies van over de 400 man die voor het weder te scheep gaen van de Grave, van de Engelschen aldaer gestorven zijn.

Eyndelijck besloot de Grave sijn vertreck van Puerto Rico, met sich nemende beneffens sijn schip, noch acht Scheepen, en laetende met den Ridder Jan Barckley negen vande grooste om hem te volgen, en is alsoo op den 14 Augusti van daer gescheyden, nemende sijn loop naer de Eylanden de Acores, die hy, niet sonder swaere stormen den 12 van September in het gesich kreegh. Van het Eylandt Flores vertrocken sy weder den 16 en geraeckten eyndelijck geluckighlijck weder in Engeland. Vertreck van den Graef van Puerto Rico. Sijn aenkomst in Engelandt.

't LEEVEN en DADEN VAN DE RIDDER JOHN NORRIS ENGELS GENERAEL.

INHOUDT.

OPvoedingh van Norris, voortgangh en bedieningen. Sijn tocht naer Spangien. Aenkomst in de Coruna. Hun eerste ontmoetinge. Bestelling om Coruna aen te tasten. De Laege Stadt wordt in genomen. Dronckenschap der Engelschen vernielt veel volcks. Strengh krijghsrecht der Spaenschen. Spaenschen geslagen. Storm aengebracht. Tooren vallende verplettert Engelschen. Spaenschen macht, onder den Graeve d'Andrada. Engelsche aentocht daer tegen. Hun ordere en treffen. Overwinninge der Engelschen. Die Coruna in den brandt steecken. Hun vertreck van daer. Graeve van Essex komt in de Vloot. Landen der Engelschen tot Pennichie. Pennichie en het Slot gewonnen. Koninck Don Antonio van de Ingesetenen besocht. Aentocht van het leger naer Lisbon. Torres Vedras aen Don Antonio overgegeven. Vordere aentocht der Engelschen. Doodlijck waeter-drincken. Aenkomst tot Lisbon. Uytval uyt Lisbon. Draeck komt met de Vloot aen Caschaes en verovert de plaets. Aftocht der Engelschen. Gewilligheyt der Engelschen om te slaen. Het Casteel

Casteel van Caschaes over gegeven. 60 Oosterlingen aengehaelt. De Engelsche van Galleyen besprongen. Vigo genomen en verbrandt. Te huys-komst der Vloot.

Y brengen Draeck hier weder te voorschijn, maer in geselschap van een ander dapper Oorloghs man, om met den selven den Roem van dit stuck wercks te deelen. Te weeten den Ridder John Norris, die by ons een korte, maer braeve loop staet te doen. Dese wierdt van sijn boecken tot den Oorlogh en ten dienst van den Admirael van Vranckrijck gebracht, en noch jongh zijnde, kreegh het bevel over eenigh volck onder den Graeve van Essex in Irelandt; op het breecken tusschen Don Jan van Oostenrijck met de Staeten, wierdt hy Colonel Generael van al de Engelsche Oorloghs macht, in welcken dienst hy twee Jaren heeft toegebracht, daer nae Velt-Marschalck onder den Grave van Hohenloo, en daer nae Generael van de troepen in Vrieslandt gemaeckt. Wederom uyt de Nederlanden te huys komende, als Monsieur het gesagh aldaer had, wierd hy President van Munster, in Irelandt, welcke plaets hy stadigh behield, maer wiert eerlangh self binnen den tijdt van een Jaer weder als Generael over de Engelsche troepen naer Nederlandt gesonden, welck bevel hy behieldt, tot dat de Graeve van Leicester daer heenen quam. Hy wierdt daer nae, als de Spaenschen op die kust quamen Velt-Marschalck in Engelandt, al plaetsen die selden eenich Engelschman soo opvolgende in buyten oorlogen bekleet heeft. Nu stond hy beneffens den beroemden Draeck, over de vloot, meest op hun eygen kosten naer Portugael bestelt, om den verdreven Koninck Antonio, te sien te herstellen, Generael gemaeckt. (van wiens recht en komst tot het Rijck, en hoe hy door de waepenen van den Catholijcken Koninck, onder den Hartogh van Alba, in onse Nederlanden, wel bekent, daer weder uyt gedreven wierdt, elders wijtloopigh gesproocken is. Welcke Koninck sich mede, om dit werck voort te setten, op dese Vloot begeven had.) Het was in April des jaers 1598. wanneer dese Zee koos, 26 oorlogh schepen en met die voorraet en volck voerden hondert en veertich (daer onder tseventich Hollandsche gepreste scheepen) sterck, naer elf dagen seylens geraecktense op den twintichsten van April, tegen den avont aen de Coruna, landende in een bay, omtrent een mijl van daer, van waer sy aenstonts naer de stadt aen marcheerden, maer komende op een half mijl daer omtrent, werdense van den vyandt ontmoet; maer dese door de Engelschen aengetast zijnde, begaeven sich weder, binnen de poort.

Opvoeding van Norris, voortgang en bedieningen.

Sijn tocht na Spangien.

Aenkomst aen Coruna.

Hun eerste ontmoeting.

Voor dien nacht bleef het heyr der Engelschen, op de dorpen, huysen, en meulens daer omtrent, en dicht onder de stadt leggen; hoewel niet sonder ongemack van een Galioen St. Jan genaemt, een van die het voorgaende jaer van de swaere nederlaegh, ontkomen was, een Hulck, twee kleyner scheepen en twee Galeyen, die op de rede laegen, die niet lieten op de Engelsche troepen, geduerig te schieten.

De Generael Norris hebbende dien morgen, voor het aenbreecken van den dag de stadt verspiedt, bevond deselve aen de landtsijde, (want sy leyt op den hals van een Eylandt) met een wal, op een drooge dijck beschermt; waer op hy besloot aenstonts sijn geluck, met be-

Bestellingh om Coruna aen te tasten.

beklimmen te onderſoecken, ſtellende ondertuſſchen order op het planten van eenigh geſchut tegen de boven genoemden ſcheepen en Galleyen, het welke gedaen zijnde, hebben de Galeyen, op het eerſte ſchot, aenſtondts de Reede verlaeten, begevende ſich nae Feroll, niet verre van daer, en de andere ſchepen, afgelaeten, op de Engelſche te ſchieten; het overige van den dagh gingh heen, in het toeſtellen van de troepen, en andere beſtellingen, tot den voorgenomen aenval dienſtigh.

Men had beſtelt dat 1200 mannen ſouden aen landt geſet worden, onder het beleyt van den Colonel Huntly, en Capiteyn Fenner de Vice-Admirael, het welcke moeſt geſchiede, in lange Boots en Jachten, op de welcke verſcheyde ſtucken geſchut geleght wierden, om op het naerderen van de beſpringers, op de ſtadt daer mede te ſchieten. Aen de hoeck van de wall, die de onder-waeter-kant beſchermt, was Capiteyn Richardt Wingfield, Lieutenant Colonel van den Generael Norris, en Capiteyn Sampſon Lieutenant Colonel van den Generael Draeck, beſtelt, om by laegh waeter met vijf hondert mannen, indien ſy het paſſabel vonden, aen te ſetten, ſoo niet met ladders de wal te beklimmen, gelijck aen den anderen hoeck Colonel Timpton en Bret met dry hondert mannen, om met ſtorm-ladders te enteren, gereet ſtonden.

Zijnde nu al de troepen die te waeter moeſten aen komen, voor het laegh waeter ingeſcheept en het teecken van den aenval gegeven, hebben Wingfield en Sampſon, aengevangen, in plaets van door het waeter te waeden, dewijl het noch te hoogh was, hun poſt met ladders te beklimmen, terwijl oock de boots, ſonder eenige ſwarigheyt, behalven dat eenige weynige gequetſt wierden, landen. Colonel Bret en Colonel Timpton quamen binnen hun poſt, ſonder verhinderingh, alſoo Capiteyn Hinder, een van die geene die te waeter binnen gekomen was, alder-eerſt die kant van den wal ſchoon maeckte, houdende den vyand ſo lang met de ſijne op, tot dat, die van buyten mede in quamen. Wingfield en Sampſon, vonden meer tegen ſtandt, als zijnde tot tweemael toe, van de ladders afgeſlaegen, maer als de andere, ingekomene troepen, de verweerders, van van binnen op den hals quaemen, lieten deſe hun tegenſtandt vaeren, en ſaegen om een goedt heen komen. Zijnde dan, de laege ſtadt op deſe wijſe aen dry plaetſen, met een ſchrickelijck getier overvallen, begaeven, ſich de inwoonders van de laege nae de hooge ſtad, het geen ſy te bequaemer konden doen, om dat de Engelſchen geen kenniſſe van de wegen hebbende, te minder bequaem waeren, hen die af te konnen ſnijden. De andere die in de fury en het woeden niet om quaemen, begaeven ſich ter vlucht naer de ſteenrotſen op het half Eylandt; andere verborgen ſich in hoecken en winckels die naederhandt wel voor den dagh gehaelt wierden. *De laege ſtadt wordt ingenomen.*

Onder deſe was Don Juan de Luna een man van een ſeer goedt beleydt, die ſich ſelven in een huys had verſteecken, maer ſich des anderen daeghs gewilliglijck in handen der Engelſchen gaf; daer wierdt dien ſelven nacht, oock eenen Juan de Vera Commiſſaris van de leeftocht gevangen, die bekende, dat op het inkomen der Engelſchen, vijf hondert ſoldaeten, in ſeven vaendels verdeelt, binnen de ſtadt waeren geweeſt.

Wanneer de Engelſche, nu aldus meeſter van de onder-ſtadt waeren, en onder het plonderen, over al de kelders vol wijn vonden, toondenſe eerſt ter degen, van wat landtaert ſy waeren, drinckende ſich vol, met ſulck een kleyne ſorgh, als offer geen vyandt omtrent was, *Dronckenſchap der Engelſchen vernielt veel volcks.*

was, waer door verscheyden, uyt de boven stadt, door geschooten wierden, en de rest een gront tot een verderflijcke sieckte leyde. Sy vonden, onder veel andere buyt seer groote voorraet van alderhande scheeps waeren, die hen wel te pas quam.

Des anderen daeghs smorgens, omtrent acht uuren, verlieten de Spaenschen mede hun scheepen, die, hebbende het geschut van het Gallioen over laden, het schip in vier en vlam setten, het welcke twee daegen schrickelijck brande. Sestien stucken wierden evenwel noch geheel daer uyt gehaelt, de andere tot 50 toe waeren of geborsten, of door den brandt gesmolten, en wierden soo evenwel overgenomen. Op den selven dagh veroverden de Engelschen oock het Klooster, leggende aen de Zuyd sijde der stadt, en dicht aen de vestingh van de bovenstadt, soo dat sy uyt de veynsters van het selve, de Spangiaerden, daer binnen groote schaede konden doen.

Den volgenden dagh op den naer middagh, quaemen, omtrent twee duysent mannen, die hier en daer in het landt vergadert waren af, self tot by de poorten van de stadt, als haddense gedacht met kousten en schoenen daer binnen te komen; maer op de eerste tegenweer, die van de wacht aldaer gedaen wierdt, nae datter achtien, omverre geschooten waeren, heeft sich de rest op de vlucht begeven, zijnde meer dan een mijl weeghs by de Engelschen gevolght. Op den tweeden dach daer aen, wierdt de Colonel Huntly, met dry of vier hondert mannen te landewaerdt in gesonden, die een groote menichte vees met hem te rugge bracht.

Op den derden dagh had de Generael een voornemen, een langh aminitie huys, staende op den wal en naer hen toe open zijnde, in te nemen; het welcke hen groot voordeel tegens de Spangiaerden sou konnen gegeven hebben, maer dese het selve mede erkennende, hebben het in den aenvang van den avont in den brandt gestoocken, het welcke door een anderen brandt in de laeger-stadt gevolght wierdt, die geschaepen stondt, meer schaede, door het verbranden van veel voorraedt, te sullen doen, maer door het om verre haelen, van eenige huysen gestuyt wierdt

Op den vierden dagh planten de Engelschen, onder het faveur van het Klooster twee halve Canons, en twee gotelingen tegen de stadt, zijnde met een kruyswal beschermt en gegabioneert, maer de eerste en tweede lossingh van dese stucken, deed dese wal om verre vallen, soo dat het geschut voor de vyanden open stondt, en verscheyden van de Engelschen daer door om verre geschooten wierden, onder de welcke oock Spencer de Lieutenant van het geschut, dicht by de sijde van Eduard Norris meester daer van, gevelt wierdt; welcke laetste evenwel daer over sijn plaets niet verlier, tot dat hy van de Generael sijn Broeder order kreegh, de battery te doen ophouwden, tot dat men het geschut, op nieuws sou hebben verseeckert, gelijck oock de aenvolgende nacht geschiede. Op dien selven dagh Capiteyn Godwin, gelast van den Generael, dat wanneer men aenvingh de stadt te bestormen, hy aen de ander sijde sou soecken een Escalade, of ladderstorm aen te vangen, misduydende het teecken, dat hem moest gegeven worden, ondernam het selve, voor dat aen de andere sijde de storm begonnen wierdt, en kreegh een schoot in de mont, maer de Generael, hebbende sijn geschut in order geplant, en tot den storm alles vervaerdight, sommeerde die van binnen om sich over te geven, maer jemant van hen lieden deed een

 schoot.

ſchoot op den Tamboer, korts naer het welke een man over de muer gehangen en een aenſpraeeck geeyſcht wierdt, gevende die van binnen te gelijk te verſtaen, dat, de opgehangen man, die geene was, die op den Tamboer geſchooten had; voor de reſt wierdt in deſe t'ſamenſpraeck niet veel als van Don Juan de Luna en andere gevangens, maer weynigh van overgaeve geſproocken; naedemael het ſcheen dat ſy noch niet veel luſt hadden, om ſich over te geven.

Strengh krijgs recht der Spaenſchen.

De Generael Norris, hebbende de ſtadt ten nauwſten verſpiedt, vandt, hoewel deſelve op een ſteenrots gelegen is, evenwel een bequaeme plaets om de wallen te ondermijnen, en ſtelde aenſtonts ſijn volck in het werck, die naer een arbeydt van dry daegen (op den ſevenden dagh, zedert ſy in de laege ſtadt waeren gekomen) de Mijne vaerdigh en het buskruyt daer in kregen, maer in der daet, niet diep genoegh in de wal, waer door de ſelve oock geen byſonder wercking deed, en de nu gereede ſtorm, achter bleef.

De volgende dagh daer aen wierdt Capt. Antony Sampſon, met omtrent vijfhondert mannen te landewaerdt ingeſonden, om voorraedt voor het heyr te haelen, die eenige troepen der vyanden aldaer ontmoete, en naer eenigh gevecht in de vlucht dreef. Keerende met goeden buyt weder te rugge. Op den ſelven nacht, wierden de Mijneurs weder te werck geſtelt; die voor twee daegen ſeer wel, op het fondament van de wal arbeyden. Tegen den tijdt dat ſy meenden vaerdig te zijn, maeckte de Generael alles tot den ſtorm gereet, ſullende de Generael Draeck aen de ander ſijde, met twee hondert mannen in boots en ſloepẽ mede den aenval doen, die daer wel dartich liet ſitten, en als de Mijn vaerdig was, deed hyſe terſtont aen ſteecken, die de helft van den Toorn op blies, onder welcke ſy gemaeckte was. De beſpringers laſt hebbende, ſoo drae de Mijn geſprongen was, den aenval te doen, deden ſulcks, maer een weynig te vroeg, want zijnde boven op de breſſe gekomen, is de andere helft van den Toorn, die door de Mijn los gemaeckt was, mede om verre gevallen, begraevende wel twintich of dartigh Engelſchen onder haer puyn.

Spaenſche geſlagen.

Storm aengebracht.

Tooren vallende verplettert Engelſchen.

Dit gaf ſulck een verſlagentheyt aen de anderen, dat ſy hun aenleyders lieten ſtaen, en te rugge weecken; twee Vaendrighs d'eene van den Generael Draeck, en d'ander van Capiteyn Antony Wingfield, wierden in de breſſe geſchooten, maer hun Vaendels behouwden, dat van den Generael door den ſtedehouwder van Capt. Sampſon, en dat van Wingfield, door den Hopman ſelf. Capiteyn Sydenham was onder die geene, die den Toorn overvallen had, dewelcke hebbende dry of vier groote ſteenen, op de laeger deelen van ſijn lighaem, daer door ſich niet kon bewegen, noch door weynige geholpen worden, maer zijnde des anderen daeghs bevonden dat hy noch in het leven was, ten koſten van tien of twaelf man geſocht wierdt te verloſſen, maer te vergeefs.

De breſſe die door het geſchut gemaeckt was, wierdt ſeer wel door die geene die den laſt daer toe hadden beſprongen, brengende de leyders hun volck, op de ſteeck van een pieck, op de breſſe, maer zijnde vaerdigh om in in te vallen, ontſonck hen de loſſe aerde van onder de voeten wegh naer buyten toe, en begoſten ſy te ſien, dat de helft van de wal noch niet om verre lagh, ſoo dat ſy gedwongen waeren, weder te rugge te keeren. In deſe aftocht, dewelcke geſchiede, van deſe twee breſſen, door een nauwe ſtraet, wierden veel van de Engelſchen geſchooten.

Des

Spaensche macht onder den Graef d'Andrada.

Des anderen daeghs verstont de Heer Generael, van een gevangen, die binnen gebracht wierdt; dat de Graeve d'Andrada een waepenmacht, tot Puento de Burgos, ses mijlen van Corunna vergaederde, en dat sulcks maer het beginsel van een meerder macht was, alsoo dernoch een grooter troep, onder den Graeve van Altomira verwacht wierdt: hier over maeckt hy een besluyt den volgenden dagh deselve te gaen besoecken, in dese order.

Engelsche aentocht naer teen.

Inde voortocht was het Regiment van den Ridder Roger Williams, met die van den Ridder Eduward Morris en Colonel Sidney.

Inde Battaille, onder den Generael, waeren de Regimenten van den Colonel Lane en Colonel Medkerck;en inde achter hoede, de Regimenten van den Ridder Henry Norris, den Colonel Huntley, en Colonel Bret. Andere vijf Regimenten, met den Generael Draek, wierden,tot bewaeringh van het Klooster en het geschut gelaeten.

Hun ordre,

Omtrent ten tien uuren des anderen daeghs, zijnde de sesde May, ontdecktense, omtrent een half mijl van hen, de troepen van den vyandt. De Ridder Eduwaert Norris voerende de voor troup, gaf den Lieut. Colonel Wingfield last,de uytschot der selver te Commanderen, die deselve in dry troepen verdeelde, de eene stelde hy, onder Capiteyn Middleton ter slinker handt, een ander onder Capiteyn Erington, ter rechter, en het lichaem der selver, bestaende in musquettiers behieldt hy te midden, voor sich selven; houdende de rechte wegh. Maer de wegh die Middleton ingeslaegen had, ontmoete haest den wegh van Winghfieldt, welcke eerste nu albereets aen het treffen met den vyandt was, en door Wingfield, daer over haest onder stut wierdt, die de Spaensche voet over voedt deed wijcken, hoewel sy een goede kruys-

[...] treffen.

weer voor sich hadden, diese wel souden hebben konnen inhouwden, maer sy begaeven sich naer een brugge, die over een kreeck, uyt der zee komende lagh, en van steen, met boogen, gemaeckt was. Aen de voet van de brugge, ter over zijde lagh het leger van de Spangiaerden, zijnde sterck betrencheedt. Sir Eduwaerd Norris drijvende met sijn troepen den vyand, over de brugge, maeckte den wegh klaer, maer onder een dichten haegel van musquet-koegels,dewijl de Spaenschen den overganck, van beyde sijden beschooten, van dewelcke het verder eynde, met tonnen gebaricaedt was, maer sy die de Barricade souden beschermen, siende het stout aenvallen van de Engelschen, verlieten hun post, daer Sir Eduward in brack. Maer terwijl hy met den pieck in de handt, sijn tegengenstanders afwees, wierdt hy swaerlijck aen het hooft gewont, soo dat hy ter neder viel, doch wierdt dapperlijck, door den Generael sijn Broeder, met den Colonel Sidney en eenige andere Edellieden by gestaen. Capiteyn Hinder hebbende oock sijn Casquet van het hooft geschooten, kreegh vijf wonden in het hooft en aengesicht. Gelijck Capiteyn Fulford in den lincker arm geschooten wierd. Maer wierden alle dapperlijck door den Generael by gestaen, die met alle kloeckmoedigheyt voortsettende, de beste van sijn tegen staenders,over hol over bol te rugge dreef,waer op volghde de vlucht, van hun gansche macht; zijnde dry mijlen verre, langhs dry bysondere wegen, die de vluchters op geslaegen waeren, naer gevolgh. De standaert met des Konincks waepen, wiert daer voor eerst verovert, een groote menichte wierdt ter neder gemaeckt. En veel van die geene, diese op hun wederkomst, in heggen en struycken vonden leggen, omgebracht.

Overwinning der Engelschen.

Hier

Hier op wierdt Colonel Medkerck, met sijn Regiment, dry mijlen van daer, naer een Klooster gesonden, het welcke hy verbrande, nae dat hy het geplondert en twee hondert Spangiaerden, die sich daer in hadden verborgen neder gemaeckt had. Naer het gevecht, sandt de Generael de voortoght den eenen, en de Battaille een anderen wegen op, om alles wat hen voor quaem te beroven en te verbranden, soo dat men het gansche landt een duytsche mijl in het ronde in enckel vier en vlam sagh staen. Men vandt in het leger der vyanden, seer goeden voorraedt van Oorlogh en lijftocht, eenigh silver, en andere kostelijcken toestel. Ondetusschen lande oock het bootsvolck uyt de vloot, op een Eylandt, naest aen de scheepen gelegen, daerse het oock al plonderden en verbranden wat sy vonden. Aldus keerden de Engelschen weder naer de Coruna, met slechte vertroostinge voor de vyanden, die daer binnen laegen, die wel dapper op hen schooten, wanneerse uyttoogen, maer niet een schoot deden wanneer sy weder quaemen.

De volgende dagh wierdt door gebracht, met het inscheepen van het geschut, dat tot de Batteryen aen landt was gebracht, en het geen in de stadt gevonden was, het welcke indien het bequaem was geweest om beter bressen te maecken, is te geloven dat de Generael, meerder tijdt, om de over-stadt te winnen sou hebben aengelegt. De twee laetste nachten, bestedemen om de boven-stadt aen een oordt in brant te steecken, maer die van binnen 't selfde vermoedende, boden sulck een tegenstandt, dat sy het voor quaemen, maer de laege-stadt wierdt huys voor huys in vyer geset, soo datter, nauwelijcks een noch oock het Klooster over eynde bleef staen. De volgende nacht, zijnde de achste van May brachten sy, de gansche oorlooghs macht t'scheep, sonder het verlies van een eenigh man, het welcke hen soo gemackelijck niet sou hebben gevallen, in diense den vyand, by de Puente de Burgos niet geslaegen hadden.

Die de Coruna inden brandt steecken.

Hun vertreck van daer.

Nae dat sy van daer vertrocken waeren, hadden sy de wint geheel tegen, soo dat sy negen daegen wercks hadden om de Berlinaght weder te krijgen, op welcken tocht de Grave van Essex (daer hier achter bysonder van gehandelt woordt) en beneffens hem sijn broeder Walter Devereux een Edelman van seer groote hoop, met den Ridder Roger Williams, Colonel Generael over het Voetvolck, de Ridder Philip Butler, en de Ridder Eduward Wingfield mede inde vloot quaemen. De Grave was met den selven windt van Falmouth vertrocken, met de welcke, de anderen van Pleymouth t'zee gegaen waeren. Hy niet wetende de plaets, daer de Generael van voornemen was te landen, hadden al tot aen Cadix geweest, seylende soo of en aen omtrent de Zuyd-Caep, alwaer hy eenige scheepen met kooren genomen had, die hy inde vloot bracht. Op den seftienden dagh, naer hun vertreck, landen sy tot Pennichie in Portugael, self onder het bereyck van het geschut des Casteels, meer dan een mijl weegs van de stadt, gaende het volck, tot aen den middel toe, door het waeter, niet sonder gevaer van te verdrincken, voor een deel, ter oorsaeck van den stercken wint en de holte van de zee, gelijck oock een boodt omgeslaegen wierdt, waer door vijf-en-twintigh mannen verdroncken. De vyand liet niet nae, op hun landen, met vijf vaenen Spangiaerden, uyt de stadt te komen om hen het landen onder de Graeve de Fuentes te beletten, komende selfs dich by de waeter kant. Maer de Graeve van Essex, met den Ridder Roger Williams, en

Graef van Essex komt in de vloot.

Landen der Engelschen tot Pennichie.

ſijn broeder, hebbende albereets volcks genoegh aen landt, om twee troepen uyt te maecken, liet een van de ſelve den wegh, naer de waeterkant houwden, en de andere over de ſantheuvelen trecken, het welcke de vyand ſiende weeck die oock dieper te landtwaerdt in, niet, gelijck de Engelſchen meenden, om hen te ontmoeten, maer inder daet, om ſich op het ſpoedighſte wegh te maecken, evenwel zijnde door de Engelſchen, die hen onder Capiteyn Jackſon, door den Colonel Generael, achter aen wierden geſonden, aengetaſt, hielden ſy ſtandt, pieck tegen pieck, in welcke ontmoetigh de Capiteyn Robbert Pieuw doodt bleef; maer eyndelijck de Spaenſche vluchtende, kregen de Engelſchen tijdt en gelegentheyt, om al hun troepen aen landt te brengen, en op de Stadt aen te voeren, dewelcke op een plaets open zijnde, ſy oock ſonder beſchermingh en voorſtandt vonden. De Generael deed noch dien avont het Caſteel op eyſchen; het welcke zijnde verlaeten, van die geene die het bevel daer over had, een Portugees, genaemt Antonio de Auridt, het ſelve in beſettinge hebbeen, verſocht alleen te weeten, of Don Antonio, de Koninck, mede te lande gekomen was, als willende dan de ſterckte aen hem over geven, en als hem ſulcks verſeeckert wierdt, heeft hy oock de ſterckte gaerne over gelevert. Sy vonden in het Caſteel, omtrent hondert muſquetten, een goet deel piecken, en twintigh tonnekens kruyt.

Penni- hie en het ſlot gewonnen.

De Engelſchen aldus meeſter van de ſtadt en het ſlot, bleven daer alleen eenen dagh; in welcke tijdt, eenige Prieſters en andere geringe lieden quaemen, om hunnen nieuwen Koninck Don Antonio te ſien, dieſe beloften deden, uyt naeme van de aengelegene landen, dat hy binnen den tijdt van twee daegen een goet onderſtandt, te paerdt en te voet ſou hebben.

Koninck Don Antonio van de ingeſetenen bezocht.

De Generaelen hadden een volkomen beſluyt genomen dat het leger over landt, naer Lisbon, onder het geleyde van den Generael Norris, ſou marcheren; en dat de Generael Draeck, met de vloot, naer de mont van de Taagh, de Rivier daer van, ſou vaeren, datter een Compagnie te voet, tot bewaringh van het Caſteel ſou worden gelaeten, en ſes andere by de vloot blyven, ſoodanigh dat de ſiecke en gequetſte ſouden te rugge blyven, zijnde goede order op hun geneſingh geſtelt.

Aentocht van het leger naer Lisbon.

Sy hielden gedurende dien tocht, ſeer nauwe krijgſtucht, ſoodanigh, datter een, die een huys opgebroocken had, om dat te plonderen, daer over op gehangen wierdt, hebbende de oorſaeck van ſijn doodt, op ſijn borſt geſchreven. Dien nacht bleef het leger tot Lorinha, en des anderen daeghs kregenſe bericht dat de vyandt, tot Torres Vedras, een macht te paerd en te voet tegen hen vaerdigh hield; waer over ſy dochten, dat hy die plaets ſou ſoecken te beſchermen, maer komende daer, op den tweeden dagh van hunne march, liet, die geen twee uuren, voor het aen komen der voortocht de plaets, en het ſlot, in de beſittingh van Don Antonio.

Torres Vedras aen Don Antonio over gegeven.

Hier was het dat ſy groot gebreck, voornamentlijck van broodt begoſten te krygen, te meer alſoo ſeer nauwe order was geſtelt, dat niemandt de landtſaeten eenige de minſte ſchaede ſou doen, op hoop dat van ſelfs ſouden komen, om het leger te verſorgen, maer ſulcks niet geſchiedende, geraeckte het ſelve tot die ſchaersheyt, het welcke ſy beſlooten, Don Antonio te kennen te geven, eer ſy hun voorgaende beſluyt quaemen te veranderen; het welcke geſchiedende, ſtelde die ſoodanige ordere datter voortaen beeter voorraedt was.

Op den darden dagh, ſloegen ſy hun leger in dry byſondere dorpen neder, leg-

gende het eene gedeelte, in Exarama de los Cavalleros, het ander in Exarama de Obispo, en het darde in San Sebastiaen. Capiteyn Jorck, die des Generaels Compagnie ſpaerden Commandeerde, wilde eens onderwegen, van des vyants ruytery een proef nemē, een van ſijn Corporaels met acht ruyters ſloegh door veertich van de Spangiaerden, en hy ſelfs met omtrent veertigh, door wel twee hondert heen, ten minſten ſoo de Engelſche ſchryven.

Vorder aen tocht der Engelſchen.

Des anderen daeghs, naemen ſy hun mars nae Lores, daerſe bericht waeren, dat hen de Spaenſche wilden verwachten; als hebbende aldaer voorgenomen, met de Engelſche te ſtrijden, en daer toe eenigh voordeel, dewijl deſe nootwendigh aldaer een brugge over moſten; maer evenwel eer de Engelſchen aenquaemen waeren de Spaenſchen al vertrocken, daerſe noch eenige teeckenen van beſchantſinge vonden.

Het Regiment van den Generael Draeck, om beeter huys-veſting te hebben, ſloegh ſich ſelven voor dien nacht, in een dorp, meer dan een Engelſche mijl van daer, en dichter nae den vyant, ter neder. De welcke deſe gelegentheyt waernemende, des morgens vroeg, op dat Regiment quam aen vallen, roepende Viva el Rey Don Antonio, dat de gemeene roep was. Maer de ſoldaeten, hoe jongh ſy waeren, toonden dapper wederſtandt, maer ſouden het te quaet gekregen hebben, ten waer ſy door Capiteyn Sydnam en Joungs Vaendels tijdelijck waeren by-geſtaen, waer op de Spaenſche met eenigh verlies moſten wijcken, hebbende veertien van de Engelſche gedoodt, en ſes of ſeven gequeſt.

Des anderen daeghs legerden ſy ſich tot Avellana, omtrent dry (Engelſche mijlen van Lisbon) alwaer eenige van de Engelſche ſoldaeten, drinckende, op twee plaetſen, uyt ſtaende waters, onderwegen, vergeven, en aenſtonts geſtorven zijn, andere menen dat het door het eeten van honingh was, het geen ſy in eenige huyſen hadden gevonden, maer wat het zy geweeſt of niet, ſy waeren en bleven vergeven. Op dien ſelven nacht, trock de Graeve van Eſſex, beneffens den Ridder Roger Williams, omtrent ten elf uuren, met 1000 mannen uyt, om ſich, dicht by Lisbon in Embuſcade of hinderlaege te leggen, ſendende ondertuſſchen eenige uyt, om daer een alarm te verwecken, maer de Spangiaerden bleven evenwel binnen, ſoo dat de Heeren onverrichter ſaecke, weder te rugge quaemen.

Doodlijck water drincken.

Op den 25 van Mey, quamen ſy in de Voor-ſtadt van Lisbon, op welck inkomen Roger Williams, beneffens Winghfield omtrent dartich ſchutters gevangen naemen, maeckende voorts de ſtraten ſchoon, tot aen de wallen van de ſtadt; en vindende daer vorders niet anders, als een deel oude Mannen, en bedelaers, die vaſt riepen Viva el Rey Don Antonio. De huyſen waeren al geſlooten, dewijl meeſt al de goederen binnen de ſtadt waeren gebracht, eenige, aen de waeter kant, waeren oock in den brandt geſtoocken, die vol koorn en ander voorraedt laegen, op dat ſich de Engelſchen daer niet van ſouden dienen, evenwel wierdt in veel huyſen groote rijckdom gevonden. De Generael belaſte vier Regimenten de wacht in de ſtraeten te houwden, zijnde die van de voortocht, terwijl die van de Bataille den geheelen nacht in de velden by Alcantara in ſlagh ordere ſtonden, en die van binnen hun huyſen op de wal, en daer buyten ſtaende, in den brandt ſtaecken, om geen hinder daer door te krijgen.

Aenkomſt tot Liſbon.

Des morgens ondernam den Ridder Ro-

Roger Williams, hoewel niet sonder gevaer, de Kerck van St. Antonio die dicht aen de stadts wal leght, in te nemen, maer de vyanden waeren hem te gauw geweest, en hadden die al voor heen beset. De rest van dien morgen wierdt doorgebracht, met het inlegeren van de Bataille en achterhoede, in de voorstadt, Bona Vista genoemt, plaetsende de Musquettiers in huysen, uyt de welcke sy, op de wal konden schieten, gelijck die oock de groote straeten, dapper schoon hielden.

Ondertusschen de Engelschen door hun tocht van ses daegen afgemat, en slaeperigh zijnde, quaemen die van binnen, omtrent een of twee uuren in den nacht een uyt val doen, en dat langhs dry bysondere straeten, op de Engelschen aen, voornamentlijck op het quartier van Colonel Bret, die, gelijck meest het leger, in rust, en onverwacht wacker gemaeckt zijnde, soo haest hy konde, sijn volck in het geweer bracht; met het welcke hy den vyandt dapperlijck het hooft boodt, maer hy self te voorbarigh zijnde wierdt doodt geschooten, Capiteyn Carsey, kreegh een koegel door het dicke van sijn been, daer hy oock binnen vier daegen aen gestorven is, en Capiteyn Cave wierdt gewondt, maer niet dodelijck, zijnde alle van sijn Regiment: door dese tegenstandt, en andere die in de overige quartieren gedaen wiert, deed men de Spangiaerden schielijck en verwardelijck wijcken, wordende door den Graeve van Essex tot aen de Poorten der stadt toe gejaegt, waer op een troep paerden, op hen uyt quam, maer dese door Capiteyn Jorck gechargeert zijnde, begaeven sich mede op de vlucht; eenige begaven sich in de huysen die sy open vonden, daerse al dootgeslaegen wierden, gelijck de Sergeant Major Wilson wel dry of vier met sijn eygen handt ombracht, en sijn volck dat by hem was, noch verscheydene anderen of maecken deed; verliesende de Spansche alsoo wel drymael soo veel als de Engelsche.

Uytval uyt Lisbon.

Ondertusschen was de Generael Draeck met de geheele vloot tot Cascais gekomen, nemende de plaets sonder tegenstandt in, meest al de inwooners op het aenkomen van de vloot, waeren naer het geberchte gevlucht, laetende de stadt ter genaede van den overwinnaer. Draeck sandt een Portugeesche Piloot naer hen, met beloften van alle goet onthael, indiense hun Koninck gehoorsaemlijck ontfangen, en nootwendigheden sijn waepenmacht toebrengen wilden, het welcke sy, met vreugde aennamen; sendende terstont, twee voornaeme naer de stadt, om hun trouwe tot Don Antonio, te betuygen; waer op de Generael sijn volck, niet verre van het Klooster van St. Domingo, hoewel niet sonder gevaer van het Casteel, dat geduerigh op hen schoot, zijnde met vijf-en-tsestich Spangiaerden beset, dat het noch tegens hem hield, lande; hy had op sijn aenkomen vry eenige scheepen ontmoet en genomen, en op sijn naerderen een op de rotsen gejaeght.

Draeck komt met de vloot aen Cascais en verovert de plaets.

Nae dat de Engelschen aldus twee nachten by Lisbon stil hadden gelegen, en de beloften diese seggen hen door Don Antonio, van een algemeene opstandt, dry duysent mannen te voet, en eenige paerden gedaen te zijn, niet vervult siende, en aenmerckende, hoe slecht sy stonden met een stadt, die gesterckt, en met meer gewapende mannen van binnen, als sy van buyten waeren, voorsien was, aen te tasten, oock insiende, dat sy meenden genoegh, jae meer als van hen geeyscht was, gedaen hadden, en dat sy elders beeter op hun slagh souden konnen geraecken, om Rijckdommen op te doen, besluyten niet tegenstaende dat het Don An-

Antonio gaerne langer opgehouwden had (als elders breder verhaelt is) eyndelijck af te trecken, gelijck op den derden dagh des morgens geschiede. De Generael Norris, de Graeve van Essex, en de Ridder Roger Willems bleven in hun vastigheyt, diese gemaeckt hadden, tot dat al de andere troepen in het velt waren, naer het welcke sy mede volgden, hebbende het geluck van niemant gevolght te zijn. Sy trocken noch dien volgenden nacht naer Cascais, en nae dat sy aldaer aengekomen waeren, kregen sy bericht, door een Priester, dat de Spaenschen seer sterck op hen, aen quaemen, en alreets tot St. Juliaen gekomen waeren; sy ontfingen die tijdingh, met groot genoegen, sodanigh dat de Generael, noch dien avont een Bode met een Trompetter, aen den Generael der Spaenschen af sandt, door de welcke hy hem een ontsegh-brief dede behandigen, daer in hy hem nodighde, met hem, in het open velt, een slagh te waegen, om hem te betoonen, dat hy gelogen had, met te seggen dat sy steels wijse, van voor Lisbon, uyt vrese voor de Spangiaerden waeren opgebroocken; als zijnde het wel vijf uuren, des morgens geweest, eer sy aen het trecken waeren, sonder dat jemant van hen allen, de moet had gehadt, van hen te volgen. Behalven dese ontsegh-brief, sond de Graeve van Essex mede een van sijnent wegen, aen jemant bysonder, die van sijn staet zijnde, het selve socht te beweeren. Daer op, maeckte de Generael sijn heyr des morgens ten dry uuren vaerdigh, om naer den vyandt te trecken; maer komende, vonden sy wel de plaets daerse gelegen hadden, doch de vyanden waeren in groote onorder noch dien nacht opgebrooken, en geweecken eer de Trompetter en Bode by hen quam, die hen echter niet ver van Lisbon achterhaelden, maer kregen anders geen bescheyt, als dat hen de Generael dreygde beyde op te hangen, om datse de stoutheyt hadden gehadt, sulck een boodtschap aen hem te brengen: maer het was maer dreygen, oock had de Generael Norris achter op den brief geschreven, dat indiense sijn boden eenighe verongelijckingh aen deden, hy het selfde, op de beste van sijn gevangens, sou verhaelen. Sy wierden dan weder, hoewel, sonder antwoordt te rugge gesonden.

Aftocht der Engelschen.

Gewilligheyt der Engelschen om te slaen.

Wanneer de geheele macht tot Cascais gekomen was, wierdt het Casteel gesommeert en opgeeyscht, maer de Bevelhebber antwoorde, het selfde niet te konnen doen, voor en aleer hy hun geschut gehoordt had, invoegen men gehouden was, een Battery op te rechten, en een charge te geven, waer op terstondt het overgeven volghde. Een Compagnie soldaeten, wierd daer in geleght, tot dat het geschut der Engelschen, en datse in de sterckte verovert hadden, ingescheept was, het welcke hen, sonder het selve te vermeesteren swaer genoegh sou gevallen hebben. Wanneer nu alles t'scheep gebracht was, deed de Generael, de helft van de sterckte door een mijne springen, en liet soo dat vaendel volcks mede t'scheep komen.

Het Casteel van Cascais overgegeven.

Terwijl sy aldaer op de rede laegen, haeldense t'sestigh Oostersche Hulcken aen, dat hen beeter voordeel aenbracht als, al de voorige tocht had gedaen, maer daer is elders van gesproocken. De Compagnien die tot Peniche gelaeten waeren, wierden oock door dry of vier scheepen afgehaelt. Wanneer sy van de rede vertrocken, wierden sy noch evenwel door een-en-twintigh Galleyen, met een seer stil weder aengetast, die evenwel, hen weynigh schae de toebrachten, siende hen te wel gestelt om hen moedighlijck te ontfangen.

60 Oosterlingen aengehaelt.

De Engelschen van Galleyen bespron-gen.

Ter-

Terwijl sy onderwegen waeren, tasten se oock Vigo aen, maer vonden geen tegenstant, en hebbende de plaets met het omleggende landt geplondert, staecken, Borlis een dorp tusschen Vigo en Bayona, en daer nae oock Vigo inden brandt. Eyndelijck quam Norris hoewel niet sonder groote stormen uyt te staen, op den 2 van July in binnen Pleymouth, gelijck oock de andere scheepen, d'een hier d'ander daer, doch alle te recht, maeckende alsoo een besluyt van desen tocht. De vorder handelingen en ondernemingen van desen ongeluckigen Koninck Don Antonio, sijn wijtlopiger en omstandelijcker, van het begin tot het eynde, elders verhaelt; als gesegt is.

Vigo genomen en verbrant.

Te Huys komst der vloot

't LEEVEN en DADEN VAN ROBBERT DEVEREUX GRAVE van ESSEX.

INHOUDT.

TOestel van de vloot naer Spangien. Die in Zee loopt. Geheymen Raet en besluyt. Instructien. Aenkomst tot Cadix. Gemeynsaeme duyven. Gestalte van de Baye van Cadix. Het slaen tusschen de Engelschen en Spaensche vlooten. Schrickelijck gevecht. Over winningh der Engelschen. Groote schaede der Spaenschen. Schaede der Engelschen. Landen van de Graeve van Essex. Treffen te landt. Spaensche geslaegen. De stadt verovert. De Ridder Winghfieldt geschooten. Het Casteel gewonnen. Spaensche steecken hun e gen scheepen in den brandt. Beleefden handel van de Generaelen. Cadix verbrandt. Faraan verbrandt.

Wy

Y hebben van de geboorte en afkomst van desen vermaerden man, niet voor het tegenwoordige te spreecken, veel minder van sijn doodt, zijnde, voornamentlijck dit laeiste, elders treurichlijck genoegh verhandelt. Wy sullen alleenigh die vermaerde tocht naer Cadix, soo kortelijck, en evenwel soo omstandelijck als wy konnen, den Lezer voordraegen.

Naer dat Calis door den Cardinael Albertus, Eertshartogh van Oostenrijk, &c. die daer na, uyt kracht van Pauselijcke Dispensatie en toelatinge, met Isabella Clara Eugenia de Infante van Spangien, getrouwt is geweest, verovert was, dacht het de Koninginne Elisabeth geraeden, de Spaenschen van haer leet, selfs in hun diepste ingewant een gevoelen te doen hebben; sy derhalven vervaerdight een stercke vloot, om daer mede, de kust van Spangien, selver, aen te tasten, stellende over de selve, de Heer Robbert Graeve van Essex, en de Heer Charles Houwardt, hoogh Admirael van Engelandt (die by ons in andere voor vallen, meer genoemt is) sijnde verselt, met verscheyden andere grooten en Edele Mannen, als den Graeve van Sussex, de Heer Thomas Houwardt, de Heer Herbert, de Heer Warden, de Ridder Walter Raleig, de Heer Marschalck en Ridder François Veer, de Heer Burck, Don Christoval Jonge Prins van Portugael, de Jonge Graef Lodewijck van Nassauw, de Admirael der Hollanders, de Heer Johan van der Voort, en menichte van andere braeve Ridders en Edellieden, al genegen om dit braeve stuck wercks, by te woonen, en te helpen uytvoeren.

Tocht van een vloot tegen Spangien.

Eer dat de vloot van Pleymouth te zeyl gingh, vonden de Heeren hoofden goet en geraeden, de oorsaeck, en reden, om de welcke sy desen tocht onder naemen in druck te laeten uytgaen; en dat in de Latijnsche, Fransche, Duytsche Engelsche en Spaensche Taelen; na 't welcke, alles vervaerdigt zijnde, de vloot, sterck hondert-en-vijftich scheepen of daer omtrent, haer ancker lichte en in Zee liep: wanneer deselve op de hoochte van 43 graeden gekomen was, vonden het de Heeren Generaelen de Grave van Essex en de Admirael Houward goet, een verkiesingh van een geheymen Raedt te maecken: dewelcke bestont, in de twee Heeren Generaels, de Heer Thomas Houward, de Heer Warden, de Ridder Waller Raleigh, de Heer Marschalck en Ridder François Veer, de Ridder Georg Carry, Meester van het geschut, de Ridder Coniers Clifford, en de Ridder Antony Ashley, Greffier van den selven Raedt.

1596

Die in zee loopt.

In desen Raedt wierden vervolgens beslooten, dat sy, aenstonts hun loop in het zeylen souden veranderen, en deselve meer West-waert aennemen, om eenige redenen, die hen alderbest bekent waeren. Ter selver tijdt wierden oock verscheyde Instructien, voor jeder bysonder Capiteyn en Schipper vervaerdicht; sonder dat deselve voor eerst mochten weeten wat deselve behelsden; zijnde onder de tijtels en opschrift, van een jeders bysondere brief, dese woorden geschreven: *Opent desen Brief niet, op verbeurte van uw leven, ten waere het geviel, dat wy door onweder quaemen verstrooyt te worden, en indien gevallen, moogt gy deselve openen, en doen het geen daer in staet, maer of gy by ongeval in handen der vyanden quaem te geraken, soo hebt gy deselve in allen gevallen in Zee te werpen, soo gesegelt alsse zijn.* Hier uyt staet af te nemen, dat in dese brieven, de plaets en het besluyt daer op, begrepen waeren, om welck geheym bedeckt te houwden, sy niet beeter konden

Geheyme Raet en besluyt.

Instructien.

den doen als dese *præcautie* en voor sorge te gebruycken.

Ondertusschen gingen vast al de scheepen van de vloot in goede Ordere hunnen gangh, zijnde deselve in vijf Esquaders of deelen gedeelt. Onder de Graef van Essex, de Heer Admirael, de Heer Thomas Houward de Heer Warden, de Ridder Waller Raleigh, en de Admirael van de Hollanders de Heer vander Voort, hebbende jeder sijn beschooren scheepen onder sigh: al welcke Esquaders, hoewel sy alle daegen met voordacht sich op seecker maet van lengte of mijlen, af-sonderden, quaemen sy, evenwel altoos of dien selven, dagh, of op den avont, weder by malkander.

Aldus was hun aentocht seer voorspoedigh, en al de scheepen in goede ordere quamen tusschen de Noortkaep en de Caep St. Vincent, doch houwdende soo diep in Zee, dat men van het landt af hen niet gewaer kon werden. Op den tienden van Juny een Fransche en een Vlaemsche barck, komende van de kust Barbaryen, wierden by eenige aengehaelt en opgebracht, maer beyde seer eerlijck en beleefdelijck by de Generaelen ontfangen, en naer eenige daegen, vreedtsaemlijck weder versonden.

Op den twaelfde van deselve maent, geraeckte de Ridder Levison, te saemen met den Ridder Christophel Blunt, met dry Hamburgers slaegs, maer bracht hen alle dry op; Meer andere vielen in hun handen, eer sy by Cadix quaemen, alwaer sy op den 20 Juny zijnde Sondagh seer vroegh in den morgen, omtrent een duytsche mijl van de stadt, de anckers lieten vallen. De Zee gingh op dien tijdt seer hol, door een harde wint, echter wierdt de Raedt vergaedert, en aldaer beslooten zijnde wat hen te doen stondt, vingen de Generaels aenstonts aen in aller haest, ee-

Aenkomst tot Cadix.

nigh van hun volck, aen het Westeynde van de stadt, door behulp van lange booten, sloepen en barcken, om voet en lichte parde volck uyt te setten, toegerust, te landen, maer konden het voor als doen niet te wege brengen, invoegen al van de barcken, met tachgentich braeve soldaeten, in de grondt geraeckte, daer evenwel, behalven alleenich acht, al het volck van geberght wierdt; Aldus most men desen aenvangh tot op een anderen tijdt uyt stellen.

Des selven morgens quammer een seer schoone Duyve op de groote Ree sitten, blyvende aldaer gerust en stil wel dry of vier uuren langh, en gelijck dit op hun eerste aenkomen tot Cadix gebeurde, alsoo quam weder een andere Duyve, op hun vertreck, op het selve schip, die geheel gemeensaem met het volck wierdt, en tot hun weder aenkomst in Engelandt hen geduerigh by bleef, daer eenige van hun volck, al wonderlijcke bedenckingen op naemen, gelijck sy wel gewoont zijn.

Gemeensame Duyven.

Niet langh hadden sich de Engelschen vertoont, of daer quam terstont een goet getal groote Spaensche scheepen, uyt de mont van de Baye te voorschyn, hebbende menichte van Galleyen by sich, die hen in sulck een goede Ordere by hielden, datse t'allen tijden malkander konden bystaen, aldus hieldense sich selven wel dicht onder de Casteelen en sterckten, wachtende op het geene de Engelschen souden aenvangen. Des geheele dagh, gingh door, seer ongestuymigh weder, invoegen weynigh of niet te wege konde gebracht werden, als alleen, datse van verre somwylen malkander een schoot toe brachten.

Op Maendagh morgen zijnde de 20 van de maent; zijnde de wint en het weder een weynigh gestilt en voordeeligh geworden. Begaeven sich de Engel-

gelschen in goede ordere naer de Spaensche toe, zijnde de Spaensche vloot mede onder seyl; sterck 59 groote scheepen, en 19 of twintich Galleyen, in soodanigen ordere alsse de vyanden op het bequaemste schaeden, en malkander de meeste hulp toebrengen konden, doch blyvende soo ver onder de beschuttingh der Casteelen en sterckten als hen mooghlijck was.

Gestalte van de Bay van Cadix.

Het scheen in het gevoelen der meeste, dat de Spaenschen groot voordeel op de Engelschen hadden, voornamentlijck, door de nauwte van de plaets en de natuerlijcke gedaente van de Baye selfs, want hoewel de selve Baye seer ruym en schoon is, soo dat van Cadix tot aen Puerto Santa Maria wel seven Engelsche mijlen weegs zijn, soo is het echter soo gelegen, dat verscheyde verborgene klippen drooghten en sanden, deselve niet weynigh ontveyligen soo dat het Cannael en de plaets, diemen veyligh bevaeren kan, niet boven dry Engelsche mijlen ruymte heeft, jae selfs aen sommige plaetsen soo breedt niet is, in voegen de scheepen van groote gewicht, dickmael genootsaeckt zijn ty te stoppen, indiense niet aen de gront willen geraecken, evenwel setten het de Engelschen op den vyandt aen, in bestellingh dat de Onder-Admirael de Heer Thomas Howard op de Nompareille, voor dien tijdt de Schouwt by nacht, de Ridder Walter Raleigh, op de Warspigt, de Ridder Veer op de Regenboorgh, de Ridder Carry, in de Mary Rose, de Ridder Houthwel in de Leeuw, met eenige van de scheepen der stadt Londen, en eenige uyt het Hollandtsche Esquader den Dans sou-

Het slaen tusschen de Engelschen en Spaensche vlooten.

den Leyden, om op behoorlijcke tijdt, door de Heeren Generaelen, met hun Battaille, en achterhoede, by gestaen te Worden. Het gevecht gingh dan aen met groote hitte en worde van beyde zijden. De Heer Generael de Grave van Essex, zijnde aen de kant van Porto Santa Maria, begaf sich selven, op het onverwachtste, voor al de andere diep onder de vyanden. De andere Heer Generael Howard verstaende het bestaen van den Grave, en bericht van sijn Schipper, dat sijn schip de Arck Royael, by gebreck van waeter, onmooghlijck niet verder invlooten konde, riep terstont om sijn Pynas, in de welcke hy sich selven beneffens sijn Soon William Howard begaf, en met de selve, naer de Honor de la Mer toe voer, blijvende op het selve, tot dat de slagh gedaen was.

Schrickelijck gevecht.

Het gevecht was seer verschrickelijck en bleef soo, tot een of twee uuren in den achter noen, omtrent welcken tijdt de Philippus, op het welcke de Engelschen sterck aensetten, begost te wanckelen, en het volck daer van, sich jeder ten besten hy konde af maeckte, in Zee sprongh, en naer landt toe begaf, hebbende voor heen de brandt daer in gestoocken, een ander groot Spaensch schip, met noch een darde geraeckten mede door hun eygen volck in de brandt; de rest van de scheepen begaf sich daer op nae het landt en liep aen de grondt; soo verre van de vyandt als jeder konde, soeckende alsoo nae hun behouwdenis, ten minsten tijdt, tot hun verderf. Van al dese wierden twee fraye scheepen van de Engelschen aen boordt geklampt en genomen, de eene St. Mattheus, en de andere St. Andries genaemt; elck weynigh minder als van twaelf hondert ton.

Overwinningh der Engelschen.

De Galleyen siende de scheepen op dese wijse gehandelt, begaeven sich soo haest als sy konden naar de brugge Puente de Huaco genaemt, leggende daer in sodanige seeckerheyt, dat de Engelschen, op geenderhande wijse daer konden by komen; en dat by gebreck

breck van waeters ghenoegh. Dese Spaensche scheepen, waren, als gheseght is, negen en vijftigh in het ghetal, al groote en kloecke scheepen, en treffelijck toeghemaeckt, van de welcke sommige gereedt laegen, om naer de Indies te vaeren, en andere naer Lisbon bevracht waeren; en indien de Engelschen daer niet by tijdts waren gekomen, sy haddense ghewisselijck al ghemist. Wat groote rijckdommen in dese Scheepen waeren, staet eerder te bedencken als te gelooven, soo veel isser van, dat de Spaenschen twee en een half millioen Ducaeten aenboden, om de overighe vry te koopen, ghelijck oock de Generaelen, de selve aennaemen, evenwel wierden sy daer van versteecken, als men hooren sal.

Groote schade der Spaenschen.

In al dit wreede gevecht warender van de Engelsche, niet boven hondert mannen ghebleven, hoewel veel van hunne Scheepen, dickmaels, door en door geschooten wierden, jae de sommige wel tot twee en twintigh maelen toe. De Pinas van den Ridder Robbert Southwel, wat te voorbaerigh, om de Philippus aen te klampen, wierd beneffens dat schip verbrand, maer het volck daer van geberght. Een van de Hollandsche Vlieboots, hebbende sich doorgaens dapper en wel gedraegen, geraeckte mede in de brand door sijn eyghen kruyt, blijvende, met al het volck, behalven seven of acht mannen, die door groote naerstigheyt behouden wierden.

Schade der Engelschen.

Terstondt nae dese overwinningh, en sonder vertoeven, begaf sich de Grave van Essex met omtrent dry duysent mannen aen landt, van de welcke de eene helft sich terstont, naer de Puerte de Suaco, onder het geleyde van den Ridder Christopher Blunt, de Ridder Conjers Clifford, en de Ridder Thomas Gerard begaf. De andere helft, omtrent vijftien hondert man sterck, leyde de Graeve selve, beneffens den Graeve van Sussex, de Heer Herbert, de Heer Burck, den Graeve Lodewijck van Nassauw, den Heer Marschalck Francois Veer, met alle mooghlijcke haest en spoedt, naer de Stadt Cadix toe; zijnde een tocht van omtrent dry Engelsche mijlen. De dagh was seer naer en heet, en de wegh niet als droog en slibberigh sindt, daer en boven seer ongelijck, en alsoo seer lastigh en moeijelijck te begaen.

Landen van den Graef van Essex.

De Spangiaerden hebbende een taemelijcke macht te voet en te paerdt, stonden een stuck weeghs buyten de Stadt, om de Engelschen in te wachten en te ontfangen. Maer de Graeve met de sijne, zijnde vol van moed, eerder liepen als marcheerden daer op aen. Het gevecht gingh aenstondts dapper aen, maer naer minder als een uer vechtens, wierdt de Ruytery in de vlucht geslagen, zijnde hun aenvoerder, ter eerster ontmoetinge ghebleven. Het voetvolck mede, daer over moedeloos en verbaest, over de groote moedt en hevigheyt der Engelschen, sagh oock eyndelijck naer een goedt heen komen, begevende sich een ieder, ten besten hy konde naer de Stadt toe.

Treffen te landt.

Spaensche geslagen.

De Engelschen volghden hen dapper nae, en sonder hen tijdt te geven, begaeven sich om de wallen te beklimmen, van de welcke sy, binnen den tijdt van een half uer meester wierden, zijnde door den Graeve, die over al de eerste was, voorgegaen. Wanneer nu de Stadts wallen aldus verovert, en de Engelsche vaenen daer op geplant waren, begaeven sy sich aenstonts de Stad in, maeckende met den degen en het schieten over al de straten schoon, hoewel sy geduerighlijck dan hier, dan daer aenstoot leden.

De Stadt verovert.

De Heer Admirael Houward liet oock niet nae den Graeve haest met de

Heer Thomas Houward ſijn ſoon, en andere braeve Edellieden te hulp te komen, treckende, niet tegenſtaende ſijn hooge Jaeren, te voet, door het ſand, ſoo wel als de jonghſte van den hoop, en alſoo komende wel te pas en te goeder tijdt by den Graeve, om hem met ſijn volck, vereyſchte hulp toe te brengen. Zijnde dan deſe twee Generaelen te ſaemen by een vervoeght, en voortgaende tot op de Marckt toe, vonden aldaer een ſeer heete ontmoetinge, alwaer de braeve en hier voor ghedachte Ridder John Wingfield, zijnde voor heen ſeer in het dick van ſijn been, ſoo als ſy de Stadt introcken, gewond, en evenwel moedigh genoegh, hoewel gedragen zijnde, om ſijn volck aen te maenen, met een koegel in het hooft doodt geſchooten wierdt.

De Ridder Wingfield geſchooten.

Eer de klock acht ueren ſloegh, waren de Engelſchen meeſter van de Marckt, de Sterckten, en vervolgens van de geheele Stadt, alleen het Caſteel hield het noch uyt, niet laetende by alle gelegentheydt, met ſeven ſtucken geſchuts de Engelſche ſchaede te doen.

Onderdies quam de nacht aen, wanneer die van het Caſteel een ſtilſtandt van waepenen verkregen, hebbende ordre van de Generaelen ontfangen, dat ten waere ſy ſich voor des anderen daeghs 's morgens overgaeven, geen genaede voor hen ſou overigh zijn, maer alles wat daer binnen gevonden wierdt, om den hals gebracht worden, op welcke boodtſchap, ſy aennaemen ſich dien nacht te beraeden; maer eer de morgenſtondt aenquam, ſtaecken ſy de vrede vaen uyt, gevende ſich ſelven alſoo, ſonder eenigh verdragh, op genade en ongenade over.

Het Kaſteel gewonnen.

Wanneer deſe overgaeve was gheſchiedt, hebben de Generalen terſtont een bevel ghegeven, dat, zijnde nu al het woeden over, een ieder ſich van alle wreedheyt, en geweldplegingh ſou onthouden, aen mannen, vrouwen of kinderen, alles onder verbeurte van het leven; laetende alleenigh de ſoldaeten de plonderingh, van het geen hen te vooren quam, voor eenige dagen toe.

Ondertuſſchen de volgende dagh, zijnde de twee en twintighſte van Juny, al de Spaenſche ſcheepen, de welcke in de Bay van Cadix lagen, daer het Zeegevecht was geſchiedt, wierden door de Spangiaerden ſelver in den brandt geſtoocken, laetende niet af, den een voor en den anderen nae, met goedt met al te verbranden, in de plaets van de twee en een half millioen ducaten, dieſe tot losgeldt aengeboden hadden. De Galleyen, ſaegen ſich oock, uyt de plaets by de Puente de Suaco, waer heen ſy ſich begeven hadden, te redderen, nemende hun wegh rontſom het Eylandt, en geraeckende alſoo in volle Zee, alwaerſe ſich naer Rotta begaeven.

Spaenſchen ſteeken hun eygen ſcheepen aen brand.

Aldus was deſe treffelijcke overwinninge, ſoo te waeter als te lande, binnen den tijdt van veertien uren te wege gebracht; een ſaeck in der daedt, die verwonderlijck, maer voor de Spaenſche Kroon ſeer ſmartelijck was. De Generaels in der daedt handelden de gevangens beleefdelijck, ſendende die ſonder eenigh losgeldt naer Puerto Santa Maria, als mede verſcheyde Burgers en Burgers vrouwen, met al hun kleederen, en verſcheyde Juweelen. De Ridder Wingfield, die gelijck geſeght is, als een Krijghsman gebleven was, wierdt mede ſeer eerlijck naer krijghsgebruyck begraeven, onder het afbranden van muſquetten en het geſchut van de ſcheepen. Des Sondaghs zijnde de 27. dagh der Maend, wierdt in de Abdye een geleerde Predicatie, door Meeſter Hopkins, Leeraer van den Graeve van Eſſex gedaen; op welcken dagh, een weynigh voor den Dienſt, de Heer Generael oock een groote menighte braeve

Beleefden handel van de Generalen.

braeve Edellieden, die ſich in deſen handel dapperlijck hadden gedraegen, en onder de ſelve oock, den Admirael der Hollanderen, de Heer Johan van der Voort, tot Ridders gemaeckt heeft. Onder andere ghevangenen was oock de Biſſchop van Cuſco, een deftigh geleert en aenſienlijck Man, die gereedt was, om met die ſcheepen derwaerts te gaen, maer deſe onverwachte overvàl, verhinderde hem voor dien tijdt, hoewel hy mede vry en ſonder losgeld verſonden wierdt. De ſelve goetheyt gebruyckten ſy oock tegen eenige Turckſche ſlaeven, die onder het gevecht, of kort daer aen los geraeckt, en aen landt geſwommen waeren, en ſich ootmoedighlijck den Generaelen aenboden, door de welcke ſy niet alleen in vrydom geſtelt, maer oock met een Barck en Piloot, naer Africa en Barbaryen overgevoert wierden.

Cadix verbrandt. Op den vierden van Juny belaſten de Generaels, dat men de Stadt Cadix in den brandt ſou ſteecken, gelijck gheſchiede, verwoeſtende en vernielende vorder een ieder, al wat hy konde, alleenigh wierden de ſchoone Hooft-Kerck, en de Geeſtelijcke Huyſen geſpaert, maer alles dat men nut of dienſtigh achte, wierdt tſcheep ghebracht. De Graeve van Eſſex hadt oock even te vooren aen den Hartogh van Medina Sidonia, om de loſſingh van eenige Engelſche gevangens gheſchreven, die noch op de Galeyen waren gebleven, die hen de ſelve oock met een Galey toegeſonden heeft, hoewel een dagh later als ſy verwacht, en ſoo als de Engelſchen nu al onder zeyl waeren, om te vertrecken, en niet ſonder ongheluck, want het naeſte van de Engelſche ſcheepen, de Vrede vlagge van de Galeye niet wel onderſcheydende, deed daer een ſchoot op, en doode en quetſte twee of dry perſoonen, maer de misſlagh bekent zijnde, hieldt het ſchieten op, en de brengers der gevangen ſlaeven, wierden vriendelijck van de Generalen onthaelt, en eerlijck weder afghevaerdight. De Engelſche hebben oock op hun te huys reyſe de Portugeeſche Stadt Faraon verbrand, en zijn ſoo met volle overwinningh weder te huys gekomen. Men wil dat de ſchrick op dit veroveren van Cadix ſoo groot zy geweeſt, dat de ingeſetenen van de nabuerighe Steden ieder om het ſeerſte vluchte, en dat het de Engelſche gants niet ſwaer ſou hebben gevallen, de Stad St. Lucar ſelve te vermeeſteren, indien ſy maer eenige ſcheepen en volck derwaerts geſonden hadden. Faraon verbrandt.

Wy ſouden hier noch des ſelfs Graven tocht naer de Azores konnen by voegen, maer vinden de ſelve ſoo weynigh van gevolgh, onſe overige ſtoffe ſoo veel, en onſe voorgeſtelde maet ſoo beſet, dat wy ons genootſaeckt vinden de ſelve te laeten vaeren.

Ongeluckige aenslagh

DER

FRANSCHEN

Op

OOSTENDE.

INHOUD.

Cardinael Mazarijn herneemt den aenslagh op Oostende. Gelegentheydt daer toe waergenomen. Itersum tot den aenslagh gemoeyt. Veynsingh van Itersum, die de saeck met Spintelet bestelt. Itersum met Spintelet in Vranckrijck. By den Protector in Engelandt. Die sich afkeerigh toont. Redenen der Landtheeren by de gemeente niet te ondersoecken. Voorsichtigheydt van den Advocaet de Bock. Spintelet ontdeckt hem de saeck. Voorsorge tot verseeckering van Oostende. Verachtert den aenslagh. Loos beleyt van Spintelet. De onderhandelingh herstelt. Loose vertooningen van Spintelet. Loose voorwaerden. Aerdighe bestellingh der verwanten. Aenkomst van Turenne. Dubbelde slagh ghesłaegen. Bestellingh aen Turenne, door toedoen der verwanten. Gevaerlijcken misslagh uyt trouwen yver. Spintelet tot Brugge verseeckert. Ghevaerlijcke staet van den aenslagh. Staet van sijn Hoogheyt Don Jan en Caracena daer over. Gevaerlijck geval voor de Bock. Loosheyt om den Colonel te doen ontkomen.

men.

men. Mardijck door Turenne bemachticht. Bekommernis van Don Jan ontrent de saeck. Turennes schadelijcke aftocht. Duysterheyt van Heeren Boecken. Schrijven van Mazarijn. Loosheyt tot uytstel. Groote Valscheden. Nieuwe Entrigues. Verwarden handel. Loose voorwaerden. Twijfelmoedigheyt in den Cardinael. Ordere aen den Marschalck d'Aumont om te sluyten. Cardinael Milt in't belooven. Wort met al sijn medestanders bedroogen. Nieu bedrogh. Besluyt tot de uytvoeringh genomen. Weder verachtert. Verkeerde Personagien gespeelt. Bedrooge hoop. Aerdighe bestellingh. Naerder bestellingh tot het werck. Onverwacht voorval stelt de saeck in gevaer. Aenvangh van het werck. Ognate de gemaeckte Gouverneur gevanghen. Belacchelijcke Comedie. Fransche ydele wintvangh. Vervolgh van de Comedie. Fransche uyt gelacchen. Uyterste veynsery. Het Masquer wordt afgedaen.

Veranderingh van PERSONAGIEN.

Loon van Edelmoedigheyt. Ydele vreught der Franschen. Voorsorge om hen te ontfangen. Aenkomst der Franschen. Valsche tydingen gestroyt. Ontstellen den Rijcksdagh tot Frankfort. Die door de waerheyt achterhaelt wordt. Onthael der Franschen voor Oostende. Misslagh begaen. Gastery gestoort. De Marschalck d'Aumont gevangen. En naer het Casteel van Antwerpen gevoert. Vergeldingh van Spintelet en de Bock.

Y konnen onder alle bysondere voorvallen deser Eeuwen, dit van desen bekenden aenslagh der Franschen op Oostende niet voorby gaen, daer toe bewoogen, door bysondere en omstandelijcke berichten, die ons van ooggetuygen, daer van toegekomen zijn, en soodanige incidenten en byvallende omstandigheden, die in allen gevallen, en de moeyte van den Schrijver, en de opmerckinge van den Lezer wel waerdigh zijn, sonder dat sich de selve aen eenige vereyschen, die in het gemeen, tot dit werck behooren, en hier schijnen te ontbreecken, behoeft te stooren. Wy stellen de saeck dan voor, gelijck ons die in een wijdloopigen Spaenschen Brief, uyt die plaets, van een bywoonder des wercks, aen een ander tot Brussel geschreven, ter handt gekomen is.

Cardinael Mazarijn herneemt den aenslagh op Oostende.

De Cardinael Mazarijn, hernam weder in sijn gedachten den aenslagh en onderneminge op de Stadt Oostende, die hem in Junio des Jaers 1648 soo qualijck geluckt was, te hervatten. Hy had hier toe onderhandelingh, met d'Heeren d'Estrada en Servient, als mede met een seeckeren Gentilot, de welcke diende in het Regiment van den Heer d'Estrades, by de Heeren Staten Generael der Nederlandtsche Provincien gehouden, de welcke onder dien schijn, geleghentheyt hadt, van uyt Hollandt in Vranckrijck te gaen en te komen, nemende sijn wegh over Oostende en andere Zee-plaetsen tot Cales toe, daer hy sijne wooninge en vrienden hadt.

Dese als wel ervaren in de Fortificatie en Legerbouw zijnde, hadt een merckelijck defect en mangel aen die van Oostende waergenomen (gelijck hy gewoon was, aldaer uyt de schuyten van Brugge komende, te ontscheepen) door het welcke hy oordeelde, dat men de plaets lichtelijck sou konnen verrassen. Daer was een Herbergsken van plancken, tot gemack van de Zeevaerende lieden, en andere reysigers, op de Kaye aen de punt van het Bolwerck, dat over de geheele Haven van binnen af commandeert, opgeslagen. Dit huys besloeg op eenigh pael-werck de helft van de voornaemste graft, van waer men met een ladder of plancken, sonder eenige moeyten, of sich eenighsints nat te maecken, tot op het geseyde bolwerck konde komen.

Gelegentheyt daer toe waergenomen.

Men konde in dat huys gemackelijck twee hondert mannen verbergen, en in der daedt het werck was seer practicabel en licht om uyt te voeren, wanneer men by nacht, met eenige scheepen, gelijck als uyt Hollandt in de haven komende, in dat huys eenigh volck sagh te verbergen, om van daer de Stadt te beklimmen, sonder vermoedt of vernomen te worden, zijnde een groote naerlatigheyt in de Spaenschen, die gelegentheyt niet gemerckt, of wegh genomen te hebben.

Hernemende dan de Cardinael, nu in het Jaer 1658 de selve gedachten, en een besluyt om noch een aenslagh op dese beroemde Plaets te waegen, heeft hy weder den selven Gentilot gesonden, om te onderstaen, of de Fortificatie en sterckte van de selve plaets, niet zedert het Jaer 1648 verandert was, schrijvende al het quaede gevolgh van de onderneming van dien tijdt, of de ongenegentheyt, of de quaedtaerdigheyt van den Graeve van Rantzau toe. Zijnde een ellendige drift van de afgunst, de brave daden van wel verdienende mannen over wangeluck, te bekladden.

Zijnde dan de Cardinael Mazarijn wel onderrecht, datter in de vestingen van die plaets, zedert dien tijd niet verandert was, en dat nu de Spangiaerden (hebbende het naerdencken van het voorige verlooren) niet deden als het tegenwoordige gaede te slaen, daer hen de Spaensche waepenen toe wacker maeck-

maeckten en verbonden, besloot die met den Koninck, een persoon, die binnen de plaets goed verstand had, om van de staet en gelegentheyt der selver, soo veel hen nodig was, bericht te geven, ten eynde sy door dat behulp hun besluyt ten eynden mochten brenghen, op te soecken.

Hy geraeckte by geval by Livijn Itersum, broeder van Gilayn Itersum, die voorheen in den aenslagh van het Jaer 1648 was gebruyckt gheweest, die als toen, ter oorsaeck van sijn bysondere saecken, als handelaer, tot Parijs was, behalven dat hy, ter oorsaeck van sijn broeders voornoemde onderhandeling, in vermoeden, en uyt sijn Vaderlandt Duynkercken als ballingh was, hoewel hy daer altoos weynigh mede gemoeyt, ja in tegendeel daer afkeerigh van waer geweest; maer hy most hier het selfde ontveynsen, als zijnde in een vyandtlijck landt.

Itersum tot den aenslagh gemoeyt. Dese geloofde Gentilot bly te sullen zijn, een bysondere dienst voor Vranckrijck te sullen konnen doen, om daer het aensien door te verkrijgen, dat sijn broeder Gileyn in dat Rijck hadt ghehadt. Hy hem van de saeck onderrechtingh hebbende gedaen, bracht hem in tegenwoordigheydt van den Cardinael Mazarijn, en die van sijn gheheymen Raedt; alwaer sijn Eminentie, door veel aenraedinghen en beloften, daer de selve Oppermeester in was, hem bewoogh en belaste, een bequaem persoon uyt te vinden, om de voorgenome saeck, met de vereysche omsichtigheyt en geheymenis te bewercken.

Het was evenwel soodaenigh dat Livijn een afkeer van het werck hadt, gelijck hy het selfde in sijn broeder hadt verfoeyt, en gheloofde dat hem Godt daer gesonden hadt, om sijn natuerlijcke Konink een bysonderen dienst te doen, en sijn gunst en genade daer door te verdienen; ten eynde hy weder in sijn huys en gelegentheyt mocht komen; als zijnde het geene hy ter wereldt het meeste begeerde; gelijck hy oock niet qualijck bedacht was in te oordeelen, dat hy daer door het selfde behulp aen den Colonel Sebastiaen Spintelet (die over het ombrengen van een Deurwaerder, mede des Konincks dienst had moeten verlaten) wiens bysondere vriend hy was, toe konde brengen.

Veynsing van Itersum. Met dese meninge, en een diepe veynsinge, keert hy met Gentilot weder by den Cardinael, en belooft den selven, een seer bequaem persoon te sullen uytvinden, die men, ter oorsaeck van dapperheyt en ondervindinge, alles sou mogen toevertrouwen; hy voeghde daer by, dat sijn Eminentie sich van de selve sou mogen vertrouwen, als zijnde buyten hoop, oyt weder in sijn landt te derven komen, om dat hy een nederlaegh aen een van het gerecht hadt begaen (als boven geseght is) menende hy daer mede Spintelet.

Hier nam dan het spel sijn aenvangh, en wierd de eerste rolle opgemaeckt, dewijl men tot dien tijd toe, van geen Spintelet geweeten hadt, noch sijn naem in Vranckrijck bekent was. Hy maeckte vorder een breede uytmetingh van sijn persoon, verhief sijn hoedanigheden, verstandt en aerdigheden, maer boven al (als geseght is) de oorsaeck van sijn uytlandigheyt, invoegen sy de selve seer bequaem tot desen handel oordeelden, en Livijn belasten, dat hy hem met alle spoet sou opsoecken, en tot Parijs doen verschijnen.

Dese Colonel was voor als toen in Zeeland; alwaer hem Livijn by quam, en met hem de saeck, en het geheym dat daer toe vereyscht wierdt, overleyde; maeckende eyndelijck een besluyt, sijn Hoogheyt Don Jan van hun bestellinge kennisse te geven; en daer door sijn genaede te verdienen, en te ghelijck hun schuldighe plicht te betrachten; echter stel- Die de saeck met Spintelet bestelt.

steldense dit uyt, tot datse weder tot Parijs waeren geweest, en den Cardinael geheel en al in dit schip geënbarckeert, en inghescheept hadden, om met te meerder verseeckertheyt bericht van alles te geven; en daer door, volgens de groote drift van dien Prelaet, de Franschen een braeven treck te speelen, gelijck eenige maenden daer na geluckte.

Itersum met Spintelet in Vranckrijck.

Sy waren geen dry uyren binnen Parijs geweest, en met Gentilot versprooken, of sy wierden by den Cardinael Mazarijn gebracht, alwaerse met hem en de Heeren d'Estrades en Servient opgeslooten bleven, hebbende een lange tsamenspraeck en breed overlegh van de saeck, gelijck twee of dry dagen nae den anderen geschiede, tot dat sy, tot het uyterste besluyt quaemen, zijnde aen Spintelet de gantsche bestelling van de saeck te vertrouwen. Hy, onder voorgeven, dat hy ghenootsaeckt was, met eenige sijn vertrouwde te moeten spreecken, stelde voor, sich weder naer Zeelandt te begeven, met toesegginge, wanneer hy de saecken bestelt hadt, aenstonts weder nae sijn Eminentie te keeren, en hem reden van alles te geven.

De Cardinael boodt hem geld, Paspoorten en Koninckliicke Salvegarden daer toe aen; het eerste weygerde hy, om hen des te meerder te verseeckeren; maer de Paspoorten en Salvegardes nam hy aen, met veel schoone woorden en toeseggingen, soo dat de Cardinael hem geloofde vast genoeg aen de lijn te hebben. Hy beval hen hun wegh over Londen te nemen, en gaf hen geloofs brieven aen den Protector Cromwel mede, als niet willende buyten sijn kennisse iets aenvangen, volgens het nauwe verbond, dat tusschen hen lieden was.

By den Protector in Engelandt.

Dese lieden by den Protector komende, vanden in den selven dien drift niet die de Cardinael sich hadt van hem ingebeeldt, toonende de selve eenigh misvertrouwen op dese voorslaegen te hebben, wel misschien, om dat hy niet gaerne, sulcken voortgangh in Vlaenderen, van de Franschen had gesien; of om dat hy beter giste als sijn Eminentie, wat daer van te wachten stondt. Spintelet dan siende, dat hy op de twijfelachtighen antwoordt van desen Heer niet veel staets te maecken hadt, en dat sijn aenvang met hem geen voortganck nemen sou, besloot, weder naer Zeeland te keeren, alwaer hy ter nauwer nood gekomen was, of hy schreef een brief aen den Licentiaet de Bocq, in de welcke hy hem versocht, indien hy sijn Majesteyt een bysonderen dienst wilde doen, by hem tot Sluys te komen, alsoo hy gewichtige saecken met hem te verhandelen hadt.

Die sich t'keerigh toont.

Ondertusschen ginghen de geheyme advijsen en berichten, tusschen Vranckrijck en Engelandt vast over en weder; uyt de welcke onderschept zijnde, sijn Hoogheyt kennis kreegh, datter iets van belangh tegen de Kust van Vlaenderen, op handen most zijn, waer by quam, dat men Spintelet, op ongewoone ueren, in het verblijf van den Cardinael, en daer na in dat van den Protector had gesien; en alsoo men wist dat de Colonel de andere plaetsen soo menighmael niet hadt bewandelt, al dese, konde men niet geloven, dat het op eenige andere konde gemunt zijn.

Veel van dese berichten, quaemen oock aen den Koninck van Engelandt, die op die tijdt sich aldaer ophield, die de selve den Schrijver hier van, Marcus Ognate, Burgemeester van het Vrye, bekent maeckte, om sijn Hoogheyt den Eerst-Hartog daer kennisse van te doen hebben, soo dat eyndelijck de Gouverneurs van die gewesten last kregen, wel op hun hoede te zijn, met toesendingh van dry duysent mannen tot versterckinge. En dit was de oorsaeck dat de Keurlingen, sich soo lange, binnen Oostenden, tot groot nadeel en verderf van

de Provincie van Vlaenderen, ophielden, waer over oock groote klachten aen den Eersthartogh en den Marquis de Caracena gedaen wierden, waer uyt men kan sien, dat die een Staet bestieren, altoos hun bysondere redenen hebben, die de onderdaenen niet hebben te ondersoecken.

Redenen der Land-Heeren by de Gemeente niet te ondersoecken.

De Licentiaet de Bocq, had sijn wooningh en verblijf tot Bergen S^t. Wynox, wanneer hy den Brief van Spintelet ontfingh, de welcke sonder tijdtverlies, de selve den Marquis de Lede, Generael van de Zee, en Gouverneur van Duynkercken, bekent maeckte, als zijnde de persoon van het hooghste gesagh, die hy by der handt hadt, om te weten, of het hem dienstigh was, sich by Spintelet te laten vinden, gevende hem met eenen die redenen, die Spintelet met hem, soo als hy nae Vranckrijck trock, had gehad, te kennen. De Marquis gaf hem aenstondts ordere, dat hy, sonder tijdt verlies, sich nae Sluys sou hebben te begeven, om aldaer het geen hen de Colonel wilde voorstellen, aen te horen.

Voorsichtigheyt van den Advocaet de Bocq.

Zijnde dan de Licentiaet tot Sluys gekomen, begaf hy sich by sijn vriend, die hem een wijdloopigh verhael dede, van al het geen hy met den Cardinael verhandelt, en het besluyt dat men tot Parijs genomen hadt. By al dese bysonderheden voegde hy, dat indien sijn Hoogheyt genegentheyt had, sich in te laten (zijnde de Cardinael te vol van goede hoop om lichtelijck te aersselen) hy hem ongevoelijck, in sulck een groote ongelegentheyt sou inwickelen, dat sijn Majesteyt daer bysonderen dienst sou konnen uyt trecken; en bewoogen worden hem de genaede te doen, van weder in sijn Vaderlandt te mogen komen; want, hoe wel men gemeenlijck seght, *quod forti ubique Patria est*, een dapper man over al sijn Vaderland vind, daer gingh evenwel niet voor het eygen.

Spintelet ontdeckt hem de saeck.

De Advocaet prees hem over sijn getrouwigheyt en goeden yver, als mede Itersum, over sijn goede voortganck en proceduere, en verseeckerde hen beyde, dat sulcks de eenige middel was, om weder in genaede en hun huysen te geraecken, en hoop van merckelijcke verbeteringh te erlangen. Aldus scheydense van malkander, met ordere om sich onderlinge weder te sien, en bestellingh van teeckenen en Cijfers, om onderlinge correspondentie en verstandt te onderhouden.

Hy begaf sich in alle naerstigheyt weder naer Brussel, en gaf sijn Hoogheyt bericht van het geene verhandelt was. De selve belaste hem voor alle dingen geheym te zijn, en voorts goet verstand met sijn vrienden te onderhouden, en hen met hoope van quijtscheldingh te voeden, terwijl hy soude besluyten wat hem vorder te doen stondt: boven alle dingen belaste hy hem, naer Oostende te reysen, en den Gouverneur aldaer van alles datter omgingh onderrechting te doen, op dat hy sich op alle berichten ghereedt en vaerdigh bevinden mocht: Zijnde op dien tijdt Gouverneur aldaer, de Meester de Campo en Sergeant Generael, D. Bernabo de Vargas Machuca, Ridder van de Ordere van S^t. Jacob, wiens eenige dapperheyt hem langhs alle trappen van den oorlogh te voet, tot die aensienlijcke staet en waerdigheydt hadt opgevoert.

De Bocq vertoefde niet langh naer Oostende te reysen, alwaer hy den Gouverneur niet weynigh over het geen hy by en voortbracht verwondert maeckte; de welcke oock acht slaende op de sterkte van de plaets, en voornamentlijck op de gelegentheyt van de loots of herberge, bevand dat de saeck in der daet van seer groote ghewicht en bekommernis was; en dat de vyanden dat defect en mangel niet qualijck hadden waergenomen; waer over hy sonder eenige uytstel, het huys dede afwerpen; daer men geen

Voorsorge tot verseeckering van Oostende.

geen half uur mede besigh was, nieuwe Palissaden in de Contrescarp maecken, als mede een steene redout op het eynde van de Kaye, daer men vijftigh Musquettiers in konde leggen, en voorts alles dat tot veyligheyt van de plaets mocht dienen, bestelde; en hier by komende een merckelijcke versterckingh van volck, bevand hy sich in volkomen staet van veyligheyt en seeckerheyt.

Veracht-tert den aenslagh.

Ondertusschen quam de tijdinge van dese veranderingh ter ooren van de Mazarynisten, die met den Colonel in dese onderhandelingh besigh waren, en meenden het werck al seer vast te hebben; dese begosten hier over albereedts aen een goeden uytslagh te wanhoopen, en stonden als gereedt, om onverrichter saecke, met droefheyt weder naer Vranckrijck te keeren; maer de Colonel Spintelet, wist door een diepe veynsinge en een goet gelaet soo veel te wege te brengen (hebbende albereeds wel de gedachten gehad dat het hen doen aerselen sou) dat sy sich op een nieu weder lieten belezen. Hy seyde hen, sy souden den moedt niet laten vallen, om Oostende in het geweld van den Alderchristelijckst en Koninck te zien; het waere een ghemeene saeck voor nieuwe Gouverneurs, in den aenvangh van hun Gouvernementen, eenige verandering in de Fortificatien te maecken, volgende daer een ieder sijn verkiesingh in, en voorwerp van hun verstand; en hoewel het overvallen van de plaets, door dien weg seer practicabel en licht sou hebben konnen zijn, most men, dewijl'er toch anders geen hulpmiddel toe was, sich van andere middelen dienen, die hy vry lichter en veyliger by de handt had, en dat sonder eenigh gevaer of waegen van volck; hen verseeckerende, dat nae dat hy eenige brieven, die hy sich gheliet te verwachten, van Oostende sou gekregen hebben, hy hen al de geheele saeck sou openbaeren. Wanneer hy sagh, datse de ooren daer toe leende, nam hy alleen den tijdt van vier of vijf dagen, om geduerende dien tijdt te verstaen, wat sijn Hoogheyt wilde, dat hy voortaen sou doen.

Loos beleydt van Spintelet.

De onderhandeling herstelt.

Dese Franschen verberghden de saeck geensints voor den Advocaet de Bocq, die onder hen met den naem van Monsieur Stappin bekent, en voor maeghschap van den Colonel Spintelet gehouden was, de welcke sich voor hen houdende, als trock hy naer Oostende, om iets van die saecken te handelen, sich naer Brussel begeven heeft, om van Don Jan ordere te ontfangen. Weynigh dagen bestede de Bocq met gaen en komen, brenghende de ordere van sijn Hoogheyt mede, om gesamender hand het werk te bestieren. En om dat de Colonel dese Franschen geseght had, dat de Bocq een persoon was, die men soo wel als hem selven mocht vertrouwen, bleven sy van hem buyten alle vermoeden.

De Colonel stelde hen oock voor, dat hy binnen Oostende twee van sijn naermaeehschap hadt, Capiteynen van de Waelsche Infanterye, en noch een ander die met sijn Compagnie, daer binnen weynigh daegen sou in guarnisoen komen, de welcke, hoewel hy van sijn bloedt niet was, evenwel met naeuwe vriendtschap aen hem verbonden, en een persoon was, daer men sich ten vollen op mocht vertrouwen; dat dese groot misnoegen tegen den Spaenschen dienst hadden, ter oorsaeck van het groote geld dat men hen schuldigh bleef, en andere beledigingen, die hen van den Gouverneur waren aenghedaen, waer over sy niet anders trachten, als, siende ghelegentheyt, daer toe, sich van den Spaenschen dienst te ontslaen; en hun geluck elders, het waere dan waer het waere, te soecken; dat hy deselve nu al eenighe maenden met hoope hadt gevoedt, en geloofde datse lichtelijck tot afval souden te brengen zijn, soo ter oorsaeck van de

Loose vertooningen van Spintelet.

verlegentheyt, in de welcke sy staecken, (hebbende meest al hun middelen tot het onderhouden van hun Compagnien aengeleght) als om sich eenmael te wreecken, over het leet datmen hen hadt aen gedaen. Dat sy meer als vier hondert mannen in hun dry Vaendels hadden, al te saemen braef en wacker volck, zijnde de overblijfsels van sijn verlooren Regiment, die noch niet anders souden soecken, als sijn beveelen te gehoorsaemen. Dat vorder in de besettinge van Oostende seer weynigh Spangiaerden, en die slecht en laf volck waren, die ondertusschen niet lieten, de Ingesetenen en arme nagebueren, op alderhande wijse te tyrannizeren; soo datse gedwongen waren, voor een goet gedeelte, hun huys en goederen te verlaeten, en soo die geene die noch gebleven waren eenigh eerlijck voordeel konden verkrijgen, dat men ongetwijffelt van den een en den ander sich sou konnen dienen; ja soo verre, dat indien sich eenigh volck voor de poort vertoonde, sy voorseecker binnen de plaets souden ontfangen worden, en die van binnen lichtelijck bewegen, het Spaensche jock van den hals te schudden. Tot dien eynde dan, most men eenighe Capitulatien met de naegebueren en burgers sien te maecken; maer wat de soldaeten aengingh, daer stelde hy sich vast voor.

En om voor hen niet te schijnen, de saeck al te licht te stellen, gaf hy twee of dry conditien voor, door de welcke sy buyten twijfel het alderbeste souden ingenomen worden. De eerste was dat men de naegebueren most beloven, dat men geenen als den Roomschen Godsdienst in die plaets sou toelaten: dat men hen hun rechten en privilegien sou laten houden: dat men het krijghsvolck t'eenemael af sou betalen; en dat wanneer men meesters van de plaets was, en eerder niet. Vorders wat sijn eygen vergeldinge en die van sijne mede verwanten aengingh; sulcks lieten sy alles aen het believen van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt en sijn Eminentie den Cardinael Mazarini, met de welcke sy over hun bysondere belangen geen capitulatie wilden maecken; als wel weetende, dat sulck een groot Koninck, en een soo treffelijcken Minister, niet souden naerlaten hun dienst naer waerde te vergelden.

Loose voorwaerden.

Al dese redenen stonden de Fransche Agenten soo wonderlijck wel aen, dat sy sich sonder eenighen uytstel naer Parijs begeven hebben, om den Cardinael van alles onderrechtingh te doen; van waer sy niet langhe vertoefden weder te komen, belaeden met instructien en overvloedige beloften, die vry meer als de voorgaende waeren, uytgebreydt.

De andere lieten oock niet nae, de selve naerstigheyt omtrent sijn Hoogheyt te nemen, en boven allen de selve te versoecken de namen van de Capiteynen Hornes, Aytzema noemt hem Adorne, en Snyders te mogen gebruycken, niet tegenstaende sy geheel onkundigh in den handel waeren; om dat de Franschen, als bericht zijnde, komende door een anderen wegh te vernemen, of'er binnen Oostende soodanige Capiteynen lagen, souden mogen bevinden dat het alles soo was, ghelijck Spintelet geseght hadt.

Hebbende dan die toelatingh van sijn Hoogheyt, vertrock de selve de Bocq met eenen Monsr. de Winter, Neef van den Colonel Spintelet (die mede een goede rolle in dit spel speelde) en met andere van sijn bekende, naer Oostende, om als met de selve Capiteynen te spreecken, en hadden niet veel omstandigheden van noden, om de Franschen te doen geloven, datter ter wereld geen twijfel was, omtrent de uytvoering van het geene de Colonel hen had toegesegt, over het welcke de selve seer verblijdt zijnde, niet naerlieten, aenstonts een expres-

expressen naer den Cardinael, met dese goede tijdinge af te senden. Sy bevonden dat van de een en de andere zijde alles over een quam, daer de Bock, of anders gesegt Monsr. Stapin, alleenigh mede wist te speelen, schrijvende de brieven over en weder, van de Capiteynen aen den Colonel, en van den Colonel aen de Capiteynen, als die de kloeckste en beste ter penne, en de minste in vermoeden was, als die over al veel te doen had, met welcke bestelling, en het versoecken van vrygeleyde voor Monsr. de Winter, en den Capiteyn Spruyt, die onder de namen van Snyders en Hornes sich aen de Franschen vertoonden; het werck sijn volle leden kreegh, begevende sich een ieder naer het sijne, om quanswijs te bestellen dat elck te doen hadt.

Aerdige bestelling der verwanten.

Op die tijdt quam de Marschalck de Turenne met sijn overwinnend heyr tot Watene, hebbende Sant Venant en Montmedy bemachtight, van waer hy aen den Cardinael schreef, dat hy vaerdigh was, sich meester van geheel Vlaenderen te maecken, ingevalle de verwanten, van de saeck van Oostende, van de welcke hem bericht was gedaen, in staet waren een aenvangh te maecken. Van dese saeck dede de Cardinael bericht aen de sijne, op dat sy, met den Colonel, en al die van sijnen aenhang, de uytvoeringh van de saeck mochten bevorderen. De Licentiaet de Bock, hier over, liet niet na, door een expresse van alles bericht aen sijn Hoogheyt te doen, op dat de selve wilde gedient zijn, te beveelen, het geen hy hier over hadt te antwoorden.

Aenkomst van Turenne.

Don Jan dan hem van alles bericht gedaen hebbende, schreef de Bocq, uyt den naem van de verwanten, dat het voor als toen onmooglijck was, het geen beslooten waer uyt te voeren, om datter binnen Oostende, meer als twee of dry duysent boeren van het platte land, uyt vrese voor het Fransche leger, gevlucht waeren, waer over sy oock sijn Eminentie deden versoecken, voor al niet te willen toelaeten, dat het selve leger, tot eenige expeditie of aentocht, in dat selve landtschap, sich in liet; nademael, dewijl de boeren in de plaetsen over al vluchten, allesins de wachten verdubbelt wierden; ghelijck oock de Spaenschen geen meester te velde zijnde, van gelijcken in de besettingen wierden geleght, door het welcke de aenslag t'eenemael bekommert en beswaert wierdt, die anders in sulck een goede en gewenschten standt was, dat sijn Eminentie den Marschalck van Turenne geliefde te verhinderen Linguen, Mardijck of Bergen aen te tasten, dewijl al die plaetsen van weynigh belangh waeren, en hy sijn heyr met de selve consumeeren en doen versmelten, maer boven allen licht de gelegentheyt van Oostende verderven sou. Dat dese plaets bemachtight zijnde, al de andere plaetsen, beneffens Nieupoort en Duynkercken van selfs hem in de handen souden moeten vallen; dewijl vast en seecker was, dat de Spangiaerden souden ghedwongen zijn, de selve te verlaten. Alsoo versochtense oock van gelijcken, dat men het Leger wilde belasten, de Huyslieden wel te handelen, om dat daer door sich een ieder weder naer sijn huys en lant begeven sou: gelijck oock die geene die binnen Oostende waren, daer door souden komen te vertrecken, laetende de plaets vry van alle embarras en belemmeringh.

Dubbelde slagh geslagen.

Van al dese saeck wierd een Edelman expres naer den Cardinael afgesonden, om sijn Eminentie bysonder bericht van de staet der onderneminge te geven, en soo veel krachts hadden de boven verhaelde redenen op den Bedienaer, dat de selve door twee Couriers naer den ander, den Marschalck ordonneerde sijn heyr in geenderhande manieren, van

Bestelling aen Turenne door toedoen der verwanten.

daer hy lagh voort te setten; tot dat hy sou hebben gesien, wat uytslagh de saecken souden nemen, gelijck oock in ses weecken tijts niet een man uyt sijn quartier gingh, hoe noodigh het oock mocht zijn, levende met de meeste sedigheyt ter wereld, tot verwonderingh van een yeder, behalven van die van het werck wisten.

Ondertusschen liet de Cardinael niet nae met brieven, de sijne die in Zeeland waren, aen te maenen, dat sy met alle mooghlijcke spoedt, de uytvoering van den handel souden besorgen; gelijck dese van gelijcken met Spintelet deden, de welcke geen meer verschooningh, om uytstel te vinden, voor de hand hebbende, als mede de antwoordt op twee of dry brieven die de Bocq over die saeck geschreven hadt, te rugge blijvende, en siende oock dat de tijdt van het vry geleyde, dat hy van Don Jan had, begost ten eynden te loopen, besloot sich naer de ghewesten omtrent Brugge te begeven, om te vernemen waer de Bocq was, en wat gelegentheyt hy mocht hebben, om sijn brieven aen hem te senden; vorders naer hem te vernemen, en alsoo onder schijn van een overlegh met sijn geconfedereerde, en hen deelachtigh te maecken, hoe seer sijn Eminentie de saeck aendrongh, nam hy sijn afscheyt van de Franschen voor vier of vijf dagen, na de welcke hy hen beloofde weder by te zijn, en met een volkomen besluyt van alles te vinden, en alsoo quam hy selfs in de Voorstadt van Brugge, diese Schipstael noemen.

Hy kennisse hebbende aen een seecker aensienlijck persoon, de Schrijver hier van, die sijn naem verberght, maer Aytzema noemt hem Marcus Ognate, Burgemeester van het Vrye, dat de selve een goedt vriend van den Advocaet de Bocq was, en hy hem onderrechtingh van de selve sou konnen geven, waer hy was, oock hem sijn vry geleyde konnen doen verlengen, sand een Burger van de Stadt, een goedt vriendt van hem, aen den selven, die hem in aller stilte en geheym versocht, dat hy geliefde hem te komen spreecken, om dat hy saecken van gewicht met hem had over te leggen.

Dese die gheloofde Spintelet in de grootste verradery en schelmery ter werelt ingewickelt te zijn; en sijn woelenden aert wel kennende, en van wat ondernemingen hy bericht was, gelijcker albereeds eenighe brieven uyt Engelant onderschept waeren, die Spintelet niet duysterlijck aenroerden, wetende, oordeelde niet dat hem sou gevoeglijck zijn, alleen met een persoon die soo in vermoeden was, te spreecken, maer om eerder in tegendeel sijn schuldige plicht te betrachten, versocht hulp en bystand van de Overigheyt van Brugge, onder wiens district en gebiedt hy stond; als mede verlof aen het Vrye, om hem by den kop te vatten, gelovende met het verseeckeren van soodanigen persoon, en daer van sijn Hoogheyt kennisse te doen hebben, sijn Majesteyt een bysonderen dienst te sullen doen.

Gevaerlijcke misslagh uyt trouwen yver.

Men nam dan voor de beste middel daer toe, dat de Schout van de Stadt, met de Burgemeester van het gemeen, de Sargeant Major van den Graeve van Megem en eenige Capiteynen, hem in een koetse naer het huys van het Vrye souden brengen, het welcke binnen een half uer tijds beschickt was. Merckt eens op welcke losse gronden de menschelijcke saecken gaen; nademael Spintelet aen de eene, en dese Heer aen de andere zyde, ieder het beste voor hebbende, op het punt waeren, om sulck een groot werck om verre te werpen.

Spintelet tot Brugge verseekert.

De Colonel wel wetende, dat indien men sijn vanghen ghemeen en bekendt maeckte, (hebbende anders weynig bekommernis over de selve) sulcks een stortingh in de onderneminghe mocht veroorsaecken, besloot desen Heer, die het

het werck aldus bestelt hadt, al het geheym te ontdecken; gelovende dat die het selfde uyt sijn mont verstaende, hem geloven, en daer op laten gaen soude, en dat alsoo sijn detentie niet tot kennisse van de Fransche Bedienaers in Zeelandt sou komen.

Maer dese Ognate, die wel wist, hoe gevaerlijck het waere, alleen eenigh geheym van een vermoedelijck persoon te verhandelen, sloegh af, met hem aldus te spreecken; ten waere daer eenige getuygen by waren, soo dat sy beyde over een quamen dat de Greffier, eerste Pensionaris van de Stadt, de Heer de Blende, die by der handt was, daer by sou zijn; gevende beyde Spintelet hun verseeckeringh van geheym; en alsoo ontdeckte hen Spintelet het gantsche werck.

Ondertusschen liep het gerucht van de ghevangenis des verraeders Spintelet door het gantsche landt, komende selfs ter ooren van de Fransche Dienaeren, die met groot verlangen naer hem vertoefden, en daer over aenstondts den Grave Charou, Gouverneur van Calis, bericht daer van dede, die niet liet weder van sijn zyde, den Marschalck de Turenne die ongevallige tijdingh bekent te maecken.

Maer keerende weder tot onsen gevangen; zijnde hem de papieren, die hy over sich hadde afgeëyscht, bevonden dese twee Heeren een Salveguarde van den Alder-Christelijckften Koninck, in de welcke de geseyde Capiteynen ghenoemt wierden, en weder een ander van den Heer Don Jan van Oostenrijk, de welcke komende van twee soo strijdige Princen, het misvertrouwen weder deden aennemen. Dese Heer Ognate dan, schreef aen den Marquis de Caracena in het Cijfer, het welcke hy, met sijn Excellentie hadt, al het geen hy van Spintelet verstaen hadt; en terwijl men hier over antwoord verwachte, wierdt de Colonel in het gevangenhuys van de

Gevaerlijcke staet van den aenslagh.

Stad gesonden (niet wetende watter sou mogen volghen) dewijl sy hem, in een bysonder huys of elders niet vertrouwden.

Sijn Hoogheyt en sijn Excellentie, die voor als toen in Duynkercken sich bevonden, waren geensints over het bericht dat men van dit vangen, hen door een afghesondene loopende bode dedé, wel te vreden; maer siende dat men van die zyde, in alle ghetrouwigheyt daer omtrent had gehandelt, en dat de gedane saeck geen hulpmiddel vandt (men mach geloven, dat hen eenighsints gemoeyt heeft gehad dien persoon of Burgemeester geen bericht van de saeck te hebben ghedaen) hebben sy beslooten den Advocaet de Bocq hem toe te senden, met ordere om den gevangen hem bekent, en een schijn te maecken als was hy uytgebroocken.

Staet van sijn Hoogheyt en Caracena daer over.

De Bocq hadt onderwegen een ander geval, het welcke geschapen stondt, de gantsche toelaege in duygen te helpen, en sijn leven te gelijck in gevaer stelde; want komende tot Nieupoort, en gaende ter onbequamer uere door de Stadt, om het getyde waer te nemen, en vroeg tot Oostende te komen, wilde sijn ongeluck, dat hy in handen van de Ronde verviel; zijnde van de boerewacht, die eenige daegen te vooren, op het voorseyde bericht sich op de strandt hadt geplaetst, en gelijck sy voor ordere hadden, te vangen of te dooden, al die sy, op ongelegene tijden, sonder het woord in de Duynen souden vinden, scheelde het seer weynigh, of dit boerengespuys sou den armen Advocaet om ver ghe-schooten hebben. Maer wanneer hy teecken en kennisse toonde te hebben, van de Hoofden onder welcke sy stonden, genoeghden sy sich met hem te beroven, en niet sonder stooten en slagen geknevelt en gebonden, een halve mijl verre te voeren, alwaer Monsr. de Blom, Scheepen van het Vrye was, de welcke hem

Gevaerlijck geval voor de Bock.

hem kennende wierdt, en uyt de woedende handen van dit gespuys verloste, van waer hy by nae half dood, tot Oostende geraeckte; daer hy om meerder ongemack voor te komen, sich aenstonts dede bloet laeten. Naer een korte aenspraeck met den Gouverneur, over dese saeck, begaf hy sich weer op wegh, en quam by tijds ten huyse van den Heer Ognate, alwaer sy te samen, volgens de gegevene ordere, op eenige vonden sich berieden, om den gevangen uyt het gevangen huys te helpen, sonder vermoeden van dat sulcks met voordacht geschiedt was, te geven.

Loosheyt om den Colonel te doen ontkomen.

Men beraemde dan een vondt, van een karre die op het sluyten van de poort hen wachten soude; en ghelijck het niet seer licht om doen was, een schijn aen het ontkomen van een persoon van sulck een naedruck te geven, heeft men om sulcks te beter te bekrachtigen, uytgestroyt, datter eenige dronckemans geschillen onder de gevangens waeren geweest, die eyndelijck den gevangen hoeder en sijn huysgesinde hadden overweldigt, waer door dry of vier, die om schuldt gevangen saeten, ontkomen waren; het welcke goed gemaeckt wierdt, met dat de Cipier twee of dry dagen met den doek om het hooft ging, gelijck of hem al veel leeds geschied was, waer by quam dat eenighe van sijne vrienden by de Overigheyt aenhielden, en als veel moeyten aenwenden, op dat hy van sijn ampt niet afgeset wierd; en de meeste aerdigheyt van het werck bestond daer in, dat niemant van de Stad, selfs de Overigheydt daer van kennisse hadt, of eenige kreegh, als veele maenden daer nae, wanneer het gevolgh alles openbeerde.

Ondertusschen wanneer de Marschalck de Turenne de tijdingh kreegh van het vangen van den Colonel, stelde hy den aenslagh t'eenemael verlooren, en daer over, sonder alvoorens ordere van het Hof af te wachten, deedt sijn troepen op Mardijck aentrecken, welcke plaets hy binnen weynigh dagen vermeesterde. De Colonel terwijl geraeckte, met een valschen baert en onder een onbekent gewaedt, in Zeeland, alwaer hy met veel aerdige gevondene en opghesmuckte redenen veel wonders van sijn verlossinge wist te verhalen en by te brengen, jae wist de omstandigheden daer soo aerdigh van uyt te breyden, en sulcke brieven, van meerder seeckerheyt, als sy noch noyt gehadt hadden, voor den dagh te brengen, daer by voegende dat het scheen dat Godt iets wonders met dien aenslagh voor hadt, nademael hy hem soo wonderbaerlijck, uyt de handen van sijn vyanden had verlost, dat dese Agenten weder een nieuwe en vaster hoop kreghen; onder versoeck van den Colonel, dat men mocht bestellen, dat Turenne sijn heyrleger te rugge voerde, uyt vrese, dat ter oorsaeck van sijn by sijn, sijn Hoogheyt en de Generalen hun geheel Leger in de Steden, tot hun verseeckeringh mochten komen te leggen, als sich niet machtig kennende het veldt tegens de Franschen te houden, in welcken ghevalle het een onmooghlijcke saeck sou zijn, het voorgenomen in het werck te stellen; en om alles te meerder te doen schijnen, en hen te stercker te bevestigen, toonde hy hen brieven van den Advocaet de Bocq, de welcke, onder den naem van Stapin, hen het selfde inboesemde.

Mardijck door Turenne bemachtigt.

Sijn Hoogheyt ondertusschen ontboodt den Heer Ognate dat hy, zijnde als toen, over eenige saecken, naer Duynkercken verreyst, op sijn wederkomen, soo heymelijck als mooghlijck sou zijn, sich by den Colonel tot Sluys sou laeten vinden. Dit wierdt van de selve naergekomen, die door een brief, die hy hem seer bedecktelijck toesand, gelegentheyt kreegh, om hem buyten de Stad ergens te spreecken; alwaer hy uyt den Colonel

ver-

verstondt, hoe het met de Fransche gelegen was, en wat sy van sijn uytbreecken geloofden, en of sy noch genegen waren, om de saeck sijn voortganck te laten hebben, gelijck sy het begonnen hadden, zijnde sijn Hoogheyt de grootste bekommernis, hen het net daerse alreeds ingedreven waeren, weder wat ruymer te geven: en in der daedt soo veel wist hen de Colonel te seggen, sijn redenen soodanigh te bekrachtigen, en met den brief van de Bock te vestigen, dat sy een expressen met den selfden aen den Cardinael sonden, waer op volghde, dat de Marschalck de Turenne terstont ordere kreegh, Mardijck was gewonnen of niet, sich in alle spoet, en sonder eenigh tijdverlies, over de stroom d'A weder te begeven.

Bekommernis van Don Jan omtrent de saeck.

De Marschalck gehoorsaemde met alle naeuwkeurigheyt, sonder eenighe ongemacken aen te sien, alhoewel de geduerige regen de wegen van die gewesten bedorven, en onbeganckelijck had gemaeckt; waer door hy eenigh geschut, en meer als duysent karren en waegens liet sitten, en in dien aftocht hem meer als dry duysent mannen afgeslaeghen wierden, latende geheel Vranckrijck en dese landen ten hooghsten verbaest over sulck een onverwachte daed.

Turennes schadelijke aftogt.

Duysterheyt van Heeren boecken.

De Cardinael was mede niet traegh aen sijn Correspondenten en Medestanders in Zeeland sijn beklagh over te senden, als dat hy op het versoeck van den Colonel en sijn medeplichters, het Fransche heyr doen vertrecken, en alsoo van sijnent wegen alles, wat men van hem vereyschte, gedaen hadt, sy souden nu oock van hunner zijde de uytvoeringh van de voorgenomen saeck bevorderen, voegende daer by, nieuwe aenbiedinge van geldt, en beloften van bysondere vergeldingen. Dit schrijven wierdt uyt handen van Spintelet en die van den Bock, wel haest aen die van sijn Hoogheyt Don Jan gebracht, om van den selven nieuwe ordere daer over te ontfangen; maer alsoo het noodigh was, eenige gelegentheyt tot tijdt verleng te soecken, vandt men goedt dat de Bock uyt name van de medestanders aen den Colonel sou schrijven, dat alles tot de uytvoeringh van het werck vaerdigh was; maer datter alleenlijck een swaerigheyt overigh waere (gelijckse niet deden als nacht en dagh op alle ongelegentheden acht te nemen) namentlijck dat de Engelsche Schepen, de welcke op de Reede van Oostende laegen, de Fransche Schepen, die den aenslagh souden moeten uytvoeren, niet souden willen laten passeeren, maer de selve twee of dry getyen ophouden, om ondertusschen den Protector daer kennisse van te doen hebben, de welcke als geen deel in den aenslagh hebbende, misschien daer door den toelegh sou doen mislucken tot verderf aen lijf en goedt, van al die daer mede gemoeyt waren geweest; weshalven het nodigh ware van den Protector paspoort te versoecken, en ordere voor sijn Scheepen, tot alle noodige onderstand, het welcke, volgens het verbond, dat tusschen Vranckrijck en Engelandt was, geheel niet swaer om doen sou zijn.

Schrijven van Mazarijn.

Loosheyd tot uytstel.

Dese swarigheyt wierdt door een expresse, genoemt Payen, zijnde Fransch Predikant binnen Doevres, die mede hand in het werck hadt, den Cardinael bekent gemaeckt, die daer over, terstont den selven Payen, naer Londen aen den Heer de Bourdeaux, Gesant van Vranckrijck, ghesonden heeft, met last dat de selve Ambassadeur terstont den Protector alles openbaeren, en de ordere, die Payen noodigh oordeelde, afvorderen soude.

Cromwel sloegh ten eersten twijffel aen de voorstellingen van Payen, nademael hy geloofde, dat door het vangen van Spintelet (daer hy mede al de tijding van had) het besluyt t'eenemael om verre gevallen was, en willende sich derhalven

ven

ven ten nauwsten op alles informeren en laten onderrechten, dede Payen by ontijde by hem komen, om hem over het geheele werck te ondervragen, de welcke verhaelende van stuck tot stuck de gantsche saeck, gelijckse lagh, en gelijck hem de Colonel hadt doen gelooven, de staet van den geheelen handel soo practicabel en doenbaer deed schijnen, dat de Protector selfs, om de Franschen van de lavuyt te geven, met Payen begost het blaetjen om te slaen, en te handelen, of hy dat werck niet liever voor de Republijck van Engeland wilde bestaen, invoegen hy Payen door grooter beloften, als die van den Cardinael waren, op sijn zyde kreegh, zijnde die noch beter genegen, sijn geloofsgenooten te helpen: eyndelijck sy beslooten dat hy naer Zeeland sou vertrecken, om met Spintelet daer over te spreecken.

Groote valsheden.

Payen vandt dan (met de ordre die hem den Protector gegeven hadt) een Schip met dartig stucken in Duyns vaerdigh, om met het selfde en sijn instructien, geloofs-brieven en andere, naer Zeeland over te steecken. Hy aldaer gekomen zijnde, ontveynsde sijn reys naer Sluys, en het geen hy voor had. Aldaer liet hy niet na, al te doen dat hy konde, om den Colonel te bewegen, die hem met alle veynsinge ter wereldt antwoorde, sonder Stapin en sijn verwanten daer in niet te konnen treden, tot het welcke hy eenigen tijdt eyschte, het welcke het eenige was dat sijn Hoogheyt Don Jan socht.

Nieuwe entrigues.

Wanneer nu de Bock in alle spoedt, met bericht van dese nieuwe Intrigues tot Brussel quam, belaste hem sijn Hoogheyt, dat hy met de meeste loosheyt die hy konde, oock den Heer Protector in het spel sou soecken te brengen (doende blijcken, dat hy met hem wilde aenspannen) en hem met voorwaerden ophoudende; en alsoo keerde hy met alle spoet weder naer Sluys, sich veynsende van Oostende met het besluyt van de andere verwanten te komen, en geraeckende weder met Payen te spreecken, zijnse naer veel eyschen en bieden, om dat het niet schijnen sou dat men sijn dienst te goet koop wilde besteden, ten eynde tot dat besluyt gekomen: Dat de Stadt Oostende, en het geene daer aen behoorde, in de macht van den Protector sou ghestelt worden, sonder dat hen de selve in hun Godtsdienst sou moghen moeyelijck vallen, maer die van de herstelde Leere souden eenigh huys van de Stadt, dat sy begeerden, tot oeffening van hun Religie mogen verkiesen, blijvende de Kercken voor de Roomsche: dat de Protector voor het oorlogs volck hondert duysent Jacobussen gereed sou tellen, maer dat de beloningh voor den Heer Stapin en de andere Capiteynen, ten believen en discretie van den Protector sou staen. Monsr. de Winter, Neve van den Colonel, arbeyde oock niet weynigh tot het besluyt, onder den naem van den Capiteyn van Hornes.

Met dese voorwaerden, begaf sich Payen weder te rugge naer Engelandt, van waer hy aenstonts aen Spintelet geschreven en hem bekent gemaeckt heeft, hoe wel hy van den Protector ontfangen was geweest, en hoe de selve al het geen beslooten was, had geratificeert en opgenomen, dat hy vervaerdight was, tot het vervullen van alles, en binnen weynige dagen weder by hem sou zijn.

Onderdies de Gesant van Vranckrijk in Engelandt, als een loos man als hy was, siende het trayneren, om het geen hy hadt versocht toe te staen, geloofde aenstondts dat de Heer Protector den brock voor sich selven begeerde, gelijck waer was, en liet terstont den Heer Cardinael Mazarini, sijn gevoelen hier over weten, dewelcke hem last gaf, yver aen te wenden om het versochte te verkrijgen, selfs by sijn versoecken dreygementen te voegen, met by verklaeringe dat

men

men de meninghe en intentie van den Protector wel wist, en dat het geen werck van geallieerden was, hen een saeck uyt de handt te speelen, die hy nu al ses maenden langh onder handen had gehadt en voor sijn eygen hieldt.

Payen by gevolgh siende, dat de Protector de saeck niet meerder soo seer als voorheenen aenbandt, en oordeelende dat hy, of den Cardinael ontsagh, of geen goede meninge had, en daer over hen beyde lichtelijk in verdriet sou konnen brengen, schreef aenstonts aen den Colonel, dat hem scheen, dat men met de Engelschen geen goeden handel sou konnen drijven, en dat hy derhalven sou sien, geen vermoeden aen de andere Francoisen te geven, noch sich scheyden van die geene, die van wegen den Cardinael met hem handelden. En hy eyndelijck verkregen hebbende het geen de Gesant de Bourdeaux van den Protector versocht (namentlijck de ordere dat de Engelschen de Franschen den inkomst van de haeven niet souden verhinderen) begaf sich aenstondts daer mede naer Spintelet, by den welcken hy aenhield) dewijl 'er nu niet was, dat de saeck sou konnen wederhouden, de selve met alle mooghlijcke spoed, voort te setten, waer op die niet anders konde antwoorden, als dat hy van sijn zijde, alle mooghlijcke plichten daer toe sou aenwenden.

Verwarden handel.

Siende eyndelijck Don Jan, datter geen middel nu was, om de Engelschen aen de lijn te krijgen, en dat men met dese onderhandelingh, den herfst en den winter hadt doorghebracht, en nu de lente op handen was, soo dat men geen uytstel meer sou weten te vinden, bedacht hy om noch eenige dagen te winnen, eenige voorwaerden op te stellen, die men van d'eene en d'andere zyde sou hebben te onderteeckenen, om datter tot dien tijdt toe, noch niets in geschrift verhandelt was; dese waeren aldus:

Voorwaerden op de welcke de Colonel Spintelet, met sijn geconfedereerde, aenbieden de Stadt en Haven van Oostende, in handen van den Alder-Christelijckften Koninck, en den Eminentissime Cardinael de Mazarini over te geven, de welcke sijn Majesteyt en Eminentie beloven naer te komen.

Eerstelijck, dat men van de zyde van sijn Majesteyt sal senden acht hondert uytgelesene mannen met hun Bevelhebberen, de welcke sullen zijn op de Rede van Oostende, om binnen de plaets te komen, wanneer de Colonel het teecken geven sal, dat sy te saemen sullen beraemen.

Loose voorwaerden.

Dat de geseyde Officieren en Soldaeten, hebbende ontfanghen de Piloten (die men hen in kleyn vaertuygh sal toesenden) de welcke men tot dien eynde by der handt sal hebben, na dat het teecken sal gegeven zijn, in de haven sullen hebben te komen, aen dat gedeelte daer hen de geseyde Colonel sal ordonneren.

Dat de Heer de Rumenacq, sich noemende Veld-Marschalck, te samen met het volck in de Stadt komen, en twee hondert duysent guldens, om onder het volck te verdeelen (zijnde de voorwaerden die men het Krijghsvolck, en minder Bevelhebberen heeft toeghestaen.) *Hier staet aen te mercken, dat de geseyde Rumenacq een notabile Guyt en Filon was, die noch een getrouwde Vrouw hebbende, beloften gedaen had, van den dochter van Spintelet te sullen trouwen, als mede Gouverneur van de veroverde plaets sou zijn.*

Dat dese acht hondert Soldaten, volgens hun ordere, die hen Rumenacq en Spintelet souden geven, sich terstondt meester van de wal en de Magasijnen sullen maecken, onder verbodt, op verbeurte van het leven, dat iemant van de selve, in eenigh burgers huys sal komen, op verbeurte van het leven; om wat oorsaeck het oock sou mogen zijn.

Dat de selfde Colonel als Gouverneur binnen Oostende sal blijven, en dat al het Oorloghsvolck, Magazijnen, Ammunitie, en alles wat tot de plaets behoort, onder sijn ordere sal staen; tot dat sijn Majesteyt in sijn handen sal hebben bestelt andere vier hondert duysent guldens, om de selve onder sijn geconfedereerde uyt te deelen, en dat, zijnde de selve somme ontfangen tot sijn genoegen, hy de selve plaets, met al de dependentien van dien, in handen van den Heer de Rumenacq sal overgeven, die de selve, voor sijn Christelijcke Majesteyt bewaeren sal.

Dat al de Borgeren en Ingesetenen in de Roomsche Apostolische Leere sullen ghehouden worden; sonder dat men Kerck of vergaederingh aen eenige andere secte, wie die oock sou mogen zijn, in de Stadt sou mogen toestaen.

Dat de selve oock by hun Voorrechten en Privilegien sullen gehouden worden.

Met dese voorwaerden en eenige andere van sulck slagh, die Don Jan tot sijn vermaeck hadt opgestelt, komt de Advocaet de Bock tot Sluys, medebrengende een brief van de medestanders, niet anders dan of hy van Oostende quam, aen de Fransche Bemiddelaers, de welcke in het kort behelsde, dat dewijl sy nu t'eenemael gereed waren, om dese importante Plaets en eenige Haven die de Koninck van Spangien in die landen hadt, over te geven, de welcke sy sonder hun grootste gevaer en kosten souden konnen verkrijghen, het oock billijck was, datse oock van hunne zyde van hun vergeldinge verseeckert souden zijn, voor soo veel het ghemeene volck, en mindere Bevelhebberen aengaet; wat de bysondere, de Colonel, de Capiteynen van Horne, Snyers en Spruyt aengingh, die wilden gaerne alles de grootmoedigheyt van sijn Majesteyt aenbevolen laten. Hier was nu nodigh met dese Capitulatien, na den Cardinael een van dese Agenten te senden, de welcke hebbende geoordeelt dat hy met een deel slechthoofden te doen had; en nu siende, dat sy ten eynden van acht maenden handels, met dese voorwaerden, voor den dagh quaemen, als hy dacht dat het stuck aen sou gaen, had al sijn kracht van ontveynsen van nooden, op dat men het misnoegen, dat hy daer in schepte, niet mercken sou, en evenwel ontviel hem, dat het niet wel ghedaen was, ten eynde van sulck een langhen tijdt, nieuwe voorwaerden voor den dagh te brengen, blijvende eenighsints twijffelachtigh, omtrent het geene dat hy hadt te besluyten, maer soo veel wist hem dese afgesonden, van de oprechtigheyt in het handelen der Nederlanders te seggen, en hoe men geen dubbelheyt of bedrogh in hen konde vermercken, dat naer eenige daegen twijfelens, een Koninckliјcke depeche en ordere aen den Marschalck d'Aumont afgeveerdight wierdt, door de welcke hy wierdt geauthoriseert en gemachtight dit Tractaet te sluyten. Dese luyde aldus: Twijffelmoedigheydt in den Cardinael.

By den Koninck.

Aen onsen seer lieven en welbeminden den Heer van Aumont, Marschalck van Vranckrijck, van onsen Raedt van Staete, Ridder van onse Ordere, Colonel van onse Lijfwacht, en Gouverneur van onse Stadt en Sterckte van Bologne en haer districk.

Voor soo veel als eenige welgeaffectioneerde tot onse Kroon, ons hebben voorgedragen, verscheydene ondernemingen en aenslagen, van groote nuttigheyt en voordeel voor onse Staet, en dat tot vervullingh en goedt gevolgh van de selve, noodwendigh zy, met soodanige lieden van vergeldingh, die sy prætendeeren, te handelen, en vindende geen bequamer persoon om het selve te wege te brengen als de Ordere aen den Marschalk d'Aumont om te sluyten.

uwe,

uwe, als zijnde daer in al de wackerheyt, ondervindingh en voorsichtigheyt, die tot het selfde van nooden is, ter oorsaeck van de groote ervarentheyt die ghy hebt, door het afhandelen van soo veel soorten van handelingen; die u op zijn geleght, en van de welcke ghy goede reden en reeckeningh hebt gedaen: alsoo achten wy dienstigh u te verkiesen, te committeren, en te deputeren, gelijck wy door desen tegenwoordige u committeren en deputeren, op dat ghy in onsen naeme considereert en examineert, al het geene, een seeckeren aenslagh aengaende, u sal worden voor gestelt; om het selve te accompleren, te effectueren en te disponeren, op de alderbequaemste middel, om het selve te wege te brengen, verkiesende daer toe, het bequaemste volck dat men sou konnen verkrijgen: oock dat ghy ordonneert al de Imbarcamenten, en andere vereysschen van den oorlogh, als mede alle andere dingen, die men daer toe nootsaeckelijck sal achten te zijn. Selfs sult ghy oock handelen en vereffenen in onsen Koninckklijcken naem; de vergeldinge en recompense van geldt en andere Convenienten, voor dese, die het selve ondernemen, en te wege brengen sullen: en alsoo kont ghy verbinden en verpanden ons Konincklijcke woordt, voor al het geene, dat ghy met hen komt te verhandelen. En alsoo geven wy u volkomene macht en authoriteyt Plenipotenciael; belooven en verseeckeren u, voor vast en bestendig te houden, en in alle puncten te observeren, alle het geene ghy met de selve, bysonderlijck sult hebben verricht en vereffent, sonder eenige van de selve te wederroepen; want het ons alsoo belieft. Gedaen tot Parijs, en gezegelt met onsen secreten Zegel op den 5. van April, des Jaers 1658. en was onderteeckent Louys, *en laeger, van wegen den Koninck,* de Tellier.

By dese ordere door den Cardinael aen den Marschalck afghesonden, liet men niet nae menighte van groote beloften te voegen, daer de Cardinael vol af was, en die hy een ieder nae sijn swackheyt kon toe voegen, en gelijck als hy die van Aumont mede seer wel kende, kreegh die mede de sijne, van Hartogh en Pair van Vranckrijck, met de Survivance en opvolgingh voor sijn Soonen, van het Gouvernement van Bologne en haer district of gebied; door welcke belofte, de Marschalck al sijn vijf sinnen aenwende, op dat de aenslag tot een goedt eynde mocht ghebracht worden; oordeelende de selve seer gewichtigh voor Vranckrijck, en voordeeligh voor sijn huys. Op dese wijse bedroogh don Jan, door het wercktuyg van Spintelet, dese Franschen, den Marschalck d'Aumont, den Koninck selve, sijne Raden, en het geen het alderwonderlijckste was, dien scherpgeooghden Mazarijn.

Cardinael milt in 't beloven.

Word met al sijn medestanders bedrogen.

Dese brieven en ordres quamen eyndelijk by den Colonel, de welcke hy terstont gingh copieren, en uytschrijven; onder schijn, van de selve sijn medestanders te laten sien; maer sy quamen wel haest in handen van sijn Hoogheyt Don Jan, die daer uyt lichtelijck kon sien en mercken, dat het den vyand ernst was, hem een quaede part te speelen, maer uyt sijn ordere, liet men de Mazarinische Agenten aenseggen, dat alles wel was, indien de Marschalck, de voorverhaelde Capitulatien geliefde te teyckenen, en des Koninck gesagh die beveltighde, en dat men soo haest als de Compagnie van den Capiteyn Spruyt tot Oostende sou gekomen zijn, de saeck, sonder langer uytstel sou sijn aenvang geven. Daer was ordere gestelt, dat de voorseyde Capiteynen, hun Compagnien tot op vier hondert mannen souden recreuteren; en alsoo viel het licht de Franschen wijs te maken, dat de Keurlingen of Waertgelders, die daer binnen waeren gekomen, de recreuten waren, daer bestellingh en geld, soo sy meenden, toe gegeven was, waer door het gantsche werck

handen en voeten kreegh, gelijck men sou konnen wenschen.

De Capiteyn Spruyt quam in der daet met sijn Compagnie binnen Oostende, twee dagen daer nae, maer die bestondt alleen in acht mannen, doch eer de selve aen de Poort quam, wierden daer eenige honderden Keurlingen bygevoeght en ondergesteecken; sonder dat of d'een of d'ander daer de reden van wist; het welcke terstont de belaegers ter ooren quam, gelijckse mede hun bysondere verspieders hadden, die alsoo wel bedroogen wierden als sy, gelijckse saegen en geloofden dat men de recruyten in der daet hadt gedaen, waer over de selve eenigh geldt toesonden, om dat dit volck te tellen, en alsoo hen aen de handt te houden.

Nieu bedrogh.

Siende nu vorders de Bock en Spintelet, datter geen konsten meer golden, om het werck langer sleepende te houden, en nu verlof van sijn Hoogheydt hebbende, maeckten een overlegh met de Mazarynisten, dat de dagh van het aenvangen der saeck sou zijn, de vierde van May, onder voorgeven, dat op den darden het Jaerlijks Feest tot Brugge was te vieren, op het welcke men het heyligh bloedt gewoon is te verheerlijcken, en op dat Feest een groote menighte van volck, oock veel Burgers en Soldaeten van Oostende (als die soo wel als de andere vermaeck in Kermissen nemen) gewoon is toe te loopen; waer door dese Stadt te meer van volck ontbloot sou zijn, en minder onghevallen te vresen souden staen. Dese tijdt en gelegentheyt vonden de Mazarinisten seer gelegen, en vervolghens de selve vast stellende, vertrock een van hen lieden, om den Marschalck daer kennis van te geven; op dat hy de Capitulatien mocht sluyten, en van sijn zijde in het geen hem stondt te doen, in geen gebreecke bleve. Ter selver tijdt vertrock oock de Advocaet de Bock naer Brussel, op dat sijn Hoogheyt sijn ordere by tijds bestellen mocht.

Besluyt tot de uytvoeringh genomen.

De Marquis de Caraçena (siende dat de Franschen soo met den aenslagh van Oostende ingenomen waren) had voor een aensienlijck Convoy binnen Grevelingen te brengen, maer dewijl noch alles daer toe niet vaerdigh was, en het werck tot den elfden der Maendt uyt te stellen (wanneer het konde vaerdig zijn) was niet geraden, also het den Marschalk misvertrouwen stondt te geven; die nu al sijn dingen klaer had, en vaerdigh was sich met de sijne, op den darden der Maend, op de Reede voor Oostende te laten vinden; alwaer hy in der daedt verscheen, zijnde het gerucht door het gantsche land verspreyt, dat sijn mening was een tocht in Vlaenderen te doen, andere seyden op Oostende, andere op Nieupoort, en andere dat het een detachement was, om in Henegouwen, of Artois te ageeren. Ja de Sargeant Major gaf daer over bericht aen de Staten van de Provincie, op dat sijn Hoogheyt ondertusschen mocht bestellen dat nodigh was.

Ondertusschen ontmoette by gheval de Advocaet de Bocq, den Soon van den Colonel Spintelet, en daer door, om tijt te winnen, tot het geen de Marquis van Caracena gaerne had gesien, als geseght is, schreef een anderen brief van Oostende, van wegen de verwanten, aen de Mazarynisten (doende die door den jongen Spintelet bestellen) in de welcke hy hen te kennen gaf, dat de komst van den Marschalck op de Reede van Oostende, het gantsche land in de wapenen hadt gebracht, en dat, dewijl'er eenige Ruytery en Infantery, tot een Convoy, om binnen Grevelingen te brengen, geschickt, in het land was, men noch vier hondert voetknechten, en een Compagnie paerden daer binnen had geworpen, dat derhalven de Heer Marschalck niet te voorbarigh most zijn, om den handel niet te verderven, maer dat hy sich wat

Weder verachtert.

van daer moſt begeven, waer door ſy, ongetwijffelt, op den elfden of twaelfden van die Maendt, het werck ſouden aenvangen, en dat ſy hen terſtont van alles bericht ſouden doen; om uyt te voeren, het geene ſy alle ſoo ſeer begeerden.

Deſen Brief wierdt met alle naerſtigheyt door den jonghen Spintelet, tot Sluys beſtelt, alwaer hy met veel aenhouden de Franſchen bewoogh, dat een van hen, by den Marſchalck ſou gaen, om hem tot aftrecken te verbinden.

De Marſchalck liet ſich lichtelijk daer toe bewegen, vindende de redenen ſeer ſchijnbaer, en beſloot daer over, voor vier of vijf dagen, wat dieper in Zee te ſteeken; ondertuſſchen quam het volck van het Convoy, voor den dagh, en op die tijding, ging de Bock naer ſijn Hoogheyt, om meer volck binnen Ooſtende te krijgen, om daer mede den Marſchalk naer behooren wellekom te heeten.

Twee perſoonen van genoeghſaeme bequaemheyt (gelijck ſy meenden) quamen uyt Vranckrijck, om door hulp van de gedachte verwanten, binnen Ooſtende te geraecken, daerſe ſich, in het huys van een Burger, ſouden bedeckt houden, wiens naem niet billijck is te verſwijgen (als die in deſe gelegentheyt, ſijnen Koninck een merckelijcken dienſt dede) zijnde Jaques de Vleeshouwer genaemt, en een Neve van den geſeyden de Bocq, die de ſelve twee mannen oock ontfingh en wel onthaelde. Deſe twee Franſchen waeren genaemt, d'eene en de voornaemſte Monet de Joly, geboortig van Calais, zijnde Capiteyn te paerd als toen onder de Garde van den Cardinael. Hy was een man van verſtant, groote moed, en brave hoedanigheden; indien hy die ordinare lichtvaerdigheyt der Franſchen niet hadt gehadt, en een weynigh meerder jaren, hem wat minder vertrouwen hadden konnen mede-deelen. De andere was Fontené genoemt, die een Ingenieur wilde zijn, maer voor de reſt van ſlechte bequaemheyt en daer by doof: deſe quam tot mede hulp van Monet, en hadden beyde ordere, om met de tſaemgheſworene Burgers, onderling verſtant te houden; en alles wat tot den inkomſt van den Marſchalck mocht dienen, te helpen bevorderen, voorts de verdeeling van hun volck en van de vier hondert mannen, die ſy binnen tot hun verdoen meenden te hebben, te doen, oock ſich van de voornaemſte Poorten, de Corps de guarden, den Marckt en de Magazijnen te verſeeckeren, den Gouverneur te dooden of gevangen te nemen, de teeckenen en zeynen te beſtellen, en alles watter meer te doen ware, te beſorgen; een van hen, moſt ſich ten eerſten naer den Marſchalck begeven, om hem van alles nau bericht te doen; op dat hy met ſeeckerheyt, de ſaecken mocht aen leggen. Deſe twee gingen op den achtſten May van Zeelandt, en van de andere Mazariniſten af, quamen met de Bock, en den Colonel tot Sluys toe, en met een karre tot Ooſtende. Zijnde by de Ponte gekomen, gingh de Bock voor uyt, als om te ſien, of de ingangh oock veyligh was, om den Gouverneur niet ergens in den mondt te loopen; om dat het niet dienſtigh was, dat ſy hem ſagen of kenden. En tot meerder verſeeckertheydt van het bedroch, zijnde de Gouverneur bericht van hun komſt, ſtelde die een Gereformeert Vaendrigh op Sentinel, alreeds onderrecht van het geene hy te ſeggen had.

Wanneer nu de Pont aen quam, vraegde hen deſe Sentinel wie ſy waren, en waer ſy heen wilden, waer op door de Bock en Mulebeeck, die hen de karre beſtelt had, geantwoord wierd, dat het eenige handelaers en hunne Correſpondenten, uyt Hollandt waren; en alſoo quamen ſy deſe eerſte ontmoeting door, niet ſonder groote ſchrick, ſoo dat, ko-

mende

mende in het huys van den ghesեyden Vleyshouwer, daer sy nu meenden in behouden haven te zijn, sy op hun knien ter aerden vielen, en Godt danckten, dat sy de handen der Spangiaerden, soo gheluckighlijck ontkomen waeren. De Heer d'Ognate ondertusschen kreeg ordere van sijn Hoogheyt en den Marquis de Caracena dat hy sich binnen Oostende sou hebben te draeghen, als waere hy den Gouverneur van de Plaets geweest, om sich als de soodanighe van hem te laeten vangen, volgens het geene de t'saem-ghesworene hadden bestelt; ghelijck hy op den sevenden der Maent Mey tot Brussel zijnde, als daer van weghen de saecken de Generaliteyt aengaende, ghedeputeert des avonts ten elf uuren by sijn Excellentie ontbooden wierd, die hem uyt den naem van sijn Hoogheyt belaste, in allen spoet naer Oostende te reysen, om den Gouverneur aldaer in alle nootwendigheyt behulpsaem te sijn, daer sijn Hoogheyt grooten dienst aen sou ghelchieden.

Caracena versweegh met voor bedaght, het geene hy aldaer sou hebben te doen; om alle verschooninghen en excusen voor te komen. Hy boodt sich aen, noch dien selven nacht te vertrecken, nemende een Brief van sijn Excellentie mede, in de welcke hem sulcks door sijn Hoogheydt bevolen wierdt, en een ander voor den Gouverneur, daer hem kennisse van alles ingegeven wierdt, beneffens een briefken, uyt kraght van het welck hem de poort sou geopenworden.

Hy eyndelijck tot Oostende komende, ontmoeten aende stadt Mons'. Meulebeeck en Spintelet, die de twee Fransche Monsieurs binnen hielpen, maer hy alreedts kennisse van die saeck hebbende, hield sich te rugge, tot dat sy binnen waeren.

De Gouverneur ontfingh hem met groote beleeftheyt, gelijck de vriendtschap, diese malkander droegen, mede bracht. Nae dat de eerste beleeftheden afgeleght waren, gingen sy, met den Sargeant Majoor Don Diego de Herreras, die kennisse van saecken hadt, en den Advocaet de Bock, aen een zyde, om van de voornaeme dingen te handelen. Zijnde nu by een opgesllooten, begost de Gouverneur een geheel gespreck aen te vangen, ten eynde van het welcke hy Ognate te gemoet voerde, hoe dat sijn Hoogheyt en de Marquis de Caracena, in vergeldinghe van sijn diensten, hem hadden geordonneert het Gouvernement van Oostende hem in handen te stellen, en bood hem met eenen den stock van bewindt aen, die hy in sijn handen had, gevende last aen den Sargeant Majoor hem te gehoorsamen, in al het gene hy in die hoedanigheyt hem sou beveelen; waer op sy al te samen, sonder des Bevelhebbers antwoordt te verwachten, hem geluck wenschten.

d'Ognate deed niet anders als lacchen over dese woorden, die hem seer uytspoorigh en buyten den wegh scheenen te zijn; en badt, sy wilden doch dit boerten laten vaeren, en alsoo quamen sy van langer hand tot de saeck, diese met de Franschen onderhandelden, en dat men hadt beslooten, den Gouverneur van de plaets te vanghen, en dat sijn Hoogheyt en sijn Excellentie bevoolen hadden, dat hy die persoon sou representeeren, wijl niemandt de selfde met meerder aerdigheyt en wezen sou konnen uytbeelden, waer op geen tegenseggingh te verwachten was, gelijck men oock wel wist, dat hy niet gewoon was, eenige last van sijn Overhooft, tegen te spreecken, voornamentlijck in sulck een besette en gewichtige saeck.

Het quam desen Heer al vreemt voor, zijnde een eerlijck Man, sich selven te ontveynsen, en de personagie van een ander te speelen, en dat met sulck een ghevaer: evenwel siende dat sich hier wey- Verkeerde personagie ghespeelt.

weygerigh in toonende, sulcks hem als een gebreck van moed, of gehoorsaemheyt mocht opgeduyt worden, nam terstont, sonder ergens, als op des Koninks dienst opsicht te nemen, dit valsche of gemaeckte Gouvernement aen, met het welcke bleef beslooten, dat hy sijn eygen gevangenis sou bewercken, gelijck de saeck vereyschte.

Latende vorder aen een zyde het geen dat raeckte, begost men te spreecken van de twee ingebrachte Franschen en hun redenen, als die hadden geseght, dat in de Scheepen, de welcke voor de Haven waren, meer als twee mael soo veel volcks waer, als men versprooken was, en over te leggen, dat het volck, dat men tot onderstant binnen gekregen hadt, tot beveyliginghe van de Plaets, geensints genoegh was, weshalven dienstigh waer, aenstonts een Courier naer sijn Hoogheyt en Caracena af te vaerdigen, met versoeck dat het hen mocht gelieven, meer volck te senden, om de vyanden betaemelijck te konnen ontfanghen. En om het geseyde met dese Franschen te bestellen, en niet te maecken dat de Marschalck, die in Zee was, sijn ghedult quam te verliesen en heen gingh, deed men hen geloven, dat men gedwongen was, de saeck een of twee dagen uyt te stellen, als dese, de welcke bestelt waeren, om het Convoy naer Grevelingen te doen (leggende in het landt van het Vrye) weder in de guarnisoenen souden zijn, het welcke niet meer als twee daegen konde lijden, van het welcke men den Marschalck bericht geven most; op dat hy mocht sien, dat dit vertoeven alleen geschiede, om de saeck op een vaster voet te doen gaen. En op dat sy niet souden geloven dat het blaeuwe blommen waren, wierd bestelt, dat de Spaensche Infantery, die daer omtrent lagh, binnen de Stadt quam, en door de straet heen marcheerden, daer dese twee Franschen te huys laegen, soo dat sy door de glaesen en horden van de veynsters die konden sien, gelijck oock de Marschalck die uyt der Zee kon beschouwen. Daer en boven stelde sich de gemaeckte Gouverneur Ognate, beneffens den Sargeant Majoor, en twee of dry dienaren, met de Livreye van den Gouverneur, recht tegen over het veynster van de twee Franschen, en gelijck de Capiteynen van de Infantery die doortrock, als vrienden en bekenden hem d'een voor den ander beleeftheden deden, selfs d'een en d'ander hem aensprack, vraeghden de twee opgeslootene wie hy was, waer op hen de Advocaet de Bock, die by hen was, berichte, dat die de Gouverneur en die de Sargeant Major van de plaets was, wijsende een ieder met sijn kleedt aen, die daer op, geloovende dat sy de saeck al in de handt hadden, antwoorden: *Hoe sorgeloos gaen die Heeren daer heen! en hoe weynigh weten sy, wat hen binnen vier en twintigh ueren gebeuren sal.* Bedrooge hoop.

Noch een swarigheyt wasser overigh, en dese was, wie den Marschalck dit bericht sou konnen toebrengen, die soodanigh mocht zijn, dat sich de selve daer op vertrouwen mocht; hier quam hen in gedachten eenen Jan Dué, die op den hals gevangen sat, en om eenige schelteryen door hem aengerecht, stondt om opgehangen te worden. Den desen wiert genaede belooft, indien hy dien bootschap konde afleggen, waer toe hy sich ghewilligh aenboodt. De twee opgheslootene dan, schreven aen den Marschalck, al het geene hier voor gheseght is, en dat met de krachtighste beweeghredenen van de werelt, met versoeck dat sijn Excellentie sich het wachten niet wilde laeten verdrieten, dewijl alles naer wensch gingh. Dese Jan Dué aldus afgeveerdight, nam expres een paerd en begaf sich in alle naerstigheyt naer Sluys, van waer hy in een zeylschuyt niet langh vertoefde, aen boort van den Marschalk

te komen, en met veel beleeftheden, sijn boodtschap aen hem te doen; van de welcke hy wel ontfangen, beschoncken, en terstont met antwoordt afgeveerdight wierd; die oock sijn twee stucken gheschuts afschietende, daer mede liet weten, dat hy de brieven ontfangen hadt, en te kennen gaf, dat hy gaerne wilde wachten. Hy toonde oock den ghefeyden Jan Dué een Valies, dat hy seyde vol Dubbloenen te zijn, om onder de Soldaeten van de verwantschap om te deelen: seggende vorder tot besluyt, dat hy geen gedult sou verliesen, al sou hy daer gheheele Jaeren blijven wachten, als die niet twijfelde aen hun getrouwigheyt, het welcke hy begeerde dat men de verwanten van sijnent wegen sou seggen. Dué hadt looslijck sijn paerdt naer Blanckenburgh gesonden, het welcke half wegen tusschen Oostenden en Sluys gheleghen is, en op sijn wederkeeren, dede hy sich aldaer aen landt setten, soo dat de spoedt met de welcke hy dit werck beschickt hadt, een wonder scheen, ondertusschen heeft de gemaeckte Gouverneur persoonen opghesoght om met de selve van sijn ghevanghen nemen te handelen, zijnde soodanigh op de welcke hy sich in sulck een gheval sou moghen vertrouwen. Daer waeren tot onderstant ingekomen, twee vaendels van het Regiment des Graeven van Megen, onder de Capiteynen Egels of Gegels en la Febre, dese als vrienden en bekenden, heeft hy, nae dat hy hen den Eed van geheym te sullen zijn, afgenomen had, tot beleyders van dat werck gestelt, gelijck hy hen van langer handt mede, den gheheelen handel ontdeckte, wat hun rolle, in dit spel, te speelen sou zijn, aen wees, en op wat wijse sy met de twee opgeslootene en andere gemaeckte t'saemensweerders tot hem souden ingebracht worden.

Aerdige bestellingen.

Dese dan veynsende sich ten hooghsten tegen den Gouverneur verbittert, en als Gereformeerde Bevel-hebberen van hem verongelijckt, en vaerdigh tot wraek en revenge te zijn, wierden door den Advocaet de Bock, in tegenwoordigheydt van dese twee opgheslootene Franschen gebracht, als vrienden en verwanten van den Colonel Spintelet; en van besluyt zijnde, sijn fortuyn te volgen, wagende hun ellendigh leven, het geen sy seyden, hen niet meer aenghenaem te zijn, door al de verongelijckingh, diese door den Gouverneur te draegen hadden.

Met opene armen wierden dese van de andere ontfangen; en begosten terstont onder malkander te overleggen, gelijck sy van den gemaeckten Gouverneur Ognate onderrecht waeren, of men den Gouverneur most vanghen of dooden, of niet. De eene bracht by, dat zijnde de voornaemste persoon van het Gouverno om den hals, de gantsche bestellingh daer van nootwendigh sou moeten vervallen, in geval sich eenige quamen te saemen te vervoegen, ontbreeckende daer door al de ordere, tot herstellingh van de saeck, of eenige tegenstandt te maecken, gelijck men wel hadt te vresen, dat sulck een bysondere afval niet sonder bewegingh sou konnen toegaen; invoegen zijnde in sulck een geval de voornaemste aen een kant, met de andere wel raedt te vinden sou zijn.

De andere in teghendeel beweerde, dat de Gouverneur in de tegenwoordigen standt van saecken, geen dry mannen by een sou konnen brengen, veel minder indien hy door hen vast gehouden wierdt, het welck hem dacht genoegh te zijn, sonder hem te vermoorden; doch in gevalle het geen de andere by bracht, mocht komen te gebeuren, sou hen een van beyden geen Ponjaert of Stilet ontbreecken, om hem aen een kant te helpen, gelijck oock de Koninck noch de Cardinael een sulcken

gevan-

gevangen, die twee Heeren, die sich in de plaets hadden gewaeght, niet weygeren souden, zijnde de minste vergeldingh die men hen sou konnen doen; hy wist oock wel dat hy tachtig duysent Ducaten contant binnen Brugge hadt, invoegen sy van soo een rantsoen beter, als van een doodt lichaem, souden vaeren.

Op dese redenen, en het gewagh van soo veel geldts, openden de Fransche Messieurs al hun vijf sinnen, geloovende datse dat geldt al in hun handen hadden. Zijnde dan al de meningen ghehoort, van de welcke de meeste waren, den Gouverneur te dooden, gelijck het hen inghegeven was, stelden sich de Franschen daer tegen, gevende uytgedruckt bevel, dat men in geenderhande maniere hem most om den hals brengen (verhalende menigmael dese woorden in het Fransch: *Mordieu il ne faut pas le tuer*) maer dat men hem in het leven sou laten; wel onthaelen, en hem sijn Dubloenen of-troonen; en eyndelijck op dat punt vaste bestellingh ghemaeckt zijnde, begeeft sich ieder tot sijn vertreck.

Al dese dinghen vielen voor op den elfden van May, hebbende ondertusschen sijn Excellentie de Caracena bestelt, dat het geheele Regiment Infantery van den Grave van Megen, en het Regiment Duytschen van Don Alberto Coloma, by het Spaensche voetvolck sou gevoeght worden; met aenschrijven aen den Gouverneur, dat hy, met dese versterckingh niet seer te duchten sou hebben. Het aenkomen van dese brieven en troepen van sijn Excellentie, geviel eerst op den derthienden, wanneer men de selve tot Leffingen deedt stil houden, om het overige te besorgen. Het eerste dat men toen dede, was den Marschalck een tweede bericht toe te senden, namentlijck dat op den dartiende, de troepen souden uyttrecken, dat hy derhalven sich tot binnen komen sou vervaerdigen, en dat met het gety van den 14den volgenden dagh en een deel van den nacht.

Men sandt op den elfden daer heen, den selven Jan Dué voor de tweede mael, doende door hem weten, dat het Convoy nu vaerdigh was, en dat het sonder twijffel den volgenden dagh sou uyttrecken, dat hy uyt der Zee, ter selver tijt, sulcks sou vernemen, door een witten doeck, die iemant, op het groote Bolwerck van de Haeven, in de hand sou hebben, en dat het hem mocht gelieven te antwoorden met sijn twee schooten, en een witte vlagge achter op, om daer mede te betuygen, dat hy van sijn zyde, niet sou laten hen te hulp te komen.

Al dit wierdt soo uytgevoert; en op het sien van de witte vlagghe deedt de Gouverneur de Trom slaen, en het Spaensche voetvolck uyttrecken, door den selven wegh diese gekomen waren, wanneer sich de gemaeckte Gouverneur weder in het oogh van de opgeslootene stelde, om van hen gesien en gekent te worden, op datse den volgenden nacht geen misslagh quamen te begaen. De Sargeant Major Sanpayo hadt ordere, dat hy treckende de strand langhs, naer een mijl treckens van de Stadt, hy de Duynen inslaen, en aldaer stil houden sou, ontbiedende by sich de twee andere Regimenten die tot Leffingen laegen, met uytdruckelijcke ordere, op verbeurte van het leven, dat sich niemant op het Duyn sou komen te vertoonen, om niet van uyt der Zee gesien te konnen werden; en dat hy, tot meerder seeckerheyt, Sentinellen sou uytsetten, en de Bevelhebberen seer nau daer op letten. Al dese dingen waren raedsels soo voor de Bevelhebbers, als voor de soldaeten, sonder dat iemant konde raede, wat dese besetheydt te beduyden had. De vreughde van dese opgeslootene

eene Franſchen was ongemeen, ſiende die geene die hen in hun opgenomen hoop hinderlijck waren, voor hun ooghen ter Stadt uyt trecken; de welcke nu, als geſeght is, in de Duynen gekomen, en met die van Leffinge vervoegt zijnde, ſcheen het nu hoogh tijdt, om het geen aengevangen was, ten eynde te brengen. De Gouverneur dan deed de Overigheyt by een verſaemelen; in welcke vergaderingh mede de gemaeckte Gouverneur, en de Advocaet de Bock ſich tegenwoordig bevonden, de welcke hun plaets genomen, en de Poorten geſlooten hebbende, ſeyde hen de Bock, dat de Heer Gouverneur hen een ſaeck, die de dienſt van ſijn Majeſteyt ten hooghſten betrefte, hadt voor te ſtellen; maer datſe alle in handen van den Bailliu ſouden ſweeren, het ſelve gheheym te houden, om dat ſulcks voor al van nooden was, en ſonder het ſelve alles ſtondt verlooren te loopen. De eedt dan in behoorlijcke forme afgheleght zijnde, vingh de Advocaet de Bock een langh en breedt verhael aen; verhaelende de ſaeck van het begin tot het eynde, verſoeckende, dat ſy van hun zyde, het werck mede wilden bewercken.

Naerder beſtelling tot het werck.

De Overigheyt boodt ſich gewillighlijck aen, om naer te komen het geen men hen ordonneeren ſou. In gevolge dan bleef vaſt geſtelt, dat ſoo haeſt de Poorten ſouden geſlooten zijn, ſy ſich door al de ſtraeten verdeelen, en twee aen twee, een ieder Huysgeſinde aenſpreecken ſouden, en de ſelve ſeggen, dat om geenighe ſaecke, die ſy dien nacht, van twaelf ueren tot aen den morgenſtondt, ſouden hooren, ſy ſich reppen of roeren, of deur of veynſter openen ſouden, alſchoon ſy het geſchut loſſen, en de Franſche Mars ſlaen; ſelf Vive la France roepen hoorden; maer dat een ieder evenwel ſijn geſchut gheweer wel vaerdigh en by der hand houden, en wanneerſe de klocken ſouden hooren ſpeelen, dat dan een ieder ſich naer hun Vaendel begeven ſou, om te gaen, daer hen ſou geordonneert worden, en datſe vorder geen bedencken ſouden hebben, alſoo alles tot voordeel van de Stadt ſtreckte.

Voor het tweede ſeyde men de Overigheyt aen, hoe de twee Franſchen aldaer opgeſlooten waeren, en dat wanneer de nacht aengekomen, en de gemaeckte Gouverneur ſou gevanghen zijn; terwijl de uere van de vloed daer was, beſlooten waere dat men de Overigheyt ſou doen vergaederen, en dat men hen ſou voorſtellen, datſe voor den Koninck van Vranckrijck ſouden ſweeren; datſe voorts het werck ſoo ſouden beſtellen, dat iemand ſou veynſen, ſich liever uyt de plaets te willen begeven, een ander niet te willen den eedt doen; andere weder het tegendeel, en dat ſy ſouden maecken, datter als een gelijckheyt van ſtemmen was, waer door niet konde beſlooten worden; nademael oock ſy geen macht van den Koninck hadden, om hen ſoodanigen eedt af te nemen; waer over de ſaeck moſt blijven hangen, tot aen de komſt van den Marſchalck; dat vorders de Sargeant Majoor Don Diego de Herrera, nae de vergaeder- en loop-plaets der Burgeren ſou gaen, om hen naer het gedeelte van de wallen te brenghen, dat ſy te beſetten hadden, alwaer men hen de noodige ordere ſou geven.

Met deſe beſtellingh namen deſe hun afſcheydt weder van de Overigheyt, en begaeven ſich naer het Klooſter van de Vaeders der Capucijnen, alwaer men den Guardiaen in generale termen aenſeyde, datſe ſich ſtil en gheruſt ſouden houden, wat ſy oock hoorden; en hun Kerck bequaem maecken om het Regiment Waelen, van den Graeve van Megen, daer in te beſluyten, laſtende iemandt die de ſelve opende en ſloot, tuſ-

tusschen negen en tien uren des avonts. De selve naerstigheyt wende men met de Vaders van het Oratorium, Bedienaers van de groote Kerck, aen, om in de selve, het Spaensche en Duytsche voetvolck, dat omtrent twaelf hondert mannen mocht uytmaecken, te logeren. En al dit bestelt hebbende, begaeven sy sich om het avondtmael te doen.

De avont gingh door, in het bestellen van die geene, die het geschut sou bestieren, en in het nommeren van de Batteryen, tot het welcke de Capiteynen en Schippers der scheepen, met het bootsvolck, dat daer als toen aen de wal was, bestelt wierdt.

Daer wierdt noch iets gedaen, om de ingekomene Franschen noch meer te bedriegen, en dit was, dat men tien of twaelf mannen naer de gevangenis sandt, en den Cipier te kennen gaf, dat wanneer hy te middernacht, Franschen, beneffens den Colonel Spintelet, den Advocaet de Bock, en andere daer in sagh komen, en de selve hem de sleutels af vorderden, hy dan die tien of twaelf Mannen, en eenige Engelsche, die sy eenige dagen te vooren gevangen genomen hadden, los laeten, en indien hy eenige gevangenen van misdaedt of van belang hadt, de selve opsluyten sou, daerse niet gesien wierden.

Men hadt onderdies door een Ayudante Ruytery en Infantery van buyten ordere gegeven, de eerste, om onder de Sargianten Majoor den Baron de Curieres en den Heer de Vogelaer, aen dat gedeelte van de Duynen, dat men Lismor noemt, waer heen hen een Scheepen van het Vrye, le Febre genaemt, sou leyden, te marcheren; en dat de andere hondert en dertigh sterck, met den Sargiant Majoor de Feu, langhs den Dijck van Plassendael souden trecken, om sich achter de punt, die aen de Haeven, diese de Slijck-haeven noemen, te leggen, alwaer sy door den Scheepen van het Vrye, Monsieur van Maldeghem, souden geleydt worden; met ordere, dat, zijnde aen hunne posten ghekomen, de Ruyters mochten afsitten, doch niet het toom uyt de handen legghen, noch sich d'een van den ander afscheyden, en veel minder sich op de Duynen vertoonen, of op te sitten, alles op verbeurte van het leven, tot dat sy het schieten der Musquetten van de Stadts wallen souden hooren. De Infantery wierdt geordonneert dat sy van hun plaets niet souden gaen, tot dat het wel nacht was, en dat sy als dan sonder trommelslagh, of brandende lont, naer de Stadt souden aentreccken, alwaerse de Poorten souden open vinden, en iemandt die hen langhs de wallen naer de Kerck, of elders, daer sy opgeslooten moften worden, leyden sou, alwaer sy sich, om geen saeck van gerucht, of trommelen, of ghefchut, souden hebben te roeren, tot dat hen de Gouverneur sou seggen, wat sy te doen hadden. Zijnde dan dese ordere bestelt, begaf sich een ieder tot het geen hy te doen was bestelt. Men moet oock weten, dat men dien geheelen dagh, geen levendige ziel ter poorten uyt liet gaen, op dat het geheym niet quaeme uyt te leecken; het geen anders een wonder was, dewijl het door soo veel handen en persoonen hadt te gaen.

Ondertusschen quam de nacht aen; wanneer de rechte Gouverneur, de Sargeant Majoor, en de ghemaeckte Gouverneur d'Ognate, heen ginghen om de Poorten voor de aenkomende Infanterye te openen, en een ieder nae sijn plaets te geleyden. De Gouverneur de Spangiaerden langhs de wal, aen de rechter handt, naer de groote Kerck, de Sergeant Majoor, de Duytschen langhs den selven wegh, en de gemaeckte Gouverneur d'Ognate de Waelen langs den anderen wal, naer de Kerck der Ca-

pucynen; blijvende een yeder aen sijn plaets, sonder te weten, wat hier al van worden sou, of wat hen stondt te doen of te laeten; tot datmen hen het selfde seyde, dat men den Gardiaen hadt gesegt, met toesegginghvan den ghemaeckten Gouverneur, dat hy teghen twee of dry uuren inden morgen weder by hen sou komen, en hen leyden, daerse wel souden sien watter te doen was.

Onverwacht voorval stelt de saeck in gevaer.

Daer viel op dien tijt, een onverwagte saeck voor, die scheen ghenoeghsaem te sijn, om al het werck te doen in duygen vallen; en dewijlse in der daet, soo weynigh van belangh was, mach men eens oordeelen, hoe weynigh vereyscht wordt, om diergelijcke aenslaghen te doen misvallen, en dat was dat de Jongers en trosboeven van de Spaensche Infanterye, met de Paerden van de Officiers hun Meesters, om in hun Logementen te geraecken door de straeten heen loopende sulck een gerucht maeckten, dat de twee opgesloote Franschen, daer door niet weynigh ontroert wierden, maer zijnde van hun waerdt onderrecht dat de Gouverneur en eenige bevelhebbers, die het Convoy naer Grevelingen hadden sien vertrecken, weder inde Stadt quaemen, en hun dienaers dat gerught maeckten, gingh de verbaestheyt over, en de gesontheyt diese met die geene die met hen avontmaelden, op den alder Christelijckste Koninck, den Cardinael, den Marschalck en het goet succes, hadden begonnen in te stellen, zijn gangh.

De gemaeckte Gouverneur gingh op sijn gemack met den Sergeant Majoor, by den rechten Gouverneur het avontmael houden, hebbende alles, als gesegt is, bestelt, verwachtende met genoegen en vrolijkheyt het geluk van den volgenden dag, zijnde den 14 van May, en hebbende met soet onderhoudt het avontmael door gebracht; begaf sich d'Ognate in de kamer, in de welcke de kist met de Stadts sleutels der Poorten, en die van de Magazijnen stondt, leggende eenigh papier op de taefel met schrijf gereetschap daer by. Hier valt nu aen te mercken, dat om tot dat quartier te komen, van noden was, niet meer als de plaets van het huys over te gaen, invoeghen men aldaer konde komen sonder de rest van de wooninghe te ontrusten. Sijnde dan een yeder vertrocken, om eenigen rust te nemen, tot twaelf uuren toe, wanneer het werck juyst sijn aenvangh stond te nemen, en de gemaeckte Gouverneur in zijn vertreck, sich hebbende van sijn ordere van St. Jacob ontkleet, en het ghewaet van den Gouverneur en zijn eer-teeckenen aengedaen, had niet anders te doen, als een Lacquay van den selven Gouverneur, die op een vloerbedde, neffens den koets van den Gouverneur te te slaepen lagh, goedt onderwijs te doen (gelijck hy ter werelt niet wist, van het geen te geschieden stondt) hem te kennen gevende, dat die geene die in souden komen, om hem te vatten, zijn vrienden en bekende van de Stadt waeren, soo dat hy niet te vreesen had, alles op dat de Lacquay, door onkunde het werck niet quam te verbrodden, vorders begost hy by sich selven te overleggen, dat yemant van de Franschen, siende het uyterste gewelt, dat hy hadt besloten te doen, hem een douw of een Stilettade uyt den hoop mocht geven, waepende hy sich met een boeck Papier op den borst, onder sijn hemdtrock, die hy meende een steeck te konnen wederstaen, indien hy ghedwonghen wierdt een te avonturen; hy nam voorts in zijn eene sack een Pistool en in de andere een Stilet, van diese aldaer op de plaets verborgen hadden geleght, om onder de verwanten om te deelen, en alsoo wel verre van een oogh toe te doen, verwachte hy wel een uur nae sijn eyghen vangenis, die ten twael-

Aenvangh van het werck.

twaelven noodtwendigh ghefchieden moft, als gefeght is. En nauwlijcks was de klock geflaghen, fie daer de grijpers *cum Lanternis facibus & armis.* Hy vernam het eerfte gerucht by den Sentinel, of fchiltwacht, die men gewoon is, voor het huys van den Gouverneur te fetten, tot welcken eynde men beftelt hadt, dat de felve een Gereformeert Vaendrigh was, die men van al het geene, datter te doen viel, wel hadt gheinformeert en onderrecht. Defe liet fich fonder veel tegenftandt vangen, waer op fy terftont met hamers en moockers de deur van fijn kaemer opfloegen, vallende met alle macht daer in, en terftont twee gemaeckte Capiteynen, den ghemaeckten Gouverneur op het lijf, en dat evenwel met foo weynigh ghemaecktheyt, dat het fcheen of fy hem hadden willen verfticken; invoegen hy niet ftems genoegh hadt, om het geene hy voor hadt, voort te brengen, te uyteren, treckende defe gemaeckte vyanden den das van fijnen hals foo nau toe, dat defe Gouverneur in langh niet wift, of het jock of ernft was: eyndelijck de voornaemfte van de Franfchen, zijnde Hopman van des Cardinaels Lijfwacht te paerdt, quam by hem, met den degen in de vuyft, en defe woorden: *Geeft u op aen de waepenen van Vranckrijck, nademael defe Stadt in handen van dien Koninck is. De Marfchalck van Aumont is aen de Poort om daer het befit van te nemen; ick hebfe in fijnen naem inghenomen, en het volck, foo wel als het guarnifoen, heeft fich voor den Alder-Chriftelijckften Koninck verklaert.* De gemaeckte Gouverneur hier op, toonende de meefte ontfteltenis van de wereld, foo wel als hy konde, riep: *Arma y Sargento Major*, en voorts in het Spaenfch: *Y Traycion, Traycion*; Alarm Sergeant Major, verraedt, verraedt, als had hy niet verftaen wat de andere feyde, en fiende onder de andere den Colonel

De gemaeckte Gouverneur gevangen.

Spintelet, noemde hy den felven niet als Infaem verrader, met byvoegingh, dat hy nooyt iets beters van hem verwacht had; voorts als een ontfinnig man, deed hy niet als bidden, datfe hem dooden fouden, maeckende den fchijn, als fogt hy hem van het geweer van d'een of d'ander te verfeeckeren; toonende allefints een onvergelijckelijcke fmart, verdriet en raferny, foo wel als iemandt, die in der daedt daer mede aenghedaen was, fou konnen toonen. Maer de Franfman du Monet, fiende hem in fulcker voegen aengaen, en denckende om de tachentigh duyfent Ducaten, die hy meende van hem tot Brugge te zijn, focht alles te doen, wat hy konde, om hem te vertrooften, felf met aerdigheden en uytgelefene woorden, die hem niet ontbraecken, fegghende: Mijn Heer, gy moet defe wederwaerdigheyt van het geluck, met een edelmoedigh hart op nemen, gedenckt wie ghy zijt, en wat braeve dienften ghy uwen Koninck foo langhe jaeren gedaen hebt. Vertrooft u mijn Heer, de Koninck van Vranckrijck is een groot Monarch, de Marfchalck een groot Heer, die fal u goedt quartier geven, en alderhande beleeftheyt teghen Mevrouw u Gemalinne gebruycken. Befluyt u ongeval te verdragen als een Man van dapperheyt en moed. Op al defe woorden, niet anders als of hy tegen de muer gefproocken hadt, toonde de gemaeckte Gouverneur geen fchijn van bewegingh, maer ftelde fich al even dol en woedende aen, waer op de Franfman mede van toon begoft te veranderen, en de hoorens op te fteecken, feggende met gramfchap: maeckt dat hy fwijght en fich ftil houdt, indien hy niet begeert, dat ick hem met defen degen daer heen ftoot. Defe woorden kloncken den gevangen foodanigh in fijn ooren, dat de felve terftondt fijn handen in fijn fack ftack, en den Franfman aenfagh, of hy

het

het oock wel menen sou, sullende in sulck een geval, mede van sich stooten of blasen; maer hy vand dienstiger een weynigh sijn stem te matigen, sijn gesucht wat te verminderen, en wat binnens monts liever te prevelen.

Aldus gingen sy met hem heen, leydende hem voorby de Kerck van de Capuchinen, in de welcke het Regiment van den Graeve van Megem gesloten was, en van daer over de groote Marckt, om den Capiteyn van Hornes te ontmoetten, die met hondert mannen, die nu albereedts in de waepenen waren, op het lossen van een pistool, in goede ordere gingh marcheren, om sich van het Corps de guarde aen de Poort van de Kaye, te verseeckeren; die zijnde vijftigh of meer schreden daer van daen, vijf en twintigh Musquettiers als de voortocht, voor uyt sandt, om de wacht te overvallen, die met een schiltwacht uytstaende, en ses of seven oude mannekens, rontsom den haert sat, behalven andere dry of vier; die op de beddingh lagen en sliepen, hier mocht men een schoot of tien in de locht doen, veynsende sich eenige gequetste te zijn, soo alsse met bloet besmeurt waren, datse al op voorraet hadden, die de geseyde Monsieur Monet terstont naer het gasthuys sandt, de overige wierden ontwapent, tegen de welcke Monet, in het Italiaensch soo goet als hy konde sprack: *Felinoli buon animo, é Fortuna de la Guerra, aurete bon quartiero.* Hebt goeden moed kinderen, het is het oorloghs gevolgh, ghy sult goed quartier hebben, settende met eenen den gevangen gemaeckten Gouverneur, in de Corps de guarde, beneffens den Capiteyn de la Febre, om hem te bewaren; die stillekens den Capiteyn Egels belaste, niet eenen voet van den Fransman af te wijcken, om wel acht op al sijn woorden en actien te slaen; met ordere, om soo veel als hy konde, te vernemen wat

Belacchelijcke Comedie.

die Messieurs, nadien sy sulck een treffelijcke plaets bemachtight hadden, vorder uyt wilden voeren, daer de geseyde Capiteyn sich geensints achteloos in betoonden; den welcken de Fransman oock aenstonts een Compagnie onder het Regiment van Picardie beloofde.

Ondertusschen ontstondt'er eenighe swarigheyt, omtrent het openen van de Poort, om dat de ordinaere Portier, niet voor af ghewaerschouwt zijnde, sich ontstellende over het verlies van de plaets, uyt enckel verbaestheyt de verkeerde sleutels nam, invoegen men uyt het Corps de guarde een Bevelhebber most nemen, om de Poort te doen openen, die om te beter te veynsen, al eenige slagen op sijn huyt kreegh.

Zijnde nu de Poort geopent, seyde de Colonel Spintelet en de Advocaet de Bock, dat sy van hunnent weghen nu hadden gedaen dat hen te doen stondt, en dat hen nu niet meer overigh was te doen; hier op begosten de soldaten overluyd te roepen: *Spintelet, Spintelet, geld, geld*; waer op Monet antwoorde, *Messieurs, het geldt is in de Scheepen, en de Marschalck sal het mede brengen, en ick verseeckere u, dat ghy meer sult krijghen, als u belooft is*; en het is te geloven, dat hy de waerheydt sprack, menende de stockslaegen die men de schelmen ghewoon is te geven.

Op de selve tijdt, hebben de Capiteynen Snyders en Spruyt, op de selfde wijse, het voorname Corps de guarde, of Hooft Wacht-huys, op de Marckt, bemachtight, en soo voorts dat van de Nieuportsche Poort, welcke besettingh men een oogenblick te vooren, van het geen men doen soude, gewaerschouwt hadt; en hier mede begaf sich Monet, met den Capiteyn Egels, den Colonel, en verscheydene andere gemaeckte verraeders, op de wallen, en veranderden de schildwachten, als mede het woord in dat van St. Louis, van

waerse naer de groote Battery gingen, en aldaer dry Canon schooten deden, tot teecken dat sy meesters van de Plaets waren; rechtende oock een groot stuck lijnwaedt aen een hoogen stock, in de plaets van een wit Vaendel, op.

De Engelsche Vloot die op de Reede lagh, op de welcke de Marschalck d'Aumont met sijn volck, dat hy sou inbrengen, lagh, antwoorde hier op mede met dry schooten, en gelijck het noch geen dagh noch getyde was, gelijck die van binnen wel voor heen gegischt hadden, besloot de Heer du Monet, te gaen, en de Overigheyt te doen vergaederen, om hen voor den Alder-Christelijckften Koninck den eed af te nemen. Onderwegen hadt hy veel redenen met den Capiteyn Egels, verhaelende dat terstondt het Leger seer starck sou afkomen, om het gantsche land te bemachtigen, dat sy, latende Duynkercken en Grevelingen (welcke plaetsen sich van selfs wel souden overgeven) sy het vaste en wesentlijcke souden aentasten, maer voor eerst Plassendael verstercken, om meester van de waeteren te zijn; komende soo verre in sijn gedachten, dat hy niet kon laten uyt te roepen: Geluckkige Koninck van Vranckrijck, nu sult ghy Monarch in der daed zijn; naedemael ghy in eenen dagh, sonder een levende ziel te verliesen, sulck een rijck en machtigh landt verovert. Wat belooningh sal een arm Edelman van u te wachten hebben, die met gevaer van sijn leven, u Graeve van Vlaenderen maeckt.

Fransche ydele windvang.

Onder soodanige ydele redenen, en goude bergen van beloften, geraecken sy tot aen het Raedhuys, openende onderwegen de gevangenis, uyt de welcke die geene, die met voorbedacht daer in geset waren (als hier voor geseght is) los gelaeten wierden, tegen de welcke hy seyde, dat hy, in naeme van den Koninck van Vranckrijck, hen allen hun vryheyt gaf. Eenighe genomene Engelschen, wierden mede vry gelaeten, die onwetende tot de saeck veel hielpen, alsoo die komende aen de vloot, waer heen men hen, met de Pilooten, om de Franschen binnen te brenghen, sand, niet lieten te verbreyden, dat Oostende Fransch was.

Terstont begaven sich de Bailiu, Borgermeester en Scheepenen, naer het Raedthuys, toonende de meeste verbaestheyt van de wereld, en eenige half gekleedt zijnde, als quamen sy soo uyt het bedde gesprongen. Hier was het dat de Heer du Monet, een treffelijcke aenspraeck en oratie deedt, seggende, dat de plaets, door een gerechtigh oordeel van Godt, weder tot haer natuerlijcken Heer en Koninck keerde, naedemael het recht van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt op al dese Provincien, soo klaer en blijckelijck was, dat niemandt het selve konde loochenen, of daer aen twijffelen, invoegen sy nae soo veel jaren slaverny, sich nu hadden ten hoogsten te verblijden, sich van het Tyrannige Spaensche Jock bevrijd te sien. En nu, dewijlse dese genaede hadden verkregen, en dat sonder moeyten en verlies van bloed, hadden sy niet anders te doen, als den eedt in sijn handen voor den Alder-Christelijckften Koninck af te leggen.

Vervolgh van de Comedie.

Sy hadden (als geseght is) hier omtrent nu al hun onderrechtinge, en begonnen, terwijl hy buyten stond, een gemaeckt geschil, willende de eene dit en de andere dat, sommige verstonden tot den eedt te doen, andere wederom niet, en zijnde aldus dit Conclave in stemmen verdeelt, besloten sy Monet te vraegen, of hy de macht ontfangen hadt, hen den eedt af te nemen (gelijck sy wel wisten, dat hy die niet hadde) en wanneer hy dersde seggen dat hyse hadde, soudense op de ghelijckheydt van stemmen hun verschooningh nemen,

en seggen, datse de binnenkomst van den Marschalck, alsoo de selve niet lang vertoeven konde, wilden verwachten; maer alsoo hy antwoordde van neen, hebben sy dat versoeck geexcuseert en afgeslagen, beloovende evenwel datse by een souden blijven, sonder te scheyden, tot datse het geluck souden hebben den Heer Maerschalck te sien.

De dagh begost nu aen te breecken, zijnde de klock nu omtrent half twee, of op slagh van twee ueren, wanneer men den gemaeckten Gouverneur uyt de Corps de guarde, daer hy quanswijs bewaert wierd, dede haelen, en in een herberge, onder het geleyde van twaelf mannen en een Sergeant, brenghen, met ordere, datse sijn persoon wel bewaeren, en met allerhande beleeftheyt en eerbiedigheyt onthaelen souden. De Herberge stondt niet verre van de Vesten, noch oock van de Capucijnen. Hy selve begaf sich van daer aenstonts weder naer het Stadthuys, om de verdeelingh van het volck dat in komen sou, te besorghen, en met het selve de posten van de plaets te besetten, sendende bericht van alles, door sijn macker, die over al tegenwoordigh was geweest, beneffens de Piloten, die hun onderrechtingh mede wegh hadden, en de losgelaetene Engelschen, beneffens sijn brief aen de Vloot, met last, soo haest sy daer souden aengekomen zijn, het selfde met dry schooten bekent te maecken, en te bestellen, dat met de Vlaggen en Wimpels te laeten wayen, men van de mueren af, mocht sien, dat sy de plaets in hun geweld te hebben, nu verseeckert waren.

Ondertusschen, laetende sijnen man seer besigh met schrijven, gelijck hem van verscheyden persoonen verseeckert wierdt, begaf sich onse gevangen, uyt sijn vrywillighe gevangenis, door een achterdeur ten huysen uyt, en door eenighe naeuwe straetjes en steeghjes, in het huys van den rechten Gouverneur, daerse sich onderlinge niet konden onthouden de Franschen uyt te lacchen, onder het verhael van al het geene voorgevallen was, en nae datse met Chocolate den maegh een weynigh versterckt hadden, begaf sich de rechte met de gemaeckte Gouverneur nae de Vesten der Stadt; van waer sy een Chaloup met aller haest, selfs tegen de Ebbe in, naer de haeven toe saagen roeyen; waer in sy geloofden, dat een afgesondene most zijn, om de rechte standt der saecken te vernemen; en hier in vonden sy sich niet bedrogen. Fransche uytgelacchen.

De rechte Gouverneur dan begaf sich weer ter schuyl in sijn huys, en de gemaeckte in sijn vrywillige gevangenis; wanneer onderdies du Monet aengheseght wierdt, datter een Edelman van den Heer Marschalck aenquam, die liet terstont sijn schrijven staen, en begaf sich heen, om de selve op de Kay te ontfanghen, omhelsende hem met groote blijdtschap, en hem de Poorten der Stadt open vertoonende, als mede de sleutels van de Magazijnen, en de soldaeten te roepen *Vive le France*, *Spintelet en geldt*. Tot volkomentheyt van alles, leyde hy hem om den gevangen Gouverneur te sien, die daer van verwittight, sijn schildtwachten terstont aen de deur, vensters, in den hof, dubbelt op de trappen, en voor de deur van sijn kaemer, als mede twee binnen in de kaemer, om van naeby als oogh op hem te houden, uytsette; vraegende een ieder die genaeckte, den naem en ordere af, met alle besetheyt die men ghewoon is te houden; al het welcke meer en meer het vertrouwen van desen aenkomelingh versterckte.

Ondertusschen komen dese Heeren binnen, en vinden onsen Gouverneur met sijn hooft in de handt, en den elleboogh op de tafel leggen, suchtende als of hy van de werelt wilde scheyden. De Uyterste veynsery.

afghe-

afghesondene bracht hem met veel beleeftheyt de boodtschap van den Heer Marschalck, hem in sijn ongeval te vertrooste, en alle goedt onthael en quartier, soo aen sijn persoon, als aen sijn vrouw en kinderen beloofde, met byvoeginge dat de Koninck seer veel met de plaetse won, en dat hy, sonder twijfel haest sou verlost worden, nademael de Stadt seeckerlijck verkocht was. Terwijl hy hier op eenigen antwoordt verwachte, hielt sich de gemaeckte Gouverneur of hy hem niet verstondt, en vraeghde den Capiteyn Febre in de Spaensche tael met groote bedaertheyt, *Que dize Sennor?* waer op de andere aenvingh, hem dese Harangue weder op te haelen en uyt te leggen; waer op de Gouverneur met een groote deftigheyt antwoorde, de Marschalck mocht met hem doen, het geene hem beliefde, wat hem aengingh, hy soude geen quartier begeeren, noch aennemen; alsoo hy, het gingh soo het wilde, ten minsten een bedorven man was. Hy hadt voor desen sijn gevangen meer geweest, en verwachte geen beter onthael van hem, zijnde van hem ongewaepent gevangen, als hy van hem genooten hadt, zijnde in het vlacke veldt verovert; en dat hy derhalven met sijn Complimenten niet veel te doen hadt, en keerde hem met eenen den rugghe toe. Over welcke wijse van doen, den afghesonden verwondert en verbaest bleef staen, seggende tegen sijnen macker, en die daer by stonden: *Mordieu l'arrogauce Espannole*; Besiet my dien Spaenschen hooghmoedt eens.

Wanneer hy sich weder te scheep begaf, en door de Poort gingh, begost het volck weer te roepen *Spintelet* en *geldt*, onder het welcke hy weder te Scheep gingh, en de trommen de reveille sloegen op de Fransche wijse; gelijck oock de Fransche Mars, op de Marckt, en de Wallen, houdende al de Burgers hun deuren en veynsters gesllooten, gelijck hen de Scheepenen, den avont te vooren, als geseght is, belast hadden.

Monet begaf sich dan weder naer het Raedthuys, om sijn aengevangene Billietten, tot bestellingh der Wachten voort op te maecken; stellende de eene hier en den ander daer, met al soo grooten voorbaerigheyt als hy den eedt hadt willen afnemen, in welcke belacchelijcke bestellinge wy hem sullen laeten.

Ondertusschen quam de dagh hart aen, en de tijdt dat men het masquer most afdoen, te naerderen; alsoo men van de wallen konde sien, dat het Fransche oorloghs volck, uyt de groote Engelsche Scheepen, in het kleyne Fransche vaertuygh overgingh, om met het selfde in de haeven te komen, alsooder tot het wassend water niet meer als een uer tijdts was; voor al docht nu dan de werckmeesters van binnen noodigh. sich van desen Man te verseeckeren; soeckende de Ognate met hem de selve beleeftheydt te oeffenen, die hy dien voorgaende nacht tegen hem betoont hadt. Het is waer dat de eerste gedachten van den Gouverneur liepen, om hem aen de wieck van den Molen, die aen de Kay staet, op te hangen, maer de groote moed en edelmoedigheyt die de gemaeckte Gouverneur in hem bevonden had, bewoogh hem nu sijn leven, en daer nae sijn vryheydt, sijn Hoogheyt en sijn Excellentie af te bidden, gelijck hy daer nae verkreegh. Het masquer word afgedaen.

De ghemaeckte Gouverneur dan, gordende een riem om sijn lijf, en een Pistool daer in steeckende (niet wetende wat gebeuren mocht) begaf sich met den Capiteyn Egels en eenige andere naer hem toe, om hem te vangen. Sy vonden hem noch sijn ordeningh te sitten schrijven, die siende den gemaeckten Gouverneur inkomen, met gordel en pistool aen de lenden, en den Bewindtstock in de handt, deed, uyt ver- Veranderingh van personagien.

schrickingh, een groote sprongh te rugge. Ognate hem naerderende, seyde hem in het Fransch: *Mijn Heer, wat zijt ghy verbaest, ick kome u niet by met den degen in de handt, gelijck ghy van den nacht by my quaemt, om my te vanghen. Ick kome om u welkom te heeten, en te omhelsen, ick hebbe u alhier al veel dagen verwacht, en gelooft dat om te toonen dat ghy my te recht welkom zijt, ick geen andere tael tegen u behoeve te gebruycken, als ghy tegens my gebruyckt hebt.* Hier op verhaelde hy eenige van de troostelijcke woorden, die dese nieuwe gevangen, den voorgaenden nacht tegens hem gebruyckt had, maer voeghde daer by tot een besluyt: Gy weet wel, dat een persoon, die in een plaets van oorlogh, op een verborgene wijse komt, en sich daer binnen ophoudt om die te doen afvallen, soeckende en de besettingē, en het volck, en de Overigheyt van de gehoorsaemheyt, hun wettigen Koninck en natuerlijcke Heer verschuldight, af te trecken, sijn eygen vonnis met sich brenght, en geen quartier met allen, noch van de oorloghs noch de natuerlijcke wet te wachten heeft; en alsoo sou ick u nu openbaer, op de Marckt, tot een voorbeeldt voor andere, om noyt sich weder tot soodaenigh onderwindt uyt te laeten, konnen doen raebraecken, maer erkennende de beleeftheyt en sachtmoedigheyt, die gy tegen my en andere gebruyckt hebt, verseeckere ick u datter aen u persoon niet sal geraeckt worden, en dat ick my voor de voeten van sijn Hoogheyt sal werpen, om u leven en vryheyt te verkrijgen, en ick vertrouwe dat my het een noch het ander sal geweygert worden. Ondertusschen houdt goeden moedt; en hier op geve ick u mijn omhelsinge en beloften daer van; gelijck oock mijn beurs voor u niet sal geslooten zijn.

Loon van Edelmoedigheyt.

De andere siende en hoorende dat hy sagh en hoorde, trock zijn schouwders op, niet anders seggende, als: *Ick ben een onbedacht Ionghman*: en hier mede, laetende hem een Sargeant met ses soldaten tot bewaeringe, begaf sich d'Ognate weder nae de wallen; juyst wanneer de klockskens begosten te speelen; een teecken, dat de borgers hun huysen souden openen, en een yder sich aen sijn bestelde plaets met zijn waepenen (als geseght is) begeven.

Het mocht nu ontrent de klocke vier uren zijn, beginnende de vloet in te komen en het water te wassen, dat ten tien uuren op sijn hooghste most sijn, wanneer men sagh, dat de Franschen geheel, uyt de Engelsche Scheepen in andere kleynder Barcken en Galeoten, diese daer toe van Calis ontboden hadden, over gescheept waeren, laetende wacker de vlagghen en wimpels wayen, Trommen en pijpen hooren, als offe in zegen prael, een overwonnen plaets stonden in te trecken.

Ydele vreugt der Franssen.

Die van binnen ondertusschen lieten niet nae, de mueren en wallen, met het ingetrocken volck, wel te besetten, legghende oock eenigh volck, in de Contrescarp, die by de haven en de pont leght, alsoo schijnbaer, de Franschen daer mosten landen, mede op de steene reduyt, die op de kay leght, leydense dartich Spaensche Musquettiers, die het beste werck stonden te doen. De Waelen en Duytschen, deckten de Contrescarp, van de Poort, tot aen de Zee toe, de andere settemēn oock op de vesten, als mede de Borgery, tot aen de Nieportsche poort toe, waer mede de stad soo voorsien was, datse vooreen geheel Leger niet te vresen hadde. By yeder stuck geschuts stonden drie Zee Capiteynen en busschieters van de plaets.

Voorsorge om hen wel te ontfangen.

In dese gestaltenis met de waepenen om laegh en de mannen op de gront, om van de strant, niet ontdeckt te worden, toefdense noch een geheel uur, wandelende de Gouverneur nevens Ognate,

nate, alleenigh op de wallen, om den vyandt te sien in komen. Ondertusschen wies het waeter vast, wanneer met een noort-ooste wint tien barcken met volck gelaeden, vliegende vlaggen en wimpels, slaende trommen, gereedt geweer, hebbende des Konincks garden en die van Mazarijn hun blauwe geborduerde, en andere rocken, en de bevel hebberen hun pluymen en velt teekenen aen, en den Marschalck in het midden met zijn ordere van den heyligen Geest binnen quamen, de wind was soo wacker, dat zijnde de banck over die aen den inganck van de haven legt, het hen niet mooglijck was, (mede gedreven, door den harden stroom die in liep) den vaert te wederhouden. In dese gestalte quaemen sy aen de kay; buyten de Stadt, alwaer, klimmende over de Bylanders, en andere Schepen, die in de Haeven laegen, sy de voet op het landt setten, om sich in Esquadronnen te stellen.

enkomst er Franschen.

Hier moet men niet vergeeten, dat de Marschalck, eer hy uyt het Engels Schip tradt, een Petache, met bericht van hun overwinningh, aen den Cardinael affandt, die binnen weynighe ueren tot Cales by den Grave van Charau, quam, die terstond een Edelman te post naer Parijs sandt, om booden brood van dit schoon geluck te winnen. De Cardinael hier op sandt mede sijn Expressen naer Franckfort, daer de Keurvorsten besigh waeren, met een Roomsch Koninck te verkiesen, en sulck een werck baerde dese valsche tijdingh, dat al de Keurvorsten, en Bedienaers verset stonden, oordeelende, met Oostende geheel Vlaenderen voor de Kroon van Spangien verlooren, tot dat de Courier, die daer nae Don Jan daer heen schickte, de Vorsten uyt den dut hielp, en de Franschen in sulck een staet stelde, datse niet uyt hun huysen op de straet derfden komen. Maer om

'alsche dingh.

)ntstelt n Rijksgh tot anck-rt.

ie door : waer-yt ach-rhaelt ordr.

weder tot onse ghelande Franschen te komen.

Dese stelden sich omtrent vijfthien hondert man sterck, op de Kay in ordere, wanneer het den Gouverneur tijd dacht werck te beginnen, die daer op met sijn eygene handen, een wit Vaendel, dat voor teecken op het groote Bolwerck geplant stond, af nam, en belaste een regen van musquettaden op dese gasten te lossen, het welcke hen nu eerst uyt den droom ontwaecken, en een ieder naer een goedt heen komen, dede omsien.

Onthael der Franschen voor Oostende.

Het geschut dat men op het inkomen der andere Scheepen loste, maeckte de eenige misslagh, die in al dien handel begaen was, uyt, als zijnde de oorsaeck waer door vijf andere niet binnen quamen, voornamentlijck een groote Fregat, die al de Hooft-bevelhebberen der Engelsche Vloot in hadt, die door den Marschalck tegen 's middaeghs te gast genoodt waeren. Dese dan op tien of twaelf passen van de banck, wenden het op het schieten, met de anderen, die niet binnen quamen, daer men oock seght dat de twee hondert duysent guldens in waeren, hoe wel men niet gelooft, datter een duyt, om soo te seggen, geweest is, om dat men verraders niet gewoon is, soo nette betaelingh te doen.

Misslagh begaen.

Gastery gestoort.

De Marschalck d'Aumont, met twee Capiteynen van des Konincks Garde, en eenighe andere, vluchten over het verdroncken landt; menende sich te redden, met het passeeren van de Haeven, en het vluchten naer de Duynen, zijnde omtrent hondert vijftigh sterck, en sy hadden het niet qualijck voor, indien de drie hondert Ruyters, die als geseght is, voor heen daer geleght waeren, hen niet waeren voorgekomen, die voor den dagh springende, hen met groote beleeftheyt opnamen. Een Ayutant van het Regiment van Don Anto-

De Marschalck d'Aumont gevangen.

nio Furtado, was oock met twaelf Musquettiers uyt de stadt getrocken, om den Marschalck en Monsieur Talon, langhs den dijck en het verdroncken Landt op te soecken, maer dese laetste blies een Spaensch Capiteyn de wint van 300 dubloenen in de ooren, hoe wel zijn rantsoen meer als twintigh duysent waert was geweest, als zijnde wat anders als Militaer, en alleen op quartier van discretie aen te nemen.

Meer als 300 Mannen by een wierpen hun geweer ter aerden, en gaeven sich gewilligh op, om 200 andere die voor hun voeten laegen, geen geselschap te houden, gelijck oock al de andere tot *prisoniers de guerre* gemaeckt, geplondert, en in verscheydene steden verdeelt wierden. De Heer Marschalck en andere braeve Edelen die by hem waeren, handelde men met eerbiedigheyt, hy had wel gewenscht, datmen hem met de koets van den Gouverneur hadt in de Stadt gevoert (veynsende in zijn voet gequetst te zijn,) om door soo veel ogen van borgers, en soldaeten binnen gebracht, niet versmadelijck te wandelen, maer dit wierdt niet geraedtsaem gevonden, en alsoo most hy voor dien tijdt, de ingesetenen het vermaeck van sijn gesicht geven; doch wierdt terstondt uyt ordere van zijn Hoogheyt Don Jan, naer het Casteel van Antwerpen gevoert. En nae het Casteel van Antwerpen gevoert.

Aldus liep dit van over langh opgereghte werck-stuck ten eynde, tot geen kleyne versmaetheyt der Franschen, en hartseer van den Cardinael Mazarijn, maer de werck Meesters hebben sich, d'een meer d'ander min, des te bedancken gehadt, altoos Spintelet kreegh een walsch Regiment Infantery, en de Advocaet de Bock, die soo veel daer ingearbeyt hadt, de Plaets van Raets Heer en Procureur Generael van de Provintie van Vlaenderen. Vergelding van Spintelet en de Bock.

Eynde van 't Eerste Deel.

TWEE-

TWEEDE DEEL

Der Doorluchtige

ZEE-HELDEN

deſer Eeuwen,

Verhandelende de voornaemſte

DADEN en TOCHTEN

Der Beroemſte

HOLLANDSCHE ADMIRALEN,

Nevens eenige

Buytenlandſche Bevelhebberen,

Eyndigende tot de Dood van den

ADMIRAEL

MICHIEL ADRIAENSZ. de RUYTER.

De Namen der Zee-Helden ſtaen aen d'ander zyde van dit Bladt begrepen.

NAMEN

Der

ZEE-HELDEN

Die in dit TWEEDE DEEL *begrepen zijn.*

JACOB van HEEMSKERCK, Hollands Admirael, &c.

NICOLO en ANTONIO, andere ſeggen MARCO ZENI.

SEBASTIAEN CABOT en CORTREGALIS GOMES.

MARTIN FROBISHER eerſte, tweede en derde Tocht.

JOHN DAVIS Tocht.

JOHAN HUYGEN van LINSCHOTENS Tocht door de Vaygats, en ontdeckinge van het onbekende Zuydlandt.

PIETER PIETERSZ. HEYN, Hollands Admirael, &c.

HENDRIK LONCQUE, Hollands Admirael, &c.

MARTEN HERBERTSZ. TROMP, Hollands Admirael, &c.

JACOB van WASSENAER, Heer van Obdam, Hollands Admirael, &c.

MICHIEL ADRIAENSZ. de RUYTER, Hollands Admirael, &c.

JACOB van HEEMSKERCK
Admirael van Hollandt etc.

Y souden desen dapperen Oorloghs-man en Zee-held, seer gevoelijck verkorten, indien wy hem, die ons Vaderland en Vaders der eeuwiger gedachtenisse hebben willen opofferen, met een verachtend stilswijghen hier voor by gingen, daer sijn rechte plaets van Roem moet zijn: en waerlijck, onse voorgaende oorloghen hebben te vruchtbaer geweest, in dappere lieden voort te teelen, dat wy daer in voor eenigen landtaerdt, sy zijn dan diese zijn, souden behoeven te wijcken. Wy vinden ons dan genootsaeckt eenige (doch niet al) van de selve op te haelen, en verplicht met desen Helt te beginnen, met wiens groot bestaen, de eerste drift van onsen langhduerigen oorlogh, genoeghsaem een eynde ghenomen heeft. In hem komen hier te saemen, beyde onse betrachtinghe, ontdeckingh van vreemde Kusten, en dappere oorloghs daeden, en derhalven staet hy ons niet lichtelijck over te gaen. In het Jaer 1595. is hy van de Heeren Staeten Generael aenghenomen, om als Commis met Willem Barentsz. en seven toeghemaeckte Scheepen, door de Waygats of Straet van Nassouw, den wegh nae de Landen van Cathay en China, achter by noorden om te vinden. Twee van dese Scheepen waeren tot Amsterdam, twee in Zeelandt, twee tot Enchuysen, en een tot Rotterdam toeghemaeckt. Ses van dese waeren met alderhande koopmanschap, en gelt geladen, maer het sevende een Jacht zijnde, sou alleen dienen, om wanneer de Scheepen boven de Caep de Tabin (diemen voor den uytersten hoeck van Tartaryen houdt) souden zijn, weder te keeren, en van alles bericht in het Vaderlandt te brengen. *Heemskerck* was, met Willem Barentsz. op het groote Schip, Amsterdam genaemt, en is met het selfde en de rest van de Vloot op den tweeden July uyt Texel ghezeyldt, krijgende op den 14 het landt van Noorwegen in het gesicht. Sy geraeckten tot op de hoogte van 70 graeden, sonder waerdige ontmoetinge, en zeylden van daer tot aen de Waygats, meest al door ghebroocken ys, vindende het rechte gat, tusschen den beelden hoeck en het landt der Samoieden daer soo vol van, datter geen middel voor hen was, om daer door te gheraecken. Derhalven liepen sy op de Reden en in de Bay diese den Traenbay genoemt hebben.

Eerste Tocht van *Heemskerk* naer de Waygats.

Sy begaeven sich op den 21. Augusti met vier en vijftigh persoonen in de Waygats, om naer de gelegentheyt aldaer te vernemen. Komende omtrent twee mijlen te landewaert in, vonden sy daer verscheydene sleden met vellewerck, traen, en diergelijcke waeren, gelaeden, en voetstappen van menschen, en Rheden, of Rangefeers daer by, tot blijck dat daer menschen mosten woonen. Men vandt daer oock menighte van beelden, waer uyt men hun afgodendienst gewaer wierd, en dien hoeck den naem van beeldhoeck gaf.

Wanneer sy dieper in het landt quamen, deden sy al hun best om huysen of menschen te vinden, maer te vergeefs. Sommige van hen zijn verder, en zuyd oostelijck aengegaen, om tot den oever van de Zee te komen, alwaer geraeckt zijnde, meenden sy aldaer een openingh, weynigh ys, en alsoo een verhoopte doortocht te sien; en brochten sulcks voor een nieuwe tijdingh t'scheep. De Schipper had mede een roeyjacht uytgesonden, om naer een doortocht te sien, maer konden in Zee, ter oorsaeck van het ys niet gheraecken, voeren tot aen de kruys-hoeck, daerse het Jacht lieten, en over landt, nae den twist-hoeck toeliepen, maer saegen aldaer dat het ys, uyt de Tartarische Zee, aen de Kusten van Ruslandt en Way-

Waygats, in den hoeck vol op een gestout was.

Sy vonden op den 23. een Lodding, of vaertuygh van Pitzore, zijnde met basten van boomen te samen genaeyt. Dese hadden noordwaert op geweest, om Walrusch tanden, Traen en Gansen te handelen, om daer mede de Scheepen, die sy seyden uyt Ruslandt te sullen komen, om door de Waygats in de Tartarische Zee, voor by de stroom Oby, naer een plaets in Tartaria, Ugolita genoemt, naer hun jaerlijcksche gewoonte te vaeren, te voorsien. Sy berichten oock, dat het noch negen of tien weecken most aenloopen, eer het Gadt sou toeghevroosen zijn, maer dat zijnde, konde men over het ys, tot in Tartarie toe te voet geraecken. Sy kregen oock bericht van eenighe Samojeden, als dat, wanneer men een hoeck, omtrent vijf dagh reysens naer het noord oosten sou voor by zijn, datter dan een seer groote Zee zuyd oostelijck op, geleghen was, het welcke sy seyden wel te weten, om dat een van hun volck, daer met eenige anderen geweest was.

Bericht van den door-ganck.

Sy maeckten op den darden van Herfstmaendt des morgens, omtrent twee ueren voor Zon, zeyl, en quaemen met het opgaen der selve, een mijl omtrent beoosten den twisthoeck, zeylende noordwaerdt aen, tot aen zuyder zon, omtrent ses mijlen weeghs, maer toen mosten sy, soo door de veelheyt van het ys, als door de ongestadigheyt der winden, dickmaels wenden; tot datse op de oost zyde van het Staeten Eylandt quaemen te vervallen. Wanneer aldaer eenigh volck aen landt gingh, om een slagh van steentjes als Diamanten te soecken, wierdt een van twee mannen, die by malkander in een kuyl laegen te vroeten, door een mageren witten Beyr by den neck ghevat, dese niet wetende wat het was, vraeghde wie hem daer vatte, maer sijn macker op siende, sagh en riep dat het een Beyr was, en begeeft sich met eenen flux op de beenen.

De Beyr beet dien eenen Man terstont het hooft te pletteren, en soogh daer het bloet uyt: waer op terstont het andere volck mede aen landt quam, en wel 20 sterck den Man meende te verlossen, of ten minsten den Beyr van het doode lichaem te jaegen, maer vindende het dier, daer noch aen te staen eeten, en hun roers en spietsen daer op aenvellende, vloogh het wreet gediert, onbeschroomt op hen in, ruckte noch een ander Man uyt den hoop, en dreef al de rest op de vlucht. De andere van boort, vielen oock in de boot, saegen het droevigh schouspel aen, een van de rest leyde evenwel op den Beyr toe, en schoot hem by de ooghen door den kop, het beest noch evenwel den Man by den neck houdende, beurde het hooft, met Man met al op, maer begost daer op te suysebollen. De schrijver die de schoot gedaen had liep daer op, met een Schotsman toe, en sloegen met den houwer het dier op het lijf, datse in stucken sprongen. Eyndelijck heeft een ander met sijn roer den Beyr op de snuyt gheslaegen, dat hy ter aerden viel, waer op deselve hem voorts den strot afghesneden heeft. De lichamen hebben sy begraeven, den Beyr gevilt, en de huyt tot Amsterdam gebracht.

Menschen van Beyren verslonden.

Sy gingen op den 9 Septembris van het Staeten Eylandt weder tzeyl, doch het Ys schoot soo geweldigh in, dat sy weder te rugghe mosten keeren; niet sonder gevaer van den Admirael en het Jacht, die op de klippen, doch weder, sonder veel schaede, geluckighlijck daer van geraeckten.

Op den elfden setten sy het weder nae de Tartarische Zee toe, maer hadden de selfde ontmoetingh van Ys, soo dat sy weder naer Waygats te rugghe quamen, en het by den kruyshoeck set-

ten. Sy voeren op den 14. nae de andere zijde van het Waygats en het vaste landt, om het Canael te peylen, vaerende geheel om den bocht, achter het Eylandt met den staert genoemt, alwaerse een kleyn houten huysken vonden, maer als sy wederom dachten voort te setten, wierden sy weder, als voor heen verhindert, soo dat sy, wanhoopende van een doorkomst, de stevens gelijckelijck te rugge naer huys toe wenden.

Tweede tocht van *Heemskerck.*

Ander mael heeft *Heemskerck*, den tocht om het noorden, boven Nova Zembla, met de selfde Willem Barentsz. aengevangen, daer sy, niet alleen geen doortocht vonden, maer oock selfs in het ys, op een sonderlinge wijse beset bleven, soo datse genootsaeckt waren, aen Nova Zembla, in de grootste kommer ter wereldt, te overwinteren, en met weynigh volcks, in twee schuyten wonderlijck van daer geraeckten, gelijck in de daghregister daer van gehouden, en in onse tael uytgegeven, wijdtloopigh te sien is.

Sijn Reyse naer Oost-Indien.

Zijnde daer nae als Admirael naer Oost-Indie gesonden, hadt hy het geluck, dat hem een rijcke Portugeesche Caraeck, daer hy lange op toegeleght hadt gehadt, by het Koninckrijcke Yor ontmoette, hebbende twee Scheepen onder sich, den Witten Leeuw en het Schip Alckmaer. De Caracque siende haer vyandt, stelde sich in staet van wederstand te doen, stack de bloedtvlagge op, en vervaerdighde het volck tot tegenweer, zijnde wel acht hondert menschen daer op, onder de welcke wel hondert vrouwen waeren. Sy hielden langh schutgeweer tegen malkander, tot dat *Heemskerck* ten laetsten, met sijn laegh geschut, de Caracque nevens het water een schoot gaf, die den Portugees een groot leck toebracht, waer door het onnute volck, daer op zijnde, een groote vrees kreegh, voor te sincken. Naer een wijl vechtens (daer de Caracque weynigh voordeels mede konde doen, dewijl haer geschut veel te hoogh lagh) hebbende de Portugees nu wel tseventigh soo dooden als gequetsten op, staecken die van de Caracque een wit Vaendel op, en gaeven sich over.

Sijn gevecht met een Caracq.

Heemskerck deed de Caracque ontladen, de ladinghe die al seer kostelijck gheacht wierdt, in sijn twee Scheepen over setten, en de Caracque boven afnemen, veel laeger timmeren, en vol peeper laeden, en keerde soo met sijn rijcken buyt naer het Vaderlandt, daer hy voorspoediglijck genoegh aenquam, maer het Schip Alckmaer, had veel ontmoetingen en suckelingen, doch het kostelijck goedt, daer in zijnde, quam mede ten laetsten in behouden haven.

Maer dit is het niet al dat wy van desen braeven Zee-man verwachten, een braeve ruyterdienst was hy het Vaderlandt schuldigh.

Zijnde in het Jaer 1607. de Heeren Staten albereeds in onderhandelinghe, van een bestandt, met den Koninck van Spangien, en siende dat het werck traineerde, en hen seer weynigh van een goed gevolgh beloofde, besllooten die weder, een Vloot naer de Kust van Spangien te senden, om de slaepende geest der Spangiaerden te doen ontwaeken, en het bestand daer door misschien een aenset te geven. Over dese Vloot stelden sy, als Admirael, desen *Jacob van Heemskerck*, dewijlse van sijn kloekheyt en wijs beleydt volkomene kennisse hadden. By hem wierden verscheyde kloecke en ondersochte mannen, tot Commissarisen en Krijghs-raeden ghevoeght; onder de welcke oock de braeve Joris van Spilbergen, van Antwerpen was (van wiens treffelijcke tochten, veel geschreven is, en daer wy al mede wat van hebben in gebracht) die hem als Opper-Raedt, en Commissaris Generael, en Capiteyn over het Zeelands

Heemskerck word Admirael naer Spangien.

landts Krijghsvolck aenbevolen was.

Gestalte van de Nederlandsche Vloot.

De Vloot bestondt uyt ses en twintigh Oorloghs en vier voorraed Scheepen, van de welcke tien waeren van Amsterdam, als voor den Admirael het Schip Æolus, hebbende tot Capiteyn Pieter Willemsz. Verhoef, van Amsterdam: de Swarte Beyr, onder Capiteyn Adriaen Roest, de Witten Beyr, Capiteyn Cornelis Pietersz. Madder, anders de Mooyen Boer genoemt: de Goude Leeuw, Capiteyn Pauw: de Griffioen, Capiteyn Kleynsorgh van Gouda: de Goude Sterre, Capiteyn Jacob Jansz. van Edam: op het sevende was Capiteyn Hendrick de Lange, op het achtste Capiteyn Simon Jansz. van Edam, op het negende Capiteyn Coppedrayer, op het tiende Capiteyn Herman, anders de Leyenaer genoemt. Van Enckhuysen waren daer dry Scheepen by, onder de Hoplieden Quast, Koolman en Hopman. Van Hoorn mede dry, onder Bras, Gijsbert Jansz. en Geraert Evertsz. van Harlingen. Hier by quam de Vriesche Pinas, onder Capiteyn Antonis Woutersz., te saemen seventhien Scheepen, met vier Scheepen om voorraedt en volck te voeren.

1607. Dese Scheepen voeren op den 25. van Maert uyt Texel, en quamen op den 27. by het Eyland Wicht, daer sy vier Scheepen uyt Zeeland, onder de Capiteynen Laurents Jacobsz. Alteras, als Vice Admirael, op den Roden Leeuw, Marinus Hollaert, Cornelis Faes, en Pieter Cales vonden, wiens laetste Schip aen de grond geseylt en gebleven was, maer het gereedschap en voorraedt, met het volck (behalven elf bootsgesellen en vijf soldaten, die in het eerste met de boot afvaerende, verdroncken) op de andere Scheepen overgenomen. Van Rotterdam waren daer mede onder Wicht ghekomen, Capiteyn Lambert Hendricksz., anders Moy Lambert, Schout by Nacht, met het Schip den Tyger, Pieter Claesz. Rochusz., Capiteyn Herbert Martensz.; voorts Capiteyn Schrevel en Sieuwert; waer by noch een Jacht van Amsterdam quam, onder Capiteyn Kleuter, maeckende alsoo te samen ses en twintigh Oorloghs Scheepen, behalven het gebleven Schip, en vier voorraed Scheepen.

Met dese Vloot is de Admirael *Heemskerck* op den 10. April, tot op de hooghte van 36 graeden, nevens de Rivier van Lisbon gekomen. Hier ontboodt hy sijn Krijghsraedt by een, onder de welcke beslooten wierd, de Rivier van Lisbon in te loopen, om al de Scheepen en Caracquen, diese aldaer souden ontmoeten, te nemen of te vernielen; maer hy verstondt uyt sijn verspieders, die hy met een Engelsch Scheepken, tot Lisbon gesonden hadt, dat meest al de Caracquen vertrocken, de Galioenen niet gereed waren, en in twee Maenden noch niet gereedt stonden te worden; en nader bericht, datter seltien Gallioenen nae West-Indien vertrocken, en noch tien wel-gemonteerde, met meer andere Oorloghs Scheepen, naer de Straet van Gibraltar, om aldaer op de gaende en komende Hollantsche Scheepen te passen, vertrocken waren. Men verandert dan dat besluyt, in een voornemen, daer heen de stevens te wenden, en de selve Vloot op te soecken.

Besluyt van de Vloot.

Sy steecken dan weder Zeewaerts, en vaeren de om de Caep de St. Vincent, hebben Capiteyn Schrevel van Rotterdam uyt het gesicht verlooren, en een Schip van Vlissingen ontmoet, dat uyt de Straet of enghte gekomen was, en verhaelde dat hy 's nachts onder de Spaensche Zeemacht gekomen, en des morgens daer weder uyt geraeckt was, wanneer hy meende gemerckt te hebben, dat de selve haer loop naer Cadix sette, nademael sy, ter oorsaeck van de oostelijcke windt, de enghte weder uyt mosten.

Heemskerck op dit bericht, vervolght sijn loop, langhs de Condado, of de Condaet, en liep op den 24. April, voor by de Rivier van St. Lucar en de Baye van Cadix, maer kon niet vernemen dat daer iemand binnen geloopen was, zijnde anders van meningh, de Vloot, selfs op de Rede aldaer, aen te tasten.

Des anderen daeghs, des avonds, verstondt hy van een Fransman, die van de Rede van Gibraltar quam, dat hy de Spaensche Zee-macht aldaer ghelaeten had, met aenwijsinge van hun getal en ordere. Tegen de nacht dan, alsoo de windt wat bestondt te westelijcken, nam hy den loop naer de Kust van Barbaryen, maer des morgens, leyde hy het weder naer Spangien over.

Bericht van de Spaensche Zee-macht.

Komende in het naeuwe van de Straet, heeft hy de Bevelhebberen aen boort ontboden, en den selven het bericht, dat hy van den Fransman verstaen hadt, te kennen gegeven, waer op gesamender handt een besluyt is gemaeckt, de Spaensche Vloot kloeckmoedighlijck aen te grijpen.

Heemskerck sou, beneffens Moy Lambert, den Spaenschen Admirael, Alteras de Vice Admirael, met Hopman Bras, den Vice Admirael, en voorts de de andere Scheepen, twee en twee, elck sijn Gallioen aentasten; de twee Jachten met den Barck souden buyten het gevecht, op de vluchtelingen passen, maer de voorraedt scheepen, gants buyten schoots blijven. Hier op hebben sy alle hun uyterste moed en dapperheyt malkanderen toegeseght, en belooft en geswooren malkanderen getrouwelijck by te staen.

Aldus setten het de Hollanderen, op den 25 April, naer Gibraltar, daer sy naer den middagh de Spaenschen in het gesicht kregen, soo als die in de Baye voor de Stadt, op dry vadem waters en minder, onder gunst van het gheschut, soo van het Casteel, als van de Stadt, op ancker laegen. Sy waren te saemen een en twintigh in het getal, te weeten tien Gallioenen, van de welcke d'Admirael was, het Schip St. Augustijn, een Schip van vier hondert lasten, onder Don Johan Alvares d'Avila, als Admirael Overste, een oudt ervaeren Krijghs-man, hebbende sijn soon, van den selven naem, tot Capiteyn daer op. De Vice Admirael heete, Nostra Sennora de la Vega. De Schout by Nacht was het Schip Madre de Dios, de anderen waren oock nae den eenen Heyligh of den ander genoemt.

Haer staet en gestaltenis.

Boven dese Gallioenen, warend'er noch vier Oorloghs scheepen, en noch een Lubecker van vier hondert lasten, die naer Cadix wilde, en alleen naer goeden windt wachte. Daer en boven noch vier Fransche Scheepen en dry Prijsen, twee van Enckhuysen, en een van Rotterdam, wiens Schipper Govert den Engelsman, op den Admirael gevangen lagh.

Sy hadden al dese een en twintigh Scheepen met krijghs-volck voorsien, als zijnde, door den Hartogh van St. Lugar, van der Hollanderen aenkomst verwittight, waer over sy aenstonts haer Vloot met dry hondert soldaeten, en daer onder wel hondert Cavalleros, en vrywilligen versterckt hadden, hebbende alsoo de Admirael omtrent seven hondert, de Vice Admirael vier hondert vijftigh mannen op, de andere zijnde mede met hun metalen geschut wel voorsien, waren ten minsten met twee hondert vijftigh soldaeten, behalven het bootsvolck, gewaepent; soo dat men bereeckent, datter over de vier duysent mannen op dese Zeemacht waren.

Wanneer de Spaensche Admirael; *Heemskerck* met sijn Vloot in het gesicht kreegh, deed hy den gevangen Schipper van Rotterdam voor hem komen, en

7 tweede deel.
J. v. de Brugge fec.

en nae dat hy hem ſijn Vloot getoont hadt, vraeghde hem, of hy van meeningh was, dat de Hollanders wel ſoo ſtout ſouden zijn, als hem, met ſulck een macht voorſien, op des Konincks Rede, en onder het geſchut van Stadt en Caſteel leggende, te komen beſoecken, voegende daer noch twee andere vermeetele woorden by, waer op de Schipper hadt geantwoord, dat hy, met verlof van den Heer Admirael, oordeelde van jae, en dat ſy het ſelfde gewiſſelijck in den ſin hadden, na hy mercken konde.

Vermeeten vrage een moedige antwoordt toegepaſt.

Wanneer de Hollandſche Vloot, de Spaenſchen begoſt te genaecken, heeft elck Capiteyn ſijn volck in ordere gheſtelt; tot dapperheyt aengemaent; en nae dat men des Heeren naem had aengeroepen, malkander een dronck van getrouwigheyt laten toedrincken. Alſoo ſette men het op den vyand aen.

Aenvangh van den ſlagh.

Wanneer de Admirael *Heemskerck* den Spaenſchen Admirael meende aen te vallen, heeft de ſelve, ſulcks vermerckende, ſijn kabel gekapt, die, daer hy de uyterſte lagh, naer het binnenſte van de Baye toe dreef, krijgende alſoo ſijn Vice Admirael en dry Gallioenen voor ſich. *Heemskerck* evenwel is hem, voor by den Vice Admirael, die hy, met de twee andere Gallioenen, ter ſlincker hand liet leggen, naer gevolght, latende ſijn ancker voor den boegh gereedt hangen, met bevel niet te laten vallen, voor dat ſy aen den Spaenſchen Admirael waren, en het hoorden kraecken. Hy verboodt oock te ſchieten, voor datſe dicht aen malkander waren, en dan mochtenſe wat paſſen te raecken. Hy deedt den Stierman ſelver te roer ſtaen, en beloofde hondert realen van achten aen de Jongens, voor die den Spaenſchen Admirael de vlagge ſou afhaelen. Met deſe beſtellingh ſet hy het op den ſelven aen, de Spangiaert ſchoot eerſt met een van ſijn voorſte ſtucken, doende de koegel geen andere ſchaede, als een balck te breecken. *Heemskerck* antwoorde hem met beyde ſijn boeghſtucken, trefte hem dapper, klampte hem met eenen aen boort, en liet het ancker in de grondt vallen. De Spangiaert weder ten tweeden mael ſchietende, heeft die koegel een Jonghman, met ſijn Muſquet om te ſchieten, aenlegghende, midden door geſchooten, en met eenen den Admirael *Heemskerck* ſijn ſlincker been, boven aen het lijf, op ſeer weynigh nae wegh genomen; vallende hy, in ſijn wapen ſtaende, daer door op het Schip neder: en of het noch niet genoegh ware geweeſt, nam het ſelve yſer een man, die gheredt ſtondt, met het lontſtock een ſtuck aen te ſteecken, den rechterhandt af.

Heemskerck geſchooten.

Doodelijcke koegel.

Wanneer de Admirael aldus ter nedergevallen was, en wel gevoelde, dat hem de doodt genaeckte, heeft hy met ſoo veel kloeckmoedigheyts, als hem mooghlijck was, ſijn volck geſterckt, en vermaent, gelijck ſy begonnen hadden, voort te gaen; belaſt terſtont een ander in ſijn plaets te ſtellen, en gaf alſoo den kloeckmoedighen geeſt; ſtervende als een recht Edel Zee-Ridder in ſijn volle waepenen, met het helmet op het hooft, en het ſwaerd in de hand. Sijn doodt evenwel wierdt voor het volck verſuſt, en niet bekent gemaeckt, voor dat de zege al behaelt was.

Dood van den Admirael.

Ondertuſſchen kreegh de Spaenſche Admirael de gantſche rechter laege van *Heemskerck*; die hem met een chargie van Muſquetten antwoorde, en weder met een van gelijcke begroet wierdt. Moy Lambert, volgens de ordere die hem gegeven was, komt in het naervolghen van ſijn Admirael, met ſijn Voor-ſteven kort om den Spaenſchen Zeevooght, leght hem ſijn boeghſtucken ſoo dapper achter in, dat de yſers wederom voor uytvlooghen, en valt hem

Vorder verhael van den ſlagh.

hem met eenen soo voort op zijde, even achter den Admirael *Heemskerck*, laetende ondertusschen niet nae, sijn ander geschut wacker te ghebruycken, vreeslijck wierd van wederzijde gevochten.

Wanneer *Heemskerck* naer den Spaenschen Admirael toe sette, volghde hem sijn Vice Admirael Alteras, gelijck de ordere gegeven was; maer dese konde door den landtwindt den Spaenschen Onder Admirael niet bezeylen, maer geraeckte seer nae onder de Stadt, en heeft ten eersten twee Gallioenen heel schaedeloos geschooten, en vervolgens de andere seer ontreddert. De Capiteynen Adriaen Roest, Marinus Hollaert van Vlissingen en andere, bemerckende dat de Vice Admirael, den Spaenschen Vice Admirael niet konde aendoen, klampten dien aen boort; zijnde gevolgt van Simon Jansz. van Edam, en den Mooyen Boer, die soo dapper vyer op den Spaenschen Vice Admirael gaeven, dat sy, eer een half uer de brandt daer in hadden; daer Marinus Hollaert, die met sijn volck op het schip van Roest liep, en den brand daer in stack, hoewel met verlies van eenighe mannen, vry veel toe deed. Hier by quam noch Capiteyn Pauw, van wiens volck een over de andere scheepen heen klom, en de Vlagge van des Vice Admiraels voorstenge afhaelde, daer hy 50 Realen van achten voor kreegh.

Wanneer nu de brandt in den Spaenschen Vice Admirael meer en meer toenam, sochten de andere scheepen, niet sonder groot gevaer, daer weder af te komen, dewijl de brandt mede in hunne scheepen begost aen te gaen; soo dat alreedts, meest al de zeylen van Roest, en den Mooyen Boer, gebrand en geschonden waren; maer alles wierd ten laetsten geslist. In tegendeel, nam de brand in den Spangiaert, daer geen weer teghen gedaen wierdt, maer een ieder slechts socht af te komen, handt over handt toe, tot dat het schip eyndelijck tot aen het waeter toe afgebrand is. Een deel van het volck gheraeckte over boort, daer veel van verdroncken, en andere al swemmende van geschooten wierden, de rest wierdt, of verbrandt, of andersints omgebracht, soo datse meest alle bleven. Capiteyn lange Henderick, siende de andere aldus met den Vice Admirael doende, leyde het naeste Gallioen aen boort, geholpen door Jacob Jansz. van Edam en Gerrit Evertsz.; maer naer een wijl vechtens is Capiteyn Henderick, die sich uyt grooten yver, wat te bloot gaf, met een Musquet koegel in de schouder dood geschooten.

Spaensche Vice Admirael verbrandt.

Wanneer dit Gallioen sagh, dat de Vice Admirael in den brandt, en de vlagge van de stenge afghehaelt was, (zijnde de Admirael noch in het ghevecht) heeft de selve de vlagge van haer voorstenge laten waeyen; maer een van de Hollanders haelde die daer haest wederom af, en hy quam korts daer aen in de brandt, en verbrande mede tot de kiel toe.

Het tweede Gallioen, achter den Vice Admirael, leyde de Capiteyn Coppedrayer, met Theunis Woutersz. op de Vriesche Pynas, en Cornelis Faes van der Veer aen boort, die het selve met hun geschut, eerlangh in de grondt geschooten hebben.

Ondertusschen komt oock de Vice Admirael Alteras by der handt, die, hoewel hy, tegen sijn ordere niemand aen boort klampte, evenwel seer vreeslijck ghe schooten heeft, gelijck oock veele anderen die hun last niet volghden, gedaen hebben, doende ondertusschen al mede eenige schade aen hun eygen Scheepen: gelijck mede die van de Stadt, het Casteel en Bolwerck, al schietende, veeltijds hun eygen vrienden raeckten.

Onder-

Ondertusschen de andere Scheepen, die dichter in de Baye laegen, siende het werck daer soo gestelt, lieten niet nae, schrickelijck op de vyanden te schieten, en dapperen weer te bieden; sonder evenwel de selve te derven genaecken; of oock van de Nederlanders, hoewel tegen de ordere, hen van *Heemskerck* gegeven, aengeklampt te worden. Eyndelijck isser een van de selve, of door sijn of sijns vyands schieten, door sijn eygen kruyt opgevloghen, die al drijvende en brandende, noch een ander voor den boegh quam, en die mede aenstack: de andere, uyt vrese van het selfde, kapten hun touwen af, en setten het tegen de wal aen; soeckende alsoo het leven te bergen. Van de andere zijn oock eenige, door het schieten, en yslijck springen deser scheepen, die sich hoogh in de locht op gaeven, in den brandt gheraeckt, onder de welcke de Lubecker mede was. Ondertusschen de Capiteyn van den Admirael Pieter Willemsz. Verhoef, beneffens Moy Lambert, hielden sich met den Spaenschen Admirael noch al besigh, schietende soo geweldigh op hem, hoewel hy een weynigh van hen gescheyden was, dat hy ten laetsten een witte vredevaen opstack. Terwijl hadt Capiteyn Kleynsorgh, het Gallioen, daer hy mede doende was geweest, mede in den brandt gekregen, waer op een deel van sijn volck met de sloep nae den Spaenschen Admirael toe voer, daer sy opklommen, en vonden het Schip vol dooden. De Trompetter van Kleynsorgh, haelde de vlagge van de stenge, die het alderlangste gewayt had, en kreegh daer de beloofde hondert stucken van achten voor. Terwijl sprongh het volck van het Gallioen met tien en twaelven tsessens buyten boort, om aen landt te swemmen, maer wierden door de woede der verbitterde vyanden, die met sloepen naer hen voeren, meest doorschooten en doorsteecken, soo dat de Baye als met doode lichamen bezaeyt lag. De Spaensche Admirael Don Johan de Alvares d'Avila, was mede met den tweeden schoot, gelijck *Heemskerck*, gheveldt, maer sijn soon wierdt gevangen genomen, en het Schip geplondert, daer verscheydene brieven en instructien in gevonden wierden. Wanneer op den avondt de verwonnen Admirael verlaten wierdt, hebben eenige, die sich daer noch in verborgen hadden, het kabel daer van los gesneden, en het Schip na de wal laten drijven, daer noch dapper na geschooten wierdt. De Hollanders meenden des morgens het selve, daer het aen de grondt lagh, noch in den brand te steecken, of af te haelen, maer sulcks wierd van die van de Stadt belet, die selve het de groote mast af hieuwen, en den brandt daer in staecken.

Spaenschen Admirael overwonnen.

Dood van den Spaenschen Admirael.

Admiraels schip verbrandt.

Het schieten was soo geweldigh, dat men reeckent, dat, binnen dien kleynen tijdt, meer dan acht duysent schooten zijn gegaen, het welcke, onder het springen en branden der Scheepen, een vreeslijck aenschouwen en aenhooren gaf. Behalven de twee Spaensche Admiralen, zijn'er vijf Gallioenen, beneffens den Lubecker, die wel te pas, tot sijn verderf, daer ghekomen was, en een prijs verbrandt. Een Gallioen wierdt in de grondt geschooten, de andere twee zijn aen de grondt gedreven, en beyde onbruyckbaer geworden. Een Fransman, een Rotterdammer, en een Enckhuyser zijn mede aen de grond geraeckt. Dry Fransche scheepen, daer tegen hun danck ingebracht, en met Spangiaerden gemant, begaeven sich, soo haest sy daer van ontlast waren, onder de Nederlanders. Men verhaelt, dat de Vice Admirael, siende sijn Admirael bespron-gen, sich van ses of seven gevangenen, die hy in sijn Schip had, voor eerst wilde ontlasten, en een daer heen sandt, om die te doorsteecken, maer dese wiert

Spaensch verlies.

Wondere verlossing van ghevangenen.

onderwegen gheschooten. Terstondt wierdt een ander, die een Moor was, daer heen geschickt, die soo haest hy de plaets opende, daer sy waren, mede een koegel kreegh, ghelijck oock door de koegelen, de ysers der gevangens aen stucken geschooten, en die, soo wanneer de Vice Admirael overvallen wiert, sich by de Nederlanders begevende, alsoo wonderlijck van de doodt verlost wierden.

De schaede der Nederlanderen stond op vijftigh of tsestigh dooden, maer de grootste was hun dappere Zeevooght, die wel een langer leven, naer sulck een heerlijcke overwinninge, hadt waerdt geweest. Het getal der Spaensche dooden, gist men op omtrent de twee duysent, waer onder eenighe vry van naeme, en voornamentlijck den Admirael sijn soon met veel Grooten wierdt gevangen, invoegen het verlies der Spangiaerden vry grooter was, als de winst der Nederlanderen. De vordere verrichtinge van dese Vloot, laten wy de Geschichten verhalen; zijnde van weynigh belangh. Wy vervolghen onsen Zee-held naer Amsterdam, en aldaer in sijn Graf, alwaer hy, op gemeene kosten, *publico funere*, naer sijn waerde, heerlijck begraeven, en met een treffelijck Monument en Grafprael, ter gedachtenis verheerlijckt is, dat noch in de Oude Kerck, met sijn heerlijcke lofredenen te sien is, van de welcke wy dit duyts Veers gedencken.

Begraefnis van *Heemskerck.*

Heemskerck, *die dwars door 't ys en*
't yser derf de streven,
Liet d'eer aen 't landt, hier 't lijf, voor
Gibraltar het leven.

Maer wy hebben onder de Roem-tytulen van desen dapperen Zee-vooght, dat beroemde ondernemen van den doortocht naer Indie, om het Noorden te soecken, mede by gehaelt, nu dunckt ons niet onhebbelijck te zijn, de andere Ondernemers, die het daer of daer omtrent ghesocht hebben, hier mede kortelijck aen te roeren; jae een verkortingh, die, daer wy onder de Zee-daeden, de ontdeckingen mede voegen, geheel voor by te gaen.

'tLEE-

J: Lux inv. et fe

HENDRICK LONCQUE,
Admirael van Hollandt. etc:

'tLEEVEN en DADEN

VAN DE

Opsoeckers der Noordelijcke DOORTOCHTEN

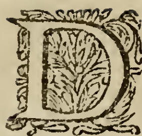
NICOLO en ANTONIO

Andere ſeggen

MARCO ZENI.

INHOUD.

A*Envangh van den tocht van* Nicolo Zeni. *Sijn komſt op Friſlandt. Sijn wedervaeren aldaer.* Nicolo *in dienſt van den Prins Zichumi. Nieuwe tochten van hem aengevangen. Beſchrijvingh van Engrone landt, of anders Yſlandt. Dood van* Nicolo. Antonio Zeni *komt in ſijn broeders plaets. Tocht naer Eſtotilandt, en avontuer van Viſſchers. Haer beſchrijvingh van Eſtotilandt. Drogeo een Eyland. Canibalen. Bericht van Cabot. Ontdeckingh van Ruſſia. Ontdeckingh van Corteregale Ontdeckingh van Gomes. Belacchelijcke misverſtandt. Ooſt-Vrieſen vinders van Yſlandt. Ontdecking van Landen. Aerd van het volck. Gevaer van ys. Zee Eenhoorn. Woeſte en verbitterde Wilden. Eerbaerheyt der Wilden. Wijſe van handelen. Konſtige Wilden. Walviſch overzeylt. Geweldt van ys. De oorſpronck daer af, en geweldige grootte der ſchotſen. Gelegentheyt van ebbe en vloeat. Volcks beſchrijving. Waerom die landen bewoonbaer zijn. Eerſte tocht van Davis. Tweede tocht.*

E Heer *Nicolo Zeni*, Venetiaen, Ridder, een Man van rijckdom en een ondernemende geest, begeerigh de wereldt te onderſoecken, deed op ſijn eygen koſten, in het Jaer 1380, een Schip bouwen en toeruſten, en is met het ſelfde de enghte van Gibraltar doorgevaeren, ſettende ſijn loop geduerighlijck noordwaert aen, met meeningh om Engelandt en de Nederlanden te ſien; maer een geweldige ſtorm hem op Zee overvallende, vervoerde hem ſoo verre naer de Noord, dat hy tot by Friſlandt geraeckte; op welck Eylandt ſijn volck, en het meeſte gedeelte van ſijn goederen geberght wierd; maer ſy, die het woeden van de Zee ontkomen waeren, vonden hier de inwoonders woedender als de Zee ſelver, de welcke verhoopende een grooten buyt by deſe vreemdelingen te vinden, niet minder beſchooren, als hen alle te vernielen. Maer, op het gerucht dat deſe beſpronge vreemdelingen maeckte, quam de Prins van dat en verſcheyde Eylanden, Zichumi genoemt, die met ſijn Oorloghs troepen daer omtrent was, aen, die deſe ſchipbreuckighe van het naeckend ongeval verloſte; en hen in ſijn beſchermingh aennam. Deſe Vorſt Zichumi hadt het jaer te vooren den Koninck van Noorwegen in den ſtrijdt overwonnen, gelijck hy een ſeer dapper en moedigh Oorloghs man was. Deſe ſprack deſen *Nicolo* in het Latijn aen, en hebbende de gelegentheyt van ſijn ſaecken verſtaen, nam hem op ſijn Vloot, met de welcke hy verſcheydene Eylanden gewonnen heeft; en *Nicolo* droegh ſich in alles ſoo wel, dat hy hem Ridder en Capiteyn onder ſijn Vloot maeckte.

Aenvangh van den tocht van *Nicolo Zeni.*

Sijn komſt op Friſlandt.

Sijn wedervaren aldaer.

Nicolo in dienſt van den Prins Zichumi.

Naer eenige braeve tochten van hem ondernomen, heeft hy dry Barcken gewapent en toegeruſt, vaert daer mede aen Engroneland (miſſchien word daer Yſlandt mede gemeent) alwaer hy een Klooſter van Monnicken van der Predickheeren ordere; en een Kerck St. Thomas toegewijdt; ſtaende dicht by een bergh, die vyer gelijck een Æthna en Veſuvius uytwierpen, ghevonden heeft; daer by was een Fonteyn van heet water, met het welcke ſy de Kerck, het Klooſter, en der Monnicken Cellen verwarmde, komende het ſelve water oock, ſoo ziedend heet, in de koocken, invoegen ſy geen ander vyer gebruyckten, om hun ſpijſe op toe te maken, gelijck oock ſy hun brood in koopere potten doende, ſonder eenigh water, het ſelve ſoo wel op dit water backten als in een Oven.

Nieuwe tochten van hem aengevangen.

Sy hadden oock kleyne hoven of tuynen, die in den winter overdeckt zijn, en zijnde met dit water bewatert, van het geweldt der koude en vorſt gevrijdt worden; en ter rechter tijdt hun kruyden en bloemen voortbrengen. Het gemeene volck hier over verwondert, hadden hooge gedachten van deſe Monnicken, en brachten hen voorraed van vleeſch en andere leeftocht toe. Hun kamers en de gewelfſels van het klooſter, waren van de ſteenen, die door den brandenden mond, van dien bergh, uytgeworpen worden, ghemaeckt en opgehaelt. Sy wierpen heet waeter op ſommige van de ſelve, die daer door van een brockelden, en tot goed kalck, die als eeuwigh duert, gemaeckt wierden.

Beſchrijvingh van Engronelandt, of anders Yſlandt.

Hun winter duerde aldaer neghen maenden; en echter iſſer een fraeye haeven daer dit heete water in Zee valt, dat de ſelve voor bevrieſen bewaert, om welcke oorſaeck daer een groote vergaederingh van viſch en gevogelt is, welcke ſy met een oneyndige menighte vangen. Hun viſch ſchuyten waren gemaeckt, gelijck een Wevers ſpoel, van het vel van een viſch, met de beenen

van den selven visch opgetuyt; en zijnde wel vast te saemen genaeyt, zijn soo sterck, dat sy in quaet weder hen daer in opsluyten, sonder windt of zee te vresen, ghelijck oock de harde rotsen geen geweldt op de selve konnen doen; sy hebben oock seer vondige spye gaeten daer in gemaeckt, daerse het instortende water, door konnen uytlaten. De meeste van de voorseyde Monnicken spraecken de Latijnsche tael.

Doot van *Nicolo.*

Een weynigh tijds daer na stierf dese *Nicolo* op Frishlandt; alwaer sijn broeder *Antonio* toen mede was gekomen, en in sijn goederen en eer opvolghde; gelijck hem de Vorst Zichumi op den tocht naer Estotilandt gebruyckte, die by dese gelegentheydt voorviel. Ses en twintigh Jaeren te vooren, waren vier Visschers boots, op Zee door een geweldige storm aengetast; door de welcke sy, naer eenighe daegen aen Estotilandt, leggende boven de duysent Engelsche mijlen westwaert van Frislandt, ghedreven wierden. Een van de selve boots leedt schipbreuck, en ses mannen die daer in waren, wierden gevangen, en in een volckrijcke Stadt ghebracht; alwaer een, die Latijn sprack, en mede by geval, voor heenen daer aengedreven was, uyt des Konincks naem, aen yemand, die by gheval, die tael mede eenighsints verstondt, vraeghde wat landtslieden sy waren, en hoorende hun ongeval, den Koninck daer bericht van dede. Dese woonden aldaer vijf Jaren, vindende het selve een seer rijck Eyland, en niet veel minder in grootte als Yslandt te zijn. Een van de selve getuyghde Latijnsche Boecken in des Konincks Boeckery gevonden te hebben. Sy hadden een bysondere tael, en bysondere schrijf-letters: oock goud mijnen, en die van andere Metaelen; en handel met Engronelandt; sy saeyden koorn, backten broodt, en brouwden daer bier af. Sy timmerden Scheepen of Barcken, maer hadden geen ghebruyck van het Compas; eyndelijck, bewoonden verscheydene Steden en Casteelen.

Antonio Zeni komt in sijn broeders plaets.

Tocht naer Estotilant en avontuer van Visschers.

Beschrijvingh van Estotilandt.

De Koninck sandt dese Visschers, met twaelf Barcken zuydtwaert aen, naer een Eylandt het welcke sy Drogeo noemden, op welcke tocht, ontkomende veele en swaere stormen op Zee, sy te lande by de Canibals geraeckten, die verscheydene van hun volck verslonden, maer dese Visschers, wijsende hen de maniere van visch met netten te vangen, bleven verschoont, en door de visch die sy aen den een en den ander mededeelden, wierden seer geacht en geëert. Een van dese (meer ervaren soo het schijnt als de anderen) geraeckte in soodaenigen achtinghe, dat een groot Heer, van de nagebueren, om hem te hebben een oorlogh aenvingh, en te wege bracht, dat hy en sijn gesellen hem toegesonden wierden; en op sulck een wijse kreegh hy korts wel vijf en twintigh meesters; waer door hy, al de deelen van die gewesten by na volkomentlijck leerde kennen, zijnde dit (gelijck hy getuyghde, een groot landt; en gelijck als een nieuwe wereld. Het volck was rouw, en van alle beleeftheyt ontbloot, gaende gants naeckt, sonder het verstand te hebben, van sich, met het vel der dieren diese vangen, tegen de koude van de locht, te decken; voorts straf wreed, verslinders van hunne vyanden, verscheyde wetten en bestierders onderworpen; maer wat verder naer het zuyd-westen, waeren sy wat menschelijcker, en hadden oock een gematighder lucht; met Steden, en den afgoden toeghewyde Tempels, daer sy menschen offerden, en daer na op aten, hebbende oock eenigh ghebruyck van goudt of silver.

Drogeo een Eylandt.

Canibalen.

Dese Visscher gheraeckte heymelijck wegh, en vlood van den eenen Heer tot den ander, tot dat hy aen Drogeo quam, daer hy dry Jaren gewoont had.

Naer verloop van desen tijd, vindende aldaer eenige Scheepen van Estotilandt, begaf hy sich selven weder daer mede derwaerts, en aldaer seer rijck geworden zijnde, maeckte een Schip op sijn eygen kosten toe, en keerde daer mede weder naer Frislandt; daer hy den Heer van dat rijcke ghewest, klaer bericht dede.

Zichumi dan maeckte sich vaerdigh, om daer nae toe te vaeren, maer dry dagen voor hun vertreck, stierf de Visscher, evenwel de Vorst, nemende eenige van het volck, dat met hem gekomen was, mede, vervolghde evenwel den voorgenomen tocht. Naer veel dagen zeylens ontmoetten sy een Eylandt, alwaer tien mannen, ieder van een bysondere tael, tot hen gebracht wierden, de welcke sy geen van allen konden verstaen, als alleen een van Ysland. Dese seyde hen, dat dit Eylandt Icaria was genoemt; gelijck oock de Ridders daer van Icari heeten, zijnde van oude afkomst van Dedalus, Koninck der Schotten, de welcke dit Eylandt vermeesterende, sijn soon daer op tot Koninck liet, met die wetten, die sy als noch hadden; en op dat de selve ongeschonden souden blijven, begeerden sy geen vreemdelingh onder hen te hebben, alleenigh waren sy te vreden een van dese lieden te ontfangen, en dat ter oorsaeck van de tael, ghelijck sy de tien anderen hadden aengenomen, om hen tot taelmannen te verstrecken.

Zichumi van daer weder vertreckende, ontdeckte binnen vier dagen weder landt, alwaer sy overvloedt van gevogelte, en vogels eyeren tot hun vervarschingh vonden. De Haven noemden sy Triniteyt; daer was een heuvel die brande en roock uytwierp, en een fonteyn daer een seecker water als peck uyt quam, dat in de Zee liep. Het volck was kleyn van persoon, wild en vreesachtigh; houdende sich in hoolen en kuylen, als Troglodyten als sy waren. Zichumi bouwde aldaer een Stadt; en besluytende aldaer te blijven, sand *Antony Zeni* weder met de meeste van sijn volck, naer Frishlandt. Wy seggen hier met onsen Schrijver, dat dese geschiedenis aen velen niet sonder reden fabelachtigh sal schijnen, niet in belangh van de *Zeni*, de welcke de selve alsoo gheschreven hebben, als uyt hun brieven by Francisco Marcolina, te sien is, maer ten opsicht van de berichten die sy van andere hebben.

Ontdeckingen van
SEBASTIAEN CABOT, CORTREGALIS GOMES,
En eenige anderen van Groenlandt.

EEnigen tijd daer na, wierd Groenlandt by Sebastiaen Cabot, Gaspar Corteregale, een Portugees, Estevan Gomes, een Spangiaert, ontdeckt, doch met weynigh ondervindingh van den aerdt en eygenschap des landts of des volcks, jae selfs soo verre, dat sy meenden dat het niet anders als ghebroocken Eylanden waren, onbewoont van eenighe vaste inwoonders, maer dat op seeckere tijden daer eenige Wilden, om te visschen quamen: wy sullen

len hun ontdeckingen kortelijck in ordere verhaelen.

Sebastiaen Cabot verhaelt, dat hy in het Jaer 1497, op kosten van den Koninck Hendrick de sevende, Koninck van Engelandt, tot op 67 ½ graeden noorder breedte ontdeckt heeft, meenende voort te hebben gegaen, om achter om naer Cathay te komen, maer dat hy door muytery van het bootsvolck was gedwongen geweest weder te keeren. De Kaert van *Cabot*, by Clement Adams gesneden, brenght mede, dat Johan Cabot, een Venetiaen, en sijn soon Sebastiaen, van Bristol uytgevaeren zijn; en het landt dat Prima Vista genoemt wordt, beneffens het Eylandt St. Jan genoemt, daer voor leggende, ontdeckt hebben, hier van verhalende aldus, De inwoonders dragen vellen van beesten, daer waren witte Beeren, veel grooter, als men ghewoon is te sien, oock Robben, voorts Visch en Tongen een elle groot: hy noemde (seght Peter Martyr) seeckere Eylanden, Baccalaos, na de menighte van dien visch die daer gevonden wierdt, die van de inwoonders met dien naem genoemt wordt; jae soodanigh was de menighte daer van geweest, dat het Schip menigmael daer door als teghen ghehouden wierdt. De Beeren wisten dese visch met hunne klauwen te vangen, die aen landt te brengen en te eeten.

Bericht van Cabot.

Ten tijden van Hendrick de sevende, Koninck van Engelandt, wierden dry mannen voor den Koninck gebracht, die op het nieuwgevonden land gevangen waren; dese waren met beeste vellen bekleedt, en aeten rauw vleesch. Maer *Cabot* voortgaende in sijn ontdeckinghen; quam eyndelijck tot het opdoen van Florida; maer hy weder keerende, vand het al in roer met den oorlogh tegen de Schotten, soo datter om sijn ontdeckingh weynigh gedacht wiert, waer over hy sich naer Spangien begaf, en aldaer by den Koninck en Koningin onderhoudt genietende, wierdt van de selve gesonden, om de Kust van Brasil te ontdecken; daer hy de Rio of Rivier de Plata, meer als hondert en twintigh Engelsche mijlen opvoer; waer op hy Piloot Major van Spangien, maer daer nae in het Jaer 1549, Groot Piloot van Engelandt, onder Eduwardt de seste, gemaeckt wierdt, met een jaerlijcks onderhoud van hondert ses en tsestigh ponden sterlinghs, dartien schellingen, vier penningen, alwaer hy oock in het Jaer 1553, de opper beleyder en bestierder van de ontdeckingh van Russia, en andere noord ooster tochten was, die door den Ridder Huygh Willoughby, R: Chancelour, Stephen Burroug aengestelt, en door Peter Jackman en andere, uytgevoert zijn geworden. Gelijck die by Hackluyt worden verhandelt.

Ontdeckingh van Russia.

In het Jaer 1500, *Gaspar Corteregale*, een Portugees, tot ontdeckinghe van nieuwe landen seer geneghen zijnde, ruste op sijn eygen kosten tot Lisbon een Schip uyt, en zeylende al verre noordwaerd aen, quam ten laetsten by een landt, het welcke hy ter oorsaeck van de vermaeckelijckheyt, Groenland noemde; de volckeren, gelijck hy verhaelde, waren seer wildt en Barbarisch, bruyn van verwe, seer geswind, goede booghschutters, en met beeste vellen bekleed. Sy woonden in holen of slechte hutten, sonder van eenigen Godtsdienst te weeten, ghebruyckende het Houwelijck, en daer omtrent seer jalours of naedochtigh. Peter Pasquali, daer hy van dese reyse spreeckt, seght; dat sy een stuck van een vergult swaert daer van daen brachten, het welck scheen van Italiaens maecksel te zijn; gelijck sy oock by een kind twee silverde oorringen vonden, die oock wel scheenen van die gewesten gekomen te zijn. Keerende eyndelijck in Portugael, heeft hy den Reys weder derwaerts, in het

Ontdeckingh van *Corteregale*.

Jaer

Jaer 1501. hervat; maer waer hy eyndelijck gebleven is, weet niemandt te seggen; sijn broeder Michael de *Corteregale* gingh het naeste jaer met twee Scheepen uyt, om hem te soecken, maer dese bleef oock achter, de Koninck Emmanuel was over hun verlies, met allen seer bedroeft, sandt scheepen om naer hen te soecken, maer te vergeefs. Sy hadden noch een broeder Vasco genoemt, die mede uyt wilde om hen op te soecken, maer de Koninck wilde het niet toelaeten. De naem van groen, wierdt evenwel wegh ghenomen, en het land, met den naem van Terra Corteregalis genoemt. Dus verre Osorio.

Ontdeckingh van Gomes.

Gomes hebbende met Magellanes, eenige weynighe jaeren te vooren ; de enghte van dien naem, in het Jaer 1525. helpen ontdecken, heeft daer na ondernomen, een noordelijcke doortocht te soecken; maer vindende niet het geen hy verwachte, laede sijn Schip met slaeven en keerde weder te rugghe. Op sijn wederkomst, een, die wist sijn meeningh van naer de Moluccas te zeylen gheweest te zijn, vraeghde hem wat hy mede bracht, ontfingh tot antwoort Esclavos, slaeven. Dese de Moluccas in het hooft, en geen ghedachten naer slaeven hebbende, verstondt Clavos, soo veel geseght als Nagelen, en begaf sich daer op te post naer het Hof, om aldaer de eerste tijdingh van dese nieuwe vondt te brenghen, en een groote vergeldingh te behaelen, maer wanneer de rechte waerheydt bekent wierd, had hy niet anders, als dat hy een groot lacchen veroorsaeckte.

Belacchelijke misverstand.

Ditmar Bleskens, in sijn verhandelingh van Yslandt, verhaelt, dat in het Jaer 900, de Edeldom van Oost-Vrieslandt en Bremen, dat Eylandt gevonden, en 200 mijlen van daer Groenlandt mede ontdeckt hebben, zijnde soodanigh by Antiphrase of tegennaemingh genoemt, en geseght Groen, om dat het geensints groen was; maer dat door draywinden en mistige duysternisse, al hun Scheepen op een na gebleven waren.

Oost Vriesen vinders van Yslandt.

Ontdeckingen van

MARTIN FROBISHER.

Dese Ridder was de eerste, die ten tijden van de Koninginne Elizabeth, de Noordwester doorganck, in dry tochten heeft gesocht. De eerste van dese is door Christophes Hall, de tweede door Dionise Settle, en de darde door Thomas Ellis beschreven. Hy zeylde de eerste mael van Black Wall, en op den 15. July 1576, kreeg Frisland in het gesicht, maer konde niet aen land geraecken, ter oorsaeck van het overvloedigh ys. Op den twintighste der selver Maendt, kreegh hy een hoogh landt in het gesicht, het welcke hy Koningin Elisabeths Voorlandt noemde; hier was hy oock seer met ys geplaeght, sette het dan noch noordelijck aen, ontdeckte een ander Voorlandt, met een groote inwijck, kil of doortocht wat het wesen mocht; daer hy sich in begaf, gevende het den naem van Frobishers straet of enghte, als achtende het selve een afdeeling van Asia en America te zijn. Zijnde tot tsestigh Engelsche mijlen daer in gevaeren, gingh hy aldaer aen landt, en wierdt van seer veel Wild of

Ontdeckingh van landen.

of Harten ontmoet, dat op hem aenliep, niet ſonder gevaer van ſijn leven. Hy hadt daer oock het geſicht van de Wilden, roeyende in een ſchuyt van Robbe vellen gemaeckt, met een houten kiel daer binnen in, by nae gelijck een Spaenſche Chaloup, als alleen dat ſy op den bodem vlack, en aen beyde enden ſcharp zijn. Sy aten rauw vleeſch en viſch, die meer inſlickende of verſlindende, als eetende. Sy hadden langh ſwart hayr, breede aengeſichten, platte neuſen, een geele verwe, welcke noch de Son noch de windt, maer de natuer ſelver hen geeft, gelijck by een van hun kinderen te ſien was: hun kledingen waeren Robbe vellen, en hun vrouwen onder de ooghen en op hun kaecken met blauwe ſtreecken beſchildert. Deſe Wilden kregen vijf van ſijn ſcheeps volck met de boot, en de Engelſchen kregen een van de hunne, die ſe in Engelandt brachten, alwaer ſy op den tweeden van Wijnmaend des Jaers 1576, aenquamen. Hy had uyt naeme van de Koningin, beſittingh van het Landt ghenomen, alwaer hem iemant een ſtuck ſwarte ſteen, als Zee-kool, toebracht, in het welcke eenigh goudt gevonden wierdt.

Aerd van het volck.

Tweede Tocht

Van

FROBISHER.

Hier op volghde een tweede tocht, aengevanghen in 't Jaer 1577. Hy weder komende tot deſe Straet, vand deſelve in den Maendt van July, ſoodanigh met ys opgeſtopt; dat hy met ſijn Schip groot gevaer liep, voornamentlijck op den negentienden van de ſelve Maend. Sy vonden een groote doode viſch, twaelf voeten langh, hebbende een hoorn van twee ellen, min twee duymen langh, die uyt den ſnuyt voort quam, geſtrengt en gedraeyt, gelijck de ſoodaenige verſcheyden hier in het landt gheſien worden. De hoorn was aen het eynde gebroocken, in welcke holte, naer het ſeggen van het ſcheepsvolck, al de Spinnekoppen, die daer ingeleght wierden, terſtondt ſtierven. Sy gingen aen landt, en hadden eenige ontmoetingen met de Wilden; die ſoo geweldigh ſtout en woeſt waren, dat, vindende ſich ſelven gewondt te zijn, ſy van boven neder de ſteenrotſen in de Zee ſprongen, eerder als ſy in handen van de Engelſchen wilden vallen. De reſt begaf ſich op de vlucht. Een vrouw met haer kindt viel hen in handen, welcke ſy mede met hen, beneffens noch een ander te rugge brachten. Deſe Wilde, ſiende de afbeeldingh van een van ſijn landtluyden, die het Jaer te vooren genomen was, in het Schip, meende dol te worden, dat hy hem op ſijn aenſpreecken niet wilde antwoorden. De handelingen van deſe man en vrouw was verwonderlijck, wanneer ſy te ſaemen gebracht wierden; men leyde hen wel in een en de ſelfde kooy, maer ſy gaeven ſulcke teeckenen van ſchaemte en kuysheyt, dat ſy de Chriſtenen ſelfs daer in ſouden konnen beſchaemen.

Gevaer van ys.

Zee Eenhoorn.

Woeſte en verbitterde Wilden.

Eerbaerheyt der Wilden.

Wanneer ſy erghens eenighe handelingh met de Wilden konden hebben, hielden ſy deſe wijſe, ſy leyden het een of het ander van hun waeren op een plaets neder, en ginghen ſoo heen; verwachtende wat de onſe daer by ſouden leggen, en indien hen de koopmanſchap aenſtondt, naemen ſy de mangelingh wegh, maer indien niet, ginghen weder met hun waeren heen, en lieten de mangelingh achter. Sy deden bewijs, dat hun Koninck, of Catchoe, een kloecken man was, als eenighe van de Engelſchen, en dat

Wijſe van handelen.

men hem op de ſchouders droegh; ſy konden geen onderrechtingh doen, wat de vijf mannen was overgekomen, die het Jaer te vooren gevangen waren, alleenlijck hadden ſy eenighe van hun kleederen ghevonden, het welcke hen deedt ghelooven, dat ſy opghegeeten waren.

Darde Tocht

Van

FROBISHER.

De darde tocht nam *Frobisher* het volgende Jaer 1578 aen, met vijftien zeylen. Hy gingh op Frishlandt, den twintighſten van Juny te lande; het welcke ſy den naem van Weſt-Engelandt gaeven, alwaer ſy ſeeckere tenten en volck vernamen, gelijck die van de Meta-Incognita, ſoo van Koningin Eliſabeth genoemt. Deſe lieden vlooden voor hen wegh, in welckers hutten ſy een doos en kleyne naelden vonden; roode of geroockte haeringh, en boorden van vieren hout wel gearbeyt, neffens andere dinghen, daer al konſt aen beſteet was; waer uyt bleeck, dat ſy ſelve bequaeme wercklieden waren, of dat ſy die dingen van anderen gehandelt hadden.

Konſtige Wilden.

Eenige van de hunne waeren van gevoel, dat dit vaſt landt, met Meta Incognita of Groenlandt was: het geen de menichte van de ys Eylanden tuſſchen beyden leggende, hen wilde wijs maecken. Op het ſcheyden van daer, quam het Schip de Salmander, met een harde vaert, met haer volle romp, op een groote Walviſch aen te zeylen, gevende een ſtoot dat het Schip noch voorwaerts noch achterwaerts gingh.

Walviſch over zeylt.

De Viſch maeckte een ſchrickelijck gherucht hier op, ſlaende van haer lichaem en ſtaert dat het een ſchrick was, doock ſoo onder waeter. En binnen den tijdt van twee daegen, vonden ſy een dooden Walvich, die ſy meenden de ſelve te zijn, die de Salmander over zeyld hadt. Op den tweeden July voeren ſy de Straet in, wiens ingangh met gheheele bergen ys beſet was, waer door de Barck Dennis, in de grondt gheraeckte, tot groote verhinderingh van hun voornemen, naedemael een ghedeelte van een huys, het welcke ſy aldaer tot een wooningh op te rechten, hadden voor genomen, met de ſelfde bleef. De andere Scheepen waeren oock in ſeer groot ghevaer. Het ſchijnt dat deſe yſighe Eylanden, in de winter hooger noordwaert aen gemaeckt, in de ſomer, door de warmte der Sonne los ghemaeckt, en alſoo laeger aen gedreven worden. Het is vreemt der ſelver gheweldighe grootte aen te mercken, zijnde ſommighe niet minder dan een half mijl in den omgangh, en tachtentigh vademen boven water, behalven de onbekende diepte om laegh, gelijck nae de ghemeene regel alleen het ſevende gedeelte boven uyt ſteeckt. Vreemt is oock de menighte der ſchotſen, en hun wonderlijcke gedaente, noch vreemder, dat ſy ſomwijlen ſoo wel behouden als verwoeſten, lijdende dat men ſomwijlen de anckers daer aen meert; en daer boven opſtijght, om middel tegen hun verderven te vinden. Het is een raedtſel, dat men dartigh of veertigh mijlen van landt kan wandelen op enckel waeter, ſonder ſchip of vaertuygh, varſch waeter vind in het midden van de Zee, dat ſtroomende bequaem ſou konnen zijn, om een water molen te doen omgaen.

Geweld van ys.

De oorſpronck daer af, en geweldige grootte der ſchotſen.

Sy bevonden daer de vloedt negen ueren, en de ebbe maer dry ie dueren, en datter een geweldige drift van water weſtwaert aen loopt. Het volck geleeck ſeer

Gelegentheyt van ebbe en vloedt.

Volcks beschrijvingh. seer nae de Tarters of de Samojeden in kleedingh en wijse van leven. Het was kouder aldaer op twee en tseſtigh graeden, dan negen of tien graeden meer noordwaerdt, of noord weſt waerdt, het welck, gelijck geloofſlijck is, by de ooſte en noord ooſte winden toekomt, die van het ys deſe groote koude by brenghen; het volck derhalven kleedt ſich met vellen van wilde beeſten, dieſe met vogel darmen te ſaemen naeyen, met het bont buyten, des ſomers, en des winters, binnen. Sy maecken vyer met het vrijven van twee ſtocken tegen malkander, gebruycken vorder groote ſwarte honden, als wolven, om hunne ſleden te trecken, en een kleynder ſoort om te eeten. Sy hebben ſeer dunne baerden. In het midden van de ſomer ſelfs, hebben ſy hagel en ſneeuw, ſomwijlen een voet hoogh, dat bevrieſt terwijl het neder valt; de grondt ſelve, is dry vadem diep bevroſen. Sy hebben groote menighte van vogels, van de welcke hun ſcheeps volck op een dag vijftien hondert dooden. Deſe hebben dicker vellen, en zijn veel dicker van vederen, als die van andere landen, waer om ſy niet gepluckt, maer gevilt worden. De Son was toen daer niet boven dry ueren en een half onder, zijnde het ondertuſſchen evenwel ſeer licht, ſoo dat men konde ſien te lezen en te ſchrijven.

Waerom die landen bewoonbaer zijn. Hier komt het van daen, dat deſe deelen by de Pool bewoonbaer zijn, dewijl de Son met ſijn geduerige tegenwoordigheyt des ſomers, alle ſchepſelen een genoeghſaeme levende warmte geeft, en in de winter door haer ſchuynſche beweginge, ſoo langh ſlechts een tweelicht maeckt, laetende het ſchijnſel van de maen, der ſterren, en ſelf van het ſneeu, niet toe datſe geheel van licht berooft worden; noch de Son, noch de Maen in deſe gheweſten gaen niet onder, wanneer de Son in Cancer is; maer in tegendeel eenige maenden zijnder, wanneer ſy geen Son konnen ſien.

De beeſten, vogelen en viſſchen, die deſe menſchen dooden, zijn hun huyſen, bedden, eeten en kleederen, kouſſen, ſchoenen, gaeren om te naeyen, ſcheepen en zeylen, en by nae al hun rijckdom en beſittingh, en by gebreck van ander voedſel, ontſien ſy ſich niet, gras en kruydt te eeten, en een ſtuck ys voor den dorſt in den mond te ſteecken. Timmer-hout groeyt daer niet, als alleen dat hen door de Zee aen en toegeworpen, en van andere plaetſen als toeghevoert wordt. Sy zijn groote beſweerders en tovenaers, ſoo d'er eenige zijn. Wanneer hen het hooft wee doet, binden ſy een groote ſteen met een ſnaer aen een ſtock, en weten door eenige woorden te wege te brenghen, dat die ſteen met geen mans kracht kan opgelicht worden, en ſomwijlen weder ſoo licht als een veder is, daerſe ſich mede helpen. Sy maecken hun beſweeringen, leggende kuypelinghs met hun aengeſicht op de grondt, maecken ſoo een gemommel tegen de aerde, en als ſpreeckende, met den duyvel onder hen. Maer dit ſal hier genoegh van zijn, andere hebben daer meer van ghehandelt.

Ontdeckingen van

JOHN DAVIS,

Aen het Noord westen.

Eerste tocht van *Davis.*

MEester *John Davis*, deed in het Jaer 1585, sijn eersten tocht, en ontdeckte tot de hooghte van 64 graeden en 15 minuten. Sy quamen te land op een Eylandt, daer sy het gesicht van de Wilden hadden, die de Sonne scheenen als hun Godt te aenbidden, want steeckende hun handt op nae de Son, sloeghen dan daer mede op hun borst, en zijnde op de selve wijse van de Engelschen beantwoord, hielden sulcks voor een vast verbondt, en wierden zedert met hen seer ghemeensaem. Het naeste Jaer deedt *Davis* sijn tweede tocht, en ontdeckte tot 66 graeden 33 minuten, daerse groote hitte vonden. De darde tocht bracht hem tot 73 graeden, vindende de Zee open, en veertigh groote mijlen tusschen landt en landt, hebbende Groenlandt aen het oosten, en America aen het westen; maer de Spaensche Vloot van 1588, en andere onghelegentheden, verhinderden het vorder ondersoeck. Weymouth, James Hall, en anderen, hebben oock het hunne toegebracht, maer wy moeten onse landtslieden oock het hunne geven, en niet te langh en verdrietigh zijn.

Tweede tocht.

'tLEE-

'tLEEVEN en DADEN

VAN

JOHAN HUYGEN

Van

LINSCHOTEN,

EN

Tocht door de Vaygats.

INHOUD.

D*Ubbele toerustingh tot een Noorder tocht. Bestellingh op de selve.* Linschooten *loopt in Zee. Komt aen het Eylandt Kilduyn. Beschrijvingh daer van. Vertreck van Willem van Nova Zembla.* Linschooten *ontmoet veel ys. Het landt van Candenoes. Het landt van Swetenoes. Bericht van Vaygats. Ander bericht van Vaygats. Walvisch gevanghen. Vertreck van Toxar. Aenkomst aen Pitzana. De Sonne soo roodt als bloedt. Krijgen het landt van Vaygats in het gesicht. Beschrijvingh daer van. Vertooningh van de enghte Vaygats. Diese voor by vaeren. Gelegentheyt van 't Sonne licht. Het inloopen van de Straet Vaygats. Beschrijvingh daer van. Ondersoeck daer van gedaen. Straet Vaygats de Straet van Nassou geheeten. Afgoden landt. Ontmoetingh daer aen land. Kruys hoeck. Eerste tocht in de Straet. Aenspraeck van volck. Bericht van de Straet en Tartarische Zee. Beschrijvingh der Samojeden. Vordere aentocht. Tonhoeck. Maelsons Eylandt.*

 Komst

Komst in de Tartarische Zee. Menighte van ys aldaer. Klare diepte. Worden gedwonghen te rugge te keeren door het ys. Gevecht met Zee-dieren. 't Ontdecken van een goede Haven. Het Staeten Eylandt. Bergh Cristal. Hervatte tocht in Zee. Schoone hoop van gevolgh. De groote Rivier Oby. Een kleyne Rivier beoosten de Rivier Oby. Nieuwe Rivier. De Rivieren van Mercurius en de Swaen. Besluyt van weder te keeren. Diepte van de Straet van Nassau. Ontmoeting der Amsterdamsche Scheepen. Gevaer van drooghten. Mauritius en Orangie Eylanden. Weder aenkomst in 't Vaderlandt.

Ontdeckingen van het onbekende
ZUYDLANDT.

O*Ntdeckingh van Hawkins. Ontdeckingh van Pedro Hernandes de Quir. Zeden van de inwoonderen. Natuer van het landt. Tocht van Tasman wegens de Oost-Indische Compagnie daer heenen. Aenkomst aen het Zuydland. Vyandschap der ingesetenen. Aerd des volcks. Hun gewaed. Andere Eylanden. Vriendelijcken Landtaerd. Hooge kust ontdeckt. Zeden der inwoonderen. Andere gewesten, en zeden. Bootsemaker van een Swart. Aerdbevingh. Brandende bergh. Aerdigh volck. Vreemde Ceremonien. Kundighe aenspraeck van een Zuydlander. Weder aenkomst voor Batavia.*

IN het Jaer 1593, is door Balthazar Moucheron, aensienlijck Koopman, binnen Middelburgh, en Mr. Jacob Valck Thesaurier, beneffens de Admiraliteyt aldaer, besloten, tot ondersoeck van desen doortocht, een, en tot Enckhuysen door den Heer Raedsheer Doctor Francois Maelson, nevens de Admiraliteyt van het selfde ghedeelte, noch een ander Schip toe te rusten; op welcken tijdt de Heeren van Amsteldam, bewogen door den beroemden Wereldt beschrijver Petrus Plancius, mede van meninghe waren, de selfde saeck, doch noordelijcker, benoorden Nova Zembla om, te ondernemen. Dese dry Scheepen zijnde vaerdigh, komen in Texel by een. Op dat van Zee-

Dubbele toerusting tot den Noorder tocht.

Zeelandt was Superintendent en Schipper Cornelis Cornelisz. Nay, die eenigen tijdt door de selve Moucheron, op Moscovie gebruyckt was geweest; hebbende neffens hem tot Stierman eenen Pieter Dircksz. Strickbolle, beyde Burgers van Enckhuysen, en als Koopman of Commijs, Francois de la Dale, om mede als Tolck te dienen; dewijl hy in de Russische tael wel ervaren was, beneffens een Meester Christophel Splindler, en Sclavoen van geboorte. Op het Schip van Enckhuysen was Brandt Ysbrandt, of Brandt Tergales, Schipper, hebbende tot onder Stuerman een Claes Cornelisz., gelijck als hy, van Enckhuysen, en tot Commijs *Jan Huygen van Linschooten*, die dese tocht wijdloopig, uyt last der Heeren Meesters beschreven heeft, en daer omme niet t'onrecht hier boven voorgestelt wordt.

Bestelling op de selve. Op het Schip van Amsteldam, was Schipper en Stuerman Willem Barentsz. van der Schellingh, Burger tot Amsteldam, een ervaeren en wel ondersocht Zee-man, hebbende een Schellinger Visschers Jacht by sich, om hem op sijn voorgenomen reyse, wanneer hy van de andere sou afgescheyden zijn, te vergeselschappen

Leggende aldus al te saemen gereedt, hebben sy op Huysduynen gesaementlijck een Admiraelschap op den 4. Juny 1594 ghemaeckt; en bestemt op hun reyse by een te sullen blijven; tot datse onder Kilduyn in Laplandt souden gekomen zijn; en of het geviel, datse door mist, onweder of andersints, van een quamen te dwalen, datse malkander op de selve plaets souden inwachten. Dit dan aldus besllooten, alles vaerdigh, en de windt goedt zijnde, is Cornelis Cornelisz. als Admirael, t'zeyl gegaen, bevelende het ander Schip van *Jan Huygen van Linschooten* te volgen, sonder naer het Schip van Amsteldam, dat noch eenighe goederen verwachte, te willen vertoeven, seggende het selve te sullen verantwoorden.

Linschooten loopt in Zee.

Op den 21. Juny des Dinghsdaghs, quamen sy tot Kilduyn, alwaer des anderen daeghs den Admirael, die hen niet wel had konnen volgen by hen, en op den 23. de Amsteldammer Willem Barentsz. mede aenquam. Komt aen het Eylandt Kilduyn.

Dit Eylandt Kilduyn heeft ongevaer twee mijlen weeghs in de lenghte, en een mijl in de breedte, streckende sich meest oost zuyd oost en west noord west. Tusschen het Eyland en het vaste Landt, loopt een Canael, het welcke omtrent een halve mijl op sijn breedtste heeft; maer over al seer diep en schoon is, en omtrent te midde wege een seer schoone besloote Reede, tusschen twee uytsteeckende punten lands heeft, daer men dicht aen de wal bequamelijck onder de ooster punt, op veertien en vijftien vadem diepte, leggen kan. Omtrent een halve mijl van het wester eynde stroomt de Rivier Cola. Het vaste landt is seer hoogh, klippigh, kael en gerompelt, sonder eenigh geboomte of groente te hebben, dat men van buyten kan sien; en het Eylandt Kilduyn is mede seer hoogh en steyl, en aen de buyten zijde, nae de Zee-kant, een als afgebickt landt; leggende boven als geheel effen, maer nae de binnen zijde, gaet het al daelende af, heeft oock gants geen gheboomte noch wildernissen; maer in het aensien sou daer noch eenig gras, en het landt hier en daer met kruyden bedeckt zijn; maer wanneer men daer op komt, is het altemael gelijck als mos en vee, soo boven als beneden is het van louter Keysel steenen, die rondt en veel van verscheydene verwen zijn, verwonderlijck om te sien. Beschrijvingh daer van.

Men vindt daer sonderlingh geen gedierte op, hoewel eenige willen dat daer Wolven en Beyren op souden zijn; alleenigh vindm'er veel Reen, of Rangeferen, gelijckse by Olaus ghenoemt wor-

worden, hebbende by nae hoornen als Harten, maer gants geen ſtaerten, zijn oock lanckwerpigher van muylen, en hooger van beenen, de welcke dienen, om de Lappen, Finnen, of Ruſſen in hun kleyne Steden, daerſe in gebonden legghen, voort te trecken, en ſelfs des winters over bergh en dal, ys en ſneeu te ſlepen, en dat met een ongelooflijcke ſnelligheyt, oock eenige Voſſchen, Ganſen, en andere water vogels.

Des winters woont 'er gants geen volck op, maer wel alleen des ſomers, in de Maenden Juny, July en Auguſtus, wanneer daer eenige Lappen en Finnen van by Cola van daen komen, maeckende aldaer eenige huyskens van een deel ſtocken en ſtaeven aen een ghemaeckt, die met aerde ſooden beleght worden, zijnde pas ſoo hoogh dat men daer bequamelijck in kan ſitten; daer kruypenſe in als een deel verckens by malkander. Geduerende dien tijdt, generen ſy ſich met viſſchen, en verkoopen of vermangelen hunnen vanghſt aen de Ruſſen, die ſich daer gemeenlijck om dien tijdt mede laten vinden, die daer mede ſulck een ſlagh van hutten oprechten, hun viſch droogen en weder verkoopen, wetende meeſterlijck met deſe arme Lappen en Finnen om te gaen, en dit arme volck met hun mangelen uyt te ſuypen; en in der daet deſe Lappen en Finnen zijn een arm en berooyt volck, ſoo mismaeckt als mooglijck is, ſoo vrouwen als mannen, kort van beenen, oolijck van perſoon, en vuyl en morſſigh in den aerd. Sy leven een arm en ellendigh leven, kleden ſich van hoofden tot de voeten met rinnen vellen, en ſiender derhalven uyt, of ſy wilde lieden waren; de vrouwen dragen rocken van grof vuyl laecken, gelijck oock wel ſommighe mannen, datſe van de Ruſſen in mangelingh voor hun viſch krijgen, en in der daedt duer genoegh moeten betaelen.

Sy eeten meeſt viſch tot viſch, behalven dat hen ſomwijlen eenigh brood van de Ruſſen wordt aenghemangelt; maer hun dranck is meeſt ſneeu water, dat aldaer in overvloedt van de bergen komt afloopen. Wanneer de winter weder aenkomt, vertrecken ſy weder met huys en huysgeſin by Cola, daerſe ſich in de boſſchen onthouden, alwaerſe overvloedt van hout hebben om te branden, en alſoo leven tot den naeſten ſomer toe. De Ruſſen trecken oock weder nae de Witte Zee, daerſe van daen gekomen zijn.

Op den 29. is Willem Barentſz. met ſijn Schip van Amſterdam, beneffens ſijn Jacht van daer tzeyl gegaen, ſettende ſijn loop naer Nova Zembla, na dat ſy onderlingh beſlooten hadden, indienſe malkander niet quamen te ontmoeten, dat ſy ſich onderlingh aldaer in Kilduyn tot den laetſten van September toe, ſouden verwachten; om alſoo geſamentlijck weder naer het Vaderland te zeylen, volgens de ordonnantie van de Heeren Staeten; maer op die tijdt ('t welck Godt verhoede) niet by een zijnde, ſou een ieder ſijn beſte doen, om naer huys te geraecken.

Vertreck van Willem Barents naer Nova Zembla.

Op den 2. July des Saturdaghs, is *Linſchoten* met de ſijne oock van Kilduyn tzeyl gegaen, met ſchoon weder, weſter Sonne, en weſtelijcke wind, nemende hunnen loop, wanneerſe in volle Zee waeren, ooſt ten zuyden aen. Op den vijfden waeren ſy van het Eylandt Colgoyen omtrent 20, en van Nova Zembla ooſt ten noorden omtrent vijf en veertigh mijlen; en vonden een weynigh daer nae, recht voor hen uyt, de Zee met ys bedeckt, ſtreckende ſich het ſelfde ſoo verre men konde ſien aen beyde zijden, en doende ſich daer boven over iets gelijck als land op; maer het was in der daedt niet als miſt en nevel, gelijck het oock daer nae t'eenemael weder verdween; ſy vonden ſich

Linſchoten ontmoet veel ys.

ſich aldaer op de hooghte van 71½ graeden, en ſaegen menighte van Zee-honden of Robben, in Zee ſwemmen, en op het ys ſpringen, daer ſy vaſt te midden door voeren. Op den ſevenden ſagen ſy het landt van Candenoes, daerſe op een berghsken een kruys vonden ſtaen, en een beſcheydelijck warme lucht van uyt het landt kregen. Op den achtſten noch den ſelven aenvangh houdende, ontmoetten ſy weder veel ys, waer van ſommige ſchotſen ſoo hoogh waeren, datſe ten halven van de zeylen quamen; andere ſich als heele Klippen en Eylanden lieten aenſien.

Het landt van Candenoes.

Op den negenden ontmoetten ſy weder ſoo veel ys, dat het ſcheen daer geen deurkomen aen te zijn, alſoo men van de Raa af, geen eynde daer aen konde ſien, ſy hadden toen de hooghte der Son op 68 graden en 32 minuten; en waren naer giſſinge negen of tien mijlen weſtwaert van Swetenoes. Eyndelijck quamen ſy weder aen open water, en in het geſicht van land, het welcke Swetenoes was. Men oordeelde dat al dit ys van den inwijck, tuſſchen Candenoes en Swetenoes leggende, voortkomt, maeckende de ſelve met het Eylandt Calgoyen een Canael of enghte, ſoo dat het ys geen vryen uytgang heeft, maer alſoo aen het Eylandt drijft, ſtuytende daer tegen aen, voornamentlijck aen de ooſtzijde, daer men wil, dat een rif van af loopt, die ſich ooſt ten zuyden ſtreckt, gelijck ſy oock het ys puntsgewijſe ſagen leggen; vaſt op het eynde op malkander geſchooven, ſoo dat het daer miſſchien nimmer van daen komt. Sy belanden omtrent vier of vijf mijlen beooſten den hoeck van Swetenoes, en alſoo tot op een half mijl na, langhs de Kuſten heen op vijf of ſes vademen waeters ooſt noord ooſt aen loopende; ſetten het Jacht uyt, om naer een openingh die ſy vermoeden, te vaeren, maer vandt niet. Sy kreghen hier een miſt, die hen twee of dry mijlen van de wal dede houden, wanneer ſy weder veel ys ontmoetten, en ſulcke ſchotſen die op ſeven vademen niet konden vlooten.

Het landt van Swetenoes.

Op den tienden wierdenſe een zeyl gewaer, dat een Ruſſche Lodding was, die ſijn reys op Pitzora gemunt hadt; deſe quam by hen in een haven, daerſe ſich voor het geweldt van het drijvende ys geberght hadden, en eenige Ruſſchen quaemen hen aen boort, en ſy kregen ſoo veel onderrichtingh van de ſelve, dat ſy wel merckten quade giſſingh gemaeckt te hebben, en datſe buyten het Eylandt Colgoyen waeren omgezeylt, menende daer binnen door gekomen te zijn; en al het ys dat ſy meenden aen Colgoyen vaſt te leggen, lagh zeewaert in; het welcke des te geloofſijcker was, om dat de Ruſſen ſeyden, dien geheelen nacht aen het Eylandt geleghen, maer geen ys vernomen te hebben. Van Vaygats wiſten ſy niet als van hooren ſeggen, als dat het een enghte, altoos bevrooſen gat, en van weynigh diepte was; doch dat men daer door zijnde, in een Zee quam, die ſy de Zuyder en warme Zee noemden, in aenmerckinge van deſe, dieſe den naem van de Noord en koude Zee gaeven. Sy ſeyden oock dat het ys al te ſaemen naer Nova Zembla dreef, en aldaer het geheele Jaer over lagh. Sy vonden aldaer de ſtroomen te loopen, buyten aen de Kuſt ooſt en weſt, de vloedt uyt den ooſten komende. Dit is het bericht dat ſy aldaer hebben konnen krijgen.

Bericht van Vaygats.

Op den elfden des Maendaghs, ſaegenſe teghen den middagh dry zeylen, komen van uyt den weſten, de wal langes. Sy voeren met het Jacht daer na toe, en bevonden de ſelve Loddingen te zijn; die al te ſamen naer Pitzora wilden. Deſe van de gelegentheyt der Kuſten en ſtroomen; als mede van Vaygats ondervraeght zijnde, konden anders

Ander bericht van Vaygats.

geen bericht geven, als ſy dien dagh te vooren, van de andere loddingh hadden ghehadt. Dit voeghden ſy daer echter by, dat ſy de Vaygats wel ſouden konnen door komen, maer dat aen de andere zyde ſulck een groote menighte van Walviſſchen, Zee-paerden, en ſulcke gedrochten waer, datſe al de Scheepen, die daer door quamen, vernielden; daer de Hollanders ſich weynigh over bekommerden; andere ſeyden, het waſſer ſo vol klippen, rotſen en ſanden, dat het niet mooghlijck waer daer door te komen.

Andere ſeyden oock dat de groote Czaar noch onlanghs dry Loddingen daer naer toe hadt geſonden, maer dat de ſelve ſonder iets te hebben uytgerecht, door het ys vergaen waren, met meeſt al het volck, maer eenige weynige daer af komende, waren met deſe droevige tijdingh, over land, weder te rugge gekomen. Al dit ſeggen verſwackte geenſints, maer in tegendeel verſterckte de Hollanderen in hunne hoop. Sy namen by weſter Son de hooghte, zijnde daer op de Reede van het Ooſter-gat van Toxar, en vonden ſich op die van 68 ½ graden.

Op den 14, zijnde Donderdagh, ſagen ſy eenige Walviſſchen by hen in de haeven en op de reede komen, ſy vervolghden de ſelve met de Jachten, en joegenſe nu hier nu daer op het drooge, maer konden by ghebreck van harpoenen; geen groot geweld op de ſelve gebruycken, een treftenſe eyndelijk met het harpoen in de lenden, die aldus getroffen, een lange wijl nu hier nu daer heen ſwerfde, verwende over al de Zee met ſijn bloedt; en de Jachten hem al van achter nae houdende, tot dat hy in het eynde door ſwackheydt en verlies van bloedt, het op moſt geven. Sy brochten hem aen ſtrandt op het drooge, daer ſy hem in ſtucken hieuwen, en om Traen daer van te maecken, in tonnen hebben geleght. Het was noch een jong beeſt, van omtrent dry of vier en dartigh voeten langh, en echter vreeſlijck aen te ſien.

Walviſch gevangen.

Terwijl ſy met het villen van deſe beſigh waeren, quam een ander, die miſſchien ſijn macker moſt gheweeſt hebben, daer geduerigh op een ſteenworp omtrent, ſteeckende by nae het geheele lijf boven water, ſoo datſe die ghenoeg mede ſouden hebben konnen krijgen, maer ſy hadden geen tonnen meer, en lieten deſe roeckeloose ghewerden. Sy quamen daer gemeenlijck tegen den avond aen, ſoo dat daer wel een teelte ſcheen te weſen, daer, wanneer men ſich daer op toe-ruſte, wel een goede vanghſt ſou te doen zijn.

Sy vertrocken den 16. uyt de haeven van Toxar, nademael ſy ſaegen, dat het ys al vry verminderde en wegh dreef, met een ſlappen zuyd weſten wind, en heet weder, meer noch min, als men in Holland in de hondsdagen heeft. Sy rechten voor hun vertreck, op het hoogſte van de duynen, een kruys op, tot een teecken dat ſy daer geweeſt waren. Sy altoos de Kuſt houdende, quamen aen de ſtroom van Colcocoua, ſtreckende ſich het landt, tuſſchen het ooſter gat van Toxar en deſe ſtroom meeſt ooſt en weſt, en ooſt ten zuyden en weſten. Komende by Colcocoua, en hun Jachten daer nae toe ſendende, bevonden het een ſeer ongelijck gat, en van een ongemackelijcke inkomſt te zijn. Sy vonden aldaer een Loddingh in de Rivier te legghen viſſchen, die voor hen heenen, naer dat ſy de Hollanderen de verſche zode gegeven hadden, nae Pitzana liepen, daer ſy op den 17. des avonds mede aengekomen zijn, welcke ſtroom ſy oock ſeer ondiep en onbequaem bevonden; ſy kregen oock bericht dat ſy voortaen tot aen Pirzora, veel bancken en drooghten ſouden ontmoeten; maer Pitzora voor by zijnde, had-

Vertreck van Toxar.

Aenkomſt aen Pitzano.

haddenſe meer diepte te wachten, en by een Eyland Varandy, dat in de kaerte Olgijm genoemt wordt, te komen, daer ſy goede haveningh ſouden vinden. Sy hadden geduerende deſen tijd, meeſt dijſigh weder, dat de ſtraelen der Sonne belette, en het lichaem der ſelver ſoo roodt dede ſchijnen als waſſe met bloed geverwt, dat een ſchrickachtigh aenſien gaf. Sy kregen hier op een ſtorm uyt den ooſten, maer die eyndighde in een ſlappe noordweſte wind; die hen weder door een groote menighte ys ſchotſen bracht, maer kregen daer aen weder een klaere Zee. Op den 18. kregen ſy de Riviere van Pitzora voor den boegh, daerſe op ſes vadem diepte, het ancker uyt wierpen, om een harde ſtorm, die hen beliep, te laten overgaen.

De Sonne ſoo rood als bloedt.

Tegen den dageraedt, kregenſe den windt uyt den noorden, ſoo dat ſy hun cours ooſtelijck en ooſt noord ooſtelijck aennaemen, nae Vaygats toe.

Op den 20. naemen ſy de hooghte, en bevonden ſich op 70 graeden, en noord ooſt ten noorden van Pitzora af, nemende hunnen loop noord ooſt aen, daerſe veel houts, ſtucken van bomen, ja geheele boomen ſagen drijven, ſonder dat ſy konden beſeffen waer het ſelve hout van daen quam. Op den 21. in den daegeraedt ſaegen ſy landt, en vermoeden het ſelve Vaygats te zijn, leggende het ſelve ooſt ten zuyden van hen. Het was een fray verheven landt; maer ter oorſaeck van den Nevel, konden ſy de rechte ghedaente daer niet van ſien. Sy giſten naer hun zeylen, dat dit Vaygats omtrent dertigh mijlen weeghs van Pitzora gelegen was. Een overkomende miſt, benam hen weder het geſicht daer van, maer teghen den middagh klaerde het weder op, en als toen ſagen ſy het land omtrent dry mijlen weeghs, ooſtelijck van hen leggen, en vonden daer de hooghte van 70 graden 20 minuten. Sy ontmoetten daer veel drijfhouts, en water ſoo ſwart als het binnen waeter in de ſlooten, in Hollandt gemeenlijck is. De Kuſt ſtreckte ſich aen de weſt zijde van Vaygats zuyd zuyd ooſt, en noord noord weſt, noorden ten weſten; en zuyden ten ooſten; oock noord en zuyd; omtrent ſeven of acht mijlen in de lenghte.

Krijgen het landt van Vaygats in het gheſicht.

Wanneer ſy daer langhs heen zeylden, vertoonde het ſich als een ſchoone landtsdouwe, gaende van langer handt op, maer boven op ſich als vlack uytſtreckende, over al wel groen bewaſſen, maer ſonder geboomte. Het was aen de Zee-kant rudſigh en klippigh; op ſommige plaetſen gheheel als van graeuwe ſteen, op andere met afgaende ſtranden, die ſich mede grauwachtigh vertoonden; hier en daer van de ſtrand af, laegen eenige klippen en rudſen, doch ſoo niet bedeckt, of konden wel geſien worden.

Omtrent noord weſter Son quamen ſy by den eerſten hoeck, en ſagen by de waterkant twee kruycen ſtaen; het geen vermoeden gaf, als of daer menſchen omtrent waeren; en om daer kenniſſe van te krijgen, roeyden ſy met hunne Jachten daer eens naer toe, en ſaegen, daer by komende, dat het Ruſſche kruycen waeren; die op ſeeckere tijden des Jaers daer gewoon zijn te komen, andere blijck van volck of huyſen ſaegen ſy niet. Sy wierden eyndelijck evenwel een man ghewaer, daer ſy naer toe liepen, en dieſe bevonden een Lappe te zijn, maer ſy konden hem niet achterhaelen, hy, loopende als een hart, hoewel naer hun en der Ruſſen gewoonte, al waggelende over en weder, als of hy aen beyde zijden manck was. Het landt in ſich ſelven vertoont ſich vermaeckelijck en groen, vlack genoegh, behalven aen eenige oorden, daer het een weynigh heuvelachtigh is. Hier en daer ſtaen eenige ſtilſtaende wateren en moeraſſen, die van de afwaeteringh van

Beſchrijvingh daer van.

het sneeu voort komen, men vind 'er mede gebloemte van veelderhande slag, en eenighe van een seer aengenaemen reuck, maer meestendeel een versengt groen kruyt, van geen vastigheyt, maer gelijck mede op Kilduyn veenachtigh, of gelijck als mos van de boomen, dat sich laet begaen, ghelijck of men op pluymen en kussens gingh; zijnde op sommighe plaetsen noch moerassigh, weeck en natgrondigh; sy saegen daer geen ander gedierte als twee Reen loopen, hoewel sy evenwel verscheydene voetstappen en gebeenten daer van vonden leggen. Gevogelte was'er mede seer weynigh.

Sy vonden daer een seer bequaeme Baye om te anckeren, leggende aen de west-zijde van het Eylandt, voor de welcke sy het met hun scheepen, op tien vadem steck grondt, geset hebben, sy bevonden aldaer de hooghte van 69 graeden 45 minuten. Sy gingen tegen den avont van daer weder tzeyl, naer een anderen hoeck, omtrent vijf mijlen van daer, zuyd oostelijck aen. Op desen hoeck, of eerder een van de aenleggende Eylandekens, vonden sy weder twee houte kruycen, van maecksel als de voorgaende. Sy zeylden van daer, tot omtrent de Son in het noorden, wanneer sy recht voor een open quaemen, hebbende omtrent een mijl in de breedte, maer in het midden, soo veel sy merckten, lagh een Eyland, het welcke sich in de lenghte ghelijck de Kust streckte, soo dat daer door, als twee openingen gemaeckt wierden; zijnde het gat van de zuydzijde evenwel breeder en wijder in het aensien, als dat van de noordzijde. Vorders van het zuyder gat af, scheen de Kust weder zuyd zuyd oost te loopen.

Vertoning van de enghte Vaygats.

Dese openingh nam *Jan Huygen* naer al de teeckenen van de hooghte des pools en andere omstandigheden, aenstonts voor de enghte van Vaygats, en oordeelde derhalven dat men het vorder most ondersoecken: Maer Cornelis Cornelisz. de Admirael, hoewel hy *Linschooten* niet gheheel konde teghenspreecken, oordeelde evenwel, men most soo lange als de kust soodanigh liep noch verder ondersoecken, doch ondertusschen dese gemeende door tocht voor een waerborgh houden, om de selve wanneer sy, de kust weer oost en westwaert loopende, weder om hadden te keeren, die naerder te ondersoecken.

Diese voorby vaeren.

Aldus liepense met een slappe koelte het gat voorby, zeylende den geheelen nacht de kust langhs, die sich zuyd zuyd oost aen streckte, soo verre men beoogen konde. Sy sagen recht voor het gat dry of vier van die Zee-gedierten, die sy Morse of Zeepaerden noemden, en nu Walrussen genoemt worden, staende met het hooft en den hals boven het water, hun verwe was rosachtigh, en twee geweldige tanden staecken hen nederwaerts geboghen, ten monde uyt, daerse seer groot geweldt mede konnen doen, mede aen de klippen hanghen, en soo vier en twintigh ueren over een boegh slapen.

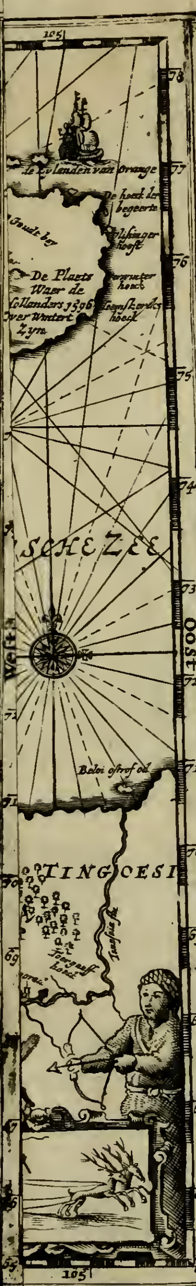
Zeylende aldus de kust langhs, met een slappe koelte, en veeltijdts stilte, begost sich de selve weder zuyden ten oosten en zuyden en zuyden ten westen te strecken, ghelijck sy nu oock weder Zee-stranden en vlacke wateren begonnen te krijgen, invoegen sy op een mijl van landt, niet boven seven, ses en vijf vademen diepte hadden. Sy sagen zuydwaert aen voor hen uyt, wel roock op gaen, maer geen land, ter oorsaeck van de laegte; waer door sy vastelijck meenden, dat sulcks het vaste landt was, dat sich zuydwaert heen streckte, en alsoo een inwijck maeckte, die weder by Pitzora most uytkomen. Sy vonden de hooghte van 69 graden 13 minuten, en waren nu albereedts naer gissingh tien

of

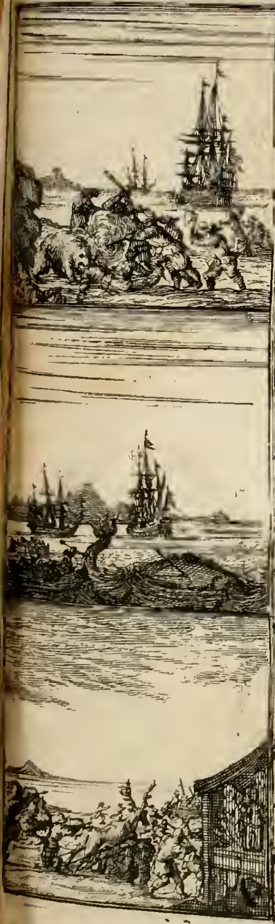

De hoeck der begeerte
Vlisinger hooft
De Plaets Waer de Hollanders 1596 over Wintert Zyn
SCHE ZEE
West
Oost
Beloi ostrof
TINGOESI
Tingoesi ri.

NOVA ZEMLA
Waygats Straet
Nassou en't Land
der Samoieden Ider
seer naeukeurig
afgetekent

Noord
Suyd
West
Oost

MOURMANS KOY
MORE OF NOORD ZEE
TARTARISCHE ZEE
NOVA ZEMLA
TINGOESI
SAMOIEDI
OBDORA
RUSSIA
LAPPONIA

De engte Waygats en de Noord
Caep van Nova Semla bij de
Hollanders besocht in de Jaren.
1594. 95 96. waer sy doortocht
ornaden te vinden na de Landen
Cattaym en China. maar
t Oneindijk ijs heeft haar
vruchteloos te rug doen keeren

De Plaets
Waer de
Hollanders 1596
over Wintert
Zyn

Straet van
Nassau

Circulus Articus

Pitzora
Nieu
Walcher
Teesca

of elf mijlen weeghs het gat voorby gevaeren, en begosten nu te sien, datse geen voordeel deden, en dat sich het land meer en meer zuydwaerts en zuyd zuyd west uytbreyde, waer over sy, geloovende daer niet te sullen vinden, beslooten weder te rugge te keeren naer het noorden. De Son gingh dien selven nacht weder in het noord noord oosten onder, maer quam een weynigh daer aen in het noord noord oosten ten noorden weder op, zijnde de eerste reyse van den 17. July af, dat sy hem uyt het gesicht verlooren, op welcken dagh sy dat licht alder-eerst den gantschen nacht behielden; zijnde toen in de gewesten van Lofvoet, aen geene zijde van de Noord Caep.

Gelegentheyt van t Sonne licht.

Sy komen eyndelijck weder aen en in de enghte Vaygats, liepen het gat in, tusschen twee hoecken lands, hebbende de breedte van een kleyne mijl, en sich oostwaert in streckende. Het landt was van beyde zijden niet te hoog, maer vlack en groenachtigh boven op, voorts kael van geboomte, gelijck al de andere ghewesten daer omtrent. De zuyd zijde, die sy voor het vaste landt naemen, was, soo het scheen, in het eerste in komen zandachtigh, hebbende wat van het landt af, veel rudsen en klippen; maer inwaerder begost de selve kust wat steenachtigh te worden.

n loopen an de traet Vaygats.

Beschrijing daer an.

De noordzijde, daer men oordeelde het Eylandt van Vaygats te leggen, was een weynigh steylder aen te sien; maer oock vlack boven op, hebbende oock aen de waterkant grauwachtige Arduyn klippen, en op sommige plaetsen als afghebickt landt. Op den uytttersten hoeck, stonden veel kruycen, een teecken dat daer wel Russen quamen, hoewel sy noch volck noch huysen konden vinden. Sy dan liepen daer in, houdende soo veel als sy konden middewater, in het laveeren, en sich het naeste aen de noorder kant; om dat sy die de steylste oordeelden te wesen, en oock om dat de windt uyt den noorden was. Sy vonden in het eerste inkomen negen en tien vademen; en daer nae vijf of ses vademen; maer of dit misschien een banck zy geweest, sy kregen terstondt daer aen weer acht, negen vademen, al harde en niet te schoone grond. Terwijl sy aldus inzeylden, scheen het hen toe, als of het een stuck weeghs voor uyt met landt achter toe liep; waer over, dewijl het een weynigh rouw weder was, sy goed vonden het ancker uyt te werpen; om met de Jachten, en minder gevaer, naerder ondersoeck te doen.

Sy setten het by de noorder wal, zijnde wat meer als een half mijl in het gat, en sonden aenstondts de Jachten naer binnen om ondersoeck te doen. Sy gevoelden een geweldige stroom uyt den oosten seer snellijck naer het westen te Zee-waert in loopende, waer door sy gewisselijck oordeelden het selfde een doorganck te zijn. Hebbende een weynigh geanckert, saegen sy met de harde stroom, weder een groot geweldt van ys, langhs de zuyder wal tzeewaert in drijven, het welcke sy, zedert het verlaeten van Pitzora weynigh gesien hadden, en derhalven verhoopten quijt te zijn, en hen nu vry tegen de gissingh gingh; oordeelden oock, indien het een doortocht was, datter noch al vry meer most achter sitten. Sy bevonden dat daer het water, door de stroomen die uyt den oosten quamen, wiesch, het geen hen noch te meerder van een doortocht verseeckerde.

Een weynigh naer den middagh, quamen de Jachten weder aen boort, en brachten goede hoop mede, van het gat te konnen door geraecken; sy seyden, dat, hebbende omtrent twee mijlen weeghs gevaeren, sy een Eylandeken van omtrent een half mijl groot hadden gevonden, daerse geen gewas, maer wel eenighe voetstappen en teeckenen van

Onder-'oeck daer van ghe-daen.

Rhinnen of Reen, en eenige vogelen hadden waergenomen. Aen de ooſt en zuyd zijden van het ſelve, haddenſe weynigh diepte, met een vlacke grond gevonden; maer van daer af, noorden en noord ooſt aen, waeren ſy weder in de diepte geraeckt, en bevonden dat ſich het gat noord noord ooſt uytwaerts aen ſtreckte, en in een ruyme Zee eyndighde, ſoo veel immers als ſy konden bemercken; zijnde door de donckerheyt en het ſneeu verhindert, het nauwſte gheſicht daer van te hebben, doch hadden geſien, dat het water weder van een blauwe verwe wierdt, ghelijck de Oceaen over al is, verſchillende derhalven veel van het water, dat ſy aen beyde zijden, langhs het landt heen ondervonden, dat teerachtigh en brack, en niet volkomen ſout,als het andere blancker water was. Dit veroorſaeckte een algemeene blijdtſchap. Sy waren oock aen de noordtzijde van het gat, aen land geweeſt, daerſe een houten kruys, en naerblijfſels van geſtoockt vyer hadden gevonden, beneffens veel klippen en vallen in de aerde gemaeckt, om Voſſchen, Maters en Sabels in te vanghen; ſy hadden oock menighte van Reen of Rhinnen-hoornen ontmoet, ſommige met hooft met al, maer tot de beenen toe, door wolven en beyren, gelijck men vermoede, afgeknaeght. Sy voerden oock het hooft van een Mors, of Walruſſe, met de tanden en geheelen hals daer aen vaſt, te ſcheep, het welcke noch in het Vaderlandt gebracht is geworden.

Straet Vaygats de Straet van Naſſau geheeten.

Den ſtroom in deſe Straet (die *Jan Huygen* den naem van de Straet van Naſſouw gegeven heeft) dreef geweldigh aen met ſeer veel ys, waer door het Schip van den ſelfden *van Linſchooten*, niet ſonder gevaer en kerven van kabels en touwen, weer te rugge het gat uyt gedreven wierdt.

Sy gingen op den 27. aen de noordzijde van de Straet eens aen landt; daerſe op den Noorder hoeck wel dry of vier houte, en uyt den rouwen gemaeckte beeldekens, van mans en vrouwen gedaente vonden, dieſe voor afgoden van de Lappen, Finnen, of inwoonders van dat landt naemen, of dat ſoo menighmael een van de hunne ſterft, een beeld daer van of voor, by den hoop gebracht wordt; ſy vonden daer oock een baere, met beeldtswijſe geſnedene voeten, echter was'er geen teecken van begraevingh, maer wel een deel Rhinnen hoornen. Meerder konde men van huyſen of menſchen niet vernemen, datter echter menſchen moeſten zijn of komen, was uyt dat voorgaende, lichtelijck te beſluyten. Men gaf dat dan den naem van het Afgoden landt, op het welcke ſy noch een ſtaende water, taemelijck groot van verſch water vonden, komende, als geſeght is, van de afwateringh van de ſneeu.

Afgoden landt.

Sy hadden die daegen hart weder, en op den 29. quam ſulck een geweldt van ys, en een ſtuck van wel een half mijl groot uyt de Straet drijven, ſoo dat de Admirael, die het noch binnen het gat gehouden hadt, meede daer van daen, en daer uyt moſt. Des Admiraels volck was aen de zuyd zijde aen landt gheweeſt, zijnde negen of tien in 't getal, ſy vonden een hutteken, met macht van beelden, maer die wat netter ghemaeckt, als de andere aen de noordzijde waren, (die maer twee gaeten, in de plaets van oogen, een kerf in de plaets van den mondt, en een heuveltje voor een neus hadden) hebbende de oogen en de tepels der borſten van tin ghemaeckt. Sy hadden niet langh daer op geſien, of vernamen een man, op een ſleede met dry Rhinnen daer voor, te komen aenrijden. Sy gingen naer hem toe, en vonden dat hy een boogh met pijlen by ſich hadt. Deſe ſiende dat de onſe alleen ſpietſen in de hand hadden,

Ontmoetingh daer aen landt.

leyde

leyde sijn boogh neder, en greep oock een spiets, die hy by sich hadt; als schijnende de onse geen voordeel te willen geven, of oock selve te hebben. Hy siende dat sy alle op hem aendrongen, sprongh om hoogh, en maeckte een geweldigh geschrey, waer op de onse uyt en dat wel by de dartigh sleeden met mannen saegen opkomen, die hen by naer omcingelden, en den wegh naer de boot affneden; maer dese een moed nemende, braecken daer door, terwijl de andere, vresende misschien, datter ergens van de onse eenige verborghen laegen, achterwaerts weecken. De Hollanders dan geraeckten in het Jacht, en metter haest van land, maer vijf van dese menschen quamen op de strand, en schoten eenige pijlen naer de onse, doch raeckten niemandt, om datse haest buyten schoots waeren. Hoedanigh deser lieder gestalte of gewaed was, konden sy niet wel seggen, soo groot was hun verbaestheyt.

Op den laetsten July voeren sy met het Jacht weder uyt, om den uytgangh van den doortocht te ontdecken; vonden in het midden van de Straet, een kruys op een hoeck staen, waer door sy die den naem van kruys hoeck gaeven. Van dese kruys hoeck, streckt sich de kuste noord noord oost uytwaerdt aen, naer een anderen hoeck, diese (ter oorsaeck van eenigh geschil onder hen) den twisthoeck noemden; de nette beschrijvingh vorder van dese enghte, kan de Lezer in het breedt verhael van onsen Schrijver *Jan Huygen van Linschooten* vinden, wy sien meest op het gevolgh, het welcke soodaenigh is. Sy steecken weder de enghte in, vernemen aen de zuyd zijde menighte van volcks, zijnde die geene die de onse aengeranst hadden; varende den kruyshoeck voor by, vondense blaeuw en peeckel sout waeter; komen daer op aen den twist hoeck, daerse om de mist bleven stil leggen, en ondertusschen, tot een teecken van het drijf hout, datse daer vonden, een Mast oprechten.

Kruys hoeck.

Eerste tocht in de straet.

Alhier als ten eynde van de Straet leggende, saegense weder de geheele Zee, van uyt den noort oosten en noort noort oost af, t'eenemael met ys bedeckt; dat men nu geloofde van Nova Zembla af te komen, alwaer het, het gantsche Jaer over most leggen.

Tegen den avont voeren sy met het Jacht van den twist hoeck af, steeckende dwars over nae de ooster wal, om mede den uytersten hoeck, van het selfde land te ondersoecken. Sy kregen tusschen beyden, in het over zeylen, seer hol en blauw water, tot een bewijs dat het een openbaere Zee was; komende aldus by land, saegen sy daer boven op twee of dry persoonen, met een deel Rhinnen, van de welcke, soo haest sy aen land waren, twee of dry op de klippen, om de onse te sien, quamen geloopen. De onse riepen hen toe, datse hen sochten te spreecken, doch kregen in het eerste geen antwoordt; maer als de onse sich aenstelden, als wildense aen landt springhen, vingen sy aen te schreeuwen en heen te loopen. Sy deeden hunnen Rus, diese, als geseght is, mede genomen hadden, met noch een man aen landt springen; doch sonder geweer, om hen de schrick te benemen, laetende al de anderen in het Jacht. De Rus op het landt gekomen zijnde, riep hen in sijn spraeck toe, dat sy souden blijven staen; hy wilde met hen, in vriendschap spreecken; en sy siende datse sonder geweer en soo weynigh in getal waren, quamen al schoorvoetende by hen, maer met de pijlen op den boog gereedt, en omdraeyende oogen, als die vreesden overvallen te worden; gelijckse oock noch twee of dry van hun op de waeterkant als schildtwacht stelden.

Aenspraek van volck.

Die van het Jacht sonden hen brood en

en kaes toe, datse met grooten smaeck aten, en blijdelijck ontfingen, waer op wel veertien of vijftien, soo oud als jong, by malkander quaemen. Die van het Jacht quamen daer op met hun vier of vijven, by hen boven op het landt, die sy, met buygen en neygen van hun hoofden, groote vriendschap en genegentheyt toonden, houdende evenwel hunne sleden ghereedt, om, of men iets quaets voor hadt, daer op te springen, en sich wegh te maecken. Sy lieten de onse hunne boogen wel sien, maer wilden de pijlen niet van sich geven.

Bericht van de Straet en Tartarische Zee. Sy vraeghden naer de gelegentheyt, en kregen tot antwoordt, ten minsten soo veel hen de tolck konde verstaen, dat dese maer een kleyne Zee was, maer daer door zijnde, haddense een groote en wijde te verwachten. Hen wierdt gevraeght, of sy onderdaenen van den Czaar van Moscovie waeren, maer sy betuyghden hem niet te kennen. Sy gaeven andere berichten meer, onder anderen seydense van het ys, datter over tien of twaelf dagen geen meer sou zijn, en dat men dan noch ses weecken sonder vorst sou wesen, maer na dien tijdt begost het weder te rijpen.

Beschrijvingh der Samojeden. Dit volck hier aen de Straet van Nassou wonende, wordt Samojeden ghenoemt; sy waren niet groot van gestaltenis, plat en seer leelijck van aenghesicht, kleyn van oogen, en sonder baert; dewijl sy de selve, als tot een frayigheyt, uyttrecken; hun peck swart en glat hayr hingh hen tot over de ooren. Hun verwe was ghelijck die van de Spaensche Mulaten, zijnde de bruynigheyt in den grond als roschachtigh aen te sien. Hun klederen waren van vellen met het bont nae binnen, en het blooten nae buyten gekeert. De handtschoenen waren aen de mouwen vast, en alsoo lichtelijck uyt en aen te trecken, gelijck mede hun kappen of keuvelen, diese op het hooft dragen, aen den rok vast waren, sommige hadden oock bonte huyven, gelijck de Embder vrouwen hier te landt draegen op het hooft. De broecken quamen slegt en effen, van boven tot beneden toe. Hun bogen en pijlen, waren die van de Persianen niet ongelijck. Voor de rest waren sy rap en vaerdigh, flux van leden in loopen en springen; sich in het wacht houden niet keerende, maer vaerdigh omspringende. Hun sleeden verschilden in maecksel van die van de Lappen en Russchen op Kilduyn, als zijnde meest waegensgewijs opgeboeyt.

Naer een tijdt langh gesprecks, wierd wederzijdts afscheydt genomen, latende de Hollanderen in het scheyden een trompet blaesen, waer voor sy in het eerste verschrickten, en wegh wilden loopen, maer verstaende dat het een teecken van vriendschap was, quamen al te samen op den oever, streecken hun kappen van het hooft, neyghden en bogen sich, met een gejoel en handtgeklap, tot een vaerwel. De onse voeren met dit bericht weder nae boordt.

Op den eersten van Augustus gheraeckten sy met een zuyden windt en goedt weder gheheel de kruys en twisthoeck voorby, maer vonden het alles vol ys te leggen. Sy liepen echter door klaer water, van den twisthoeck, oost over, nae den uytersten hoeck van de ooster wal, alwaer sy tot op een vierdendeel mijls en minder aen gekomen, seven vademen diepte vonden. Sy ondervonden, dat sich dese hoeck van het vaste land afscheyde, een kleyn Eyland uytmaeckt, en sich omtrent een Gotelingh schoot van het landt afscheyd. Sy sonden daer het Jacht heen, om daer een Caep met een ton op te setten, en werpende aldaer het loot uyt, bevonden dat het op het minste ruym twee vademen diepte hadt, invoegen het aldaer seer bequaem was, ter noot, te leggen; zijnde beschut voor alle winden, dewijl het hoogh, maer niet boven een vierden-

Vordere aentocht.

Ton hoek.

Maelſons Eylandt. dendeel mijls groot was. Sy gaeven dit den naem van Maelſons Eyland, naer Doctor Francois Maelſon, en den hoek den Ton hoeck.

Wanneer ſy den ton hadden opgherecht, naemen ſy hun loop, langhs de kuſt ooſtwaert aen, met een weſten en zuydweſten windt, ſchoon warm weder en ſlecht waeter; en quaemen ſoo geheel buyten de Straet van Naſſau, in de ruyme Tartariſche, of nieuwe Noort Zee, die in verwe, water, wijdte, en ſchijnſel, ſich t'eenemael als de Spaenſche Zee vertoond; ſoo dat men heeft te oordeelen, dat de ſelve (ſonder wichtige verhinderinge) ſonder twijfel ſich naer China en Japon uytbreydt. Komſt in de Tartariſche Zee. Sy zeylden aldus vier mijlen weeghs langhs de Kuſt, die over al ſchoon is, omtrent een vierdendeel mijls van landt, op ſeven, acht, negen en tien vadem diepte, vertoonende ſich het ſelve ſlecht en effen, ſonder veel bochten of inwijcken. Naer een vaert van omtrent vier mijlen, ſaegen ſy het landt weder een ſtuck weeghs zuydtwaerdt in ſteecken, maeckende een grooten inwijck, die daer nae weder aen de andere zijd, ſoo verre men kon beoogen, ſcheen uyt te komen, gevende een ſchijnſel van een Eylandt, maer ſy konden het ſoo gewis niet weten, dewijl ſy, ter oorſaeck van de windt, van de kuſt moſten afwenden.

Ondertuſſchen ſaegen ſy weder, van alle kanten, ſoo by landt als tzeewaert in, een groote menighte ys drijven, dat hen een verbaeſtheyt in het aenſchouwen aenbracht, en ſchotſen daer onder als geheele Eylanden met heuvelen en bergen daer op, die hondert jaren out, en onmooghlijck om te konnen ſmelten ſcheenen; Menighte van ys aldaer. met eenen kregenſe weder een ooſtelijcke windt, ſoo dat ſy het van de kuſt tzeewaerdt in moſten wenden, daerſe op omtrent anderhalf mijl tachtigh vademen diepte vonden, met een recht blauw lazuer water, het geen verſeeckering genoegh van een afgrond, en een ruyme Zee ſcheen te geven. Een miſt, hun meeſte quellingh, overviel hen oock alhier, waer door ſy weder niet van ſich konden ſien.

Tegen den avondt liep de windt weder zuydelijck en zuydweſt, doch met een ſlappe koelte, ſoo dat ſy weer langs het landt heen zeylden zuyd zuyd ooſt en zuyd ooſt aen, ſonder eenige ſtroomen of openingen op het landt te ſien. Sy zeylden noch al dien dagh en den volgenden nacht door het ys heen, dat de geheele Zee over in groote menigte dreef, en een yſlijck aenſien gaf. Sy ſaegen oock dien nacht een Sterre in het zuyd zuyd weſten, zijnde de eerſte die ſy, zedert ſy den Noord kaep gepaſſeert waren, hadden geſien; den Maen konden ſy evenwel niet ſien, hoewel de ſelve als toen vol was.

Op den tweeden duerde noch al de ſelve windt met goet weder; ſy hadden noch al even veel ys, de geheele Zee over, zeylende al, niet boven een vierdendeel mijls van de wal, ooſt zuyd ooſt daer langhs heen; vindende het ſelve noch al laegh en vlack, als voor heen; niet ſteenigh, maer vlack afgaende, en aen de waeterkant, ſoo het ſcheen van wit ſandt; en de diepte op ſes en ſeven vademen ſandtgrond; al te ſaemen een ſchoone kuſt; maer geheel geſlooten, ſonder eenigen ſtroom of openingh te hebben. De Zee ſelve was ſoo helder en klaer, dat ſy op ſeven en acht vademen de grondt bequaemelijck konden ſien; jae de krabben daer op te loopen. Klaere diepte. Zeylende aldus tot over middagh, vondenſe hoe langer hoe meerder ys, ſoo dat ſy ſich daer rontsom in bevonden, ſonder ergens eenige openingh te ſien, als alleen dien wegh dieſe gekomen waren, waer door ſy van noodts wegen gedwongen zijn geworden, weder te rugge te keeren; invoegen ſy voorna-

Eee men,

Worden gedwongen te rugge te keeren voor het ys.

men, eenmael te onderſoecken, of ſy met tzeewaert in te loopen, geen beter middel, om door te komen, ſouden konnen vinden; alſoo d'er langhs de wal, ſoo het ſcheen, geen hoop toe was. Sy hadden nu langhs de kuſt, naer hun giſſingh, ſeventien of achtien mijlen van de Straet afgezeylt, ſonder datſe oyt eenigen ſchijn van Rivier, Haven, Bay of Eylanden konden vernemen; om hun Schip daer in of achter te bergen.

Sy naemen dan hun loop weder te rugge, met een ſlappe ooſtelijcke wind, zeylende noort noort weſt, en daer na tegens den avond noort en noort noort ooſt aen; dewijl de windt wat ruymde tzeewaert in; geduerigh door het ys heen, heen en weer, met loeven en draegen, en dat den meeſten tijdt, in ſulck een miſt, datſe qualijck een ſchips lenghte voor uyt konden ſien. Aldus zeylden ſy den geheelen dagh, ſonder ergens eenige openinge in het ys te konnen vinden; maer in tegendeel, hoe ſy verder in Zee quamen, hoe ſy meerder ys vonden, en daer geduerighlijck, door den miſt op zeylden, ſoo dat het ſomwijlen al ſchudde en beefde dat op of aen het Schip was, en het gheluckte hen, datſe meeſt ſtil weder hadden, ſouden het anders ſlecht genoegh gehad hebben.

Sy ſtreecken eyndelijck de zeylen, en lieten de Scheepen ſoo met het ys, op Godts genaede heen drijven; eyndelijck, nae datſe ſoo een wijl gedreven hadden, klaerde het eens weder op, maer ſy ſaegen het noch rontſom over al vol ys leggen, ſoo dat het een groote witte Zee ſcheen te zijn, waer door ſy ſich ten laetſten genootſaeckt vonden, weder den wegh naer Vaygats op te ſoecken. Aldus zeyldenſe den gheheelen nacht alleen met de fock, om niet te veel vaert te maecken. Naer den middagh kregenſe een grooten regen, donker weer en weſtelijcke winden, en dat duerde tot des anderen daeghs toe.

Terwijl ſy aldus door het ys henen voeren, ſaegen ſy ſommighe Morſen, Zee-paerden, of Wal-ruſſen op de ſchotſen leggen. Yemand van des Admiraels volck ſchoot een daer van met een koegel daer af, en ſy menende dat hy hem genoegh getroffen hadt, om hem te krijgen, ſetten het Jacht uyt, en vervolghden hem ſoo nae datſe hem noch een harpoen in het lijf joegen, en alſoo een goede wijl, met bots genoegh nae ſleypten: evenwel konden ſy hem noyt overweldigen, dewijl hy ſich ſoo geweldigh weerde, dat hy al die in het Jacht waeren, overghenoegh te doen maeckte, ja tegens hen aenvloogh, grijpende de haecken, daerſe hem, beneffens riemen, mede te keer gingen, met ſijn pooten, en de yſers geheel krom bijtende, ſlaende oock ſijn tanden over het boordt heen, om de ſchuyt om te haelen, ſoo datſe hem qualijck van het boordt konden weeren, en eyndelijck noch blijde waren datſe hem verlieten, nae datſe wel anderhalf uer met hem, hoewel gewondt, en niet als bloed uytblaſende, gevochten hadden, toonende genoeghſaem het groot geweld van dit Zee-gedierte, dat van andere genoegh beſchreven word.

Gevecht met Zee dieren.

Sy hadden op den darden wat minder ys en wat klaerder water, met weſtelijcke winden, maer noch een geduerige miſt; zeylende aldus tot aen den avont, ſaegen ſy weſtwaert van hen landt legghen; en aldaer dacht hen, datter een open gemaeckt wierdt, dat ſich als een Rivier of Haven vertoonde; het welcke ſy beſlooten nauwer te onderſoecken, om daer eenige rede te vinden, alwaer ſy het klaer weder ſouden hebben mogen verwachten; en ondervinden, hoe het met deſe ys vloedt ſou afloopen. Sy dan komen tot op een muſquetſchoot aen de wal op 20, 18, 16, en 10 vademen ſteeck grond; en daer dicht by

't Ontdecken van een goede haeven.

Het Staeten Eylandt. by komende, ſaegen dat het ſich als een Eylandt op dede, gelijck het oock daer nae bevonden is, te zijn, en het Staten Eylandt genoemt wierdt.

Sy waeren dit van te vooren voorby geloopen, en liepen daer nu aen de ooſt zijde by in, ſettende het onder de noord-ooſter hoeck in een Wijcksken; voor een Singel ſtrandt; op vijf vadem diepte, ſteeckgrond; een ſteenworp van de wal af. Dit Eylandt leght van de Straet van Naſſou, naementlijck beooſten Maelſons Eylandt, ruym vier mijlen weeghs; heeft in het aenſien van buyten, omtrent een mijl in de lenghte, met een vertooninge als het vaſte landt ſelve, het magh omtrent de twee mijlen in den omgangh hebben, en is van een ſchoon Canael, over al van goede diepte, beſet, legghende omtrent een half mijl van het vaſte landt. Sy vonden al-

Bergh Criſtal. hier een ſlagh van bergh Criſtal, met ſtuckskens, gelijck of het geſleepen diamanten waeren geweeſt; van verſcheydene gedaenten, den eene punts, den ander tafelsgewijs, en ſoo voort, gelijckſe diergelijcke dingen, op het Eylandt van Maelſon mede gevonden hadden.

Sy voeren op den 4. des naermiddags eens aen landt, vonden daer twee houten afgoden, Rhinnen-hoornen, gheklooft hout, menighte van drijfhout, een ſlagh van Eenden als Rotganſen en Bergh-eynden, en teeckenen van Voſſchen en ander ghediert, maer anders geen levend ſchepſel; ſy hadden ſomwijlen noch eenighen ysdrift in dit Canael, en ſomwijlen niet.

Op den negende, ſiende dat het ys in Zee begoſt minder te ſchijnen; oock dat de tijdt vaſt doorgingh, hebbenſe met malkander beſlooten, noch eenmael een tocht in Zee te doen. Sy dan

Hervatte ocht in Zee. zijn, omtrent den middagh, met een weſtelijcke wind, maer een donckere en vochtige lucht tzeyl gegaen; buyten het gat zijnde, wenden de ſtevens tzeewaert in, noord ooſt, en noord ooſt ten ooſten aen, hadden voor een uer of twee, ſchoon en helder water, en vernaemen hoe langhs hoe minder ys, ja ſelfs wierden tegens den avont geen ys met allen gewaer, hoewel hen de nevel niet toeliet verre van hen te ſien. Hebbende gezeylt tot omtrent acht mijlen van de wal, vonden ſy de diepte van hondert twee en dartigh vademen, met ſchoone kleygrond, het geen hen weder een nieuwen moedt maeckte. Ondertuſſchen klaerde het weer wat op, het geen hen weder een geheele ſtreeck ys, ſich aen beyde zijden in het lange uytſtreckende, vertoonde; ſoo verre als men af konde ſien; maer alſoo het meeſt afgebroockene morſelen waren, geraeckten ſy daer metter haeſt door, en quamen weder in de ruyme Zee, ſoo verre men konde uytſien, en van de Raa beoogen. Het water begoſt ſich oock te verheffen en holder te gaen, als het ter oorſaeck van het ys gewoon was, het welcke hen een nieuwe moed gaf, en als in verſeeckeringh van een goed gevolgh ſtelde.

Sy zeylden aldus den geheelen nacht over, altoos met een doncker en miſtig weer, nemende den cours meeſt ooſt of ooſt ten noorden, als ook ooſt ten zuiden aen, om dat de wind ſcherpte, en ſy derhalven hun loop t'zeewaert in niet konden volgen, gelijck ſy wel gewild hadden, ſonder evenwel eenigh ys te gemoeten, of eenigen ſchijnſel daer van te ſien; invoegen ſy nu aen een geluckige doortocht tot China toe, niet meer twijffelden; en wenſchten op die reyſe voorſien te zijn geweeſt, om die eenmael volbracht hebbende, met een volle geluck en een voltrocken tocht, weder in het Vaderlandt te keeren. Schoone hoop van gevolgh.

Sy maeckten nu reeckening omtrent dertigh mijlen weeghs van Vaygats af in Zee te zijn. wierpen het loot uyt, en bevonden maer acht en twintigh, twee glaeſen daer na een en twintig, en noch

twee andere daer nae niet boven de seventien vademen, al te saemen steeckgrondt; hebbende als toen een goede wijle zuyd oost aengezeylt; waer door sy bemerckten, dat sy door dese oostelijcke en zuyderlijcke steveninghen, weder de wal mosten genaecken; als mede dat het landt alhier naer het zuyden toe, een grooten inwijck, of anders een groote en geweldige wijde Rivier most hebben. Het bleef op de diepten van 13, 12, 11, en 10 vademen een goede wijl tijds, tot dat sy quamen op seven vademen, wanneer sy landt voor uyt sagen leggen, zijnde een mijl weegs of daer omtrent daer af, streckende sich de kust soo verre sy konden bemercken, meest noordoost en zuydwest, soo langhe sy aen beyde zijden konden beoogen; zijnde al te samen een vlacke witte sandt strand, met een schoone kust, gelijck het land en de kuste van Pitzora. Binnen in het land saegense hier en daer lanckwerpige, vlacke en swartachtighe heuvelen, maer ter oorsaeck van den dijs en damp, konden sy daer het rechte bescheyt niet of sien. Sy saegen oock noordoost aen een open gelijck als een Riviere, die sich een goed stuck weegs te landewaerts scheen te strecken. By den mondt van de selve Rivier, saghen sy sommige barningh van water, maer de rest, scheen al te saemen suyver te zijn. Hen docht niet dat die stroom voor Scheepen bevaerbaer was, aengemerckt de vlackte van de grond; maer datse moet zijn als de Rivieren van Toxar, Colcocoua, Pitzano en Pitzora, van weynigh diepte. In het naerderen van de wal, droogde het natuerlijck op, tot op dry vademen, waer op sy het wenden; denckende gewisselijck, dat sy de Rivier Oby voorby waren gezeylt, en dat het die inwijck was, die sy korts te vooren hadden gevonden, gelijck de selve in een groote bocht, in de kaerten geplaetst wort; daer sich het land noord oost streckt, soo als sy het bevonden hadden, gaende naer den hoeck van Tabijn toe. Dit landt, of dese ooster wal, lagh naer hun gissinge, omtrent seven of acht en dartigh mijlen van de Straet van Nassou af, soo dat het niet anders konde zijn, als geseght is.

Groote Rivier Oby.

Een kleyne Rivier beoosten de Rivier Oby.

Sy wenden het voort van de wal af noord west en noord west ten noorden aen, met een harde koelte uyt den noord oosten, met seer hol water, een bedeckten hemel en koude, sonder datse meer ys vernamen, een seecker teecken van dat het te noorden en noordoost aen, een klaer en onverhindert vaer-waeter was. Sy wenden 't den elfden, op het eerste van den nacht, weder naer de wal toe, zijnde op vijf en twintig vademen steeckgrond, settende de Stevens oost en oost ten zuyden aen, wanneer sy, over den middagh weder landt saegen, zijnde omtrent dry mijlen van hen af, op twaelf en elf vademen steeckgrond; liepen tot op een kleyne half mijl daer op aen, hebbende niet boven seven vademen diepte, en steylder grond, als des daeghs te vooren.

De Kuste was laegh landt; sonder eenige binnenlantsche heuvelen, aen te sien als het landt van Swetenoes, behalven de binnenlandtsche heuvelen, diemen op Swetenoes siet, voorts soo effen of het met een lijn ghesschooren was, met een waeter gelijck aen de buyten kusten van Hollandt. By de zuyd wester hoeck daer af, saegense weder een Rivierken, en oock soose gisten, eenige beesten en dry menschen langhs de strant, maer saeghen daer nae dat het de vertieringh van hun voortganck was.

Nieuwe Rivier.

Dese zuyder hoeck van het sant lant, datse sagen, en het Rivierken, datse nu ontdeckten, lagh naer hun reeckeningh, ontrent vijf mijlen van de plaets, daer sy het dien voorigen dagh van afgewent hadden, en alsoo niet verre van de vijftigh

tigh mijlen van de Straet van Nassau, waer over niet te twijfelen viel, nae de streckingh van die kust, en het landt dat sy eerst langhs liepen, of dit is de kust en het landt dat van de stroom Oby af, uytwaert naer den hoeck van Tabijn toe loopt; waer van de vlackte en ondiepe gronden, genoeghsaem getuygen, dat het van een inwijck en soodanighen Rivier, sijn oorspronck hebben moet; gelijck oock waer-schijnelijck was, dat het ys, dat sy de eerste mael, aen de zuyder kust, soo overvloedigh ontmoeten, niet uyt der Zee, maer uyt soodanigen geweldigen inwijck voort komt, dat daer, door de Zee en wint, afgheschëurt en in Zee gedreven wort.

Het scheen, datmen in dese laetste Rivier wel met Scheepen sou konnen inloopen, indienmen sulcks ondernam en de noot sulcks vereyschte. Sy gaeven dese Rivier, als oock de andere hunnen naem, den eenen die van Mercurius, en den ander van de Swaen, tot erkentenisse, datse de eerste sijn gheweest die het tot daer en toe ghebracht hadden.

De Rivieren van Mercurius en de Swaen.

Alle dese voorverhaelde teeckenen nu aenmerckende, en siende, dat sy niet meer hadden te ondersoecken, noch te zeewaert, noch langhs de kust, datter gants niet aen te twijfelen was, of daer waere een open Zee (naer alle menschelijcke vermoeden) sonder verhinderingh, en dat sich dese kust, in de noord ooste streckinge uytbreydt, tot den hoeck van Tabijn, en van daer, weder krommende naer China toe, oock dat sy een gestadige noordoosten en noorden wind, recht tegen hunnen aentocht hadden, daer beneffens, dat de tijdt vast begost te verloopen, en de nachten hen te overvallen, en sy niet wisten, wat hen in het wederom reysen, sou mogen bejegenen, als die noch de rechte ervarentheyt van dese landen en gronden niet hadden, beslooten sy met gemeene stemminghen, hun aentocht weder naer het Vaderlandt te nemen, om aldaer het blijde bericht, van hun goedt gevolgh te doen, en wenden derhalven de stevens weder derwaerts.

Besluyt van weder te keeren.

Onderwegen ontmoetense veel Walvisschen in dese Tartarische Zee, het geen hen te meerder bevestighde dat het een openbaere Zee was, begosten oock weder het schijnsel van de Maen en de Sterren te sien, en gheraeckten weder geluckighlijck door de enghte van Vaygats, in het welcke sy de diepten van 6, 7, 8, 9, 10, en 12 vademen vonden. Sy setten hun cours weder de Straet uyt naer Colgoya, met goedt geluck, daer het minste niet van was, dat de Scheepen van Amsterdam, onder Willem Barentsz. weder by hen quaemen, op welcken tijdt sy by nae op een ondiepte verzeylt waren, alsoo sy de kusten ten naeusten niet kenden; maer geraecken weder door bysondere genaede van die hen, soo ooghschijnelijck, op dese gevaerlijcke tocht, bewaert hadt, weder in de ruymte, en buyten gevaer; maer by Pitzora quaemense met hun twee Scheepen aen de grond, maer door het selfde behulp, daer weder wonderlijck af, hadden onderwegen twee Eylanden den naem, het eene van Mauritius, en het ander van Orangie gegeven. Sy komen ten laetsten weder by Candenoes, vervolgens aen de Witte Zee, van daer by Wardhuys, voorts aen de Noordkaep, en naer een dappere storm, die hen op den achtsten van Herfstmaend beliep, den 16. der selver Maent binnen Texel.

Diepte van de Straet van Nassou.

Ontmoetingh der Amsterdamsche Scheepen.

Gevaer van droogten.

Mauritius en Orangie Eylanden.

Weder aen komst in 't Vaderlandt.

Een Jaer daer aen heeft *Jan Huygen* de selve reyse met meerder Scheepen, als mede Willem Barentsz. de sijne aengevangen, maer met wat gevolgh van d'een en d'ander, is hier voor, soo veel als sulcks noodigh is, aengheroert, die geene, die daer breder bericht van begeert, behoeft sich maer tot de dagh-

teeckeningen daer van zijnde, te begeven, om daer sijn genoegen uyt te haelen.

Wy sullen hier alleenlijck, noch de Oost-Indische ontdeckinghen van het Zuyder onbekende Landt by voegen; en, als dan ons weder naer Heldendaden keeren, ons genoegende, met dese veranderinghe, tot nieuwen smaeck van den Lezer, te hebben by gebracht.

Ontdeckinge van het onbekende

ZUYDLANDT.

BEzuyden den Tropicus Capricorni, of Keerringh van Capricorni, strekt sich in het ronde, en naer den Zuyder Pool, of Asse, een land, dat lange meer door den naem, of enckel gesicht, als door bereysingh en bewandelingh is bekent gheweest, het draeght evenwel hier en daer haer benamingen, die hen van den een en den ander ter loops zijn gegeven. Tegen over het Oost-Indische Eylandt Gilolo, siet men het Terra des Papous, van Jacob le Maire, Nova Guinea, of nieu Guinee genoemt, de Engelsche Ridder Richard Hawkins, dat achter om ten zuyden ontdeckende, vandt aldaer de Inwoonders swart als Mooren, en verscheydene Eylandekens daer rontsom; zijnde met bequame Havens voorsien.

Ontdeckingh van Hauwkins.

Het Landt Aguada, Sant Jago los Crespos een Eylandt, de Haeven van Andreas, de Stroom der Maeghden, of Virginum, en la Vallena, een kleyn Eylandeken, voor de Stroom van St. Augustijn, worden van Herrera oostwaerd geplaetst; beneffens de Rivieren Sant Peter en Paulus, de Haeven van St. Hieronymus, de Eylanden Punta Salida, Mala gente, of Quaet volck, en Madre de Dios, dat by blancke menschen bewoont wordt.

Alvares de Saavedra was de eerste, die in het Jaer 1529 ontdeckte. Hawkins quam daer nae, die zeylende naer de Straet van Magellanes, op veertigh graeden nae het zuyden quam te vervallen, tot voor dit Zuydlandt, het welcke hy alleenigh bevandt laegh landt en bewoont te zijn; dewijl hy des nachts veel Vuyren daer op ghewaer wierdt; maer Pedro Hernandes de Quir, en Louis Paez de Torres, hebben hier van naerder ondervindingh gehadt. Dese op het landt selfs komende, hebben daer verscheydene volckeren ontmoet, van de welcke de sommighe bruyn, andere blanck of zaluwe, met alderhande slagh van hayr, sonder Koninck, sonder Godsdienst en sonder Wetten waeren, voerende oorlogh onder een met boogen, worp pijlen, knodsen en stoocken. Hun houten huysen hadden daecken van palm boomen blaederen, in de welcke eenige aerde potten, weef getouwen, vischnetten, fluyten, trommels, en vernisde lepels tot huysraet, tot wercktuygh en cieraet parlemoere beytels, saegen en hals cieraden, dienden. Nevens de huysen haddense sinnelijcke hoven, en nevens hun Tempelen de begraef-plaets der doden. Sy hadden kleyne schuyten om mede te visschen, daerse wel mede omgingen; hun broot maecktense van wortelen, gelijck oock elders. Platanen, Amandelen, Nooten, Orangie appelen, Citroenen, Suycker riet, Palm boomen en Wijn daer uyt, Cocos en Obos, die als de queen smaecken, vantmen hier in overvloet; beneffens andere vruchten meer.

Ontdeckingh van Pedro Hernandes de Quir.

Zeden van de inwoonderen.

Natuer van het landt.

Varc-

Varckens, hoenderen, duyven, patrijſen, endvogels, geyten en dierghelijck Vee, was hier ſoo gemeen als ſy in onſe geweſten niet konnen zijn; gelijck oock Elft, Tongen, Zalm, Rogge, zeehanen, palingen, ſardijnen, garnaet, krabben en diergelijcke zee ſchepſelen; onder de welcke oock eenige onbekende viſſchen waeren, die in ſmaeck en voetſel voor gheen andere te wijcken hebben. Andere ordinaere en gemeene Indiſche gewaſſen en gommen, gout en ſilver vint men hier oock; onder de welcke ſoo de hier lantſche vogels, als quartels, nachtegaelen, diſtelvincken en dierghelijcke, oock Indiſche als papegayen en periquiten ſich laeten hooren.

Deſe ſijne ondervindinge vertoonde de Quir den Koninck Philippus de tweede, in geſchrift, met bygaende vertooningh, hoe dienſtigh het waer daer een volck plantingh op te rechten, maer daer is niet van gevallen: ſelf heeft noyt eenigh Spangiaert ſijn vaert daer heen gemaeckt.

Tocht van Taſman wegen de Ooſt-Indiſche Compagnie daer heenen.

In het Jaer 1642. heeft de Ooſt-Indiſche Maatſchappy der Vereenighde Nederlanden twee ſcheepen, onder het beleyt van Abel Taſman, daer heenen uyt gheruſt. Deſe op den 12. van Auguſtus van voor Batavia vertrocken, liepen door de Straet Sunda, naer het zuydtlandt, daer komende, vondenſe een dorre wal, met een ſeer groote barningh van de Zee daer tegen aen. Houdende het de Kuſt langhs, vant hy een bequamen inham, maer moſt door den harden wint weder tZeewaert in.

Hy weder des anderen daeghs daer heen wendende, liep in de Baye, en noemde de ſelve, naer den naem van Frederick Heyndrick, en de gantſche Kuſt, nae van Diemen, als toen Generael van de Compagnie. Hy ontdeckte op den 18. van wintermaent daer nae, een ſeer ſchoone haeven, ſant een Chaloup aen lant, die tegen den avont, ghevolght van een vaertuygh van het lant, weder te rugge quam. Dit naerderende, en mits de duyſternis, niet wel te kennen zijnde, hoordenſe daer uyt een gheſchreeuw van een deel grove keelen, en een ſchel geklanck als dat van een Trompet. Hier teghen ſchreeuden die van de Scheepen weder aen, ſoo hart als ſy konden, lieten de Trompetten hooren, en ſchooten een ſtuck Geſchuts af. De landtſaeten verheden hun getier daer op meer en meer, blieſen op een hooren, en keerden ſoo weder naer landt; maer Taſman deed wel wacht, en ſijn geweer vaerdigh houden.

Aenkomſt aen het Zuydland.

Des anderen daeghs quaemen ſy met verſcheyde Prauwen twee en twee aen een ghebonden, en over de boorden, met plancken beleyt naer de Hollandtſche Scheepen toe. De boot van het Schip Heemskerck met ſeven Man, moſt den eerſten ſtoot uyt ſtaen, dieſe aenranſden, en vier met lange ſtocken daer van doot ſloegen, de dry anderen ontſwommen het ſelfde gevaer. Dit gedaen hebbende, voeren ſy weder naer de wal, en dat met ſulck een vaerdigheyt, datſe buyten ſchoots waeren, al eer de Scheepen hun gheweer konden gebruycken.

Vyandſchap der ingeſetenen.

Taſman nu wel ſiende dat hier met dien woeſten lantaert niet te doen viel, lichte ſijn ancker, en gingh tzeyl, hoewel niet ſonder van een deel van deſe Schuyten gevolght te zijn, daer hy luſtigh met ſchroot onder joegh, ſoo datter verſcheyden ter neder vielen; en de reſt af hielt.

Aerd des volcks.

Deſe lieden waeren grof en ſterck, ſtout en onvertſaeght, taenachtigh van verwe; hadden het hayr rontſom op geſtreecken, en in een tuyt boven op den kruyn toeghebonden, daer een ſtijve witte veder op ſtack; om den hals haddenſe een vierkante plaet, en een lange witte

Hun gewaedt.

witte ſtreep over den borſt, en vierkanten mantel voor aen den krop toe gheknoopt. Hun gheweer waeren meeſt ſtocken, ſonder ſcherp daer aen. Om dit ongaſtvry werck gaf Taſman deſe den naem van moordenaers bay.

Andere Eylanden.

Daer na geraeckte hy onder een kleyn klippigh Eylant; daer twee ſtraelen waters van een hooge Rotze, met groot geruyſch in Zee vielen. Hier wiert hy van de inwoonders weder ſlechtelijck met ſteen werpen, en dreygementen onthaelt, trocker om de quaede ancker gront weder van af, en quam by twee laege Eylandekens, met hooghe boomen. Uyt een der ſelver quam hen een vaertuygh met dry geele Mannen aen boort: Taſman, om hen niet af te ſchricken, deed ſijn volck om laegh gaen, wierp een ſtuck lijnwaet achter uyt de Galdery, waer nae een in Zee ſprongh, viſchte het op, en leyde het tot danckbaerheydt op ſijn hooft. Sy wierden aldus te met vryer, en quamen tot by het roer, daerſe een mes, aen hout gebonden uyt het waeter haelden, waer tegen ſy een parlemoere viſchhoeck, hangende aen Catoene lijn, weder gaeven.

Taſman naerder komende ſagh een menighte volcks, met 2. vaentjes op ſtocken, langs de ſtrand loopen, ſy quamen met hun ſchuyten tot dicht onder het geſchut, ſelfs verſtoutte ſich een binnen boort te komen: hy gingh met de beenen onder ſich op den overloop ſitten, en boogh het hooft dickmael naer om lagh, 't welck Taſman oock dede, die hem met de handt naer de Cajuyt wilde leyden, maer op het baſſen van den hond gingh hy weder af, en in ſijn vaertuygh. Terwijl voeren een deel inwoonders en ſwommen af en aen, brengende Piſang en Klappes nooten. Selfs quam hen de Koninck beſoecken, die hen Verckens, Hoenderen, Klappes, Piſangh en andere dingen tot vereeringh bracht. Het volck ruylde voor ſpijckers en diergelijcke ſnuyſteringh, hun klederen, parlemoere halsſnoeren, en andere dingen.

Vriendelijcken landaerdt.

Taſman trock een van de Orankays een hembt, broeck en wambuys aen, die niet wiſt hoe hy 't met ſich ſelven hadt. Het geſpeel van Trompetten, fluyten, en violen gaf hen groot vermaeck. Eenighe vrouwen, maer van ongemeene grootte, binnen boort zijnde, toonden ſich ſoodanigh tot de Hollanderen genegen, datſe ſich niet ontſaegen, de ſelve, op een oneerlijcke wijſe aen te taſten, jae de mannen ſelve (die het lijf hier en daer vol varſche en half beloopene wonden hadden, van de welcke ſommige noch bloeden, en wel dicht met vliegen bedeckt waren) porden het volck daer toe aen. Andere hebben breder van hun zeden en lieflijcke tael geſchreven.

Hooge kuſt ontdeckt.

Sy ontdeckten meer andere Eylanden, daer het volck by na dit voorgaende gelijck, maer ſoo vriendelijck niet, doch veel diefachtiger was. Daer nae ontdeckte Taſman een hooge kuſt, die ſich verre uytſtreckte, maer door de ſwaere ſtortingh van de Zee, honde hy aldaer niet landen. Sy wenden de ſtevens naer Nieu Guinea, en ontdeckten op den twee en twintighſten van Lentemaend, een laegh groen land, vol hooge boomen, daer ontallijcke Eylanden rontsom laegen, maer ſeer gevaerlijck te genaecken, door verſcheyde rifs en drooghten.

Zeden der inwooneren.

Het volck dat hen hier met een vaertuygh (achter hooger als voor, met een vleugel aen ſtuerboort, over de boorden met planckenbeleydt) aen boort quam, was bruynachtig en naeckt, hebbende de ſchamelheyt bedeckt, met een hairigen gordel, en iets onder de voeten, in de plaets van ſchoenen, met kranſſen van bloemen om den hals. Het lichaem was met ſwarte verwe beſtreecken: ſy waren goede ſwemmers, maer weynigh van ſpraeck, en toonden voor het geen

hen

hen gegeven wierdt, slechte teeckenen van danckbaerheyt: hun geweer was, pijl en boogh. Voortvarende, ontdeckte Tasman twee vlacke Eylanden met laeg geboomte, en dry mijlen ter slincker zijde een hooge kust, en weder aen de andere zijde een groot Eylant. Wanneer sy naerderden, quamen twee seer smalle schuytjens, wederzijds een vleugel van bamboesen hebbende, het Schip Heemskerck aen boort. Dit volck gingh moeder naeckt, en had alleen de mannelijcke roede met een dun bandeken tegens den buyck opwaerts gebonden, en parlemoere keetenen om den hals, zijnde peck swart, maer door het Piesang knauwen, root in den mondt. Een houte kam, stack hen in het hayr, en het voorhooft was met bladeren bedeckt. Pijlen en boogen was mede hun geweer. Tasman vertrock weder van daer, en komt aen verscheydene Eylanden, leggende voor de vaste Kust, daer vand hy peckswarte luyden, hebbende een witte beene priem, aen beyde de enden scherp, en een vingher dick, door het middelschot van den neus, en een keeten van witte kinckhoornen en schelpen om den hals, maer geen geweer. Soodaenigh volck vandt hy meest de geheele Kust langhs, sommige waren met geen spijckers gedient, tegen den aerdt van al de andere Zuydlanders, en hadden een bysondere slagh van visschen. Een van dese, een oud wambais geruylt hebbende, rechtte daer vreemde kueren mede aen, treckende nu het achterste voor, dan de beenen door de mouwen steeckende, dan weder het selfde op het hooft settende, als of hy geheel den geck daer mede stack.

Andere gewesten.

En zeden.

Boosse-naecker an een wart.

Sy kregen aldaer een aerdtbevingh, die anderhalf uer duerde, soo dat sy meenden dat het Schip aen stucken sou gestampt hebben, sonder dattet grond raeckte. Sy vonden oock een hooghe brandenden bergh op een Eylandt; tusschen het welck en het vaste landt (daer op een anderen berg tot boven de wolcken uyt stack) sy heen voeren; en quamen eyndelijck in wit water, dat uyt het vaste landt door een stercke stroom beweeght wordt

Aerdtbevingh.

Branden-den berg.

Komende onder het Eylandt Jamna ten ancker, hadden sy de Eylanden Moa en Arimoa voor sich. De inwooners van dit Eylandt heeten ons Nieu Guinea Betaf, en toonden met dien Landaert in den oorlogh te zijn. Dese lieden waren mede swart, eenige hadden los gekrult, andere in tuyten ghebreyd, andere in locken verdeelt hayr. Alle waerense baerdeloos, dewijl de Mans de selve uytplucken, maer hadden vier vederen op het hooft; meest haddense daer oock roode Roosen om, maer om den hals varckens tanden, en kleyne schelpen aen een koorde gheregen. Den buyck onder den navel bewoeldense met een riem van een handt breedt, en begorden de lendenen, met een gordel van kleyne hoorentjes, een ringh haddense door de ooren en daer aen een schelp. Door het middel schot van den neus stack een varckens tandt of een riet. Hun kleyne schuytjes waren sinnelijck met beeldewerck als een kleyne Leeuw achter en voor geciert. Van hier liep Tasman voor Moa dicht aen de vaste kust ten ancker, tien mijlen boven Jamna. Hier ontmoette hen een groote Prauw met seventien mannen, die met veel pijlen naer het wand schooten, maer des anderen daeghs warense beter bezadight, en quamen binnen scheeps boort.

Aerdigh volck.

Tasman liep voorts tusschen Guinea en het Eylandt Insou door, gingh langs Arimoa, liet Guinea achter uyt, en zeylt buyten om Schoutens Eylandt; alwaer acht swaere schuyten, ieder met acht of negen en twintigh menschen, by hem quamen, hebbende elck wederzijds een vleugel, op de welcke eenighe roeyers

met de voeten in het waeter ſaeten, gelijck oock andere beneden in het ſchip de riemen ghebruycken. Wanneer ſy by quamen, ſtaeckenſe een ſtock met een wit doeckje om hoogh, waer op Taſman oock de vrede vaen uytſtack. Terwijl braecken deſe mannen de pijlen op hun hooft in ſtucken, ſteeckende eerſt den pijl op na den Hemel, toen in het water, en brachtenſe ſoo op het hooft, en die aen ſtucken gebroocken hebbende, wierpen aen ieder zijde van het Schip een ſtuck, en dit was ſoo veel als een eedt gedaen. Aldus naerderden ſy, maer deynſden weder te rugge, ſoo haeſt een jongen op een trompet begoſt te blaeſen. Sy waren geel, en hielden de ſchamelijcke deelen bedeckt.

Vreemde Ceremonien.

Taſman voortſettende, ontdeckte des anderen daeghs een ander Eylandt, en een kromme bocht van Nova Guinea, waer uyt hy vermoede dat alhier, tuſſchen Guinea en Gilolo een openingh was, ter rechterhandt liet hy veel klippige en heuvelachtige, groote en kleyne Eylanden leggen; ontmoette veel gevaerlijcke gronden, en wierp het ancker nevens een ſteenrots, die met de vloedt onder liep. Hier quam hem een ſchuyt met ſes mannen aen boort, hebbende lanck hayr, dat achter af hingh; een van hen riep in het Ternaets: *Wat volck?* waer op een bootsgeſel, die de ſelve tael verſtondt, antwoorde: *Spangiaerden.* Hier op vraeghde de Indiaen vorder: *Uyt wat landt, en waer heen?* waer op de andere weder berichte: *Van Moa nae Ternaten.* De Zuydlander ſnauwde hem, daer op, toe; *Gy behelpt u met logenen, dit is geen Spaens Schip, maer een Hollands maeckſel.* Taſman liet daer op een Prince vlagge wayen; waer op de Zuydlander weder; *ghy toont immers aen die vlagghe dat ghy Hollanders zijt, en die zijn ons veel aengenaemer als de Spangiaerden.* De bootſgeſel bekende daer op de waerheyt, maer hy hadt het evenwel daer mede ſoo gemaeckt, dat ſy zedert altoos buyten ſchoots bleven, alleen riep de ſelve Zuydlander noch eens van verre, dat Pieſang, Klappes, Patates, Suycker riedt, en andere vruchten daer aen landt wieſſchen.

Kundige aenſpraeck van een Zuydlander.

Taſman ſtevende van daer noordelijck aen, al tuſſchen een menighte van Eylanden, en de Straet, die nieuw Guinea van Gilolo affondert, nevens Ceram, Manipe, Bolao en Buiro heen, en quam eyndelijck op den vijftienden van Juny des Jaers 1643, weder voor Batavia op de Reede.

Weder aenkomſt voor Batavia.

PIETER PIETERSZ HEYN,
Lt. Admirael van Hollandt et.

De Stadt wordt overgegeven. Verrichtingh der Hollandsche vloot. Toerustingh van Pieter Heyn *op de silvervloot. Vloot van Boudewijn komt te huys. Dappere daed van* Piet Heyn. *Sijn vorderen handel. Andere stoute daed van* Piet Heyn. *Sijn wederkomst in het Vaderland. Nieuwe sware toerustinge voor* Piet Heyn. *Haer aentocht. Aenkomst van twee Scheepen. Hun voorvallen. Moortdadige Wilden. Vordere aentocht der vloot. Bericht van de Havana. Bericht van de silvervloot. Ontmoeten van de vloot. Het veroveren der selve. Besluyt van* Piet Heyn *tot vertreck. Inkomen van de vloot. Waerdye van den veroverden rijckdom. Droeve schipbreuck van den Koninck van Bohemen.* Piet Heyn *wordt Lt. Admirael van Hollandt. Sijn doodt. En begraefnisse.*

Afkomst en opvoedingh van *Piet Heyn.*

Ese braeve Zeeman, die in de mondt der Hollanderen bestorven is, heeft mede, als meest al de voorgaende, te roemen van een geringe afkomst, tot een groote opkomst geraeckt te zijn. Hy was een Delfshavenaer van geboorte of van opvoedingh, daer sijn Vader, mede Pieter Heyn genoemt, sich met redery ten haeringh geneerde; alwaer sijn dry broeders Jacob, Symen en Cornelis oock getrouwt zijn geweest, hebbende hy een vrouwe van Delft, voor de sijne. Hy is langhs laege trappen tot dien hoogen standt geklommen, in de welcke hy gebleven is, en van daer niet als met het leven afgevallen.

Gelijck sijn bysonder en ampteloos leven, niets bysonders, buyten Bootsmans voer in sich besluyt, alsoo zijn wy oock niet van meningh ons daer langh mede op te houden, maer te eerder tot sijn daeden van achtinge voort te gaen, om dat ons al veel, en dat wijdloopigh daer van te spreecken staet. Nemende de Oorlogh tusschen den Koninck van Spangien en den Staet der Vereenighde Nederlanden, naer het uytgaen van het bestant weder sijnen aenvangh, en de strijdende partyen, schijnende maer een poos gerust te hebben, om met te meerder vinnigheyt malkander weder te keer te gaen, sochten de Staeten voornaementlijck behalven hun dapper gewelt te lande, hun vyandt ter Zee en in sijn tederste deelen te beschaedigen en aen te tasten, hier toe streckten hun menighvuldige tochten, door de Straeten of enghten van Magellanes, en la Mair in de zuydt Zee, daer men hier voor van handelt, en om den toeganck tot sijn rijcke gout en silver mijnen te vinden; en soo veel braeve ondernemingen in het oosten; maer voornamentlijck in 't laetste van het Jaer 1623. en het begin van dat van 1624, heeft de West-Indische Maetschappy, een treffelijcke Vloot toegerust, met meeninge om de Bahia de Todos los Santos, of de Bay van al de Heyligen (soo genoemt, om datse op dien vierdagh ontdeckt was,) beneffens de Stadt St. Salvador, daer in legghende, te gaen vermeesteren, en alsoo

Toerustingh van de West-Indische Maetschappy op de Bahia.

alsoo een vaste voet in dat landt te krijgen. Dese broederschap hadt nu albereeds een vloot van dry en twintig groote Scheepen en dry Jachten vaerdig gemaeckt, in de welcke de Kaemer van Amsteldam voor haer vier negende parten, dese volgende Scheepen hadt toegeleght, het Schip Hollandia, groot dry hondert lasten, gewaepent met ses metaele en twee en twintigh ysere stucken geschuts, hondert en dartien matrosen en hondert soldaten. Het schip Zeelandia, mede van dry hondert lasten, en met twaelf metaelen en vier en twintig ysere stucken, nevens hondert en dartien matrosen en hondert soldaten voorsien. De Provincie van Uytrecht twee hondert en vijftigh lasten groot, voorsien met twee metaele en achtien ysere stucken, negen en tachtentigh bootsgesellen, en hondert soldaeten; welcke dry des Maetschappy's eygene Scheepen waren, by de welcke sy noch hadden gehuert de Eendracht, groot twee hondert en vijftigh lasten, en voerende twintig gotelingen, veertigh matrosen, en vijftigh soldaten. De St. Christophel van twee hondert en vijftigh lasten, met achtien gotelingen, veertigh matrosen en vijftigh soldaten.

De Hope twee hondert lasten groot, en mede met acht gotelingen, veertigh bootsgesellen en vijftigh soldaten voorsien. Nassauw een Schip van hondert en tnegentig lasten, sestien gotelingen, veertigh bootsgesellen en vijftigh soldaeten. De vier Heems-kinderen, groot twee hondert en veertigh lasten, en gewapent met seventien gotelingen, veertigh matrosen en vijftigh soldaten. Noch een ander Schip van hondert en tachtentigh lasten, met sestien gotelingen, veertigh bootsgesellen en vijftigh soldaten.

Overyssel, groot twee hondert lasten, met sestien gotelingen, veertigh bootsgesellen en vijftigh soldaten. De Haen van twee hondert en vijftigh lasten, met achtien gotelingen, veertigh bootsgesellen en vijftigh soldaten.

De Kaemer van Zeelandt voeghde voor haer twee negende parten daer by den Tyger, groot dry hondert en vijftigh lasten, met ses metaele en twintig ysere stucken, hondert bootsgesellen en hondert en vijftigh soldaeten. 't Gulde Zeepaert, van dry hondert lasten, met achtien gotelingen, vijftigh bootsgesellen, en hondert en vijf en twintigh soldaeten. Het Post-paert groot tsestigh lasten, met acht gotelingen, veertigh matrosen, en vijf en twintigh soldaten.

De Kamer op de Maese voeghde daer by, 't Schip de Neptunis, van twee hondert en veertigh lasten, met ses metaele en twee en twintigh ysere gotelingen en hondert seven en tachtentigh mannen. Den Orangien boom groot twee hondert lasten, met twee metaele draeckskens en sestien gotelingen, beneffens dry en veertigh bootsgesellen, en vijftig soldaeten. 't Jacht de Zee-jaeger groot tseventigh lasten, met tien gotelingen en twee en vijftigh man; neffens het Jacht den Hasewindt, groot vijf en tsestigh lasten, met tien gotelingen en een en veertigh mannen.

De Kamer van het Noorder quartier gaf de Sampson, groot dry hondert lasten, met vier metale en dartigh ysere stucken, hondert en tien bootsgesellen, en soo veel soldaten. Hier by wierd bevracht de Oude Roode Leeuw, groot dry hondert lasten, met achtien gotelingen, twee en veertigh bootsgesellen en vijftigh soldaten, en de Orangie boom groot twee hondert en vijftigh lasten, met veertien gotelingen, twee en veertigh bootsgesellen en vijftigh soldaten.

De Kaemer van Stadt en Landen bracht by het Schip Groeningen, groot dry hondert lasten, met acht metaele en sestien ysere stucken, acht en tnegentig bootsgesellen, hondert en vijftigh soldaten;

daten; waer by gehaert wierd de Sterre, een Schip van dry hondert lasten, met twintigh gotelingen, veertigh bootsgesellen en vijftigh soldaten: en het Jacht de Vos, groot hondert en twintigh lasten, met twaelf gotelingen, vijf en dartigh bootsgesellen en vijftigh soldaten, komende daer noch by het Schip St. Maerten.

Over dese Vloot, zijnde van voorraed van lijf en oorlogh wel voorsien, stelde men als Admirael Jacob Willekens van Amsterdam, en tot Vice of Onder Admirael desen *Pieter Heyn.* Voorts als Colonel over het Krijgsvolck, en om Gouverneur over de veroverde plaetsen te zijn, Jonckheer Johan van Dorth, Heere van der Horst en Pesch, die al voorheen in dese en andere Landen, veel hooge Ampten, soo in Oorlog als Staets Regeringh hadt bekleed; en daer eere in behaelt.

Piet Heyn wort Vice Admirael.

Op den 21 en 22 des Jaers 1623, ginghen van dese Vloot uyt Texel en de Eemse negentien Scheepen tzeyl, benefsens den Admirael, en daer aen op den 23. uyt de Maese, een Schip met twee Jachten, en op den 25. January des volgenden Jaers 1624, uyt het Goereesche Gat, de Vice Admirael; en eyndelijck op den 26. uyt Zeeland twee Scheepen en een Jacht, maeckende in alles ses en twintigh soo Scheepen als Jachten. De Scheepen en Jachten uyt Texel en de Eemse in Zee geloopen, hadden sulck een goeden spoedt, dat sy sich den acht en twintighste der selver Maend, onder het Eylandt St. Vincent, een van die van Cabo Verde, op de hooghte van 17 graeden en eenige minuten gelegen, by een vonden, behalven het Schip Hollandia, daer de Heer van Dorth op was, alleen, het welcke dat Eylandt niet wel konnende aendoen, het selve voor by liep, en in de Sierra Liona ten ancker geraeckte.

Uytloopen van de Vloot.

Aenkomst aen St. Vincent.

De Admirael hield sich by het Eyland om de geheele vloot by een te krijgen, tot den ses en twintighsten van de Maent Maert, geduerende welcken tijdt de Scheepen, die naer hem uytgheloopen waren, by hem quamen, soo dat hy nu de gantsche Vloot, behalven het Schip Hollandia, by sich had, van het welcke hy dien geheelen tijd geen tijding kreeg. Terwijl ververschte sich de vloot oock seer bequaemelijck, soo van Visch als Bocken, Orangie appelen, Limoenen, en andere dingen, die het volck in overvloed op het Eylandt St. Vincent, als mede op het gebaerighe van St. Antonio wist te bekomen. De Chaloupen, diese in stucken uyt een geset hadden, mede genomen, sette men oock alhier in malkander, en bereyde menigte van schanskorven en andere noodsaeckelijckheden, gelijck oock het volck sich geduerighlijck in krijghshandelingh oeffende.

De Admirael, hebbende tot noch toe, op de komst van den Colonel gewacht, en niet weetende waer die sou mogen vervaeren zijn, oock alles, tot den vorderen aentocht nu vaerdig zijnde, vand geraeden geen langer tijdt te verletten: maer sijn reyse voort te setten, en is soo eyndelijck, op den voorverhaelden dagh, weder met al de Scheepen, en de seven in een gesette Chaloupen tzeyl ghegaen; en op den een en twintighsten van Grasmaendt, op de hooghte van ses graeden bezuyden den Evennachter gekomen. Hy ontboodt op dien selfden dagh den gheheymen Raed uyt al de Scheepen by een aen sijn boort, om volgens sijn ordere, sijn secrete en geheyme last en instructie voor hen bloot te leggen; en alsoo daer uyt verstaen wierd, dat het de begeerte van de Negentiene was, dat men de Bahia de Todos los Santos sou aentasten, en alle naersthigheyt aenwenden om de selve te vermeesteren, hebben al de hooge beampten malkander belooft, dese hen opge-

Vordere aentocht.

Last van de vloot.

opgeleyde last, met alle trouwe en dapperheyt naer te komen, en alles tot uytvoeringe van de selve aen te wenden; stellende met eenen alle betaemelijcke en noodige ordere daer toe.

Gelegentheyt van de Bahia.

Dese Capitania de Todos los Santos, een gedeelte van Brasil, zijnde wel de voornaemste van al de Capitanias, leght met haer middelste ghedeelte, op de hooghte van dartien graeden zuyder breedte, dartigh Spaensche mijlen van de Capitania Illeos naer het noorden, en omtrent hondert gelijcke mijlen van de Capitania de Pernambuco, naer het zuyden. De Baye, die de geheele Capitania den naem geeft, is seer wijdt en groot; en in verscheydene inwijcken, in de welcke oock eenige Eylandekens leggen, verdeelt. De openingh daer van streckt sich naer het zuyden, en loopt noordelijck op, hebbende de breedte van twee mijlen en een half, en op sommige plaetsen de diepte van twaelf, en op sommige van achtien vademen. Sy ontfangt oock den inloop van verscheyde Rivieren, soo dat dese een van de bequaemste Zee-boesemen en Inwijcken is, die men in dat gantsche gewest weet te vinden.

Het uyterste en grootste Eylandt dat daer in en voor leght, heet *Taparica*, het welcke men, wanneer men uyt der Zee in dese Baye komt, aen de slincker handt heeft, laetende de vaste kust van Brasil aen de rechter, met een wijdte van omtrent dry mijlen. Het vaste land ter rechter hand gelegen, heeft een botten hoeck, op de welcke een kleyne Sterckte gelegen is, dat den naem van S^t. Antonio draeght, als mede de oude Stadt Villa Veja genoemt, plagh te leggen, hebbende een kleynen inwijck naer het noorden, en eyndigende met een kleyn voorlandt, van het welcke het vaste landt als inbuyght, en een wijse van een halve Maen maeckt: smeltende soo in een smalle stroock lands, van het welcke een scherpe punt diep in de Baye uytsteeckt.

Stadt St. Salvador.

Omtrent in het midden van desen inwijck leght de Stadt Sant Salvador ghenaemt, en op den scherpen hoeck de Sterckte Tapagipe. Omtrent twee mijlen van de punt van het Eyland Taparica, verscheyden van desen hoeck Tapagipe, ontvalt het land eerst een weynigh naer het oosten, waer door de Baye en Inwijck breder werdt; breeckende de Zee hier door een engen mont in het land, daerse een groot binnewater maeckt; het welcke sich in twee bochten verspreyd, van de welcke sich d'eene naer het zuyden, en d'ander naer het noorden streckt. Van de mond van dit binnen water, streckt sich het landt voorts noordwaerts, tot aen de mond van de Rivier Pitanga, die van het oosten naer het westen afkomt, zijnde binnen tamelijck wijdt, en veel mindere stroomen in sich ontfangende, op de welcke veel suycker molens staen.

Van de mond van de stroom Pitanga, streckt sich het landt noch omtrent een mijl noordwaerdt aen, en kromt sich dan in een elleboogh (daer een kleyn Eylandeken in geleghen is) westelijck aen; by naer recht west loopende, omtrent twee mijlen verre tot aen den stompen hoeck. By naer te midden van dese lenghte, leght een tamelijck Eyland, dat del Mare ghenoemt wordt; omtrent een half mijl van het vaste land af, zijnde omtrent een mijle langh, met welcke lenghte het selve dwers teghen over de mond van de stroom Pitanga te leggen komt. Tegen over de noordzijde van dit Eyland, komt mede een Rivierke uyt het vaste landt.

Dwers af van den botten hoeck, naer het zuyden, leght mede een tamelijck Eylandt; dat wel soo groot als het voorgaende is, het welcke by de Nederlanders het Munnicken Eylandt genoemt wordt; zijnde by naer dryhoeckigh.

Van

van den ſtompen hoeck af, op de weſtelijcke uytſtreckinge, keert ſich het landt weder naer het noorden, ſeer verre te landwaert in.

Aen het begin van de keeringe, en vervolgens, leggen eenige Eylandekens, ſommige ſeer naer by, en ſommige wat verder van het landt. Het eerſte en zuydelijckſte, leggende neffens den hoeck, werdt Birapebiara, het naeſte Porto Madero genoemt. Tegen over het vierde dat lanckwerpigh in den bocht leght, komt een ſtroomken uyt. Achter de lenghte van het ſelve Eylandeken, ſteekt het land naer het weſten, met een ſtompen hoeck uyt, daer teghen over leght, naer het weſten, een tamelijck Eylandeken, lanckwerpigh, het welcke ſy den naem van Iſla de Fuentes geven: nevens deſen hoeck, komt de ſtroom Tambariaut, van het noorden af, en met een kromte ſich naer het weſten openende. Het vaſte landt, ſtreckt van des ſelfs mondt noordtweſt met twee bochtjes, tot aen de mond van de ſtroom Gereſippe, of Seregipe, die uyt het vaſte landt recht van het noorden komt, zijnde in de mond redelijck wijdt, en hebbende een Eylandeken voor ſich leggen, het welcke ſy den naem van Caraibe geven, gelijck'er noch twee andere in den mondt leggen, van de welcke het uyterſte Pycca genoemt word, door de welcke de ſtroom als in tween word verdeelt.

Van de mond van deſe ſtroom, zijnde het uytterſte van deſen grooten inwijck, keert ſich het land met verſcheydene bochten, daer eenige kleyne Riviercken komen uytwaeteren, naer het zuyden, tot aen de mond van de ſtroom Cachoera, de welcke naer het ooſten haer openinge heeft, komende af van het noordweſten, en zijnde binnen ſeer wijd en breed, ſoo datter oock eenighe kleyne Eylandekens in legghen. Veel mindere ſtroomkens vallen daer in, die verſcheydene Suycker molens hun bewegingh geven. Dwars af van de mond der Rivier leght het Eylandeken Meve, loopende de kuſt voorts naer het zuyden, en hebbende naer het ooſten het groote Eylandt Taparica, dat in haer lenghte daer voor leght. Dit is wat de Baye of Inwijck aengaet.

De Hooftſtadt van deſe Capitania is St. Salvadoor, geleghen aen de noord ooſt zijde van deſe Baye, in het midden van de halfmaenige kromte, daer hier voor van geſproocken is, die daer door den Landvooght Thomas de Souſa op een verheven heuvel geſticht is, zijnde met een muer omgeven, en van binnen met ſeer ſchoone Gebouwen verciert. De heuvel daer de Stadt op leght, is ſeer ſteyl nae de water kant, en geheel met kreupelboſch en ruyghte bewoſſen, door de welcke twee openinghen zijn ghemaeckt, langhs de welcke alle ſwaere waeren en koopmanſchap, door twee groote Windaſſen, langhs twee ſteyle ſleden van hout gemaeckt, op en afgewonden worden; beneden aen de ſtrand ſtaen verſcheydene Packhuyſen. *Haer beſchrijving.*

Behalven de Sterckten van Sant Antonio en het groote Slot Tapagipe, waren noch van ouds, tot beſchermingh van de Stadt, twee ſteene Forten, het eene dicht onder de Stadt, zijnde de houte ſleden daer neven aen, en het tweede, tuſſchen dit, en het groote Slot Tapagipe; en boven deſe had de geſeyde Landvooght, noch een ander recht voor de Packhuyſen geleght, het welcke van ſteen uyt het water is opgehaelt, maer op het aenkomen van de Hollandſche Vloot, noch niet voltrocken was. Vorders deſe Capitania is byſonder eygen aen den Koninck van Spangien, die oock alhier ſijn byſondere Stadvoogt houd, gelijck de Koninckliicke Audientie oock aldaer is; waer heen alle betreckingen en Appellen van rechtsplegingen, uyt gants Braſilie gebracht worden.

den. De Bisschop van dat geheele landt heeft oock aldaer sijn stoel, gelijck oock de Jesuyten een treffelijck Collegie. Hier zijn oock menighten van Suycker molens, die seer goede fijne en schoone suycker wercken.

Voortganck der Hollandsche Vloot.

De Hollandtsche Vloot, op de hoogte als hier voor geseght is, ghekomen zijnde, stelde hunnen loop recht naer de kust van Brasilien toe, diese op den vierden van May in het gesicht kregen, daerse op de hooghte van veertien graden bezuyden de Linie gelegen is, en hoewel sy aldaer, na den tijdt des Jaers en het ghewoonelijcke Mousson, de zuyd ooste windt op dese kust hadden behooren te vinden, met een stroom die van de zuyd om de noord gaet, wierden sy in tegendeel, door stilte en tegenwinden ontmoet en opghehouden, soo datse niet voor den achtsten van die selve Maendt de hooghte van de Baye konden bezeylen.

Aenkomst aen de Baye.

Daer gekomen zijnde, hebben sy het ancker omtrent neghen mijlen buyten den wal laten vallen, om niet te vroegh den vyand in het oogh te loopen, maeckende aldaer, volgens het besluyt, alles tot de onderneminge vaerdigh.

Men had in den krijghsraedt een besluyt ghemaeckt, dat al het Oorloghs volck, op vier groote Scheepen en een Jacht sou overgaen, die het voor het bochtje, op het welcke de Sterckte St. Antonio leght, souden setten, terwijl de overige Scheepen met den Admirael en Vice Admirael, de Baye vorder, om den vyandt te bedriegen, en aen verscheydene oorden werck te geven; maer voornamentlijck, om te verhinderen, dat de Scheepen die voor de Stadt lagen, verzeylden, in loopen souden. De seven Chaloupen wierden geschickt om het krijghsvolck mede te landen; maer op dat de vyandt, op de vier voorghenoemde Scheepen, te minder naerdencken hebben sou, belaste men de bestierders van de seven Chaloupen soo lange by de vloot te blijven, tot dat de Admirael een topstander van de voorstenge sou laten afwayen, als wanneer sy sich, op het spoedighste, naer de vier voornoemde Scheepen souden begeven; om aen een sandt baye het volck te landen, die recht binnen den hoeck van de sterckte S. Antonio, en omtrent een mijl van de Stadt gelegen was. Op dese vestinge van St. Antonio waren wel vier metale stucken geleght, maer soo hoog geplant, datse de inkomende scheepen raecken, noch beschadigen konden.

Bestelling tot het landen.

Des anderen daeghs is de vloot, omtrent zuyd ooster Son, de Baye ingeloopen, komende omtrent den middagh. soo in de voornoemde sandbaye als voor de Stadt. De vyand hadt soo haest geen scheepen om den hoeck vernomen, of begost met sijn geschut daer dapper uyt het Fort St. Philippo, bezuyden westen de Stadt gelegen, en met dry metaele stucken voorsien, op te speelen, gelijck oock uyt de sterckte Tapagipe, die met vier stucken voorsien was. Een Batterye recht onder de Stadt gelegen, deed oock vry het haere, daer acht metaele stucken, en twee of dry ysere op lagen, zijnde dese Batterye nieuwelijcks van witten arduyn steen uyt het water opgehaelt. De Hollandsche vloot gaet evenwel sonder marren voort, ieder naer sijn bestemde plaets.

De Vice Admirael *Pieter Heyn*, begeeft sich met de Scheepen Gelderland, Groeningen en Nassouw, tot op een Musquet schoot by de voorseyde nieuwe Batterye, en de Portugeesche scheepen, die tot vijftien in het getal, soo kleyn als groot, alhier dicht onder de wal waeren gekort, hebbende de sterckte St. Philip aen baghboort.

Aenval van de vloot.

Aenstonds ontstond daer een heet gevecht, nademael sy malkander so kort by waren, het geen tot aen den avond ten seven ueren toe duerde. *Piet Heyn* wel

merckende, datter met schieten niet veel te winnen was, en dat in teghendeel de scheepen door het gheschut der vyanden seer beschaedight wierden, voornamentlijck het Schip Groeningen, dat het dichtste by den vyandt, en soodanigh getroffen was, dat het een wijl als in onmacht lagh, en niet boven de vijftigh gesonde mannen meer op hadt, zijnde veel volcks op de reyse gestorven, en menighte van siecken binnen boort, mande dry booten, met omtrent, ieder, twintigh bootsgesellen, die hy nae des vyands scheepen, om die te enteren, af vaerdighde. Dit gheluckte hem wel: want de Portugeesen, siende dat de vyandt soo onvertsaeghdelijck op hen aenquam, hebben aenstondts de scheepen verlaeten, en het grootste daer van selve in den brand gestoocken; dat noch dry andere ontfonckt en verbrand heeft; de overige acht brachten de afgesondene in de Vloot.

In dit gevecht sneuvelde onder anderen de Hopman van het schip Groeningen Andries Nieuwkerck, anders Gedulthebber genoemt, een braef Schipper en moedigh soldaet, hebbende sich met de sijne wel gequeten. De vlucht van de vyanden moedighde den Admirael en sijn byhebbende Raden, om sich van die gelegentheyt te dienen, en terstondt veertien boots met twintigh man ieder, te mannen, met de welcke den Vice Admirael *Heyn*, sich naer de Platte forme, of het Zee bolwerck, voorheen beschreven, begeven sou (alsoo de Scheepen van het selve seer groote schaede te lijden hadden) en het selve te beklimmen. Dit wierdt van *Pieter Heyn*, niet tegenstaende het geweldigh schieten van de Sterckte, met sulck een dapperheyt en vaerdigheyt verricht, dat sijn Trompetter de eerste, en hy selfs de tweede daer boven op gheraeckte, zijnde voorts van de rest van sijn volck dapperlijck gevolgt; waerlijck een braeve en stoutmoedighe daedt, zijnde de muer, omtrent acht of neghen voeten hoogh, uyt het water opgetoogen, en de Sterckte wel (naer het gemeen segghen) met vijf of ses hondert mannen beset; het volck klom malkander op den schouder, en klaverde soo by bootshaecken daer boven op; waer door de Portugeesen verschrickt, sich door het water na de Stadt begaeven, laetende een goed getal dooden achter: maer dewijl dit drykantigh bolwerck, naer de Stadt toe open lagh, en daer naer toe geen geschut hadt, wierden de Hollanders van het landt met musquetten seer geplaegt, waer op *Pieter Heyn* twee stucken gheschuts naer het land toe dede keeren, en die onder de Portugeesen, die mede bloot stonden, lossen; dit verminderde het schieten van de strand genoegsaem, en maeckte vry eenige verbaestheyt onder de Portugeesen, evenwel vandt de Vice Admirael niet geraden daer langer te blijven, te minder om dat hen de nacht alreeds was over gekomen, het volck dapper afgeslooft was, en het kruyt aldaer begost te ontbreecken, en vingh derhalven aen het geschut te vernagelen, begevende sich met de sijne soo weder van daer te scheep, om sich des nachts uytgerust hebbende, des anderen daegs het aengevanghen werck ten eynde te brengen.

Groote dapperheyt van *Piet Heyn.*

In dit laetste ghevecht, het welcke maer een uer duerde, zijnder van de Hollanderen maer vier dood gebleven, onder de welcke oock de Trompetter, die de eerste de Batterye beklommen had, mede was, behalven omtrent acht of tien gequetsten; maer wat getal van dooden de vyandt heeft gehadt, is onseecker, maer dat het vry groot is gheweest, staet wel te gelooven.

Ondertusschen, soo haest de Admirael de topstandert van sijn voorstenge nu liet afwaeyen, begaeven sich de seven Chaloupen in aller yl, nae de vier

Scheepen en het Jacht die met volck geladeen waren, dat in als, niet boven de twaelf hondert gesonde soldaeten kon uytleveren, die door het afwesen van den Colonel Dorth, door den Sergeant Majoor Allert Schouten geleydt en gecommandeert wierden, zijnde noch twee hondert en veertigh Matrosen daer by gevoeght, om de Veldstucken te bestieren, en de voorraed hen naer te voeren.

Landen van het Krijghs-volck.

Dit volck wiert te samen met de Chaloupen aen de sandtbaye geland; en een ieder onder sijn vaendel verdeelt zijnde, is alsoo elck naer sijn lotinge voort aengetoogen. Capiteyn Helmont, hadt met vijftigh of t'sestigh vyerroers den voortocht, gevolght van een gedeelte van des Colonels vaendel, onder het beleyd van sijn Stedehouder la Main. Hier op volghde de Sargeant Majoor Allert Schouten met sijn Compagnie, en de Lieutenant van Helmondt; met het overige van de Compagnie, voorts Hopman Bassevelt met sijn Vaendel, en voorts het bootsvolck, met de draeckskens, schoppen, spaeden, houwelen, voorraed, en diergelijcke nootwendigheden. De hindertocht maeckten uyt de Hopmannen Kijf, Ysenach, Willem Schouten, en Bourgeois van Mollingen met hun Vaenen. Sy wierden door Dirck Pietersz. Colver, en Dirck de Ruyter, die, als hebbende voorheen daer meer geweest, goede kennisse van de toegangen tot de Stadt hadden, geleydt; en dat langhs een engen wegh, daer de vyanden met weynigh moeyten de Hollanderen souden hebben konnen op houden, of seer beschadigen; maer de vertsaeghtheyt der Portugeesen was soo groot, datse hen niet eens onder de oogen derfden komen; hoewel men in het landen, als eenig volck te voet, met bevelhebbers te paerdt, soo met musquetten als met booghen en hasegayen gewapent, vernam, verstoof het selve evenwel binnen korten tijdt, soo haest de Hollanderen den voet aen land hadden geset.

Haer aentocht.

De Hollanderen quamen, door desen engen wegh, eerst aen een groot wachthuys, het welcke sy van de vyanden verlaten vonden, gingen derhalven al voort naer de voorstadt. Alhier wierd hen in den aenvangh al eenige tegenstand gedaen, ten kosten van eenige dooden, onder de welcke oock een Lieutenant was, waer door sy wel lichtelijck in onordere souden geraeckt hebben, maer wierden door den Sargeant Majoor Schouten, weder gereddert. Ondertusschen quam de nacht aen, soo dat sich de Hollanderen aldaer, tot des anderen daeghs toe, mosten ophouden.

Aentasten der vyanden.

Die van de Stadt door der Hollanderen stoutigheyt, diese soo te lande als te water bewesen, niet weynigh vertsaeght zijnde, oock vresende, datter meerder macht van volck achter aen quam, dersden den aenstaenden dagh niet verwagten, maer zijn, geduerende de nacht, stillekens in groote onordere gevlucht, latende alles staen daer het stondt, sich in de naestgelegene bosschen, en omleggende plaetsen begevende. De Bisschop Marcus Teixeira, begaf sich eerst met ses hondert mannen voort, maer de Gouverneur Don Diego Mendoça de Hurtado, seyde aen sulck een snoodheyt en ontrouwe tegen sijnen Heer en Koninck, geen deel te willen hebben, blijvende over sulcks met sijn soon, en eenige van sijn gesinde, by nae alleen in de Stadt.

Vlucht der Portugeesen.

Het Hollandsch volck hier van noch onkundigh zijnde, trock met het krieccken van den dagh, na de poort der Stad, met twee Veldstucken, van meeninge, de selve daer mede om verre te schieten, maer daer voor komende, vernaemen van een Portugees, die met een vredevaentje over de mueren keeck, dat al het volck uyt de Stad gevlucht was, soo dat

ſy wel mochten binnen komen, wanneer het hen geliefde, ſonder voor iemandt te vreſen te hebben. Maer de Hollanders het ſelve niet konnende aennemen, en voor eenige laegen beducht zijnde, zijn, na dat hen de poorten geopent waren, in goede ſlaghordere binnen getrocken, en tot op de Marckt toe gekomen, alwaer ſy noch tegenſtandt noch volck vonden, behalven alleen den Gouverneur en de ſijne, die ſy gevangen namen. Het volck begeeft ſich terſtond daer op tot plonderen, ſlaende naer gewoonte van overwinnend krijgsvolck, alle Huyſen, Comptoiren en Packhuyſen op, nemende daer uyt het geen hen aenſtondt, en het overige ongebondentlijck genoegh verſlingerende en vernielende.

St. Salvador ingenomen.

De Vice Admirael *Piet Heyn* des morgens vroegh met ſijn volck weder van de Scheepen af gevaeren zijnde, van meninghe zijnde, om de Stadt van de waeterkant aen te taſten, en aen landt komende, ontmoette geen vyand, waer op hy van de ſtrandt naer boven treckt, en aldaer gewaer wordt, dat de Hollanderen albereeds meeſter van de Stadt waren, daer hy ſich ten eerſten heeft by gevoeght.

Soo groot was de vertſaeghtheyt der vyanden gheweeſt, datſe al mede de Sterckten verlieten; die van Tapagipe had des morghens noch een ſchoot of twee geſchooten, maer als de beſetting vernam dat de Stadt ingenomen was, begaf ſich de ſelve mede ſoo vaerdigh uyt de Sterckte alsſe konde. Soo lichtelijck gingh die treffelijcke Stadt over, zijnde een van de oudſte en beroemſte van geheel Braſil, en naer des lands gelegentheyt, ſeer treffelijck bebouwt, als die in ſich begrijpt wel veertien hondert wooninghen, behalven verſcheydene Kloofters, een van de Minder broeders, een van de Carmelyten, een van de Benedictijnen, en een aenſienlijck Collegie van de Jeſuyten, twee Parochie Kercken, van de welcke de grootſte noch niet volkomen voltimmert was. Twee Poorten heeft de Stad, een aen de ooſtzijde, langhs de welcke de Hollanderen in quamen, en een andere aen de weſtzijde. Wanneer deſe daer aen landen, waren boven de burgeren, inwoonderen en ſlaven, over de ſeſtien hondert ſoo Portugeeſche ſoldaten, als Braſilianen, van de welcke vijf hondert en vijftigh krijghslieden, onder ſeven Hoplieden, de ordinaris beſettingh waren, maer de reſt was op het gerucht van der Hollanderen aenkomſt, tot onderſtand, maer ſlecht behulp, daer binnen gekomen, behalven noch eenigh volck, dat de Jeſuyten toebrachten. Seeckerlijck de buyt die het volck aldaer behaelt heeft, is groot geweeſt, te meer, dewijl de Gouverneur (meenende het vluchten daer door te verhinderen (op lijfſtraffe had verboden, eenige goederen daer uyt te brengen, en daer by het vluchten by nacht is voorgevallen, en dat ſoo ſchierlijck, dat men blijde was, ſijn lijf te bergen, gevende de goederen ten beſten.

De Admirael nu van het veroveren van de Sterckte, en het moedtwilligh plonderen van het volck verwittight, gaf aenſtonds de Commiſen, Kooplieden en Aſſiſtenten laſt, ſich ylings naer de Stadt te begeven, om de verſtroyde en verſlingerde goederen by een te verſaemelen, en alle op te ſchrijven. Wanneer deſe in de Stadt quamen, vonden ſy aldaer een ſeldtſame verſtrooyinghe, leggende de goederen en waeren, hier en daer heen geworpen en verſlingert. Sy haelden veel wolle, zijde en linne laeckenen, beneffens veel andere ſchoone waeren en koopmanſchappen by een; en brachten die in het Collegie der Jeſuyten; men vandt ſoo in de Stadt als op de Sterckten, en daer omtrent, dry en twintigh metaele, en ſes en twintigh yſere

Staet daer binnen naer de veroveringh.

yſere ſtucken geſchuts, en in de afghehaelde ſcheepen over de veertien hondert kiſten met ſuycker, menighte van ſyropen en huyden, noch vier ſcheepen wierden onder het landt gehaelt, van de welcke de twee, omtrent de vier hondert pijpen wijns in hadden, zijnde het darde gelaeden met brood, Farinha en wijn, om met deſe waeren naer Angola over te ſteecken; het vierde was alleen met ſout bevracht.

Men vandt oock een goeden hoop ſuycker, in de Packhuyſen die om laegh aen het water ſtaen, komende de partye wel op vijf en twintigh hondert kiſten, beneffens veel Taback; wel hondert en veertigh pijpen traen wierden van het Eyland Taparica gehaelt.

Aenkomſt van den Heer van Dorth.

De Heer van Dorth ondertuſſchen, die als Bevelhebber over het krijgsvolck, en Gouverneur over de veroveringe geſtelt, en by het Eyland St. Vincent van de vloot verſteecken, en tot Sierra Leona aengekomen was, gingh op den vijfden Maert van daer weder tzeyl; en quam op den laetſten van de ſelve Maend, op de hooghte van ſes graden vijf en veertigh minuten, bezuyden den Evennachter, en alſoo hy noch voor noch nae eenighe ſcheepen vernomen had, heeft hy ſijn reyſe vervordert, en kreegh op den tienden van April, het Land van Braſilie in het geſicht, komt des anderen daeghs ten ancker, op vijf en twintigh vademen, omtrent anderhalf mijle van land, op de hooghte van veertien graeden en twintigh minuten, Morra St. Pablo noord noord weſt, en omtrent twee mijlen van hem leggende.

Eenige Wilden die aen boort quaemen, berichten hen, datſe recht voor de Rio de Boypeva lagen, gelijck oock dat geweſt ſeer kennelijck was, zijnde het land meeſt van een hooghte, behalven aen de zuydzijde; daer het ſich wat boven het ander verheft, hebbende een dicht boſchken boven op, met een grooten boom op den hoeck van Boypeva, die de ghedaente van een ſtompen tooren heeft. Sy bevonden ſich des middaghs, op dartien graden en vijf en dartigh minuten breedte. Op den dartienden veroverden ſy een ſchip met Swarten, dat van Angola quam, en naer de Bahia gingh, van het welcke ſy den ſchipper overnaemen, laetende voorts het ſchip met de Swarten vaeren, ſonder te bedencken, wat dienſt en nut, ſy daer van ſouden hebben konnen ghenieten. Sy ſetten 't weder een mijl van Morro de St. Pablo, ſoo datſe nu den zuydhoeck van Taparica in het geſicht kregen.

De Heer van Dorth geen ſcheepen noch vloot vernemende, hield het hier vaſt af en aen, op en neder, om te ſien of hy den Admirael met ſijn vloot ergens ontmoeten konde; op den twintighſten ſaegen ſy een kleyn Eylandt, omtrent twee mijlen weſt zuyd weſt van hen leggende, een weynigh in een bocht ingeweecken, bevindende ſich als toen op de hooghte van dartien graeden en vier en twintigh minuten. Swermende aldus op en neder tot den tienden van May toe, en niet met allen van de vloot vernemende, beſlooten ſy, ſonder langer te vertoeven, recht de Bahia in te loopen. Wanneer ſy daer in quamen, vonden ſy aldaer de gantſche vloot, en het werck beſchickt.

Nae dat de Admirael den Heer van Dorth had bewellekomt, en al de ſaecken, gelijckſe ſich hadden toegedragen, te kennen gegeven, heeft ſich de ſelve Heer met ſijn volck mede in de Stad begeven, daer hy het ten eerſten in goede ordere heeft begonnen te ſtellen, en onder beter tucht te brengen. Hebbende daer nae al de gelegentheydt der Stadt wel overſien, doet terſtondt een noodige verſterckingh afſteecken, en ſoo veel eenighſints mooghlijck was, den op-

Sijn beſtellingh over de Stadt.

opbouw der ſelver voort-ſetten.

Hy heeft oock volgens de laſt en ordere, die hem uyt het Vaderlandt mede gegeven was, al de gevluchte en uytgeweeckene burgers en inwoonders van de Stadt, by opene brieven doen verkondigen, en verſeeckeringh gegeven, dat al die ſich onder de gehoorſaemheyt der Heeren Staten Generael der Vereenighde Landen wilden begeven, en aen de ſelve, den gewoonlijcken eedt van getrouwigheyt, ghelijck mede aen de Weſt-Indiſche Maetſchappy, doen, vryelijck weder in de Stadt keeren, en hun huyſingen en erven aenvaerden en beſitten mochten; met deſelve vrydom, dieſe onder de Regeeringh van den Koninck van Spangien genooten hadden; onder beloften, uyt naeme van de ſelfde Heeren Staeten en den Heere Prins van Orangien, van alle overlaſt, en voor alle vyanden beſchermt te ſullen worden. Eenige weynige Portugeeſen zijn op deſe innoodinge weder ingekomen, maer de meeſte en machtighſte bleven te rugge, vreſende ten deelen de ongenaede van den Biſſchop, en voorts dat de Staetſche hen tegen den Koninck van Spangien niet ſouden konnen beſchermen.

Onderwijlen hieldt ſich de Biſſchop noch daer omtrent, maeckende ſich vaſt ſterck, en ſoeckende ſoo veel hy konde, ſijn ſchandelijcke vlucht te verſchoonen, mits leggende al den ſchuld op den gevangen Gouverneur. Terwijl quam noch een Schip van de Portugeeſen de Baye in loopen, ſonder te weeten of te droomen, wat'er was voorgevallen, het welcke dienvolgens lichtelijck genomen wierd; gelijck korts daer aen noch een ander, dat van Lisbona, met oly, meël, brood en andere koopmanſchap quam, zijnde naer het begrootten de vracht wel dartigh duyſent ducaten waerdigh. Vijf dagen daer nae viel noch een ander, komende van Rio de Jenero en Spiritu Sancto, met tien Jeſuyten, hun Provinciael, twee Benedictijner Monnicken, ſeven duyſent Realen van achten, en veertigh kiſten ſuycker, in hunne handen, als mede twee daghen daer aen een Barck met ſes en twintigh kiſten ſuycker, en op den tienden van Juny, twaelf dagen daer aen, een Schip komende van Angola met twee hondert en twintig Swarten. En alſoo licht te bevroeden was, dat ſoo lang het veroveren van de plaets niet ruchtbaer wierdt, dagelijcks meer en meer ſcheepen in hun handen ſouden komen te vallen, hielden ſy twee Scheepen, een Jacht en twee Chaloupen, buyten gaets en omtrent die kuſt, om de aenkomende Scheepen en Barcken waer te nemen, gelijck noch al eenige in handen vielen.

Sy ſonden oock het ſchip de Vos wel gelaeden naer het Vaderland, met de blijde tijdingh van het veroveren der plaets Salvador, en de bylegghende Sterckten.

Des anderen daeghs 's nachts ſcheepte de Heer van Dorth vier hondert mannen, ſoo ſoldaten als bootsgeſellen, in twee Jachten en vier Chaloupen in, van meninge daer mede een tocht op Morro Sant Pablo, op eenige gelegentheyt, by hem daer afgeſpeurt, te doen; maer alſoo de wind hen tegen liep, wierden ſy gedwongen weder te rugge te keeren.

De vyand ondertuſſchen kenniſſe van deſen tocht gekregen hebbende, komt des nachts, omtrent ten twee ueren, met een groot getal ſoldaten, Braſiliaenen en Swarten, tot dicht onder de mueren van de Stadt; maer de ſchildwachten hem vernemende, ſchooten daer op, waer door het terſtond alles in allarm geraeckte; de vyand vertrock evenwel niet, maer ſchoot oock van haere kant geweldigh met roers en booghen, waer op die van de Stadt het grof gheſchut daer op begoſten te loſſen, welck gevecht

Aenſlagen gemiſt.

gevecht en schieten van wederzijden, tot den volgenden middagh toe duerde.

De Gouverneur ondertusschen van sijn ondernomen en misluckten aenslag weder te rugge keerende, en het gheschiet hoorende, heeft sijn volck tusschen St. Antonio en de Stadt ghelandt, van meninge zijnde van achteren den vyand te verrassen; maer dese vernemende sijn aenkomst, heeft sich op de vlucht begeven; latende acht of negen dooden op de plaets, gelijck'er van de zijde der Hollanderen mede twee of dry gebleven zijn.

Op den seventienden naer den middagh trock de Gouverneur, met omtrent vijftigh man, soo te voet als te paerd, weder uyt, om de naeste gelegentheden en toewegen te verkennen, hebbende geen vermoeden van eenige vyanden daer omtrent te sullen vinden, maer zijnde omtrent een goteling schoot buyten de Stadt gekomen, en een weynigh ter zijden afrijdende, wordt hy door een hinderlaege van Brasiliaenen, die sich in de ruyghten en het kreupelbosch verborgen hadden, overvallen, die hun pijlen soo dicht op hem deden haegelen, dat hy van sijn paerd doodt ter aerden is gevallen; den welcken de Swarten voort het hooft van het lichaem gesneden, en voorts aen sijn lichaem seer mishandelt hebben.

)e Gou- rneur n Dorth od ge- hooten.

Wanneer het gerucht van dit ongeval in de Stadt quam, zijn de Swarten, die in Hollandschen dienst waren, terstond daer op uytgevallen, die niet alleen de vyanden het doode lichaem weder onthaeld, maer oock verhindert hebben, dat al die geene, die met den Gouverneur uytgetoogen waren, altemael capot gemaeckt wierden. Waerlijck het verlies van desen braeven en voorsichtigen oorloghs man was groot, gelijck oock zedert wel gebleecken is. De Majoor Allert Schouten quam in sijn plaets, wiens broeder Willem Schouten, weder Majoor in sijns broeders plaets wierd. Op den twintighste viel noch een schip met Spaensche wijnen gelaeden, in de haeven, en voorts in hun handen; des anderen daeghs noch een vol Canarie wijnen, als oock op den acht en twintighste een van Cabo Verde, met tien lepel stucken, en vorders met ballast ghelaeden; waer uyt bleeck, dat het gerucht van het overgaen der Stadt, sich noch niet seer verre verspreyt most hebben. Omtrent dese selve tijd, quam een Portugees, Almeyda geheeten, van wegen den Bisschop en andere Regeerders in de Stadt, om met de Hollanders van eenigh verdragh te handelen, maer is haest weder onverrichter saecke vertrocken.

Met den aenvangh van July, heeft men de Scheepen de Haen, de Eendracht, den Orangien boom van Rotterdam, en den Orangien boom van Hoorn, met Suycker, Huyden en Toeback, naer het Vaderland afgescheept, die de voornaemste gevangens, als den Gouverneur met sijn soon, den Sargeant Majoor, en andere mede genomen hebben. Op den acht en twintigste der selver Maendt is den Admirael Jacob Willekens met sijn Schip, en noch tien Koopvaerdye scheepen mede, naer de West-Indische Eylanden, en soo voort naer huys vertrocken, gelijck de Vice Admirael *Pieter Heyn*, op den vijfden van Augustus daer aen, met de Scheepen de Neptunus, Hollandia, Gelderland, en het Jacht de Zeejager, mede nae Angola en vordere Africaensche kusten vertrocken is. Ondertusschen quam de voornoemde Almeyda weder binnen, voorgevende volle macht, om van enter cours en onderlinghen koophandel te tracteeren, te hebben, maer als men bemerckte dat hy, onder dien schijn, heymelijck quijtscheldingh en pardon, voor de geblevene Portugeesen bracht, en den selven middel aenwees,

Vertreck van den Admirael.

En Vice Admirael.

wees,

wees, om te konnen overloopen, wierd hy, met eenige sijne medestanders, by den kop gevat, en in de gevangenis geworpen.

Verval van de saeken van St. Salvador.

Maer de saecken der bestieringh van de Stadt, begosten naer de doodt van den Heer van Dorth, gants slordigh toe te gaen, dewijl Allerdt Schouten weynigh acht op de sterckte en besetting der Stad sloegh; en wanneer oock dese korts daer aen quam te overlijden, maeckte het Willem Schouten, die in sijn broeders plaets opvolghde, noch slimmer als sijn broeder, begevende sich tot alle wellusten en ongebondentheden, waerdoor hy niet alleen de aenghevangene wercken niet bevorderde, maer oock, door een verderffelijcke Chicane, de soldaeten die daer aen arbeyden, hun verdiende arbeyds loon onthield.

In Wijnmaendt viel Don Francisco de Sarmiento, die Landvooght in Chili was geweest, en over Rio de la Plata, en die van Jenero, naer Spangien wilde vertrecken, beneffens een schip daer seer grooten rijckdom, en wel hondert en acht en vijftigh duysent guldens, aen gemunt en ongemunt silver, en de rest, die door den een en den ander verduystert en gestoolen wierd, in was, in handen der Hollanderen; maer daerse al desen rijckdom naer Hollandt, en in handen der Bewindthebberen hadden konnen senden, behielden sy die aldaer, waer door sy die weder al te samen quijt geraeckten, als geseght sal worden.

Wanneer men hier de geluckige veroveringh van dese plaetsen verstaen had, en het geen noch te doen overigh was besefte, oock de Bewindhebberen wel oordeelden, dat de Koninck van Spangien, alles tot het weder veroveren van dese plaets sou aenwenden (gelijck al de maere liep, dat hy onder het beleyd van Don Frederick van Toledo, alreede seer besigh was een vloot te vervaerdigen) maeckten de selve een ernstigh overlegh, wat hen, tot verseeckeringh van de plaets, mede te doen stondt. Sy vonden dan goed, weder een goed aental scheepen uyt te rusten, en die van volck en andere noodsaeckelijckheden te voorsien; zijnde de verdeelingh onder de Negentiene aldus gemaeckt: De Kaemer van Amsterdam sou leveren acht Scheepen en twee Jachten, als den Hollandschen Thuyn, dry hondert en vijftigh lasten groot, op hebbende vier metaele en ses en twintigh ysere, tien steenstucken, en hondert bootsgesellen. 't Schip Haerlem van twee hondert en tachtentig lasten, voorsien met twee metaele, twee en twintigh ysere, en acht steen stucken, en met tachtentig bootsgesellen gemant. 't Schip Leyden twee honderd en dartigh lasten groot, op hebbende twee metaele en twee en twintigh ysere stucken, met acht steen stucken en vijf en tseventigh matroosen. De Swarte Leeuw, groot honderd en tachtentigh lasten, met vier en twintigh gotelingen, vier steen stucken, en tseventigh bootsgesellen. 't Jacht de Windhond, groot vijftigh lasten, met tien gotelingen en vijf en dartigh bootsgesellen. Het Jacht de Haese, van tsestigh lasten, tien gotelinghen, en voerende veertigh bootsgesellen. Dese waren eygene Scheepen, waer by noch souden komen vier gehuerde, als de St. Jacob, groot twee hondert lasten, met twaelf gotelingen en vijf en twintigh bootsgesellen. De Eendracht, groot hondert vijf en tseventigh lasten, met sestien gotelingen en dartigh bootsgesellen, op elck van welcke Scheepen, de Compagnie noch vijf en tseventig mannen sou stellen, onder welcke hondert en vijftigh mannen, veel Ambachts lieden, als Timmerlieden, Smits en diergelijcke waren. Voorts waren mede te huyren het Schip de Jonas, van hondert en tseventigh lasten, veertien gotelingen en vijf en dartigh bootsgesellen; zijnde

Nieuwe toerustinge voor West-Indien.

aldus

aldus op dese tien scheepen, ses hondert en vijf en tseventigh bootsgesellen, by de welcke noch onder vier Vaendelen ses hondert soldaten souden komen.

De Kamer van Zeeland sou toe brengen vier Scheepen en een Jacht; als het Schip Middelburgh, twee hondert en vijftigh lasten groot, op hebbende ses metaele, twintigh ysere, twee steenstucken, en hondert negen en twintigh matroosen. Vlissingen van twee hondert lasten, met twintigh gotelingen, hondert en dartien bootsgesellen. 't Jacht Armuyden, van tnegentigh lasten, met tien gotelingen, en vier en vijftigh matroosen. Dese waren eygene scheepen, waer by ghehuyrt souden worden, de Koninginne Esther, groot twee hondert lasten, met sestien gotelingen en vijf en dartigh bootsgesellen. Neptunis, groot hondert en veertigh lasten, met veertien gotelingen, en vijf en dartigh bootsgesellen. Soo dat op dese scheepen gingen dry hondert ses en tseventigh koppen varend volck, by de welcke dry hondert soldaeten in twee Compagnien souden komen.

De Kaemer van de Mase sou geven een Schip en twee Jachten. Als het schip Dordrecht, groot twee hondert lasten, met twee metale en twintigh ysere stucken, tsestigh bootsgesellen. 't Jacht de David van tsestigh lasten, met veertien gotelingen, ses steen stucken, en twee en veertigh bootsgesellen; voorts het Jacht het Zeepaerd van vijftigh lasten, met veertigh bootsgesellen. Op welcke scheepen waeren hondert en twee en veertigh koppen bootsvolck, komende daer by een vaendel soldaten van hondert en vijftigh mannen. Maer om kort te gaen, de Kamer van 't Noorder quartier bestelde twee Scheepen en een Jagt, daer op hondert acht en tsestigh bootsgesellen, en een Compagnie van hondert en vijftigh soldaeten. De Kamer van Stadt en Lande, bracht het Schip Omlandia, de Goude Meulen, den Dolphijn, 't Jacht de Vos, en daer op dry hondert en veertigh bootsgesellen, waer by quam een vaendel soldaten, van hondert en vijftigh man.

Invoegen dese vloot bestond uyt achtien Scheepen en seven Jachten, op de welcke waeren sestien hondert en tnegentigh bootsgesellen, en dartien hondert en vijftigh soldaten; over de welcke Jan Dircksz. Lam als Zeevooght gestelt wierd.

Maer dewijl men verstondt datter in Spangien een ongemeene groote toerustingh gemaeckt wierd, isser behalven de voorseyde, noch een andere schoone vloot van veertien Scheepen en twee Jachten, met veertien hondert en dartig koppen vaerend volck, en vijf hondert acht en vijftigh soldaten toegerust; over de welcke als Generael Boudewijn Hendricksz., Borgemeester van Edam, en als Admirael, Andries Veron ghestelt wierdt.

De Compagnie sandt mede in het selfde Jaer, op de kust van Spangien, onder het gesagh van Hendrick Jacobsz. Kat, een Vloot van seven scheepen, die meest in de Maent van July in Zee liepen. De andere twee Vlooten, wierden oock soo haest vervaerdight als mooghlijck was, maer de Windhond, om die van de Bahia, van de toerustinge hier te lande onderhanden, bericht te doen, voor af gesonden, geraeckte den vier en twintighsten October in Zee, en den twee en twintighsten November, op de hooghte van vijf graden noorder breedte, daerse een Spaensche Barck, met meel, broodt en sout gelaeden, veroverden, en alsoo op den acht en twintighsten December in de Bahia. Dit is nu het geen van het veroveren van dese plaets te seggen valt, hoe die vorders weder verloren is geworden, sullen wy (hoewel onsen Onderwerpelingh niet raeckende) niet wel konnen voor by gaen.

Toerustingh van den Koninck tot heroveringh van de Bahia.

De Koninck van Spangien, als gesegt is, van meningh zijnde, op alle manieren de Bahia weder te bemachtigen, vervaerdighde daer toe dry machtige Vlooten, uyt verscheydene gewesten van sijn Rijcken; stellende Don Frederick de Toledo daer over als Generael. Over de Portugaelsche Zeemacht hadt Don Emmanuel de Meneses; en over die van de Straet van Gibraltar, Don Juan Fajardo, het gesagh. De twee Vlooten van de groote Zee en Straeten, neffens het Esquader van Biscayen, bestonden in een en dartigh soo Gallioenen als Scheepen, een Caravel, dry Tartanen en vier Pynassen, en hadden op seven duysent vijf hondert koppen, soo soldaeten als bootsgesellen, zijnde de soldaeten in dry Regimenten, twee van Spangiaerden en een van Italiaenen, onder de Colonellen Don Pedro Osorio, Don Juan de Orellana, en den Marquis de Torre Clusa, verdeelt.

Dese Zeemacht vertrock op den veertienden van January des Jaers 1625. van Cadix, liep op den negentienden voor by de Canarische Eylanden, en wierp op den sesden February haer ancker voor St. Jago, het voornaemste van de Eylanden van de Cabo Verde, alwaer sy de vloot van Portugael vonden, die hen verwachte, bestaende uyt twee en twintigh groote scheepen, en veertien soo Barcken als Caravellen, en op hebbende vier duysent soo bootsgesellen als soldaeten, welcke laetste in twee Regimenten, onder Antonio Minnes Barrejo en Don Francisco de Almeyda, Onder Admirael van dese vloot, verdeelt wierden. Dese vloot was op den negentienden November des voorigen Jaers van Lisbona tzeyl gegaen, en hadt aen het Eylandt Mayo een Gallioen laeten sitten, daer niet boven tachtentig mannen afgekomen waren, ghelijck oock dry andere Scheepen van hen waren afgedwaelt, die tot Pernambuco aenquamen, van de welcke het eene stranden; maer de twee andere weder by de vloot gheraeckten, soo alsse voor de Bahia quam.

Haer aentocht.

De gantsche vloot scheyde van St. Jago op den 11. February, en quam op het laetste der selver Maent by de Bahia, en op den vierden van April daer binnen in. De Hollanders hadden binnen de Stadt en op de Sterckten, over de twee duysent soldaeten, behalven de Swarten en Portugeesen, die in Hollandschen dienst waren, beneffens wel seventien scheepen. Don Frederick de Toledo lande sijn volck, omtrent de Sterckte St. Antonio, op de selve plaets, daer de Hollanderen in het veroveren mede waren geland: hy selfs gingh mede aen landt, en liet Don Juan Fajardo de sorge over de vloot; met last te verhinderen, dat de Hollandsche Scheepen uyt liepen, of andere inquamen. Het eerste dat hy bemachtighde, was het Klooster St. Bento, leggende daer twee Regimenten op, onder het gesagh van den Marquis Troppani, Sergeant Majoor van het Leger; en trock soo met de rest van sijn heyr nae het Klooster der Carmelijten.

Landen der Spangiaerden.

Uytval der Hollanderen.

Die van de Stadt deden een uytval op St. Bento met vier hondert mannen, en vochten dapperlijck tot groote schaede der Spangiaerden, daer de Colonel Pedro Osorio, neffens vier Hoplieden Don Francisco Manuel de Aquitara, Don Alfonso de Gana, Don Pedro de San-Stevan, en Don Diego de Espinosa, doodt bleef. Dry andere Capiteynen wierden gequetst, met veel soldaeten, behalven menighte van dooden. De Hollanders sonden mede twee Branders op de Spaensche Vloot, doch sonder goed gevolgh.

Don Frederico, om de belegerde te nauwer te besluyten, en het uytvallen te beletten, lande noch vijftien hondert soldaten, gevende die een darde quartier,

tier, onder Don Juan de Orellana, omtrent een plaets las Palmas genoemt; en terwijl de quartieren afgesteecken, en opgemaeckt wierden, bracht hy negen en twintigh groote stucken geschuts te lande, soo om der belegerder wercken daer mede te vernielen, als de scheepen die op de reede laegen, te beschaedigen. Terwijl was men daer binnen niet ledig, maer in het opmaecken van noodighe wercken tot tegenweer seer besigh, doch alles onder een wereldt van ongebondentheyt by Oversten en soldaten, welcke laetste in een verachtinghe van hun bevelhebbers, en daer nae in een openbare muyterye vielen.

Aenvangh van het belegh.

Staet van binnen.

De stucken die de Spaenschen aen het Carmelijten klooster hadden gheplant, schooten het voornaemste Schip der belegerden in de grondt, die van St. Bento vijf andere, en beschaedighden de rest soodanigh, dat maer eenige weynige het ruym konden verkiesen, zijnde de andere onmachtigh om van plaets te veranderen. De Spaenschen dan van de Zee kant niet meer te duchten hebbende, keerden al hun ghewelt nae de Stadt, diese van het klooster der Carmelijten met dry en twintigh, van dat van St. Bento met acht, en van las Palmas met ses stucken beschooten.

Maer noch al dat sou de belegerde, als die van mondtkosten en oorloghs voorraedt, noch wel voor seven of acht weecken voorsien waren, niet hebben konnen dwingen, indien tusschen het volck en de Overigheyt eendracht gebleven was. Maer dese droegen sich soodanigh, dat sy, als geseght is, een groote verachtinge van hen, by het volck veroorsaeckten, het welck op een muyten uyt quam, willende dese hun Bevelhebbers geen gehoorsaemheydt betoonen, maer opentlijck soeckende, eenige der selver af te setten, en anderen in hunne plaetse aen te stellen. Dit verweckte een groote verslagentheyt by de goede, en by de quaetwillige een stoutheyt, om sich aen te maetigen dat hen niet toequam. Het volck sloegh hun oogh op Hans Ernest Kijf, die door den Colonel Allert Schouten, Sargeant Majoor was gemaeckt, sich tot daer en toe wel gedragen had. De haet van het volck was meest teghen den Colonel Willem Schouten, en ontstond meest daer uyt, om dat hy seer selden omreedt om de wercken te besichtigen, of andere nootwendigheden te besorgen, en als hy het al dede, gaf hy het volck weynigh moeds, jae in tegendeel menighte van scheldtwoorden, dat, zijnde door het geduerig arbeyden genoeg beswaert, de selve niet wel verdragen konde. Sijn meeste werck was in de hoere huysen te gaen, of op het Hof te sitten suypen en swelghen, al het welcke het volck bewoogh hem af, en den voornoemden Kijf tot Colonel in sijn plaets te setten.

Onlust binnen de Stadt.

Wanneer de belegeraers door eenige overloopers hier kennisse van kregen, namen die gelegentheyt waer, om meer en meer te naerderen. Ondertusschen komt'er op den acht en twintigsten van April, daer de Krijghsraedt vergaedert was, bericht, datter van weghen den vyand een Trompetter, om de Stadt op te eyschen, gesonden was, waer over sy, noch op dien selven dagh een Tamboer van binnen uytsonden, met een brief van desen inhoudt: *Wy Colonel en Raden van dese Stadt St. Salvador, hebbende verstaen dat uwe Excellentie een van onse Tamboers heeft versocht om van onderhandelingh te spreecken; soo hebben wy desen afgeveerdight, om te verstaen welcke U Excellentie meyninge is; vertrouwende de selve ons, naer krijghsgebruyck, te sullen worden weder toegesonden.* Desen brief had Kijf selve onderteeckent. Don Frederico gaf daer op tot antwoord, dat hy van geen opeyschinge wist; maer indien sy, naer het gebruyck der belegerden, iets van hem versochten, het gee-

Onderhandeling van overgaeve.

ne met Godts eere en des Konincks dienst niet strijdigh was, wilde hy het selfde gaerne beleefdelijck aenhooren en in achtingh nemen. Hier op hebben de belegerde des anderen daeghs eenige voorwaerden, op de welcke sy de Stadt wilden overgeven, op het papier ghebracht, en Don Frederick toegesonden. *Sy eyschten dry weecken tijdts, om hun overighe Scheepen te herstellen en te voorsien, ten minsten vier Scheepen van dry hondert lasten, met de welcke sy naer huys mochten vaeren. Dat het volck sou uyttrecken met haer bagagie, goederen en geschut, de Capiteynen en Soldaten met hunne wapenen, vliegende vaendelen, brandende lonten, koegels in de mond. Op welcke voorwaerden sy mede Don Francisco de Sarmiento met sijn vrouw en kinderen, en voorts alle gevangenen wilden vry stellen.*

Don Frederick antwoorde, dat dese voorwaerden, in aenmerckinghe van hun tegenwoordigen stand, onredelijck waren. Het Leger van sijn Catholijcke Majesteyt was meester te waeter en te lande, de belegeraers waren in hun eyghen, en de belegerde verre van hun landt. Sijn Majesteyt hadt aldaer groote macht van volck, van het welcke noch veel niet gelandt waren; waer tegens de belegerde geen hulp hadden te verwachten. Daer waren alreeds vier quartieren afgesteecken, en verschanst; en seven en dartigh stucken speelden op de Stad, invoegen het den belegerden geensints toestond, sulcke voordeelige voorwaerden te eyschen, noch hem die hen in te willigen. Evenwel, willende de goetheyt van sijn meester toonen, schonck hy hen het leven, en verseeckeringh om naer Holland te mogen keeren, met toevoeginge van kleederen en noodighe mondkosten, mits dat sy voor de betalinge daer van verseeckertheyt deden. De gevangens wederzijds souden oock gelost worden; insonderheyt Don Diego Hurtado de Mendoça, die daer Gouverneur was geweest, wanneer het Jaer te vooren de Stadt ingenomen wierd.

De belegerden gaven weder tot antwoordt, sy meenden niets onredelijcks te hebben gheëyscht, en konden oock niet anders doen, sijn Excellentie behoorde sulcks niet af te slaen, voor al hen geen scheepen en volck, sonder verbandt van betaelinghe te weygeren. Sy waeren gants niet van sins, een soo stercke en wel versorghde plaetse, sonder wapenen en bagagie te verlaeten, maer eerder als eerlijcke Krijghslieden, die tot den laetsten druppel bloedts te beschermen. Don Diego Hurtado de Mendoça was in Holland, daerse hunne meesters geen wet konden stellen, soo dat sy sich met Sarmiento moesten laten genoegen.

Don Frederick sandt hier op sijn Sargeant Majoor binnen, en naer eenighe onderhandelingen de belegerden buyten: Willem Stoop, Hugo Antonio en Francois du Chesne, met volle macht, om met Don Frederick te verdraegen. Dese bedongen dese voorwaerden.

Voorwaerden van het overgeven der Stadt.

I. De Colonel en die van den Raed, sullen de Stadt in handen van Don Frederick de Toledo, ten behoeve van sijn Catholijcke Majesteyt, in sulck een standt, als die tegenwoordigh is, met alle het geschut, wapenen, vaenen en standaerts, ammunitie, vivres en scheepen die in de haven zijn, alle het geld, goud, silver, juweelen, koopmanschappen die in de Stadt zijn, alle swarten, slaven, paerden en alle gevangenen, van wat natie of gelegentheyt die zijn, overgeven; en sullen geen waepenen mogen voeren tegen den Koninck, voor dat sy in Hollandt weder ghekomen sullen zijn. II. Don Frederico staet toe, dat de Colonel, Dienaers der gemeynte, Capiteynen, Officiers, Soldaten, Jongers, bootsgesellen en alle hun gevolgh sullen uyttrecken, met hun klederen die sy hebben, en daer sy op slaepen. De

Colo-

Colonel en Capiteynen, sullen vermogen wegh te brengen hun bagagie in maletten, en anders niet, en de soldaten in haer knapsacken op den rugge. III. Don Frederick sal hen geven vry gheleyde, ten eynde van de Spaensche scheepen geen hinder lijden, op hun te huys reyse, en vivres voor vier Maenden en een half. IV. Sy sullen al te saemen uyt de Stadt trecken naer hun scheepen. V. Hy sal eenighe gelaste stellen, om het uyttreckende volck te ondersoecken en betasten, of het niets, tegen dit bespreck sou mogen wegh nemen. VI. Hy sal aen den Colonel al de gevangene Hollanders, die in sijn handen zijn, overleveren. VII. Niemand van sijn volck sal den uyttreckenden eenigen overlast aen doen. VIII. In de scheepen sal alle behoeften tot de zeylaegie gelaten worden. IX. Wanneer sy te scheep zijn, sullen hen noodige wapenen tot hun bescherminge gegeven worden, maer in het uyt trecken, sullen sy geen mogen draegen, als alleen de Capiteynen hun zijdt geweer.

De Stadt Port overgegeven.

Dit wierdt alsoo ghesooten op den dartighsten April, in het quartier by het klooster der Carmelijten. Den Spangiaerden wiert hier op een Poort in gegeven, en op den eersten May hen de Stadt in geruymt, nae dat sy by nae een Jaer in handen van de Compagnie was geweest; maer alles geschiede met sulck een ongeregeltheyt, dat de Spangiaerden al in de Poort en de Stadt genoeghsaem machtigh waeren, eermen aen de andere zijde wist datter yets ghehandelt was.

Dese overgaeve was des te snooder, om dat het Jacht de Haese, dat tot naerrichtinge der besettinge afgesonden was, veertien daegen, voor het belegh, met het bericht van de toerustigh in Hollandt, daer aen gekomen was, het welcke hen hadt behooren te moedigen om het uyt te harden. Dese voorverhaelde toerustinge en onderstandt quam oock maer te laet, en most derhalven onverrichter saecke, sonder iets van belang, als alleen Porto Rico, door het vluchten der ingeseetenen, te vermeesteren, (sonder evenwel het Casteel te konnen winnen) te hebben uytgerecht, weder van daer.

Verrichtingh der Hollandsche vloot.

Voor dat Jaer is niet gedenckwaerdigs door den Generael Boudewijn Hendrickſz. uytghericht, echter bleef het voornaeme besluyt van de West-Indische Maetschappy, te gelijck de Spaensche afbreuck te doen, en sich met buyt van de selve te verrijcken.

Toerustingh van *Pieter Heyn* op de silver vloot.

Tot desen eynde hebben sy weder van dit Jaer *Pieter Heyn*, als Admirael, met een vloot uytgerust, om, na dat hy sich by den Generael Boudewijn Hendriksz. sou vervoeght hebben, op de Spaensche silver vloot te passen, bestaende in negen groote Scheepen en vijf Jachten. Met dese geraeckte hy, op den een en twintighsten van Mey in Zee, en bevand sich op den sesden July by de Barbados, alwaer hy sijn vloot in vier Esquadren verdeelde, in de eerste was hy selver, met de scheepen Amsterdam, den Orangieboom, den Pynas, en de Jachten de Sparwer en de Raven. In de tweede was Zutphen en Geldria, en 't Jacht David. In het darde was Walcheren, Hollandia en 't Jacht de Arend. In het vierde de Neptunus ende Goude Leeuw, gevende een ieder noodighe onderrichtingh en Zeyn-brieven. Zeylende alsoo onder en omtrent de Caribische Eylanden, kregense in Guadaloupe van de Wilden eenige vervarschinge, sy meenden daer omtrent de vloot van den Generael te vinden, en alsoo met den selven vervoeght, de Spaensche Zeemacht aen te tasten, maer de Generael Boudewijn Hendrickſz. was ondertusschen overleden; waer door het gesagh onder de Matrosen uyt was, en alsoose al een goeden tijd waren uyt-

Vloot van Boudewijn komt te huys.

geweest, en derhalven al schaersheyt in de vloot ontstond, namen dese een besluyt weder naer huys te loopen, gelijck sy deden.

Pieter Heyn bevandt sich dan alleen niet machtigh om de Spaensche vloot aen te tasten, doch leyde het evenwel daer op toe, den eenen of den anderen vervloogen voogel op te vatten. Op den negenden van Herfstmaend, des morgens, kreegh hy eerst seven vreemde zeylen in het ghesicht, welck getal vast meer en meer aenwies, tot van veertigh scheepen toe; maer derfde, aenghemerckt sijn kleyne macht, die niet aentasten. Hy bevandt sich oock genoodsaeckt, by gebreck van water, naer Florida te zeylen, van waer hy besloot weder naer Africa te keeren, en quam op den tweeden van November aen het Eylandt Corros, daer nae by Tercera, en ten laetsten in Sierra Leona, hebbende hier en daer een scheepje genomen.

Hy bleef aldaer tot het laetste van January des Jaers 1627, sich met de sijne wel ververschende, en wendt van daer de stevens naer Brasil, nemende onderwegen en Schip van Madera, met wijn en stuckgoederen geladen. Hy komende by de Bahia, ontsiet sich niet daer binnen te loopen, sonder het schieten van de Casteelen en de Stadt te ontsien, onder welcker gunst dartigh Spaensche Scheepen onder de wal gekort laegen. Hy evenwel voeght sich te midden tusschen de opper en onder Zeevoogt van Portugael, van de welcke hy dese in de grond geschooten, en de geene sich over te geven gedwongen heeft, terwijl de Scheepen Hollandia en Geldria de overige kielen aentasten, uyt de welcke het volck, om sich te redderen, buyten boort sprongh. Hier op wierden een deel gemande booten afgesonden, die in spijt van al des vyandts schieten en donderen, twee en twintigh Portugeesche Scheepen van de wal afhaelden, al het welcke binnen den tijdt van dry ueren beschickt was; verliesende de Hollanderen niet meer als vijftigh mannen daer by, behalven eenighe gequetsten, onder de welcke de Admirael selfs was, die een koegel door den slincker arm, en een splinter voor de scheenen gekreghen hadt. Sijn Schip, beneffens het Schip Geldria geraeckte mede op het droogh, daerse dapper van het vyandtlijcke geschut getroffen wierden. Geldria, hoewel meer als tsestighmael geraeckt, wierdt ten laetsten weder vlot, maer het Schip van den Admirael wierd als in flenteren geschooten, sonder vlot te konnen geraecken, en alsoo in den brandt gestoocken en verlaeten, maer dit was het niet al, het Schip de Orangieboom geraeckte aen brand, en sprong met volck met al in de lucht; van het welcke veertien, seer beseert, geberght wierden.

Dappere daed van *Piet Heyn.*

Den Admirael sandt hier op de veroverde Scheepen Sint Peter, de Hoop, Nossa Sennora de la Victoria en de Swarte Leeuw, naer het Vaderland, met Huyden, Catoen, Toeback, maer meest met Suycker, en oock eenige Juweelen geladen; die aldaer oock geluckighlijck aengekomen zijn. Daer op nam hy noch twee Scheepen van Angola met slaven gelaeden, maer alsoo de Gouverneur van Salvador die niet wilde lossen, heeft hy de selve op Taparica te lande geset.

Sijn verdere handel.

Op den laetsten van Maert verliet *Pieter Heyn* de Bahia weder, en begaf sich voor by Morro Sant Pablo, naer het Eylandt van Paesch avondt, en geraeckte geluckighlijck boven de qualijck beruchte Abrolhos, komende tusschen Cabo Frio en de Rivier de Javeiro, ontdeckte hy twee zeylen, van de welcke hy een, dat met suycker ghelaeden was, genomen heeft, het ander ontquam het. Hy quam voorts aen en in

de

de ſtroom de Spirito Santo, daer hy putten groef, om verſch water te krijgen, daer die van het Stedeken Spirito Santo, brandende vlotten met de vloed op hem lieten afdrijven, om ſijn ſcheepen in de brand te helpen, maer alles ſonder veel gevolghs, alſooſe licht te bluſſchen waeren. Een Carravel van Lisbon, met wijn en ſtuckgoederen gelaeden, viel hem hier mede in de hand. De Admirael eyndelijck weder van hier tzeyl gegaen, verdeelt ſijn vloot in dry Eſquadronnen. Cornelis Corneliſz. Oele, ſijn Onder-Zeevooght, gaf hy dry ſcheepen, om met de ſelve voor Rio de la Plata te kruycen. Hendrick Beſt, een Schip met een Jacht en een Carravel, om op de mond van de ſtroom Javeiro te paſſen; hy ſelfs behieldt vier Scheepen, dry Jachten en een Barck by ſich, en gingh met de ſelfde omtrent de Bahia de Todos los Santos, alwaer hy wiſt dat twee ſcheepen, nevens het Fort de Tapezipe gheſet laegen. Hier ſendt hy eenighe gemande boots naer toe, die een goeden buyt daer af haelen, en voorts de ſcheepen in den brand ſteecken.

Hy kreegh oock bericht uyt een genomen Barck, datter noch ſes gelaede Fluyten, opwaerts in een kreeck van de ſtroom Tapezipe laegen. Hier ſendt hy aenſtonds op kondſchap eenige gemande booten naer toe, die terſtond aen den ingangh van de ſtroom, een kloeck ſchip vonden, dat van ſijn volck verlaten was, gelijck noch een half mijl verder ſes andere ſcheepen, die vaſt verder opkorteden. Met deſe tijdingh keeren de booten weder te rugge, waer op de Admirael des anderen daeghs op het Jacht de Vos overgaet, en vaert ſoo met twee andere zeylen en eenige gemande booten de Rivier op. Ondertuſſchen waren deſe Fluyten hooger opgezeylt, en met anderhalf hondert ſoldaeten, onder den Capiteyn Padilha, geſterckt.

ndere ute ed van *n Heyn.*

De Onder-Zeevooght van de Portugeſen, was in de achterhoede, die niet liet dapper met ſchroot op de Hollandſche booten te ſchieten, waer door de ſelve te met begoſten af te ſacken; en in der daed het werck had een ſlechten uytgang gehad, ten waere de Admirael het volck als met geweldt had aengedreven, dat daer op den Vice Admirael der Portugeeſen aentaſt, vermeeſterde, en alles dat men daer op vandt, doodt ſloegh. Op dit voorbeeld ſprongh het volck van de twee naeſte zeylen aen land, en liet de ſcheepen ten beſten. In deſen handel lieten de Portugeeſen meer als anderhalf hondert man ſitten, waer tegens de Hollanderen niet meer als vijftien verlooren. Dry ſchepen lagen noch hooger op, maer dewijl de Rivier aldaer met laegh waeter droogh liep, en ſoo nauw was, dat de boomen van den eenen oever tot den ander reyckten, vand *Piet Heyn* niet geraeden hoogher op te volgen, maer ſijn dry prijſen af te voeren; het welcke niet ſonder moeyte en gevaer geſchiede: want de Portugeeſen hadden den mondt van de ſtroom wederzijds beſchantſt, en met het ſincken van een ſchip geſtopt. *Piet Heyn* echter gaet ſelfs daer nae toe, ſteeckt het geſoncken ſchip, by laegh water in den brand, en keert ſoo, in het midden van duyſenden van koegels weder te rugge.

Hy dan belaſte dat men rontſom het Jacht de Vos, de Pinas en het Caravel, op boegen ſou, en met de veroverde huyden behangen, om daer achter voor een muſquet koegel vry te ſtaen, alſoo de ſcheepen uyt deſe enge en drooghe ſtroom, niet als met het uytbrenghen van werp anckers konden gheraecken. De Gouverneur van St. Salvador lagh ondertuſſchen met een goedt ghetal volcks, en eenige Burgeren achter de beſchantſinge, verhoopende hun geledene ſchaede nu eens op den werckmeeſter te verhaelen. *Piet Heyn* komt echter

ter af, en haelt de veroverde ſcheepen met ſchootvrye booten uyt de Revier; laetende ondertuſſchen niet na, uyt het Jacht de Vos, dat mede op de ſelve wijſe verſchanſt was, onder de vyanden te ſchieten. Aldus gheraeckte hy met ſijn genome ſcheepen daer af, die hy in het geſicht van St. Salvador ontlaed, zijnde noch ſeven Nederlandſche zeylen, uyt verſcheydene oorden by hem gekomen. Met deſe en de ſijne gaet hy op den veertienden van July tzeyl, komt by Noronho, en van daer by Cornelis Oele, ſijn Vice Admirael, die ſonder eenigh voordeel te doen, voor de Rivier de Plata gekruyſt hadt; gaen alſoo geſaemender handt naer het Vaderlandt, en komen geluckighlijck met goeden buyt, die hen, behalven de voorgaende, noch op den te huys reyſe in handen viel, in de Maſe en Texel in.

Sijn wederkomſt in 't Vaderland.

Niet vruchteloos was deſe tocht afgeloopen, in aenmerckingh van de ghemaeckte buyt, maer wel, voor ſoo veel hen de toelegh op de Spaenſche ſilvervloot ontſchooten was. Het volgende Jaer, gaf hem daer toe beter geluck, wanneer de Weſt-Indiſche Compagnie weder een treffelijcke Vloot toeruſte, beſtaende in een en dartigh meeſt ſware Scheepen, en van ſwaer geſchut, en ten vollen met volck voorſien, over de welcke *Pieter Heyn* als Generael, Hendrick Corneliſz. Lonck als Admirael, en Jooſt van Trappen, anders Banckert, als Vice Admirael gheſtelt wierden, hebbende de Generael Witte Corneliſz. de Wit, die in andere gelegentheden, en hoogher bedieningh, ſijn moed mede wel voor het Vaederlandt getoont heeft, als ſijn Capiteyn op.

Nieuwe ſware toeruſtinge voor *Piet heyn.*

Deſe machtige Vloot op verſcheydene tijden uytgeloopen, quam op den negentienden Juny des Jaers 1628, by Porto Sancta en Madera, en vervorderde voorts haer aentocht; ſonder te verletten. Het Schip de Swarte Ruyter, de Eenhoorn en de Vos, kreghen laſt om voor uyt te zeylen, en te maecken datſe des morgens altoos weder by de Vloot waeren; en alſooſe ſich op den tienden July op de hooghte van veertien graeden en ſes en twintigh minuten, en des anderen daeghs op dartien graeden en vier en vijftigh minuten noorder breedte bevonden, belaſte de Generael het Jacht de Vos, naer het ondergaen van de Maene, voor uyt te zeylen, om, wanneer ſy landt quamen te ontdecken, de Vloot met een ſchoot te waerſchouwen, gelijck oock noch dien ſelven nacht ghebeurde, doende het Jacht een ſcheut, en van den Generael met een beantwoord zijnde. Sy waren nu onder de Caribiſche Eylanden gekomen, en quamen op den twaelfden onder het Eyland van Sant Vincent, in Sainct Antonysbay ten ancker.

Alhier ſtelde de Generael aenſtonds ordere tot het ruylen van ververſching, het haelen van water en brandhout, en gingen op den achtienden weder naer Iſla Blanca tzeyl, daerſe maer weynigh tijdts vertoefden, en voorts den ſeven en twintighſte voor by de Cabo de Tuberon, krijgende met den aenvangh van Ooghſtmaend, Iſla de Pinos in het gheſicht. En dewijl dit de bequaemſte plaets was, om de vloot van Terra Firma waer te nemen, vergaderde de Generael hier over ſijn geheymen Raedt; en gaf ieder Schip haer order waer naer het ſich te ſchicken hadde.

Haer aenocht.

Op den darden van Ooghſtmaendt vernamen ſy, tuſſchen de Cabo de Corrientes en die van Sant Antonio, twee zeylen, niet verre van de wal, die korts daer aen by hen quamen, zijnde het Schip de Roode Leeuw en de Pinas, die eenige daeghen voor de Vloot uyt Texel tzeyl waren gegaen. Sy waeren op den ſeven en twintighſten Juny aen het Eylandt Granada gekomen, daerſe in het begin van July aen landt gingen, en

Aenkomſt van twee Scheepen.

en eenige kuylen om waeter te vinden, gegraven hadden, eenig volck was oock te landewaert gegaen, daerse by twee
Hun voorvallen. dorpen met Wilden quamen, die hen vriendelijck bejegenden, evenwel waerschouden, dat aen de andere zijde van het Eyland, in het geberghte, sich een seer quaedt slagh van menschen ontbield, die sich soo tegen hen als tegen de vreemden, seer vyandigh toonden; datse hen daer voor moesten wachten, op datse niet afquamen en hen een quaden treck speelden.

Op den tweeden July waren sy weder aen landt gevaeren, wanneer sy aldaer veel volcks vernaemen, die met twee Canoes van de andere zijde des Eylands aldaer gekomen waren; en schoon sy door de andere Wilden daer voor ghewaerschout wierden, hebben sy echter het selfde geen acht geslaeghen. Dese
Moordadige Wilden. Wilden ondertusschen hun slagh waernemende, dat de eene boot met water naer de Scheepen toe roeyde, overvallen de Hollanders, die noch aen landt waren, onvoorsiens, en sloegen van die van het eene schip sestien, en van die van het ander schip achtien mannen doodt, breeckende vorder wel dartigh water vaeten aen stucken, als mede de boodt, die echter noch aen de scheepen, beneffens vijf mannen, die dese moorders in het bosch waren ontvlucht, gehaelt wierdt. Daer nae hadden sy sich aen het Eylandt Sant Cristophel ververscht, en waren alsoo by de Vloot gekomen. Op den vijfden van Ooghstmaendt lagh de Vloot by de uythoeck St. Antonio, daer de Scheepen schoon gemaeckt, en een Jacht op de wacht ghehouden wierdt. Op den sevenden haddense een swaren storm, en bevonden sich op den tienden ter hooghte van 23 graeden en een half; niet verre van Rio de Porcos. Op den dartienden geraeckten sy weder boven de Caep van St. Antonio, doen belaste de Generael het Jacht de Vos, en de Barcke, voor de vloot heen te zeylen, om de drooghten waer te nemen; twee glasen in der nacht geraeckte de Barck aen de grond, die daer op een schoot dede, waer over de vloot wende, en men vandt goedt des anderen daeghs, ter oorsaeck van de harde stroom, naer de Tortugas te zeylen; daerse op den twintighsten by quamen, en het ancker uytwierpen.

Des anderen daeghs vernamense twee zeyltjes, die aengehaelt wierden, zijnde twee Barckskens, die over veertien dagen, uyt de Havana gekomen waeren, om aen dese gronden te komen vissen. Uyt het volck van dese wierdt vernomen, dat de Spaensche scheepen aldaer, noch gants geen kondschap van de Hollanders hadden, datter mede noch geen Vloot van Terra Firma of Nova Spanje gekomen was, maer dat men de selve dagelijcks verwachte. Op den 22. saegen sy weder het Eyland Cuba, en quamen de Havanas soo na, dat men het Casteel Morro genoemt, gemackelijck konde sien. Des anderen daeghs hadden sy Mesa de Maria in het gesicht, en misten vier van hunne scheepen, Hollandia, de Rode Leeuw, Dordrecht en de Valck; neffens de Jachten de Ruyter en Muyden. Sy lieten het met den oosten windt langhs het landt door staen, om niet te verre beoosten de Havanas te geraecken, dewijl sy ver- Vordere
naemen, door den stroom, seer om de aentocht
oost gedreven te zijn. Sy hadden op der vloot.
den 24. de Havana seven mijlen zuyden ten oosten van sich, en kregen een geweldige Travade met blixem, regen, en schrickelijcke donderslaghen; waer door het Schip Dordrecht sijn groote stenge in stucken afgeslaghen, en mede de andere vry beschaedight wierden.

Sy ginghen al westelijck aen, met koelte uyt den oosten, en kregen eyndelijck El Pan de Mantanza in het gesicht,

 sicht,

ſicht, dat hen dede duchten, als zijnde wel ſeven of acht mijlen te ooſtwaert ghetrocken, doch echter was dat een werck van de Goddelijcke voorſienigheyt, dewijl de Spaenſche Vloot, door de ſelve paſſagie, hen gelijck als in de mondt is ghevallen. Men belaſte de Jachten ſich wat te verſpreyden, om nae Scheepen uyt te ſien, doch deſe quaemen op den acht en twintighſten weder by de vloot, ſonder iets vernomen te hebben. Men vand dan geraeden wat verder af, en naerder aen de Cabo de Florida te houden. Op den negen en twintighſten vernaemen ſy weder een zeyl, het welcke ſy aenhaelden, zijnde een Barck met vijftig man, door den Gouverneur van de Havana, Don Lorenzo de Cabrera, om de Vlooten van Nueva Hiſpania en Terra Firma te ontmoetten, uytgheſonden, en te waerſchouwen dat omtrent dry en twintigh Hollandtſche Scheepen, ſich daer omtrent verhielden; ſy waeren al ſes dagen in Zee geweeſt, en verwondert waer die ſoo langh vertoefde; ſy verklaerden vorder dat in de haeven van de Havanas geen ſcheepen laegen, als alleen een nieuw gemaeckte Galeye, en noch een dat op ſtaepel ſtond. Datter vier of vijf hondert ſoldaeten op de Sterckten laegen, en in de Stadt by de ſes en twintigh hondert Burgers wierden getelt. Dat op het Slot Morro tſeventigh, op het andere twintigh, en op het darde acht en twintigh metale ſtucken laegen; ten laetſten, dat de Hollandtſche Vloot daer maer onlangs ontdeckt, en het aldereerſte van het Slot Morro geſien was. Tegen den avondt vernamen ſy weder een Barck, die men naer ſpoorde, en op ancker vandt leggen, niet boven een Roerſchoot van de wal. De Spangiaerden ſiende de Hollanders aenkomen, kapten hun ancker, liepen ſoo hoogh tegen den wal als ſy konden, en namen de vlucht aen land.

Bericht van de Havana.

Men vandt daer niet in als eenige vruchten en een pijp waeters, en ſtackſe aen brandt.

Sy hielden het noch al by de wal, of een mijl daer af, ſoeckende vaſt weder de weſt te winnen, ſoo datſe ſich op den eerſten van September weder omtrent dry of vier mijlen beweſten de Havana vonden, ſtaecken voorts dichter by de ſelve plaets, om af te ſien wat ſcheepen daer mochten legghen. Komende op een Gotelinghs ſchoot daer by, bevonden daer geen andere ſcheepen, als de gevangens hadden bericht, behalven twee kleyne Barcken. Des anderen daeghs wierdt het Jacht de Vos weder naer de gronden van Tortugas afgheſonden, ten deelen om de Advijs barcken te onderſcheppen, die om de Vloot te waerſchouwen noch uyt mochten zijn, ten deelen, oock om den Vice Admirael, die tot noch toe by de vloot niet was geweeſt, op te ſoecken, en te belaſten met ſijn ſeven by hebbende ſcheepen, op de gronden van de Tortugas te blijven leggen; en aldaer op de komſte van den een of d'andere Vloot te wachten. Sy leyden het ondertuſſchen met de weſtelijcke windt by, om ſich by de Havana te houden, bevonden evenwel dat hen de ſtroom al dapper om de ooſt hadt getrocken; ſoo dat ſy albereeds de Havana wel acht mijlen zuyden ten weſten, van ſich hadden, en weder des anderen daeghs El pan de Matanza in het gheſicht kregen, ghelijck mede een zeyl daer de voorſte Scheepen jacht op maeckten; maer de Generael een ſchoot ſchietende, op dat men met naejaegen ſou aflaten, quamen ſy alle weder by malkander, behalven de Lange Barck, die noch een wijl het ſelfde zeyl nae ſette, en eyndelijck twee groote Scheepen ghewaer wierdt, van de welcke het eene een ſchoot naer het ſelve dede. Deſe dan quam des nachts weder by de vloot.

De

De wind was nu al eenige dagen zuydelijck geweest, waer door niet alleen de Generael, maer oock de Vice Admirael, die nu mede daer omtrent was gekomen, voornamentlijck de Spaensche vloot, al noord oost waert, en van de Havana afdreven. Eyndelijck kreeg men den Vice Admirael met sijn byhebbende Scheepen de Neptunus, het Postpaerdt, de Vergulde Son, 't Schip Munnickendam, den Gouden Leeuw en den Dolphijn, in het ghesicht, en quam alsoo ter goeder uere by een. Sy waren toen by gissingh omtrent El pan de Matanza, een hoogen bergh, hebbende by na de gedaente van een brood, op acht of negen mijlen. Op den achtsten hoorde de Generael schieten, waer op hy den Barck daer heen sandt; die weder gekomen zijnde, tijdingh bracht dat de Witte Leeuw een Schip, komende van Nueva Hispania had genomen, en dat men uyt de gevangens had verstaen; dat de geheele Vloot van Nueva Hispania by der handt was. Met het rijsen van de Son, wierd men tien Zeylen gewaer, daer de Generael terstond naer toe hield; eenige van de selve waren te loefwaert en eenige te lywaert, hebbende dien gantschen nacht op het vyer van de Hollandsche vloot, onbedachtelijck gezeylt. De negen lywaertste waren terstondt met Boots en Chaloupen by de Hollandtsche vloot, dewijl het stil was, gekomen. Dese waren een gedeelte van de Spaensche vloot, hebbende elck by de veertigh man op, en zijnde gelaeden met Huyden, Meel, Broodt, Campeche hout, eenige oock met Indigo en Conchenille.

Bericht van de silver vloot.

Ontdecking daer van.

Omtrent den middagh (zijnde de wind zuyden ten oosten met een stijve koelte) sach men loefwaert noch acht of negen Scheepen, dry of vier mijlen in Zee, doende sich seer groot op, soo dat men vermoedde, dat het de Galleoens waren, die soo langh in de Haven van Nova Spangia hadden vertoeft, om dat sich een van de selve hadt ghestooten, het welcke daerom most ontlaeden worden. Terstont maeckten de Hollanders jacht daer op, en de Spaenschen wenden het naer de wal, waer teghens de Hollanderen hun best deden om die van de wal af te snijden, maer alsoo dese veel tijds met het nemen der voorseyde Scheepen hadden toeghebracht, kreghen de Spaensche de wal eerst, waer op het de Hollanders op hen aen wenden. De Generael liep ruym schoots voor de wind af, soo dat de andere in twijffel stonden, of hy sulcks dede, om de loefwaertste scheepen, die ses in het ghetal waeren, als vier Galleoens en twee andere, te volgen, waer over sy mede naer de wal hielden met natte zeylen, om den vyand de wal af te snijden: maer de Spaenschen geraeckten voor hen in de Baye de Matanza. De Generael hieldt dan op van jaeghen, sandt andere derwaerts, en stack selve nae de vloot by de wind: het was op den schemer avondt, wanneer de Spaensche in de Baye liepen, daerse het aen de grond setten; de voornaemste, en by nae al die konden, begaeven sich terstond te lande, en naemen soo veel kostelijckheyt mede als sy konden: gaende de Chaloupen in aller haest vast af en aen.

Ontmoeten van de vloot.

Des anderen daeghs omtrent ten een uer, quaemen de Dolphijn, de Oyevaer, de Valck, als mede korts daer aen de Vice Admirael, met Geldria, voorts de Admirael, en daer op de Generael met de rest van de vloot aen, en bevonden dat de Galleoens aen de grondt saeten; een weynigh daer nae schoot de Generael een schoot, tot teecken, om ghelijckelijck binnen te zeylen; de Admirael Lonck gheraeckte met sijn Schip mede op een drooghte, legghende te midden in de Baye, liet sijn ancker vallen, en schoot met eenen sijn laegh te

backboort op de Spaensche los, waer door hy weder vlot geraeckte. Toen sette sich de Generael mede omtrent de Spaenschen die seven of acht schooten deden, vluchtende ondertusschen al naer landt toe. Daer op quaemen terstondt de booten van den Admirael, de Schout by nacht, en het Schip Haerlem, met musquettiers aen boort van den Generael; dese gingh selve in een van de boots, en belaste nae de Spaensche te vaeren. By hem waeren in de boots de Admirael, de Schout by nacht Cornelis Claesz., van de Roode Leeuw, Capiteyn Albert Hendrickſz., van het Schip Haerlem Capiteyn Frans Claesz. met eenige Sargeanten en andere.

Het veroveren der selver.

Wanneer hy op de Spaenschen aenquam, wilden sy sich te weer stellen, maer nae datter een Chargie musquetten of twee op hen gelost waren, ontviel hen de moed. Komende aen boort, vonden sy geen middel om boven te komen en te enteren, ter oorsaeck van de hooghte der scheepen; by geval hinger een touw buyten, waer by een matroos op klam, die boven zijnde, rontsom nae touwen socht, om die vast te maeken, en de andere die beneden waren, toe te werpen; het welcke hy met gemack dede, dat de Spaensche aen stonden te sien, sonder eenigen tegenweer te toonen, wanneer ondertusschen de andere Scheepen enterden, riepen de Duytschen Buena Guerra, Goed quartier, op het welcke de Spaenschen alle naer beneden liepen. De Generael had mede een Spangiaert, die buyten boort gesprongen was, bekomen, dese sandt hy aen den Spaenschen Admirael, waer op al het volck sonder gheweer boven quam, het welcke door de Nederlandtsche booten, zijnde eenige van de selve wel met goud en silver belaeden, aen landt gebracht wierd.

Dese voorsichtigheyt van den Generael voor quam alle vordere ongemacken van brand en andersints, ghelijck oock daer op belast wierdt dat alle de Booten en Chaloupen van de veroverde Scheepen souden afleggen. Dien nacht ontstond een ongestuymigh weer, soo dat te middernacht de ongheanckerde Galleoens van de grond los geraeckten, en dicht by de Hollandsche Vloot quamen drijven, wanneer de anckers in de grondt geworpen wierden. Des anderen daeghs voeren de Generael en Admirael, aen de veroverde Scheepen, om op alles goede ordere te stellen, en het plunderen van het volck te doen ophouden.

De Admirael van de Spaensche vloot was het Galleoen St. Anna, voorsien met twee en twintigh metaele stucken, onder Don Francisco de Buena Vida, en Francisco Denneboa had het gesagh over het Krijghsvolck. De Vice Admirael was het Galleoen St. Geertruyd, met twintigh metaele stucken gewapent. De Schout by nacht was Montague genoemt, met twintig ysere stucken voorsien; hier by waren eenige Koopvaerdy scheepen sonder geschut.

Op dese wijse viel dese kostelijcke Vloot, door een wonderlijcke bestieringh in onse handen. De Generael vorders als een wijs Overste, wel aenmerckende den tijdt des Jaers en de plaets, in de welcke hy was, en wat ongheleghentheyt hen sou konnen overkomen, indien de Vloot van Terra Firma, die alle ueren verwacht wierdt, hen op den hals quam, tegen de welcke te slaen, hem als toen seer ongemackelijck sou vallen, heeft terstont belast, dat alle de Scheepen souden worden ghelost. Een van de veroverde Koopvaerders met huyden sonck, met het lossen van de vordere gingen vijf dagen deur. De laedingh sullen wy hier nae seggen, de wijnen en andere lijfs voorraedt, wierden over de vloot verdeelt. De vier Galleoens, en een nieuwe Koopvaerder

Besluyt tot vertreck van Piet Heyn.

der wierden tot de te huys reyse vervaerdight, en de anderen van alles ontbloot zijnde, of verbrand of in de grond gehackt.

Op den seventienden September des morgens, lichten sy, met een zuydelijcke windt de anckers, naer dat sy de Lange barck, als onnut, mede verbrandt hadden, hebbende voor heen het Jacht de Vos en den Oyevaer naer het Vaderlandt afghesonden, om dese blijde boodschap te brenghen; van de welcke de Oyevaer op den vijftienden November voor Rotterdam ten ancker quam, brengende een tijdingh die gants Hollandt verheughde en in vreughde vyeren stelde. De rest van de Vloot quam oock op bysondere tijden binnen, behalven een van de Galleoenen, dat in de verkeerde Canael geraeckt en op de Kust van Yerlandt gebleven is. Op desen geheelen tocht hebben de Hollanderen maer hondert en vijftigh dooden gehad, doch siecken warender veel toense in Engelandt quamen, om datse soo langhe sonder vervarsingh waeren gheweest. De laedingh nu van dese Scheepen, behalven het geene by het volck achter om is gehaelt, dat vry niet weynigh is geweest, wordt begroot op elf Millioens vijf hondert negen duysent, vijf hondert vier en twintigh guldens, sonder daer in te begrijpen de ladinghe van Muscus, Ambregrijs, Bezoar, Zijde waeren, en een groote menighte van alderhande kostelijckheden, noch oock de laedingen van twee Galleoenen en een Prijsken.

Inkomen van de Vloot.

Waerdye van den verover-den rijckdom.

Duysenden van vreemdelingen quamen binnen Amsteldam om dese schat en seldtsaemheden te sien, onder de welcke de nieusgierigheyt oock den Koninck en Prins van Bohemen uyt den Haege darwaerts trock, die daer over een beklaechlijcke schipbreuck tusschen Haerlem en Amsteldam leden, daer de Prins jammerlijck verdronck.

Droeve schipbreuk van den Koninck van Bohemen.

De Heeren Bewindhebberen vonden sich soo met desen buyt verrijckt, dat sy tegen het ghevoelen van de verstandighste (die het wat matiglijcker wilden aenleggen) een uytdeelinge van een half Capitael, of vijftigh ten hondert deden, het welcke sy sich daer nae ghenoeghsaem beklaeght hebben.

In het Jaer 1629, viel de plaets van Lt. Admirael van Holland open, door de dood van den Heer van der Leck, en dewijl nu oock Dorp (die anders de Vlooten op de Vlaemsche kust Generalijck had bestiert) in het Leger te Velde gebruyckt wierd, en derhalven noodig een Admirael in Zee most gaen, heeft de Heer Prins van Orangien, *Pieter Heyn*, door soo veel braeve daeden in hooge achtinghe zijnde, daer toe verkoosen. Dit was nu de hooghste roem die hy hier te lande konde behaelen, maer niet lange heeft hy die beseeten of ghenooten, want hy leggende voor Duynkercken, en nu voor hebbende het Scheurtje, en met eenen dat oude Roofnest te stoppen, geraeckt met de Duynkerckers in een hevigh gevecht, in het welcke hy dry van des vyandts scheepen verovert, maer het ongeluck wilde dat hy in het begin door een grof yser ter doodt getroffen wierdt, beneffens Capiteyn Blom, tot groote droefheyt van meest al de ingesetenen. Sijn lichaem wierdt op den vierden van July, met een grooten toeloop van menschen begraeven. Voor het Lijck gingen twee vaenen Burgers in den rouw gewaepent, hebbende hun kolders met swarte linten beset, de Vaendelen met swarte linten opgewonden, als mede de Trommelen met swart laecken overtrocken, de Musquetten onder de armen, de Piecken sleepende. Daer aen volghden die de Waepenen en het Krijghs-gereedtschap droegen, zijnde alle Zee-Capiteynen hier te lande. Hopman Liedekercken droegh het Wapen,

Piet Heyn word Lt. Admirael van Hollandt.

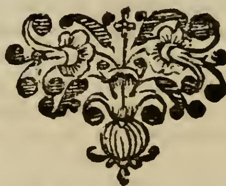
Sijn dood.

En begraefnis.

Capiteyn Bornon, de oudſte van de Zee-Capiteynen, wierdt het Caſquet, of Helmet aengeboden, om daer mede voor het Lijck te gaen, maer hy onmachtigh zijnde ſulcks te doen, als die ſijn leden in 's Lands dienſt verlooren had, wierd ſulcks Evert Antoniſz. van Amſteldam aenbevolen.

Daer aen volghde het Lijck, onder een kleed, dat door al de Zee Capiteynen, die aen landt waren, gedraegen wierdt. Hier op volghde ſijn Suſters ſoontje, noch jongh zijnde, met een langhen ſleependen mantel; daer nae ſijn Bloedverwanten van Delfshaeven en Rotterdam, toen de Bewindhebberen van de Weſt-Indiſche Compagnie. De H. H. Gedeputeerden ter Admiraliteyten, als mede eenige uyt de Staten Generael, de Gedeputeerden der H. H. Staten der Provincien. Die van den Raedt van Staeten, alle met hunne Dienaeren, in den Rouw ghekleedt. Toen de Overigheydt van Delft, en daer na twee Compagnien Burgers ſonder geweer, al in den rouw, invoegen het gevolgh, in vijf hondert en vijf en tachtentigh paeren beſtondt.

Het Lijck in de Kerck gebracht zijnde, wierdt in een Marmere Tombe geſet, en de Waepenen ter eeuwiger gedachtenis opgehangen. In een treffelijck Latijnſch opſchrift worden ter loops ſijn Daeden aengheroert, en ſijn wel verdiende lof opgehaelt.

'tLEE-

'tLEEVEN en DADEN

VAN

HENDRICK LONCQUE.

Hollands Admirael.

INHOUD.

G*Emoedightheyt der West-Indische Compagnie. Besluyt om Brasil aen te tasten.* Loncque *wordt Generael. Bestellingh van de vloot. Aentocht van* Loncque. *Aenkomst aen de Canarische Eylanden. Ontmoeten van de Spaensche vloot. Gevecht tusschen een deel van de vlooten. De Nederlanders van de Spaensche verlaeten. Patache genomen. Sieckte onder het volck. De vloot by een. Ongelegentheyt van Hollandt. De vloot versterckt. Komt by Pernambuco. Bestellingh tot den aenval. Aenvangh daer van. Beschieten van de Kasteelen. Voorsorge der vyanden. Landen der troepen. Slaghordere der selver. En aentocht. Eerste treffen. Vordere aentocht. 't Bespringen der Stadt. Olinda ingenomen. Groot goed verbrand. Landt-Fort besprongen. Goedvinden van den Generael wedersproocken. Bestellingh om de Forten te belegeren. De Sterckte St. George overgegeven. Het Fort op het Zee reciff gewonnen. Het Eylandt Antony Vaaz ingenomen. Verscheydene ontmoetingen. Bestellingh over de Regeeringh in Brasil. Vryen handel op Brasil.*

Hier

Ier voor hebben wy deſen Zeeman, als Admirael, onder den beroemden Piet Heyn, in het veroveren van de ſilver vloot geſien, nu ſal hy hier weder in een grooter onderneming, op het Tooneel komen, en een werck helpen uytwercken, dat ſoo veel gejuyg en ſoo veel geklagh in ons Vaderlandt veroorſaeckt heeft.

Gemoedightheyt der West-Indiſche Compagnie.

De Weſt-Indiſche Maetſchappy, gemoedight door ſulck een geluckige veroveringh, als hier voorgaet, heeft, naer een rijp overlegh, op wat wijſe men deſe begintſelen ſou voortſetten, om op een vaſte voet, den vyandt hinder, en henlieden voordeel toe te brengen, het

Beſluyt om Braſil aen te taſten.

ooge op Braſil geſlaegen, en goedt gevonden een tocht, voornamentlijck op Pernambuco te ondernemen, daer toe door de gelegentheyt van de plaets, en de rijcke handel in Suycker en Braſilien hout, die aldaer valt, bewoogen.

Loncq wordt Generael.

Om dit dan te wege te brenghen, wierdt *Hendrick Loncque* by de Vergaderingh der Negentienen, tot Generael, en tot Admirael by 't Land, Pieter Adriaenſz. Ita, tot Vice Admirael Jooſt van Trappen, anders geſegt Banckert; tot Opper-hooft, of Colonel over het Krijghsvolck, de Heer Diederick van Waerdenburgh, en nevens hem dry Lieutenant Colonels en een Sergeant Majoor verkooren. Men maeck-

Beſtelling van de vloot.

te voort beſtellingh tot een ſeer aenſienlijcke vloot. Uyt Zeelandt liepen, op den ſeventienden May des Jaers 1630, uyt, de Princeſſe Amelia, de Vice Admirael, groot over de dry hondert laſten, voorſien met twintigh metaele ſtucken (onder de welcke twee vier en twintigh ponders, ſes achtien ponders, en tien twaelf ponders waeren) en achtien gotelingen; vorders gemant met dry hondert vier en vijftigh mannen. De Swaen, groot twee hondert en vijftig laſten, met vier metaele, achtien yſere ſtucken, hondert en veertigh matroſen en vijf en tnegentigh ſoldaten, onder Capiteyn Samuel Lucaſz. De Gulde Son groot hondert en tſeſtigh laſten, gemonteert met vier metaele, ſeſtien yſere ſtucken, negen en tachtentig matroſen en twee en veertigh ſoldaeten, onder Capiteyn Jacob Huygen. 't Schip Domburgh groot hondert en dartigh laſten, met vier metaele, achtien yſere ſtucken, acht en tachtentigh matroſen, en acht en dartigh ſoldaeten voorſien; onder Capiteyn Cornelis Loncque van Vliſſingen. Het Schip de Leeuw groot hondert en twintigh laſten, met twee metaele, veertien yſere ſtucken, negen en tſeſtigh matroſen en veertigh ſoldaeten voorſien, onder Capiteyn Adriaen Knaep. De Meermin groot veertigh laſten, met vier metale en vier yſere ſtucken, dry en veertigh matroſen, onder Capiteyn Marinus Dirck.

Uyt Texel liepen op den 23. Juny, het Schip Hollandia, groot dry hondert laſten, met twaelf metaele, en twee en twintigh yſere ſtucken voorſien, en bemant met hondert vijf en twintigh matroſen en dry en tnegentigh ſoldaeten, onder Capiteyn Thomas Sickes. De Salmander groot dry hondert laſten, gewaepent met ſes metaele vier en twintigh ponders, twee geſlagen Falconets, dartigh yſere ſtucken, hondert vier en dartigh bootsgeſellen, en ſoldaten naer behoefte. De Fama groot dry hondert laſten, met ſes metaele vier en twintig ponders, twee geſlaegen Falconetten, en dartigh yſere ſtucken, bevolckt met hondert en dartigh bootsgheſellen, en ſoldaeten naer advenant, of behoefte; onder Capiteyn Oucke Douwes. Amersvoort groot twee hondert laſten, met acht metaele, achtien yſere ſtucken, ſeven en ſeventig matroſen en vier en dartigh ſoldaten voorſien, onder Capiteyn Dirck Symons van Medenblick. De

Brack

Brack groot tseftigh laften, met fes metaele, acht yfere ftucken, en vier en veertigh matrofen voorfien, onder Capiteyn Jan Vos. De Provincie Overyffel, groot hondert en tfeftigh laften, met acht metaele, achtien yfere ftucken, feven én tfeventigh bootsgefellen, en vier en dartigh foldaeten.

Op den feven en twintighfte van de felve Maendt liepen uyt Goeree, het Schip Amfterdam, op het welcke de Generael *Loncque* was, groot vijf hondert laften, voorfien met vier en twintigh metaele en achtien yfere ftucken, gemant met hondert en vijftigh matrofen en hondert en feven foldaeten. De Hollandfche Tuyn, groot vier hondert laften, met feftien metaele (daer onder fes vier en twintigh ponders) twee en twintigh yfere ftucken, met hondert en achtien matrofen en hondert en twee foldaeten, onder den Admirael Pieter Adriaenfz. Opgingh en Capiteyn Aller Janfz. van Griet. De Provincie van Uytrecht, groot dry hondert laften, met acht metaele (daer onder fes vier en twintigh ponders) twee en twintig yfere ftucken, hondert en achtien matrofen en acht en tfeftigh foldaeten, onder Capiteyn Hendrick Jacobfz. Cats. De Swarte Leeuw, groot hondert en tachtigh laften, met vier metaele ftucken, fchietende achtien ponden yfers, twintigh gotelinghen, twee en tnegentigh bootsgefellen en vijf en tnegentigh foldaeten, onder Capiteyn Marcus Martenfz., en het Jacht de Swarte Ruyter groot feftien laften, met veertien gotelinghen en vier en twintigh matrofen, onder Capiteyn Hendrick Jooften, alle van de Kamer van Amfterdam, en het Schip Uytrecht van de Kaemer van de Maefe, zijnde Schout by Nacht, Cornelis Claefz. Melckmeydt, groot dry hondert laften, voorfien met feven metaele, acht en twintigh yfere ftucken, hondert en twee en veertigh matrofen en vijf en tachtigh foldaten. De Goude Leeuw groot hondert en veertig laften, met twee metaele en achtien yfere ftucken, met acht en tfeventigh matrofen en tfeftigh foldaten, onder Capiteyn Jacob Theunifz. van Delft.

Wegen de Kamer van het Noorder quartier liep ter felver tijdt uyt het Schip Monnickendam, groot dry hondert laften, voorfien met fes metaele, vier en twintig yfere ftucken, hondert en veertigh matrofen, en vijf en tfeventigh foldaeten, onder Capiteyn Pieter Frederickfz. Naffou, neffens het Schip Enckhuyfen, groot twee hondert en dartigh laften, met acht metaele, twintig yfere ftucken, vier en tnegentigh matroofen en een en vijftigh foldaeten voorfien, onder Capiteyn Laurents Claefz. den Boer, en het Jacht den Oyevaer groot tnegentigh laften, met twee metaele, achtien yfere ftucken, fes en vijftig matrofen en negen foldaeten, onder Capiteyn Pieter Symonfz.

Wegen de Kamer van Stadt en Landen, liepen op den 23. July uyt, het Schip Stadt en Landen, groot hondert laften, met twee metaele en veertien yfere ftucken, twee en tfeftigh matrofen en twee en tfeventigh foldaten. Het Jacht de Vos tfeventigh laften groot, gefterckt met vier metaele en tien yfere ftucken, vier en vijftigh matrofen en dry en twintigh foldaeten, onder Capiteyn Claes Hendrickfz. De Swaluwe groot dartien laften, met vier metaele en fes yfere ftucken, fes en dartig bootsgefellen en vijf foldaeten, onder Capiteyn Heyndrick Heyndrickfz., en op den tweeden July liep in Zee het Schip Groeningen, groot dry hondert laften, met twaelf metaele (daer onder twee vier en twintigh ponders, en vier die achtien pond yfers fchooten) twintigh yfere ftucken, hondert en tien matrofen en hondert foldaten, Capiteyn Symon Volckertfz. Bobbert.

De Generael *Loncque*, op den seven en twintighsten Juny uyt het Goereesche gat tzeyl gegaen zijnde, quam op den veertienden July daer aen, in het gesicht van de Barles, daer de eerste algemeene Rendevous en by een komst was, kruycende aldaer tot den seventienden toe, wanneer hy sich van daer naer de Canarische Eylanden begaf, gelijck het Jacht de Oyevaer, naer St. Maria in de Vlaemsche Eylanden sijn loop nam, om al de Scheepen en Jachten, voornamentlijck de Zeeuwen, die eenigen tijdt voor hem waeren uytgeloopen, op te soecken, en by een te haelen, oock aen te seggen, datse daer niet langer, als tot den sesten Augusti, souden hebben te vertoeven; maer hun best doen om by de vlagge in de Canarische Eylanden te komen.

Aentocht van *Loncque*.

Hy quam met sijn byhebbende schepen, op den twee en twintighsten July, in het gesicht van Porto Santo en Madera, nu en dan op eenighe vreemde zeylen jacht maeckende, maer kon, door mangel van bezeylde Jachten geen voordeel doen. Op den vier en twintighsten saegen sy de Eylanden de Salvages, en quaemen des anderen daeghs omtrent Teneriffe, de tweede vergader plaets. Sy vonden aldaer vijf Scheepen van de Vloot, Hollandia, de Fama, Amersfoort, met de Jachten de Swaluwe en de Havick, die hun vorder geselschap van de Barles nae de Vlaemsche Eylanden hadden afgesonden, sy waeren op den dartienden July op de hoogte van de Barles gekomen, sonden des anderen daeghs de Jachten den Vos en de Swaluwe, tusschen de Barles door, om naer de andere Scheepen uyt te sien. Overyssel joegh aldaer een Barck aen strand, van het welcke het volck over boort sprongh, en sich met swemmen aen land berghde; sy waren op den vijftienden voor de Rivier van Lisbon geweest, en hadden daer sestien Scheepen, het eene seer groot en de rest van alderhande slagh getelt; en alsoo sy aldaer den Generael niet vernamen, en hun bestelde tijdt ten eynden was, waren sy vorder aengezeylt; jaegende onder St. Michiel, noch een passaet-barck aen landt, die voor hun ooghen stiet, soo dat sich het volck, ter nauwer noot, aen landt konde bergen. Naer dat sy aldaer tot aen den achtienden van Augustus hadden by gehouden, is de Swarte-Leeuw en den Oyevaer, nevens den Salmander, de Provincie Overyssel, het Jacht de Brack, en de Vos weder by hen gekomen; maer de vier Scheepen onder den Commandeur Cornelis Loncque hadden sy niet gesien; waer mede sy nu in alles sestien soo Scheepen als Jachten, behalven het Schip Amersfoort en het Jacht de Swaluwe, die nevens den Admirael van groot Canarie, om naer varsch waeter om te sien, gevaeren waren, sterck mochten zijn.

Aenkomst aen de Canarische Eylanden.

De Generael vand goed, dese Scheepen in twee Esquaders te verdeelen. Het eene gedeelte hield hy by sich, ten oosten van Punta de Naga, en het andere sandt hy met den Schout by nacht, om de west, van het selfde Punt, doch mosten ieder etmael op een bestemde tijdt teghens malkander over wenden, om alle avonden beoosten Punto de Naga, weder by een te komen, waer toe de Jachten het des Nachts dicht onder de wal hielden.

Niet tegenstaende dese goede bestellingh, deden sy evenwel geen vreemde zeylen op, alleenlijck op den dartienden van Oogstmaend, joegen de Jachten een Barck, op groot Canarie aen strand, die in stucken stiet, en de onse geen voordeel toebracht. Op den negentienden quamen beyde de Esquaders weder by een, en die bevonden sich op den drie en twintighste, met het aenbreecken van den dagh, tusschen groot Canaria en Teneriffa, onder de Koninck-

Ontmoeten van de Spaensche vloot.

nincklijcke Vloot, bestiert door Don Frederico de Toledo, zijnde veertigh Zeylen, de meeste seer groote Scheepen, sterck, als omcingelt en beset.

Loncque hadt niet meer by sich als sijn Esquader, en Smaldeel, bestaende uyt de Scheepen Amsterdam, den Hollantschen Tuyn, de Fame, de Provincie van Uytrecht, Over-yssel, de Goude Leeuw, de Swarte Ruyter, en het Jacht de Brack. Dese siende met den dagh, hoe machtigh dese vloot was, sochten voor al de loef van de selve te bekomen, en wenden het om de oost, om alsoo, was het mooghlijck, den hoeck van Canaria te boven te zeylen, maer daer by komende schooten te kort, soo dat sy genoodsaeckt waren te wenden, en door een gedeelte van de vloot heen te zeylen. Omtrent den middagh wenden sy het weder om de noord, schietende de wind oost en noord oost, en hand over hand wackerende.

Don Frederick dede mede al wat hy konde, om loefwaert te komen, maer sulcks gebeurde maer dry van sijn Scheepen (dewijl de andere, uyt ontsagh voor de Hollanders, de selve in het doorzeylen ruymte gaeven, onder welcke dry een Admirael was, die sijn wimpel van de voorstenge wayen liet) de rest bleef of aen ly, of achter uyt. Dese dry loefwaertsche Scheepen, hielden schut-geweer teghen de Faem, Provincie van Uytrecht, de Goude Leeuw en den Swarten Ruyter, die omtrent een musquet schoot boven den Hollandtschen Admirael en Vice Admirael waeren, schietende met musquetten en geschut als of het haegelde; en hoewel sy alsoo met malkander heen zeylende, seer veel schooten geschooten wierden, verlooren de Hollanders maer twee man, en dat in het Schip Over-yssel, van de welcke de Schipper een was.

Gevecht tusschen een deel van de vlooten.

Een van dese dry Spaensche Scheepen, meende den Generael *Loncque* voor den boegh aen te klampen, maer miste, en quam soo even in ly van hem, soo dat de Generael daer de gheheele baghboorts laege, in het voor by gaen, in leyde, soo datter een groot ghejammer en gekerm in het selve ontstondt; aldus lieten het de Hollanders al ten noorden overstaen. Terwijl naerderde Don Frederick mede handt over hand; maer was echter een stuck voor uyt in ly van de Hollanders, en wende het soo vroeg tegens de Hollanders over, dat hy geen van de selve (die sich dicht by een hielden) konde bezeylen; en het een goedt stuck, jae wel een mijl weeghs, liet over staen.

Tegen den avond quaemen de Hollanders boven de Punt de Naga, zijnde noch dry van des vyandts Scheepen te loefwaert, en de rest achter uyt, recht in het vaerwaeter van hen, maer de meeste konden het op dien boegh niet te boven zeylen. De Hollanders lieten het voorts den geheelen nacht, om den noord staen. De Spaensche Admirael, die te loefwaert was, voerde den geheelen nacht een vyer, daer de Scheepen, die de Punt te boven waren geraeckt, naer zeylden. Des anderen daeghs 's morgens saegen de Hollanderen maer elf van de Spaensche Scheepen, de Admirael, en noch twee Scheepen waren te loefwaert dicht by, en de andere seven, met den Generael, waeren een stuck weeghs achter de Hollanderen, die de loef hadden, sonder dat hy op de selve derfde aen komen; maer siende, dat die in sulck een goede ordere by een bleven, en sich onderling in wachten, wende, en hielde het, naer sijn achterste scheepen toe, draegende.

Nae dat sy omtrent een half uer van Don Frederico verlaeten waren, kregen sy weder dry zeylen in het gesicht, maer naerder komende, erkenden den Vice Admirael Banckert, het Schip Enckhuysen en Stadt en Landen. Dese

De Nederlanders van de Spaensche verlaten.

hadden by het Eyland Madera de Schepen Groeningen en de Swaen gelaeten, die noch een prijs by sich hadden.

Maer ondertusschen de Generael *Loncque* beducht zijnde, dat Don Frederico met sijn vloot naer het Eylandt St. Vincent, by Cabo Verde mocht loopen, en de Hollandtsche scheepen, aldaer legghende, verrassen; sandt op den 25. het Jacht den Swarten Ruyter daer nae toe, om de aldaer legghende Scheepen te waerschouwen, gelijck hy des anderen daeghs, met sijn byhebbende Scheepen, daer mede naer toe ghezeylt is, laetende evenwel 't Jacht Stadt en Lande aldaer boven Punto de Naga, met last dat hy het aldaer tot den laetsten deser Maendt sou houden, om het Esquader van de Schout by nacht, en de andere Scheepen die noch achter waren, waer te nemen; en hen aen te seggen, datse hem hadden te volghen. Maer hy sandt voor heen eenige scheepen voor de reede van St. Cruz, om te sien of de vloot van Don Frederico, of een ghedeelte daer van, aldaer mocht geset leggen, maer dese vonden aldaer niet als dry Spaensche scheepen, onder het geschut van het Casteel te leggen; met welck bericht sy weder te rugge quamen.

Op dien selven dagh quam oock het Jacht de Swaluwe, dat nevens het Schip Amersfoort, met het Esquadre van den Schout by nacht, beneden het Eylandt Canaria gheraeckt was; en seer qualijck konde opkomen, maer sy vonden des anderen daeghs de selve scheepen in ly van het selve Eylandt. Dese scheepen hadden op den 24. een Spaensche Petache ontdeckt, die sich onvoorsichtighlijck onder de Hollanderen begeven hadt, meynende dat het de Vloot van Don Frederico was, daer sy des avonds te vooren waren by geweest. Het Schip Amersfoort maeckte daer jacht op, schoot daer op, maer het wilde niet strijcken, maer nemende de harde wind tot haer voordeel, liep dwars door de vloot heen, en los op den Salmander af, die het mede vervolghde; en hoewel de Admirael, wiens Schip Amersfoort, den mast door een quade swier hadt afghezeylt, een schoot dede, dat men sou aflaeten van het selve na te jaeghen, bleven evenwel de Salmander, nevens den Vos en den Oyevaer aen het vervolgen, tot des middaghs ten twaelf ueren toe, wanneer de Patache, nae datse kloeckelijck wel seven en twintig schooten had uytgestaen, in de lijcken van sijn schoover zeyl, en met een schamp scheut in de mast getroffen zijnde, gedwongen te strijcken, en alsoo genomen wierd. Patache genomen.

Dit Schip quam van St. Lucar, en was op den dartienden van die Maend van Cadix gescheyden. Het had ses en vijftigh zielen op, onder de welcke vijf vrouwen en twee kinderen waren. Het wilde naer Cartagena, zijnde gelaeden met Spaensche Wijnen, Brandewijnen, Tinte, Azijn, Cappers, Olie, Olyven; alderhande Zijde waeren, oock goudt en silvere Laeckenen. De Salmander sette daer volck op, en voerde het mede nae St. Vincent.

De Generael onderdies sijn reys vervorderende, sagh op den darden van September Ilha de Sal, en geraeckte des anderen daeghs met sijn byhebbende scheepen, onder het Eylandt St. Vincent, een van de Eylanden van Cabo Verde, op te rede. Aldaer vandt hy de vier Zeeuwsche Scheepen, nevens het Jacht den Swarten Ruyter, gelijck mede den Salmander, en de twee Jachten die daer oock even, met de veroverde Patache waren aengekomen. De Generael liet de Patache aldaer vertimmeren, om sich daer van te konnen dienen, leyde daer op tien ysere stucken, en tot Capiteyn Claes Adriaensz. van der Geest.

De

De scheurbuyck en andere sieckten, begosten al seer onder het volck te ontstaen, invoeghen sy wel ververschingh van noden hadden, maer de Generael vand hier niet als seer weynigh bocken, eenige schildpadden, en wat visch, soo dat hy sich al vry bekommert vand, hy sand derhalven eenige Jachten naer het naeste gelegen Eyland St. Antonio, om aldaer eenige ververschingh te ruylen, dienende sich van de goederen, die in de veroverde Patache gevonden waren; invoegen sy eenige vervarschinge, en de siecken verquickingh bequaemen.

Sieckte onder het volck.

Hy deed oock in aller spoed de Timmerlieden de Chaloupen timmeren en opsetten, en voorts alles vervaerdigen, dat tot sulcke een wichtighe ondernemminghe dienstigh was. Op den sesden van Herfstmaend quam het Jacht Stadt en Landen, nevens het Schip Groeninghen, de Swaen, en een Schip uyt Zeelandt, aen, die onder Madera een scheepken, alleen met eenige staeven ysers geladen, genomen hadden, welck yser, tot het timmeren van hunne Chaloupen wonder wel te passe quam, invoegen nu al de scheepen, die voor het eerste, uyt het Vaderlandt waren uytgeloopen, by een waeren, maeckende een getal van seven en twintigh kielen, met noch twee Prijsen.

De vloot by een.

De West-Indische Bewindthebberen waren wel van meningh geweest, het overighe van de vloot, en het krijghsvolck, al kort naer den anderen te schicken, maer alsoo ondertusschen, gedurende het belegh van 's Hartogenbosch, de Spaenschen, beneffens de Keyserschen, by Aernhem in de Veluwe ghevallen, albereedts Amersfoort op verdrach ingenomen hadden, oordeelde het de Staet geen tijdt te zijn, om volck uyt het landt te senden, en alsoo wierdt dit oorloghs volck tot dienst van het Land, tot Uytrecht en elders in besettingh geleght, ghelijck oock de Compagnie, alles wat sy van oorloghs voorraed vaerdigh hadt, het landt bysette, daerse in dese standt van saecken, het selve een treffelijcken dienst mede dede.

Ongelegentheyt van Hollandt.

Maer op dat de Generael van de oorsaeck deses vertoevens niet onkundigh sou zijn, hebben de Bewindthebberen twee of dry Jachten uytgesonden, om hem daer van te verwittigen, die hem in het laetste van October by St. Vincent opgeloopen hebben.

Evenwel in het laetste van September, gingen noch uyt Zeelandt tzeyl, de Scheepen Tertoolen, de Leeuwin, en het Postpaerd, en van wegen de Stad en Landen, het schip Omlandia; voorts liepen oock op het eynde van October uyt Texel, de scheepen Swol, de Gulde Sonne; Campen, de Gulde Valck, de Meerminne, den Otter, de Maen, de Fortuyn, Diemen, Geldria, de Pinas, met noch vijftien of sestien kloecke scheepen, die alle op het uytgaen van November, en het begin van December by de vloot quamen.

De vloot versterckt.

Hy maeckte tzeyl van St. Vincent, (daer hy nu dry maenden en vier en twintigh daegen gelegen hadt) op den tweeden Karsdagh met een vloot van twee en vijftigh Zeylen en dartien zeyl-Chaloupen, en quam naer veel onghemacks eerst omtrent half February by Parnambuco.

Komt by Pernambuco.

Hier ving de Colonel Waerdenburg, tot het voltrecken van het besluyt aen, het volck in sestien Scheepen en Jachten te landen, bestaende het selve uyt een en twintigh hondert soldaeten, en by de seven hondert bootsgesellen. De Jachten Over-yssel en Muyden, met vijf en vijftigh matrosen gemant, kregen last, des morghens vroegh, wanneer het werck sijn aenvangh nemen sou, dicht onder de Stadt Olinda te loopen, en te verspieden of'er gelegentheyt was, eenigh volck onder de Stadt te landen. Het overige Krijghsvolck,

dat tot het befpringhen van het Reciff beſtelt was, wierd in de Scheepen Domburgh en Prins Maurits overgeſcheept. Vijf en vijftigh matroſen wierden oock ghelaſt, voor het gat van de Barette te loopen, om te ſien of'er gelegentheyt was, door de geſeyde openingh, met Jachten of ander vaertuygh, binnen het Recif te komen. Noch ſcheepte men twee Compagnien ſoldaeten, beyde ſterck twee hondert dry en twintig koppen, en dry hondert en vijftig bootsgeſellen over in de Jachten. Het Spaenſch Fregat, daer de Admirael Pieter Adriaenſz. Ita op ſou gaen, den Swarten Ruyter, de Fortuyn, den Brack, den Phœnix, den Eenhoorn, den Oyevaer, Meermin, en het Franſſe Prijsken, zijnde ieder met twintigh matroſen gemant, de Leeuwinne, de Swarte Leeuw, de Vergulde Valck, de Eendracht van Dordrecht, de Swaen, en ter Thoolen, alle alleen met bootsvolck voorſien, wierden beſtelt, om wanneer het teecken van in te zeylen ſou gegeven worden, de eerſte in de Pozo (de plaets daer de ſcheepen die uytter Zee komen, ſich het eerſt met hun volle ladingh ſetten) te loopen, en dat tuſſchen beyde de ſterckten door, aldaer hun anckers te laten vallen, en met hun geſchut ſoo veel als mooghlijck was, de ſelve Forten te dwingen, op dat de voornoemde Jachten, onder den Admirael, terwijlen te gevoeglijcker vorder mochten in loopen. De Generael met de overige groote ſcheepen, en de reſt van het volck, ſouden ſich dicht onder het uyterſte Fortje, op het ſteen Reciff legghende, ſetten, om het ſelfde met hun ſwaer geſchut, ſoo veel doenlijck was, te ontredderen.

Beſtelling tot den aenval.

De vloot had noch dien ſelven avond naer de wal geloopen, maer door het overſcheepen van het volck, en andere beſtellingen, viel de tijdt te kort, ſoo dat het de ſcheepen voor dien nacht lieten drijven; maer des anderen daeghs wierdt alles voort beſtelt en vaerdigh gemaeckt, om den volghenden dagh, het werck, naer de voorſeyde beſtellingh te beginnen. Tegen den avondt wierd by den Admirael een teecken gedaen, dat men op alle Scheepen en Jachten een gebed doen, en ieder ſchip ſich onder het Eſquader, onder het welcke het hoorde, vervoegen ſou.

Aenvangh daer van.

Des nachts liet het de Generael om de zuyd loopen, om des morgens boven de gaeten te zijn, en niet te laegh te vervallen, maer de ſeſtien ſcheepen, daer de Colonel en het krijghsvolck in waren, ſetten het recht naer de wal toe. Op den vijftienden bevand ſich de Generael met ſijn byhebbende ſcheepen, een weynigh bezuyden Pernambuco, loopende met ſoet weder en ſtil waeter voor de wind, naer het ſteen Recif, ſoo dat hy daer teghen den middagh voor quam. De Generael en de Admirael ſetten het dicht by het Fortje op het ſteen Recif gelegen, en vingen aen het ſelfde geweldigh te beſchieten, ghelijck ſy mede het ander op het landt Recif deden, daer de vyand niet op ſtil ſweegh. De Scheepen die geſchickt waeren om in het Pozo in te vaeren, en de Jachten tot het inzeylen van de haven beſtelt, hielden het ondertuſſchen onder zeyl, om tegen des naer middaghs ten dry ueren, met het hooge waeter binnen te loopen.

Beſchieten van de Caſteelen.

Maer de vyand, die al voor heen van deſe vloot haer aenkomſt bericht hadt gehadt, was wel ſoo voorſichtigh geweeſt, als dit gat op ſijn meeſte diepte, met het ſincken van ſcheepen te ſtoppen; ghelijck mede de Pozo, en in de Barette, waer door de Major Schutte ſijn volck ſou aenbrengen, hadden ſy mede een barck geſoncken, en een yſeren keeten geſchooren, ſoo dat door de ſelve toegangen niet met allen verricht kon werden. Dit liet ſich aenſien, als of

Voorſorge der vyanden.

of ſy ſich hadden ingebeelt, niet als van de water zijde te vreſen te hebben, en dat ſy door het ſtoppen der gaeten, genoeghſaem bevrijd waren, maer ſy bevonden anders. Ondertuſſchen gingen de onſe al voort met het beſchieten der Forten, tot aen den avond; maer konden daer weynigh mede uytrechten, alſoo de koegels daer op niet hechten, en de ſcheepen door de bewegingh der Zee weynigh doel ſchooten, daer ſy in tegendeel het net genoegh daer in leyden, ſoo dat ſy des nachts genootſaeckt waeren, de ſcheepen die te kort onder de wal laegen, af te korten.

Terwijl de Colonel Waerdenburgh, die op den veertienden voorleden, met ſeſtien ſchepen, onder het beleyt van den Schout by nacht Claes Corneliſz. Melkmeyt, en den Commandeur Dirck Symonſz. van Uytgeeſt, van den Generael geſcheyden, en naer de wal geloopen was, konde omtrent Rio Tapado, daer wel de beſte ghelegentheyt waer, door het achter blijven van de ſloepen niet landen, maer deſe daer na een weynig bezuyden de Pao Amorello by hem gekomen zijnde, heeft hy ſijn volck in acht groote Chaloupen, en voorts booten en ſchuyten over geſcheept, vaerende daer mede naer landt, daer hy ſelfs de eerſte opgeſpronghen is (zijnde aldaer, ruym twee ueren gaens van Olinda, noordtwaerts) in het gheſicht van eenige weynige Portugeeſen ſoo te voet als te paerde. Het volck, ſoo als het lande, wierd al terſtondt in ſlagh ordre geſtelt; maer konde niet wel alle by daegh aen landt geraecken; ſoo dat ſich de gelande op de ſtrandt moſten neder leggen, ſtellende aen de zijde der boſſchadien ſchildwachten uyt. Eyndelijck lande oock de reſt, nevens dry hondert bootsgeſellen, tot den treyn, ſonder dat ſy daer in, door den vyandt verhindert wierden.

Landen der troepen.

Des anderen daeghs des morgens ſeer vroegh, verdeelde de Colonel ſijn volck in dry Regimenten. De Lieutenant Colonel Eltz had de voortocht aen te voeren, beſtaende uyt negen hondert en vier en dartigh koppen, onder de welcke omtrent hondert vyer roers, onder het beleyd van Capiteyn de Vries, langhs de ſtrand voor uyt marcheerden. De Lieutenant Colonel Steyn Callenfels voerde de Bataille, duyſent neghen en veertigh mannen ſterck, aen; en de Major Fouke Houx hadt de achterhoede, negen hondert en vijf en tſeſtig man. Met dit volck en in deſe ordere, treckt de Colonel de ſtrand langhs, op de Stadt aen, daer ſe geen vyandt ontmoeten, voor datſe by Rio Dolce quamen, alwaer de vyandt, aen den overkant van het ſelfde water, omtrent acht hondert man ſterck, ſich achter een retrenchement, in der haeſt opgeworpen, geleght hadt, genietende het voordeel van de Rivier, dat de diepte van een man tot ſijn middel toe mocht hebben.

Slagh ordere der ſelver.

En aentocht.

De voortocht gheraeckte hier aenſtonts met den vyandt handt gemeen, hebbende ſich de Colonel ſelve daer by begeven; maer ſy, eensdeels uyt ſchrick voor twee Veldſtuckskens, die op hen ſpeelden, anderdeels, door het hart aendringen van ons krijghsvolck, dat ſich niet ontſagh in het waeter te ſpringen, en ſoo op hen aen te gaen, vonden ſich genootſaeckt hun voordeel te verlaeten, en ſich, achterlaetende veel gequetſten, naer het boſch te begeven; van de Hollanders wierden maer dry ghequetſt. Wanneer dit beſtelt was, trocken deſe al vorder aen, tot daer ſich een andere troep vyanden vertoonde, maer deſe hield oock geen ſtand; naer dat de veld ſtucken mede hun proef daer op gedaen hadden.

Eerſte treffen.

De Colonel ſiende met wat een haeſt de vyanden voor hem weecken, deed ſijn volck des te vaerdiger aentrecken, en komende nu by de Stadt, taſte die aen

Vordere aentocht.

aen dry verscheydene oorden aen. De voortocht nam de rechter hand, langhs een wegh door het bosch, naer het Jesuyten Klooster gemaeckt, gelijck hen die gelegentheyt door een gevanghen Portugees aenghewesen was; maer komende daer achter aen, en het volck vol moedt opklimmende, vonden sy de poort geslooten, soo dat sy genootsaeckt waren, die met geweld open te breecken; maer sy vonden aldaer meerder tegenweer, als sy noch ergens gevonden hadden; de bespringers evenwel met alle geweld indringende, dwongen de vyanden te vluchten, naer latende seven of acht dooden, en veel gequetsten afvoerende.

Bespringen der Stadt.

De Bataille nam den middelwegh, en quam door een enge straet, tusschen het Franciscaner en het Jesuyten Klooster recht ter Stadt inghetrocken, komende op een tamelijcke hooghte, daer de groote Parochie Kerck staet, konden van daer met musquetten, in de kleyne noorder sterckte, op de strand staende, schieten; sy vonden aen een kleyne doortocht, wel eenigen tegenweer, maer na datter dry of vier Portugeesen gevallen waren, begaf sich de rest op de vlucht.

De Major Fouke Houx met de achter hoede, quam onderdies, tot aen de Trencheen van de Portugeesen, en het noorder Fort, daer vier stucken op laegen, die van een Nederlands busschieter gehandelt wierden, Sy wierden echter daer seer hard aengetast, en voornamentlijck vernemende dat de Nederlanders alreeds meester van de Stadt, en boven hen waren, wierden vertsaeght, en verlieten hun wercken, die dicht onder de Stadt lagen, daer de onse aenstonds over klommen; en alsoo warense geheel besitters van Olinda.

Olinda ingenomen.

Terwijlen de Colonel met de sijne, hier mede doende was, quam de Major Schutte, van den Generael afgesonden, nevens den Admirael en vijf hondert, soo soldaeten als bootsghesellen, mede aen landt; en voorts aen het zuyder eynde van de Stadt; maer eer dit volck in ordere was gestelt, had de Colonel de selve al vermeestert, soo dat sy mede sonder verhinderingh daer binnen trocken.

Hier mede liep die dagh by naer ten eynde, en geraeckte het volck aen het plonderen, oock waerender veel soo moede en mat, soo door den tocht en den arbeydt, als door de groote hitte, gebreck van waeter en andere onghemacken, datse de overwinning niet vervolgen, of iets verder, op des vyandts andere Sterckten, die op het Reciff laegen, ondernemen konden; hebbende oock de Bevel-hebberen genoegh te doen, om het volck in ordere te houden, en op hun noodige wachten te bestellen, op datse van den vyandt niet overvallen wierden.

De inwoonders van Olinda, hadden onaengesien het strijdigh bevel van Matthias d'Alburquerque, Gouverneur, al hun beste goederen, voor heen uyt de Stadt gevlucht; soo dat m'er alleen twee hondert kisten suycker, eenighe wijnen, en andere koopmanschappen binnen vandt, die met groote onordere van het volck verwoest en verslingert wierden, eer daer ordere op gestelt kon worden. Des anderen daeghs dede de Gouverneur d'Alburquerque, een uer voor Son, al de Packhuysen die op het Reciff stonden, en vol suycker en andere goederen waeren, in den brandt steecken, soo om hun ongehoorsaemheyt, op de Stedelingen te verhaelen, als om dat hy wel sagh de selve niet te sullen konnen beschermen; en de onse het voordeel daer van te benemen. Men wil dat daer door wel seventien duysent kisten suycker, een groote menighte Brasilien hout, en andere waeren, in de assche geleght en verdorven zijn.

Groot goed verbrand.

zijn. Daer verbranden oock wel by de twintigh Scheepen en Barcken, ſoo dat een Portugees Capiteyn, Gil Correa de Caſtel Blanco, in een brief aen den Koninck, de ſchaede wel op twee millioenen ducaten begroot.

De Generael, Admirael en Vice Admirael, quamen des morgens mede in de Stadt, wanneer men oock ordere moſt ſtellen, om den brandt, die de Swarten in eenige huyſen hadden veroorſaeckt, te bluſſen; en alſoo de ſelve Swarten, onder ſchijn van gedienſtigheyt, grooten moedtwil aenrechten, en veel goedts wegh ſleepten; wierdt goetgevonden, alleen eenige weynige, tot noodigen dienſt te behouden, en de reſt ter Stadt uyt te jaegen; om ſich van dit onnut geſpuys te ontſlaen. En alſoo ſich de vyand hier en daer, omtrent de Stadt vertoonde, wierd oock dienſtigh geacht, al de toegangen en voor wachten wel te voorſien; maer men bevandt de ſelve ſoo veel, en de Stadt ſoo groot en woeſt te zijn, als leggende al op heuvelen en berghskens, dat men beſt oordeelde alleen al de toewegen te beſetten, of de plaets naer vereyſch te ſtercken. Sy trocken dan het volck op de hooghſte plaetſen van de Stadt wel by een, ſneed de wegen af, en liet de beneden Stadt open legghen, en alſoo gingh oock deſe dagh daer mede deur, ſonder dat men, door de vermoeytheyt van het volck iets meerder konde ondernemen. Den volghenden dagh wierden al de ſiecken aen landt ghebracht, om die wat te ververſchen, en des nachts wiert de Luytenant Colonel Steyn Callenfels, nevens den Ingenieur Commerſteyn, met een deel vyerroers uytgeſchickt, om des vyands Sterckte, tuſſchen de Stadt en het Recif leggende, te verſpieden. Des daeghs daer aen wiert de Alfandega, of het Tuygh-huys in de Stadt geopent, daer men veel voorraet, als buskruyt, lonten, koegels en andere nootwendigheden, beneffens eenige lijnwaeten in bevand.

Op den twintighſten wierdt Steyn Callenfels ghelaſt, de Sterckte op het landt Recif gelegen, met ſes hondert mannen te beſpringen. Hy begaf ſich naer Sonnen ondergangh uyt de Stadt, en naerderde het Fort, onder de verduyſteringh van de Maen, denckende het ſelve te beklimmen, maer de ladders, dieſe by ſich hadden, wierden te kort bevonden, en de vyandt wacker ghemaeckt zijnde, ſchoot uyt achtien ſtucken geſchuts geweldigh op de Nederlanders, werpende oock de granaten die de ſelve in het Fort wierpen, en ſeer lanckſaem aengingen, op de onſe, met groote ſchaede weder te rugge; ſoo dat hy onverrichter ſaecke, met verlies van eenige dooden en veel gequetſten weder te rugghe quam, niet ſiende op die voet iets uyt te rechten.

Landt Fort beſprongen.

Men beſtede dien dagh met het volck van de beneden Stadt naer boven te ſtrecken, al de ſtraeten en toegangen te ſtoppen tegen den aenloop der Portugeeſen, en de daer onder vermenghde Braſilianen te beſchantſen, geduerende het welcke, de Generael door den Vice Admirael, en andere Scheeps Capiteynen, de gantſche gelegentheyt van de Barette hadt doen beſichtigen, laetende op den twee en twintighſten den Colonel weeten, dat naer hun aller oordeel, van deſe zijde, en door dat gat men den vyandt de meeſte afbreuck doen, en hem alle toevoer affnijden ſou konnen. En hoewel die vaſt beſigh was met een Battery op te werpen, en daer twee ſtuckskens, tot verhindering van den doortocht op te planten, dat hy echter oordeelde, dat de ſelve lichtelijck overrompelt ſou konnen worden; verſoeckende derhalven dat hem de Colonel op het ſpoedighſte volck ſou toeſenden om dit werck uyt te voeren.

Goedtvinden van den Generael wederſprooken.

De Colonel en de Krijghsraedt ver-

gaederen des anderen daeghs over desen voorslagh, maer vonden het selfde niet gheraeden, ten deelen, om dat sy oordeelden, het landen, aen die plaets seer gevaerlijck te zijn, doch meest, om dat sy niet dienstigh achten, hun macht soo verre van een te scheyden en verdeelen; maer vonden veel dienstiger des vyands Sterckten, op het landt Reciff, met Approches te naerderen, en uyt de Stadt het volck daer heen aen te voeren. Men begost dan aenstonts schantskorven toe te stellen, en andere nootwendigheden te besorgen, met het welcke noch twee of dry daegen zijn doorgebracht; gelijck mede om eenige Advenuen en aenwegen der Stadt, teghen den vyandt te voorsien.

Bestelling om de Forten te belegeren.

Op den seven en twintighsten des avonds is de Overste Lieutenant Adolph van der Elst, naer de selve Sterckte uytgetooghen; en dien nacht wierdt door ons volck noch een retrenchement opgeworpen, en tot de hooghte van een mans lenghte gebracht, niet tegenstaende de vyandt, uyt beyde de Sterckten, met Canon geduerighlijck, hoewel sonder schaede, op hen schoot.

Men bracht dien volgenden nacht door met het landen en planten van geschut, soo dat men den eersten Maert, op het Fort heeft begonnen uyt dry halve Cartouwen, en dry stuckskens van dry pont, te schieten; waer op die van de Sterckte mede niet stilswegen, doch deden weynigh afbreuck. Des anderen daeghs 's morgens, zijnde de Colonel selve in de naerderingh gekomen, en de onse weder hevigh aenvangende te schieten, hebben die van de Sterckte, (die by de Portugeesen St. George ghenaemt wordt) een witte vlagge opghestoocken, en een Hopman, om van verdragh te handelen, uytgesonden, met de welcke verdragen is, datse met hun geweer, maer sonder vaendel en brandende lonten uyt trecken, en naer dat sy een eedt souden hebben gedaen, van in den tijdt van ses maenden teghen de onse geen waepenen te ghebruycken, over de Rivier gheset souden worden. Op dese voorwaerden gingh dese Sterckte over, daer tusschen de tachtentigh en tnegentigh mannen uytgetrocken zijn; maer dese uytkomende, wilden eenige den eed niet doen, soo datter veertigh ontwaepent, en gevanckelijck naer de Stadt ghesonden wierden; de anderen zijn met hun geweer over geset.

De Sterkte St. George overgegeven.

Men sand onderwijl een schuyt aen die van de Sterckte op het Zee Reciff, om hen te vraegen, of sy sich op de selve voorwaerden mede wilden overgeven: dese versochten dry dagen uytstel, om ondertusschen aen den Gouverneur Alburquerque de saeck te vertoonen, maer dit wierdt hen ontseght. Eyndelijck zijn sy oock verdragen, en ten vijf ueren des avonds afgehaelt, en aen het vaste land geset, zijnde vijftigh mannen in het getal. Men vand in het Fort St. George vier en twintigh ysere stucken, schietende sommige tien, sommige vijf ponden ysers, en een metaele acht ponder, met omtrent vier duysent ponden buspoeder. In het tweede vondense vijftien metaele stucken, daer van op eenige het wapen van Portugael stond; oock eenige van, met dat van den Koninck Philippus den tweeden en darden gemerckt waeren; meest halve Cartouwen, en een metaele slangh; voorts eenigh buspoeder en andere krijghsgereetschap meer.

Het Fort op het Zee Recif gewonnen.

Op den darden May, nae dat men Godt voor desen zegen, opentlijck gedanckt had, is den Oversten Lieutenant Steyn Callenfelts naer het Eylandt Antony Vaaz, dwars tegen het dorp van het Reciff overleggende, alleen door een Rivier daer van afgescheyden zijnde, en een seer schoon Klooster op sich hebbende, gesonden. Hy daer overkomende vand daer gants geen volck, en

Het Eyland Antony Vaaz ingenomen.

word ſoo, ſonder ſlagh of ſtoot, meeſter van het Klooſter. Op dien ſelven dagh, nae dat het gat van de haven was afgepeylt, zijn eenighe Scheepen en Jachten in gekomen, en al de groote Chaloupen tot binnen in het Recif voort geloopen, vindende aldaer een ſeer bequame plaets, niet alleen om te anckeren, maer oock om de Scheepen ſchoon te maecken. Men heeft des anderen daeghs de veertigh ghevangens, nae datſe mede den eed gedaen hadden, oock te landewaerts ingeſonden. Op dien ſelven dagh quam het Jacht de Phœnix mede, met een prijs van de Bahia komende, met dry hondert en tien kiſten ſuycker, tien kiſten toeback, en eenige tonnekens ingeleyde gengber gelaeden, binnen.

Deſe wraeck hebben voor dien tijdt de Portugeeſen noch gehad, dat ſy dartien ſoldaeten van des Colonels Compagnie, om eenige beeſten te haelen uytgegaen, met hun tſeventigen, naer een dappere tegenſtand, en het verlies van wel vijftien van de hunne (behalven vier die het ontquaemen) kappot ghemaeckt hebben; maer Capiteyn Daye was voorſichtiger, die met hondert man uyt getogen was: de Portugeeſen ſochten hem wel, met het uytſenden van eenige beeſten, te bedrieghen; maer hy merckende hun voornemen, hield ſich op ſijn hoede, en is, naer een braeve ſchermutſel (daer de vyanden wel veertien of vijftien man lieten ſitten) ſonder eenigh verlies van de ſijne, weder binnen gekomen. *Loncque* mede liep al eenigh gevaer, door het beſpringen der vyanden; die omtrent Bloeymaendt, ſich mede tot ſijn te huys reyſe vervaerdighde, met negen ſcheepen vertrock, en van alles bericht dede, hebbende voor heen het Jacht den Brack met een en dartigh kiſten ſuycker af geſonden, om deſe verrichtingh in het Vaderland te boodſchappen, alwaer groote vreugde daer over bedreven is. Vorders wat de beſtieringh van deſe veroveringh van Braſil aengaet, daer over is eenig geſchil ontſtaen; het welcke ten overſtaen van de Heeren Aernhem en van der Duſſen, op de Vergaederingh van de Negentienen, in Zeelandt is gereguleert en aldus beſtelt: Dat de Colonel Waerdenburgh ſittinghe en ſtem, in den Politijcken Raed hebben, en geduerighlijck de tweede plaets bekleden ſou, namentlijck naer den Preſident, welck ampt ambulatoir, of van d'een op d'ander gaende, ieder maend ſou zijn; dat de Guarniſoenen, onder des ſelfs Waerdenburghs patenten en handt alleen ſouden worden verleght, en hy oock alleen over alle Exploicten en Entreprinſen al ſulcke hoofden en beleyders ſtellen, als hy daer toe bequaem ſou oordeelen. Dat hy Waerdenburgh by proviſie, en ter tijdt en wijlen toe dat de vyandt ſou van Olinda zijn vertrocken, en tot dat door de Compagnie daer anders in ſou weſen voorſien, de vacante plaetſen van Capiteynen, Lieutenanten, Vendrigs, ſonder voorgaende nominatie der Politijcke Raeden, ſou vergeven. Dat hy het woordt ſou geven, of in ſijn afzijn de naeſte in ſijn plaets, doch moſt het ſelve mede aen den Preſident behandigt worden. Dat de ſelve Waerdenburgh met den Krijghsraedt, de Militaire Juſtitie ſouden adminiſtreren; ſonder onderſcheyd van ſaecken, het zy de ſelve enckel Militair of Politijck waeren.

Verſcheydene ontmoetingen.

Beſtelling over de Regeering in Braſil.

Vorders wierd de negotie op en aen de Stadt Olinda met de aenghelegene plaetſen open geſtelt, behoudende de Compagnie het hout van Pernambuco en andere, en dat op ſeeckere approbatie en reglementen, namentlijck, dat al de handelingh, alleen door des Compagnies Scheepen moſt gedreven worden, en de uytgaende en inkomende goederen met ſeeckere tollen en ongelden ſouden beſwaert worden. Maer of

Vryen handel op Braſil.

wel haer Hoogh Mogende al die poincten toeſtonden, wilden ſy echter niet verſtaen tot het heffen van de tollen ofte ongelden binnen de Limiten van deſen Lande op de goederen van Braſil komende, of daer heen gaende, verklaerende haer Hoogh Mogende, dat die van de Compagnie, daer toe niet waeren bevoeght, als interdicerende hen dien volgende expreſſelijck, mits deſen, ſulcke of dierghelijcke regalien binnen deſen Lande in het werck te ſtellen, als ſtrijdende met de Hoogheyt van dien. Maer in de Jaren ſes, ſeven en acht en dartigh is deſen vryen handel van de zijde der Maetſchappen ſeer gewraeckt. Amſterdam en eenige andere weynige leden van Hollandt, waeren van ghevoelen, datmen den handel behoorde open en vry te ſtellen, maer Zeelandt en de andere Provincien ſeyden ſulcks den eenigen middel, om de Compagnie te ruineeren en t'onder te brengen, en een Spaenſche vond te zijn, het welcke (ſeght Aitzema) te meer gheloofft wierdt, om dat alrede die van Amſteldam, in regard van de andere queſtien, die deſelve met de Provincie hadden, raeckende *het verpachten van de Licenten, het verkoopen van Scheepen aen Spangien, in een quaet bladt ſtonden.*

Aitzema lib. 17.

Maer van Graef Maurits (van de welcke wy terſtont meer gaen handelen) te ſaemen met de Raeden in Braſil, quam in Auguſto des Jaers 1637. bericht of advijs, en van de inwoonders in Braſil een verſoeck voor den vryen handel al daer, maer in April 1638. wierdt by proviſie, onder de kaemers verdragen, dat de koopmanſchap van Negers, Braſilien hout en van Oorloghs voorraedt aen de Maetſchappy, en de reſt aen particuliere vry en open blijven ſou, in het welcke evenwel die van Zeelandt geen genoegen hebben geſchept; begeerende dat aen de Portugeeſen, onderdaenen van deſen Staet in Braſil, de vrye handel ſou worden en blijven verboden.

Maer alſoo deſe dinghen als mede de veranderingh in de Regeeringe aldaer, en de afval der Portugeeſen, van andere breet genoegh verhandelt is, ſullen wy het daer by laeten.

'tLEE-

MARTEN HERBERTSZ. TROMP
Lt. Admirael van Hollandt et
Ridder van St. Michiel

'tLEEVEN en DADEN

VAN

MARTEN HERBERTSZ. TROMP.

Lt. Admirael van Holland &c.

INHOUD.

G*Eboorte en opvoedingh van* Tromp. (*Dorp leydt sijn dienst af.*) *Wordt Lt. Admirael. Sijn gevecht met de Duynkerckers. Overwinningh. En vergelding.* Tromp *wordt Ridder van St. Michiel. Duysent Spaensche soldaten door* Tromp *verovert. Aenkomst van de Spaensche vloot. Aenvangh van het eerste gevecht. Tweede gevecht by nacht. Tien Spaensche scheepen komen binnen Duynkercken. Sterckte der vlooten. Staet in Engelandt over de vlooten. Vertrouwen van de Staet op* Tromp. *Ordere aen Joachimi raeckende het vertreck van de Spaensche vloot. Bestellingh tot het aentasten der Spangiaerden. Aenvangh van het darde gevecht. Vluchten der Spaenschen. Overwinningh van* Tromp. *Verlies der Spaenschen. Vrede met Spangien. Oorsaeck van den oorlogh met Engelandt. Duytsche verklaringh. Verklaringh der Engelschen. Ordere van* Tromp *aen de Bevelhebbers gegeven. Last aen* Tromp *gegeven. Vertreck van de Hollandsche Gesanten uyt Engelandt. De Visschery door de Engelschen gestoort. De Hollandtsche vloot door een sware storm beloopen.*

Nederlandsche schepen verbeurt verklaert. Hollandsche schepen genomen. Vreemd seggen van de Witt. Gevecht van de Wit en de Ruyter met de Engelschen. Tromp *weder in Zee.* Tromp *met de Engelschen slaegs Engelschen geslagen* Tromp *weder slaegs met de Engelschen. Ydele roem der Engelschen. De Koninck van Engeland bied sijn persoon aen, tot den oorlogh ter zee. Vereeringen aen* Tromp *gedaen.. Slagh voor Livorno. Overwinning der Hollanderen. Van Galen sijn been afgheschooten. Sterft. Vlucht van Bodley. Hollandt arbeydt heymelijck tot vreede. Brief van Hollandt naer Engelandt. Bedenckingen daer over. Antwoord van het Parlement. Gevoelen over desen handel. Brief van de Staten Generael aen 't Parlement. Staet van de Hollandtsche Zeemacht. Staet van de Engelsche Zeemacht. Engelschen in Zee. Wittes aenslagh op de Kolliers misluckt.* Tromp *gelast in Zee te gaen. Slechte gestalte der scheepen. Klachten van* Tromp. *Zeeusche scheepen van de Engelschen ingejaeght. Engelsche vloot voor Texel. Antwoord van het Parlement op den Brief der Heeren Staten Generael. Gevoelen daer over.* Tromp *weder onder landt. Besendingh naer Engelandt voorgestelt. Voorgestelde poincten. Voorstellingh van* Tromp *beantwoord.* Tromp *weder in Zee.* Tromp *weder slaeghs. Relaes van den slagh. Bedenckingen van* Tromp. *Nieuwe toestel. Hollandsche Steden vol beroerte.* Tromp *weder in Zee. Gebeede stonden. Ander gevecht van* Tromp *met de Engelschen.* Tromp *geschooten. Dagh teeckeningh van de slagh. Brief van Monck. Laetste woorden van* Tromp. *Sijn Begraefnis en Grafschrift.*

WY komen ons eyndelijck besigh houden met desen braeven Zee-man, die meer als iemand oyt voor heen, dese Staet ontsachchelijck voor haer vyanden heeft gemaeckt, en als een dapper man, maer een ongeluckige tijdt-ghenoot, sijn leven daer voor gelaten heeft. Hy was geboortigh uyt den Briel (wiens Vader Herbert Martensz. de beroemde slagh van Heemskerck mannelijck had bygewoont) van sijn jonge jaeren af op Zee geweest, en langhs alle trappen by nae, tot bewindt gheklommen, maer had nu den oorlogh genoeghsaem sijn af-

Geboorte en opvoedingh van *Tromp.*

afscheyd gegeven, sich tot een stil burgerlijck leven gevoeght, en oock den Kerckendienst aengenomen, wanneer hy onvoordacht en onverwacht, van de Hoogh Mogende Heeren Staeten en den Heere Prins van Orangien, (alsoo de Heer Dorp dien dienst afleyde) tot Lt. Admirael, en de Heer Witte de Witt mede van den Briel, tot Vice of Onder Admirael verkooren wierden, ontfangende van haer Hoog Mog. en de Prins van Oranjen dese volgende Commissie.

Dorp leyd sijn dienst af.

ALsoo Joncker Philips van Dorp, Lieutenant Admirael van sijn Hoogheydt, over de Quartieren ghestelt onder de Collegien ter Admiraliteyt in Holland ende West-Vriesland, te rade gheworden is de selve sijne charge te verlaeten, ende over sulcks voor den dienste van den Lande noodigh is, dat wederom een andere ervaeren ende qualificeerde persoone in sijne plaetse gestelt werde, omme den voornoemden Staet van Lieutenant Admirael te bedienen.

Soo is 't dat sijne Hoogheydt, op voorgaende recommandatie by de Ed. ende Mogende Heeren Staeten van Hollandt ende West-Vrieslandt aen de selve ghedaen van diverse persoonen, ende insonderheydt van *Marten Herbertsz. Tromp*, den selven *Marten Herbertsz. Tromp* gestelt ende gecommitteert heeft, stelt ende committeert hem mitsdesen, omme den selven Staet te bedienen op al sulcke gagien, tractementen, eeren, ende emolumenten, als daer toe geaccordeert zijn, of noch geaccordeert sullen mogen worden, ende dit alles by provisie, ende voor den tijdt van een Jaer, omme naer expiratie van dien naerder te adviseren, wat in desen vorder sal dienen gedaen te worden. Ordonnerende over sulcks allen Gouverneurs, Vice-Admiralen, Oversten, Capiteynen, Bevel-hebberen, Soldaeten, Bootsgesellen, ende allen anderen Krijghslieden te waeter ende te lande in dienst van de Vereenighde Nederlanden, ende onder sijn Hoogheyts gehoorsaemheyt zijnde, den voorsz. *Marten Herbertsz. Tromp*, gedurende den voorsz. tijdt, gelijck als Lieutenant Admirael over Hollandt ende West-Vriesland te erkennen, te respecteren, ende hem te obedieren. Actum in 't Leger by Breda den seven en twintighden Octobris, 1637. Onder stont H. de Nassau, noch lager

Word Lt. Admirael.

Ter Ordinantie van S. Ht.

L. Sigilli. J. Junius.

Hy quam in een tijdt, in de welcke hy niet behoefde ledigh te staen, vindende een Zee vol Duynkercksche rovery en het dreygen van een groote oorloghs macht uyt Spangien, die ten minsten voor had, desen Staet als met een spronghte overvallen, en een kort eynde van den oorlogh te maecken. De Koninck wilde den selven niet uytsenden, voor dat een andere vloot uyt Duynkercken, met volck en andere nootwendigheden, in Spangien sou aengekomen zijn. De Heeren Staten stelden wel ordere om de haven van Duynkercken te besetten, schrijvende aen de Admiraliteyten, datse (alsoo de scheepen daer voor leggende, niet sterck genoegh waren) eenige van hun ordinaris Convoyers, daer heen wilden senden; maer eer sulcks konde geschieden, zijn de Duynkerckers dartien Konincks Scheepen, dry Fregatten, en seven Koopvaerdy Scheepen sterck, in Zee geloopen. De Hollandsche vloot, onder den Lt. Admirael *Tromp* bestondt maer in elf Scheepen, met de welcke hy de Duynkerckers soodanigh aentaste, dat hy twee van de selve affneed, die, mits het stillen van de windt, van de andere niet konden geholpen worden, en de rest weder binnen joegh, van het welcke hy op den vier en twintighste February des Jaers 1639, in de Vergadering bericht gedaen heeft; waer over hy bedanckt, en een goude keten met een medalie van twee duysent guldens (als mede de Commandeur Banckert, die mede in dat gevecht was geweest, een ander van acht hondert guldens, oock yeder Hopman een van vier hondert

Sijn ghevecht met de Duynkerckers.

Overwinningh.

dert guldens) ter erkentenisse ontfangen heeft. De twee voornoemde veroverde Scheepen, wierden volghens het Placcaet aen den L^t. Admirael, Commandeur, Capiteynen en Bevel-hebberen, met Geschut en al, soo als die reden, en zeylden, tot een premie en vergeldingh gelaeten, behoudende sijne Hoogheyt als Admirael Generael, sijne gerechtigheydt, en haere Hoogh Mogende, deselve Scheepen by taxatie aen nemende, mits datse de selve daedelijck betaelden.

En vergeldingh.

Korts daer na heeft oock de Koninck van Vranckrijck *Tromp* sijn Ridderlijcke Ordere van S^t. Michiel toeghesonden, beneffens een gouden Keten, soo van den Koninck als van den Cardinael de Richelieu.

Tromp wort Ridder van St. Michiel.

Op den 23. van Grasmaent, gingh *Tromp* weder in Zee, en bevandt sich twintigh Scheepen sterck voor Duynkercken; evenwel lieten de Duynkercksche Scheepen die alreede uyt waeren, niet nae alles voor de handt wegh te nemen, ghelijcker omtrent half Juny wel dertien Scheepen, op de Hollandtsche en Zeeuwsche Kusten wegh ghenomen wierden, invoeghen men voorsloegh, een gedeelte van de Kust Scheepen tot dempingh van dese Rovers, op t'ontbieden, maer alsoo der weder, door de Rochelsche en Bourdeausche Vlooten tijdingh quam dat de Spaensche Vloot wel tachtentigh Zeylen sterck in aentocht was, heeft men sulcks naer gelaeten. Ondertusschen ontmoete *Tromp* dry Engelsche Koopvaerders, die tot Cadix tien hondert en tseventigh Spaensche soldaeten hadden ingelaeden, om die tot Duynkercken over te brenghen, welcke soldaeten hy daer uyt nam, laetende voorts de Scheepen haers weeghs vaeren; welcke soldaeten, soo als hy met twintigh Scheepen voor de Maes quam, hy met omtrent tseventigh Bevelhebbers aen landt gheset heeft. Haer Hoogh Mogende lieten oock niet naer over dit transporteeren van vyandtlijcke troepen, en in ghevolghe van dese breucke van vrientschap, hun beklagh te doen.

Duysent Spaensche soldaten door *Tromp* verovert.

Naer dat *Tromp* met sijn scheepen seekeren tijdt in het Canael had gekruyst, bevand hy sich op den vijftienden van September, omtrent den middagh, op de hooghte van Bevesier, bestaende sijn macht in dartien zeylen; eerlangh vernam hy daer een seer groote vloot in Zee, en vermoede aenstondts de selve de langh verwachte Spaensche te zijn, gelijck het was. Aenstonds ontbood hy door sijn kleynste Fregat, al sijn kruycende Scheepen by sich, als mede den Commandeur Banckert, uyt de Braecken voor Duynkercken. Het wierdt tegen den avond heel stil, maer na middernacht begost het een weynigh te koelen; wanneer *Tromp* tot een seyn, ieder glas, een schoot of twee liet doen, de welcke de Vice Admirael de Wit, beneffens de Capiteyn Sybrand Barentsz. Waeterdrincker, en noch dry andere scheepen, omtrent de Singels, beneden de windt hoorende, hebben die alle naerstigheyt aenghewendt, om by de vloot te komen; gevende ieder glas, twee of dry schooten, op des Admiraels schieten, tot antwoord. Met het rijsen van de Son kregen sy malkander in het ghesicht; toen was de Spaensche Vloot daer mede omtrent, teghen de welcke de Admirael, al gaende wegh schut geweer hield, en nae dat hy een uer met de selve soo doende was geweest, is hy uyt de wind na den Vice Admirael toegekomen. Aldus was nu *Tromp* seventien zeylen sterck; zijnde het Fregat noch uyt, om de andere scheepen op te soecken; evenwel heeft hy sijn groot zeyl laten opgyen, en de Mars zeyls op de rant neer doen halen, drijvende alsoo met sijn Scheepen om de zuyd, en de Spaenschen, die te windwaert van hem

Aenkomst van de Spaensche vloot.

Aenvangh van het eerste gevecht.

hem waren, inwachtende, ſterck zijnde dry en dartig Gallioenen, en vier en dartigh ſoo Duynkerckſche als andere Scheepen, maeckende te ſaemen een ghetal van ſeven en tſeſtig kielen. In deſen eerſten aenval, is een van de Hollandſche Scheepen, de Groote Chriſtophel genoemt (ghelijck vermoed word) door ſijn eygen kruyd geſprongen, daer maer een matroos, Wouter Pieterſz. ghenaemt, afgekomen is; die op den een en twintighſten van dit eerſte gevecht, bericht aen de Staet gedaen heeft.

In dit eerſte treffen, toonde ſich de Spaenſche Admirael, Don Antonio d'Oquendo ſeer vyerigh, om *Tromp* aen boort te leggen, maer ſulcks wierd hem door het geſtaedigh ſchieten, ſoo met Canon als Muſquetten, van de Hollantſche Scheepen, gedueriglijck verhindert.

Wanneer dit hevigh vechten tot omtrent ten vier ueren naer den middagh geduert had, is de Spaenſche Admirael afgheweecken, en met kleyn zeyl om de noord, naer den hoeck van de Singels gezeylt, zijnde een goed deel van ſijn Zeemacht ſeer reddeloos geſchooten. *Tromp* dit ſiende, heeft mede voor de windt omgewend, blijvende alſoo dien avondt en den volghenden nacht, onder de ly van Oquendo met kleyn zeyl leggen, om de Spaenſche vloot, onder Gods zegen, den volgenden dagh weder aen te taſten.

Omtrent het ondergaen van de Sonne, quamen noch twee ſcheepen by de vloot, ſoo dat hy nu achtien ſterck was. Hy vervolghde noch dien nacht met ſeyn ſchieten, tot waerſchouwingh van den Commandeur Banckert, die vaſt uyt de Braecken verwacht wierd. Het wierd ſtil en miſtigh, omtrent den middernacht, ſoo dat hy den vyand niet in het geſicht konde houden; welcke miſt op den ſeventienden noch meerder was, maer omtrent ten negen ueren opklaerde, wanneer *Tromp* den vyandt weſt noord weſt dicht onder de Kuſt van Engelandt, omtrent Volſteyn en het oude Slot van Hide gewaer wierd. Hy zeylde met ſijn gantſche vloot daer naer toe, maer alſoo het op den middag weder ſtil wierd, konde hy door geen middel daer by geraecken.

Tegen het vallen van den avond, liet *Tromp* de witte vlagge wayen, om den geheelen Krijghsraedt te vergaederen, met deſe maeckte hy een overlegh hoedanigh men den vyandt beſt ſou aentaſten, ſtellende voor dat men ſulcks te middernacht ſou doen, naedemael hy, door de ſtilte om de ebbe te ſtoppen, by Volſteyn ten ancker gekomen was, het geene een vermoeden gaf, als offe het met den voorvloedt naer Duyns toe wilden ſetten, gelijck ſy ſulcks met een weynigh koelte ſouden hebben konnen doen. Hy was van meningh, dat de Maen op en de ebbe verloopen zijnde, het welcke omtrent nae middernacht moſt geſchieden, men de anckers lichten, en met de voorvloedt, de Spaenſchen aentaſten ſou, waer toe men al de Scheepen ſoo dicht in een ſou ſluyten als mooghlijck waere, op dat de vyandt daer niet quam in te breecken, en tot een nacht teycken deſe ordere gebruycken. De Admirael ſou twee vuyren achter op, een in de groote Mars, met een bonnet achter om het Schip, en de Vice Admirael met de andere Scheepen, elck een vuyr achter op, en een bonnet om de Compagne voeren.

Hebbende dan de Admirael een kleyn koeltje uyt den zuyd ooſten, lichte hy, omtrent te middernacht ſijn ancker, en is ſoo, van de andere Scheepen gevolgt, recht op den vyandt aengeſet; latende onderdies noch al geduerigh ſeyn ſchieten. De Spaenſchen hadden omtrent dees tijdt mede zeyl gemaeckt, echter komt hy, omtrent ten twee ueren in den nacht by hen, en dreef met de vyanden

Tweede gevecht by nacht.

den al vechtende nae de Hoofden toe. Op den achtienden des morghens met het aenbreecken van den dagh, bevand ſich de Admirael voor Doeveren, alwaer de Commandeur Banckert met twaelf ſchepen by hem quam, ſoo dat nu dartigh ſcheepen ſterck waren. Tot aen den middagh toe, duerde dit gevecht, wanneer de Spaenſchen in Duyns liepen, achterlaetende een Galleoen met een ander Schip, die verovert wierden.

Tromp en ſijn byhebbende Scheepen, waeren nu ten eynde kruyt en loot, wanneer nae het opſteecken van de witte vlagge beſlooten wierd, dat men met de veroverde twee voornoemde Prijſen, naer Calis ſou overſteecken; alwaer ſy tegen den avont ten ancker quamen. Met het rijſen van de Sonne liet hy weder de witte vlagge wayen, om ſijn Bevelhebberen aen boort te krijgen. Sy kregen daer voorraedt van kruyd en loot, het welcke onder de ſcheepen omghedeelt zijnde, wierdt de Vice Admirael de Witt gelaſt, met de veroverde ſcheepen, naer het Vaderlandt te zeylen, en de gevangens met de gequetſten mede te nemen. Op den negentienden voor den middagh, heeft de Admirael weder ſijn anckers ghelicht, en quam met de vloot des naer middaghs, tuſſchen een en twee ueren, in Duyns, bezuyden de Spaenſche vloot ten ancker, maer des anderen daeghs hebben het eenige, met den zuyden wind wat dichter by de Spaenſche geſet, van de welcke des volgenden nachts, tuſſchen den twintigſten en een en twintighſten, met een zuyder windt, doch mottigh weder, tien ſcheepen, benoorden de goyingh, tzeyl gegaen, en binnen Duynkercken geraeckt zijn. Hier op wierdt Banckert gelaſt, met noch vijftien ſcheepen, benoorden de Spaenſche te gaen leggen; om het vorder wegh loopen der vyandlijcke ſcheepen te verhinderen.

Tien Spaenſche Scheepen komen binnen Duynkercken.

Ondertuſſchen heeft de Admirael eenige gevangens ondervraeght, en uyt deſelve bericht gekregen, dat deſe hun Vloot, met vijf en twintigh duyſendt Krijghslieden, behalven het bootsvolck, ghemant was, maer dit wierdt by den Admirael ſoo niet aen genomen, alſoo men wel oordeelde, dat meeſt het krijghsvolck dat men over voerde, met de tien Scheepen naer Duynkercken gebracht was.

Sy bleven aldus eenige daegen tegens malkander leggen, gheduerende welcken tijdt *Tromp* ſoo nu ſoo dan, eenigh onderſtandt uyt Hollandt kreegh: op den 26. kreegh hy dry Zeeuſche Scheepen, en noch twee des anderen daeghs; op den 28. quam de Wit, met vier ſcheepen uyt de Maes by hem: zijnde op den dartighſten van noch een Zeeuw ghevolght; in het begin van Wijnmaendt quam Jan Evertſz. met eenige Scheepen en dry Branders uyt Zeelandt; en daer nae noch acht Branders uyt de Maes; op den darden quamen tien Scheepen van Amſterdam, en des anderen daeghs de elfde; op den vijfden noch dry andere; den ſeſden quam de Commandeur Houtebeen met noch vier, en teghen den avont Commandeur Hendrick Denys oock met vier. Op den ſevenden quam Capiteyn Dorrevelt ſlepende een Engelſche Kitz met wanghen, rees, ſchaelen, en andere behoeften voor de Spaenſchen, die *Tromp* naer den Spaenſchen Admirael toe ſand, alſoo die al geklaeght had, datmen ſijn noodighe behoefte hem af ſneedt, waerom hy niet vechten konde, voor welcke dienſt, Dorrevelt van Oquendo met een Pijp Spaenſche wijn vereert wierdt. Voorts op den negende kreegh *Tromp* noch twee Oorloghs Scheepen met een Fluyt vol oorloghs voorraet.

Hy was op den vijfden dry en tſeſtigh ſoo kleyne als groote Scheepen ſterck: behalven de andere die noch daer nae

daer

Sterckte der vlooten. daer by gekomen zijn. De Spaenſchen waeren vier of vijf en vijftigh Zeylen. De Admirael d' Oquendo voerde ſes en tſeſtigh ſtucken, de Vice Admirael acht en vijftigh ſtucken, d' Admirael van Portugael acht en tſeſtigh ſtucken, die van Napels ſes en tſeſtigh ſtucken, dry en twintigh Galeoens van dartigh tot veertigh ſtucken, dartien Duynkerckers, ſeven groote Hollantſche Scheepen, twintigh Ooſterlingen, noch dry of vier Byloopers tot ſeven en tſeſtigh in het getal, van de welcke tien Duynkerckers, als geſeght is, afgezeylt, en twee genomen waren.

De Engelſchen die ſich tot verhoedingh van vyantſchap op hun kuſt, daer hadden by geleght, waren vijf en dartigh ſterck.

Staet in Engelandt over de vlooten. Ondertuſſchen was hier in Engelandt veel om te doen. De Hollantſche Geſant de Heer Joachimi ſchreef van den ſes en twintighſten September, dat de Koninck de ſaeck der twee Vlooten, in den Raed (daer(gelijk de Geſant ſchreef) *ſelden iets goets voor Hollandt uyt verwacht wordt*) gebracht hadt, dat men daer een hooge tael had gevoert, en geſeght het waere onlijdelijck, datmen des Konincks vrienden, aldus op ſijn eygen Reede belegert hield, voorts beſlooten beyde de Vlooten te doen vertrecken, of dat ſich de Koninck tegen die geene die vyantſchap op ſijn Reede aenvingh, ſou ſtellen. De Gheſant wiſt oock van veel gunſt, ja meer als men ſou konnen geloven, van den Koninck teghen de Spaenſche te ſchrijven, ghelijck oock deſe vijf Engelſche Koopvaerders hadden ghehuyrt, om het krijghsvolck in Duynkercken te brenghen, yeder man voor dartigh Engelſche ſchellinghen. Maer op den eerſten van October ſchreef hy dat de Koninck in meermaels het vervoeren van de Spaenſche krijghs lieden verboden had.

Maer de Staet ſchreef aen *Tromp* van dato den 14. October, dat hy, onaengeſien de Engelſche dreygementen, den geheymen laſt die hem van den een en twintighſten gegeven was, indien ſulcks eenighiints doenlijck was, maer hadt uyt te voeren, en als hy het gheraeden vant, al ſijn Scheepen by een te trecken, belovende hem vorders noch eenige Scheepen toe te ſenden, ſoo dat ſy ſtaet maeckten, dat hy, behalven de Branders tneegentigh Scheepen ſterck ſou zijn; ſy vertrouwden het alles ſijn Soldaet- en Zeemanſchap toe, en vonden, om eenige gewichtige redenen niet goet, hem eenighe Gecommitteerden toe te ſenden; men wilde den Koninck niet te ſeer braveeren en verſtooren, daer in tegendeel, wanneer niemandt van wegen den Staet daer by was, men alles met een *deſadveu*, of ontwilliging ſou konnen goet maecken. Vertrouwen van de Staet op *Tromp*.

Sy ſonden oock ordere aen den Heer Joachimi, om van den Koninck te ſien een acte of belofte te bekomen, van dat hy de Spaenſche vloot, binnen acht of tien dagen ten uyterſten ſou doen uyt Duyns vertrecken, ſonder de ſelve met ſijne ſcheepen te aſſiſteren, en indien ſy binnen dien tijt niet vertrocken, dat als dan den vloot van deſe Staet ſou geoorloft zijn, de ſelve aen te taſten, ſonder dat de Engelſche die ſouden mogen by ſpringen; waer tegen die van deſe Staet ſouden beloven, binnen dien tijdt, den Spaenſchen geen vyandtſchap aen te doen; hy kreegh oock laſt ſeer ſijn beklagh te doen, van dat de Engelſchen de Spaenſche ſoldaeten, ſteeksgewijſe, ſoo nu ſoo dan, naer Duynkercken over voerden. Ordere aen Joachimi raekende het vertreck van de Spaenſche vloot.

Op deſe voorſtellingen hadt des Konincks Raedt ſeer duyſter, en buyten voorſtel geantwoord, dat men een Ligue Offenſief en Defenſief, tuſſchen Vranckrijck, Engeland en deſen Staet moſt maecken, door het welcke veel onluſten en oneenigheden ſouden konnen

nen voorghekomen worden; soo de groote Visscherye, als het stuck van de nauwe Zee aengaende. Op het welcke hem weder te rugge is geschreven, dat hier te lande daer wel goede neygingh toe was, maer dewijl soodanigen saeck, alhier eerst aen de Provincien most komen, vereyschte de selve meerder tijt, maer ondertusschen begeerde men als noch klaerder en naerder bescheyd, aengaende de gemelde Acte.

Onderdies de tijdt en ghelegentheyt daer zijnde, schreef *Tromp* van dato den 20. van October, dat sy eendrachtelijck hadden beslooten, des anderen daeghs, de Spaenschen aen te tasten, gelijck geschiede, op dese wijse. De Witt met Banckert souden, met noch acht en twintigh andere Scheepen op de Engelschen, die daer onder Pennington laegen, passen. De rest van de vloot wiert aldus verdeelt. *Tromp* sou teghen den Spaenschen Admirael d'Oquendo. De Vice Admirael Jan Evertsz. tegen den grooten Portugeeschen Admirael. De Schout by nacht Joris van Cats, tegen den Admirael van Duynkercken Michiel van Doren. De Commandeur Denys teghen het zuyder quartier der Spaenschen met de sijne. De Commandeur Houtebeen met de sijne, teghen het noorder quartier der selver, aengaen.

Bestelling tot het aentasten der Spangiaerden.

Dit was aldus bestelt, op hoop van een bequame wind; met de welcke de Hollanders bequaemelijck over stroom souden konnen drijven, te weten, van zuyd oost door 't west en 't noorden, tot noord oost in clusief, om alsoo met kleyn zeyl vry van de Engelsche kusten af te drijven. Maer voor heen, was de Vice Admirael van de Engelschen aen boort van *Tromp* geweest, begeerende van hem, dat op des Konincks reede niet daedelijcks mocht werden aenghevangen. Op den een en twintighste, met een noord weste wind, lichte *Tromp* sijn ancker, en taste den vyandt in het noorder quartier aen, zijnde mistigh weder, onder welcke mist, Oquendo mede, met sijn vloot onder zeyl gheraeckte. Omtrent twintigh soo geprefte als gehuyrde Oosterlingen, liepen tegen de Engelsche kust, by de Casteelen van Duyns, en stranden aldaer, de mist een weynigh opklaerende, en de Hollanders het selve vermerckende, schooten die daer op, soo dat de vlootelingen gedwonghen wierden hun scheepen te verlaten, en ten deelen met boots, ten deelen met over boort te springen, aen landt lijfbergingh te soecken. Met het opklaeren van de mist, sagh men de Spaensche gheheel verdeelt, loopende als vluchtende Duyns uyt, en sich naer de west begevende, waer op *Tromp* met de sijne gevolght is, met de welcke hy eenige van de noordelijckste en zuydelijcke verovert heeft. Jan Evertsz. met eenighe van sijn Esquader, onder de welcke oock Capiteyn waeterdrincker was, hielden den Portgeeschen Admirael met geduerigh schieten besigh, die hier in door *Tromp* bygheftaen wierdt, van wiens ghevolgh, Capiteyn Mush den selven aen boort geraeckte, van vier of vijf Branders gevolght, maer een van de selve af drijvende, is Mush voor de boegh gekomen, die daer door, benefsens den Portugees met verlies van eenigh volck verbrant is.

Aenvangh van het darde gevecht.

Vluchten der Spaenschen.

De Admirael van Biscayen Fayo, wiert verovert, waer op *Tromp* de Wimpel onder de Vlagge liet wayen, tot een teecken dat een ieder sou soecken sijn best te doen. d'Oquendo siende sich benart, trachte met veertien Scheepen om de West te ontloopen, maer wiert haest van de Hollanders gevolght, houdende hem dien nacht, om de West geselschap, maer door de mist, en door den harden wint zijn sy van hem af geraeckt.

Overwinningh van *Tromp*.

Des morgens den 12. October waeren

Brugge inv et fec

BREDERODE

ren de Hollanderen geheel van malkander verstroyt, Waterdrincker met sijn byhebbende, wende het om de noord, beginnende het soo hart te wayen, datse met kleyn zeyl mosten by legghen: tegens den middagh saegen sy *Tromp* met eenige scheepen tegens hen aen komen. Op den dry en twintighsten, quam met den west noord westen wind noch een gedeelte der Hollanders by de Singels, laetende het *Tromp* met een kleyn zeyl langhs de Engelsche kust voortgaen. Wanneer hy voor Doeveren quam, sagh hy, benoorden de Rede, noch een Spaens Galeoen aen strand leggen, op de welcke hy twee scheepen, met een brander heeft uytgesonden, die het selfde verbranden. Aldus voort zeylende, quamen sy tegen den avond in Duyns, gevende de Engelsche en die van de Casteelen hun behoorlijcke eerschooten, sonder van hen beantwoord te worden. Negen of tien Spaensche scheepen, die gestrand waren geweest, laegen weder in het vlot, hier over zijn uyt ordere van Pennington, eenighe Capiteynen *Tromp* aen sijn boort gekomen, de welcke seyden dat de voornoemde Spaensche scheepen, door hen, voor goede prijs van de strand waeren gehaelt; dat sy de selve oock aen de Spaensche niet souden wedergeven, nademael sy verlaten waeren. Soo dat nu in dese slagh, veertigh of een en veertigh scheepen der Spaenschen soo genomen als gesoncken en verbrand zijn.

Verlies der Spaenschen.

Op den 24. des morghens ontboodt *Tromp* door de roode vlagge den geheymen Raedt aen boort, in de welcke wierdt besslooten, dat een bende van twintigh of vier en twintigh scheepen, in het Canael, onder het bevel van Capiteyn Willem van Colster sou blijven kruycen. Op den 25. gingh *Tromp* met een noorde wind, beneffens de vloot tzeyl, en quam naer de middagh voor het oude Casteel Hide ten ancker, om aldaer versch waeter in te nemen.

Op den 26. lichte hy weder sijn ancker, laetende den Commandeur het kruycen in 't Canael bevoolen, en komende soo tegen den avond voor Calis ten ancker, maer gingh des anderen daeghs, met een west noord westen wind weder tzeyl. Hy had het Fregat onder Capiteyn Vijgh uytgesonden, om te sien wat scheepen, soo Spaensche als andere, onder Duynkercken gekomen waeren; dese wederkomende, verklaerde dertien scheepen te hebben gesien, onder de welcke een groot Galleoen was, die de vlagge van de stenge liet wayen, dat Oquendo was, beneffens noch een ander, en een schip van een Hollands maecksel, van de welcke dien selven dagh, met het hoogh waeter vijf in de haeven van Duynkercken waeren gehaelt.

Hier op maeckte men een besluyt, nademael de scheepen meest schadeloos en schaers van leeftocht waeren, gelijckerhand naer het Vaderland te keeren; daerse in het laetste van die Maend aen quamen.

Met dese en eenighe andere kleyne saecken, voor onsen Zee-held, liep te met die langhduerige en bloedige oorlogh, met en tegen de Kroon van Spangien ten eynde, bepaelt door de algemeene Vrede tot Munster geslooten.

Vrede met Spangien.

Maer een anderen oorlogh uyt een anderen hoeck ontstaen, beschafte hem wel haest ander werck, naementlijck met onse oude vrienden en nagebueren de Engelschen, meer voortgekomen, in der daedt, uyt een duyvelsche oorloghs sucht, als eenige andere wettighe oorsaeck.

De ongeluckighe Koninck Carel de eerste van Groot Britanien, had nu sijn leven op het schavot, en sijn Rijck als in handen van den Usurpateur en besitter Cromwel gelaeten. Dese wetende wat wolf hy by de ooren had, en hoe dien-

ſtigh hem ware, een deel ongeruſte gemoederen, met een buyten oorlogh beſigh te houden, ſagh maer om naer gelegentheyt, om ſijn joockende handen werck te geven, en het duerde niet langh, of hy met ſijn Parlement vand
Oorſaeck van den oorlogh met Engelandt. de ſelve tegen de Vereenighde Nederlanden, uyt een opgeraept querelle en geſchil, daer van deſe Staet in het minſte geen reden toegegeven is, ten minſten gelijck deſe verklaringh luyd:

Duytſche verklaringh. WY ondergeſchreven Capiteynen van 's Landts Armade, tegenwoordigh preſent onder het Commando van de Luytenant Admirael *Tromp*, verklaren in plaetſe van Eede, dat wy met de ſelve Armade van den vier en twintigſten tot den acht en twintigſten dag May deſes Jaers ſeſtien hondert twee en vijftigh, van hart weder en holle Zee, de wind noord noord ooſt, ende noord ooſt, hebben ten ancker geleghen buyten de Vlaemſche Bancken, omtrent de lenghte van tuſſchen Duynkercken ende Nieupoort, dat de gemelde Heer Admirael *Tromp* 's morghens goedt weder zijnde, heeft geſeynt om onder zeyl te gaen, ende onder zeyl zijnde, zijn verſcheyde Capiteynen aen ſijn boort gevaren, oock overgeroepen, verklaerende Anckers, Anckerſtocken ende Kabels verlooren te hebben; inſonderheydt deſe Capiteynen, Cornelis Naeuoogh, Cornelis Janſz. Brouwer, Abraham van Campen, ende andere, daer onder waeren die maer twee anckers en kabels en hadden behouden, daerſe op konden vertrouwen, ende verſochten aen de gemelte Luytenant Admirael *Tromp*, dat hy geliefde ordre te ſtellen ſoo veel doenlijck was, ten eynde ſy mochten worden geaſſiſteert van 't geene ſy van nooden hadden; Daer op den voornoemden Heer Admirael antwoorden, dat hy ſoude onder den hoeck van Doeveren loopen om ordre te ſtellen. Ten twaelf ueren omtrent Goyng komende ſeynen alle de Capiteynen aen boort, wierde aen yeder behandight eenige ordre, waer naer ſy haer in occaſie ſouden hebben te reguleren; mede geordonneert eenighe behoeften van 't eene Schip in 't andere over te geven, 't welck weynigh was, want yeder hadt het ſijne van doen, ende wierden oock gecommitteert den Commandeur Jan Thijſſen van Vliſſingen, ende Capiteyn Pieter Allertſen van Hoorn, om met hare reſpective Scheepen te laveren in Duyns, by den Commandeur aldaer leggende, hem met Eer-ſchooten te ſalueren, ende gebiedeniſſe vanden Heer Admirael te doen, en advertentie dat hy Luytenant Admirael was gheordonneert te kruyſſen in de Noord-Zee, om onſe Koopvaerders ende Viſſchers te beſchermen, ende de reputatie ter Zee te bewaren: Ende alſoo eenige Scheepen anckers hadden verlooren, ſouden om den hoeck van Doeveren loopen, om te ſien malkanderen wat te helpen, ende het ſelfde gedaen hebbende te vervolgen ons diſtrict: derhalven over het komen van ſulcken Vloote op haer kuſte geen umbragie geliefde te nemen. Ten ſeven ueren quamen wy voor Doeveren ten ancker, ende ten acht ueren quaemen de voornoemde Gedeputeerde uyt Duyns aen boort van den Admirael, rapporterende datſe den Commandeur Bourn met negen ſoo groote Scheepen als Fregatten (in Duyns leggende) aen boort waren geweeſt, ende haren laſt geuyttet, daer voor hy haer bedanckte, ende vriendlijck tractement dede, met ſijne vriendelijcke gebiedeniſſe aen den Admirael *Tromp*. Den negen en twintighſten dito ten twee ueren lichten wy onſe anckers, den wind noord ooſt, ende zeylden over na Calis-clift, alwaer by ons komt Joris van Saen, ende relateert aen boort van de Heer Admirael, dat hy nevens Capiteyn Huyrluyt was gekomen uyt de Straet met ſeven Koopvaerders, gheëſtimeert over de vijftigh tonnen Gouds, die hy den acht en twintighſten omtrent Virly ten ancker hadde laten leggen, ende twee daegen hadden gelegen: Daer omtrent waren mede geanckert twaelf Parlements Schepen, ende verſcheyde Fregatten die onſe Schepen quamen beſichtighen, daer over den Commandeur Huyrluyt ende hy van de ſaecke umbrage kregen, ofte de ſelve Parlements Scheepen wel mochten vergaderen, om haer met de koſtelijcke Koopvaerders aen te haelen over het gevecht op den twee en twintigſten omtrent Goudſtart geſchiedt tuſſchen de ſelve

van

van Saen, ende een Parlements Fregat, ende de goedtvonden dat de selve van Saen, by nacht soude doorgaen, ende soecken de vlagge om daer van advertentie te doen, gelijck hy nu was doende, segghende, dat hy seer beducht was dat de voornoemde kostelijcke Koopvaerders souden genomen wesen, ende versocht de Heer Admirael, dat hem geliefde debvoiren aen te wenden tot harer behoudenisse, daer over hy daetelijck jacht maeckte nae Verly, om de gemelde Scheepen op te soecken, ende ontmoette onderwegen vijftien Parlements Scheepen ende Fregatten, daer onder een was met de Vlagghe boven. Onsen Admirael omtrent hem komende, nam alle de zeylen in, uytgesondert beyde de Marszeyls, ende sette die ter halve Stenge; binnen schoots van den selven komende, schoot den Parlementschen Admirael een schoot over des Admiraels Schip, daer op niet en wierde geantwoort, schoot noch een schoot een weynigh daer na, oock niet beantwoordt, hy schoot een derde schoot, daer den Admirael *Tromp* op antwoorde. Daetelijck presenteert den Parlementschen Admirael, zijnde een Musquet schoot van malkander) *Tromp* sijn zy toe, ende lost alle sijn Canon op hem, waer over *Tromp* met sijn zyde antwoorde, ende raeckten so in gevecht met de Parlementsche. Onderwijlen was de voornoemde Commandeur Bourn uyt Duyns gekomen met twaelf diergelijcke so Schepen als Fregatten, die tasten onse Vloot van achteren aen, waer over wy omtrent ten half vijf ueren in een generale gevecht zijn gekomen, ende heeft geduert tot dat de nacht ons scheyde, wanneer beyde de Admiraels op de lye wierpen om haer Vloote te versamelen, oock te repareren 't gene aen stucken geschooten was. Wy dreven den gantschen nagt met vuyren op. Den dertighsten vermisten wy twee Scheepen van onse Vloot, Capiteyn Tuynemans van Middelborgh, ende Sipke Fockens van Amsterdam, beyde Directeurs Scheepen; wy sagen een Schip sonder groote Mast, alwaer wy ten twee ueren by quamen, 't welk was het Schip van Sipke Fockens van Amsterdam, den Schipper Hendrick Koebrugge van Lubeck, Stuerman Elcke Douwes, ende Lootsman Cornelis Maertensen van Texel, en aen boort komende, verklaerden dat op gisteren avont den Capiteyn Thuyneman en sy, de achtersten van de vloot zijnde, omtrent een uere voor Son, Tuyneman ende sy, twee uyren daer na van de Engelsche (die onse Vloot van achteren hadden aengetast) waren genomen, alsoo niemand haer en ontsette. De Engelsche hadden haeren Capiteyn, Luytenant, Schrijver ende andere Matroosen, tot twaelf a veertien in 't getal, overgenomen, ende twee Chaloupen vol Engelsche Matroosen in haer Schip gheset, ende nae datse haer een uer ofte twee vyandlijck geplundert hadden, uyt vreese dat het Schip soude sincken, zijnse daer uyt gevlucht, sonder te konnen noemen een van onse Schepen die haer naest waren, ende wel hadden konnen ontsetten.

Alle 't welcke voorsz. wy verklaeren de rechte waerheyt te zijn, yeder voor soo veel hy gehoort ende gesien heeft, bereyd zijnde t'allen tijden by recollement naerder te verklaren. Aldus geteeckent in 't Schip Brederode omtrent Calis desen tweeden Juny sestien hondert twee en vijftigh, ende was gesubsigneert by veertigh Capiteynen.

Aldus luyde de verklaringh der Hollandsche Bevelhebberen, maer van hun zijde hebben de Engelschen aldus verklaert.

OP Dingsdagh den acht en twintighsten May twee en vijftigh, 's morgens, na dat de Generael Blaeck acht dagen te vooren was vertrocken nae het Westen, so verre als de Baey van Rye met twaelf ofte dartien Scheepen, latende de Majoor Bourn in de Duyns maer met acht Schepen, vetscheen op de achter zyde van de Goodwin een Vloot van Hollandsche Oorlogh-scheepen, bestaende in twee en veertigh Scheepen, onder de welcke eene was die een vlagge had boven op sijn groote Mast, en de andere wimpels en vaendels; ende gekomen zijnde tot de punt van de Zuyd-sanden, quamen twee van die na de Engelsche Schepen toe die in de Duyns laegen, waer over de Majoor Bourn een Schip sondt om haer te examineren, ende te weten waerom sy soo na by quaemen, de welcke antwoordende dat (Verklaringh der Engelschen.)

dat sy een boodschap hadden te doen aen de voornaemste Commandeur in de Duyns, waren toegelaeten binnen te komen, ende na datse de Vlagge gegroet hadden, quamen de twee Capiteynen, genaemt Tyssen ende Allerts, aen boort van de voornoemde Majoor Bourn, ende seyden hem dat sy gesonden waeren van *Tromp*, om hem te laeten weten dat hy omtrent Duynkercken op ancker hadde ghereden, alwaer sy door vuyl weder veel kabels ende anckers verlooren hadden, ende door de noordelijcke windt zuydelijcker gedreven waren dan sy voorgenomen hadden te doen, 't welck *Tromp* geraden vont te laten weten, om voor te komen eenige quade apprehensie ofte jalousie. Ende nae datse dit geseyd hadden, ende voor antwoord gekregen, dat de oprechtigheyt van 't gene sy seyden best soude blijcken, indiense haest van de Kust af vertrocken, keerden sy wederom nae haer Vloot, ende terstont daer nae datse aldaer gearriveert waren, vertrock de Vloot na Doever toe, ende quaemen op Ancker een weynigh meer dan een schoot van het Casteel af op den selfden dagh na middagh. Wanneerse voor het Casteel van Doever waeren gekomen, ende daer op Ancker reden met de Vlagge op de groote Stenge, sonder het Casteel te groeten, schoot het Casteel drie mael op haer: niet tegenstaende het welcke hiel een Duytschen Admirael sijn vlagge op, ende rede daer op Ancker tot 's anderen daeghs 's middaghs, ende oeffende sijne Musquettiers, schietende vele ueren langh kleyne schooten af.

Op Woensdagh omtrent ten twaelf ueren, lichte de Duytsche Vloot haer anckers op, ende zeylden nae Calis, omtrent vier mijlen nae het zuyd-oosten toe. Op de selfde tijdt de Engelsche Vloot onder de Generael Blaeck, komende van het westen na de Duyns toe, ontdeckte haer, ende supponeerde by haer cours datse te rugge zeylden. De Majoor Bourn was mede in haer gesicht, komende uyt de Duyns, om sich met de Generael Blaeck te conjungeren. Omtrent een uer ofte twee daer nae, veranderde de Hollandsche Vloot haer cours, komende te rugghe, maeckte alle de zeylen diese konden, ende quamen recht nae de Generael Blaeck toe. *Tromp* met sijn Vlagge op de groote Stenge voor uyt komende, ende gekomen zijnde binnen schoots, schoot de Generael een stuck geschuts na sijn Vlagge, ende daer nae twee schooten meer: Daer op *Tromp* een schoot schoot door de Generaels Vlagge, ende gaf hem terston daer nae sijn volle zijde, ende nam sijn Wimpels in, ende hingh sijn roode Vlagge uyt onder de Hollandtsche couleuren, 't welck van haer zyde een teecken was voor de heele Vloot om te vechten, ende soo begonnen te vechten, 't welck geschiede tusschen vier ende vijf ueren nae de middagh, ende duerde tot negen ueren toe. In het gevecht namen de Engelsche twee Scheepen van de Hollandtsche Vloot, van de welcke sy het eene, hebbende ses voet water in het hol, verlieten, nemende de Capiteyn ende Officieren in haer Schip. Het ander zijnde een Schip op hebbende dertigh stucken Geschuts. De Generael Blaeck lach al de nacht over ter plaetse daer het gevecht begon, ofte daer omtrent, ende de Hollandtsche Vloot wierde gesien 's anderen daeghs 's morgens omtrent vier mijlen af na de kust van Vranckrijck toe.

De waerheyt van dit verhael blijckt by de Brieven van de Generael Blaeck, van de Majoor Bourn, ende van andere die in het gevecht geweest zijn by de Examinatien van de Duytsche Capiteynen, ende van andere Officieren, die in den slagh gevangen genomen zijn, by de instructien van de Duytsche Capiteynen ende Commandeurs gegeven, ende by andere Schriften.

Ende nadien *Tromp* in de verklaringh die hy geeft van dese daed, de occasie van sijn te rugge keeren tegens de Engelsche Vloot maeckt de conservatie van eenige Koopvaerdy Scheepen rijckelijck geladen uyt de Straet komende, die in het gevecht geweest zijn met eenige van onse Fregatten: die Actie is beschreven in een Brief van Capiteyn Joung, waer in de occasie, begin, ende eynde daer van is verklaert: ende behalven dat, waren de Schepen, die hy pretendeert te gaen protegeren ofte verlossen, op Saturdagh te vooren voor by den Generael Blaeck gepasseert, ende oostwaert aen vertrocken.

Hier by voeghdense de Instructie, diese

diese uyt de genomene informatie van de gevangens verkreghen hadden, de welcke de Heer *Tromp* als Admirael, sijn Bevelhebberen gegeven hadt, luydende met der selver aenhanghselen aldus:

Ordere van *Tromp* aen de Bevel-hebbers gegeven.

OP dat de Vice-Admirael, de Schout by nacht, ofte hy die Wacht houdt, ende alle de Capiteynen belangende onder sijn Vlagge die alrede tegenwoordig zijn, ofte die noch onder sijn Commandement sullen komen, mogen weten hoe dat sy haer behoorlijck sullen hebben te gouverneren, sullen sy observeren het sevenste ende achtste Artijckel van sijn Luytenant Admiraelschaps Instructie, welckers inhoudt volght van woord tot woord.

Het sevenste Artijckel.

DE Commandeurs ofte Capiteynen van de Esquaders die alrede toegerust zijn, ofte die noch toe te rusten zijn, worden gecommandeert te mainteneren ende te beschermen de Schepen van dese Landen van alle visitatien ofte besoeckingen, sonder te begrypen alle noodtsaeckelijcke questien op Zee, ofte begeerten, om te toonen hare Paspoorten ende Connossementen: het welcke, volgens het achtste Artijkel van het Tractaet van Marine, gemaeckt op den seventienden December sestien hondert vijftigh, met den Koninck van Spangien, magh vereyscht worden van yder een die het soude mogen zijn, de selve beschermende tegens alle ende yeder een die haer soude willen offenderen, haer verlossende uyt de handen van yder een die haer magh genoomen hebben; ende in soodanigen geval alle haer macht te gebruycken, om soodanige stercke Scheepen te overwinnen, doende alles 't welck mach vereyscht worden by hare Commissien ende ordinarise Instructen, volgens de costuyme van Zee-varende luyden, tot dienste van het Land.

Siet Aitzema 3. Deel, fol. 714.

Het achtste Artijckel.

INdien sy komen te vechten met andere vreemde Schepen, om de selve te bevrijden ofte te verhinderen van te visiteren ende ondersoecken de Schepen van dese Landen, ende de selve overmeesteren, sullense soodanige genomen Scheepen hebben in te brengen ofte te senden met volkomen informatien van 't geene gepasseert is, op dat de selve rechtelijck magh vertoont worden in de Admiraliteyt van het Quartier waer den Overwinner van daen is gevaren. Gegeven in 't Schip Brederode den 25. May 1652.

Onderteeckent

M. Herbertsz. Tromp.

BYVOEGHSEL.

DAer wordt wyder bevolen dat alle Commandeurs ende Capiteynen onder de selfde couleur van de Vlagge, alle uers gereed sullen houden haer geschut ende Wapens gereedschap, ende komende na eenigh uytlandisch Oorlogh Schip, alle dingen gereedt te maecken, ende soo veel haest te maecken als het weder ende wind haer sal toelaeten, om nae de rest van onse Scheepen toe te gaen, ende daer in goede posture te blijven. Datse wel acht nemende op het teecken van Oorlogh, Defensijf ende Offensijf, om oorsaecke van de Scheepen van dit Landt te bevrijden van ondersoeck ofte visiteren, ofte andersints sy voorts mogen passeren volghens het teecken, welck teecken van Oorlogh sal zijn een Roo Vlagge, onder de Prins hangende ende uytwaeijende aen de Admiraels groote Stenghe. 't Welck yeder een siende, sal hy sijn beste doen soo veel mogelijck is tegens de avantagie van de partye, haer nemende, en de vermeesterde Schepen onder de Vlagge te brengen, om daer over te resolveren ende te disponeren nae behooren; maer soo haest de voorseyde Roo Vlagge van des Admiraels groote Stenge in ofte afghenomen sal zijn, sullen alle actien van hostiliteyt ophouden.

Het is mede expresselijck verboden eenige onnoodige eerschooten te doen, maer 't Bos-kruyt ende Loot van 't Land te bewaren ende te menageren; maer nochtans komende by eenigh Uytlandisch Oorlog-schip, waer door vereyscht wort eenige groetenis-

se met schieten te doen, tot reputatie van 't Landt: in sulcken gevalle hebben sy acht te nemen, ende in alle eerbaerheyt te mainteneeren de eere van ons landt, nae dat de Commandeurs ofte Capiteynen van de uytheemsche Oorlogh scheepen van ghelijcke sullen doen aen den Luytenant Admirael, ofte aen die welcke in sijn plaets ende Commandement zijn; ende voorsichtigh te zijn datter geen schade geschiede by de selve eerschooten.

Wyders, wanneer yemant de zee kruyst, ende yemand van de Vloot ('t zy dat hy onder de Couleur zy, ofte alleen kruyssende is) eenigh uytheemsch Schip, volgens het derde Artijckel van sijn Brief van Commissie is ontdeckende, ende verstaende van eenige preparatie ofte vergaderinge van Oorlogh-schepen, waer het soude mogen zijn, ofte dat alreede eenige Scheepen ofte Vlooten sal gepasseert zijn: Dan moet hy vernemen ende seer scherp acht nemen na het getal van de selve Scheepen, haer Waepens, Stucken Geschuts ende Mannen, van de selve preparatie; als meer wat coers soodanigen Vloot wel gepasseert mach zijn, genomen magh hebben, ende daer van adviseren ende in aller haest voortsenden aen den Admirael ofte Commandeur tot dienst van het Landt, dat dienvolgende ordre magh genomen worden: Ende de Generaels teecken sal zijn de Zee te ontdecken, ende by malkander komende, ofte op een Rendevous malkanderen te adverteren van soodanighe Vlooten als mogen gepasseert zijn, 't zy datse mogen gegaen zijn na eenige Haven van ons Land ofte niet, ofte concernerende eenige saecke importerende tot dienst van dese Landen: ende daerom yder saeck uyt ghemarkeert nae sijn uyrglas af te schieten een groot stuck Geschut, waer op yder een hoorende het onghebruycklijck teecken van die schoot, op de selfde maniere sal antwoorden, ende met aller haest gaen na de plaetse waer 't selve schieten gedaen is, op dat hy terstont met de andere Scheepen magh ontmoeten, ende aldaer te doen wat den Admirael ofte Commandeur met den Krijgs-Raed sal goed duncken te doen tot dienst van de Landen.

Onderteeckent

M. Herbertsz. Tromp.

De plichten en instantien die de Hollandsche Gesanten, tot het byleggen van dese swevende en dreygende geschillen, hebben aengewend, en de delayen en eyndelijcke bitterheden van die van het Parlement, hun voorbarigh aenhouden en aenhaelen van de Scheepen van desen Staet; en de haet en verbitteringhe die het selfde in dese landen veroorsaeckt hebben, is elders breedt genoegh verhandelt, wy sullen derhalven slechts tot de daedelijckheden, die daer soo breed niet staen, voort gaen, om den Lezer met geen herhaelde stoffe besigh en op te houden.

Aen den Lt. Admirael *Tromp*, wierd eyndelijck last gegeven, de Engelsche vloot aen te tasten, en alle afbreuck die hy konde, te doen. En de Hollandsche Gesanten, siende aldaer niet uyt te rechten, hebben sich weder uyt Engelandt naer Holland begeven, kort naer welckers vertreck, het Parlement, om hun saecken voor de geheele wereld te verschoonen, in het laetste van July, seecker Manifest of Verklaringe uytgegeven heeft, zijnde te sien *Aytzema* 3. *Deel*, *pag.* 722. Last aen *Tromp* gegeven. Vertreck van de Hollandtsche Gesanten uyt Engelandt.

De Hoogh Mogende Heeren Staeten Generael hebben hier op niet konnen stil swijgen, maer hier tegen oock hun manifest of tegen-verklaringe laeten uytgaen, welcks inhoudt mede aldaer te sien is.

De Engelschen Admirael Blaeck was op den 19 van July by Nieuw-Casteel, sterck veertigh kloecke Scheepen, tien Branders en twee Galeyen, gesien, de Ridder Aiscu lagh met seven Scheepen in Duyns, en soo in de Teems als daer omtrent, maeckte men noch omtrent de dartigh Scheepen vaerdigh. De Nederlantsche Vloot maeckte hier op, voor eerst haer toelegh, maer alsoo de Engelschen te dicht onder het lant gheloopen waeren, wilde de aenslagh niet gelucken.

De

De Vloot zeylde al kruycende van daer noortwaert aen, halende nu en dan een Vísscher aen, maer verschoonende de Schotten, dewijl deselve te wel Konincksgesint waeren. Blaeck ondertusschen, was met tseventigh Zeylen, omtrent Fayerhil onder de groote Visschery gheraeckt, daer hy dartien Buys Convoyers genomen, eenige Buysen gheplondert, eenige van volck ontbloot laten drijven, en de rest ieder sijns weeghs gejaeght hadt. *Tromp* aengeset om hem uyt te vinden, wiert omtrent Fayerhil en Hitlant door een swaere storm beloopen; hy self was in groot gevaer, of van te sincken, dewijl het Schip seer leck geworden, en met gewelt van pompen alleen, boven te houden was; of van aen de laeger wal te drijven. Des anderen daeghs, al de Hoplieden aen boort ghesεynt hebbende, bevandt maer 40. Scheepen by malkander te hebben, en noch twee en vijftigh Oorloghs Scheepen te vermissen, (welcke laetste wel de kloeckste en grootste waeren) beneffens ses Branders, een amonitie Schip, twee Galioots en een Engelsche prijs, die hy alle vreesde vergaen of gesoncken, immers verstroyt te zijn, gelijck oock verscheyde Scheepen gesien waeren aen strant te drijven, beneffens twee Oost-Indie vaerders. Capiteyn Jongh van Delfs-haeven was gesoncken, en beneffens hem de Lieutenant, een broeders Soon van den Admirael Pieter Heyn, verdroncken, andere saghmen masteloos hier en daer aen ancker, om welcke reden by hen een besluyt ghemaeckt wiert, weder na huys te keeren, en de overige Oost-Indische Scheepen, diese by sich hadden in behouden haeven te brengen. Sy hadden op den sevenden den windt zuyd west, den cours zuyd zuyd oost, met een stijve koelte, wanneer op den middagh uyt den Wint de Capiteyn Banckert, met een Hollantsche Buys by hen quam, die berichte dat de Engelsche Zeemacht *vijftigh* zeylen sterck in de wint van hen was, gelijck Capiteyn Gillis, mede berichte.

De Visschery door de Engelschen gestoort.

De Hollandsche Vloot door een swaere storm beloopen.

Sy seynden al de Capiteynen achter om, en belasten hen dicht by een te blijven, naemen hun groote marsseyls in, om hen in te wachten, als konnende om datse in de windt van hen waeren, niet by hen komen. Des avonts settense hun cours zuyd heen, by de windt, diese west zuyd west hadden. Wanneer het weder nu wat begost te bedaeren, setten sy de Marsseyls weder by, en de wint west loopende, saegen vijf of ses Zeylen, die om de Noordt noord west scheenen te zeylen; zijnde zuyd west ten westen van hen. Sy quaemen eyndelijck, op de rendevous voor de Maze met negen en dartigh Oorloghs Scheepen, daer de Scheepen ordere kregen, sich naer de Wielingen by andere te begeven, vier of vijf Scheepen worden geseght vermist te zijn; de rest hier en daer in de Havens van Hitlant zijnde, quaemen oock te met binnen. Tot noch toe hadden de Engelsche de aenghehaelde Scheepen, niet veroordeelt en verbeurt gemaeckt, maer op den vijf en twintighsten van July quam ordere aen het Hof der Admiraliteyt, om met gemeenschap van den Raedt en Fiscael Walker en Turner, tegen de reclamanten en afvorderaers te rechts plegen; teghen al het welcke de beroemde Meester Pieters, sich yverigh stelde. Blaeck liet evenwel niet nae sijn best te doen, nemende op een en den selven tijdt ses soo Straets als West-Indie Vaerders, die alle in Hollandt te huys hoorden, en die wel op de vier millioenen guldens geschat wierden. Waer tegen van de Hollanders, nu en dan een Kool-schip, Oester-schip of Visscher genomen wierd.

Nederlandsche Schepen verbeurt verklaert.

Hollandsche Schepen genomen.

Maer dewijl *Tromp* aldus, als geseght is, met sijn Vloot binnen gekomen was, wierdt de Vice-Admirael de Witt, in sijn plaets in Zee gesonden, na dat men

langh over dartigh of veertigh Scheepen in Zee te brengen hadt besigh geweest. Dese hadt maer weynige daegen in Zee geweest, of hy begost al te klagen, over stinckend bier en kranck volck, maer de meeste swarigheyt was, dat hy niet veel liefde onder de sijne vand. Terwijl begaf sich Blaeck na de West, om de Ruyter, die sich aldaer onthield, op te soecken, met den welcken, zijnde acht en twintigh Scheepen sterck, de Witt sich eyndelijck vervoeght heeft. Sy waeren nu twee en tsestigh Scheepen te saemen sterck, maer geheel van Branders onvoorsien. Dese liepen weder uyt, om de Engelschen op te soecken; in welck uytloopen de Vice-Admirael de Wit sijn moed met dese woorden hadt uytgedruckt: *Ick sal de vloot wel lustigh aen den vyandt aenvoeren, maer de Duyvel machse weder afvoeren.* Met welck seggen de Graeve van Charost, Gouverneur van Calis, boertende, had die aen den Heer Brasser daer nae gheschreven, *Dat de Wit den Duyvel die moeyten afgenomen, en den vloot selver afgevoert had.* Want op Vrydagh den elfden October, bracht een Gallioot, in Hollandt de tijdinge, dat des Dinghsdaeghs den achtsten, des naermiddaghs, Blaeck vijf en tsestigh Scheepen sterck, uyt Duyns op de Hollanders, sterck twee en tsestigh Schepen was voor de wind afgekomen; en des anderen daeghs quam schrijvens van de Wit selfs, dat hy, met de Ruyter hadt besllooten de Engelschen in Duyns aen te tasten, maer dat hen Blaeck was voorgekomen, hy en de Ruyter wierden in het eerste seer beschadight, en in hun wandt gheschooten, soo datse swaerlijck konden wenden. Hy vorders geen tijdt hebbende Krijghsraed te houden, zijnde oock de Scheepen door onweder seer verstroyt, had door een Gallioot al de Capiteynen doen vermaenen hun plicht wel te betrachten. Hy met de Ruyter, en eenige anderen, hadden

Vreemd seggen van de Witt.

Gevecht van de Wit en de Ruyter met de Engelschen.

sulcks wel gedaen, maer wierden slechtelijck bygestaen, dewijl sommige afdroopen en door gingen. Dit geschiede op den achtsten, wanneer des anderen daeghs de Engelschen tot op vijf en tachtigh Scheepen aengroeyden, en de Wit in tegendeel versvackt zijnde, sich genoodsaeckt vand te wijcken. Hy bleef evenwel van meningh de Engelschen weder aen te tasten, maer de Ruyter en andere waeren van beraedt, 's Landts Vloot niet reuckeloos te verwaerloosen, die hem tot bewaring was toevertrouwt, invoeghen hy, de Witt, genootsaeckt was geweest, sich te laeten gesegghen. De Wit dan en de Ruyter waeren ghedwongen geweest het Goereesche Gat in te loopen. Soo slecht liep het voor die tijdt met ons af.

In November was 's Landts Vloot, sterck negen en tsestigh zeylen weder in Goeree gereedt; in Texel laegen noch wel hondert Koopvaerders, met noch tien Oorlogh Scheepen, met tien Branders; maer weynigh Staets wierd op dese Zee-macht gemaeckt, als zijnde een deel gehuerde Straets en Spaensch Vaerders en Fluyten, alle niet seer bequaem om te vechten; de meeste oude Scheepen waren verkocht, of na de Middellandsche Zee tegen de Fransche roverye ghesonden, want de gedachten liepen het alderminste op een oorlogh met Engelandt; maer de aenbouw van dertigh kloecke Scheepen, gaf weder eenigen hoop.

Op den eersten van December 1652, is *Tromp* met de Vloot, bestaende in tseventigh Oorloghs Scheepen, en twee hondert Koopvaerders uyt Goeree tzeyl gegaen, krijgende noch by sich tseventigh Koopvaerders met de voornoemde tien oorloghs Scheepen uyt Texel. Jan Evertsz. quam op den darden, op de hooghte van Duynkercken, met noch eenige Scheepen by hem, soo dat hy nu 85. oorlogs Scheepen sterck mocht zijn.

Tromp weder in Zee.

Op

Op den tienden geraeckte hy met de Engelſchen ſlaeghs. Sy ſaegen de Vloot in Duyns leggen, die haeſt op hun aenkomen onder zeyl gingen, ſterck twee en vijftigh ſoo groote als kleyne Scheepen, onder de welcke omtrent twee en veertigh van hun middelbaere ſlagh waren. Ten een uer op den tienden gheraeckten de bezeylſte Schepen, met de vyanden handgemeen, en omtrent dry ueren, quamen ſy by de Singels. *Tromp* en Blaeck gaven malkander in het voorby zeylen de laegh; maer het Engelſch Schip de Roſe-krans wierdt van *Tromp* aengeklampt, die weder een Engelſch man aen de andere zijde kreegh, ſoo lagh hy een uer tuſſchen beyden te vechten, wanneer ſich de Roſekrans over gaf; hebbende omtrent de tſeſtigh dooden op. Jan Evertſz. de Vice Admirael, lagh terwijl het andere Schip de Bonaventuer aen boort, ſoo datſe met hun vieren op een rye laegen; welck Schip Jan Evertſz. mede veroverde. Terwijl waren een deel van de andere ſcheepen, die by het gevecht hadden konnen komen, tegens Blaeck met ſijn overighe ſcheepen beſigh, die eyndelijck naer Duyns of Doevres weder ſijn wijck nam. Met den doncker gheraeckten ſe van een, en *Tromp* mede ten ancker, maer het ſchip van Juynbol tegens den avondt in brandt, en hy ſelfs, met een deel van ſijn volck om den hals.

Tromp met de Engelſchen ſlaeghs.

Engelſchen geſlagen.

Hier teghen namen ſy des anderen daeghs een Engelsman, met veertien ſtucken, komende met Vijgen uyt de Condade, op den twaelfden bracht Baſtiaen Zeutſz. mede een Parlements ſchip, de Herculs genaemt, met ſes en datigh ſtucken, by hem van ſtrandt afgehaelt, in de Vloot. *Tromp*, door tegenwindt, Blaeck in Duyns niet konnende bejaegen, liep nae de Franſche Kuſt, en quam voor Bologne ten ancker.

Tromp daer nae kreegh laſt, om de Rivier van Londen te ſluyten, alſoo hy nu ghenoeghſaem meeſter van de Zee was. Maer hy, om wat reden, is ons onbekent, hield de Franſche Kuſt, en wierd daer op door de Engelſche vloot omtrent Portsmouth ontmoet. Sy vinghen op den acht en twintighſten van Sprockel 1653, te ſtrijden, en dat duerde dry daegen aen een. De Engelſchen ſterck neghen en tſeſtigh of tſeventigh ſchepen, hadden het meeſt op de machtige Koopvaerdy vloot, die *Tromp* onder ſich te beſchermen had, en deſe mede met ſijn macht van tſeventigh ſcheepen, toonde daer een goed bewaerder van te zijn, evenwel bleven al eenige ſoo Oorloghs als Koopvaerdy ſcheepen in de loop, het geen eenige, die maer ſlechtelijck hun plicht deden, meeſt te wijten ſtaet, anders wil men gelooven dat de Hollanders een volkomen overwinningh ſouden bevochten, en hun meeſterſchap van de Zee behouden hebben. De Engelſche lieten evenwel niet nae, volgens hun gewoonte, weder van een groote overwinningh op te ſnijden, om dat des nachts, tuſſchen den tweeden en darden Maert, de Hollandtſche vloot, niet voor ancker was blijven leggen (gelijck ſy de voorighe twee nachten hadt gedaen) maer naer het Vaderlandt, om de Koopvaerders by een gebracht zijnde, in behouden haeven te brengen, aengevordert was. Dit wierd by hen den naem van vluchten gegeven; en nademael ter kenniſſe quam, dat de meeſte van de Scheepen, die wat doen konden en gedaen hadden, ſonder kruydt waren, was wel te ſien, wat wijsheydt het ſou hebben geweeſt, des anderen daeghs weder te ſlaen.

Tromp weder ſlaegs met de Engelſchen.

Ydele roem der Engelſchen.

Ondertuſſchen de Ridder Aiſcu, zijnde het gevaer, dat hy in Duyns geleden hadt, te boven gekomen, wierdt met nieuw onderſtandt, wel tot veertigh ſcheepen toe, geſterckt, met welcke hy in het begin van Auguſtus in het Canael

gingh op de Hollandtsche scheepen te passen, maer wierdt op het laetste van die maent, door de Ruyter ontmoet, en slechtelijck van hem en Douwe Aukes onthaelt, maer hier van sullen wy hier nae bysonder handelen. De Koninck van Engeland, hoorende de aenheffende onlusten tusschen Engeland en desen Staet, liet niet nae daer over aen den Nederlandschen Gesant Boreel, te schrijven: *Dat hy verhoopte dat alle bysonderheden, die hem van de voorverhaelde slagh waren aengeschreven, niet waer souden zijn, echter vreesde hy, dat de Engelsche Rebellen (soo noemde hy die van het Parlement, eenigh merckelijck voordeel op de Hollanders hadden gehadt; en meester van het Canael waren. Sulcks waere hem van harten leet; echter verhoopte hy, dat Godt in sijne handen stellen sou, het gevolg hen uyt hun handen te wringen, en grooter ongeluck voor te komen; indien de Heeren Staten eenige Scheepen aen wilden consigneeren, en dat niet meer als sy selfs souden oordeelen bequaem te zijn, om onder sijn vlagge te mogen dienen, gelijck hy sijn eygen persoon, daer mede toe wilde engageren, om gevoeght met de vloot van haer Hoogh Mogende, door Godes zegen, de selve te overwinnen, of op de daed te sneuvelen. Hy had geoordeelt liever desen wensch, beneffens sijn beklagh te doen, als elders daer, eenige formele openingh van te geven: en indien hy hier eenighe notificatie van ontfingh, soude hem sulcks seer aengenaem zijn, en soude sonder formaliteyt of eenige conditie of voorwaerden, sich aenstonds naer Hollandt begeven, met vertrouwen dat Godt hem een goede uytkomst sou geven.*

De Koninck van Engelandt biedt sijn persoon aen, tot den oorlogh ter Zee.

Dese aenbiedinge was gel goed, maer de Heeren Staeten hadden liever den vrede wegh ingeslagen, latende niet na, onder de handt met het Engelsche Parlement te handelen, tot welcken eynde sich de Vrouw van Stricklandt, onder schijn van haer penningen, staende op het Hollandse Comptoir, te behouden, gestaedigh hier te lande hieldt, en de Lieutenant Colonel Doleman, en de Ridder Robbert Ston, gestaedigh over en weder reysden. Men liet echter niet nae, de Hoofden ten oorlogh, soo veel mooghlijck was, te moedigen, tot welcken eynde besllooten wierd, den Lieutenant Admirael een goude keeten van twee duysent guldens, en de mindere Hoofden, andere naer gevolge, te vereeren.

Vereeringen aen *Tromp* gedaen.

Ondertusschen deedt sich een zege, uyt de Middellandtsche Zee, voor de Nederlanden op.

Ses Engelsche Scheepen, legghende achter de Molie tot Livorno, kregen last van den Groot Hartogh van Toscane, of te vertrecken, of het Schip de Phœnix, dat den Jongen Tromp bedrieghlijck afhandigh was ghemaeckt, weder te geven, maer alsoo hen dit laetste niet aen stond, beslootense tot het eerste.

Slagh voor Livorno.

Hopman Bodley quam hen van Porto Ferrajo, met acht Scheepen en een Brander te hulp. Op Woensdagh den twaelfden van Maert, tegen den avond wierden dese Scheepen eerst vernomen, en des anderen daeghs, quamen vier van de selve wat naerder. De Hollanders, onder den Commandeur Jan van Galen, daer voor leggende, waren sterck sestien Oorloghs Scheepen, een Brander, met ses of seven Straets vaerders; die door den Krijghs-raedt deel in den buyt belooft wierdt, indien sy wilden mede vechten. Tusschen Bodley, de Bevelhebber van het onderstandt, en Appleton, die over dese ses Scheepen Commandeerde, was besllooten, dat dese laetste, met sijn Vloot niet uyt komen sou, voor dat hy met de Hollanders aen het werck was; hier over dan sandt Bodley dry van de sijne, om de Hollanderen aen te locken, en dese siende dat Appleton niet uyt quam, maeckten

ten het gelaet als wildense Bodley soecken, gelijck sy oock in der daed deden. Appleton hier op komt met sijn ses scheepen, mede voor den dagh, denckende dat de Hollanderen hun cours souden vervolgen, maer hy was soo haest niet onder zeyl, of dese wenden het wederom, en vielen met alle macht dese ses Scheepen op het lijf. Een geluckige schoot, uyt het Schip van Van Galen, bracht de Engelsche Bonaventure, met veertigh metaele en vier ysere stucken gewaepent, in de brand, het welcke opvliegende, maer seven mannen in het leven liet; dit bracht de verslagentheyt onder de rest. Appleton op de Luypaerdt, voorsien met vijftigh metaele, twee ysere stucken, twee bassen, en hondert en tachtigh man, kreegh de Scheepen de Son en Julius Cæsar aen boort; Cornelis Tromp was doende met de Sampson, gewapent met ses en dartigh stucken en tnegentigh man, en hebbende die soo verre, datse om quartier riepen, en hy gereed stondt om te enteren, quam een Brander den Sampson aen de andere zijde aen boort, en hy daer door in brandt; de Capiteyn met twee en veertigh matrosen quamen alleen daer af. Het Schip de Levantsche Koopman, met acht en twintigh ysere stucken en tsestig man voorsien, is mede, na dat het van de Capiteynen Hams en Fons was geëntert, gesoncken. Hopman Bonte butter vermeesterde den Pelgrim, een Schip met acht en twintigh ysere, twee metaele stucken, en tseventigh man, zijnde voorheen van Capiteyn Roothaes soo gehaevent, dat hy weynigh weer meer konde doen. De Commandeur Jan van Galen wierdt in den aenvangh, met den tweeden koegel die in sijn Schip quam, sijn rechter been afgheschooten, terwijl hy een Engelsche Brander, die op hem af quam, in de grond schoot. Hy socht het noch voor een wijl te verbergen, maer van

[Left margin: Overwinningh der Hollanderen. / Van Galen sijn been afgeschooten.]

sijn onder Stuerman vermaent, sich niet te laeten doodt bloeden, sou tot antwoord hebben gegeven, *de swarigheyt was kleyn, voor het Vaderland met overwinningh te sterven.* Dus wierd hy eyndelijck op de ballast neder gelaeten, en aldaer de rest van het been, dat boven de enckel geschooten was, voort onder de knie afgeset. Hy dronck een teugh Wijns tot versterckingh uyt, en wierp het glas ter aerden, met dese woorden: *De Engelsche Koninckmoorders, moeten't doch al betalen.* Wanneer hy verbonden was, wilde hy met geweld weder boven zijn; maer sulcks wierd verhindert, dewijl hy door het bloeden, te seer verswackt was; echter liet hy niet nae sijn volck van onderen moed te geven, en tot dapperheyt te vermanen. Hy is daer nae tot Livorno in gebracht, aldaer op den 23. Maert overleden, en tot Amsterdam in Wintermaend seer heerlijck begraeven, en in Marmer op sijn Tombe, als een Held betaemt, uytgebeeld.

[Right margin: Sterft. 1653.]

Ondertusschen laegen de Son en Julius Cæsar Appleton noch aen boort, die malkander soo matteerden, datse niet een schoot meer op den ander deden, wanneer de Commandeur Jacob de Boer, hem achter aen sijn Spiegel aen boort quam, de laegh gaf, voorts enterde en veroverde. Tromp sich van de aenghesteecken Sampson gereddert hebbende, begaf sich nu als Schout by nacht zijnde, met de Hollandsche schepen, die noch in hun geheel waren, na den Engelschen Commandeur Bodley toe; maer dese nam de vlucht, en wierd van Tromp tot den avond toe vervolgt, doch geraeckte met de sijne, als beter bezeylt, en de Hollanders vuyl zijnde, daer af. In dit gevecht dan lieten de Engelsche ses Schepen, twee verbrand, een gesoncken en dry verovert, dry hondert ses en tachtentig dooden, twee hondert dry en tnegentigh gequetsten, en een goed getal van gevangens.

[Right margin: Vlucht van Bodley.]

Onder-

Hollandt arbeydt heymelijck tot vrede.

Ondertusschen liet Hollandt, het welcke sich door desen Oorlogh aldermeest bedremt vandt, heymelijck, en onder de handt, in Engeland van vrede handelen, want met gemeen goedvinden der Provincien, was sulcks niet doenbaer geweest, gebruyckende daer toe, de Gedeputeerden tot de geheyme saecken. Tot dien eynde wierd dese Brief naer Engelandt gesonden.

Brief van Hollandt naer Engeland.

DE Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt considererende dat het buyten allen twijffel is een openbaere straffe van de rechtvaerdighe oordeelen Godts, gheterght door de menighvuldighe sonden des Volcks, dat in plaetse dat de gemeynschap van de suyvere ende onvervalschte Religie beyde de Natien behoorde te verbinden tot liefde, eenigheydt, ende besorginge van elckanders beste van binnen, en aensienlijckheydt van buyten, daer toe de natuere oock selfs door de nae ghelegentheyt van weder zijts Landen, het haere gecontribueert ende aenleydinge heeft gegeven, de opgeresene misverstanden hebben veroorsaeckt, dat de voorsichtigheyt van de natuure tegens haer ooghmerck gheforceert, de middelen die soude konnen dienen tot mutuele behoudenisse, tot onderlinghe verderf, misbruyck, ende de Religie het waerste ende dierste pant, dewelcke door Godts onverdiende genade, tegens de onderkruypinge van de vyanden van Godts eere, soo lange ende tot noch toe onder de selve Natien wonderlijcken is gheconserveert, in perijckel wert gestelt; dat mede Godt den Heere de selve ten weder zijden materie heeft gegeven, om sijne goedertierentheyt te dancken, dat de selve door sijne genaede elck by haer selven bestaen, ende gelegentheyt hebben omme den anderen te hulpe te komen, des noot, en sijne eere daer aen gelegen zijnde; en dat in plaetse van 't selve behoorlijck te erkennen door beyde de selve Natien, zijne ende der selver vyanden materie wert gegeven, om mede haer over dese tegenwoordige verwarringe te verheugen ende hoop te scheppen, dat het geene sy teghens de selve niet hebben konnen uytvoeren, de voorseyde Natien, voor haer, tegens malkanderen te weghe sullen brengen, ende dat ons ongeluck ten weder zijden des te grooter is, vermits de verwisselinge der onseeckere ende veranderlijke succesen van de wapenen, gedesigneeert door de veelheyt der uytstortinge van het bloedt der Huys-genooten des Geloofs van d'een of d'ander zijde, ende in allen gevalle geapplaudeert by de vyanden van Godts eere, ende van sijne dierbare Gemeynte, den genen die de overhandt heeft in Christelijcke overweginge des gemoedts, even luctueux moet zijn als dien, die de Nederlage schijnt te treffen; hebben de voornoemde Staten, door een Godtsaligen yver gedreven, ende onder Godes genade door geen andere insichten geperst wesende, haer onbeswaert gevonden het Parlement van de Republijcque van Engeland, 't gunt voorsz. is, voor ooghen te stellen; ten eynde by de selve de saecken, beneffens de gemelde Staten mede in diervoegen verstaende, gelet soude moge werden wat tot der selver beyde beste, ende Godes eere soude dienen te worden gedaen; daer toe Godt de Heere buyten twijffel, om sijns naems wille, door ingevinge van goede expedienten, sijnen zegen sal geven, ofte het Parlement van andere gevoelen wesende, de voornoemde Staten haer overvloedighlijck gequeten hebbende, met te meerder gerechtigheyt van haer gemoedt sullen mogen afwachten de uytkomste, die Godt den Heere in dese verwarringe sal believen te verleenen. Gedaen in den Haghe den achtienden Marty sestien hondert drie en vijfstigh. Onderstondt ter Ordonnantie van de Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, geteeckent Herbert van Beaumont, Secretaris van de Heeren Staten voornoemt.

Dese Brief door een Klerck naer Londen overghebracht, veroorsaeckte soo daer

daer als hier te lande, vreemde redenen en bedenckingen, alhier vreesden de Deenen, dat men niet genoegh voor hun inclusie en inslot sou soecken te sorgen, Sweden noemde het tegen de oprechtigheyt gedaen te zijn; dat men ter selver tijdt, by hen om onderstand aenhield, en van vrede handelde; de Konincks en Prins gesinde meenden, men konde met Engelandt niet doen sonder hen lieden, en sonder het Parlement geheel t'onder te brenghen, alsoo het anders geen woord houden sou, en soo hadt een ieder sijn bedencken. In Engeland was het Parlement de saeck mede niet gantsch eens, een groot gedeelte, en wel de dapperste en moedigste, waren geheel tegen den handel, en aldaer wierd met meerderheyt van stemmen overghehaelt, dat men sou antwoorden, en dat niet alleen aen Hollandt, maer oock aen de Generale Staten, om daer mede te betoonen, datse de saeck opnamen niet als van Holland alleen, maer als van den geheelen Staet voortkomende. Hun Brief aen Holland was van desen inhoudt:

Bedenckingen hier over.

Antwoord van het Parlement.

Het Parlement van de Republijcque van Engelandt, heeft ontfangen ende gelesen den Brief, geaddresseert aen het selve, gedateert in den Haege den achtienden Marty, ende geteeckent by Herbert van Beaumont, Secretaris van de Staten van Holland ende West-Vriesland, door ordre van de selve Staeten, representerende de tegenwoordige gelegentheyt van saecken in dese twee nabuyrighe Natien, contrarie de eygen Interesten van beyden, ende tegen de gemeene verbintenissen, waer door sy onderlinghe zijn verknocht wegen de professie van een ende de selve Gereformeerde Religie, ende dat daerom behoort consideratie genomen te worden, op't geene sal mogen zijn in desen tijdt streckende tot de eere van Godt, ende tot beyderzijdts besten: waer op het Parlement voeght dit antwoordt. Dat het niet onbekent en is, met wat begeerte ende affectie de Engelsche Natie tot allen tijden, ende voornamentlijck sedert het Godt belieft heeft de selve te stellen tot een Republijcq, haer selfs hebben gheappliceert tot sulcke middelen, die daer waren meest apparent met Godes hulpe, om te leggen een seecker fondament tot Vriendtschap ende naeuwe verbintenisse tusschen de twee Natien, tot sulcx geinviteert door aenmerckinghe van de waerachtige Interesten van beyde Staten, reflexie nemende tot haer eygen Domestijcq profijt, ende dat van haere Naegebuyren ende Geallieerden van buyten, onderlinghe verbindende malkanderen om te employeren haer macht, ende andere advantagie tot elckanderens preservatie, ende tot bescherminge van de ware Gereformeerde Protestantsche Religie, die bey de Natien profiteerden; 't welck alles geëmployeert tot contrarie eynde, konden naer menschelijcke oordeel niet anders produceren als't geene men nu siet, ende de Staeten van Hollandt ende West-Vrieslandt in haer Brief aenmercken.

Ende doen het Parlement haer gemelde goede devoiren bevondt bejegent met ongewoonlijcke preparatien, acten van vyandtschap, ende andere extraordinaris proceduren: nochtans dieplijck apprehenderende het vergieten van soo veel Christen bloedt, 't welck noodtsaeckelijck moeste volghen, indien de saecken quamen tot vordere extremiteyt, en oock vresende de groote advantagien die daer door souden aenwassen aen de vyanden van de liberteyt ende van de waere Religie, oock van de Vreede ende welvaert van beyde de Republijcquen, was niet alleen willigh te treden in een handelingh, omme te ghenesen ende te stellen die wonde op een wegh van vriendschap, met betooningh van groote moderatie, gelijck blijckt onder anderen in den voorslagh gedaen aen den Heer van Heemstede, waer door den Vrede hadde mogen volgen, indien hy niet seer onverwachtelijck was gekeert

nae Huys, sonder te geven eenigh plat ofte klaer antwoord op de selve. Ende daerom gelijck het Parlement in haer eygen gemoed is voldaen ende getroost in dese Troublen ende Calamiteyten van den Oorlogh, van gedaen te hebben met alle sinceriteyt 't gene in haer macht lagh, om den selven oorlogh tegen te gaen ende voor te komen, soo sullen de Staeten van Hollandt ende West-Vrieslandt, wel overleggende het gepasseerde, ende de saecke ponderende in de rechtveerdige balance, geen oorsaecke vinden om te twijffelen aen het gemoed ende begeerte van het Parlement, tot consideratie van alles wat dient gedaen tot stoppinge van vorder quaed, ende op dat sy oock verder mogen bewijsen, by occasie van desen Brief van de gemelte Staten, hoe sensibel van de tegenwoordige Troublen die van het Parlement haer selfs bevinden, soo verklaerden sy haer bereydwilligheyt om te procederen op de selve gronden als te vooren. Sy presenteerden als een antwoordt op dat gedeelte van de propositie van den ghemelten Heer van Heemstede, waer in hy begeerde dat desen Staet soude voorstellen, 't gene mocht zijn recht ende redelijck, tot byleggingbe van de tegenwoordige differentie, ende sonder eenige veranderinge, als wat sedert is geresen uyt het tusschen beyde de Staten opgekomen onaengenamen Oorlog, ende hebben ingelijcke wijse 't selve te kennen gegeven aen de Staten Generael, in haer Brief hier Copyelijck by leggende, welcke vriendelijck ende Christelijcke presentatie gherencontreert wordende door een gelijckmatige dispositie, in den ghemelten Heeren Staeten Generael, mach door Godes Zeghen voort brengen werckelijcke middelen, tot weder-opmaeckinge van de tegenwoordige breucke; ende weder vereenighen der twee Natien in perfecte Vriendschap, het gaet dan soo het wil.

Die van het Parlement hebbende voldaen haer devoir, sullen in allen gevalle met geduldt ende troost acquiesseren in de uytkomsten van de providentie van Godt, van de welcke sy gehadt hebben soo genadigen experientie.

Onderstont,

Hendrik Scopel, Clercq van 't Parlement.

Hun aenschrijvingh aen de Heeren Staeten Generael was aldus:

DE *opperste genegentheyt ende goeden wille, die dese Republijcque op alle occasien heeft getoont aen de Vereenighde Nederlandtsche Provincien, is soo klaer, ende de getuygenissen van dien zijn soo openbaer, dat de minste twijffel niet behoort gemaeckt te worden, aen de goede affectie van het Parlement van de selve Republijcque, om te ghebruycken ende employeren alle gerechtige ende eerlijcke middelen, de welcke mogen uytblussen het vyer van Orlogh tusschen de twee Natien, ende stoppen het wyder vergieten van Christelijck bloet, ende in plaets van sulcks herstellen Vrede, Vriendschap ende onderlingh vertrouwen: alsoo nochtans het Parlement onlanghs ontfangen heeft Brieven van de Staten van Holland ende West-Vriesland, vertoonende haer gevoelijckheyt over de tegenwoordige rupture, ende de droevige ende quade consequentien die daer op nootsakelijck moeten volgen; soo is 't van nieuws bereydt geweest by dese gelegentheyt, niet alleen te significeren aen de Staten van Hollant ende West-Vrieslant, haer afkeer van de tegenwoordighe posture van saecken in beyde de Natien, d'een tegen d'ander, maer in gelijcke manieren oock sulcks te verklaren aen de Staten Generael van de Vereenighde Neederlanden, gelijck geschiet by desen, ghelijck die van 't Parlement niet manqueerde in haer plicht, om voor te komen de tegenwoordige quaden in haer begin ende oprijsinghen, dat sy sedert geensints doende successien van haer voorige goede intentien tot de Vereenigde Provincien zijn verandert, maer gereedt op de gronden, uytgedruckt in de Brieven, gesonden aen de Staeten van Hollant ende West-Vrieslant,*

ſtant, hier Copyelijck mede ingeſlooten te contribueren, wat in haer is tot de vriendelijcke ende amicable bylegginge van deſe differentien, ende tot herſtellinge van een goet verſtant ende vaſte Unie tuſſchen de twee Staten, 't welcke door Godes genade en zeghen in korten tijdt magh zijn volbracht, indien de gemelte Heeren Staeten Generael hebben het ſelve gemoed ende begeerte: ende in gevalle van neen, ſoo wil ende ſal nochtans het Parlement hebben de ſatisfactie van te hebben gedaen wat haer betaemt, en ſal met Vrede ende trooſt wachten op Godt, om ſijne directie ende hulpe in de toekomende beleydinge van de Regeringe, die hy haer in handen heeft geſtelt, Den eerſten April Ouden Stijl ſeſtien hondert drie en vijftigh.

Geteeckent
Henrich Scobel, Clercq Parliamenti.

Deſe Brieven wierden hier in het landt, door eenen David Boneel ghebracht, ſonder eenigh ander Character of eermerck te hebben; hy wierd oock ſonder eenigh defrayment, koſteloosheyt, of eenige geſchencken ontfangen, alleen de Heer Raedt Penſionaris de Witt, toonde hem by monde veel beleeftheden, en ſprack met hem veel van de oprechte meninge van Hollandt tot de Vrede.

Deſe Brieven wierden mede alhier niet eenderley opghenomen. Die van Stadt en Lande verſtonden by formeel
Gevoelen over deſen handel
beſluyt en reſolutie, dat de Heeren van Hollandt tot ſulcke afgeſonderde Correſpondentie niet bevoeght waren, als zijnde ſulcks ſtrijdigh met den voet deſer gemeene regeringe, en de Unie van deſen Staet (die by de geſaementlijcke Bondgenooten, noch onlanghs naerder vaſt geſtelt was) en zijnde derhalven van een quaet gevolgh. De ſaecken waeren oock geenſints in dien ſtaet, om met reputatie en achtinghe, tot een Vredehandelingh met Engelandt te treden; en tot een eerlijck beſluyt te konnen komen. Echter verſtond men dat by haer Hoogh Mogende een redenmaetighen Brief, aen de Regeringh van Engeland, ſou konnen worden afgevaerdight, daer toe ſtreckende: *Dat deſe Staet altoos was geweeſt, en noch was geneghen, om met Engelandt in liefde en vrede te leven, en dat oock de beletſelen en misverſtanden, die ſich hier tegens ſtrijdigh hadden opgedaen, mochten geweert worden: ſonder nochtans ſich eenighſints, aen eenige voorſlagen te binden; ſoo by die van Engeland, aen iemandt van deſen Staet mochten gedaen zijn, of ietwes anders tot nadeel en oneer der ſelve; ſonder oock ondertuſſchen naer te laten, ſich ten uyterſten te evertueren en ſterck te maecken, om in allen gevalle oock, gheduerende den tijdt van 't handelen, de waepenen in de hand te hebben.*

Eyndelijck is beſlooten uyt name van de Generaliteyt, aldus aen Engeland te ſchrijven.

Brief van de Staten Generael aen 't Parlement.

DE *Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden, hebbende ontfanghen ende geleſen de Miſſive van 't Parlement van de Republijcque van Engeland, aen den ſelven geaddreſſeert in Weſt-Munſter, den eerſten deſer loopende Maendt Ouden Stijl, houdende declaratie ende betuyginge van hunne inclinatie ende genegentheyt, omme te amplecteren ende by der handt te nemen alle rechtmaetige ende betaemelijcke middelen, die tot uytbluſſinge van den tegenwoordigen Calamiteuſen oorlogh, tot voortkominge van 't droevighe uytſtorten van meerder Chriſten bloet, tot herſtellinge van Vrede, Vriendſchap, ende goede intelligentie, mitsgaeders tot ogrechtinge van een eeuwigh duerende Verbondt tuſſchen beyde de Natien ſoude konnen dienen: hebben naer rijpe deliberatien, daer op by reſcriptie willen verklaeren, vaſtelijck te vertrouwen het voornoemde Parlement, als oock de gantſche wereldt, vol-*

komentlijck te zijn gebleecken, dat de voornoemde Heeren Staeten Generael altijdts met een sincere ende oprechte intentie hebben gesoght ende getracht t'onderhouden, ende meer ende meer te versterckeu de goede Vriendtschap ende Correspondentie met een vaste, bondige ende eeuwighduyrende Alliantie, tusschen de voorsz. Republijcque ende desen Staet hadde mogen worden bevestight, ghelijck deselve Heeren Staeten Generael in alle oprechtigheydt ende waerheyt verklaeren by desen van haer zyde, al noch seer geerne alles te sullen contribueren ende bybrengen dat daer toe aenleydinge soude konnen geven, en vorders tot voltreckinghe van soo heylsaeme ende Christelijcke verbintenisse gerequireert sal zijn, verklaerende tot demonstratie van dien genegen te wesen, omme wegens desen Staet, Plenipotentiarisen, Ambassadeurs, of andere Gemachtighde, op seeckere Neutrale handelplaetse daer toe te verkiesen, met gelijcke Plenipotentiarisen, Ambassadeurs, of andere Gemachtighden van 't voornoemde Parlement in conferentie ende onderhandelinghe te laten treden; omme als dan aldaer wederzijdts te ontfangen ende doen soodanige openinge ende voorslagen, als geoordeelt sullen worden tot uytvindinge van een goet accommodement in de tegenwoordige misverstanden redelijck, equitabel ende sortabel te wesen, ende voorts in de voorsz. conferentie ende onderhandelinge alles by te brengen, waer door de selve tot een vruchtbaerigh ende spoedigh besluyt gebracht souden konnen worden; sullende seer geerne van't voornoemde Parlement verstaen, ende in antwoorde op dese tegenwoordige afwachten, soodanige voorslaghen van Neutraele plaetse of plaetsen, mitsgaders van tijdt van de by een komsten als 't voornoemde Parlement sal oordeelen tot de voorsz. onderhandelinge, ende om een aenvangh van't werck te maecken bequaem te wesen ende ghepresigeert konnen worden, omme de voorschreve voorslaeghen gehoort, daer op de goede meyninge ende intentie van de voornoemde Heeren Staeten Generael aen 't voornoemde Parlement ten spoedighsten te moghen laeten toekomen. Gedaen in den Haeghe, den dertighsten April sestien hondert drie en vijftigh.

Wanneer de afghesonden met desen Brief in Engelandt aenquam, vand hy aldaer een groote veranderingh in de Regeringe, zijnde het Parlement ghescheyden, door gesag van den Generael Cromwel, van het welcke elders ghesproocken is. Niet teghenstaende dese handelingen over en weder, wierden echter de Oorloghs saecken niet t'eenemael verwaerloost; hoewel aen de vloot en de rechte gestalte der selver al vry veel ontbrack, het volck was onwilligh, voornamentlijck tegen den Vice Admirael de Witte; de meeste Scheepen waren onbequaem, en hier en daer ontbrack het aen gelt om de Scheepen in Zee te krijgen, gelijck die van de Admiraliteyt tot Rotterdam schreven, dat sy geen van al hunne Scheepen in Zee konden krijgen, 't en waere sy geldt hadden, om eenige maenden soldye aen de matroosen te betalen. *Staet van de Hollandsche Zeemagt.*

In tegendeel kreeghmen uyt Enghelant bericht datter in Duyns tseventigh of twee en tseventigh oorloghs Scheepen behalven het kleyn vaertuygh, vaerdigh laegen: en op de Rivier van Londen noch acht en veertigh andere wierden getelt, die in alles behalven in genoeghsaem volck, gereedt waeren. In Portsmouth laegen oock eenige andere vaerdigh, en van Peck, Teer, Kabels, Masten en andere Scheeps behoeften, warense over Duynkercken genoeghsaem voorsien; en alles bleeck daer uyt, dat de Engelschen eerlangh in Zee en voor onse Gaeten waren. De Vice-Admirael de Wit hadt wel een toelegh op de Engelsche Koolhaelders, maer hy geen kans daer op siende, is onverrichter saecke weder *Staet van van de Engelsche Zeemagt.* *Engelschen in Zee.* *Wittes aenslag op de Koliers misluckt.*

weder nae de Wielingen gekeert; klaegende op ſijn wederkomſt, dat van de achtien Scheepen die hy by ſich had gehad, niet meer als dry weerbaer waren. Ondertuſſchen vertoonde ſich de Engelſche vloot, wiens minſte Schip van twee en dartigh ſtucken was, voor het Eylandt Walcheren; een gros van tſeventigh Scheepen, daer onder veertigh van Oorlogh, de reſt genomene Prijſen en Koopvaerders, waren mede tot Doevres ten ancker geweeſt, van waer de Oorloghs Scheepen noordwaert waren geloopen, om de Vloot Koopvaerders van Rochelle, die hun wegh, by gebreck van Convoy, achter om hadden genomen, te ontmoeten.

Siende dan de ſwevende noodtwendigheden, hebben de Heeren Staeten oock behoorlijcke beſtellingen ſoo tot geld als tot bootsvolck, om deſen ſtercken vyandt te konnen wederſtaen, aengewend; en men gaf den L^t. Admirael *Tromp* ordere, om mede in Zee te gaen; met ſich nemende eenige wanplichtige Capiteynen, die in den Haege op de Poort gevanghen ſaeten, om in Zee Krijghsraedt daer mede te houden, of eerder noch een proef van hun moed en beleyd te nemen. De klacht in het algemeen was, dat men het volck te weynigh gaf, en de Capiteynen te ſober ſchaften, daer het op de Engelſche Schepen beter mede toegingh, alwaer de Capiteynen met geen ſchaffen te doen hadden.

Tromp gelaſt in Zee te gaen.

De Vice Admirael de Witte bevandt ſich op den vierden van Mey, met een of twee en veertigh Scheepen voor de Maſe; verwachtende aldaer meer Schepen van alle kanten, en ordere, als bericht hebbende dat de Engelſchen omtrent Hitland lagen. Hy klaeghde noch al geduerigh over de ſlechtigheyt van ſijn Scheepen, ſelf dat het ſijne ſoodaenigh was, dat hy verklaerde noyt op onbequaemer gecommandeert te hebben; waer uyt men lichtelijck konde afmeeten, hoe het met de andere geſtelt moſt zijn; De Admirael *Tromp* hadt de ſelve klachten, en rond uyt geſeght, dat ſoo men hem op een ghemeen Schip liet gaen, een ieder ſou ſeggen, dat haer Hoogh Mogende hem moede waeren, en ſochten quijt te zijn. Dat het gemeenlijck ſeer op den Admirael aenquam, en de Vlagge voerder het meeſte te lijden hadt; ſijn Schip Brederode, dat nu vertimmert wierdt, was ſoo goedt als vijf of ſes andere. Hy achte wel ſijn leven niet veel, en wilde het ſelve gaerne het Vaderlandt opofferen, maer ſocht de welſtand en eere van het Vaderland; aen liefde van ſijn volck, ontbrack het hem niet. Onder al deſe ongelegentheden, en daer uyt volgende ongenegentheden, kreegh men de tijdinge, dat de Engelſche Vloot, den Vice Admirael Jan Evertſz. met ſijn Eſquadre het Veerſche Gat ingejaegt, en wel acht en veertigh Hoeckers van Zierickzee ghenomen had; gelijckſe oock daer op eenighe van Maeſlandt-Sluys, ter Heyde, Schevelingen, Catwijck en andere opgevat hebben, vaerende alſoo met een zuydelijcke wind en ſchoon weder, de Hollandtſche Kuſt langhs; hondert en veertien weerbaere, immers wel tachtentigh Capitaele en voorname Schepen ſterck; behalven vijftien Branders, en veel ander kleyn vaertuygh; men wil dat deſe Vloot wel met twaelf of ſeſtien duyſent man ſou bemant geweeſt zijn.

Slechte geſtalte der Scheepen.

Klachten van *Tromp*.

Zeeuſche Scheepen van de Engelſchen ingejaegt.

Van *Tromp* had men bericht, dat hy op Donderdag den vijftienden van omtrent Texel het ancker hadt ghelicht, en naer de Bree veertien in Zee gheſteecken was, om omtrent twee hondert Koopvaerders, en vijf Ooſt-Indie vaerders, tot aen Doggersſandt te convoyeren, en de ſelve van daer, met een kleyn Convoy, achter om te laten gaen, alwaer hy oock andere twee hondert, van S^t. Marten komende Scheepen,

verhoopte te ontmoeten. Op dien selven avond, quamen de Engelschen in sijn plaets voor Texel legghen, maer *Tromp* niet vindende, en vernemende dat hy verzeylt was, setten het recht op hem aen. Hy was volkomentlijck oock vier en tachtentigh Scheepen sterck, behalven dese vijf Oost-Indie vaerders, en tusschen Amsterdam en Texel laegen noch wel veertien, hoewel onbemande Scheepen, doch die soude men nu gaen mannen, en daer toe hooger maendgeld belooven.

Engelsche vloot voor Texel.

Dese stoutheyt der Engelschen, maekte door gantsch Hollandt en elders een groote verslagentheyt; en veroorsaeckte dat men met behoorlijck Krijgsvolck en toeversicht, de Kusten over al besorghde; maer wilde men volck hebben, men most des Princen van Orangies naem ghebruycken, en Orangie Veld-teeckens draeghen; de hoop van onlust in Hollandt te verwecken was groot, maer van weynigh gevolgh. Sy lieten ondertusschen, op de laetste Brief van de Heeren Staten Generael niet na, door den selven boode, op den dry en twintighsten van May, de Heeren Staten antwoord te laten toekomen. Zijnde de selve aldus.

Antwoort van het Parlement op den Brief der Heeren Staten Generael.

DEn Brief geschreven van weghen de Staten Generael van de Vereenighde Provintien, ende gedirigeert aen het Parlement van de Republijcque van Engelandt, zijnde door Mr. Tileman Aquilius, bode van de selve Staten, overgelevert aen sijn Excellentie den Heer Generael Cromwel, ende by hem gecommuniceert aen den Raed van State nu sittende tot Whitehal, by de selve genomen in consideratie, ende bevindende het selve te zijn een antwoord op de Brief geschreven by het laetste Parlement van dese Republijcque aen de Staeten Generael tot eene vriendelijcke bylegginge van de differenten tusschen dese twee Staten; Soo hebben sy oock goedt gedacht te verklaren, dat ongeacht de laetste veranderingh ende alteratie van saecken, die het aen de wijse ende al regerende handt Godes belieft hadde te doen gebeuren in dese Republijcque, sy hebben de selve goede intentie tot de Vereenighde Provintien, met oprechte begeerte om een eynde te maecken van desen tegenwoordigen Oorlogh, ende te vestighen eene vaste en eeuwighduerende Vrede tusschen dese twee Natien. Ende den Raedt hebbende by dese occasie doorgesien ende wel betracht den selven Brief die van wegen het Parlement gesonden is aen de Staten Generael, gedateert den eersten van April laetst-leden, gelijck die aen de Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt van de selve dato; ende aenmerckende dat het Parlement daer in heeft geproponeert te procederen op de selve gronden, tot reparatie van den inbreuck, gelijck te voor was aengeboden in d'antwoort op dat ghedeelte van de memorie van den Heer van Heemstede, versoeckende dat desen Staet wilde voorstellen, wat recht ende redelijck mocht zijn om te accorderen over de tegenwoordige geschillen; ende sonder eenige veranderingh (als wat is toegevallen ende gevolght in desen onaengenamen Oorlogh;) den Raedt doet hier nevens verklaeren, dat sy is willigh ende bereyt, om met de Staeten Generael te procederen op de selve gronden, als zijnde naer haer oordeel de bequaemste middelen om tot het voorgemelde eynde te komen. Ende wat aengaet dat de Staten Generael tot de handelingh voorstellen een neutrale plaets door Ambassadeurs van beyden zijden waer te nemen: (als het in dese conjuncture van saecken al soude practicabel zijn) soo kan't niet als ten minsten occasie geven tot veel Dilay ende tijt verlies, ende causeren veel swarigheden; 't welck behoorde te worden voorghekomen in een saecke daer beyde de Staten soo veel aengelegen is, ende daerom, alsoo de Staten Generael niet hebben gheantwoordt op 't geene wat het Parlement hadde geproponeert; den Raedt heeft noodigh

digh gevonden aen haer zijde, te vernieuwen deselve presentatie, ende sal gereedt zijn terstont te beginnen een Conferentie op't selvige, met soodanige Gevolmachtigde, als de Staten Generael sullen goet vinden te senden van harent wegen; wijders verklarende en verseeckerende, dat sy sullen contribueren van haere zijde, wat met reden kan werden verwacht in die handelingh, om te consolideren en te genesen de tegenwoordige wonde, en te stabileren een goedt verstand tusschen beyde Republijcken. Gegeven tot Whithal den sesden May sestien hondere drie en vijftigh, was geteeckent C. Lambert President, by ordre van den Raedt, Jo. Thurloe Secretaris.

Dese Brief wierdt van verscheydene verscheydentlijck opgenomen; eenige wilden dat sy niet voor hadden als ons te bedriegen, sy sochten maer onse Gesanten daer heen te trecken, om de selve met verongelijckinge en onverrechter saecke weder heen te senden, men behoorde met sulcke Koninck moorders en geweldenaers in geen onderhandelingh te treden, maer een eeuwighe oorlogh met hen te voeren; andere die wat genegender tot vrede waren, meenden men behoorde *propter bonum facis* wat in te volgen. Maer in de Vergadering der Staeten, is over het handelen met, en de besendingh naer Engelandt, op den ses en acht en twintighsten May gedelibereert; sonder evenwel noch volkomentlijck daer over eens te zijn.

Gevoelen daer over.

In het laetste van dese Maendt, is *Tromp* weder onder het landt gekomen, hebbende de vijf voornoemde Oost-Indische Scheepen, en twee hondert andere Koopvaerders, die nae de West wilden, geluckighlijck achter om, en met het selfde geluck de andere van om de West verwachte Scheepen, ten deelen onder sijn Vloot in het Vaederlandt ghebracht. Dese sijne en der Vlooten aenkomst maeckte merckelijcke moed in het Vaderlandt, immers wederhield de besendingh naer Engeland, wanneer oock door de Heeren van Essen, van Opdam, de Reux, Roothooft, Stavenisse, van Amerongen, van der Beek, den Admirael last en ordere ontfingh, om sonder tijdt verlies, met sijn onderhebbende Vloot, naer Duyns en de Rivier van Londen over te steecken; om op d'een of d'andere plaets, den Engelschen den meesten afbreuck te doen, voornaementlijck op de Vloot onder Bodley, uyt de Middellandsche Zee komende, te passen, en die te verwoesten, wordende hem tot dien einde alle volkomen macht, niets gereserveert, of uytgesondert, gegeven, om naer Soldaet- en Zeemanschap te doen. Dese Gedeputeerden en afghesondene brachten bericht, datse de Hollandsche Vloot hondert en dry Scheepen sterck, en alle vol moed, om de Engelschen te soecken, hadden bevonden, maer brachten oock in, dat men de Retour Scheepen uyt Indien, en het begeleyden van de Oostersvaerders naer de Sondt, oock niet most verwaerloosen.

Tromp weder onder landt.

Hollandt bracht oock op den darden van Juny, de saeck van de besendingh naer Engelandt, weder op het Tapijt; Vrieslandt, en Stadt en Landen waren van meningh, dat men met een Brief eerst sou versoecken afstandt van de dry poincten, die op den vijf en twintighsten Juny, des voorleden Jaers, den Heer Pauw, Heere van Heemstede, tot antwoord waren gegeven, waer by die van Engelandt scheenen te willen volharden. Dese waren als volght:

Besending naer Engelandt voorgestelt.

ANtwoordt des Parlements, op het geschrifte van den Heer Pauw ingegeven, waer by hy begeert dat de Gecommitteerden van den Raedt souden voorstellen wat hun reedelijck ende recht sal duncken, om de tegenwoordige verschillen tusschen dese Republijck, ende de Heeren Staten Generael

Voorgestelde poincten.

neraël der Vereenighde Provincien, op het spoedighste te slechten; Op Vrydagh den vijf en twintighsten Juny (Ouden-stijl) twee en vijftigh.

1. Dat de Heeren Staeten Generael der Vereenigde Provincien, aen dese Republijcke soude betalen de Onkosten en Schade die desen Staet heeft gheleden ende daerse toegebracht zijn geworden, door de uytrustinge der voorsz. Staten Generael ter Zee, ende door hun Attentaet dese Somer gedaen; waer van de particulariteyten ter behoorlijcke tijdt sullen bygebracht worden.

2. Dat nae betaelinghe van die somme, voor de gemelde onkosten ende schaede, ofte cautie tot benoeghen van 't Parlement, terstondt sal volghen een Stilstandt van alle Acten van hostiliteyt; ende alle de Schepen sedert de laetste verschillen genomen, sullen weder los ende vry gelaten worden.

3. De twee voorgaende voorstellen zijnde veraccordeert en in Executie gestelt, soo is de seeckerheyt voor 't toekomende, welcke van het Parlement verwacht word; dese, dat beyde Staten een vaste Alliantie en Consistentie van Interest tot beyde Natien best, te maecken: waer toe 't Parlement aen haer zyde willigh en bereydt is, door alle gerechtige wegen en middelen het hare te doen.

Hollandt antwoordde daer op, een Brief konde niet repliceren, het waere dan beter, dat sulcks persoonlijck geschiede, om tijd te winnen. Gelderland en Over-yssel stemden met Vrieslandt. Uytrecht was onghereedt, en de Heer van Amerongen trock derwaerts om besluyt. Hollandt dan gingh voort in haer yver tot de geseyde besendinghe, maer Gelderlandt de selve noch al willende tegenspreecken, wierdt van Hollandt versocht, de eere die sy hadden, van de voorste in alle Commissien te zijn, en hoe weynigh sy tot de gemeene saecken, jae in dese staet tegen Engelandt, niet met allen contribueerden, te willen erkennen; voegende daer by, dat men tegens haer, volgens de Unie, met executie sou moeten procedeeren en aengaen, welck laetste die Provintie maer taemelijck soet in de ooren klonck.

Ondertusschen stelde men ordere op de Vloot. De Gecommitteerden aen boort van den Admirael *Tromp* zijnde, wierden van hem gevraeght, of hem niet vry sou staen, in Engeland met een troep van vier of vijf duysent man aen land te gaen, aldaer eenige Dorpen aen brand te steecken, en het vee af te drijven, waer op sy hem weder vraeghden, of de Engelsche, het selfde aen onse Kust, by tijdt en gelegentheyt, niet weder souden konnen doen, en beantwoort zijnde van jae, vonden geraeden sulcks dan liever te laten. Voorstellingh van *Tromp* beantwoort.

Tromp is eyndelijck den tweeden van Juny, met sijn oude Schip Brederode in Zee ghegaen; en op den vijfden kreegh men tijdingh, dat de Engelsche Vloot, onder Vlieland was gesien, gaende westwaerd aen, het welcke terstont door twee Pincken den Admirael *Tromp* bekent gemaeckt wierdt. Hy sette de Engelschen nae, quam voor Doevres en schoot eenige schooten op de Stadt, maer is op den twaelfden van Juny, omtrent op de lenghte van Nieupoort by den vyandt gekomen. Hy was acht en tnegentigh Oorloghs Scheepen, en ses Branders, de Engelschen vijf en tnegentigh of hondert zeylen. Omtrent ten elf ueren geraeckten sy te samen in het gevecht, het welcke tot des avonds ten negen ueren geduert heeft, wanneer de Vlooten een weynigh van malkander zijn gescheyden; Joost Bulter van Groeningen, is dien dagh met sijn Schip en een deel van sijn volck gesoncken, Capiteyn Cornelis van Velsen is met sijn Schip gesprongen. Des anderen daeghs, *Tromp* sijn Bevelhebberen aen boort ontboden hebbende, vandt de meeste van de Scheepen, soo onvoorsien van Ammunitie en Oorloghs voorraedt, dat sy het dien dagh met vechten, niet souden heb-

Tromp weder in Zee.

Tromp weder slaeghs.

hebben konnen uythouden, ja de Vice Admirael de Witt was soo slechtelijck voorsien, dat hy binnen dry uyren tijts, het selve wel sou hebben konnen verschieten, en de Ruyter had noch minder, hy schreef derhalven om voorraed, met versoeck dat hem sulcks ten eersten mocht toekomen. Hy besloot de Engelschen dien dagh noch eenmael evenwel aen te tasten, maer dese ontmoetingh liep slechter af, als die van den voorigen dagh. Wy konnen van dit gevecht geen seeckerder bericht hebben, als uyt het Relaes en bericht door hem selven daer van gedaen. Het luyd aldus:

Relaes van den slagh.

NA dat wy op verscheyden advysen den Vyand hadden gesoght, soo voor de Riviere van Londen, Marigat, Duyns en Douvren, oock kondschap bekomen hebbende, dat den selven voor 't Vlie en elders op onse Kusten hem hadde laten sien: Soo is 't sulcks, dat wy op den twaelfden dito 's morgens dagh zijnde, hebben gesien recht in de windt, zijnde noordt ten Oosten van ons des vyandts Vloote, was omtrent hondert kloecke Schepen van oorloge, weynigh min of meer; die een lange tijdt by den anderen bleven drijven: wy ons best doende na haer toe te laveren: Eyndelijck is den Vyands gros gesepareert in drie Esquadres, Batalie en twee Vleugels, en vry een goede spatie van malkanderen afgezeylt, om soo 't scheen ons in een halve maen te besluyten: Sy siende wy in goede ordre haer verwachten, conjungeerden wederom by malkanderen, pas buyten en binnen schoots van onse Vloote, zijnde omtrent elf ueren voor den middagh. Doen dede den Generael Deans zeyn, om de onse te attacqueren, gelijck sy furieuselijck deden, ende wy defendeerden ons na behooren: het wierd onder het gevecht stille, ende het Esquadre van des vyants Blaeuwe Vlagge separeerden wat van haer gros, en de wind veranderden een weynig, soo dat wy door de wind Boech-seerden om dat Esquadre af te snijden; sy dat siende, deden alle mogelijcke devoiren om by malkanderen te komen, dan eer 't selve bequamelijck geschieden, waren wy 't selve Esquadre van de Blaeuwe Vlagge dicht op 't lijf, daer mede wy vervielen al vechtende midden en door haer gros, soo dat beyde de Vlooten onder malkanderen seer hart vochten en in een wolck van roock bleven, tot het ondergaen van de Son; den Vyandt gewend zijnde om de Noord, ende wy laegen om de zuyd; separeerden weynigh van malkanderen, en yder repareerden soo veel doenlijck was, 't geen ontstucken was geschooten.

Een uyre na Son den Vyand meest buyten schoots zijnde, wierdt uyt het Schip van Capiteyn Cornelis van Velsen een Canon schoot geschooten, en sprongh met eenen in de lucht, apparentelijck door onachtsaemheyt, dat sy haer kruyt niet wel en hadden bewaert, daer vijf man van wierde geberght, die niet wisten te segghen hoe den brandt in 't kruydt was geraeckt.

Was mede in 't heetste van de furie ghesoncken Capiteyn Joost Bulter van Stadt en Lande, die met omtrent dertigh man was verdroncken, ende de rest van Capiteyn Willem vander Zaen geberght, alsoo hy die in 't sincken aen boort lagh: desen avondt wierde des vyands vloote versterckt met ses a seven Schepen, andere seggen van meer.

Den derthienden dito 's morgens was het Luchjen west zuyd west, ende den Vyandt in 't west noord west boven windt van ons, wy zeylden om de zuyd, om was 't mogelijck, de windt van haer te krijgen: omtrent ten acht ueren begonnen des Vyandts voorste Scheepen tegens de onse te Canonneren, ende ten tien ueren voor de middagh zijnde Duynkercken zuydt zuydt oost van ons, scheen apparentie te zijn om boven haer meeste gros te zeylen, ende een goed gedeelte te konnen afsnijden: derhalven wy wenden nae haer toe en begonnen te vechten, doch heel stil werdende, vielen beneden haer Vloote, soo dat sy de avantagie van de wind hadden, ende haer Vloote wederom van een partye versche Scheepen versterckt zijnde, vielen ten elf ueren seer hart op onse Vloote aen, soo dat wy genoodtsaeckt waren ons gros achter te sluyten ende te defenderen, gelijck van de Hooft-Officieren en weynigh ghemeene Capiteynen wierde ghedaen: te meer, alsoo de meeste

Ppp part

part van onse Vloote, zijnde seer lichte Schepen ten aensien van den Vyant, al kringende in malkanderen retireerden, niet teghenstaende den Heer Admirael boven alle schriftelijcke ordre ende mondelinge vermaninge van tijdt tot tijdt ghelast hadde, in alle occurrentie te gebruycken Soldaet- ende Zeemanschap: sijn Chaloup door de Vloot heeft gesonden, ende weder gelast uyt malkanders Canon te blijven, en een open te geven.

Na de middagh is het Schip van Capiteyn Schellinger, dat daeghs te vooren sijn Stenge was afgeschooten, ende nu van een ander gesleept wierde, los geraeckt; ende na 't meeste Volck daer uyt was gevlucht, nae ons gerapporteert is, laten drijven ende onder den Vyandt geraeckt, 't welck men daer na heeft sien branden.

Den Capiteyn Gidion Verburgh sijn Roer afgeschooten zijnde, is daer door onder den Vyandt vervallen, ende nae lange gevecht verovert.

Noch wert gerapporteert dat verovert is 't Schip de Son, Capiteyn Jacob Duym, Directie Schip van Enckhuysen.

Tegens den avondt den Vyand wederom met verscheyde Schepen van Oorloge, daer onder een vierden Admirael was, die geseyd wierd den Admirael Blaecke geweest te zijn, versterckt zijnde, vielen seer furieuselijck aen, ende onse Schepen seer in den anderen kringende, als vooren gheseydt is, zijn vier malkanderen confuys aen boort gheraeckt, den Capiteyn Coenders van Harlingen, Cornelis Louwensz. Directie Schip van Amsterdam, Hendrick Pietersz. Directie Schip van Edam, met noch een die wy niet konnen verstaen wie het is geweest, en onder den Vyandt gevallen, mede alle drie genomen, ende Coenders is los gheraeckt, ende onder onse Vloot gebleven.

Tegens den doncker nae Son is het Schip Westergo den L. Commandeur Tymon Claesz. van Harlingen het hooft gewendt na den Vyand, weynig binnen schoots van den selven Vyand zijnde, ende is soo sonder slaen overgegeven.

Den Brander van den Commandeur Jacob Adriaensz. is buyten nood in brand gesteecken ende laten drijven.

Den Brander van den Commandeur Jacob Dircksz. Stroo is laten drijven, seggende hy schoten onder water hadde gekregen: een uere na Son, doe het begon doncker te worden, begon den Vyandt wat van ons af om de noord te wijcken, om hare Vloote te versamelen, ende wy lensten oost ten zuyden aen tot omtrent middernacht, doen quamen wy ten ancker.

Den veertienden 's morgens saghen wy Oostende zuyd zuyd oost van ons leggen, oock den Vyand in Zee; zijnde alle de Hooft Officieren ende Capiteynen aen boort, vermisten behalven de gesoncken, gesprongen ende genomen Schepen, noch een partye, volgens de Lijste van de presente ende absenten aen de Gedeputeerden van haer Ho. Mog. overgegeven.

Bevonden mede datter veele Schepen waren ontramponeert, oock Masten ende andere Ront-houten schadeloos, ende de meeste part ontbloot van hare Ammonitie, derhalven wy ondergeschreven gesaementlijck goedt vonden, ons binnen de gronden van de Wielingen te begeven, omme haer Ho. Mog. van ons wedervaeren te adverteren, oock te versoecken ende aldaer in te wachten de Heeren Commissarisen van haere Ho. Mog. als mede de respective Collegien ter Admiraliteyt ende de Kaemeren van Directie, ten eynde yder sijn Scheepen, staende tot der selver voorsorge, mochte visiteren, ende op ordre van haer Ho. Mog. Gedeputeerden repareren, ende van alle noodwendigheden voorsien, om wederom bequaem ghemaeckt te worden om dienst te doen, oock te volgen alsulcke naerdere ordre, als by de gemelde Gedeputeerden van haer Ho. Mog. sal worden gegeven; desen nacht was het water in 't Schip Brederode, tegens pompen ende balien gewassen vijf a seftehalf voet tot in de kruyt-kamer, soo dat het groot perijckel liep om te sincken: dan krengende, vonden twee schooten verre onder waeter van twaelf pondt, daer wy de proppen in kreghen: ten acht ueren lichten wy onse anckers en lieten 't drijven, ende repareerden het gene wy konden, om met de Schepen te zeylen. Ten ses ueren na den middag quamen wy ten ancker, pas binnen de gronden van de Wielingen.

Hy hadt oock eenige bedenckingen over de gelegentheyt van des lands Vloot genomen, als voor eerst, dat de Scheepen en het geschut van de Staetsche, in aenmerckingh van de Engelschen veel te licht was. Datter twee of dry Ammunitie Scheepen, met twee of dry hondert duysent ponden kruyt voorsien, by de Vloot mosten zijn; en diergelijcke meer.

Bedenckingen van *Tromp*.

In vergeldinge van dese schade wierden wel 44. Engelsche prijsen, noch van dien selven maent op gebracht. Maer ondertusschen lietmen niet nae alle ordere te stellen, om de Vloot met meerder voordeel in Zee te brengen; maeckende staet dat men uyt Zeelandt ses en tseventigh, en uyt het Vlie vijf en twintigh of dartigh Scheepen in Zee helpen sou; maer of wel, van een ieder, over de ondeugentheydt der Scheepen gheklaeght wiert, zijnder echter geen meer als twee uyt ghemonstert, al de andere hoe onbequaem sy waeren, wierden noch al aengehouden, om wat hoops te maecken, en ten minsten in getal aensienlijck in Zee te komen, doch alles gingh seer traegh en lancksaem in sijn werck, den eenen mangelde het aen kruyt, den ander aen loot, een darde aen broot, andere waeren klaer tot op het schooon maecken, en soo voort. Dewijl oock seer over wanplichten was te klaegen, wierden eenige Hoplieden gestraft, d'eene in een boete van duysent guldens, en om met een strop om den hals te staen veroordeelt. Een ander wiert gecasseert.

Nieuwe toestel.

De Vloot eyndelijck wiert vaerdigh, en twee en tachtentigh Oorloghs Scheepen, behalven sestien die in Texel met seven Branders laegen, sterck. Dese mostmen by een vervoegen, maer vant swarigheyt, dewijl de Engelschen voor het landt laegen; men sloegh voor dat de Lieutenant Admirael *Tromp* eerst uyt Zeelandt sou komen, en de Engelsche engageren en aentasten, en op het gegeven signael of teecken, souden dan die uyt Texel mede uyt komen. Men schreef hem vorder aen, dat hy sou doen alles wat hy oorbaer oordeelde te zijn, alsoo hem het werck wierdt toe vertrouwt; hy mocht oock op sijn Scheepen soo veel Krijghsvolck van die by Rammekens laegen, nemen als hy wilde, en om de Soldaten willigh te maecken, sou een ieder noch boven sijn leeninge en kost, een Rijcksdaelder ter maent hebben,

Tromp had oock voor geslaegen, dat het haer Hoogh Mogende mocht believen, eenige Gecommitteerden, met hem op de Vloot te laeten gaen, maer het selfde wiert niet goet gevonden, alsoo sy de Zeemanschap niet verstonden.

Ondertusschen waeren veel Hollantsche Steden oproerigh, daer de lieden met gewelt om den Prins van Orangien en Graef Wilhem riepen. De staende Regeeringh was by veelen gheheel onsmaeckelijck, en alsoo joocktemen naer veranderingh. De Haeghsche Borgery voornamentlijck, stelde haer drift in dese Veersen voor.

Hollandsche Steden vol beroerte.

Gallia perpessa est quondam mala plurima ab Anglis
Plurima ab his Batavi nunc quoque damna ferunt.
Aureliam Galli post opposuere puellam,
Auriacum Batavi opponite nunc puerum,
Qui quondam expulsi pugnante fuere priella,
Hos puero duce non pellere nunc pudeat.

Dat is:

De Franschen hebben oyt van Eng'land veel geleden,
Veel schaed' de Batavier van dese Landtaerdt lijdt.
Voor Vranckrijck heeft de Maeght van Orleans gestreden,

De Jonge Oranje Spruyt brenght, Batavier, ten ſtrijd.
Zijnſe eertijdts door een Maeght geparſt het op te geven,
Wat ſchand is 't worden ſy nu door een kindt verdreven?

Tromp weder in zee. *Tromp* lagh nu zeyl rede en vaerdigh om uyt de Wielingen in Zee te loopen, derhalven wierden eenige poſten aen de Zee-kant beſtelt; om by noot den Vice Admirael de Witte van ſijn uytloopen te konnen berichten. Eyndelijck is hy, nae dat hy ſes weecken in de Wielingen gelegen hadt, wel gewapent, en met oorloghs behoeften voorſien, met tnegentigh Zeylen in Zee geſteecken, met meeninge de ſtrand van Scheveling voor by te zeylen, en ſich met den Vice Admirael de Witte, die noch met een vloot van vijf en dartigh Scheepen in Texel lagh, te vervoegen; maer alſoo ſulcks, ſonder van de Engelſche Vloot, (die ſtarck voor het landt lagh) aengetaſt te worden, niet wel konde geſchieden, hadt *Tromp* met ſijn onderhebbende Bevelhebberen een beſluyt gemaeckt, door Godes hulp, door de Engelſche Vloot heen te ſlaen; en alſoo ſich by de Witt te vervoegen, en met de ſelve als dan geſamender hand, met den vyand, ter deegen aen het werck te gaen.

Hy bevandt ſich op Woenſdagh den ſesden van Ooghſtmaendt, omtrent tien mijlen bezuyden de Maſe. De Engelſche Vloot onder Monck, Pen, Lauſon (zijnde Dean in het voorgaende gevecht gebleven, en Blaeck ſwaerlijck ſieck) ſweefde als geſeght is, omtrent hondert en twintigh Zeylen ſterck, by en omtrent onſe Kuſten.

Op den achtſten zeylde *Tromp* voor by Zantvoort, en des anderen daeghs voorby Beverwijck, gelijck hy op den negende van op de lengte van Catwijck deſen Brief ſchreef.

Ho. Mog. Heeren,

MYn laetſten is geweeſt van giſteren avont ten acht ueren voor Schevelingen, de wind zuydweſt zijnde, daer mede wy zeylden tot 's morgens langhs de Kuſten: huyden morgen ten acht ueren waren wy omtrent Egmond: een weynigh daer nae quaemen de Capiteynen van de buyte-wachten aen boord, ſeggende, dat ſy des vyants Vloot hadden ſien leggen omtrent vijf mijlen noorden ten ooſten van ons: wy hielden onſe cours nae haer toe. Omtrent ten elf ueren liep de wind weſt noord weſt, waer mede ſy de avantagie van de windt kregen, ende wy beraden wierden van haer af te wenden, om haer van de gaten van Texel te leyden, ten eynde de Schepen van Oorloge aldaer mochten ruymte krijgen, om by weder ende windt buyten te komen, te conjungeren, ende by den anderen zijnde, den vyand te attaqueren: maer alſoo wy eenighe onbezeylde Scheepen in onſe vloot hebben, daer haer harde bezeylde Fregatten ten half ſeſſen by quamen ende begonnen te Canonneren, ſterck zijnde omtrent hondert en twintig zeylen, kleyn en groot, hebben haer doen ingewacht, ende zijn in een generael combat geraeckt tot omtrent half tienen, ſonder dat ſy, Godt lof, eenig merckelijck voordeel op ons hebben gehadt, noch wy op haer, ſoo wy konnen ſien; ſy hebben noch de avantagie van de windt ende blijven by ons, hoe het morgen ſal afloopen, ſal den tijdt leeren: Wy bidden Godt dat hy gelieve het ſelve uyt te laeten vallen t'ſijner eere, dienſt ende reputatie van ons lieve Vaderland. Hadden wy het ſecours uyt Texel by ons, na alle menſchelijck oordeel laet het ſich aenſien, dat wy haer met reputatie van de Kuſten ſouden drijven: Wijders ſullen niet manqueren alles te doen, het geen eer- ende eed-lievende perſoonen ſoude konnen doen, daer op gelieft te verlaten.

Deſe Brief wierd op Saturdagh, zijnde de negende, in de Vergaederinge van haer

haer Hoogh Mogende ghelesen. Die daer op terstond bestelden, dat op dien selven dagh eens voor en eens naer den middagh, in de Klooster kerck, in den Haegh, openbare gebeden souden worden gedaen, om Godt sijn hulp en bystand af te bidden. Op dien dagh evenwel isser geen gevecht geweest, alsoo de windt te sterck was, het welcke den vyandt seer nadeeligh was, dewijl de Vice Admirael de Witt, ondertusschen tijdt had, om sich met den Admirael te vervoegen. Dese liep op Vrydagh 's avonds, door het Spanjaerts gat by Texel in Zee, een en dartigh Zeylen sterck zijnde, maeckende die van den Admirael *Tromp*, nu een getal van omtrent de tachtentigh Zeylen uyt.

Gebede-stonden.

Blijvende ondertusschen de vyand in het gesicht, verwachten de Hollanderen maer beter weder, om met den selven te slaen. De vervoeginge geschiede des Saturdaghs omtrent den middagh, wanneer des avonts, het weder wat bedaert zijnde, *Tromp* het nae de Engelschen toewende, maer dese leyden het van hen af, en wierden van de Hollanderen tot op des Sondaghs ten seven ueren 's morgens vervolght; wanneer de Engelschen stal houdende, een bloedigh gevecht sijn aenvangh genomen heeft. De Lieutenant Admirael hield de rechter hand, de Vice Admirael Jan Evertsz. ten halven, en de Commandeur de Ruyter was in de slincker vleugel, de Vice Admirael de Witte, met Pieter Florisz. de Schout by nacht, quam van achteren. Sy sloegen ten eersten door den vyandt heen, en wenden het terstont daer weder in, wanneer door een zeyn de Bevelhebberen aen boort van den Admirael ontboden wierden, die den braeven Zee-held in de hutte dood vonden legghen, zijnde met een Musquet koegel, in de slincker borst, boven de tepel getroffen. Elck van de Hooftbevelhebberen voer weder na sijn boort, en toen sloegh men noch eenmael met geweldt door den vyandt. De Vice Admirael Jan Evertsz. was seer schaedeloos, en niet konnende volghen, wierdt in Goeree ingesleept; die anders last had, om in de plaets van *Tromp* het gebiedt te voeren. Het gevecht duerde tot omtrent twee ueren naer den middagh, na dat de Hollanderen tot viermael toe, door de Engelsche vloot heen geslagen hadden, en veel Scheepen aen wederzyde masteloos waeren gheschooten. Twee Engelsche Scheepen geraeckten in het eerste treffen in de grond; noch vijf andere, sommige seggen van meer, waren verbrandt; de Rosekrans, een Engelsche prijs, nu onder de onse, geraeckte mede aen brandt, doch het volck wierdt by de Engelschen geberght. Wy voegen tot nauwer bericht hier de daghteeckeningh van den Vice Admirael de Witt by.

Ander gevecht van *Tromp* met de Engelschen.

Tromp geschooten.

Daghteeckeningh van de slagh.

VRydagh den achtsten dito, des avonds de windt west zuyd west, na Son aen boort gevaren, des nachts op de vyeren uyt ghezeylt, met seven en twintigh Scheepen van Oorlogh, en vier Branders.

Saturdagh den negenden dito, 's morgens de windt noordelick met kaeckigh ende regenachtigh weer, de Son zuyd Oost, den Heer Lt. Admirael *Tromp* notificatie door een Galjoot ghedaen: Dat wy voorleden nacht met seven en twintigh Schepen van Oorlogh, en vier Branders soo die zijn, uyt Texel waren gezeylt, hadde Wijck nu zuyd oost ten oosten vier mijlen van ons, de Son zuyd west, vernamen in 't westen den Heer Lt. Admirael *Tromp* met des Lands Vloote, als oock de Engelsche Vloot, stelden ons cours om onse Vloot te bezeylen: Op wester Sonne, quamen by den Heer Lt. Admirael *Tromp*, sterck in de tachtigh Scheepen van Oorlogh met vier a vijf Branders, en eenighe Koopvaerdy Scheepen: de Engelsche Vloot was op onse aenkomste omtrent een half mijl in 't westen van onse Vloot, deden ons best om de selve te Geeren.

Sondagh den thienden dito, de windt

zuyd zuyd west 's morghens de Son oost, hadde des vyandts Vloot, zijnde omtrent een half mijl van ons tegens ons aengewend, een vierdedeel van een ure hier naer raekten met den anderen in hevigh gevecht: in ons eerste aentreffen passeerde de grootste helft van onse Scheepen te loefwaerdt van den vyandt, ende wy met de resterende te lywaerd van de selve, hier nae noch verscheyden reysen tegen malkanderen aengewend, ende door malkanders gros gewend, vernaemen omtrent zuyder Son dat Capiteyn Haes en Capiteyn Warmont beyde haer groote Masten waren afgeschoten, als oock den Commandeur Evert Anthonissen, noch verscheyden andere heel schaedeloos, jae genoeghsaem onbruyckbaer, hebben de Capiteyn Joris Block, en de Capiteyn Hillebrand Jeroensz. ghelast op de Schepen van Capiteyn Jan de Haes, ende Capiteyn Willem Arentsz. Warmont te passen, en het volck te bergen; Wy bevonden nu met leetwesen den ouden ganck van verscheyde Capiteynen, die haer selven een groot stuck buyten 't Canon van den vyandt begaeven: Soo de selve alvoorens om diergelijcke oorsaecke waeren opgehangen, soude 't selve nu niet gepleeght hebben. Oordeelden, dat de grootste Mast van de Vice Admirael Jan Evertsz., voor soo veel wy niet sien konden, niet langh konde staen: Nu oock met groot leedwesen verstaen, dat de Heer Lt. Admirael *Tromp*, door 't treffen van een musquet koegel, deser wereldt was overleden. Den Commandeur de Ruyter, die heel reddeloos geschooten was, werdt nu naer 't Goereesche gat ghesleept. Den Vice Admirael Jan Evertsz. niet vernomen, vertrouwe dat den selven gesoncken is, ofte van den vyand genomen: Ende alsoo verscheyden van onse Schepen een groot stuck van den Vyandt in de windt van ons waren, ben te raede gheworden, door dien wy niet boven den vyand konden zeylen, wat draghend te houden; Hier naer wederom den Vyandt de zyde geboden omtrent de zuyd wester Sonne, en een uere hier naer waren verscheyde van de bovenstaende, ende noch meer van onse Scheepen een groot stuck te lywaert van ons moedwilligh voor uyt geraeckt: maeckten al hun zeylen by, om noch vorder van ons af te loopen, ende den Vyandt te ontgaen, om van de selve niet beschadight te worden: ick dede verscheyde schooten nae de selve doen om ons te geeren, ende niet wegh te loopen; doch bleven even vervaert ende disobedient, ende spanden alle krachten aen, om ons ende den Vyandt te ontzeylen; ondertusschen bevonden ende onthielden ons nevens 't Schip van den overleden Heer Lt. Admirael, Commandeur Pieter Florisz. en eenige vordere Capiteynen de achterste van ons Gros, alwaer den Vyandt met al haer kracht quamen op invallen, de selve van ons alsoo gedefendeert, datter niet meer als een Schip, zijnde den Vice Admirael van Schout by nacht Pieter Florisz. die aen 't sincken was, genomen is. Wy stelden ons cours om den noord-oosten; des nachts ontrent ten twaelf ueren heeft den Vyandt ons verlaeten, in de nae nacht nae gedane behoorlijck zeyn, by ghesteecken; wy vermisten naer gissinge twaelf a veertien Schepen van Oorlogh, doch konde de presente niet bequaemelijck tellen, daer onder gereeckent de Vice Admirael Jan Evertsz, Capiteyn de Haes, Capiteyn Willem Arentsz. Warmont, ende de gemelde Vice Admirael; wy hebben oock twee a drie Branders omtrent den Vyandt sien brengen, vertrouwe dat de selve operatie hebben gedaen, doch door hevigh vechten niet perfect konnen sien.

Maendagh den elfden 's morgens bevonden ons voor de Wijck, de wind zuyd west met een rouwe koelte: De Focke-mast van Capiteyn Roeland, is van de morgen, door dien de selve schaedeloos was, over boort geraeckt: ick heb ordre gestelt dat het gemelte Schip soude worden gesleept. Wy sagen nu omtrent ses en dertigh Schepen in 't noordt westen, benedens wind wel twee mijlen van ons, die den voorleden avondt moedtwillens buyten ordre wegh geloopen waren om den Vyandt te beter te ontgaen, daer onder 't Schip Breda een van was, volgens de namen van eenige Schepen, die op gisteren een groot stuck voor uyt en te Lywaert van ons waren gezeylt, en niet traegh om zeyl te maecken, ende dat om den Vyant en ons te ontzeylen; eenige der selver naemen zijn als volgt: Graef Willem een Fluyt van Vrieslandt, 't Jacht de Block, den Holland-

landschen Thuyn, en nieuw Schip de Peereboom, de Walvis, een nieuw Schip den Blaeuwen Arendt, 't Huys van Nassauw, de Bul, de Moor, met de Wimpel van de Bezaen-rede, 't Schip van Huyskens Capiteyn Hillebrant Jeroensz., en Capiteyn Gillis Tijs Campen, vertrouwe datter noch een dosijn is gheweest, wiens namen my noch onbekent zijn; en soo men curieus is om perfect te weten wie dicht by den Vyand is gheweest en gebleven, kan aen zeylen en Schepen wel bespeurt worden, dat na mijns oordeels wel de naeste wegh is, en een Galjoot naer Texel gesonden om Lootsluyden voor onse Schepen die nootwendig in moeten vallen, in Texel in te Lootssen, nu oock een Brief kort gestelt, noopende onse laetste rencontre, haer Hoog Mog. ende Edele Groot Mog. toeghesonden, wy hebben nu op ons Schip de Vryheyt, daer ick gisteren morgen op onse aenkomste op overgegaen ben, vier dooden, en twintigh gequetsten ghehadt; noopende de constitutie van de Vyand, is sterck geweest tnegentigh Schepen van Oorlogh, ende ses en twintigh soo Ammunitie, Victualie, als Transport Schepen. Hoogh ende Mog. Heeren, de redenen waerom dat mijn heeft doen resolveren, dat wy met alle ons Gros soo spoedigh hier inkomen, is eensdeels, dat verscheyde Schepen vry schaede geleden hebben, ende ten tweeden, datter veel Poltrons zijn, daer men niet op vertrouwen magh, ende in Actie eerlijcke Luyden in nood laten; Ick sal verhoopen dat U Ho. Mog. hier mede een goed genoegen nemen sullen.

Monck heeft oock op sijn wijse van dit gevecht aldus geschreven:

Recht Eerbaere:

Brief van Monck. *SEdert mijne van gisteren, waer in ick verhaelde Gods goetheyt voor ons tegen de Vyanden des daegs te voor, ende dat wy hem vervolghden, is niet veel meer gedaen: de nacht opkomende, ende de Vyand met alle zeylen recht in Texel loopende, soo dat het voor ons niet geraden was soo stoutelijck aen strand te naderen als sy deden, niet wetende hoe de windt mocht worden: veel van onse Schepen zijnde onbequaem gemaeckt, maer ick gaf ordre aen een kleyn Schip ofte twee, om gesicht te houden tot des morgens, ende gade te slaen op haer cours: wederkomende, verklaerden dat de Vyand de selve nacht in Texel liep, hebbende Boots met licht voor uyt, om haer de wegh te wijsen; waer op gisteren in ons Krijghs-Raedt wierdt beslooten, dat de gheheele Vloot soude terstont zeyl maecken na Soedtholtbay, om te disponeren van de onbequame Scheepen, ende wegh te senden onse gewonde ende gevangenen. Ick blijf, &c. Onderstondt George Monck: Geschreven in't Schip de Resolutie, den tweeden Augusti sestien hondert drie en vijftig, achtien mijlen westwaert van Texel.*

De goede Lt. Admirael *Tromp*, wierd onder het afgaen van de Hut geschooten; hy nedervallende, wierdt weder opgenomen, en op kussens in de Hut neder geleyd, stervende met dese woorden in de mondt: *Ick heb gedaen, houdt goeden moedt. O Heer weest my en dit arme volck genaedigh.* Laetste woorden van *Tromp*.

Hier mede had *Tromp* uyt met ons en wy met hem, alleenigh een heerlijcke Begraefnis, naer verdienst van sijn Daeden, besloot sijn leven. De Heer Professor Thysius heeft hem met dit Grafschrift vereert:

Sijn begraefnis en Grafschrift. *QUi Patre, Viro fortissimo, ac Heemskerckana quoque ad Gades expeditione inclyto, quique & ipse Patriæ vitam impendit, genitus, ab ipsa statim adolescentia per discrimina multa ac Maria varie tractus ac exercitus, captusque aliquando, & ob Maritimarum rerum singularem scientiam ipsis etiam hostibus estimatus, sed inter & minas aut promissa horum ingentia Fidus semper Patriæ ac constans, Libertati ac Patriæ redditus, huic juvandæ totum se dedit, & tandem ad Præfecturam maris admotus, quam septem decim fere annorum non tam spatio*

quam

quam admirandus successibus nobilem fecit, post Duynkerckanorum vim sæpius, imprimis ad Mardicum fractam, post Hispanorum magni terroris Classem repressam, post eandem in Canty littore dissipatam Gestaque alia. Vi Hostium ac manu plerumque minor, sed virtute; anima ac Ausu semper major, interritus, invictus, tandem maritimo cum Anglis bello Republica præter expectationem nuper illigata, dum neque hostibus parcit neque sibi, publici egregii bono devotus, glande plumbea percussus Victor occubuit, & insignem hostibus cladem ac terrorem, majorem turbato mari securitatem, Patriæ ingens desiderium sui, sibi gloriam nominis immortalem, se rei militiæque navalis peritiæ, fidei pro Republica, Prudentiæ, fortitudinis, magnanimitas ac constantiæ nobilissimum exprimendumque posteris exumplum reliquit, hoc monumentum ingentium meritorum ergo Fœderatarum Belgarum Ordines *posuere.*

Dit luydt in onse tael aldus:

DIe van een seer dapper Man, oock beroemt door den Tocht van Heemskerck naer Gibraltar, en sijn leven het Vaderlandt op-offerende, voortgekomen zijnde, van sijn kindsheyt af, door veel perijckelen en Zeen, verscheydentlijck gesolt, oock gevangen, en ter oorsaeck van sijn bysondere kennisse in Zee-saecken, van de vyanden selver geacht geweest is, maer in het midden van hun dreygementen en beloften, altoos getrouw en standvastigh voor het Vaderlandt gebleven is; daer na weder der vryheyt en sijn Vaderland herstelt, om dit by te staen, sich geheel en al overgegeven heeft, en eyndelijck tot Zee-vooght gevordert, het selfde ampt by na den tijdt van seventien Jaeren door verwonderlijcke gevolgen veredelt heeft, nae dat hy het gheweldt der Duynkerckers, by naemen voor Mardijck gebroocken, na dat hy de Spaensche verschrickelijcke Vloot wederhouden, de selve aen de Kentische kust verstroyt, en andere daeden uytgerecht heeft. In kracht en macht meestendeel minder, maer in dapperheyt, moed en bestaen, altoos meerder als de Vyanden, onverschrocken, onverwonnen. Eyndelijck zijnde dese Staet met een Zee-oorlogh, buyten verwachtingh tegen Engeland ingewickelt, terwijl hy noch de vyanden noch sich selven spaert, het algemeene heerlijcks goed geheelijck toeghedaen, door een loden koegel overwinnaer gevelt is, en een treffelijck verlies en schrick den vyanden, de ontroerde Zee een grooter veyligheyt, en het Vaderland een groote droefheyt, over hem sich selven een onsterfelijcken roem toegebracht, en sich tot een seer edel voorbeeld van Zeemanschap, trouwe voor den Staet, voorsichtigheydt, dapperheyt, kloeckmoedigheyt en standtvastigheyt voor de nakomelingen, gestelt en naergelaten heeft. Dien hebben de Heeren Staeten der Vereenighde Nederlanden dese Gedenck-teeckenen, ter oorsaeck van sijn groote verdiensten opgerecht.

Wat sijn sachtmoedigheyt en stillen ommeganck met sijn volck, als mede sijn andere deughden aengaet, daer van weeten sijn bekende meer te spreecken, als wy te schrijven, wy laten hem in sijn rust, en sijn gedachtenis in alle goede harten, en het gevolgh van dese bloedigen oorlogh, namentlijck een korte en slechte vrede aen de geschichten.

JACOB van WASSENAER.
Heer van Obdam
Lt. Admirael van Hollandt et.
Ridder van den Oliphant

'tLEEVEN en DADEN

VAN

JACOB van WASSENAER,

Heer van Obdam,

Lt. Admirael van Holland &c.

Met den aenvangh en een wijdloopigh vervolgh van den tweeden en darden Engelſchen Oorlogh.

INHOUD.

G*Eboorte en oeffeningh van Obdam. Wordt Lt. Admirael. Naar het Noorden geſonden. Sijn laſt. Ooſterſche ſaecken. Poolſche ſaecken deſperaet. Van Beuningen, Amerongen en Vierſen naer Deenmarcken geſchickt. Hun reyſe. Aenkomſt tot Rotſchild. Wijſe van hun onthalinge. Worden opghehaelt. Hun voorſtellingen. Geſandtſchap naer Pruyſſen. Hun aenkomſt. Valſch gerucht. De* Heer van Obdam *naer Dantſick geſonden. Tractaet van den Staet met Dantzick. Vertreck van* Obdam *van Dantſick. Sijn rapport.* Obdam *Ridder van den Olyfant. Sweedſche en Deenſchen oorlogh. Secours en Inſtructie voor* Obdam. *Lijſte van de Hollandſche vloot. Aenkomſt in Deenmarcken. Zee-ſlagh in de Zondt. Verſcheydene berichten daer van. Engelſchen Oorlogh en oorſaecken van dien. Wederzijdſche klachten. Placcaeten van het Hof tegen de aenplackers van de Obligatie van den Hartog*

van Jorck. Verklaeringh van die van Zeelandt daer over. Nieuwe Questien. 's Konincks Brief aen de Staet. Klachten van de West-Indische Compagnie over den Engelschen handel in Guinea. Versoeck van de Engelschen aen het Parlement. Waerschouwingen in Hollandt aen de Scheepen gedaen. Beden-dagh. Douwninghs vertreck. Bericht van de Engelsche toerustinge. Vertreck van den Gesant Goch naer Engelandt. Sijn aenkomst en aenspraeck by den Koninck. Klacht over Holmes en den handel in Guinea. Schrijven van den Staet. Antwoordt van den Koninck. Douwningh weder in den Haegh. Antwoord aen hem gedaen. Engelsche Equipagie. Lijste van de Engelsche vloot. Van de Hollandsche vloot. Schrijven van den Staet daer over. Verklaringh des Konincks. Ruyters tocht naer Guinea. Beslagh der Nederlandtsche Scheepen in Engelandt. Hollandtsche Scheepen van de Engelschen genomen. Declaratie van den Koninck daer over. Verklaringh van den Staet. Brief van Capiteyn van Meeuwen. Verklaringh van de Staet gedaen. Declaratie van Engelandt. 't Schip Londen verbrandt. Engelsche vloot in Zee, maer door storm beloopen, keert weder naer Engelandt. Nederlandtsche vloot in Zee. Lijste daer van. Brief van den Admirael Obdam. *Lijste van de Engelsche vloot. Wijdtloopigh verhael van de Zeeslagh van den 13. Juny 1665. De Admirael* Obdam *springht met sijn Schip. Brief van Cornelis Tromp. Engelsch verhael van desen Zeeslagh. Nederlands verhael daer van.*

Gebootte en oeffeningh van *Obdam.*

DE Geboorte van desen Edelen Heer, als van de Ridderlijcke Stam der Wassenaren, is by ons genoegh bekent, en sijn opvoedingh is verre van sijn laetste oeffeningh geweest, als die een Oorloghs Man te Lande gebooren en gequeeckt, en een Soldaet ter Zee gestorven is, en dat een dood, die noch noyt Hollandts Zeevooght te beurt gevallen is, de welcke vol verschrickingh hem evenwel niet heeft konnen verschricken; en soo verwonderlijck by sijne vyanden, als beklaeghlijck voor sijne vrienden is gheweest. Sijn Oorloghs daeden te lande zijn buyten ons besteck, het zy genoegh geseght, dat hy, onder andere Oorloghs bedieninghen, Gouverneur van de stercke Vestinge Heusden was, wanneer hy op den 21. September, in het Jaer des Heeren

Word Lt. Admirael. ren 1653, in de plaets van den Manhaften Tromp, tot Lieutenant Admirael, naer lange deliberatien verkooren wierdt.

In het Jaer 1655, kreegh hy ordere sich op het spoedighste naer de Sondt, en sich aldaer by de aenzijnde Scheepen te vervoegen, alsoo de Staet oordeelde, aengesien de onlust van de Deenen, datter een Vloot, immers *ad ostentationem*, noodigh was, sijn ordere lagh, dat hy in het strijcken en reverentie te bewijsen, sich sou draegen naer behooren; dat is cederen aen de Koninckklijcke Vlagge, en sich in alles civiel aen stellen. In de Sondt of daer omtrent gekomen zijnde, sou hy daer van notificatie aen den Koninck doen, en met des selfs permissie sich setten op een bequaeme plaets: daer nae haer Hoogh Mog: vordere last afwachten. Inghevalle de Koopvaerdye Scheepen van desen Staet in de Oost-Zee geturbeert, gemolesteert of gedepredeert wierden, soude hy de selve te hulp komen, redderen en beschermen, de Aggresseurs aentasten en vernielen; doch dese Commissie is daer na een weynigh versacht.

Naer het Noorden gesonden.

Sijn last.

Oostersche saecken.

De oorsaeck en gelegentheyt van dese aentocht, was de Oorlogh van de Sweden in Poolen, en het incommoderen en bekommeren van den Oosterschen handel, die men oordeelde de Moeder van alle andere Negotien te zijn. Men klaeghde dat de Sweden tot Riga, den Tol op sommighe Waeren, en onder anderen op Waeghenschot verhooght hadden, van anderhalf, tot op een en twintigh Rijcksdaelders, daer hun eygene Onderdaenen van verschoont bleven, en de vreemden, de Hollanders voornamentlijck, mede belast wierden; invoegen dat, daer binnen weynigh Jaren wel hondert en tseventig Scheepen, uyt Hollandt derwaerts waeren gevaeren, dat ghetal tot op vier vermindert was. Dat de Sweden het selfde in Pruyssen mede sochten te practiseren, alles tot het uyterste verderf van Hollandt.

Poolsche saecken desperaet.

De Poolsche saecken, liepen oock geheel wanhoopigh, de Koninck van Poolen hadt sich tot Oppelen gheretireert, in voeghen, gelijck de Gesant van den Keurvorst van Brandenburgh seyde: *Nec Rex in Regno, nec Regnum in Rege*; Noch Koninck in het Rijck, noch het Rijck in den Koninck was; onderdies was geseyde Keurvorst mede den loop van het Oorloghs geluck gevolght, en was met Sweden verdraegen, waer over van dese Staet, teghen den Heer Weyman geexpostuleert, en tot herstellingh der genootene penningen aengehouden wierdt. De Heeren van Beuningen, van Amerongen en Viersen, wierden ondertusschen als Ambassadeurs naer Deenmarcken gesonden, om de Belangen van dese Staet met die Kroon te bestellen: hun Instructie was, gelijck te sien is *Aytzema* 3. *Deel pag.* 1245.

Van Beuningen, Amerongen en Viersen naer Deenmarcken geschickt.

Hun reyse.

Sy naemen hun affscheydt ter Vergaederingh op den sesden van Loumaend, en quamen op den 25. tot Hamburgh, wordende onderwegen van wegen den Heer Bisschop van Munster, en den Graeve van Oldenburgh, in hun respective en belangende districten en heerschappyen behoorlijck onthaelt. De Overigheyt van Bremen ontfingh hen op het uyterste van hunne landtpalen, en wierden met het los branden van het geschut en musquetten ingehaelt.

Aenkomst tot Rotschild.

Eyndelijck tot Rotschild op den 12. van Sprockel aengekomen zijnde, bevandt sich de Resident de Vries by hen lieden, die hen te kennen gaf, op wat wijse sy Heeren Gesanten souden werden ingehaelt, naementlijck dat de selve, door een van de Rijcks-Raeden, en den Heer Hof Marschalck, verseld met een groot getal Edellieden, en Hof-Jonckeren, door vijf Karossen van den Ko-

Wijse van hun onthaelingh.

Koninck, oock van die van den Rijcks Hofmeester, de Cancellieren, van den Heer Axel Urup, die alstoen alleenigh van de Rijcksraeden tot Coppenhaven was, en van die van verscheydene andere Heeren, tot achtien in het getal, gevolght, een half uer gaens buyten de Stadt ontmoet en ontfanghen souden worden.

De Heer Graeve de Ribelledo, die als toen aldaer van wegen de Kroon van Spangien resideerde, hadt hen sijn Carosse, wel anderhalf mijl buyten de Stadt tegengesonden; en hen door twee van sijn Hof-Edelen, die met de selve Caros gingen, seer beleefdelijck laeten Complimenteeren. De gemelde Heer Axel Urup, en de Heer Hof-Marschalck, zijn de Ambassadeurs met de andere geseyde Karossen, niet dan aen de Poort van de Voorstadt ontmoet, alwaer afgetreden zijnde, sy hen van wegen sijn Konincklijcke Majesteyt seer beleefdelijck verwellekomt hebben; met verschooninge, dat sy hen niet verder te gemoet waren gereden, alsoo die geene die sy, om bericht van haer Excell. aenkomst hadden uytghesonden, hun tijdt niet wel hadden waergenomen, seggende meermaels, de ordere van sijn Majesteyt te zijn, hen een half uere, buyten de Stadt te ontmoetten, toonende leetwesen van dat de ordere van sijn Majesteyt niet besettelijcker naer gekomen was.

Uyt de Lijf-karosse van den Koninck, zijn de Heeren Gesanten, in een Logement en verblijf, dat met des Konincks meubelen en toestel behangen en verciert was, afgetreden; alwaer sy den eersten maeltijdt door boven genoemde Heeren, en voorts van maeltijdt tot maeltijdt door andere Heeren, die omtrent de bestieringh en handelingh van saecken waren, van wegen sijn Majesteyt, met alle hun gevolgh, statelijck onthaelt, en door een goedt aental van sijn Majesteyts Edellieden, Hellebaerdiers en Lacquayen opgepast zijn geworden. De Resident van Sweden, liet hen door een van sijn Huysdienaren begroeten, andere Ministers en Bedienden, waeren daer als toen niet aen het Hof. De Heer Axel Urup, verselschapt met eenige Edelluyden en Hof-Jonckers, had de bestellingh hen ter aenspraeck op te haelen; hy haelde hen af, met dry Carossen van sijn Majesteyt, onder de welcke des selfs Lijf-Karosse was, alle met ses Paerden, gevende hen soo in het uytgaen als inkomen den voorrangh. De Edellieden uyt de andere Karossen, aen de buyten poort van het Hof afgetreden zijnde, wierden de Ambassadeuren, in de vijf Karossen tot aen de binnen deure opghevoert; en aldaer door den Heer Hof-Marschalck, vergheselschapt met een goed getal Edellieden, ontfangen; en door den selven Heer Rijcks-Raed en den Maerschalck, tot in de Zaele, alwaer sy ter aenspraeck souden komen, geleydt. Sy vonden sijn Majesteyt aen het eynde der selver staen, bloots hoofts, op een groot Turcks Tapijt, vlack op de vloer gespreydt, omtrent dry of vier schreeden van een armstoel, staende ter rechterhandt van sijn Majesteyt; een weynigh ter zijden stonden een van de Hartoghen van Holsteyn Sonderborgh, en de Heeren Rijcks-Hofmeester, Cancellier en eene van de Rijcks-Raeden, en ter slincker en rechter handt van sijn Majesteyt naer achteren, des selfs Secretarissen, en ten wederzijden van de mueren een groot getal groote Heeren. Voor het doen van haer eerste eerbiedigheydt, is de Koninck hen twee of dry treden te ghemoet gekomen; en heeft, altoos ongedeckt blijvende, dese hun Propositie gehoort:

Worden opgehaelt.

Doorl: en Grootmachtighste Koningh.

Hun voorstellingen.

DE Hoge ende Mogende Heeren Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden, onse hooghst-gebiedende Heeren Committenten hebben ons aen bevolen U Koninghlijcke Majesteyt met ghenegen Respecte te congratuleren over de bloeyende welstant waer inne de Rijcken ende Landen van U Koninghlijcke Majesteyt, onder dessels hooghwijse Regeeringhe haer tegenwoordigh bevinden, met toewenschinge dat de groote God de kloeckmoedige ende voorsichtige raetslagen van u Coninghlijcke Majesteydt voort ende voort diermate gelieft te zegenen; dat de selve meer ende meer mogen gedyen tot beneficie van dessels Onderdanen, tot onstraffelijcke glorie van u Coninghlijcke Majesteyt, ende tot den gemeenen beste van de gheheele Christen wereldt, ende dat u Conincklijcke Majesteyt veele Jaeren in voorspoedige gesondtheyt, de vruchten van het selve met volkomen vernoeginghe moge genieten.

Haer Ho. Mog. hebben ons daer nevens gelast u Conincklijcke Majesteyt te versekenren, dat gelijck als sy onder de middelen, waer op onder Godes zegen de gerustheydt ende het aensien van den Staet der Vereenighde Nederlanden is berustende, dierbaer waerderen dese volkomene Vriendtschap, welcke 't haer geluck is te hebben met u Conincklijcke Majesteyt, dat sy alsoo met een sonderlinge sucht ende een onveranderlijcke wille gedragen zijn, om van haer zyde toe te brengen ende te contribueren alle het geene tot onderhoudinghe ende vergrootinge van de selve kan werden gerequireert.

Doorluchtighste ende Grootmachtighste Heer, hare Ho. Mog. ende der selver Voorsaeten in Regeeringe, hebben met u Conincklijcke Majesteyt onsterffelijcke Vooroouders ende Predecesseurs, altijdt getracht goede Nabuyrschap ende correspondentie te observeren, ende 't is haer niet qualijck gesuccedeert, maer de naeuwe vereeniginge, de welcke tegenwoordigh floreert tusschen beyde de Staten, is een gemeene advantagie, welcke blijckt gereserveert gheweest te zijn tot de geluckighe tijden van u Conincklijcke Majesteyt, ende is de selve op soo goede ende bestendige gronden onderbouwd, ende met soo krachtige banden van gemeenschap gevestight, dat wy reden hebben te voeren ende te vertrouwen, dat de selve sal blijven soo lange het Rijck van Deenmarcken ende de Staet van haer Ho. Mog. genoemt sullen worden. De Nabuyrschap, Commercien, gemeene Interesten, ende een ende de selve insichten ende ooghmercken, zijn gronden van dit heylsaem werck, ende in der daedt tusschen u Conincklijcke Majesteyt ende haer Ho. Mog. soodanigh, dat sy in haer vervaten alle de redenen ende Respecten die konnen dienen om volkomen ende eeuwigh te maecken een seer vertrouwde ende oprechte vriendtschap, het verbondt door het welcke het selve is gevestight, is de naeuwe Alliantie, welcke u Conincklijcke Majesteyt en haer Ho. Mog. hebben ghecontracteert, maer uyttet geene daer op in verscheyden tijden tot gemeen vernoegen is gevolght, is eyndelijck ontstaen in de herten van haer Ho. Mog. soodanige respectueuse en brandende liefde, die sich door die geheele Staet ende alle de Ingesetenen van de selve extendeert tegens u Conincklijcke Majesteyt, ende in alle een soodanige standtvastige genegentheydt totter welwesen van des selfs Rijcken ende Landen, dat de selve alles surpasseert, ende dat wy met confidentie moghen roemen, dat tusschen twee Princen ende Staeten geen vaster confidentie, correspondentie, ende intelligentie kan zijn, als die haer Ho. Mog. met u Conincklijcke Majesteyt affecteren te onderhouden ende te cultiveren.

Veele gewichtige saken met de wel overeen-komste, deliberatien, ende insichten eenpaerlijck nedergestelt, ende met onderlinghe nauwe vertrouwheydt verhandelt, konnen onder anderen tot onwedersprecckelijcke preuven in desen dienen, maer haer Ho. Mog. hebben geene dieper ter herten ingedruckt, als de aensienelickste, die sy van u Conincklijcke Majesteyt daer van genoten hebben, dewijle sy gaerne professie van danck-kentenisse doen, ende die niet liever als met u Conincklijcke Majesteyt.

Haer Ho. Mog. hebben ons daerom specialijck ghelast u Conincklijcke Majesteyt voor te draegen, dat haer Ho. Mog. aengenamelijck gedencken, ende altijd sullen gedencken aen de trouwe ende couragie met de welcke u Konincklijcke Majesteyt gelieft heeft haer voor de saeken van haer Ho. Mog. te verklaeren ten tijde als sy door haer Naegebueren voor weynigh Jaren in een scherpe Oorlogh waeren ghetrocken, ende het goede dat u Conincklijcke Majesteyt in soo hooghe conjuncture heeft gecontribueert, om de selve ten besten van haer Ho. Mog. ende de gemeene saeke van de Christenheyt te doen termineren. Wy sullen niet onderstaen een subject van soo hooge importantie, naer sijn waerde uyt te breyden, ende kennende onse swackheyt, ons vernoegen moeten met in simpele woorden uyt te drucken de last die wy hebben, om u Coninklijke Majesteyt daer over solemnelijck de oprechte sentimenten van haer Ho. Mog. danckgeneyght gemoedt te betuygen, en u Conincklijcke Majesteyt te verseeckeren, dat wy de selve met alle ware dadelijcke preuven, soo veel in haer is, sullen uytdrucken, soo wanneer oyt de saecken van u Konincklijcke Majesteyt (dat sonder der selver naedeel zy) sulcks soude moghen desidereren met soodanige affectie ende trouwhertigheyt, die in't aensien van alle de wereldt sal blijcken, dat haer Ho. Mog. het wel ende qualijck vaeren van de Rijcken ende Landen van u Coninghlijcke Majesteyt, van het hare inseparabel achten.

Dier mate dan gemoedight ende geaffectioneert zijnde, hebben haer Ho. Mog. ons afghesonden met noch besonderlijcke last, om in dese ongeruste tijden, soo het u Coninghlijcke Majesteyt gevalligh sal hebben, in het gemeen te beraedtslagen over middelen ende wegen, welcke tot beste van wederzyds Staten, ende van de gemeene Christenheydt soude konnen dienen, waer toe wy dan de gunste van naerder acces tot u Conincklijcke Majestevt sullen versoecken, ende ghelijck wy absoluyt bevel hebben daer inne te gaen met alle volkomen vertrouwheyt, soo wenschten wy wel dat ons niet soo veel difficieerde als wel dat om onse groote saecken, tot contentement van u Conincklijcke Majesteyt in alle andere deelen by te woonen.

Een saecke hoopen wy nochtans, dat door alle de selve defecten die in ons zijn, sal doordringen, ende u Coningl. Majesteyt in alle onse handelingen bekent worden, namentlijk, dat hoewel veel waerdige ende ervarende subjecten by haer Ho. Mog. hadde konnen worden uytgekosen tot dit groote werck, dat wy nochtans in Zele voor de dienst van uwe Conincklijcke Majesteyt, in ootmoedighe respect ende estime voor u Conincklijcke Majesteyts persoonen ende Hoogh-Princelijcke deughden niemant en wijcken, ende niet soo standtvastigh ambieren, als instrumenten te moghen zijn, om de eeuwigh vaste vriendschap ende nauwe verbintenisse ende vereeniginge, welcke tusschen u Conincklijcke Majesteyt, en en mijn Heeren de Staten, onse Hooghste gebiedende Heeren Committenten is, te helpen cultiveren met alle trouwe gedienstighe Officien, soo dickmaels wy de eere ende 't geluck sullen hebben van occasie daer toe te vinden.

Wy waeren uyt ons selven daer toe ghedragen, ende als Ministers van hare Hoogh Mog. op der selver ordres daer toe ghehouden; maer u Conincklijcke Majesteyt heeft ons mettet overvloedigh aensienlijck onthael, 't welck wy op onse aenkomste aen dit Hof genoten hebben, in aensien van de Heeren onse Committenten, daer toe noch particulierlijck geobligeert, dier mate dat wy door alle de respecte die ons gemoed ons overwonnen achten, om onse ootmoedige dienst aen u Conincklijcke Majesteyt voor altijdt toe te eygenen.

Biddende dat u Conincklijcke Majesteyt haer daer van gelieve verseeckert te houden, ende de selve met genadige aengenaemheyt aen te nemen.

Wanneer dese geëyndight was, heeft de Koninck door den Secretaris Lente, met veel bequaeme redenen, sijn antwoordt daer op ghedaen; betuygende dat hun komst hen seer aengenaem was, en hy aen de goede genegentheyt van haer Hoogh Mogende, tot onderlinge vriend-

vriendschap, geensints twijfelde, met eenige andere redenen meer, naer de welcke sy afgeveerdight zijnde, wierden de Edellieden en het gevolgh toegelaeten, sijn Majesteyt de handen te kussen. Sy wierden aenstondts uyt de Zaele van den Koninck, op de selve wijse in die van de Koningin geleydt, diese vonden met den rugge een weynigh van een Taefel, mede op een Turcksch Tapijt te staen, met veel hooge Vrouwen en Jonckvrouwen, en onder de selve de Princesse van Deenmarcken; en een Hartoginne van Holsteyn. Sy waeren oock ter aenspraeck van den Prins, nu Koninck van Deenmarcken, diese vonden een braef welgemaeckt Prins, van omtrent de tien Jaren ouderdoms te zijn; gevende groote hoope van een Doorluchte geest, gelijck hy de Heeren Gesanten met een bysondere goede bevallijckheydt ontfingh. Ter selver tijdt wierden oock de Heeren Govert van Slingelandt, de Heer van Maesdam en de Heer de Hubert, naer Pruyssen afgeveerdight met hunne Instructie, siet *Aytzema* 3. *Deel pag.* 1253

Gesandtschap naer Pruyssen.

Sy quamen op den 24. April binnen Dantzick, daerse de tijdingh, die geheel Europa geabuseert en bedroogen heeft, als dat de Koninck van Sweden geslaegen en dood gebleven was, mede gevonden hebben, van al het welcke de waerheyt en gevolgen elders verhandelt zijn. Maer in Deenmarcken liet Sweden seer wercken, tot het oprechten van een nieuwe Vriendschap en Alliantie, doch de Koninck liet de Ambassadeurs van dese Staet verseeckeren, dat hy met Sweden, sonder desen Staet en Engelandt niet handelen sou. De andere saecken, dit Rijck en desen Staet aengaende, siet men elders. Onderdies wierdt dan van wegen desen Staet, een Vloot van acht en veertig Scheepen naer Pruyssen, onder den *Heer Obdam* ghesonden; nemende de selve seer in achtinghe, de Denunciatie van den Heer Resident Appelboom, uyt den naem en van wegen den Koninck van Sweden sijn Meester, aen hare Hoogh Mogende gedaen: *Van dat sijn Koninckliјcke Majesteyt van intentie en meningh sou zijn, de Stadt Dantsick te blockeren en belegert te houden, met versoeck dat haer Hoogh Mogende, om de redenen en op de fondamenten, breder in de voorschreven Memorie gededuceert, geduerende den tijd van de voorschreven belegeringh, alle Navigatie en Commercie van de Onderdanen en Ingesetenen deser Vereenighde Provincien, op de selve Stadt souden willen doen suspendeeren,* oock selfs lettende op het geene, waer toe die van de Regeeringh der Stadt Dantzick voornoemt, zedert eenigen tijdt herwaerts, by haer Hoogh Mog. hebben doen aenhouden, in gevolge van al het welcke dese toerustinge geschiedt, en dit naervolgende Tractaet met die van Dantzick gesłooten is.

Hun aenkomst.

Valsch gerucht.

De *Heer van Obdam* naer Dantsick ghesonden.

Kennelijck zy eenen yegelick by desen jegenwoordigen Instrumente, dat tusschen de Edele, Erentfeste, Hooghgeleerde, Wijse, Voorsienige Heeren, de Heeren Wilhem van Linteloo, Heere tot Eza, ende Borchgrave; Johan de With, Raedt Pensionaris van Holland ende West-Vrieslandt, ende Horatius Knyf, alle Ordinaris Gedeputeerden ter Vergaederinghe van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, van wegen de Provintien van Gelderlandt, Hollandt ende Vrieslandt respective, als Gecommitteerden van hooghgemelte Heeren Staeten Generael ter eenre, ende den Edelen, Erentfesten, Hooghgeleerden ende Voorsichtighen Heere, Heere Christiaen Schroder, als Afgesante van de Borgemeesteren ende Raedt der Stadt Dantsick ter andere zyde: om goede consideratien reciproquelijck is gepromitteert ende gestipuleert, gelijck den gemelden Heer Afgesante, in de naem ende op approbatie ofte ratificatie van de ghedachte

Tractaet van den Staet met Dantzick.

dachte Heeren ſijn Committenten belooft, ende haer Hoogh Mog. verſeeckert by deſen: dat de Ingeſetenen ende Onderdanen van de Hooghgemelte Vereenighde Provincien met hunne Scheepen, Waeren, ofte Coopmanſchappen op de meergemelte Stadt van Danſick, ende de Riviere de Weyſſel Navigerende ende Trafiquerende, in't inkomen ofte uytvaren, met geen Tollen, Licenten, Pont-gelden, hoe de ſelve oock genaemt mochten zijn, nu ofte naermaels, ſullen worden beſwaert, ofte belaſt ghelaten, verder als de eygen Ingeſetenen, ofte oock eenigh ander de minſte beſwaerde Vreemdelingen (by ſoo verre t'eenigen tijden yemandt van de ſelve Vreemdelinghen meer als de voorſchreve eygen Ingeſetenen mochte werden verſchoont) jegenwoordigh belaſt zijn, of hier namaels beſwaert blijven ſullen; en dat oock de voorſz. Ingeſetenen ende Onderdaenen van de meerhooghghemelte Vereenighde Provintien over haer Perſoonen, Scheepen, Waren en Coopmanſchappen, voortaen niet verder ofte hooger ſullen worden beſwaert, als de ſelve tegenwoordigh beſwaert zijn, ſonder oock te gedoogen, dat aldaer nochte op eenige Rivieren ofte binnen wateren, door de welcke de Waren ende Coopmanſchappen op ofte van de voorſz. Stadt gevoert werdende, paſſeren moeten, 't ſy binnen 't ſy buyten haer Territorium, door yemant anders eenige nieuwe beſwareniſſen tegens 't oude gebruyck geintroduceert ofte gegeven werden: belovende de meergemelde Heer Afgeſante wyders 't geene voorſchreve is, niet alleenlijck by de meergemelte Heeren ſijne Committenten, maer oock by den Koninck van Poolen, ſoo haeſt doenlijck is, te ſullen doen Ratificeren. Actum in 's Graven-hage den 10. July, 1656. Ende in teecken der waerheyt, is deſen met de gewoonlijcke Zegelen ende handteeckens van de voornoemde Heeren Gecommitteerde ende Afgeſante reſpective, gezegelt ende beveſtight; was geteecken:,

Wilhelm Linteloo, Johan de With, Horatius Knyf, Chriſtiaen Schroder.

De vordere ſaecken van Pruyſſen en Poolen, zijn in een ander werck, in het leven van den Koninck Carel Guſtaef verhandelt.

Naer dat de *Heer van Obdam*, ſich een geruymen tijdt voor Dantſick opgehouden, en de ſelve Stadt genoeghſaem verſeeckert hadt, is hy eyndelijck uyt ordere van den Staet, weder van daer vertrocken, hy wierdt door den Raeds-Heer Schrader en den Syndicus Fabricius uytgeleydt, en verſocht een ontbijt op de Schants Wijxelmunde voor lief te nemen, het welcke hem zijnde overdrongen, voer in een overdeckte Stadts Chaloupe derwaerts, en aldaer heerlijck onthaelt weſende, weder naer boort; en quam op den 13. October achter den Draker op ancker; en vorders van daer in Hollandt weder gekomen, dede ſijn rapport ter Vergaderinge van haer Hoogh Mog. op den 17. November, roemende inſonderheyt de beleeftheden ſoo in Pruyſſen als in Deenmarcken, by hem ontfangen. Die van Dantzick hadden hem vereert een ſilveren Lampet en Becken van ſes hondert Rijckdaelders, en de Koninck van Deenmarcken met de Ridderlijcke Ordere van den Olyfant.

Vertreck van Obdam van Dantſick. *Sijn rapport.* *Obdam Ridder van den Olyfant.*

Wanneer daer nae de Koninck van Sweden tegen die van Deenmarcken, ſijn Wapenen wende, en ſoo ongevallijck voor de Deenſche Kroon voort ſette, van het welcke mede breedt genoegh by de voornoemde gelegentheyt gehandelt is) is tuſſchen deſe Majeſteyt en deſen Staet gemaeckt een Alliantie, zijnde te ſien *Aytzema* 4. *Deel, pag.* 100.

Sweedſche en Deenſchen oorlogh.

Uyt kracht van dit Verbond; en ter oorſaeck van de wonderlijcken voortganck der Sweedſche waepenen, hebben haer Hoogh Mog. eyndelijck tot een merckelijck onderſtand voor de benaude Deenſche Kroon beſlooten; en aen den Heer Lt. Admirael *Obdam* deſe Inſtructie gegeven:

De

I.

Secours en Instructie voor Obdam.

DE voornoemde Luytenant Admirael sal voor eerst en voor al tot narichtinge dienen, dat de intentie en 't ooghmerck van den Staet in de bovengheroerde expeditie is, de goede Inghesetenen ende Onderdanen van dese Vereenighde Nederlandsche Provintien, ende voornamentlijck die geene die op de Oost-Zee zijn trafiquerende, van alle overlast te bevrijden, mitsgaeders oock den Koninck van Denemarcken by te springen, ende te assisteren tegens 't geweldt van den Koninck van Sweden, die de hooghstghemelden Koninck, ende 't Rijck Denemarcken onlanghs gantsch onverwacht overvallen, ende den Oorlog aengedaen heeft, in sulcker voegen ende met soodaenigen vigeur, als onder Godes zeeghen, tot volkomen afweeringh der voorschreve oppressie sal van nooden wesen.

II.

Ende sal hy Luytenant Admirael ten dien fine sich met de Vloot van den Staet, bescheyden op het rendevous onder 't Eylandt van der Schellingh, in alle diligentie begeven na den Orisont, ende derwaerts escoteren het secours uyt de Militie van desen Staet, tot assistentie van den Koninck ende de Kroone van Denemarcken als boven, ende specialijck tot ontset van Coppenhaghen, ende Croonenburgh gedestineert.

III.

Omtrent het Casteel van Croonenburgh gekomen wesende, sal hy 't voorschreve secours met de macht van sijn onderhebbende Vloot soodaenigh stijven ende appuyeren, dat aldaer een gedeelte van 't selve moge landen, ende in 't voorsz. Casteel geraecken, ingevalle sulcks, ende in voegen als 't selve met communicatie ende advijs van den Gouverneur of Commandeur der voorsz. plaetse goedgevonden sal worden.

IV.

Sal voorts het resterende ghedeelte van 't voorsz. secours, met het geene daer toe behoort, in gelijcker voegen trachten te doen komen binnen Coppenhagen.

V.

Sal alle vlijt, ernst ende vigeur, nae Soldaet- ende Zeemanschap aenwenden, omme uyt handen van de Sweden te libereren de Schepen, goederen ende persoonen van de Ingesetenen deser Vereenighde Nederlandsche Provintien, die door de Vloot of Schepen van Oorloge van de hoogstgemelte Koninck aengehaelt zijn, ende opgehouden worden.

VI.

Sal ten fine in de voorgaende Artijckelen uytgedruckt, de Sweedsche Vloot, of eenigh gedeelte van dien, konnende aentreffen, de selve vigoureuselijck aengrijpen, ende veroveren ofte vermeesteren is 't doenlijck, daer inne plegende soodanige couragie, voorsichtigheyt ende Soldaetschap, als naer geleghentheyt van saecken sal konnen geschieden, ende hem Luytenant Admirael toevertrouwt wordt.

VII.

Sal voorts generalijck alle den genen die hem in de uytvoeringe van de voorsz. last, eenige tegenstandt, hinder ofte empeschement soude willen toebrengen, mede bejegenen in manieren als in 't voorgaende Artijckel breeder uytgedruckt staet.

VIII.

Sal het secours succederende, ende de Militie als vooren gelandt zijnde, met sijn onderhebbende Vloot in, ende omtrent den Orisont sich blijven onthouden, ende by alle occurrentien vigileren om te contribueren en by te brenghen, al 't geen tot verder afweeringe van de voorgeroerde oppressie sal konnen dienen, oock voornaementlijck met alle vlijt ende vigeur trachten te bevrijden soodaenige Schepen van de Ingesetenen van desen Staet, als by de Sweden vermeestert souden moghen zijn, en voorts naer vermogen beletten dat geen verder onghemacken aen de trafiquerende Inghesetenen deser Landen toegebracht werden; sullende oock ten dien fine vermogen, op ontfangen kondschappen, ende de gelegentheyt sulcks vereyschende, eenighe Schepen te detacheren, om alle gedreyghde onheylen te helpen prevenieren.

IX.

Ende ingevalle, ('t geen Godt verhoede) voor de aenkomste van de gemelde Luytenant Admirael, de Stadt van Coppenhagen ende 't Slot Kroonenburgh door de Wapenen van Sweden mochten wesen vermeestert,

ſtert, ende geincorporeert, ſal hy Luytenant Admirael in ſulcken cas ſich met ſijne onderhebbende Vloot omtrent de Rijcken van Denemarcken ende Noorweghen onthouden op ſoodanige plaetſe, als hy met ghenoeghſame ſeeckerheyt van de ſelve Vloot ſal oordeelen tot bereyckinge van den Staet, wat in de voorgaende achtſte Artijckel de bequaemſte te weſen, ende vorders afwachten de naerdere ordres van haer Ho. Mog.

X.

De gemelde Luytenant Admirael ſal ſich na 't geene voorſz. ſtaet, reguleren ende gedragen, ſonder nochtans ſich naer de letter te binden aen de ordere, ende het beleydt hem daer by gepreſcribeert, maer ſich dienaengaende, naer ontfangene kontſchappen ende naer occurrentien van ſaecken ſoodanigh ageren, als hy tot uytwerckinge van de boven ge-expreſſeerde haer Hoogh Mog. intentie ſal oordeelen meeſt dienſtigh te weſen, voornamentlijck oock daer omtrent in behoorlijcke achtinge nemende de conſideratien ende 't goedvinden van de hooghgemelde Koninck van Denemarcken, die hy ſoo haeſt doenlijck, van ſijne aenkomſte omtrent des ſelfs Rijcken, ende van de oorſaecken van dien, op de bequaemſte wijſe ſal adverteren, ende voorts van tijd tot tijd met ſijne Majeſteyt, ofte des ſelfs hooghe Miniſters, ten beſten correſponderen.

XI.

Den meergemelde Luytenant Admirael, ſal geduerende deſe reyſe, ſorge hebben te dragen, dat de Schepen onder ſijn Vlagghe gehoorende, in conformité van de reſpective Tractaten, behoudens het reſpect van deſen Staet, oock met alle reſpect, vriendſchap ende courtoiſie bejegenen de Opperhoofden ende Commandanten van andere Armades of Eſquadrons, toebehoorende aen Koningen, Republiquen, Princen, ofte Potentaten, met deſe Staet in Alliantie, Vrede ofte Vriendtſchap zijnde, ſonder nochtans aen de ſelve yetwes te defereren, 't geen contrarie deſe Inſtructie mochte weſen, veel min eenighe Commandementen te ontfangen, of de Schepen van de Vloot te laten viſiteren, ofte volck daer uyt te lichten, ofte hun te laten afſchricken van 't geen tot haer devoir ende plicht is behoorende, maer die ſulcks ſouden willen verghen ofte afdwingen, ſoo redenen geen plaets hebben, afwijſen, ende bejegenen met ſoodaenighe macht ende middelen, als ghereetſt, ende voorhanden ſullen zijn, belaſtende een yder ſich daer in naer behooren, volgens Soldaet ende Zeemanſchap, te quijten.

XII.

Of geduerende deſe reyſe yemant van de Opperhoofden (des Godt verhoede) in Militaire actie, ofte door natuerlijcke ſieckte quame te overlijden, ſal de naeſtvolghende proviſionelijck in de plaetſe ſuccederen, ende de Luytenants op de reſpective Schepen by aflijvigheyt van hare Capiteynen, by den meergemelde Luytenant Admirael werden ghequalificeert, ten ware hy merckelijcke redenen ter contrarie hadde, het welcke oock plaetſe hebben ſal, in cas eenige Capiteynen ofte andere Officieren, over quade comportementen, door den Krijghs-Raed mochten werden gecaſſeert, ofte van hare dienſt vervallen.

XIII.

Den meergemelte Luytenant Admirael ſal van alle voorvallende ſaecken pertinent Journael houden, ende by alle occaſien advertentien geven aen haer Ho. Mog. ende de reſpective Collegien ter Admiraliteyt, om te dienen naer behooren.

XIV.

Eyndelijck ſal den meerghemelte Luytenant Admirael op alle andere ſaecken, daer van deſe Inſtructie niet meldt, ende nochtans ſouden konnen voorvallen, met ſijnen Krijghsraedt delibereren, ende reſolveren ſulcks als de ſelve ten meeſten dienſte van den Lande, naer Soldaet- ende Zeemanſchap bevinden ſullen te behooren.

Aldus gedaen ende gereſolveert ter Vergaederinghe van de hooghgemelte Heeren Staten Generael in den Hage, den veertienden September ſeſtien hondert acht en vijftigh.

De Scheepen van ſijn Vloot waeren deſe:

Schepen uyt de Maſe:

Lijſte van de Hollandſche Vloot.

	Ma.	*So.*	*St.*	
HEer Lieut. Admir. van Obdam op 't Schip de Eendracht, gemonteert met	250	75	72	

Schout

Schout by nacht Verhaef,'t Fregat Rotterdam,	80	20	52
Capit. de Liefde, op Dordrecht,	130	30	40
Capit. van Nes, op Rotterdam,	130	30	40

Schepen van Amsterdam.

COmmandeur Evert Antonisz. de Lantman.	130	30	40
Dirck Kryne Verveen, de Son,	Idem		
Jan van Campen, Halve Maen,	Idem		
Paulus Sonck, Duyvenvoorde,	Idem		
Dirck Bogaert, Westvriesland,	104		28
Joris Colery, Stavoren,	151		40
Waerdenburg, 't Fregat Deutecom,	74		24

Stads Schepen van Amsterdam.

SYbrand Mol, de Waegh,	140		40
Willem Jan Stoffelsz de Boge,	Idem		

Uyt West-Vrieslandt, ofte 't Noorder Quartier.

SLord, de Caleb,	125		40
Het Jong Hoen, de Jonge Prins,	110		30
De Groot, Alckmaer,	120		26
Houttuyn, Medenblick,	120		37
De Boer, Jupiter,	120		32
Gerrit Femsz. d'Eendracht,	120		31
Backer, Hollandia,	125		38
Rens, Vergulde Leeuw,	Idem		
Claes Arensz. de Monick,	105		26

Schepen van West-Vrieslandt, &c.

VIce-Admirael, Pieter Florisz. Josua,	150		50
Claes Allertsz. 't Fregat Hoorn,	100		28
Pomp, Enchuyser Maeght,	115		32
Sampson, Monickedam,	105		32
Hes of Valenhen, 't Kasteel Medenblick,	95		28

Uyt de Mase.

VIce Adm. de Wit, Brederode	220	50	59
Boshuysen, Princesse Louisa,	120		31
Haeckswant, Hollandia,	200		62
De Haes, Gelderlandt,	120		32
Van Bancken, de Briel,	130		40
Wijnbergen, Delf,	Idem		
Geelekamp, Groeningen,	120		36
Bruynsvelt, Breda,	95		28
Stellingwerf, Albertina,	130		36

Schepen uyt Zeelandt.

COrnelis Evertzoon.
Adriaen Banckaert.
Jan Duym.
Jan Krijnsz.

Beneffens dese Oorlogh Schepen zijnder noch geweest ses Fluyt-Schepen met Soldaten, Vivres en Ammunitie, te weten, de Parel, Medea, Fruytboom, Haen, Judith, en de Liefde.

Item, noch vier Branders en ses Galioten.

Ende noch boven dien waren by de vloot acht en twintigh soo Galiots als Fluyten, gelaeden met Haringh, Wijnen, Uyen of Ajuyn, Wortelen, en allerhande Vivres.

Met dese Instructie en tot dese Vloot begaf sich de Lt. Admirael uyt den Haege naer Amsteldam, en komt op den neghen en twintighsten van November, onder de Vyer-boet van Schagen; hadt wel eenighe maelen getracht het Cattegat te passeeren; maer konde vermits de stercke uytgaende stroom, niet vorderen. Ten laetsten komt hy in het gesicht van Kroonenburgh, dat nu albereeds door de Sweedsche wapenen vermeestert was. Hy lagh aldaer eenige daegen op ancker, wachtende naer een bequaeme wind; die des Vrydaeghs den achtsten van November, Nieuwenstijl, uyt den noorden waeijende, hem dede besluyten onder zeyl te gaen, en de Sweedsche Vloot te gaen vinden, gelijck sy malkander eerlangh ontmoeten. Van dit gevecht hebben wy oock elders gesproocken, echter stellen wy de bysondere berichten hier by, die van den Koninck aen sijn Bedienaers luydt aldus:

Aenkomst in Deenmarcken.

Zeeslag in de Zond.

Carel Gustaef, &c. &c. &c.

ONse gunste en genadige affectie met Godt Almachtigh, Getrouwe Mannen en Afgesanten, ghelijck wy U te vooren te kennen gegeven hebben, hoe dat een machtige vyandtlijcke Vloote hier aengekomen was, ende in 't gesicht van dese

Verscheydene berichten daer van.

Vestinge des selfs Ancker hadde geworpen; Soo is't zedert gebeurt dat gemelde Vloote eergisteren, zijnde geweest den negen en twintighsten deses ouden stijl, sonder de minste aenmeldinge te doen van sijne aenkomste, of ons op onse loose met eenigh antwoordt te honoreren, sijn Ancker ghelicht, ende sonder salutatie of eenigh respect te toonen aen die aen wederzyden leggende Vestingen, sijn desseyn voortgeset heeft, stellende sijnen cours directe op onse Vloote aen, die sich van gelijcken in postuyr stelde, de andere soodanigh t'exciperen als de noodtdruft ende gelegentheyt scheenen te vereyschen. Dat de Hollanders effen dien dagh resolutie ghenomen hebben op onse Vloote aen te gaen, ende haer door de Sondt te dringen, zijn sy voornamentlijck daer door geperfuadeert, om datse dan een sonderlinge advantagie bequamen van weer en windt, die sich gantsch en geheelijck tot haer faveur voeghde, soo datse daer mede soo veel te beter konden hare Esquadres in goede ordre aen voeren, ende haer aen de zyden keeren om te schieten, als oock elckander behoorlijck secunderen. Tegens dese hare advantagie heeft onse Vloot een contrarie windt ghehadt, soo dat de Esquadres hebben noch in soodanighe ordre konnen gaen, als sy geordineert waeren, nochte oock elckander soo bequamelijck ende met die ordere secunderen, als sy ordere hadden te doen, hebbende tegens den vyand moeten op laveren. Waer door geschied is, dat de Rijcks-Admirael in de rencontre, die hy met groote resolutie ondernam, sijn dappere intentie niet en konde bereycken, vermits dat wanneer hy op de Vyandt avanceerde, soo haest en tijdigh niet konde gesuccurreert ende gevolght worden van die geene die in de selve Esquadre waren, ende daer toe waeren gheordineert, dewijle sy haer, met laveren tegens de contrarie wind, mosten behelpen; Alsoo dat hy, werdende van veele te gelijck beschooten, reddeloos ende lam is geworden, ende alsoo genoodsaeckt sich aen de kant te begeven, om sijn Schip te repareren, 't welck hem evenwel soo veel op houde, dat hy niet meer totte Combat komen konde. By dit des Rijcks-Admiraels avanceren op den Vyandt, en dat de andere die by hem geordineert waeren, soo haest niet konden volghen, is de Heer Bielckenstern met sijn Schip daer gheavanceert: op hem is den Hollandtschen Vice-Admirael aengekomen, ende heeft Bielckenstern hem dan soo ontfangen, datse datelijck alle beyde aen een zijde raeckten, alwaer sy soodanigh disputeerden, dat Bielckenstern, Witte Wittensz. overmachtigde, maer daer by oock selfs soo beschooten, dat oock sijn Schip reparatie van nooden hadde, en konde niet verders in de Combat treden. Van ghelijcken is oock den Admirael Gerdtson, soo wel selfs als mede sijn Schip, stracks in den beginne soodanigh getracteert, dat hy van gelijcken genootsaeckt was hem wederom te repareren. Door dese accidenten ende ongelucken is't gebeurt, dat dese drie Capitale Schepen niet en hebben konnen, volghens hare dappere intentie ende resolutie, 't ghevecht tot den eynde toe by woonen, met haer een weynigh nae den aenvang van de Combat aen kant moetende begeven en sich te repareren. Alhoewel nu onse Vloote dese ongheluckcn datelijck in den beginne hadde, ende den Vyandt soodanige advantagies genoot als geseyd is, soo hebben niettemin de andere Schepen die de Bataille konden by woonen, van gelijcken haer devoir soo dapperlijck waer genomen, ende een yegelijck soo mannelijck ende met soo groote ende bestandige couragie ghevochten, dat alle in 't ghemeen, ende een yeder in 't bysonder hebben een sonderlinge roem behaelt ende verworven. Ende hoewel men judiceren kan, dat een soo resolute en scherp gevecht, niet en heeft konnen sonder schaede afloopen, soo hebben wy evenwel Godt te dancken, die ons en onse Vloote soodanige bystandt heeft ghedaen, dat de schaede niet te groot ghe worden is, maer die, na alle vermoeden, den vyand selfs laten overkomen, die de vaste resolutie siende van onse manschap, niet alleen gedeclineert ende ghevreest heeft met ons te enteren, maer oock van de plaets moeten wijcken, ende lijden dat onse Vloot hem dapper vervolght ende beschooten heeft. Wy hadden hem oock verder konnen laeten vervolghen, by aldien wy met de Hollandtsche Vloot alleen te doen hadden gehadt;

Maer

Maer alsoo wy kondtschap hadden dat negen a thien versche Schepen van Coppenhagen quamen de Hollanders tot hulpe, hebben wy goedt gevonden onse Vloote te revoceren. Het verlies aen wederzyden aengaende, soo is die soodanigh, dat behalven dat Bielckenstern overmachtighde ende veroverde den Vice Admirael de Witte, die datelijck daer na van sijne quetsuren gestorven is, nevens sijn Schip Brederode, voerende in de tsestigh Stucken, soo zijn van des vyandts zyde noch vier, ten deele gesoncken, ten deele verbrandt; soo dat ten minsten vijf, soo niet na vermoeden meer, van de vyands zyde zijn geruineert ende verlooren, ende andere merckelijck beschaedight. Het Admiraels Schip van *Obdam* heeft men oock konnen sien dat soodanigh toegericht was, dat het door de onse vervolght wordende, verders geen schooten konde doen, maer heeft de Stuck-poorten laten toe vallen. Daer teghens desireren of missen wy van onse Vloote alleen twee, als de Morgen-sterre, die men meynt datse gesoncken is, en 't andere den Pellicaen, 't welck wy meynen dat door de Vyand mede genomen is, doch hebben daer van al noch geen seekerheydt, maer mocht wel zijn dat het anders vergaen is, of, gelijck eenige sustineren verbrandt, zijnde tweemael van den vyandt genomen geweest, en door de onse weder genomen. De overige Schepen, hebbende een hart gevecht uytgestaen, soo en kan anders niet zijn, of sy moeten hier en daer eenigsints zijn beschadight, maer evenwel soo, dat het met den eersten wort verhoopt gerepareert te konnen werden, dewijle gemelte onse Vloote, vermits Godes assistentie, ende de dapperheyt en mannelijckheyt van onse Zee-luyden, ende daer by gevoeghde Soldaten, onder de advantagie die de Vyandt daer op hadde, soo wel bewaert ende gedefendeert is, datse de vyant uyt de plaets heeft konnen stooten, ende hem vervolgen; was gedateert Kronenburg den laetsten October, Ouden stijl.

Een ander Sweedts bericht was van desen inhoudt.

Den drie en twintighsten October ouden stijl, quamen de Hollanders met haer Vloote omtrent Krul aen, alsoo de selve wegens contrarie windt, niet wyder konden komen, ende leyde sich achter 't Land by Zeelandt ten ancker, alwaermense oock aenstondts in 't ghesichte kreegh. De volgende dagh ginghen weder een mijle voort, ende bleven aldaer de vijf, ses, seven ende acht en twintighsten stille leggen: maer den negen en twintighsten lichteden sy haer ancker, ende gingen 's morgens vroegh met een noordlijcke windt in de Zond, ende vermeynden met een doorstaende windt door, ende het Slot Kronenburg voor by te zeylen: doch als sy omtrent ten acht ueren wilden voor by gaen, wierden sy van 't selve Slot met geschut tamelijck gegroet, ende daer nae oock van onse Vloote. Wanneer sy wat begonden aen te naerderen, is onse Rijcks-Admirael, Heer Graef Wrangel, datelijck op haer los gegaen, ende eerstelijck met de Hollandsche Admirael *Obdam* trefte, heeft oock den selve willen enteren, die sich nochtans seer daer voor heeft soecken te wachten, ende van dertien Schepen gesecondeert wierde, soo dat hy sich weder eenighsints te rugh heeft moeten setten, deden hem geen bysondere schade, als werde sijn Cajuyt seer doorschooten, ende sijn zeylen allenthalven doorboordt, ende dewijl de windt haer seer favorabel was, soo gingen sy met alle macht ende yver voort, ende de onse te ghelijck met haer, als doen het dan oock tot een hart en scherp gevecht is gekomen, ende van wederzijdts soo heftigh ende onophoudelijck geschooten geworden dat 't et niet te seggen is; de Hollanders wachten sich seer voor 't enteren, ende lieten haer noyt so na komen: doen raeckte het eyndelijck de Vice Admirael Wittens, op welcke de Vice Admirael Bielckensterre los ginge, ende nae seer hart schieten hem aen boort geleydt, ende alsoo vermee-

ſtert heeft, den ſelven hadde vijf Compagnien Hollantſche geworvene knechten op, die meerendeels neder gemaeckt ende gevangen wierden, nevens de gemelde Vice-Admirael, de welcke doodelijck verwondet zijnde, noch den ſelven dagh is overleden: dit ſoo ſeer geſchooten Schip hadde men geern nae Kronenburgh gehadt, maer is onderwegen geſoncken, gelijck oock noch drie andere, ende gheraeckten vier in brand: van de onſe wierden gelijckmatigh verſcheyden beſchadight, en quam een gheel Schip in brand: wat eygentlijck is gebleven, kan men alnoch niet weten: dit gevecht duyrde vier geheele uren.

Van onſe zijde wierdt het op deſe wijſe verhaelt:

Hoogh Mogende Heeren;

MYne Heeren, ick hoope u Ho. Mog. ſullen mijn ſchrijven van den acht en twintighſten October, leggende ten Ancker, ten vier-boedt van Schagen omtrent zuydt van ons, ontfanghen hebben; Sedert hebben wy tot den achtſten deſer leggen martelen, aleer wy de windt goed hebben gekregen, om den Orizont te konnen paſſeeren, als wanneer de wint noordelijck waeyende, wy met het lumieren van den dagh onder tzeyl zijn gegaen: Soo haeſt de Sweden ons in 't geſicht kregen, gingenſe mede onder zeyl ende ſochten ons de Loef af te krijgen, 't welck haer in 't begin miſte; De Kaſteelen ſchooten van wederzijden, doch deden geen quaed, de Vice Admirael de Witte hadde met ſijn Eſquadre de Avantguarde, ick de Bataille, ende den Vice Admirael Pieter Floriſz. de Arrierguarde. Tuſſchen negen ende tien uren raeckten wy in 't gevecht, ende duerde mijns oordeels, vijf a ſes uren; maer vry wat ſcherp, inſonderheyt voor ons, die omtrent twee uren moederlijck alleen onder de Sweedtſe Capitaelſte Schepen lagen, en hadden al ons want in ſtucken, onſe zeylen aen flarden, tuſſchen de vijf en ſes voeten water in ons Schip, de brandt voor in de boegh, tuſſchen de tachtigh en tnegentigh dooden ende gequetſten, mijn Luytenant met een deel van mijn volk in een Schip van acht en veertigh ſtucken, meeſt metale, die daer na met noch een ander, die oock aen ons boordt was, geſoncken is, en alle onſe Scheepen aen Ly van ons, ſoo wijdt als men met twe Gootelings ſchooten ſoude konnen beſchieten; en ſoo leggende quamen de aldergrootſte, die ons met haer ſeſſen of acht Schepen ſeffens ſoude hebben konnen aen boort leggen, hadden ſy gedorſt, van tijdt tot tijdt op ons af, en gaven ons de laegh, daer wy haer oock ſoo weynigh in ſchuldigh bleven als mogelijck was, tot dat Godt alleen ons daer af hielp, ende weder onder onſe Schepen ſeer deſolaet geſtelt quamen, ende bleven doen de Sweden ten loefwaert van ons legghen: Wy wierpen 't oock op zy, ſtopten ſoo veel doenlijck was onſe ſchooten onder water, ende ſiende dat ſy bleven leggen, ende niet op ons af quamen, ſoo liepen wy voort nae de Deenſche Scheepen, daer wy in 't vallen van den avondt, even aen deſe zyde van 't Eyland Ween by quamen, ende liepen met de ſelve tot by het eynde van 't Boſch, daer wy 't ancker lieten vallen, ende over nacht ende dagh arbeyden om weder klaer te maken. Wy hebben de Vice-Admirael Witte met ſijn Schip verlooren, het welck ick ſeer regreteert, ende is buyten twijffel van de ſijne verlaten geweeſt, gelijck ick oock was. Doen het gevecht begoſt, waren wy geen worp weeghs van een, ende ſochten yder een van de grootſte aen boordt te legghen, maer ontleyden 't ons. De leſte tijdinge die wy daer van hebben, is geweeſt, dat ſy hem met twee van de grootſte aen boort lagen en tuſſchen haer beyde hadden, dat hy aen de grond van de kant van Zeeland geraeckte, en 't eene weer van hem af quam, en dat men ſagh dat ſijn Vlagge wierdt afgehaelt; en wordt gheſeydt, dat hy daer nae met de Sweedt die by hem lagh, geſoncken is, of hy nu doodt is weet ick niet, wil hoopen neen: Hy was een braef Soldaet, ende hadden de andere altemael het ſeſde part willen uytſtaen dat wy uytgeſtaen hebben, hou voorſeecker dat niet een van de Sweeden, daer af ſoude gekomen zijn: Wie nu ſijn

devoir

devoir gedaen heeft sal ick nader examineren; maer naer de dooden en gequetsten die sommige op gegeven hebben datse hebben, soo kan ick niet oordeelen datse heel seer in de beerebijt gheweeкt zijn, ofte sy moeten geluckiger zijn als wy niet geweest zijn, die alreedts seven en dertigh dooden hebben laten aen land brengen, ende volgens het seggen van onsen Chirurgijn Generael, noch wel hondert gequetsten, eer meer als min hebben, waer onder veele die armen en beenen af zijn, daer van veel zijn sonder apparentie van leven: Sijn Majesteyt heeft laten segghen, dat de gequetsten aen landt souden gebracht werden, datmense wel soude versorgen, ende de dooden laten begraeven. De Vice Admirael Pieter Florisz. is oock gebleven met sijn Capiteyn, en hebbe Capiteyn Gerrit Femse, als de oudste Capiteyn van 't Collegie van West-Vrieslandt, en 't Noorder-quartier, op sijn Schip gheset, alsoo 't Capitaelste naest het onse van haer Hoogh Mog. Vloot is. Capiteyn Bruynsvelt is mede doodt, en genoegsaem al sijn volck, dien de Sweden geen quartier wouden geven, doch 't Schip is by ons, maer hebbe noch niemandt van sijn overgebleven volck gesproocken, salder morghen om senden: wy leggen dicht onder de Stad. Van de Sweedsche Schepen zijnder drie genomen, daer onder een, daer een van Schagen in 't Noorder-quartier Capiteyn op was. Vijf heeft men der sien sincken, en dat met den Vice Admirael de Wit soude het sesde zijn, een isser verbrand. Dit is 't dat wy wel weten: hoe 't met de andere gestelt is, weten wy noch niet: 't Ware te wenschen geweest, dat wyse alle hadden konnen vernielen, 't welck met Godts wille, sonder eenige swarigheden soude geschied hebben, indien yder als hier vooren geseyd hebbe, sijn devoir gedaen hadde. Waer mede ick Godt Almachtigh bidde U Ed. Mog. Persoonen en Regeeringe met alle heyl te willen overstorten. En verblijf soo lang ick leve, &c. Geteeckent J. *van Wassenaer*, in 's Lands Schip leggende voor anker ten eynde van 't Bosch, den 9. November 1658.

't Geene wel het moderaetste geacht wierdt, was van desen inhoudt:

De Vice Admirael de Wit, voor uyt met het eerste Esquadre, de *Heer van Wassenaer*, Luytenant Admirael met het tweede in 't midden, ende den Vice-Admirael Pieter Florisz. met het achterste, 's morgens omtrent acht uren het Ancker lichtende, raeckten tusschen negen ende thien uren, tusschen Kronenburgh ende Elsenbosch, in 't ghevecht. De Graef Wrangel, Sweedsche Rijcks-Admirael, gaf sich aen den *Heer van Wassenaer*, die hem soo bejegende, dat hy sich moeste wenden, ende uyt het gevecht begeven. De Sweedtsche Vice Admirael Bielkenstern ende de Vice Admirael de Wit raeckten aen een: Bielkenstern wierdt beter gesecundeert als de Wit, des selfs Schip soo doorboorende dat het endlick sonck, en de Wit self met veel andere doodt bleef, behalven die gevangen wierden. De Heer van Wassenaer (waer op het de Sweedsche meest ghemunt hadden) raeckten onder verscheyden Sweedtsche Scheepen, daer van de Morgen-sterre, de Jonas, ende noch een de principaelste waeren; Hy was gantsch onpasselijck van de Gicht: des onaenghesien hieldt sich op een stoel voor de groote Mast, omtrent elf ueren was het heetste ghevecht; ondertusschen dreef de stroom ende de windt de Nederlandsche Vloot seer voort. Des *Heeren van Wassenaers* Schip was het meest beschadighste van alle. De Sweedsche Schepen, genaemt de Rijcks-appel, de Pelicaen ende de Fortuyn, wierden verovert, ende tot Coppenhagen opgebracht. Het secours van volck ende andersints, wierdt aldaer ontscheept tot groote blijdtschap van sijn Majesteyt van Denemarcken. De Sweedtsche hebben haer daer nae geretireert nae de Haeven van Landtskroon, zijnde een diepte daer in eenighe hondert Schepen veyligh konden leggen, rontom bewaert door drooghten: hadde maer een gat; om 't welck

te

te ſtoppen, ende voor altijd de Sweedſche daer in te beſluyten, of wel ſoo ſy daer noch niet in waren, de ſelve achter Ween omloopende, de wegh af te ſnijden, verſochten de Deenſche ſoo veel van de Nederlandtſche Vloot als bequaem waren. Thien a twaelf van de gereedtſte wierden gecommandeert te gaen met de Deenſche, onder den Rijcks-Admirael Bielke. De *Heer van Waſſenaer* volghde met de reſt. Maer de Sweedſche waeren alreede meeſt in Landskroon, uytghenomen drie, die voor Croonenburgh lagen, vijf wierden de wegh afgeſneden, daer van haer de drie onder Elſenburgh retireerden, de twee liepen tegen de drooghte; 's nachts wierden weder vlot, en liepen na Landskroon. Aen den Noord-hoeck van Ween, lagh een groot Sweedts Schip maſteloos aen landt, 't welck de *Heer van Waſſenaer* liet in brandt ſteecken, verſeeckerende, alſoo dat de Sweedſche hadden verlooren thien Schepen; ſoo genomen als ghebrandt en geſoncken, hoewel ſy maer van twee wilden bekennen. Zijnde aldaer weynigh apparentie om yets meer uyt te rechten, keerde weder nae Coppenhagen, laetende de Deenſche Admirael met de Deenſche en Hollandſche Vloot tuſſchen Ween ende Cronenburg. Weder op ſijn ſchip voor Coppenhagen komende, bevond dat ſijn Volck hadde ghenomen een Sweedts Schip gemonteert met in de twintigh ſtucken, gelaeden met Planccken, Teer, Yſer; welck Schip meende dat de Sweedtſche daer noch meeſter waren. Sy hadden oock aengehouden ſeecker Fluyt-ſchip, komende van Riga, onder anderen inhebbende een Geſante van den Hartogh van Churlandt aen den Koninck van Sweden. Woensdagh den twaelfden gingh den *Heer van Waſſenaer* aen landt. Donderdagh den derthienden wierdt eerſt beſocht door den Reſident van Engelant, in het ſelve huys met hem gelogeert, daer nae van de Keyſerlicke ende Spaenſche Ambaſſadeurs.

De *Heer van Waſſenaer* adviſeerde haer Ho. Mog. den ſeventienden uyt de Lijſte der dooden ende gequetſten, die elck Capiteyn opgaven, te geblijcken, datter veel waren die haer devoir niet hadden gedaen, ja hy verſeeckerde dat 'er geen tien, jae geen acht waren, die ſeggen konden met waerheyt datſe gevochten hadden. Ick ſal het (ſchreef hy) ſcherp laten examineren; maer weet niet hoe ick dan ſuyvere genoegh ſal vinden om een Krijghs-Raed te formeren, ende die qualick ghedaen hebben, te ſtraffen. Voorts ſchreef dat een, die by de Sweden gevanghen geweeſt, en van Elſeneur was gekomen, wilde ſoo veel Eeden ſweeren als hy hayren op het hooft hadde, dat de Sweden vier en vijftigh Oorlogh Schepen, ſoo groot als kleyn, ſterck waeren geweeſt. Verſeeckerde oock datter van de Sweedſche over de duyſent dooden uyt de ſcheepen aen landt waren gebracht.

De Collonel Puchler aen landt zijnde, wierd verſocht van wegen den Koninck dat ſijne Troupen aen hem een Eedt van getrouwigheyt ſouden doen, ſoo langh ſy daer waren, ſulcks heeft hy beleefdelick ge-excuſeert, ſeyde ſulcks tegens ſijn inſtructie te zijn. Daer nae ſchreef de Koninck ſijn genadighſte wille te zijn, dat hy den Generael Luytenant Schach ſoude pareren, ſulcks dacht Puchler oock tot prejuditie van haer Ho. Mog. te ſullen ſtrecken; doch wiert verdragen datſe communicatijf ſouden gaen, tot nader ordre van haer Hoogh Mog.

Aengaende den Eedt hebben korts daer na de Heer Prins Maurits ſoo wel als den Heer van Beverwaert verſtaen, dat ſy wel den Eedt van getrouwigheyt konden doen aen Denemarcken, onderkort dien ſy aen haer Ho. Mog. ghedaen

daen

daen hadden. De Koninck dede aen den *Heer van Wassenaer* de genade van hem te komen besoecken in sijn Logement, hoewel hy om sijn indispositie den Koninck noch niet hadde ghesien. Hy wierdt dagelijcks aengeloopen door Hollandtsche Schippers, welcker Schepen ende goederen de Heeren Deensche hadden ghenomen tot haer nootdruft, met belofte van betaelingh, sonde effect. Maer de noot breeckt wetten ende beloften. De tijdt seer naderende versocht permissie om te mogen te huys komen.

De Koninck liet den *Heer van Wassenaer* Sondagh den vier en twintighsten, 's avonts omtrent half sessen, door een van sijn Edelluyden, met een van sijn Koetsen boven haelen, ende hielt hem 's avonts ter maeltijd, alwaer hy na den eeten langh die ghenade hadt van haer Majesteyt de Koninginne te onderhouden; die met groote getuygenis van ressentiment, soo wel als den Koninck, seer exalteerden de genereusheyt, met de welcke haer Ho. Mog. soo notablen secours voor sijn Majesteyt ende des selfs Rijcken herwaerts ghesonden hadden, met hooge protestatien dat het selve by haer Majesteyten, noch des selfs Koninclijcke naesaten in der eeuwigheyt niet soude vergeten worden, maer het selve altijdt tegens haer Ho. Mog. ende des selfs Landen erkennen. Sijn Koninclijcke Hoogheyt liet hem daer na, na dat hy audientie hadde laten versoecken, oock door een Edelman ende een van sijn Carossen ophaelen, die hem met alle civiliteyt ende goede gratie ontfingh, ende met complimenten, slaende op 't secours, die van een Prins van vijf en twintig Jaren, hoewel dese noch geen twaelf haelde, niet beter soude konnen gedaen worden.

Een van de Hollandtsche Branders is door 't harde weer, niet wel van Anckers en Touwen versien wesende, by 't gat van Landskroon aen de grond geraeckt, ende van de Sweden in brandt gesteecken: doch het volck is gesalveert; Ende in die occasie zijn twee van de Hollandtsche Branders aen brandt gheraeckt, sonder datse yets anders uytgerecht hebben.

Het vervolg van dese Deensche saecken, is in het hier boven aengeroerde Prael-Tooneel der Doorluchtige Mannen wijdtloopigh genoegh verhandelt, en aldaer te sien.

Dese Deenschen Oorlogh dan liep geluckigh voor dien Koninck, tegendeeligh voor den Sweedt, en roemvalligh voor dese Staet af, maer de uytgelaete twist duyvel berockende ons Vaderlandt wel haest weer een andere onlust met de Engelschen. De oorsaeck hier van was ten deelen verborgen, ten deelen openbaer; de verborgene mach men den afgunst van dese twistgierige nageburen wel noemen; de openbaere worden hier na in de bedrijven van den Heer de Ruyter eenighsints verhandelt, als die tot vindicatie en herstellingh van de eerste en voornaemste besigh is geweest, bestaende, als daer geseght wort, in de onverwachte invasie en aentastinghe der Engelschen, van Guinea, en Nieu-Nederlant, en vervolgens het aentasten en aenslaen van de Nederlandtsche Scheepen. De Contesten over dese gevallen, en de plichten van onsentweghen, tot een gewenschte bylaege aengewend, sullen ons een weynigh besigh houden, beneffens eenighe incidenten, die de verwyderinge voort bevordert hebben, raeckende behalven de West- oock de Oost-Indische Maetschappy. Wy sullen, om niet van het onse te seggen, de klachten van d'een en d'andere partye, van woordt tot woordt uyt Aytzema, gelijck die het uyt de vertoogen heeft, hier voor haelen; Hy seght dan de eerste aengaende aldus:

Engelschen oorlogh en oorsaecken van dien.

Weder-zijdtsche klachten.

In wat poincten die van de West-Indische Compagnie in desen tijdt stonden, hebben sy den een en twintighsten January te kennen gegeven, als dat haer van den Directeur Generael ende Raden in Nieu-Nederlandt van den derden November lestleden gheschreven wierdt, hoe dat sy getracht hadden de questien aldaer geresen, inder minne by te leggen, ende dat ten selven eynde den Directeur Generael Stuyvesant in persoon naer Baston was vertrocken, om aldaer ter Vergaderinge van de vier Geunieerde Colonien van Nieuw-Engeland, waer het mogelijck, in der minne de Engelsche te bewegen tot surseancie van hare onwettighe proceduyren. alwaer den voorschreve Stuyvesant gekomen zijnde, naer veele debatten door de drie Colonien, te weten Baston, Nieu-Pleymout, ende Nieu-Hagen, de vierde (te weten Hertfort) in 't regart van haer proceduyren tegens de Compagnie opentlijck in 't ongelijck wierde ghestelt; welcke laetste evenwel haer selven het oordeel van de voorschreve drie Colonien niet wilde onderwerpen, sustinerende dat de voorschreve questien op de Vergaderinge van haer particuliere Colonie, ende niet by de Geunieerde moeste afgedaen werden, om dat de selve geen macht soude hebben de Limiten van haer patent van den Koninck van Engeland geobtineert, te arcteren; Soo zijn in de Maent van October laetstleden, naer de voorschreve particuliere Vergaderinge van Hertfort, wederom Commissarissen toegesonden, die na alle devoiren tot ruste, vrede ende eenigheyt aengewendt, rapporteerden, dat de voorschreve Colonie van Hertfort, absoluyt verklaerde datse geen Nieu-Nederlandt en kenden, weygerende den Directeur Generael ende Raden oock dien tijtel, door haer Hoogh Mog. Commissie, nu omtrent veertigh Jaren gebruyckt, dat de plaetsen die de onse Nieu-Nederland noemden, door sijn Konincklijcke Majesteyt aen haer waeren gegeven, ende dienvolgende, schoon genomen by ons gepossideert, aen haer moesten werden ingeruymt, hoewel sijn Konincklijcke Majesteyt wel expresselijck in 't gegeven Patent protesteerde, dat die van Hertfort geen andere Princen, Potentaten, ofte Staten, soude mogen beledighen; dat de Compagnie noch patent van den Koningh van Groot Brittannien soude konnen toonen, en sy dienvolgende alles wilden en souden onder hare Juridictie, goedt of quaetwillig reduceren; 't Dorp Oostdorp, ende noch vijf andere Dorpen op 't Lange Eyland gelegen, diese alrede voor de derdemael hadden geintimeert, om onder hare Jurisdictie te komen mainteneren, en de limiten van haer patent ten eynde toe uytbreyden, en dienvolgende gheheel Nieu-Nederlandt de Compagnie afhandigh te maken en te invaderen, pretexerende niet langer onder het gebiedt van haer Ho. Mog. ende directie van de Compagnie wilden blijven, ende sy de selve alomme souden en wilden mainteneren, ende dreygende, is cas des Compagnies Ministers haer tegens soodanige proceduren opposeerde, de selve met vuyr en swaerde te sullen vervolgen, refuserende veele billicke presentatien tot accommodement gedaen; ende daer op aenstonts weder hare proceduren by der handt nemende, soo heeft men in geheel Nieu-Nederland een generale vergaderinghe gehouden, ende de saecke soodanigh bevonden, dat sonder haer Hoog Mog. spoedige assistentie, alles soude verlooren zijn: de selve hadde daerom herwaerts, twee van de meeste geinteresseerdens gecommitteert, om aen de Bewindhebberen, ende des nood, aen haer Hoogh Mog. den bedroefden staet, waer in Nieu-Nederland, door soodanighe onwettelijcke proceduren ver-

verviel, te remonstreren, ende ootmoedigh te versoecken dat haer Hoogh Mog. niet en geliefden toe te laten dat duysenden van menschen, die haer verlatende op de belofte van maintien by den Octroye aen de West-Indische Compagnie verleent, ende by publijcque noodiginghe, met approbatie van haer Hoogh Mog. gedaen, hare Familien aldaer hadde neder geset, wierden geruineert, ende haer moeten bedroeven veertigh, dertigh, twintigh, min en meer Jaren daer te Lande te hebben gheleeft, haer gelegentheden ghestabilieert, ende nu soo onrechtvaerdigh verstoten te werden, gelijck haer Hoogh Mog. uyt de voorgaende redenen ghenoeghsaem konden afnemen, op wat fondament de Engelsche hare pretensien sochten vast te maecken; waeromme de Supplianten nu ginder te lande, alles in minnelijckheyt hebbende ghesocht te effenen, edoch sonder eenige vrucht, geen anderen uytvlucht siende, als haer in de armen van haer Ho. Mog. te begeven, ende de selve als hare bescherm Heeren aen te sien, sich wederom ghenootsaeckt vonden aen haer Ho. Mog. te addresseren, ende nochmaels te versoecken, dat der selver goede geliefte zy, eyndelijck haere oogen eens te slaen op de proceduren door de Engelsche nu jaren langh in Nieu-Nederlant gepleeght, ende jaeren langh aen haer Hoogh Mog. geklaeght, versekerende dat de selve soude bevinden dat dese conquesten door haer Hoogh Mog. aen de Compagnie soo menighmael gerecommandeert, soo veele jaeren by de Compagnie met excessive onkosten ghepossideert, door de Engelsche, siende dat haer Hoogh Mog. haer over der selver proceduren niet en bewogen, van desen Staet soude af gheruckt werden: waer door de Compagnie niet alleen van de voordeelen van dien, wierden versteecken, ende verliesen de onkosten op haer Hoog Mog. recommandatien so veel jaren in Nieu-Nederlandt ghedaen, maer soo veele duysenden Ingesetenen, naeckt ende bloot, krijtende ende jammerende, gelijck voor desen in Brasil door de Portugesen, alsoo nu hier door de Engelschen op den dijck geset zijnde, weder hier te Lande soude moeten komen, ten waere haer Hoogh Mog. alle het voorschreve rijpelijck considerende, de klachten van hare schreyende ende verongelijckte Onderdanen ter herten namen, ende na haer Ho. Mog. wijsheyt de saeck, het zy omtrent de Koning van Engelandt ofte elders, soodanigh dirigeerden, dat haer getrouwe Onderdanen van dese onrechtvaerdighe onderdruckinge wierden bevrijd, om 't welck te obtineren, de voornoemde Bewindhebberen ende haren Directeur Generael ende Raden, als voor desen is geremonstreert, voor het seeckerste middel (onder correctie) hadde geoordeelt het vaststellen van een Limytscheydinge, alhier in Europa tusschen wederzijdts Natien te arresteren, ende daeromme met alle ootmoedigheydt haer Ho. Mog. versochten, dat het der selver goede geliefte zy, als noch de saeke daer heenen te dirigeren, dat de voorschreve Limytscheydinghe met den eersten door soodanige wegen, als haer Hoogh Mog. nae hare gewoonlijcke wijsheydt dienstigh souden oordeelen, mocht werden gemaeckt; ende dewijle dat het in de voorschreve Provintie van Nieu-Nederland soodaenigh door de ongebondenheyt der Engelsche sich liet aensien, dat terwijle de voorschreve Limytscheydinge alhier in Europa wierde bevordert, de Engelsche evenwel niet en souden superséderen ondertusschen met hare procedure voort te gaen, waer door soude konnen ghebeuren dat de Compagnie lichter alles afghenomen soude zijn, eer men de Limytscheydin-

ge konde arresteren, ende dienvolgende by provisie mede eenige middelen, om die proceduren te stuyten, mochten werden beraemt, die de voorschreve Engelsche haer desseynen beletten, ende haer Ho. Mog. Onderdanen in haer devoyr houden; so wierden de voorschreve Bewindthebberen mede genoodtsaeckt te versoecken, eerstelijck: der selver advijs, of de Compagnie de voorschreve proceduren aldaer feytelijck soude hebben tegens te gaen ofte niet; ende ingevalle van ja, dat de selve met noodighe assistentie daer toe mocht werden versorght; ende ten tweeden: dat haer Hoogh Mog., ten respecte van haer Onderdaenen, ende om de selve ondertusschen onder de gehoorsaemheyt van desen Staet te behouden, aen de Compagnie een Acte onder het Groote Zegel geliefde te verleenen, waer by haer Ho. Mog. de Limyten van Nieu-Nederlandt geliefden te stellen naer de oude calculatie, te weten, van seven en dertigh graden ende een half af, langhs de Kuste tot een en veertigh graden en een half toe, ende voort landwaert in soo verre als komen kon; ende voorts distincte Missivens aen alle de Plaetsen ende Dorpen die onder de gehoorsaemheyt van haer Hoog Mog. hebbende ghestaen, haer alrede onder het ghebiedt van de Engelsche hadden begeven, ende aen die geene die daer toe door de Engelsche waren geintimeert, ten eynde de eerste sich wederom onder het gebiedt van haer Hoogh Mog. souden hebben te begeven; ende de tweede onder het selve te blijven, ofte dat haer Hoogh Mog. met de macht van 't Landt, de voorschreve Missivens souden executeren, ende dienvolgende haer tot haere ghehoorsaemheyt dwingen, houden ende straffen naer behooren. Ten derden: dat haer Hoog Mog. aen sijn Koninckklijcke Majesteyt van Groot Brittannien dese proceduren gheliefden bekent te maecken, ten eynde sijn Majesteyt in America soodanige ordre gave, dat de geinvadeerde Plaetsen aenstonts mochten werden gerestitueert, en gedueren de het tracteren over een Limytscheydinghe van alle usurpatien gesupperscedeert.

Dit wierdt wel bysondere Gemachtighden in handen gestelt, maer bleef trotteren en hangen, tot dat de Engelschen meester van Nieu-Nederland, beneffens Nieu-Amsterdam gheworden waren.

Vorders aengaende de Oost-Indische Maetschappy, seght hy aldus:

Soo veel aengingh het Schip Hopewel, sy van de ware toedracht van die saecke geen andere kennisse of bescheyd tot noch toe uyt Indien hadden bekomen, als wat sy haer Ho. Mog. voor desen hadden bekent gemaeckt, invoegen dat sy niet voor de komste van de Retour-Vloote in de naestkomende Somer, bequaem soude konnen zijn, om daer op naer eysch van saecken te berichten, als zijnde gewoon mette selve alle bescheyden van 't gepasseerde in Indien Jaerlijcks te ontfangen; Om evenwel voor af te seggen, hoedanigh die saecke uytte voorschreve jonghst geexhibeerde bescheyden begrepen, was wel waer, dat daer uyt scheen te blijcken, dat het voorschreve Schip niet en was gedestineert geweest na Couchin, gelijck nochtans de Brieven van Suratte, over landt geschreven, wel duydelijck seyden; maer naer Porca, gelegen omtrent thien Engelsche mijlen beneden Couchin, en sulcks in 't gesichte van de Vloot, verre in de twintigh Scheepen van Oorloge, behalven de kleyne Schepen ende Vaertuygen, bestaen hebbende, die de onsen ten selven tijde voor Couchin hadden leggen, en waer van met twee Schepen, als de Roode Leeuw en May-boom, Porca mede gesloten

en belegert, ſoo oock de Revier van Cranganor, weynigh boven Couchin gelegen, mede met een Schip, Tertholen genaemt, neffens een battery aen ſtrant opgerecht, beſet hadden, zijnde (dat te noteren is) den Radia van Porca die geene gheweeſt, die als een ſubject van Couchin, de zijde van ſijn Koninck en der Portugeſen altijdt gehouden, en ons, ſoo geduerende de eerſte als de tweede belegeringh van Couchin, vry veel ſchaede en ongemack hadt aengedaen, en met den welcken de onſe, niet ſonder verlies van volck, oock in een hevigh gevecht gheweeſt waeren; En daerom wiert in ſeeckere acte, by Heer Downingh geproduceert, die voorgegeven wierdt by Jacob Huſtaert, Admirael over onſe macht, geteyckent te zijn, wel duydelijck geſeyt, dat hy die van de Hoopewel hadde belet nae Porca te gaen, uyt oorſaecke den Radia of Koningh onſen Vyandt was, en wy die gantſche Kuſt van Porca, tot Cranganor toe, te water en te lande hadden beſet, en dat hy dienvolgende, nae het recht der Volckeren, niet en ſoude konnen toeſtaen, dat ſy in eenige van die Havenen ſouden komen in te loopen.

Evenwel, om alle beleeftheyt aen die Natie te toonen, alſo ſy voorgaven eenige Peper tot Porca gekocht te hebben, wiert wyders in de voorſz. acte geſeydt, dat hy de voorſz. Peper met een van onſe Schepen ſoude laten afhalen, ja dat het voorſz. Schip ſelfs derwaerts ſoude mogen gaen, by aldien ſy hem quaemen over te geven de Portugeſche Brieven, die ſy van Goa voor den Gouverneur van Couchin waren mede brengende, gelijck hy haer, buyten des, van water, brandthout, en vyvres tot haer Retour hadde doen voorſien; hier op wiert by de voorſchreve Stucken geſeydt, dat die van de Hoopewel ſouden hebben gheantwoort, en haer beklaeght, dat men haer vijf dagen, tot haer groote prejuditie, daer hadde opgehouden, haer niet toeſtaende met haer Schip of Chaloup nae Porca te gaen, ſelfs geen Brieven aen haere Facteurs aldaer te mogen ſenden, nochte oock met haer Schip na Suratte te retourneren, ter tijt toe, den Generael, die men was verwachtende, daer ſoude weſen aengekomen, niet tegenſtaende den Generael die daer was, te weten Huſtaert, conſent tot haer vertreck gegeven hadde. Volgens de ſelve beſcheyden ſoude den voornoemde Huſtaert hier op ſijn ongenoege getoont, en ſulcks gerepliceert hebben, dat hy ſagh, dat hy voor, en in plaetſe van de civiliteyt, die hy haer hadde ghetoont, haer met waeter en brandt voorſiende, onder aenbiedinge van haer Peper van Porca te doen af haelen, van haer met een antwoort in forma van Proteſtatie bejegent wierdt: dat ſy ſelfs albereydts hadden toegeſtaen, dat men een plaetſe, te water ende te lande belegert, niet gewoon noch gehouden was door andere te laten viſiteren; ontkennende vorders dat hy haer met gewelt daer ſoude hebben opgehouden, ter contrarie dat hy haer den eerſten dagh van haer aenkomſte, verlof om weder te vertrecken hadde gegeven, maer dat ſy ſelfs excuſen en dilayen hadden geſocht, haer dan dit, dan dat manquerende; dat hy haer alleen tot haer eygen voordeel daeghs te vooren hadde geraeden, te wachten tot de komſte van den voorſchreve tweeden Generael, te weten van Goews, om te ſien of den Radia van Porca vrede met ons ſoude willen maecken, daer groote apparentie toe was, en dat hy haer dan niet ſoude beletten na Porca te gaen, maer dewijle ſy daer nae niet en wilden wachten, dat ſy konden doen dat ſy wilden, proteſterende dat ſy ſelfs oorſaeck van hare ſchaede waeren, als refuſerende de preſentatie die men haer was doende. Hier op wierdt by forme van Duplijck by haer geſeyd, dat in de

voorschreve Replijck verscheyde frivole pretensien, en verfoeyelijcke leugenen waren gebracht: dat wel waer was, dat den voornoemden Hustaert de voorschreve aenbiedinge hadde gedaen van de Peper met een van de Scheepen van de Nederlandtsche Compagnie te doen afhalen, en dat sy sulcks oock souden hebben geaccepteert, ten ware den Vice-Admirael daeghs daer nae was gekomen, en geseyt hadde, dat die presentatie weder was inghetrocken. Uyt welcke acten van Protestatie en contra Protestatie dan, soo deselve deughdelijck zijn, eeniger maten is blijckende wat van de toedracht van de saecke is, en dat de Nederlandtsche Compagnie ten voorschreven tijde Couchin en Porca formelijcken belegert ende besloten hebbende, met intentie om de selve, 't zy met geweldt, 't zy by capitulatie te vermeesteren, gelijck als met Couchin gedaen was, en waer op Porca sich mede geaccommodeert heeft; hoewel, gelijck hier na sal werden geseyt, daer na weder te rugge getreden, naer het volckeren recht, soo als het huydensdaeghs hier in Europa wort gepractiseert, seer wel vermocht heeft 't voorschreve Schip van daer af te wijsen, en dat het noch een overgroote civiliteyt en courtoisie van de voornoemde Hustaert is gheweest, dat hy soodanige aenbiedinge, als geseydt is, heeft gedaen, insonderheyt daer, voor haer vertreck van Suratte, van de hervatte belegeringh van Couchin, ende den Oorlogh die de Nederlantsche Compagnie tegens dat Rijck en onderhoorige plaetsen was voerende, ten vollen bekent was, en waerom sy haer noch te min over de voorschreve afwijsinge te beklagen hadden.

Ende hoewel in de voorschreve papieren, by de Heer Downingh als vooren overgelevert, eygentlijck niet van de Lupaert, maer alleen van de Hoopwel, wiert gesproocken, hebben evenwel, boven 't geene, in 't reguarde van de Lupaert, was gededuceert, niet willen onderlaten, mede te communiceren, 't gene die saecke raeckende, zedert de voorschreve ghehouden conferentie, by brieven over land ontfangen, naerder verstaen hadden. 't Was dan sulcks, dat, wanneer na de verovering van Couchin, onse macht op de Kuste van Malabar voornemens was, om redenen hier vooren verhaelt, Porca mede met gewelt aen te tasten, en 't welck door het versoecken van de vreede door den Radia van die plaets, ghestuyt of voorgekomen wiert, in voegen dat de voorschreve macht sich daer op na Cananor quam te wenden, soo is, mits des selfs eerselen of te rugge treden, sedert by den selven van Goews en des selfs Krijghsraedt geresolveert, na de verovering van Cananor, gelijck het zedert bemachtight is, hem insgelijcks by te komen, en tot gehoorsaemheyt te brengen. Tot dien eynde is aen de Engelsche, haer residentie en factorye daer hebbende, geinsinueert, dat haer, voor de aenkomste van onse macht, van daer souden hebben te retireren, met aenbiedinge nochtans, hare middelen in een van onse Schepen over te nemen, ende 't welck sy lieden hebben ghelieven te verwerpen, te weten, die geene, die, van haer tot Couchin residerende, onder den President van Suratte sorteerden, en van de welcke nu dese klachten scheenen voor te komen, daer de andere, die onder den President van Bengala behoorden, haer hadden laeten gesseggen, en aen de reden gedefereert. En nademael voort nae het overgaen van Couchin, uyt vrese van onse wapenen, meest alles uyt Porca landwaert in was gevlucht, alwaer de Leveranciers hare middelen en gelegentheden hadden versseeckert, soo is daer door veroorsaeckt, dat de Engelsche daer sonder Peper hebben geseten, in voegen dat, indien de Lu-

Lupaert daer al ware aengeweest, echter ledigh van daer soude hebben moeten vertrecken, en daer en boven wel licht daer door soo veel tijt versuymt, dat haer reyse nae Europa, door 't verloop van 't saisoen, niet soude hebben kunnen voltrecken: soo en gelijck dit alles in dier voegen by de voorschreve brieven wiert verhaelt, met verdere toesegginge dat den uytslagh van saecken in Junio, als doen eerst komende te lande, souden overschrijven, om door spoedige advertentie tegens de Engelsche protesten gewaepent te konnen zijn; Ondertusschen meenden datter geen stof of materie ontbreecken soude, om soo uyt het voorschreve schrijvens, als daer neffens ontfangen bescheyden, alle in authentijcke Copyen te wederlegghen de argumenten, by den ghemelten Heer Downingh in de voorschreve conferentie jongst bygebracht, als namentlijck, dat Porca een Land soude zijn, niet onder Couchin, maer neffens Couchin, beyde onder den Sammoryn sorterende: Dat de Nederlantsche Compagnie met den Sammoryn in vreede zijnde, niet vermocht heeft de voorschreve Scheepen uyt Porca te houden, dan, schoon genomen Porca al onder Couchin behoorde, dat sulcks alleen soude wesen onder den Koninck en 't Rijck, en niet onder de Stadt van Couchin, dat de Nederlandtsche Compagnie den Oorlogh alleen gevoert hadde tegens de Portugesen, voor soo veel die eygenaers van de Stadt waren, en niet tegens den Koninck of 't Rijck, dat, genomen de gemelte Compagnie al mede in oorlogh teghens den Koningh van Couchin, ende by gevolge mede teghens Porca, waren geweest, dat met of door de belegeringh van Couchin, de selve gheen sints bevoeght was aen de Enghelsche de Commercie op Porca, als soo veel mijlen daer van daen gheleghen, te beletten, voornamentlijck niet, de wijle sy daer ghereten waeren, en een factoyre hadden. Want voor eerst, wiert wel expressselijck ontkent, dat Couchin en Porca onder den Sammoryn onderhoorigh souden wesen, ter contrarie, dat Couchin altijdt een souverain Rijck was gheweest, en jurisdictie mede over Porca gehadt, en geexcerceert hadde, en sonder dat den Sammoryn oyt eenigh het minste ghesach sich of over Couchin of over Porca aenghemachticht hadde, zijnde in teghendeel den Radia van Porca van alle oude tijden verobligeert gheweest, alle de Peper, by of ontrent Porca vallende, of uyt het Landt daer aenghebracht wordende, na Couchin te doen voeren, om aldaer ghewogen, aen de Portughesen ghelevert, en door de selve vervoert te werden, ende waer van den Coninck van Couchin als dan sijn tollen en geregtigheden was treckende; Het soude wel kunnen zijn, dat eenighe jaren herwaerts wat in-dracht daer in was geschiet, veroorsaeckt door den Oorlogh, die wy mette Portugesen, en de selve met den Sammorijn hebben gevoert, waer door sy onmachtigh zijn geweest haer recht te mainteneren, die oock alle Commercie op Couchin ten principalen belet of haer benomen hadde, soo verre dat sy selfs onvermogens zijn geweest nu veele jaeren aen den anderen een eenigh Schip met Peper voor Portegael in Couchin af te laden; maer dat en deed ter saecke niet: gelijck geseydt is, waren die van Porca verplicht haer Peper tot Couchin te brengen: die Stadt nu aen ons overghegaen zijnde, hadden wy daer door dat recht verkregen, om die van Porca daer toe te houden, en sonder dat sy eenige de minste Peper in Porca vermochten te verkopen of te leveren, en 't welck voor Porca geen kleyne subjectie, en voor ons een groot recht was; dat voor soo veel als de Nederlandtsche Compagnie belanght, de selve den oorlogh niet alleen had-

hadde gevoert tegens de Portugesen of de Stadt van Couchin, maer sulcks mede moeten doen teghens den Koninck en 't Rijck, alsoo den selven, als by de Portugesen gestelt, der selver zyde bleef houden, ende de Nederlandsche Compagnie alle mogelijcke afbrenck socht aen te doen, waer door sy oock genootsaeckt is geweest, met haer macht voor Couchin komende, eerst ende alvooren des selfs gefortificeert Hof aen te tasten, en met gewelt te vermeesteren; alwaer den ghedachten Koninck oock selfs om 't leven is geraeckt, en in wiens plaets by de Nederlantsche Compagnie eenen Moetadavile is gestelt, nae dat den selven het geheele Rijck alvooren aen de ghemelte Gompagnie hadde op gedragen, om uyt hare handen 't selve weder aen of op te nemen en te ontfangen, gelijck den voornoemden Moetadavile sedert mede overleden zijnde, by de opgemelte Compagnie weder een ander, die de naeste daer toe was, mette selve naem van Moetadavile tot Koninck gestelt is: soo verre was het daer van daen, dat de selve Compagnie over het Rijck van Couchin niet te seggen, of op Porca niet te pretenderen soude hebben; Eo ipso dat den Radia alle vyandtschap teghens de meergemelte Compagnie hadt gepleeght, en ter oorsaecke van 't welcke den selve aen den voornoemde Radia mede alle moghelijcke afbreuck ghesocht te doen, soo quam daer door in geene de minste consideratie, of en hoe verre den Koninck of 't Rijck van Couchin over Porca te seggen of te gebieden hadt, geposeert dat den Radia van Porca t'eenemael op sijn selven hadde gestaen, of niemand onderdanigh was geweest, soo was de Compagnie door de voorschreve gepleeghde vyantschap gerechtig geweest, hem den Oorlogh aen te doen, behalven dat het oordeel daer over de Engelsche geensints en competeerde.

Derhalven, om den gesEyden Radia mede tot reden en gehoorsaemheyt te brenghen, soo heeft de voorgeroerde Compagnie de Stadt, als soo dicht onder of by Couchin gelegen, te gelijck mede beset en belegert gehadt, en, ten ware de selve haer hadde geaccommodeert, hoewel naderhandt daer weder uytgesprongen, soude na de verovering van Couchin de gantsche macht op haer hals gekregen hebben, gelijck als noch te verwachten heeft; en dat is de reden dat de Nederlandtse Compagnie, geduerende de voorsz. belegeringh, verstaen heeft de Engelsche en alle andere Natien daer uyt te houden, en waer in de selve haer, als geseyt is, na het volckeren recht heeft gedraegen. Dat men wyders voor gaf dat sy daer geseten waren en een factorye hadden, kan haer in 't minste niet helpen noch patrocineren, want dat een factorye niemandt recht noch Jurisdictie gaf, sy sitten daer als Koopluyden om te handelen en negotieren, en dat soo langh als het den Radia welgevalt. In Couchin hadden sy insgelijcks haer factorye gehad, maer dat hadde niet belet, waerom men haer geduerende de belegeringh, van daer niet souden hebben moghen afwijsen, gelijck op dat fondament den Lupaert onder anderen mede had gedaen, en sonder dat sy eenige de minste klachten daer over hadden derven voortbrenghen. Staende mede te noteren dat de Engelsche, geduerende de eerste belegeringh van Couchin, zijnde geweest een jaer voor de veroveringh, met een Schip daer binnen wesende, haer, 't zy met of tegens haer wil, by het Canon der Portugesen mede hadden laten gebruycken, en die van de Compagnie daer mede beschooten, behalven alle de vordere assistentie die sy aen die Natie tegens de Compagnie gedaen hadden, en dat soude men by der selver inlatinge in Porca mede te verwachten ghehadt hebben, behal-

behalven dat den Radia by die gelegentheyt niet soude hebben naegelaten sich van der selver geschut, buskruyt, en andere ammonitie van Oorlogh, tot des selfs meerder defensie en versterckinge, tegens de Compagnie te dienen.

De Engelsche van hun zyde brachten dese klachten bysonderlijck daer tegens in.

1. *De klachte zijn van*

De Oost-Indische Compagnie, de welcke ten hooghsten insisteren op een depredatie en ongelijcken haer-lieden gedaen sedert Anno sestien hondert ses en vijftigh, ter waerdye van hondert acht en veertigh duysent ponden Sterlinghs, wegens Scheepen ende goederen haerlieden afgenomen door de Nederlanders, en seven en tachtig duysent ponden aen schade op 't redelijckste gereeckent, wegens hare factorien die by de selve zijn verbrandt en bedorven, 't meeste is geschiet sedert sijn Majesteyts geluckige restauratie.

Sy klaegen oock dat Pouleron nu al twee en veertigh jaeren door de Nederlanders beseten is geweest, en dat soo seer tegens alle recht en reden, dat de Staten selver geen tytel daer van pretenderen, maer hebben in onse Tractaten de wederleveringen van dien geconsenteert, en niet te min, soo hebben sy het selve by force: De onkosten van twee Scheepen die in 't voorleden jaer derwaerts zijn gesonden, om weer possessie van 't voorschreve Eylandt te nemen, monteren op drie en twintigh duysent ponden Sterlinghs.

Dese Compagnie klaeght oock verscheyde andere wegen en middelen, die de Nederlanders in Indien practiseren tot verhinderinge van onse Negotie, sy pretenderen een Oorlogh teghens alle plaetsen, alwaer de Engelschen factoryen voor de Negotie aenstellen, en dan declareren sy Oorlogh tegen de Koningen van die Plaetsen, en senden eenige Scheepen om voor de selve te blijven leggen, ende de Engelschen haer Negotie aldaer te verhinderen, soo dat den Oorlogh die sy aenvangen, is maer in schijn tegens de Landeryen, maer in der daet tegens de Engelschen.

2. Op 't pretext van een accoort gemaeckt met de Koningen van die Landen, wegens die principaelste Waeren, soo verhinderen sy de Engelsche van alle handel, en schieten naer onse booten die aen landt gaen, voorgevende dat sy alle de Waeren hebben opgekocht, hoewel sulcks in der daet niet waer is.

3. Als dese kunsten haer failleren, soo saiseren en houden sy soo wel de groote als de kleyne Schepen van de Engelsche op een vyandelijcke manier.

4. Sy proclameren haer selven te wesen Heeren en Meesters van de Zuyder Zee, en tot versmadinge schieten sy na en (gebruyckende meer andere onwaerdigheden) tegens onse Konincks Vlagge, affronterende daer door sijn Majesteyt en dese Natie.

2. *De Turcksche Compagnie klaeght*

Dat de Nederlanders sedert sijne Majesteyts restauratie, van haer-lieden hebben ghenomen twee Scheepen, onder pretext van brieven van represalien van de Koninck van Spangien, naer dat den Koninck alle soodanige patenten hadde geclameert, ende de vrientschap met sijn Majesteyt geproclameert, dit Nederlands Oorloghschip was gebouwt, en gemant in Holland.

3. *De Koninckl ijcke Compagnie klaeght*

Dat de Nederlanders haer devoir hebben gedaen om hunlieden te verdrijven van de Kust van Africa, ende trachten oock om hunlieden te beroven van haren geheelen handel, door het vervolgen van hare Schepen van Have tot Have, omme met geweld te interrumperen

peren alle Negotie tusſchen hunlieden en de Negros.

2. Sy hebben de Negros geperſuadeert om hare Slaven en Forten te verdeſtrueren.

3. Sy hebben onlanghs het Fort van Cabo Cors inghenomen, en beſetten 't ſelve noch, niet tegenſtaende het de Engelſchen rechtvaerdigh toekomt.

4. Sy hebben heurlieder goederen en booten geſaiſeert en aengehouden.

5. Sy hebben naer ſijne Majeſteyts Vlagge gheſchooten als men maer aen landt naer onſe eygen factoryen wilden gaen.

6. Sy hebben twee proteſten aen de Engelſchen geſonden, haerlieden verſoeckende, datſe wilden ophouden met hare manufacturen op die Kuſt te verkoopen; en ſoo ſy ſulcks refuſeren, datſe dan violentie ſullen gebruycken, en de Engelſchen als een oorſaeck van de Oorlogh declareren.

4 *De Portugeſche Koopluyden klagen*

Dat een Neerlandts Oorlogh-ſchip, genaemt de Sluys van Vliſſingen, heeft aenghetaſt en behouden het Braſiliſche Fregat dat haerlieden toequam, en waerdigh was hondert ſeſtigh duyſent ponden.

4. *De Handelaers in Africa over de incorporatie van de Koninckliјcke Compagnie klagen*

Datſe door de Nederlanders hebben gheleden ten minſten drie hondert en dertigh duyſent ponden Sterlinghs aen ſchade, ſommige van hare Schepen zijn in de grondt geſchooten, en in de brant geſteecken, en na 't nemen van eenige Schepen haer volck om hals gebracht en vergeven, ſommighe oock uytgeſtroopt ende aen landt gejaeght in de Barbariſche Landen, vier van de welcke naderhandt door Godts groote voorſichtigheyt, weder in Engelandt zijn ghekomen, twee van de ſelve hebben ſulcks in Holland *viva voce*, en ter preſentie van die gene de welcke haer verongelijckt hebben, getuyght.

Voor alle welcke injurien en verongelijckingen

Hebben ſy lieden noch gene de minſte ſatisfactie gedaen, niet tegenſtaende alles deughdelijck is aengeweſen, en met eeden beveſtight voor de Admiraliteyt, en oock ſatisfactie geëyſcht is door ſijne Majeſteyts extraordinaris Envoye.

Alle welcke ſchade gheleden by de Ooſt-Indiſche Compagnie,

Wegens haer ſchepen en goederen, monteert ter ſomme van	258000 pont
By de Turckſche Compagnie - - -	116500 pont
By de Portugeſche Koopluyden - - -	160000 pont
By de particuliere Handelaers op de Kuſt van Africa - - -	330000 pont

Behalven de ſchaede van Pouleron, de welcke volgens een rechtveerdige reeckeninge beloopt meer als - - - - 4000000 pont

Dit rapport is op huyden gedaen aen 't Hoogerhuys, 't welck naer eenige debatten, met 't Lagerhuys t'eenemael is over een ghekomen, en hebben twee Rechtsgeleerden naer 't ſelve gehouden om haer-lieden te verſoecken, datter yemandt aen ſijne Majeſteyt ſoude mogen werden gheſonden, om te weten wat tijd dat hy ſoude gelieven te appointeren, op de welcke beyde de Huyſen hem ſouden konnen komen begroeten, om hem bekent te maecken haere ootmoedige Reſolutie deſen aengaende genomen; maer juyſt als de Rechters quamen aen de trappen van het Lagerhuys, ſoo was 't ſelve al gheſcheyden of geadjourneert tot toekomende Dinghsdagh toe, 't welcke het Hoogerhuys verſtaen hebbende, heeft ſulcks oock gedaen.

Hier

Hier by quam noch een verouderde klacht des Konincks over het aenplacken in Zeelandt, van een Obligatie tot laste van den Hartogh van Jorck. Op het versoeck van haer Hoog Mog. hebben de Heeren van Hollandt aengenomen, daer vorders in te voorsien, gelijck de selve de stucken daer toe dienende, in handen van het Hof hebben doen stellen, op het welcke door het selve dit gevolght is:

Placcaten van het Hof tegen de aenplackers van de Obligatie van den Hartogh Iorck.

DE President ende Raeden over Hollandt, Zeeland en Vrieslandt, Allen den genen die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt. Doen te weten, alsoo tot onser kennisse gekomen is, dat eenigen tijdt geleden, alhier aengeplackt zijn eenige gedruckte billietten, luydende als volght: Een Obligatie of Actie, ende pretensie van ses hondert ses en tnegentigh pont sterlings, ten laste van sijn Koninckkijcke Hoogheydt den Hertoge van Jorck, Hoogh-Admirael van Engelandt ende Yerlandt, te koop tot Middelburgh in Zeelandt; Ende Wy verstaen, dat het selve een gantsch onbedachte, onbehoorlijcke, ende desrespectueuse acte is, daer in den naem van soo hoogh Illustre Personagie word t'onrechte over al ten toon gestelt. SOO IST, dat Wy by desen de selve acte voor soodanigh verklaren; ende op de Rolle door den Procureur Generael van desen Hove publijcquelijcken hebben doen laceren. Interdicerende wel scherpelijck alle Ingesetenen onder het district van de Jurisdictie van desen Hove gehoorende, van sulcks ofte diergelijke oyt te onderstaen, ofte te doen, op peyne dat Wy jeghens de selve als quaedtwillighe Ingesetenen sulcks sullen procederen, ende de selve soodanigh exemplaerlijck doen straffen, als Wy na exigentie van saecken in goede Justitie bevinden te behooren. En op dat niemandt hier van eenige ignorantie pretendere, So lasten Wy dat desen op de Rolle, en door een van de twee eerste Deurwaerders van de Peuye van den Stadthuyse alhier afgekondiget, ende alomme gheaffigeert werde, daer men sulcks gewoon is te doen. Gedaen in den Rade den eersten Aprillis, Anno sesthien hondert vier en tsestigh. In kennisse van my,

ADR. POTS.

Maer de Engelsche Gesant Downing, was hier noch al niet mede vergenoeght. Waer over by het Hof een naerder publicatie is gedaen, als volght:

DE President ende Raeden over Hollandt, Zeelandt en Vrieslandt: Allen den genen die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt. Doen te weten: Alsoo tot onse kennisse gekomen is, dat eenigen tijdt geleden, alhier aengeplackt zijn eenighe gedruckte billietten, luydende als volght: Een Obligatie of Actie, ende pretensie van ses hondert ses en tnegentig pond sterlinghs, ten laste van Sijne Koninckljcke Hoogheyt den Hertoge van Jorck, Hoog-Admirael van Engelandt ende Yerlandt, te koop tot Middelburgh in Zeelandt, &c. sonder byvoeginghe, ofte expressie van de oorsaeke, daer uyt de voorschreve actie ofte pretensie was spruytende, ofte waer inne de selve was bestaende, in allen schijn ofte het selve was een Obligatie, actie ofte pretensie ter voorsz. somme tot laste van hooggemelte Heere Hertoge, daer nochtans den voorsz. Hove uyt de stucken, den selven Hove geexhibeert, is gebleecken, dat het met de saecke dienaengaende soodanigh is gelegen, dat op den sestienden December des Jaers sestien hondert een en sestig, binnen ofte op de Reede van Jamaica ghearriveert zijnde Leendert Jansz., met den Schepe genaemt Maerten van Rossen, van Middelburg in Zeelandt, wesende soo ten reguarde van een groot leck in sijn voornoemde Schip, als gebreck van Victualie, 't overlijden van den Koopman, blindtheyt van den Schipper, ende andere van het Scheeps volck van den voornoemden Scheepe seer jammerlijck gestelt, den selven Leendert Jansz., den Gouverneur van 't Eylandt Jamaica voornoemt, ende den Commandeur Generael van des Konincks van Engelandts Forten aldaer te Lande ende te Water, by Requeste versocht heeft, omme tot soulagement in de voorsz. sijne noodt eenige Negros aldaer te moghen verkoopen, ende daer op verkregen hebbende

de permissie tot verkoopinge, eerst van dertigh, ende daer nae van meer andere Negros, ten eynde 't volck, aen wien de Matrosen schuldigh waren, daer door mochten werden klachteloos gestelt, ende Paspoort van den voorschreven Gouverneur verkreghen hebbende, om te vertrecken van de voorsz. Reede met sijn resterende Negros, die hem den selven Gouverneur geweygert hadde daer te laeten verkoopen ofte over te nemen, om volgens sijn versoeck aldaer te beneficeren, ende daer op den achtienden February des Jaers sestien hondert twee en sestigh van de voorsz. Rede tzeyl ghegaen, dan twee dagen daer nae, vermits eenighe ongemacken, wederom gekeert zijnde, dadelijck is geabbordeert van eenige Bootsgesellen ofte Matroosen van hooghstgemelte Heere Konincks Fregat, genaemt den Diamant, gecommandeert door Capiteyn Richard Whitingh, en door des selfs ordere, onder pretext van een Instructie van Sijn Koninckl: Hoogheydt voornoemt, dat de voornoemde Gouverneur, na dat hem door gedaene visitatie was ghebleecken, dat de voorsz. Leendert Jansz. niet een Neger meer hadde verkocht, als hem was geconsenteert gheweest, en dat noch aen 't boort van 't voorsz. sijn Schip was gevonden de somme van twee hondert sestig ende ettelijcke ponden, (waer van twee hondert ende achtien aen hem Heere Gouverneur, beneffens vijftigh Negros waren gebracht) de welcke beneffens de voorschreve twee hondert ende achtien ponden, volgens gedaene prysatie, beliepen tsamen ter somme van ses hondert en ses en tnegentigh ponden sterlings, daer op tot sijn eygen securiteyt, ende ten beste van de Reeders van den voornoemde Schepe, soo 't selve geldt als Negros onder sich heeft behouden, omme aen Syne hooghgemelte Koninckliicke Hoogheyt te werden betaelt, op soodanige ontslaginge als in sulcke saecken is gerequireert. SOO IST, dat wy in gevolge ende tot voldoeninge van de Resolutie ende ordere van de Edele Groot Mogende Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, in date den veertienden Martii lestleden, de voorsz. saecke hebbende geexamineert, bevonden hebben, dat de voornoemde Leendert Jansz. *cum suis*, eygentlijck niet en heeft gehadt een Obigatie, actie ofte pretensie tot laste van hooggemelte Koninckliicke Hoogheydt, maer alleen een actie op de voorsz. penningen, die noch moeste werden vervolgt ende gejustificeert, daer en so het gehoort, ende dat over sulcks den naem van soo hoog Illustre Personagie t'onrechte door de voorsz. Billietten ofte Acten ten toon gestelt is: ende Wy dienvolgende in consideratie van dien, de voorsz. Billietten ende Acten hebben verklaert ende gedecriteert voor onbedacht, onbehoorlijck ende desrespectueux, gelijck Wy de selve verklaren by desen als soodanigh, ende buyten de waerheydt als vooren ghe-extendeert te zijn; en tot een evident teecken van dien, de selve op de Rolle door den Procureur Generael van desen Hove publijckelijck doen lacereren. Interdicerende wel scherpelijck alle Inghesetenen onder het districT van de Jurisdictie van desen Hove gehoorende, van sulcks ofte dierghelijcke oyt te onderstaen, ofte te doen, op peyne dat Wy jeghens de selve als quaedtwillighe Ingesetenen sulcks sullen procederen, ende de selve soodanigh exemplaerlijck doen straffen, als wy naer exigentie van saecken in goede Justitie sullen bevinden te behooren. Ende op dat hier van niemant eenige ignorantie en pretendere, Soo lasten Wy dat desen op de Rolle van den voorsz. Hove, ende door een van de twee eerste Deurwaerders van den Peuye van 't Stadthuys alhier afgekondight, ende alomme geaffigeert werde daer men sulcks gewoon is te doen, ende van nooden gheoordeelt sal werden te geschieden. Gedaen in den Raede den vier en twintighsten April sestien hondert vier en tsestigh. In kennisse van my

Adr: Pots.

Hier over verklaerde de Heer Downingh des anderen daeghs by Memorie, aen haer Hoogh Mogende, sijn vergenoegingh te nemen. Maer wilde oock weten hoe men in Zeelandt tegen de soodanighe procedeerde; waer op van wegen die Provincie dese verklaeringe gevolght is:

De

Verklaringh van die van Zeeland daer over.

DE Staten van den Lande ende Graefflijckheyt van Zeelandt, by continuatie delibererende op het affigeren ende aenplacken van seeckere Billietten, abusivelijk geintituleert eene Obligatie, actie of pretensie, tot laste van sijn Konink. Hoogheyt den Heere Hartog van Jork, Hoog Admirael van Engeland ende Yerland, verklaren hier van herten leet te wesen, dat aen sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien, ende specialijck aen hooghgedachte Heere Hartog, sijn Majesteyts eenighste Broeder, door eenige van hare Onderdaenen, met het aenplacken van de voorsz. billietten, soo sensibelen offensie was gegeven, als begerende dat niet alleen sodanige hooge Personagien in haere Provintie met alle behoorlijcke respect sullen werden bejeghent, maer oock specialijck den hooghged. Koninck en Hertogh, als voor wiens dienst ende interesse, mitsgaeders voor die van het gantsche Koningl. Huys, haer Ed. Mog. van overlange, en selfs in de difficylste tijden, een bysondere genegentheyt ende affectie hebben ghehadt en effectivelijck getoont, ghelijck dan de selve daer by onveranderlijck gedencken te verblijven, ende oock in dit speciael voorval aen de meer hooghstged. Koningh ende Hertogh willen doen erlangen alle redelijcke satisfactie. Hebben dienvolgende na rype examinatie van saecken goedtgevonden ende verstaen, gelijck haer Ed. Mog. goedtvinden ende verstaen by desen, dat alle de stucken en bescheden tot dese saecke eenigsints gehoorende, sullen werden gestelt in handen van den Baillu van Middelburgh, met last ende ordre, om naer gelegentheyt ende bevindt van saecken, tegens de originele houders van de voorsz. abusive Obligatie, actie ofte pretensie, mitsgaeders die de selve alhier hebben doen aenplacken, te procederen als na behooren, om vervolgens by die van den Gerechte van Middelburgh, op sijne aenklachte, soodanigh te worden gesententieert, als de meriten van de saecke sullen komen te reguireren; authoriserende voorts de Heeren onse Gecommitteerde Raden, omme de voorsz. billietten, by publicatie en affixtie in alle de Steden ende Plaetsen van ons ghebiedt te doen decrieren, in soodanige termen, als naer de nature van de saecke, tot de meeste eere ende satisfactie van Sijne Koninckl. Hoogheyt den Heere Hartogh van Jorck, sal moghelijck wesen. Sullende Extract van dese Resolutie werden gesonden aen de Heeren ordinaris Gedeputeerden ter Generaliteyt, om aldaer tot antwoorde van hare Ho. Mog. jonghste Missive en Resolutie, het cas subject raeckende, te werden ingebracht.

Aldus gedaen ter Vergaderinghe van de Ed. Mog. Heeren Staten van Zeelandt, in't Hof aldaer tot Middelburgh, den negen en twintighsten April sestien hondert vier en sestigh. Onderstont, Ter Ordonnantie van hare Ed. Mog. ende geteeckent

PIETER de HUYBERT.

Hier en boven wierd oock in seer beleefde termen, van wegen de Staet, aen sijn Majesteyt geschreven, daer Downingh vorder sijn genoegen over toonde.

Vorders wierd in het laetste van April 1664, besllooten den Heer Michiel van Goch naer Engeland te senden, om aldaer als Ordinaer Gesant van wegen desen Staet te resideren, om op het voorkomen van alle onlusten te letten, en de swevende geschillen, uyt den wege te helpen.

Maer de Koninck onderdies schreef van den twaelfden May weder aen de Staet, halende het geschil van de Schepen la Bonne Esperance, en de Henry Bonaventure weder op, en eyschende daer voldoeningh over. Wy sullen hier liever sijn eygen woorden in het Fransch by voegen.

Nieuwe questien.

'sKoninks Brief aen de Staet.

HAuts & puissants Seigneurs. Nos bons amis alliés & Confœderes Vos Ambassadeurs qui ont dernierement Traicté & conclu la paix n'ont peu vous celer les instances qui nous leur avons faites en faveur des interesses dans le deux navires la Bonne Esperance & le Henry Bonaventure, le faisant specifier dans lesdits articles dudit traité avec qui on leur fist

 prompte

prompte & entiere justice, & plus particulierement que la decision de leur proces eut conclusion par l'entremise de nostre Ministre a la Haye, sans le renvoyer a la Justice ordinare comme il estoit a lors nostre veritable sentiment & intention ce que Nos Commissaires depuis ent explique, & ledits interesses nous ayant representé de nouveau le peu de satisfaction qu'ils ont eu jusques a cet heure de nos precedentes accommandations, Nous ont fort prié de vous en faire encore la presente, & de vous la recommander par l'entremise du Chevalier Downing, nostre Envoye Extraordin. aupres de vous de qui vous sçaures plus particulierement le detail de cette affaire afin que lesdite interesses ayent la satisfaction que la Justice de leur cause requiert & l'execution de Vos promesses si solennellement faites dans le dernier traitté, de laquelle nous ne doutons pas. Surquoy nous vous recommandons, Hauts & Puissants Seineurs a la Sancte protection de Dieu. Escrit a Nostre Cour a Whitehal ce 12. *jour de May* 1664.

Vostre bon Amy, *Signé*

CHARLES R.

Downingh bracht oock klacht op klacht by, nu over de traege expeditien in de rechtsaecken, de Engelschen belangende, dan over de Injurien en Outragen des Konincks Onderdanen aengedaen, soo dat sijn mond of penne van klaegen noyt stil stond. Daer tegen deden die van de West-Indische Compagnie dese hun klachten, over den handel in Guinea.

Klachten van de West-Indische Compagnie over den Engelschen handel in Guinea.

Hoogh Mogende Heeren:

WY hebben meermaels bespeurt, dat als wanneer de Engelsche Natie eenige desseynen onderhanden waren hebbende, om de West-Indische Compagnie ende andere Ingesetenen van desen Staet, te beledigen, sy van te vooren ordinaris waren voortbrengende wonderlijcke klachten, om alsoo hare actien alsse aen den dach souden sijn gekomen, eenighsints te rechtveerdigen: Dat dit hare maxime is, blijkt als nu aen hare trouloose Proceduren, ghepleeght in 't vyandlijck conquesteren van 't Eyland Cabo Verde, ende het vermeesteren van drie a vier van des Compagnies Schepen, zijnde geeffectueert door dien selven Capiteyn ghenaemt Holmes, welcke in den Iaere Seßtienhonderteen en seßtigh in Martio, op die Kuste aldaer is geweest, ende Kabo Verde, uyt den naem van de Koningh van Engheland heeft opgheeyscht, met dreygementen aen de onse van die plaetse aldaer te verlaeten, en haer de selve in te ruymen, ten langhsten binnen den tijdt van ses maenden, ende als wanneer over soodanighe onlydelijcke proceduren u Hoogh Mog: als dan aen de ghemelte Koningh klachtigh waren vallende, soo vertrouwen wy dat u Ho. Mog. noch wel sal gedencken, dat sijn Majesteyt verklaerde daer van te wesen ignorant, beloovende dienvolgens op de t'huys komste van den selven Holmes, hem hier van ghevoeligh te sullen toonen, ende selve exemplaerlijck te doen straffen. In dier voeghen heeft men U Hoogh Mog: misleyd ende de Compagnie in slaep ghewieght, om soo trouweloose desseynen des te bequaemer uyt te voeren, zijnde ghewisselijck, dat het hier niet by sal werden ghelaten, maer dat hun ooghwit verder is streckende, naementlijck, op de Kust van Guinea, omme de Compagnie oock, waer 't mogelijck, aldaer te depossideren, ende alsoo te benemen het middel dat de selve genoeghsaem alleen doet subsisteren ende staende blijven. Hier mede is 't dan Hoogh Mog. Heeren, datse wordt gedreyght, niet sonder pericul van hier van ontset te werden, ten zy u Hoogh Mog. soo trouweloose ende vyandtlijcke procedueren ven soodanige Geallieerde nabueren, tydelijck tegens gae, ende vervolgens de Compagnie by haer verkregen recht, mainteneren. Waer toe dan maer twee 's Lands oorlogh scheepen behoorlick gemonteert ende gemant, werden gerequireert, soo tot Convoy van de Scheepen, soo altans veerdigh zijn leggende, om naer Guinea te gaen, als tot defensie van de gemelte Kust voor een kleyne tijd, waeromme wy dan onse plicht geoor-

geoordeelt hebben u Ho. Mog. by desen ootmoedelijck te versoecken, dese saecke van soo gevaerlijcke consequentie daer naer te willen dirigheren, dat de versochte twee Schepen ten voorschreve eynde, tot maintenue van de Compagnie wettige ende deugdelijcke conquesten ende Possessie, aldaer mogen werden geconsenteert en toegestaen, 't welk dan syn vertrouwende. Hier mede

Ho. Mog. Heeren, &c. Amsterdam den drie en twintigsten, May sestien hondert vier en sestigh; Onderstont u Ho. Mog. ootmoedige Dienaers de Bewinthebberen van de Geoctroyeerde West-Indische Compagnie ter Camere van Amsterdam, geteeckent David van Baerle, A. Bontemantel.

Daer ontstond oock noch een geschil over een woord, luydende in het Latijn: *Litem inceptam prosequi*, dat in het Tractaet tusschen den Koninck en den Staet van den 14. September, des Jaers 1662, was ingevloeyt.

En alsoo de Heer Downingh in het begin van Juny de Staten notificeerde, dat hy ordere hadt een keer naer Engeland te doen, en klaeghde dat men noch niet gereedt was, met de Lijste van de geledene schaeden, hier te lande, om die tegens de ingestelde der Engelschen te verwisselen, met versoeck dat de selve ten spoedighsten mocht worden vervaerdight; hebben hem haer Hoog Mogende eenige verklaringen mede gegeven, de eene raeckende dat woordgeschil; d'andere raeckende de saecken in Guinea, en de Scheepen Charles, Jaques en Maria: en de darde de Schepen de Hoopwel en de Lupaert, gelijck te sien is *Aytzema* 5 *Deel*, *pag*. 74.

Op het versoeck van haer Ho. Mog. is oock van wegen de Heeren Bewindhebberen der Oost-Indische Compagnie, door hun Advocaet, tot naerder bericht, een naerder Deductie overgelevert, zijnde te sien *Aytzema* 5 *Deel*, *pag*. 78.

Vorders, op dat de Oorlogs gesinde in Engeland de saeken daer heen mochten stueren, leverde eenen Mr. Cliffort sijn petitie in het Parlement in, in de welcke hy vertoonde, dat de buytenlandsche Koophandel van daege tot daege, meer en meer quam te vervallen, ter oorsaeck dat de Nederlanders, soo in Indien als elders, deselve seer bekommerde, ja genoeghsaem opentlijck vernietighde, gelijck oock self de Koninck-lijcke waerdigheyt aldaer in haer rechten wierdt verkort en beledight: versoeckende vorders, dat men sulcks den Koninck wilde bekent maecken, op dat de selve mocht herstellinghe van sijn eer, en de Kooplieden van hun schaede verkrijgen. Dit versoeck schrift geviel het Parlement seer wel, dat daer over verklaerde, den Koninck met lijf en goed te willen behulpelijck zijn. Wanneer den Koninck dit versoeck in handen kreegh, antwoorde hy schriftelijck dat hy beyde de Huysen, voor de sorghe, die sy voor hem en sijn onderdaenen droeghen, dede bedancken; hy soude vorders sijn Bedienaers in Hollandt alles te kennen geven, en voldoeningh doen eyschen. Het Parlement bedanckte sijn Majesteyt weder voor dese genaedige antwoordt, en aldus wiert het vyer van afgunst aen alle kanten ontsteecken.

Versoeck van de Engelschen aen het Parlement.

Men was in Hollandt ondertusschen, siende waer heen sich de saecken streckten, wel op sijn hoede; men sand straks Scheepen en Galioots uyt naer de West, om de aenkomende Koopvaerders te waerschouwen, en te belasten achter om te gaen. Die van Zeelandt schickten oock twee wel bezeylde Scheepen naer Hysandt, om de aennaerderende Scheepen te verhinderen eenige Engelsche Haevens aen te doen.

Waerschouwingen in Hollandt aen de Scheepen gedaen.

Men schreef oock een Bededagh uyt, om de naerderende onheylen, by den Almogenden te verbidden, en de vrede en haer bestendigheyt met de nagebueren,

Bedendagh.

ren, af te smeecken; maer in Engeland, wierdt het uytvoeren van Salpeter verboden, alsoo men het aldaer op den oorlogh aenleyde; waer toe oock een vloot naer de Oost-Zee wierdt geschickt, om sich van Touwerck, Masten, Peck en Teer soodanigh te voorsien, dat Hollandt daer van mocht ontbloot blijven.

Hier te lande maeckte men alle Collegien ter Admiraliteyt, als oock de Bewindthebbberen van beyde de Indische Maetschappyen bekent, dat de tijdt, die tot het uytwisselen van wederzijdtsche pretensien, volgens het jonghst gesloten Tractaet met Engelandt, op vier weecken, nae dese notificatie beraemt was, binnen welcken tijd een ieder het sijne had in te brengen, alsoo naer expiratie en het eyndigen van de selve, niemandt meer sou worden aengenomen.

Downings vertreck. Downingh een keer naer Engelandt doende, scheyde oock niet, sonder noch weder sijn klachten over de Scheepen de Bon Esperance, en de Henry Bonaventure te doen, en voldoeningh daer voor te eyschen; maer de Staeten kregen van hun Gemachtighden tot de Engelsche saecken bericht, dat sy al de stucken, dese twee boven gemelde Scheepen aengaende, wel hadden oversien, maer niets gevonden, het geen met de antwoordt en onderrechtingh hier voor aen den Koninck van Engeland gedaen, strijdigh waere: men besloot dan by de voorgaende intentien te volharden, en den Gesant Goch, met sulcke redenen te versorgen, dat hy sijn Majesteyt van Groot Britannie, daer door krachtelijck mocht overtuyghen. Maer onderdies kreegh men van de spoedige Equipagie en toerustinge van Engelandt ter Zee, dusdanigh bericht:

Bericht van de Engelsche toerustinge. MYn Heer: 't Sedert den 2. Juny heeft men hier met allen ernst beginnen te equiperen, ende hebben den Koningh en den Hartogh in Persoon, alle de Scheepen op dese Rivier wesen besichtigen, en ordre gegeven, om op het spoedighste alle die in de by-lage ofte hier onder volgende Lijste vervat, gereet te maken: Tot welcken eynde datelijck menichte van Bootsvolck, Waterluyden, Visschers en Timmerlieden geprest zijn, en na beneden gesonden, alwaer het werck met soodanigen yver by de hand gevat is, dat men gelooft in het laetste van de naestkomende weeck, de meeste part van de voornoemde Scheepen zeylreede te sullen hebben, zijnde de Magazijnen van alles voorsien, en menighte van handen aen het werck: Tot Portsmout gaen de Equipagien oock sterck voort, en sullen mede voor de meeste part omtrent die tijdt klaer wesen: Men heeft van de Weeck oock begonnen Beesten te slachten, en Volck te pressen, daer weynigh moeyte mede hebben, dewijl de Zeeluyden van selfs seer gewilligh zijn, en by menighte haer dienst offereren, soo dat het getal van 10000. daer order toe gegeven is, in kort sullen compleet zijn: Men heeft oock 25. nieuwe Capiteynen gemaeckt, meest van de geene die voor desen op de Vlooten onder Cromwel gedient hebben, sonder onderscheyt van Religie, wesende veel van die Anabaptisten en Presbytrianen: Daer wert geseyt dat de eerste Vloot bestaen sal in omtrent dartigh kapitale Scheepen, dar de rest voor een tweede, op alle occasien ghereet ghehouden sullen werden: Men spreeckt dat Prins Robbert, Hertogh van Albemarle en den Graeve van Sandwich, voorgeslagen zijn tot Generalen: 't Schip dat gedestineert was, om den Graeve van Carlisse van Stockholm te halen, is gecontramandeert, en leght nevens een ander Fregat in Tilburihope, om de Hollanders op te houden, en het beste Volck tot 's Koninghs dienst daer van te lichten: Beneffens de 6. Scheepen die ick u Ed. in mijn laetste geschreven hebbe, dat by de Royale Compagnie gheequipeert werden, legt noch een van 's Konincks Scheepen van omtrent 36. stuck, tot Portsmout zeylreet, om met de eerste goede windt derwaerts te gaen, en wort noch een ander verdubbelt, dat men gelooft ten selven eynde ghedestineert te zijn: My is gesegt dat het Advijs

Jacht

Jacht dat de tydinge van het over-gaen van Cabo Verde hier gebracht heeft, den Gouverneur van die Plaets mede gebracht soude hebben, en dat men hem hier in Engelandt ergens heymelijck bewaert.

Lijste van de Oorlogh Schepen die op het spoedighste in Engelandt toegerust werden.

Te Chattam, van de eerste, tweede, 3 en 4. Rangh, onder de eerste mede zijnde de Royale James, hebbende meer Stucken op gekregen, idem, de Prince Royal, de Royale Charles, Londen, Henry, Matthias, Dreadnaugt, Revengie, Poortlandt, Elisabeth, Hampshire, Dyamand, Ruben, d'Avonture: Dese capitale Schepen, meest van 3. Lagen Schuts, zijn alle gheordonneert in aller haest ghereedt te maecken, en men heeft by mancquement van Volck vele Visschers van de Revier genomen, ende veel Bootsvolck gheprest om de Schepen toe te takelen, ende met aller haest te Equiperen: Tot Woledge van de derde Rang, de Schepen, Duynkercken, Henrietta, Pleymuyen, de Kroon, Anna, d'Asseurancie, alle gelast op 't alderspoedighste gereet te maecken, en in Zee te brengen: Tot Deptford vande 4. en 5. Rangh, de Convertine, de Paerl, de Hector, en de Dolphijn; sommige van dese hebben al reede de zeylen aen de Reen, en nemen haer Geschut in, op alle de rest is veel Volck aen het werck.

Downing tot Londen gekomen zijnde, en weder op sijn vertreck naer Nederlandt staende, hadt met de Bewindhebberen van de Oost-Indische Compagnie verscheydene Conferentien: welckers belangen, hy aennam in Hollandt, in aller ernst waer te nemen, gelijck de Koninck oock hadt belooft, de saecken van de Oost-Indische Compagnie, en den Koophandel voor te staen.

De Heer van Goch gingh op den 17. Juny 1664, voor Schevelingen, in het Schip van Capiteyn Jan Banckaert tscheep, en quam op den 22. der selver Maend tot Londen aen, en wiert door Charles Cofferel, Ceremonie-meester, seer vriendelijck verwellekomt en ontfangen. Hy had dien selven avond noch heymelijcke aenspraeck by den Konink, daer voor eerst niet als alle soorten van beleeftheden omgingen, maer sijn Majesteyt viel ten eersten op de saecken van de Oost- en West-Indische Compagnie, waer over hy onder andere redenen seyde: *Het waere onverdraeghlijck dat de West-Indische Compagnie, met eenige weynige Sterckten, en een Schip dry of vier, sonder vorder eenigh landt te besitten, de geheele Africaensche Kust, met der selver Rivieren en Stroomen, onvryen, en anderen den handel aldaer beletten en incommoderen sou.* De Heer van Goch gaf daer op tot antwoort: *Alle ongelegentheden dienaengaende, waren by het laetste Tractaet gereguleert, en alsoo mosten alle de saecken daer na gericht worden.* Hy vervolghde voorts met sijn beklagh over de vyandlijcken handel van den Capiteyn Holmes in Guinea (waer van hier na breder gesproocken wordt) te doen. Waer op de Koninck verklaringh dede geen kennisse daer van te hebben; maer de selve bekomende, sou als dan, naer vereysch van saecken doen. Hy bracht vorders by, van de sware toerustingh ter Zee, die men in Hollandt dede, het welcke de Gesant met de swaere Convoyen die men aldaer te doen hadt, verschoonde, met versoeck, dat sijn Majesteyt geliefde ordere te stellen, gelijck by hare Ho. Mog. mede soude geschieden, dat geen onlusten door wederzijdsche Vlooten, d'een tegen den ander, mochten komen te ontstaen. Het welcke de Koninck beloofde, die noch in het nemen van afscheydt (dewijl het avondt begost te worden) seyde: *Laet ons te samen vrienden blijven.* De Gesant had des anderen daeghs de aenspraeck van den Hartogh van Jorck, en dien avond by den Cancelier, alwaer mede niet anders, als van de Scheeps toerustingh, en de beyde Indische

Vertreck van den Gesant Goch naer Engeland.

Sijn aenkomst en aenspraek by den Koninck.

Klacht over Holmes en den handel in Guinea.

dische Compagnien gehandelt wierdt. Haer Hoogh Mogende hebben oock over dese saecken aen den Koninck geschreven, van welck schrijven den inhoudt is, ghelijck wy van woordt tot woordt hier by brengen.

Schrijven van de Staet.

„Dat altijdt staet hadt gemaeckt van „goede vriendschap en correspondentie „van de Heeren Staeten Generael, en „als noch daer blijvende, met meeninge in goede vriendschap met de selve „te leven, doch dat niet hadde gedacht „op eenighe extraordinaris Equipagie „als by de selve wierdt aengestelt, dat „desen niet anders als vreemt bedencken geven kan; dat wel waer was dat „eenige Scheepen daer wierden toegerust, doch geen andere als ordinaris, „ende nae Jaerlijcks gewoonte te escorteren, ende dat daerom, siende by de „Nabueren extraordinaris Equipagie „wierdt aenghestelt, mede wel in bedencken hadt genomen om noch eenige weynige het ordinare getal by te „voegen, sonder nochtans eenigh bedencken te hebben op hostiliteyt of „yets sulcks. Verders mede dat wel waer „was dat daer te lande eenige geruchten „van opghenomen misnoegen wierden „gehoort, weghens schaden en offensien by den volcken geleden, die daer „over hare klachten aen 't Parlement „hadden ghedaen, ende van 't selve „Parlement aen sijn Majesteyt waren „toegebracht, doch dat daer over geen „reden behoorden te worden ghenomen by de Staten ofte oock sulcks sodanig gheapprehendeert, dat op sulck „subject eenige extraordinaris Equipagie soude opnemen, om de Nabuere „daer door ombragie te geven, waer „op by de Ambassadeur met reden als „volght, om den teneur van missive als „anders zijnde getracht contentement „te doen, heeft hooghstgedachte sijne „Majesteyt verklaert dat tot vrede was „genegen, ende oock daer by vermeynt „te blijven; daer op by de Ambassadeur „verklaeringe is ghedaen, dat by haer „Ho. Mog. geensints daer aen wierdt „getwijffelt, en oock aen de zyde van „de selve nu noch oyt eenigh manquement van oprechte goede vriendschap „en correspondentie sou wesen, of in „eeniger manieren desen contrarie werden getoont: waer mede dan verders „occasie zijnde genomen om sijn Majesteyt voor te dragen, en te repeteren „de actie van Capiteyn Holmes, aen „Cabo Verde gepleeght, met het nemen van Schepen, en overweldigen „van Forten op de Kust van Africa, „heeft daer op gelieft te seggen als t'anderen tijden, dat over die ghelegentheyt niet en was geinformeert, maer „sulcks werdende bevonden, niet en „soude onderlaeten behoorlijck redres „daer over te doen, selfs met straffe van „den voornoemden Holmes, na eysch „en bevind van saecken, doch dat den „inhout van haer Hoogh Mog. missive „wilde examineren, en binnen drie a „vier daghen daer op antwoort te laten „toekomen, echter niet konde laeten „by desen te verklaeren, dat niet redelijck konde oordeelen dat sijn Rijcks-„Ingesetenen des selfs subjecten daghelijcks, in en omtrent het bedrijf van „haren handel op de kust, aldaer gestadiglijck door de Nederlandsche West-„Indische Compagnie werden ghetturbeert ende beschadight, ende dat daer „teghens geen ordre of expeditie over „klachten dien aengaende gedaen, kon „worden geobtineert, waer in mede „behoorde te worden voorsien: welcken alle na dat by de Ambassadeur met „reden op dat subject passende was beantwoordt, en daer over ghetracht „contentement te doen, repliceerde „sijn Majesteyt dat immers justitie „moest werden ghedaen, ende selfs expeditie bestelt, en voorts alles na behooren ontrent het vrye bedrijf van

Com-

„ Commercie gereguleert: 't welck de „ Ambassadeur niet heeft goetgevonden „ tegen te spreecken, nemaer te verkla- „ ren dat haer Ho. Mog. tot alle goede „ ordre en expeditie van justitie genegen „ zijnde, hier ontrent niet en souden „ manqueren, maer daer toe sig altijt „ promt en veerdig houden, waer mede „ dan na repetitie van betuygde gene- „ gentheyt tot vrede en goede corres- „ pondentie van sijn Majesteyt (terwyle „ het gantsch in den avont wierdt) gedi- „ mitteert, sijn Majesteyt mede repete- „ rende, dat binnen drie a vier dagen, „ gelijck te voorens verhaelt hadde, ant- „ woort op de ontfangen Missive soude „ laten toekomen.

Hier op heeft sijn Majesteyt niet naer gelaten sijn antwoordt aen haer Hoogh Mog. te vergunnen in deser manieren.

Antwoort van den Koninck.

„ Op den tweeden July, is S. Hen- „ rick Bennet, Secretaris van Staet, by „ de Ambassadeur gekomen, verklae- „ rende na afgeleydt compliment, van „ sijn Majesteyt te zijn gesonden, met „ antwoorde op hare Ho. Mog. missive „ van den vier en twintighsten Juny de- „ ses Jaers, met de mondelinge Dedu- „ ctie daer benevens ter overleveringe „ van de selve by de Ambassadeur ghe- „ daen, 't welck was als volgt: te weten, „ Dat sijn Majesteyt van goede ghene- „ gentheyt was, om volle vriendtschap „ ende correspondentie met de Heeren „ Staten der Vereenighde Nederlanden „ te houden, sonder dat men eenigh „ naerdencken desweghen behoefde te „ hebben, ghelijck oock vertrouwde „ hooghgemelde Heeren Staten van ge- „ lijcke ghenegentheyt te wesen; doch „ dat niet en konde naerlaten te seggen, „ dat dagelijcks veele klachten van veel „ subjecten wierden toegebracht, over „ schaden en offensien, door de Ingese- „ tenen der Vereenighde Nederlanden „ aen de selve gedaen, daer over door „ den Heere Downing, Extraordinaris „ Envoye, reparatie hadde doen ver- „ soecken, met expeditie van Justitie, „ doch dat de selve niet volgende, gelijck „ als tot noch toe niet gevolght was, wil- „ de vertrouwen dat voor het toeko- „ mende daer in soude werden gereme- „ dieert, en mitsdien contentement ge- „ daen, soo wanneer gemelde Envoye „ Downingh aldaer soude komen, ge- „ lijck de selve binnen weynigh daegen „ ten dien fine, als anders derwaerts sou- „ de vertrecken; en wat belangende was „ over 't geremonstreerde der toerustin- „ ghe van Scheepen aen die zyde, dat „ noyt voornemens geweest was eenige „ schaede daer mede aen sijne Bondge- „ nooten en der selver subjecten te laten „ werden gedaen, zijnde alleenlijck een „ ordinaris Equipagie tot convoy en be- „ vrydinge der subjecten en Scheepen „ tegens de Roovers ter Zee, gelijck ge- „ went was jaerlijcks sulcks te doen, uyt- „ gesondert eenige weynige Booten ex- „ traordinaris na presenten eysch en ge- „ legentheyt; doch dat buyten vermoe- „ den hadde gesien dat by den Staet der „ Vereenighde Nederlanden swaere E- „ quipagie was aengestelt, die vry al ee- „ nige ombragie hadden veroorsaeckt, „ echter vertrouwen wilde, ghelijck als „ by haer Hoogh Mog. wierdt verklaert „ daer mede niets quaedts voor te heb- „ ben, en dat al dese kosten wel hadde „ konnen en noch konde werden voor- „ gekomen, wanneer men goede ordre „ op de Justitie en expeditie van dien, „ begeerde te stellen, en voorts een goet „ reglement op het bedrijf van de Com- „ mercie, 't welck vertrouwde in 't toe- „ komende soude geschieden, waer op „ dan sich soude verlaten.

„ Wat aenging het geremonstreerde „ soo schriftelijck by missive, als oock „ mondeling by de Heeren Staten Am- „ bassadeur gedaen, raeckende de actie „ door Capiteyn Holmes op Cabo Ver- „ de, als anders op de Kuste van Africa

,, gepleeght, dat sijn Majesteyt daer op ,, niet en was geinformeert, dat aennam ,, te doen, ende als dan wilde redresse- ,, ren, selfs met straffe van den voor- ,, noemden Holmes, indien bevonden ,, werde sulcks te behooren. Waer op ,, aen den voornoemden Heer Secreta- ,, ris na reciproque compliment wegens ,, haer Ho. Mog. gedaen, is geseght, dat ,, hadde vertrouwt de goede geliefte van ,, sijn Majesteyt soude zijn gheweest, ,, haer Ho. Mog. met schriftelijcke ant- ,, woordt over desen te hebben laten be- ,, dienen, gelijck der selver Ambassadeur ,, hadde versocht, ende als noch was ,, versoeckende, doch in gevalle als nu ,, niet hadde konnen gheschieden, dat ,, hier of haer Ho. Mog. per missive by ,, hem Ambassadeur soude werden be- ,, richt gedaen, insisterende niet te min ,, op 't voorschreve versoeck, tot meer- ,, der verseeckeringe en contentement ,, van haer Ho. Mog. Waer op de ge- ,, melde Heer Secretaris heeft gelief. te ,, seggen, dat sijn Majesteyt hem hadde ,, gelast haer Hoog Mog. Ambassadeur ,, aen te melden, dat meerghemelden ,, Heer Downing eerstdaeghs weder na ,, den Staet der Vereenighde Nederlan- ,, den soude worden afgesonden, op alles ,, geinstrueert soo en ghelijck behoort, ,, waer mede vertrouwde haer Hoogh ,, Mog. contentement soude komen te ,, nemen.

Daer nae in de openbare aenspraeck zijn die saecken weder verhandelt, met betuyginge van vriendschap te soecken van weder-zijden. Eyndelijck komt Downingh weder in den Haegh, brengende een Brief van den Koninck mede, inhoudende weder een versoeck van voldoeninge, in welcken gevalle de Staet alle vriendschap van sijn Majesteyt sou te wachten hebben; maer indien andersints, sou de selve ten minsten dat genoegen hebben, van niets te hebben naergelaten, het geen de saeck in aller minne sou konnen termineren en beslechten, en dat hy sich voor Godt en de menschen, van alle onghemacken, die daer uyt souden konnen volghen, onschuldigh kende. De voorstellingen vorder van Downingh waeren niet als het oude weder op te haelen, gelijck uyt dese antwoord van haer Ho. Mog. aen hem, te sien is.

Downing weder in den Haeg.

Antwoord aen hem gedaen.

De Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden, doorgesien, geexamineert ende overwogen hebbende het Memoriael by den Heere Downingh, Extraordinaris Envoye van den Koninck van Groot Brittannien, den sesden deses aen haer Hoog Mog. gepresenteert, houdende onder anderen dat sijn Majesteyt ordre ghestelt hebbende om te examineren de klachten hier bevorens iterativelijck gedaen, raekende 't gepasseerde op de Kust van Guinea, daer in nae ghenomen informatie van wederzijden, soodanigh soude disponeren, als in goede Justitie, ende naer reden bevonden sal werden te behooren: edoch in cas haer Hoog Mog. niet af wachtende 't geene daer inne by sijn Majesteyt sal werden ghedaen, haer toevlucht souden willen nemen tot de wapenen, dat sijn Majesteyt in sulcken gevalle sich genootsaeckt sal vinden, geweldt tegens geweldt te opposeren; hebben goedt ghevonden den ghemelten Heere Envoye Downingh, op de voorschreve des selfs memorie, naer voorgaende rijpe deliberatie ende protestatie van oprechte genegentheyt, om met sijne Majesteyt in alle vertrouwde vriendschap en confidentie te blijven leven, mitsdesen tot antwoordt toe te voegen:

Dat haer Ho. Mog. geene gerustheyt ter wereldt konnen vinden, in de generaliteyt van woorden uyt voorgeroerde Memoriael voorgestelt, dat namentlijck sijn Majesteyt, naer dat de selve van wederzyden wel geinformeert sal zijn, daer omtrent sal procederen naer Justitie ende reden, nademael in cas subject by de Onderdaenen van sijn Majesteyt gepleeght zijnde, eene direct hostiliteyt, jae niet min als openbaer Oorlogh in seecker gewest van de wereld, aengenomen wesende teghens den Staet door te beschie-

ten,

ten, forceren, ende vyandtlijck innemen van Forten en Sterckten op't vaste Landt, door toedoen van een formele Vloote ten oorlogh uytgerust, ende versien met krijgsknechten ende andere behoefte, om te lande ende te water hostiliteyt te plegen, mitsgaders eene onverantwoordelijcke feytelijkheyt tegens de Onderdanen ende Ingesetenen deser Vereenighde Nederlandtsche Provintien, door het nemen van hare Schepen ende het rooven van hare goederen, soo te water als te lande, niet anders als in Oorlogen gewoon is te geschieden, met vervolginge van de selve vyandschap van het eene quartier op de Kust van Africa tot het ander; alle zijnde saecken die noch met eenighen schijn van reden gejustificeert, noch oock eenighsints ghëignoreert of ontkent konnen werden; dat haer Ho. Mog derhalven van de Justitie en rechtvaerdigheyt van sijne Majesteyt daer op niet anders konnen verwachten, dan voor eerst en voor al eene vaste en seeckere belofte van de voorsz. genomen Forten en Scheepen te sullen doen restitueren, mitsgaders oock door de handdadigen te sullen doen repareren de schaden by desen Staet, ende de goede Ingesetenen van dien daer door geleden, soo als naer aller volckeren recht, ende in gevolghe van het jonghstgemaeckte Tractaet behoort te geschieden, ende dat vervolgens oock t'sijner tijdt de effective restitutie en voldoeninge daer op moge komen te volgen.

Dat haer Ho. Mog. nu ter contrarie op de ernstighe doleantien ende klare informatien door haer Minister aen den hooghgemelten Koninck gegeven, niet alleenlijck soodaenighe verwachte toeségginghe by provisie noch niet hebben bekomen, maer dat de selve in plaetse van dien, vernemen dat noch meerdere macht uyt Enghelandt naer de voorschreve ghewesten afghesonden wert, die haer Ho. Mog. met reden beducht sijn dat aen desen Staet, ende de goede Ingesetenen van dien, noch wel meerder ende swaerder ongemacken souden mogen trachten toe te brengen, ende des te meer, alsoo volgens de rapporten aen haer Ho. Mog. gedaen, door oculaire ghetuygen vande voorschreve ghepleeghde hostiliteyten, de plegers vande selve haer hebben laten verluyden tot vervolginghe van haer desseyn, ghesterckt te sullen worden van sodanigh ghetal van schepen als tegenwoordigh in Engelant om te gaen na de Kust van Africa, soude werden geequipeert, sonder dat haer Ho. Mog. oock selfs daer teghens tot noch toe, niet tegenstaende de iterative versoecken, en de voorschreve remonstrantien by haren Minister aen sijn Majesteyt gedaen, eenige de minste gerustheyt ofte verseeckeringhe is gegeven, ende dienvolgende oock van de zyde van Engelant tot noch toe in dien deele niets gecontribueert van't gene in sodanige gelegentheyt van sijne Majesteyt, tot verhoedinge en voorkominge van alle verdere feytelickheydt ende hostiliteyt met reden wert verwacht ende te gemoet gesien.

Uyt al dese voorstellingen, schriften en antwoorden, valt de standt der saecken, en wederzijdsche billijckheyt genoegh te sien, weshalven wy laetende desen woorden-strijd varen, tot de daet komen. De Engelschen sterck ondertusschen toerustende, hadden al dese Scheepen klaer gekregen, bestaende in ses Rangen, gelijck als volght: *Engelsche Equipagie.*

De eerste bestondt in vijf sware Schepen, ophebbende 2350 man, en 130 stucken Canon. *Lijste van de Engelsche vloot, 1664.*

De tweede in 13 schepen, 4280 man, en 796 stucken Canon.

De derde in 15 scheepen, 3650 man, en 715 stucken Canon.

De vierde in 45 scheepen, 5845 man, en 696 stucken Canon.

De vijfde in 32 scheepen, 3170 man, en 660 stucken Canon.

De seste in 23 scheepen, 1200 man, en 214 stucken Canon.

Maeckt te samen 133 schepen, 20495 man, en 3211 stucken Canon.

Van dese Vloot waeren 22 scheepen onder Prins Robbert nae Guinea gedestineert.

De Nederlandtsche Vloot, die onder den Heer Lt. Admirael *Obdam*, om de West-Indische Scheepen naer Guinea te

te convoyeren, vaerdigh was, en meest in de Maes lagh, was dese Vloot:

Van de Hollandsche vloot.

Die van Rotterdam, of de Maes, rusten uyt 7 scheepen, ophebbende 2039 man, en 360 stucken Canon.

Zeeland 16 scheepen, 3550 man, en 844 stucken Canon.

Het Noorder-quartier ses scheepen, 1550 man, en 332 stucken Canon.

Harlingen of Vriesland, 9 scheepen, 1930 man, en 416 stucken Canon.

Na Guinea wierden 16. scheepen gedestineert, ophebbende 3120 man, en 618 stucken Canon.

14 Convoyers en Advys-Jachten, versien met 656 man, en 175 stucken Canon.

Maeckt te samen 68 Scheepen, 12845 man, en 2745 stucken Canon.

Het Esquadre van de Vice Admirael de Ruyter, was in de Middellandtsche Zee.

Van dese Equipagie en toerustinghe hebben haer Hoogh Mogende sijn Majesteyt van Groot Britannien oock dese aenschrijvingh gedaen.

Schrijven van de Staet daer over.

De Staten Generael der Vereenighde Nederlanden met de jonghste brieven uyt Engelandt ingekomen, door haren Ambassadeur aldaer advijs ontfanghen hebbende dat den Koningh van Groot Britanjen, den Hertoogh van Jorck en zijn Majest. hooge Ministers eenigh onbenoegen getoont hadden over ende ter sake van de extraord. Equipagie alhier aengestelt werdende, van Schepen gedestineert na de Kust van Guinea: Hebben na voorgaende deliberatie goet ghevonden hoog-ged. Koningh tot weghneminghe van alle sinistre impressien mits desen vrunt Nabuerlijck bekent te maecken de reden ende oorsaecke die haer Hoog: Moog: tot het doen van de voorsz. extraord. Equipagie heeft bewoghen, daer inne bestaende, dat haer Hoog: Moog: tot haer leetwesen bespeurt hebbende dat eenige Natien, ende daer onder mede eenige subjecten van zijn Majest. (onaengesien des selfs desadveu en iterative verklaringhen van datse geensins last of commissie ghegheven hebben) haer sedert eenigen tijdt herwaerts niet ontsien en hebben de goede Inghesetenen van desen Staet, en specialijck die van de Geoctroyeerde West-Indische Compagnie deser Landen, in de Gewesten van Africa, en specialijck op de voorsz. Kuste van Guinea, te beledigen, ende haer van haere Schepen en Goederen te berooven, ja selfs den Staet deser Landen vyandtlijck aen te tasten met 't weghnemen van Forten en Sterckten: van haere schuldighe plicht geacht hebben den Staet en de goede Ingesetenen van de selve in de voor-ghenoemde ghewesten, soo veel in haer was, te beschermen, en voor diergghelijcke onghemacken in 't toekomende ten besten te verseeckeren, hebbende ten dien fine gheordonneert, dat uyt dese Landen na de voorsz. ghewesten sal werde ghesonden de nombre van 10. Oorlogh-Schepen, te meer alsoo die van de gemelte gheoctroyeerde West-Indische Compagnie, weder om staen derwaerts te senden een goet Cargesoen, gheladen in 4 bequame Koopvaerdy-Scheepen, die het gheensins geraden was sonder eenige escorçe mede te exponeren de periculen en onghemacken, die anderen van gelijcke conditie waren over ghekomen, door die geene, die (al-hoe-wel sy in de voorsz. Gewesten noch machts ghenoegh hadden om de voorsz. 4 Schepen aldaer komende te arriveren, sonder eenigh geleyde) mede soo wel als de voorgaende wegh te nemen, echter oock daer en boven noch onlanghs een nieuw renford derwaerts gesonden hadden: Ende op dat hooghst-gedachte sijne Majesteyt volkomelijck moghe versekert wesen van haer Ho. Mo. innerlijcke intentie in desen, mitsgaders van hare oprechte en ernstige genegentheyt tot conservatie van de Vrede, en alle goede intelligentie met sijne Majesteyt: Soo hebben haer Ho. Mo. de selve sijne Majesteyt, wel willen versekeren, dat haer Ho. Mo. al bereyts geresolveert

veert

veert hebben, dat die gene die over de voorsz. 10 *Oorlogh Schepen het commandement aen bevolen is, in ghevalle hy op de voorsz. Kuste of elders in sijne Reyse, soude moghen vinden of ontmoeten eenige Schepen of Subjecten van sijne Majesteyt, of van eenige andere Geallieerde van desen Staet, hy de selve geensins sal hebben te beschadigen, of in hunne Traficque aldaer te beletten of incommoderen, voor soo veel ende soo lange de selve geene schade of ongelijck aen desen Staet of de goede Ingesetenen van deselve, hebben toegebracht, mach verlaten. Ende nademael hare Ho. Mo. van sijn Majesteyts wijtberoemde Justitie ende bescheydentheydt zijn verwachtende, dat hooghst-ghemelte sijne Majesteyt des selfs subjecten in hare onrechtmatige occupatien, ende vyantlijcke proceduren, buyten sijn Landt ende adveu ondernomen, ende in't werck ghestelt, niet en sal ghelieven te stijven of te patrocineren, ende dat de selve oock aen den Commandeur over sijne Vlooten albereyts na de voorsz. Gewesten ghesonden, of noch derwaerdt te senden, mede gelijcke ordre ende Instructie sal ghelieven te gheven, soo houden haer Ho. Mo. haer volkomelijck versekert, dat door't afsenden van de voorsz. Schepen egeene de aldermінste sinistre rencontre tusschen beyde de Natien staet te bevresen, behalven dat sijn Majesteyt alle bekommernissen dien aengaende t'eenemael kan doen verdrijven, door een spoedighe, genereuse, ende rechtveerdige Resolutie, waer hy haer Ho. Mog. gerust gestelt, ende versekert mogen werden van de kosteloose en schaedeloose restitutie der Forten en Scheepen, by sijne subjecten desen Staet en de ghemelte West-Indische Compagnie deser Landen, als voren, vyantlijck afgenomen: 't Welck haer Ho. Mog. van sijne Majesteyt nochmaels op 't alderserieuste gantsch vriendt-nabuerlijck zijn versoeckende. Aldus gedaen ende gearresteert in de Vergaderinghe van de hooghgemelte Heeren Staeten Generael, den* 29. *September* 1664.

De Gesant hadt over de selve saeck korts daer nae aenspraeck by den Koninck, daer sijn Majesteyt verklaerde, de Staet van de Vereenighde Nederlanden in der daed te beminnen, maer dat hy ter oorsaeck van hun stercke toerustingh naer Guinea, oock een Vloot had moeten toerusten. De daedt van Capiteyn Holmes was maer een schijn; en men wist in Engelandt wel, tot wat eynde de Scheepen uyt Hollandt naer Guinea gingen, en de Commissie van die Schepen streden met het veertiende Artijckel van het voornoemde Tractaet, en sou alsoo lichtelijck begintsel tot een rupture en bondbreucke geven, en by gevolghe oorsaeck van veel janimers zijn. Verklaringh des Konincks.

Ondertusschen kreegh de Heer Vice Admirael de Ruyter oock heymelijck ordere, om sich met sijn byhebbende Vloot, naer Guinea te begeven; van sijn verrichtinge aldaer wordt hier nae in sijn leven gehandelt. In Engeland sloeg men vast al de Nederlandtsche Schepen aen. En wanneer de Bedienden van de Staet, na de redenen vraeghden, kregen sy voor alle reden dese bedreyginge, dat sijn Majesteyt van Groot Britannie nu soo licht niet tot ontslaen sou te bewegen zijn, dewijl men de Engelsche klachten in Hollandt als met de voet stiet, en met de selve spotte. De Koninck was tot daer en toe altoos wel tot vrede geneyght geweest, maer dewijl nu de sware onkosten tot dese toerustingen gedragen waren, verstond sijn Majesteyt tot den oorlogh genootsaeckt te zijn. In een aenspraeck van den Heer Goch deed sijn Majesteyt by nae de selve verklaringe. Hier op volghden Brieven van Represalie, die men in Engelandt verleende, maer dese Commissien wierden, om het volck by der hand te houden, en om voor de wereldt geen eerste aggresseurs te schijnen (hoewel Guinea daer genoeghsaem van getuyghde)

Ruyters tocht naer Guinea.

Beslagh der Nederlandsche Scheepen in Engelandt.

de) weder ingetrocken. Men oordeelde oock dat het beter waere de Oorlogs Scheepen als Capers tot den Roof te gebruycken, soo om het gepreste volck daer door moedt te geven, en de Vloot te eerder te bemannen, als oock om alle Nederlandsche Schepen, die noch veyligh het Canael doorvoeren, in dat vaerwater op te vatten, dewijl men oock in Hollandt al de Fransch en Straetsvaerders verwachte, socht men daer een braeve slagh mede te slaen, liever als door te vroege kaepery, de slaepende wacker te maecken. En dit geluckte hen soo wel, dat de Nederlandtsche Vloot uyt de Fransche bocht loopende (hoewel andere gewaerschouwt zijnde weer te rugge liepen) het Canael door quam streven, en alsoo hun vyanden als dulle lieden in den mondt liepen, die daer van een goedt getal Scheepen opbrachten.

Hollandsche Schepen van de Engelsche genomen.

Maer alsoo eenige Scheepen van dese genomene gereclameert en voor vreemdelingen bekent wierden, heeft men eenige daer van weder ontslagen; maer de Koninck om desen handel goedt te maecken, heeft daer van dese Declaratie en verklaringh uytgegeven.

Declaratie van den Koninck daer over.

SYN Majest. hebbende in Consideratie genomen de Injurien, Affronten en Schade gedaen by de Oost en West-Indische Compagnie en andere Onderdanen van de Staten der Geunieerde Provinçien, aen en op de Schepen, Goederen en Persoonen van sijn Majesteyts Onderdanen uytwerckende tot haer droevighe schaede, en vermeerderinghe tot groote Sommen, niet tegenstaende verscheyde en meenigvuldige eysschen die sijn Majesteyt heeft gedaen aen de Staten der Geunieerde Provintien, tot vergoedinge en versoeninge, doch heeft geen konnen verkrijgen: Derhalven heeft (met Advijs van zijn Secreten Raet) goet gedacht en ordre gegeven dat in 't generael Brieven van Represalie werden vergunt tegens de Schepen, Goederen en Onderdanen van de Staten der Geunieerde Provintien, so dat niet alleen sijn Majesteyts Vloot en Schepen, maer oock alle andere Schepen die toe-gelaten sullen sijn by Brieven van Represalie, of andersints by sijn Koninckl ijcke Hoogheyt den Hertog van Jorck, Hoog-Admirael van Engelant, &c. sullen en vermoghen wettelijck aen-grijpen en nemen alle Schepen en Goederen, toe behoorende de Staten der Geunieerde Provinçien, en stellen de selve te recht in 't Admiraliteyts Hof, en dat de voorsz. Admiraliteyts Hof is, en wort hier by geauthoriseert daer mede te procederen, volgens Admiraliteyts Coustume en Wetten van Natien, te rechten en condemneren de selve als 't behoort: En vorders, dat voor soo veel by order en directie van sijn Majesteyt veel van de Schepen en Goederen, toe-behoorende de Staten der Geunieerde Provinçien, Onderdaenen of Inwoonderen van dien hebben, en sijn alreets genomen en aen-gegrepen, en blijven nu onder sijn Majesteyts bewaringhe [met advijs van sijn Secreten Raet] ordonneert en verklaert, dat alle en elck van de voorsz. Schepen en goederen, so genomen als gearresteert, welcke toe-behooren de Staten der Geunieerde Provinçien, of eenighe harer Onderdanen of Inwoonders, sullen sijn onderworpen aen de voorsz. Generale Represaljes, en sal tegen hem geprocedeert worden by de voorsz Admiraliteyts Hof, volgens Admiraliteyts Costuymen en Wetten der Natien, tot finale oordeel en condemnatie, en dit sal sijn aen 't voorsz. Hof, een ghenoeghsaeme versekeringhe soo te doen. Withal den 16. December 1664.

Ondertekent,

Zijn Hoogheyt Prins Robbert,	Graef van Calbery,
Heer Tezaurier,	Heer Wen.wort,
Herto. van Albemarle,	Heer Berckeley,
Hertog van Ormont,	Heer Asheley,
Marq. van Dorchester,	Mr. Tresaurier,
Heer Chamberlain,	Mr. Vice-Chamberlain,
Graef van Berckshire,	Mr. Secretar. Morice,
Graef van Anglesey.	Mr. Secretaris Bennet,
Graef van Bathe,	Sir Eduard Nicolaes.
Graef van Lauderdail.	

Robbert Southwel, Cler. Concil.

Hol-

Hollandt aldus wacker ghemaeckt, stelde ordere tot haer verseeckeringh soo te waeter als te lande, penningen wierden vereyscht, en met grooten yver opgebracht. De Zeeuwen kregen brieven van represalie, en brachten binnen korten tijd dertig Engelsche Prijsen op. Men schreef tegen den 21. January des Jaers 1665, sandt aen alle Vorsten en haer Bedienaers in alle Hoven, nettelijck ghededuceerde verklaringen uyt, om te bewijsen *dat de Engelsche de eerste aggressieurs waren, dat haer Hoogh Mog. de saecke en het geschil gaerne aen den Alder-Christelijckste Koninck wilden verblijden, maer dat Engelandt, onder voorgeven van de al te swaere kosten tot de toerustinge te hebben gedaen, sulcks bleef weygeren, maer eerder de saeck wilde uytvechten.* Gelijck oock de Hartogh van Jorck in een aenspraeck met den Ambassadeur van Goch, hem met een fier gelaet hadt te gemoet gevoert: *Hy meende nu self mede in Zee te gaen, en dat om des Konincks eer en de gerechtigheyt van het volck te handthaven en beschermen;* zijnde te vergeefs, al dat dien Heer, wegen het onnoosel bloedvergieten, de schaeden en het algemeen verderf konde by brengen.

Verklaringh van den Staet.

De Ridders van Malta, soeckende mede in dit troebel waeter te visschen, versochten tot vergoedingh van hun St. Jans goederen, die hier te lande beseten wierden, mede brieven van represalie, maer wierden afgewesen. De Franschen mosten mede hun schaede dragen, dewijl veel van hunne Scheepen opghebracht, en eerse vry gepleyt wierden, meest veronkost waren. Ondertusschen quam van Capiteyn Jacob van Meeuwen van den 30. December des Jaers 1664, dit schrijven aen de Staet.

Brief van Capiteyn van Meeuwen.

DEn 26. deser, zijn wy nevens den Heer Commandeur Pieter van Brakel, Jan Roetering, en Cornelis Kuyper van Zeelandt, als mede omtrent dertig Koopvaerdy Scheepen, soo groot als kleyn, van voor Malga afgezeylt, om onse reyse te vervorderen na Cadix. Als wy omtrent Caep Moly gekomen waren, quamen noch drie Koopvaerdy Scheepen by ons: te weten een Nederlander, en noch twee vreemde Schepen, zeylende met malkanderen na 't Nauw van Gibralter, en soo voorts. 't Nauw gepasseert zijnde, is op den 28 deser Capiteyn Cornelis Kuyper van Zeeland, nevens eenige Koopvaerdy Schepen onder des selfs Convoy en beschermінge behoorende, van ons afgezeylt: op den selfden dito's nachts, omtrent 3 mijlen buyten de Bay van Cadix zijnde, zeynde den Commandeur Pieter van Brakel om by te steken: Tegens den dagh maeckten wy wederom zeyl, en misten eenighe Koopvaerdy Schepen: Den 29. 's morgens rescontreerden ons acht a negen Engelsche Konincks Schepen, waer op den Commandeur Brakel 't Opperhooft van de voorsz. Engelse die de Vlagh voerde, vereerde met vijf schooten, edoch den anderen wachtende dat hy onse Commandeur op zijde was, heeft hem vyandlijck de geheele Laegh gegeven; wy sulcks siende, hebben de selve alsoo betaelt als sy ons hebben gedaen: Edoch alsoo verscheyde Koopvaerdy Scheepen, volghens de Placcaten van haer Ho. Mog. de Heeren Staeten Generael, hunne Eer en Eed niet hebben betracht met malkanderen te wachten en te seconderen, maer ter contrarie na de Reede zijn gezeylt, soude ongetwijfelt, met de hulpe Godts, geheel slecht mette voorsz. Engelse hebben afgeloopen, daer nu tot ons aller leedtwesen den Commandeur Brakel is door geschooten, en noch een of twee man en eenige gequetsten, als mede eenige schooten onder water in sijn Schip, soo dat sy tegenwoordig doende zijn met krengen, en wat repareren: van gelijcken op Capiteyn Roeteringh twee dooden en eenighe gequetsten: Doch ick, (Godt zy danck) hebbe geen schaede aen Volck noch Schip, dan alleen eenige schooten

 ten

ten door de Zeylen, en wat loopende Wand aen stucken. Mede is by de Engelse ghenomen een of twee kleyne Scheepjens. Den Schipper Jan Roeloffsz. voerende 't Schip de Koninck Salomon, die sich selven defendeerde als een eerlijck soldaet, is in de grond geschooten, en 't Schip de St. Marie, daer Schipper op is geweest Lucas Pruys salgr., zijnde by die Schepen die wy 's morgens vermisten, en na de Reede zeylden, is genomen, al eer wy Engelse hebben vernomen; voorts zijn wy 's avonts na Sonnen ondergangh op de Ree gekomen ..... De Engelse houden de Bay gesloten; Ick wenschte wel dat ick U Ed. Mog. ordere hadde eenige Scheepen te ontlossen, en in dienst te nemen, soude, met den Zegen des Alderhooghsten, de selve in korten wel hier van de Bay doen vertrecken. Getekent

Jacob van Meeuwen.

Hier op volghde dese verklaringh van den Staet, van den 24. January 1665.

Verklaringh van de Staet gedaen.

Serieuselijck gedelibereert en in achting genomen zijnde, de voorsz. vyantlijcke aggressie van de Engelse, als mede andere menighvuldige hostiliteyten by den Koningh van Groot Brittangien of des selfs subjecten, desen Staet en goede Ingesetenen van dien, nu eenigen tijdt aengedaen, door 't weghnemen van Landen, Steden, Forten en Schepen, eerst op de Kuste van Guinea, en vervolgens mede in Nieuw-Nederlandt, oock eyndelijck door 't nemen van veele Schepen, selfs binnen Europe: Is verstaen en geresolveert: Dat alle Engelse Schepen, soo ten Oorloge als ter Coopvaerdye geequipeert en uytgerust, selfs mede binnen Europa, door de maght van Oorlogh-Schepen van de Staet, insgelijcks aengetast en vermeestert, en hier te Lande opgebraght sullen werden; ter tijdt en wijlen toe, den gemelten Coningh van Groot Brittangien de voorsz. gepleeghde hostiliteyten sal hebben doen repareren, of dat daer over een accommodement sal wesen getroffen: En sal nochmaels aen de respective Collegien ter Admiraliteyt geschreven worden, dat haer E. ten dien fine aenstonts, voor soo veel het niet en soude zijn geschiet eenige lighte Fregatten in Zee willen zenden, en de boven geexpresseerde ernstige intentie van haer Ho. Mo. door de hooge Officieren, Capiteynen, en Schepen van Oorloge onder hun resorterende ende gehorende, op 't alder-efficatieuste in 't werck te stellen, en doen stellen.

Vorders wierden al de Collegien ter Admiraliteyt gelast de Equipagie en toerustingh ter Zee, teghen het voorjaer, met alle mooghlijcke spoet en vlijt voort te setten, gelijcke gheschiede. De Koninck bleef oock niet lange met sijn verklaringh te rugge, maer heeftse in desen sin laten uytgaen.

Declaratie van Engelandt.

Al soo op de klachten van diverse Injurien, affronten en beroovinghen, gedaen by de Oost-en-West-Indische Compagnien, en andere Onderdanen der Geunieerde Provintien, aen en op de Schepen, Goederen en Persoonen van onse Onderdanen, tot hare beswaerlijcke schade, en belopinge van hooge sommen, in plaets van reparatie of satisfactie, die geduurig versocht is geweest: Wy bevinden dat aen de Ruyter ordre is gegeven, niet alleen om te abandonneren de Maetschappye tegens de Rovers van de Middelandtse Zee, waer toe de Staten Generael ons hadden genoot, maer oock om te useren alle Acten van berovinghen en vyandtschap teghens onse Onderdanen in Africa: Wy daer op gaven ordre, om aen te houden de Schepen behoorende d'Onderdanen en d'Inwoonders van de Staten van de Geunieerde Provintien, evenwel wy gaven noyt eenige Commissien tot Brieven van Represalien, noch deden procederen tegens de aengehaelde Schepen, tot dat wy hadden een klare en ontwijffelbare kennisse, dat de Ruyter de voorsz. ordre in executie hadde gestelt, door 't verseeckeren van diverse onser Onderdanen, Schepen en Goederen: Maer nu bevinden door dese versse Injurien en Actien van haer, en d'intelligentie die wy kregen van hare preparatien ten Oorlogh, en haer uytdeelinge van

Brie-

Brieven van Represalien tegen ons Volck, dat beyde onse geduldigheyt en de andere remedien die wy gebruyckt hebben, om haer tot vriendtschap met ons te brengen, ydel zijn geweest, en dat sy gesint zijn, 't gene sy met gewelt hebben gedaen, door de wapenen te maintineren tegens ons: Soo hebben wy dienstich geacht, met advijs van onse Secreten Raet, te verklaren en declareren aen alle de werelt, dat de geseyde Heeren Staten zijn de Aggresseurs, en dat sy in Rechtvaerdigheyt moeten alsoo aengesien werden by alle menschen, soo dat onse Vlooten en Schepen, oock mede alle andere Schepen en Vaertuygen, die Brieven van Marque sullen krijghen van onsen lieven Broeder, den Hartog van Jorck, Heer Hoog-Admirael van Engelandt, sal en mach wettelijck daer mede vechten, overwinnen, verseeckeren en nemen alle Schepen, Vaertuygen en Goederen, die d'Onderdanen of Inwoonders der Geunieerde Provintien, of yemandt binnen hare Lande zijn toebehoorende: Wy doen hier by gebieden alle onse eygen Ondersaten, ghelijck wy adverteren alle andere Persoonen, van wat Natien sy zijn, te brengen of over te voeren eenige Soldaten, Wapenen, Poeder, Amonitie, of eenige Contrabande Goederen, nae eenige Territorien, Landen, Plantagien of Contreyen van de geseyde Staten der Geunieerde Provintien: verklaerende dat wat Schip of Vaertuygh daer mede bevonden werd, te transporteren of te brengen eenige Soldaten, Wapenen, Poeder, Amonitie, of andere Contrabande Goederen, na eenige Territorien, Landen, Plantagien, of Gewesten der voorsz. Staeten der Geunieerde Provintien, de selve genomen zijnde, gecondemneert sullen werden voor goeden prijse. En wy verklaeren vorders, dat wat voor Schip of Vaertuygh, van wat Natie die zijn, sal bevonden werden in te hebben eenige Goederen, Koopmanschappen, of eenigh getal Persoonen binnen haer, behoorende aen de ghesëyde Staten van de Geunieerde Provintien, of aen eenige van hare Onderdanen of Inwoonders, 't geheel zijnde genomen, sal geoordeelt werden als goederen van wettelijcke prijse: Oock insgelijcks alle Goederen, Koopmanschappen, van wat Natie die zijn, 't zy of ons eygen, of oock vremde, die in eenigh Schip of Vaertuyg, behoorende aen de Staten der Geunieerde Provintien, eenige harer Onderdanen, of yemant by haer woonende, sullen geladen hebben, en genomen zijnde, 't geheele werden geoordeelt voor goeden prijse, uytgeseydt 't voorsz. Schip of Vaertuygh, daer van ons, of onsen lieven Broeder verleent hebben Brieven van vry geleyde: En ten eynde dat behoorlijcke intimatie en publicatie van onse Declaratie geschiede, en publijcke kennis daer van wert genomen, soo is 't onsen wil en behagen dat dese onse presente Declaratie behoorlijck en na gebruyck gepubliceert werde.

RICHARD BROUWNE.

Present, De Alder-Excellentste Koninklijcke Majesteyt, Sijn Hoogheyt den Hertog van Jorck, Sijn Hoogheydt Prins Robbert, De Heer Aerts-bisschop van Kantelbergh, Hertogh van Buckingam, Hertogh van Albemarle, Marquis van Dorchester, Lord Groot Chamberlain, Lord Chamberlain, Graef van Berckshire, van Anglesey, Graef van Bathe, Graef van Carlisse, Graef van Lauderdail, Graef van Carbery, Lord Wenthword, Lord Berckley, Lord Aschley, Mr. Trauserir, Mr. Vice-Chamberlain, Mr. Secretaris Morice, Secretaris Bennet, M. Cancelier van de Dutchy.

In 't Hof tot Withal den 4. *Maert* 1665.

De publicatie en verkondigingh hier van, wierd tot Londen op de vereysche plaetsen, en met de gewoone plechtigheden gedaen. En tien dagen daer na dede de Koninck verbieden, dat eenige Scheepen, sonder verlof, uyt eenige van sijne havens souden mogen tzeyl gaen, op verbeurte van schip en goet, tot dat daer in anders sou worden geordonneert. Een Engels Oorlogh Schip, Londen genoemt, met seventigh stucken voorsien, en met vier hondert man gewapent, quam door een onbekende oorsaeck, op te vliegen, het welcke veel tot een voorteycken van de verschrickelijcke brandt van Londen hebben willen

't Schip Londen verbrand.

len duyden: in de plaetse van dit Schip Londen, hebben die van de Regeringh dier Stadt den Koninck een ander Schip ghebouwt, het welcke sy de Loyael Londen noemden, maer dit is daer na in het Jaer 1667, met de rest in Chattam mede verbrandt.

De Fransche en Nederlandtsche Gesanten deden noch ondertusschen aen het Engelsche Hof, hun uyterste best, om alles in der minne by te legghen, maer in de plaets van die by laege, liep de Engelsche Vloot op den 1. May in Zee, en komt voor Texel, om op de aenkomst van de Vice-Admirael de Ruyter te passen, maer wierdt op den achtsten dier Maend soodanigh van een swaere storm beloopen, dat veel van de selve ontheystert en verstroyt zijnde, elck sich weder naer Harwits en de Teems begaf. Terwijl sich de Engelschen weder toemaeckten, versamelde de Hollandtsche en Zeeusche Vlooten oock by een, en liep op den 21. Mey met schoon weder ten deelen in Zee, zijnde des morgens daer aen van de rest gevolght. Dese schoonder Vloot, als oyt Zee-man gesien hadt, bestondt in 103 Oorlogh Scheepen, 7 Jachten, 11 Branders, 12 Galioten, 4869 stucken Geschuts, en 23221 Eeters, en was aldus in acht Esquadres verdeelt:

Engelsche Vloot in Zee, maer door storm beloopen keert weder naer Engeland.

Nederlandtsche Vloot in Zee.

Lijste daer van.

Het eerste Esquadre onder de Heer Admirael *Obdam*, voerende de Wimpel van de groote Stengh, bestondt in 15 scheepen, 3510 man, en 772 stucken kanon.

't Tweede onder de Heer Jan Evertsz. in 16 schepen, 2849 man, en 580 stucken kanon.

't Derde onder de Heer Egbert Meeuwensz. Cortenaer, voerende de Wimpel van de Besaens Mast, in 15 scheepen, 3665 man, en 794 stucken kanon.

't Vierde onder de Heer Stellingwerf, de Geele Vleugel, in 15 scheepen, 2981 man, en 680 stucken kanon.

't Vijfde onder de Heer Cornelis Tromp, voerende de Hoornse Vleugel, in 17 scheepen, 3340 man, en 774 stucken kanon.

't Sesde onder de Heer Cornelis Evertsz. in 18 scheepen, 2420 man, en 520 stucken kanon.

't Sevende onder de Heer Wouter Schram, in 16 scheepen, 3600 man, en 778 stucken kanon.

't Achtste bestond in 9 scheepen, 856 man en 258 stucken kanon.

Dit Esquadre is den 11. Juny uyt Tessel tzeyl gegaen, doch niet by de Vloot geweest zijnde, is weder binnen gekeert.

Dese Vloot was nauwelijcks in Zee, of nam metter haest by de twee en twintigh Engelsche Scheepen, beneffens een Convoyer met vier en dertigh stucken wegh, van het welcke de Heer *Obdam* dit bericht aen den Staet geschreven heeft.

Brief van den Admirael *Obdam*.

Ick hoope U Ed. sullen mijn schrijvens van den 29. Mey, door den Schipper Swan wel ontfangen hebben, en de nevens gaende voort gesonden. Op den 30. Mey by de windt, ende was heel stil en mistigh, soo dat wy het lieten drijven, tegen den avont klaerden't op, en begost een koeltje te wayen, sagen eenige Scheepen in ly van ons, dat wy meenden d'Engelsche Vloot te wesen, maer soo haest als wy daer quamen, was't een Engels Koninghs Oorloghs Schip met 34. stucken, komende van d'Elve, met 9 Hamburgers, zijnde geladen met veelderhande Waren, als Pick, Hennip, Teer, Cabels, Cabel-gaeren Scheeps plancken, Yser, Coper Coperdraet, Lijnwaet, en andere Waeren, waerdigh zijnde 40. Tonnen-gouts, die wy nevens den Convoyer altemael namen, en setten onse cours na de Wal, om by 5 van de selve te komen, waer van 4 by de Scheepen van't Collegie ter Admiraliteyt van Amsterdam, en een by een Caper van't Noor-

der quartier genomen zijn, sullen de selve in Texel opsenden. d'Engelse Vloot leght voor Koninghs Diep.

De Engelsche Kooplieden wierden hier over boven maten ontstelt, en brachten klachten op klachten voort, waer op de Engelsche Zee-macht oock in aller yl in Zee gepreſt wierd, en bestond in dese Vloot, zijnde onder dese Vlaggen verdeelt.

Lijste van de Engelsche vloot.

Onder de Hartogh van Jorck, voerende de Roode Vlagh, bestaende in 38 Oorlogh Scheepen, 7575 Man, en 1528 stucken Canon, nevens 7 Branders en Kitsen.

Onder Prins Robbert, voerende de Witte Vlagh, bestaende in 35 Oorlogh Schepen, 6635 Man, en 1310 stucken Canon, nevens 7 Branders en Kitsen.

Onder de Graef van Sandwich, voerende de Blaeuwe Vlagh, bestaende in 36 Oorlogh Scheepen, 6796 Man, en 1354 stucken Canon, nevens 7 Branders en Kitzen, met noch 7 Advys-Jachten.

Maeckende tsamen 't getal van 109 Oorlogh Scheepen, 21006 Man, en 4192 stucken Canon, nevens 28 Branders en Kitsen.

Sy vertrock op den 8 Juny uyt de Baye van Gunfleet by Harwitz naer Sauld-Bay, om aldaer op de Hollandtsche Vloot te passen, die men eerlangh op de Engelsche Kust te gemoet sagh. Zijnde de wind meest oostelijck, hielden sy het des nachts voor Aalborrou, omtrent vijf mijlen van land; wanneer de Hartogh van Jorck te middernacht bericht kreegh, dat de Hollandsche vloot, uyt het zuyd oosten recht voor de wind op hem afquam, en nu alreedts tot op ses mijlen genaerdert was, dede hy terstondt alle voorraedt scheepen naer land toe zeylen, terwijl de Hollanderen om den Loef arbeyden. Op den 12. Juny de windt oost zijnde, bevonden sich dese vijf mijlen, zuydoostelijck van de Engelschen, en beyde de Vlooten voor Lestof, acht mijlen van de Engelsche kust. Dien avont verbrande onder de Engelschen een Brander door sijn eygen vyer, dat, alsoo de Commandeur een Hollander was, voor een goed teecken genomen wierd. De Admirael *Obdam*, niet tegenstaende de Engelsche de Loef van hem hadden, en altoos behielden, sette het recht op den vyandt aen. De Prins Robbert hadt by hen de voortocht, gestut door den Vice Admirael Mings, de Hartogh van Jorck was in het midden, en Sandwigh hadt de achterhoede. Het ghevecht nam des morgens ten dry ueren sijn aenvangh. De Lt. Admirael *Obdam*, de Vice Admirael Cortenaer, de Lt. Admirael Jan Evertsz. Cornelis Tromp, Stellingwerf, Bastiaen Centen, beneffens eenighe anderen, sloeghen recht door het Esquadre van Prins Robbert heen, en zijnde aldus beyde de Vlooten, niet halvemaens gewijse, maer recht in een linie malkander gepasseert, wasser eenigen tijd stilte eer men weder tot het gevecht quam, de wind west, en de Engelschen noordwest van de Hollanders, en dese zuyd oost van de Engelsche zijnde, liepen de Vlooten ten ses ueren voor de tweede mael door malkander, maer alsoo de Hartogh van Jorck, sonder te vechten, geduerighlijck boven windt bleef leggen, konden de Hollanders de loef niet van hem krijghen, doch boven Prins Robbert waren sy al heen; zijnde dwars door de Engelsche Vloot gepasseert, en alles tot noch toe maer in Canon schooten bestaende, heeft Sandwigh, omtrent ten een ueren naer den middagh de Hollandsche Vloot in tween van een gesneden, wanneer het schutgevaert tot de klocke dry ueren duerde.

Wijdloopigh verhael van de Zee-slagh van den 13. Juny 1665

De Lt. Admirael *Obdam*, geraeckte de Royaele Charles op de zyde, begroetende malkander treffelijck met geheele laegen, neffens de zijde van den Hartogh

togh van Jorck bleven dood de Graeve van Salainta, de Heer Meskery, en de Heer Bouille, wiens afgeschooten Beckeneel den Hartogh van Jorck op de handt vloogh en de selve quetste, en het geheele lichaem bloedigh maeckte. Verscheyden van sijn Hoogheyts dienaren, wierden oock om verre geschooten. Maer terwijl de braeve *Obdam* aldus dapper in de weer was, geraeckte door slechte toeversicht, onder het opgeven van de Cardoesen, de brand in sijn kruydt-kamer, en al eer men twintigh hadt konnen tellen, sprongh het geheele Schip op, sonder datter meer als vijf mannen van konden ghebergt worden. Het overige van het Schip is naderhand tot aen het Vlie komen drijven. Dit veroorsaeckte de grootste verslagentheyt ter wereldt onder de Hollandtsche Vloot, wanneer een tweede ongeval, de twijffelachtige zegen naer de Engelschen sich dede wenden.

De Admirael *Obdam* springht met sijn Schip.

Dry Hollandsche Schepen, Maerseveen, onder Capiteyn Reus, Tergoes onder Kruyningen, en Swanenburgh onder Kuyper, geraeckten aen malkanderen vast en in een verwart, drijvende sonder bestuer of besay, over de twee hondert man, sochten de selve met houwen en kappen te redderen, maer eer sy daer toe konden komen, komt hen een Brander aen boort, waer door Tergoes en Swanenburgh, als nieuwelijcks geteert zijnde, terstont aengesteecken wierden, en dese pest Maerseveen mede toebracht, soo datse terstondt daer nae alle in de lucht sprongen, maer eenige weynige geraeckten daer af.

Cornelis Tromp, Tjerck Hiddes en Capiteyn Swart, hadden het Engelsch Schip de Charite soo wel self in den aenvang gehaevent, dat Capiteyn de Haen het selfde gemackelijck konde vermeesteren, tnegentigh Engelschen begaven sich daer af met de boot in Zee, en quamen daer na met een Kits te Harwich.

De Hartogh van Jorck, siende dat eenige Hollandsche Schepen geen weer om op te komen deden, sandt Lauson met eenige andere, de voorste op het lijf, daer seer dapper gevochten wierdt, en Lauson den hals in schoot; zijnde sijn knie aen stucken geschooten, en hy aen landt gestorven. Sebastiaen Centen op het Schip Orangie, en alleen onder de vyanden zijnde, deedt wonderlijcke proeven van dapperheydt, legghende Santwich, anders de Heer Montagu aen boort, die hy genoegsaem vermeestert, en daer hy, gelijck ooghgetuygen seggen, wel een uer langh de Prince Vlagge op doen waeyen, en de Blaeuwe afghehaelt hadt; tot dat Montagu weder door de Royale James ontset wierd; ten kosten evenwel van verscheyde Grooten, en onder anderen van den Graef van Marlebourgh en die van Poortland, die daer op doot bleven; maer ten laetsten is dit Schip Orangien, strijdende tegen Capiteyn Smith op de Mary, in den brandt gheraeckt en gesprongen. Bastiaen Centen is aen sijn wonden gestorven.

De Vice Admirael Jan Evertsz. was hevigh aen het werck, tegen de Spreecker en de Charles, beyde secunden van den Hartogh van Jorck, en het scheelde seer weynigh of een Brander was den Hartogh aen boort geraeckt, maer viel door het draeyen mis; Stellinghwerf, wierdt door een koegel, naer een dapper ghevecht, dwars doorgeschooten; soo wierdt oock Cortenaer uyt de Royal Catrijn, in sijn boven been geschooten, waer aen hy aenstonts stierf. Jan Evertsz. daer op nam als Admirael de Vlagge, maer alsoo verscheyde Bloodtaerts en snoode Capiteynen niet wel hun plicht deden, en daer door de Engelschen merckelijck voordeel kreghen, begaf sich dese omtrent ten seven ueren naer de Maes. Tromp niet beter wetende, of Jan Evertsz. was mede doodt, hadt oock

oock de Vlagge opgesteecken, en sich naer sijn ghewoonte gedraegen; maer most sien dat ses en dertigh brave Schepen, in de plaets van hem by te staen, naer Texel afsackten, latende meenigh eerlijck man in den peeckel. Andere schelm-stucken vandtmen oock onder het volck, gelijck dat van de Scheepen den Nagelboom en Hilversum, niet meer willende vechten, met schande verovert wierden. Dat van het Schip Carolus Quintus muytende, dwongh haer Capiteyn sich over te geven.

De vyandt ondertusschen, met het aenkomen van den nacht de vluchtende Capiteynen vervolgende, wierden geduerighlijck door Tromp, die de sijne als een Harder sijn Schapen bewaerde, gestuyt en wederhouden, dat Montagu op sijn schip en volck dapper aen quam, en hem niet minder, zijnde sijn zeylen
1665. en want alles in flarsen. Hy in Texel komende, liet niet naer desen Brief aen den Staet te schrijven:

Hoogh Mog. Heeren:

Brief van [C]ornelis [T]romp.

MYn Heeren: Mijnen laetsten was van den 9. Juny, Oost ten zuyden en oost zuyd oost, 18. mijlen van Texel; den 11 dito quamen wy de Engelse Vloot in't ghesicht, West van ons, en terwijl wy dien dagh door de stilte by haer niet konden komen, en de wint N. O. zijnde, wenden't aen de zijde om de O. S. O. soo veel mogelijck was, de windt van haer te houden, doch't wiert 's nachts stille, 's anderendaeghs noch stil zijnde, en niet konnende verrichten door de stilte, en datse ons sochten te locken in de Bancken, daer wy dicht voor waren, hebben geresolveert mette Steven om de Oost te wenden; den 12 dito was 't stilletjes, laghen met 't hooft om de O. N. O. den Vyandt N. W. versspreydt, quamen een weynigh tegen den avont nae malkanderen toe drijven, 's nachts de windt Suydelijck en S. S. W. soo dat wy doen noch boven den Vyandt konde komen, maer de windt S. W. loopende, mosten schut ghevaer toe branden., en eyndelijck den Heer Admirael van Wassenaer met sijn Schip opspringhende van eyghen kruydt, raeckte de Vloot in sulcke Confusie, datse altemael voor de wint van den Vyant wegh liepen, en daer door eenige Schepen aen malkanderen vast raeckten, en van d'Engelse ghenomen of verbrandt wierden, soo tot den donckeren avont met haer schutghevaer ghehouden hebbende, waren door die disordre 's nachts confuselijck van den anderen gheraeckt. 's Anderen daeghs 's morgens wierden wy den Hartogh van Jorck en Graef Santwich achter ons ghewaer, en bevonden omtrent 10. à 12 Zeylen by ons te hebben, en terwijl by ons andere Schepen niet konden komen, wierden van haer ghejaeght, tot voor 's Landts Diep van Texel, alwaer de meeste van ons andere Schepen by ons quamen, doch weten niet hoe veel in 't ghetal wy noch zijn, vertrouwende noch veel van onse Schepen vermist sullen werden, hoe't afloopen sal, sal den tijdt leeren, wy missen oock mede de Luytenant-Admirael Jan Evertsz. Den Luytenant-Admirael Cortenaer en Stellinghwerf zijn doodt, en van Particuliere Capiteynen weet niet anders, Capiteyn de Haen heeft een Engels Schip met 46 stucken verovert, wy hebben ghesien dat't Schip Marsseveen, ter Goes, en noch een Amsterdams Fregat malkander aen Boort zeylden, en oock eenighe andere Schepen die verbrant zijn: d'Engelse hebben oock mede verscheyde Schepen, na wy konnen sien, verbrandt, als oock mast en schadeloos, niets sonders anders meer wesende. Waer mede Ed. Ho. Mo. Heeren, &c, Actum in 's Lants Schip de Liefde, in Tessel, den 15 Juny, 1665 ghetekent.

C. TROMP.

Eenighe van dese schelmen wierden gevangen gheset, en naer verdiensten ge-

gestraft. Capiteyn de Haen daer en tegen kreegh tien duysent guldens tot een vereeringh voor het veroveren van het Engels Schip de Charite. Maer de goede Jan Evertsz., komende op den 15. aen de Maes, en over Hellevoetsluys in den Briel, wierd van het rapaille van de wal in de Marne in het water gesmeten, doch weder uytgeholpen, in het midden van veel scheldwoorden seyde: Dat hy sich wel verantwoorden sou; maer de Commandeur Beaumont begaf en berghde sich in het naeste huys, doch wierden beyde door de soldaeten by gestaen.

Tot Londen wierden de klocken over dese overwinningh geluydt, en daer haddense reden toe, gelijck men in Hollandt had, sich over de ongeluckige begintselen van desen tweeden Engelschen Oorlogh te beklagen.

Maer of yemand met dit verhael sich niet konde vergenoeghen, siet hier de omstandigheden die de Engelschen daer van voortbrengen.

Engelands Journael.

Engelsch verhael van desen Zee-slagh.

NA dat zijne Koninckliјcke Hoogheyt van de Hollandtsche Kust was weder gekeert, waer hy voor Texel gelegen, en twintig Koopvaerdy Schepen uyt Vranckrijck als anders aenkomende verovert had, soeckende de Nederlanders tot den slag uyt te locken, soo heeft zijne Koninckliјcke Hoogheyt bericht gekregen, dat sy niet alleen waren in Zee gesteken, maer voorgaven de Engelse Vloot te willen opsoecken. Hier op deed zijne Koninckliјcke Hoogheyt de Anckers lichten (denckende, of sy eenige bravades voor d'Engelse Kust mogten poogen te doen) en den eersten Juny ten ses uuren 's morgens quamen wy in Sowld Bay ten Ancker, ontrent 5 Engelse mijlen van de wal.

Desen dagh ontrent de middagh quam 'er tyding, dat men een groote Vloot zuyd-oost ten oosten, by de 6 mijlen van ons ontdeckte, 't welck die van de Staten Generael geoordeelt wordende, belaste zijne Koninckliјcke Hoogheyt de gantsche Vloot verder van de wal in Zee te steken, 's morgens den 2 Juny sagen wy haer meer als 5 mijlen zuyd-oost van ons af. Ten 8 uuren 's avonds hadden wy Lestoffen noord west, ontrent 8. mijlen van ons, en den Vyand niet boven 3.

Van desen eygen avond raeckte een van des Vyands achter ligghende Schepen in brand, ons Volck sich inbeeldende dat een van hare Admiraels te wesen.

Den gantschen nacht bleven wy den Vyandt in 't gesicht houden, en den wind zuyd west loopende, bevonden wy ons 's morgens tusschen 2 en 3 uuren, den derden Juny boven wind van des Vyands Vloot, dies sy naer ons toe wenden, doch konden den Loef niet halen, zijnde Lestoffen ontrent 14 mijlen zuyd-oost ten zuyden van ons. Ten half vieren 's morgens is de slag aengegaen, het Esquader van Prins Robbert de voortocht hebbende; het Esquader van zijne Koninckliјcke Hoogheyt was in het Corpus, en dat van den Admirael Sandwigh volgde daer aen, weder zijds Vlooten passeerden malkander in form van een linie. Ontrent ten 6. uuren zijn wy gewend, settende Cours west noord west, en sy zuyd ten zuyd oosten; wanneer weder malkander passeerden. In dit wenden meenden de Vyanden ons de Loef af te sien, maer zijne Koninckliјcke Hoogheyt bleef soo na aen de wind, dat sy om niet tusschen twee linien van onse Vloot te vervallen, liever aen ly van Prins Robbert liepen. Hier op deed zijne Koninckliјcke Hoogheyt eerst het achterste Esquader van Sijne Majesteyts Vloot wenden, om te beter en spoediger de voorste van den Vyand te bereycken.

Het gevecht viel vry hard, en de Vyand weerde sich dapper; dan wierd gemerckt, dat als wy 't hen nader toesetteden, sy van Cours veranderden, met in plaets van zuydzuyd oost het op oost zuyd oost aen te leggen.

De geduurige damp en roock, maeckte dat wy niet wyd van ons konden sien wat de Vyand verrichte, soo dat wy schier in een misslagh vervielen, die terstond verbetert zijnde, quam het Schip van *Obdam* by

na

nae in de linie teghens over dat van zijne Koninckclijcke Hoogheyt selfs te ligghen, die tot hem belastende te naderen, seggende, Ick moet selfs den den Heer van *Obdam* begroeten, de gantsche Koninckclijcke Vloot sich schickte naer het bedryf van zijne Koninckclijcke Hoogheyts Schip, en de lagen alom van soo na by gaf, dat de Vyand dapper deynsde. Daer op is het Schip van d'Admirael *Obdam* gesprongen, 't welk aen d'Engelsche vreughd verweckte, en den moed aen de Vyanden deed sacken, die niet langh standt hielden, maer aen 't loopen tegen, en wy aen 't vervolgen, hare Schepen nemende en verbrandende, tot in der Nacht toe, haer geduurigh jagende, soo dat wy 's morgens noch verscheyde Schepen tot in de Mond van Texel namen. Doch de wind ons uyt Zee recht op de lager wal aendryvende, en niet eenen Brander meer overigh hebbende, om haer te beschadigen, moesten wy de Vyanden verlaten.

In 't begin van 't gevecht zijn twee van onse Schepen, den Loef verliesende, onder den Vyand vervallen, het een The Charity (een oudt Schip, in den voorgaenden Oorloogh met Holland door de onse verovert) wierdt genomen. Het ander heeft sich noch roemruchtigh uyt de Vyanden gereddet. De St. Joris sprongh sijn Kajuyt door 't ongeluck van een weynigh Kruyds, maer is noch doorgaens in 't gevecht ghebleven, en met de Vloot ingekomen

Het verlies der Vyanden is; eerst het Schip van d'Admirael *Obdam* de Eendracht, voerende 84 doorgaens Metale stucken, 500 Man. 't Schip d'Orange, van 75 stucken, 400 Man. Vier van des Vyands Schepen aen malkander by ongeluck vast geraeckt, zijn 't samen in den brand gesteken; als het Schip Coeverden, met 60 stucken, 250 Man; het Schip Prins Maurits, 50 stucken, 230 Man; het Schip Utrecht, 44 stucken, 200 Man; met noch een van ontrent 40. stucken. Kort daer aen zijn de Schepen Maerseveen, Tergoes, en Swanenburgh, malkander in de boegh loopende, door een van onse Branders verbrand; waer van zijne Koninckclijcke Hoogheyt soo veel volck als mogelijck was heeft doen visschen.

De by ons genomen Prijsen en in Engeland binnen gebraght, zijn de volghende.

Carolus Quintus, gemonteert met 54 Stucken, en 230 Man.

Hilversum, met 60 Stucken, waer onder 4 metalen, en 290 Man.

Delft, met 32 Stucken, en 130 Man.

Het Jacht de Ruyter met 18 Stucken, en 80 Man.

Jonge Prins, met 36 Stucken, daer onder 2 van Metael, en 160 Man.

't Schip de Mars, met 50 Stucken, en 200 Man.

De Nagelboom, met 54 Stucken, daer onder 6 Metale, 2 Bassen, en 225 Man.

't Wapen van Zeelandt, met 44 Stucken, waer onder 16 Metale, 2 Bassen, en 180 Man.

De Bul, met 36 Stucken, en 150 Man.

Noch twee a drie andere notable Schepen by de onse verovert, doch te swaer ontramponeert, heeft men alles daer uyt genomen, en die gequiteert, sonder te weten waer sy belendt zijn. Een seer beschadight Schip hebben wy sien te gronde gaen ontrent 2 mijlen van ons, sonder te weten wat het was.

De Gevangene heeft men ontrent 2200 getelt: boven welcke noch meer uyt verscheyde Schepen toe Ipswits aen Land zijn geset.

Wy verstaen dat, behalven den Heer van *Obdam Baron van Wassenaer*, twee harer Lieutenants Admiralen zijn dood gebleven, Cortenaer en Stellinghwerf, met den Capiteyn Bankert van Zeelandt, en de Lt. Admirael Schram gequetst.

Aen onse zijde zijn doodt gebleven 4 Commandeurs, de Schout by Nacht Sansum, de Graef van Marle Borugh, Cap. Ableston, en Kirby. Onder de doode Voluntayren zijn de Graef van Poortlandt, de Graef van Falmouth, de Baren Muskeiy, en den Heer Boyle. In alles hebben wy verloren twee hondert en vijftigh Man, en drie hondert en veertigh zijn gequetste; soo dat wy een groote Victory teghen de Nederlanders bevoghten hebben.

Zijne Koninckliicke Hoogheyt met Prins Robbert, en de Hertogh van Monmouth quamen voorleden vrydagh 's morghens vroegh ontrent 2 a 3 uuren met goede gesontheyt hier binnen, hebbende de Vloot onder Harwigh gelaten.

De Regenten van de Stadt Londen, en de Publijcke Ministers van Koningen en Vorsten, quamen den Koninck met dese overwinningh geluck wenschen, en daer over wierdt in Engelandt allerhande vreugde bedreven. Twee Capiteynen die sich wel gedraghen hadden wierden Ridders ghemaeckt: en voorleden Dinghsdagh is 'er uyt last van Sijne Majesteyt gehouden een dagh van algemeene Dancksegging tot Londen en Westmunster, en den vierden July wierd geordonneert tot een dagh van algemeene Dancksegging over geheel Engeland en walles.

Geschreven uyt Londen, den 23 Juny 1665. Oude stijl.

W. COVENTRY.

Om van onse zijde mede eenig meerder licht te hebben dient dit tegenwoordighe Journael.

Nederlands Journael.

Nederlands verhael daer van.

Op Donderdag den 11 Juny, met heel de vloot gezeylt hebbende, hielden den 20 dito in de daghwagt de wind uyt den oost zuydoosten, onse Cours meest noord-noordwest aen: en toen de Kock geschaft had liep de wind na 't zuyd-zuyd-oosten. Ontrent 10 uuren hebben wy 't gewendt, en hadden de Engelsche Vloot noord-west van ons: wy hebben 't weer ghewendt, leyden 't meest zuyd-west aen, en hielden 't op de Engelsche toe.

Den 13 dito, op Saterdagh, ontrent 's morgens ten 2 uuren begon Tromp op de Engelsche te schieten, en viel heftigh op haer aen; doch sy hadden de Loef van ons, en Capiteyn de Haen veroverde aenstonds een Engelsch Fregat met 46 Stucken, dat hy uyt de Vloot braght, 't welck ons noch aenmoedigde. Wy hebben 't gewendt, de wind zuyd-westelijck, en de cours zuyd-zuyd-oost, en somtijts zuyd-oost na dat de wind scharpte, en waren geduurigh by onsen Admirael *Obdam* volgens onse Rang, doende ons devoyr met schieten. Den Admirael met de Blaeuwe, den Vice-Admirael van de Roode, en den Schout by Nacht van de selve Vlagh, hadden wy staegh op onse zijde wat achterwaerts, die geduurigh op ons schooten, gelijck wy haer niet borghden. Onsen Admirael hadden wy dight by ons, en als wy naer hem saghen, waren wy soo dight achter hem, dat wy ons Marszeyl op de Mast moesten brassen, om malkander niet in de wegh te wesen: doch eer wy om saghen sprongh hy tot gruys in de lught, soo dat de spaenders met honderden in ons Schip vielen; ja daer heen zeylende kon de Man te Roer voelen dat ons Schip daer door ongemaniert was, en een groote slinger gaf, dies wy onse Fock moesten intrecken, om wat te vallen; want wy wisten niet hoe wy 't hadden, om dat het geen slag gaf. Hy sprongh ontrent drie uuren in den Namiddagh; doch wy waren daer door niet versflouwt, maer schoten noch even sterck. De Engelsche siende dat onsen Admirael wegh sprongh, schoten sonder ophouden noch heviger op ons, nevens eenighe schepen ontrent ons, en wy waren oock wel de dichtste by de Vyand; doch in 't kort saghen wy dat onse Vloot begon te verflouwen, en die in ly, en voor ons, en achter ons waren, begonnen af te sacken, ja selfs eenighe Hooft-Officieren ginghen voor de wind van ons, haer zeyl vermeerderende, en wy schooten niet te min noch even sterck op de Vyand: maer op des Vyands gedrangh, die op ons af quam, moesten wy 't oock wat lichter afhouden, en dat al schietende, soo dat wy d'achterste van de Vloot waren, alwaer wy oock onsen Vice-Admirael vander Hulst saghen, die pas voor ons was, en wy op zijde quamen. Onse Capiteyn die hem preyde, vraegde wat hem van 't werck docht? Hy antwoorde, dat het nu was, elck sijn best, en wy sagen rontom, siende verscheyde van onse Opperhoofden voor ons uyt, die al hadden by staen wat goet doen kon. De Heer Tromp was oock een

van

van de achterste, nevens ons, en Capiteyn Treslongh aen backboordt van ons zijnde: maer dewijl onse zeylen soo schaloos geschooten waren, liepen alle onse Schepen ons handt voor handt voorby; en een van onse Branders siende dat hy 't niet kon ontkomen, door dien de Engelsche ons soo inliepen, vielen met alle man in de sloep, staken den Brander in brandt, en lieten hem alsoo onder de Engelsche Vloot dryven. Wy vermeerderden noch geen zeylen, maer verminderden die, waer over ons volck begon te morren, en vraeghden, of wy onse Hoofden niet moghten volgen? Onse Schepen liepen soo dicht in malkander, dat Marseveen, en noch twee andere t'samen vast raeckten, wordende dese drie Schepen door d'Engelsche in brandt gesteken. Den nacht door de duysterheyt ons scheydende, stelden wy onse cours door ordre van twee Admiraels, Cornelis Evertsz. en Tromp, aen ons Backboordt, noordoost ten oosten aen, gelijck wy aen onse Schepen, aen Stuurboord van ons, dat mede bekent maeckten; dus zeylden wy voort sonder vieren op te setten tot dat het begon te dagen. Toen waren wy maer 16 Schepen, en wy de achterste, naest by de Engelsche over de vijftigh Schepen sterck. Den Admirael van de Blaeuwe Vlagh was tot voor Texel ons op Stuurboords zy: de Herderin, aen Backboordt van ons, siende dat sy soo dicht by ons quamen, stelde haer cours naer onse andere Schepen, die in ly van ons oock door de Engelsche vervolght wierden. Als 't nu lichter wierd, oordeelden wy het Landt by na voor uyt te moeten sien, sonden derhalven een man na boven, die riep, dat hy Landt voor uyt aen Backboordt sagh, doch onbekent, lieten 't dan noch wat aenloopen tot dat wy den Tooren van Egmond, en Kamperduyn aen Stuurboordt voor uyt saghen, en hielden 't doen recht bot in de wal tot op seven vademen water, zijnde de Engelsche Vloot meest aen Stuurboordt binnen schoots van ons. Vier van de selve meenden ons te besetten, op welcke wy heftigh schooten, sy ons niet borgende; en dit duurde tot wy voor Texel quamen, krijgende als doen de geheele Vloot op ons lijf, en de 4 Schepen die by ons waren siende dat wy noch soo van ons beten, verlieten ons, en gingen op de Herderin aen, die 't niet kon ontzeylen, om dat de Voorstengh quyt was: maer als wy dit sagen, staken wy weer by, en om te beter te raken schooten gheduurigh met heele laghen van onse Backboords zijde: sy voelende dat soo wat in de bocksen kregen, staken by, dorsten niet afkomen, en verlieten alsoo de Herderin, die terstondt naer ons toe quam, en oock op haer schoot, maer wy konden met ons swaer geschut haer wat beter raken, daer wy doorgaens met dubbel scharp schooten, slaende alsoo van 's morgens vroegh tot ontrent een uur op de middagh, wanneer sy ons verlieten, en wy na 't gat liepen, by leyden, en een Loots aen boord kreghen. Wy wachten toen nae de Vloet om binnen te loopen, zijnde de laeste die binnen, en ontrent 4 uuren ten ancker quamen. Wy hebben onse zeylen, touwerck, masten, Stengen, Reen, en het hart van ons Schip seer beschadigt, doch bevinden alleen ses dooden en 18 gequetsten, en zijn soo doorschooten, dat het te verwonderen is, dat wy geen hondert dooden of gequetsten hebben, maer Godt heeft ons bewaert, ons Schip is oud en splintert niet, dat 'er oock veel toe deed. Negen duysent pondt kruydt is by ons verschooten terwijl wy met haer doende geweest zijn.

De schade die de Engelsche geleden hebben is eerst

De hertogh van Jorck, Admirael van Engelandt gequetst aen sijn een handt door het Beckeneel van Mr. Boulie en met het bloedt over sijn aengesicht besprenght van den Grave van Falmouth Lord Muskery, en diversche dienaers, welcke op die tijdt seer na by sijn Hoogheydt staende, doot geschooten wierden, uyt 't Schip van d'Admirael Obdam.

Den Grave van Portlandt doodt.

Den Grave van Marlebourgh doodt.

Den Schout by Nacht Montagu, Samson doodt.

Den Vice-Admirael Jan Lauson, voelende sich selfs gequetst, liet aen Duc de Jorck weten, dat hy geen dienst meer konde doen, die in sijn plaets Capiteyn Jordaen ordonneerde,

neerde, en Lauſon gaf de geeſt te Greenwits aen de Teems.

Capiteyn Ableſton, op de Ginny doodt.

Capiteyn Kirby, op 't Schip Breda, doodt.

't Schip de Charity, voerende 46 ſtucken, gonomen door Capiteyn Jan de Haen, alvoorens veel Volck daer af vluchtende en doodt geſchooten, en is in Teſſel opghebracht.

't Schip de Jan en Mary genomen.

Op d'Engelſe Vloot waren over de 800 dooden, en veel gequeſten.

De gevolghen van deſen Oorlogh, die vry voorſpoediger uyt gevallen zijn, ſullen wy hier nae, onder den Naem van den braeven Heer de Ruyter vinden.

't LEE-

MICHIEL ADRIAENSZ.
DE RUYTER RIDDER,
van St Michiel en den Oliphant
Lt Admirael van Hollandt et.

'tLEEVEN en DADEN

VAN

MICHIEL ADRIAENSZ. de RUYTER.

Lt. Admirael van Holland &c.

INHOUD.

G*Eboorte van* de Ruyter. *Sijn Houwelijcken en kinderen. Sijn opvoedinge. Sijn dienſten te lande en te water. Gevaer door hem uytgeſtaen. Groote dapperheyt van* de Ruyter. *Deught by de Barbaren ſelfs geacht. Vordere dienſten van* de Ruyter. De Ruyter *gelaſt naer de Middellandtſche Zee te gaen. Vloot van* de Ruyter. *Scheepen der Turcken by* de Ruyter *verovert. Overlaſt der Franſchen aen de Hollanderen. Tractaet van Salé. Noordſche Oorlogh.* De Ruyter *Vice Admirael. Sijn bericht aengaende het veroveren van Nyburgh.* De Ruyter *Edel gemaeckt. De Koninck een Erf-Koninck gemaeckt. Herſtellingh van Koninck Carel de tweede. Tractaet met Algiers. Tractaet met Tunis. Nieuwe verwijderingh met die van Algiers.* De Ruyter *te huys ontboden. Sijn bericht. Twee Turckſche Rovers van Tromp genomen. Nieuwe Equipagie naer de Middellandtſche Zee.* De Ruyter *voor Algiers. Verſmaedtheyt den Engelſchen Conſul aengedaen. Oorlogh die van Algiers verklaert. Aenvang van den Engelſchen Oorlogh. Handel der Engelſchen in Guinea.*

nea. Brief van den Generael Valckenburgh. Nieu Nederlandt van de Engelschen verovert. Aenvangh van den Oorlogh. Macht van de Ruyter *in de Middellandtsche Zee. Tocht van den Heer* de Ruyter *naer Guinea. Sijn weder aenkomst tot Delfzijl. Brief van* de Ruyter *aen den Staet. Staetsche vloot gereedt.* De Ruyter *wordt Lt. Admirael. Ordere op 's Landts Vloot. Oost-Indische en andere Vlooten loopen tot Bergen en Noorwegen in. Verhael van het treffen in Bergen en Noorwegen. Vervolgh van de te huys reyse.* De Ruyter *omtrent Bergen. Komst by de Oorloghs vloot. De Vloot door storm beloopen. Een deel geraeckt de Engelsche vloot in de mondt. Twee Oost-Indische Retour Scheepen genomen. Schade der Hollandtsche Oorloghs vloot. Brief van Montagu aen Monck. 's Lands vloot weder in Zee. Verklaringh van den Franschen Gesant in Engelandt. Gesanten te huys ontboden. Verklaringh van de Staeten aen Engelandt. Rapport van den Gesant Goch. Antwoordt van den Koninck op der Staeten Verklaringe. Afscheydt van Hollis uyt Vranckrijck. Declaratie van Engelandt tegen Vranckrijck. Munsterschen Oorlogh. Koningin van Engelandt soeckt de Vrede te bewercken. Verbondt met Brandenburgh en Deenmarcken. Verbodt der Visscherye. Kaperyen. Fransche vloot in het Canael.* De Ruyter *in Zee. Lijste van de Hollandtsche Vloot. Van de Engelsche vloot. Overwinningh van* de Ruyter *op de Engelschen, en de verscheydene berichten daer van. Engelsch verhael. Groote ordere van den Heer* de Ruyter. *Dapperheyt van Tromp. Bysonderheden. Brief van Aiscu aen den Koninck. Uytschrijvingh van een danck- en vyer-dagh. Algemeene vreughd over dese overwinninge. Franschen op St. Christoffel verbranden Engelsche goederen. Engelschen uyt het Eylandt geslagen. Brief van den Staet wegen het lichaem van Barclay aen den Koninck. Antwoordt des Konincks. 's Lands vloot onder de Heer* de Ruyter *in Zee. Jan Evertsz. weder aen genomen. Schaede door storm onder de Engelschen. Tweede gevecht tusschen de Engelschen en Nederlanders. De*

Blauwe

Blauwe Vlagge der Engelschen vlucht. Verlegentheydt en dapperheyt van de Ruyter. *Brief van* de Ruyter *de slagh aengaende. Verhael van de Engelschen. Engelschen verbranden Koopvaerders in't Vlie.* De Ruyter *wordt Ridder van St. Michiel. Sijn geschil met Tromp. Brief van Tromp tegen* de Ruyter. *Wordt ontslaegen van sijn dienst. Engelsche scheepen op de Elve verbrandt. Gevecht door harde windt gescheyden.* De Ruyter *voor Duynkercken. Word sieckelijck naer Amsterdam ghebracht. Barckleys lichaem den Koninck toeghesonden, met een Brief. Antwoordt des Konincks. Brief der Staten. Breda tot een handel plaets verkooren. Brief van den Koninck aen de Staet. Vrede handel aengevanghen. Vervolgh van de Oorloghs saecken. 't Fort Serinamen den Engelschen ontnomen. Zeeusche Conquesten in West-Indien. Vergeefschen toelegh van den Admirael van Gent.* De Ruyter *weder in Zee. De vloot voor de Teems. Bestellingen tot vordere aenslagen. Bericht van het veroveren van Charnesse. Buyt op Charnesse gevonden. Dat verwoest werdt. Opzeylen van de Rivier van Rochester. Bericht van het branden der Scheepen. Vordere daeden van de Hollandtsche Vloot. De inwoonders van Schapey willen tegen den Koninck aen. Tocht de Rivier op. Aenslagh op Harwits misluckt. Gevecht op de Revier van Londen. Van Gent brenght de Zeeusche Adventuriers binnen. Oost-Indisch Vaerders komen binnen. De Vrede met Engelandt geslooten. Staet van Nederlandt. Nieuwe onlusten. Triple Alliantie. Darde Engelschen Oorlogh. Ambassade naer Engelandt. Beraemde ordere onder de Hollandsche vloot. Oorloghs Verklaringe van Vranckrijck. Indaegingh des Konincks van Engelandt. Gesanten te huys. Staet van het Sweedtsche Hof. Goede intentie van de Staeten. Gevolgh van den Koninck daer op. Engelsche en Fransche Zeemacht. De Nederlandsche vloot. Verhael van het eerste Zee-gevecht tusschen* de Ruyter, *Engelsche en Franschen. De Engelsche vloot door een storm beloopen. Staet van 't landt. Aenkomst der Indi-*

sche

ſche vloot. Engelſche Ooſt-Indie Vaerder genomen. St. Helena by de Hollanderen vermeeſtert. De Ruyter *loopt in Zee. Lijſte van de Nederlandtſche Vloot. Brief van ſijn Hoogheyt. Brief van den Heer* de Ruyter *aengaende het tweede Zee-gevecht. Beſorgingh te Lande tegen den vyand ter Zee. Verhael van het darde Zee-gevecht. Brief van Prins Robbert. Lijſte van de dooden en gequetſten onder ons. Hollanders voor de Teames. Met de gantſche vloot. Goede tijdingh van Ooſten en Weſten. Engelſche vloot in Zee en by de Staetſche. Beloften van den Ridder Spragh. Nieuwe ontmoetinge der Engelſchen met de Hollanders. Voorſichtigheyt van* de Ruyter. *Wonderwerck van Godt. Alarm op de Hollandtſche Kuſt. Noodighe beſtellingh over al.* De Ruyter *gelaſt den vyandt te ſoecken. Ooſt-Indiſch Vaerder van de Engelſchen genomen. Bedeſtonden. Wijdloopigh verhael van het gevecht. St. Helena door de Engelſchen herwonnen. Daeden van Cornelis Evertſz. Koſtelijcke Prijſen tot Vliſſinge opgebracht. De Staetſche voor de Rivier van Londen. Verlies der Franſchen door ſtorm.* De Ruyter *en Tromp met hun ſcheepen op ordere binnen. Oorlogh tuſſchen Vranckrijck en Spangien verklaert. Vrede handelingh. Naerſtige Mediatie van den Marquis del Freſno. Vrede met Engelandt geſlooten. Zee Equipagie tegen Vranckrijck. Bericht van den Heer* de Ruyter. *Wederſpalt der Meſſineſen. Tocht van* de Ruyter *naer Sicilie. Sijn aenkomſt aldaer. Ibiſo door de Spaenſchen bemachtight. Ontdeckingh van de Franſche vloot. Gevecht van* de Ruyter *tegen de Franſche vloot, by Stromboli. Brief van den Heer* de Ruyter. *Vertreck van* de Ruyter. *Hongariſche Predicanten verloſt. Hun Brieven.* De Ruyter *voor Auguſta. Verhael van het laetſte gevecht van* de Ruyter *by Auguſta. Den Heer* de Ruyter *ſijn ſterven. Sijn doodt. Algemeene rouw en rouw-beklagh. Jonckheer Engel de Ruyter door Spangien groote ſtaet aengeboden.*

Salee

Indies vergaen, alleen over. Maer eens heeft hy als Schipper zijn Schip moeten verlaeten, koopende voor Salee een wrack, dat daer lagh, het welcke hy toegemaeckt, en te huys gebracht heeft, maeckende zijn reys goet, en zijn Reders een goet Capitael winst toebrengende. Aengaende zijn gevaer van vyanden, eens heeft hy met een Schip, alleen met 17 Mannen bemant, een Duynkercker met 20 stucken en 120 Mannen selver aenghetast, een kostelijcke Prijs ontjaeght, en die geluckiglijck tot Vlissingen ingebracht. In de West-Indies kreegh hy eens een groot Spaensch Schip op zy, die hem met volle laegen in de gront meende te moffelen, maer dit viel de Spangiaert van hem, met zijn Koopvaerdy Schip, te beurt, maer de Capiteyn met het volck wierdt gevischt, en gevraeght, indien sy hem vermeestert hadden, watse met hen souden gedaen, en of sy wel soo barmhartich met hen souden gehandelt hebben. Die antwoorden, datse hen altesaemen de voeten gespoelt, of laeten verdrincken souden hebben, indien sy in de gront geschooten waeren geweest. De Ruyter hier op maeckte zijn toestel, om hen, die hun eygen vonnis hadden gevelt, het selve te doen; maer als de Spaensche hopman, met zijn trotse Spanjaerden, sulcks siende, daer op ootmoedigh om ghenaede baden, konde hen, dit Edel en Christelijck gemoedt sulcks niet ontseggen.

Voor Salee laegen de Admirael, Vice Admirael, en noch dry andere Turcksche Roovers van Algiers, op hem te wachten; Hy op het Schip de Salmander zijnde, quam des avondts in hun gesicht, maer des anderen daeghs, met het kriecken van den dagh, in de plaets dat hem de Turcken souden aendoen, tast hy de Barbaren selver aen, den Admirael leyde hy het eerste aen boort, maer dese deynsde te rugghe, en hebbende de laegh ontfangen, geraeckte met een van de andere Turcken onklaer; alsoo van hem afwendende, sacktense nae de Vice Admirael toe, maer dese kreegh de andere laegh van *de Ruyter*, en sackte mede af, waer op hy door de andere mede heen sloegh, en alsoo op de Reede voor Salee, als toen in Vrede met den Staet zijnde, gekomen is. Dit dapper gevecht, in het gesicht van de Stadt geschiedt zijnde, wierdt by de Mooren selve seer hoogh geacht, van de welcke hy, met alle teeckenen van groote en hooge achtinge is ontfangen, doende die hem te Paerde binnen rijden, en de Capiteynen van de Roof-scheepen, als verachte slaeven, in het midden van duysent versmaedtheden, hem te voet achter aen volgen.

Groote dapperheyt van *de Ruyter*.

Deught by de Barbaren selfs geacht.

Hy heeft noch verscheydene ontmoetingen van minder belangh gehad, en veel Prijsen opgebracht, die wy kortheyts halven voor by gaen. Hy nu een vast besluyt ghenomen hebbende de Zee-vaert te staecken, en het overige van sijn tijdt in rust en stilte door te brengen, ontstond de eerste Engelsche Oorlogh, by welcke gelegentheyt, hy van wegen de Provincie van Zeelandt wierdt versocht, om voor een tocht een Esquadre Scheepen te commanderen, en daer over den naem van Commandeur te voeren; dewijl in die Provincie, als toen geen ordinare Vlaggen vacant en open waeren, tot het welcke hy niet als met de grootste moeyte van de wereldt bewoogen is geworden, dewijl hy in dit werck vry veel swarigheyt van buyten en van binnen te vooren sagh, gelijck de ondervindingh oock genoeghsaem geleert heeft. Hy deed in desen dienst sijn eerste proeve in het Jaer 1652, wanneer hy, voerende het Schip de Neptunis, alleen met acht en twintigh stucken en hondert vier en dertigh koppen voorsien, een vloot van

Vordere diensten van *de Ruyter*.

dry en dertigh lichte Scheepen van Oorlogh, van de welcke de meeste niet boven de dertigh stucken voerden, en doorgaens slecht bemant waren, commanderende met de selve een Vloot van in de tsestigh Koopvaerders door het Canael geleyde, en een harde ontmoetinghe met den Ridder George Aiscue en sijn veertigh Oorloghs-scheepen had, daer hy tot tweemael toe dwars doorsloegh, en dapper mede doende was, tot dat de Engelschen tusschen seven of acht ueren de vlucht namen; maer hier van is elders ghesproocken: als mede van het gevecht beneffens Witte Wittensz., daer hem al sijn staende en loopende want, seer beschadight wierdt, en sijn Schip vier schooten onder water kreegh. Van de volgende Zee-slagen is hier voor mede gehandelt, en hier niet weder te herhandelen. In het Jaer 1655, den 18 July, is hy met een Vloot naer de Middellandtsche Zee geschickt, met bevel van wegen die van Amsterdam, om sich mede te vertoonen op de Kust voor Salee, en aldaer te vernemen hoe verre de Consul de Vries de onderhandelingh met den Cide aldaer hadt konnen brengen; en het afdoen van de selve te bevorderen. Hy hadt vorders last, de Scheepen van desen Staet, voor alle rovers te beschermen; oock het uytlichten der goederen door de Engelschen gepleeght, te weren, maer met de Generael Blake daer over sijn expostulatie en beklagh te doen. Sijn Vloot bestondt uyt dese Bevelhebbers.

De Ruyter ghelast naer de Middellandtsche Zee te gaen.

Vloot van de Ruyter.

	stu.	man.
Hy selve met sijn Tijdverdrijf	52	215
Commandeur de Wilde	50	185
Verreen	44	165
Vander Zaen	46	165
A. vanden Bos	22	95
Van Salingen	22	95
Isaac Sweers	32	125
Commandeur Adelaer	30	125

Twee Branders, de Parel en de Fortuyn.

Geduerende dese reyse heeft hy de Turcken seer groote afbreuck gedaen; veel van hun Roofscheepen genomen, geruineert, en Prijsen hernomen, brengende de Scheepen der Barbaren, en dese selfs tot Cadix of Malaga op, daer hy se verkocht, en in de plaets van verkoopen, den vermaerden verloochende Amande Dias, van Seuta van gheboorte, die meer als duysent Christenen tot slaeven gemaeckt, en het selfsijn eygen Vader en bloedvrienden gedreyght hadt, tot groote vreught van al de Inwoonders heeft doen ophanghen. Onder de ghenomene en verwoeste Turcksche scheepen was de Admirael van Algiers, en vier andere van de grootste scheepen, de Dadelboom met 36 stucken, 300 man en 50 Christenen; een van 30 stucken, met 300 man, had hy voor Orzilla aen strandt gejaeght en geruineert; de Harderin van Algiers, met 31 stucken en 300 man, heeft hy tot Cadix opgebracht. Onder het geschut van Arzilla veroverde hy naer harde tegenstandt den Vergulden Arendt met 28 stucken en 200 man, en brocht het tot Malaga op, en het Schip de Catrijn, met 20 stucken en 200 man, schoot hy op de selve tijdt en plaets in de grondt, en verloste eenighe Christen slaeven. Meer ander minder vaertuygh heeft hy, beneffens veel Prijsen, den Turcken ontnomen.

Scheepen der Turcken by de Ruyter verovert.

Hy zeylde weder uyt Texel naer de Straet op den 14. Decembris 1656. Sijn Vloot bestondt uyt twaelf Scheepen, dry gewaepent met 50 stucken en 200 man, dry met 40 stucken en met hondert en tsestigh koppen voorsien. Dry Fregatten met dertigh stucken en hondert en twintigh man, met dry Jachten, voorsien met achtien stucken en vijf en tachtentigh mannen.

De Franschen gingen oock noch al voort met de Staet door het onhebbelijck visiteeren en ondersoecken der Schee-

Overlast der Franschen aen de Hollanderen.

Scheepen, moeyten aen te doen, volghens den aengenomen Regel, *Robbe d'ennemy, confisque celle d'amy. De Ruyter* hier teghen stelde sich in staet de Franschen in sulck een geval vyandlijck, volghens sijn last, te sullen aentasten; gelijck hy oock de gelegentheyt vant, van twee Fransche Konincks Scheepen te veroveren, en eenighe te besetten. Het welcke de selve Franschen soodaenigh vergramde, dat Mazarijn in des Konincks Raedt hadt willen voorstellen, men behoorde sulcks voor een rupture te nemen; maer men koos, voor de sachtste middel, voor eerst alleenlijck al de Nederlandtsche scheepen en goederen, in de Fransche havens te arresteeren en aen te slaen. Wat Contesten over en weder dit heeft veroorsaeckt, hoe dat de Fhou hier, en de Ambassadeur Boreel van dese Staet in Vranckrijck, elck van wegen sijn Meesters daer over gedoleert en geexpostuleert hebben, vindt men elders wijdtloopigh, als by Aytzema en andere te sien is.

De aenspraeck van d'Ambassadeur Boreel by den Koninck van Vranckrijck, geschiede in de teghenwoordigheyt des Cardinaels, die niet naer liet, nu en dan, den Gesant, onhebbelijck genoegh in sijn redenen te vallen, en oorsaeck was dat hy slechtelijck genoeg by den Koninck, maer noch slechter by de Koninginne onthaelt wierdt. Eyndelijck is door het weder geven der genomene twee Scheepen, en het afdoen van het Fransche beslagh, de saeck afgedaen, gelijck de Heer Boreel, uyt ordere van den Staet, den Koninck daer over heeft wesen bedancken. Het vordere uytwercksel van dese Vloot, onder den Heer Commandeur *de Ruyter*, was, het Tractaet met die van Salé gesllooten, zijnde als volght:

Tractaet van Salee.

WY onder gheschreven Gedeputeerden van weghen haer Ho. Mog. de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, ende van sijn Excellentie Sid Abdala Ben Sid Mohamed Bembucar, Heere van de Steden en Landen van Salé, om verscheyde misverstanden ende differenten, die aen beyde zyden zijn ontstaen ende opgheresen zedert het opgerechte Tractaet van vrede ende vriendschap op den negenden February sesthien hondert een en vijftigh tusschen de Heeren Ghedeputeerden van weghen hoogh-gemelde haer Ho. Mog. ter eenre, ende de Heeren Gedeputeerde van de Heeren Gouverneurs ende Superieuren der Steden, ende Alcalava van Salé ter andere zyde, op de Reede voor Salé gemaeckt ende ghesllooten, in toekomende voor te komen tot meerder seeckerheydt ende vastigheydt van vrede en vrientschap, ende tot dien eynde weder-zydts met behoorlijcke Procuratie, last ende authoriteyt versien zijnde, hebben na verscheyden gehoudene Conferentien met gemeyne bewilliginghe beraemt, gemaeckt en gearresteert dese navolgende Artijckelen.

I.

EErstelijck, dat tusschen de hooghstgemelde hare Ho. Mog. ende sijne Excellentie reciproquelijck sal werden onderhouden en vast ghestelt blyven het Tractaet van vrede ende vriendtschap onderlinge gemaeckt ende geslooten op den negenden February des Jaers sesthien hondert een en vijftigh, uytghesondert het vierde en vijfde Artijckel, als noyt by sijn Excellentie en sijn geapprobeert geweest.

II.

Item, dat om voor te komen en verhoeden alle soodanighe abuysen ende misverstanden als door *non observantie* van het voorsz. Tractaet zijn ontstaen en daer over den twee en twintighsten October des Jaers sesthien hondert vijf en vijftigh is geconvenieert, tot elucidatie van dien vast gestelt sal werden, gelijck by desen vast ghestelt werdt voor toekomende, dat alle schepen ten Oorloghe op vrybuyt of ter Coopvaerdye uyt Salé varende, sullen moeten versien wesen met behoorlijcke Commissie van zijne hooghst-gedachte Excellentie

ofte die in ſijne abſentie de hooghſte Regeeringe in handen ſal hebben, mitſgaders een certificatie ende acte geteeckent van de Conſul wegens haer Ho. Mog. inder tijdt aldaer reſiderende, ofte laſt hebbende, welcke geſpecificeerde acten beyde t'elckens met de reyſe ofte verloop van vier maenden na den dagh des teeckeninghs vernieuwt ſullen moeten werden, ende na het expireren van de vier maenden, ſullen de ſelve van geender waerden zijn; uytgheſondert de acten die verleent werden voor Coopvaerdy-ſchepen, ſoodanighe en ſullen gheen Limitatie van tijdt hebben, maer blyven in volle kracht ende vigueur tot gedane heen ende wederom reyſe. Niet te min ſal den Schipper ghehouden zijn na 't eyndigen van ſijn reyſe over te leveren, de voorſchreve acten in handen van de voornoemde Conſul: boven dien ſal oock ſuffiſante borge moeten gheſtelt werden by de Commiſſie-vaerders onder 't ghebiedt van ſijn Excellentie alvooren de ſelve in Zee gaen, dat aen de ſchepen, goederen ofte perſoonen t'huys hoorende in de voorſz. Nederlanden in geenderley manieren ſullen beſchadighen, omme des noot zijnde ſulck alles in cas van ontmoetinghe aen de Oorlogh-ſchepen ofte Commiſſie-vaerders van haer Ho. Mog. te verthoonen, om daer door gediſtingueert te werden van andere Barbariſche Roovers, mits dat oock diergelijcke cautie voor 't uytzeylen gepreſteert ſal worden door Commiſſie-vaerders van de Vereenighde Provintien, ende de Coopvaerdy-ſchepen verſien ſullen werden met behoorlijcke Zee-brieven, omme de ſelve aen die van Salé, des vereyſcht, werdende te konnen exhiberen.

III.

Doch indien het quame te ghebeuren dat eenigh Capiteyn ofte Arays in Zee zijnde tegens het gebodt, ende goede meeninghe van haer Ho. Mog. ofte ſijn Excellentie op ſtonden, ofte deſſelfs volck hem perſuadeerde om aen te taſten ende nemen, alle de ſchepen of ingheladen Goederen, die hem, ofte haer ſonden moghen ontmoeten, om naer andere Rijcken, Reeden ofte Havens, buyten 't ghebiedt van een anders Staet te vervoeren, dat in ſulcken gevalle de borgen voor ſoodanighe Comiſſie-vaerders ghepreſteert ofte gheſtelt voor haer borgh-tocht noch aenghedane ſchade aenſpreeckelijck, veel min executabel ſullen zijn, maer ſullen alle de Goederen, roerende ende onroerende, mitſgaders alle die uytghevonden ſullen konnen werden, komen ten behoeve ende profijte van die geene, die de ſchade is aengedaen: ende boven dien is wel expreſſelijck geconditioneert ende geaccordeert, dat indien ſoodanigh onheyl quame te ghebeuren door eenigh Capiteyn, Areys ofte volck van een of ander Staet, ſoodanige niet alleen toe gelaten ſal worden in 't ghebiedt van een of ander Staet te frequenteren nochte woonen, maer te ſtraffen naer behooren, oock mede in dien bevonden werdt, dat ſoodanighen miſdader of miſdaders niet geſtraft en is ofte zijn, maer ter contrarie in 't ghebiedt van een van beyde de Staten frequenterende ofte domicilium houdende, dat als dan de borghen ghehouden ſullen zijn alle de gheledene ſchaede te voldoen ende te betalen.

IV.

Item, dat alle ſchade in cas van reſcontre der ſchepen van d'een en d'andere zyde door onkundt ofte miſverſtandt vallende, ſullen werden bekent ghemaeckt ter plaetſe daer het ſchip 't welck de ſchade gedaen heeft is uytgevaren, om aldaer by wegen van Juſtitie behoorlijck vergoedinge te verſoecken, die aen parthye reciproquelijck nae 's Landts ordre ende ghebruyck oprechtelijck ſal worden geadminiſtreert, daer mede d'een en d'ander ſich te vreden ſal moeten houden, ſonder dat ten reſpecte van ſoodanighe geledene ſchaden by forme van retorſie eenighe ſchepen, goederen ofte perſoonen aengehouden of geretardeert ſullen mogen werden, ten ſy, dat parthye ſoude konnen bewyſen, dat naer 't verloop van een gheheel jaer, ende behoorlijck aenghewent devoir naer dat de actie over ſoodanige ſchaden voor den Rechter ſal weſen geviſiteert, ende vervolght, ende daer over oock aen den Staet ſal weſen ghedoleert, geen expeditie of complement van Juſtitie geobtineert heeft konnen werden: doch dat

in

in alle geval, 't zy hoe de saecken mochten gebeuren, de Consuls ofte andere publijcke Ministers van d'een of d'andere Staet, ofte oock niemandt van hare Domestijcken, daer voor in haer persoon ofte goederen aenspreeckelijck, veel min executabel sullen wesen.

V.

Doch eenige schepen van d'een ende d'ander zyde, malkanderen bejegenende ende niet betrouwende, onaengesien alle mogelijcke tekenen van vriendtschap worden gegeven, ende daer door komende in gevecht, sulcks dat eenige schaden aen schepen ofte volck wierde gheleden, soo verre dat een ofte ander schip daer door quame te verongelucken, dat in sulcke gevallen yder sijn eygen schade sal dragen sonder op den anderen te pretenderen, ten ware moetwillighlijcke schade aen de schepen, persoonen ofte goederen van d'een ofte d'ander Staet ghedaen wierde verovert, ende verthoont daer nae ofte opghebracht zijnde, bevonden wierdt het selve schip ende volck onder 't gebiedt van haer Ho. Mog. ofte sijn Excellentie t'huys te hooren, dattet selvige sonder eenige berovinge, plonderinghe ofte beschadinghe, vry ende onbekommert sal werden ontslagen, sonder dat daer tegens eenige pretensie sal werden ghemaeckt ten respecte van de kosten, schaden, ofte interesten in de voorghevallene rescontre geleden.

VI.

Item, dat de Commissie-vaerders van Salé komende te jagen ende achterhalen eenighe schepen de Vasallen van haer Ho. Mog. aengaende ofte raeckende, welck door 't volck uyt onkund of vreese van Argiersche ofte andere Roovers te wesen, verlaten waren, de selve onbeschadight sullen moeten opbrenghen, ende leveren in handen van de voornoemde Consul, inder tijdt, om ter dispositie van de Eyghenaers bewaert te worden, dewelcke tot sulcken eynde daer van terstont een perfecten Inventaris (ten overstaen van twee uyt de Stadts Raedt daer toe te committeren) sal formeren, om dien volghens in tyden ende wylen te verantwoorden, sonder dat op sulcke schepen in 't minste eenighe pretensie van Prinsen ofte Berghloon ghemaeckt sal mogen werden, veel min datse de selve sullen mogen laten dryven, des sal aen de Officieren ende Matroosen die op de schepen werden gestelt en de selve opbrengen, naer behoorlijcke overleveringe aen de Consul, voor haer moeyte betaelt werden acht ten hondert van de waerdye van 't schip ende goederen, welcke valuatie sal gedaen worden by den voornoemde Consul, ende een persoon daer toe by sijn Excellentie te committeren, dat in sulcken gevalle by de Oorlogschepen ofte Commissie-vaerders van de voornoemde Heeren Staten op de selve voet nevens die van Salé was ghehandelt ende geprocedeert.

VII.

Item, dat sijn hooghst-gedachte Excellentie niet en sal toelaten aen eenige roofschepen van Argier of andere plaetsen van Turckyen ofte Barbarien datse komen tot Salé om te beneficieren ofte verkoopen eenige persoonen, Vasallen ofte Ingesetenen der Geunieerde Provintie, 't zy aen Vasallen, Inwoonderen ofte Vreemdelingen die ten soodanigen tyde haer onder 't gebiedt van sijn Excellentie bevinden, onder wat pretext het oock soude mogen wesen, maer sal alleen den Consul van weghen haer Ho. Mog. macht hebben om soodanige persoonen te kopen, indien met de veroveraers in den prijs kan accorderen, anders sullen soodanigen gevangenen ofte Slaven gehouden zijn onverkocht wederomme te imbarkeren ende wech te voeren.

VIII.

Item, eenige Coopvaerdy-schepen, by de Commissie-vaerders van Salé verovert wordende, toebehoorende de Neutrale ofte Geallieerde met de Vereenigde Provintien, ende daer op bevonden werdende Ingesetenen van de selve Staet, ende sy Ouders ofte Huysvrouwen hebbende, ende haer Fortuyn in de Werelt soeckende, ende geen andere vaste Domicilium hebbende ghekosen, dat soodanige persoonen terstont naer hun aenkomste, in vryheydt sullen werden ghestelt, ende aen den Consul voornoemt gelevert werden, om na hare geboorte plaetsen geholpen te werden, ende dat in sulcken gevalle de Vasallen van sijn Excellentie

in

in ghelijcker voegen sullen werden getracteert ende op vrye voeten gestelt.

IX.

Item, dat sijn Excellentie sal doen afkondighen ende ordre stellen dat de Onderdanen van haer Ho. Mog. onder sijn Excellenties ghebiedt, 't zy aldaer woonende of komende te handelen, niet onbehoorlijck en worden bejegent of qualijck ghetracteert, 't zy met woorden, werpen van steenen, vuyligheden of diergelijcke, maer in sulcker voeghen als tusschen Vrienden ende Bontgenoten betamelijck is, op pene van naer behooren gestraft te worden.

X.

Item, dat de Onderdanen van haer Ho. Mog. woonachtigh onder het gebiedt van sijn Excellentie niet en sullen mogen werden verbonden, noch getrocken in geenige schattinge, maer dat de woonende Onderdanen van de selve exempt ende vry sullen zijn ende blyven, mits betalende aen sijn Excellentie de ghewoonlijcke rechten van in ende uytgaende goederen.

XI.

Item, dat alle Capiteynen ende Schipperen, Onderdanen van haer Ho. Mog. de Heeren Staten Generael, met hare schepen hier op de Reede ofte binnen de Revier van Salé komende, eenige nootdruften van Victualie van nooden hebbende voor haer scheeps-volck, de selve vry sal staen voor haer gelt te kopen, ofte doen kopen, soo veele als sy om te victualieren van noode sullen hebben.

XII.

Het tegenwoordige Tractaet sal by haer ghedachte Ho. Mog. ende sijn Excellentie geratificeert ende gheapprobeert werden, ende de brieven van ratificatie sullen van de een ende de ander overgelevert werden in goede ende behoorlijcke forme in de tijdt van ses maenden, een maent of twee onbegrepen, ende by soo verre ondertusschen de respective Oorlog-schepen ofte Commissievaerders de Onderdanen van de een ofte de ander zyde komen te beschadigen, sullen hare Ho. Mog. ende sijn Excellentie ordre stellen dat die schade volghens het vierde Artijckel van dit teghenwoordigh Tractaet aen de geintercsseerde worde vergoedt.

In kennisse der waerheydt, hebben wy ondergheschreven Gedeputeerde dit met ons eygen handt onderteyckent. Aldus gedaen, geslooten ende gearresteert in Salé den twee en twintighsten dagh Marty deses Jaers Anno sesthien hondert seven en vijftigh, was onderteeckent David de Vries, Brahim Duque-Mohamed Benaly Aly Cordores. Lager stond, accordeert van woorde tot woorde met sijn originele, Actum Salé den vijf en twintighsten Marty sesthien hondert seven en vijftigh, was geteeckent

Ferdinando Winants, Cancelier.

Welck Tractaet het naeste Jaer nader geelucideert is.

In het Jaer 1658, ontstondt de Oorlogh tusschen de Sweedtsche en Deensche Kroonen. Dese Staet tot bevrijdingh van dese, sandt daer heenen den Heer Lt. Admirael den Heer van Obdam. De overwinningh door dese op de Sweden behaelt, word elders breedt genoegh verhandelt, hier hebben wy maer waer te nemen het geen ons onderwerpsel belanght, dat soo veel te treffelijcker is, om dat het een besluyt van een gevaerlijcken oorlogh gemaekt heeft, dit was het beschieten van Nieuburgh, na dat de Deensche en Hollandsche macht, de Sweden op Funen geslagen, en meest daer binnen gedreven hadt. 't Schrijven hier over van den Vice Admirael *de Ruyter* selfs (want dese waerdigheyt was als toen op hem ghebracht) was van desen inhoud:

Noordsche Oorlogh.

De Ruyter Vice Admirael.

Dat hy het volck ontscheept hebbende, toogh van Cartemonde, en was op de na-nacht van den twee en twintighsten al wederom in 't gesicht van Nyburgh, van waer hy den vier en twintighsten de Bataille konde sien. Hy Commandeerde den Commandeur Cornelis Evertsz., Commandeur de Wilde, Capiteyn vander Saen, Sweers Jan Tyssen ende Tuynemans, ten noorden der Stadt in te loopen, ende hy self zeylde met de rest van de Vloot tot dicht

Sijn bericht aengaende het verovereren van Nyburgh.

dicht voor Nyburgh; daer twee Schansſen met twee halve Cartouwen lagen; de Sweden daer uyt jaegende, de Nederlandtſche Vlagghen plantende, de twee halve Cartouwen haeldenſe daer uyt, de een aen ſijn, en de ander aen Capiteyn van Meeuwens boort brengende. In den dageraed ſettent ſoo dicht onder Nyburgh, datſe mette kleenſte ſtucken konden over de Stad heen ſchieten, ende ſchooten ſeer fel op de Stadt omtrent een uur langh, tot datſe een Trompetter aen hem ſonden, biddende dat ſy niet meer ſouden ſchieten, ende datſe beſigh waren te parlementeren, en haer vrywilligh op genade en ongenade wilden overgeven; daer op hy antwoorde, datſe cito ſouden reſolveren, ende binnen een uur tijdts naerder antwoordt brengen, ofte ſouden de Stadt onder de voet ſchieten. Na datſe een uur gewacht hadden, ende niet quaemen, begon wederom te ſchieten, tot datſe doen terſtondt met een Brief van den Generael Veldt-Marſchalck Schack uytquamen, die hem ſeer bedanckte dat hy haer werck ſoo kort hielp afmaecken, ende dat alles op genade en ongenade was overgegeven, ſoo dat de Steden Nieuburgh, Cortemunde ende Odenzee, nevens het geheele Eylandt Funen, in vijftien dagen geheel wederom aen den Koninck van Denemarcken zijn overgegeven, nevens vier en dertigh ſtucken Canon, daer van ſeſtien by de onſe, en achtien aen de weſtzyde in de Middelfoer-Zont, nevens alle hare Wagens en Leger-bagagie bekomen, en wel over de ſes duyſent mannen gevangen waren, daer onder omtrent twee duyſent doodt geſchooten, alle Officieren gekregen, uytgeſondert de Prins van Sultsbach, en den Overſte Steenbock, die tuſſchen den vier en twintigh en vijf en twintighſten 's nacht met een Boot na Zeeland zijn gevlucht: hebben mede bekomen acht en tachtig Standaerden, en acht en twintig Vaendelen. Van de onſe (ſchreef hy) waren niet meer als omtrent twee hondert man gebleven, waer onder eenighe hooge Officieren, een Vries Capiteyn, ghenaemt Hemmema, oock weynigh van haer Ho. Mog. volck, die nochtans alle in 't generael hier in deſen ſlagh haer ſeer eerlijck hadden gedraegen, ende wierden ſelf van haere vyanden ſeer hooghlijck geroemt. Den ſes en twintighſten wierdt hy, nevens den Admirael Bielcke, aen landt ontboden by den Veld-Marſchalck Schack, ende andere hooge Officieren, die haer ſeer bedanckten voor den goeden dienſt, die ſy met 's Lands vloot en volck hadden gedaen, waer mede terſtond weder aen boort voeren, want het was daer ſoo vol van menſchen, van Deenen, Neerlanders, Keyſerſche, Poolen, Brandenburghſche, ende alle gevangene Sweden, dat men der qualijck door konde komen, zijnde daer wel over de veertien duyſent menſchen by een, ſonder de paerden en wagens, en ging het plunderen by veele ſeer gruwelijck aen omtrent het Vrouwvolck, 't geen droevigh was om te ſien, ja lieten veel menſchen in haer hembt ſtaen ſonder kleederen, daer uyt men ſagh dat d'Oorlogh alles verſlondt. Den ſeven en twintighſten met den dagh zeylde hy de Bay van Nyburgh uyt. De Veldt-Marſchalck Everſteyn quam aen boort van den Admirael Bielcke, ende door het ongeſtuymigh weer konde den Veld-Marſchalck Schack niet komen, doch de Admirael Bielcke voer 's nachts by *de Ruyter* met beter weer, en nam ſijn afſcheyt; alſoo hy niet langher konde wachten, want verſcheyden van ſijne Capiteynen haer laetſte broodt uytgegeven hadden, en oock de vorſt dagelijcks op handen was, en boven dien niet mogelijck daer omtrent yets te krijgen. En hebben aen de Militie van de toegheſondene Rocken

en klederen overgegeven, op versoeck van de Heeren Collonellen Killegry en Meteren, als volght; een duysent seven hondert seven en tnegentigh Rocken, twee groote packen met kouffen, zijnde by giffinge wel over de twee duysent paer, ses vaten met schoenen, en daer in by giffinge omtrent vier en twintigh duysent paer, noch drie duysent tachtig hembden in acht vaeten. Dese bovenstaende kleederen waren seer noodigh aen de soldaeten verdeelt. Den acht en twintighsten 's middaghs zijn met de Vloet vertrocken, en op den Noen 's morgens Langelandt ghepasseert, en sondt den Capiteyn Isaac Sweers met seven Scheepen, nevens eenige Fluyten en Schoeten naer Kiel in Holsteyn, om brandhout te laeden voor de Stadt Coppenhagen, en zeylden voort naer Lubeck; daer den eersten 's morgens met den dagh op de Reede zijn gekomen, en verstonden dat de Sweden in de Sondt sterck lagen ses en dertigh zeylen, om hem op te slaen; hy hoopte datse aldaer hem souden verwachten, sullende alle debvoir doen om daer by te komen.

Veel heylsame saecken volghden hier uyt, het wel-gewenschte en noodigh Vrede verdragh tusschen de twee Kroonen, het Nobiliteren of Edel maecken van onsen Zee-heldt, en het verklaren van het Koninckclijcke Erf-recht. Het eerste, als elders genoegh verhandelt, sullen wy niet breeder uytmeeten, het tweede en darde sal ons een weynigh ophouden, siet hier de Koninckclijcke Acte, die hem in die staet bevestight.

De Ruyter Edel gemaeckt.

WY FREDERIK *de Derde, &c.* (totus titulus) *Ghetuygen opentlijck, en doen kondt aen een yegelijck uyt onsen, en uyt den name van onses Rijcks Denemarcken nakomelinghen, dat alhoewel wy uyt Koninckclijcke goedertierentheyt ende aengeboorne goetheydt en ghenade ghenegen sijn, alle ende een yegelijck onse Koninckclijcke goedertierentheydt te bewijsen, soo willen wy het selve nochtans veel klaerder doen blijcken aen de geene welcke ons ende onse Rijcken, Provincien ende Landen ten tijde van den nieuwelijcken bygeleyden Sweedschen Oorlogh, wanneer wy van onse Vyanden belegert, en door hulpe van onse Nabuyren ende Ghealliëerden, voornamentlijck door de Vloote van de Vereenighde Nederlanden gheassisteert wierden, singuliere diensten hebben gedaen: Hebbende dieswegen, goedertierentlijck in ghesien ende geconsidereert de Heroique ende onverderffelijcke deughden ende de ghetrouwe standtvaste diensten, welcke aen ons ende onse voorschreve Rijcken* Michiel de Ruyter *Vice-Admirael van Hollandt, met sijn onderhebbende Vloote ende dappere Zee-luyden, ten tijde van dese belegeringhe van dese onse Koninckclijcke Stadt, en in het veroveren van het Eylandt Funen, als mede naer de gemaeckte Vrede tusschen ons, ende de Kroon Sweden, in het transporteren van Sweedtsche Militie over onsen Orizont naer Schoonen, ende allerley andere occasien ende Bataillien ter Zee, met alle geluckigh succes, met groote neerstigheydt ende dapperheyt, noch bloet noch macht sparende, promtelijck en stantvastelijck betoont heeft. Waer door wy bewoghen sijnde ghewórden, met voor-bedachten ghemoede, goeden raedt, rechte kennisse ende eygene inclinatie, met consent van onse Rijcks-Raden, den selven aennemen in de Adelijcke ordre haren rangh hebbende in de Tornoy-speelen van dese onse Rijcken ende Vorstendommen met sijne Wettelijcke Erven ende afklimmende Kinderen, ende der selver Erven soo wel Mannelijck als Vrouwelijck gheslachte. Gelijck wy dan oock wetentlijck ende uyt krachte van dese opene Brieven de voorschreve* Michiel de Ruyter *met sijne Wettelijcke Erfgenamen in de nederdalende Linie van beyde Sexen, het Collegie ende Societeyt van desen onsen Adeldom toevoegen,*

Fúnen
Nyburgh

gen, verghefelſchappen ende gelijck ſtellen in ſulcker voeghen ende verſtande, ghelijck of de ſelve van hare Voor-Ouderen, ſoo van Vaderlijcke, als Moederlijcke zijde in beyde de Linien Wettelijcke Edelluyden gebooren waren, ende haer-luyden in alle Beneficien, Privilegien, Eere, Waerdigheden, Prerogativen en Preëminentien, welcke onſe voornoemde Edelluyden ghenieten, genadelijck ſchencken, ende hier mede confereren. Ende tot meerder gheloofwaerdigheydt ende ghedachtenis van deſe onſe Koninckl ijcke promotie ende verheffinge tot den Adelijcken Staet ende ordre van onſe Rijcken ende Vorſtendommen: Soo hebben wy den meer-gemelden Edelman Michiel de Ruyter, *en ſijne Wettelijcke Erfgenamen ſijn oude Schilt ende Wapen ſoodanigh vergroot, dat de ſelve hier namaels een opene, vrye, ende Adelijcke gekroonde Helm, daer een Curaſſier met ſijn uytgeſtreckte rechter handt met een bloot Swaert dreygende te ſlaen, tot aen ſijn middel boven uyt ſtaet, moghen voeren. Ende op dat der ſelver Adeldom des te klaerder magh uyt ſteecken, ſoo hebben wy deſe Wapenen ende Stammen tot haer luyden eeuwigh ghebruyck daer toe willen voeghen, ghelijck de ſelve hier boven afgebeeldet ſtaen; Namelijck een Schildt ghequartileert, ofte in vieren verdeelt, aen de rechter zijde in het bovenſte quartier een Curaſſier ofte geharnaſcht Ruyter te paerdt met ſijn uytgeſtreckte rechter handt, voerende een bloot Swaerdt en dreygende daer mede te ſlaen, in het onderſte quartier een Kanon bleeck-geel, waer onder legghen drie Geele Kogels, boven aen de ſlincker handt een Wit Kruys in een Roodt Veldt, ende onder een Wit Admiraels Schip in een hemels blaeuw Veldt. Ende hebben wy alſo den ſelven ende ſijn Wettelijcke Erfgenamen, met deſe Wapenen vereeren, verheffen, ende in den rangh van onſen Adeldom altoos ende eeuwighlijck willen ſtellen, ende vorder toegheſtaen dat de ſelve ſoodanige Eere ende waerdicheden ſonder eenighe moleſtie ghenieten, ende het hier boven in deſe opene Bulle afgebeeldet Adelijck Schildt ende Wapen mege voeren. Het welck wy (deſe onſe opene Brief met eygener handt onderteyckent ende met ons Koninckl ijcke Zegel beveſtight hebbende) aen een yegelijck hebben willen bekendt maecken.*

Gegeven op ons Koninckl ijck Slot binnen Coppenhagen. Den eerſten Auguſti ſeſtien hondert ſeſtigh.

Boven dit kreegh hy noch een Lijfpenſioen, of onderhoudt, ghelijck de Overſte Puchler mede een onderhoudt met een gouden Keten, met des Konincks Medaille, rontſom in Diamanten behanghen, de Colonel Haerſolte een ſchoon Paerdt, en andere groote hoop gegeven wierden. Om oock den Koninck dan het ſijne te geven.

De Geeſtelijckheyt en de Burgerye, aenmerckende wat al gevaers en ſwarigheyt, ſijn Majeſteyt in deſen Oorlogh hadt uytgheſtaen, en met welck een ſtandtvaſtigheyt, yver en liefde, hy de beſcherminge van ſijn volck had ondernomen, oordeelden dat ſy het ſelfde ſonder demonſtratie en betuygingh van danckbaerheyt niet behoorde voor by te gaen, en dat de ſelve met geen beter en bequaemer erkentenis konde uytghedruckt werden, als door het defereren van de Kroone op het geſlacht van ſijn Majeſteyt by opvolginge, te meer dewijl men het ſelve in andere nabuerige Koninckrijcken had voorgedaen en gepractiſeert, alwaer het vruchtbare werckingh hadt gedaen. **De Koninck een Erf-Koninck gemaeckt.**

Zijnde dan dit aldus beſlooten, hebben de twee Stenden goedtgevonden, het ſelfde door eenighe Gedeputeerden bekent te maecken, en met een van de Heeren Rijcksraeden te communiceeren en gemeen te maecken, met verſoeck aen den ſelven, niet alleen om het voorſchreven gereſolveerde aen de

vordere Heeren Rijcksraeden en den Adel bekent te maecken, maer oock door alle goede officien en plichten, te coopereren en te mede wercken, ten eynde dit by het lit van den Adel voor aengenaem mocht opgenomen, en het selfde lith, het welcke sy erkenden het eerste en aensienlijckste te zijn, tot eenparigheyt met de twee andere gebracht werden.

Naer eenigh overlegh is hier op geantwoordt, dat voor soo veel de saeck in sich selven belanghde, die soo nieuw niet was, of men hadt al verscheydene maelen daer over redenen gehadt, echter konde het Lith van den Adel sich niet laten te beklaegen, dat een saeck van soodanigh een gewicht, niet alleen heymelijck, en sonder eenige de minste communicatie te doen, was geëmaneert, maer oock positivelijck ter neder gestelt, en tot besluyt ghebracht; met byvoeging van een versoeck van harent weghen, dat men de Rijcksraeden en den Adel niet wilde presseren, maer ten minsten competenten tijdt verleenen, om daer over mede ordentelijck te communiceren; en in hun belangh te delibereren. Dit wierdt soo aengenomen, maer de twee leden vernemende, dat het selfde antwoord of niet, of immers soo spoedigh niet te verwachten was, soo is by de voorschreven twee Stenden een naeder resolutie ghenomen, om voort te treden, en daer over het beslootene boven gebracht, en sijn Majesteyt overhandight hebbende, is het werck onveranderlijck gemaeckt.

Hooghstgemelde Majesteyt droegh sich selven hier in soodanigh, als die het selfde noyt hadt geambieert of versocht, noch oock als noch ambieerde, maer echter noch declineren, noch refuseren sou, by aldien hem sulcks ordentlijck, en met sijn volkomene leden, aengeboden wierdt. En alsoo is eyndelijck by het Lith van den Adel instantie gedaen, om hier omtrent oock haer positive verklaringh te hebben, het welcke eyndelijck mede, sonder te willen schijnen gedwongen te zijn, haer toestand heeft gedragen.

De Poorten tot Coppenhaeven wierden ondertusschen gesslooten gehouden, en de wachten verdubbelt, zijnde de Burgery bysonderlijck mede op hun hoede; en aen de andere zijde, stonden alle saecken en de Cancelarye stil.

Die van den Adel sich dan met de andere leden geconformeert hebbende, zijn met de selve gesamentlijck op het Slot gekomen, alwaerse den Koninck hebben aengeboden: eerstelijck dat de Kroone aen het geslachte van sijn Majesteyt erffelijck en by opvolginghe was, onder de woorden reflecteerende alleen *ad progeniem Masculinam.* Op Mannelijcke afkomstigh: (doch zijnde bespeurt dat het selfde by sijn Majesteyt niet aengenaem wierdt opgenomen, is by naeder resolutie delatie gedaen, *Sine discrimine sexus*, sonder onderscheyt van mannelijck of vrouwelijck oir.)

Van wegen den Adelijcken standt, dede Niels Trolle, Onder-Koninck van Noorwegen, ter oorsaeck van de onpasselijckheyt van den Rijcks-Hofmeester, het woordt, met uytdruckinge dat de Raedt en Adel wel hadt gewenscht, dat in dese saeck, met meerder en vertrouwder communicatie en beter ordere was geprocedeert, als zijnde dat lit noyt minder als eenigh ander genegen gheweest, om sijn Majesteyt en sijn gheslacht te begunstigen. Van wegen den Kerckelijcken stand, dede de Bisschop van Coppenhaven het woordt, die sijn aenspraeck met een Amen besloot, dat by al de tegenwoordige opghenomen wierdt.

Zedert wierdt'er aen het oprechten van een Schouw-tooneel gearbeydt, op het welcke de vereyschte plechtigheden stonden te geschieden. Dit wierdt gemaeckt

maeckt op de plaets voor het Slot, aen den opgangh van de Beurse; en gereedt zijnde, is men des Woensdaghs, zijnde den seven en twintighsten van October tot de uytvoeringe der dingen getreden. Des naermiddaghs wierdt op de klanck van Trompetten en Ketel-trommen, door de geheele Stadt, de Gemeente en Militie gelast, tegen des anderen daeghs ten acht ueren in het gheweer te zijn. Zijnde dan den volghenden dagh dry Vaenen Ruyters opgeseeten, wierden de selve by na ten eynden van de Kaetsbaen by het Slot gerangeert; waer by aen de zyde van het Slot een goede menighte voetvolcks, onder seven Vaendelen geplaetst wierdt; als mede noch vier andere Vaendelen achter het Tooneel; seven andere stonden tegen over het Slot by de brugge, daer over men nae de Holnes gaet.

Omtrent ten tien ueren marcheerde de Burgery onder twaelf Vaendelen, en wierdt gestelt van de eene en de andere leeninge van de brugge van het Slot, tot aen en bezijden het Tooneel, soo datter van het Slot af tot het Toneel toe, een bequame doorganck was, zijnde te wederzyden met ghewapende Burgery beset. Het Schouwtooneel was in sijn opgangh acht of tien treden of trappen hoogh, maer hadt binnenwaerts een andere verheventheyt van vier trappen hooger, zijnde met een Konincklijck Verhemelte of Dais bedeckt, en alles met roodt laecken bekleedt en omhanghen. Op de voornoemde verheventheyt, stonden twee purpere Fluweele Armstoelen, de eene voor den Koninck en de andere voor de Koninginne. Nevens die van den Koninck stondt een kleyn buffet of tafelken, mede met een purper fluweelen kleedt bedeckt. Vorder stonden noch twee andere Stoelen ter rechter zyde van sijn Majesteyt voor de twee Princen, en dry andere ter slincker zyde van de Koningin, daer tegen over, voor de dry Princessen. Op beyde zijden vorders van het Theater stonden bancken, die mede met rood laecken bekleedt waeren, ter rechter zyde voor de Raeden, en ter slincker zyde voor de Mevrouwen van de Koninginne.

Omtrent den middagh quam het Hof af, gaende de Senaet of de Heeren Rijcksraeden voor uyt, by vier van de welcke de Insignia van het Rijck, de Kroon, Scepter, de Rijcksappel en het Swaerd gedragen wierden, die daer nae al te saemen op het geseyde Buffet by een geleght wierden. Hier op volghde de Koninck alleen, toen de Koningin, hebbende den jonghsten Prins aen haer zijde, daer aen de outste Prins en de dry Princessen, gaende alle onder een verhemelte van Incarnaet Satijn ghemaeckt; dat van acht Vorsten gedragen wiert.

Na dat aldus de Koninck met de Koninginne en hun Koninckliјck huys, op het Theater gekomen, en in het midden van den Raed, Adel en Hof-Jonckers, staende op de minder verheven plaets van het Theater, neder geseten was, wiert naer het afleggen van eenige plechtigheden, het leggen op de knien en anders, tot het doen van den Eedt voort gegaen. Dese wiert door den Rijcks-Raedt den Heer Peter Reets voorgelesen, en behelsde een belofte van getrouwigheydt aen den Koninck, Koninginne en het gantsche Konincklijcke huys, als Erf-Koningen van Deenmarcken, die daer op gedaen wiert; eerst door de Rijcksraeden, daer nae by den Adel, toen by de Hof-Jonckers, en die aen het Hof waeren: voorts door de Ghecommitteerde van de Geestelijckheyt, daer na door die van de Steden; en eyndelijck door de huyslieden op Amack, van de Nederlantsche afkomst, die vrye Luyden zijn, en alleen van en aen den Koninck dependeeren. Naer het afleggen

van den Eedt, deed een ieder in het byſonder, behalven de Huyslieden, ſijn geluckwenſchinghe aen haer Majeſteyten. Naer al het welcke, zijnde wel dry ueren daer mede door ghebracht, het Hof weder in gelijcke ordere als het gekomen was, vertrocken is. Waer op tot dry mael toe ſalvo geſchooten, en een getal van vijf of ſes en twintig ſtucken geſchuts, op de wallen, mede tot drymael toe los geſchooten wierdt. Des avonds waeren alle dry de Stenden, by haer Majeſteyten op het Slot ter Maeltijdt, daer de eerſte Prins en Princeſſe mede waren.

Herſtellingh van Koninck Karel de tweede.

Dit veranderde alhier al eenighſints de beſtellingh der beſtieringh, maer noch meerder in Engelandt. De herſtellingh van den Koninck Carel de tweede, ſoo gewenſcht voor deſe Staet aengevangen, als treurighlijck ten deelen beſlaeght, gelijck wy daer aenſtonts van hebben te ſpreecken, wanneer wy de tweede verrichtinghe van den Vice Admirael *de Ruyter*, met de rovende Barbaren, ſullen hebben voortgebracht. Dit ſtaet uyt dit volgende Tractaet alles af te nemen.

Tractaet met Algiers.

OP het jegenwoordighe Jaer ſeſtien hondert twee en ſeſtigh den ſes en twintighſten Maert is alhier op de Reede voor Algiers ten Ancker gekomen den Generael *de Ruyter* met negen Schepen van Oorloge, latende waeyen een witte Vlagge, ende heeft eenige van ſijn Gedeputeerden van weghen haer Hoogh Mog. geſonden voor ons hooge Richt-huys, genaemt Douane, ende wy conſidererende als Vaſal van den Grooten Turck de vrede ende vriendtſchap, die de ſelve Heeren Staten met den Grooten Heer ſijn hebbende, en dewyl de Gedeputeerden van den Heer Generael van ons mede een vrede ofte voor eerſt den Treves verſocht, hebben goed gevonden deſe onderſtaende Artijckelen van vrede die wy voor deſen met de Heeren Engelſchen hebben geſlooten gehad, van onſent wegen haer Ho. Mog. te preſenteren, ende aen te bieden.

I.

Eerſtelijck, dat alle Schepen 't zy groot ofte kleyn toe-behoorende aen haer Ho. Mog. het minſte niet ſullen mogen beſchadight werden, noch aen Perſoonen noch aen Goederen, noch aen Anckers, Touwen ende andere Scheeps-ghereetſchap, maer al-te-mael vry ende ongemoleſteert ſullen paſſeeren ende hare reys vorderen.

II.

Dat onſe Commiſſie-vaerders in Zee ontmoetende eenige Hollandtſche Koopvaerdy-ſchepen, ingeladen hebbende eenighe goederen toe-behoorende eenighe andere Natien, met ons in vyandſchap zijnde, alle de ſelve Goederen ſullen mogen daer uyt loſſen, mits betalende aen den Schipper de behoorlijcke vracht, ende andere onkoſten daer op vallende.

III.

In gevalle het door ongeluck quam te gebeuren dat eenige Schepen der Onderdanen van haer Ho. Mog. quamen te blyven hier op onſe Reede ofte op eenige andere plaetſen, onder dit Rijck van Algiers hoorende, dat al ſoodanige overblyfzelen van het Schip ende ſijn toebehooren, als mede alle in-gheladen Goederen ende Perſoonen vry ende ongemoleſteert ſullen blyven, ſonder dat eenige van onſe Onderdanen de minſte ſchade ſullen mogen doen.

IV.

Soo het quam te gebeuren dat eenige Onderdaenen van hare Ho. Mog. eenighe diſpuyten ofte differenten mochten krijgen, met eenighe andere vreemde Natien, als mede met de Turcken ofte Mooren, ſal daer over ten overſtaen van den Hollandtſchen Conſul, by onſe Dowane goed Recht ende Juſtitie geadminiſtreert worden, doch ingevalle eenige queſtien onder de Ingezetenen van haer Ho. Mog. onder den anderen quamen voor te vallen, jae tot doodtſlaen toe, gelijck ſulcke dingen konnen gebeuren, dat den Conſul van hare Ho. Mog. daer van de ſaeck ſal mogen onderſoecken, ende goedt recht adminiſtreren.

V.

Soo het quam te gebeuren dat eenighe Hol-

Hollandsche Koopluyden, ofte Onderdanen van haer Ho. Mog. aen eenige andere persoonen, van wat Natie die oock souden mogen wesen, eenige schulden quamen te maecken, soo sal die persoon die de selve ghemaeckt heeft, die selve betalen, ende den Consul geensints aenspreekelijck daer over wesen.

VI.

Soo het quam te gebeuren dat van wegen haer Ho. Mog. ofte van onse kant dese vrede quam verbroocken te worden, ofte dat yemandt van wederzydts Capiteynen yetwes quamen te doen, aen des anderen Ondersaten, welcke oorsake tot verbreeckinge van dese vrede soude mogen geven, dat men voor de verbreeckinghe van de selve vrede, ofte uytdeylinge van Brieven van Repressalien, eerst aen den anderen Staet van het ghepasseerde behoorlijcke kennisse geven, ende dat de Capiteynen die dit quaet hebben gedaen, na haer verdienste sullen werden gestraft.

VII.

Soo eenige Scheepen, Onderdanen van haer Ho. Mog. hier op dese Reede quamen te handelen, dat de selve geen meerder Tol ofte schattinge sullen betalen als andere Natien, met ons in vrede zijnde, voornamentlijck niet meer als de Heeren Engelsche in hare voor de laetste gemaeckte vrede hebben bedongen ende besloote gehadt.

VIII.

Dat op geenighe Koopvaerdy-scheepen, Onderdanen van hare Ho. Mog. sullen eenige andere Natien vermogen te varen: als Nederlanders, Fransen, Engelsche en Duytsche: daer onder de Duytsche worden verstaen Sweden, Deenen, Noorlieden; ende voorts alle Duytsche natie; ende eenige andere Natie daer op bevonden werdende, sullen voor goeden prijs daer af gelicht worden: ende soo daer eenighe Passagiers ofte Kooplieden, niet zijnde Onderdanen van hare Ho. Mog. ende geen gagie op het Schip treckende, ofte in geen dienst van het Schip zijnde, dat die daer mede sullen moghen uyt gelicht worden.

IX.

Soo op eenige Koopvaerdy-schepen van andere Natien, met ons in vyandschap zijnde, gevonden worden eenige Onderdanen van haere Ho. Mog. dat de selve geensints sullen mogen worden verkocht, maer als vrye Persoonen in handen van den Consul van haer Ho. Mog. werden gelevert.

X.

Is mede veraccordeert ende vast gestelt, dat alle Onderdanen van haer Ho. Mog. tegenwoordigh in dese Stadt, als mede onder ons gantsche gebiedt gevanghen wesende, voor den prijs, gelijck sy op 't Konings Huys verkocht ende aengetekent zijn, sullen mogen werden gerantsoeneert ende gelost.

XI.

Dat oock geen andere Koopmanschappen, aen de onderdanen van haer Ho. Mog. toebehoorende, sullen ghehouden wesen eenige Tollen te betalen als die gene die hier verkocht worden, ende de rest wederom vry ende ongemolesteert aen hare Scheepen sullen mogen brengen.

XII.

Dat geenige van onse Scheepen ofte Galeyen, eenige Scheepen, toebehoorende de Onderdanen van haer Ho. Mog., sullen mogen in 't minste molesteren, mits oock wel verstaende, dat in de selve Schepen alle goederen, toebehoorende eenighe andere Natie, met ons in vyandtschap wesende, sullen gehouden wesen over te geven, mits daer voor ontfanghende de behoorlijcke vracht.

XIII.

Eyndelijck so heeft den Generael *de Ruyter* op ons instantelijck versoeck, tot verseekeringe van dese gemaeckte Treves van seven maenden alhier ghelaeten een van sijn Monsieurs, genaemt Andries vanden Burg, om als Consul voor de selve tijdt hier te resideren, ofte soo lange als het hare Ho. Mog. sal gelieven alhier tot Consul een ander te senden, ofte dese voornoemde daer toe te bevestighen, de welcke in ons Recht-huys de Dowane is toegestaen ende aenghenomen, ende een Copye van dese tegenwoordige in de handen gestelt.

Vorders hebben de Turcken mede volkomentlijck toegestaen, dat wy op alle plaetsen trafijcqueren ende negotieren, daer het ons soude goedt duncken, ende op alle Eylanden te mogen laden, Koorn, Zout, ende

de andere Waeren die daer soude moghen vallen.

Mede is veraccordeert, dat sy geen Schippers, Kooplieden, ofte andere van de Scheeps-Officieren ofte Matrosen uyt haer Scheepen sullen mogen haelen, maer selfs aen boordt sullen moeten komen met haer eygen Chaloup, om de Cognoscementen van de Schipper te sien ende visiteren, of daer eenige goederen, andere Kooplieden toebehoorende als de Onderdanen van haer Ho. Mog. mochten in zijn, ende soo sy niet met de Cognossementen moghen te vreden zijn, soo sullen de selve be-eedight worden van den Schipper ende Kooplieden, dat de goederen zijn toe-behoorende aen de Onderdanen van hare Hoog Mog., met welcken Eedt sy sullen moeten absolutelijck te vreden wesen.

Wanneer dit Tractaet aen dese Staet over quam, wierd het anders bevonden als de meningh van de selve was gheweest, en dienvolghens den Heer *de Ruyter* aenghefschreven, geen visitatie met allen toe te staen, en vry schip vry goedt te bedingen. Wanneer hy dien last in July kreegh, sandt hy den Fiscael Vianen, en den Edelman Reynoud van Coevorden daer over aen landt. Hun aenbrengen wierd in de Douana ondersocht, en niet aennemelijck bevonden; alsoo sy de Engelschen die Artijckelen mede niet hadden willen toestaen; evenwel hebben sy noch dese verlengingh van vier maenden gegeven.

Zijnde voor desen den Admirael *de Ruyter* ende Meppel op dese Reede gekomen uyt Hollandt den tweeden April sestien hondert twee en sestigh, als wanneer met de selve Staet voor seven Maenden Pays maeckten, omme geduyrende de selve tyd geene hostiliteyt den eenen tegens den anderen te gebruycken, en hebben doenmaels in den Raedt tusschen partyen gesllooten, dat de Hollandtsche Schepen niet en souden moghen besocht, noch gheen andere Natie, ofte oock eenige Goederen uytgelicht werden, ende wanneer den voorsz. tydt van seven Maenden is ge-expireert geweest, sijn de selve Admiralen wederom op dese Reede gekomen den vijfden Julii desselven jaers, en hebben nochmaels dese Pays geconfirmeert voor vier maenden, beginnende van desen dagh af dat dit is gesllooten, omme gheduyrende de selve viermaenden by de Cruyssers of andere Schepen van Algiers, aen de Hollandtsche Schepen gantsch geene besoeckinge van Schepen of uytlichtinge van Goederen te moghen geschieden, noch oock van de Hollanders aen die van Algiers, maer malkanderen alle vriendtschap bewysen, ende sullen de voorsz. Admiralen onderwylen schryven nae haere Overigheydt, en dan wederom komen om met malkanderen in naerdere onderhandelinge te treden, als wanneer hoopen, dat met malkanderen wel sullen over een komen, ende een goede vaste vrede treffen, daer toe Godt Almachtigh verleene het geene best is.

Was geteeckent met het Merck van de Douane *ende hooghe Regeringe van* Algiers.

Hy kreegh van wegen haer Hoogh Mogende hier over wel eenige naerder aenschrijvinge, die wy kortheyts halven voor by gaen, en den Lezer by Aytzema laten naersien.

Hy vervoeghde sich vervolgens by die van Tunis, die hy seer gevoeghlijck en reckelijck gevonden, met de welcke hy dit volgende verdragh ghesllooten heeft.

I.

Eerstelijck, dat alle voorige accoorden, pretensien ende vriendschappen tusschen beyde de Partyen ende Natien sullen zijn van nul ende gheender waerden, ende sal van nu af een vaste ende bondighe vrede voor eeuwigh onderhouden worden, ende wyder nae dato deses gepermitteert zijn een vrye Negotie tusschen d'Onderdanen van haere Ho. Mog. ter eenre, ende d'Onderdanen des Rijcks Tunis ter andere zyde, dat de selve mogen komen, vry ende vrancq, ende keeren in alle Tractaet met Tunis.

le Zeen, Rivieren, Havenen ende Stromen van yder een met hare Schepen ende Koopmanſchappen over-voerende waer het haer ſal ghelieven, ſonder dat yemandt ten wederzyden d'een d'ander ſulcks ſal konnen beletten, betalende alleenlijck Tol voor 'tgheene zy ſullen hebben verkocht, ende ſullen alle laetſt ghezette Exactien ofte Impoſten op de ladinghe ende ontladinghe van de goederen ende zyde tot Goletta werden gereduceert ende geſtelt in allen deele na ouder gewoonte, Couſtume ende Tol.

II.

Item, en ſal men geene Schepen van beyder zyden viſiteren of beſoecken 't zy in Zee of in de Havens: maer yeder ſijn Vlagge toonende, ſullen den anderen ſonder eenige moleſtatie ofte interruptie laten paſſeren. Ende voor ſoo veel de Schepen van Tripoli, met ons in Oorlogh een ende de ſelve Vlagge als die van Tunis ſijn voerende, ſullen om alle inconvenienten te verhoeden, de geſeyde Schepen van Tunis, hebben ſeeckere Certificatie geteeckent van den Conſul der Vereenighde Nederlanden aldaer reſiderende, datſe van die plaetſe ſijn, welcke Certificatie getoont ſijnde, ſal men de ſelve onbeſchadight laten paſſeren: in tegendeel de Onderdanen van haer Ho. Mog. ſullen toe-laten, dat vier ofte vijf Perſoonen aen boordt komen om aen de ſelve te verſekeren door hare Zee-brieven datſe ſijn Onderdanen van haer Hoogh Mog. ende dat hare Schepen daer ſijn t'huys hoorende, en ſchoon eenige vreemde Koopluyden ende Paſſagiers ofte eenige Koopmanſchappen toebehoorende eenige andere Natie 't zy oock wat Natie het mochte ſijn, ſoo ſal het ſelve Schip, Perſoonen, ende alle 't geen daer in is vry en liber zijn, ende ſonder eenige moleſtatien mogen paſſeren.

III.

Item, de Onderdanen van de Vereenigde Nederlanden aen haer boord ontfangende eenige Paſſagiers ofte Goederen, toebehoorende de Ingeſetenen van het Koninghrijck Tunis, ſullen voor ſoo veel in haer is gehouden ſijn de ſelve te defenderen ende niet overleveren in de hand van hare vyanden.

IV.

Dat ſoo eenige Schepen van beyde partyen per accident door Storm ofte andertints quamen Schipbreuck te lyden op eenige der ſelver Kuſten, ſullen de perſoonen vry ſijn ende de goederen geberght, ende de Eygenaers gelevert worden.

V.

Alle Onderdanen van hare Ho. Mog. woonende in de Stadt en 't Koninghrijck Tunis ſullen vry ſijn, ſoo nu als hier naer ſullen mogen vertrecken, met haere Goederen, Familie ende Kinderen, ſchoon die daer waeren gebooren, wanneer het haer ſoude gelieven.

VI.

Item, en ſullen geene der ſelver Natie lyden eenige woorden van injurie, maer ſullen in ſulcken ghevalle de offenſeerders nae meriten geſtraft worden.

VII.

Den Conſul, ofte eenige Onderdaenen van haer Ho. Mog. tot Tunis in verſchil zijnde, en ſullen niet ghehouden zijn haer tot eenige Recht-banck te begeven als voor den Dey, onder den Koningh, van welcke ſy alleen ſententie ſullen ontfangen.

VIII.

Den Conſul van haer Ho. Mog. nochte eenige der ſelver Onderdaenen, en ſullen niet aenſpreeckelijck zijn voor de ſchuld van eenigh particulier Perſoon, ten ware door Obligatie onder de handt waren verbonden.

IX.

Item, dat de Oorlogh ſchepen van beyder partyen ſullen moghen komen in yeder des ſelfs Havenen, ende den Gouverneur advertentie gevende, haer Scheepen ſchoon maken, repareren, ende reviƈtuailleren, koopende alle vivres levend ofte dood, alles tot ſoodanigen prijs, als dat op de Merckten ende by de Ingeſetenen wordt verkocht ende betaelt, ſonder daer af te betalen Impoſt.

X.

Wyders ſoo een Oorlogh Schip van Tunis onder ſijn eygen Vlagge een Schip, zijnde Onderdaenen van haer Ho. Mog. onder een ander Vlagge, als ſijn eyghen vechtenderhandt quaemen te vermeeſteren, ſal in ſulcken ghevalle, niet tegenſtaende onſe Vrede, het geſeyde Schip, zijnde Onder-

danen van haer Ho. Mog. goede prinse zijn.

XI.

By aldien eenigen slaef in 't Koningrijck Tunis, 't zy van wat Natie het oock soude mogen zijn, quame te ontvluchten, ofte aen boort swemmen van eenigh Schip, zijnde Onderdanen van haer Ho. Mog., soo sal den Consul van deselve hare Ho. Mog. niet gehouden zijn sijn rantsoen te betalen, ten zy hem tijdelijck advertentie wierde gegeven van sulcks te konnen remedieren, ende het selve dan niet practiserende, sal in dier voegen sijn rantsoen moeten betaelen aen sijn Patroon, soo als hy op de Merckt is gekocht geweest, ofte soo dat niet geweten konde werden, ende den prijs niet was aengeteekent, sal betalen drie hondert stucken van achten, sonder meer.

XII.

De Onderdanen van haer Ho. Mog. sullen niet meer van Tol betaelen van haere Koopmanschap diese brengen ofte uytvoeren, als de Onderdanen van de Koning van Engelandt doen.

XIII.

Soo eenige Oorlogh Schepen van Tunis komen te veroveren eenige van hare vyands Schepen, daer op varende Onderdanen van haer Ho. Mog. treckende eenige gagie, en het veroverde Schip een Koopvaerder is, soo sullen de boven genoemde Onderdanen vry zijn, nochte sy, ofte hare goederen in geenderley manieren mogen beschadight worden, maer doch soo het veroverde Schip een Kaper of Oorlogh-schip soude moghen zijn, sullen in sulcken gevalle de voornoemde Onderdanen slaven zijn. Gedaen in Tunis den tweeden November sestien hondert twee en tsestigh. Ende was onderteeckent

Mahometh Bacha.
Hadsje Mustapha, Koningh van Tunis.
De Douane van Tunis.

In het Tractaet met Algiers is in November weder iets anders gheslooten, maer alsoo het selfde van een onseeckere Communicatie is, gaen wy dat voorby, gelijck oock met dese de vriendschap soo heel lange niet gestaen heeft, maer al in het Jaer drie en tsestigh verwijderingh tusschen ons en die Barbaren weder ontstaen is. Van de Staet dan, wierdt dese ordere gestelt, datter van Rotterdam een, van Amsterdam dry, uyt het Noorder-quartier en Zeelandt elck een Schip naer de Middellantsche Zee gesonden, en de Heer *de Ruyter* weder in het landt ontboden wierden. Van het gepasseerde heeft de Vice Admirael *de Ruyter* dit volgende rapport en bericht gedaen.

Nieuwe verwijderingh met die van Algiers.

De Ruyter te huys ontboden.

I.

Voor eerst, referere ick my aen mijn voorgaende Brieven die ick van tijt tot tijdt aen haer Ho. Mog. geschreven hebbe, die alle 't gepasseerde sijn inhoudende.

Sijn bericht.

II.

Dat die van Tripoli gantsch geene genegentheydt en hadden om van Vrede te handelen, als met die conditie, dat onse Nederlandsche Schepen zijnde Onderdanen van haer Ho. Mog. de visite soude moeten subject wesen.

III.

Dat die van Tunis met goede genegentheydt de Vrede aen namen, conform de last van hare Ho. Mog die seer versochten dat haer twaelf a sesthien ysere Stucken van achtien pont ysers met haer toe-behooren mochte gesonden werden voor haer gelt, om op hare Casteelen te leggen, dat haer Ho. Mog. een goede Consul geliefde te stellen.

IV.

Dat die van Algiers de Vrede met haer Ho. Mog. hebben aenghenomen conform haer geteeckende Artijckelen, en dat sy seer verlanghen dat de Nederlandtsche Slaven, Onderdanen van haer Hoogh Mog. ten spoedighsten mogen verlost werden, alsoo sy daer nu seer weynigh dienst van trecken sullen: den een door den ander komen te kosten ontrent drie hondert stucken van achten, en versoecken seer dat een goeden Consul mochte ghestelt werden, en dat doch goede ordre op de Paspoorten en Zeebrieven die de Onderdanen van haer Ho. Mog. zyn voerende, soude mogen gestelt werden.

Dat

V.

Dat den Bassa tot Tripoli sijn Nederlantsche Slaven zynde ontrent tachtigh in 't getal voor de somme van twee hondert vijf en twintigh stucken van achten yeder sal vry laten gaen, en de Schippers en Stier-luyden yeder voor drie hondert stucken van achten.

VI.

Dat hare Ho. Mog. gelieven goede ordre te stellen, dat den Wissel-brief door mijn last over Livorne getrocken tot laste van de Generaliteyt doch mochte voldaen werden.

VII.

Ick heb den Capiteyn Isaac Sweers, nevens den Heer Fiscael Vyanen met een Brief van complimenten aen de hooge Regeringe tot Algiers gesonden, als mede een Brief aen den Consul van der Burgh, aldaer zynde van mijn vertrocken den achtienden Maert, om voort den Schout by nacht Cornelis Tromp op te soecken volgens d'ordre van haer Ho. Mog.

VIII.

Ick heb op den seventhienden Maert tot Cadix de ordres van haer Ho. Mog. ontfangen om nevens den Commandeur de Wilde opsicht-Briefs naer 't Vaderlandt te komen, en zyn den achthienden van daer geseylt en den negentienden April (Godt danck) in 't Texel wel gearriveert.

Geteeckent

MICHIEL AD. RUYTER.

Twee Turckſche Rovers vanTromp genomen.

In het laetste van January des Jaers 1664, veroverde Cornelis Tromp met sijn Esquadre, omtrent Mallaga, twee Turckſche Rovers, de eene gemonteert met achtien stucken en twee bassen, en hondert acht en tsestigh soo Turcken als Mooren, nevens acht Christen slaven, de andere met tien stucken en vijf bassen, hondert en twintigh soo Turcken als Mooren, nevens seventien Christen slaeven, met vijf verloochenden. Noch twee andere Rovers ontquamen hem met zeylen.

Alsoo de Barbaren hun gewoone rovery niet konden laten, wierdt besloo-ten by desen Staet, weder een Vloot van achtien Scheepen, in de Middellandtsche Zee te senden. Behalven andere Instructien wierdt de Opperhoofden daer van gelast, dat sy, met 's Lands Vloot in de Middellandtsche Zee gekomen zijnde, den Commissaris Mortaigne souden hebben over te nemen; en als dan vervolgens te zeylen voor Algiers, en van de Regeeringe aldaer satisfactie, voldoeninge en reparatie van de schade, den ingesetenen van desen Staet, teghens het jonghst ghemaeckt Tractaet aengedaen, te versoecken. Maer naderhandt wierdt den Vice Admirael *de Ruyter* belast, voor sijn persoon en onderhebbende schip en volck in te blijven, en geen Zee te kiesen, tot naerder ordere, en dat hy sijne Commissie en Instructie aen den Vice Admirael Jan Cornelisz. Meppel sou overgeven, om in gevolge van dien, nevens de andere, des Landts Oorloghs scheepen, naer de Middellandtsche Zee geschickt, geduerende het afzijn van den Heer *de Ruyter* te ageeren.

Nieuwe Equipagie naer de Middellandtsche Zee.

Ondertusschen was'er tot Algiers geen kleyne ontsteltenis over de genomene twee Scheepen, de Engelsche Consul, geraeckte in het hoogste gevaer, alsoose met Engelandt gebroocken hadden, en de Hollandtsche Consul vander Burgh, verwachte niet als het selfde. Eyndelijck is *de Ruyter* op den 19. Juny voor Algiers in persoon en met de Vloot gekomen; maer alsoo hy met de wrevelige Barbaren, de voorgestelde voorwaerden van de Scheepen niet te besoecken, niet vereffenen konde, en eyndelijck den Consul met sijn Huysghesinde aen boort kreegh (die daer door bevrijdt wierdt, van gelijck de Engelsche Consul, versmaedelijck een steen-karre te moeten trecken) heeft hy dese Regeringe, op den vierden July schriftelijck den Oorlogh verklaert; en sulcks by wijse van verantwoording gerechtveerdight. Het vor-

De Ruyter voor Algiers.

Versmaetheyt den Engelschen Consul aengedaen.

Oorlogh die van Algiers verklaert.

vordere door *de Ruyter* in de Middellantsche Zee verhandelt, is te weynigh om ons mede te belemmeren, ons staen grooter dingen te verhandelen, en *Major rerum mihi nascitur ordo.*

Aenvangh van den Engelschen oorlogh. Onder dies ontstondt die droevighe verwijderinge, tusschen de Kroon van Engelandt en desen Staet; dese nam sijn oorspronck van dadelijckheden, gelijck die lieden meest gewoon zijn, daer van een begin te maeken, daer men de Majesteyt vry heeft in te verschoonen.

De Capiteyn Holmes, Hooft over vier kloecke Engelsche Scheepen, op den naem van den Hartogh van Jorck toegerust, hadt sich al in het Jaer 1661, naer Guinea, om den goudthandel afgeveerdight. Hy komende voor Cabo Verde, belaste den Gouverneur, aldaer van weghen dese Staet legghende, de Sterckte voor den naest-komenden Maend van December, aen de Engelsche Royale Oost-Indische Compagnie over te geven; op voorwaerden evenwel, dat de Hollanders daer wel mochten komen handelen. Een ander kleyn Fortje, daerse daer op nae toe zeylden, verboodt hen te landen, en brande op hen los. Hier op sommeerden sy den Commandeur, en belasten hem sich binnen den tijdt van tien dagen over te geven; maer als hy sulcks niet wilde doen, trocken sy daer op aen, en de Commandant sich niet sterck genoegh tot tegenstandt vindende, wierdt ghedwonghen sich op verdragh over te geven; sy gaven de Sterckte den naem van James, naer den Hartogh van Jorck. Sy bouwden daer na noch een Sterckte op de Stroom Gamby, en begaeven sich van daer nae de Goudtmijnen te landewaert in.

Handel der Engelschen in Guinea.

Wanneer de Gesanten van den Staet hier over hun beklagh aen den Koninck deden, verklaerde die van het selve geen kennisse te hebben, in tegendeel, dat het tegen sijn ordere geschiedt was, onder beloften, straffe daer over te doen. Maer de Engelschen hebben daer nae staende ghehouden, dat dese Sterckte niet den Hollanderen, maer den Hartogh van Coerlandt toebehoorden, en maeckten het soo goedt. In Groenland speelden sy mede seer tegens de Hollanders de meester, (andere hebben de schaede die de West-Indische Maatschappy door hen is aengedaen, konnen begrootten) alles terwijl men besig was, eenige swevende geschillen tusschen den een en den anderen staet, in der minne te beslechten, daer hier voor breder van gehandelt wordt. Maer hun vorderen handel aen de Goudt-kust, sullen wy uyt desen Brief van den Generael Valckenburgh sien.

Brief van den Generael Valckenburgh.

Sedert dat de Engelse op dese Cust hebben ghetracht de Royale Compagnie voort te setten, soo en hebben sy niet alleen geensints willen onderhouden de Vrede te vooren geslooten, maer oock met een ongehoorde ontrouw onderstaen onse Natie te Water en te lant te overvallen, en van haer handel te berooven; 't Welck eerst beginsel heeft genomen mette herwaerts komste van Johan Stoates, met twee Oorlogh-schepen van den Koningh van Engelandt, en eenighe van de Royale Compagnie, sonder dat de selve yetwes verricht heeft, en dat door de beleefde te moet kominge en vruntschap der Nederlanders; doch hebben sy 't daer by niet gelaten: Maer in April laestleden door twee Koninghs Oorlogh-schepen en ses Fregatten weghens de Engelse Compagnie, alle onder de Vlagge van Capiteyn Holmes en eenen Joseph Cubits, om 't voorgaende te hervatten, zijnde haer Vloot in 't kort tot 14 Schepen vermeerdert, haer toonende of 'er langh Oorlogh tusschen Engelandt en de Vereenighde Provincien was gheproclameert, vallende de Nederlantse Plaetsen so te Water als te Landt aen, vermeesterende geweldiger handt de Forten Tacorari, Cabo Cors,

Cors, Adia en Ameabo, hebben oock noch de Vastigheyt van Chama belegert; en ons hier soodanigh beslooten dat wy nauwlijcks de gelegentheyt hebben om te kommen schrijven, of in rust leven, hebbende sy de Compagnie Tonnen gouts schade gedaen: En de Nederlanders, voornamentlijck aen Adia, boven gegeven quartier, seer tyrannig mishandelt, veel van't Guarnisoen met roestige Boots-mans messen eerst Neus en Ooren, en daer na noch levendigh behouden, als Swijnen de Keel afgesteken, en tegens ontallijcke klachten 't Hooft van den lijve gevilt; Oock selfs niet de dooden in de aerde latende, die haer Godt en de natuure tot rust heeft verleent, maer die opgegraven, hebben sy die jammerlijck gehandelt, voerende de hoofden op Pieken, in teken van victory, om: Sy hebben de verslagenen en dooden, Hoofden, Armen en beenen afgesneden, oock 't Hart uyt 't Lijf geruckt, en de gevangenen met onmenschelijcke tirannye mishandelt, om haer tegens de waerheyt te doen getuygen: Dit hebben d'Engelse tot noch toe gecontinueert, en segghen, dat sy noch ses kloecke Oorlogh-schepen verwachten, om de Nederlanders van dese Kust geheel uyt te roeyen: Men heeft het hier oock erger met de Naturellen, om dat sy gewoon zijn met den Overwinner te houden: en de Engelse versekeren dat wy geen secours sullen bekomen; oock stroyen de Engelse al-om Billetten, belovende groote voordeelen die hun aen haer zyde begeven. Wy in dese ongheleghentheyt zijnde sullen de Plaetse met eere defendeeren, en onderwijl op een goet secours uyt de Nederlanden afwachten, 't welck wy hebbende verkregen, sullen hoope hebben om in't kort alles te herstellen, &c.

Nieu Nederlandt most oock onder de Engelsche moedtwil buygen, waer over de Bewindthebberen van de Nederlandtsche West-Indische Maetschappy, aen de Ho. Mog. Heeren Staeten Generael klachtigh vielen, maer men konde daer soo haest niet in voorsien, of men kreegh eer de tijdinge, dat de Engelschen met eenige Oorloghs scheepen op de Manhattans, voor de Sterckte Nieu Amsterdam (in het gheleyde Nieu Nederlandt leggende) gekomen zijnde, de plaets tot sich over te geven gedwongen hadden, dewijl de Nederlanders geen ontset hadden te wachten, en dienvolgens hen de Engelschen veel te sterck waren, invoegen die Plaets op den 27. van Augustus ouden stijl des Jaers 1664, beneffens geheel Nieu Nederlandt, in handen van de Engelschen geraeckt is. De Voorwaerden zijn dese:

Nieu Nederlant van de Engelschen verovert.

I.

WY staen toe dat de Staten Generael, ofte de West-Indische Compagnie sullen behouden ofte erveliјck besitten, alle de Bouweryen en Huysen (uytgesondert die in de Forten souden mogen staen) en dat het haer vergunt wordt om binnen ses maenden alle soodanighe Wapenen en Ammonitie van oorlogh haer toebehoorende, te vervoeren, ofte voor de selve betaelt te worden.

II.

Alle publijcque Huysen, sullen blijven, tot dat ghebruyck daer toe sy nu gebruyckt worden.

III.

Yeder een sal zijn een Vry-Borger, en behouden hare Landeryen, Huysen, Goederen, Schepen, waer die oock souden mogen zijn in dese Contreyen, ende na sijn welgevallen daer over disponeren.

IV.

Indien eenigh Inwoonder voornemens waer om selfs te vertrecken, hy sal genieten een jaer en ses weken, om hem selve, vrouw, kinderen, dienaers en goederen te transporteren, en hier van sijne Landerye te disponeren.

V.

Indien dat eenighe Hooge ofte publijcke Ministers van sints soude mogen zijn, om naer Engelandt te vertrecken, sy sullen Vracht-vry overgevoert werden, in sijn Ma-

 jesteyts

jesteyts Fregatten, als deselve derwaerts sullen varen.

VI.

Oock werdt een yegelijck toegestaen, om vryelijck uyt Nederlandt herwaerts te komen, om in dese gewesten te planten, ende dat de Duytsche Schepen vry hier moghen komen, ende de Duytsen vry weder keeren, ofte met haer eygen Schepen alderley koopmanschap naer huys senden.

VII.

Alle Schepen uyt Hollandt ofte elders komende, sullen met haer byhebbende goederen hier ontfangen worden, en van hier versonden worden, als voor desen voor onse aenkomste, en dat voor ses achter een volgende Maenden.

VIII.

De Duytsen alhier sullen behouden, en genieten vryheyt van conscientie in Godtsdienst ende Kerckelijcke Discipline.

IX.

Geen Duytschman, ofte Duytschmans Schip, sal hier in eenige gelegentheyt mogen gepreſt worden ten Oorloge, teghens hoedanige Natie het oock soude zijn.

X.

Geen Manathans Man ofte Inwoonder sal eenige inquartieringe opgeleyt worden, ten zy behoorlijcke satisfactie en betalinge door haer Officiers daer voor gedaen wordt, en dat in dese gelegentheyt, by aldien in het Fort alle de Soldaeten niet konnen logeren, soo sullen de Burgermeesters gehouden zijn, door haer Officieren eenige Huysen tot dien eynde te beschicken.

XI.

De Duytsen sullen (aengaende haer erffenisse) behouden haer eygen gewoonten.

XII.

Alle publijque Geschriften en bewijsen, (betreffende de Erffenisse van yemand, ofte Kerckelijcke Regeringhe, Diaconye ofte Wees-kamer) sullen sorghvuldighlijck bewaert worden, van de gene, onder welcke sy berustende zijn, en sulcke Geschriften, die de Staten Generael zijn competerende, sullen t'eeniger tijd haer toegesonden worden.

XIII.

Geen oordeel hier voor de Rechtbanck gepasseert, sal weder in recht mogen ghetrocken worden, maer indien yemant vermeent dat hem geen recht geschiedt is, soo hy hem vervoeght tot de Staeten Generael, de andere partye sal ghehouden zijn hem 't gesupponeerde ongelijck te verantwoorden.

XIV.

Soo eenigh Duytschman hier woonachtig t'eeniger tijdt begeert te zijn, ofte in Engelandt Koopmanschap te drijven, ofte in eenige van sijn Majesteyts Plaetsen, ofte met de Indiaenen, soo sal hem op sijn ghedaen Requeſt aen de Gouverneur een Briefje verleent worden, dat hy is een vry Burger van dese Plaets, als oock vryheyt gegeven worden om te negotieren.

XV.

Alle subalterne Borgers, Officiers en Magistraten sullen, indien 't haer gelieft continueren in hare plaetse, tot den gewoonelijcken tijdt, in welcke de Nieuwe Electie gedaen wordt, als dan sullender nieuwe gekooren werden door haer selven met dese conditie, dat de nieuwe gekooren Magistraten sullen moeten doen den Eed van getrouwigheyt aen sijn Majesteyt van Engelandt, eer dat sy hare Officie aenvaerden.

XVI.

By aldien het sal blijcken datter eenighe publijcke onkosten zijn gedaen, en een middel beraemt, om dese onkosten te betalen, het is geaccordeert dat dit middel sal standt grijpen, ter tijdt toe dat dese onkosten sullen voldaen zijn.

XVII.

Alle voor-gemaeckte Contracten, Schulden en weer-schulden, binnen dese Provintien yemandt rakende, sullen volghens de Duytsche wijse, ghevordert worden.

XVIII.

By aldien het kan blijcken dat de West-Indische Compagnie van Amsterdam aen yemandt hier eenighe somme geldts schuldigh is, het is geaccordeert, dat de recognitie van de Schepen en andere schuldighe inkomsten der Schepen na Nederlandt varende, sullen ses Maenden langer continueeren.

XIX.

De Militaire Officieren en Soldaten sullen uyttrecken met volle geweer, vliegende Vaendel, en slaende Trommel, ende indien

dien yemandt der selver soude willen blijven om te planten, haer sal vergunt en aengewesen werden, vijftigh Ackers lands; en indien yemandt van haer soude willen dienen als een Dienaer, sy sullen vryelijck gecontinueert worden, ende daer nae vrye Borgers zijn.

XX.

Soo wanneer de Koningh van Groot-Brittannien, ende de Staten der Vereenighde Nederlanden accorderen, dat dese Plaets en Provintie, weder in handen van de Heeren Staten sal gelevert werden, wanneer sijn Majesteyt sulcks sal beveelen, het sal op staende voet gelevert werden.

XXI.

De Stadt op de Manathans sal vermogen haer Gedeputeerdens te verkiesen, ende dese Gedeputeerden, sullen hare vrye stemmen hebben in alle publijque besoignes, soo wel als andere Gedeputeerden.

XXII.

Welcke eenige Huysen mochten hebben in de Fortresse Orangie, sullen vermogen, soo sy willen, de Fortificatien slechten, en behouden ofte besitten hare Huysen, gelijck een yegelijck doet daer geen Fort en is.

XXIII.

Indiender yemant van de Soldaten souden willen vertrecken na Hollandt, ende indien de West-Indische Compagnie van Amsterdam, ofte eenige privé Persoon alhier haer selven soude willen transporteren, soo sullen sy krijghen een vrye Paspoort van Colonel Richard Nicolls, gedeputeerde Gouverneur onder sijn Koninckl. Hoogheyt, en van andere Gecommitteerdens, om die Scheepen te beschermen die soodanige Soldaten overvoeren, de goederen daer in zijnde voor weg genomen te worden, ofte tegens eenige vyandtlijcke actie, welcke souden mogen van sijn Majesteyts Schepen ofte Onderdanen, aengedaen werden.

XXIV.

Dat de Copye van des Coninghs Patent, aen sijn Koninckljicke Hoogheyt, en de Copye van sijn Koninghlijcke Hoogheyts Commissie aen Colonel Nicolls (onderteyckent en ghetuyght door noch twee Gecommitteerden en Mr. Jan Wintschrop, dat het ware Copium zijn) sullen overgelevert worden aen de eerwaerdige Mr. Stuyvesand de tegenwoordige Gouverneur, op Maendagh toekomende, 's morgens ten achten, by de oude Molen, als oock dat de Artikelen toegestaen en versegelt sullen worden door Colonel Nicolls Vice-Gouverneur van sijn Hoogheyt, en dat dan twee uuren daer na het Fort en de Stadt genaemt Nieuw Amsterdam, op 't Eylandt Manathans, sal overgegeven worden, in handen van den voor-gemelden Colonel Richard Nicolls, door den dienst van soodanige, als hy daer toe sal deputeren, onder zijn handt en Zegel.

Was onderteeckent

I. de Decker.	*Robbert Carr.*
N. Verlet.	*George Cartwright.*
Sara. Megapolensis.	*Iohn Winthrop.*
Cornelis Steenwijck.	*Sam. Willes.*
O. Stevensz. Cortl.	*Tho. Clarcks.*
Iacque Couseau.	*Iohn. Pinchon.*

Ick sta dese Artijckelen toe.

En getekent.

RICHARD NICOLLS.

De darde oorsaeck van desen Oorlogh, mach men het aenhaelen en vast houden der Nederlandtsche Koopvaerders noemen. Sy toonden wel dat sy mede wat hadden in te brenghen, als hier voor gesien is, maer in der daet het was niet als enckele afgunst op de welvaert der Nederlantschen Koophandel die hen schorte. De wederzijdtsche Contesten en betuygingen hier over gevallen, gaen wy voor by, als hier voor te sien; self oock de bedeckte toestel ten oorlogh in Engelandt, en de gedwongene openbare hier te landt, om onsen Zee-held in het spel te houden, die vast elders 's Lands belangen bewaeckte, en wel blijde mocht zijn, geen deel aen het verlies van het eerste bittere Zee-gevecht, tusschen dese twee vyandtlijcke vrienden te hebben, daer beneffens al dese voorgaende en bewegende dingen, hier voor van gehandelt wordt. Aenvangh van den Oorlogh.

Hy hadt nu al een geruymen tijdt in

de Middellandsche Zee op de Barbaren gekruyst, hebbende by sich dese Bevelhebberen en Scheepen:

Macht van *de Ruyter* in de Middellandsche Zee.

De Vice Admirael *de Ruyter*	stu.	ma.
hy self 't Schip de Spiegel	66	400
Command. de Wilde, Utrecht	56	250
Willem vander Saen, 't Geloof	50	225
Isaack Sweers, Middeldurgh	36	150
Hend van Stavoren, Damiaten	30	130
J. Swart van Amsterdam, Edam	30	130

Dese waren van 't Collegie van Amsteldam, en dese volgende van die van de andere Collegien.

De Vice Admirael Jan Cornelisz. Meppel.
Aert van Nes, Vice Admirael.
Leonart Haeckswandt.
Govert 't Hoen.
Dirck Pomp.
Jan van Nes.

Hier by waeren noch twee Fluyten met lijftocht en voorraedt.

Wanneer haer Hoogh Mog. de Engelsche ondernemingen op de Kust van Guinea hadden vernomen, sonden sy in het heymelijck ordere aen den Heer *de Ruyter*, dat hy sich voor eenigen tijd van voorraedt sou hebben te voorsien, en als dan, de Commissie die hem toegesonden wierdt, te volgen. *De Ruyter* onder schijn van naer Zalé te varen, sette sijn loop naer Guinea. Wy sullen ons omtrent dese tocht aen dit volghende verhael refereren en gedraegen, alsoo wy geen naerder onderrechtinghe konnen vinden.

Mijn HEER,

Tocht van den Heer *de Ruyter* naer Guinea.

VOlgens mijn schuldigen plight: en kan ick niet na laten U E. bekent te maken, de principaelste voorvallen, die ons bejegent zijn, op dese volbrachte Guinese reys, dewelcke sijn begin genomen heeft den eersten October 1664 als mijn Heer *de Ruyter* een Brief ter handt gestelt wiert, van haer Ho Mog. waer op terstont alle Capiteynen aen sijn boordt ontboden wierden, en belast, haer te versien met lijftocht en andere nootsakelijckheydt, voor haer volck, het welck gedaen zijnde, soo hebben wy den 5 October al te samen (namentlijck met ons twaelf Oorlog-Schepen, ses van Amsterdam, daer mijn Heer *de Ruyter* het commando over hadde, en ses andere, onder 't commando van den Vice-Admirael van Meppelen,) ons Ancker gelicht, en zijn van Cadix in Spangien t'zeyl gegaen, passerende het Esquadre van de Engelse, leggende voor een Stedeken, genaemt Rotta ten ancker, daer 't commando over hadde den Vice-Admirael Lauson, gepasseert zijnde, zeylden wy by de Wint om de West, en tegens den avont setten wy onse kours met een weste Windt S. S W. aen. Den 16 dito Pitsiaerden (dat is Krijghsraet houden) den Heer Admirael *de Ruyter*, en na de pitsiaringh wierden op alle de Schepen twee Storm-ladders ree gemaeckt, en doen wierdt ons bekent ghemaeckt, waer wy nae toe ginghen, naementlijck, nae een Eylandt ghenaemt Goede-ree, het welcke de Engelse eenige Maenden te voren van de Hollanders met verrassingh ghenomen hadden: waer toe wy al te samen heel wel geresolveert waren, en het beliefde Godt dat wy daer voor quamen den 22 dito, en vonden daer leggen negen Engelsche Schepen, namentlijck, seven Koopvaerdy Schepen, een Konincks Fregat, en een kleyn Jachtje, dat gebruyckt wierd, om van den eenen Kust tot den anderen de Goederen te haelen en te brenghen; wy vonden van het Fort en Casteel een Engelse Compagnies Vlag waeyen: Die van de Scheepen bemerckende dat het haer gelden soude, gaven haer van stonden aen, aen ons over op genade, en het Engels Koninghs Fregat wierdt geboden van stonden aen te vertrecken, het welcke hy dede: en doen verklaerden de andere Schippers dat sy gehuert waeren van de Engelsche West-Indische Compagnie, het geen sy be-eedigden; doen wierden alle de Goederen aengetast, en in onse Scheepen gebracht, die seer veel waren, soo van alderhande Stoffen, Musqueten, Staven-Ysers, Messen, Lakens, ver-

verscheyde packen met Cattoen, en de Schepen vry ghegeven, maer de Goederen (om datse de Compagnie aengingen) wierden prijs verklaert. Als die van 't Casteel en Fort dit sagen, soo sonden sy een Sloep met een witte Vlag aen boort van mijn Heer *de Ruyter*, en gaeven haer oock van stonden aen over, met verschooningh aen lijf en goedt, waer op datelijck alle de Soldaeten van ons Esquadre aen landt ghebiert wierden met vliegende Vaendels, en ruymde het Casteel en Fort, en daer op plantende de Prince Vlagh, en de Engelsche Gouverneur met sijn volck wierdt in een van de Schepen gebracht, en geboden te vertrecken waer het hem geliefde. Wy verwonderden ons als wy het Casteel versien vonden met neghen stucken en vier bassen, en het Fort met een en twintigh stucken, waer onder halve Cartouwen waren, en bemant met 140 man, en so wel voorsien met Ammonitie van oorlogh, en victualie nae advenant, dat sy het sonder slagh of stoot over gaven; doch het schijnt dat het herte datelijck gheheel verflaut, soo drae als het siet sijn rechtvaerdige Vyanden aen komen.

Na dat nu de Engelsche vertrocken, en van yeder Schip thien Soldaeten en twee Bootsgesellen aen lant gesonden waeren, het geen in't geheel, soo met Officieren als andere, maeckte 136 man, hebben wy onse Anckers ghelicht, en zijn weder in Zee gesteken, en quamen den 4 December aen het landt van Serra Liona, sagen daer in de lucht een vreesselijcke Star met een Staert, de Star stont in't O.S Oosten, de staert streckende nae den N. N. Westen, alwaer wy verstonden dat de Engelsche een Losy hadden, daer twee Metaele, ende drie ysere Stucken op laegen, die wy daer af haelden, en de Losy om ver wierpen, en bequaeme daer ettelijcke hondert Olyphants Tanden en ysere Staven, en meer andere Goederen, als oock mede een Duyts-man met twee kinderen, die sy gevangen hadden; en versagen ons doen van Water en Lamoenen, en lichten doen (op het zeyn van den Heer Vice-Admirael *de Ruyter*) ons Anckers, en gingen t'zeyl met een Ooste Wint, zeylende Zuyd-west aen, en quamen den vijfden January 1665 voor Tacorari en het Casteel Witsen, het welcke de Engelse mede de Hollanders ontnomen hadden, en eyschten het op door een Brief, maer sy wilden den Brief niet accepteren, waer op eenighe van onse Schepen datelijck gheheel dicht daer onder ten ancker gingen, en schooten daer dapper op, doch die van 't Kasteel schooten geweldigh weder, wy landen alle onse Soldaten van de Vloot, die in het eerste groote teghenstandt vonden van de Negers, die verscheyde doodt schooten en quetsten, doch soo dra sy te landt waeren, soo tegen de Negers op de vlucht, en wy staken datelijck de brandt in de Negery: de Engelse dat siende, staken een witte Vlagh op, en versochten quartier, waer op sy ons volck het Casteel inruymden, en wy vonden 't bemant met vier en twintigh man, en gemonteert met seven stucken Canon: wy saghen kort daer nae een Engels Schip in Zee, daer wy na toe gesonden wierden, en verroverde het binnen een uur, was bemant met 50 man, en ghemonteert met 33 stucken, soo kopere als ysere, en genaemt Victoria: Daegs daer aen lieten wy het Casteel Witsen springen, en gingen onder zeyl, passeerden het Kasteel Samma, onse West Indische Compagnie toe behoorende, waer van de Vice-Admiraels met verscheyde schooten verwellekomt wierden, en quamen den sevenden January 1665, op de middagh ten ancker met onse Esquadres, op ses vadem waters, voor het Casteel del Mina, waer op commandeert den Heer Valckenburgh, en wierden verwellekomt met verscheyde Eer-schooten, en losten daer alle onse Goederen, die wy aen het Eylandt Goede-ree bekomen hadden, die 'er seer welkom waren, want sy in lang geen Goederen gekregen hadden, noch licht krijgen souden; vernamen oock den 9. January een Schip in Zee, daer wy na toe gingen, en brachten het dien selven dagh noch by onse Vloot, was een Engelsman, bemant met 40 man en 20 stucken, genaemt St. Martha, daer wy de Goederen uyt losten, en doen een Brander af maeckte, om by eenigh geval gebruyckt te werden; brachten hier soo eenige daegen door met het lossen van onse Goederen, en met water te haelen. Den 10 January, quamen Brieven van haer Ho. Mog. met last, om alle

Engelsche Schepen, op de kusten van Guinea en West-Indien, aen te tasten en te veroveren. Den sesten February lichten wy onse anckers, en gingen onder zeyl, zeylende na een hooftplaets genaemt Cormantijn, die de Engelse in hadden, leggende eenige mijlen van het Casteel del Mina, passeerden naer de middagh een Engelse plaets genaemt Capo Corso, als mede een Deens Casteel, tot voor een plaets genaemt Morea (alias) Nassouw, het welcke de Hollanders in besit hebben: Als mijn Heer *de Ruyter* daer een Brief aen landt ghestuert hadde, vertrocken wy weder, en passeerden kort daer nae het Fort Anamabo, en quamen tegens den avont ten ancker tusschen Adia en Cormantijn, sijnde Engelse plaetsen, vonden daer leggen een Engels Schip, dat het terstont tegens Strant aen sette, en het Volck begaf haer naer het Casteel, 's anderen daeghs 's morgens tegens den dag quamender wel 500 Negers, soo van het Casteel del Mina als van Morea met haer Canoos, versien met Houwers en Schiet-geweer en Indise Vaendels, aen boort van mijn Heer *de Ruyter*, en doen wierden alle de Sloepen en Boten vol Soldaten en Matroosen gedaen, oock Storm-ladders en andere nootsakelijkheyt; den Commandeur over de Matrosen was Capiteyn van der Saen, en over de Soldaten den Heer Graef van Hoorn, en sijn doe gesamentlijck na Landt gevaren, om het Casteel Cormantijn te bemachtighen: Als wy nu onder het Landt quamen, lieten de Engelse het Fort Anamabo springen, waer door wy vol couragie wierden, maer vonden ons haest bedroogen, want als wy dicht onder Adia quamen, wiert ons het landen belet, eensdeels door de harde branding, en anderdeels door de Engelse Negers, die met duysenden op Strandt stonden, en in loopgraven lagen, als mede in haer Hutjes, die op ons wacker flanqueerde, so met kleyne Stuckjes als met Musquetten, en die van 't Casteel schooten oock geweldig na ons, soo datter verscheyde Canoos in de gront geschooten wierden, en wy kreghen verscheyde schooten over ons heen, soo dat wy met onverrichte saken, en met weynig schade, als eenige gequetsten, weder na boort keerden, en wiert voor dien dagh uytgestelt, doch de Negers hielden wy dien nacht by ons, want wy seyden, dat wy 't hervatten souden, gelijck oock daeghs daer aen geschiede, doch met meerder voordeel, want 's nachts quamender eenige Negers van de principaelste aen boort, van mijn Heer *de Ruyter*, met belofte, dat sy ons souden laten landen, waer voor sy genooten een Vat Brandewijn, als mede eenige Negers kleedjes, en vertrocken doen voort; waer op mijn Heer *de Ruyter* pitsiaerde, en doen wierd'er belast dat men met het gementioneerde volck terstont soude na landt varen, het geen van stonden aen gedaen wierdt: de blancke koppen bestonden soo hooge als leege, in 750 man, en omtrent de 500 Negers: onder wege zijnde, lieten de omgekofte Negers een Prince Vlagh waeyen van het gesprongen kasteel Anamabo, waer op wy sonder eenige tegenstant van de Negers (doch met groote moeyten en perijckel van 't branden van de Zee) landen, tegen den middach begonnen wy te marcheren na het Casteel Cormantijn, en doen zeylden eenige van onse lichte Schepen dicht onder het Casteel, en schooten daer dapper op, dat'er de stucken af vlogen, onderwijlen marcheerden wy dapper aen, en kreghen de Negers op de vlucht, die by haer Commandeur vluchten, ghenaemt Jan Gabes, de welcke boven op een Bergh drie stucken hadde geplant, daer hy geweldigh mede onder ons schoot en verscheyde quetsten, doch ons volck drong soo hart op haer aen, dat sy gedwongen waren te retireren, en marcheerden soo met kracht tot onder het Casteel, sonder haer schieten te achten; de Negers van ons deden mede haer best, staken de Negerye in de brant, en sloeghen al die Negers die sy kreghen, de kop af, lieten het lichaem leggen, en namen de hoofden mede, want haer was voor yeder kop een vereering belooft, doch wierden oock eenighe van d'onse gequetst ende doodt geschooten: Als die van 't Kasteel vernamen dat wy soo na waren, streken sy (na weynigh wederstant) de Vlagh, en versochten quartier, so dat wy met weynigh verlies van volck, het Casteel Cormantijn vermeesterden, het welck bemant was met 52 man, en gemonteert met 31

stucken

ſtucken Canon. De Overſte van de Negers (hier voren genoemt) verſcheyde maelen den Gouverneur laſtigh gevallen zijnde, om het Caſteel te laten ſpringhen, waer toe hy niet wilde reſolveren, wierdt ſoo quaet, dat hy twee van ſijn Kinderen, als mede twee Neven, den ſtrot afſtack, en ſneed doen ſijn ſelven eenighe ſneden in den hals en ſteken in 't lijf, ſprong van de muur, en kroop achter een klip, alwaer hy daer na dood gevonden is. De Engelſe gaven wy quartier, en onſe Officiers ſtelden goede wacht, en alle ſtercken dranck wierdt loopen gelaten, om het volck in toom te houden, maer als de Boots den dagh daer aen, quamen om het volck daer van daen te halen, ſoo warender duyſenden van Negers van alle de omleggende plaetſen by een gekomen, en begaven haer onder het Caſteel, en wie daer buyten quam, wierdt van haer aengegrepen, en al ontnomen wat hy hadde, en wie ſich daer teghen ſtelde, hieuwen ſy de kop af, ſoo datter doen meer om den hals gebracht wierden, als 'er in 't ſtormen geſneuvelt waren, doch wy begonnen daer onder te ſchieten van het Caſteel, ſoo datter eenige Negers doodt bleven, en verſcheyde gequetſt wierden, ende de reſt op de vlucht, en doen quamen kort daer nae de Overſten van de Negers met een wit Vaentje aen 't Caſteel, verſochten Vrede en vrye handelinghe, het welck haer toegeſtaen wierdt, en daer op vertrocken ſy, en doe quam al het volck aen boordt, en voor Commandeur quam daer binnen, een Opper-Koopman van Morea met eenigh volck, genaemt Samuel Smit, een Hollander van geboorte; doen wierden alle de ſtucken rontom los gebrant, en ſalvo geſchooten, ſoo mede van de Schepen, en wy zeylden daer den 12. February weder van daen, en quaemen den 13 dito weder voor het Caſteel del Mina, alwaer wy ſeer verwellekomt wierden; en nae dat wy daer alles beſchickt, en de Goud-kuſten in hadden, en van waeter verſien waren, lichten wy geſamentlijck onſe anckers, zijnde doen den 27. dagh van February Anno 1665, en ſetten doen onſe kours by de wind om de Zuyd, en paſſeerden den 8. Maert, de Linie Æquinoctialis, als mede den 3. April 's morgens met een friſſe koelt, ſtaken daer weder door de Linia Æquinoctialis, en den ſeſten dito, ſtierf den Capiteyn reform è Cornelis Bylandt, en wierdt den ſevenſten buyten boordt geſet, op de hoogte van een graed, vier minuten.

Den 30. April, quaemen wy tegens den middagh, voor het Eylandt Barbados, daer in de veertigh Engelſche Scheepen waren, die wy al te ſamen tegen de Strandt aen joegen, en verſcheyde uuren tegen ſloeghen; oock mede hielden wy ſchut-ghevecht tegens de Caſteels, daer wy ſoo geweldigh op ſchooten, datter de mueren af ſtoven, en de Engelſche by troepen uyt liepen, doch die van de Scheepen, ſchooten oock gheweldigh in 't eerſt, waer van wy verſcheyde dooden en ghequetſten kreghen; maer als wy haer meenden aen boort te klampen, ſtieten wy aen de grond, ſoo dat wy gedwongen waren te rugge te keeren, en ſetten het doen ten ancker, en deden als doen ons beſt, met haer te beſchieten, ſoo dat ſy ſeer ſchadeloos raeckten, en wy twijffelen niet, of het ſal haer wel heugen, en ſtaeken daer doen van daen na Martenico, daer wy onſe dooden begroeven; dat ghedaen zijnde, gingen weder tzeyl, en kreghen doen verſcheyde Prijſen, onder de Eylanden Monſeratte, Nives en Gardeloupe, die wy tuſſchen de Caſteels van daen haelden, waer van wy 'er eenige verbranden, en eenighe aen het Eylandt Statius en Chriſtoffel verkochten, de reſt namen wy mede die wat bezeylt waren, en quamen daer mede den vijfthienden July, voor het Landt van Terra Nova, alwaer wy noch acht Prijſen bequamen, daer wy de goederen uyt loſten, en in de brandt ſtaken, kreghen daer oock veel ſoute Bakeljauw, en ſchoon Engels Broodt, dat ons heel wel te pas quam: wy lichten Anckers, en gingen daer van daen.

Den 9. July, paſſeerden ſoo dicht langhs de Eylanden van Fero, en quamen den 23. dito, dicht onder het Landt van Bergen in Noorwegen, alwaer wy verſtonden, door een Galjoot dat op de Ooſt Indiſchvaerders quam kruyſſen, het ellendigh ſpringen van den Heer van Obdam, en het vluchten van verſcheyde ſchelmen, waer op mijn Heer *de Ruyter* pitſiaerde, en doen belaſte, dat yder

ſijn beſt ſoude doen, om voort te raken, want hy na huys wilde, waer op wy alle Zeylen by maeckten, die goedt doen konden, maer hadden veel ſtilte en contrarie Windt, kregen altemets een Scheepje te ſpreken, die ons berichte, dat de Engelſche met 80 Zeylen voor de Wal waren, maer Godt zy ghedanckt die ons bewaert heeft voor haer, want wy daer wacker voor geſeten ſouden hebben, hoewel wy alle onſe beſt genoegh ſouden gedaen hebben.

Wy zijn den 8 Auguſti 1665 ghekomen, door contrarie wint, op de Weſter-Eems, voor Delfzijl, alwaer wy nu alteſamen beſcheyt zijn verwagtende, hoe het verder met ons ſal gaen. Ick blijf onderwijle mijn Heers verplichte Dienaer.

N. N.

Lijſte der Schepen, verovert door de Vloot van den Heer Lt. Admirael de Ruyter, *op de Kuſt van Guinea en elders.*

Drie Schepen met Suycker.

Twee leedigh.

Vijftien in de Weſt-Indies, en meeſtendeel verbrandt.

Seven in de Terraneuf, daer van drie verbrandt, en drie weder gegeven, en 350 man vry.

Een Fregat uyt St. Jans Bay verovert, met 18 ſtucken.

De Heer Francois Schevattijn, Generael van Cormantijn, gevangen.

Twee Caſteelen in Guinea laten ſpringen.

Benevens noch veel Goederen en Koopmanſchappen, op Cabo Verde en andere plaetſen verovert.

De Engelſchen wetende van de verrichtingh van *de Ruyter*, en wat ſchoonder buyt hy mede bracht, maeckten ſtaet hem op ſijn wederkomſt aen te doen, en ſoo hem als de Ooſt-Indiſche Retour-Vloot, die verwacht wierd, te onderſcheppen: ſy quamen op den 17. July 1665, met tnegentigh Zeylen voor Texel bravceren, maer oordeelende, dat tot hun voorgenomen werck, daer langer te kruycen, ondienſtigh ſou zijn, alſoo men daer door de aenkomende Vlooten bequaemelijck van verre ſou konnen waerſchouwen, ſtaecken weder de Noord-Zee in, en verſpreyden ſich aldaer, om den een of den ander, of alle beyde te ontmoetten. Maer als hen *de Ruyter* ontſnapte, en op de Weſter Eems voor Delfzijl aenquam, mocht men deſe toeleggers ſien ſtampen en baeren van ſpijt, niet konnende bedencken, hoe hy hen kon voor by gekomen zijn, hoe 't was of niet, ſeeckere Jode tot Amſterdam, wiſt ſulcks thien daegen voor ſijn aenkomſt wel te voorſchrijven, uyt wat bericht, weet hy beſt. Hy bracht beneffens Olyphants-Tanden, Suycker, Toeback en andere koſtelijcke Koopmanſchap, 682 Marck Goudts met ſich, hebbende ſijn volck mede niet weynigh in graesduynen gegaen, dat hen aldaer tot Delfzijl wel te pas quam, om moy weder te ſpeelen. Sijn weder aen komt tot Delfzijl.

De Ruyter ſchreef terſtondt naer ſijn aenkomſt aen de Staet, en maeckte den ſelven ſijn aenkomſt bekent, ghelijck hier volght:

Ho. Mog. Heeren, mijn Heeren,

N*A generale groeteniſſe, ſoo dient deſen: als dat ick, nevens uwe Hoog Mog Vloot, die met my deſe lange Reyſe gedaen heeft, al t'ſamen op den ſeſten deſer naemiddagh, wel binnen de Weſter-Eems gearriveert zijn, nevens vijf Engelſe Prijſen, daer van drie meeſt vol Suycker zijn, met twee leedige goede Schepen, waer van wy d'een tot een Brander by onſe onderhebbende Landts Vloot gereedt hebben gehouden, noch is by ons een Koopvaerder van Rotterdam, met ons in Compagnie komende uyt de Caribiſche Eylanden, &c. Den* 19. *July waeren by d'Eylanden van Fero, om kondtſchap der Engelſche te bekomen, maer en konden niemant ſpreken. Den* 21 *dito paſſeerden beooſten Hitlandt. Den* 22 *dito namiddags, is een Huyſduyner Galjoot by ons gekomen, dewelcke rapor-* Brief van de Ruyter aen den Staet.

porteerde 't groot ongeluck, wegens de ref-contre van beyde de Vlooten, &c. Den 23 dito waren wy voor Bergen, en daer als boven verstaen, en zijn soo langs Noorwegen, met stilte en contrarie wint den 5 Augusti by 't H. Landt gekomen, en den 6 dito in de Wester-Eems, door dien wy voor vast verstonden, dat d'Engelse macht op de Hollandtse Kust was, en wy ons tegens haer niet suffisant genoegh en kenden, boven dien en hadden wy geen 10 dagen Victualie, ja sommige geen 5 dagen, en gants waterloos, en onse Landts Schepen de meeste part seer ghedevaliseert, als Capiteyn Sweers sijn Fockemast en Boegspriet over boort, en de Capiteyns, Pomp en 't Hoen seer leck, soo dat sy door noot Galjoen en Boegh-spriet hebben moeten afzagen, den Capiteyn en Schout by Nacht Haeckswant sijn Schip is niet veel beter: In fijne, God de Heer zy lof en danck, dat wy uytter Zee in salvo ghekomen zijn, mede brenghende den ghewesene Generael van 't Kasteel Cormantijn Francois Stillevin, als gevangen, U Ho. Mo. gelieve last en ordre te stellen, waer na ick my met sijn persoon sal te reguleren hebben: Wy hebben 15 Schepen in West-Indien genomen, en daer van de meeste part verbrandt: wy hebben maer 7 Schepen in Terra Nova, op den 16 en 17 Juny gevonden, waer van 3 verbrant, en 3 zijn haer, met 350 mannen wederom vry gegeven, om haer selven daer mede na Engelant of Nieu-Engelant te begeven, en zijn op den 19 Juni uyt S. Jans Bay, van Terra Nova geseylt, mede nemende een Engels Fregat met 18 stucken, aldaer door mijn verovert. Mijn Heeren, ick sal tot nader ordre, hier by 's Lants Vloot blijven, verhopende in 't korte ordre van hare Ho. Mo. te ontfangen, waer na wy ons al te samen te reguleren sullen hebben. Waer mede Ho. Mo. Heeren, &c. Actum in 's Landts Schip de Spiegel, in de Wester-Eems, ter Reede voor Delfzijl, den 6 Augusti, 1665. Getekent.

M. AD. de RUYTER.

De Engelschen onder de Admiraelen Pen, Montagu en Allen, siende hun toelegh op *de Ruyter* misluckt, meenden de selve op de Oost-Indie Vaerders seeckerder te nemen, naer de Noord te zeylen, en omtrent Hitlandt, Fairhil en Noorwegen de selve te onderscheppen. Maer de Staet nu haer Oorloghs Vloot weder vaerdigh hebbende, bevorderde oock soo veel als hen mooghlijck was, de selve in Zee te brengen. Dese Vloot bestont in drie Esquaders; het eerste, onder den Heer Cornelis Tromp, van 30 Oorloghs-schepen, voerende in alles 1570 stucken, en 7400 man; het tweede, onder den Heer Cornelis Evertsz., van 33 Oorloghs-schepen, voerende 1416 stucken, en 6278 man; het derde, onder den Heer Tjerck Hiddes, van 29 Oorloghs-scheepen, voerende 1348 stucken, en 5864 man; en by dese Vloot waren 13 Branders, en 11 Advijs-Jachten. Staetsche Vloot gereedt.

Men had voor de aenkomst van den Heer *de Ruyter* besloten, ghelijck de Lijst oock voorstelt, het opperste bewindt van dese Zee-macht, den Heer Tromp aen te beveelen; maer wanneer de selve Heer *de Ruyter* aldus geluckighlijck in het Vaderland was aengekomen, wiert dit besluyt verandert, en hy als L^t. Admirael daer over gestelt; met welcke last-brieven eenige Gecommitteerde Heeren, op den 11 Augusti tot Delfzyl quamen, en hem van daer naer Texel op 's Landts Vloot brachten. *De Ruyter* wordt Lt. Admirael.

De Heer Tromp toonde hier over groot misnoegen, en versocht voor dese reyse van 's Landts dienst ontslaegen te mogen zijn, willende in alle andere gelegentheden, het Vaderland sijn plicht niet ontsegghen, maer als hem vorder onderrecht wierdt, hoe het nu anders, met 's Lands Vloot, als voor desen ghestelt was, nademael besloten was, datter eenige Gemachtighden, uyt de hooghste Collegien souden mede gaen, liet hy

sich door dese en andere redenen geseggen.

Dese Gemachtighden waren de Heeren Rutger Huygens, een bedaegt Gelders Heer, de Heer Raed-Pensionaris de Wit, en de Heer Johan Boreel, Oud-Burgermeester van Middelburgh. Aleer de Vloot tzeyl gingh, is dese volgende ordere aen den Krijghsraedt bekent gemaeckt.

Ordere op 's Landts Vloot.

IN deliberatie geleyt zijnde, is goet gevonden en verstaen dat onder de Sur-intendentie, directie, beleydt en conduite van de Heeren Huygens, Raedt Pensionaris de Wit en Iohan Boreel, hare Ho: Mo: Gedeputeerde en Gevolmachtighden op 's Lants Vloote, als eerste Persoon en Opperhooft over de selve Vloot, gedeurende d'aenstaende expeditie, commanderen sal den Persoon van *Michiel Adriaensz. de Ruyter*, Lt. Ad. van Holland en West-Vrieslandt, dewelcke gehouden wort tot dien eynde den Eed, vervat in haer Ho. Mo. Resolutie van den 2 deser, af te leggen; en voorts als Hooft-Officieren Cornelis Evertsz. Luytenant Admirael van Zeelant, den Luytenant Admirael Cornelis Tromp, Luytenant Admirael Meppel, Tjerck Hiddes Luytenant Admirael van Vriesland; de Vice-Admiralen van Nes van der Hulst, Banckert en Koenders; en de Schouten by Nacht, de Liefde, Cornelis Evertsz. de Jonge, en Bruynsvelt: Doch of 't gebeurde dat den gemelten Luytenant Admirael *de Ruyter* yets menschelijcks mochte overkomen, of wel by sieckte of andre ongelegentheyt het commando over de voorsz. Vloote niet en soude konnen exerceren, sal by desselfs afsterven, des Godt verhoede, of in cas van voorgeseyde ongelegentheyt ofte absentie, de voorn. Vloote, als eerste Persoon ofte Opperhooft onder de Sur-intendentie, en directie als vooren, commanderen den voorn Luytenant Admirael Cornelis Tromp, des sal den meer geseyden Luyt. Ad. *de Ruyter*, en d'andere Hooft-Officieren respectivelijck, soodanige ordre stellen by haer onderhebbende Scheeps-Officieren, dat in cas van soodanige voorkomende gelegentheyt van afsterven, staende het gevecht en gemeleert wesende onder 's Vyands Vloote, gene de minste tekenen van soodanige droevighe toevallen, of eenighe de minste veranderinge in de sake worde bespeurt, maer al'es in state gehouden, omme by verwisselinge van cours de respective Vlooten, of diergelijcke bequame occasie daer van notificatie te worden gedaen, aen de succederende Hooft-Officieren, ten eynde als vooren ghemelt. En sal dese hare Ho. Mo. Resolutie ghesonden worden aen de gemelden Luyt. Ad. *de Ruyter*, met ordre om zich aenstonts, naer 's Landts Vloote in Tessel, en by de Heeren hare Ho. Mo. gesamentlijcke Gedeputeerden en gevolmachtighde aldaer te vervoeghen, oock met zich nemen den Luyt. Ad. Meppel, en den Vice Admirael van Nes, mitsgaders soodanige andere Officieren, en bequame Persoonen, als hy sal oordeelen op d'aenstaende Expeditie, dienst te konnen doen, mits dat sulcks gheschiede met soo weynigh ondienst van sijn onderhebbende Vloote, jegenwoordigh in de Wester-Eems leggende, als eenighsints doenlijck sal zijn. met dien verstande, dat den Luyt. Ad. *de Ruyter*, mitsgaeders de voorsz. Luyt. Ad. Meppel, Vice Admirael van Nes, en andere Officieren en Persoonen soodanighe ordre sullen hebben te volgen, als hun respectivelijck by de Heeren Gedeputeerde en Gevolmachtigden gegeven sullen worden, sullende tot dien eynde haere Ho. Mog Resolutie aen de selve Heeren Gedeputeerden gesonden worden, tot hare Ed. narichtinge, als oock om aen yeder der boven geroerde Hooft Officieren een Extract te behandigen, en werden de selve Heeren Gedeputeerden en Gevolmachtighden mids desen geauthoriseert, om de selve Resolutie in alle sijn deelen ter executie te stellen, voor soo veel als daer door het uytloopen van 's Landts Vloote, en d'aenstaende Expeditie, niet verachtert sal werden, en sullen de depesches hier uyt resulterende, afgaen sonder resumtie.

Aldus stack 's Lands Vloot langhs de Schotse kust, vast noordelijck aen, sonder eenige Engelsche Schepen te vernemen; echter vervielen vier Sweedsche, met

met goederen van Contrabande, die naer Duynkercken seyden te willen, en noch een naer Havre de Grace gedestineert, deselve in handen. Noch twee Engelsche Kitsen veroverdense met vier en vijftigh man, uyt de welcke sy vernamen dat de Engelsche Vloot wel naer by, maer vol siecken was.

Ondertusschen, terwijl de Engelsche Vloot het om de Noord hieldt, gingh hen een tweede buyt den neus voor by, loopende een Vloot van omtrent tseventigh kostelijck gelaedene Scheepen, onder de welcke tien Oost-Indische Retour-scheepen waeren, tot Bergen in Noorwegen, en noch twee van deselve tot Drontheym in, zijnde alle door afgesondene Galioots voor de Engelschen gewaerschouwt.

Oost-Indische en andere Vlooten loopen tot Bergen in Noorwegen in.

Dit was een tweede wonde in het hart der roofgierighe vyanden; sy hielden hier over Krijghsraedt; en besloten, met of teghen wil van den Deenschen Stadtvooght tot Bergen, van dese kostelijcke proye of kuyt of haeringh te hebben, als men seght; ten minsten die te vernielen, was het mooghlijck. Sy schreven een hooghmoedighen en trotsen Brief aen den Gouverneur of Commandant Alefelt, en wierden weder alsoo hooghmoedighlijck beantwoord; maer het gevolgh van dit merckwaerdig treffen, sullen wy den Lezer uyt een ooghgetuyge aldus kortelijck voorstellen, beginnende 's morgens ten ses uren op volgende manier:

Verhael van het treffen in Bergen en Noorwegen.

„ Den Vyandt een Canon-schoot „ tot een seyn, of teecken om aen te „ vallen, van los Kruyt hebbende ge„ daen, soo quam daer op aenstonts „ een volle chargie van alle haer Grof „ Canon, aen Backboorts zijde ghele„ gen, te volgen, lossende nu van alle „ haer Oorloghs-Schepen al het Grof „ Geschut, 't welck op de zijde naer ons „ was toe-gelegen, en dat met sulck een „ yssselijck gedruys, als of Hemel en „ Aerde vergingh: want over de 400 „ Stucken Grof Canon wierden in de„ se chargie (soo wy geloofden) te ge„ lijck op ons los gebrandt, die alle met „ schroot, of ysere kneppelen, bouts, „ en groote koegels waren geladen, die „ nu ontelbaer door onse Schepen vloo„ gen, en rontom ons henen snorden; „ dies by na alles kraeckten en scheur„ den wat aen de Schepen was, ja selfs „ het water scheen te koocken en te bor„ relen, door de groote menighte van „ koegels die rontom ons neder vielen; „ evenwel kosten dese verschrickelijc„ ke chargie, tot een yders verwonde„ ringh, weynigh Menschen van d'on„ se het leven; en wierden op ons Schip „ daer door niet meer dan twee Per„ soonen ter neder gevelt, waer van de „ eene sijn Lichaem door een loutere „ ysere kneppel het opper-lijf van het „ onder-deel ontrent de middel vonden „ gescheurt, en meest van malkande„ ren afgescheyden; en den anderen „ het Hooft aen flarden geschooten. „ Dese furie by ons uytgestaen zijnde, „ gaven de moed door sulcks geensins „ verlooren, gelijck de Engelsche gis„ singh hadden gemaeckt; want dese „ hagel-buy van bouts en koegelen was „ noch nauwelijcks op ons neder-ge„ stort, of gaven oock stracks daer op „ vuur, en branden met al ons Grof „ Canon, ja selfs uyt eenige heele en „ halve Cartouwen van onse vaerdigh„ leggende Schepen heel ordentlijck, „ en te gelijck op d'Oorloghs-Schepen „ der Engelschen los, soo dat door het „ schrickelijck gedruys Lucht, Hemel „ en Aerde scheen te kraken: en had„ den wy naeuwelijcks dus met alle man „ los gebonst, of stracks was al het „ Canon weer geladen, en oock des „ Vyandts insgelijcks; invoeghen dat „ hier nu malkander soo vinnigh qua„ men aen te tasten, als ooyt een Ge„ veght te Water kon geschien: de yse-

re

„ re kneppels en koegelen onſer Vyan-
„ den vlogen en ſnorden in groote me-
„ nighte rontom ons henen , en yſſe-
„ lijck door en over onſe Schepen, doch
„ en bezweecken wy daerom niet , loſ-
„ ſende ſtaegh al ons zwanger Geſchut
„ ſoo vaerdigh en ras als 't was geladen,
„ gevende t'elckens haer de gantſche
„ Laegh , en menighte van koegels , het
„ welck den Vyandt oock deſgelijcks
„ doende , ſaghmen hier het bloedigh-
„ ſte Geveght dat ooyt met Schepen
„ konde geſchieden.
„ Doch was yder van ons met geen
„ kleyne verwonderingh ingenomen ,
„ als wy ſagen dat de Denen van het
„ Kaſteel , in plaetſe van onſer in deſen
„ hooghdringenden noot (volgens hare
„ beloſte) by te ſtaen , nu in tegendeel
„ de witte Vlagh opſtaken , en haer ſtil
„ houdende , ons dus te ſamen lieten
„ vechten , ſonder een ſchoot op de En-
„ gelſche te ſchieten ; en meenden wy
„ nu genoeghſaem door die van Bergen
„ aen den Vyant verkocht te zijn : maer
„ naderhant quam ſich den Heer Com-
„ mandant over ſulcks dusdanigh te ex-
„ cuſeeren , dat men de witte Vrede-
„ vlagh opgeſtoocken hadt , om de En-
„ gelſche tot ophoudingh van ſchieten
„ aen te manen : doch evenwel ons be-
„ langende , meenden wy nu by na ſeec
„ kerlijck dat verraden waren ; dan ga-
„ ven noch daerom geen koop , flanc-
„ keerende ſonder ophouden ſoo vin-
„ nigh en hevigh op malkanderen , dat
„ ons geduurigh in vlam en roock be-
„ vonden : hadden als noch de wint
„ naer wenſch , invoegen dat onſe mee-
„ ſte roock in des Vyandts Oorloghs-
„ Schepen quam ghevlogen , 't welck
„ haer vry al wat het geſicht benam ,
„ ſoo dat nu haer meeſte koegels over
„ ons henen vlogen , die in de Stadt
„ geen kleyn getal Huyſen beſchadigh-
„ de , en van de ſtoutſte Waegh-halſen
„ die niet gevlucht en waren , al eenige
» doodt en ter neder velden : wy daer
» en tegen konden ſien , en planten
» ſtaegh aen ons Grof Canon ſoo wel
» op onſe Beſpringers , dat wy t'elc-
» kens , en dat menighmael met gehee-
» le Lagen t'effens in hare Schepen ,
» die van wegens de veelheyt des Volcks
» cryoelden , quamen te flanckeeren ;
» want wy hadden Stucken die 48, 36,
» 30, en 24 ponden yſer ſchooten , waer
» mede wy ſtaeg de Engelſe in het hart-
» jen van hare Schepen quamen te be-
» groeten ; en deſe Kaetsballen vielen
» al vry wat onſacht neder : doch ble-
» ven ſy ons oock met haer zware Stuc-
» ken , en groote koegelen geenſints
» ſchuldigh ; ſomma, dit was geen ſlaen,
» gelijck ordinaer in Zee geſchiet , maer
» wel een afgrijſſelijck moorden van ſoo
» veel Menſchen. Alles ſcheen door het
» geduurigh los-branden in lichte vlam
» te ſtaen , en de ſchoone Koop-Stadt
» Bergen van het Gebergt een ſchric-
» kelijck ſchouw-toneel van de Hel te
» zijn : doch begonden wy nu te merc-
» ken dat de Engelſchen eenighſints ,
» en kort daer aen meer en meer be-
» gonden te verflaeuwen ; dies onſe
» moedt ſoodanigh aenwies , dat wel
» wenſchten vorder ſonder hulp van
» die van Landt in dit Gevecht te heb-
» ben gecontinueert : doch als wy nu
» al ontrent een groot uur dus teghens
» de Engelſche hadden geſlagen , ſoo
» wiert door het geſtadigh aendringen
» der Nederlanders , die van de Koop-
» vaerdy-Schepen te Lande waren ge-
» ſchickt , den Heer Commandant met
» ſijn Raet bewogen om ons te aſſiſtee-
» ren : ſtracks wiert dan op ſijn bevel
» de witte Vlagh in , en de roode Bloet-
» vlagh wederom daerentegen opge-
» ſtoocken ; en desgelijcks van het
» Deenſe Kaſteel , de Sterckte Noor-
» denes , op de Engelſche los-gebrant ,
» het welck haer ſoo men geloofden) al
» vry wat dede altereren: evenwel gingh
dit

„ dit ſchieten van Landt ſoo gezwint „ en hevigh niet, als wel by deſe gele- „ gentheyt wierde vereyſcht, want het „ ontbrack hen aldaer aen vele nootſa- „ kelijckheden die by het Geſchut, en „ om tegens een Vyandt te ſlaen, be- „ hoorde; en daerom ſchootmen noch „ vry wat vaerdiger uyt onſe ſchepen, al- „ daer wy nu meer en meer door coura- „ gie voortgedreven, noch even yverig „ wierden bevonden, om onſe Beſprin- „ gers van hier te doen verhuyſen, krij- „ gende nergens na ſoo veel ſchooten „ wederom: ſomma de Engelſche die „ noch in deſen morgen-ſtont ſoo veel „ teeckenen van haer glorie en hoogh- „ moedigheyt hadden getoont, geraeck- „ ten alhier niet weynigh in de klem, „ en wierden nu vele van haer door on- „ ſe koegels gequetſt of doodt-geſchoo- „ ten; en over ons bleeck de bewarin- „ ge Godes wonderlijck, dies loofden „ wy onſen genadigen Godt, ſchooten „ noch hevigh op de Engelſchen, krij- „ gende eyndelijck weynigh ſchooten „ wederom, dewijl ſy t'eenemael in „ confuſie quamen te geraken.

„ Wy hadden nu ruym drie uuren „ dus hevigh tegens elkander geſlagen, „ wanneer de Engelſche afgemat, met „ Dooden en Gequetſten over-laden, „ haer haeſtigh en ſeer confuſelijck op „ de vlucht begaven, om des te vaerdi- „ ger (naer het ſcheen) de menighte van „ onſe groote koegelen te ontwijcken; „ geſchiedende haer vertreck uyt de Bay „ met ſulcken yver, dat ſy hun Cabel- „ touwen af-kappende, al haer Anckers „ daer voor ſy vertuyt en vaſt gelegen „ hadden, verlieten: een Engelſe Boot, „ twee Sloepen, en drie gevangens qua- „ men in onſe handen te vervallen. En „ alhier kon men nu klarelijck ſien, „ met wat ſchrick dat deſe ſtoute En- „ gelſche waren beladen; ſommighe „ van haer Schepen krenghden in 't re- „ tireren, om niet te ſincken, geheel „ op zy, dewijl die onder en boven wa- „ ter niet weynig door onſe koegels be- „ ſchaedight ſcheenen te zijn; andere „ quamen door 't haeſtig vluchten ſoo- „ danigh tegens een, en met hun Rha- „ zeylen, Touw-werck en Wandt in „ malkanderen te verwarren, dat daer „ door noch meerder ontramponeert, „ en door ons flanckeeren ſeer beſchae- „ digt wierden; doch de wind, die haer „ in deſe furieuſe Bataille niet en hadde „ gedient, was haer nu voordeeligh en „ gunſtigh om te vluchten, en verder „ heen af te ſacken, tot dat ſy omtrent „ een halve mijl beneden de Stadt, in „ het Liedt van Bergen, in een deſolate „ geſtaltenis ten Ancker quamen.

„ Wy onſe ſtoute Beſpringers in 't „ vluchten noch luſtigh de fooy ghege- „ ven hebbende, hielden ons toen, wan- „ neer hun niet meerder en konden be- „ reycken, vorder ſtil, want waeren te „ koſtelijcke Schepen om deſe vluchte- „ lingen nae te jagen. Wy hadden op „ onſe Schepen, waer mede wy tegens „ den vyant geſlagen hadden, niet meer „ als omtrent dertigh dooden, en tſe- „ ventigh gequetſten, behalven die op „ de ſtil-leggende Koopvaerdy Schee- „ pen, en voorts te Lande binnen de „ Stadt geſneuvelt waeren, die mede, „ ten aenſien het groot geweldt der En- „ gelſche, weynigh waeren, daer het „ nochtans in het begin altemael met „ een vervarelijck verderf, en droevige „ ruine wierde gedreyght. Wy waeren „ op onſe Schepen niet ſterck van volck „ geweeſt, ſoo dat veel koegels en knep- „ pels door de ſelve quamen gevlogen, „ ſonder een menſch te beſchaedighen. „ De lieve Godt bewaerde ons wonder- „ lijck; ick, en mijn onder-Chirurgijn „ hadden ons, om de gequetſten te ver- „ binden, in de Conſtapels Kamer ge- „ plaetſt, daer ons, als elders, des vyants „ koegels dickmaels om de ooren ſnor- „ den: eens kreegh ick een ſplinter, of

„ groot ſtuck houts, door een yſere „ kneppel die over my henen vloogh, „ ende wy kort daer aen vonden, afge- „ broocken zijnde, teghen het hooft, „ doch vondt my (Godt lof) gantſch „ niet beſchadight. Als d'Oorlogs ſche- „ pen ſlaeghs zijn, worden de Chirur- „ gijns, om de gequetſten te verbinden, „ beneden in het Ruym geplaetſt; maer „ dit en kon hier geenſints geſchieden, „ om dat wy tot bovene toe met koſte- „ lijcke Waeren uyt India waren gelae- „ den: onſe gequetſten, waer van de „ eerſte de geheele vleesachtige partye „ des Bils en Dye meeſt wegh geſchoo- „ ten, ende geen kleyn gedeelte van ſijn „ rechter arm in de loop geraeckt was, „ hadden wy noch in deſe bloedige furie „ met een groote onſeekerheyt verbon- „ den. Wy vonden al onſe weerbaere „ Scheepen, daer mede wy tegens den „ vyandt hadden geſlagen, aen Maſten, „ Stengen, Touw-werck en Wandt, „ mitſgaders onder en boven waeter, „ uytnemende beſchadight, ontreddert „ en door-nagelt. Den braven Schipper „ Ruth Maximiliaen, alhier uyt de „ Straet, en van Liſſebon aenghelandt „ zijnde, als een dapper Oorloghs man „ beneffens de onſe tegen den vyandt „ geſlaeghen hebbende, was oock ſijn „ Schip dervoegen ontramponeert, dat, „ ſoo wanneer in Zee geweeſt hadde, „ lichtelijck ſoude geſoncken hebben; „ doch hielpen de onſe hem vaerdigh „ weer te recht. En opmerckelijk ſcheen „ het te zijn, dat, ſoo lang als deſe Bataille „ hadt geduurt, een ſeer donckere lucht „ en mot-reghen wierde beſpeurt, en „ naeuwelijcks was het gevecht geeyn- „ dight, wanneer de lucht opklarende, „ weder een heldere Sonneſchijn, ge- „ lijck des morgens vroeg te voorſchijn „ quam, waer door het ſcheen als of „ den Hemel ſelfs afkeerig was geweeſt „ om dit Onchriſtelijck gevecht, tuſ- „ ſchen Chriſtenen, oude Bondgenoo- „ ten, en eensgeſinde in de geſuyverde „ Godtsdienſt, aen te ſchouwen. Onſe „ dooden, waer onder oock was den „ Koopman Pieter van Santvliet, wier- „ den behoorelijck begraven, en al de „ gequetſten by malkanderen in de Stad „ gebracht, daer wy de ſelve na vermo- „ gen tracteerden; en wierden oock die „ geneeſſelijck waren, door Gods hulp „ en zegen, wederom haeſt in een be- „ ter ſtandt gebracht.

„ Uyt de gevangens die wy van den „ vyandt bekomen hadden, als oock „ uyt andere, ſelfs uyt ſchrijvens der „ Engelſche, quam ons ter ooren, dat „ onſe beſpringers een van haere voor- „ naemſte Overſte, dien ick geloof dat „ de jonge Graef van Sandwich ghe- „ weeſt ſal zijn, met vier a vijf van hun „ valjantſte Capiteynen, mitſgaeders „ omtrent 500 mannen, ſoo van Offi- „ cieren, ſoldaten als bootsgeſellen in „ dit gevecht verlooren hadden: haere „ gequetſten wierden oock tot op eeni- „ ge honderden begroot, die nu in haer „ geweldighe pijn en elenden (geloof „ ick) nacht en dagh, dees bloedigen „ aenſlag komen te vervloecken. Haer „ Scheepen waeren oock altemael ſeer „ doornagelt ende geteiſtert: men dien- „ den ons aen dat alreets drie a vier daer „ van gheſoncken waeren; doch dit is „ naderhandt anders bevonden, alſoo „ door het krengen, en vordere midde- „ len, hare ſchooten beneden, of onder „ water noch door hen wierden gerepa- „ reert: doch vonden haer evenwel ſoo „ begroot, dat voor eerſt niet wel verder „ heen konden afdrijven, en ſoo vervult „ van dooden en gequetſten, dat ſy ge- „ nootſaeckt waren een goedt getal der „ doode Lijcken over boort te werpen, „ daer van eenige tegens de wal geſpoelt „ zijnde, door de Noormannen wier- „ den gheplondert: maer als de nacht „ aenquam, ſoo brochten ſy de reſt met „ hun ſchuyten en boots te lande, alwaer

ſy

„ ſy die in groote kuylen, en hier en daer „ achter klippen en ſteenrotſen op mal- „ kanderen ſtapelden, gelijck als die ee- „ nige dagen daer nae, toen de Engel- „ ſchen verder afweecken, aldaer in een „ groote menighte gevonden wierden.

„ Sulcks dan was nu alhier de buyt, „ die deſe verwaende beſpringers op ons „ in de Noordſe Bergen kregen, weſen- „ de geen kleyne victorie voor de Ne- „ derlanders, waer over alle vroome Pa- „ triotten, als deelgenooten, genoodt- „ ſaeckt waren den goeden Godt te loo- „ ven ende te dancken, dat ſoo rijcken „ ſchat niet in de handen van onſe vyan- „ den en was geraeckt: en over groot, ja „ by na onuytſpreeckelijck was nu onſe „ vreughde, loovende onſen genadigen „ Godt met vollen monde, en opgetoo- „ gene zielen, over dees onverwachte „ victorie, die wy ſoo wonderbaer, als „ geluckigh, door ſijne Vaderlijcke hulp „ en byſtand, op deſe glorieuſe oorlogs „ macht der Engelſche bevochten had- „ den: hem vorder biddende om die „ genaden, dat wy ſoo grooten weldaet „ nooyt in ons leven mochte komen te „ vergeten, als oock om de vorder be- „ ſchermingh over ons, en onſe koſte- „ lijcke Schepen, op dat wy na ſoo veel „ ſuckelinghs, eenmael tot binnen de „ gewenſchte Haevens van ons lief en „ langh gewenſcht Vaderland behouden „ mochten komen.

Wy eyndigen hier, met den ſchrijver onſen vrient Meeſter Schouten, het verhael van deſen aenval, maer willen echter niet naer laeten hem in het Vaderlandt te brengen. Sy kregen nu eyndelijck bericht, datter voor de wal een groote Vloot Schepen geſien wierdt. Waer nae, op den 30 van Auguſtus dry Oorloghs-Schepen van deſe Vloot, des morgens voor dagh het Ancker voor Bergen lieten vallen, en den Commandant met eenige Canon ſchooten begroeten, het welcke geen kleyne ontſtelteniſ in de Stadt veroorſaeckte, dewijlmen meende, dat de Engelſchen weder met hun gantſche macht voor de Stadt waeren, maer alſmen bevandt, dat niet de Engelſche maer wel de Nederlantſche Vloot voor het Landt was, verkeerde deſe ſchrick in blijtſchap.

Vervolgh van de te huys reyſe.

De Ruyter omtrent Bergen.

De Retour Vloot en de andere Schepen vertrocken eyndelijck van uyt de Haven van Bergen, komende tot Jeltefoert ten Ancker, laſt hebbende van den Heer *de Ruyter* datſe geen Haevens ſouden ontſien, om ſpoedigh in Zee by de Oorloghs Vloot te komen, die hen, met over en weder te kruyſſen vaſt inwachte. Sy op den vierden September een beeter vaer-weer bekomen hebbende, meenden weder in Zee te ſteecken, maer wierden, alſoo de wint om keerde, gedrongen, weder met alle man binnen Landts door naer 't Kruys voert te verzeylen. Van daer geraeckten ſy buyten gaets en in volle Zee, maer aldaer noch de Oorloghs Vloot niet vernemende, ſandt de Heer de Bitter Commandeur van de Ooſt-Indiſche Vloot, een wel bezeylt Galioot Noort-waert aen; om 's Lants Zee macht op te ſoecken, daer ſy op den ſesden van September by geraeckten. Sy verſtonden hier dat ſes Schepen van de Oorloghs Vloot, naer Dronthem waeren gezeylt, om de andere twee Ooſt-Indiſche Schepen af te haelen, en by de Vloot te brengen. Het ſlot Honingen was oock al tot in Bakeſondt gekomen, en van meningh noch dien nacht by hem te zijn.

Komſt by de oorlogs Vloot.

Deſe aengenaeme by een komſt wiert toegelacchen door een ſeer ſoet en lieflijck weder, en een bevallijck aenſchouwen van een vriendelijcke Zee vol Schepen. Maer al eer ſy noch een vaſten aenloop hadden genomen, komt hen een donckere nacht met dicke miſt en nevel op. De wint Noort-weſtelijck ſchietende, ontſtack handt over handt, waer door op al de Schepen de lichten

De Vloot door ſtorm beooren.

lichten op geſtoocken wierden ; poogende ſoo veel als doenlijck was , by malkander te blijven. Maer dewijl de harde wint tot een ſtorm uyt brack, quam deſe ſchoone Vloot, wel haeſt van malkander te verſtroyen, waer over een yeder ſich ſelven op het alder beſte ſocht te redderen. De dagh aenbreeckende, verminderde het onweder niet, en toen ſaghmen van al het groote getal Schepen, maer weynige by malkander, andere hadden het voor de wint recht naer het Vaderlandt laeten door ſtaen , andere om by een te blijven , het by de wint gehouden. Op den elfden nam het onweder eerſt af. Wanneer ſich ſeſthien Schepen , en daer onder dry Ooſt-Indiſche by een vonden. De reſt waren Galioots, kleyne Koopvaerders, en vijf of ſes Oorloghs-Schepen. Deſe beſlooten te ſaemen den Cours naer het Vaderlandt te ſtellen, en komende op de hooghte van 60 graden 50 minuten, vernaemen noch ſeven andere Schepen, dieſe te vergeefs in wachten, dewijl de andere niet derfden by hen komen.

Deſe paſſeerden vorders het doggers ſandt, maer vernamen Oorloghs noch Koopvaerdy Schepen. Sy vonden des geraeden den reys naer het Vaderlandt voort te ſetten , maer komende dicht by landt, kregen deſe weder ſtilte, en den volgenden dagh een heldere lucht, ſonneſchijn, en een zuydelijcke windt, ſoo datſe laveeren moſten, wendende het zuyd-weſtwaert over, alles ſonder bekommernis voor de Engelſchen, die men vaſtelijck gheloofde, in Soltsbay, om ſich te herſtellen, ingeloopen te zijn. Maer terwijl ſy midden in die gedachten waren, verneemt men een grooten hoop Scheepen in Zee, die men uyt de voorgeſchepte hoop, meende de Hollandſche Vloot te zijn; hier op een miſt ontſtaende, ontduyſterden ſich die ſchepen , maer ſy het laetende doorſtaen , hoorden ten laetſten geſchiet met Canon , en ſaegen de Zee wel met over de hondert kloecke Scheepen bedeckt; die nu met volle zeylen op hen quaemen aengeſet, en hen deden gelooven, dat ſy onder de Engelſchen waeren. Twee ſcheepjes die den vyandt ontkomen waren, ſtaecken nevens hen over. Door deſe verſtonden ſy ter deeghen watter gaens was, dat ſijn andere mackers meeſt al ghenomen waeren, alſoo ſy met een kleyn getal verſtroyde Schepen op dien naermiddagh in des vyands vloot, door bedroch van Vlaggen waren vervallen; dat de Vice Admirael en Schout by nacht der Ooſt-Indie vaerders, de Phœnix en het Slot Honingen, by de Engelſchen verovert waren, na datſe ſich dapper geweert hadden, waer uyt dat ſchieten ontſtond. Ondertuſſchen ſocht ſich elck te bergen ſoo hy konde; maer een donckeren nacht opkomende gheraeckte een ieder ſijns weeghs, en naer veel ſuckelens , ſoo langh voor ons, als verdrietigh voor hem , onſen Schrijver, op den achtſten van October voor het Vlie, en vervolgens behouden binnen.

Een deel geraeckt de Engelſche vloot in de mondt.

Twee Ooſt-Indiſche Retour ſchepen genomen.

Ten eynden van September, bevandt ſich 's Landts Vloot voor Goeree, tuſſchen de 80 en 90 Zeylen ſterck; alwaer men bevandt, dat het Schip het Huys te Zwieten, beyde de St. Pauli, de Gelderſche Ruyter, Weſt-Vrieſlandt, Sevenwolden en twee Voorraed-ſcheepen genomen waeren. Daer tegen bracht Capiteyn Adriaen van Kruyningen het Schip St. Michiel, onder Schipper Tayhals, dat van de Engelſchen genomen was geweeſt, weder by hem hernomen , in Texel op. Twee Branders, de Schrik en de Abrahams Offerhande, waren geſoncken. Over deſe ſaeck heeft Montagu aldus aen den Generael Monck geſchreven:

Schade der Hollandſche Oorlogs vloot.

Ick hoope dat mijn laetſte vanden 5 deſer wel in u handen is geraeckt , waer in ick adviſeerde 't nemen van de Vice-Admirael,

Brief van Montagu aen Monk.

mirael, en Schout by Nagt van de Oost-Indise Vloot, 4 van hare Schepen van Oorloge, en 3 a 4 andere Koopvaerdy Schepen. Sedert die sijn op Saturdag nagt den 19 deser ons ontmoet 18 zeylen, en naemen de meeste part daer van, waer van een, is een Oorlogh Schip van 70 stucken, de andere van 40 opwaerts, eenighe van d'andere van West-Indien met Amonitie en Provisie voor de Vloot; maer van dese laeste kan ick u genade geen volkomen bescheyt geven: also die nagt 't weer begonde te werden duyster en buyig, en heeft ons sedert gesepareert, maer God zy geloost, dat ick de voorgangen nagt hier ten anker ben gekomen met 18 zeylen, en hebbe de souverain met 2 Oost-Indise Schepen by my, en verscheyde andere van de genome Hollantse Oorlog-Schepen, en wy sien Schepen rontom ons in Zee, traghtende herwaerts te komen, so dat niet en twijffel, of met Gods gunste al onse Schepen sullen hier behouden aenkomen; dogh ick misse onder andere alle de vlagge van de witte en blauwe Esquadrons, uytgenomen de Schout by Nagt van de blauwe: ick ben van voornemen, om de grootste Schepen met de prijsen te brengen in de Revier van Chattam, mette eerste gelegentheyt, en laeten de meestendeel van de Fregatte in Hartly Bay en Harwig, alwaer sy geordonneert mogen werden inde havenen of verblijf plaetsen: Wy hebben hier 1000. gevangens by de laeste Schepen bekomen. 'k Bevele U genade in de Protectie van God Almachtigh. Solts Bay den 22. September 1665.

U E. Genade Ootmoedigste Dienaer,
SANDWICH.

Maer of al die voorgaende onheylen niet genoegh waren geweest. De Hollandsche Vloot voor Goeree leggende, als hier voor geseght is, wierdt op het laetste van de selve Maent al weder door een storm beloopen, waer door eenige hun anckers mosten kappen, en naer de Wielingen loopen, andere spilden van hun anckers af, maer quamen sonder veel schaede weder te recht; invoegen 's Landts Vloot op den sesden van October, weder in Zee stack, sterck zijnde over de tachentigh kloecke Oorlogh Scheepen; en met de Voorraedt Scheepen, Galioots en Advijs-Jachten, over de hondert Zeylen uyt maeckende. Sy hadden sich in dry Esquaders verdeelt, en gingen om de Noordt, om eenige verstrooyelingen op te soecken, en de Spaensche, Straetsche en Levantsche Vlooten, die mede verwacht wierden, te ontmoetten. In het voorby varen hielpen sy de Engelsche kusten over eynde, schooten eenige huysen en menschen onder de voet.

's Landts Vloot weder in zee.

Ondertusschen was de Heer van Goch met den Koninck van Engeland in eenige onderhandelingh, bestaende maer in woorden en klachten sonder meer, maer de Fransche Gesant, op den 15. van Wijnmaendt tot Oxfort met den Koninck van Groot Britanien in gespreck zijnde, verklaerde, dat de Koninck sijn Meester, siende dat al sijn aenbiedinge tot bemiddelinge der gheschillen, by den selven Koninck van Groot Britanie verworpen wierden, beslooten hadt, de Nederlanders by te springen, volghens het verdragh en de voorstelling, daer albereeds van gedaen, waer op dese Majesteyt antwoorde, De Fransche Koninck wist sijn eygen Interest en belangh, en soo wist de Koninck van Groot Britanie de sijne.

Verklaringh van den Franschen Gesant in Engelant.

De Koninck van Vranckrijck deedt daer op dese verklaringe.

By den KONINGH,

SYn Majest. verstaende datter eenigh misverstant, tusschen Engelant en Hollant was gekomen, heeft aen sijn ordinaris Ambassadeurs gelast, alle officien te doen, om uyt sijnen Naem dese tweedracht in haer geboorte te smooren: En met ongeneugte verstaen hebbende dat de saken soo verre waren ghekomen dattet stonde om

Actien van vyantschap te bedrijven: So had sijn Majest. aen den Koning van Groot Bretange sijne Extraordinaris Ambassadeurs gesonden, om door Nieuwe Officien te tenteren, 't selve te stutten, en om dese differenten by te leggen door Verdrag: Maer sijne Mediatie en heeft dat effect niet gehad, daer op men wel hoopte: De Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederl. Provincien met aendringing by sijn Majest. volhardende om te executeren 't Tractaet van de Ligue Defensive, die hy met haer gesloten heeft den 7 April 1662. en sijn Majest. sich geobligeert vindende om te voldoen zijn Koninckl. Woort, en aen de engagemens in dewelcke hy door een wettelijck Tractaet was getreden, op een tijt als Engelant en Hollant noch in goede correspondentie waren, en buyten eenige apparentie van rupture: Soo heeft sijn Majest. verklaert gelijck hy doet door dese jegenwoordigen, getekent met sijn Handt, te hebben vast gestelt en geresolveert omme de geseyde H. Staten Generael van de Vereenigde Nederlantse Provintien te secoureren, in gevolge van 't geseyde Tractaet van Defensive Ligue, en te voegen alle sijne machten met die vande geseyde H. Staten Generael, om te ageeren tegens d'Engelsen, soo te Water als te Lande: En tot dien eynde beveelt sijne Majest. wel expresselick alle sijn Onderdanen, Schepen, en Dienaers te loopen op de geseyde Engelsen, haer verbiedende, van hier na met deselve eenige communicatie te houden, noch Koophandel, noch intelligentie, op pœne van 't leven. Ten dien eynde heeft sijn Majest. van nu af aen gerevoceert, en revoceert alle permissien, passepoorts, sauvegardes, of vry geleyden, die toegestaen mogen zijn, door haer of door sijne Lieut. Generaels, en andre Officiers, contrarie die tegenwoordige, en verklaert deselve voor nul, en van gene waerde, verbiedende aen yder wie 't zy, daer op eenig regard te nemen: Sijn Majest. gebiet en ordonneert aen den Hartoge van Beaufort, Pair van Vranckrijck, Grootmeester, Hooft en Sur intendant Generael van de Zeevaert en Koophandel van dit Koninckrijck, aen de Marschalken van Vranckrijck, aen de Gouverneurs en Lieut. Generaels van sijne Maj. soo in sijn Provincien als Legers, Velt-Marschalcken, Colonels, Veldt-Heeren, Capiteynen, Hoofden en Geleyders van Krijghsvolck, soo te voet als te paert, Francoisen of Vremdelingen, en alle andre Officiers die 't aengaet, den Inhoudt des tegenwoordigen t'executeren, yder in sijn districk en binnen haer bewint en Jurisdictien: Want dat is den wille sijnes Majest. die verstaet, dat men dese publicere en affigere in alle Steden, soo aen de Zee als elders, en in alle sijne Reen, Havens, en andre plaetsen van sijn Koninckrijck daer 't noodig is, ten eynde niemant onwetenheyt pretendere: En dat aen de Copyen behoorlick gecollationeert, soo veel geloof werde gegeven, als aen 't Orgineel. Gedaen te St. Germain in Laye, den 26 January 1666.

Getekent LOUYS.

En veel lager,

LE TELLIER.

De Koninck van Vranckrijck hier op sijn Gesant te huys ontbiedende, gaf daer van notificatie aen den Staet, die daer op hun Gesant van Goch mede op ontboden, de welcke, als hy tot Oxfort van den Koninck, Koningin, Hartogh en Hartogin van Jorck sijn afscheydt nam, dese Verklaringh, van wegen de Heeren Staten Generael, sijn Meesters, aen sijn Majesteyt van Groot Britanie overgaf. *Gesanten te huys ontboden.*

SIRE.

OM in alle schijn te doen blijcken onse dispositie tot de Vreede, hebben wy tot nu toe laeten continueren 't verblijf van onsen Ambassadeur aen u Hof sedert de Rupture: Want hoewel wy voldaen of door onverwinnelijcke Redenen of door redelijck ende billijcke presentatien, op alle de klachten die de Heer Downingh alhier heeft willen doen, als wy noch niet en kosten ghelooven noch apprehenderen 't geene wy altans sien; wy hebben wat meer gedaen als wy onsen Ambassadeur in Engelant hebben gelaeten, hoewel men vanden Staet in d'eene ende d'andere werelt verscheyde Plaetsen ende heele Landen ghe- *Verklaringh van de Staten aen Engelandt.*

ghenomen hadt, ende verscheyde Schepen van d'Inwoonders haerer Provincien genomen ende geconfisqueert hadt in 't gesighte vande geheele Christenheyt, sonder eenige voorgaende declaratie; wy hebben selfs onsen Ambassadeur niet gerevoceert, nae dat u Majest. sijn Minister van ons had doen vertrecken, inde hoope die wy hadden van dat sy eyndelijck soude geraeckt sijn van de plaegen die d'eene ende d'andere Natie bedroeven, ende van de Calamiteyten daer geheel Europa haer van gedreyght siet. Wy willen geen ander getuygen als u Majesteyt selfs vande voorslaeghen die wy haer ghedaen hebben, of door ons ghedaen sijn, op dewelcke men een goede en redelijcke Vreede konde maecken; wy hebben hem gepresenteert deselve te maecken nae sijn believen, of op Conditie dat men alles soude restitueren wat van beyder syden genomen was geweest, of wel, indien Engelant haer reeckeninge daer by niet meenende te vinden dat men beydersijts soude houden, al het geen genomen was, ende dat selfs aleer men hier kost weeten wat by ons inde verafgeleeghen Quartieren kost genomen sijn, soo dat men oock niet kost seggen dat wy onse avantage wisten niet meer als door de compensatie van de onkosten ende schaeden, die sonder comparatie wel veel grooter aen onse sijde sijn als aen d'andere: 't welck niet teghenstaende heeft u Majesteyt alleen niet willen aggreeren deselve Presentatien, ende voorslaegen, dewelcke hem niet konnen toelaeten te twijffelen aen onse genegentheyt tot de Vreede, ende en heeft sigh selfs niet voldaen bevonden door de voorslaeghen die d'Ambassadeurs Mediateurs uyt haer selfs hebben ghedaen van seer voordelighe Conditien voor Engelandt, ende naedeligh aen d'Interesten van desen Staet, aen dewelcke wy oock noyt en hebben bewillight; maer oock tot noch toe heeft sy, noch yemandt van haerent weeghen ghedaen eenighe ouverture, noch doen blijcken op wat Conditien sy van haer sijde de Vreede begeerde, ende hoewel hy heeft konnen protesteren aen onsen Ambassadeur dat sy deselve begeerde, soo is hy echter noyt getreeden buyten die generaele Termen, ende en heeft noyt konnen gebracht werden om aen hem, of aen de Mediateurs te seggen op wat Conditien sy deselve begeerde te maecken; wy gelooven van alle Christen Princen dat sy altoos d'aengenaemheyt van een goede Vrede sullen prefereren aen d'ongheluckcn van een Oorlogh hoe rechtvaerdigh de selve oock soude moghen wesen, ende wy hebben insonderheyt die opinie van u Majesteyt die met ons Professie maeckt van een en de selve Religie, maer volgens de maniere die 't haer belieft heeft te gebruycken, selfs niet aggreerende de soo voordeelige propositien aen Engelant ende soo naedeeligh aen desen Staet, die de Mediateurs hebben voorgeslaegen, ende niet de minste propositie doende, waer op wy alleenlijck in onderhandelingh souden konnen treeden, hebben wy gemeynt dat onsen Ambassadeur niet langer in Engelandt kost verblyven, sonder groot naedeel te doen aende reputatie van desen Staet, ende hebben noodigh geoordeelt deselve wederom te doen komen; alsoo oock u Majesteyt door 't revoceren van sijn Minister genoegh heeft doen blijcken dat hy het alsoo begeerde; wy sullen echter niet naelaeten eene volkomene genegentheyt te conserveren tot een redelijck accommodement, 't welck wy met d'over-eenkomste van onse Geallieerden sullen konnen maecken, ende wy sullen verwachten dat Godt de Heere u Majesteyt geve deselve mouvementen, ende dat hy ons wel deelaghtigh sal willen maecken vande Conditien, op dewelcke hy deselve sal begeeren, op dat men door dat middel voorkome 't vergieten van soo veel bloet, waer van een goet gedeelte van de Christenheyt staet geinondeert te werden, het en kan van ons niet afgeeyscht werden, alsoo wy soo voor als naer de rupture meer hebben gedaen, als men wettelijck van ons had konnen begeeren, ende dat wy al noch gereet sijn de handt daer aen te geeven, in plaetse dat wy tot noch toe niet hebben konnen weten de innerlijcke intentien van u Majesteyt op dat subject, wy sullen den dagh afwachten dat hy de selve vreedtsaeme ghedachten sal hebbe, maer wy wenschten dat deselve in haer quaemen aleer sy in haer vernieuwt wierden door de Publijcque iminente

nente

nente Calamiteyten, waer van wy de geheele Christenheyt gedreyght sien; wy bidden Godt dat hem gelieve de selve af te wenden, ende de Persoon van u Majesteyt houden, Sire, in sijn heylige ende waerde bewaeringh. In den Haege den 11. December 1665.

Hy vertrock op den 26. Decembris des Jaers 1665 naer Doevres, en quam met een Engels Schip, op den 29. tot Vlissingen op de Reede. Op den negenden January des Jaers 1666, quam hy in den Haegh, en dede op den elfden rapport ter Vergaederingh van haer Hoogh Mogende: In 't kort: Hy verhief in alle manieren des Konincks beleefde bejegeningh, en aengaende het principael, beriep sich op des Konincks Brief, tot antwoordt, op die van de Heeren Staeten ghegeven; Jorck was noch al oorloghs gesint, en sprack al dat men malkander noch eens op Zee most begroeten. Maer in het ghemeen verlanghde men aldaer, naer een Oorlogh tegen Vranckrijck. In Engelandt was geen ghebreck van handel noch Zeevaert, maer van alles genoegh, jae de Commercie was daer in een bloeyenden staet; ongeacht dat onse kaepers nu en dan een Schip veroverden. Het Tractaet tusschen Engelandt en Spangien esclatteerde noch niet. De Graef van Zandwich wierdt gesonden, om den rouw over de doodt van den Koninck van Spangien te beklagen, en tusschen die en de Portugaelsche Kroon, een vrede of stilstandt te bewercken. Het Hollands bootsvolck bleef noch gevangen sitten, en in gevaer van door honger en gebreck te vergaen, indien van herwaerts daer niet in voorsien wierdt; alsoo de Koninck die ophield, om ons hier gebreck van Zeevarendt volck te doen lijden, willende evenwel dat dese Staet die onderhieldt, het welck voor een groote wreedtheydt opghenomen wierdt.

Rapport van den Gesant Goch.

Des Konincks Brief, of antwoordt op die van haer Hoog Mog. was van desen inhoudt.

Ho. Mog Heeren.

Antwoord van den Koninck op der Staten Verklaringe.

ALle de Werelt is bewust, met wat tegenheyt wy ons hebben laeten engageren in desen Oorlogh met u, ende maeckende reflexie op het Christen bloet dat de selve heeft gekost, soo betuygen wy voor Godt, den doorsoecker der herten, dat wy geen andere saeck meer en begeeren, als om het besluyt daer van te sien door eene goede en eerlijcke Vrede, de welcke wy niet en souden willen aenvaerden, door het weder ophalen van de gepasseerde dingen, die niet en konnen dienen, als om wederzijts gemoederen te verbitteren, en te doen bloeyen de wonden, die de een en de andere Natie alreede te veel gevoelt hebben, indien de particulariteyten van uwen brief ons niet en verbonden, om ons te ontschuldigen tegens de insinuatien, daerinne tot onse prejuditie gedaen.

Alsoo is het met een groot leetwesen, dat wy alhier klagen over een totael refuys van satisfactie op soo veele klachten te vergeefs gedaen door onsen Minister als doen in den Hage, over vexatien ende depredatien gedaen aen onse Onderdanen in de Oost ende West-Indien, ende over declaratien gepubliceert of door u, of door uwe Officiers, haer verbiedende de vryheyt van de Commercie in de Landen, die soo woest, en open zijn, aen de industrie ende trafique van alle de Werelt, over de nootwendigheyt ons opghedrongen, om verscheyde Vlooten uyt te senden, om possessie te nemen van het Eylandt van Pouleron, belooft by de artijckelen van het laetste Tractaet, soo menighmael geilludeert tot onsen groote onkosten en oneere, en tot vervullinghe van alles over een openbaere hostiliteyt tegen onse Onderdanen, geordineert aen den Heer *de Ruyter*, sonder eenige voorgaende declaratie, ende al vooren, dat men alhier eenige van uwe Schepen gesaiseert of geconfisqueert hadt.

Aen de andere zyde segghen wy, datter noyt eenige vorderinge aen ons ghedaen is, om

om de wegh te baenen tot eene goede en rechtvaerdige Vrede, nochte om ons te doen gelooven, dat ghy se eenighsints gewenscht soudt hebben.

De Propositien overgegeven by de Ambassadeurs van Vranckrijck, alhoewel weynigh over een komende met onse eere, ende het interest van uwe Onderdanen, en zijn noyt by ons verworpen geweest, ter contrarie wy persisterende in onsen wesen tot Vrede, hebben betuyght aen de ghemelde Ambassadeurs een begeerte, dat de Commissarisen van wederzijden genoemt mochten worden om daer over te handelen, en hebben wy noyt hare Mediatie gerefuseert, maer met reden haer arbitrage, om de geledene schaeden, ende een reglement van Commercie in 't toekomende, na dat sy haer suspect gemaeckt hadden door eene declaratie gantsch partiael voor ons.

Wat aengaet de revocatie van onsen Minister uyt den Hage, het is notoir dat daer is gebleven, soo lange als onse eer, ende de verseeckeringh van sijn persoon het heeft konnen toelaten, maer als wy gesien hebben dat tegens de publijcke asseurantie door u aen hem gegeven voor sijn Persoon ende Domestijcquen, de Staeten van Hollandt (die in der waerheyt de autheurs zijn gheweest van desen Oorlogh) hebben derven door hare particuliere ordre doen vanghen sijn Secretaris voor sijn deure, ende de selve te brengen naer de gevanckenisse waer in hy noch is, met alle circumstantien van verachtinge en wreedheyt, sonder eenige oorsake tot dese uyre bekent, ofte reparatie by u gedaen, soo hebben wy geconsenteert tot sijn wederkomste, om sijn persoon ende Character niet langher te exposeren aen de caprices, de welcke alle dagen door toevallen kosten komen aen te wassen.

Dit alles niet tegenstaende, in ons herte ten hooghsten gevoelijck van de qualen de welcke komen te ontstaen door de continuatie van een Oorlogh, de welcke de geheele Christenheyt is dreygende, ende van het gevolgh dat de selve kan hebben tot nadeel van de Protestantsche Religie, de welcke ons oneyndelijck veel liever is, als eenigh interest van Staet, ende wenschen dat ghy de selve vreetsame sentimenten mocht hebben, op dat wy ons mogen vereenigen, ende de een den anderen vast te maecken, door onbreeckelijcke banden, wel wetende dat ghy daer van meer vrucht sult trecken, als van de alliantien die u haer secours wel sullen doen betalen, door rigoreuse conditien ende nadeeligh aen het interest van uwen Staet, ende soodanige als uwe Vyanden selfs noyt hebben konnen wenschen: Met een woort, wy protesteren voor Godt, dat wy niet ter herten hebben, als een rechtveerdigh en billijck accommodement voor u, met verseeckeringe van daer in te konnen doen treden onse geallieerden, die met ons zijn, ende gelijck als de eere ordonneert, dat ghy daer in de eerste beginselen maeckt, soo belooven wy, die altoos met open armen te sullen ontfanghen, ende sullen de Vrede die daer uyt volgen sal achten, als het grootste geluck dat ons in dese Wereldt kan toe komen. Biddende Godt, dat hy u neme, Hoogh ende Mogende Heeren in sijn Heylighe bewaringhe. Geschreven in ons Hof tot Oxfurt den sestienden van December, sestien hondert vijf en sestigh.

Uwen goeden Vrient
CHARLES ROY.

De Koninck van Engelandt liet oock op het affscheyden van den Franschen Ambassadeur niet nae den Heer Hollis, den sijnen in Vranckrijck, mede weder te rugghe te ontbieden, sonder dat die echter quam, evenwel nam die op dese maniere sijn affscheyt van dien Koninck, ghelijck wy, om noch een staeltje van Engelants sentiment te geven, hier onder stellen.

ICK kom U Majesteyt segghen, dat den Koningh mijn Meester, siende dat u Majesteyt heeft willen t'huys roepen haer Ambassadeur, die sy aen hem hadt ghesonden, my ghelast heeft, om my by sijn Persoon te vervoeghen; 't Heeft aen hem niet gehouden dat de Mediatie, die hy aenghestelt heeft tot bemiddelingh der differenten tusschen hem ende de Hollanders, haer effect niet en heeft gehadt. Hy bemindt van sich selfs genoeg de Vrede, om met vreug- *Affscheydt van Hollis uyt Vranckrijck.*

de te ontfanghen alle de daer toe streckende voorslaghen: Maer seeckerlijck, SIRE, die gheene, die hem door de Heeren U Ambassadeurs sijn voorgeslaghen geweest, waeren soodanigh niet, dat hy de selve kon aennemen; hy gelooft wel dat U Majesteyt van de Hollanders gheen beter en heeft konnen verkryghen, alsoo hy weet, dat zy genegen zijn tot allerhande ongerechtigheden, ende violentien tegens hem, ende sijne Onderdanen, ende seer verre van haer te voegen tot de billickheydt ende tot 't geene zy schuldigh zijn aen de Vriendtschap, ende goeden wille, die den Koningh mijn Meester haer altijdt betuyght heeft, ende tot de weldaden die zy ontfangen hebben, soo van de Koninghen ende Koninginnen sijne Voorsaten, als van de Engelsche Natie; Ter contrarie, zy hebben daer van de geheugenissen willen uyt-wisschen door eene continuatie van offensien ende hostiliteyten; Hy verwondert sich dan geensints indien zy tot niets redelijcks en hebben willen verstaen, om een eynde te maecken van haer quade Proceduren, ende om een Vreede aen te gaen op soodanige conditien, waer door haer alle middelen benomen wierden haer onrechtvaerdigh dessein te continueren om haer Meester te maecken van de Navigatie ende Commercie, ende empieteren op de Rechten van alle Koningen, Princen ende Staten haer Nagebuyren, ende voornamentlijck op die van den Koningh mijn Meester.

In 't begin hoopten zy te profiteren van eenige desordres, die zy haer inbeelden in Engelandt te moeten geschieden, of dat den Koning geen gelt soude konnen vinden om den Oorlogh te continueren, 't welck haer de courage gaf om ons t'offenseren ende braveren, ende haer preparatien aenstellen tot den Oorlog, ende ons de selve in Guinea actuelijck aen doen; Maer, Godt zy gelooft, zy sijn in haer calculatie bedrogen. d'Ingezetenen van Engelandt sijn noyt beter vereenight geweest als de selve jegenwoordigh sijn; Ende belangende 't geldt, den Koning sal het selve noyt gebreck hebben om desen Oorlogh te continueren; Ick kan mogelijck daer van met soo veel seeckerheydt spreecken als den ander, alsoo ick de Parlaments Vergaderingen sedert veertigh Jaren, sedert Koningh Jacobus, Loffelijcker Memorie, Groot-vader van desen Koningh mijn Meester, by gewoont hebbe; Ende ick sal wel seggen dat de twee Kameren soo veel yver hebben voor de glorie van haer Prins, ende voor 't gemeene Interest van de Natie, dat zy niet sullen lijden dat se eenigh manquement zy van 't geene nodigh sal zijn om desen Oorlogh ten eynde te brengen; Indien 't geene zy alreede hebben gegeven niet genoegh en is, sy sullen hem gheven tot de helft van 't gheene 't Rijck inkomen heeft, ende in geval dat noch niet genoegh was, sullen zy hem de drie parten daer van gheven, ende sullen voor haer niet behouden, als 't geene zy nootsaeckelijck tot onderhout van haer leven van nooden sullen hebben; sulcks is 't, Sire, dat ick my verseeckere dat den Koningh mijn Meester in de genegentheden van sijn Onderdaenen sal bevinden, om sijne Rechten teghens alle d'Insulten ende violentien van sijn Vyanden te mainteneren.

't Is altans twee jaeren gheleden dat hy my herwaerts sondt, om aen u Majesteyt alle de bedenckelijcke verseeckeringhen te geven van sijn genegentheyt, om met haer een naeuwer verbintenisse aen te gaen als die geene de welcke gemaeckt was geweest by de voorgaende Tractaten, ende om by de selve Tractaten te voegen alle 't geene noodigh soude mogen zijn, om eeuwigh te maken de goede intelligentie tusschen beyderzijts Koningen ende Rijcken; deselve Tractaten verblijvende in haer vigeur, alsoo de selve waren gecontinueert geweest volgens het derde Artijckel van die van 't jaer sestien hondert thien, door de welcke verklaert wert dat dese Ligue ende Alliancie tusschen de doenmaels wesende Koningen ende haer successeurs eeuwigh behoorde te wesen, in geval dat een jaer na 't overlijden van een der Princen sijn Successeur de Naekomelingh aenwees de selve conditien, ende de selve Alliancie t'accepteren; 't welck gedaen wiert door den Grave van St. Albans in den naem van den Koningh mijn Meester den drie en twintighsten Juny sestien hondert een en sestigh, zijnde de selve in de welcke hy gestabilieert wiert in sijne Rijcken, ende 't geene te vooren by den overleden Koningh

was

was geobserveert geweest, ende vernieuwt sedert het jaer sestien hondert vier en veertigh door den Milord Goring sijn Ambassadeur aen dit Hof.

Doen ick hier quam, gaf ick over een naeder Project van Tractaet, om de Commercien tusschen de twee Natien te reguleren; op alle welckers Pointen, uytgenomen twee of drie, sijn Majesteyt was vernoeght gebleven: maer sedert den 20. December van't voorleden jaer, heb ick van 't selve niet meer hooren melden, 't geheele werck in handen van den Heer de Lionne gerelteert sijnde. Het geheught my dat U Majesteyt seer insisteerde om by het derde Artijckel ('t welck een verbot continueerde van de Vyanden t'assisteren) een clause te voegen, ingeval 't was sonder naedeel van de voorige Tractaten, om daer door in vrijheydt te zijn de Hollanders t'assisteren; waer op den Koningh, mijn Meester, antwoorde: toe te staen dat het geheel Artijckel daer uyt genomen wiert, om aen u Majesteyt een volkomen vrijheyt te laten, om daer inne te doen volgens haer welgevallen: hoe wel hy eenighsints gesurpreneert was te sien dat zy in 't jaer sestien hondert twee en sestigh, met de Hollanders hadt gemaeckt wilde prefereren voor soo veel oude Tractaten, tusschen de twee Kroonen opgerecht, de welcke sedert een soo langh gevolgh van jaeren waren gecontinueert gheweest, de welcke sedert weynigh volgens de formen zijn vernieuwt ende geconfirmeert geweest, ende die tot 't gemeene beste van de twee Rijcken soo nootsaeckelijck, ende soo naeuw aen de welvoegentheyt van de twee Koningen gebonden, ende door soodanige stercke Considerantien vereenight waeren.

Engelandt hier mede noch niet vergenoeght, en siende dat sich de Koninck van Vranckrijck tegen hem inwickelde, liet dese verklaringh tegens die Kroon uytgaen.

Declaratie van Engelandt tegen Vranckrijck.

CHARLES REX;

ALsoo den Koninck van Vrankrijck pretenderende de Executie van een defensijf Tractaet met de Staten Generael der Vereenighde Provincien, ende daer beneffens ons taxerende voor de Aggresseurs van de selve (van 't welcke het contrarie seer notoirlijck aen de geheele Wereldt bekent is) op den ses en twintighsten January laetstleden heeft verklaert den Oorlogh tegens onse Onderdanen, maeckende hem selven daer door den Aggresseur, stellende oock de Vrede die wy altijd met de gemelde Staten hebben begeert, veel beswaerder, waer toe de Ambassadeurs van den Koninck van Vranckrijck noyt hebben geoffereert eenige satisfactie voor de injurien ghedaen aen onse Onderdaenen, nochte een vasten regel van de Commercie in 't toekomende: Wy steunende op de hulpe van Godt Almachtigh in de rechtmatigheyt van onse saeck, ende verseeckert zijnde van de couragie en affectie van onse Onderdaenen om 't selve te defenderen; hebben goed gevonden te verklaren by desen, dat wy den Koningh van Vranckrijck sullen tegen gaen, ende vigoureuselijck vervolgen dien Oorlogh die hy soo onrechtmatigh heeft begonnen, met onse uytterste macht by Zee ende Landt, tot maintenue en defensie van onse Onderdanen. Bevelen daerom by desen onsen seer lieven ende beminden Broeder onsen Grooten Admirael, ende onsen seer lieven ende waerden Neef en Raedt George, Hertogh van Albemarle, Generael van onse Machten te Lande, onse Lieutenants van alle de Graefschappen, ende alle andere Officieren ende Soldaeten, onder de selve soo te water als te lande, tegen te gaen alle de attacque van den Koning van Vranckrijck ofte van sijne Onderdanen, ende te doen, ende te executeren alle actien van hostiliteyt in 't vervolgen van desen Oorlogh tegens den Koningh van Vranckrijck, sijne Vasallen ende Onderdanen, willende dat alle onse Onderdanen hier op sullen acht nemen; De welcke wy oock by desen wel strengelijck verbieden op lijf-straffe, eenige correspondentie ofte communicatie te houden met de ghemelde Koninck van Vranckrijck ofte sijne Onderdanen, (uytgenomen alleenlijck die geene de welcke daer toe genootsaeckt zijn, om hare Persoonen en goederen uyt Vranckrijck te brenghen.) Ende alsoo in onse Koninghrijcken zijn woonende veele Onderdanen van den Koningh van

Vranckrijck, gelijck oock van de Staten Generael van de Geunieerde Provincien: Soo verklaren wy by ons Koninckliijck woordt, dat alle die geene van de Fransche of Duytsche Natie, die haer selven behoorlijck tegens ons sullen gedragen, ende niet en correspondeeren met onse Vyanden, sullen zijn vry in hare Persoonen ende Goederen, als oock van alle molestien en troubel hoedaenigh het soude mogen wesen. Ende voorts verklaren wy, dat in gevalle eenige van de Fransche ofte Nederlandtsche Onderdanen, het zy uyt affectie tot ons ofte onse Regeeringhe, ofte weghens de oppressie die haer overkomt in haer Landt, sullen komen in onse Koninghrijcken, dat de selve by ons sullen werden geprotegeert in haere Persoonen ende Goederen, ende voornamentlijck die van de Gereformeerde Religie, welckers interest voor altoos by het onse particulierlijck sal worden gevoeght.

Gegeven in onsen Hove tot Withal den negenden February, in't achtiende Jaer van onse Regeeringe 166⅚.

Maer als of dese gedruckte Staet aen een soo machtigen vyandt als Engeland haer nu ten tweedemael was, niet genoegh had, moest haer een ongevalligh nootlot, noch een ander, uyt het midden van hare vrienden en gebueren verwecken, namentlijck den Bisschop van Munster, die met alsoo veel recht van de landt, als Engelandt van de waeterzijde haer quam bestoocken, maer voor dien tijdt, door onse en hulptroepen van Vranckrijck, beeter, als eenige Jaeren daer nae, in toom gehouden en tot stilte gebracht wierdt. Maer de eene en de andere bewegingen van desen woelenden Vorst, zijn van verscheydene wijdloopigh verhandelt, en sullen derhalven moeten geacht worden, met onse Zeesaecken te weynigh gemeenschap te hebben, om onse bestelde beknoptheyt te incommoderen en lastigh te vallen, alleenigh sullen wy dit daer van segghen, dat Engelandt sich wel loosslijck, maer

Munsterschen oorlogh.

niet seer geluckighlijck van desen Vorst ghedient heeft, naedemael hy in het schoonste van het werck tot Vrede ghedrongen wierdt.

Ondertusschen de Koninginne Moeder van Engelandt vermerckende met wat gheluck de Heeren Staeten desen moeyelijcken nagebuer, van den hals quijt waeren geworden, en uyt desen Oorlogh vorders niet als alderhande nadeel bespeurende, bestondt uyt een Christelijcken yver de saeck selver by der handt te nemen, en bracht het daer toe, dat in haer Hof tot Parijs, de Gesanten van Engelandt, en die van de Nederlanden, beneffens den Heer de Lionne, voornaem Bedienaer van Vranckrijck, by een quamen, om te sien, of men de Vrede tusschen de strijdende partyen, sou konnen vinden.

Koningin van Engeland soekt de Vrede te bewercken.

Maer hoe weynigh dit goede werck opgenomen heeft, kan men uyt de gevolgen wel afmeten, beter geluckte het Tractaet van Kleef, met den Heer Keurvorst van Brandenburgh, en dat van Koppenhaven, met de Deensche Kroon, en dat op dese voorwaerden:

1. Dat beyde partyen volkomentlijck renuncieerden, alle soorten van pretensien d'een op den ander hebbende (waer by de Deensche Kroon wel tsestigh tonnen goudts vorderde.)

Verbondt met Brandenburgh en Deenmarcken.

2. Dat alle onordentlijckheydt in Noorwegen sou worden wegh ghenomen.

3. Dat de Heeren Staten Generael, (soo langh de Oorlogh met Engelandt duert) jaerlijcks aen Deenmarcken sullen uytreycken vijftien tonnen goudts, van de welcke Vranckrijck jaerlijcks dry sal geven: daer voor sal Deenmarcken dertigh Oorloghs Scheepen in de Sondt in dienst houden, waer van eenige met partyen landt-soldaeten voorsien, de Hoogh Mog. Heeren Staten, des van nooden hebbende, sullen worden toegevoeght.

Hier

Hier op volghde dat Deenmarcken op den eersten May den Oorlogh tegen Engelandt verkondighde.

Dit veroorsaeckte Engelandt geen kleyne ontsteltenis, te meer dewijl daer op de Engelsche goederen, in het Deensche Rijck verseeckert wierden, met te meerder reden, om dat de Engelsche al voor heen, zedert hun Haeven schenden, en quaed onthael tot Bergen, hier voor verhaelt; niet alleen de Deensche Scheepen en Koopmanschappen aengehouden, maer oock de Deenen daer op zijnde, gevangen geset hadden, die beneffens de ellendighe Hollandtsche gevangenen, de grootste armoede en kommer moesten uytstaen, daer men oyt gevangens van Oorlogh mede ghequelt heeft.

De Heeren Staeten, om sich te beter ter oorlogh te voorsien, dewijl doch de Vrede niet wilde volgen, verboden de groote en kleyne Visschery voor dat lopende Jaer 1666, als mede door een ander Placcaet, het uyt-loopen van alle Koopvaerdye Scheepen die Raezeylen voerden. Alsoo wierdt oock verboden sich, sonder uytdruckelijck verlof van haer Hoogh Mogende, of de Collegien ter Admiraliteyt, in dienst van eenighe vreemde Potentaten te begeven, en die daer albereeds mochten in zijn, binnen dry maenden weder te rugge ontboden.

Verbod der Visscherye.

Kaperyen.

Onderdies nam het roven en buyten op malkanderen seer toe, daer al sonderlinge voorvallen onder liepen, met de welcke wy ons niet willen besigh houden; uyt Duynkercken liepen oock Fransche Kapers in Zee, die op de Engelschen roofden, gelijck Capiteyn Cornelis Jansz. mede tot Rochel dry Engelsche West-Indie Vaerders opbracht; en een Guinees Vaerder in Texel opgebracht wierdt, die van sommige wel op twee tonnen goudts wierdt gheschat; daer teghen wierden weder door Capiteyn Hamilton een deel Fransch vaerders, achter om komende, genomen.

In Grasmaend quam de Hartogh van Beaufort, Fransch Zee-vooght, met dertigh Oorloghs Schepen, 12 Galeyen en tien Branders, nevens ses Staeten Oorloghs Scheepen, onder den Commandeur Jan Gedeonsz. Verburgh en Capiteyn Ooms in het Canael, maeckende in het voor by vaeren van de Engelsche Kusten, de gantsche strant in beroerte, alwaer men eyndelijck tot het lossen van wederzijdts gevangenen begost te verstaen, alsoo soo wel de Engelschen als Nederlanders, Zee-volck van nooden hadden.

Fransche Vloot in het Canael.

Op den eersten Juny geraeckte de Lt. Admirael *de Ruyter*, met de Scheepen van Amsteldam en Rotterdam in Zee, vervoegende sich by de Zeeuwen, die haer voor Gaets hielden. Op den darden zeylde de Lieutenant Admirael van Meppen uyt, en wierdt des anderen daeghs, van den Vrieschen Lt. Admirael Tjerck Hiddes, met acht Schepen, als oock van den Vice Admirael Coenders gevolght. Hare macht bestont als volght:

De Ruyter in Zee.

1. Wegens 't Collegie ter Admiraliteyt van Rotterdam 18 Schepen, versien met 838 stucken, en 4005 mannen.

Lijste van de Hollandtsche Vloot.

2. Wegens 't Collegie ter Admiraliteyt van Amsterdam 36 Schepen, versien met 1890 stucken, en 9375 mannen.

3. Wegens 't Collegie ter Admiraliteyt van 't Noorder Quartier 11 Schepen, versien met 674 stucken, en 2999 mannen.

4. Wegens 't Collegie ter Admiraliteyt van Zeelandt 15 Scheepen, versien met 676 stucken, en 3075 mannen.

5. Wegens 't Collegie ter Admiraliteyt van Vrieslandt 11 Schepen, versien met 638 stucken, en 3008 mannen: maeckende te samen een Vloot van 91 Schepen, gemonteert met 4716 stucken Canon, en bemant met 22462 koppen.

De Engelsche Vloot die gereedt was,

wierdt bevonden in dese Schepen te bestaen, zijnde in drie Esquaders verdeelt. In het eerste, voerende de Roode Vlag, waren 28 Oorloghs Schepen, gemonteert met 1575 stucken, ophebbende 7595 man. Het tweede van de Witte Vlagh, hadt 25 Oorlogs Schepen, met 1322 stucken, en 6438 man. Het derde van de Blaeuwe Vlagh, sterck 28 Oorloghs Schepen, die op hadden 1540 stucken, en 7174 man, t'saemen 81 Schepen, 21207 man, 4437 stucken.

Van de Engelsche Vloot.

Op den sevenden was de Hollandtsche Vloot op de hooghte van Gravesande; en op den elfden met de Engelschen aen het werck. Wy sullen van dit gevecht de noodtwendige berichten soo van ons als van de Engelschen moeten bybrengen, om de rechte omstandigheden van dese heerlijcke overwinninge te verstaen. De Heer *de Ruyter* voor eerst schreef aldus:

Overwinningh van *de Ruyter* op de Engelschen, en de verscheydene berichten daer van.

Myn Heeren, 't zedert mijnen laetsten van den thienden deses, wierde het eerst stille, duyrende den geheelen nacht, ende den elfden 's morgens kregen wy veranderinge van windt, ende styve koelte uyt den Zuyt-westen, daeromme vroegh ten Ancker quaemen, tusschen Duynkercken ende 't Noordt-Voorlandt, ende ten negen uyren wierden onse buyten-Wachten de Engelsche Vloote gewaer, gevende eens sulcks met 't ordinaris zeyns te kennen, maeckten ons doen wel degelijck klaer, ende ten thien uyren is van 't Schip van den Collonel van Gent de Focke-mast ende Boegh spriet over boordt gevallen, dat derhalven geordonnert hebben de eerste Haven de beste te kiesen; Ten elf uyren sagen wy de Engelse Vloot op ons af-komen, voerende den Generael een ordinarisse Brittannische Vlagge van de groote, ende een Roode Vlagge van de Voor-stenge, ende by ghelegentheydt zeins, oock wel een derde Brittannische van de Kruys-stenge; hen tweede Opper-hooft een Witte Vlagge, maer wel drie Vice-Admiraels, ende Schouten by Nachten met Roode, Witte ende Blaeuwe Vlaggens, gesamentlijck sterck 't seventigh Zeylen, kleyn ende groot, die wy ten Ancker leggende bleven verwachten, want gheen van ons allen die konden lichten door de harde windt ende holle Zee, soo dat wy eerst alle de Kabels kapten doen sy dichte by ons waren, verliesende daer mede yder een Ancker, ende anderhalf, ende sommige twee Touwen, ende 't was goelijck middagh doen wy met den anderen in 't gevecht geraeckten.

Het welcke begonnen wiert met het Esquadre van de Admiralen Tromp ende Meppelen, zijnde maer een weynig voor uyt aen back-boort van mijn; hebbende de Engelse de loef tot hare advantage, ende wy de harde windt, daer mede wy onse onderste Laegh beter konden gebruycken, als sy, ende na dat wy wel drie uyren dus hadden ghevochten, ende malkanderen alsints gheprobeert ende over weder-zijdts beschadight aen Schepen, Masten ende Zeylen, hebben het de Engelsche Noordt over ghewendt, in 't welcke den Vice-Admirael van de witte Vlagge, met noch twee a drie andere Schepen van het gros wierden afghesneden, want sy soo beschadight waeren dat sy niet konden volgen; die doen door de Kapiteynen van der Zaen, Hendrick Adriaensz., Ian van Amstel ende andere wierden vervolght ende verovert, sonder daer van meerder particulariteyten te weten, maer sagh het Schip van den Admirael Tromp doen t'eenemael masteloos leggen, alsoo hem een van onse Schepen was aen boordt gheweest, ende bemerckte uyt het waeyen van een Vlagge van een ander Schip, dat hy daer op was overgegaen, ende van gelijcken dat een van myne secunden, Kapiteyn Ottho Treslong, op de welcke de Heeren Prince Monaco, ende Comte de Guiche, met haere Domestijcque waren, in den brandt geraeckte, veroorsaeckt door eenige proppen, hebbende verstaen dat de ghemelde Heeren ter naeuwer noot voor 't springen, haer van het Schip hadden gesalveert aen boort van mijn Swager van Gelder, van waer sy den twaelfden 's morgens by my zijn over gekomen.

Den vyandt het dus om de Noordt ghewent hebbende, geraeckten de Admirael Evertsz. en de Vries, mede dapper aen de man;

man; ondertusschen dat wy besigh waeren om onse Schepen wat te repareren, ende wenden doen de Engelsche nae, die boven eenige onser Schepen zijnde, quam den Admirael Generael met eenighe van sijn Schepen ende Hooft-Officieren ten Ancker, presumeerde om sijn gros te vergaderen, en de lecken te stoppen, maer ons siende aenkomen, hackten haer Kabels, en quamen weder braef aen, ende wierden na vermogen ontfangen, ende in dese Tocht sneden wy haer af de Schout by Nacht van de witte Vlagge, die ick mijn Brander eerst aen Boordt stierde, maer met 't uytvoeren van Riemen ende handt-spaecken, gheraeckten sy hem quijt, ghelijck oock noch een tweede van Zeelandt, ende uyt de groote vreese sprongender wel twee hondert buyten boordt, en met de leste schoot dien hy dede, bleef den Admirael Evertsz, nae het Schip van de ghemeene Schout by Nacht genaemt Johan Harman, die daer na noch is gesoncken, sonder te weten wat volck gesalveert is; het Schip was genaemt de Injurie, gemonteert met vier en vijftigh metale, ende twintigh ysere stucken, ende bemant met vier hondert Man; 's avondts omtrent thien uyren eyndighde dit gevecht, ende 's nachts waren wy in onse Vloot besigh met lecken te stoppen, Cardoesen te vullen, ende splitsen ende te knoopen; den twaelfden dito 's morgens vroegh, hadden de Engelsche wederom de loef, ende quaemen af om ons te attacqueren, ende wierde aen weder-zyden seer furieus ghevochten, ende naer dat wy tweemael malkanderen ghepasseert waeren, vervielen in de derde Tocht den Admirael Tromp, Vice-Admirael vander Hulst met eenighe andere Schepen van hun Esquadre, onder 't gros van de vyandt, alwaer seer vinnigh gevochten wierde, om generalijck in den vyandt te breken, ende dese vrienden te assisteren, welck geeffectueert wierde.

Doch niet soo, of onse Schepen hadden albereyts groote schade geleden, ende den Kapiteyn Pieter Salomonsz door een Engelsche Brander ghesprongen, maer veel volck gesalveert, ende de Vice-Admirael vander Hulst, ende Kapiteyn de Haen, hebben moeten op douwen na de eerste Haven; voorts passeerden den vyandt ende wy malkanderen noch twee reysen; ende in 't laetste wierde mijn groote stenge met de Vlagge ende Winpel af-geschooten, ende in den achter-middagh begaf sigh den vyandt op de vlucht, ghelijck sy den gheelen nacht continueerden, nemende haer coers na de Riviere van Londen. Dan den derthienden dito 's naermiddaeghs, bequaemen sy een vers secoers van twintigh Zeylen, dogh maer drie a vier groote Schepen, daer onder de rest lichte Fregatten, wenden doen weder tegens ons aen, dogh den nacht scheyde ons, ende den Admirael van de witte Vlagge is aen de grondt geraeckt, ende door ons verbrandt, ende den Admirael Ascue met sijn volck in onse Schepen geberght. Desen morgen hebbe ick alle onse Kapiteynen aen boordt ghehadt, ende geresolveert onse Victorie te vervolghen, daer toe ick verhoop dat Godt sijnen zegen verleenen sal. Het generael ghetal van ons verlies in Schepen ende volck en kan ick noch niet weten, veel weynigher die van den vyandt, maer doen wy haer gisteren najaeghden, konden wy niet meer als negen en dertigh a veertigh Schepen tellen, voor 't aengekomen secoers.

Waer mede

Ho. Mog. Heeren per Actum in 't Schip de seven Provincien, zeylende ontrent acht mijlen be-oosten 't Voorlandt, den veerthienden Juny sestien hondert ses en sestigh, 's morgens.

Geteeckent

M. ADR. de RUYTER.

Korts daer na schreef hy

Hoogh Mog. Heeren.

MYn Heeren, huyden morgen heb ick naer gelegentheydt des tijdts gheschreven onse rescontres en wedervaeren in de Bataille met d'Engelsche Vloote, sedert den elfden deser gehouden, ende dat wy doen weder hadden geresolveert, onaengesien haer nieuw aengekomene assistentie van twintigh Zeylen, haer wederom aen te tasten: Waer mede wy oock den selven morgen ontrent half negen hebben be-

begonnen, de windt Zuydt-west, en wy de loef van den vyant hebbende, ende daer is aen beyde zyden seer hevigh en lange gevochten, met een twijffelachtighe uytkomste: Driemael hebben de Vlooten malkanderen heen en weer gepasseert, ende de laegen gegeven, 't welck oock noch langer soude hebben konnen duyren, resolveerden derhalven haer van achteren in te vallen, ende hier mede wierden sy van malkanderen verstrooyt, ende seer confuys op de vlucht gebracht, ende wy vervolgen haer nu weder ghelijck te vooren, op hoope noch van de masteloosen en stengeloose, dieder veele zijn, te onderscheppen ende te veroveren: Gelijcker al drie ofte vier verovert zijn, daer onder de Bul van Amsterdam, daer voor Godt Almachtigh gedanckt zy. Met meerder particulariteyten sal ick U Ho. Mog. voor jegenwoordigh niet op houden.

Waer mede

Ho. Mog. Heeren, &c.

Actum in 's Landts Schip de seven Provincien, najagende de vluchtende Engelsche Vloote, West en West ten Noorden van de Maze, naer gissinge ter halver Zee, den veertienden Juny sestien hondert ses en sestig, tegen den avondt.

Geteeckent

MICHIEL ADR. de RUYTER.

P. S. Ontstaet een groote mist, vreese dat in faveur van de vluchtelingen sal wesen, ende wy moeten met voorsightigheydt de Bancken myden, die verre 't Zee van 't Voorlandt leggen, ende waer op gisteren d'Engelsche zijn vast gheweest, en onse Schepen maer twee en twintigh voet waeter hebben gevonden; Waer op oock den Engelschen Admirael is vast geweest. Ses Schepen zijn heden vast genomen, buyten die in de grondt zijn geraeckt. Wy sullen noodsaeckelijck op de geordonneerde rendevous moeten in vallen, want wy seer beschadight zijn aen Masten en Stengen, Zeyl en Treyl, en souden het ten aensien van Buskruyt en scherp, geen dagh langer hebben konnen uythouden. 't Geeft my wonder dat ick soo veel Schepen van de Vlagge misse, daer nochtans niet een genomen is, maer wel gesoncken ende verbrandt, tot vier in getal; Als Treslongh, Pieter Salomonsz. Uytenhout van Amsterdam, en Simon Block van Zeelandt.

De Engelschen hebben daer aldus van geschreven. Engelsch verhael.

Dat sy den eersten dagh door het hard weer hare onderste lage niet konden gebruycken, die anders het grootste gewelt maeckt, hebbende de loef van haer gehadt, daer de Hollanders alle hare lagen konden gebruycken. Het gevecht duurde den gantschen dagh met groote hevigheyt, en de Swifture, de Sevenwolden, en den Getrouwen George, by de Hollanders van d'Engelsche Vloot afgesneden zijnde, wierden door de selfde genomen, en ten 10 uuren 's nachts scheyden sy van malkander. 's Anderdaeghs 's morgens sochten sy de Hollanders weder tot vechten te brengen, en hebben haer wel dapper aengetast, of schoon hen seven goede Schepen ontbracken, die onbequaem gemaeckt uyt de Vloot vertrocken waren. Ontrent de middagh sloegen sy dwars door de Hollandtsche Vloot, en hebben een van hare Schouts by Nacht door een Engelschen Brander verbrandt; een andere Brander had oock een van de Hollandtsche Vice-Admiralen aen boordt gelegt, maer raeckte daer weder af. Na de middagh hadden sy 't West-waert gewendt, bragten hare Vloot t'samen, en vele van hare Schepen onbequaem gemaeckt in hare Masten, Zeylen, en Want, weken naer Engelandt, waer door haer Generael, niet meer als 28 bequame Schepen by sich hebbende, daer hy van de Vyanden met 66 Zeylen gevolght wierdt, het oorbaer dacht mede naer huys te keeren. In de nacht was het Kalmte, daer na schickte hy de swackste Schepen om door de kloeckste beschermt te worden. De Hollanders vervolghden haer hardt, wanneer sy west ten noorden de Vloot van Prins Robbert

Robbert ontdeckten. Ten 5 uuren raeckte de Royael Prins vast op een Sandt, niet wel te vermijden, en 't gety belette haer het selve te helpen, waer door het in der Duytschen handen verviel. Den 4 's morgens waren de Hollanders haer uit het gesicht; maer na haer toesettende, quamen sy ontrent 8 uuren by malkander, en sloegen de Engelsche dwars door de Duytschen heen. De Prins wierd omcingelt, en de Branders wierden wederzijds uytgesonden met schaden van de Vyandt. Sijne Hoogheyt de vijfdemael wendende raeckte met 8 of 10 Fregatten boven windt van des Vyandts boordt, en meenende tegen haer aen te gaen, vielen sijn spriet en groote mast over boort, daer op sich na de Prins toe keerende, hadden de Vyanden soo veel zeyl gemaeckt als sy konden, en zeylden voor de windt af na Vlissingen, van 84, tot 40 Schepen gebraght zijnde. Hadden door ongeluckige schooten sijne Hoogheyts en Generaels Schepen niet onbequaem gemaeckt geweest, sy souden een totale Victorie over hare Vyanden verkregen hebben, die in Schepen en Volck veel meer schade als de Engelsche gheleden hadden, of schoon men haer verlies noch niet recht kon weten.

Maer de Heeren Staeten sich aen de rechte waerheydt der saecke en omstandigheyt laetende gelegen zijn, hebben naer een naukeurigh ondersoeck van dit gevecht, een geheel ander bericht uytgegeven, 't welck men by Aytzema en elders kan lesen; waer in ons staet aen te mercken dat de Heer Admirael *de Ruyter* in sulcker voegen zijn Schepen wist te rangeren en in ordere te houden, dat de Engelsche noyt middel konden vinden, om ergens in te breecken, of de Vloot van een te scheuren. De Lt. Admirael Tromp, heeft sich oock wonderlijck dapper gedraeghen, begevende sich van Schip op Schip; en soodanigh

Groote ordere van den Heer *de Ruyter.*

in de hitte, dat hy eens van 280 man maer zijner veertigen daer af quam, soeckende op alderhande mannieren zijns Vaeders doot te wreecken. Van de Engelschen heeftmen oock groote proeven van dapperheyt gesien, de Ridder en Vice Admirael Barcley op hebbende 40 dooden en sich tot overgeven gedwongen siende, wilde noch twee of dry van zijn Vyanden, onder de voet werpen, en dewijl hy geen quartier begeerde, wierdt in de keel geschooten, en liep soo naer de hut, daermen hem doot in zijn bloedt op de tafel vandt leggen. Zijn Lichaem wierdt in den Haege gebracht, ten Huysen van den Doctor en Apoteecker Ruys, die het balsemde en bewaerde, tot dat het eyndelijck van den Staet, den Koninck toegesonden wierdt, die daer over met schrijven danckbaerheyt heeft betoont; Hy was maer 2 Maenden met de Lady Hide, Vrouws suster van den Hartogh van Jorck; soo men wil, getrouwt geweest, en huwde nu aen de eeuwige roem van een dapper Man.

Dapperheyt van Tromp

By sondetheden.

Wanneer Capiteyn daer nae Vice-Admirael Sweers, op het veroverde Schip van Aiscue quam, gaf hem die de handt, en de sleutel van zijn Silver servies, onder betooningen van eerbiedigheyt, als een overwonnen mocht passen. 500 Engelschen van 620 sijn van dit Schip, op de Nederlandtsche Schepen geberght, maer het Schip selve is verbrandt, voerende 92 stucken; de onderste laege van 36 en acht van 48 pondt; en zijnde van stoffe soo vast als eenigh onder de Vloot, oock het selfde waer op de Koninck, op sijn herstellinge van Hollandt naer Engelandt over voer.

Cornelis Evertsz, is mede als een braef oorloghs man in dit gevecht gesneuvelt, als mede de braeve Abraham vander Hulst, door een Musquet koegel in de slincker borst, en zijn Man-

haftigh hart getroffen. Een Conſtapel ſiende achter uyt om te ſien waer den vyandt was, wierdt net het Hooft afgeſchooten, en met eenen buyten boort geſet, het ſelfde dede een ſoon zijn vaeder, die nevens hem te pletteren geſchooten was, een ander door ſplinters den rugge half wegh geſchooten, wilde naer boven om wraeck te nemen, maer wierdt onderwegen midden door gheſchooten, en ſtierf ſoo wraeckgierigh. Chriſtopher Minghs, zijnde door de ſtrot geſchooten, ſtond noch wel een half uur op de Compagne, houdende den keel met de vinger toe, om het bloet te ſtoppen, tot dat hy een tweede ſchoot door den hals kreegh, en doot ter neder viel.

De Engelſche Admirael Aiſcue zijnde in den Haege en in de Caſteleynye, door den Vaendrich van de Marine, Elſevier, gebracht, konde noyt gelooven dat de overwinningh aen onſe ſijde was, noch bedencken, dat Prins Robbert en Monck hem ſouden hebben konnen verlaeten, maer als hy van daer naer Loeveſteyn gebracht wierdt, kreegh hy beter bericht; als hoorende aldaer uyt de nabuerighe Steden, het geſchut ter overwinninge loſſen. Hy ſchreef van daer aen den Koninck deſen brief.

Aen den KONINGH.

Brief van Aiſcu aen den Koninck

SYn Majeſteyt ſal buyten twijffel verſtaen hebben, hoe wy den 10 deſer met de Hollantſe Vloot ingeveght zijn gekomen, tuſſchen Duynkercken en't Noort-Voorlant, leggende den Vyant ten Ancker, welcke ſy op onſe aenkomſt, kapten: Wy zijn tot 2 a 3 malen haer geluckelijck aengevallen, maer onſe Vloot, veel minder in getal, was niet formidabel tegens hun magt, en beſpeurde al in den eerſten, een groote ſchrick onder onſe Natie, daerom wy wel begeert hadden, dat ſijn Majeſteyts Neef, met een goet Eſquadre Schepen, niet nae de Weſt ware vertrocken geweeſt: Dien dagh zijn vele van onſe Schepen beſchadight, als oock dat van Duc de Albemarle, en ettelijcke Hollanders wierden, of door haer eygen Bos-kruyt, of onſe Branders aengeſteken: Den volgenden dag vogten met een vernieude couragie, dan den derden dagh hadden wy't ongeluck, dat aen de gront geraeckten, en nauwlijcks los geraeckt zijnde, wierden wy, met eenige van onſe Vlag, by de Vyanden omcingelt, die oock 2 Brantſchepen by der hant hadden, ſoo dat, grootelijcks tot ons leetweſen, wy't ongeluck hebben getroffen, ons te moeten overgeven, na dat over de 150 dooden wierden getelt; en zijn hier in Perſoon, anders geſont, ghevangen gebraght: In't Schip van de Schout by Nacht van de Hollanders overgeſet zijnde, hebben naderhant verſtaen, dat ſijn Majeſteyts Schip, ons toe vertrouwt, ware in brant geſtoocken: Mijnen Vice-Admirael is mede verovert, en den Lord Barcley doot; hoe 't verder is afgeloopen; kan men niet adviſeren, alſoo't byſondere voor mijn geſecreteert wert, in't gemeen wert geſeght, dat wel 36 ſo genomen, verbrant als geſoncken zijn, en de Hollanders niet min als 4000 ghevangens bekomen hebben, dat Godt verhoede. Geliefſt ons ongeval niet te ſeer te beklagen, maer verſoecke dat onſe Familie wil ontfermen.

Uyt mijn gevangeniſſe op Loeveſteyn, den 20 Juny 1666.

G. AISCUE.

P.S. Mijn is van de Officiers der Hollantſe Vloot, als oock van de hooge Regeringe, alle beleeſt onthael gedaen. Tot Rotterdam komende, ben verwondert geweeſt, dat noch ſoo veel duyſende mannen ſagh, daer ſoo een machtige Scheeps-vloot bemant was.

Seeckerlijck, gelijck wel reden was, is deſe overwinninghe met plechtelijcke danckſegginghen en vreughde vyeren, heerlijck door het gantſche Landt, groot gemaeckt, de uyt ſchrijvinghe luyde aldus:

Nade-

Uytschrijvingh van een danken vyerdagh.

NAdemael het God de Heer almachtig uyt sijne oneyndelijcke genaede en barmhertigheyt belieft heeft, desen Staet te zegenen en te kroonen met Victorie tegens de Engelse Vloot, oock te verbreecken haer voornemen, en de selve met groot verlies te rugge te laeten keeren, sulcks dat wy schuldigh souden zijn aen de uyterste ondanckbaerheydt tegens sijne Goddelijcke Majesteyt, indien wy hem daer over niet en gaeven de alderhooghste lof, prijs, ende danck: Soo hebben wy met, en benevens de andere Provincien, ter Vergaederinge van de Heeren Staeten Generael, hoogh noodigh geoordeelt, uyt te schrijven een algemeen Danck-en-Bede-dagh over alle de Geunieerde Provintien, geassocieerde Lantschappen, Steeden en Leeden van dien, die wesen sal woensdagh naestkomende 8 daegen, wesende den 30 Juny 1666, omme ten selven daeghe Godt de Heere met een nedrigh ghemoet, in alle Kercken te dancken, loven en te prijsen, over de voorschreve verkregene Victorie, en daer benevens vierighlijck, en met een diepe en hertgrondige vernederinge te smeecken en te bidden, dat sijn Goddelijcke Majesteyt sijne gunste over desen Staet verders genaedelijck gelieve te continueeren, en de Waepenen van desen Staet vorders soodaenigh te zeegenen, dat daer door de Neeringhen ende Hanteeringen wederom moogen floreren: Mitsgaeders met een Goddelijcke, eerlijcke, en gewenste Vreede te begenaedigen, tot grootmaeckinge en verbreydinge van sijnen Alderheylighsten Naem, tot vast stellinghe van de waere Christelijcke Gereformeerde Religie, als mede van 't Welvaren van ons lieve Vaderlandt, &c.

Algemeene vreugt over dese overwinninge.

De gantsche Christen Werelt daverde over dese overwinningh, en erkende dat desen braeven Zeeman, als de herstelder van des Vaderlandts gesagh, en die geene die de vyanden hadt gheleert overwinnelijck te zijn, zedert dat sy de ydelheydt genomen hadden van de Hollandsche oude en beproefde dapperheyt ver onder de hunne te stellen. In Deenmarcke branden de Zee Capiteynen van de Kroon tot vijf malen hun Geschut, rontsom los, en de Koningin toonde haer genoegen, in een treffelijcke maeltijdt. Tot Regensburgh vuyrde de Resident Hamel Bruynincks, en gaf een treffelijck mael onder schoone Vreughde-vyeren. Tot Parijs deden de Hollandtsche Bedienaers het selfde, en lieten den wijn loopen. Maer tot Brussel sou het by nae slecht daer mede af ghelcopen hebben, daer het Canaille begost te roepen, *Leve de Koninck van Spangien, en die van Engelandt*, en het huys der Gesanten aen te packen, maer wierden haest gheltilt. De Engelsche mosten oock tot Stockholm het ongenoegen hebben, van den Heer Gesant Ysbrant te sien Zegevuyren, en om te toonen dat sy noch niet gheheel den moet verlooren gaeven, lieten sy oock eenighe vuyr-pijlen op vliegen, echter mosten sy daer na hun nederlaegh bekennen, bereeckenende selve hun gevangens en dooden tot op 4000 man, soo sommige willen, waer tegen de Nederlanders niet boven de 400. dooden hadden De Graeve de Guiche was een weynigh door een splinter in sijn schouder gequetst.

De Koninck toonde sich oock door dit verlies seer t'onvreeden. Hy hebbende de in gekomen Vloot, en den slechten stant van de selve gesien, keerde by nacht weder stillekens nae Londen; waer omtrent niemant, tot op ses mijlen, jae oock niet van boort mocht komen, van al de vlootelinghen. De Hartogh van Jorck blies niet als weder wraeck, maer beter klemde dat de Burgers van Londen tien tonnen goudts, (niet tegenstaende de swaere sterfte als toen over Engelandt gaende, en de neringloosheyt) om den oorlogh voort te setten, aenboden, hoewel het beter ware geweest soo veel om de vrede te hebben gedaen; doch dese oorloghs sucht, is hen genoegh uytgepeepert, en hadden

ſy wat tonnen goudts over, die zijn hen daer nae niet qualijck te pas gekomen, als wy noch verhoopen te ſien, eer wy ſcheyden.

Franſchen op St. Chriſtoffel verbranden de Engelſche goederen.

Op de Eylanden St. Chriſtopher ende Barbados ſaegen de Franſchen de Engelſchen oock een voordeel af, en verbranden wel het dardendeel der Engelſche Packhuyſen en Molens. De Engelſche ſterck 600. Man, onder den Gouverneur de Ridder Vanis, door den ſchierlijcken overval der Franſchen op de vlucht gedreven zijnde, hervatten eyndelijck weder den moet (hebbende ſich met die van Milleton vervoeght) en greepen de Franſchen aen, maer wierden voor de tweedemael op de vlucht gedreven, 't welck oorſaeck was, dat de reſt van hun Spijckers en Packhuyſen geplondert, verbrant en bedorven wierden. Eyndelijck zijn ſy door een darde gevecht gedwongen geworden, het geheele Eylandt te verlaten, laetende hun Overſte en 1500 Inwoonders ſitten.

Engelſchen uyt het Eyland geſlagen.

Ondertuſſchen boden de Sweetſche Geſanten ſoo tot Londen als in 's Gravenhaeghe de bemiddelingh van die Kroon, omtrent deſen Oorlogh aen, maer wierden in Engelandt bedanckt, doch in den Haege bedanckt en aengenomen. Soodanigh was oock de danckſeggingh van den Koninck van Engelandt, over de beleeftheyt van de Heeren Staeten Generael, die hem het lichaem van den Ridder Barkley wilden toeſenden, en hem daer over deſen Brief ſchreven.

Brief van den Staet wegen het lichaem van Barclay aen den Koninck.

SIRE, *Wy hebben altijdt gelooft, dat de gedienſtigheden der beleeftheyt, niet ondraegelijck zijn met de plichten van den* Oorlogh, *en dat deſen niet behoort te beletten de deught te erkennen, waer men die oock ontmoet: Derhalven hebben wy hier af wel een proeve willen geven, in 't gene wy gedaen hebben met 'et lichaem van den overleden Ridder Barclay, in ſijn leven Vice-Admirael van de Witte Vlagh, van uwe Vloot, hy heeftſe gegeven van ſijn dapperheyt, en van ſijn moed, in 't laetſte gevecht, ſoo langh hy leefde, en wy hebben ſijne deught na ſijn doot, wel willen eeren; ten dien eynde hebben wy ſijn lichaem doen Balſemen, op dat ſijne Bloedtverwanten, en die ſijne gedachtenis beminnen, daer af mogen diſponeren, na ſy het tot haren trooſt raedtſaem ſullen oordeelen: En ondertuſſchen hebben wy 't doen ſetten in een der Kapellen van de groote Kerck deſer Plaetſe, in eenen ſtaet, ſijne Geboorte, ſijn Bedieningh, en ſijn verdienſte waerdigh: Uwe Majeſteyt ſal, ſoo 't haer belieft, ordonneren, 't geen ſe begeert datm'er mede doe, en indienſe goedt vindt dat men 't lichaem in Engelandt overvoere, ſal 't haer geheven een Paſpoort herwaerts te ſchicken, tot ſekerheydt, ſoo gaende als weder komende, van 't Advijs-Jacht of Galjoot, dat wy daer toe ſullen gebruycken, op dat 'et in ſijne Reys, door de Schepen van uwe Majeſteyt of der byſondere Reeders niet werde verhindert: Ten waere ſy liever hadt, men 't lichaem voorts dede begraven, ter plaetſe alwaer het tegenwoordig ſich bevint, waer toe wy ordre ſullen geven, ſoo haeſt wy ſullen weten uwe meeningh, tot welcke wy altijt ſullen hebben al de voeghlickheyt, die men in deſen jegenwoordigen toeſtant der ſaken, wettelijck van ons kan begeeren, en verwachtende de Antwoort, welcke het U believen ſal op deſen Brief te geven: Bevelende* SIRE, *den perſoon van uwe Majeſteyt, in de heylige en waerde beſcherming van den Almachtigen Godt.*

Sijn Majeſteyt ſant van den 4 Auguſti ouden ſtijl aen haer Hoog Mog. daer op deſen antwoort.

Ho. Mog. Heeren, ſeer lieve Vrienden:

WY hebben uyt u ſchrijven, gedateert den 10 July, en aen ons door den Trompetter overgebracht, geſien het Antwoord des Konincks.

eer-

eerlijcke en loffelijcke exempel uwer beleeftheyt, bewesen aen't lichaem van Willem Barclay, Ridder, die ten dienste van ons, en van sijn Vaderland dapperlijck strijdende, is komen te overlijden, en na sijn doot, door't lot des Ooologhs, in u gewelt vervallen; welcke vrientschap, als spruytende alleen uyt uwe genereusheyt, erkennen wy, dat ons seer aengenaem is, en indien oock diergelijcke voorval mochte komen te gheschieden, sullen wy niet na laten, van onse zijde, 't selve wederom te vergelden, maer selfs te overtreffen, en in geenen deele naelaetigh bevonden worden, daer de deught met eeren te beloonen, ofte goedertierentheyt sijner vyanden (soo veele de gelegentheyt des Oorloghs *sal toelaten) te bewijsen is. Alsoo dan sijne Verwanten en Vrienden, den verstorvenen, gaerne by sijne Voor-ouders, in sijnes Vaders Graf begraven soude sien, soo hebben wy haer versoek gaerne willen consenteren, en de vriendtschap, ons van u aengeboden, oock in danck aennemen willen: En op dat 'et Vaertuyg, waer mede ghy 't lichaem sult gelieven te laeten overvoeren, van onse Onderdaenen onbeschaedight soude mogen gaen en komen, soo hebben wy daer toe een behoorlijck Paspoort vervaerdighen laeten, en by dese ingheslooten, u toesenden willen: Voorts soo verseeckeren wy u, van herten, dat'et *geluckigh succes van onse Wapenen, dat wy onder Godts zegen hebben verkreghen, aen ons gemoedt, niet de minste hooghmoedigheyt heeft aengebracht, dat wy daer door souden vergeten de overgroote schaden, die aen de Protestantse Religie, door desen* Oorlogh, *worden by ghebracht, en hoe veel goeds dat de vyanden van de selve Religie, haer uyt onse verschillen belooven, soo dat wy gereedt zijn, de hant aen't werck te slaen, om soodanige wonden te versachten, jae te genesen, soo haest ons om sulcken heyligen werck te aenvaerden, behoorlijcke en eerlijcke Conditien sullen daer toe noodigen. Gegeven in onsen Paleyse Withal, den 4 Augusti 1666.*

U goede Vriend,

CAROLUS REX.

Getekent *Guilihelmus Morice.*

Ondertusschen gheraeckte 's Landts Vloot in Zeelandt weder in ordere, op de welcke, behalven het ordinaere bootsvolck noch eenige duysenden soldaeten in stilte wierden geleght. Eyndelijck liep de selve sterck ses en tseventigh Schepen van Oorloge, sestien Branders en twaelf Galioots, behalven de Fluyten en Voorraedt Schepen, uyt de Wielingen op den drie, vier en vijfden July in Zee; de Rendevous, om de Schepen van de Heeren Tromp, Sweers en eenighe anderen uyt de Maese en Texel, daer by te komen, te verwachten, was voor Oostende, of het Noorder Voorlandt bestelt. Men had wel gemeent met dit inghescheepte Krijghsvolck, hier of daer te landen, maer alsoo de Engelschen te wel op hun hoede waeren, quam daer niet van, invoegen het daer toe ingescheepte Krijghsvolck, met de Fluyten en andere Schepen weder naer Zeeland gevoert wiert, te meer dewijl sy het beloofde onderstandt der Franschen uyt Bologne niet vernaemen.

's Lands Vloot onder de Heer *de Ruyter* in Zee.

De Vloot ondertusschen vervorderde haer aentocht; bestaende uyt 78 Scheepen van Oorlogh, in drie Esquaders verdeelt, met 9 Advijs-Jachten.

Jan Evertsz. tot noch toe, uyt 's Lands dienst gehouden, is eyndelijck op sijn versoeck, en aenbiedingh, van, met sijn voor- en naarsaeten, op het bedde van eer, voor het Vaderlandt te willen sterven, weder in de plaets van den Admirael Cornelis Evertsz. aengenomen, na dat de selve eerlijck en loffelijck, gelijck hy verdiende, tot Middelburg begraven was.

Ian Evertsz. weder aengenomen.

* Verstaet hier mede de Zee-slagh, die volgen sal.

 De

De Engelschen van het uytloopen der Nederlanderen bericht gekregen hebbende, begaeven sich met al hun Zeemacht uyt het Canael en Duyns, naer Gunfleetsbay, en Nortbay, als mede by den Teems, en nu by een vergadert zijnde, liepen den 2. Augusti uyt Gunfleet, en setten sich voor Oxfordnesse; maer wierden des anderen daeghs door een harde storm beloopen. De Fregat Jarnsay wierdt door den Donder byna in stucken geslagen, een Brander vernielt, en meer andere ongheluckcken maeckten dat het volck aen het morren quam. Sy wierden eyndelijck de Nederlandtsche Vloot, noord noord oost van hen, gewaer, zijnde in dry Esquaders verdeelt; de windt koelde taemelijck uyt den noord noord oosten, maer eer de Vlooten aen malkander quamen, liep de selve noord ten westen.

Schaede door storm onder de Engelschen.

De Nederlanders quamen in een halve maen naerder, en gheraeckten ten tien ueren aen het gevecht; en eer twee ueren verliepen, tot een volkomen treffen. Jan Evertsz. en Tjerck Hiddes die Zeeusch, en dese Vriesche Admiralen tasten de Engelsche Witte Vlagge aen, die het Fregat, naer de Engelsche wijse, voor af sand; seer dapperlijck wierd daer gestreden, maer dese twee Oversten en Koenders, wierden alle dry ongeluckighlijck ter nederghevelt, waer door de Zeeusche en Vriesche Scheepen, ten een uur des naermiddaghs wat naer het oosten afdeynsden. Toen geraeckte *de Ruyter*, met de Roode Vlagge van de Engelschen in het ghevecht, daer het al vry heet van de rooster ging; een Engelsche Brander verbrande vrugteloos, en de teghenstandt diese by *de Ruyter* en de sijne ontmoetten, was soodanigh, dat veel van de kloeckste Engelsche Scheepen afhielden, en onder andere de Royal Catharijn, en de St. George; de Rupert, een Konincks Schip, most krengen, en geraeckte uyt het gedrangh. Robbert Holmes, die het werck in Guinea hadt aengevangen, nu mede met *de Ruyter* doende, wierp het mede over staegh, en most krengen, alsoo beyde sijn stengen afgheschooten waeren.

Tweede gevecht tusschen de Engelschen en Nederlanders.

Tromp ondertusschen was mede op de Blaeuwe Vlagghe, onder Jeremias Smith, aenghevallen, dese werpt het over staegh, vlucht, en al vluchtende treckt den Heer Tromp nae sich in het vervolgh, en alsoo van het behoorlijck onderstandt van den Heer *de Ruyter* af, drijvende soo met hem naer de Engelsche Kust toe, onder het welcke het Schip de Resolutie, een van de voornaemste Engelsche Scheepen, door een Brander van Tromp in de brand wierdt gebracht; maer het volck wierd daer af geberght. Tromp den geheelen nacht de Engelschen vervolght hebbende, socht hen des morgens weder aen te tasten, maer sy, hebbende de loef van hem, hielden het by de wind en lieten hem naerloopen, wanneer hem de tijdingh door een Franschman gebracht wiert, dat de Nederlandsche Vloot sich naer de Wielingen had geretireert. Men wil gelooven, dat dit vluchten van de Blaeuwe Vlagghe, een Stratagema en Krijghs-list van de Engelschen zy gheweest, om Tromp, die veel de voornaemste Scheepen der Vloot onder sich hadde, daer door *de Ruyter* te onttrecken, die ondertusschen met de gantsche macht der Engelschen op den hals bleef leggen, zijnde het Esquadre van Jan Evertsz., als geseght is, oostelijck aengewend, en Tromp de vluchtende Engelschen achter aen; hy schoot wel eenighe schooten om hem tot standt te brengen, maer om niet; weerde sich echter soodanigh, dat de Royale Charles krengen most, en weder gereddert aenkomende, al sijn rondthout boven afgheschooten wierdt. Maer ondertusschen liet *de Ruyter*, in dese verleghentheyt

De Blaeuwe Vlagge der Engelschen vlucht.

Verlegenheyt en dapperheyt van *de Ruyter*.

heyt zijnde, mede niet na, sijn bekomst te krijgen, en aen sijn staende en loopende wandt, rondhout en anders, soodanigh beschaedight te worden, dat hy geen beter sagh (naer dat hy alles ghedaen hadt, dat in sulck een standt van saecken doenlijck was, tot verwondering van sijn vyanden selve) de loopende of afdeysende (want de slappe wint liet niet veel loopens toe) met kleyn zeyl, op hoop van noch bystant te krijgen, te volgen, dat de Engelschen, mede flauw leggende, met goede ooghen mosten aen sien. Wy sullen om niemandt te verkorten, hier de berichten van een yeder der rechtkundige byvoegen.

Brief van de *Ruyter* de slagh aengaende.

IN gevolge van mijn jonghste schrijvens van den 4. deser voor de middagh, geraeckten wy noch dien middagh ten elf uuren (de wint noordelijck) met den Vyand in't gevecht, dat begonnen wiert door d'Avantgarde by den Lt. Admirael Jan Evertse tegens die van's vyants witte Vlag, ende vervolgens ons hooft-gedeelte, tegen 't hooft-Esquadre van den Vyandt met de roo Vlagh, maer tot mijne en veeler verwonderinge, bleef den L. Admirael Tromp en desselfs geheel Esquadre, met opgegijde Zeylen soo verre achter 't mijne leggen, als de Avantgarde te voorlijck avanceerde, soo dat de vyant daer tusschen beyden in brack, ende ick hem Admirael Tromp op sijn rangh in egeen actie hebbe gesien, als alleen tegen den avondt, een weynigh met eenige vyandtlijcke Scheepen van't Esquadre van de Blaeuwe Vlagh: Ondertusschen wiert seer obstinaet by mijn Esquadre en Schip gevochten, hebbende te gelijk op zy den Generael, Souverain, Nazaby, en verscheyde andere vyantlijcke capitale Scheepen meer, doch ontfongen haer in diervoegen, datse ons onse posten lieten behouden, en na een gevecht van 3 uren, voor een tijt verlieten, gaende den Generael Monck van sijn eerste Schip op een tweede over, gelijck wy door 't transport der Vlaggen sagen, en ons oock mondelijck is gerapporteert, daer mede wy gelegentheydt kregen om een weynigh azem te scheppen, en besich zijnde ons wat te redden, sagen wy de voorsz. onse Avantgarde hoe langer hoe lichter voor de windt afhouden, met Brant-zeylen daer by, en Blindens voor de Boeg, en niet tegenstaende verscheyden schooten na haer liet doen, konden zy tot geen standt houden werden ghebracht; 't Welck by den Engelse Generael, en sijn Esquadre geremarqueert zijnde, quamen sy weder sterck op my, ende eenige weynige van mijne byhebbende Scheepen toe, en die stonden een hevighen storm met my deur, op hoope dat wy ondertusschen of van achteren, door den Admirael Tromp ende Meppel, ofte van vooren, door 't wenden van den Admirael Evertsz. met hunne Esquadres souden werden ghesecondeert, maer alles te vergeefs, want onderwijl alle mijn Zeylen, staende ende loopende Want, en Ronthout soodanigh wierdt ontramponeert, dat ick mijn Schip niet na behooren konde regeeren, of daer uyt langer genoeghsaem tegenweer doen, door de menighte mijner dooden ende gequetsten, 't welck dan de reden zijn geweest, die my hebben genootsaeckt het meeste gros, ende de loopende Scheepen te volgen met kleyn zeyl; Want by den Admirael Tromp, die met sijn Esquadre te windwaerts was, konden wy niet komen, ende niet tegenstaende hy wel konde, soo en dede hy 't niet, doch weten niet wat reden hem daer toe hebben gemoveert: Wy zijn dan alsoo slaende en retirerende, sachjes zuydwaert afgeraeckt, want de slappe koelte niet toe en liet, groote vaert te maecken, die wy oock niet en sochten, om dat wy noch al continueerden in de hoope, dat ons in faveur van den doncker de meer-gemelte geheele Arriergarde soude hebben by gekomen; ende dat wy 't werck daer mede ghelijckerhandt souden hebben begonnen: Maer den dagh aenbreeckende, vernaemen niemant als 't gros van de Engelse Vloot ons volgen, die doen weder hevigh begonnen te canon-

canonneren, sy leydent al af, met voor uyt naer ons te schieten, daer op wy haer achter uyt antwoorden, met onse by-hebbende Scheepen, sulcks dat, na dat sy een Brander op my af sonden, die ick door mijne ende andere Chaloupen, onder andere gemant met de genereuse Heeren Cavaliers de Lorayne, Lavoy, en Coassin, en der selver gevolgh, derwaerts in't gemoet te senden, necessiteerende vruchteloos den Brander, den brant in te steken, en't volck sich met swemmen te doen salveren, het den Vyand den eenen voor, den anderen naer, van ons af leyden, doch in't gesicht bekomende eenige onser Scheepen, die te nacht te loefwaert van ons waeren gheraeckt, sonden eenige van de haere derwaerts, om die te onderscheppen; 't Welck ick bemerckende, mijne onder-hebbende Officieren aen boordt beriep, ende ordonneerde tot 20. in't ghetal, onder den Vice-Admirael Banckert, omtrent de Splete te blijven, en 's Vyandts desseyn te verhinderen, Welcke Officieren en Capiteynen my doen eeniger maten, hebben kennis gegeven van haere, en andere schaden, ongelegentheden, en verliesen, ende sal haer alle met den eersten hunne Behoef-cedels doen formeren, en die aen de respective Collegien toesenden. In 't gros wierdt my oock bekent gemaeckt, de dood van verscheyde onser Hooft-Officieren ende Capiteynen, als den Admirael Jan Evertsz. eerst sijn Been af, daer nae overleden, den Admirael Tjerck Hiddes de Vries sijn Been af, en in staet van sterven, sijn Schip is te nacht van ons geraeckt, dat van den Vice-Admirael Banckert ghesoncken, den Vice-Admirael Koenders is mede dood, als oock den Capiteyn Ruth Maximiliaen, Juriaen Poel, en Hendrick Vroom, mitsgaders Hugo van Nieuhof, en Cornelis van Hogenhoeck, in die staet aen haer quetsuren, de eerste het Been af, en d'andere in den Buyck. Van des vyandts schaede in't particulier hebben geen kennis, maer ghemelte Officieren seggen twee Scheepen sien sincken, en twee verbranden, en wy te samen sagen dat sy seer waren getroffen, en veel groote rampen hadden, het welck ick gheloove, dat U E. Ho. Mog. al ten deele, voor de receptie deses, sullen hebben ontfangen. Waer mede &c. den 5. Augusty 1666, 's avonts.

Getekent
M. AD. de RUYTER.

De Engelschen hebben dese Zeeslagh aldus verhaelt.

Verhael van de Engelschen.

DEn twee en twintighsten July ouden stijl, avanceerden wy met onse vloot, niet sonder beswaernis, uyt de Rivier in de ruymte, ende quaemen 's avondts de klocke ses, om Ancker te werpen, omtrent een plaets genaemt Gunfleet, ende by naer achthien Engelsche mijlen van den vyandt. Den drie en twintighsten lichten de beyde Vlooten Ancker; maer kosten niet komen tegen elckander, om dat het weer stil was, en 's nachts ontstont een groote storm. Den vier en twintigsten waeyde 't hardt, soo dat wy mosten blijven op Ancker, tot de klocke twee, naer de middagh, en gingh daer nae oostwaerts, nemende eyndelijck Ancker omtrent acht Duytsche, of vier en twintig Engelsche mijlen van een plaets ghenaemt Nesse: 's anderen daegs, zijnde Woensdag, lichtede wy al weder Ancker, 's morghens heel vroegh de klocke twee, ende kreghen den vyandt onder ons in Zee, met het aenbreecken van den dagh. Thomas Allen voerde de Avantgarde Oostwaerts, zijnde de windt noordoost, ende soo haest hy was opgekomen, gelijck met des vyandts eerste Esquadron, 't welck geschiede omtrent tien ueren, wierdt by ons teecken gegeven om sich in ordre te stellen. Wy Generael, met het Roode Esquadre zijnde tusschen in, ende Sr. Jeremias Smit, met de Blauwe Vlagge, wy vielen den vyandt soo hardt ende soo na aen 't lijf, dat se niet kosten komen om over te leggen; en continueerden met vechten tot vier ueren 's avonds, doen *de Ruyter* met het middel corps van sijn Vloot begonde sich op de vlucht te begeven, om Ancker te soeken; de welcke wy alsoo vervolghden met onse roode en witte Esquadres,

dres, latende Sr. Jeremias Smit met de Blaeuwe Esquadre ge-engageert tegens Tromp, met een Esquader van haer Vloot. De gantsche nacht, volghden wy den vyand na, en begonden met den dagh den vyandt naderaen te vallen, soo dat wy groote hoop hadden *de Ruyter* te bekomen in onse handen, maer dewijl de windt slap was, raeckte hy van ons af; soo dat onse kleynste Fregatten hem qualijck konden achterhaelen; ende donderdagh ten thien ueren 's morgens hadden wy alsoo haer gevolght tot omtrent vier en vijftigh Engelsche mijlen, alwaer sy bleven leggen tot twee uyren nae de middagh. Op welcken tijdt wy soo na op de Bancken geavanceert waren, dat wy niet kosten onse vervolgingh verder continueren, bysonderlijck dewijl de *Ruyter* hadde doen bekomen occasie om sich te retireren. In de poursuite bemachtighden wy twee van des vyandts grootste Scheepen, het eene zijnde een Vice-Admiraels Schip van sestigh stucken, waer onder vier en twintigh metalen, en twee hondert tnegentigh man, gecommandeert by Adriaen Banckert; het ander ghenaemt de Sneeck van Harlingh, en drie hondert twintigh man, gecommandeert van Ruart Hillebrants; welcke beyde wy verbranden, dewijl wy geen volck wilden over laten tot haer besettinge, naer dat wy het volck daer op zijnde uyt de Scheepen genomen hadden: Soo haest wy hadden op gehouden den vyandt te vervolgen, soo convoceerden wy een raedt te saemen van de Vlagh-Officieren ofte Admiralen, ende dewijle sy noch te samen waren, soo wierden wy gewaer eenige Zeyls noordtwaerts van ons, hoorende canonneren, vermeynde te zijn Jeremias Smit, die doen was in actie met Tromp. Waer op wy resolveerden uyt te komen, ende haer in de wegh t'intercipieren, voor en al eer sy haere Havens winnen konden. Naer dat wy dese Vlooten gewaer wierden, bevonden wy de wint naer 't noord-oosten, en hielden ons alsoo op het beste wy konden, tot dat wy naeuwer sien konden dat het was in der daet Tromps Esquadre, die vervolght wierde van Jeremias Smit. Ende als wy naeder gekomen waeren, soo leyden wy over, ende gingen de selve cours als sy, en quaemen soo eyndelijck ten twaelf uyren 's nachts ten ancker, wy vermeynden ons te bedienen van de stroom dieder viel op onse Lee-zijde, ende daer mede hem nader by te komen; maer 's morgens soo vermerckten wy dat Smit Tromp hadde verlooren dien nacht, zijnde hy alsoo uyt ons gesicht ghekomen; Ende alsoo de windt hadde sich gevoeght tot des vyandts voordeel, hielden sy haer naer Landt. Wy volghden haer nae met het Schip genaemt Royael Charles, tot dat het vont ses vadem diep; Alwaer wy noch leggen, verwachtende wat den vyandt sal voornemen.

Dit is van woort tot woort Prins Robbert en Duc d'Albemarles Relatie van dit Combat; waer af dit d'Abrege is; dat den vijf en twintighsten deses, zijnde alle beyde Partyen in 't ghetal der Scheepen (tnegentigh Oorlogh Scheepen, en seventhien Branders) vast even sterck, naer vijf uyren sterck en hevigh gevochten, gaf sich des vyants groote Corps op de vlucht, naer haere eyghene Kusten toe, ende den ses en twintighsten was haer Vloot geheel verstroyt, ende op de vlucht gedreven, waer nae toe den seven en twintighsten de overighe gedeelte niet minder verswackt ende nae ghejaeght was. Onse Vloot zijnde meester ende behoudende de Zee, ende noch dese stondt licht op haere Kusten, hebbende niet meer als een Schip verlooren, dat verbrandt is, waer van den Capiteyn en alle het Volck is gesalveert.

De Engelschen nu siende dat de Nederlandtsche Vloot in Zeelandt binnen was, liepen met 60. Zeylen langhs de Kust, sendende ondertusschen hun siecken en gequetsten af, en hebbende omtrent acht of thien Fransch en Noordtsvaerders genomen, quaemen door tegenwint naer het Vlie sacken. Sy saegen daer wel geen voordeel, op de aldaer leggende Scheepen, maer een uyt gebannen Capiteyn Heemskerck, die noch eenigen roem tegen sijn Vaderlant en een plasdanck by sijn nieuwe Meesters socht te behaelen, heeft noch dit stuck wercks helpen uyt voeren. Sy

bleven een wijle voor het Eyerlant leggen, waer door noch eenige Scheepen, hunnes ondancks binnen gheraeckten; sy kregen evenwel een Vifscher, die hen bericht gaf, dat op de selve Eylanden soo van wegen de Staet, als de Oost-Indische Compagnie verscheyde voorraet Huysen stonden, sonder dat daer eenige bysondere besettingh by was, oock datter eenighe Koopvaerders een weynigh inwaert laegen. Dese waeren echter al tijdelijck door de Gecommitteerde van den Staet gewaerschout, maer alsoose daer geen gheloof aen gaeven, bleven echter leggen. De Engelschen dan quaemen op den 18. Augusti des morgens omtrent 8 ueren met de vloet, en een noordelijcke wint, negen Scheepen, 5. Branders en 7. Kitsen sterck, onder den Brandaris op der Schellingh. Sy lieten een Kits binnen het Vlie voor afgaen, om de Scheepen die daer laegen te verspieden; vindende aldaer 170 Zeylen, doch meest ledigh en weerloos, beneffens twee Convoyers. Holmes een van de ondernemers van dit treffelijck Exploict, sandt 2 Fregatten binnen de Tonnen, en volghde met de rest; maer mosten door tegenwindt gedrongen, weder voor de Brandaris setten. Holmes hielt daer Krijghsraet, en sant daer nae het Fregat Pembroke, als het ondiepste gaende met vijf Branders op de Koopvaerdy Scheepen af. Een Capiteyn Broun hielp met sijn Brander, de voornaemste Kooovaerder in den brant; alwaer Capiteyn Adelaer, naer eenigen tegenstant, sich willende berghen, met vijftien of sestien van de sijne verdronck. Maer Capiteyn Tol, zijnde mede in den brant geraeckt, ontquam het met de boot. De Koopvaerders kapten hier op hun Anckers, en dreven af. Dry Branders die noch overigh waren, staecken eenige kostelijcke Moscovisch vaerders aen, daer andere sich dapper van ter weer stelden.

Engelschen verbranden Koopvaerders in't Vlie.

De Engelschen hier op quaemen met 22. Chaloupen van onder de Brandaris van daen, met de welcke sy, de indrijvende Koopvaerders lichtelijck achterhaelden, en al die sy bereycken konden in den brandt staecken, hebbende swaere last niet te plonderen, waer over de Schippers noch tijd hadden, om sich met hun volck en gelt in de boots te redderen. Eenighe die op der Schellingh metter woon waeren, hadden uyt vreese voor landen der Engelschen, hun beste goederen 't scheep gebracht, en moesten de selve nu sien verbranden. Dry Capers evenwel en een Guinees-Vaerder die Gelchut en Volck op hadden, droegen sich dapper genoegh, beneffens eenighe andere, weesen de Engelschen af; en schooten eenige van dese brandt Chaloupen in de gront, gelijckse oock noch eenige rijckelijck gelaede Muscovisch vaerders en andere Koopvaerders beschermden; daer de Engelschen mits de ondiepte niet by derfden komen.

Holmes vorders sandt twee van sijne Fregatten in de sloot van het Vlie, om aldaer te landen, maer wierden door een bysondere Goddelijcke voorsienigheyt ghestuyt, alsooder dien nacht een soodanige vloet, en menighvuldighen regen ontstont, dat alle Wapenen, Buspoeder en brant-gereetschap overstolpt en nat wierden, en indien men twee of dry Compagnien Marinen die daer omtrent laegen, maer in Kaegen naer de sloot van het Vlie had overghevoert, sy souden die Engelsche brandtstichters het gat treffelijck vernagelt hebben ghehadt: dewijl al de Engelsche Kitsen en ander Vaertuygh vast saeten, en het waeter in en uyt de Scheepen liep.

Sy gheraeckten dan weder van daer, en des morghens weder nae der Schellingh, alwaer sy met elf Compagnien aen lant gingen, sonder eenigen bysonderen tegenstant te vinden; dewijl het daer op meest Mennonist en Vifschers

is.

is. Holmes met de sijne aen de Brandaris landende, beval dat Vleck aen brant te steecken; maer hy selfs bleef voor de wal in een Kits legghen, dervende selver niet aen landt komen. Vijf Compagnien brantstichters vingen dat werck boven wint aen, en binnen een korten tijt lagen 350 huysen in de assche (de Gereformeerde Kerck quammer met de helft af,) sonder dat die arme weerloose lieden eenigh huysraet konden bergen, alleenigh hun arme naeckte kinderen mochten sy in de arme neemen, en daer mede al jammerende heenen gaen.

Dit koste de Engelschen, naer hun seggen noch 12. man, maer sy maeckten dit verlies, met het plonderen van het overighe noch goedt. Holmes hadt noch gaerne twee andere Dorpen aen gesteecken, maer alsoo hy noch 24. ueren daerom, aldaer sou hebben moeten blijven leggen, vreesde hy niet weder daer af te sullen konnen geraecken, alsoo hem niet als een gunstighe windt daer toe helpen konde. Hy dan met de vloet weder al sijn volck hebbende ingescheept, quam op den 20. weder by Prins Robbert en Monck. Terwijl de Vlielanders sich tegens het oosten van het Dorp nae den Horn, hadden begonnen te beschantsen, en twee Batteryen op te rechten; verwachtende Geschut van Enckhuysen. Hun Vloot nu alreets seer met siecken belast, liep voorts naer huys toe, nemende noch voor Wijck op Zee een bootje met een Frans vaerder, en een andet aen strant jaegende; waer tegen een van hunne Fregatten met sestigh stucken by de Helder aen de gront geraeckte, doch het volck 160 man sterck quam daer af, en wiert gevanckelijck in Hollant in ghebracht; een Kits meende het Schip wel los te krijgen, maer siende eenige Boots uyt Texel op hem af komen gingh heen, en stack de Fregat in de brant. De Fransche en Hollandtsche Kapers deden hier en daer in Engelandt mede wel eenighe schaede, doch was van weynigh belangh.

Maer de Koninck van Vrankrijk niet tegenstaende het verlies van de Nederlanders, was so van de conduiten en dapperheden van den Heer *de Ruyter* voldaen, dat hy hem met de Ridderschap van St. Michiel, en een goude Keeten met sijn afbeeldingh vereerde. *De Ruyter* wort Ridder van St. Michiel.

Maer ter oorsaeck van de voorseyde onorderen in den voorgaenden slagh begaen, ontstonden geen kleyne onlusten tusschen den Heer *de Ruyter* en den Heer Tromp, dewelcke seer hoogh liepen. Tromp klaegende over *de Ruyter* schreef desen brief aen de Staet. Sijn geschil met Tromp.

Hooge ende Mogende Heeren,

MYn Heeren: Ick heb niet konnen mancqueren U Hoog Mog. naerder en klaerder te adviseren, hoedanigh het particulierlijck is toegegaen tusschen de Vlooten van U Ho. Mog. ende die van sijne Majesteyt van Groot Brittannien. Soo is sulcks, dat wy op den vierden deser 's morgens op ons hebben sien afkomen d'Engelse Armade, de windt noord-oostelijck, doch stilletjes; soo dat wy met 's Landts Vloote aen ly waren; waer op de Luytenant Admirael Jan Evertsz., met sijn Esquadre d'Avantgarde hebbende, is by de wind en in goede ordre voor uyt gezeylt: waer op d'Admirael van de Engelsche, ghevoert werdende by de witte Vlagge, is op hem af komen sacken; ende de Bataille van den vyandt daer op in ordre is gevolght. De Luytenant Admirael de Ruyter, *de Bataille van onse zijde voerende, heeft ontrent de derde half uur met sijn Esquadre onder de ly van onse Arrieregarde blijven leggen, dat den voornoemden Luytenant Admirael Jan Evertsz, soo verde voor uyt was, dat men sijn Vlagge naeuwelijcks konde bekennen, ende derhalven sulcke spatie tusschen onse Avantgarde ende de Bataille is geraeckt, dat de vyand door ge-* Brief van Tromp tegen *de Ruyter*.

geven was de grootste avantage van de wereldt, om onse Avantgarde van de Bataille af te konnen snijden. Den boven gemelten Luytenant Admirael de Ruyter *soo lange onder de ly van onse Esquadre gelegen hebbende, heeft zeyl beginnen te maecken, doen den Luytenant Admirael Jan Evertsz. met sijn Scheepen eerst op de Avantgarde van den vyand begonde te schieten. Wy met onse Esquadre d'Arrieregarde hebbende, zijn genootsaeckt geweest met onse zeylen op de mast soo lange te blijven leggen, tot dat den Heer* de Ruyter *met sijn Esquadre op sijn post was. Doch heb niet langer onse zeylen konnen sparen, maer mede zeyl gemaeckt, ende by de windt nae de vyandt toegesteken, niet tegenstaende eenige weynige Schepen van den Luytenant Admirael* de Ruyter *noch in ons voorste gelidt gemesleert waren: wy met onse Esquadre in goeden rangh dus zeylende, is eerst den Schout by Nacht van de Blaeuwe Vlagh met een Brander op een van onse voorste Schepen aengekomen; welcke Brander na eenigh gevecht door onse Schout by Nacht vander Saen is in de brandt geschooten. Den Admirael met de blaeuwe Vlagh is mede met een Brander op ons afgekomen; waer mede wy ende de Capiteyn de Haen, ende van Amstel, die onse secundes waeren, lange schut-gevaer hebben gehouden, tot dat wy hebben gesien, datter een van 's vyandts Scheepen voor ons was heel reddeloos leggende, ende door 't gedurigh by de windt knypen, sagen wy boven hem konden zeylen, ende gesecondeert wesende met een Brander, zijn hem op zy gezeylt, ende naer de laegh gegeven hebbende met dubbelt scharp, heb den Brander aen boort doen zeylen, en doen verbranden; was genaemt de Resolution, gemonteert met vier en tsestigh Metale, ende twee ysere stucken, ende gemant met drie hondert veertigh koppen, waer van door onse Scheepen zijn geberght vijf en veertig Man, daer onder zijn twee Stuerluyden, en een Quartiermeester. Den Luytenant Admirael van Meppel, ende de Vice Admirael Sweers, hebben mede in desen tijdt heftigh tegens den vyand doende geweest, soo dat den Luytenant Admirael voornoemt, lange heeft op zy van den Vice Admirael van de blaeuwe Vlagge gelegen, ende naer dat den boven genoemden Vice Admirael wel drie a vier malen van versch Volck gesecondeert was, echter door de dapperheyt van de voornoemde Luytenant Admirael soo begroet geweest, dat hy confuys moste by steecken, doch heeft den voornoemden Luytenant Admirael van Meppel soo getroffen, dat hy vijf voet water in sijn Schip heeft gehadt. Ons Esquader dus in postuer tegens den vyandt agerende, hebben met alle vlijt by de windt zeylende, 't Esquadre van de blaeuwe Vlagge, van de Bataille, ofte de roode Vlagge, geheelijck afgesneden; waer onder noch waren drie van 't achterste gelidt van de gemelde roode Vlagge, en hebben in dit postuer gevochten met de boven ghenoemde blaeuwe Vlagge tot omtrent vijf uren na de middag, wanneer wy in ons Schip al verschooten hadden thien duysent drie hondert pondt kruyt. Den Admirael van de blaeuwe Vlagghe omtrent een kleyne Canon schoot achter ons zijnde, heeft getracht met sijn Brander den Capiteyn de Haen te verbranden; maer siende onse Chaloupen gereet lagen, en eenige schooten van hem krijgende, is met de Chaloupe van de gemelde Admirael die hem toegesonden wiert, over staegh van ons af confuselijck geboughseert; wy hebben doen weder getracht na hem toe te wenden, en over staegh gebougseert, maer hebbe niet gekonnen; waer op de wind een weynigh begonde te koelen uyt het zuydtwesten, en dienthalven wederom nae den Vyant toewendende; gewendt zijnde, hebbe de behoorlijcke zeyn gedaen, om met ons Esquadre geluckelijck in den Vyand te vallen, terwijlen onse andere Schepen door de veranderinge van de wint de loef van eenige van hare Scheepen kreghen; wy zijn met dat koeltje doen geraeckt op zijde van den voornoemden Admirael, dewelcke van*

ons

ons soodaenigh wiert begroet, dat hy op't laetste niet een schoot meer dede, en oock den brandt in sijn Hut kreegh, en veele schooten met los kruyt na sijn Vice-Admirael en Schout by Nacht heeft te loefwaerts uyt gedaen, dat hem soude komen secundeeren, ende oock van achteren ende van vooren om hulpe geschout. Den Vyandt daer geen lust toe hebbende, zijn confuselijck met al de rest op de vlucht ghereeckt; ende ten waere wederom geen stilte hadden gekregen: souden niet alleen den Admirael bekomen hebben, maer na menschelijcken oogh de meeste part, die't niet souden hebben kunnen ontvluchten, in handen van ons Esquadre gevallen hebben. d'Avantagie op den vyant dus hebbende, ende het considerabelste Esquadre van den vyant zijnde, met die geene van de Roode Vlagge, als bovengemelt, hebbe gheoordeelt nae Soldaet ende Zeemanschap, niet te konnen verlaeten, maer onse Victorie, dus verre ghebracht, t' achtervolgen. Want indien den bovengemelden Vyandt niet en hadde vervolght, ende den Luytenant Admirael de Ruyter *hadde gaen secunderen, niet tegenstaende het stil was, soude onghetwijffelt oorsaecke gegeven hebben, dat de Scheepen onder den Luytenant Admirael* de Ruyter, *ende Evertsz, de vlucht confuselijck souden hebben ghenomen: Terwijl de selve geoordeelt souden hebben, dat wy met ons Esquadre van den vyandt weecken. Ende wy souden niet alleen onse Scheepen ghediscourageert, maer oock onse party ge-encourageert hebben, om ons te vervolghen. Ick geef U Ho. Mog. ende alle verstandighe Zeeluyden ende braeve Soldaeten eens te oordeelen; Indien den Luytenant Admirael* de Ruyter *d' Avantgarde van den Vyant by tijts had af gesneden, ghelijck wy d'Arrieregarde van de Bataille hebben afgesneden, wesende stercker als sijne partye, of wy niet en souden onder Gods genaedigen zegen, een goede Victorie bevochten hebben; zijnde onse Avantgarde sterck ghenoegh ende in braeve ordre, om d'Avantgarde van den Vyant met avantagie het hooft te bieden. Alle 't welcke voorsz. is, protestere U Ho. Mog. niet te notificeren uyt eenige de minste partye, maer nae d'oprechte waerheyt, t' allen tijden te sullen voor de gantsche wereldt verantwoorden, verklarende voor Godt alles om beste wil gedaen te hebben.*

Hoogh Mogende Heeren,

Nu na dese, en alle mijne ghetrouwe diensten, van den Heer Luytenant Admirael de Ruyter *door partye, sonder my gehoort of ghesproocken te hebben, ende jalousie, om dat Godt Almachtigh met kleynder magt, my op den Vyant heeft avantage gegeven, ende hem met een groote magt desavantage: van hem voor oorsake van de nederlage, ende voor een Schelm gedecriteert te worden, is my onlijdelijck, ende soo geen reparatie daer van krijge, ben incapabel het Vaderlant te konnen dienen: want soo nu niet wel gedaen heb, meene noyt wel te sullen konnen doen: en is geen tijt om Schelmen t'employeren, maer wijse, voorsichtige ende couragieuse Zeehelden, die voor 't Vaderlant ende haer eygen reputatie, bereyt zijn Goet ende Bloet op te setten: welcke ick meene tot noch toe soo wel door Godts ghenadigen zegen te hebben geconserveert, dat ick geen Luytenant Admirael* de Ruyter, *noch eenigh mensch ter werelt, soo lange ick leve, capabel achte my die te sullen ontstelen: maer soo doende veel confusie in de Vloote, tot mijn leetwesen te gemoet sie, ende d'Officieren en matrosen aen lant komende, malkanderen te sullen vermoorden: 't welck God verhoede. Op wien ick my verlate, nevens de discrete ende wijse conduite van U Hoog Mog. Waer mede U Ho. Mog. beveele in de Heylige protectie Godes, ende blijve, Mijn Heeren, U Ho. Mog. Onderdanigen Dienaer:* *Geteeckent*

C. TROMP.

In 's Landts Schip Hollandia voor Vlissingen, den 13. *Augusti* 1666.

Wort ontslagen van sijn dienst

Hy vervolgens van de Heeren Staeten van Hollant sijn dimissie en ontslagh verkrijgende, versocht oock van haer Hoogh Mogende als Capiteyn ontslaegen te werden. Dit maeckte, voornamentlijck in Zeelandt, veel morrens onder het bootsvolck, maer wiert haest ghestilt, en de Heer van Gent in sijn plaets aengestelt.

Ondertusschen lieten haer Hoogh Mogende niet nae eenigh verhael over dit branden der Engelschen te soecken waer sy konden; daer sich eerlangh een goede gelegentheyt toe op dede; twee Hollantsche Convoyers en twee andere, die langh onder Gluckstadt hadden gelegen, vielen den 27. Augusti op 17. Engelsche Koopvaerders, leggende omtrent nieuwer Meulen, met dapper canonneeren aen, hebbende de wint en het ghetijde wel waer ghenomen. De Hamburgers siende dese Engelsche Scheepen al vluchtende naer de Stadt toe komen drijven, deden de wachters op de Toorns de storm klock trecken en de Trompetters alarm blaesen. De straten wierden vol volcks en opgesteecken licht, als zijnde in het vallen van den avont, en omtrent ten 9. ueren stonden al dry Engelsche en een Hamburger in de brant. De wint was noordelijck, en dat bewaerde de rest. Die van de Stadt schooten tot dry mael van de Wallen naer de vervolgers, maer het voornaemste Schip van Capiteyn Groen hieldt met schieten soo langh de Hollandtsche Convoyers op, tot 's morgens dat het sonck, en sich de meeste Engelsche Scheepen naer Hamburgh retireerden en berghden.

Engelsche Schepen op de Elve verbrandt.

De Scheepsmacht der Nederlanderen weder gereedt zijnde, is op den 5. van Herfstmaendt in Zee gheloopen, sterck een en tachtigh Oorloghs Scheepen en dertien Branders, behalven eenige andere uyt het Noorder quartier, die daer noch by quamen; men schreef oock, ter oorsaeck van de Pest, die in Zeelandt en elders vry aengingh, en vorders van den algemeenen droeven standt, Maendelijcke Bededagen uyt.

's Landts Vloot bevandt sich op den 9. dito by 't Noordt-voorlandt, en de Engelschen in Soultsbay; maer dewijl bericht quam dat de Hartogh van Beaufort, Fransch Zee-vooght, albereedts van Rochel vertrocken, en soo goet als in het Canael, om sich by den Heer *de Ruyter* te vervoegen, gekomen was, begaf sich de Staetsche Vloot, voor by Calis en Bologne de Hoofden door, zijnde van de Engelsche Vloot, hondert zeylen sterck, gevolght; soo kort dat de voorste Scheepen der selver, en de achterste der Nederlanderen malkander konden sien; blijvende echter de Engelschen soo na by hunne wal alsse konden.

De Ruyter geraeckte dien selven dagh noch met den vyandt handtghemeen, maer de harde windt belette een eynde van het ghevecht te maecken; Sweers hadt een Schip van de Engelschen verovert en in den brandt gestoocken, en een Schip was gesoncken. Twee ontheysterde Scheepen van de Nederlanders, dwaelden oock naer Havre de Grace. De Engelsche liepen naer Portsmouth. De Hartogh van Beaufort quam niet voor den dagh, en de Heer *de Ruyter*, hebbende niet sonder groot gevaer in de Com van Bologne een goede wijl op hem gewacht, begaf sich weder van daer, en quam voor Duynkercken, daer hem een stuck van een prop, onder het seyn schieten, doch sonder hem veel te beseeren, in den mond vloog, evenwel most hy sich al eenighe daegen stil houden, gelijck daer oock een koorts op gevolght is, waer over hy oock, om te beter by de landt lucht te vaeren, sich naer de Maese, en vervolgens naer Amsterdam liet voeren.

Gevecht door harde windt gescheyden.

De Ruyter voor Duynkercken.

Wort sieckelijck naer Amsterdam gebracht.

Hier voor is gewagh ghemaeckt dat haer

haer Hoogh Mog. ſijn Majeſteyt van Engelandt de aenbiedinge van het lighaem van den Ridder Barckley hebben ghedaen, nu hebben ſy het ſelve den Koninck toegeſonden, beneffens een Brief van dato 16. September van dusdanigen inhoudt:

Barckleys lichaem den Koninck toegeſonden met een Brief.

Dat ſy, tot voldoeningh van haere gedaene aenbiedingh, het doot lichaem van den Lord Barckley ſonden: ſich verheughden in ſijne Majeſteyts verklaringh van oprechtelijck tot den Vreede genegen te zijn; verſochten daer toe openingh van conditien; gelijck van haere zijde meermael gedaen hadden, byſonder in Vranckrijck, ſonder eenige antwoort t'erlangen. Hadden de keure van twee Alternativen gegeven; waer op geen verklaringh was toegekomen; noch andere klare openingh van conditien, waer op ſijne Majeſteyt genegen mocht weſen den Vreede aen te gaen; maer dat de conferentien binnen Parijs onverwacht waren af gebroocken, en d'Engelſche Geſant t'huys geroepen, niet tegenſtaende de liberale aenbiedingen van deſen Staet. Sy verklaren ſich Middelaeren te willen toeſtemmen, verſoecken de ſelve verklaringh; proteſteren van haere gheduurige genegentheyt tot een eerlijcke en verſeeckerde Vrede; houden ſich noch aen't gene tot Parijs ghecapituleert was. Verſoecken noch klare antwoort, of ſijne Majeſteyt een van hare gedane preſentatien gelieve t'omhelſen, of anders van ſijner zijde in't geheel en ſonder reſerve te openen alle de conditien, waer op ſijne Majeſteyt geſint ſou zijn den Vreede te ſluyten; de aengevangen conferentien, ter plaets en overſtaen als vooren, te laten continueren en hervatten, of een andere neutrale handelplaets aen te nemen, en daer op het ſpoedighſte t'ſaem te komen; de Mediatie van Sweeden ſchriftelijck t'aenvaerden voor alle de ſtrijdende partyen. Bidden dat Godt Almachtigh ſijne Majeſteyt pacifique gedachten wil inſpireren, die ſy betuygen in haer waerlijck te ſullen ghevonden worden; &c.

De Koninck liet niet nae door den ſelven Trompetter Lutz, die het lighaem met den brief hadt overgebracht, antwoordt van den 14. October 1666. haer Hoogh Mog. toe te ſchicken, van deſen ſin:

Antwoord des Konincks.

Het overgheleverde doode lichaem ontſangen te hebben, als een beleeftheydt die weder beloofde te vergelden. Klaeghde, dat alles wat tot bevorderingh van den Vrede gedaen had nergens anders toe ſtreckte, dan om qualijck gegronde verwijttingeu op ſich te halen, als of Autheur van deſen droevigen Oorlogh was, en hartneckigh het oor ſloot aen alle voorſlaeghen tot Vreede: dat ſijne eyſſchen haer niet onbekent waeren, wanneer en hoe den Oorlogh begonnen was, en wat gedaen had om den Vreede te herſtellen. Had eerſt te vergeefs reparatie van ſchaeden en wederwaerdigheden ghëeyſcht, volghens het Tractaet, 't welck niet ghevioleert hadt. Dat ſijne Scheepen in Ooſt Indien belet geweeſt waeren in een Haeven te komen, waer van lange tijden, Engelſche factorie gheweeſt had, ſonder hen de minſte ſatisfactie van ſchaede toe te ſtaen. Dat Holmes voor den Oorlogh ſich hadt meeſter gemaeckt van 't Fort by Capo Verde, ſonder Koninckli̇jcke ordre, die in Engelandt aenghekomen na den Tour van Londen geſonden was, tot naer het openen van den Oorlogh ghevangen, die ſich verſchoonde, met, voor het aentaſten van dat Fort, op den wegh nae Guinea, der Staeten ordre onderſchept te hebben, om ons Kaſteel van Cormantin te vermeeſteren. Dat Pouleron niet was over ghegeven ghelijck het Tractaet mede bracht. Dat den Heer de Ruyter *order ontfangen had, om de Engelſche op't lijf te vallen, als de Staet deedt aenhouden, om het uytloopen der Engelſche Vloot nae Guinee te beletten, en beloofde hare Vloot in hare Havens te houden, op hoop van een goet accommodement: en wy verſocht zijnde onſe Vloot by de uwe te vervoegen tegen de roovers van Algiers, 't welck wy ter goe-*

de

der trouwen deden; ſagen daer na de Ruyter *van onſe macht affcheyden, die, voor dat men hier eenige hoſtiliteyt hadt begonnen, op onſe ſubjecten in die landen alle vyandelijckheden gepleegt heeft. Dus is den Oorlog aengevangen, daer wy den Vrede wenſchten, gelijck wy noch doen. Op de openingen van uwen Ambaſſadeur, hebben wy altijt ſchriftelijcke antwoorden gegeven; en wat tuſſchen ons mondelingh is gepaſſeert, daer op kan hy als een eerlijck man ſich verklaren. Onſen Ambaſſadeur is veel eer uyt den Haegh gejaegt, als dat wy hem t'huys ontboden ſouden hebben. d' Ambaſſadeurs Ordinaris van den Alder-Chriſtelijckſten Koninck, deden ons wel eenighe Propoſitien, maer loochenden van u daer toe laſt te hebben. In Vranckrijck, na dat die Koninck de Declaratie van Oorlogh tegen ons gedaen hadt, moeſten wy onſen Ambaſſadeur Extraordinaris van daer weder thuys roepen; deſe zijn affcheyt genomen hebbende, wiert verſcheyde mael genoodight ſich te laeten vinden by de Koningin onſe Moeder, daer de Heer van Beuningen eenighe propoſitien tot Vrede ſou voort brenghen; waer, nae veele diſcourſſen, op den gront, dat wy d' Aggreſſeur waren, d'alternative wiert voorgeſtelt, daer Catagorique antwoort op wiert vereyſcht; Dat van d'eene en d'andere zijde gedaen ſou worden reparatie van alle ſchaden, ſedert het begin van den Oorlogh: of wel, dat yder partye te vreden ſou blijven, met het geene tegenwoordigh beſat: Doch het was ons onmogelijck het een of 't ander te kieſen, dewijl wy d' Aggreſſeur niet waren. Hier op hebben wy geaccepteert de Mediatie van den Koninck van Sweeden. Wat aengaet het noemen van een neutrale Plaets om van Vrede te handelen, konnen wy wegens Vranckrijck en Denemarcken niet doen, om dat met den eerſten niets te vereffenen hebben; en aengaende den tweeden, wanneer alle de geſchillen tuſſchen ons geadjuſteert ſullen zijn, ſoo willen wy uwe Mediatie tot een Vrede met Denemarcken wel accepteren. Voorts eyſſchen wy, dat het laetſte Tractaet tuſſchen ons gemaeckt, wegens Ooſt-Indien en Africa, in alles naeuw ſal nagekomen worden, met cautie voor d' onderhoudingh des ſelfs; en een gematighde ſomme van penningen voor de verlieſen en ſchaden onſer Onderſaten, ſoo als de Mediateurs regt en billick ſullen vinden. Ten laetſten verwachten wy van u eenigh Perſoon Gedeputeert, om de particulariteyten te vereffenen, die den wegh tot een goet eynde bereyden mogen, 't welck doende, &c.*

Haer Hoogh Mog., om ſijn Majeſteyt (die om tot Vrede te gheraecken, wel het gene hem ontnomen was, ſou willen eyſchen, ſonder van ſijn zijde voldoeningh te geven) van de gerechtigheyt hunner ſaecke te verſeeckeren, hebben daer op eenighe bedenckingen gemaeckt, die wijdtloopigh by andere zijn te ſien.

Deſe bedenckingen hebben de Heeren Staten met een Brief aen ſijne Majeſteyt weder overgeſonden; en die was als volght:

Sire,

Wy hebben t' ſijner tijt wel te rugge ontfangen uwe Majeſteyts antwoorde, gedateert in Witthal den 4. ouden ende den 14 October nieuwen ſtijl leſtleden, gegeven op onſen Brief van den 16. September daer bevoorens, ende al hoe wel wy in de voorſz. uwe Majeſteyts antwoorde vinden eene prefatie, aengeleyt tot juſtificatie van des ſelfs Waepenen tegens deſen Staet, ſoo achten wy het nochtans onnoodigh daer jegens alhier in debat te treden, naedemael wy ons volkomentlijck verſeeckert houden dat uwe Majeſteyt de moeyte willende nemen van met aendacht te doorleſen 't gene van onſer zijde daer op al voorheenen aen des ſelfs Miniſters in geſchrifte over gehandight, ende oock met den druck gemeen gemaeckt is, ſich ſoo wel als de gantſche Wereldt overtuyght Brief van de Staten.

tuyght ſal vinden van de rechtvaerdigheyt van onſe afgeperſte defenſie, daer toe wy ons oock als noch, als zijnde eygentlijcker materie van een Manifeſt dan van een miſſive, mits deſen refereren.

Ende wat belanght de vijf poinčten by de concluſie van de voorſz. uwe Majeſteyts antwoorde gedeſidereert, ſoo konnen wy in oprechtigheyt ende waerheyt verklaeren, gelijck wy zijn doende by deſen, dat wy in ons gemoet niet bewuſt zijn aen de punčtuele obſervantie van't jonghſte Tračtaet in eenigen deele te hebben ghemanqueert, ende dat wy oock geen difficulteyt ſullen maecken by ſucces van Vreede 't ſelve voortaen mede inviolabelijck naer te komen; verſoeckende oock van de zijde van uwe Majeſteyt over de voldoeninghe, en punčtuele preſtatie van dien behoorlijck geruſt geſtelt te mogen werden.

Op 't tweede, naedemael de Miniſters van uwe Majeſteyt, en in ſpecie den Agent Selwijn op de kuſte van Africa veel extravaganter declaratien ghedaen heeft, dan d'onſe ſouden hebben konnen bedencken, veel min in't werck ſtellen, gelijck elders breeder aengewesen is: ſoo hebben wy noyt eenige ſwaerigheyt gemaeckt, en zijn oock noch wel te vreede, ja ſullen ſelfs geern ſien dat de voorſz. gedaene declaratien wederzijts gediſadvoueërt, ende als niet gedaen gehouden werden.

Op't derde; dat wy niet min, dan uwe Majeſteyt, begeeren het voorgeſlagen Reglement van Commercie, mits dat het ſelve zy generael ende reciprocq, niet konnende bevroeden dat uwe Majeſteyt in Europa ende elders met reden ſoude kunnen weygeren, 't gunt de ſelve in Ooſt-Indien als equitabel komt te begeeren.

Op't vierde; dat het ſoo verre van daer is, dat wy ſouden konnen verſtaen tot eenige refuſie, of reparatie van geſupporteerde Oorloghs koſten, of geledene ſchaden, 't zy van uwe Majeſteyt ofte van des ſelfs ſubječten te weſen gehouden; Dat wy ter contrarie rechtvaerdige redenen hebben om te vorderen reſtitutie van de Scheepen ende goederen, ons ende onſe goede Ingeſetenen, ſoo binnen de Havenen, en op de Rivieren van uwe Majeſteyts Rijcken afhandigh gemaeckt, als in't paſſeeren van uwe Majeſteyts Kuſten, by ſurpriſe in Zee genomen, mitſgaders oock van Nieuw-Nederlandt, Cabo Corſo, ende andere onſe plaetſen in Africa geoccupeert, alles ſonder eenige voorgaende waerſchouwinge, of declaratie van Hoſtiliteyt, ende niet jegenſtaende d'een en d'andere der voorſz. Scheepen haer in en ontrent uwe Majeſteyts Havenen begeven hadden, ſoo op de publijcque trouwe, onder beneficie van een Vreede by Tračtaet beveſtight; als op nader particuliere verſeeckeringe van uwe Majeſteyts Miniſter, doenmaels alhier reſiderende, van dat wy geen umbrage of naebedencken en behoefden te hebben op de Scheepen van Oorlooge, die uwe Majeſteyt te dien tijt onder Eſquipagie of in Zee hadde, met gereitereerde proteſtatie dat uwe Majeſteyt geenſins ſoude volgen dat beriſpelijck exempel van den Uſurpateur Cromwel, om in diervoegen yets op deſen Staet ofte de Ingeſetenen van dien by ſurpriſe te ondernemen; maer dat uwe Majeſteyt geen ſatisfačtie konnende bekomen op eenige klachten omtrent die tijt aen ons gedaen, als een genereus Prins aen deſen Staet den Oorlogh ſoude denunceeren, drie maenden tijts voor en al eer tot het excerceren van eenige ačten van Hoſtiliteyt te procederen: welcken aengaende wy ons nochtans, volgens voorgaende gedane verklaringen reſoluter en moderater ſullen laeten vinden als men eenighſins ſoude konnen ofte mogen verwachten.

Ende op't vijfde; Dat ſoo verre uwe Majeſteyt ſwarigheydt ſoude maecken ſich op ons woort, hant ende zegel te verlaten, gelijck wy ons anderſints van onſer zijde met dat van uwe Maj. ſouden te vreden houden, wy ook in gene andere voorſlagen tot meerder ſecuriteyt door eene gerantie van Princen en Staeten, Vrienden en Geallieerden, eenige difficulteyt en ſullen maken.

Maer dewijle uwe Maj. by de voorsz. sijne antwoorde noch schijnt van die ghedachte te wesen, dat het mogelijck soude zijn ons te disponeeren tot eenigh separaet Tractaet met preterite ofte exclusie van onse Geallieerden, soo vinden wy ons verobligeert alhier nochmaels ten overvloet te repeteren dat sulcks niet en kan, en by ghevolge oock niet sal geschieden; en dat het mits dien nootsaeckelijck is om tot een goede Vreede te komen, dat uwe Majesteyt resolvere en sich declarere tot eene gemeene handelinge met ons ende onse Geallieerden gesamentlijck, en dat uwe Maj. sich oock dien volgende laete disponeeren tot eene neutrale handel plaetse, alwaer de Ministers en Geauthoriseerden soo wel van de Koningen van Vranckrijck en van Denemarcken, als van desen Staet; met eere en ghemack mogen verschijnen, sonder 't welcke alle verdre tentativen of protestatien sullen wesen inutil, aengesien wy vastelijck en onbeweeghlijck gheresolveert zijn, en blijven sullen, ons van de selve onse Geallieerden geensins te laten scheyden, ofte eenighsints het oore te leenen naer yets 't welck daer toe directelijck of indirectelijck aenleydinghen geven soude, soo als wy oock wel versekert zijn by de hooghgemelte onse Geallieerden gelijcke resolutie en stant vastigheyt te wesen en te sullen blijven; Wy bidden dan Godt Almachtigh uwe Majesteyts herte daer toe te willen neygen als een preallabel ende Preliminair, sonder 't welcke de Vreede niet en is te bekomen, op dat in diervoegen de saecke tot een gewenscht eynde gedirigeert werde, ende wy sijne Goddelijcke Maj. met des te meerder affectie mogen bidden voor de prosperiteyt van uwe Maj., ende ons teeckenen te zijn

Sire, &c.

Den 25. November 1666.

Uyt dit schrijven over en weder, scheen de Vreede noch wel verre te soecken, en men begost in Nederlandt al weder op nieuwe toerustinge te dencken, invoegen men tegen het volgende Jaer, niet anders dan een bitter Oorlogen te gemoet sagh, evenwel lieten de Sweetsche Bedienaers, die van hunnen Koninck tot de bemiddelinge naer Engelant waeren gesonden, niet nae hun uyterste best, tot dien eynde aen te wenden, en den Koninck tot het aennemen van een onzijdige plaets te bewegen, die eyndelijck de Stadt Breda op het sterck aenhouden van de Bemiddelaers verkoren heeft, waer over de selve desen Brief aen den Resident Appelboom gesonden hebben.

Breda tot een handel plaets aen genomen.

N*A dat wy van U Ed. zijn bericht geworden, hoedanigh haer Ho: Mo: nevens de drie by haer voorgeslagene plaetsen, in haer territorio, Mastricht, den Bosch, ende Breda, oock hadden geconsenteert, in de aenbiedingh, die van sijn Majesteyt den Koningh van Vranckrijck gedaen wierde, om alhier en in Engelant, ende sulcks met name tot Douvres te tracteren; Ende haer Ho: Mog: sich in desen val met die verklaringe hadden geconformeert, dat daer tegens mede hoogh ghedachte Majesteyt van Vranckrijck hadde geapprobeert, 't geene haer Ho: Mo: wegen de voorsz drie plaetsen in haer territorium sijn Majesteyt van Groot Brittangien hebben gelieven te laten voordragen, alsoo dat soodanige van beyde deelen gepasseerde mutuele bewilligingh, boven de voorhenen eenzijdigh genomene resolutien, het werck, sonder twijffel door Godes genadige bestier, seer onverwagt van difficulteyten is ontlast geworden, die anders onomganckelijck te bevresen stonden, by aldien het bloot by de eerste verklaringe van hare Ho: Mo: waer inne geen plaetse in Engelant, maer alleenlijck drie plaetsen in haer Ho: Mo: territorie, tot optie van sijne Majesteyt van Groot Brittangien, wierden gelaten, ware blijven berusten, gelijck wy dan, om verdere verwerringen te vermijden, haer Ho: Mo:*

Mis-

Missive aen sijne Majesteydt van Groot Brittangien luydende, ende aen ons geaddresseert, te rugge gehouden, ende voor soodanigh expedient, de sake aller dinghs in integro, hebben geconserveert. Als konnen wy niet voorby gaen, U Ed. tegenwoordigh vriendelijck te notificeren, hoe dat wy, tot bevorderinge en avancement van de heylsame Vredes negotiatie ons van dese soo kort op malkanderen gevolghde toevallen op het vlijtighste bedient; Ende nadien het werck sich nu soodanigh heeft verandert, dat de motiven by ons aen U. Ed. voor desen over geschreven, waer om wy namentlick veroorsaeckt wierden, de voorsz. Missive achter te houden, zedert door de jonghste haer Ho: Mog: Missive aen sijne Majesteyt van Groot Brittannien overhantreyckt, ende door mondelinge remonstrantien, als oock door een schriftelick ingegeven memoriael (in Copie hier by gaende) Sijne Majesteyt *eyndelijck daer henen gedisponeert, dat de selve, sonder verder bedencken, tot een sekere resolutie is getreden, ende insonderheyt in consideratie van sijne Koninckklijcke* Majesteyts*, onses allergenadighste Koninghs en Heer, by dit werck aengewende oprichtinge en sorghvuldige mediatie, als oock amore pacis, en om hare vredelievende intentie aen de werelt ten toon te stellen, sich de loco tractatus, daer henen heeft verklaert, dat de selve een van de dry by haer Ho:* Mo: *voorgeslagene, ende in haer territorium gelegene plaetsen heeft ge-eligeert, ende dienvolgens genegen is, met den eersten hare Gevolmachtighde Ambassadeurs van hier na Breda af te vaerdigen. Gelijck dan soodaenighe sijne* Majesteyts *verklaringe, uyt des selfs eygen schrijven, aen haer Hoogh* Mog: *met meerder, te sien is.*

Hier nevens was oock een Brief van den Koninck aen haer Hoogh Mogende de Heeren Staten Generael, luydende als volght.

Hooge en Mogende Heeren,

Brief van den Koninck aen den Staet.

ALhoewel wy eerst gisteren, uyt handen van de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van Sweden, hebben ontfangen gehadt, u Missive *van den 27 van de voorleden maent, de welcke ons seer hebben geperst, van het Christenrijck niet te willen berooven van de Vreede, met te opiniastreren over de plaetse, alwaer men de selve soude tracteren, soo hadden wy niet te min alreede verstaen, dat de plaetse van den Haegh u niet gelegen en quam, en dat om redenen die ons seer hebben verwondert, als of wy met het noemen van die plaetse, andere insichten souden konnen hebben, als om in alle seeckerheyt den Vrede te verhandelen. Ende wanneer men overdencken sal, dat den Hage de plaetse is, ende het gemeen verblijf, alwaer alle uwe Vergaderingen worden gehouden, ende alwaer men by gevolge, best over de oprechtigheyt van U procederen soude konnen oordeelen, soude men voorseker moeten besluyten, aat op geen andere plaetse den Vrede met meerder expeditie en goet succes, soude konnen worden gemaeckt. En alhoewel wy, om alle dese redenen daer op soude konnen blijven persisteren, nochtans om te betonen aen U en alle de Werelt, dat de formaliteyten, omstandigheden ofte manieren van tracteren, by ons geen plaetse sullen hebben, om te konnen beletten, dat sulcken Tractaet niet gemaeckt en worde, en dat geen meer Christen bloet en worde vergooten, met soo veel verlies en schade van de* Natien, *in desen* Oorlogh *ingewickelt; soo zijn wy te vreden geworden, den Baron Hollis van onsen geheymen Rade, ende den Heer Henry Couventry van onsen Slaepkamer, te seynden naer Breda, om aldaer te treden in Tractaet met uwe Gedeputeerden, en met die gene, die van wegen de mede geinteresseerde partyen, haer aldaer mede sullen bevinden. Ende wy sullen hun doen vertrecken, soo haest als de Passepoorten sullen over gekomen zijn, tot sekerheyt van de Schepen, die wy tot het overvoeren*

ren van de Persoonen, van onse voorsz. Ambassadeurs, en van hare gevolgh, hebben gedestineert. Ondertusschen Godt biddende, dat hem gelieve de herten van alle die daar by geinteresseert zijn, niet soodanige gedachten van Vrede te roeren; gelijck het hem belieft heeft ons te geven, op dat het Tractaet sijnen goeden voortganck moge verkrijgen. Geschreven in Withal, desen 18. *Maert* 1667.

Was geteeckent,

Uwen seer goeden Vriendt

CHARLES REX.

Lager. ARLINGTON.

Vredehandel aengevangen.

Wanneer de vereyschte Paspoorten voor de Heeren Engelsche Gesanten vaerdigh waren, heeft men de selve naer Londen gesonden, doch het duerde noch al eenigen tijdt, aleer de selve aenquaemen, en tot Breda heerlijck in ghehaelt wierden. Wy laeten hen aldaer den Vredehandel vervolgen, om het geen ons noch overigh is, af te doen.

Vervolgh van de oorloghs saecken.

Ondertusschen stont het ruyten en rooven op malkander niet stil. Twee Zeeuwsche lichte Oorloghs Scheepen veroverden een nieuw Engelsch Konincks Schip met 54. stucken. Voor Cadix leyd een Hollantsche Kaper met 30. stucken, een plockhayrtje tegen een Engelsche Convoyer met 34. stucken, die het te quaet kreegh en sich onder het Casteel gingh bergen. De Zeeuwen hadden al voor eenigen tijt een tamelijck getal Oorloghs Scheepen, onder den Bevelhebber Abraham Quirijnsz., op den naem van de Staten van Zeelandt, naer West-Indien geschickt. Dese Vloot heeft op den 26. van Sprockelmaent des Jaers 1667. de Sterckte op de stroom Seriname, in Guiana den Engelschen af genomen, welcke sich onder de gehoorsaemheydt der Zeeuwen begeven hebben; behoudende het besit van hunne goederen, maer die den Koninck van groot Britannie of desselfs Gouverneur toequaemen, komende wel op 40000. guldens, wierden voor den Staet van Zeelant aengeslaegen. Van daer verzeylde de Vloot naer de stroom Barbices, alwaerse van den Commandeur Pergenaer, met vergoedingh van des selfs onkosten, de plaetsen Ysequepe en Boumerone, die Pergenaer van de Engelschen eerst hadt verovert, overnaemen Van daer zeyldense naer Tabago, dat door de Franschen hernomen, maer nu verwoest en verlaeten was; komende van daer aen Martenico, verstondense van de Franschen, dat de Engelsche met 12. Oorlogh Scheepen en twee Branders aldaer wel 6. Scheepen hadden genomen, onder de welcke een van Amsterdam en een ander van Vlissingen was, dat verbrant waer, zeylende sy Engelschen van daer naer Guardeloupe, Nievis en St. Christophel, om aldaer op buyt te kruyssen. De Franschen en Engelschen saeten malkander in die gewesten mede dapper op de huyt, maer dese met de Zeeuwen vervoeght tasten de Engelsche by Nives en St. Christoffel aen, en scheyden naer een hart gevecht weer door den nacht van malkander, gaende d'een onder Nives en d'ander onder St. Christoffel ten ancker. De Zeeuwen zeylden van daer naer de Virginies, en naemen aldaer verscheydene Prijsen, met de welcke sy sich weder naer het Vaderlant begaven.

't Fort Seriname den Engelschen ontnomen

Zeeusche Conquesten in West-Indien.

Doch soo wel liep de aenslagh van den Amsteldamschen Admirael Willem Joseph van Gent niet af, (die met achtien Scheepen en eenige Branders, een deel Schotsche Kapers in Lieth met hun geroofden buyt meende te verbranden,) alsoo hy door de tegenwint daer in verhindert wierdt; en de aenvoerders van de Branders hun dienst niet wel betrachten, die oock daer over gestraft zijn geworden.

Vergeefschen toelegh van den Admirael van Gent.

Ondertusschen gingh op den elfden

Juny

De Ruyter weder in Zee. Juny 1667. 's Landts Vloot sterck 80. Oorloghs Scheepen, onder het gesagh van den Lt. Admirael *de Ruyter*, en den Heer Cornelis de Wit, Ruwaert van Putten als opsiender, mede in Zee, maer wiert op den 14. van een swaere storm beloopen, waer door eenighe Scheepen wierden ghenootsaeckt hun touwen te kappen; maer op den 17. deser Maent geraecktense voor de Rivier van Londen weder ten ancker.

De Vloot voor de Teems,

Bestellingen tot vordere aenslagen. Aldaer leggende wierdt des morgens ten vier ueren aen boort van den Luytenant Admirael gezeynt, den Hoogen Krijghsraet, soo van de Militie te Waeter, als te Lande, ende in naeder deliberatie geleyt zijnde de executie van de Instructie by de Heeren haer Ho. Mo. Gedeputeerden ende Gevolmachtighden over 't employ van 's Landts Vloote op den 6. Juny 1667, ende de Heeren Gedeputeerden ende Gevolmachtigden op de Vlote buyten Gaets voor 't Texel, ten selven dage behandight, is nae rijpe deliberatie goet gevonden ende geresolveert uyt 's Lants Vloote te kiesen ende detacheren seventien van de lichtste Scheepen ende Fregatten, nevens vijf Advijs-Jachten, eenige Galliots ende Boots, omme 't voorsz. 's Koninghs Diep, soo haest mogelick, op te zeylen, ende tot in de Riviere van Londen gekomen zijnde, met alle doenlijcke vlijt ende spoet trachten te beloopen tien a twaelf Engelsche Fregats van 30. tot 40. stucken, nevens twintigh Barbados-vaerders, die volgens seecker advijs, op gisteren door een Schipper van Noorwegen, komende van Londen, aengebracht, in de Hoop by Gravesandt waren leggende: deselve, indien daer toe gelegentheydt mochte ghevonden worden, t' attacqueren ofte te ruineren; Oock voorts t' inspecteren de gelegentheyt van de Reviere van Rochester, ende het Fort op 't inkomen van de selve, aldaer nieuw gheleyt: tot welcken eynde met communicatie van den Luytenant Admirael *de Ruyter*, ende andere presente Hooft-Officieren, gedespicieert, ende uytgesondert zijn de Scheepen, Officieren ende Branders, hier naer volgende breeder gheëxpresseert: over dewelcke het commandement gedefereert is aen den Lt. Admirael van Gent, ende daer nevens als Vice-Admirael Johan de Liefde, ende als Schout by nacht David Vluch, gestelt werden: Zijnde voorts geordonneert eenigh kleyn Vaertuygh, om voor af gesonden te werden, ende de diepten in 't voorsz. Koninghs-Diep, nevens de gronden te peylen, om alsoo de Scheepen van Oorlooge van de ghelegentheydt van deselve te konnen waerschouwen ende adverteren.

Uyt de Mase.

Officieren.	*Scheepen.*
Capt. Elandt du Bois.	Utrecht.
Cornelis de Liefde.	Wassenaer.
Nicolaes Naelhout.	Harderwijck.
Willem Boudewijnsz.	't Quart. van Nim.
Ian van Brakel.	De Vrede.
Pieter Iacobsz. Nanningh.	Gornichem.
Advijs-I. Dirk de Munnik.	De Faem.
Branders.	
Gerrit Andriesz. Mack.	Schiedam.
Ian Danielsz. van den Rhijn.	Pro Patria.

Van Amstelredam.

Officieren.	*Scheepen.*
Capt. Hendr. Vollenhove.	d'Agatha.
Thomas Thobiasz.	de Bescherminge.
Abram van Zijl.	de Leeuwin.
Lt. Collonel Palm.	Deventer.
Ian du Bois.	de Vrede.
Iacob Binckes.	Essen.
Ian Pauwelsz. van Gelder.	Harderwijck.
Cornelis Ioosten Smient.	de Star.
Iacob Paeuw.	Essex.
Pieter Magnusz.	't Raedh. van Haerl.
Ysbrant de Vries.	Stavoren.
Advijs-Iachten.	
Lauwerens de Bruyn.	De Postellion.
Iacob Philipsz.	De Brack.
Ian Iansz. Verboeckelt.	De Winthout.
Cornelis Gerritsz. Vos.	De Galeye.
Branders.	
Ian Iansz.	't Wap. van den H. van Iork.

Hendrick Hendricksz.	de Catharina.
Schippers.	*Galiots.*
Claes Meeusz. van den Raet, geladen met Ammunitie.	Swarte Leeuw Fluyt-schip.
Dirck de Turck.	de Iager.
Iacob Thomasz. Camp.	S. Nicolaes.
Adriaen Maertensz. Basque.	de Liefde.
Ian Pietersz Otje.	't Swarte Paert.
Cornelis Iansz. Dronthem.	d'Eendracht.
Aelbert Cool.	de Catharina.
Ian Bastiaersz.	's Lants Welvaren.
Willem Trompetter.	St. Catharijn.
Abraham Crispijnsz.	St. Pieter.
Gondert Pietersz.	de Ionge Prins.
Cent Pietersz.	de Klomp.
Ary Cornelisz. Moenes.	't Schaep.

Men heeft over de Landt Militie mede een verdeelingh gemaeckt, om onder het beleydt van den Colonel Thomas Dolman te ageeren, welcke des anderen daeghs onder het gesagh van den Lt. Admirael van Gent, met de welcke de Heer de Wit, als van haer Ho. Mog. gedeputeert zijnde, op het Schip de Agatha was overgegaen, de Rivier van London opgezeylt, en quamen noch dien selven avondt tusschen Queenboroug en Gravesendt, maer a too daer niet te verrichten viel, op den 20. weder te rugge tot Queenboroug, alwaer de Heer *de Ruyter* den Heer Star ondertusschen met eenige Scheepen, om op de Scheepen die op de Rivier van Rochester laegen, acht te slaen, gesonden heeft. Van dese saeck, en het gevolgh, heeft de Heer de Wit de Hoogh Mog. Heeren Staten dit volgende bericht gedaen.

Hoogh Mogende Heeren,

Bericht van het veroveren van Charnesse.

ONsen laetsten aen Uw Hoogh Mog: is geweest van den 17. deser loopende Maent; dien selven avont quamen wy ten ancker voor aen de mont of het inkomen van 's Koninghs-diep, alwaer wy aenstonts de hooge Officieren van 's Lands Vloote aen boort gezeynt hebbende, bevonden dat wy van de Vlagge, ende van 't Esquadre van den Luytenant Admirael van Gent, boven, ende behalven 't Schip van den Vice-Admirael Sweers, noch vermisten den Capiteyn Gillis de Wildt, voerende het Schip Campen: Wy konnen als noch niet anders oordeelen, als dat de selve naer verlies van Anckers en Touwen naer Zeelandt ofte eenige andere Haeven, sullen zijn geretireert; Ende voorts met de opgemelte hooge Officieren in deliberatie geleyt hebbende, wat met 's Landts Vlote, ten meesten dienste van den Staet ende tot afbreuck van den vyandt ondernomen ende geattenteert behoorde te werden, ende in propositie gebracht zijnde, of niet geraden soude zijn het voorsz. Koninghs-Diep, ende voorts de Riviere van Londen, ofte van Rochester op te zeylen, ende in achtinge ghenomen seker advijs, ons dien selven dagh door een Schipper van Noorwegen, komende van Londen, aengebracht, houdende dat tien ofte twaelf Engelsche Fregats, van dertigh tot veertigh stucken, met twintigh Barbados vaerders, waren legghende in de Hoop by Gravesandt, ende geconsidereert dat ten hooghsten dienstigh soude zijn, het inkomen, ende de Riviere van Chattam ofte Rochester te recognosseren, ende te besien de gelegentheydt van het Fort op het inkomen van de voorsz. Riviere gelegen, omme dan voorts naer ondervindinge met de Landtmilitie ende Zee-soldaten, op ende jegens het voorsz. Fort, naer gelegentheyt te ageren, ofte wel voorts op te loopen naer de Hope voornoemt, ende aldaer de voorsz. Fregatten ende Barbados-vaerders te attacqueren, ende was 't mogelick te vermeesteren ofte te ruineren, is de finale resolutie dien avont uytgestelt: omme op het voorsz. subject mede te hooren de consideratien van de Hooge Militaire Officieren van de Landmilitie: Welcken volgende de gemelte hooge Officieren, neven den Scheeps-Krijghsraedt, des anderen daeghs 's morghens tusschen drie ende vier uren, bescheyden ende gekomen zijnde, is naer rijpe deliberatie goedt ghevonden ende geconcludeert uyt 's Landts Vloote te kiesen ende te detascheren seventhien van de lichtste Schepen ende Fregatten, nevens vijf Advijs-Jachten, ende eenige Gallioots ende Boots, omme 't voorsz. Koninghs-Diep soo haest mogelijck op te zeylen, ende in de Riviere van Lon-

Londen gekomen zijnde, met alle doenlijcke vlijt en spoet trachten te beloopen de Fregatten en Barbados vaerders voornoemt, deselve indien daer toe geleghentheyt mochte occurreren, te attacqueren, ofte te ruineren, ende voorts de inspecterende gelegentheyt van de Reviere van Rochester, ende het Fort op 't inkomen van deselve aldaer nieu geleydt: tot welcken eynde ghedispicieert ende verkoren zijn de Scheepen ende Officieren in de nevens gaende Lijste breeder geëxpresseert, ende hebben wy het commandement over de selve gedefereert aen den Lt. Admirael van Gent, ende daer benevens als Vice Admirael, ende Schout by Nacht gestelt Johan de Liefde ende David Vluch: Ende is voorts op de verdeelinghe van de Mariniers ende de weynige Landtmilitie, by de Vloote zijnde, over de Schepen ende Fregats, tot het voorsz. exploict gedestineert, de gerequireerde ordere gestelt, ende voorts eenigh kleyn Vaertuygh geordonneert, ende voor uyt afgesonden, omme de diepte in het voorsz. Koninghs-Diep, ende de gronden te peylen, om dan voorts de Schepen van Oorloge van de gelegentheyt van dien te konnen waerschouwen ende adverteren. Wy hebben ons soo veel gespoeyt ende die diligentie gebruyckt, dat tot de verdeelinge van de voornoemde Militie, ende het defereren van de voorsz. commandementen, de noodige Acten gedepescheert, ende noch dien selven dagh, ofte laet in den avont ter executie geleydt, ende sulcks alles in state gebracht 's, om met het aenbreken van den dagh, met het meergemelte Esquadre te konnen oploopen. Ick hebbe oock geoordeelt van mijn debvoir, ende de intentie van den Staet te zijn, omme alle confusie voor te komen, ende op alles de gerequireerde ordres ten spoedighsten te konnen stellen, in Persoon mede te gaen, ende my te vervoegen op het Schip d' Agatha, by den Luytenant Admirael van Gent uytgekoren, om by sijne Ed. gecommandeert, ende tot het voeren van de Admiraels Vlagge gebruyckt te werden: ghelijck wy dan vervolgens den negenthienden deses, des morgens omtrent ten vier ueren, met de voorvloet, onder zeyl gegaen zijn, met een Z. W. wint, soo dat wy genootsaeckt waeren het Koninghs-Diep op te laveren, ende met het selve getye niet verder hebben konnen komen, dan een weynigh beneden de middel-gronden, alwaer wy ghenootsaeckt geweest zijn het Ancker te werpen, ende getye te stoppen: Edoch omtrent vier glasen aen Ancker geleeghen hebbende, is den wint geloopen zuyd oost met redelicke koelte, soo dat wy resolveerden aenstonts Ancker te lichten, ende sonder tijt verlies tegens de ebbe het Koninghs-Diep op te loopen, gelijck wy oock den wint soo favorabel hebben gehadt, dat wy hoopten ende vastelick vertrouwden, de voorsz. Fregatten ende Barbados vaerders, dien selven avont in de Hope te sullen konnen attrappeeren; Maer het heeft Godt Almachtigh ghelieft, tot ons groot leetwesen, omtrent den avont de windt te laeten vallen, sulcks wy met dien vloet ende het hoogh waeter niet verder hebben konnen opzeylen dan tot Holhaeven, zijnde omtrent anderhalve mijl van de Hope, ende op de halve wegh tusschen de Riviere van Rochester ende Gravesant voornoemt, alwaer wy genootsaeckt waren, soo haest de ebbe begonde af te gaen, het te setten, ende dienvolgende aen den Vyandt tijt te vergunnen, om met de voorschreeve Scheepen sich te konnen retireren.

Huyden omtrent den middagh zijn wy met het begin van de ebbe weder af gesackt tot voor de Reviere van Chattam, ende ordre gestelt hebbende, dat de Lant-militie, ende een gedeelte van de Zee-soldaten haer aen landt souden begeven, ende aentasten het Fort Charnesse, leggende op den hoeck van de voorsz. Riviere, zijn wy met eenige van de Scheepen van Oorlogh voor 't voorsz. Fort ten Ancker gekomen, alwaer een Konings Fregat ende eenige andere Scheepen, en Branders, soo wy bericht werden, geanckert waeren, de welcke alle de Riviere van Rochester opgeloopen zijn, gelijck oock het Volck in 't voorsz. Fort legghende, alle de vlucht hebben genomen, eer dat de voorsz. Landt militie daer binnen is gekomen, soo dat de Matroosen, nae dat op het Fort omtrent anderhalve ure was gecanonneert, de Vlagge op het voorsz. Fort staende, hebben afgehaelt.

Wy

Wy hebben in het voorsz. Fort gevonden vijftien ysere stucken Canon, schietende 18 ponden bals, de welcke wy geordonneert hebben aen eenige van de Schepen van Oorloge aenghebracht te werden: voorts een groote quantiteyt van Ronthout, so Masten als Rheen en Stengen van allerhande swaerte, naer wy uyt de Officieren bericht werden, wel drie a viertonnen gouds waerdig, zijnde een groot ghedeelte van de selve alle geprepareert, ende gereedt gemaeckt: alle de Capiteynen zijn gelast van 't selve soveel af te halen, alsse bequamelijck sullen konnen op de zyde van de Schepen bergen; ende het overige hebben wy geordonneert, dat verbrandt ende aen stucken gehackt sal worden.

Vermits het ongeluck van de absentie der meeste Land militie, door den storm, ende het vertreck van alle de Fluyten, is de Militie niet soo sterck, dat de Hooft-Officieren geresolveert zijn het Landt in te marcheren, alwaer vertrouwe dat anders considerable diensten gedaen soude konnen werden: Wy zijn ondertusschen van meyninghe de Reviere van Londen gesloten ende beset, ende sulcks te Stadt te water belegert te houden, ende sonder nader ordre van uwe Ho. Mog. soo weynigh Schepen te laten passeren als wy met den dienst van het Land oordeelen sullen over een te komen: tot welcken eynde wy den Lt. Admirael *de Ruyter*, met het gros van 's Landts Vloote herwaerts op ontboden hebben: sullende voorts niet manqueren Uwe Ho: Mo: notificatie te geven van 't gene hier sal komen voor te vallen, ende ondertusschen Godt Almachtigh bidden Uw Hoogh Mog: Persoonen ende der selver loffelicke Regeeringe meer en meer te willen zegenen. In 's Lants Schip d' Agatha, legghende ten Ancker op de hoeck van de Reviere van Chattam, voor 't Fort Charnesse, den 20. Juny 1667. 's avondts laet.

Des morgens zijn de Gedeputeerden geweest, om de Sterckte Charnesse te verkennen, en hebben daer op gevonden vijftien ysere stucken Geschuts, alle achtien ponders, een groote menighte van ronthout, van alderhande slagh en swaerte, als Masten, Rheen, Stengen en andere Oorloghs behoefte meer, by de Scheeps bevelhebberen, op vijfmael hondert duysent guldens ten minsten geschat; waer by noch waren eenighe vaetkens buspoeder, peck en teer, tot toerustinge der Scheepen bequaem, zijnde aldaer als in een huys van voorraedt en Magasijn bewaert geworden. Sy bevonden oock dat de selfde Sterckte niet volkomentlijck opghemaeckt, of tot behoorlijcke weerbaerheyt gebracht was, om voor den Staet der Nederlanden bewaert te konnen werden, waer over eenparighlijck beslooten is, alles op het selfde te verwoesten, en voorts het Fort te verlaeten, mede nemende de voorraedt daer in gevonden.

Buyt op Charnesse gevonden.

Dat verwoest wordt.

Wanneer dit nu aldus verricht was, is vorder goedtgevonden, dat de Capiteynen de Munnick, en Vos, met hun onderhebbende Advijs-Jachten, nevens de Boots en Chaloupen, de Rivier van Rochester sullen oploopen, de gronden en diepte van de selve, nauwkeuriglijck peylen, en vorders vernemen, wat macht sich in het Landtschap Kenth sou mogen onthouden. Dese wederkeerende, berichten, dat sy omtrent twee mijlen naer gissinge, de selfde Rivier waren opgheloopen, en de selve van groote diepte bevonden hadden te zijn, soo dat de selve door de Scheepen, staende onder de verdeelinghe van den Admirael van Gent, bequamelijck kon opgezeylt worden; dat sy vorders een goede quantiteyt capitale Oorloghs Schepen, sonder stengen of zeylagie, omtrent twee mijlen van de Sterckte Charnesse leggende, hadden gesien; soodanigh luyde hun schriftelijck rapport.

Daer wy van de Brandtwacht zijn t'zeyl gegaen, volgens d'order van haer Ed. Mog.
Van het Roode Huys ende de Schuer negen vadem water.

Recht

Recht tegen de Houte Schuer, aen de Noort wal ses en een halve vadem water.

By het Vlacke Lant ende de noort Wal acht en tien vadem.

Dwars van de zuyd hoeck, ende de noort wal negen vadem min een voet.

Om de zuydt hoeck tien vadem middewaters.

By de leste Punt aen de noordt zy acht vadem.

In de Bocht van de zuydt wal negen vadem: Wy zijn aldaer ten Ancker gekomen, pas buyten schoots van vijf a ses Scheepen, ende noch beneden de selve twaelf Scheepen, eenige leggende sonder Stengen; Wy præsumeeren als dat de grootste de Souverain soude wesen.

Met Z. en W. Son hebben de Engelsche twee Scheepen laten sincken dwers over de Revier dicht by den anderen. Wy hebben de noordt hoeck O. ten N. afgepeylt, ende de Zuydt hoeck west, ende de ghesoncken Scheepen W. en W. ten N. en het swarte Huys na de noordt Wal N. N. O. wel soo Oostelijck.

Met Z. Z. W. Son hebben wy ons Ancker gelicht, ende deden ons best om op te laveren, om by de Vloote weder te komen.

Met Z. W. en zuyder Son lietense noch een Schip sincken.

Hier op is dit besluyt gevolght.

DE Gedeputeerden ende Gevolmachtighden, &c. van de Hoogh Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden op 's Lands Vloote, lasten ende ordonneeren by desen Thomas Thobiasz. den welcken wel expresselijck als Commandeur gestelt hebben over de Capiteynen Jan Pauwelsz. van Gelder, Nicolaes Naelhout, Dirck de Munnick, Cornelis Gerritsz Vos, Lauwrens de Bruyn, ende Jacob Philipsz. met de Commandeurs van de Brandt-Schepen, Hendrick Hendricksz. Mack, ende Jan Danielsz. van den Rhijn, die oock vervolgens gelast werden haer naer de commandementen ende ordres van den voornoemden Thomas Tobiasz. als Commandeur preciselijck te reguleeren: dat sy desen gesien hebbende, sonder een eenigh moment te versuymen, haer met hunne onderhebbende Scheepen respectivelick sullen hebben te begeven, in, ende op de Reviere ven Rochester, ende de selve soo verre op te zeylen, als Thomas Tobiasz. voornoemt haer commanderen sal: voorts te attacqueren, te ruineren ende te verbranden soodanige Vyantlicke Scheepen, als de selve aldaer sullen konnen aentreffen, sonder haer selven, ofte 's Lants Volck ofte der selver Scheepen eenighsints te verschoonen, ofte te spaeren; sonder hier van in 't minste te blijven in gebreecke. Actum in 's Landts Schip d' Agatha, den 21. Juny. 1667.

DE Gedeputeerden ende Gevolmachtighden, &c. Lasten by desen Hendrick Hendricksz. Mack, ende Jan Danielsz. van den Rhijn, dat sy desen gesien hebbende, sonder eenigh tijt verlies, met hare onderhebbende Brant-schepen haer sullen hebben te begeven in de Reviere van Rochester ende deselve op te loopen, soo verre als Thomas Tobiasz. haer ordonneren sal; ende voorts achtervolgen de ordres ende commandementen van den gemelten Thomas Tobiasz., om haer volck ende Schepen ten dienste van den Lande ende afbreuck van den Vyandt te besteden, soodanigh als den selven haer ordonneren sal. Actum in 's Landts Schip d'Agatha, desen 21 Juny 1667.

Alsoo is mede besllooten, dat des anderen daeghs 's morgens met het vroegh getye, het geheele Esquadre mede de Rivier op sal loopen; om den voornoemden Capiteyn bystandigh te zijn; en in gevolge van dien, is het gantsche Esquadre van voor de Sterckte Charnesse de Rivier nae Rochester met een noord oosten wint en tamelijcke koelte opgezeylt. Op zeylen van de Rivier van Rochester.

Capiteyn Brakel sich hebbende vergreepen, met sijn Sloep (tegen gegevene ordere, op lijf-straf) aen lant te hebben laeten gaen, en daer over vast gheset zijnde, dede beloften en aenbiedinge, te sullen sien, met sijn Schip, leggende

een van de achterste de andere te passeeren, om vervolghens een van de voorste Engelsche Oorlogh Scheepen, een Fregat, met inde veertigh stucken g wapent, t'eenemael zeylvaerdigh en van alles wel voorsien zijnde, dat tot hoede van de Sterckte Charnesse hadt geleegen, en van daer de stroom op geloopen was, hoewel hy maer een slechte en lichtgemonteerde Fregat voerde, aen te tasten, waer over hy van sijn detentie ontslaegen is geworden. Van dese verrichtinge sullen wy niet seeckerder, als dit bericht konnen voortbrengen.

Hoogh Mogende Heeren,

Bericht van het branden der Schepen.

ONsen laetste aen u Ho: Mo: is gheweest van den 21 deser loopende maent, by dewelcke ick aen u Ho: Mo: het innemen ende overgeven van het Fort Charnesse, hebbe genotificeert. Op huyden heeft Godt Almachtigh de Wapenen van den Staet soo goedertierentlick geliest te zegenen, dat wy en alle d'Ingesetenen sijne Goddelicke Majesteyt over des selfs genade niet genoegsaem konnen dancken. Wy hadden gisteren door eenige Advijs-Jachten en gewapende Boots de gronden en diepten van de Reviere van Rochester naer Chattam doen peylen ende sonderen, ende bevonden deselve van soodanige diepte, dat wy geresolveert hebben, op huyden met het Esquadre, onder den Lt. Admirael van Gent geordonneert, deselve op te zeylen, daer toe wy door de hulpe van den goedertieren Godt een favorabelen Noortoosten wint, met een redelicke koelte gehadt hebbende, zijn des morgens omtrent ten ses uren van voor het Fort Charnesse met een voorvloet t'zeyl gegaen, en omtrent den middagh gekomen omtrent verscheyde capitale Engelsche Oorlogh-schepen, leggende op de Revier sonder Stengen ende Zeylen, alleenlick de Masten ende Hooft-touwen op hebbende, dewelcke echter van veel ende schoon Canon voorsien zijn, waren oock van volck beset, ende schenen haer in het eerste wel te sullen defendeeren: maer naer dat 4. a 5. door Brandt-schepen geruineert waren, zijn eenige van deselve genoeghsaem geabandonneert, en vervolgens in onse handen en de macht van Uwe Hoogh Mo: ghekomen. Ick kan voor als noch niet specificeren wat Schepen verbrant zijn, alsoo soo aenstonts dit exploict soo verre gebraeht is, dat wy de Royale Charles met 50. metale stucken genomen hebben, ende noch een Schip gemonteert met omtrent 50. stucken: weynigh boven ons leggen noch vier groote Vyandtlicke Oorlogh-schepen, naer dewelcke wy eenighe van onse Schepen gecommandeert hebben, twijffelen niet ofte sullen mede in onse handen vallen, alsoo ick niet anders kan oordeelen, of den Vyandt is extraordinaris geallarmeert: om ons dit te beletten, ende den toegangh op de Reviere te stoppen, hebben de Engelsche gisteren, naer mijn giffinge omtrent 16. a 18. Schepen doen sincken, dewelcke meest Branders geweest zijn, naer wy bericht worden: maer hadden de Reviere echter noch soodanigh niet konnen sluyten, of wy met onse Schepen zijn 'er door gepasseert, sullende met alle vlijt ende neerstigheyt trachten dit Koninckliche Schip, ende de andere die wy sullen konnen conserveren af te brengen, ende naer het Vaderlandt over te senden, met intentie om op de Reviere van Londen ordre te verwachten wat uwe Hoogh Mog: sullen ghelieven te ordonneren, dat wy met 's Landts Vloot sullen ondernemen, of dat deselve de volkome dispositie aen ons sullen gelieven te laten: danckende Godt Almachtigh dat hy door sijne Goddelicke voorsienigheyt, den hoogmoet van de Engelsche Natie, door de glorieuse Wapenen van uwe Hoogh Mo: soodanigh geliest heeft te vernederen, dat wy niet konnen twijffelen, of de Vrede sal tot volkomen contentement van den Staet getroffen konnen worden, ofte voorts die Natie soodanig gedruckt, dat wy by continuatie van den zegen van Godt Almachtig der selver macht niet veel sullen hebben te vreesen, 't welck wy van herten bidden, ende wenschen uwe Hoogh Mog: met dese ongemeene en heerlicke victorie veel gelucken, ende blijve Hoogh Mog: Heeren &c. in den Royal Charles den 22. Juny 1667. des naermiddaghs omtrent ten twee uren, leggende op de Reviere

Chattam

viere van Chattam, geteekent C. de WITT.

P. S. Het water is jeghenwoordigh soo veel gevallen, dat wy op huyden niet meer sullen konnen effectueren, alsoo onse Schepen meest alle aen de gront leggen, soo dat wy het hoogh water weder sullen moeten afwachten.

Het vervolgh van dese braeve daet sullen wy uyt het volgende konnen sien.

Hoogh Mogende Heeren,

WY hebben op gisteren Uwe Ho: Mo: geadviseert, hoe merckelick dat Godt Almachtigh de Wapenen van Uwe Ho: Mo: gelieft hadde te zegenen; tsedert hebben wy ons soo veel doenlick, geinformeert op de particulariteyten van 't gepasseerde soo op gisteren als huyden voorgevallen: Zijnde sulcks dat onse voorste Schepen een geruymen tijt tegens die van den Vyandt hebbende ghecanonneert sonder dat noch yemant de couragie hadde om tegens deselve nader in te dringen, vermits de diepte van de Reviere soo naeuw is, dat niet meer als een Schip en Front gelijck konde inkomen: eyndelick eenen Capiteyn Brakel, gehoorende onder het Collegie van de Admiraliteyt residerende tot Rotterdam, leggende een van de achterste, sich selven aengeboden heeft te tenteren, of hy de andere soude konnen passeren, met versekeringe, dat hy den voorsten van de Engelsche Oorlogh-schepen, zijnde een Fregat met in de veertigh stucken gemonteert, ende t'eenemael zeylvaerdigh, ende van alles wel voorsien, het welcke tot bewaringe van het Fort Charnesse gelegen hadde, ende van daer herwaerts opgheloopen, was genaemt de Jonethe, plotselick soude aen boort leggen, alhoewel hy maer een slecht Fregat, en licht gemonteert, voerde; het welcke by ons hem toegestaen zijnde, soo is deselve met een groote resolutheyt, sonder een schoot te schieten, alhoewel van verren, ende continuelick soo hevigh als eenighsins mogelick, van sijne partije wierde ghecanonneert, tot dicht aen den voorsz. Engelsman voorts gezeylt, ende naer wy konde sien, omtrent een Musquet-schoot van den selven af zijnde, heeft hem de lage gegeven, soo veel hy met de voorste ende Boeghstucken konde bereycken, ende soo eens loefs met een voorwint aengeklampt hebbende, heeft hem in een moment verovert, ende in de voorsz. rencontre niet meer als drie gequetsten bekomen, van dewelcke ick meyne verstaen te hebben dat twee overleden zijn. Achter den gemelten Capiteyn Brakel avanceerden een van onse Brant-schepen, dewelcke het volgende Schip van de Engelschen, zijnde Sint Matthias, ghemonteert met 52 Stucken, aengeklampt, ende vervolgens verbrant heeft: Het welcke soodanige consternatie in den Vyandt heeft veroorsaeckt, dat alle het volck van 't Schip de Royael Charles afgeloopen, ende ten deele in 't water gesprongen is (het welcke niet meer als met twee en dertigh Metale Stucken, zijnde de swaerste daer van afgelicht, gemonteert is, alhoewel ick op gisteren, door quade informatie geabuseert zijnde, van vijftigh geschreven hebbe, nemende geen tijt om deselve te tellen, alhoewel op 't selve Schip my hadde getransporteert,) ende sulcks door Chaloupen, sonder eenige resistentie ingenomen ende verovert: Voorts is naer 't Schip de Carolus Quintus geavanceert een Brander, dewelcke voor de Boegh ende ten deele aen de zijde van de voorsz Carolus Quintus, gemonteert met tsestigh Stucken, eenighsins in de brant geraeckt zijnde, dien gantschen dagh gesmoockt, ende den voorledene nacht mede opgesprongen is: Het Slot van Honingen, daer aen leggende, is door Chaloupen, van den Vyandt gequiteert zijnde, ingenomen, doch naderhant abusivelick ende sonder ordre, met seventigh Stucken, meest metael, gemonteert, in brant ghesteken: Noch is een capitael Schip, van het welcke de naem niet hebbe konnen vernemen, verbrant. Wy sagen een goet stuck hooger in de Reviere noch drie seer capitale Koninghs schepen van Oorloge, ende verhoopten deselve mede noch dien dagh te ruineren: maer het water was soo veel gevallen, dat de Schepen meest alle aen den gront waren geraeckt, soo dat wy 't voor dien dagh moesten laten verblijven.

Op huyden den wint weder favorabel ende Noordt-oost zijnde, ende de resterende Brandt-schepen van de Vlagge, by ons be-

scheyden ende aen gekomen zijnde, hebben de noodige ordres gestelt ende uytgegeven om deselve te vernielen, alhoewel tusschen ons ende deselve een Casteel genaemt Upnor Castel, dicht aen den kant van de Reviere, dewelcke aldaer seer naeuw zijnde gelegen is, uyt het welcke gestadigh seer furieus ghecanonneert, ende met swaer geschut geschoten wierde, het welcke echter soodanigh succes heeft gehadt, dat deselve mede op huyden alle omtrent ten drie uren des naermiddaghs aengeklampt ende verbrant zijn; deselve waren alle van de capitaelste Schepen van dit Koninckrijck ende genaemt de Loyael Londen, de Royael Jems, de Royael Oake: sonder dat wy tot noch toe, naer onse gissinge, soo op de Branders als Schepen van Oorloge, meer als hondert en vijftigh man, ja noch minder, naer wy oordeelen, verloren hebben, daer uyt onses oordeels ooghschijnlick, de genade van Godt Almachtigh, bespeurt kan ende behoort te werden: Wy sullen nu weder naer het gros van 's Landts Vloote, in de Theems leggende, voor dese Reviere afdrijven, alsoo den wint om naer beneden te sacken, contrarie zijnde, ende de Reviere soo naeuw dat niet gelaveert kan werden, ons niet toelaet de zeylen anders als tot het drijven te gebruycken: Wy souden wel geerne de Reviere op loopen, maer alsoo aldaer eenige racken in den wint zijn, is het selve niet mogelick.

Naer wy bericht werden is dit geheele Rijck in alarme, ende wert veel volcks by een getrocken, dewelcke wy echter niet konnen oordeelen, dat ons onder den zegen van Godt Almachtigh eenighsins sullen konnen beschadigen.

Vermits alle de Brandt-schepen by de Vlagge geweest zijnde, op twee naer soo loffelick besteedt zijn, soo versoecken wy Uwe Ho: Mo: dat op het aldersoedighste met een goet aental van anderen moghen werden voorsien, alsoo deselve hier in de Reviere by occasie onwaerdeerlicke diensten konnen doen: naer de rencontre van gisteren, is den Lt. Admirael *de Ruyter*, van het gros van de Vloote by ons alhier aen gekomen, ende heeft op 't gene huyden is gepasseert, mede de behoorlicke ordres helpen stellen: God Almachtigh moet gedanckt zijn, dat deselve soodanigh succes hebben gehadt.

Wy hadden op gisteren, in de confusie van het gevecht, ende den brandt, eenige Masten in de Reviere geslagen, ende met Kettingen vast gesloten, om ons het aenkomen tot d'Engelsche Oorlogh-schepen te beletten voor gesoncken Schepen aengesien, maer nu beter geinformeert zijnde, bevonden dat tot het stoppen van de Reviere gesoncken zijn, de Marmeduck, konnende voeren tsestigh Stucken, noch eene seer groote Fluyt, ende vijf Schepen tot Branders gepræpareert.

Alle de Hooft-Officieren hebben in dese rencontres, haren sonderlingen yver ende vigilantie in het bevorderen van de executie ende gegeve ordres sonderlingh betoont.

Eergisteren zijnde den 21. deser loopende maent, is den Lt. Admirael van Aylua, met sijn onderhebbende Esquadre onder de Vlagge ende in de Reviere de Theems wel aengekomen, soo dat 's Landts Vloote nu merckelick ende met een considerabel aental Oorlogh-schepen is verstreckt. Wy hebben voor het tegenwoordige hier niet by te voegen: Godt Almachtigh biddende dat hy Uw Ho: Mo: Persoonen ende Regeeringe, langhduerigh gelieve te zegenen, ende blijve &c. In 's Landts Schip d'Agatha, den 23. Juny 1667. 's nachts tusschen een ende twee uren.

Niet tegenstaende dese bitterheden van den Oorlog over en weder, liet men echter niet nae van vrede te handelen, en het is waerschynlijck, dat de handel die vast trotteerde, en als op de punt van een naelde stil bleef staen, door dit moedigh bestaen, een voortsettingh kreegh, die dat groote goet, tot een goet eynde bracht, ondertusschen wierter in Hollandt groote vreugde uyt dese overwinningh bedreven; en het veroverde Schip de Royale Charles als in zegeprael beneffens het ander, dat Braeckel verovert hadt, in Goeree op gebracht. De Hollantsche Vloot bleef ondertusschen voor de Rivier van Londen, in 's Konincks diep

Vordere daeden van de Hollantse Vloot.

diep ten ancker, en oock kruycende met Esquadres aen beyde zijden van de selve stroom, hebbende nu het Eylandt Schapye weder verlaeten, alsoomen niet dienstigh voor den Staet geoordeelt hadt het selve te houden; niet tegenstaende eenige van de aensienlijckste Baronnen, bysondere Edellieden en Ingesetenen van dit Eylandt Schappey, genegentheyt hadden, om sich met de militie van desen Staet te vervoegen, en de onrechtmatige proceduren van den Koninck van Engelandt, neffens de selve tegen te gaen; waer op de Heeren Gecommitteerde, dit volgende besluyt hebben gemaeckt.

De Inwoonders van Schapey willen tegen den Koninck aen.

DE Gedeputeerden ende Gevolmachtighden van de Hoogh Mog. Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden op 's Lants Vloote, Allen die desen sullen sien ofte hooren lesen, Salut, Doen te weten: dat wy Jean de Laucourt, Capiteyn van een Compagnie voetknechten, ten dienste van den voorsz. Lande, gelast ende geauthoriseert hebben, lasten ende authoriseren by desen, hem te vervoegen ende t'addresseren aen de gequalificeerste Edelluyden ende Ingesetenen van het Eylant Sheppy, ende aen de selve bekent te maecken ende te notificeeren, onse goede meyninge ende intentie, tot conservatie van 't voorsz Eylant ende maintien van de vryheyt van de Edellieden ende Ingesetenen voornoemt, ende verklaren by desen, dat wy voor goet, vast ende van waerden sullen houden, alle 't geene den voorschreven Laucoert uyt onsen name sal hebben gesproken ende belooft: even gelijck als of wy 't selve persoonelick gesproken, ende gehandelt hadden: tot confirmatie ende vaste versekeringe van 't selve, hebben wy dit met onse gewoonlicke signature onderteyckent, den 22. Juny 1667.

Ter ordonnantie van de welgemelten haer Ho: Mog: Gedeputeerden ende Gevolmachtighden.

Eenige Scheepen oock, onder het bevel van den Lieutemant Admirael Banckert, kregen ordre, weder de Rivier van Londen op te vaeren, maer dese komende tot omtrent een half mijl beneeden Gravesende, vonden den doortocht, door gesoncken Scheepen, onder de welcke het Huys te Swieten en de Phœnix mede waren) soodanigh gestopt, en voort wederzijds oever met swaer geschut soodanigh beset en voorsien, dat sy geen doorganck saeghen, noch gelegentheyt vonden, om iets tot voordeel, te lande aen te rechten (behalven branden, rooven en plonderen, het welcke verboden was, om de brandstichtende Engelschen, Christelijcke manier van oorloghen te leeren) waer over sy weder afgesackt zijn; evenwel niet sonder de grootste verslagentheyt van de wereldt, tot Londen, als maer vier of vijf uren daer van daen leggende, gemaeckt te hebben. Vorders wiert een aenslagh op het Casteel van Harwits ondernomen, doch en geluckte soo wel niet als de voorgaende.

Tocht de Rivier op.

Aenslagh op Harwits misluckt.

Ondertusschen deden de Engelschen oock dapper hun best, dewijl veel Scheepen, die uyt Oosten en Noorwegen, oock uyt en nae Vranckrijck, Spanjen, Portugael en de Straet, achter om quamen; door de Schotse Kaepers, en het Esquadre van Jeremias Smith genomen wierden, andere redderden sich daer door, maer de meeste bleven in de peekel.

Om dit te verhinderen, wierdt de Lieutenant Admirael van Gent, met 22. of 23. Oorloghs Scheepen en Branders, na de Noord gesonden; de Heer *de Ruyter* begaf sich door de Hoofden in 't Canael, en de L^t. Admirael van Nes bleef de Rivier van Londen beset houden. Ondertusschen ontstont'er een aerdigh gevecht tusschen Branders en Branders op de Teames, over het welcke, en eenighe andere voorvallen, dit schrijvens uyt de Vloot is.

Gevecht op de Rivier van Londen.

DEn 23 July verseylden wy een weynigh op 12 Vadem, hadden de Naes N. W. ten W. en W. N. W. van ons 4 Mijl, waren doen 43 Ree-zeylen sterck, soo Oorlogh-schepen, Branders als Victualy-Fluyten, en kreghen den 24 harde wint uyt den N. O. soo dat onse Reens streken, en de Stengen schooten, doch is hier in de Vloot geen schade geschiet: den 28 dito, is Capiteyn Verscheur en Goskens, met 2 Victualy-Fluyten van ons afgezeylt, stelden haer koers Z. Z. O. aen; den 31 July, zijn van ons afghezeylt 8 Oorlogh-schepen, 8 Branders en 8 Victualy-Fluyten, gingen na den Admirael Generael, en quam de Vice-Admirael Enno Doedes, met 9 Schepen, en 21 Vlaemse Koopvaerdy-schepen, soo Galjoots als Puyen, als oock de Vice-Admirael Schram, met 8 Oorlogh-Schepen, t'samen by ons ten ancker. Den 1 Augusti, is Capiteyn Zuyst, met de 21 Schepen na Zeelandt ghesonden, en wy liepen de Rivier op: den 2 dito, passeerde ontrent het Eylandt Schapie, 2 Fluyten met Hollantsche ghevangens, die van Londen quamen, seyden dat de Engelse met 5 Oorlogh-schepen en 20 Branders noch hooger op lagen: ontrent 9 uren, setten wy het een weynigh boven Blacktijl, op 10 Vadem ten ancker, met ons 6 Oorlogh-schepen, onder 't commando van de Vice-Admirael Enno Doedes, en ons Capiteyn, als Schout by Nacht, en zeylden 15 Oorlogh schepen en 13 Branders hooger op, onder commando van de Admiraels Aert van Nes, en van Meppelen, als oock de Vice-Admiraels Sweers, en Schram; de Admirael van Nes, en de Vice-Admirael, waren op andere Schepen overghegaen, en wierden 2 kleyne Scheepjes door de Sloepen genomen, die aen 't Eylandt aen de wal lagen; na de middagh hoorden wy lustigh schieten, en saghen eenighe Schepen branden: den 3 dito, voor de middagh, kregen wy onse Schepen weder in 't ghesicht; ontrent 4 uren begonden de onse wederom hart te schieten, dat tot 's avonts laet duerde: den 4 dito, 's morgens quamen onse Schepen weder by ons ten ancker, en hadden al haer Branders gheconsumeert, en 7 van de Engelsche Branders verbrandt, de Engelsche quamen, daer de onse ghelegen hadden: Na de middagh quamen de Engelse wat afdrijven, ende wy zeylden na haer toe, en hadden de voortocht met Oostelijcke wint, slappe mars-zeyls koelte, onse Luytenant was in de Boot bemant met Matroossen en Soldaten om op de Branders te passen, of eenige op ons af quamen: als wy soo na quamen dat wy haer begaen konden, dreven sy al weder hooger op, soo dat het wel kinder werck met haer leeck, want sy niet staen dorsten, en waren noch 5 Oorlogschepen, 13 Branders, en veel kleyn Vaertuygh; sy hadden de 2 voorgaende dagen oock so gedaen; als de onse na haer toe quamen dreven sy hooger op, dreven onse uytwaert soo volghden sy van verre, gelijck de kleyne honden achter de groote: den 5 dito, smorgens met den dagh lichten samen onse Anckers, en setten het weder voor het Eylandt Schapye, de wint O. N. O. slappe Top-seyls koelte en moy weer; omtrent 10 uren quamen 23 of 24 Engelse met de Vloet de Rivier af drijven, en settent gelijck op ons aen; Capiteyn Naelhout lagh op de Brandtwacht, en quam niet na ons af, maer hielt nae haer toe, en gaf lustigh vuyr op haer; dese waren ontrent 15 of 16 Branders en 1 of 2 Fregats, met 16 of 20 stucken, en voort kleyn Vaertuygh; Capiteyn Naelhout, kreegh 2 Branders aen boort, die hy met groote couragie weder af kreegh, met seer weynigh schade; de Schout by Nacht Jan Mathijsz. van Zeelant, kreegh oock een Brander voor de boegh aen Boort, die hy mede geluckigh los kreegh; onse voorste Schepen schoten so furieus op haer, dat de andere de vlucht namen en dreven voor ons over, en liepen dicht langs de wal van het Eylandt Scapye voorby, wy gaven doen oock lustigh vuer op haer, en schoten een Zye Vlagh van boven neer; onse Sloepen jaeghden 2 Branders na, de eene settent aen de wal van 't Eylant vast en stack het in de brant, en het Volck vluchte aen Lant, de ander vluchte om de hoeck van 't Eylandt in een Bay; de drie voorseyde Branders dreven door onse Vloot sonder eenige schade te doen, maer staecken 2 van de Engelse selfs in de brandt dat wy sagen; wy kregen mede een Brander voor de boegh, so dat de kettingh uyt de Kombuys gehaelt wiert, die

ons

ons Luytenant daer aen vast soude maken, en de Brander wegh boeghseren, doch dreef geluckigh mis, de Sloepen van de Branders zijn in de gront geschoten, so dat al het Volk na de Out-vaders toe gereyst is: Na de middagh quamen 2 Fluyten, de eene met Deense Vlaggen, de andere met Sweetse Vlaggen in onse Vloot, die aengehouwen wierden: den 7 Aug. zijn wy weder de Rivier uytgezeylt, in 't uytzeylen setten het de Sweetse aen de gront, daer de Schipper uytghenomen is, door het Volck dat daer in geset was, en is de Capiteyn Kuyst en de Boys, met Wijnbergen, uyt de Maes by ons ghekomen met 9 Victualy-Fluyten.

Ondertusschen bleef de Heer *de Ruyter* noch al in het Canael te kruyssen, houdende het aldaer selfs tot het afkondigen van de Vrede toe. De Heer van Gent om de Noordt zijnde, kreegh den Commandeur Abraham Quirijnsz. met sijn vier byhebbende Oorlogs schepen, en elf Engelsche Virginie vaerders (die by hem genomen, en rijckelijck gelaeden waeren, hebbende noch wel sestien andere verbrandt) by sich. De Heer van Gent eyndelijck vresende, alsoo hy albereyds als ten eynde van voorraed was, dat de Fluyten met voorraed, die men hem sou toesenden, te laet mochten komen, begeeft sich met dese Avonturiers nae het Vaderlandt, en brachtse in behouden haeven; onderweghen ontmoetten hem evenwel de Scheepen met voorraedt, en wierden onder de Vloot gelost en verdeelt, die daer op wederom naer de Noordt gevaeren is, daer hem niet gedenckwaerdighs voorviel, als dat hy een genomen Guinees vaerder weder hernam, soo dat hy eyndelijck weder binnen geloopen is. De Oost-Indische Retour Schepen, daer hy op gewacht hadt, zijn seer laet, namentlijck in October, te huys gekomen, hebben twee van hun geselschap verlooren, van de welcke een by het Eylandt Fero, en het ander onderweghen gesoncken is. De Admirael van Nes, leggende voor de Teames, hadt vier van sijn Oorloghs scheepen, de Voorraedt scheepen, die als voor gesegt is, naer den Heer van Gent mosten, tot begeleyde gegeven. Dese geraeckten in het wederom komen van malkander af, dry geraeckten behouden in de Maes, maer het vierde, zijnde het Raedthuys van Haerlem, onder vier Engelsche Konincks Fregatten, die het mede sleepten. Hier mede sullen wy voor dese reyse den Oorlogs handel af breecken, en gaen sien waer wy de vrede sullen van daen haelen.

Van Gent brenght de Zeeusche Adventuriers binnen.

Oost-Indisch vaerders komen binnen.

De voorgaende handel op Chattam scheen verachteringh tot het werck toe te brengen, maer deedt inderdaedt de saeck zijn voortganck nemen, invoegen, nae dat de Heer Coventry een keer naer Engelandt hadt gedaen, en op den 27 July, weder te rugge gekomen was, de vrede gevonden, gesloten en geteyckent, en met ongewoone vreugde, van een ieder ontfangen is geworden.

De Vrede met Engelandt gesloten.

Aldus scheen nu Hollandt in een diepe stilte en gerustheyt, als onder haeren vygeboom en haeren wyngaert het geluck deses werelts te besitten, en onse Zeehelt, die soo veel tot dese geluckige welstandt hadt gedaen, genoot nu alleen zijn voor heen verkreghene Roem, met den gevreesden degen in de scheyde, wanneer het vast gestelde nootlot, ons Vaderlant een veel droeviger Treurspel, en onsen Zeehelt, weder stoffe tot nieuwe Roem quam bereyden, werpende, ons een Oorlogh niet alleen met onse twist-ziecke naegebuyren, maer oock onse oude vrienden de Franschen op den hals, en dat op een tijdt als wy door een dry-dubbele knoop den woedenden Oorloghs soodanigh meenden geteugelt te hebben, dat sich de geheele Christen werelt, des sou hebben moeten belooven. Wat sullen wy hier veel van de oorsaeck daer van seggen.

Staet van Nederlandt.

Nieuwe onlusten.

Triple Alliantie.

of

of lange daer op staen, die het alderminste daer van seght, heeft het beste daer van gesproocken, elders is genoegh of lichtelijck te veel daer van gehandelt; ende te groote uytbreydinghe van onse stoffe nodicht ons, eerder tot bekortinge. Om dan beknopt te gaen, wy vonden ons dan soo onverdient als onverwacht in een-dry-dubbelen Oorlogh, ingewickelt; aen onse grensen stonden de Bisschoppen van Keulen en Munster tegen ons in het harnas, van uyt het zuyd-westen, komt ons de Koninck van Vranckrijck met een diluvie van een Oorloghs-macht op den hals, en van over Zee sien wy weder den Koninck van Engelandt, hoe vast en sterck oock door het vredens verbondt aen ons gehegt, wederfierder als voor heen, tegens ons in het vaerwater. Waer keert sich ons overvallen Vaderlandt in desen standt. *aut que nunc tellus miseros quæve Æquora possunt accipere?*

Evenwel heeft ons de onbepaelde macht van den Alderhooghsten, als door een Goddelijck wonderwerck daer uytgereddert. Wy sullen ons hier met de Landt saecken niet bemoeyen, als voor soo veel de noot vereyscht, (naedemael wy elders daer ontrent, onsen poos wel te roer hebben gestaen) maer alleenlijck betoonen, wat krachtiger werck middel onsen dapperen Zee-ridder tot dien zegen is geweest, en wat ons Vaderlandt, hem beneffens zijn brave mede kampers daer voor verschuldight is.

Verhandelingh van den darden Engelschen Oorlogh.

Darde Engelschen Oorlogh.

De onlust inden Koninck van Engelandt dede sich soo duysterlijck niet op, of de Staet konde wel afnemen wat onweder uyt die droevighe verheffelingen te wachten stondt, sy sonden om allen onheyl voor te komen den Heer Meerman als gesant naer dat Hof, de Marquis de Fresno begaf sich van wegen de Kroon van Spangien mede darwaerts, om was het mooghlijck den Heer Meerman tot een gewenscht eynde te helpen; daermen noch al goede hoope toe schepte, naedemael de Koninck noch onlanghs een aensienlijcke Vloot onverhindert, uyt wicht hadt laeten vertrecken; men hadt oock het algemeen beslagh op hun eygen Schepen afgedaen, en verscheydene Engelsche en schotsche Schepen verkregen passen om naer Hollandt te gaen. Hier by quam tydingh dat de Ridder Douwningh (diemen den Staet weynigh genegen achte te zijn,) op zijn aenkomit in Engelandt in den Tour geworpen was; het welcke men uytleyde, ter oorsaeck van zijn harden handel en procedueren tegen den Staet geschiedt te zijn. Maer het scheen datmen op wat anders sagh, en datmen om een kleynigheyt geen vrede breuck wilde laeten gelden. En waerlijck de Engelschen nu verseeckert, dat een rijck gelaede Vloot Schepen soo Straets als Spaensch vaerders van Cadix afgevaren waren, wilden geen swarigheyt maecken, van die sijde die breucke soo veel te vroeger te beginnen, maer om datse wel konden bevroeden, dat hen desen buyt soo lichtelijck en sonder tegenstant niet in handen sou vallen, hebben sy, op het spoedighste een Vloot van 38 kloecke Oorloghs-schepen toegerust, waer toe sich de Hartogh van Jorck selve naer Portsmouth en andere Zeehaevens, begeven heeft. de Agent de Glarges heeft daerom, in aenmerckinge van dese schierlijcke toerustinge, verscheyde Galioots van Calais in Zee gesonden, om indien het mooglijck waere, de geseyde Vloot van de stant der saecken te waerschouwen, het welcke hem oock geluckt is, waer op ook de Capiteynen en Schippers, aenboort van den Commandeur over dese Retour Vloot geseynt zijnde, eenpariglijk dese ordre hebben beraemt.

Ambassadeur naer Engelandt.

Of

Beraemde ordere onder de Hollantsche Vloot.

OF 't gebeurde dat eenige Uytheemsche Schepen van Oorloge ons quamen aen te tasten, en in gevecht quamen te geraecken, zal in sulcken geval den Vice-Commandeur, met de Schepen onder sijn Esquader verdeelt, de voortocht hebben, de Commandeur met sijn Esquadre daer na, en daer nae den Schout by Nacht met zijn Esquadre, en soo wy genootsaeckt waren en goetvonden te wenden, sal yder blijven op zijn Rang der selver Esquadre dicht by den anderen, doch soo dat men den anderen niet aen Boort komt, soo dat in sulcken geval den Schout by Nacht voor zeylen sal met zijn Esquadre, en de andere Esquadres wederom vervolgens dicht achter den anderen, dat men den anderen, bequamelijck kan seconderen. Zo den Vyant de swackste soude mogen wesen, sullen hem met een Mannelijcke courage alle gelijck aentasten, en voorts soo veel mogelijck trachten te ruineren: En in kas dat ons den Vyant te sterck soude mogen wesen, sullen niet als defensif vechten, en als dan alle 's Landts Schepen, 't zy voor of by de windt zeylende, haer achter de particuliere Schepen sullen onthouden, en trachten met alle middelen te beletten, dat den Vyandt niet kome in te breken, en sullen de particuliere schut hebbende Schepen, haer dan dicht by den anderen, en 's Landts Schepen onthouden in ordre yder by zijn Esquader, en de Schepen die geen schut op hebben sullen alle, wanneer den Vyandt aen Ly van ons is, te Loefwaert zeylen, en den Vyandt te Loefwaert zijnde, dicht aen Ly van de Vloote, en wel naeuw letten, of eenige Schepen in noot quamen te geraken, of eenige rampen krijgende, in sulcken geval daer na toe zeylen, en de zelve met alle mogelijcke middelen assisteren, op pene van 1000. guldens voor den Armen: In gevecht komende sal yeder blijven uyt den anderen zijn geschut om den Vyant te beter afbreuck te konnen doen. Zullen oock alle Schepen, de welcke geen schut hebben, helpen dragen de lasten van de Ammonitien, de welcke by de particuliere schut-hebbende Schepen, in 't gevecht sullen werden geconsumeert. Wanneer den Commandeur begeert dat yeder Esquader hem sal Rangeren, en in Rang zeylen, sal hy een Geus onder de Nokke van de Besaens Roede laten wayen, mede de Vice-Commandeur en Schout by Nacht. In 's Landts Schip Vlissingen, seylende tusschen Caap Maria, en Caap Vincent, desen 24. February 1672.

AD. de HAES.

Op dese wyse zeylden dese Vloot, tot by het Eylandt van Wicht, alwaer hen de voorste van de Engelsche eerst tegen quaemen, de Vloot vorders met een slappe Z. Z. Ooste koelte af-sackende en op den 23 van Maert, ten halven het Canael, onder het Eylandt Wicht komende, kreegh noch voor het aengaen van den slagh, den Capiteyn Kint, beneffens een kleyne Convoyer van Amsteldam, die 20 Lisbons vaerders begeleyden, by sich, maeckende alsoo een getal van 71 Schepen uyt, dewelcke, op dese wyse volgens het omstandigh bericht, van den Capiteyn Yselmuyden, van de Engelschen besprongen wierden.

Het is sulcks dat op den 23 Marty 1672. eenighe Engelse Oorlogh Scheepen, de voorschreeve Vloot met hare Convoyers, omtrent het Eylandt Wicht in 't gesicht gekregen hebben; wesende doenmaels de voorsz. Engelse, 9 Schepen sterck, en de Convoyers van desen Staet vijf in getale, te weten, Capiteyn de Hase uyt Zeelant, als doen commanderende, Capiteyn du Bois van de Mase, doenmaels Vice-Commandeur, Capiteyn Cornelis Eversz. de Jonge van Zeelant, Schout by Nacht, Capiteyn Poort, en Capiteyn Jacob van Nes den Ouden, gemeenlijck genaemt den Ouden Boer Jaep, mede beyde uyt de Mase, daer by naderhand noch voor 't gevecht, omtrent de middagh gekomen is een kleyne Convoyer van Amsterdam, gevoert door Capiteyn Kint, komende met eenige Koopvaerdy-schepen uyt Lissabon: dat de voorsz. Engelsche schepen verscheyde zeyn-schoten geschoten hebbende, en even naer de middagh, doenmaels 12 sterck gewor-

den zijnde, op de onsen zijn afghekomen; dat den Commandeur van de Engelsen, voerende een kloeck Schip met in de 80 stucken, den Commandeur de Haze toe geroepen hebbende, den selven Commandeur de Haze daer op zijne Chaloupe uytgeset, en daer mede zijn Schipper aen het boort van den Ensen Commandeur gesonden heeft; dat de voorsz. Schipper met twee van zijne Chaloup-Roeyers in 't Engels Schip over-gegaen zijnde, en aldaer soo het schijnt, aenstonts gemerckt hebbende, dat'er een quaet voornemen was, zijne verdere Chaloup-roeyers toe-geroepen heeft, dat zy een goet heen-komen souden soecken; dat de selve Chaloup-roeyers daer op haer tou hebben laten slippen, en alsoachter uyt gedreven zijn, begevende haer alle plat op den bodem van de Chaloupe op hare buycken, dat d'Engelse vervolgens uyt den voorsz. Commandeur met musquetten op de voorsz. Chaloupe, en met de volle lage Kanon op den voornoemden Commandeur de Haze los geschoten hebben, sonder dat tusschen hen-luyden eenige woorden zijn gewisselt; dat den Vice-Commandeur vande Engelse insgelijcks aen den Vice-Commandeur du Bois toegeroepen heeft, dat hy sijne Chaloupe soude uyt setten, en aen boort komen, doch dat den selven daer op heeft geantwoort, dat soo hy Engelse Capiteyn, hem Capit. du Bois hadde te spreken, hy selfs by hem soude over komen, en dat daer op uyt het Engels schip eerst drie schoten, te weten twee door 't Schip van Capiteyn du Bois, en een door 't Wand, geschoten zijn; dat vervolgens, na weynig ceremonien, soo haest den Engelse Commandeur aen Capiteyn de Haze de volle lage gegeven hadde, den Engelse Vice-Commandeur oock aen Capiteyn du Bois de volle lage gegeven heeft, en dat alsoo daer op het gevecht met hevigheyt ten weder-zijden was begonnen, en gecontinueert hadde tot omtrent anderhalf uur voor sonnen ondergang, dat de Engelsen als doen afgeweken waren, so 't schijnt om haer wat te repareeren en herstellen, hebbende oock met den anderen Krijgs-raed gehouden; dat doenmaels noch niet een van de onsen reddeloos geschoten, oock niet een eenigh Koopvaerdy-schip genomen was, en dat het gevecht van de zyde van d'onsen seer ordentelijck was toe gegaen; dat daer-en-tegen den Vice-Commandeur van d'Engelsen, t'eenemael reddéloos was, sulcks dat hy sich des anderen-daegs niet weder heeft vertoont; en dat oock noch al eenige andere Engelse Schepen andere rampen geleden hadden: dat den Capiteyn en Commandeur de Haze des avonts, op 't eyndigen van 't gevecht, was doot-geschoten; doch dat sijn Luytenant, met toestemming van Capiteyn du Bois, om geen alteratie in de Vloot te maken, de Wimpel van de groote Stenge hadde blijven voeren, en sich oock voorts doorgaens als een eerlijck soldaet gequeten hadde; dat des anderendaegs de Engelsen een renfort, eerst van drie, en naderhandt noch van twee schepen, bekomen hebbende, 's morgens omtrent 9 uuren, wederom op de onsen aengevallen waren; en dat in het selve gevecht den Engelsen Commandeur in ly van Capiteyn du Bois was komen op loopen, hebbende hem met sijn Boeghspriet de Vlagge van de Compagne afgestreken, en het Hackebort wat ontramponeert, met noch twee andere Fregatten te loefwaerdt, sulcks dat het een desseyn scheen om hem Du Bois, d'een van d'eene, en de twee anderen, van d'andere zijde aen boort te klampen, maer dat sulcks echter niet en was geeffectueert, zijnde den Engelsen Commandeur na het wisselen van veele Kanonades, en oock door Musqutterye wel begroet wesende, eyndelijck weder af-geweken, en oock reddeloos van doen

doen voortaen mede buyten het gevecht gebleven; dat de selve oock niet seer wel van de voorsz. twee Fregatten gesecondeert was geworden.

Dat het voorsz. gevecht, oock dien gantschen dagh, met eenige intermissien nochtans was gecontinueert, dat Capiteyn du Bois ontrent den middagh zijne lincker-handt afgeschoten was; en dat na de middagh van den voorsz. 24. deses, Capiteyn van Nes, en daer na eerst tegens den avont nog drie Koopvaerdy-schepen door de Engelsche waren verovert, al na Sonnen ondergang, te weten het Schip de Landman, Schipper Hillebrant Dircksz. den Haen, komende van Smirna, en gedestineert na Amsterdam, zijnde geweest (soo hy Capiteyn Yselmuyde verstaen hadt) een rijck geladen Schip; het Schip de Vrede van Rotterdam, Schipper Jan Veth, komende van Messina, meest met Zijden geladen, en nog een Zeeuwsche Fluyt, daer van hem Capiteyn Yselmuyde de naem onbekent was, dogh so ick van anderen vernomen hebbe, genaemt de Fortuyn, komende van Mallaga met Wijnen, wesende een kleen Scheepken, en de ladinge van weynigh waerdye; dat de Engelschen daer mede tegen den donckeren avont waren afgeweken, en zedert de onsen, (die doenmaels niet verre van de Hoofden waren, en de selve Hoofden des nachts in de eerste wacht sijn gepasseert) niet meer hadden geattacqueert ofte gevolght; sulcks dat van omtrent de 70 Schepen, de voorsz. 3 Koopvaerders, met den voornoemden Capiteyn van Nes, 't Schip Kleyn Hollandia, een oud Schip, niet sterck gemant, noch kostelijck gemonteert geweest zijnde, door de Engelschen sijn genomen; alle de Capiteynen van oorlog hebben, na hy Capiteyn Yselmuyde had konnen bemercken, haer wel gequeten; alleen had den voornoemden Capiteyn van Nes, hem den eersten dagh wat meerder onder, of by de Koopvaerdy-luyden gehouden, als Capiteyn du Bois, (waer op hy Capiteyn Yselmuyde eerst alleen de Soldaten, en na de voorsz. quetsure van Du Bois, het geheele Schip gecommandeert heeft) gemeynt hadt te behooren; en na dat hem Capiteyn van Nes de Engelschen den tweeden dagh aen boort geleyt hadden, was het kort gedaen geweest. Van Nes wierdt doot geschooten, en 't Schip is daer na, met d'Engelschen, en Hollanders, die daer op waren, gesoncken.

Ende nadien omtrent de devoiren van gemelten Capiteyn van Nes, de oude, in de wandelinge gebynaemt, den ouden Boer Jaep, te met eenige ongunstige en faem-roovende verhalingen zijn gedaen, sullen wy hier, tot verdedingh van 's mans grijse dapperheydt, aenhaelen het getuygenis van Matroosen, uyt het gesoncken Schip, en de gevangenisse ontkomen. Dese dan den 7 van Grasmaendt tot Rotterdam aengelandt, verklaerden, hoe sy op den 31 der voorledene maend, met een Engelsch Vaertuyg uyt Duyns, sonder eeten, drincken, of Compas mede te hebben, sig hadden t'Zee begeven, en, na 36 uuren swervens, eyndelijck tot Nieupoort, in Vlaenderen, waren aengekomen: zijnde daer boven oock beyde gequetst, hebbende den eene (die voor Boots-man op 't gemelte Schip hadde gevaren) in den slag sijn een ooge verlooren, en twee sware wonden in 't lijf bekomen; den andere was Schieman geweest, en oock dapper door de splinters gequetst. Voorts verklarende, dat sy, op Donderdag den 24 van Lentemaend, na dat sy lang hadden schutgevaer gehouden, eyndelijck zijn aen boordt geklampt, en wel hegt vast gemaeckt, van een Schip met 62 stucken, hebbende, een halve pistool-scheut van haer, op zijde, een ander met 94 stucken, en onder de Ly een darde met 56 stucken; waer mede ruym vier glasen geslagen hebbende, was het Schip

aen alle zijden reddeloos geschooten, het roer en de roer penne aen stucken, hebbende meer als 5 voeten water in. Het Schip in sulcken staet zijnde, was oock onder des den Capiteyn self tweemael swaerlijck gequetst, en nu, de laetste mael verbonden, komt hy weder met een onvertsaegde dapperheyt boven, en, niet tegenstaende reets 50 dooden, en stijf so veel gequetsten hadde, besloot evenwel den aen boordt leggenden Engelsch-man selfte enteren, wanneer hy, tot dese helden-daedt sijn volck aenmoedigende, in de borst wierdt geschooten, en aenstondts den geest gaf. Waer na de vyanden het Schip bemagtigende, is het selve, een uur daer na, met 26 Engelschen, en eenige gequetste en gesonde Hollanders, gesoncken. Siet daer, een waerachtigh verhael van eene dapperheyt, die, hoewel ongeluckig, ten minsten dat kleyne geluck verdiendt, van voor de nakomelingen een loffelijcke geheugenisse, en een onsterffelijcke naem te behouden.

De bedenckingen hier over genomen, zijn te sien in 't Tooneel des Oorlogs, daer wy den benieuwden Lezer, naer toe wysen.

De Engelschen dan aldus met desen geringen buyt, en wel gedeckt in hunne Havens gekomen zijnde, en de Oorlog aldus zijn aenvangh naer gewoonte, met dadelijckheyt genomen hebbende, sagh-men het momaengesicht t'eenemael afgeschooven, en de schalcke intentie van het Engelsche Hof gesinde, in het openbaer. Dese om het eene quaet met het andere goet te maecken, bewegen den Koninck een Openbaere Oorlogs verklaringe, tegens den Staet der Nederlanden op de gewoone plaetsen, binnen Londen, met Trompetten geklanck te doen verkondigen.

Declaratie van Engelant.

WY zijn altijdt geinclineert geweest tot de gemeene rust van 't Christendom, en soo sorghvuldigh geweest om geen Koninckrijcken of Staten te invaderen, dat wy hoopen de Werelt ons dat recht doen sal om te gelooven, dat het niet is dan een onmijdelijcke necessiteyt, die ons constringeert tot de resolutie om de Wapenen op te nemen.

Immediatelijck 't eerste Werck dat Wy ondernamen op onse restauratie tot de Kroon, was om Vrede te stabileren, en vast te stellen een goede correspondentie tusschen Ons en onse Naburen. In 't particulier was onse sorgh, met de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, een vaste Vrede te sluyten (op sulcke billijcke Conditien, die voorseker niet gebroken souden zijn geweest, indien eenige Obligatie haer konde gehouden hebben in de limiten van vriendschap en gerechtigheyt.

Dit Verbondt wierdt aen onse zijde inviolable gemaintineert, maer in 't Jaer 1664. wierden Wy opgeweckt door de klachten van onse Onderdanen, en de eenparighlijcke stemme van beyde de Huysen des Parlaments; bevindende dat het ydel was de prosperiteyt van ons Koninckrijck voort te setten, door vreedsame middelen, terwijl onse Onderdanen gedurigh onderworpen waren de injurien en oppressien van die Staet buytenlandts.

Dien geheelen Somer wiert doorgebracht met Negotiatien en devoiren aen onse zijde, om haer te brengen tot redelijcke Conditien, welcke, niet tegenstaende all' Ons devoir, bleeck op het laetste onmogelijck; want hoe meerder Wy Haer vervolgden met vriendelijcke propositien, te obstinater sy haer toonden om met Ons te accorderen.

Hier op volghden den Oorlogh in den Jare 1665, welcke duurde tot den Jare 1667, in alle welcke tijt onse Victorien en haer verliesen haer genoeghsaem behoorde gedachtigh te maken, in 't toekomende haer verbont oprechtelijck te onderhouden: maer in plaetse van dat, de Vreede was soo dra niet gemaeckt, of sy keerden haer (volgens haer gewoonelijcke manier) tot het breecken van de Vredeartijckelen, en onse Negotie de voet dwers te setten.

Als per exemple, de Staten waeren verobligeert, volgens een Artijckel van 't Contract tot Breda gesloten, om Commissarisen aen

aen ons tot Londen te ſenden, tot reglement van onſen handel in Ooſt-Indien maer ſy waren ſoo verre daer van daen, om ſulcks na te komen, dat, doen wy onſe Ambaſſadeur overſonden, om haer dat ſelve indachtigh te maken, dat hy in drie Jaren geen ſatisfactie (tot die Artijckelen) konde bekomen, noch oock geen ſurciantie van de ongelijcken die onſe Onderdanen in die Geweſten van haer ontfingen.

In Weſt-Indien gingen Sy noch verder, want in een Artijckel van 't ſelve verdragh, moeſten wy haer Surinam reſtaureren, en by verder Artijckelen in 't ſelve verbont, waren ſy gehouden onſe Onderdanen in die Colonie liberteyt te geven, om haer ſelven en goederen, te tranſporteren in eenige andere van onſe Plantagien. Achtervolgens van dat verdragh gaven wy haer die plaets over, niet tegenſtaende hielden ſy al ons volck daer, en hielden de Majoor Baniſter gevangen, om dat hy verſocht te tranſporteren, volgens de Artijckelen.

Onſe Ambaſſadeur, klagende over dit ongelijck, verkreegh na twee Jaren ſollicitatien, een ordre tot naerkominge van die Artijckelen: maer als wy Commiſſariſen en twee Schepen derwaerts ſonden, om ons volck af te halen, de Hollanders (volgens haer voorgaende practijcke in de ſaeck van Pouleron boven de veertig Jaren na den anderen) ſonden heymelijck ordre contradicerende, die ſy ons opentlijck hadden toegeeygent, ſoo dat het effect van onſe Commiſſariſen haer reyſe derwaerts alleenlijck was, van daer te brengen eenige weynige van onſe armſte Onderdanen, en de gebeden en ſmekingen van de conſiderabelſte en rijckſte, om verloſt te worden uyt die ſlavernye. Naer dit maeckten wy onſe klachte in Auguſti laetſtleden door Brieven aen de Staten Generael, waer in wy verſochten, dat order gegeven mocht werden aen haer Gouverneurs aldaer, tot obſervantie van de voorſz. Artijckelen. Dan tot deſe tegenwoordige tijdt hebben wy niet een woort in antwoort, of ſatisfactie konnen bekomen.

Dan 't en is geen wonder dat ſy ſoo extravageren op onſe Onderdanen, in plaetſen ſo verre afgelegen, daer ſy ſo ſtout zijn met onſe Koninghlijcke Perſoon, en de eer van deſe Natie ſo dichte by haer, in haer eygen lant, daer qualijck zijnde een Stadt in alle haer territorien, die niet gevult zijn met ongherijmde beſpottelijcke Schilderyen, valſche Gedenck-Penningen en Pylaren, van welcke eenige per ordre van de Staet, publijckelijck zijn ten toon geſtelt, in de ſelve tijt doen wy met haer traden in vereenighde Raets-pleginge, tot de oprechtingh van de Triple Alliantie, en de Vrede van 't Chriſtendom: dit alleenlijck was ſuffiſante reden tot onſe miſnoeginge, en 't reſentiment van alle onſe Onderdanen. Maer wy zijn daer toe geurgeert door meeder conſideratien, dan die ons ſelve raeckt, te weten, de preſervatie van onſe Negotie, aen welcke dependeert 't welvaren en proſperiteyt van ons volck, en haer buyten Landts te beſchermen van violentie en onderdruckingen, en de Hollanders haer verſtoutende ons te affronteren, by na in onſe eygen deſtrict, hebbende oorſaeck om onſe rechtvaerdigen toorn tegen haer te uyten.

Het recht van de Vlag is ſo oudt, dat het is een van de eerſte prerogativen van onſe Koninckljjcke Predeceſſeurs, en behoorde het laetſte te zijn daer dit Koninckrijck oyt van ſcheyden moſt, 't en is noyt in queſtie getrocken, en wierdt wel expreſſelijck erkent in 't verdrach tot Breda; nochtans deſe laetſte ſomer wiert alleenlijck gevioleert by haer Commandeurs ter Zee, en die violentie daer nae in den Haegh gerechtvaerdight. Maer het wiert door haer-luyden vertoont in de meeſte Hoven van 't Chriſtenrijck als belacchelijck voor ons ſulcks te eyſſchen, een ongehoorde Inſolentie, dat ſy met ons ſouden twiſten om de Dominien van der Zee. Daer ſy onder de Regeeringe van onſe Koninckljjcke Vader het hielden voor een Obligatie, betalende de Licenten en Coſtuymen gepermitteert te werden in de ſelve te viſſchen, welcke ſchuldigh zijn de Staet, waer in ſy nu zijn (om met ons te deſputeren) aen de protectie van onſe voor-vaderen, en de Manhaftigheyt en bloet van onſe Onderdanen.

Niet tegenſtaende alle deſe provocatien, ſoo hebben wy patientlijck verwacht ſatisfactie, niet ſoeckende de Vreede van 't Chriſtenrijck te diſturbeeren, om onſe particuliere Reſentement, wanneer ſy niet na lieten

haer devoir te doen, om de Alder-Christelijckste Koning tegens ons op te rockenen, van welcken sy haer so versekerde, dat voor twaelf Maenden haer Ministers hier ons daer mede dreyghden.

Op't laetst niet meer van haer hoorende, sonden wy een ander Ambassadeur aen haer, welcke naer diverse dringende Memoriale overgelevert in onse Name, geen antwoort kon bekomen, tot dat hy had verklaert sijn revocatie: doen presenteerden sy een Papier tot dit Effect; dat in dese conjuncture sy wilden consenteeren om voor ons te strijcken, indien wy haer wilden assisteeren tegens de France, Conditioneel, dat het noyt soo plaets soude hebben tot haer prejuditie hier namaels.

Sedert de wederomkomst van onse Ambassadeur, hebben sy een extraordinary aen ons gesonden, welcke op een extraordinare manier ons te kennen gaf, geen vorder satisfactie konde offreren, tot dat hy te rugh aen sijn Meesters had geschreven.

Soo dat wy nu despereerende van een goet effect, of verder handelingh, wy gheconstringeert zijn om de Waepenen op te nemen, tot maintenu van onse oude Prerogative van onse Kroon, en de eer en securiteyt van ons Koninckrijck. Ons verlaetende op Godt, dat hy ons assisteeren sal in onse rechtvaerdighe onderneminge, alsoo wy geen middel hadden gelaten ons Volck te beschermen van de loosheyt van die Natie in Vreede, maer by de Manhaftigheydt van onse Onderdanen in Oorlogh.

Daerom hebben wy goet gevonden te declareren, ghelijck wy declareren by desen, dat wy den Oorlogh willen voortsetten, soo ter Zee als te Lande, tegens de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, en alle haer Onderdanen en Inwoonderen: by desen willende onse waerde en seer geliefde Broeder den Hartogh van Jorck, onse Hooge Admirael, onse Stedehouders van alle onse Provintien, Gouverneurs van Forten en Garnisoenen, en alle andere Officieren en Soldaten onder haer ter Zee en te Land, te opposeren alle de ondernemingen van de Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden of haer Onderdanen, te doen en executeeren alle actien van Hostiliteyt, in vervolgh van den Oorlogh tegen de Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden, haer Vassalen, Onderdaenen en Inwoonders, willende dat al onse Onderdanen daer kennisse van hebben: welcke wy van nu aen strickteliјck verbiedien, op pene van de dood, geen correspondentie of communicatie te houden met de Staten Generael, of haer Onderdanen, die alleenlijck uyt gesondert, welcke daer toe genecessiteert zijn tot het transporteren van haer Persoonen of Goederen uyt de voornoemde vereenighde Nederlanden.

Wy verklaren en geven ons Koninglijck woordt, dat alle sulcke van de Duytsche Natie die haer onderdanighlijck comporteren jegens ons, en niet correspondèren met onse Vyanden, sullen versekert zijn in haer persoonen en goederen, en vry van alle molest van wat nature.

Vorder verklaren wy, indien eenige Onderdanen van de Vereenighde Nederlanden, 't zy uyt affectie tot ons, of ons Gouvernement, of door oppressie die sy daer ontmoeten, in onse Koninckrijck komende, die sullen by ons gheprotecteert werden in haer Persoonen en Goederen.

En alsoo wy verbonden zijn by een Tractaet de Vreede te onderhouden, gemaeckt tot Aix la Chapelle, verklaeren wy finaallijck, dat niet tegenstaende de voortsettinge van desen Oorlogh, soo willen wy onderhouden de oprechte inhoudt en meeningh van dat Tractaet, en dat in alle de Alliantien, welcke wy sullen maken in 't vervolgh van desen Oorlog, hebben wy, en willen, sorg dragen, de selve te preserveren onverbrekelijk, 't en zy contrary daer toe geprovoceert.

Gepubliceert door sijn Majesteyts Secreten Raedt.

Men vingh dan aen met alle gewelt, en geweldigh tegen stribbelen der Lantsaeten in Engelandt, tot hun Vloot te pressen, gelijck oock aen de andere zijde in de Nederlanden, sich tot tegenweer soo te lande als te waeter te vervaerdigen, te meer dewijl de Koninck van Vranckrijck, nu oock sijn Oorloghs

loghs verklaringe tegen desen Staet by die van de Engelschen hadt gevoeght, luydende als volght:

Oorlogs verklaring van Vranckrijck.

DE quaede voldoeninge, die sijne Majesteyt heeft over 't bestier dat de Generale Staeten van de Vereenighde Nederlantsche Provintien, sedert eenige jaren t'sijnen aensien hebben gehouden, wesende de saecke soo verre gekomen, dat sijne Majesteyt niet langher, dan tot kosten van sijne Glorie, en kan dissimuleren d'onwaerdigheydt die hem veroorsaeckt werdt door een maniere van doen, dewelcke soo weynigh over een komt met de groote Obligatien daer mede sijne Majesteyt, en de Koningen sijne Voorsaeten de selve soo liberalijcken hebben op gevult, soo dat sijne Majesteyt verklaert heeft, en verklaert by desen, van sijn handt onderteeckent, vast gestelt, en geresolveert te hebben, de gemelde Staten Generael der Vereenighde Nederlandtsche Provintien den Oorlogh aen te doen, soo ter Zee als te Lande.

Tot dien eynde beveelt sijne Majesteyt aen alle sijne Onderdaenen, Vassalen, en Dienaers op de Hollanders aen te gaen, ende heeft henluyden verboden, ende verbiet hun, hier naemaels met henluyden eenige ommegangh, handel, nochte intelligentie te houden, op pene van 't leven. Ende hout sijne Majesteyt tot dien eynde van nu af aen voor gerevoceert, ende revoceert alle permissien, Paspoorten, Sauvegarden, ofte Vrygeleyden, die door hem, ofte door sijne generaele Stedehouders en andere sijne Officieren contrarie deses souden moghen wesen geaccordeert en toegestaen, en hout deselve voor nul en van geender waerde; verbiedende een yegelijck wien het oock zy, daer eenigh regard op te nemen.

Beveelt en ordonneert sijne Majesteyt aen mijn Heer den Grave van Vermandois, Groot-meester, Hooft en Surintendant Generael van de Navigatie en Commercie van dit Koninckrijck, aen de Marschalcken van Vranckrijck, de Gouverneurs en Lieutenanten-generael wegens sijne Majesteyt in dessels Provintien en Armeen, Velt Maerschalcken, Colonels, Veltoversten, Capiteynen, Hoofden en Aenvoerders van sijne Krijghs Volckeren, soo te paerde als te voet, Franschen en vremdelingen, ende alle andere sijne Officieren dien 't behooren sal, dat sy den inhout van desen doen executeeren, een yeder in sijn regard, door 't district van hun gebiet en jurisdictie, want sulcks is de wille van sijne Majesteyt, den welcken verstaet dat desen sal werden verkondight en geaffigeert in alle sijne Steeden, soo Zee-Steeden als andere, als mede in alle Havenen en andere plaetsen van sijn Koninckrijck, daer 't van nooden zijn sal, ten eynde niemant daer van ignorantie sal hebben te pretendeeren. Gedaen in 't Kasteel van Versailles, den sesten April 1672. Getekent

LOUIS,

Ende noch lager *Le Tellier.*

Is geordonneert aen Charles Canto, ordinaris gesworen Roeper van den Koningh, in alle de plaetsen van dese Stad, de Voorsteden, Prevooftschap en Marckgraefschap van Parijs, daer 't van nooden zijn sal te publiceren, en te doen affigeren de Ordinantie van den Koningh van den 6. van dese tegenwoordige Maent en Jare, ten eynden men geen saecke van ignorantie en sal hebben te pretendeeren. Gedaen den 6. April 1672.

Getekent *De la Reinie.*

Gelesen en gepubliceert op 't geluyt van Trompetten en openbaere uytroep, mitsgaders door affixie aen alle de ordinaere en extraordinaere Kruys-straten van dese Stadt en Voorsteede van Parijs, door my Charles Canto, ordinaeris geswoore Roeper van den Koningh binnen de voorsz. Stede, Prevoostschap en Marckgraesschap van Parijs: in 't doen van welcke verkondiginge ick vergeselschapt was met vijf Trompetters, te weten: Prosme Trousson, Endimedu Bos, geswooren Trompetters van den Koningh, en drie andere, op donderdagh den 7. April 1672.

Getekent CANTO.

Maer de Koninck van Engelandt, siende sijn ingesetenen soo onwilligh, om weder tegens hun geloofs-ghenooten

ten aen te gaen, heeft dit navolgende bevel-schrift, om sijn buytenlandtsche ingesetenen in te daegen, laten uytgaen.

Carolus Rex.

Indaging des Koninks van Engeland.

Alhoewel dat sijn Majesteyts laetste Declaratie van Oorlogh, teghen de Staten van de Geunieerde Provintien, in sich selven een genoeghsame waerschouwinge is, aen alle sijne Majesteyts Onderdanen, nu ingesetenen, of woonachtigh, in eenighe deelen of Dominien van de Vereenighde Nederlanden, of geimployeert in dienst van de Staten Generael, om haer vertreck op het spoedighste te vervorderen, op dat sy het perijckel van de Wet mogen mijden, nu bevonden te worden aenhangende aen sijn Majesteyts vyanden; nochtans mogelijck zijnde, dat eenige van sijn Majesteyts goede Onderdanen, tegenwoordigh blijvende in die gewesten, niet mogen weten het gevaer, of perijckel, dat sy in haer verblijf mogen hebben, of het voordeel dat sy souden konnen genieten, door een spoedigh en dienstigh wederkeeren in sijn Majesteyts dienst, sijn Majesteyt daerom, met advijs van sijn Raedt, heeft goedt gedacht, dese sijn Koninghlijcke wil, en believen te verklaren; vereyst en gebiedt alle, en een yegelijck van sijn Onderdanen, tegenwoordig zijnde binnen de Dominien van de Staten der Vereenigde Provintien, of eeniger wijse, in hare diensten, dat sy te huys keeren, met alle mogelijcke spoedt, op pœne van de uyterste rigeur des Wets, om sulcke hare verraderlijcke aenhangh, en van 't gevaer van verbeuring harer Landeryen, Huysingh, Goederen en Vee, de welcke gevonden sullen worden in eenige van sijn Majesteyts Rijcken: En soo eenige van sijn Majesteyts Onderdanen, de welcke voor desen vluchtigh zijn geweest, voor sijn Majesteyts ongenade, en tegenwoordigh haer aldaer verhoudende, genegen mochten zijn, om sijn Majesteyts genade en faveur, hier na te genieten, door het plegen van eenige aengename en uytnemende diensten; sijn Majesteyt verklaert by desen, dat sulcke Persoonen niet alleen met Pardon sullen ontfangen worden, wat, of hoedanigh haere crimen geweest zijn, maer sullen oock op haer wederkeeringe, een genadige, en volle vergeldinge van sulcke hare diensten genieten. Gegeven aen het Hof tot Withal, den 8 April 1672. in het 24 Jaer van sijn Majesteyts Regeeringe. Godt beware den Koningh.

Onderdies quamen de Heer de Groot uyt Vranckrijck, en de Heer Meerman uyt Engeland, beyde onverrichter saecke te huys, de welcke naer gedane rapporten, voor hun verrichtinge bedanckt zijn. In teghendeel, arbeyde de Heer Haren met eenigh meerder voordeel, om soo te spreecken, aen het Hof van Sweden, hoewel aldaer de Regeringe, tot de uytvoeringh van de Triple Alliantie, niet wel konde bewogen worden, maer staende des Konincks minderjaerigheyt, de onzijdigheyt socht te bewaren.

Gesanten te huys.

Staet van het Sweetsche Hof.

Ondertusschen betoonden haere Ho. Mog. aen de gheheele wereldt, dat sy, niet teghenstaende het Hof van Engelandt sich omtrent het aentasten van de Smyrnasche Vloot, en Oorloghs Declaratie, soo klaerlijck het Vredens verdrach van Breda verbroocken hadden, evenwel hun woordt en eedt, in alle oprechtigheyt sochten te bewaeren, en ten overvloedt ongetwijffelde proeven te geven, dat sy, oock selfs naer dese eerste aggressie der Grooten, niet wilden, dat de onnosele Onderdanen daer door souden komen te lijden: invoegen de Heeren Staten, op de klachten van verscheydene Nederlandtsche, Engelsche, en Schotse Kooplieden en Schippers, welcker Schepen en Goederen, by retorsie in de Nederlandsche Havens waren, een besluyt namen, om van hunne zyde het 32. Artijckel van het Tractaet van Breda, te doen standt grijpen.

Goede intentie van de Staten.

Dese Resolutie den Koninck van Engelandt, door den Heer Boreel, Ambassadeur ordinaer van den Staet aldaer, bekent gemaeckt zijnde, wierdt by het Hof de saecke op gelijcke voet goedgevonden

Gevolgh van den Koninck daer op

vonden en besloten, de aengehaelde Scheepen der Nederlanders van gelijcken te ontslaen, het welcke hen niet achterdeeligh was, alsoo in de Hollantsche havens vry meerder Engelsche, als Hollantsche in de Engelsche haevens laegen. De Declaratie dan hier over van het Hof gegeven, luyt als volght:

Alsoo Sijn Majesteyt op den 17. van Maert voorleden, op het lesen in den Raed, van Sijn Declaratie van Oorlog tegen de Staten Generael van de Geunieerde Provintien van de Nederlanden, geboodt sijn genade den Hertogh van Lauderdale, ende den eerwaerdigen den Graef van Arlington, principael Secretaris van Saet, dien selfden avont te confereren met den Ambassadeur ende Minister van de voorsz. Staten, om voor te dragen de Observantie van het 32. Artijckel, besloten in de Vrede-handeling tot Breda, aen Sijn Majesteyts zijde, van het ontslaen van de Persoonen ende goederen van alle Duytsche Ondersaten, die hier gevonden, ofte die op die tijdt vrywillig waren ingekomen in Sijn Majesteyts Havens, mits dat Sijn Majesteyts Ondersaten gelijcke voordeel mochten genieten van 't voorsz. Artijckel: welck menigmael vernieut is geweest door den Graef van Arlington aen den voorsz. Ambassadeur. Ende het schijnt nu ten laetsten door een Papier van hem van $\frac{14}{24}$. deses, desen dag hier voorgelesen, dat de Staten de voorsz. Propositien toegestaen ofte geconsenteert hebben, ende sullen vry stellen alle Sijn Majesteyts Onderdanen, met haer Schepen ende Goederen, ende dat sy mogen vry wederkeeren sonder eenige prohibitie, als sy het bequaem bevinden sullen.

Sijn Majesteyt heeft goet gevonden te gebieden den Honorable ofte eerwaerdige sijn principale Commisarisen van de Prijsen, hier mede te doen alle de Schepen, goederen ende koopmanschappen, die hier aengeslagen waren, in eenige van Sijn Majesteyts Havenen, voor de Declaratie van Oorlog, ofte die vrywilliglijck waren ingekomen, vry te stellen ende te ontslaen; zy zijnde tot noch toe gebleven onghemoeyt, verwachtende wat dat de geseyde Staten in dat stuck doen wilden. Oock dat alle persoonen (behoorende tot de voorseyde Schepen, die onder detentie zijn, ter oorsaeck van den Oorlog) sullen vry gestelt werden, met vermogen weder te keeren met hare schepen ende koopmanschappen, als sy gelegentheyt sullen hebben, na den inhoudt van 't voorsz. Artijckel: Ende datmen notitie geven sal aen den Duytschen Ambassadeur, dat het alsovryelijck mag volbragt werden van sijn Meesters, als het nu belooft is: ende Sijn Majesteyts Commissarisen van wegen de Gevangenen, worden gerequireert notitie hier van te nemen, ende oock te gehoorsamen.

Ende alsoo door een ander Papier van den $\frac{13}{23}$. deser, desen dagh oock gelesen, van den Heer Boreel, door ordre van de voorsz. Staten Generael van de Geunieerde Provintien; voorstellende het treden tot eenige conditien van accoort, rakende het wisselen van de gevangenen in den Oorlog aen weder-zijden: Sijn Majesteyt heeft goet gedacht de consideratie van dese saeck te refereeren aen sijn principale Commissarisen van de Prijsen, dat sy daer van mogen considereeren, ende aen Sijn Majesteyt voordragen sodanige expedienten als sy sullen goet-vinden.

Oock alle Duytsche Koopheden ofte andere, die noch in hare Persoonen noch hare goederen onder dese detentie zijn, mogen vryelijck vertrecken uyt dit Koninckrijck, so het haer goet dunckt, sonder eenige bekommeringe ofte molestatie.

Geordonneert door sijn Majesteyt in den Raet, dat dit ten eersten gedruckt en gepubliceert werde.

EDW. WALKER.

Ondertusschen naemen de Fransche Waepenen te lande hun verwonderlijcke en ongehoorden voortganck, daer elders van te lesen is, en die Koninck niet vergenoeght aldus desen ongeredderden staet in te slocken, voeghde nu oock sijn Oorloghs macht ter Zee by die van de Engelschen. Het aenkomen van dese, en het uytkomen der Nederlantsche Vlooten, dede de Engelschen oock

 hunne

hunne haevens verlaeten, om ſich alſoo met de Franſchen te vereenighen; het welcke de onſe, komende een etmael te laet, miſluckte te verhinderen.

Engelſche en Franſche Zeemacht.

Deſe twee Zeemachten nu vereenight zijnde, brachten uyt van de Engelſche het getal van 116. Oorloghs Scheepen, 23530 man, en 4092. ſtucken, behalven 24. Kitſen.

Van de Franſche 33. Schepen, 10966. man, 1926 ſtucken, met 8. Branders, en 4. Fluyten.

De Nederlantſe Vloot.

De Vereenighde Nederlantſche Vloot was van 74 Oorloghs Scheepen, bemant met 17922. koppen, en 4029. ſtucken, behalven de Branders en Advijs-Jachten.

De Nederlanders de Engelſche en Franſche Vlooten, tot verſcheyden malen geſocht en eyndelijck gevonden hebbende, ſonder die evenwel noch tot een gevecht te konnen brengen, kreghen eyndelijck bericht dat de Vyanden in Soulsbay geanckert laegen. Sy begeven ſich derwaerts, en kregen hen des morgens op den ſevenden in het geſicht, zijnde mede meeſt onder zeyl. Het gevecht vingh omtrent ten acht ueren met groote hevigheydt aen: de Vice-Admirael Banckert gingh op de Franſche los; de *Ruyter* met ſijn Eſquadre tegen dat van den Engelſchen Admirael, den Hertogh van Jorck, onder de roode Vlagge; de Onder-Admirael van Gent met de ſijne tegens Montagu, met het Eſquadre van de blaeuwe Vlagge.

Verhael van het eerſte Zee gevecht tuſſchen de Ruyter, Engelſche en Franſche.

Wanneer het gevecht een weynigh tijdts geduert hadde, wiert het ſoo ſtil, dat men de Schepen niet manieren konde, waer door de Vlooten geheel door malkander ghedreven zijn. De *Ruyter* quam evenwel Jorck op de zijde, welcke ſchrickelijck op malkander ſchooten, dat wel anderhalf uer duerde, tot dat den Hartogh ſijn groote Stengh en Vlagghe af geſchooten wierdt, en ſijn Schip ſoodaenigh ghetroffen, dat den Admirael (naer oordeel) op een ander Schip over gaen moſt. Den Ruwart van Putten, zijnde op het Schip van de *Ruyter*, onthielt ſich onder het ſlaen geduerighlijck voor des Stuurmans Hut, om op alles goede acht te nemen, maer konde, ter oorſaeck van den geweldigen roock en damp, niet verre van ſich ſien; 12 Hellebaerdiers en een Serjant, tot ſijn lijfſchutten beſtelt, ten deelen by hem, en ten deelen boven de Hut ſtaende, verminderden haeſt in ghetal, wordende drie daer van doot, een de beenen af geſchooten, en twee ſwaerlijck gequetſt.

Het ongeluck trefte den Lt. Admirael van Gent mede, die omtrent naer een half uer vechtens oock doot geſchooten wiert; het welcke door den jongen Heer van Panhuyſen, Capiteyn van de Marinen, op het Schip van den Luytenant Admirael de *Ruyter*, bekent gemaeckt zijnde, wierdt hem belaſt het ſelve ſtille te houden, en met het ſelve Schip de welſtandt van het Vaderlandt te helpen bevechten: maer weynigh tijts daer na wiert Panhuyſen mede ſijn eene been af geſchooten, en het andere ſeer gevaerlijck beſchadight.

Den Zeeuwſchen Admirael Cornelis Evertſz. is oock doot gebleven. Brakel leyde Montagu, Admirael van de blauwe Vlagghe, aen boort, daer hy acht glaeſen langh tegen ſloegh, waer door het Schip van Brakel ſoodanigh onthaelt wierdt, dat het nae Zeelandt, om herſtelt te worden, en in het Veerſche Gat loopen moſt: maer het Schip van Montagu, omtrent met hondert ſtucken en negen hondert man gewapent, is door een Brander onder den Commandeur Jan Danielſz. aen brant geſtoocken, geſprongen, en voorts geſoncken. Montagu ſich in een Chaloup willende bergen, valt in het over treden buyten boort, en verdrenckt; een van ſijn Luytenanten quam gheheel naeckt aen het Schip van de *Ruyter* ſwemmen, en

wierdt

wierdt geberght; gelijck oock eenighe Matroosen die op ſtucken van het Schip dreven. De Schout by Nacht van Nes vocht oock dapperlijck, maer wierdt mede ſoo getroffen, dat hy ſijn Schip naer Zeelandt moſt ſenden, en op het Schip van Capiteyn Lancourt over gaen; noch een ander Schip ſijn groote maſt quijt zijnde, wierdt mede op-geſonden. Eenige geberghde Engelſchen wiſten ſich niet genoegh over deſen oorlogh te beklaegen, en te verklaeren dat ſy tot deſen tocht gedwongen waeren, en niet als met tegen-ſin tegens de Hollanders vochten, daer ſy het liever teghen de Franſchen ſouden hebben gedaen.

Tegen den middagh begoſten de Franſchen te deynſen, ſoo dat'er tuſſchen dat en de twee Engelſche Eſquadrons ruymte quam. Banckert met ſijn Zeeeuwen viel daer op met alle macht de Franſchen op het lijf, van de welcke een van de voornaemſte, voerende 80. ſtucken, in de gront geſchooten wiert.

Den Commandeur Munnick van Rotterdam bracht ſijn Brander geluckighlijck aen een Engelſch Schip met ſeventigh ſtucken, dat in den brandt, en voorts in de lucht vloogh. Noch twee andere van de grootſte Engelſche Schepen, zijn of verbrant of geſoncken, ſoo dat'er vijf van hun voornaemſte Scheepen, behalven die van minder ſlagh vernielt zijn. Hier tegen verlooren de Hollanders het Schip de Joſua, een van de middelbare, door Capiteyn Jan Dick van Weſt-Vrieſlandt gevoert, dat geſoncken is. Een ander Schip, Weſtergoo genaemt, is des anderen daeghs 's morgens door verſuym of ongeluck door ſijn eygen Boskruyt geſprongen.

Dit gevecht duerde met die ſelve hevigheyt, van des morgens ten acht ueren af, den geheelen dagh over, tot 's avonts wanneer de Sonne onder gingh. Men berekent dat op het Schip de ſeven Provintien, dat de *Ruyter* voerde, omtrent de 25000. ponden Boskruyt verſchooten zijn, ſoo dat de ſelve Heer wel verklaeren mocht, noyt in ſulck een hevigh gevecht te zijn geweeſt: hy hadt evenwel maer 28 dooden, en 26 ſwaerlijck gequetſten. Des morgens ten acht ueren bevand ſich de Staetſche Vloot, omtrent acht mijlen ooſtelijck, ten zuyden van Orfordneſſe, op de Engelſche Kuſt, zijnde; ſoo veel men konde tellen, hondert Rae-zeylen. Een gedeelte van de vyantlijcke ſagen ſy omtrent anderhalf mijl boven de windt van haer af leggen: maer konden niet meer als vijftigh zeylen van de ſelve tellen. De Hollanders ſtaecken ſcherp by de wint, om by de Engelſche te komen; doch de Engelſchen deden van gelijcken, en hielden 't af, het welcke duerde van des morgens ten elf, tot des avonts ten negen ueren toe, ſonder datſe op de Staetſe derfden af komen; waer op een ſchielijcke Miſt viel, ſoo dat de Eſquadres hunne eygene Scheepen niet konden bekennen. Wanneer het weer tegen den avont weder wat op klaerde, wenden het de Engelſchen omtrent Sonnen onderganck van de Nederlanders af, ſoo dat buyten alle twijffel het voordeel van deſe ſlagh by de Hollanders is geweeſt, die, om ſich weder van alle behoeften te voorſien; weder naer Zeelant over geſteken zijn, leggende ſich omtrent vier mijlen weſt noordweſtelijck van het Eylandt Walcheren, in de volle Zee ten Ancker: maer van dit geheele Jaer is'er geen Zeeſlagh meer voor gevallen.

Het ontbrack den Hollanderen oock niet aen moedige borſten, die, ſonder ander belangh als de liefde tot het Vaderlant, ſich ter Zee begaven, verrijckende 's Lands Vloot met over de hondert matrooſen op hun eygen koſten. Een van deſe was Geraart Haſſelaar, van het out Burgermeeſterlijcke geſlacht van dien

 Naem,

Naem, van wiens Voorſaten in de Hollantſche geſchicht-boecken genoegh te leſen valt; onder de welcke oock die beruchte Haerlemſe Amaſone Kenau Haſſelaars geweeſt is, die met een Bende van haers gelijcken de Wapenen voor haer Staat trots de mannen gevoert heeft, en het Leger van den Spaenſchen Don Frederico ſoo manhaftigh als getrouwelijck heeft helpen tegenſtaen. Deſe dan, om niet van ſijn Voorſaeten te ontaerden, heeft ſich met veertigh brave Boots geſellen, op het Schip de Beſchermer genaemt, door Capiteyn David Swerius gevoert, begeven: maer heeft deſe moedigen aenvangh op het heerlijckſte met een roemwaerde doodt beveſtight.

De tweede was de Heer en Meeſter Coenraed van Heemskerck, der Rechten Doctor, wiens ſtam oock met eere te noemen ſtaet, die met ſeſtig hupſche borſten; alle met Engelſche Mutzen met blauw fluweel geſtoffeert, (gelijck die van Haſſelaer met rood) by den Heer Vice-Admirael van Gent, op het Schip den Dolphijn te ſcheep, en met zegen daer weder af-gekomen is.

De derde was een andere Rechts-geleerde, Meeſter Johan Berch genoemt, die met acht Bootſgeſellen met grauwe geſtoffeerde Mutzen onder Capiteyn Jan Bonten, op het Wapen van Uytrecht, ſich dapper gedragen, en ſijn zegen mede te huys gebracht heeft. Hy liet ſijn Burger Vaendel tot Amſteldam, onder handen van ſijn onder-bevelhebberen, om het ſelve glorieuſer weder op te nemen, en de deugt van ſijn getrouwe Voorzaten, als een recht Edelman uyt te brallen. Boxhornius weet veel van ſijn Groot-vader, (die den eed aen den Spangiaard weygerende, tot Naerden met veel, ſommige ſeggen met vijftien ſteken om-gebracht, en getrouw gheſtorven is,) te ſegghen. Hy teldt noch een ander Voor-vader in de ſelve linie, die de Hertog van Gelderlandt Carel van Egmondt, den eerſten van dien Naem, met vier-en-twintig echte ſoonen te paerde dienſt geboden heeft. Waer voor hy door den Hertog met een groote gifte, en elck van deſe ſijn ruyterlijcke ſoonen met een Piſtolet beſchoncken zijn.

Belli Nata Deo Soboles.

Eershalven moeten wy deſe Edele borſten der gedachteniſſe naer laten, op datſe de vrucht van hun ſeltſame moedigheyt in een verjaerende roem mogen genieten.

Veel duurder, als ons deſe overwinninge in Edel bloed gekoſt heeft, komt den vyanden hun verlooren hoop en zegen te ſtaen.

Met deſe overwinningh hadden ſich de Nederlanderen voor dit tegenwoordige Jaer wel te vergenoegen, maer te Lande gingh het werck te beter aen, daer het hem ſoo vriendelijck voor hen niet liet aenſien, gelijck van ons en anderen byſonderlijck verhaelt wort.

De Engelſche Vloot geraeckte in den aenvangh van July weder in Zee, en komt omtrent Texel, met meeninge aldaer te landen, maer wiert omtrent elf of twaelf mijlen van daer, door een ſware ſtorm beloopen, waer door de ſelve ſoodaenigh ontreddert wiert, dat veele niet wiſten hoe ſy weder in Engelandt ſouden gheraecken. Het Fregat Pleymouth wiert de Rivier van Londen op geſleept, en het Schip van den Ridder Valbelle was ſoodanigh ontreddert, dat het ieder oogenblick ſcheen te willen ſincken, dewijl hem, door een Proviant Kits, een groot gat in den boegh gheſtooten wiert. Men wil dat verſcheyde met Volck met al vergaen zijn. Aldus ſcheen het dat de goede Godt, voor onſe Kuſten waeckte, terwijl men door de overhangende vyanden, en binnenlantſche quellingen, ghenoegh te lande te doen hadden, om de Zeeſaecken eerder te

De Engelſe Vloot door een ſtorm beloopen.

Staet van 't Landt.

te besuchten, als te besorgen. En waerlijck Godt scheen als toen eerst weder sijn genaede naer ons te keeren, en met eenige veranderingen, oock een veranderinge in onse bekommerde staet te willen maecken, daer de Munstersche Bisschop sijn hooft voor Groeningen stootende, een beginsel van maeckte. Terwijl woelde, jae woedemen echter tegen een, misvertrouwen was over al, de oude Bedienaers mosten buyten boort, sommige om den hals, dat by eenigen heyl, en by anderen bitterheyt veroorsaeckt heeft, altoos de Regeeringh geraeckte weder in haeren ouden ploy, sijn Hoogheyt de Prins van Orangien in de staet van sijn loffelijcke Voor-Ouderen, de gevolgen hier van sijn meer gesien als erkent, waer door veele als tegen hunnen eygen wil geluckigh zijn gemaeckt, het welcke hoe evident en blijckelijck, echter om de tweede oorsaeck hen onsmaeckelijck schijnt te zijn. *Eatenus ingratis servire nefas.*

Aenkomst der Indische Vloot.

Maer dese dingen zijn tegenwoordigh buyten ons besteck. In Augustus quam de tijdingh datter 14. Oost-Indische Retour-Scheepen, op de Eemse voor Delfszijl aengekomen waeren, dat vry een vertroostingh in dien benauwden stant van saecken was; sy hadden geen vyanden vernomen, als alleen twee Fregatten voor de Eems, die al veel seyn-schooten om hulp, en tot hun schaede een kleyne torn daer op deden; maer alsoo geen bystandt voor den dagh quam, sich desen schoonen Vogel mosten laeten ontvliegen; de rest van de kruyssende Engelsche Vloot quam eyndelijck wel op het schieten af, maer alsoo die wind en vloet tegen had, kost die niet als te laet by komen. Maer in tegendeel nam een Zeeuwsche Kaeper een Engelsch Oost-Indisch Retour Schip de Valck ghenaemt, op twaelf hondert duysendt guldens geschat, en bracht het tot Bergen in Noorwegen op, van waer het daer nae in behouden haeven quam. Aldus gingen de Kapers hier en elders wacker hunnen gangh.

Engelsche Oostindie vaerder genomen.

Ondertusschen scheenmen evenwel al vry eenige gedachten tot Vreede te hebben, men had al langh over de plaets ghekibbelt, Engelandt bleef langh op Duynkercken staen, maer liet sich door Vranckrijck eyndelijck bewegen de Stad Keulen daer toe te verkiesen, maer die plaets hadt de zegen niet sulck een heylsaem werck te wege te brengen.

Maer sijn Hoogheyt, siende dat het met dit aenkomende Jaer weder starck 1673.
stont aen te gaen, heeft tot beter bestieringe van de Krijghs-ordeningh op 's Lants Vloot, en tot het aenmoedigen der mannen, eenige nieuwe poincten en Artijckelen beraemt en vast gestelt; die men in het Tooneel des Oorloghs en elders vint.

Daer quam noch een ordere by, aengaende den rangh, en het oeffenen van Jurisdictie voor de Zee en Landt Bevelhebberen, als mede voor de verminckten, die elders te sien zijn. In Engeland spoeyde men sich oock seer om de Vloot in Zee te helpen. Maer de Hollanderen hadden ondertusschen het gheluck buytens Landts gehadt van het Eylandt St. Helena te vermeesteren, het welcke hen een groot voordeel sou hebben geweest indien sy het selve soo wel hadden konnen bewaeren, als veroveren. Ondertusschen liep de Heer *de Ruyter* met de Scheepen die voor de Kaemer van Rotterdam toe-gemaeckt waeren, als elf kloecke Oorloghs Scheepen en vier Fregatten, in Zee, terwijl oock eenige Scheepen uyt Texel zeylden, om sich by dese Scheepen te vervoegen. De Heer Tromp nu mede sijn Commissie hebbende bekomen, begaf sich naer Amsteldam, om met sijn Scheepen van daer mede tzeyl te gaen. Onse Oorloghs Vloot passeerde in het gesicht van Walcheren. Waer op de Scheepen, die in die Pro-

St. Helena by de Hollanderen vermeestert.

De Ruyter loopt in Zee.

vincie vaerdigh lagen, oock ordere kregen, om sich op Schoonevelt te vervoegen; en zijnde nu de macht by een, heeft sich deselve, over naer de Rivier van Londen begeven, sendende eenighe Scheepen de stroom op, om de gestalte der Engelschen te verspieden; met meeningh om de selve boven omtrent het Nauw den uytganck te beletten, maer men bevant boven vermoeden, datter al 46. Scheepen van de selve af gesackt waeren, invoegen de Vloot weder naer Schoonevelt gekeert is.

Lijste van de Nederlantse Vloot.

Dese Zeemacht was in drie Esquaders verdeelt; het eerste onder den Lt. Admirael *de Ruyter* van 19. Oorloghs Schepen, 4. Fregatten, 8. Branders, 4. Advijs-Jachten, en 3. Galjoots: het tweede onder den Lt. Admirael Tromp, van 17. Oorloghs Scheepen, 5. Fregatten, 8. Branders, 4. Advijs-Jachten, met een Galjoot, en een Waterschip: het darde Esquader, onder den Lt. Admirael Bankert, van 18. Oorloghs Schepen, 5. Fregatten, 8. Branders, 5. Advijs-Jachten met een Galjoot.

Op den eersten van den Maent Juny heeft de Heer *de Ruyter*, leggende met 's Landts Vloot op Schoonevelt, bericht, dat de vyandtlijcke Vlooten in aentocht waeren, den Krijghsraet aen boort geseynt, en hen desen Brief die sijn Hoogheyt, met het goetvinden van den Staet geschreven hadt, aen hen bekent gemaeckt; dese luyt aldus:

Edele, Gestrenge, Vroome, Lieve, Bysondere.

Brief van sijn Hoogheyt.

Wy hadden gewenscht, dat de saken van het Landt ons hadden gelaten de faculteyt, om ons na 's Landts Vloot te vervoegen, en 't vernoegen te hebben van daer by een te sien soo veel eerlijcke Patriotten, die cordatelijck de handt aen het werck slaen, om 't Vaderlandt tegens vyandtlijck gewelt te helpen decken; de aensienlijcke Zeemacht, welcke ten dien eynde by een werdt gebracht, is een van de noodige en considerable middelen, die tot behoudenisse van den Staet aengewent werden; en is dien volgende te hoopen, dat die aenmerckinge nieuwe vigeur sal geven aen de couragie van die gene, die de eer hebben, van dat sy aen haer werdt toevertrouwt. De oogen en de harten van alle de Ingesetenen van 't Lant; ja van de Christen werelt, zijn daer heenen gewent, en observeren met groote reflextie, 't geen met de selve voorsichtelijck en kloeckmoediglijck, of anders, sal werden ondernomen, en uytgevoert. En ware het over sulcks van de uytterste infamie, dat yemandt aen sijn plicht soude ontbreken, op soo een doorluchtigh Tooneel: wy verwachten sulcks niet; maer in tegendeel, dat door het voorsichtig en kloeck beleydt van uwe, en van die geene, die by hem zijn in dese gevaerlijcke conjuncture, een nieuwe luyster aen de eer by onse Natie ter Zee bevochten, onder Gods zegen sal werden toegebragt, en dat sy oorsaeck sullen hebben om haer te verblijden, en wy met haer, van gezegende Instrumenten te zijn geweest, tot het bewercken van een goede uytkomste in onse goede sake. Wy sullen betrachten, dat die geene, die haer lofselijck sullen hebben gequeten, danckelijck beloont, en gevordert werden; en dat geene extraordinaire goede actien blijven, sonder extraordinaire vergeldinge. Monsr. gelieve alle die onder de Vlagge zijn, van de meeste tot de minste, des te versekeren, en te gelijck een yder in te scherpen, dat geen hope van ongestrafheyt overig sal zijn aen die geene, die buyten verwachtinge haer aen eenige wandevoiren souden mogen schuldig maken, wesende de serieuse intentien van de Heeren Staten, en de Mijne, dat tegens soodanige de verdiende straffe, volgens de rigeur van den Artijckel-brief, en andere ordres van 't Landt, sonder eenige de minste conniventie, exactelijck en promtelijck sal werden ge-executeert; soo dat aen de geene die sich lafhartig, en anders als een braef Soldaet, en Zee-man, voor den

FRIPON

den Vyandt ſal dragen, niets ſoo gevaerlijck als de Havenen van den Staet, daer hy niet ſal konnen ontgaen, noch de ſtraffe handt van de Juſtitie, noch de vloeck en de haet van ſijn Mede-burgers, die op hem ſal vallen en blijven. Wy belooven ons dat niemandt en ſal willen vallen in ſoodanigh een verderf; maer dat een yder met loffelijcken yver en gemoedt, in deſe inportante tijden ſich extraordinaris ſal evertueren; en dat Godt uyt den Hemel deſelve ſal zegenen, ten beſte van't Vaderlandt, en tot onſterffelijcke eere aen die gene, die't ſelve trouwhartiglijck gedient ſullen hebben. Ick bidde God U, en alle die by hem zijn, te houden in ſijn heylige protectie.

In 'sGravenhage den 22. *Mey*, 1673.

Onderſtondt,

U E. goetw. Vriendt,

En was ondertekent

G. PRINCE d'ORANGE.

Hy vermaende vorders een ieder tot zijn ſchuldige plicht en het betrachten van ſijn eer, en liet hen ſoo een ieder weder nae zijn boort gaen; alwaer elck het ſelfde aen ſijn mindere bevelhebbers gedaen heeft; beſpeurende alleſints een over groote moedigheyt in een ieder, dat tot een voorteecken van een goet gevolgh genomen wierdt.

Op den tweeden der maent was de vyantlijcke Zee macht, omtrent het noort voor Landt, op den darden voor Ooſtende, en den volgenden dagh, in het geſicht van de Nederlandtſche vloot; houdende al af en aen, aengeſien het weder ſeer ongeſtadigh was, het welcke oock voor eenige dagen het Engagement te rugge hieldt, maer als het op den 6 wat begoſt te bedaeren, quamen de vyanden weder in het geſicht van de ſtaetſche, en ſette het des anderen daegs met volle Zêylen en een voordelige Z. Z. W: Windt op de Nederlantſche Zee macht aen, deſe leggende met de Anckers recht op en neder, wonden de ſelve aenſtonts op, en gingen vol moedt den vyandt tegen, het geveght nam des naermiddaghs ten een uur ſijn begin en duerde met alle vinnigheyt tot laet in den avont toe, als in het geſicht van de Zeeuſche en Vlaemſche kuſten. Wy laeten de Heer *de Ruyter*, van al de omſtandigheden in zijn brief aen ſijn Hoogheyt, aldus ſpreecken.

Doorluchtige Hoog-geboorne Furſt en Heere.

Brief van den Heer *de Ruyter*, aengaende het tweede Zee-gevecht.

MYnen onderdanigen laetſten is geweeſt den 6 deſer loopende Maent, omtrent de middagh.

Dien achter-middag begon't weder wat op te klaren, tegens den avondt konden wy de vyanden weder ſien, en 's nachts bedaerde het weer t'eenemael.

Den ſevenden, 's morgens, was de wint Noordt-weſt, en moy handſaem weer, dies haer de vyanden begonden te bewegen, en ick beriep op 't ordinaris ſeyn, den Krijgsraedt aen boort, en ſpraken met malkanderen af, dat ons bodt ſouden inkorten ſoo verre, dat de anckers op en neer ſtonden, om ſoo, wanneer wy de vyanden ſagen afkomen, de ſelve te veerdiger te konnen lichten, en met de Ebbe daer tegens aenleggen.

De Leden waren noch niet alle van mijn boordt geſcheyden, of de vyanden begonnen op ons te avanceeren, met alle haer 3 Eſquadres, in forme van een halve Maen; en het Eſquadre van de Witte-Vlagge, dat het noordelijckſte was, was het eerſte dat ſich ten een uure engageerde, met dat onder den Heer L. Admirael Tromp gerangeert, en die leyden 't met den anderen om den Noord-ooſten. Wy, en den Heer L. Admirael Banckert, met onſe reſpective Eſquadres, konden ſo dra van de vyanden niet geattaqueert werden; en om ons ondertuſſchen niet van malkanderen te laten ſepareren, hielden wy het al mede Noord-ooſt-waerd heen, tot omtrent 's namiddags ten twee uuren, en doen oordeelende dat de tijdt en gelegentheyt daer was, om Zuydt-

waerts

waerts over te wenden, liet ick daer toe sеyn doen; en de Heer L. Admirael Tromp, oock daer van door een Advijs-Jacht adverteeren; en gewend zijnde, raeckten wy mede in actie tegens het Hooft-Esquadre; en de Heer L. Admirael Banckert, tegens dat van de Blaeuwe-Vlagge: Wy boorden dwars door malkanderen heen: maer ick, met wat meerder geluck, als den Heer L. Admirael Banckert, die ick sagh dat sijn Voor-stengh afgeschooten was, en daer op wat achtinge nam, sulcks dat, doen wy deselve gepasseert waren, en daer van al dieversche vyandtlijcke Schepen hadden af-gesneden, daer van wy boven de windt waren, niet dienstigh konden vinden deselve te vervolgen; maer wederom met den anderen Noordt-waerts over te leggen, en den Heer L. Admirael Tromp t'ontmoeten, gelijck wy oock tegens den avondt hebben gedaen, en doen t'samen met de vyanden Zuyd-heen geleydt, en gevochten tot dat de doncker ons heeft gescheyden, en wy ten ancker quamen, W N.W. ontrent twee mijlen van West-kapel.

Van alle particulariteyten, die, geduurende het voorsz. gevecht, zijn voor-gevallen, is't ons onmogelijck een pertinent Relaes te doen, dewijle ons daer op noch niet hebben konnen informeren: maer wy oordeelen absoluyt, dat dus verre de Victorie (Godt zy los) aen de zyde van desen Staet, en Uwe Hoogheydt is; om de volkomentheyt sal noch met een goede resolutie en animositeyt, van dese zyde werden gedisputeert, en hoopen en vertrouwen wyders op des Alderhoogsten zegen.

Daer is aen weder-zyden furieuselijck gevochten: maer van onse zyde by den eenen meer, als den anderen, door-dien d'een meer advantagie van windt, als den anderen, daer toe heeft gehadt, en het selve oordeelen wy oock van de vyanden.

Daer zijn van beyde Vlooten veel beschadigde Schepen en Officieren van onse zyde gebleven; den Vice-Admirael Schram, en Schout by Nacht Vlugh, mitsgaders de Capiteynen van Bergen, en Backer, en Capiteyn Nassauw swaer gequetst.

De Branders van weder-zyden hebben weynigh effect gedaen, nochtans zijnder veel vernielt en verbrandt geworden; de vyanden hadden oock eenige van de selve seer geerne aen ons besteedt.

De Schout by Nacht de Haen, hebben wy geauthoriseert tot de plaets van den Vice-Admirael Schram, onder 't Esquadre van den Heer L. Admirael Tromp waer te nemen, en weder de plaets van Schout by Nacht doen suppleren door den Commandeur en Capiteyn van Meeuwen, die gisteren, geduurende het gevecht, is in de Vloote gekomen; en verhaelt een Engelsche Kits genomen te hebben, die van Londen komende met eenige kostelijcke kleederen en delicatessen voor den Grave van Estré; van gelijcken is noch gearriveert een Fregat van Vrieslandt, met 30 Stucken, en 132 man, Capiteyn Jan Vinckelbosch.

Om de minste veranderinge in transport van de Vlagge te maken, hebbe ick den Capiteyn van de Schout by Nacht Vlug, geauthoriseert, deselve tot nader ordere te laten wayen.

Een geberghde Commandeur van een Fransche Brander, relateert, dat de Engelsche sterck zijn geweest t'sestig Schepen van Oorlogh, en tusschen de vier-en-twintig en dertigh Branders; en de Franschen dertigh Schepen van Oorlog, de minste van vijftigh Stucken Kanon, en tien a elf Branders, met d'Advijs-Jachten hondert en veertig Seylen sterck.

Dat den Heere Prince Robbert de vloot en Chef commandeerde; den Graef van Estré het Esquadre van de Witte-Vlagge; en S. Eduard Sprag, dat van de Blaeuwe: echter waren de Engelschen en Franssen door malkanderen gerangeert, forme-rende de Franschen onder yder Esquadre een Esquadron, of Smaldeel apart, als den Schout by Nacht, Monsr. d'Assandan, onder dat van den Heere Prince Robbert, en Monsr. le Marquis Grançe la Cornette, zijnde een gesplete

Witte-

Witte-Vlagge op de Kruys-steng, onder dat van Sr. Eduard Sprag.

De vyanden leggen tegenwoordig Noord-west ten weste, ruym twee mijlen van ons, ten ancker, ongetwijffelt met diergelijcke reparatie en herstellen van Ordere besig, als wy hier zijn; en de windt is west zuyd-west.

Waer mede,

Doorluchtige, Hoog-geboorne Furst en Heer, &c

In het Schip de Seven Provintien, ten Ancker leggende op Schoonevelt, den 8 Juny, 1673. in de Voor-middagh.

Was getekent,

MICHIEL AD. de RUYTER.

Ondertusschen bleef de vyandt veel daegen boven windt in het gesicht van de Staetsche leggen, die nu, hoese oock, gelijck sy voorgaven, gehaevent waren, dieper in Zee laegen; als sy voor het gevecht gelegen hadden, van voornemen zijnde, soo haest de wint hen diende, den vyant te gaen vinden; gelijck oock korts daer aen met een goet gevolgh en Oostelijcke windt geschiede als wy terstont sullen seggen.

Besorgingh te Lande tegens den vyandt ter Zee.

Maer ondertusschen hadt de Veldt-Maschalck Wirtz soo haest de aenkomst der vyanden aen de Vlaemsche Kust niet vernomen, of hy komt met een goet aental Ruyters en voet knechten, in omtrent de hondert Smacken, uyt Vlaenderen naer Zeelandt, om dat lantschap voor alle ongemack en invasie te bevrijden, dewijl starck geseght wierdt, dat de vyanden, onder het faveur van hunne vloot, indien deselve het geluck mocht hebben, de onse van haer post te dryven, Zeelandt aen te tasten. Hy daer komende stelde op alles seer goede ordere, en plaetste sijn troepen omtrent de Zee kusten, gelijck haer oock de borgery, uyt de Steden, by dese gelegentheyt, aldaer mede in de Wapenen liet vinden. Doch van dat Landen hebben wy geen gevolgh gesien; Maer wel dat op den 14 Juny een tweede Zee gevecht ontstaen is. De vyantlijcke Vlooten, hadden sich naer den strijt van den sevenden, omtrent twee of dry mijlen boven de onse geset, sonder datse in al dien tijdt eens af quamen, of den Nederlanders het gevecht aen boden; hoewel sy gedurighlijck den loef van hen hadden, tot dat op den 13 de wint Oostelijck geschooten zijnde, by de Staetsche Hooft bevelhebberen besloten wierdt, den vyandt selve te gaen op soecken. Des anderen daeghs 's morgens, quamen de gedeputeerde van haer Hoogh Mo: de Heeren Boschevelt van der Meyden, Moregnauldt en van der Vierse in de Vloot; over het welcke de hooge Krijgsraedt aen boort van den Admirael vergadert zijnde, het besluyt datmen genomen hadt geresumeert en van de gedeputeerden toegestaen wierdt. Hier nae sijn de geseyde Heeren, ten negen uuren weder van boordt gevaeren, wanneer de blauwe Vlagge van den Admirael op gestoocken wierdt, om Zeyl te maecken, gelijck ten elf uuren de anckers alle boven waren: waer op het de staetsche op den vyandt aen setten, die mede onder Zeyl geraeckte, en scheen de onsen te willen in wachten, maer sette eer langh al zijn Zeylen by, en deynsde naer de Engelsche kust toe. Maer laet ons hier van, oock den brief van onsen Zee ridder *de Ruyter* sien.

Verhael van het darde Zee gevecht.

DE twee Koninglijcke Vlooten zijn ons in het gesicht gebleven, tot den 14 *deser, als wanneer een preuve ging nemen, of sy-luyden niet konden versonden worden. Omtrent den middagh waren onder zeyl, de windt was Noordt-oost met een brave koelte; in het derwaerts zeylen scheen den vyandt ons te willen wachten; doch genadert zijnde, stelde de cours Noord-west naer haer Kust. Den Admirael van de*

 Blaeuwe

Blaeuwe Vlag was voor uyt, die van den Heer Tromp wierdt vervolgt: omtrent ten vijf uuren begonden met den anderen t'ageren, te weten, den geseyden Admirael Tromp met de Blaeuwe Vlag, Ick met de Roode Vlag, gevoert by Prins Robbert, en den Heer Banckert met den Commandant, Monsr. Comte d'Estré, zijnde wederom de Fransche en Engelsche onder malkanderen gerangeert; doenmaels wierd'er wederom hevig gevochten, wy waren van meening, om op gesÿde Prins Robbert los te gaen, en sijn Esquadre in te breken, doch door sijn geduurigh licht afhouden, belet wierden, bleven ondertusschen met geduurig kanonneren in actie, 't geen omtrent 's avondts ten tien uuren duurde: En door de nacht gedrongen om uyt te scheyden, als wanneer vervolgens in ordere wierdt gewendt, en de koers herwaerts gestelt, alwaer des anderen daegs na de middag ten Ancker quamen. Geduurende de Battailje, hebbe niet meer als een Schip sien verbranden, onseker of 't een Brander of Oorlogs-schip was; doch soo ick versta, souden twee van haer Schepen gesoncken zijn, van d'onse zijn wederom geen gebleven, doch verscheyde beschadigt. Daer is andermael met verlies van weynigh dooden en gequetsten, seer geluckig gevochten: Bevinde dat onder de Officieren en gemeen volck noch brave couragie over is. 's Anderen-daeghs na de Batailje, wiert den vyandt niet meer gesien, apparent haren koers na de Reviere gevolgt, genoegh zijnde, dat haer meer als half weegh na haer Kust hebben geconvoieert. De verdere particulariteyten van het gepasseerde, verstaet U E. in 't toekomende.

Den 17. Juny, in het Schip de Seven Provintien, op Schoonevelt.
M. A. RUYTER.

Noch konden sich de Engelschen niet wijs maecken, dat sy het spel verlooren hadden, maer Prins Robbert most al weder met zijn loogen brieven voor den dag komen; gelijck hy uyt de Souverayn seven mijlen van Lastof, aen Arlington schrijft, soo als het dien Hovelingh 't liefst hoorde.

Mijn Heer,

IN mijn laetste adviseerde ick U Ed. dat den vyant op Schoonevelt lag, en dat wy ten Ancker lagen seven mijlen van Oostkapel. Nu sal ick U Ed. seggen van een tweede rescontre met haer, welck was op den 14. Juny. De vyandt soo na haer eygen kusten leggende, hadde de gelegentheyt haer selven toe te takelen, en haer selven te voorsien van al het geen dat haer ontbrack; sy wel wetende, dat, soo als de wint voor een wijl gestaen heeft, wy dat niet hebben konnen doen, waren ge-encourageert op ons uyt te komen, gelijck sy dien namiddag deden, hebbende de advantagie van een stercke Noord-ooste wind, dat wy haest vernamen, rakende onder zeyl, staende N. N. W. hebbende alle Takelen gerepareert, halende op soo dicht na de windt als wy konden, haer af-wachtende. Omtrent vier uuren 's namiddaghs quam Tromp met het Esquadre van Amsterdam af, engagerende sich met de Blaeuwe Vlagh, schietende van verre, volgens haer gewoonte. Omtrent vijf uren engageerde de Ruyter *en sijn Esquadre met mijn, en 't Zeeuwsche Esquadre met de Witte Vlag. In 't begin maeckte* de Ruyter *myne, als of my dicht op zyde wilde komen: maer eer dat hy een Musquet-schoot van my was, keerde hy sich, houdende by de windt soo veel moogelijck was, ging schielijck deur: welck ons dede dencken, dat hy eenig extraordinaire schade aen sijn Schip hadde, of dat selver gequetst mocht zijn. Haer gantsche Vloot schoot continueelijck op ons, (vry verre van ons af-leggende) tot de donckere nacht: wy onse grondt houdende, niet-tegenstaende haer Branders op ons af-quamen. Omtrent middernacht keerde een gedeelte van de Duytsche Vloot, nae 't Oost-zuyderlijck, en kort daer aen dede de rest insgelijcks, zoo wy gisten, door een gebroken*

Brief van Prins Robbert.

ken gesicht, dat wy van haer hadden, en de groote distantie.

Ten twee uuren 's morgens keerden wy insgelijcks; haer vervolgende tot ses uuren, geen apparentie siende haer te bereycken, voor dat sy in haer Sanden souden raken, dachten ondienstig haer verder te vervolgen, soo wenden wy't, settende naer onse eygen Kust. Al het geene wy van de vyant meer kunnen seggen, is, dat sy retireerde in groote disordere, ons onkundigh latende van de schade die sy geleden hebben. Aen onse zyde hebben wy niet een Schip verlooren, en heel weynigh volck. Van onse Commandeurs, Capiteyn Whyte, vander warspite, Capiteyn Sandlinghton, en van de Crown, zijn gesneuvelt; van de Officieren te voet, Capiteyn Henschauw, en de Luytenant Aitzgeraldt doodt, en de Luytenant Tufton is gequetst.

Prins Robbert.

Maer het geen het seekerste gingh, hy selve is, om de saeck te bevestigen gevolgt. Alle so hooge als lage bevelhebberen, hebben sich in dit gevegt dapper gequeten, de dooden en gequetsten by de Nederlanderen waren 216 in 't getal, en 285 gequetsten.

Lijste van de doden en gequetsten onder ons.

De Engelsche vloot dan, is terstont nae den strijt naer hun Kusten geweecken, komende noch dien selven avont voor Soultsbay, en den volgenden dagh in 's Konincks diep, van waer sy den 18 naer Queenboroug op zeylden, en in de Baye van het noorden quam.

De Koninck hier over is met den Hartogh van Jorck daer heen gereyst, en van daer op den 23 weder naer Londen gekeert. Waer heen hen Prins Robbert des anderendaeghs gevolgt is, twee Fregatten van den Koninck de Kroon en de Nachtegael wierden onderdies op kondtschap uytgesonden, die op den 18 omtrent de Staetsche Brandtwacht quaemen, en van de selve beschooten wierden; de Schout by Nacht de Haen, is daer op den 21 met 12 Fregatten en 4 Branders van de vloot gedetacheert, om voor de Teames te kruyssen, de welcke komende den 22 voor Soultsbay, aldaer geen vyand vernam, maer een Schip om bericht hooger op sendende, vandt deselve alleen een Schip in 's Konincks diep, en de geheele vloot tusschen Queenborough en 's Gravesende; met welck bericht, siende daer anders niet te doen, de Haen weder naer de vloot gekeert is. Dese bevandt sich den sesden van July selve, 120 Schepen sterck voor de Rivier van Londen, terwijl men bericht over Landt uyt Suratte en Gammeron kreeg dat de Commandeur Rijklof van Goens, met eenige Schepen van Batavia gesterckt, de Franschen het slot Trinquemale op Ceylon weder afgenomen, en beneffens verscheydene Schepen, menichte van gevangens, en schoonen buyt bekomen hadt, dat sy vorders het Fort S^t.George en vier Engelse schepen verovert hadden; daer en boven uyt West-Indien, dat Cornelis Evertsz. met eenige Schepen uyt Zeelandt gevaeren, op eenige Eylanden aldaer, en bysonderlijck op S^t. Hustache grooten Roof gehaelt, veel verwoestingh aengerecht, verscheyden schepen, daer op de geheele Terraneufsche vloot van de Franschen meest vernielt hadt. Hier by quamen het geluckigh aenkomen van de Hollandtsche silver vloot uyt Spangien en eenige Kaepers met goede prijsen.

Hollanders voor de Teames.

Met de gantsche Vloot.

Goede tijdingh van Oosten en Westen.

Ondertusschen was men in Engelant seer yverig besich, om de vloot weder in Zee te helpen. Op de welcke noch 2000 mannen ingescheept wierden, met dewelcke deselve eyndelijck vaerdigh, op den laetsten van July in Zee en by Schoonevelt de Nederlantsche vloot aldaer leggende, in het gesicht gekomen is, blyvende aldaer tot op den tweeden der selver maent leggen, men wil seggen dat de Ridder Spragh sijn af-

Engelsche Vloot in Zee, en by de Staetsche.

 scheyt

Beloften van den Ridder Spragh.

ſcheyt van den Koninck van Engelandt nemende, by hanttaſtingh zijn Majeſteyt ſou hebben belooft; al ſijn uytterſte vermogen in te ſpannen om den Lt. Admirael Tromp levende of doodt op te brengen, of het leven daer in te ſchieten; in welck laetſte hy de waerheydt geſproken heeft; als wy hier nae hooren ſullen.

Wanneer de Heer *de Ruyter* de vyanden ontdeckte, liet hy aenſtonts de blauwe Vlagge wayen, waer op de geheele Vloot onder zeyl quam, en dieper in Zee ſtack, om de Engelſchen, niet tegenſtaende ſy de loef hadden, in het ruyme ſop te krijgen. De Engelſche en Franſchen quaemen in het eerſte met een groote fierheydt op de Staetſche af; maer ſiende dat hen de ſelve, met een dapper beſluyt in-wachten, wenden het weder af, en liepen met al de Zeylen by, met eenige verwerringh, weder te rugge, van hun vyandt met alle macht gevolght zijnde, die hoewel wel veertigh Scheepen minder in getal, hen op alle middelen tot ſtaen en ſlaen ſochten te brengen, en de wint van hen te krijgen, het welcke hen, omtrent den middagh wel ſou hebben konnen gelucken, maer de vyanden hielden het al t' Zeewaert in, ſonder dat oyt de Nederlanders binnen ſchoots konden komen, vervolgende hen alſoo wel acht of negen mijlen in Zee, wanneer weder een miſt ontſtont, waer door de Staetſche geraden vonden, het weder naer hun poſt te wenden, want de Heer *de Ruyter* had ondertuſſchen den Krijgsraet aen boort ontboden, en aldaer met hen overwogen, of dit verward vluchten van de Engelſchen niet wel een Stratagema of Krijgsliſt ſou konnen zijn, om, dewijl in Zeelandt als noch geen genoeghſame macht tot bewaeringh was, 's Lants Vloot van haer poſt af te locken, en ondertuſſchen den Graeve van Schombergh, die tot Jarmouth, met een groote macht van

Nieuwe ontmoetinge der Engelſen met de Hollanders.

Voorſichtigheyt van *de Ruyter*.

Oorloghs volck, in kool-ſcheepen lagh, gelegentheyt tot landen te geven. Hier over beſlootmen niet verder te volgen, maer weder naer Schoonevelt te keeren; daerſe noch dien ſelven avont gekomen zijn.

De Heeren Staeten ondertuſſchen verwittight van het uytloopen der Engelſchen, ſonden den Heer *de Ruyter* deſen brief toe.

Edele, Geſtrenge, Vroome, Lieve, Getrouwe.

SYn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien heeft ons by Miſſive, gedateert in 't Leger tot Raemſdonck den 29. der maent July, doen adverteeren: dat ſijne Hoogheyt, by Miſſive geſchreven, tot Londen den 2 1. der ſelver maent, was geinformeert, dat den Koning van Groot-Brittangien van meeninge en gereſolveert was, ſijne Majeſteyts en des Konings van Vrancrijcks Vlooten wederom zee te doen nemen, en het gevecht tegens onſe Vloot te hervatten; dat de voorſz. ſijne Majeſteyt een groot getal Landt-militie in aparte en byſondere Schepen hadde doen embarqueren: om daer mede, het zy geduurende het gevecht met onſe Vloot, of oock afſonderlijck, een landinge te ondernemen, en alles te rooven, plunderen, branden, en alſo een generale Conſternatie, onder de goede ingeſetenen van den Staet te verwecken, en dat dit ſijn laetſte en kragtigſte Effort op ons ſoude weſen, waer na wy ſekerlijck of een gewenſchte en avantagieuſe vrede, of ſeer ſware ongemacken en onverdraeglijkke conditien van handelingen te verwachten ſouden hebben. Hoog-gemelte ſijne Hoogheyt heeft, voor ſoo veel het Landt aen-gaet, ſoo veel ordre geſtelt, als menſchelijcker wijſe tot noodige defenſie en tegenweer is gerequireert: en moeten wy den grooten Godt daer voor dancken, dat ſijne Goddelijcke Majeſteyt de ſaken te Lande tot noch toe ſoodanig heeft geſchickt, dat wy ſoo door de conſtitutien van het Laudt, de Militie by ons op de been gebracht, de af-komen-

mende hulpe van onse Geallieerden , ons onder sijnen Vaderlijcken zeghen, schijnen te konnen belooven , niet alleen gelegentheyt om hem alle verdere Entreprises te beletten , maer oock yets notabels op den selven vyandt te konnen entrepeneren : God den Heere Almachtigh sal onse getuyge zijn, dat wy by alle wegen en middelen hebben getracht het hert van den hoogst-gedachten Koning van Groot-Brittangien tot vrede te bewegen, en voor te komen het bloedt-vergieten van luyden, die een professie van Religie doen : Hy weet oock, met hoe groote onrechtvaerdigheyt den hoogst-gedachten Koning ons den tegenwoordigen oorlog heeft aen-gedaen, en daer mede noch vervolgt : En hoopen en vertrouwen wy dierhalven, dat de Heere der Heyrscharen in den dage des strijds, als een Rechtvaerdige Richter tusschen haer en ons, sal aensien het groot ongelijck en geweldt, dat sy ons aen-doen; En dat sijne Goddelijcke Majesteyt sal volvoeren het werck, dat hy tot twee-mael toe soo genadelijck en heerlijck , tot eeuwigen prijse van sijnen Heyligen Name, begonnen heeft : Wy hebben seer groote redenen, om u te bedancken voor de goede conduite, beleydt , en mannelijcke dapperheyt , in de voorgaende battailjen by U E. gebruyckt, en by d'andere Hoofden, mitsgaders Officieren, en gemeene Soldaten en Matroosen, met een onverschrickt gemoet gevolgt , en by onse vyanden selfs hooglijck geroemt. Wy twijffelen oock niet, of Gy, mitsgaders de andere Hoofden en Officieren van de voorsz. onse Vloote, sullen seer wel considereeren, dat aen een goet succes,'t welck tegens de voorsz. vyantlijcke Vlooten soude mogen werden geobtineert, het welvaren van desen Staet, menschelijcker wijse, dependeert : En dat dit laetste enfort, uyt-gestaen en af-gewesen zijnde, menschelijcker wijse, een goedt en geluckigh eynde als voor de deure staet : En zijn daeromme wel versekert; dat niet alleen ghy, maer oock de voorsz. andere Hoofden , Officieren , mitsgaders Soldaten en Matroosen , sullen alles aenwenden, wat onder Godes zegen tot het verkrijgen van een eerlijcke overwinninge gedaen kan werden; dat de selve wel in achtinge sullen nemen, dat aen de eene zijde door een soodanige overwinninge de eere Gods, de vrye oeffeninge van sijn heylige Woordt, niet alleen in dese, maer misschien oock in de nabuurige Landen, vermeerdert en vast-gestelt , ons algemeene lieve Vaderlant, tot het bekomen van een eerlijcke vrede geholpen , en van ons diergekochte Vryheyt gestabileert sal werden; daer aen de andere zijde door een nederlage, wy en onse heele posteriteyt, ja misschien het geheele Gereformeerde Christendom perijckel soude loopen, van haer onder de Geestelijcke slaverny van den Paus van Romen, soo seer by onse Vooronderen versoeyt en gehaet : Mitsgaders onder eene ondragelijcke heerschappye van vreemde, en sulcks in een seer ongeluckigen staet, beyde na lichaem en ziele gestort te sien : Wy moeten derhalven gelooven, dat onder de voorschreve Vloot niet een ziele gevonden sal worden, die niet liever met een mannelijcke dapperheyt soude willen betrachten, het eerste selfs met verlies van lijf en leven, voor sijn Vaderlandt , sich selven, sijn vrouw en kinderen, tot sijn onsterffelijcke prijs en roem, en een eeuwige benedictie te verwerven, als door een flaeuwe lafhartigheyt Gods Kercke en den Staet, tot sijn eeuwige schande en vermaledijdinge te brengen : en kunnen u en de andere Hoofden en Officieren, mitsgaders gemeene Soldaten en Matroosen, wel versekeren, dat wy aen de eene zijde die gene, die haer in dese vroomelijck gequeten en gedragen sullen hebben, als behouders naest Godt van ons lieve Vaderlandt sullen aensien, en hare verdiensten erkennen; en dat wy die gene, die haer in desen lafhartelijck, en niet na behooren komen te comporteeren, voor verraders van haer Vaderlandt sullen houden : en als soodanige uytterste straffe, soo eerloose menschen, rechtvaerdelijck competeerende, doen gevoelen ; en dat dienvolgende de eerste ons als lief-hebbende Vaders,

en de andere als strenge Rechters hebben te verwachten: God den Heere Almachtigh selfs, die gene, die in desen strijdt slappelijck of flauwelijck tegens den vyandt gevoert hebben, of mede ten strijde gekomen zijn, met een geduurige vloeck gevloeckt hebbende. Wy begeeren daerom, dat gy dese onse ernstige meeninge, die wy weten de wille en intentie van sijn Hoogheyt conform te wesen, aen de andere Hoofden, Officieren, mitsgaders Soldaten en Matroosen, sult voor-houden, en doen voor-houden, en haer notificeeren, dat yeder na sijn verdiensten, of een eerlijcke vergelding, of een schandelijcke straffe sekerlijck te verwachten sal hebben. Wy weten wel, dat een goede uytkomste in soo swaren toestant van saken aen den Goddelijcken zegen dependeert: maer wy weten oock, dat Godt den Heere Almachtigh, door middel sijn zegen uyt-wercken wil; en gelijck wy dit laetste u goede conduite, beleydt, en mannelijcke dapperheyt, mitsgaders de onversproken moedt, couragie, goede wille, en genegentheyt der andere Hoofden en Officieren, mitsgaders Soldaten en Matroosen, om u daer in te secondeeren, aen-bevoolen laten, soo sullen wy niet na-laten Godt de Heere Almachtig vieriglijck te bidden; en is al-bereyts besorgt, dat de Dienaren des Heeren Woords, in hare Predicatien en Bede-stonden sullen bidden, en de Gemeente op-wecken, om den selven God te smeken, dat sijn Goddelijcke Majesteyt U, de andere Hoofden van 's Landts Vloote, en Officieren, mitsgaders Soldaten en Matroosen, vaderlijck en genadelijck wil by-staen, in leven en gesontheyt sparen, met mannelijcke dapperheyt en sijnen goeden geest aen-doen, tegens de machten der vyanden laten bestaen, ende eene eerlijcke Victorie en overwinninge laten wech-dragen, tot groot-makinge van sijnen heyligen naem, en welvaren van ons lieve Vaderlandt: En ons hier toe verlatende, sullen wy U, benevens de andere Hoofden en Officieren, mitsgaders Soldaten en Matroosen, beveelen in Godts heylige bescherminge. Actum in 's Graven-hage, den 30 *July* 1673.

Was getekent,
JOH. EECK.

Onderstondt,
Ter Ordonnantie van de Hoog-Mog. Heeren Staten Generael.

Was getekent,
H. FAGEL.

Het Opschrift was,

Edele, Gestrenge, Vroome, onse lieve getrouwe, Michiel Adriaensz. de Ruyter, *Luytenant-Admirael van Hollant en West-Vrieslandt, commanderende 's Landts Vloote en Chef.*

Des anderen daeghs tegen den avont, wierden de vyanden met eenige Scheepen voor de Maes gesien, doende aldaer verscheydene schooten, om Lootsen aen hun boort te krijgen, gelijck oock eenige in Zee liepen, maer dese naerder komende, bevonden dat die Scheepen, geen recht Hollants maecksel waeren, hoewelse Prince Vlaggen lieten wayen, het welcke de Lootsen veroorsaeckte, weder te rugge te keeren; maer hier staet te verwonderen, dat Godt selve, als door een wonder werck, het naerderen der vyanden heeft verhindert en tegen gestaen, soo door het ontstaen van een Mist, als om dat de ebbe twee ueren langer als naer het getijde gingh, soo dat sy lieden niet konden op komen, en het meeste gros, met den zuyden wint de Maes voor by dreef. **Wonderwerck van Godt.**

De geheele Hollandtsche Kust, geraeckte hier over in alarm, op de welcke sich dien nacht, eenige duysent mannen, beneffens eenige stucken geschuts, geplaetst hadden, gelijck sich oock de Graeve van Waldeck terstont naer den Briel begaf, om aldaer alle noodige ordere te stellen. **Alarm op de Hollandtsche Kust.**

Op den darden dagh saghmen hen van voor de Maes, tot aen Schevelingen

gen

gen gerangeert leggen, een Kits, dicht onder de wal komende, ſchoot eenige koegels op de ſtrandt, ſonder eenighe ſchaede te doen, maer kreegh in vergeldingh eenige ſchooten door het want heen in den boegh, waer door hy af hielt. Andere van de Vloot, liepen voor de wint af, naer Catwijck op Zee, daerſe mede eenige ſchooten op deden; de Vloot ondertuſſchen ſackte vaſt af, en ſtack tuſſchen 4 of 5 ueren dieper in Zee, wendende de Stevens naer Texel toe: dien nacht lagen ſy voor Santvoort en omtrent Egmont, maer met hun Brandtwacht noch in het gheſicht van Schevelingen. Eyndelijck ſetten ſy het voor de Helder, toen voor het Vlie, der Schellingh en Amelant, tot aen de Weſter Eems toe. Men had bericht, dat op de Engelſche en Franſche Vlooten, ſeven Regimenten Landt-militie geſcheept waeren, en datter in Engelant noch 12000. mannen gereet lagen, wachtende, om met het eerſte goet gevolgh, Hollandt of Zeelandt op het lijf te vallen. Men kreegh ſelfs oock ſchrijvens uyt Engelandt, onder waerſchouwinge, datter alle uyren, een ſwaeren toelegh tegen ons aen te vangen was, waer mede men ons voor hadt, ten uyterſten te vernielen.

Maer op de geruchten dat de Engelſchen in Texel en op de Helder ſochten te landen, en poſt te grijpen, is Vorſt Mautits van Naſſouw, door ſijn Hoogheyt gelaſt, ſich op het ſpoedighſte derwaerts te vervoegen, noodige opſicht aldaer te nemen; en op alles noodige ordere te ſtellen, oock eenige Wercken op te doen werpen, waer door des vyants voornemen mocht geſtuyt worden; al het welcke naer behooren aldaer beſtelt en vervolgens voltrocken wierdt. Sijn Hoogheyt begaf ſich oock ſelver naer Zeelandt, laetende den Vorſt Maurits ordere om hem aldaer te volgen; en van alles bericht te doen; gelijck deſe oock

Noodige beſtelling over al.

met zijn Jacht, ſich naer Middelburgh begeven heeft, daer hy ſijn Hoogheyt vandt, met den welcken hy; naer twee of dry dagen vertoevens, wederom in den Hage gekomen is.

Onderdies wierden de Kuſten en Stranden, wel met 10000 Mannen verſorght, gelijck oock de Heer velt Marſchalck Wirtz 5000 Mannen tot beſcherminge van Zeelant overbracht; behalven dat de Ingeſetenen mede, over al, dapper in de weer waeren. Hier en daer lagh oock geſchut op de Strandt, daermen het braverende vaertuygh mede afwees.

Onderwijlen, ſijnde te lande goede ordere geſtelt, kreegh de Heer *de Ruyter*, van de Staet bevel zijn poſt te verlaeten, en den vyandt op te ſoecken. Hy dan maeckte op den ſevenden van daer 't zeyl, en komende op den negenden omtrent Schevelingen, konde mits de Noordweſtelijcke winden, den vyandt niet wel naerderen; die vernemende de Staetſche, noch verder Noordtwaert af weecken, hoewelſe anders bequamelijck genoegh, op de Hollanderen hadden konnen afkomen, indien het hen geluſt hadt; Maer miſſchien hebbenſe iets anders beooght, en hadden het op de Ooſt-Indiſche vloot gemunt, van de welcke ſy een voorlooper, die van de reſt afgedwaelt was, gekregen hebben.

De *Ruyter* gelaſt den vyandt te ſoecken.

Ooſt-Indiſch vaerder van de Engelſchen genomen.

Leggende de Hollantſche vloot als noch voor haer Kuſten, ſijn eenige van de gedeputeerden der Heeren Staeten, de Heere Hop, de Penſionaris Molenſchot nevens den Vorſt van Holſteyn, den Heer *de Ruyter* aen boort geweeſt, die oock van hun viſite bericht hebben gedaen, waer op noch dien nacht een vergaderingh is geleght.

Op den 9 voeren de Raed Penſionaris Fagel, nevens den Greffier zijn Broeder en den Heer Lodeſteyn, weder met alle nodige ordres derwaerts, gelijck oock

ſijn

ſijn Hoogheyt ſich op den 12 naer de vloot heeft laten voeren, alwaer hy van hooge en lage, met alle mooghlijcke eerbiedigheyt, ontfangen is geworden.

Hy dede aldaer den Krijgs-raedt beroepen, en vermaende een ieder met krachtighe beweegh-redenen tot zijn plicht, naer dat hy, met den Heer *de Ruyter* het middagh-mael hadt gedaen, Zeylde hy door de vloot heen, zijnde van twee Oorlogh Schepen begeleydet, daer hy met het loſſen van het geſchut, onder het toejuychen, langh leve de Prins, over al begroet wierdt; naer het welcke hy, door deſelve Oorloghs Schepen, tot dicht onder de wal gebracht, voorts met twee Schepen, tot Schevelingen aen lant gevoert, en van daer weder in den haege gekomen is.

Bedeſtonden.

De Staeten wel ſiende, dat het niet wel ſonder ſlaen ſou konnen afloopen, hebben buyten ordinaere bedeſtonden, om den opperſten velt Heer zijn genadige byſtandt af te bidden, beſtelt, met ordere, ſoo haeſt het donderen van het geſchut ſou gehoort werden, aenſtonts ten gebede, in alle Kercken der Steeden te vergaderen, gelijck oock ter rechter tijdt geſchiedt is.

Wijtloopigh verhael van het gevecht.

De vloot, dan hebbende haer uytterſte laſt ontfangen, heeft ſich op den 13. onder zeyl begeven, en haer kours recht naer Texel aengeſtelt, alwaer de Engelſche en Franſche vlooten, voor-heen tot het Vlie, der Schelling, Ameland, en de Weſter-Eems afgeſackt, ſich nu weder vertoonde.

De Hollantſche vloot wiert door tegen-winden eenige dagen weder-houden, yets op den vyant aen te vangen: maer quamen noch op den 19. tot op de hoogte van Texel, zijnde ondertuſſchen verſcheyde Engelſch vaertuygh in onſe handen gevallen.

De vyanden, ſiende dat de Staetſche nu alle moeyelijckheyt, om de Haeks, of Keyſers-plaet (een groote ſant plaet, voor Texel leggende) te boven te komen, voor-by waren, ſackten een weynigh naer het Vlie en Amelant af, ſchijnende het gevecht te ſchouwen: maer ſiende die met eere niet te konnen ontgaen, en de windt nu ooſtelijck geloopen, naerderden ſy op den 20. des avonts de Hollantſche vloot.

Op den 21. ſag men hen noch lywaert van ons, zijnde de wint ooſt-zuyd-ooſt, met een heldere kouw en goet weder. Des Lants vloot was omtrent een mijl buyten het lant van Petten, en leyde het geduurigh om de noordt, terwijl het de vyanden om de zuydt wenden, ſoeckende niet ſeer op de Staetſche af te komen, hoewelſe windt en ſtroom te baet hadden. De Staetſche leyden het oock al met hen over dien boeg; en naderhant de wint gekeert, en zuyd en zuyd-weſt geworden, en het getye verloopen zijnde, kregen de Hollanders de loef; ſoo datſe ruym-ſchoots het op hunnen vyant konden aenſetten; die, ſiende het ſlaen nu niet te konnen vermijden, de Staetſche wilden inwachten, hebbende ſich halve-maens gewijſe gerangeert, en in drie Eſquadren verdeelt. De Graef d'Eſtrée, met ſijn Franſchen onder de witte vlagge, maeckte de hoorn ten zuyde; de Prins Robbert, onder de roode, hadt de Batalje; en de Ridder Eduward Sprag, Admirael van de blaeuwe vlagge, maeckte den hoorn ten noorden uyt.

De *Ruyter* had ſijn vloot op een ongemeene voet, ovaelsgewijſe, geſchickt; en begaf ſich alſoo onder dien halve-maen, daer de ſelve, als een vier-kloot, aen alle kanten haer vlammen uyt-braekte. Sy was mede in drie Eſquadren verdeelt; het eerſte onder de *Ruyter*, het andere onder den Zeeuſchen Admirael Banckert, en het darde onder Tromp.

Soo haeſt waren de vlooten onder het bereyck van het geſchut niet, of daer ontſtondt een groote ſtilte; zijnde het doen 's morgens ten half achten. De

Vice-Admirael Sweers, in het Esquadre van Tromp, geraeckte eerst aen den vyant, en hadt die al vier-mael de laeg gegeven, eer de anderen ter degen aen de man quamen, hoewel de brandtwachten al voor-heen met malkanderen aen het werck waren geweest. Omtrent de klocke acht uuren ging het treffen so geweldig aen, dat hemel en aerde scheen te beven, en niet anders als een geduurigen donder gehoort wierdt; dewijl men wederzijds meest malkander met geheele lagen bejegende, wanneer naer een uur vechtens het Esquadre van de witte vlagge, voor dat van Banckert, bestont te wijcken; die, met van Nes, de vyanden dapper op de hielen sat, sonder hen te willen verlaten: soo dat de Franschen noch eenigen tijt tegen wil en danck, hoewel alleen verweerens gewijse, moesten vechten: maer zijnde noch eyndelijck uyt den drang geraeckt, hebben het zedert altoos buyten den strijdt gehouden, blijvende te loefwaert van de vlooten afleggen: het geen een gemeen matroos, als hy van sijn maet gevraegt wiert, waerom de Franschen niet aen-quamen, dede seggen: datse de Engelschen ghehuurt hadden, om voor hen te vechten, en sy nu alleenig toesagen, of die hun gelt wel verdienden: dat den Admirael, die het hoorde, tot lacchen bewoogh.

De *Ruyter* onder dies met het Esquadre van de roode vlagge in een seer hart gevecht gerakende, sagh dat sich Prins Robbert seer bedeckt hielt, zijnde geduurigh van groote branders, van 30 tot 70 stucken, rontsom gedeckt; alsose, om de Hollanders te bedriegen, veel van hun grootste schepen tot branders hadden gemaeckt: maer dese zijn door onse Chaloupen meest of vernielt of genomen: waer na hem sijne Secunden weder beschutten moesten; tot dat hy eyndelijck mede aen het wijcken quam. Hier op belaste de *Ruyter* alles by te setten, en op de Engelschen in te vallen; wanneer de Vice-Admirael van Prins Robbert geheel reddeloos geschooten wierdt: maer des naermiddags omtrent vier uuren, namen sy geheel onschickelijck de vlucht, wordende noch eenigen tijt naer-gejaegt; waer door men hen geheel uyt het gesicht van onse strandt verloor.

Tromp was onder-wijlen dapper met Sprach aen het werck; twee brave Helden tegen een: zijnde desen Ridder Eduwardt Sprach een van de braefste Zeevoogden die Engelandt oyt gehadt heeft. Hy verwachte sijn vyant, voor-al niet minder als hy, als een soldaet, met de zeylen op de mast; die, als hy van sijn vyant op het hevigste begroet wierdt, hem oock van sijnder zijde niet maeckte schuldigh te blijven. Dese twee dappere mannen lagen malkander 7 glasen op de zijde, sonder dat yemant van beyden eenige zeylen repte; en het geen te verwonderen is, sy hadden alreets wel drie glasen geslagen, eer Tromp een doode of gequetste hadde. Sprach wierdt daer na van sijn Secunden dapper beschut, als mede van eenige anderen, die hem dapperlijck de handt boden, alsoo sijn schip van al sijn rondt-hout berooft was: die den Gouden Leeuw van Tromp oock soodanig troffen, dat het aen zeylen, staende en loopende wandt, mede geheel reddeloos wierdt; zijnde oock sijn groote stenge quijt: waer door Tromp omtrent ten twee uuren besloot op de Comeet-sterre over te gaen, daer hy de Admiraels-vlagge weder op sette. Hy hadt een brander naer het afdeynsende schip van Sprach gesonden: maer alsoo daer geen masten meer op waren, konde die sich nergens aen hechten; het welk oock van de Engelsche soodanigh beschermt wierdt, dat de brander, hebbende mede een schoot onder water gekregen, moest afhouden, om het leck te stoppen: terwijl hadden vier Fregatten gheleghentheydt het Schip van

Sprach uyt het gevecht te slepen.

Sprach was ondertusschen mede op een ander schip over-gegaen, wanneer dese heevige en dappere vyanden hun afgebroken gevecht op nieuw hervatten. Maer Sprach sagh sijn St. Joris binnen korten tijt weder soo gehavent, dat hy weder in een boot gingh, om op de Royale Charles over te gaen: maer sy waren nauwelijcks tien boots lengten voortgeroeyt, wanneer een koegel door de St. Joris heen komende, de boot half te pletteren schoot; waer over sy weder na de St. Joris meenden te roeyen: maer eer sy half wegen waren, sonck de boot, en Sir Eduward Sprach verdronck, smoorende soo in het water, het vuur dat alle gewelt te machtigh was. Als men sijn lichaem op-vischte waren sijn handen so vast aen de boot bestorven, dat men die sonder groote moeyten daer niet af konde krijgen. De Vice-Admirael Sweers hingh den Engelschen vice-Admirael geduurig op de zijde, die door hem ten laetsten in de gront geschooten is. Tromp wierdt oock van de sijne wacker by-gestaen; voornamentlijck van Swart, à la Monde, en andere. De Haen was oock op sijn tweede schip. Het was wonder, dat de Hollanders wel twee of drie schooten tegen een dede, gaende het geschut gelijck of het musquetten waren; daer misschien verbaestheyt mede onder gespeelt heeft.

Dit gevecht duurde tot 's avonts ten 8 uuren, wanneer al de vyanden weken, en door des nachts donckerheyt niet verre vervolght konden worden.

Niet een schip van oorlogh is van de Staetsche gebleven, alleen 5 branders hebbense verlooren, soo dat hen die treffelijcke overwinninghe op weynigh schade van schepen gestaen heeft: maer wel op verlies van helden, als de Vice-Admiralen de Liefde en Isaeck Sweers, die te gelijck als goede krijghsmannen, en goet Christen gestorven zijn; vermanende tot het laetste haer volck tot dapperheyt, en Godt een geruste ziele op-offerende. Capiteyn van Gelder, schoonsoon van de *Ruyter*, is oock als een soldaet gesneuvelt; als oock David Swerius, de jonge, wierdt swaerlijck gequetst, met sijn schip de Provintie van Uytrecht, in Texel gesleept; hebbende meest al sijn wandt verlooren. Thomas Tobiasz. wierdt mede met de Goude Leeuw, daer Tromp het gevecht mede begonnen hadt, in-gesleept; gelijck oock Brakel met sijn schip de Wakende Kraen. Maer hun schade was meest aen masten en touwen, en derhalven binnen weynigh tijts weder herstelt. Men wil dat'er van de Staet geen 300 man gebleven is: wat van den vyant zy, roepen sy niet luyde, soo dat Godt alhier merckelijck voor ons gestreden heeft. Wy sullen, tot meerder bevestiginghe van het voorgaende, hier by voeghen de Brief van den Heer Lt. Admirael *de Ruyter*, aen haer Hoogh. Mog.

Hoogh Mogende Heeren,

I*N mijnen laetsten van den twintighsten deser loopende maendt, omtrent den avendt, heb ick aen Uw Hoogh Mog. geschreven, dat wy ten selven dage der vyanden Vlooten in't gesicht hadden gekregen, en dat sy het te loefwaert van ons heen geleyt haden. Wy zeylden dien nacht nevens malkanderen om den oost-zuyd-oosten; en doen wy oordeelden, dat wy genoegh aen de Hollandtsche Kust waeren over gheloopen, wenden wy het des nachts in de Honde-wacht West-Noord-west over, en daer op de windt Oostelijck loopende, soo bevonden wy ons gisteren morgen met den dag in't gesicht van de Hollantsche Kust, en te loefwaert van de vyanden, dies wy seyn dedan om ons te rengeeren, of de vyanden te attaqueren, die ons oock met kleyn zeyl inwachteden: soo dat wy omtrent half acht met malkander in't gevecht geraeckten: Wy teghens de Heere Prins Robbert, de Heer*

Heer Banckert teghens den Graeve van Estrée, en den Heer Tromp tegens Sir Eduard Sprag, slaende alsoo door malkanderen heen en weer, dan den eenen, en dan den anderen de loef hebbende. De vyanden sochten een groot effort met Branders te doen, daer sy acht en twintigh van hadden, en wel acht a thien verlooren hebben; waer onder eenighe die wy haer met Chaloupen hebben af genomen, of geconstringeert den brant daer in te steken: Wy van de onse mede 4 a 5 quijt.

Een Commandeur van een Engelsche Brander, hier aen boort gevangen, relateert, dat de vyanden voor een dagh 5 a 6 een voorlooper van de Oost-Indische Retour-scheepen, die van de andere af ghedwaelt was, verovert hadden. Het ghevecht heeft geduert tot 's avonts na Sonnen onderganck, als wanneer het de vyanden van ons nae haere Kust hebben over ghewent, en ons verlaeten, zijnde seer gedevaliserrt aen Rondhout, en Sir Eduward Sprag masteloos, soo dat door verscheyde Fregatten wegh gesleept wiert. Een groot Schip weten wy, dat van haer is gesoncken; daer tegens hebben wy niet een Oorloghs Schip verlooren: maer van onse Officieren zijn, loffelijck strijdende, gebleven, de Heer Vice-Admirael de Liefde, de Heer Vice-Admirael Sweers, mijn Schoon-soon de Capiteyn van Gelder, mitsgaders de Capiteyn David Swerius, en andere gequetst; gelijck mede de Secretaris Adringa in sijn been, dien daerom het schrijven wat moeyelijcker valt: hoopende Uwe Hoog-Mogende hier na wat omstandiger te schrijven. Wy dancken den Almachtigen Godt, dat ons occasie heeft gelieven te geven, van Zee te konnen behouden, en onse Zee gaten, voor de verwacht wordende Scheepen, vry en open te stellen. Waer mede eyndigende, blijve met haest, en alle respect, &c.

Ondertusschen hadmen in het midden van al dit Oorloghs gewoel noch eenige gedachten tot Vrede, hoewel de verscheydentheyt der selver al seer ongemackelijck, over een te brengen was. De Heeren van Beverningh en Hairen, die als gesegt is, naer den Hage gereyst waeren, om mondelingh met den Staet over gewichtige saecken te handelen, quaemen nu met nieuwe instructie daer weder van daen, en op den 14 tot Keulen, alwaer op den 17 weder een nieuwe Conferentie is gehouden. Het geen aldaer verhandelt wiert, is seer gheheym gehouden; doch het geene een nauwkeurigh liefhebber evenwel, daervan in het licht heeft gebracht, kan men lesen in het Tooneel des Oorloghs pag. 34. als oock by andere.

Eenighsins hebben de Engelschen, hun hier voor verhaelde nederlage elders konnen vergoeden. Tot Kingsael in Yerlandt quamen 4 Engelsche Schepen uyt Oost-Indien, beneffens 35 Barbados Vaerders, en op den 25 van Augustus vier Oorloghs, vijf Engelsche en dry Hollandtsche Oost Indie vaerders aen, die de Capiteyn Moon Day by St. Helena, beneffens het selfde Eylandt verovert hadt, van welckers verrichtinge de Engelschen dit verhael uyt geven.

DEn 4. Mey deses jaers, in den morgenstond, bequamen wy 't Eylandt St Helena in 't gesicht; twee uuren daer na beslooten wy wat ons tot weder-veroveringh van 't selve te doen stondt, en ordonneerden hier op twee hondert met hare Vaendels en Officiers op een Schip te setten, uyt welcke sy, terwijl wy eenige schepen op de Reede mochten t'attaqueeren hebben, landen konden. Ten elf uuren maeckten 't Fregat de Assistentie zeyl, op dat wy in de nacht, om de Sterckte van de Reede te ontdecken, naderen mochten. Onse andere schepen zeylden soo snel, dat sy 's nachts by ons quamen. De volgenden morgen ten seven uuren waren alle onse schepen te windewaerts van 't Eylandt, op vijf mijl, en doe quam onse Boot aen boordt, en bracht advijs, St. Helena door de Engelschen hernomen.

vijs, dat de Reede vry was, dies setten wy noch 200 man meer op een schip, en lieten haer met de andere schepen, die noch ettelijcke hondert mannen meer in hadden, wintwaerts aen het Eylandt, om in de Prosperous Bay te landen. De vier oorlog-schepen zeylden na de Forten, tegens de welcke wy omtrent ten een uur ons Ancker wierpen. Na een vier-uurig gevecht gingen wy westwaert, en lieten daer weder ons Ancker vallen, wijl wy ons versekerden, dat ons volck al ter tijt gelant waren, en de Bergh gewonnen hadden; en dat wy haer 's morgens achter 't Fort mochten verwachten: derhalven resolveerden wy, dat de schepen de William, Thomas, en een ander, haer nader onder 't Fort souden leggen. Wanneer nu de Hollanders ons sagen weder-keeren, en dat wy niet gesint waren haer te verlaten, gaven sy 't Eylandt over; op conditie, dat sy ongeplondert van daer mochten vertrecken, 't welck wy aen-namen: sy wisten oock noch niet, dat wy een kleyn leger gelant hadden. Omtrent Sonnen ondergang namen wy possessie van James Fort, en zonden in haest een Trompetter na Capiteyn Keigwin, Commandeur van ons Leger, om hem aen te seggen 't geen'er geschiet was, en dat hy de Hollanders geen gewelt in het marcheeren soude toe-voegen.

Den 11. Mey, tusschen seven en acht uuren des avonds sagen wy een schip, dat wy na setten, en veroverden, bevindende dat het een van de Hollandtsche Oost-Indische schepen was, het welcke met een nieuwen Gouverneur voor St. Helena voor-af gezonden was.

Den 26. des morgens vroegh, sagen wy onse Vlagge op den Berg uyt-gesteken, dat ons een teken was, dat'er ses schepen in het gesicht waren. 's Morgens ten tien uuren kregen wy advijs, dat vier d'eene, en twee de andere wegh quamen, welcke oock haest aen beyde eynden van het Eylandt verscheenen; sy wierden ons soo haest niet gewaer, of leyden het by de windt, en wy volgden hun achternaer: de Assistentie, William, Thomas, de Brander het Kasteel, en een Koopvaerder, volgden de vier Oost-waerts; de Maria en Marta, met twee Koopvaerdyschepen, volgden de twee West-waerts: maer dewijl het seer hardt koelde, konden wy haer niet krijgen. Tegens den avondt quam de Assistentie by haer Vice-Admirael, en de William en Thomas by haer Admirael, welcke sy oock de gantsche nacht geselschap hielden, en namen haer den 27. des morgens: maer niet in Compagnie, alsoo yeder sijn cours hadde, verhoopende dat wy haer alsoo verlaten souden. De gedachte vier oorlog-schepen, Brander, drie Hollandsche Prijsen, en vijf Engelsche Oost-Indische Schepen, zijn zedert in Engelant wel aen gekomen.

Daer quam oock bericht, dat de selve Cornelis Evertsz., met sijn Vloot naer Nieu Nederlandt, van de Engelschen tot Nieu Jorck geheeten, gevaren was, en aldaer met kleynen tegenstand, de Stadt, Nieu Amsterdam door ons genoemt, inghenomen hadt; zijnde de Engelsche Gouverneur juyst toen niet tegenwoordigh, en daer over alles aldaer verwart, sonder het welcke, hy licht meerder werck sou hebben ghevonden; alsooder veertigh stucken geschuts, tot beschermingh op laeghen. De selve had nu wel twintig soo groote als kleyne Prijsen by sich, voor Nieu Amsterdam leggen, en vier Scheepen van sijn Esquadre (zijnde nu achtien goede Oorlogh scheepen sterck) met een deel Engelsche ghevangens, om sich daer van te ontlasten, afghesonden; voorts al de plaetsen langhs die Kust vermeestert, alsoo het land weder onder der Staeten gehoorsaemheyt gebracht, en den naem van Nieu Jorck, in die van Nieu Nederlandt verandert. Men hadt tot Vlissingen oock twee kostelijcke Engelsche prijsen, wel op twintig duysent Rijcksdaelders geschat, opgebracht.

Daden van Cornelis Evertsz.

Kostelijcke Prijsen tot Vlissingen opgebracht.

Ondertusschen lagh 's Landts Vloot voor de Rivier van Londen, om aen al de wereld te doen sien, wie meester van de Zee gebleven was. De Engelschen, op hun aenkomst, waeren de Rivier op,

De Staetse voor de Rivier van Londen.

op, tot dicht onder de Casteelen, geloopen, kruypende in hun schelp; en de Franschen begaven sich naer Duyns, daerse pas in tijdts, en sonder schaede in quaemen. Sy menende daer na te huys waert over te steecken, zijn op den 22. des nachts, door een swaere storm beloopen, soo dat sy al hun anckers en touwen lieten sitten, en gedwonghen wierden sich aen de Zee ten besten en over te geven. Twee van hun Scheepen zijn ghestrant, een ander met 60 stucken, bleef op de Sanden omtrent Duyns, en de andere wierden oock seer ontheystert, soo dat sy in verscheydene Havens in Engelandt moesten inloopen, van waer sy al druypstaertende, met groote schaede te huys gheraeckt zijn.

Verlies der Franschen door storm.

Onderdies 's Landts Vloot, onder den Heer *de Ruyter*, alsoo men sagh, dat de vyanden geen schijn hadden, van dit Jaer weder te sullen uytkomen, dewijl alreedts het saysoen te verre verloopen was, kreegh ordere mede sich naer hun respective Havenen te begeven; waer op dan den Heer *de Ruyter*, met al de Scheepen van de Maes, op den 23. van Herfstmaendt, behouden aldaer ingekomen is; ghelijck oock de Heer Tromp met de sijne binnen Texel in is geloopen, sonder d'een of d'ander eenige schaede of ongemack te lijden; evenwel wierdt besloote, een deel lichte Scheepen, tot een Winter-vloot vaerdigh te houden.

De Ruyter en Tromp met hun Scheepen op ordere binnen.

Op den 27. zijn *de Ruyter*, Tromp en van Nes, in 's Gravenhaege aengekomen, alwaerse aenstondts rapport aen de Collegien, en sijn Hoogheydt den Prins Stadthouder, hebben gedaen, en met groote vergenoeginge, bedanckt zijn; aen den Heer *de Ruyter* wierdt een vereeringe van 6000, en aen de andere Admiraels een van 4000, aen de Vice Admiraels een van 2000, en aen de Schouts by Nacht een van 1000 guldens ghedaen. De Landt militie, uytmaeckende omtrent 2000 man, quam mede van de Vloot; maer het Bootsvolck wierd noch een wijl aen de hand gehouden, om in alle voorvallen gereedt te konnen zijn. Terwijl wierd de Oorlogh tusschen de Koninghen van Vranckrijck en Spangien verklaert, dat te lande oock wat ruymte aen de Staet moest geven, gelijckse de Zee nu oock vry wat ruymer hadden als voorheen, daer de Zeeusche Kaepers voordeel mede deden.

Oorlogh tusschen Vranckrijck en Spangien verklaert.

Ondertusschen gingh de Vredehandel met allen slappelijck voort, maer de bysonderheden der Negotiatie, incidenten en voorvallen daer van te verhaelen, wil dit Werck niet lijden, alleen den Spaenschen Gesant del Fresno, heeft in de selve soo goeden ghevolgh gehadt, dat, in spijt der Fransche tegenwroeters, de saecke soo verre is gebracht, dat die in vollen stand geraeckt is, om volkomentlijck te konnen werden afghedaen, gelijck de selve oock korts daer aen, die tot Keulen gesocht wierdt, tot Londen gevonden is, met welcke blijde maere, en om het overige voort af te doen, de Ridder Temple op het alderspoedigste naer 's Gravenhage is afgeveerdight.

Vredehandelingh.

Naerstige Mediatie van den Marquis del Fresno

Vrede met Engelandt gesllooten.

Aldus hebben wy met onsen Doorluchtighen Zee-Heldt, twee of drie Oorlogen afghehaspelt, en tot hier en toe, ons by hem bevonden, als men sich by een dapper Zee-Heldt behoort te bevinden; nu hy met de Engelschen gedaen heeft, hebben wy hem slechts tegen de Franschen te stellen, om daer sijn laetste Krijghs-rol uyt te speelen. De toerustingen tegen dese hartneckige vyandt, wierdt dan met grooten ernst, soo te waeter als te lande voortgeset, om te sien, of men hem in sijn eygen nest niet sou konnen stooren, en door een inbreuck in sijn ghebiedt, een krachtige diversie en afleydinghe

Zee Equipagie tegen Vranckrijck.

maecken. 's Landts Vloot sou bestaen in 78 Schepen van Oorloge, beneffens eenige Branders en ander Vaertuygh, naer vereysch: een goede party Fluyten wierden daer oock bygevoeght, daer sich de Graeve van Hornes, met 9 of 10000 man in te scheep begaf; een gedeelte van dese Vloot sou onder den Heer Cornelis Tromp, op en aen de Fransche Kust, een ander over Zee, op de Fransche Colonien, onder den Heer *de Ruyter* ageren. Wat omtrent de Fransche Kust is verricht, sullen wy daer laeten, als het bedrijf van onsen Zee-Heldt niet rakende; maer wat in sijnen tocht over zee, omtrent, en op het Fransche Eylandt Martenique is voorgevallen, daer van is dit volgende Journael uytgekomen.

Bericht van den Heer *de Ruyter*

DEn 8. July 1674. zijn wy met onse gheheele Vloot voor Tourbay ghekomen, sterck 146. Zeylen; te weten 66 Oorloghs schepen, 24 Fluyten, 12 Snaauwen, 24 Galjoots, en 20 Branders.

Als doen wiert de Vloot verdeelt, en setten wy onse cours met 48. Scheepen nae de Barlis, daer onder twintigh Oorloghs schepen, de rest Branders, Fluyten, Galjoots, en Snaeuwen, onder 't commando van den Heer Admirael *de Ruyter*, Cornelis Evertsen Vice-Admirael, en Engel de Ruyter, Schout by Nacht.

Den 11 July, liet den Admirael *de Ruyter* een zeyn wayen, en toen kregen wy ordre onder wat Bregade dat wy souden wesen, te weten onder Steelant; en kregen last als de Schout by Nacht de Vlagh liet waeyen van de Besaans Roe, dat als dan alle de Capiteyns aen sijn boort moesten komen, die onder sijn Brigade waren.

Den 12 dito pisiaarde de Schout by nacht, waer op aenstondts onse Landt-Capiteyns aen boord gingen, die onder Steelandt bescheyden waeren, de Colonel Steelant het briefjes trecken, om in ordre aen Landt te gaen.

Den 14 dito heeft den Admirael *de Ruyter* de Vlagh laeten wayen, waer op de Zee- en Lant-Capiteynen aen sijn boort sijn gevaeren, en ordre ontfingen hoedanigh sy haer aen lant souden hebben te dragen.

Den 19 dito, 's morgens vroegh, saegen wy 't Eylant Martenique, waer op *de Ruyter* wederom de witte Vlagh liet wayen, soo dat al de Zee- en Lant-Capiteynen weer op *de Ruyter* gingen, en wiert een yeder belast sijn eer en eet ten dienste van het Vaderlant te betrachten.

Den 20. dito 's morgens was't goet weer, en al de schepen deden haer best om voor de Baey Kuyl-sack te komen, in welcke Baey wy drie of vier Fransche schepen gewaer wierden; sagen oock aenstonts aen strandt eenig volck met een wit Vaendel marcheeren, waer op een Snaeuw als doen dicht aen Lant zijnde, daer onder kanonneerde, so dat sy aenstonts boschwaert in retireerde; een weynig daer na staken de Franschen eenige huysen in de brandt, die omtrent haer wercken stonden. Even na de Vroeg-kost quamen wy dicht by de voornoemde Baey ten ancker, als doen liet d'Admirael *de Ruyter* sijn Vlag van boven in een Sjouw, en een roode Vlag van de nock van de Besaensroey waeyen, en dede een schoot, op welke de Lant-Militie in de Sloepen en Boots wierden geëmbarqueert, om aen Landt geset te werden, de welcke met groote couragie daer na toe gingen: wy waren qualijck van ons schip af-gevaren, of de vyant schoot geweldig naer ons met kanon van haer schepen, die alsdoen in de Baey lagen, soo dat de kogels by meenighte omtrent onse Sloep en Boot in 't water vielen; doch evenwel zijn wy voortgeroeyt, en sochten na de Sloepen en Boots, die mede onder onse Brigade waren, welcke wy kennen soude aen een groene Geus, de welcke den Luytenant-Colonel Steeland, als-doen onse Brigadier wesende, van sijn Sloep soude laten af-wayen; naer een weynig roeyens zijn wy daer by gekomen, en gesamentlijck naer 't Lant geroeyt; wy quamen te landt dicht by een van des vyants Wercken, het welck omtrent een hooge Bergh lag: by 't Lant komende, zijn wy tot de middel toe door 't water gemarcheert, en te samen furienselijck op de voorn. Wercken aen-gevallen, waer uyt de vyant

vyant groot tegen-weer dede; na dat wy eenige chargies op haer hadde gedaen, is de vyant genootsaeckt geweest de selve te verlaten, en zijn op de voornoemde Berg geretireert, alwaer sy geweldigh van schooten; braken groote Kay-steenen uyt den Bergh, en lieten die van boven neder vallen, 't welck veel van ons volck beschadighde, en een groote schrick veroorsaeckte, soo dat'er verscheyden in het waeter geretireert zijn, en verdroncken, voornaementlijck van de Root-rocken, waer van veel haer sochten in een sloep te salveeren: nae dat sy een weynigh van't Lant af waren, is de selve om-geslagen, en zijn al-te-mael verdroncken; en wy zijn als doen door de voornoemde wercken gemarcheert, alwaer verscheyde van onse Officieren en Soldaten doot en gequetst laegen, daer wy over heen mosten stappen: nae dat wy een weynigh door't Kreupel-bosch gemarcheert waren, zijn wy op een Velt gekomen, dat met suycker en ander riet, en verscheyde vrucht bomen gheplant was: aldaer stelden wy ons volck met een gedeelte van onse Brigade, en de rest van de andere Officieren en Soldaten die by ons quamen, in battalje, en wierdt onderwijlen gheweldigh aen weder zijden geschooten, doch weynigh tot ons voordeel, alsoo wy de vyandt niet soo wel kosten sien als wy wel wenschten, oock hadden wy gheen beschutsel, en des vyantds Scheepen schooten sterck naer ons, soo dat wy van onse kant veel dooden en gequetsten kregen; dit schieten continueerde den geheelen dagh tot op den avont, waer mede het gevecht ophieldt. In 't midden van de nacht ontfingen wy ordre om af te marcheren; en aen strandt komende, lagh 't aldaer vol Sloepen en Booten, waer mede yeder aen 't eerste schip, daer hy maer kost aen komen, wiert aen gebracht: kort daer na heeft *de Ruyter* de blaeuwe Vlagh doen waeyen, en dede een schoot, op welck teecken een yeder sijn Ancker lichte, en zijn'r zeyl ghegaen, doch door de stilte konden wy niet avanceeren; wy hadden maer vijf gequetsten, en geen dooden onder ons.

Den 21 dito 's morgens was 't goet weer, en dreven neffens 't voornoemde Eylandt; omtrent de Vroegh-kost liet de Admirael de roode Vlagh wayen, en schoot een schoot, 't welck een teecken was van groote Krijgsraedt; dat gedaen zijnde, liet *de Ruyter*, in de plaets van de Roode, de Witte Vlagh waeyen, waer op de Scheeps Capiteynen aen sijn boort voeren, en kregen doen ordre om met de Vloot te zeylen na 't Eylant Dominica, om ons aldaer van water en brant-hout te voorsien, en stelde soo onse cours na 't voornoemde Eylant.

Den 22 dito quamen wy by het Eylandt Dominica: wy kregen variabel weer, soo dat wy dien nacht door malkanderen dreven.

Den 23 dito vroegh, quamen wy in de voornoemde Baey ten ancker, om met alle spoet water en branthout te halen.

Den 24 dito deden wy ons best om water te halen, en zijn oock verscheyde Officieren mede aen landt gevaren.

Den 25. dito ben ick mede aen landt gevaren, en aldaer de Wilden gesien, soo dat eenige onder ons met haer Fransch hebben gesproocken: 't was een goet postuur van volck, gingen moeder-naeckt, waren root geverft, gladt en vet; wy gingen haer wooningen besien, die van Riet waren gemaeckt, hebben niet anders als een Hang-mat daer sy in rusten; sagen oock verscheyde vrouwpersoonen en kleyne kinderen naeckt. Daer was soet-water, maer weynig ververschinge te bekomen; men mocht'er oock niet boschwaert in gaen, alsoo 't ons van den Admirael *de Ruyter* verboden was; wy gingen ons oock in de Revier wasschen, en doen weder na boordt.

Den 26. dito met den dag, haelden wy ons laetste water aen boordt: doen liet den Admirael *de Ruyter* weten, dat een yder op op 't spoedigste sijn ancker soude lichten, alsoo d'Orkaen op handen was; en daer wiert ordre gestelt waer onse rendevous soudt zijn, op dat wy in onse wederom-reys ons daer na soude reguleeren. Capiteyn Midlandt, nevens Capiteyn Backer, Banckert, en noch een Rotterdammer, kregen ordre om aldaer te kruyssen omtrent 't Eylandt Martenique op de Victualie-schepen, die noch uyt het Vaderlant verwacht wierden.

Den 28. dito quamen wy voor 't Eylandt Mieuwes, alwaer d'Admirael, Vice-Admirael

rael, en Schout by Nacht, de Engelschen saluteerden, die met 8 a 9 schepen, als mede de Kasteelen, ons lustig beantwoorden, en sagen veel volcks, soo te paerdt als te voet op strandt, in goede ordre; omtrent de middagh quam de Gouverneur van 't Eylandt met eenigen Adel aen boordt van den Amirael, waer door aen weder-zijden dapper wiert geschooten, tot dat den Admirael *de Ruyter* met den Gouverneur na 't Landt toe voeren, alwaer heerlijck wierden verwellekomt.

Den 29. dito hebben wy gesamentlijck ons ancker gelicht, en van daer t'zeyl gegaen, benevens 't Eylandt St. Christoffel, dicht langs de wal heen, tusschen 't Eylant St. Eustagie en Saebe, en spoeyden onse reys, soo veel mogelijck was, na 't Vaderlandt.

Ons valt nu van dese onse Zee-heldt niet anders te verhandelen, als hem omtrent Messina sijn bedde van eer te spreyen, en een eynde te maecken van sijn doorluchtigh leven, eer hy het rechte eynde van al sijn Oorloghs daeden, de Vrede, namentlijck, met desen grooten vyant heeft konnen sien. Omtrent dees tijdt ontstont de beroerte van Messina, die soo langen tijdt de Spaenschen en Franschen, aldaer tegen malkander in het geweer heeft gehouden, terwijl de eene de moetwillige weder tot gehoorsaemheyt tracht te brengen, en de ander die daer in hun moetwil, op, en door de Spaensche Waepenen aldaer besich te houden. Gelijck uyt een kleyne vonck niet selden een groote brandt ontstaet, alsoo heeft dit groot verderf mede een kleyn beginsel gehadt. De Messinesen hadden in het Jaer 1672. al een nieuwe proeve van hunnen aert gegeven; ter oorsaeck van de prijs op het Kooren, dat al eenige huysen op een plonderinge, en eenige persoonen op hun leven quam te staen, doch dit onweder stilde door de aenkomst van twee Hollandtsche Schepen met Tarwe, van Livorno komende. Maer dese laetste opstandt

Weder-spalt der Messinesen.

heeft grooter nadruck, hoewel verachter oorspronck gehadt, soo lichtelijck verandert de gewoonte van het quaet in een hebbelijckheydt. Don Diego Soria, de Gouverneur van Messina, hadt een persoon, die met sijn beeltenis als den spot heeft gestoocken, den kop doen af slaen. Dit veroorsaeckte sulck een raserny onder de gemeente, dat sich de selve by nacht nae sijn Paleys begaf, om dat in kolen te setten, waer door hy genootsaeckt wiert, sich met sijn Vrouw in het hembde te versteecken, maer is daer nae selfs, niet tegen de wil van de gemeente, in St. Salvator geraeckt.

Des anderendaegs vertoonde sich de geheele menichte in de Waepenen, en stelde sich tegen de voornoemde sterckte in wesen van oorlog, soo dat de Spangiaerden gedwongen wierden, het geschut daer onder te laten speelen, so datter wel 60 doot bleven, echter groeyde de macht der selver daer tegens aen, en quam wel tot een getal van 40000 koppen, maer de vordere gevolgen, en hoe sy eyndelijck de Fransche bescherminge hebben aengenomen, en wat sy onder, en met de selve tot hier en toe hebben te wege gebracht, wat ontmoetingen te velde, wat slaegen ter Zee, wat winnen en verliesen van sterckten, wat toelaegen, onlusten en diergelijcke voorgevallen sijn, is elders verhandelt, ons raeckt tegenwoordigh alleenlijck, het gedeelte dat onsen staet daer in heeft genomen; voor soo veel de onderstandt belanght die de selve onder dese onsen Zeeheldt, daer heen ghesonden heeft, en het geen de selve, tot het eynde van sijn leven, daer mede heeft uytgerecht.

Hy is met 18. meest lichte Scheepen, hy self op het Schip de Eendracht zijnde, in Augustus des Jaers 1675, uyt geloopen, en na dat hy veel tegen-winden had uyt gestaen, op den 26 September in de Baye van Cadix aen gekomen. In het

Tocht van *de Ruyter* naer Sicilie.

nauw

nauw van de Straet, vervolgens was hy omtrent vier weecken besigh en onder wegh, en heeft tot Barcelona noch wel twee andere naer Don Jan van Oostenrijck, te vergeefs gewacht; eyndelijck is hy weder 't zeyl gegaen, hebbende de rendevous tot Cagliari op Sardeigne geleght, om in geval van verwijderingh malkander aldaer te vinden. Maer de Vloot door storm verdeelt zijnde, is hy met eenige aldaer wel in de Baye geraekt, maer de Vice Admirael de Haen, quam met de voornaemste tot Napels aen: de Heer *de Ruyter* begeeft sich ten eersten naer Palermo, en vervoegt sich tot Melazzo met den Heer de Haen, alwaer hy van den Onder-Koninck (gelijck hy oock tot Cagliari door den Vice Roy van Sardeigne loffelijck ontfangen was geweest) seer treffelijck onthaelt, en selfs aen sijn boort verwellekomt wiert.

Sijn aenkomst aldaer.

Hy om vorder sijn tijdt wel waer te nemen, heeft korts daer nae, de Hoplieden Nicolaes Verschoor, Jacob Thedingh Berckhout, beneffens den Grave van Stirum, onderstut met des Admiraels geheym schrijver, naer den Marquis de Villa Franca, Onder-Koninck van Sicilie geschickt, om met sijn Excellentie te overleggen, wat hem dacht, datmen voornaementlijck met dese Vloot sou hebben aen te vangen, om sijn Majesteyt van Spangien den meesten dienst te doen; versoeckende daer nevens, dat het sijn Excellentie mocht gelieven, hem soo veel Spaensche Galeyen en Oorloghs Scheepen, als hy sou konnen by brengen, toe te voegen, om te beter te konnen bestaen, indien hen een ontsacchelijcke macht der Franschen voor den boegh quam. De Onder Koninck vant geraeden, en drongh oock aen, dat *de Ruyter* met sijn Zeemacht, het Pharo di Messina sou voor by steecken, en aldaer of en aen, tusschen de Capo de la Molina, en het Capo del Arme, te kruyssen, en alsoo te verhinderen, dat eenigh onderstandt binnen Messina quam, onder beloften van sijn zijde op het spoedighste ordere te stellen, dat de Spaensche Koonincks scheepen, die tot Palermo, onder den Prins de Montesarchio laegen, gereet gemaeckt wierden. Het Spaensch schip Nostra Seignora del Rosario, gewapent met vijftigh stucken en dry hondert man, onder den Capiteyn Matteo de Laye, beneffens negen Galeyen, onder Don Beltran de Gavara, Lieutenant Generael over de Galeyen van Napels, waeren toen onder de Vlagge van den Admirael. De Heer Vice Admirael de Haen is des nagts voor nieuwe Jaer, met negen van sijn byhebbende Scheepen, zijnde door storm afgedwaelt, in de baye van Melazzo weder onder de Vlagge gekomen. De Admirael is aenstonts met den selven in Zee gesteecken, en heeft sijn cours langhs de wal op het nauw van Messina aen genomen, met voornemen, om de enghte te passeeren, maer het wiert seer stil in de nacht, en des morgens hadden sy den windt geheel tegen. Sy saegen des morgens uyt der Zee, dat de Spaenschen het Stedeken Ibiso, dat met Franschen, en wederspannige Siciliaenen was beset, naer een hart gevecht van omtrent dry uren, met verlies van alleen tien mannen en eenige gequetsten van de bespringers, en omtrent tsestigh van de verweerders, behalven tseventigh gevangens vermeesterden.

Ibiso door de Spaenschen bemachtigt.

De Heer *de Ruyter* kreegh by het Pharo komende, bericht door den Vice Roy van Sicilie, dat een merckelijck onderstant van vyantlijcke Scheepen, voor de Messinesen, uyt de Haven van Toulon tzeyl gegaen, en eerst tot Livorno, daer na by de voor Eylanden van Sicilie, en nu eyndelijck omtrent Lipari gesien was. De Admirael daer over, siende noch niet wel gelegentheydt, om door de enghte van Messina te komen,

heeft een besluyt gemaeckt, op den 6. van January weder westwaert te wenden, om den vyandt op te soecken, gelijck hy noch dien selven dagh dicht onder Lipari gekomen is, maer men konde echter van de Stengen af, noch geen Franschen verneemen, evenwel quam vast door Feloucquen en Barcken, de eene tijdingh op den ander, datse van het geberght de vyandtlijcke Vloot konden sien.

Ontdeckingh van de Franse Vloot.

De Heer *de Ruyter* om naerder bescheyt te hebben, sand eenigh vaertuygh uyt, om de gelegentheyt van den vyant te vernemen, maer kreegh geen recht bescheyt, waer over hy eyndelijck een van sijn Lieutenanten, met een Feloucque, en een van de ervaerenste Schippers, naer het Eylandt Salinas ghesonden heeft, om aldaer van het gheberghte, dat op dat Eylandt seer hoogh is, de gestalte en loop van de Fransche Vloot af te sien: dewelcke hy daer door vernomen hebbende, heeft het dien geheelen nacht noordelijk aen, naer hen toe gelegt. Des morgens, zijnde de wint zuyd zuydwest, met een starcke koelte, heeft hy den vyant, starck dartigh Zeylen, onder de welcke een Polake en een Santyra was (zijnde al de andere Raa-zeylen, omtrent dry mijlen van hem af leggende, ontdeckt.

De Heer *de Ruyter*, om hen noch dien dagh tot slaen te dwingen, heeft met sijn by hebbende Scheepen, al by geset wat goet konde doen, om hen op te zeylen, gelijck oock geschiede, maer echter wiert hy door den avondt overvallen, invoegen het ghevecht, tot den volgenden dagh uyt gestelt wiert. Ondertusschen ontboot de Admirael sijn Bevelhebberen aen boort; en vermaende hen, sich tegens den volgenden dagh tot slaen vaerdigh te houden, en ter liefde van het Vaderlant, en in betrachtinge van hun eer en eet, te doen wat braeve mannen betaemt, op hoope daer door te eerder tot een eerlijcke en bestendige Vreede te komen, het welcke sy alle met handttastingh belooft hebben.

De Heer *de Ruyter* leyde voorts een Galeoot of halve Galeye, halt weghen tusschen sijne en des vyandts Vloot; om den nacht geduerende de Franschen te observeren, en op te passen, met ordere, dat de Capiteyn soo lange de vyanden een en den selfden streeck, met *de Ruyter* hielden, ieder glas een schoot te doen, maer indien sy afwenden, al schietende nae de Vloot toe komen sou: in de naenacht begost de wint uyt den zuydwesten, soodanigh op te steecken, dat de Galeye niet alleen wiert gedwongen sich van sijn post te begeven, maer oock selfs, beneffens de andere negen Galeyen ghenootsaeckt de Zee te ruymen, en sich nae de wal van Lipari, waerse naer toe lensden, ter schuyl, te begeven.

Omtrent het eynde van den daghwacht, deden de Franschen tzeyn om te wenden, en alsoo deed *de Ruyter* oock, die alsoo met het aenbreecken van den dagh, den vyandt weder in het ghesicht kreegh, die het soo met hem heen liet loopen, maer voor de Hollanders scherpte de wint wel ses streeken, soo dat de Franschen de loef van hen bequaemen. Het was omtrent negen ueren des morgens, wanneer de Franschen in seer goede ordere als Soldaten, op *de Ruyter*, met de sijne aenquamen, die hen met de selve moet bleef in te wachten, en een uer daer nae begosten de voorste Scheepen seer hevigh op malkander te schieten, en wanneer dit geschiet wederzijts ongemeen sterck, omtrent dry ueren geduert hadt, komt'er een Fransche Brander, onder het faveur van den roock en damp, op *de Ruyter* af, maer dese schoot hem sijn Stenge van boven neder, soo dat hy aldus machteloos zijnde, de Commandeur ghedwongen

Gevecht van *de Ruyter* tegen de Fransche Vloot by Stromboli.

dwongen

dwongen wierdt ſijn eygen Brander, ſonder voordeel te verbranden: op dat ſijn vyanden ſich daer van niet ſouden dienen. Omtrent een half uer daer nae, wiert weder een tweede Brander door hem maſteloos geſchooten, en verbrant. De Schout by nacht Verſchoor, hadt de voortocht, en vocht met de Franſchen, beneffens den Heer *de Ruyter* tot tuſſchen vier en vijf ueren naer den middagh, maer de Vice Admirael de Haen, hebbende de hindertocht, en dien volgens laetſt aen het werck komende, harde het tot aen den donckeren avondt toe uyt, door de welck ſy oock geſcheyden wierden.

Op het ondergaen van de Sonne ſaegenſe een treffelijck Franſch ſchip ſincken, gelijck'er noch dry groote Scheepen, elck met tſeſtigh ſtucken, en dry Branders ſoo gheſoncken als verbrandt zijn; behalven noch dartien ſoodaenigh gehavent, datſe moeyten genoegh hebben gehadt om binnen Meſſina te gheraecken.

De negen Spaenſche Galeyen, quaemen naer het gevecht weder by de vloot, en hielden het den gantſchen nacht daer by. Onder het vechten (dat van weder zijden treffelijck beyvert wiert) gingh de windt t'eenemael leggen, ſoo dat ſich de Scheepen reppen noch roeren konden.

Maer laet ons van dit gevolgh en deſe naeſt-voorgaende aentocht van den Heer *de Ruyter* tot naerder verſekeringh ſijn eygen brief, aen de Staet geſchreven, ſien. Deſe luyd aldus.

Hoogh Mogende Heeren,

rief van en Heer *le Ruyter.*

M*Yn Heeren, tSedert mijnen onderdanighſten laetſten aen U Hoog Mog. van den* 10 *December laeſtleden, uyt de Baey van Caillery, zijn wy den* 20. *daer aen volgende, 's morgens met 't grootſte gedeelte van U Hoog Mog. Vloote geluckigh in de Baey van Melazzo aengekomen, en door mijn Secretaris onſe aenkomſte aen de Heer Marquis de Villa Franca, Vice Roy van 't Koninghrijck van Sicilien, nevens aenbiedinge van onſen dienſt, bekent gemaeckt. Sijn Excellentie heeft my d'eere gedaen, van noch des namiddaghs aen boort van mijn onderhebbende Landts Schip de viſite te komen geven, en onder des te verwellekomen, gelijck ick des anderen daeghs my de eere gegeven hebbe, van ſijn Excellentie de Contra viſite te geven, in welcke beyde onderlinge viſites niet van importantie is verhandelt. Ick hebbe gemelte ſijne Excell. ſeer beleeft ontfangen, en in 't wegh gaen gegeven die eere, die ick een Perſonagie van ſoo hoogen Digniteyt ſchuldigh was, waer jegens gemelte ſijne Excell. my ten reſpecte van u Hoog Mog. insgelijcks met de gerequireerde civiliteyt, onder 't loſſen van 't Geſchut van de Stadt en 't Kaſteel heeft ontfangen, en met groote courtoſie weder als vooren gevalediceert.*

En op dat wy onſen tijdt hier niet vruchteloos mochten doorbrengen, heb ick goet gevonden de Capiteynen Nicolaes Verſchoor, door deſe expeditie proviſioneel geſtelde Schout by Nacht, Jacob Thedingh Berckhout, en de Grave van Stirum, geaſſiſteert weſende van den voorſz. mijnen Secretaris, te committeren na wel gemelten Heere Marquis de Villa Franca: om met ſijn Excellentie te overwegen en overleggen, wat nu met U Hoog Mog. Vloote ten ſpoedigſten tegen den gemeenen Vyandt behoort, en moet geëntreprenneert werden, en daer nevens ſterck gedaen urgeren en aenhouden, om ons ſoo veel Spaenſche Koninghlijcke Schepen van Oorloge en Galeyen toe te voegen, als mogelijck weſen ſal, om te redoutabelder te zijn, indien ons een conſiderabele Vyandtlijcke Macht ter Zee quam t'ontmoeten; Waer op met de krachtighſte beweeg redenen, en dat ſulcks met de grootſte importantie, en oock nootſakelijck was, ſijne Excellentie eyndelijck den 31. *des voorleden maendts geperſuadeert is geweeſt te concluderen, dat wy met U Hoog Mog. Vloote*

'tPhare van Messina souden passeren, om de Vyanden af en aen kruyssende tusschen de Kaep de la Molina, en de Kaep del Arme, alle toevoer na Messina voorsz. gedestineert, af te snijden, inmiddels soude sijn Excellentie ordre stellen, dat de Spaensche Koninglijcke Schepen van Oorloge, in Palerme, onder de Heere Prince de Montesarchio leggende, ten spoedighsten gereet gemaeckt soude werden, voegende ondertusschen onder U Hoog Mog. Vlagge 't Spaens Koninghlijcke Schip van Oorloge, genaemt Nostra Signora del Rosario, op-hebbende 50 Stucken geschut, en 300 Man, gevoert werdende by den Capiteyn Matt. de Laye, met 9 Galeyen, onder Don Beltran de Gavarra, Luytenant en Gouverneur Generael over de Napelsche Galeyen, sonder meer.

Des nachts tusschen den 31. December laest-leden, en den 1. deser, is den Heer Vice-Admirael de Haen, met de by-hebbende negen Schepen, die den 8. November, door storm van ons geraeckt was, geluckigh in de Baey van Melazzo by ons gekomen, en zijn voorts des avonts van den voorschreven eersten deser gesamentlijck onder Zeyl gekomen, en hebben langs de Wal cours gestelt na't naeuw van Messina, met intentie om't selve naeuw te passéren, en volgens voorsz. gegeven Rendevous tusschen de Caep de la Molina en de Caep del Arme, maer het wierdt in de na nacht seer stille, en 's morgens kregen wy een contrarie Windt.

Den 2. dito 's morgens seer vroeg hebben de Spanjaerts in ons gesicht een Plaetsken geattacqueert, genaemt Ibiso, het welck met Franssen en Rebellen was beset, en na een Gevecht van omtrent dry uuren lang, is het met het verlies van tien Mannen en eenige Gequetsten; en aen de zijde van de Vyanden omtrent tsestigh op de plaets doot, behalven de Gequetsten, en wel tseventig Gevangen, waer onder een Collonel, wesende een Milanées van geboorte, aen de Spaensse overgegaen. Ondertusschen heeft my de Heer Marquis de Villa Franca, Vice Roy van het Eylandt Sicilien voorsz. met Felouquen verscheyde Advysen voor het Phare toegesonden (daer wy tot den 5. dito bleven kruyssen) berichtende, dat een considerable Vloote Vyandtlijcke Schepen om de Stadt Messina te secoureren, uyt de Haven van Thoulon t'zeyl gegaen, en eerst by die van Livorno, en daer na van de voor Eylanden van het voorsz. Koninckrijck van Sicilien, en jongstelijck van't Eylandt Lipari, volgens Advysen gesien waren; waer op (siende dat wy met den doenmaels noch contrarie windt, 't voorsz. Naeuw niet en kosten passéren) Ick geresolveert hebbe, den 6. dito 's morgens te wenden, en westwaert heen te Stevenen, om de Vyanden op te soecken, wy avanceerden dien dagh wel dicht onder 't voorsz. Eylandt Lipari, maer kosten als noch van onse Stengen geene Vyanden ontdecken, al schoon dat my van alle kanten door Felouquen en Barquen tydingen aengebracht wierden, dat hun de Vyandtlijcke Vlooten van de hoogten des Landts noch in het gesichte was. Ick hebbe getracht my t'informeren hoe de Vyanden van ons lagen, en werwaerts heen de selve met 't hooft Stevende, om t'eerder daer by te wesen, het eerste wisten sy my eenparighlijck wel te seggen, maer in't twede varieerde d'een van d'ander seer veel, soo dat ick genootsaeckt was een van mijne Lieutenanten met een Felouque, en eenige der ervarenste Felouquiers na't Eylandt Salinas te senden, om was 't mogelijck, van de Bergen, die van een ongemeene hooghte zijn, te sien, wat cours de voorsz. Vyantlijcke Vloote was houdende, en na bekomen antwoordt, hebben wy het dien gantschen nacht noorden aen na haer toegeleyt; 's morgens met de lumieringe van den dagh, de wint Z. Z. West, met een tamelijck luchjen, hebben wy de selve sterck 30 Zeylen, daer onder een Polacker en een Sautye, de rest alle Raa-zeyls, omtrent 3 mijlen waters van ons, in't gesicht gekregen, en om haer dien dagh noch tot engagement te obligeren, hebben Wy, en alle de Schepen van U Hoog

U Hoog Mog. Vloote, die 't kosten doen, de Brant-stengen opgeset, Brant-en Ly-zeyls, met alles wat goet doen konde, by-gemaeckt, om haer op te zeylen, gelijck wy haer oock eenighsins opgezeylt zijn, alsoo eenige van hun genootsaeckt waren met d'onder-zeylen opgegyt, na de trage en onbezeylste Schepen te wachten, doch knepen ondertusschen soo na aen de Windt als mogelijck was, om soo doende, eenige avantage op ons te bekomen; omtrent 3 uuren na de middagh heb ick zeyn gedaen, ten eynde een yder van de Hooft Officieren, Capitainen en Commandeurs, volgens de generale en particuliere Instructie, op sijn geordonneerde rang, en by sijn bescheyden man soude komen, gelijck sulcks oock is geschiedt, doch den avont begon ondertusschen te naken, soo dat ick resolveerde de Attacque voor dien dagh te staken, en de voorsz. Hooft Officieren, Capitainen en Commandeurs aen het boordt van mijn onderhebbende Lands Schip te convoceren, om een yder aen te seggen, dat sy hun van alles wel klaer en gereet souden maken en houden, om jegens den volgenden dagh 's morgens den 8. deser, de Vyanden te attacqueren, en daer nevens ten hoogsten gerecommandeert, dat sy ter liefde van't Vaderlandt, en om te eerder te komen tot een eerlijcke en vaste Vrede, hun eer en eedt wilden betrachten, gelijck sy alle eenpariglijck aen my by handtastingh hebben belooft te sullen doen.

Ick hebbe een (soo genoemde) halve Galey ter halver Baen, tusschen ons en de Vyanden ghesonden, om de selve by nacht t'observeren, en den Capiteyn gelast, dat hy soo langh als sy met ons eene cours bleven houden, tot zeyn alle glas een schoot soude schieten, en in gevalle het den Vyandt quame te wenden, dat hy als dan al schietende na ons toe soude retireren; dan in de na nacht begon sich de windt stijf, en soodanigh uyt den W. Z. W. te verheffen, dat hy niet alleenlijck genoodtsaeckt was sijn Post te verlaten, maer benevens hem oock de andere voorsz. negen Spaensche Galeyen de Zee te ruymen, en de Wal te kiesen, gelijck sy dan van ons om haer te bergen, na't Eylant Lipari zijn gelenst: In't laetste van den dagh-wacht heeft den Vyandt zeyn gedaen om te wenden, soo dat ick insgelijcks zeyn dede, om mede te wenden; met het aenbreken van den dagh kregen wy den Vyandt weder in 't gesicht, en leyde met ons heen, maer de windt was wel ses streken, en soodanigh voor ons gescherpt, dat de Vyandt de loef heeft bekomen.

Omtrent de klocke 9 uuren zijn sy in goede ordre, en wel gerengeert, als Soldaten op ons afgekomen, gelijk wy haer moedigh, en mede wel gherengeert, bleven af wachten, soo dat een uur daer na de voorste Schepen van wederzijdts Vlooten op den anderen begosten te canonneren, en na dat omtrent drie uuren langh bereydts soo furieus schutgevaert was gehouden, als ik mijn leven geen scherper bygewoonte hebbe, soo is een Vyandts Brandt-schip onder 't faveur van den roock en de kracht van't Geschut van hunne Vice Admirael, op ons afgekomen, die wy sijn Steng af, en buyten eenige macht om te zeylen schooten, soo dat den Commandeur gedwongen is geworden, sijn eygen Brander te ruineren, uyt vreese dat die in onse handen vervallen soude, geen half uer daer nae is een tweede vyantlijke Brander masteloos geschooten en verbrant; het gevecht met de Heer Schout by Nacht, Verschoor, die de Avantguarde hadde, en ons duurde tot 's namiddaghs tusschen 4 à 5 uuren toe, en met de Heer Vice Admirael de Haen, die d' Arrierguarde hadde, en by gevolge laetst aen 't gevecht quam tot den donckeren avondt toe, die haer oock heeft gescheyden; met Sons ondergangh is in ons gesicht een considerabel vyants Oorlogh Schip gesonken, andere willen datter noch een tweede soude gesoncken zijn, maer is by my noch van ons onderhebbende Lants Schip niet gesien, en na de Batailje zijn de voorsz. 9. Spaensche Galeyen wederom by ons gekomen, en bleven 't den gantschen nacht by ons houden.

De Hooft Officieren en Capiteynen van haer Ho: Mog: Vloote hebben dapper, en sonder eenighsins te relacheren gevoghten, gelijk de vyanden van haer kant insgelijks hebben gedaen; In de Batailje wiert het doot stille; wy en de gantsche U Ho: Mog: Vloote hebben groote schaede aen allerhande Ronthout, staende en loopende Wandt en Zeylagie; wy hebben den voorleden nacht besigh geweest met wangen, andere Stengen en Raes op te setten, en by te maken, en lecken te stoppen, mitsgaders nieuwe Zeylen aen te slaen, het loopende en staende Want te splitsen en te knopen, soo dat wy en alle de Scheepen meest in staet zijn, om de vyanden 't hooft te konnen bieden, die (soo veel als wy van de Stengen konnen sien) in ly van ons leggen, maer 't is seer kalm weder, soo dat wy van daegh by den anderen niet konnen komen.

Den Capiteyn Gillis Schey, voerende 's Lants Schip Essen, is den voorleden nagt aen ons boort gekomen, en rapporteerde dat hy een of meer schooten onder waeter bekomen heeft, en dat hy het lek, daer van hy veel waters in gekregen hadde, en al sijn Kruyt nat geworden is, niet konde vinden, versochte derhalven dat wy een Timmerman aen sijn boort wilde senden, om het selve te helpen soecken, gelijk wy de Capiteynen Berckhout en van Abkoude, mitsgaders onsen Meester Timmerman, om inspectie te nemen, derwaerts hebben gesonden, de welke het leck wel gehoort, maer niet gevonden hebben, soo dat ick Don Beltran de Gavarra, Lieutenant Generael van de voorsz. Galeyen, versocht hebbe. dat sijn Excellentie twee uyt sijne bykebbende Galeyen wilde detacheren, en ordonneren om 't voorsz. Schip Essen, 't zy na Palermo, of nae een andere Haven, daer de windt best en favorabelst toe dienen soude, te boegchaerden, het welk gemelten Heere Beltran de Gavarra aenstonts accordeerde, en hebbe daer benevens een Acte van Permissie aen hem Capiteyn Schey ter handen doen stellen, om het voorsz. Schip in de eerste en bequaemste Haeven te doen slepen, en soo haest sulks eenighsints mogelijk, wederom doen calfaten en repareren: Ick hebbe tot beter executie van dese ordre, de Commandeurs Wybrant Barentsz. voerende een Snauw, en Jacob Stadtlander, voerende de Behoefte Fluyt, de swarte Tas, belast, dat sy hun sullen begeven by en omtrent den voornoemden Capiteyn Schey, en in Compagnie blijven behouden, om uyt de voorsz. Fluyt te konnen lighten soodaenige behoeften, als hy Capiteyn sal komen te requireren.

Ik hebbe van desen morgen de Hooft-Officieren, Capiteynen en Commandeurs, aen mijn Boort geconvoceert, om van de selve te vernemen wat schaede sy geleden, of wat sy meest gebrek hebben

Den Heere Schout by Nacht Verschoor is in de gisterige Batailje op 't bedde van Eere, in den Heere ontslapen.

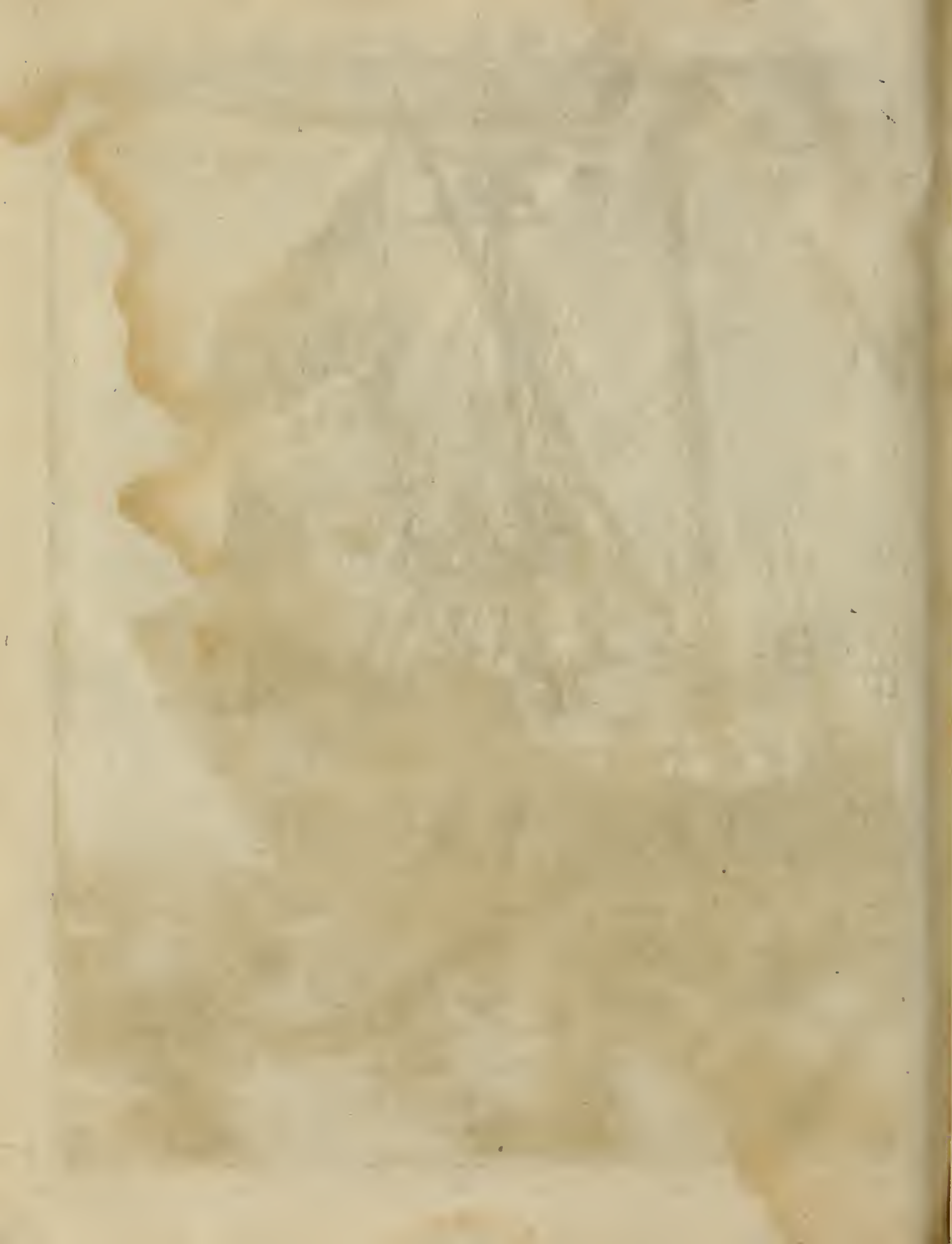
Den Heere Prince de Montesarchio, met 9 Zeylen, konnen wy bequamelijk van ons Schip sien, soo dat wy (Godt de voorste) van daege noch met sijn Excellentie. konnen conjungeren. Waer mede Hoogh Mog: Heeren, &c. In 's Landts Schip de Eendracht, zeylende bewesten 't Eylandt Alicur den 9 Januarii 1676.

Was geteeckent,

M. AD. RUYTER.

De vyandt sette tegen den avondt al de Zeylen by; sommige lieten sich boegsaerden, om van de onse af te geraecken, sich alsoo met de vlucht wegh maeckende, maer hoewel sy daer nae sich met den Heer de Vivonne (die ses Scheepen met sestigh stucken, twee van vijftigh, en ses of seven Fregatten en eenige Branders sterck was) vervoeght waeren, hebben sy evenwel het gevecht niet weder derven aenvangen, maer zijn het Eylandt om geloopen, en eyndelijck binnen Messina gekomen, hebbende (gelijck men wil) wel seven Schepen

verlossinge der Ongersche
Predicanten

pen achter ghelaeten, en vijfthien hondert dooden op, volghens de ruymste begrootinghe, en onder de selve eenige van naeme, waer door oock, op hun aenkomst tot Messina het geschut niet gelost is. *De Ruyter* met sijn byhebbende macht, heeft sich weder naer Melazzo begeven, en van daer de cours naer Napels en Livorno ghenomen, alsoo hy bevandt, dat sijn bestelde tijdt, al eenige weecken over, geexpireert en uyt was. Hy nam eerst sijn loop naer Napels, om te vernemen, of daer geen naerder ordere voor hem was aen gekomen, en in gevalle van neen, dan voorts nae Livorno te zeylen, en de Scheepen die aldaer mochten leggen, af te haelen, en met de selve naer het Vaderlant te keeren. Maer Jonckheer Engel de Ruyter was met vier Oorlogh Scheepen en seven Smyrnaes vaerders, een weynigh tijts voor de slagh, het Eylandt Elba binnen door gezeylt, soo als de Franschen hem buyten het selve verwachten, en was soo al voor twee of dry weecken naer Hollant gevaren.

Vertreck van *de Ruyter*.

De Marquis de Villa Franca, deed groote protesten en betuygingen tegen dit vertreck van den Admirael, en al de grootste aenbiedingen, om hem te houden, maer dese heeft, tegen de ordere van den Staet, niet mogen over blijven. Komende tot Napels, en geen andere ordere vernemende, heeft hy sijn reyse nae Livorno voortgheset, sendende vijf Scheepen voor uyt; doch als dese aldaer aenquamen, quam oock de ordere van prolongatie, die hem met de geseyde vijf Scheepen, op de hooghte van Corsica, ter handt gestelt is.

De Ruyter dan, is op sicht van de selve weder naer Napels gekeert, alwaer hy op den 10. February aengekomen, met groote blijtschap ontfangen, en (wegens den Koning) rijckelijck begiftigt, en met een merckelijck getal Scheepen versterckt is. Sijn eerste werck tot Napels was Christelijck, het verlossen van 26. Hongarische Predikanten, onder de welcke eenige Luyterschen waeren, die op de Galey waren gebannen gheweest. Hun Brieven aen den Professor Burmannus tot Uytrecht, en andere, soo wegen hun slaverny als verlossinge geschreven, zijn hier te lesen.

Hungarische Predicanten verlost.

Seer vermaerde en Eerwaerdige Mannen.

Hun Brieven.

DIen seer doortrapten konstenaer heeft onder de instrumenten van sijne wreetheyt een seer krachtigh middel bedacht, om de conscientien voor een tijdt in slaep te wiegen, en in het quaet meer en meer te verharden, te weten dat sy altijdt een schoonen schijn souden voorgeven, daer mede sy haere tyrannye, die sy dagelijcks te werck stellen tegens de Belijders der waerheyt souden bewimpelen. Met sulken schijn heeft hy Achab en Jesabel gewaepent om Elias te vervolgen. Met sulcken schijn heeft hy de Overste der Joden stout ghemaeckt, om te samen te spannen tot de doot van Jesus Christus, onsen onschuldigen Salighmaker. Met sulcken schijn heeft hy de Phariseen gerust gemaeckt om de bloedige doot van den Heyligen Stephanus, den eersten martelaer, sonder vreese te volvoeren..... Met diergelijke schijn heeft hy oock (indien men kleyne dingen by groote magh vergelijken) de vyanden des Euangeliums in ons ellendige Vaderlandt machtigh gemaeckt, soo datse die geene die niet eens van rebellie gedaght hebben, veel min iets hebben konnen attenteeren, onder het selve pretext, na datse wel eerst het oordeel des doodts over haer gestreken, maer daer nae (hoewel het niemant van haer en versocht) herroepen hadden; niet alleen met afschuwlijkheyt des kerkers, honger, dorst, naektheydt, lasteringen, meer dan slaefschen arbeyt soo wel in de winter als in de somer, en diergelijcke andere ongemacken, die bedacht kosten worden in verscheyde

for-

fortressen van ons Vaderlandt by nae een geheel jaer langh uytpijnighden : maer sy hebben oock (om dat de andere met haeren wil niet over een quaemen , en de Reversionalia niet en wilden onderteyckenen , nochte tot haer Religie over gaen ; daer het soo verr' van daen was , dat sy soo veel als in haer was, door haere geduldigheydt hare aenslagen tegen hielden) haer niet langer konnende binnen de paelen van ons Vaderlandt, in haer gesicht verdraegen, in het Jaer 1657 *op den* 18. *dagh van Meert* , 41. *Persoonen van haer , eensdeels by avont door de heymelijcke weghen van de Schanssen, anderdeels by nacht wegh gevoert, door middel van de Duytsche Soldaeten, dewelcke gingen om hulp te brengen tegens die van Messina : en sy hebben haer gebracht te Napels in Italien, na dat sy veel moeyelijckheden, als honger, dorst, schelt-woorden, en slaegen hadden uyt gestaen , by occasie van de gedwongene reyse te lande, en om dat sy niet vrywilligh dienst onder de Koningh van Spangien genomen hadden : ja sy zijn door die landtreyse soo vermoeyt geworden, dat sy , hoewel onwilligh, ses Persoonen hebben moeten achter wegen laeten in de Stadt Theatin , dewelcke is in de Provincie Aprucie , niet verre van Brundusium, om dat haer voeten van de boeyen uyttermaten seer gequetst waren : daer sijnder evenwel* 3 *ontvlught : doch* 2 *zijnder, door die voor-ghenoemde beswaernissen op den wegh, met een ghetuygenis van eene goede conscientie overleden. Doe wy daer gekomen waeren, hebben sy* 30 *van ons die noch overigh waren , (onder welcke sijn elf Lutherse Predikanten) hoewel wy door soo veel ongemacken ons adem qualijck haelen kosten, den acht May tot de Galeyen verwesen : alwaer sy oock ons nu tegenwoordigh , na datter noch* 3 *van ons hier Godsaligblijck in den Heere ontslapen zijn, sonder eenigh onderscheydt van ouderdom of onbequaemheyt, houden , onderworpen zijnde de selve arbeydt en ellende, die de Mooren, Turcken ende andere gevangen om haere openbaere schelmstucken verwesen zijnde, lijden. Dese dingen heeft het ons goet gedocht, seer Vermaerde en Eerweerdige mannen, terwijle wy na soo veel ellende nu noch* 27. *overigh zijn, aen u lieden te schrijven, by occasie van ons request , 't geen in een bysonder schrift geschreven is aen de Hoogh Mogende Staten des Vereenighde Nederlandts, door het swaere jock van de rampen die ons dagelijcks drucken, en de raedt van destige mannen daer toe genootsaeckt zijnde , op dat ghy lieden, te weten , niet onkundigh zijnde van onse swarigheden, dewelcke wy tot noch toe, door Godt geholpen zijnde , om t' onder te brengen alle de macht , en af te breken de hooghte, die haer tegen de wetenschap verheft , met versterckinge van de swacke geleden hebben : op dat gy, segh ick, dese dingen wetende, ons request moogt recommanderen, met toestemmen oock en hulpe van de eerweerdige Theologische Consistorie, volgens die u lieden authoriteyt en gunst , door welcke wy vastelijck meenen dat gylieden veel geluckiger het by de Hoog Mogende Staeten sult te weegh brengen , dat sy voor onse verlossinge aenhouden, als oock dat sy ons, dewelcke t'eenemael van menschelijcke raet berooft zijn, eenige weldaet toeschicken tot de nootwendige gebruyken van het tijdelijcke leven in dese gevangenis; En dat alsoo na eenige dagen aen ons ellendige menschen eenige verquickinge magh toe komen. Door welcke daet , het seker sal geschieden, dat, gelijck gy in alles overvloedigh zijt, in geloove, in redenen, in kennisse, in alle bekommernisse, en liefde t'onswaerts, ghy oock alsoo overvloedigh mooght zijn in dese genaede. Vorders bevelen wy uwe seer vermaerde eerweerdigheden met gedurige wenschen aen die geen , die u lieden in alle deught volmaeckt kan maecken om sijnen wille te doen.*

Wy 27. *Persoonen , die onlanghs Dienaers der Gereformeerde Kercke in Hungarien geweest zijn ; maer nu in de Napelsche Ga-*

Galeyen gevangen sitten, weerdich sijnde, om ontfarmt te worden.

By Napels uyt de Galey van S. Ianuarius Anno 1675 den 25 Augusti.

P.S. Maer nadien ons request oock gegaen is na den Grootmagtigsten Koningh van Engelant, so hebben wy hier oock van nooden de voorspraeck van ul. wijdberoemde mannen, gelijck oock by de Republijcken der Switsers, en van Geneven, de Paltzgraef, en andere Christelijcke Vorsten.

Seer lieve Landts-lieden.

O*P dat het oock aen ul. bekent zy, in welcken staet van ellende wy door het wijs oordeel Gods gekomen zijn, soo ontfanght dit kortelijck. Sy hebben ons rampsalige (als wy het teecken van het Roomsche beest niet wilden ontfangen, de sententie tegen ons valschelijck en tegen haer conscientie uytgesproken sijnae van de Oversten der Priesteren) ten lesten den* 8 *May A°.* 1675 *geheel als uytgeteert zijnde door den uyttermaten leelicken stanck, en versoeyelijckheyt der gevangenisse, als mede door dorst, honger, slagen en boeyen, uyt ons Vaderlant door Styrien, Oostenrijck, Carniolen, als ballingen weg-gesonden, ons alle de klederen tot het hemdt toe* 9 *mael ontrooft hebbende, en sy hebben ons onder de Morisken, Turcken en Mooren getelt zijnde, gebannen op de Galeyen, die by Napels zijn. In welcke plaets, hoe grooten ellende, en gebreck van alle dingen wy lijden, kan hier niet wel geseyt worden. Dit verswaert onder andere het aldermeest onse smerten, en dit pijnigt ons nyttermaten, dat wy den Heer, door wiens last wy so verdruckt worden, niet en weten; nademael den Grootmachtighsten Keyser van Duytslant, dien wy een request overgegeven hadden, geantwoort heeft dat hy noyt van ons gehoort hadt, en veel min dat hy ons daer sou laten setten hebben. Wy leven noch met ons seven en twintige, onder de welcke is D. Stephanus Selyci, Superintendent van Papai, en andere eerweerdige Broeders. Sommige vermoeyt zijnde door de moeyelijckheyt des weghs zijn achter gebleven: twee zijnder op de wech, en hier drie door de doot van haer gevangenisse verlost. Derhalven bidden wy u ernstelijck, bidt voor ons, en spreeckt voor ons seer ootmoedighlijck by den Doorluchtigen Prince van Orangie, de Keur-Vorsten, die van de onse sijn, en den Prins van Sevenbergen. Voor 't lest sent met een een Bybel met een Italiaensch Psalmboeck, op dat wy alsoo door lijdtsaemheyt en vertroostinge der H. Schristure, op den Godt der heerlijckheyt mogen hoopen. Vaert wel.*

Uyt de Galeye van S. Ianuarius by Napels den 25 Augusti Anno 1675.

Uwen Broeder in Christo N N.

Dese van hun verlossingh aen D. Burmannus luyt aldus.

Den seer beroemden en geleerden Heer Franciscus Burmannus S. S. Theolog: D. & Professor in de Accademie tot Uytrecht, en in deselve Gemeynte getrouw Harder, wenscht Franciscus Foris Otroscoclinus Hung: medtgeselle der beleyders der waerheyt, die van de Napelsche Galeyen verlost zijn, veel heyl &c.

D*Ese gelegentheyt om aen u en al de Harders en Professoren, door het geheele vereenigde Nederlandt, uyt gemeene naem der broederen te schrijven, hebbe ick seer bequaem gheoordeelt, by dewelcke wy van onse langhduerige Zee tocht verlost, nu ten eersten naer Switzerlant (met Godts hulpe) en vorders (indien het Godt belieft) selfs naer Hollandt staen te vertrecken. Ick hebbe niet nodigh gedacht, in dese, soo in het gemeen als in het bysonder aen u geschreven, eenigh Historisch verhael van onse verlossinge te doen; ten deelen om dat ick wete, deselve nu door geheel Nederlandt bekent te zijn; ten deelen*

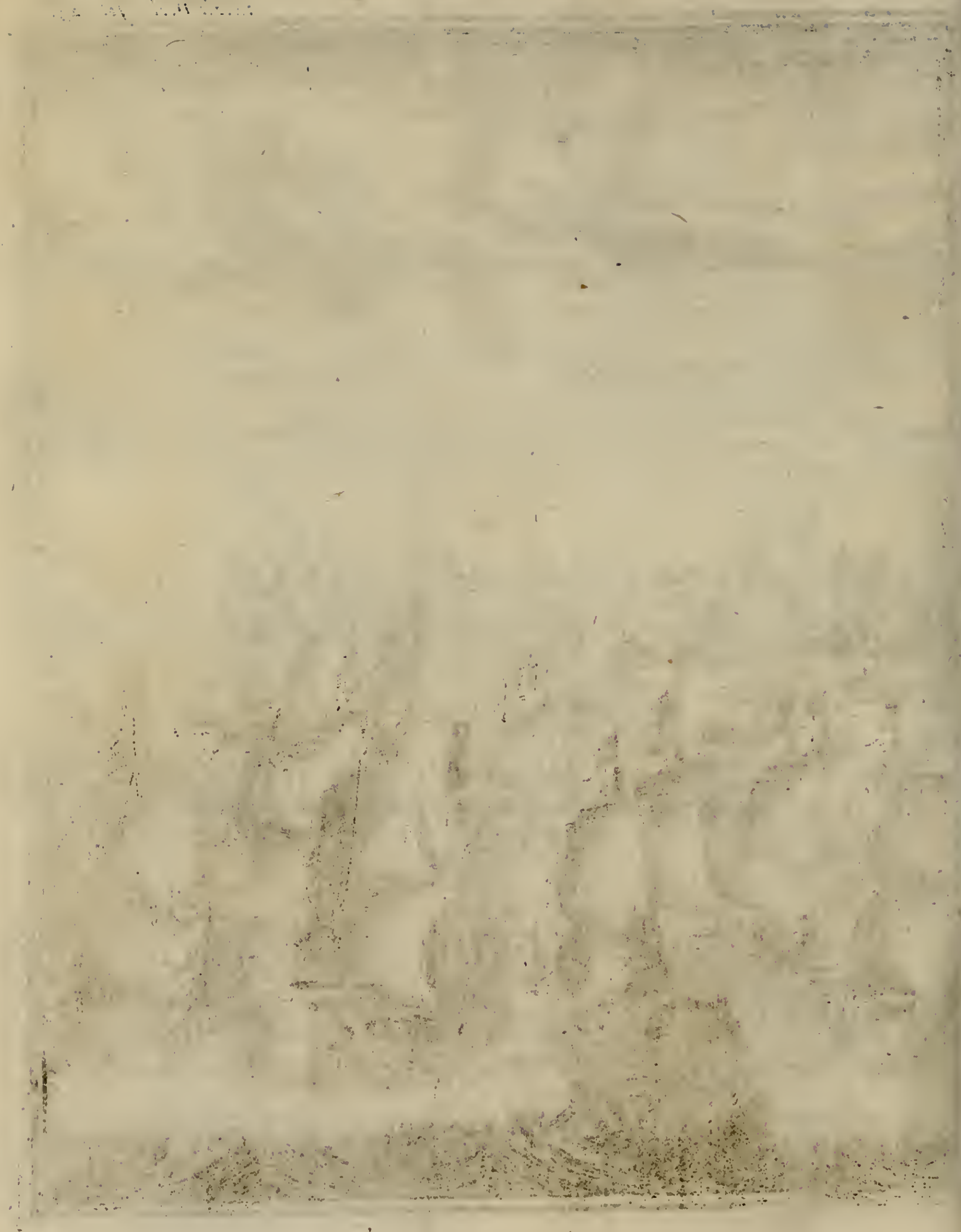
om dat de uytsteeckentheyt van sulck een werck, niet toelaet, met een korte en verhaeste penne verhandelt te worden. Ick hoope dat Godt den tijdt verleenen sal, dat alle dese dinghen op een treffelijcke wijse voor den dagh sullen komen. Dat behaegt my ten minsten hier by te voegen, een wonderlijcke over eenkomst tusschen dese onse verlossinge uyt het geestelijcke, en die van de kinderen Israels, uyt het lichaemelijcke Egypten. Want hier is ons dien Excell. Heer de Ruyter, *wien het Goddelijck bevel van ons te verlossen, door de Ho. Mog. Heeren Staten der Vereenighde Nederlanden aenbevolen is, gelijck als een dapperen Moises geweest; maer oock zijnder Aarons in dat geestelijck Egypten, als vreemdelingen en aenkomelingen, van dat selfde landt gevonden, namentlijck de Hollandsche Consul tot Napels residerende, en met den selven, de Godtvruchtighe en Edele Heer Georgius Welz, die als vertaelders van het selfde bevel, en dappere aenhouders by den Onder-Koninck van Napels geweest zijn. Maer tusschen de voorafgaende uytstellinghe, van de beloofde vrylaetingh, en de vrystellingh by Nacht, word mede een groote ghelijckheydt en over eenkomst bevonden. Eyndelijck, seer beroemde Man, versoecken wy u alle met vertrouwen, dat gelijck ghy tot noch toe gedaen hebt, ghy alsoo voor het toekomende, met de andere Eerwaerde en beroemde Mannen, onse saeck, by de Christelijcke en Doorluchtige Overigheyt van u Vaderlandt, volhardt voort te setten; op dat, door de welcke wy (door Godts bystandt gevoorspoedight) van de keetenen verlost zijn; wy oock door de selve mede van onse ballinghschap ontslagen; en tot Godts glorie, en veeler zielen welstandt, weder in onse Kercken in Hongarien, herstelt mogen worden. Uw seer beleefden Brief van den 6 December* 1675, *hebben wy met groote achtinge in Sicilie, by de Sterckte Melazzo, ontfanghen; en erkennen, met verschuldighde en eerbiedige danckbaerheydt onses ghemoedts, al uwe wackerheyt en kloeckheyt in dat gedeelte, en de Godtvruchtige en bekommerde sorge over ons, van de geheele Eerwaerde Broederschap der Kercke van Uytrecht. Het geldt, van het welcke ghy gewagh maeckt, zijn ons tot noch toe niet ter handt gekomen, nochtans twijffelen wy niet, of sy sullen noch wel komen. Ick kan u noch toeschrijven den afval van seven Broederen van de Augsburghsche belijdenis, en dry van de Gereformeerden, door hun quaedt en schandaleus voorbeeldt bewoogen, in de Buccavische gevangenis, maer al de andere Gereformeerde, aldaer acht in het getal, zijn seer standtvastigh gebleven, van de welcke nu dry, naer het geluckigh uytstaen van hunnen strijdt, de Martel-kroon in den Hemel ghenieten; maer de vijf andere worden als noch, ter oorsaeck van de standtvastige belijding der waerheyt, in een seer donckere gevangenis gehouden, ten ware sy, door des Keysers bevel, daer nae verlost mochten zijn; want wy verwachten oock van dagh tot dagh der selver verlossinge. Al mijn eerweerde Gesellen en Broeders, doen u, seer beroemde en beleefde Man, beneffens my, seer groeten, gelijck ick mede schrijver deses, gedienstelijk groete, beneffens u, al mijne eertijdts geduchte en eerwaerde Leermeesters, de Cl. D. And. Essenium, Cl. D. Regium, & D. Joh. Leusden, maer niet ick alleen, maer oock alle mijne Gesellen, groeten de selve. Eenige weynige in dese ingeslootene, hebbe ick geschreven, soo aen den Eerw. D. Gysb. Voetium, als aen onse Hungersche Landslieden. Indien het Godt sal believen ons weder naer Hollandt te geleyden, sal ick niet versuymen ter eerster gelegentheyt u te komen besoecken. Voor de rest, beveele ick u, met die u't liefst zijn, aen de Goddelijcke bescherminge. Gegeven tot Venetie den 7 May* 1676.

Deselve als boven uw eertijts Leerlingh ter plichten met allen bereyt.

F. F. O.

In

Augusta

In een ander wierde op den zelfden dagh, uyt gemeene naem, aen de Nederlandtſche Kercken onder andere geſchreven:

O byſonder werck Gods, dat oogenſchijnlijck in onſe verloſſinghe is te zien! want daer in worden de ſteene herten van onſe bitterſte vyanden door eenen wenck Gods ſchielijck verzagt, de ſtrenghe aendryvers doen afſtandt ſonder veel moeyte van haer opſet om ons geduurigh te quellen; ende op't geſight van hare Ho. Mo. Vloot (door Godt geſonden) ende aen dapperen Admirael des ſelfs Michiel de Ruyter, *neemen wel haeſt en onverhoopt de boeyen van onſe beenen af, en gelaſten ons des avondts van den ſelven dagh (11 Febr.) in haeſt uyt het midden der Galeyen heen, en tot de Hollandtſche Vloot te gaen (gelijck wel eertijdts de Egyptenaren de Iſraëliten.) En daer na: wat aengaet onſen tegenwoordighen ſtaet, vinden wy goedt, vermaerde mannen U. E. kennis te geven, dat wy al van den 11 Febr. des tegenwoordigen jaers, welcke was de dagh der verloſſinge, tot den 25. dagh van Meert, geweeſt zijn in hare Ho. Mo. Vloot, onder de voorſorge en beſcherminge van den ſeer uytmuntenden Admirael* de Ruyter, *ende dat wy al dien tijt van den ſelven, en die geheele Vloot, met onuytſprekelijcke blijmoedigheydt ende beleeftheydt onthaeldt zijn. Die ſelve man, vol van Godvruchtigheyt ende liefde, was wel voornemens om ons met hem in zijn Vloot in Hollandt over te brengen: maer na dat hy de nieuwe order van haer Ho. Mo. tot langer verblijf in die zee bekomen hadde: ende alſoo geſien dat zijn t'huyskomſte langer uytgeſteldt wierdt; ende wy aen de andere zijde genegen waren, om ſonder langer uytſtel ons werck voort te ſetten, heeft ons eyndelijck op den 25. Meert voorſz. genoeghſaem van behoeften en vrygeleyde voorſien, laten over-ſchepen, ontrent de ſterckte Melaſſo, in een Engels Schip, de wil hebbende na Venetien. Alwaer wy door Gods genade op den 24. April op de haven gekomen zijn &c.*

Sy quaemen dan noch dien ſelven dagh van hun verloſſing, aen boort van den Heer *de Ruyter*, en wierden door ſijn ordere, over de vloot verdeelt, en ſoo als haer ampt weerdigh was, onthaelt.

Nae dat nu 's Lants vloot, door eenige Spaenſche Oorlogs Schepen, en ſes Galeyen uyt Palermo, verſterckt was, heeft ſich zedert den 27. Maert 1676, voor en ontrent het nauw van Meſſina gehouden, om de Franſchen uyt te locken en tot een tweede gevecht te brengen, maer ſiende dat deſelve binnen bleven, is *de Ruyter* met zijn Zeemacht naer Auguſta gezeylt, nemende aldaer met 150 man de ſterckte, leggende by de haven in; nae dat hy al voor heen verſcheyde Tartanen, en andere barcken, met twee branders, in de geſeyde haeven hadt doen verbranden. De onder Koninck hadt oock ſijn Landtmacht geſonden, om mede van de landt-zijde de Stadt te benauwen; maer onderdies had ſich de Franſche vloot van alles weder voorſien, en liep uyt Meſſina in Zee, om den Heer *de Ruyter*, leggende voor Auguſta, ſlagh te leveren. De droeve uytſlagh voor dien dapperen Helt, en de vyanden, ſullen wy 't bequaemelijckſt uyt ſijn eygen Brief ſien.

De Ruyter voor Auguſta.

ZEdert mijnen onderdanigſten laetſten aen U Hoog Mog. van den negenden deſer uyt de Baeye van Sr. Juan, is by ons gearriveert een van de ſes Galeyen uyt Palermo verwacht werdende, ende daer op met 's Landts Vloote naer Auguſta verzeylt zijnde, wierden wy van goeder hant ende verſcheyden Quartieren bericht, dat de Vyandtlijcke Vloote uyt de Haven van Meſſina vertrocken was, ende ſich als doen ontrent de Caep Spartevente vertoonden, die wy reſolveerden hoe eer ſoo liever in

Verhael van het laetſte gevecht van de Ruyter by Auguſta.

Zee op te soecken, ghelijck Wy in conformité van onse Resolutie in den nacht met de Landt-Windt onder zeyl ende geluckigh in Zee gekomen zijn. 's Morgens vroegh voor 't opkomen der Sonne, de Windt Noordt-west met labbere koelte, de Stadt Augusta ontrent drie mijlen van ons, saghen wy te loefwaert, soo verre als 't oogh konde dragen, de Fransche Vloote, doch waren ontrent den middagh al tamelijck naer ons genadert. Op den middach wiert het doot stille, soo dat ick niet konde dencken, dat wy dien dagh by malkanderen gekomen souden zijn, doch kort op den naermiddagh kregen wy 't luchjen, en een aenghenaem gaeltjen uytten Zuyt-oosten, wy dienden ons van den Loef, ende hielden 't recht voor wint op den Vyandt aen, die wy telden dat seven en dertigh Schepen van Oorloge, daer onder seven Branders, behalven het kleyne Vaertuyg sterck waren; Wy ende de andere Hooft-Officieren van de Vlooten, deden 't beraemde Zeyn ende haelden de voor-Mars-zeyls tegen de Mast, ten eynde yeder op sijn rangh komen, ende sich op sijn bescheyden Post begeven soude, ende blijven onthouden, ghelijck sulcks naer wensch oock is geschiedt; Wy hadden met ons Esquadre d'Avantgarde, 't Pavillon ende de Schepen van sijne Koninckl. Maj. de Bataille, ende de Heer Vice-Adm. de Haen, d'Arriergarde. Dus gerengeert, ende in goede ordre geposteert leggende, schepten wy onse voor-Mars-zeyls neder, en hielden 't doen met goede resolutie dragende op de Vyanden aen, die mede in goede ordre gerengeert lagen, om haer in Godes name t'attacqueren ende bevechten, ghelijck wy dan ontrent vier uyren in den naer-middagh (den Bergh Ætna Noort-Oost, ende in 't gesicht van ons) de Vyanden tot binnen de kracht van 't Geschut ghekomen zijnde, bygesteecken, ende haer bevochten hebben; Wy waren met ons Esquadre de voorste, ende by gevolge 't eerste in 't Gevecht, ende al schoon het Corps de Bataille noch vry verre in Ly van ons was, heeft den Heere Francisco Pereira Freire de la Zerda, Vice-Admirael Generael, de Spaensche Vloote commanderende, ende de Schepen van sijn Esquadre, mede by-gesteken, canonnerende wel sterck, maer sonder vrucht op de Vyanden.

Na dat wy stijf een half uur, ende seer hevigh gevochten hadden, heeft het Godt Almachtigh geliest, my, op 't Sonnedeck staende, door 's Vyands treffen 't voorste meerder-gedeelte van de lincker voet, wegh te nemen, en beyde de pypen in 't rechter been, ontrent een handt breet boven den Enckel, met groote confusie aen stucken te slaen, werdende voorts met den selven slag van 't voorsz. Sonnedeck geworpen, sonder my verders als met een Wonde, doch van kleyn belangh, in 't Hooft te quetsen; het staet Godt lof met de Wonden ende Fractuyre naer den tijt tamelick wel, ende wil hopen dat Godt de Heer sijn genadigen Zegen tot de Medicijns, ende myne genesinge sal geven.

In 't midden ende heetste van 't Gevecht wierden de groote Stenghe ende Focke-raa van den Capiteyn Gillis Schey, voerende U Hoogh Mog. Schip van Oorloge de Spiegel, van boven neer geschooten, soo dat hy Capiteyn om niet in der vyanden Vloote te dryven, genootsaeckt is geweest 't Schip met sijn Chaloupen van sijn geordonneerde Post buyten schoots van 't Canon te Boeghsaerden, alwaer het van een Galey, gelijck oock 't reddeloose Schip Damiaten, daer op commandeert den Capit. Isaac van Uytterwijck, ingespannen wesende, tot in de Baey van Syracusa zijn gesleept.

Indien wy de reputatie van u Ho. Mog. Wapenen in dese Bataille genegligeert, ende de Vyanden, die ons tot acht stucks toe passeerden, daer onder twee Schouten by Nacht, de reste waeren Schepen die elck ten minsten 60 stucken geschut voerden, niet gestadigh en ferme 't hooft geboden, ende ons by 't reddeloose Schip Leeuwen, gevoert werdende by den Capiteyn Graeve van Stierum, gehouden hadden; wy souden groot gevaer geloopen hebben, te verliesen

liesen 't geene wy onder Godes Almachtigen zegen, noch voor den avont van haer gewonnen hebben; Wy ende onse byhebbende Secunden schooten soo sterck, ende niet min gaeuw op de voorsz. Passanten, als men met Musquetterye soude konnen doen, waer mede wy haer soo wel afwesen, dat elck van hun de wijck nam, ende omtrent ten seven uyren van de gantsche Vyantlijcke Vloote gevolght wierden, keerende ons de Spiegels van hunne Scheepen toe, dewelcke wy in den Manen-schijn al schietende, tot ontrent acht uren hebben vervolgt, als wanneer wy daer mede superfedeerden, ende de vluchtende vyanden, de Zeylen tegen de Mast gehaelt hebbende, al drijvende hebben verlaeten, ten opsichte wy voor meerder wint, daer van wy des volgenden daegs, den drie en twintighsten deser, oock beloopen wierden, bedught waeren, die onse goede saecke van erger conditie soude hebben konnen maecken.

Ons onderhebbende Landts Schip, ende den Capiteyn Grave van Stierum, die voor ons gerengeert, ende soodanigh reddeloos geschooten was, dat hy U Hoog Mog. Schip Leeuwen niet koste bedwingen, noch geen Zeylen konde voeren; mitsgaders de andere Scheepen van ons Esquadre, zijn seer beschadight aen Ronthout ende Tou-werck: in onse groote Focke ende Besaens-Masten, groote en Focke-Raa, en groote Stenge zijn soo veel swaere schooten in Top en Lijf gekomen, datse niet als met groot perijckel, bysonderlijck wanneer de wint wat koelden, kleyn Zeyl souden konnen voeren, te meer, om dat de meeste Hooft-Touwen, ende 't loopende Want afgeschooten waren.

Mijn eersten Capiteyn Gerrit Kallenburgh, heeft naer de voorsz. mijne ontfangene bresse ende ongeluckigen val, soodanigh cordate ende salutaire ordres, geduyrende het gevecht, binnen Scheeps boort, aen de verdere Officieren, Matroosen ende Soldaten gestelt, mitsgaders yeder tot sijn plicht vermaent, ge-encourageert, ende devoir gehouden, dat noch Vriendt noch Vyandt heeft konnen mercken, dat ick niet present ware.

De verdere Hooft-Officieren ende Capiteynen van U Hoog. Mog. Vloote, hebben als Luyden van eeren, tot den uyt-eynde van de Bataille toe, Manhaftigh ende kloeckmoedigh gestreeden.

Wy dreven in manieren als voorsz. is den gantschen nacht, en 's morgens sagen wy de Vyanden in 't Noorden soo verde van ons, als wy van Stenge konden sien, en overmits sich de wind verhefte, ende dat het albereyds stijf koelde, resolveerde ick ontrent den middag cours te stellen naer de Baey van Syracusa, alwaer wy jegens den avont gelucкig zijn gearriveert; kort naer ons arrivement alhier, hebbe ick geordonneert, dat Zeyn gedaen soude werden, ten eynde de Hooft-Officieren, Capiteynen ende Commandeurs aen boort souden komen, ende den Secretaris van U Hoogh Hog. Vloote belast, dat hy yeder soude af-vragen, ende pertinent op-nemen, wat schade sy geleden, ende wat Scheeps-behoeften sy van nooden hadden, 't welck geschiedt zijnde, werdt bevonden dat het ons onmogelick is, in dese Baey halve behoorlijcke reparatie te konnen doen, behalven datter groote schaersheyt aen Zeyl en Treyl is; Wy zijn van meeninge op 't spoedighste, en soo haest ons sulcks mogelick wesen sal, van hier naer de Baey van Palermo te verzeylen, alwaer wy onse groote Mast sullen moeten vernieuwen.

Den Capiteyn Johan Noirot, aen sijn lincker been swaerlijck ghequetst zijnde, is den 25. dito daer van in den Heere ontslapen.

M. Ad. de RUYTER.

Het is nauwelijcks te seggen, hoedanigh het volck, door dese quetsueren van haer Admirael, van den minsten tot den meesten verbittert wierdt, gelijck sy sich oock soo met hun kleyn als

groot geſchut, dapperlijck op hun vyanden gewroocken hebben, waer toe hy ſelfs hen gedueriglijck aenmoedighde, ſeggende ſomwijlen: *Soo, doet ſoo mijn Kinderen.* De Franſchen deden oock tegens hem al wat ſy konden, gelijck men 70 Canon ſchooten door ſijn zeylen getelt heeft. Maer wat ſullen wy veel ſeggen van deſe overwinningh, indienſe ſoo te noemen zy, ſy ſtaet ons duyr genoegh. Het leven van deſen Zeeheldt, datter in gebrockt is, ſtaet met geen winning te vergoeden, en miſſchien een lange na weedom met ſich te ſleepen. Hy heeft noch ſeven daegen naer ſijn quetſueren in ſeer ſwaere pijnen geleeft, laetende evenwel niet nae, ondertuſſchen noodige ordere op alles te ſtellen. Hy bekommerde ſich meeſt met de Vloot, en voornaementlijck, met de ellendige gequetſten; maer voor de reſt ſijn harte van alles aftreckende, heeft hy ſich vier dagen langh, gedueriglijck totter doot bereyt. Hy lagh meeſt ſtil, ſprack weynigh, en het geene hy ſprack, waren meeſt trooſtelijcke paſſagien en plaetſen uyt de Pſalmen van den Koninckliijcken Propheet. Hy danckte Godt verſcheyden maelen dat hy hem ſeer genaedighlijck beſocht. Hy lagh een geheel etmael in *agone mortis*, op ſijn ſterven, hygende nae ſijn eynde, maer ſeer ſtillekens, en met eenige inwendige kenniſſe, tot dat hy, op den 29. Aprilis, tuſſchen 9. en 10. ueren ſoetelijck in den Heer ontſlaepen is. Het lichaem wierdt gebalſemt, en by de Krijghsraedt is goedt gevonden, het Ingewand ontrent de ſtrandt by het lichaem van Capiteyn Noirot te begraven, op een plaets die rondtom in 't waeter lagh, het welck oock naederhant ſoo geſchiedt is, wordende door d'Officieren van de Vloot gevolght. Weynigh te vooren hadt de Regeringh van Syracuſa laeten weten, dat ſy de Geeſtelijckheydt aldaer niet wilden vergen het ingewand in een Kerck, als een gewijde plaets, te begraven, alſoo de Geeſtelijcke ſulcks niet konden toeſtaen ſonder Diſpenſatie van de Paus, dewijl hy geſtorven was, wel getrouw aen de Koninck, maer gants vremt van het Roomſch geloof. Dierhalven quamen ſy een publijcke en aenſienelijcke, doch ongewijde plaets aenbieden, om aldaer begraven, en een gedenck-teecken opgericht te worden: doch door dien deſe aenbiedinghe wat laet quam, ſoo is de ſelve niet aengenomen. Daer nae heeft ſijn Lichaem noch ſelfs na ſijn doot niet ſonder gevecht konnen zijn, naementlijck in de rencontre en ſlagh voor Palermo, maer ſtaet eyndelijck tot Amſterdam gebracht, en aldaer begraven te worden.

Den Heer de Ruyter ſijn ſterven.

Sijn doot.

Algemeene rouw en rouwgeklagh.

Gelijck ſijn achtinghe by alle Volckeren groot, voornaementlijck by ſijn wel verdient en wel bedient Vaderlant; en de Kroon van Spangien is geweeſt, alſoo heeft een ieder der ſelver genoeghſaeme teeckenen van droefheydt over ſijn doot getoont. De Condoleantie en rouw-beklagh daer over, is door de Heeren Gedeputeerden van de Admiraliteyt in de Maes, en tot Amſterdam, mede van de Heeren Borgemeeſteren der Stadt af geleght. Maer ſijn Koninklijcke Majeſteyt van Deenmarcken, ſijn Keurvorſtelijcke Doorluchtigheydt van Brandenburgh, ſijn Hoogheyt de Prince van Orangien, en eyndelijck mede de H. H. Staten van Zeelant, hebben door brieven met groote expreſſien en uytdruckingen van byſondere genegentheydt, deſe plichten mede beweſen. En nae dat ſijne Catholijcke Majeſteyt de Koninck van Spangien, den rouw mede ſonderlingh had doen beklaegen, ſoo heeft des ſelfs Afgeſant den Heer de Lyra op den 5. Auguſti 1676. deſe volgende Memorie aen de Heeren Staten Generael overgelevert.

d'Afge-

d' AFgesant &c. van Spanjen maeckt bekent aen uwe Ho. Mog. dat de Koninck, tot erkentenis van danckbaerheyt voor de groote diensten van den overleden Heer Lt. Admirael *de Ruyter*, hem vereert hebbende voor zijne doodt met den eer-naem van Hertog, en van twee duysent Ducaten inkomen op het eerste Leen dat in de Landen van Italien aen de Kroon sal vervallen, Sijne Majesteyt volherdende in de selve voornemens na de doodt van die grooten Zee-Oversten, op dat het bewys van Sijne Koninckklijcke toeghenegentheyt bevestight sou worden tot voordeel en cieraedt van sijn huysghesin en gheslacht, heeft gewilt, dat de Heer Engel de Ruyter, Soon van den overleden, en zijne Nakomelingen naer hem, deselve staet en qualiteyten souden genieten. De geseyde Afgesant, &c. heeft geoordeelt uwe Edele Hoog, Mogende, sulcks te moeten berichten, geloovende dat sy daer in eenigh vernoegen sullen hebben door de achtingh welcke men wenscht te bewysen ontrent sijne onderdanen, en persoonen van soo groote verdiensten, en van soo grooten yver en nuttigheyt voor den algemeenen welstant van de Monarchie en van den Staet. Gedaen in den Haegh, den 5 Augusti 1676.

Was geteeckent,

DE LYRA.

Dit is waerlijck een teecken van hooge achtinge, soodanige noyt eenige voorgaende Zeevooghden, bewesen is.

Hier op is een Resolutie den 14 Augusti des selven jaers gevolgt, waer by vast gestelt is, dat hem, vermits zijne menigvuldige en loffelijcke diensten aen den Staet bewesen, en zijn leven daer in verloren, een honorable Begraeffenis sou aengedaen worden, mitsgaders op des selfs Graf een heerlijcke Tombe sou worden opgericht, tot een gedachtenis voor de Nakomelingen.

Wy scheyden hier mede van desen Helt af, en besluyten dit tegenwoordige, in hoope metter tijdt den Lezer van iets anders te dienen.

EYNDE.

RE-

REGISTER

Der voornaemste saken in dit BOECK begreepen.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

aen

K.

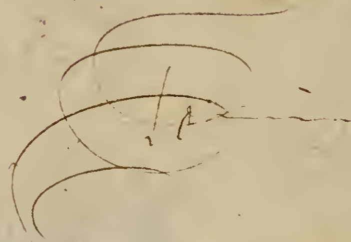
L.

M.

EYNDE.

There

John Buck

Capt Henry

Lisa & Leonard Baskin.

Lawrence's auction at Crewkerne. Som.